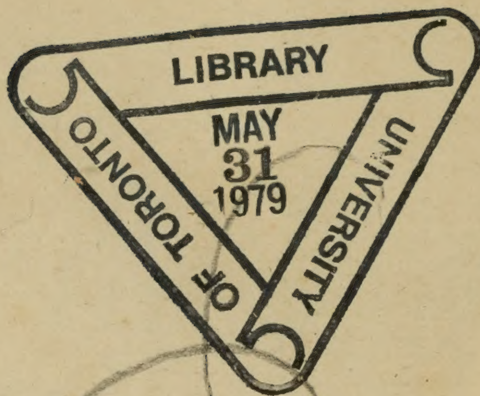

3 1761 07977547 4

LIBRARY
MAY
31
1979
UNIVERSITY
OF TORONTO

וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ:

מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה יְיָ הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל עֵץ בּוֹ כִּי גָאַל יְיָ יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר: גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּייָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי עַד: וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם: וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם: (וּפְדוּיֵי יְיָ יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה): כִּי בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ כָף: הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְיָ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה: וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַייָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ: זַמְּרוּ יְיָ כִּי גֵאוּת עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת בְּכָל הָאָרֶץ: צַהֲלִי וָרֹנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה יְיָ קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ:

בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר יְיָ: וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעֹת חָכְמַת וָדָעַת יִרְאַת יְיָ הִיא אוֹצָרוֹ: וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרָכָיו מַשְׂכִּיל וַייָ עִמּוֹ: פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֲּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי: וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל חָלִילָה. חַי יְיָ אִם יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי עִם אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת יוֹנָתָן וְלֹא מֵת: וּפְדוּיֵי יְיָ יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּן נָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: וְלֹא אָבָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם:

בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו: וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי שָׁלוֹם. שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעוֹזְרֶךָ כִּי עֲזָרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד: וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ. דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה. וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים. וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים:

כָּתוּב בַּתּוֹרָה כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד: וּכְתִיב בַּתְרֵהּ עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה: שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים דִּכְתִיב כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: מְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים דִּכְתִיב שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו: וּכְתִיב בַּתְרֵהּ אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ: יְהִי יְיָ אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ: וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם: כִּי נִחַם יְיָ צִיּוֹן נִחַם כָּל חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן יְיָ שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל יְרֵא יְיָ הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ: הִנֵּה כִי כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל:

פותחין הארון

חזן אַנְעִים זְמִרוֹת וְשִׁירִים אֶאֱרוֹג. כִּי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי תַעֲרוֹג:
קהל נַפְשִׁי חָמְדָה בְּצֵל יָדֶךָ. לָדַעַת כָּל רָז סוֹדֶךָ:
ח׳ מִדֵּי דַבְּרִי בִּכְבוֹדֶךָ. הוֹמֶה לִבִּי אֶל דּוֹדֶיךָ:
ק׳ עַל כֵּן אֲדַבֵּר בְּךָ נִכְבָּדוֹת. וְשִׁמְךָ אֲכַבֵּד בְּשִׁירֵי יְדִידוֹת:
ח׳ אֲסַפְּרָה כְבוֹדְךָ וְלֹא רְאִיתִיךָ. אֲדַמְּךָ אֲכַנְּךָ וְלֹא יְדַעְתִּיךָ:
ק׳ בְּיַד נְבִיאֶיךָ בְּסוֹד עֲבָדֶיךָ. דִּמִּיתָ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ:
ח׳ גְּדֻלָּתְךָ וּגְבוּרָתֶךָ. כִּנּוּ לְתֹקֶף פְּעֻלָּתֶךָ:
ק׳ דִּמּוּ אוֹתְךָ וְלֹא כְּפִי יֶשְׁךָ. וַיְשַׁוּוּךָ לְפִי מַעֲשֶׂיךָ:
ח׳ הִמְשִׁילוּךָ בְּרֹב חֶזְיוֹנוֹת. הִנְּךָ אֶחָד בְּכָל דִּמְיוֹנוֹת:
ק׳ וַיֶּחֱזוּ בְךָ זִקְנָה וּבַחֲרוּת. וּשְׂעַר רֹאשְׁךָ בְּשֵׂיבָה וְשַׁחֲרוּת:
ח׳ זִקְנָה בְּיוֹם דִּין וּבַחֲרוּת בְּיוֹם קְרָב. כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָדָיו לוֹ רָב:
ק׳ חָבַשׁ כּוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ. הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ:
ח׳ טַלְלֵי אוֹרוֹת רֹאשׁוֹ נִמְלָא. קְוֻצּוֹתָיו רְסִיסֵי לָיְלָה:
ק׳ יִתְפָּאֵר בִּי כִּי חָפֵץ בִּי. וְהוּא יִהְיֶה לִּי לַעֲטֶרֶת צְבִי:
ח׳ כֶּתֶם טָהוֹר פָּז דְּמוּת רֹאשׁוֹ. וְחַק עַל מֵצַח כְּבוֹד שֵׁם קָדְשׁוֹ:
ק׳ לְחֵן וּלְכָבוֹד צְבִי תִפְאָרָה. אֻמָּתוֹ לוֹ עִטְּרָה עֲטָרָה:
ח׳ מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ כְּבִימֵי בְחֻרוֹת. קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת:
ק׳ נְוֵה הַצֶּדֶק צְבִי תִפְאַרְתּוֹ. יַעֲלֶה נָּא עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתוֹ:
ח׳ סְגֻלָּתוֹ תְּהִי בְיָדוֹ עֲטֶרֶת. וּצְנִיף מְלוּכָה צְבִי תִפְאֶרֶת:
ק׳ עֲמוּסִים נְשָׂאָם עֲטֶרֶת עִנְּדָם. מֵאֲשֶׁר יָקְרוּ בְעֵינָיו כִּבְּדָם:
ח׳ פְּאֵרוֹ עָלַי וּפְאֵרִי עָלָיו. וְקָרוֹב אֵלַי בְּקָרְאִי אֵלָיו:
ק׳ צַח וְאָדוֹם לִלְבוּשׁוֹ אָדוֹם. פּוּרָה בְדָרְכוֹ בְּבוֹאוֹ מֵאֱדוֹם:
ח׳ קֶשֶׁר תְּפִלִּין הֶרְאָה לֶעָנָו. תְּמוּנַת יְיָ לְנֶגֶד עֵינָיו:
ק׳ רוֹצֶה בְעַמּוֹ עֲנָוִים יְפָאֵר. יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת בָּם לְהִתְפָּאֵר:
ח׳ רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת קוֹרֵא מֵרֹאשׁ. דּוֹר וָדוֹר עַם דּוֹרֶשְׁךָ דְּרוֹשׁ:
ק׳ שִׁית הֲמוֹן שִׁירַי נָא עָלֶיךָ. וְרִנָּתִי תִּקְרַב אֵלֶיךָ:
ח׳ תְּהִלָּתִי תְּהִי לְרֹאשְׁךָ עֲטֶרֶת. וּתְפִלָּתִי תִּכּוֹן קְטֹרֶת:
ק׳ תִּיקַר שִׁירַת רָשׁ בְּעֵינֶיךָ. כַּשִּׁיר יוּשַׁר עַל קָרְבָּנֶיךָ:
ח׳ בִּרְכָתִי תַעֲלֶה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר. מְחוֹלֵל וּמוֹלִיד צַדִּיק כַּבִּיר:
ק׳ וּבְבִרְכָתִי תְנַעֲנַע לִי רֹאשׁ. וְאוֹתָהּ קַח לְךָ כִּבְשָׂמִים רֹאשׁ:
ח׳ יֶעֱרַב נָא שִׂיחִי עָלֶיךָ. כִּי נַפְשִׁי תַעֲרוֹג אֵלֶיךָ:

לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְיָ יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ: ק״י. מזמור שיר ליום השבת. ק״י. אדון עולם.

למוצאי שבת

וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ: יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ: וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם: מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם: בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל בִּרְכֹת הוֹרַי עַד תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ: בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ: וְהֵסִיר יְיָ מִמְּךָ כָּל חֹלִי וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל שֹׂנְאֶיךָ:

הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה: בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ: בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ: בָּרוּךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתְךָ וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ: יְצַו יְיָ אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: יִפְתַּח יְיָ לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ: אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּייָ מָגֵן עֶזְרֶךָ

שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך:
יי עז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדלה ליוצר בראשית שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה. שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונם: ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ. ומושב יקרו בשמים ממעל ושכינת עזו בגבהי מרומים. הוא אלהינו אין עוד: אמת מלכנו אפס זולתו ככתוב בתורתו. וידעת היום והשבת אל לבבך כי יי הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

על כן נקוה לך יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון. לפניך יי אלהינו יכרעו ויפלו ולכבוד שמך יקר יתנו. ויקבלו כלם את על מלכותך ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד. כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד: ככתוב בתורתך יי ימלך לעולם ועד: ונאמר והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד:
אל תירא מפחד פתאם ומשאת רשעים כי תבוא: עצו עצה ותפר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל: ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט:

קדיש יתום

שיר היחוד ליום השבת

חזן אז ביום השביעי נחת. יום השבת על כן ברכת:
קהל ועל כל פועל תהלה ערוכה. חסידיך בכל עת יברכוכה:
ח׳ ברוך יי יוצר כלם. אלהים חיים ומלך עולם:
ק׳ כי מעולם על עבדיך. רוב רחמיך וחסדיך:
ח׳ ובמצרים החלות. להודיע כי מאד נעלית:
ק׳ על כל אלהים בעשותך בהם. שפטים גדולים ובאלהיהם:
ח׳ בבקעך ים סוף עמך ראו. היד הגדולה ויראו:
ק׳ נהגת עמך לעשות לך. שם תפארת להראות גדלך:
ח׳ ודברת עמם מן השמים. וגם העבים נטפו מים:
ק׳ ידעת לכתם במדבר. בארץ. ציה איש לא עבר:
ח׳ תתה לעמך דגן שמים. וכעפר שאר ומצור מים:
ק׳ תגרש גוים רבים עמים. יירשו ארצם ועמל לאמים:
ח׳ בעבור ישמרו חקים ותורות. אמרות יי אמרות טהורות:
ק׳ ויתעדנו במרעה שמן. ומחלמיש צור פלגי שמן:
ח׳ בנותם בנו עיר קדשך. ויפארו בית מקדשך:
ק׳ ותאמר פה אשב לארך ימים. צידה ברך אברך:
ח׳ כי שם יזבחו זבחי צדק. אף כהניך ילבשו צדק:
ק׳ ובית הלוי נעימות יזמרו. לך יתרועעו אף ישירו:
ח׳ בית ישראל ויראי יי. יכבדו ויודו שמך יי:
ק׳ הטיבות מאד לראשונים. כן תיטיב גם לאחרונים:
ח׳ יי תשיש נא עלינו. כאשר ששת על אבותינו:
ק׳ אותנו להרבות ולהיטיב. ונודה לך לעולם כי תיטיב:
ח׳ יי תבנה עירך מהרה. כי עליה שמך נקרא:
ק׳ וקרן דוד תצמיח בה. ותשכון לעולם יי בקרבה:
ח׳ זבחי צדק שמה נזבחה. וכימי קדם תערב מנחה:
ק׳ וברך את עמך באור פניך. כי חפצים לעשות רצונך:
ח׳ וברצונך תעשה חפצנו. הבט נא עמך כלנו:
ק׳ בחרתנו להיות לך לעם סגלה. ועל עמך ברכתך סלה:
ח׳ ותמיד נספר תהלתך. ונהלל לשם תפארתך:
ק׳ ומברכתך עמך יברך. כי את כל אשר תברך מברך:
ח׳ ואני בעודי אהללה בוראי. ואברככה כל ימי צבאי:
ק׳ יהי שם יי מברך לעולם. מן העולם ועד העולם:

ככתוב ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ויאמרו כל העם אמן והלל ליי: ענה דניאל ואמר להוא שמה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא די חכמתא וגבורתא די לה היא: ונאמר ויאמרו הלוים ישוע וקדמיאל בני חשבניה שרביה הודיה שבניה פתחיה קומו ברכו את יי אלהיכם מן העולם ועד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה: ונאמר ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה: ונאמר ויברך דויד את יי לעיני כל הקהל ויאמר דויד ברוך אתה יי אלהי ישראל אבינו מעולם ועד עולם:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל. וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן: מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת. עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

בחנכה מטכה אומרים כאן על הנסים

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בש״ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת: לש״ץ ברכת כהנים

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בספר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בש״ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. ״ת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִ[דּ]וֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִ[צְ]וֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם: עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַ[עַן] יְמִינֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי: אין קדוש כיי כי אין בלתך ואין צור כאלהינו: כי מי אלוה מבלעדי יי ומי צור זולתי אלהינו:

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ. אֵין כַּאדוֹנֵינוּ. אֵין כְּמַלְכֵּנוּ. אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ: מִי כֵאלֹהֵינוּ. מִי כַאדוֹנֵינוּ. מִי כְמַלְכֵּנוּ. מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ: נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ. נוֹדֶה לַאדוֹנֵינוּ. נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ. נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ. בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ. בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ. בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ. אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵינוּ. אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ. אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים:

פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה: הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר. וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה. וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בֹּרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא. וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק. מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע הַקָּב מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן הַבַּבְלִי אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא. וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ וְאִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף. בֹּרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה. וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

הַשִּׁיר שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים. לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים. גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ: בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים. אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים. אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים. הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים. יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: בַּשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבֹא לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר והליכות עולם לו. אל תקרי הליכות אלא הלכות:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ. אַל תִּקְרֵי בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ:

כשהש"ץ חוזר הש"ע אומרים קדושה זו :

נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּסוֹד שִׂיחַ שַׂרְפֵי קֹדֶשׁ . הַמַּקְדִּישִׁים שִׁמְךָ בַּקֹּדֶשׁ כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר : ק״ה קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ : חזן כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ : ק״ה בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ : חזן מִמְּקוֹמוֹ הוּא יִפֶן בְּרַחֲמִים וְיָחוֹן עַם הַמְיַחֲדִים שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים : ק״ה שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד : חזן הוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא אָבִינוּ הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ . וְהוּא יַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שֵׁנִית לְעֵינֵי כָּל חָי לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים . אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם : חזן וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר : ק״ה יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ : לדור ודור וכו׳ אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בש״ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ :

לשבת

תִּכַּנְתָּ שַׁבָּת רָצִיתָ קָרְבְּנוֹתֶיהָ . צִוִּיתָ פֵּרוּשֶׁיהָ עִם סִדּוּרֵי נְסָכֶיהָ . מְעַנְּגֶיהָ לְעוֹלָם כָּבוֹד יִנְחָלוּ טוֹעֲמֶיהָ חַיִּים זָכוּ . וְגַם הָאוֹהֲבִים דְּבָרֶיהָ גְּדֻלָּה בָּחָרוּ . אָז מִסִּינַי נִצְטַוּוּ עָלֶיהָ וַתְּצַוֵּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב בָּהּ קָרְבַּן מוּסַף שַׁבָּת כָּרָאוּי . יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ . וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ : תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם . וְאֶת מוּסַף יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה

לשבת ראש חודש

אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם . כִּלִּיתָ מְלַאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי . אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ . וַתִּתֶּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְכַפָּרָה . וּלְפִי שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ חָרְבָה עִירֵנוּ וְשָׁמֵם בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְגָלָה יְקָרֵנוּ וְנֻטַּל כָּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ . וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ : יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם . וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה

נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר :

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ : עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ :

לשבת

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג . עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ . וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ . זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית :

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ : שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ . וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ וְיָנוּחוּ בוֹ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת :

רצה

לשבת ראש חודש

(זֶה קָרְבַּן שַׁבָּת וְקָרְבַּן הַיּוֹם כָּאָמוּר) :

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַייָ פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם : וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ וְשָׂעִיר לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם :

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג . עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ . וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ . זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית :

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ . וְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה . לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה . לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה . לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה . לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם . לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת עָוֹן . (בשנת העיבור וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע) : כִּי בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בָּחַרְתָּ מִכָּל הָאֻמּוֹת . וְשַׁבַּת קָדְשְׁךָ לָהֶם הוֹדַעְתָּ . וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים :

רצה

ינצור ויעזור וירומם ויגדל וינשא למעלה את אדונינו הקיסר אלכסנדר אלכסנדראוויטש ירום הודו ם אשתו הקיסרית הכבודה מאריא טעאדאראוונא. בנו יורש עצר ניקאלאי אלכסנדראוויטש ואת ל בית מלכנו הרם יר"ה. מלך מלכי המלכים ברחמיו חייהו וישמרהו ומכל צרה ויגון ונזק יצילהו וידבר עמים תחת רגליו ויפיל שונאיו לפניו ובכל אשר יפנה יצליח. מלך מלכי המלכים ברחמיו יתן בלבו ובלב כל יועציו שריו רחמנות לעשות טובות עמנו ועם כל ישראל. בימיו ובימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח ובא לציון גואל וכן יהי רצון ונאמר אמן:

קודם שמברכין החודש יאמר זה:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה לִבְרָכָה. וְתִתֶּן לָנוּ חַיִּים אֲרוּכִים. חַיִּים שֶׁל שָׁלוֹם. חַיִּים שֶׁל טוֹבָה. חַיִּים שֶׁל בְּרָכָה. חַיִּים שֶׁל פַּרְנָסָה. חַיִּים שֶׁל חִלּוּץ עֲצָמוֹת. חַיִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִרְאַת שָׁמַיִם וְיִרְאַת חֵטְא. חַיִּים שֶׁאֵין בָּהֶם בּוּשָׁה וּכְלִמָּה. חַיִּים שֶׁל עֹשֶׁר וְכָבוֹד. חַיִּים שֶׁתְּהֵא בָנוּ אַהֲבַת תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם. חַיִּים שֶׁיְּמַלֵּא יְיָ מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה אָמֵן סֶלָה:

נכון לידע המולד קודם שמברכין החודש:

מִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ וְגָאַל אוֹתָם מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת. הוּא יִגְאַל אוֹתָנוּ בְּקָרוֹב. וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. חֲבֵרִים כָּל יִשְׂרָאֵל וְנֹאמַר אָמֵן:

ראש חודש (פלוני) ביום (פלוני) הבא עלינו לטובה:

יְחַדְּשֵׁהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. וְנֹאמַר אָמֵן: אשרי וכו'

כשמברכין החודש אין אומרים זה:

אַב הָרַחֲמִים שׁוֹכֵן מְרוֹמִים. בְּרַחֲמָיו הָעֲצוּמִים הוּא יִפְקוֹד בְּרַחֲמִים. הַחֲסִידִים וְהַיְשָׁרִים וְהַתְּמִימִים. קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם. הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרָדוּ. מִנְּשָׁרִים קַלּוּ וּמֵאֲרָיוֹת גָּבֵרוּ. לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם וְחֵפֶץ צוּרָם: יִזְכְּרֵם אֱלֹהֵינוּ לְטוֹבָה. עִם שְׁאָר צַדִּיקֵי עוֹלָם. וְיִנְקוֹם נִקְמַת דַּם עֲבָדָיו הַשָּׁפוּךְ: כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים. הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם. וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ: וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר וְנִקֵּיתִי דָּמָם לֹא נִקֵּיתִי. וַייָ שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן: וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמַר. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ: וְאוֹמֵר כִּי דוֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים: וְאוֹמֵר יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה: מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ: אשרי וכו'

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ושלמה הוא יברך את כל מי שיקבל עליו להתענות תענית שני וחמישי ושני בשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם ויקבל תפלותיהם ויאזין שועותיהם עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן:

חזן יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ:

והקהל אומרים הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ הַלְלוּיָהּ: מזמור לדוד הבו וכו'

כשמכניסין הס"ת להיכל אומרים זה:

וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: קוּמָה יְיָ לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ: עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: חצי קדיש

מוסף לשבת ולשבת ראש חודש

כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ: אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

בש"ת זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ: בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

בש"ת מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:
אֶחָד אֱלֹהֵינוּ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ קָדוֹשׁ שְׁמוֹ:
גַּדְּלוּ לַייָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:

קהל לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: עַל הַכֹּל יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בָּעוֹלָמוֹת שֶׁבָּרָא הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא. כִּרְצוֹנוֹ וְכִרְצוֹן יְרֵאָיו וְכִרְצוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל: צוּר הָעוֹלָמִים אֲדוֹן כָּל הַבְּרִיּוֹת אֱלוֹהַּ כָּל הַנְּפָשׁוֹת: הַיּוֹשֵׁב בְּמֶרְחֲבֵי מָרוֹם הַשּׁוֹכֵן בִּשְׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם: קְדֻשָּׁתוֹ עַל הַחַיּוֹת וּקְדֻשָּׁתוֹ עַל כִּסֵּא הַכָּבוֹד: וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ בָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעֵינֵי כָּל חָי. וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁיר חָדָשׁ כַּכָּתוּב: שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו: וְנִרְאֵהוּ עַיִן בְּעַיִן בְּשׁוּבוֹ אֶל נָוֵהוּ כַּכָּתוּב: כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְיָ צִיּוֹן: וְנֶאֱמַר וְנִגְלָה כְּבוֹד יְיָ וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי יְיָ דִּבֵּר:

אַב הָרַחֲמִים הוּא יְרַחֵם עַם עֲמוּסִים וְיִזְכּוֹר בְּרִית אֵיתָנִים וְיַצִּיל נַפְשׁוֹתֵינוּ מִן הַשָּׁעוֹת הָרָעוֹת וְיִגְעַר בְּיֵצֶר הָרָע מִן הַנְּשׂוּאִים וְיָחוֹן אוֹתָנוּ לִפְלֵיטַת עוֹלָמִים. וִימַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים:

מי שברך לעולה לתורה

מִי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך (פב"פ) בעבור שעלה לכבוד המקום לכבוד התורה ולכבוד השבת ובשכר זה הקב"ה ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

מי שברך ליולדת

מִי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את האשה היולדת (פב"פ) ואת בנה הנולד (ואת הילדה הנולדה) לה במזל טוב (ויקרא שמה בישראל פב"פ) בעבור שבעלה נדר לצדקה בשכר זה יגדלו (יגדלה) (לזכר לתורה ו) לחופה ולמעשים טובים ונאמר אמן:

מי שברך לחולה

מִי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ושלמה הוא ירפא את החולה (החולנית) (פב"פ) בעבור (שפב"פ) נדר מתנה בעבורו (בעבורה) בשכר זה הקב"ה ימלא רחמים עליו (עליה) להחלימו (להחלימה) ולרפאותו (ולרפאותה) ולהחזיקו (ולהחזיקה) ולהחיותו (ולהחיותה) וישלח לו (לה) מהרה רפואה שלמה מן השמים לרמ"ח איבריו ושס"ה גידיו (לנקבה לרמ"ח איבריה ושס"ה גידיה) בתוך שאר חולי ישראל. רפואת הנפש ורפואת הגוף. שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא השתא בעגלא ובזמן קריב. ונאמר אמן:

כשמגביהין הספר תורה יאמר זה:

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל פִּי יְיָ בְּיַד מֹשֶׁה: עֵץ חַיִּים הִיא

לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי
נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ
בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ
יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

יְקוּם פֻּרְקָן מִן שְׁמַיָּא. חִנָּא וְחִסְדָּא
וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי.
וְסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא וּבַרְיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא
מַעַלְיָא. זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא. זַרְעָא דִּי לָא
יִפְסוּק וְדִי לָא יִבְטוּל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא:
לְמָרָנָן וְרַבָּנָן חֲבוּרָתָא קַדִּישָׁתָא. דִּי בְּאַרְעָא
דְיִשְׂרָאֵל וְדִי בְּבָבֶל לְרֵישֵׁי כַלֵּי וּלְרֵישֵׁי
גַלְוָתָא וּלְרֵישֵׁי מְתִיבָתָא וּלְדַיָּנֵי דִי בָבָא:
לְכָל תַּלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן
וּלְכָל מָאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא. מַלְכָּא דְעָלְמָא
יְבָרֵךְ יָתְהוֹן יַפִּישׁ חַיֵּיהוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיהוֹן
וְיִתֵּן אַרְכָה לִשְׁנֵיהוֹן וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתֵּזְבוּן מִן
כָּל עָקָא וּמִן כָּל מַרְעִין בִּישִׁין. מָרַן דִּי בִשְׁמַיָּא
יְהֵא בְסַעְדְּהוֹן כָּל זְמַן וְעִדָּן וְנֹאמַר אָמֵן:

יחיד המתפלל אינו צריך לומר יקום פורקן זה ולא מי שברך

יְקוּם פֻּרְקָן מִן שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי
אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי. וְסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא וּבַרְיוּת
גּוּפָא וּנְהוֹרָא מַעַלְיָא. זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא. זַרְעָא
דִּי לָא יִפְסוּק וְדִי לָא יִבְטוּל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא: לְכָל
קְהָלָא קַדִּישָׁא הָדֵין רַבְרְבַיָּא עִם זְעֵרַיָּא טַפְלָא
וּנְשַׁיָּא. מַלְכָּא דְעָלְמָא יְבָרֵךְ יָתְכוֹן יַפִּישׁ חַיֵּיכוֹן
וְיַסְגֵּא יוֹמֵיכוֹן וְיִתֵּן אַרְכָה לִשְׁנֵיכוֹן וְתִתְפָּרְקוּן
וְתִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל מַרְעִין בִּישִׁין. מָרַן דִּי
בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְסַעְדְּכוֹן כָּל זְמַן וְעִדָּן וְנֹאמַר אָמֵן:
מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. הוּא
יְבָרֵךְ אֶת כָּל הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה עִם כָּל
קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ. הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם
וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם. וּמִי שֶׁמְּיַחֲדִים בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת
לִתְפִלָּה. וּמִי שֶׁבָּאִים בְּתוֹכָם לְהִתְפַּלֵּל. וּמִי
שֶׁנּוֹתְנִים נֵר לַמָּאוֹר וְיַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה וּפַת
לָאוֹרְחִים וּצְדָקָה לָעֲנִיִּים. וְכָל מִי שֶׁעוֹסְקִים
בְּצָרְכֵי צִבּוּר בֶּאֱמוּנָה. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם
שְׂכָרָם וְיָסִיר מֵהֶם כָּל מַחֲלָה וְיִרְפָּא לְכָל גּוּפָם
וְיִסְלַח לְכָל עֲוֹנָם. וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל
מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן:

תפלה בעד שלום הקיסר יר"ה

הנותן תשועה למלכים וממשלה לנסיכים. מלכותו מלכות כל עולמים. הפוצה את דוד עבדו מחרב רעה הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה הוא יברך וישמור

וינצור

לַיְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם: לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ וְלֹא כָּל יוֹרְדֵי דוּמָה: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

בשבת חנוכה אומרים אהבתי

אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי: חַנּוּן יְיָ וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: שֹׁמֵר פְּתָאִים יְיָ דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יְיָ גָּמַל עָלָיְכִי: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי: אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד:
אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב: ע״כ

מָה אָשִׁיב לַיְיָ כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינֵי יְיָ הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: אָנָּה יְיָ כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת בֵּית יְיָ בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּ אֶת יְיָ כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים: כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת יְיָ לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא בֵית אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחַב יָהּ: יְיָ לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: יְיָ לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי גַם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: דַּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיְיָ עֲזָרָנִי: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ: זֶה הַשַּׁעַר לַיְיָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה: אודך אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: אבן מֵאֵת יְיָ הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: מאת זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זה

אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא: אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא:
בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ: ברוך
אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: אל אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: אלי הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הודו

יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ (עַל) כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת: קדיש שלם

אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

אַב הָרַחֲמִים הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם: כִּי בְךָ לְבַד בָּטָחְנוּ מֶלֶךְ אֵל רָם וְנִשָּׂא אֲדוֹן עוֹלָמִים:

כשפותחין הארון הקודש יאמר זה:

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:
כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלָיִם:
בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ:

בְּרִיךְ שְׁמֵהּ דְּמָרֵא עָלְמָא. בְּרִיךְ כִּתְרָךְ וְאַתְרָךְ. יְהֵא רְעוּתָךְ עִם עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעָלַם. וּפוּרְקַן יְמִינָךְ אַחֲזֵי לְעַמָּךְ בְּבֵית מַקְדְּשָׁךְ. וּלְאַמְטוּיֵי לָנָא מִטּוּב נְהוֹרָךְ. וּלְקַבֵּל צְלוֹתָנָא בְּרַחֲמִין. יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתוֹרִיךְ לָן חַיִּין בְּטִיבוּתָא וְלֶהֱוֵי אֲנָא פְקִידָא בְּגוֹ צַדִּיקַיָּא. לְמִרְחַם עָלַי וּלְמִנְטַר יָתִי וְיַת כָּל דִּי לִי וְדִי לְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל. אַנְתְּ הוּא זָן לְכֹלָּא וּמְפַרְנֵס לְכֹלָּא. אַנְתְּ הוּא שַׁלִּיט עַל כֹּלָּא. אַנְתְּ הוּא דְשַׁלִּיט עַל מַלְכַיָּא וּמַלְכוּתָא דִּילָךְ הִיא. אֲנָא עַבְדָּא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּסָגִידְנָא קַמֵּהּ וּמִקַּמָּא דִּיקַר אוֹרַיְתֵהּ בְּכָל עִדָּן וְעִדָּן. לָא עַל אֱנָשׁ רָחִיצְנָא וְלָא עַל בַּר אֱלָהִין סָמִיכְנָא. אֶלָּא בֶּאֱלָהָא דִשְׁמַיָּא. דְּהוּא אֱלָהָא קְשׁוֹט. וְאוֹרַיְתֵהּ קְשׁוֹט. וּנְבִיאוֹהִי קְשׁוֹט. וּמַסְגֵּא לְמֶעְבַּד טַבְוָן וּקְשׁוֹט. בֵּהּ אֲנָא רָחִיץ. וְלִשְׁמֵהּ קַדִּישָׁא יַקִּירָא אֲנָא אֵמַר תֻּשְׁבְּחָן. יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתִפְתַּח לִבָּאִי בְּאוֹרַיְתָא. וְתַשְׁלִים מִשְׁאֲלִין דְּלִבָּאִי וְלִבָּא דְכָל עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְטַב וּלְחַיִּין וְלִשְׁלָם. אָמֵן:

נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת. עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ. וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

בשבת חנוכה אומרים זה:

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת אַנְטִיוֹכוּס עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם רַבְתָּ אֶת רִיבָם דַּנְתָּ אֶת דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בש״ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

לש״ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה. הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי משֶׁה עַבְדֶּךָ. הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בספר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בש״ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

למעריב

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל הַשָּׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בספר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי, נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם: עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות:

סדר הלל

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרוֹא אֶת הַהַלֵּל:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם:

בשבת חנוכה אומרים לא לנו

לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם: וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה: עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: ע״כ

יְיָ זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן: יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְיָ הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים: יֹסֵף יְיָ עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם: בְּרוּכִים אַתֶּם

צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל. גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

בש"ת זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ: בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

בש"ת מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

כשהש"ץ חוזר התפלה אומרים כאן קדושה:

נְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר: קו"ח קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: חזן אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים. לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: קו"ח בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: חזן מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלוֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ מָתַי תִּמְלוֹךְ בְּצִיּוֹן בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן. תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים: וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ: קו"ח יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

חזן לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ. וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: (בש"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ):

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: (בש"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ):

יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ. כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לּוֹ. כְּלִיל תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ (לו) בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינָי. וּשְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ. וְכָתוּב בָּהֶם שְׁמִירַת שַׁבָּת. וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

וְלֹא נְתַתּוֹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים. וְגַם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים. כִּי לְיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ נְתַתּוֹ בְּאַהֲבָה לְזֶרַע יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּם בָּחָרְתָּ. עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ. וְיָנוּחוּ בוֹ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל. וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

בשבת ר"ח אומרים כאן יעלה ויבא

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדּוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה: זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים: וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ. וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקימתנו כן תחינו ותקימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנחנו מודים לך. ברוך אל ההודאות:

נשמותינו

בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדוֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אוֹר חָדָשׁ עַל צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים כֵּן תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ: אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמוֹעַ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה: וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ: וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ. כִּי אֵל פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אָתָּה. וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן. וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה בֶּאֱמֶת. לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה:

יחיד אומר אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא וְאַדִּיר וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת: וּדְבָרָיו חָיִים וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. עַל אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ: עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים דָּבָר טוֹב וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד. אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חוֹק וְלֹא יַעֲבוֹר. אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ. גֹּאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ. יוֹצְרֵנוּ צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ: אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ: אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם: אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ כָּל בְּכוֹרֵיהֶם הָרַגְתָּ וּבְכוֹרְךָ גָּאָלְתָּ וְיַם סוּף בָּקַעְתָּ וְזֵדִים טִבַּעְתָּ וִידִידִים הֶעֱבַרְתָּ וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר: עַל זֹאת שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים וְרוֹמְמוּ אֵל וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִרוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם: רָם וְנִשָּׂא גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו: תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם: מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

שוכן עד מרום וקדוש שמו. וכתוב רננו צדיקים ביי לישרים נאוה תהלה: בפי ישרים תתהלל. ובדברי צדיקים תתברך. ובלשון חסידים תתרומם. ובקרב קדושים תתקדש:

ובמקהלות רבבות עמך בית ישראל ברנה יתפאר שמך מלכנו בכל דור ודור שכן חובת כל היצורים. לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס על כל דברי שירות ותשבחות דוד בן ישי עבדך משיחך:

ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ. כי לך נאה יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה הלל וזמרה עז וממשלה נצח גדלה וגבורה תהלה ותפארת קדשה ומלכות. ברכות והודאות מעתה ועד עולם: ברוך אתה יי אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות אדון הנפלאות הבוחר בשירי זמרה מלך אל חי העולמים: ח"ק

חזן **ברכו את יי המברך:**

קו"ח **ברוך יי המברך לעולם ועד:**

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא את הכל:

הכל יודוך והכל ישבחוך. והכל יאמרו אין קדוש כיי: הכל ירוממוך סלה יוצר הכל. האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח. ובוקע חלוני רקיע. מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה. ומאיר לעולם כלו וליושביו. שברא במדת רחמים: המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים. ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. המלך המרומם לבדו מאז. המשבח והמפאר והמתנשא מימות עולם: אלהי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו. אדון עזנו צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדנו: אין כערכך ואין זולתך אפס בלתך ומי דומה לך: אין כערכך יי אלהינו בעולם הזה. ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא. אפס בלתך גואלנו לימות המשיח. ואין דומה לך מושיענו לתחית המתים:

אל אדון על כל המעשים. ברוך ומבורך בפי כל נשמה. גדלו וטובו מלא עולם. דעת ותבונה סובבים אותו: המתגאה על חיות הקדש. ונהדר בכבוד על המרכבה. זכות ומישור לפני כסאו. חסד ורחמים לפני כבודו: טובים מאורות שברא אלהינו. יצרם בדעת בבינה ובהשכל. כח וגבורה נתן בהם. להיות מושלים בקרב תבל: מלאים זיו ומפיקים נגה. נאה זיום בכל העולם. שמחים בצאתם וששים בבואם. עשים באימה רצון קונם: פאר וכבוד נותנים לשמו. צהלה ורנה לזכר מלכותו. קרא לשמש ויזרח אור. ראה והתקין צורת הלבנה: שבח נותנים לו כל צבא מרום. תפארת וגדלה שרפים ואופנים וחיות הקדש:

לאל אשר שבת מכל המעשים. ביום השביעי התעלה וישב על כסא כבודו. תפארת עטה ליום המנוחה ענג קרא ליום השבת. זה שבח של יום השביעי שבו שבת אל מכל מלאכתו: ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות ליי. לפיכך יפארו ויברכו לאל כל יצוריו. שבח יקר וגדלה יתנו לאל מלך יוצר כל המנחיל מנוחה לעמו ישראל בקדשתו ביום שבת קדש: שמך יי אלהינו יתקדש וזכרך מלכנו יתפאר. בשמים ממעל ועל הארץ מתחת: תתברך מושיענו על שבח מעשה ידיך ועל מאורי אור שעשית יפארוך סלה:

תתברך צורנו מלכנו וגואלנו בורא קדושים ישתבח שמך לעד מלכנו יוצר משרתים. ואשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי אלהים חיים ומלך עולם: כלם אהובים כלם ברורים כלם גבורים וכלם עשים באימה וביראה רצון קונם. וכלם פותחים את פיהם בקדשה ובטהרה בשירה ובזמרה ומברכים ומשבחים ומפארים ומעריצים ומקדישים וממליכים: את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא קדוש הוא. וכלם מקבלים עליהם על מלכות שמים זה מזה. ונותנים רשות זה לזה להקדיש ליוצרם בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדשה כלם כאחד עונים ואומרים ביראה:

קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם משבחים ואומרים: ברוך כבוד יי ממקומו:

לאל ברוך נעימות יתנו. למלך אל חי וקים זמרות יאמרו ותשבחות ישמיעו. כי הוא לבדו פועל גבורות. עשה חדשות. בעל מלחמות. זורע צדקות. מצמיח ישועות. בורא רפואות. נורא תהלות. אדון הנפלאות. המחדש בטובו

את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם וצבא השמים לך משתחוים: אתה הוא יי האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם: ומצאת את לבבו נאמן לפניך.

וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני החתי האמרי והפרזי והיבוסי והגרגשי לתת לזרעו ותקם את דבריך כי צדיק אתה: ותרא את עני אבותינו במצרים ואת זעקתם שמעת על ים סוף: ותתן אתת ומפתים בפרעה ובכל עבדיו ובכל עם ארצו כי ידעת כי הזידו עליהם ותעש לך שם כהיום הזה: והים בקעת לפניהם ויעברו בתוך הים ביבשה ואת רדפיהם השלכת במצולת כמו אבן במים עזים:

ויושע יי ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים: וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה יי במצרים וייראו העם את יי ויאמינו ביי ובמשה עבדו:

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליי ויאמרו לאמר אשירה ליי כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו: יי איש מלחמה יי שמו: מרכבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלשיו טבעו בים סוף: תהמת יכסימו ירדו במצולת כמו אבן: ימינך יי נאדרי בכח ימינך יי תרעץ אויב: וברב גאונך תהרס קמיך תשלח חרנך יאכלמו כקש: וברוח אפיך נערמו מים נצבו כמו נד נזלים קפאו תהמת בלב ים: אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי: נשפת ברוחך כסמו ים צללו כעופרת במים אדירים: מי כמכה באלם יי מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא: נטית ימינך תבלעמו ארץ: נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוה קדשך: שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת: אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען: תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן עד יעבר עמך יי עד יעבר עם זו קנית: תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת יי מקדש אדני כוננו ידיך: יי ימלך לעלם ועד: יי ימלך לעלם ועד: יי מלכותה קאם לעלם ולעלמי עלמיא: כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יי עלהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים: כי ליי המלוכה ומשל בגוים: ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשו והיתה ליי המלוכה: והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד:

נשמת כל חי תברך את שמך יי אלהינו ורוח כל בשר תפאר ותרומם זכרך מלכנו תמיד. מן העולם ועד העולם אתה אל. ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע. פודה ומציל ומפרנס ומרחם בכל עת צרה וצוקה. אין לנו מלך אלא אתה: אלהי הראשונים והאחרונים. אלוה כל בריות. אדון כל תולדות. המהלל ברוב התשבחות. המנהג עולמו בחסד. ובריותיו ברחמים. ויי לא ינום ולא יישן. המעורר ישנים והמקיץ נרדמים. והמשיח אלמים. והמתיר אסורים. והסומך נופלים. והזוקף כפופים. לך לבדך אנחנו מודים. אלו פינו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמון גליו. ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע. ועינינו מאירות כשמש וכירח. וידינו פרושות כנשרי שמים. ורגלינו קלות כאילות. אין אנחנו מספיקים להודות לך יי אלהינו ואלהי אבותינו ולברך את שמך על אחת מאלף אלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות שעשית עם אבותינו ועמנו: ממצרים גאלתנו יי אלהינו. ומבית עבדים פדיתנו. ברעב זנתנו. ובשבע כלכלתנו. מחרב הצלתנו. ומדבר מלטתנו. ומחלים רעים ונאמנים דליתנו: עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך ואל תטשנו יי אלהינו לנצח: על כן אברים שפלגת בנו. ורוח ונשמה שנפחת באפינו. ולשון אשר שמת בפינו. הן הם יודו ויברכו וישבחו ויפארו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו את שמך מלכנו. כי כל פה לך יודה. וכל לשון לך תשבע. וכל ברך לך תכרע. וכל קומה לפניך תשתחוה. וכל לבבות ייראוך. וכל קרב וכליות יזמרו לשמך. כדבר שכתוב כל עצמותי תאמרנה יי מי כמוך. מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגזלו. מי ידמה לך ומי ישוה לך ומי יערך לך. האל הגדול הגבור והנורא אל עליון קונה שמים וארץ: נהללך ונשבחך ונפארך ונברך את שם קדשך. כאמור. לדוד ברכי נפשי את יי וכל קרבי את שם קדשו: האל בתעצמות עזך. הגדול בכבוד שמך. הגבור לנצח והנורא בנוראותיך. המלך היושב על כסא רם ונשא:

לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְיָ כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְיָ בְּכָל דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְיָ לְכָל קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְיָ אֶת כָּל אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ: אֲהַלְלָה יְיָ בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: אַל תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן אָדָם שֶׁאֵין לוֹ תְשׁוּעָה: תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו: אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל יְיָ אֱלֹהָיו: עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם: עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לָעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים יְיָ מַתִּיר אֲסוּרִים: יְיָ פֹּקֵחַ עִוְרִים יְיָ זֹקֵף כְּפוּפִים יְיָ אֹהֵב צַדִּיקִים: יְיָ שֹׁמֵר אֶת גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת: יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי נָעִים נָאוָה תְהִלָּה: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְיָ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס: הָרֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם: מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא: גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר: מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְיָ מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי אָרֶץ: עֱנוּ לַייָ בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר: הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ: לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה: רוֹצֶה יְיָ אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם אֶת יְיָ הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן: כִּי חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ: הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ: הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ: הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר: מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ מָיִם: מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל: לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים: הַלְלוּהוּ כָל מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאָיו: הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר: הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם: יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר: הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהֹמוֹת: אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ: הֶהָרִים וְכָל גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים: הַחַיָּה וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף: מַלְכֵי אֶרֶץ וְכָל לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל שֹׁפְטֵי אָרֶץ: בַּחוּרִים וְגַם בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם נְעָרִים: יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַייָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים: יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם: יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ לוֹ: כִּי רוֹצֶה יְיָ בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה: יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם: רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם: לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים: לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל: לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ: כ׳ ה׳ ת׳ י׳ ה׳:

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן:

וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת יְיָ לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם: לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ: אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ

לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כל'ח:
לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְגֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּייָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: הוֹדוּ לַייָ בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ: שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה: כִּי יָשָׁר דְּבַר יְיָ וְכָל מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה: אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ: בִּדְבַר יְיָ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם: כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת: יִירְאוּ מֵייָ כָּל הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהָיו הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ: מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְיָ רָאָה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם: מִמְּכוֹן שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב חָיִל גִּבּוֹר לֹא יִנָּצֵל בְּרָב כֹּחַ: שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט: הִנֵּה עֵין יְיָ אֶל יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַייָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַייָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְיָ: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ:

יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה קֹדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים:

יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר: יְיָ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ וַעֲצַת יְיָ הִיא תָקוּם: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: כִּי בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי לֹא יִטֹּשׁ יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו: תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד: טוֹב יְיָ

ב ומתוקים מדבש ונפת צופים: גם עבדך
נזהר בהם בשמרם עקב רב: שגיאות מי
יבין מנסתרות נקני: גם מזדים חשך עבדך
אל ימשלו בי אז איתם ונקיתי מפשע רב:
יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי
צורי וגואלי:

לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו וילך: אברכה את יי בכל עת תמיד תהלתו בפי: ביי תתהלל נפשי ישמעו ענוים וישמחו: גדלו ליי אתי ונרוממה שמו יחדו: דרשתי את יי וענני ומכל מגורותי הצילני: הביטו אליו ונהרו ופניהם אל יחפרו: זה עני קרא ויי שמע ומכל צרותיו הושיעו: חנה מלאך יי סביב ליראיו ויחלצם: טעמו וראו כי טוב יי אשרי הגבר יחסה בו: יראו את יי קדשיו כי אין מחסור ליראיו: כפירים רשו ורעבו ודרשי יי לא יחסרו כל טוב: לכו בנים שמעו לי יראת יי אלמדכם: מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב: נצר לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה: סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו: עיני יי אל צדיקים ואזניו אל שועתם: פני יי בעשי רע להכרית מארץ זכרם: צעקו ויי שמע ומכל צרותם הצילם: קרוב יי לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע: רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו יי: שמר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה: תמותת רשע רעה ושנאי צדיק יאשמו: פודה יי נפש עבדיו ולא יאשמו כל החוסים בו:

תפלה למשה איש האלהים אדני מעון אתה היית לנו בדר ודר: בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל: תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם: כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבר ואשמורה בלילה: זרמתם שנה יהיו בבקר כחציר יחלף: בבקר יציץ וחלף לערב ימולל ויבש: כי כלינו באפך ובחמתך נבהלנו: שתה שת כ' עונתינו לנגדך עלמנו למאור פניך: כי כל ימינו פנו בעברתך כלינו שנינו כמו הגה: ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורת שמונים שנה ורהבם עמל ואון כי גז חיש ונעפה: מי יודע עז אפך וכיראתך עברתך: למנות ימינו כן הודע ונבא לבב חכמה: שובה יי עד מתי והנחם על עבדיך: שבענו בבקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל ימינו: שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה: יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם:

ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

ישב בסתר עליון בצל שדי יתלונן: אמר ליי מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו: כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות: באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסחרה אמתו: לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם: מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים: יפל מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש: רק בעיניך תביט ושלמת רשעים תראה: כי אתה יי מחסי עליון שמת מעונך: לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך: כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: על כפים ישאונך פן תגוף באבן רגלך: על שחל ופתן תדרך תרמס כפיר ותנין: כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי: יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו: ארך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי: אורך ימים וגו'

הללויה הללו את שם יי הללו עבדי יי: שעומדים בבית יי בחצרות בית אלהינו: הללויה כי טוב יי זמרו לשמו כי נעים: כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו: כי אני ידעתי כי גדול יי ואדנינו מכל אלהים: כל אשר חפץ יי עשה בשמים ובארץ בימים וכל תהומות: מעלה נשאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה מוצא רוח מאוצרותיו: שהכה בכורי מצרים מאדם עד בהמה: שלח אתות ומופתים בתוככי מצרים בפרעה ובכל עבדיו: שהכה גוים רבים והרג מלכים עצומים: לסיחון מלך האמרי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען: ונתן ארצם נחלה נחלה לישראל עמו: יי שמך לעולם יי זכרך לדר ודר: כי ידין יי עמו ועל עבדיו יתנחם: עצבי הגוים כסף וזהב מעשה ידי אדם: פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו: אזנים להם ולא יאזינו אף אין יש רוח בפיהם: כמוהם יהיו עשיהם כל אשר בטח בהם: בית ישראל ברכו את יי בית אהרן ברכו את יי: בית הלוי ברכו את יי יראי יי ברכו את יי: ברוך יי מציון שכן ירושלים הללויה:

הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו:
הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו:
הודו לאדני האדנים כי לעולם חסדו:
לעשה נפלאות גדלות לבדו כי לעולם חסדו:
לעשה השמים בתבונה כי לעולם חסדו:
לרוקע הארץ על המים כי לעולם חסדו:

עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל: אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: מַה בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ: שְׁמַע יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לִי: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: ק״י

הריני מזמן את פי להודות ולהלל ולשבח את בוראי לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. בָּרוּךְ הוּא. בָּרוּךְ עוֹשֶׂה בְרֵאשִׁית. בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת. בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו. בָּרוּךְ חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח. בָּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל בָּרוּךְ שְׁמוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל הָאָב הָרַחֲמָן הַמְהֻלָּל בְּפִי עַמּוֹ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר בִּלְשׁוֹן חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדֶּךָ. נְהַלֶּלְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בִּשְׁבָחוֹת וּבִזְמִירוֹת נְגַדֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וְנַזְכִּיר שִׁמְךָ וְנַמְלִיכְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ. יָחִיד חֵי הָעוֹלָמִים. מֶלֶךְ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר עֲדֵי עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

הוֹדוּ לַיְיָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו: שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל נִפְלְאֹתָיו: הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְיָ: דִּרְשׁוּ יְיָ וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד: זִכְרוּ נִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי פִיהוּ: זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר: אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק: וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם: בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ: וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל עַם אַחֵר: לֹא הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ: שִׁירוּ לַייָ כָּל הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם אֶל יוֹם יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת כְּבוֹדוֹ בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל כָּל אֱלֹהִים: כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים. וַייָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ: הָבוּ לַייָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַייָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַייָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל הָאָרֶץ אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ: אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפּוֹט אֶת הָאָרֶץ: הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַייָ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים: נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נֹתֵן עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים: אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים: לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַייָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: הַרְאֵנוּ יְיָ חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן לָנוּ: קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ: אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו: וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַייָ כִּי גָמַל עָלָי:

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת: אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם: בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם: וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח: מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ: תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: יִרְאַת יְיָ טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי יְיָ אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו: הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפָּז

נא גבור דורשי יחודך כבבת שמרם . — נג"ד יכ"ש
ברכם טהרם רחמם צדקתך תמיד גמלם . — בט"ר צת"ג
חסין קדוש ברוב טובך נהל עדתך . — חק"ב טנ"ע
יחיד גאה לעמך פנה . זוכרי קדשתך . — יג"ל פז"ק
שועתנו קבל ושמע צעקתנו יודע תעלומות . — שק"ו צי"ת
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד :

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו : עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה :

לראש חודש
ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם : ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד : ועשרן עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עלה ריח ניחח אשה ליי : ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה : ושעיר עזים אחד לחטאת ליי על עלת התמיד יעשה ונסכו :

איזהו מקומן של זבחים קדשי קדשים שחיטתן בצפון פר ושעיר של יום הכפורים שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון הזיה על בין הבדים ועל הפרכת ועל מזבח הזהב מתנה אחת מהן מעכבת . שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון אם לא נתן לא עכב : פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון הזיה על הפרכת ועל מזבח הזהב מתנה אחת מהן מעכבת . שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון אם לא נתן לא עכב אלו ואלו נשרפין בבית הדשן : חטאת הצבור והיחיד . אלו הן חטאת הצבור שעירי ראשי חדשים ושל מועדות שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות : כיצד עלה בכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית . מזרחית צפונית . צפונית מערבית . מערבית דרומית . שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי . ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהנה בכל מאכל ליום ולילה עד חצות :

העולה קדש קדשים שחיטתה בצפון וקבול דמה בכלי שרת בצפון ודמה טעון שתי מתנות שהן ארבע וטעונה הפשט ונתוח וכליל לאשים : זבחי שלמי צבור ואשמות . אלו הן אשמות אשם גזלות אשם מעילות אשם שפחה חרופה אשם נזיר אשם מצורע אשם תלוי . שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון . ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע . ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהנה בכל מאכל ליום ולילה עד חצות :

התודה ואיל נזיר קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע . ונאכלין בכל העיר לכל אדם בכל מאכל ליום ולילה עד חצות : המורם מהם כיוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם : שלמים קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע . ונאכלין בכל העיר לכל אדם בכל מאכל לשני ימים ולילה אחד : המורם מהם כיוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם :

הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה ודמן טעון מתנה אחת ובלבד שיתן כנגד היסוד שנה באכילתן הבכור נאכל לכהנים והמעשר לכל אדם . ונאכלין בכל העיר בכל מאכל לשני ימים ולילה אחד : הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות ואינו נאכל אלא למנויו ואינו נאכל אלא צלי :

רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת בהן : מקל וחמר ומגזרה שוה . מבנין אב מכתוב אחד . ומבנין אב משני כתובים . מכלל ופרט . ומפרט וכלל . כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט . מכלל שהוא צריך לפרט . ומפרט שהוא צריך לכלל . כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא . כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טען אחד שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר . כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר . כל דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפרוש . דבר הלמד מענינו . ודבר הלמד מסופו . וכן שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך : ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות : קדיש דרבנן

מזמור שיר חנכת הבית לדוד : ארוממך יי כי דליתני ולא שמחת איבי לי : יי אלהי שועתי אליך ותרפאני : יי העלית מן שאול נפשי חייתני מירדי בור : זמרו ליי חסידיו והודו לזכר קדשו : כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבקר רנה : ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם : יי ברצונך העמדתה להררי

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם: וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם: בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַייָ: וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַייָ כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד: אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין: עֹלַת תָּמִיד הָעֲשֻׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַייָ: וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַייָ: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְיָ וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל יַד מֹשֶׁה נְבִיאֶךָ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ: וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: וְנֶאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְיָ לְדֹרֹתֵיכֶם:

תָּנוּ רַבָּנָן פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת כֵּיצַד. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנִים הָיוּ בָהּ. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. מָנֶה לְכָל יוֹם פְּרַס בְּשַׁחֲרִית וּפְרַס בֵּין הָעַרְבָּיִם. וּשְׁלֹשָׁה מָנִים יְתֵרִים שֶׁמֵּהֶם מַכְנִיס כֹּהֵן גָּדוֹל מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמַחֲזִירָם לְמַכְתֶּשֶׁת בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְשׁוֹחֲקָן יָפֶה יָפֶה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא דַקָּה מִן הַדַּקָּה. וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיוּ בָהּ. וְאֵלּוּ הֵן הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה. הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בֹּרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא וְאִם לֹא מָצָא יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק. מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע הַקָּב מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף בֹּרִית כַּרְשִׁינָה לָמָּה הִיא בָאָה כְּדֵי לְיַפּוֹת בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין לָמָּה הוּא בָא כְּדֵי לִשְׁרוֹת בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

תַּנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים. פִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמַעְנוּ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה זֶה הַכְּלָל אִם כְּמִדָּתָהּ כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

תַּנְיָא בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָאָה שֶׁל שִׁירַיִם לַחֲצָאִין: וְעוֹד תָּנֵי בַּר קַפָּרָא אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַייָ:

יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה ג״פ: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ ג״פ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ ג״פ: אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

אַבַּיֵּי הֲוָה מְסַדֵּר סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה מִשְּׁמָא דִגְמָרָא וְאַלִּבָּא דְאַבָּא שָׁאוּל. מַעֲרָכָה גְדוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת. וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים וְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת וַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד וְדַם הַתָּמִיד קוֹדֵם לַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת וַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לִקְטֹרֶת וּקְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים וְאֵבָרִים לְמִנְחָה וּמִנְחָה לַחֲבִתִּין וַחֲבִתִּין לִנְסָכִין וּנְסָכִין לְמוּסָפִין וּמוּסָפִין לְבָזִיכִין וּבָזִיכִין קוֹדְמִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבָּיִם שֶׁנֶּאֱמַר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים עָלֶיהָ הַשְׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם:

אָנָּא בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה. אבג יתץ
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא. קרע שטן

וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר הַטּוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכוֹף אֶת יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וּמִשָּׁכֵן רָע וּמִפֶּגַע רָע וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית מִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה בֵּין שֶׁהוּא בֶן בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶן בְּרִית:

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים: בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם: וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַיָּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים: וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ: וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי: וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ: וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא יְיָ יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְיָ יֵרָאֶה: וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְיָ אֶל אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן הַשָּׁמָיִם: וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם יְיָ כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידֶךָ: כִּי בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו: וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי: וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע:

לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יְרֵא שָׁמַיִם בְּסֵתֶר וּבְגָלוּי וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ וְיַשְׁכֵּם וְיֹאמַר:

רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. מָה אֲנַחְנוּ מֶה חַיֵּינוּ מֶה חַסְדֵּנוּ מַה צִּדְקוֹתֵינוּ מַה יְּשׁוּעָתֵנוּ מַה כֹּחֵנוּ מַה גְּבוּרָתֵנוּ מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָּל הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי רוֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ. וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל:

אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ בְּנֵי אַבְרָהָם אֹהַבְךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לּוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה. זֶרַע יִצְחָק יְחִידוֹ שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּב הַמִּזְבֵּחַ עֲדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ בְּכוֹרֶךָ שֶׁמֵּאַהֲבָתְךָ שֶׁאָהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשִּׂמְחָתְךָ שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ קָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן:

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבֵּחֲךָ וּלְפָאֶרְךָ וּלְבָרֵךְ וּלְקַדֵּשׁ וְלָתֵת שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לִשְׁמֶךָ: אַשְׁרֵינוּ מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ וּמַה נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ וּמַה יָּפָה יְרֻשָּׁתֵנוּ אַשְׁרֵינוּ שֶׁאֲנַחְנוּ מַשְׁכִּימִים וּמַעֲרִיבִים עֶרֶב וָבֹקֶר וְאוֹמְרִים פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ ׀ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא קַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ עַל מַקְדִּישֵׁי שְׁמֶךָ וְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרִים וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּרַבִּים:

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים. אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. קַבֵּץ קֹוֶיךָ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל בָּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ. אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וּמִי בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ בָּעֶלְיוֹנִים אוֹ בַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֹּאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה. אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד בַּעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ וְקַיֶּם לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ:

כשנכנס לבית הכנסת יאמר זה:

מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל׃ וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃ יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ׃ וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֶבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשִׂי׃ וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ׃

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ. בְּטֶרֶם כָּל יְצִיר נִבְרָא׃ לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל. אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא׃ וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל. לְבַדּוֹ יִמְלֹךְ נוֹרָא׃ וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה. וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה׃ וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי. לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה׃ בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית. וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה׃ וְהוּא אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי. וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה׃ וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹס לִי. מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא׃ בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי. בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה׃ וְעִם רוּחִי גְּוִיָּתִי׃ יְיָ לִי וְלֹא אִירָא׃

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח. נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל מְצִיאוּתוֹ׃ אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ. נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדוּתוֹ׃ אֵין לוֹ דְמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף. לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ׃ קַדְמוֹן לְכָל דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא. רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ׃ הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל נוֹצָר. יוֹרֶה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ׃ שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נְתָנוֹ אֶל אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ׃ לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד׃ נָבִיא וּמַבִּיט אֶת תְּמוּנָתוֹ׃ תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל. עַל יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ׃ לֹא יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ. לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ׃ צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ. מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ׃ גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ. נוֹתֵן לְרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ׃ יִשְׁלַח לְקֵץ הַיָּמִין מְשִׁיחֵנוּ. לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ׃ מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרֹב חַסְדּוֹ. בָּרוּךְ עֲדֵי עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשַׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ אֲפִילוּ שָׁעָה אֶחָת׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא כָל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה׃

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ לִשְׁמָהּ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה׃

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ׃ יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ׃ יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׃

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרְאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה׃ אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא וְאֵלּוּ הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם׃

אֱלֹהַי. נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי וְאַתָּה עָתִיד לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גּוֹי׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים׃
בָּא״י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם׃
בָּא״י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי׃
בָּא״י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמֵּכִין מִצְעֲדֵי גָבֶר׃
בָּא״י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה׃
בָּא״י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי׃

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן וְאַל תַּשְׁלֶט בָּנוּ יֵצֶר הָרָע

בס"ם זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים :

מלך עוזר ומושיע ומגן : ברוך אתה יי מגן אברהם : אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע : בחורף משיב הרוח ומוריד הגשם : מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר . מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה :

בס"ם מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים ברחמים :

ונאמן אתה להחיות מתים : ברוך אתה יי מחיה המתים :

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה : ברוך אתה יי האל הקדוש :
(בס"ם המלך הקדוש) :

אתה קדשת את יום השביעי לשמך . תכלית מעשה שמים וארץ . וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים . וכן כתוב בתורתך :

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם : ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה : ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות :

אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו . קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמחנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך : ברוך אתה יי מקדש השבת : רצה וכו' כמבואר בתפלת שחרית

לש"ץ הש"ץ והקהל אומרים ויכלו והש"ץ מתחיל כאן

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון קונה שמים וארץ :

קהל יחיד מתחיל כאן

מגן אבות בדברו מחיה מתים במאמרו האל (בש"ת המלך) הקדוש שאין כמוהו . המניח לעמו ביום שבת קדשו כי בם רצה להניח להם . לפניו נעבוד ביראה ופחד ונודה לשמו בכל יום תמיד מעין הברכות . אל ההודאות אדון השלום מקדש השבת ומברך שביעי ומניח בקדשה לעם מדשני ענג זכר למעשה בראשית :

לש"ץ אלהינו ואלהי אבותינו וכו' ק"ש

במה מדליקין ובמה אין מדליקין . אין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן ולא בכלך . ולא בפתילת האידן . ולא בפתילת המדבר . ולא בירוקה שעל פני המים . לא בזפת . ולא בשעוה . ולא בשמן קיק . ולא בשמן שרפה . ולא באליה . ולא בחלב . נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבשל . וחכמים אומרים אחד מבשל ואחד שאינו מבשל אין מדליקין בו : אין מדליקין בשמן שרפה ביום טוב . רבי ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת . וחכמים מתירין בכל השמנים בשמן שמשמין בשמן אגוזים בשמן צנונות בשמן דגים בשמן פקעות בעטרן ובנפט . רבי טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד : כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן . וכל היוצא מן העץ אינו מטמא טמאת אהלים אלא פשתן : פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה . רבי אליעזר אומר טמאה היא ואין מדליקין בה . רבי עקיבא אומר טהורה היא ומדליקין בה : לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר . בשביל שתהא מנטפת . ואפילו היא של חרס . ורבי יהודה מתיר . אבל אם חברה היוצר מתחלה מתר מפני שהוא כלי אחד . לא ימלא אדם קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת . ורבי יהודה מתיר : המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני עובדי כוכבים מפני לסטים מפני רוח רעה או בשביל החולה שיישן פטור . כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חיב . רבי יוסי פוטר בכלן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם : על שלש עבירות נשים מתות בשעת לדתן . על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר : שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה . עשרתם ערבתם הדליקו את הנר . ספק חשכה ספק אינה חשכה . אין מעשרין את הודאי . ואין מטבילין את הכלים . ואין מדליקין את הנרות . אבל מעשרין את הדמאי . ומערבין . וטומנין את החמין :

תניא אמר רבי חנינא חייב אדם למשמש בגדיו בערב שבת עם חשכה שמא ישכח ויצא . אמר רב יוסף הלכתא רבתא לשבתא :

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך . אל תקרי בניך אלא בוניך : שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול : יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך : למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך : למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך : יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום :

ק"ש דרבנן קידוש עלינו ק"י א"ע

מה

לִקְרַאת שַׁבָּת לְכוּ וְנֵלְכָה. כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה. מֵרֹאשׁ מִקֶּדֶם נְסוּכָה. סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה: לכה

מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ עִיר מְלוּכָה. קוּמִי צְאִי מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה. רַב לָךְ שֶׁבֶת בְּעֵמֶק הַבָּכָא. וְהוּא יַחֲמוֹל עָלַיִךְ חֶמְלָה: לכה

הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי. לִבְשִׁי בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ עַמִּי. עַל יַד בֶּן יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי. קָרְבָה אֶל נַפְשִׁי גְאָלָהּ: לכה

הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי. כִּי בָא אוֹרֵךְ קוּמִי אוֹרִי. עוּרִי עוּרִי שִׁיר דַּבֵּרִי. כְּבוֹד יְיָ עָלַיִךְ נִגְלָה: לכה

לֹא תֵבֹשִׁי וְלֹא תִכָּלְמִי מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי וּמַה תֶּהֱמִי בָּךְ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמִּי. וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּהּ: לכה

וְהָיוּ לִמְשִׁסָּה שֹׁאסָיִךְ. וְרָחֲקוּ כָּל מְבַלְּעָיִךְ. יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ. כִּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה: לכה

יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרוֹצִי. וְאֶת יְיָ תַּעֲרִיצִי. עַל יַד אִישׁ בֶּן פַּרְצִי. וְנִשְׂמְחָה וְנָגִילָה: לכה

בּוֹאִי בְשָׁלוֹם עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ. גַּם בְּשִׂמְחָה וּבְצָהֳלָה. תּוֹךְ אֱמוּנֵי עַם סְגֻלָּה. בּוֹאִי כַלָּה בּוֹאִי כַלָּה: לכה

מזמור שיר ליום השבת וכו׳. ק״ו

תפלת ערבית של שבת

חזן בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבוֹרָךְ:

ק״ה בָּרוּךְ יְיָ הַמְבוֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים וּמַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים וּמְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ. בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר. וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ: אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ. תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ. עַל כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאוֹרֶךְ יָמֵינוּ. וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה. וְאַהֲבָתְךָ אַל תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: קריאת שמע תמצא בתפלת שחרית

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל זֹאת וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל הֶעָרִיצִים הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. הָעֹשֶׂה גְדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר נִסִּים וְנִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר. הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ. הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל שׂוֹנְאֵינוּ. הָעֹשֶׂה לָּנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם. הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם וַיּוֹצֵא אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם. הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם סוּף אֶת רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ: וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם:

מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ: יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר כִּי פָדָה יְיָ אֶת יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ. וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ. וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן. וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה. וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְעַל יְרוּשָׁלָיִם:

וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעוֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: ח״ק

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

תפלות לשבתות השנה

עם יוצר לארבע פרשיות

סדר קבלת שבת

לכו נרננה ליי נריעה לצור ישענו: נקדמה פניו בתודה בזמרות נריע לו: כי אל גדול יי ומלך גדול על כל אלהים: אשר בידו מחקרי ארץ ותועפות הרים לו: אשר לו הים והוא עשהו ויבשת ידיו יצרו: באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני יי עשנו: כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם בקולו תשמעו: אל תקשו לבבכם כמריבה כיום מסה במדבר: אשר נסוני אבותיכם בחנוני גם ראו פעלי: ארבעים שנה אקוט בדור ואמר עם תעי לבב הם והם לא ידעו דרכי: אשר נשבעתי באפי אם יבאון אל מנוחתי:

שירו ליי שיר חדש שירו ליי כל הארץ: שירו ליי ברכו שמו בשרו מיום ליום ישועתו: ספרו בגוים כבודו בכל העמים נפלאותיו: כי גדול יי ומהלל מאד נורא הוא על כל אלהים: כי כל אלהי העמים אלילים. ויי שמים עשה: הוד והדר לפניו עז ותפארת במקדשו: הבו ליי משפחות עמים הבו ליי כבוד ועז: הבו ליי כבוד שמו שאו מנחה ובאו לחצרותיו: השתחוו ליי בהדרת קדש חילו מפניו כל הארץ: אמרו בגוים יי מלך אף תכון תבל בל תמוט ידין עמים במישרים: ישמחו השמים ותגל הארץ ירעם הים ומלאו: יעלז שדי וכל אשר בו אז ירננו כל עצי יער: לפני יי כי בא כי בא לשפט הארץ ישפט תבל בצדק ועמים באמונתו:

יי מלך תגל הארץ ישמחו איים רבים: ענן וערפל סביביו צדק ומשפט מכון כסאו: אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו: האירו ברקיו תבל ראתה ותחל הארץ: הרים כדונג נמסו מלפני יי מלפני אדון כל הארץ: הגידו השמים צדקו וראו כל העמים כבודו: יבשו כל עבדי פסל המתהללים באלילים השתחוו לו כל אלהים: שמעה ותשמח ציון ותגלנה בנות יהודה למען משפטיך יי: כי אתה יי עליון על כל הארץ מאד נעלית על כל אלהים: אהבי יי שנאו רע שמר נפשות חסידיו מיד רשעים יצילם: אור זרע לצדיק ולישרי לב שמחה: שמחו צדיקים ביי והודו לזכר קדשו:

מזמור שירו ליי שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו: הודיע יי ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו: זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו: הריעו ליי כל הארץ פצחו ורננו וזמרו: זמרו ליי בכנור בכנור וקול זמרה: בחצצרות וקול שופר הריעו לפני המלך יי: ירעם הים ומלאו תבל וישבי בה: נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו: לפני יי כי בא לשפט הארץ ישפט תבל בצדק ועמים במישרים:

יי מלך ירגזו עמים ישב כרובים תנוט הארץ: יי בציון גדול ורם הוא על כל העמים: יודו שמך גדול ונורא קדוש הוא: ועז מלך משפט אהב אתה כוננת מישרים משפט וצדקה ביעקב אתה עשית: רוממו יי אלהינו והשתחוו להדם רגליו קדוש הוא: משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קראים אל יי והוא יענם: בעמוד ענן ידבר אליהם שמרו עדתיו וחק נתן למו: יי אלהינו אתה עניתם אל נשא היית להם ונקם על עלילותם: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו:

מזמור לדוד הבו ליי בני אלים הבו ליי כבוד ועז: הבו ליי כבוד שמו השתחוו ליי בהדרת קדש: קול יי על המים אל הכבוד הרעים יי על מים רבים: קול יי בכח קול יי בהדר: קול יי שבר ארזים וישבר יי את ארזי הלבנון: וירקידם כמו עגל לבנון ושרין כמו בן ראמים: קול יי חצב להבות אש: קול יי יחיל מדבר יחיל יי מדבר קדש: קול יי יחולל אילות ויחשף יערות ובהיכלו כלו אומר כבוד: יי למבול ישב וישב יי מלך לעולם: יי עז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום: ואומרים אנא בכח

לכה דודי לקראת כלה פני שבת נקבלה: לכה

שמור וזכור בדבור אחד: השמיענו אל המיוחד. יי אחד ושמו אחד. לשם ולתפארת ולתהלה: לכה

יד כִּי אֶת־כָּל־מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים יָבִא בְמִשְׁפָּט עַל כָּל־נֶעְלָם אִם־טוֹב וְאִם־רָע׃

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם סימן יתק״ק

סכום פסוקי ספר קהלת מאתים ועשרים ושנים · וסימנו מה שהיה כבר נקרא שמו · וגם חציו מה שהיה כבר נקרא שמו וסדריו ארבעה וסימנו אבא בם אודה יה :

שפתי חכמים

א נדעת ר׳ יונה נם כיא ככה : ב ק״ל למה יביא במשפט על מעשה האלהים בהם טובים וישרים · לכ״פ את כל כו׳ ומביא ראייה מנקוד וטעם המלה ולכך נקוד מעשה פתח פי׳ השי״ן יחד בכגו״ל בהוא פת״ח קטן ואלו היה דבוק היה נקוד השי״ן בקמ״ץ קטן בציר״י והטעם למעלה פי׳ זקף על השי״ן ואלו היה דבוק היה נקוד במונח תחת השי״ן : ב דקשה לרש״י למה יביא אותו במשפט על טוב לכ״פ אפילו נכשל במצות זהו אם טוב :

חסלת פירוש קהלת

רש״י

(יד) כי את כל מעשה. אשר אדם עושה ב יביא האלהים במשפט · ולכך נקוד מעשה פתח והטעם למעלה לפי שאינו דבוק לשם : על כל נעלם . אפילו על השוגג : אם טוב ואם רע · אפילו נכשל במצוה כמו טקן נדקה לעני בפרהסיא : סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגו׳ : חסלת פירש״י

פירוש ע״ם

קענכם אונ דער עיקר איז אז עס זאל נאר זיין פון גאטס וועגן : (יד) כִּי אֶת כָּל מַעֲשֶׂה ווארום אוף אלי מעשים וואס איין מענטש טוט הָאֱלֹהִים יָבִא בְמִשְׁפָּט וועט אים גאט ברענגן צום משפט עַל כָּל נֶעְלָם אפילו אוף די זאכן וואס איר טוט אום גערן אִם טוֹב ווען ער טוט גוטס האט ער זיין שכר אין גן עדן וְאִם רָע אונ אז ער טוט שלעכטס האט ער זיין עונש אין גיהנם דרום דארף מען נאר פאר גאט מורא האבן וועט אונז וואל זיין אוף דער וועלט אונ פשיטא אוף יענער וועלט :

תם ונשלם

יב וְיֹתֵר מֵהֵמָּה בְּנִי הִזָּהֵר עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קֵץ וְלַהַג הַרְבֵּה יְגִעַת בָּשָׂר׃
יג סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת־הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת־מִצְוֺתָיו שְׁמוֹר כִּי־זֶה כָּל־הָאָדָם׃

ס׳ כבתי

כי

רש״י

(יב) ויתר מהמה בני הזהר. ויותר מיושר דברי אמת דברים הכתובים בספרים הנזכרים למעלה: בני הזהר. לשמור דברי חכמים ואם תאמר אם יש בהם צורך למה לא נכתבו. עשות ספרים הרבה אין קץ אם באנו לכתוב לא הספקנו: ולהג הרבה יגעת בשר ואם באת לתת לב לגירסא א הגיון יותר ממה שאין הלב משיג יגיעה היא לבריות שאין להשיגו ואל יאמר הואיל ולא אוכל לגמור המלאכה למה אתחיל. אך: (יג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא. מה שתוכל עשה ולבך לשמים: ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. כי לדבר הזה נברא כל האדם:

שפתי חכמים

ע״ס: א רש״י מוליא שלהג לשון הגיון כמו לשנות ולא״ד שמוסיף אלא שבבה שרשית מרוב הרגל המלה ומקרה הוא קרה לה כמו שקרה למלת תורמין כי התי״ו איננה עיקר ומעטים שרשים אלא חז״ל וכמו שכתב ר׳ יונה המדקדק אשר הביאו הראב״ע בפירושו למגלת אסתר על מלת מתיהדים

פירוש ע״מ

ברוך הוא: (יב) ויתר מהמה בני הזהר און נאך מער אידר עס שטייט אין תורה נביאים וכתובים זאלסטו נאך זיך היטן צו מקיים זיין די רייד פון די חכמים נישט מער די ועסט ועלן זאגן אז מען בדארף יוא צו הערן זייערע רייד פר וואס זענען זיי אוך נים געשריבן געווארן דענסט מאל ווען די תורה שבכתב איז געשריבן געווארן זאלסטו נים אזו זאגן ווארום עשות ספרים הרבה אין קץ צו מאכן פיל ספרים איז נים פאר האנדן קיין עק ולהג הרבה און פיל מיה יגיעת בשר איז דאס איין מידיקייט פאר די מענטשן ווארום וועט זיך איין מענטש וועלן טראכטן אז ער וועט יוא נים קענן אום לערנען אין גאנצן די תורה וועט ער גאר נים לערנין דריבר האט השם יתברך געשריבן דיא תורה אין קורצען אבער עס איז אין איר מרומז אלין דינג וואס דיא חכמים האבן מתקן גוועזן: (יג) זאגט שלמה המלך סוף דבר הכל נשמע דער עיקר איז פון אלי זאכן את האלהים ירא אז די זאלסט פר גאט מורא האבן ואת מצותיו שמור און זייני מצות זאלסטו היטן כי זה כל האדם ווארום פון דער זאך וועגן זענן אלי מענטשן בשאפן געווארן דרום געהערסטו זעהן לערנן זיי ווי פיל די קענסט

קול יעקב

(יג) (סוף דבר הכל נשמע) פון דעם סוף פון אלי זאכן קען מען אלדינג פאר שטיין (את האלהים ירא ואת מצותיו שמור) אז דוא זאלסט מורא האבן פאר גאט און זייני מצות זאלסט דוא היטן (כי זה כל האדם) ווארום פון דעסט וועגן זענען אלי מענטשן בשאפן געווארן. שלמה המלך פר ענפערט זייני רייד פון דעם ספר קהלת ווארום פון זייני רייד און דאס ספר איז משמע אז ער שעלט דיא וועלט און שעלט אלי בשעפעניש פון דר העלט איז זיך זייני רייד דר ווידר נאטש רייד ווארום עס שטייט דאך (וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד) גאט האט געזעהן אז אלדינג וואס ער האט בשאפן אוף דער וועלט איז זייער גוט · מיילא אז גאט לובט דיא וועלט מיט אלי בשעפעניש וויא אזו קען זייא שלמה המלך שענדן נאר מיר וועלן דו זאך געבן צוא פאר שטיין מיט איין משל · עס איז געוועזן איין ווינדערליכער מייגסטער אגרוסער ברית און דיא מלאכה זייני איז געווען איין שיינע מלאכה און האט דיא מלאכה נים באנוצט ווארום ער איז געוועזן אגרוסער עשיר איז געווען דאס גיצאג זיינס פון דער מלאכה זייער שיין און אפ גנוצט עס איז געוועזן בייא אים אצדונג דאס גיצאג וויל ער האט מיט דעם גיצאג גאר נים גטאן קיין שום מלאכה אמאל איז בייא אים איין גשטאנן אייניר וואס איז אוך געוועזן דער אייגנטר בעל מלאכה האט זיך דער בעל הבית בארומט פאר אים מיט דעם שיינעם גיצאג און האט דאס גיצאג זייער גלובט ענטפערט אים דער אורח ווען דו זאלסט מיט דעם גיצאג ארבוטן זייער מלאכה זענן זייא טאקע באמת זייער שיין אבער צו בארומן זיך מיט זייא פאר איין צירונג זענן זייא גאר נים שיין וואס טוג דיר דאס גיצאג אז דו ארבוסט נים דר מיט · דער נמשל איז דיא יארן אונזערי זענן אונזער גיצאג פון דר מלאכה צוא טאן דיא מלאכה פון גאט מען זאל אין דיא יארן לערנן תורה און טאן מצות און אז דער מענטש באניצט זייני יארן נאר מיט תענוגים פון עולם הזה און טוט נים דיא מלאכה פון גאט ווס צוא דעם איז דער מענטש בשאפן געווארן זענן דאך אלי יארן צוא נישט · דאס האט שלמה המלך גזאגט (סוף דבר הכל נשמע) פון דעם סוף פון מיינע רייד וואס איך לאז אום אין דעם ספר קען מען פאר שטיין דיא כוונה פון דעם ספר וואס איך האב גשענט דיא וועלט מיט אלי בשעפעניש ווארום דיא גאנצע שאפר איז נאר אז דער מענטש טוט נים אוף דער וועלט דעם אמתן תכלית ער זאל דינן גאט מיילא אז ער דינט נים גאט איז זיך באמת דיא וועלט נאריש (את אלהים ירא ואת מצותיו שמור) אובר אז דער מענטש פארכט זיך פאר גאט און היט זייני מצות איז שון דיא העלט נים גשענט (כי זה כל האדם) ווארום פון דעסט וועגן איז דער מענטש בשאפן געווארן אוף דער וועלט ער זאל דינן גאט אלי זייני יאר · פונקט וויא דער אורח האט גזאגט צו דעם בעל מלאכה אז דאס גיצאג איז גאר שיין צו טאן דער מיט זיין מלאכה אובר נים פאר אצירונג:

הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ׃ ח הֲבֵל הֲבָלִים אָמַר הַקּוֹהֶלֶת
הַכֹּל הָבֶל׃ ט וְיֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם עוֹד לִמַּד־דַּעַת אֶת־הָעָם וְאִזֵּן וְחִקֵּר תִּקֵּן
מְשָׁלִים הַרְבֵּה׃ י בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לִמְצֹא דִּבְרֵי־חֵפֶץ וְכָתוּב יֹשֶׁר דִּבְרֵי אֱמֶת׃
יא דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדָּרְבֹנוֹת וּכְמַשְׂמְרוֹת נְטוּעִים בַּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת נִתְּנוּ מֵרֹעֶה אֶחָד׃

ויתר

שפתי חכמים

ק דקשה לרש"י למה אמר לשון זכר ולמיל אמר לשון נקבה אמרה : לכ"פ מי שנקבולת בחכמה כדפי' לעיל : ר פירוש וע"י כך אוזין ישראל במצות שנתרחקו מן העבירה כדרך שנוח לאחוז בכלי שיש לו בית יד יותר משאין לו כ"פ רש"י בפ' ב' דעירובין : ש קשה מה בקש כלא בפסוק הקודם אמר שלימד דעת וגו' · לכ"פ נתן לבו וכו' : ת נראה שעל כן מרעה אסר לבורות על נוטריקון משה רבינו ע"ה

רש"י

חזו : **והרוח תשוב** · זו רוח הקודש שכיון שנסתלקה רוח הקודש גלו : (ח) **הבל הבלים** · אני רואה בעולם : **אמר הקוהלת** · מי שבו קבולת ק החכמה : **הכל הבל**. כל מה שנברא בששת ימי בראשית : (ט) **ויתר שהיה קוהלת חכם** · ויותר ממה שכתב בספר זה היה קהלת חכם : **ואזן** · עשה אזנים לתורה כקופה זו שאין לה אזנים לאחוז בה ובא ועשה לה אזנים שתקן עירובין לסייג ר שמירת שבת ונטילת ידים סייג לטהרה וגזר על השניות סייג לעריות : (י) **בקש קהלת** . נתן לבו וחזר ש על הדבר ומלאו : **דברי חפץ** . הל' למשה מסיני : **וכתוב ישר** . זה תורה שבכתב והנביאים : (יא) **דברי חכמים** . שעשו סייג לתורה בגזירות להרחיק את האדם מן העבירה כגון אכילת קדשים עד השחר והם אמרו עד חצות וקריאת שמע דערבית כמו ק : **כדרבנות**. מה דרבן זה מכוון את הפרה לתלמיה כך דבריהם מכוונים את האדם לדרכי חיים : **וכמשמרות נטועים** . מה מסמר זה קבוע אף דבריהם קבועים ומה נטיעה פרה ורבה אף דבריהם פרים ורבים למצוא בהם טעם : **בעלי אסופות** · מסמרים שיש להם גולגולת אסיפה ונסה גרוס"ה בלע"ז כן פירשו דונש בן לברט : **נתנו מרעה אחד** . כל דבריהם דברי אלהים חיים הוא אמרן ורועה אחד ת נתנן משה מפי הגבורה : **ובמשמרות** : כתיב בשי"ן שהתורה בעשרים וארבעה ספרים וכמנין משמרות כהונה גלויה :

ויתר

פירוש ע"ם

זיך אום קערן הֶעָפָר דער גוף וואס ער איז בַּשַׁאפִין געווארן פון ערד עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה צוא דר ערד אזו וויא ער איז פריער געוועזין וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אונ דיא נְשָׁמָה וועט זיך אום קערן אֶל הָאֱלֹהִים צוא גאט אֲשֶׁר נְתָנָהּ וואס ער האט זיא געגעבן דרום געהער איין מענטש זעהן ער זאל תְּשׁוּבָה טאן אונ גוטי מַעֲשִׂים טאן אין דר יוגנט איידר עס קומען דיא טעג פון דער עלטער וואס ער האט שון קיין צייט ניט ארום צו קוקן זיך : (ח) הֲבֵל הֲבָלִים דס וואס איז בַּשַׁאפֶן געווארן אין שֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית איז איין נארישקייט אזו וויא אנדרי נארישקייט פון דער וועלט אָמַר הַקּוֹהֶלֶת אזו זאגט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וואס אין אים איז פאר האנדן דס איין זאמלונג פון דר חָכְמָה הַכֹּל הָבֶל אלץ איז נישט : (ט) וְיוֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וואס ער הייסט קהלת איז נאך מיין געוועזן קלוג איידר ווי אין דעם סֵפֶר שטייט עוֹד לִמַּד דַּעַת אֶת הָעָם אונ ער האט נאך געלערנט וויסן שאפט דאס פאלק וְאִזֵּן אונ ער האט פר נומן וְחִקֵּר אונ האט געפארשט הַחָכְמוֹת תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה ער האט גמאכט פיל מְשָׁלִים : (י) בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לִמְצֹא שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וואס הייסט קהלת האט

ער געוואלט גפינן אונ וויסן דִּבְרֵי חֵפֶץ די גרויסטקי רייד דאס מיינט מען דיא הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי וְכָתוּב יֹשֶׁר דִּבְרֵי אֱמֶת אונ דיא רעכט פארטיגי צו די אֱמֶת רייד דאס מיינט מען דיא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב אונ די רייד פון נְבִיאִים האט ער דס אלץ גוויסט : (יא) דִּבְרֵי חֲכָמִים די רייד פון די חֲכָמִים זענען גלייך כַּדָּרְבֹנוֹת אזו ווי שטעקינס וואס זייא מאכן גלייך דעם אָקְס אז ער זאל גייען אין גלייכן וועג אזו אוך דיא רייד פון דיא חֲכָמִים זייא זאגן דעם מענטשן צו גייען אין דעם גלייכן וועג וּכְמַשְׂמְרוֹת אונ זייא זענען אוך ווי טשוועקים וואס זיי זיצן תָּמִיד אויף איין ארט אזו זענען אוך די רייד פון די חֲכָמִים אויף איין אורט כְּלוֹמַר זיי ווערן ניט אנדערש נְטוּעִים זיי זענען אזו וויא פלאנצונג וואס וואקסן איטליכם צייט צוא אזו אוך זענן די רייד פון די חֲכָמִים מער וואס איין מענטש לערינט געפינט ער אין זיי איין נייעם טעם בַּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת דיא רייד פון אונזרי חֲכָמִים זענן גקליבן געווארן אלץ פון דער תּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה נִתְּנוּ מֵרוֹעֶה אֶחָד זיי זענן גיגעבן געווארן פון איין רועה כְּלוֹמַר פון מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אונ ער האט געהערט דיא תּוֹרָה פון גאט

ברוך

וְתָרֻץ גֻּלַּת הַזָּהָב וְתִשָּׁבֶר כַּד עַל־הַמַּבּוּעַ וְנָרֹץ הַגַּלְגַּל אֶל־הַבּוֹר: ז וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל־
הארץ

רש"י

כתליון ועשה כשלשלת: ירחק לשון רחוקות ל כסף: ותרץ גלת הזהב. זה החמה שהיה מקלחת מים ונובעת כמעין כמו גולות עליות: ותרוץ לשון רצוצה: ותשבר כד על המבוע. זה הכרס שהיא עבה ונבקעת במותו: ונרוץ הגלגל אל הבור: יתרוצץ גלגל העין בתוך גומא ולפי שסומו גלגל שדולין בהם מים מן הבור כך נדרש כל הענין במסכת שבת. ומדרש קינות ם שותדו כנגד כל ישראל וזכור את בוראיך בימי בחורתיך בעוד שהבחורות שבכם קיימת בעוד שהכהונה קיימת שנאמר (שמואל א ב כח) ובחר אותו מכל שבטי ישראל לי לכהן. בעוד שהלויה קיימת שנאמר (דברים יח ה) כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך. בעוד שמלכות בית דוד קיימת שנאמר (תהלים עח ע) ויבחר בדוד עבדו: בעוד שירושלים קיימת שנאמר בה (מלכים א יא) העיר אשר בחרתי בה: בעוד שבית הבחירה קיימת שנאמר בה (דברי הימים ב ז טז) ועתה בחרתי והקדשתי הבית הזה. בעוד שאתם קיימים שנאמר (דברים יד) ובך בחר ה': עד אשר לא יבואו ימי הרעה. אלו ימי הגולה: עד שלא תחשך השמש: זו מלכות בית דוד שנאמר (תהלים פט לז) וכסאו כשמש נגדי: והאור. ע תורה שנאמר (משלי ו כג) כי נר מצוה ותורה אור: והירח. זו סנהדרין דתנן סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה: והכוכבים. אלו הרבנים שנאמר (דניאל יב ג) ומצדיקי הרבים ככוכבים: ושבו העבים אחר הגשם. צרה אחר צרה קשה: אתה מוצא בכל הנבואות הקשות שנתנבא עליהם ירמיה לא באו עליהם אלא לאחר חורבן הבית: ביום שיזעו שמרי הבית. אלו משמרות כהונה ולויה: והתעותו אנשי החיל: אלו הכהנים שהם גבורים בכח אמר רבי אבא בר כהנא כ"ב אלף לוים הניף אהרן ביום אחד אמר רבי חנינא ג המורשה הזה דבר קל הוא והכהן זורקה יותר משלשים אמה: ובטלו הטחנות. אלו משניות הגדולות משנת רבי עקיבא ומשנת רבי חייא ומשנת בר קפרא: וחשכו הראות. שיפסקה הגמרא מן הלב: וסגרו דלתים בשוק: כגון דלתי נחושה בן אלנתן ם שהיו פתוחים לרוחה: בשפל קול הטוחנה. ע"י שלא נתעסקו בתורה אמר רבי שמואל נמשלו ישראל לטחינת הריחים מה ריחים אינן בטילות לא ביום ולא בלילה אף כאן (יהושע א ח) והגית בו יומם ולילה: ויקום לקול הצפור. זה נבוכדנצר הרשע: אמר רבי לוי י"ח שנה היתה בת קול יוצאת ומפוצצת בפלטין של נבוכדנצר עבדא בישא זיל אחריב ביתיה דמרך דבני מרך לא שמעין ליה: וישחו כל בנות השיר. (ישעיה כד ט) בשיר לא ישתו יין: גם מגבה יראו. מגבוה של עולם יתיירא וידאג לבו פן יעשה בו כאשר עשו בראשונים: וחתחתים בדרך: מתוך כך יבקש לו אותות ומזים אם יצליח בדרך שיפך כענין שנאמר (יחזקאל כא כו) כי עמד מלך בבל על אם הדרך לקסם קסם קלקל בחצים שאל בתרפים: וינאץ השקד: אלמת נבואת ירמיה שנאמר (ירמיה א יב) מקל שקד אני רואה אמר רבי אליעזר השקד הזה משעה שהוא מציץ עד גמר פירותיו כ"א יום כך מי"ז בתמוז עד תשעה באב כ"א יום: ויסתבל החגב. זה צלמו ע של נבוכדנצר (דניאל ג א) רומיה אמין שתין פותייה אמין שית ואם אין עוביו כפי ארכו יוכל לעמוד ולא אגרת אוקמיה בבקעת דורא אמר רב ביבי מעמידין אותו ונופל מעמידין אותו ונופל עד שהביאו כל זהב שבירושלים ושפכו דימוס על רגליו לקיים מה שנאמר (יחזקאל ז יט) וזהבם לנדה יהיה: ותפר האביונה. ע זכות אבות הופר משעת אבות שלכם ויהיה האביונה מלשון אבה: כי הולך האדם: ישראל שנקרא כאן אדם אדם אתם: אל בית עולמו. מבבל באו לבבל חזרו תרח אבי אברהם מעבר הנהר היה: וסבבו בשוק הסופדים. גלות יכניה קדמה לגלות צדקיהו י"א שנה כשהגלה נבוכדנצר את גלות צדקיהו בקולרין היו יוצאין גלות יכניה לקראת נבוכדנצר על כרחן עם שאר בני העיר לקלסו שהוא גבור ומצליח והיו רואין את השבוים ושואלין אותם איש על קרובו מה נעשה בו והיו משיבין אותו (ירמיה טו ב) אשר למות למות ואשר לשבי לשבי ואשר לחרב לחרב והיו מקלסין בידם אחת ובידם אחרת מספיקין ומספדין הספד על אחיהם ועל בניהם: עד אשר לא ירתק חבל הכסף. זו שלשלת יוחסין: ותרץ גלת הזהב. אלו דברי תורה שנאמר (תהלים יט יא) הנחמדים מזהב: ותשבר כד על המבוע. כדו של ברוך בן נריה על מבועו של ירמיהו שכיהם גלו לבבל ופסקו מליעודם בעיטוי הדרך. תחלה גלו למצרים שהגלם יוחנן בן קרח וכשהחריב נבוכדנצר את מצרים הגלם לבבל: ונרוץ הגלגל אל הבור. זו בבל שהוא זופת צ של עולם: (ז) וישב העפר וגו'. מבבל באו לבבל

שפתי חכמים

ל ורתוקות כסף צורף פי' שרשרות: מ בפתיחתא דאיכה: נ פי' דכתיב והסיר את מראתו בנוצתה והשליך אותה אצל המזבח דבר קל היא פי' וקשה לזורקה למרחוק אם לא בכח גדול וביד חזקה והכהן זורקה יותר מל' אמה שהיה זורקה על מקום הדשן ומכל זה מוכיח כי גבורי כח היו: ס שם איש עשיר ונדיב גדול: ע וקראו חגב דרך גנאי כי הגב כמו ענב כדלעיל ודרש ויסתבל שלא יוכל לסבול משא מפני גובהו: פ פי' זה עבודת כוכבים שמטמאה כנדה שנאמר צורם כמו דוה צא תאמר לו: צ פי' תחתיתו:

פירוש ע"ט

פון גאלד ותשבר און עס וועט צו בראכן ווערן כד דר קרוג על המבוע אויף דעם קוואל ברונן דאס מיינט מען דעם בוך פון דעם מענטשן וואס ער ווערט צו שפאלטן נאך זיין טוט און עס רינט פון אים דר אום פליסט ונרוץ און וועט צו שמוצן ווערן הגלגל די ראד אל הבור אין גרוב אריין ד... מיינט מען דאס אויג פון מענטשן וועלכע... קאליבריג וויא איין ראד: (ז) וישב און ...

והתעותו אנשי החיל ובטלו הטחנות כי מעטו וחשכו הראות בארבות: ד וסגרו
דלתים בשוק בשפל קול הטחנה ויקום לקול הצפור וישחו כל בנות השיר: ה גם
מגבה יראו וחתחתים בדרך וינאץ השקד ויסתבל החגב ותפר האביונה כי הלך
האדם אל בית עלמו וסבבו בשוק הספדים: עד אשר לא ירחק ירתק ק' חבל הכסף

ותרץ

שפתי חכמים

פגלת סרמון כו': כ כי תגב כמו ענב בחילוף אותיות אחכ"ע ופ"ש שיהיו ענבותיו דומות עליו כסובל מלת ויסתבל קדרים:

רש"י

אלו הצלעות והכסלים המגינים על כל הגוף: והתעותו. יתעקמו עוות שקורין קרונפ"ק והתעוותו אנקרופי"ר בלע"ז: אנשי חיל. אלו השוקים שנשען כל הגוף עליהם: ובטלו הטחנות. אלו השינים: כי מעטו. לעת זקנה רוב שיניו נופלות: הראות בארבות. אלו העינים: (ד) וסגרו דלתים. אלו נקביו: בשפל קול הטחנה. קול ריחים הטוחנים מהבל שבמעיו והוא הקורקבן והמסס: ויקום לקול הצפור. שאפילו קול צפור מעוררתו משנתו משהזקין: וישחו כל בנות השיר. כל קולות של כלי השיר דומות עליו כשיחה ולפי פשוטו משמעו ישחו כמו ישפלו כל שרים ושרות יהיו שפלים בעיניו וכן ברזילי הגלעדי אמר לדוד (שמואל ב יט לו) אם אשמע עוד בקול שרים ושרות: (ה) גם מגבה ייראו. מגבשושית ותלולית שבדרכים הוא דואג שמא יכשל בהם: וחתחתים בדרך. אימות וחתות הדרך בדרכים יש לו: חתחתים. לשון כפול הוא כתיבה כמו גלגלים קשקשים זלזלים: וינאץ. לו (שיר ז) הגלו הרמונים מתרי כה' לא נקראה כה אמרו רבותינו זו קליבוסה הנק"א בלע"ז שעלה שירך הקוע בה ובזיקנתו נשמת כחוש והעלה בולט כמו כן האילן שהוא בולט: השקד. אילן של שקדים כלומר שהקפון הזקנה עליו כשקד זה שממהר להנץ לפני כל האילנות: ויסתבל החגב. אלו העגבות ב שתיו עגבותיו דומות עליו כסובל משא כבד: ויסתבל. איסדליי"ד סורפייסי"ן בלע"ז: ותפר האביונה. המדת תאות נשים שאינו נזקק לנשים לתשמיש: אביונה תאוה כמו (דברים ה טו) ולא תביאם (תהלים קיט קעד) תאבתי לישועתך: (ו) עד אשר לא ירתק חבל הכסף. זה חוט השדרה שהוא לבן ככסף ובמותו חבל מוחו ומהרוקן ויבש ומתנתק בתוך

פירוש ע"ט

מיינט מען דיא פיס פון דעם מענטשן וואס אוף
זייא איז אן גלעגט דער גאנצר גוף ובטלו הטוחנות
זיי וועלן בטל ווערן דיא וואס מאלן דאס מיינט
מען דיא ציין פון דעם מענטש וואס זיי צו מאלן
דאס עסין כי ווארום מעטו זענן שון ווייניג וחשכו
אונ זייא וועלן פונצטר ווערן הראות בארבות די וואס
קוקן אין די פענצטר דס מיינט מען די אויגן פון
מענטשן וואס ווערן טונקל אוף דער עלטר:
(ד) וסגרו אונ זייא וועלן ווערן פאר שלאסן דלתים
די טורן בשוק אוף דעם מארק דס מיינט מען די
ערטר וואס זייא זענן ביים אין מענטשן אפן
וועלן זייא ווערין צו גמאכט בשפל עס וועט ווערן
נידריג קול הטחנה דאס קול פון דעם מאלינג דאס
מיינט מען דיא כלים וואס זענן גמאכט גווארן
ביי דעם מענטשן אין בויך אז זיי זאלן צו מאלן
דס עסן אבר אוף דער עלטר קענן זייא שון ניט
צוא מאלן ויקום לקול הצפור אונ ער שטייט אוף
אפילו איבר איין קול פון איין פויגל וישחו כל בנות
השיר עס ווערן ביי איהם שון איין גבויגן אלערליי
גזאנגן: (ה) גם אויך מגבוה איבר דיא בערגליך
אונ דיא הויכע ערטר וס זענן אין דיא גאסן
יראו האבן די אלטי לייט מורא צו גיין אוף דר
גאס ווארום זייא האבן שון קיין כוחות ניט
וחתחתים בדרך אונ פיל פארכטן הט ער אין וועג
וויא ער גייט וינאץ השקד אונ עס וועט ארויס
שפראצין דר מאנדל בוים דס מיינט מען ביינר פון
מענטשן דען אוף דר עלטר אז זיין פלייש ווערט
מאגר ווערן די ביינר ארויס גשפראצט וויא דס
שפראצונג פון איין בוים אונ דרום גלייכט ער דס
צו איין מאנדל בוים ווארום איין מאנדל בוים
שפראצט פריער פון אלי ביימר אזו אויך דאס
עלטר קומט אוף דעם מענטשן אזן גיך ויסתבל
החגב אונ עס וועט גשווערט ווערן אוף אים זיין
אונטר לייב ותפר אונ זיי וועט פר שטערט ווערן
האביונה דס גלוסטיקייט כלומר ער הט שון ניט
קיין תאוה כי הולך האדם ווארום עס איז שון די
צייט וס דר מענטש דארף שון גיין אל בית עולמו
אוף זיין וועלט וסבבו בשוק הסופדים אונ זייא וועלן
ארום גיין אויף דעם מארק זיינע באקלאגערס:
(ו) עד אשר לא ירתק איידר עס וועט ווערן
גקייטילט חבל הכסף דער שטריק פון זילבר דאס
מיינט מען דעם פאדעם וואס ער איז ווייס אזו
וויא זילבער וואס ער איז ביי דעם מענטשן
דורך גצויגן פון מוח דורך דעם גאנצן רוקן אין
דער לענג אונ נאך דעם מענטשינס טוט ווערט
דר פאדם אוס גדארט פון דעם מארך אונ עס
ווערט צוא נויף גדרייט אזו וויא איין קייט ותרץ
אונ עס וועט צו שטאסן ווערן גלת הזהב דר קוואל

שון

ילדות והשחרות הבל: יב א וזכר את בוראיך בימי בחורתיך עד אשר לא יבאו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ: ב עד אשר לא תחשך השמש והאור והירח והכוכבים ושבו העבים אחר הגשם: ג ביום שיזעו שמרי הבית והתעותו

רש"י

..רלה אדם שחור בימי עלומיו: (א) וזכר את בוראך. ..מן תנינן עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה ..ברים וכו' וממקרא זה דרש ת וזכור את בוראך ..תתן דין וחשבון לפניו. וזכור את בורך ..בכך מקום עפר רמה ותולעה. וזכור באלך ..אחר שנבעת ממקורה היא ספה כבוסה של ארע ..ל לובן: ימי הרעה. ימי הזקנה והחלשות: (ב) עד אשר לא תחשך השמש. אמרו רבותינו א ..דחת ט שהיא מאירה ומלהבת כשהוא בחור וכשמזקנת היא מעלת קנסין ואין מלהבת: והאור. זה התוספ ..הוא תואר קלסתר פנים: והירח. ע נשמה שמאירה לאדם שכיון שניטלה הימנו אין לו מאור העינים: ..הכבבים. אלו הלסתות רומני דאפי י שקורין פומלי"ש של לחיים שמלהיבים: ושבו העבים אחר הגשם. ..בוא כהיית המאור אחר דמעת הבכי מכמה צרות שעברו עליו: (ג) שיזעו ירכותיו: שמרי הבית

שפתי חכמים

לכאן: ח דרש שהוא נוטריקון בוראך בורך באר וכן הוא במדרש רבות בקהלת ובויקרא רבה פר' י"ח: ט פי' שמנה שהיא חלק ומלהבת יותר מכל הפרצוף כן פי' רש"י במסכת שבת פרק שואל: י פי' בלשון תלמוד קורין אותו רומני דאפי ומ"ש של לחיים טעות הוא ונ"ל שהן לחיים כלומר רומני דאפי שהן לחיים עיין לעיל בפי' רש"י בשיר השירים בפסוק

פירוש ע"ם

..ט קומן כי הילדות והשחרות ווארום דס יוגינקייט ..ונ דס שווארצקייט הבל איז נארישקייט כלומר ..י זאגן וואס דענקט מאל זענין זייני האר שווארץ ..יז נארישקייט דרום געהער מען ניט עוסק זיין ..ין זיא נאר מען געהער אפילו אין דער יוגינט אוך תורה לערנן:

..) תזכור אונ דו זאלסט גדענקן את בוראיך דיין בשעפר בימי בחורותיך אין דיא טעג פון ..ין יוגענט אז דוא ביסט איין יונגר מאן אונ ..אסט נאך דעם כח אין גאנצן וועסטו קענן פר ..יכטן ווס דוא האסט קאלי גמאכט עד אשר לא ..ואו אידער עס ווערין קומען ימי הרעה דיא ..לעכטי טעג והגיעו שנים אונ עס ווערן גריכן די ..רין אשר תאמר וואס דו וועסט זאגין אין לי בהם ..ין איך בין זיי שון ניט גערן: (ב) עד אשר לא ..תחשך השמש אידער עס וועט פינצטר ווערן דיא ..ן והאור אונ דיא ליכט והירח והכוכבים דיא לבנה ..נ די שטערן דס מיינט מען אידר מען וועט ..יו קראנק ווערן עס איז רעכט מאל פונצטר ..בו העבים אונ עס ווערן זיך אום קערן דיא ..אלקן אחר הגשם נאך דעם רעגין: (ג) ביום אין ..עם טאג שיזעו אז זיא וועלן ציטרן שומרי הבית ..וואס היטן דם הויז והתעותו אונ זיי וועלן פאר ..יוסט ווערן אנשי החיל דיא לייט פון כח דאס

קול יעקב

אנדערי מלבושים · זאגט דער שפעטיר צוא אים דוא האסט אים אמת גטאן וויא אנאר וויא אזו האסט דוא צוא געהערט דעם שפעטר וואס ער האט דיך ארין גפורט אונ איין פרעמד הויז וואו העד מיך צוא וואס איך וועל דיר איין עצה געבן צו דיינו זאכן זענן יוא ביא דעם בעל הבית פאר איין משכון גייא צו אים אונ עס אונ טרונק על כל פנים נאך עטליכי טעג ווארום פייא וויא סייא חוטש זיך שון פאר פאלן ותרן דיינו זאכן גאלסטו דו בייא אים חאטשי נאך עסין אונ טרונקן · דר משל איז נאט האט בשאפן אין דעם מענטש דעם יצר הרע מיט דעם יצר טוב אונ האט אויסלעכן אפ גזעצט אצייט צוא גוועלטיגן אין דעם מענטש היינו פון דעם מענטשנס גבורין ביז העלפט יארן גוועלטיגט אובר אים דער יצר הרע אונ ווען אים אן צוא טאן עבירות אונ נאך דיא העלפט יארן אז דער מענטש זעהט דיינו יארן גיין אוועק אונ עס איז אים נעהנטער צוא דעם טוט הייבט ער זיך אן צו בטראכטן אונ האט חרטה אוף דעם וואס ער האט בוז אהער אפ גפורט זיינו טעג מיט נארישקייט דעמאלט קען שון דער יצר טוב צוא אים צוא טרעטין אונ זאל אים אריין גיין אין הארצן אונ זאל אים שטראפן ער זאל תשובה טאן וואס טוט אבער דער יצר הרע פאר שטעלט ער זיך אין גשטאלט גלייך ווייא ער איז דר יצר טוב אז ער זעהט דער מענטש וויל תשובה טאן אונ שרעקט אובר דעם מענטש אונ ווייזט אים אז זיין עונש פאר דיא פרגרייגן עבירות איז זייער גרוס ער וועט נאר ניט קענן אזו פיל תשובה טון אוף דיא עבירות פון פריער ער וועט נאר ניט קענן אוט האלטן דיא תשובה · בכן רעט ער דעם מענטש אזו איין · בוז אצונד איז זיך שון פאר פאלן קנגסט דוא שון ניט האבן יענע וועלט נאך וואס זאלסט דוא פאר לערן דוא

..ברוגי יארן מיט תשובה אז דוא וועסט ניט קענן גרייכן וועסט דוא ניט האבן ניט דיא וועלט אונ ניט יענע וועלט ..סער האב חאטשי הנאה פון דער וועלט אין גאנצן טונקט וויא דער שפעטאר האט איין עצה געבן דעם ארגם מאן · ..אנך איז שון רעכט דער פסוק (שמח בחור בילדותך האלהים במשפט) דאס זאגט דער יצר הרע ..ם מענטש סייא וויא סייא וועט דיך גאט ברענגן צום משפט על כל פנים פרייא זיך אין דיין יוגנט אונ האב הנאה פון ..עולם · אונ אזו וויא רב הונא האט גזאגט שמח בחור זאגט אים דר יצר הרע אונ נאך דיא יונגי יארן פאר שטעלט ..ער זיך אין גשטאלט פון דעם יצר טוב אונ זאגט (ודע כי על כל אלה יביא אלהים במשפט):

טּוֹבִים: ז וּמָתוֹק הָאוֹר וְטוֹב לַעֵינַיִם לִרְאוֹת אֶת־הַשָּׁמֶשׁ: ח כִּי אִם־שָׁנִים הַרְבֵּה יִחְיֶה
הָאָדָם בְּכֻלָּם יִשְׂמָח וְיִזְכֹּר אֶת־יְמֵי הַחֹשֶׁךְ כִּי־הַרְבֵּה יִהְיוּ כָּל־שֶׁבָּא הָבֶל: ט שְׂמַח בָּחוּר
בְּיַלְדוּתֶךָ וִיטִיבְךָ לִבְּךָ בִּימֵי בְחוּרוֹתֶךָ וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבְּךָ וּבְמַרְאֵי ובמראה ק׳ עֵינֶיךָ וְדָע
כִּי עַל־כָּל־אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט: י וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבֶּךָ וְהַעֲבֵר רָעָה מִבְּשָׂרֶךָ
כי

רש"י

ובזקנותך. מלינו בר"ע שהיו לו כ"ד אלף תלמידים מגבת ועד אנטיפרס וכולן מתו מפסח ועד עצרת ובא אצל רבותינו שבדרום ושנה להם ולענין הבנים מצינו באבצן שלשים בנות שלח חוצה ושלשים בנות הביא לבניו וכולם מתו בחייו · ובזקנותו הוליד את עובד ונתקיים לו: (ז) ומתוק האור. מתוק הוא אורה של תורה: וטוב לעינים לראות את השמש · ואשריהם תלמידים שעיניהם רואים הלכה מלובנת ומחוורת על בוריה כך תרגם בהגדת תילים: (ח) בכולם ישמח · יהיה שמח בחלקו ובלבד שיזכור ימי החשך וייטיב מעשיו שינצל מהם והם ימי מיתת עולם הם ימי הרשעים: כי הרבה יהיה. באותן הימים יותר מימי החיים: כל שבא. עליו יהיה הבל והבך יש הבל שהוא לשון פורענות וצרות כמו כי בהבל בא ובחשך ילך: (ט) שמח בחור בילדותך. כאדם שאומר לעבדו ולבנו חטא חטא הטא כי פעם אחת תלקה על הכל אף כאן החכם אמר שמח בחור בילדותך והלך בדרכי לבך ובטוח תהיה כי על כל אלה יביאך השופט במשפט: (י) והסר כעס · דברים המכעיסים את המקום: והעבר רעה · יצר הרע: מבשרך. שיהיה לך לב בשר: והשחרות, נערות

קול יעקב

(ט) (שמח בחור בילדותך) פרייא דיך בחור אין דיין יוגנט (והלך בדרכי לבך) אונ גייא אין דיא וועגן פון דיין הארץ דוא זאלסט טון וואס דיין הארץ גלוסט · (ודע כי על כל אלה יביאך אלהים במשפט) אונ זאלסט וויסן אז אוף דיא אלי זאכן וועט דיך גאט ברענגן אין משפט · ער וועט דיך משפטין אוף דיא אלי זאכן וואס דו האסט געטאן · אין דער גמרא שבת זאגט רב הונא דאס איז דיא רייד פון דעם יצר הרע · אונ ווייטר זאגט דער יצר טוב · דעם פסוק איז ניט צו פר שטיין פריער זאגט דער יצר הרע צוא דעם מענטש ער זאל טון וואס זיין הארץ גלוסט · אונ זאגט אים אז גאט וועט אים ברענגן צום משפט איז דאך פון דעם פסוק משמע אז דער יצר הרע ווארנט אים זיינע פרודיגע רייד · נאר מיר וועלן געבן צוא פאר שטיין דיא זאך מיט אמשל · איין ארום מאן איז געקומן אין אשטאט בגעגנט איינר אים וואס האט ליב גיהאט צו שפעטן פון מענטשן · גיט דר שפעטר דעם ארומאן שלום אונ פרעגט אים וויא אזו זיין מעמד איז · קלאגט זיך פאר אים דער ארומאן און זאגט איך האב היינט נאך ניט געגעסן אונ האב ניט קיין מקום מנוחה איך זאל מיך אפ רוען זאגט דער שפעטר צוא אים · קום צו מיר אהיים וועל איך דיר געבן אביסעל צו אפ רוען אונ וועל דיר געבן עסין · איז דער ארום מאן געגאנגן מיט אים · האט ער אים אריין געפורט אין אנאר קעך אונ האט אים גהייסן געבן עסין אונ טרונקן אונ אביסיל אויך אפ צו רוען זיך · אונ איז זיך אוועק גגאנגן · דער אורח איז געזעסן מליכי מעג אונ האט גגעסן אונ האט גטרונקן · נאך דעם האט ער צוא נוף גטובן זייגע אלי זאכן אונ האט געוואלט אוועק גיין געמט דער בעל הבית ביא אים צו דיא זאכן ער זאל אים בצאלן פאר דעם עסין אונ טרונקן אונ זאגט צו אים דער מענטש וואס האט דיך גבראכט אהער איז ניט פון דאנן קיין בעל הבית · אונ נעמט צוא דיא זאכן מן משכון איז דער ארומאן געבליבן נווארן דער שראקן אונ גייט ארום אוף דעם מארק בגעגנט אים דער שפעטר האט ער דעם שפעטיר גים דער קעגם ווייל ער האט זיך אן גטאן

פירוש ע"ם

כי אינך יודע ווארום דיא קענסט דאך ניט וויסן אי זה יכשר וועלכי תלמידים אדר קינדר וועט רעכט פרטג זיין כלומר זייא וועלן דיר בלייבן הזה צו די וום דוא האסט גהאט אין דער יוגנט או זה אדר פון דער עלטר ואם שניהם כאחד טובים אונ טאמר וועט דיר ביידי בלייבן וועט בוודאי גוט זיין: (ז) ומתוק האור עס איז זיס ליכט פון דער תורה וטוב לעינים אונ עס איז גוט צוא דיא אויגן לראות את השמש צו זעהן דוא זון כלומר עס איז גוט פר די תלמידים ווס זעהן איין הלכה ווס איז קלאר וויא דיא זון: (ח) כי אם שנים הרבה יחיה האדם ווען אמענש וועט פיל יארן לעבן בכלם ישמח זאל ער זיך אין די אלי טעג פרייען אין זיין חלק וואס גאט הט אים געגעבן ויזכור את ימי החשך נאר ער זאל זיך דר מאנן די פינצטערי טעג וום נאך דעם טוט איז כי הרבה יהיו ווארום טער זענן די טעג ווס מען ליגט אין קבר אידער די לעבינגם טעג דרום געהער מען אין דר קלייער צייט פון דעם לעבן צוא טאן גוטע מעשים כדי אז מען זאל ניצול ווערין פון דיא יסורים: (ט) שמח בחור בילדותך פרייא זיך בחור אין דיין יוגענט והלך בדרכי לבך אונ גייא אין די וועגין פון דיין הארץ ובמראה עיניך אונ אין דעם זעהן פון דיינע אויגן ודע דוא זאלסט אבר וויסן כי על כל אלה אז אוף די אלע זאכן יביאך האלהים במשפט וועט דיך גאט משפטן אוף דיא אלי זאכן ווס דוא האסט געטאן והסר כעס מלבך טוא אפ דיין הארץ פון זאכן וואס דער צערגין גאט והעבר רע אונ טוא אפ דאס בייז פון דיין פלייש כלומר עס זאל דיר קיין יסורים

וגרעכי

יריקו ואם יפול עץ בדרום ואם בצפון מקום שיפול העץ שם יהוא: ד שמר רוח לא
יזרע וראה בעבים לא יקצור: ה כאשר אינך יודע מה דרך הרוח כעצמים בבטן
המלאה ככה לא תדע את מעשה האלהים אשר יעשה את הכל: ו בבקר זרע את
זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד
טובים

רש"י

אם רואה עבים מלאים גשם ידעת שסופן יריקו גשמים על הארץ במקום שהשובה לוחת וניכרת שם השפה לגוה אף כן דע שאם יפול עץ וגו' אם יפכון אדם הגם וצדיק בעיר או במדינה מקום שיפכון שם יהיו נכרין מעשיו אחרי מותו וחכמתו ומדות תרומיותיו והשלום כובה ליושבי המקום על מנהגו הטוב שהדריכם בדרך ישרה: יפול. ישכון כמו (בראשית כה יח) על פני כל אחיו נפל: עץ. תלמיד הכס שמגין בזכותו כעץ המסיך על הארץ: שמר רוח. ממתין ה ומלפה עד בא הרוח: לא יזרע. פעמים ממתין ואינו בא: וראה בעבים. שתן עיניו בעבים וכשרואה אותם קודרים יהא ירא לקצור מפני הגשמים ולעולם לא יקצור לפי שירא תמיד: (ה) באשר אינך יודע · בעצמים בבטן המלאה · דברים הנסגרים והנעלרים בבטן שהיא מלאה ואף על פי שבולטת לחוץ. כאשר אינך יודע הרי זה מקרא ו מסורס נדרש מסופו לראשו כאשר אינך יודע דרך הרוח כלומר ידיעות אלו שוות לא ז גלויה לך ולא זו גלויה לך פעמים אתה סבור להכיר בעבים שיבא הרוח ואינו בא כאן כי עובר והולך לו אל ארץ אחרת והרי לשון זה כמו (בראשית יג י) כגן ה' כארץ מצרים (ישעיה כד ב) כשפחה כגבירתה (שם כד ב) כקונה כמוכר ופעמים שהוא משוה מוקדם למאוחר ופעמים שהוא משוה מאוחר למוקדם אף כאן למד ידיעת הרוח מידיעת הבטן כלומר אין לך לשמור את הרוח לראות בעבים: (הגה"ה · ענין זה הוא מסורס בדברי רש"י ומהופך וצריכים להגיה כפי אשר הוא בספרים המדוייקים ואז יובן שפיר וכך היא הנוסחא האמיתית: באשר אינך יודע. הרי זה מקרא מסורס נדרש מסופו לראשו כאשר אינך יודע עצמים בבטן המלאה דברים הנסגרים והנעלמים בבטן המלאה ואף על פי שבולטת לחוץ אינך יודע מה בבטנה כך אינך יודע דרך הרוח כלומר ידיעות שתי אלה שוות וכו' מספר שפתי חכמים) : בעצמים. אינקליפור"ש בלע"ז כמו עולם עיניו: ככה לא תדע וגו'. אף גזירותיו של מקום לענין עניות ועשירות כך עלומות ז הם ממך ולא תמנע מן החסד לדאג שמא אחסר נכסי ואעני: לא אעסוק בתורה ואתבטל ממלאכתי ואעני לא אשא אשה ויהיה לי בנים ואצטרך להוציא עליהם: (ו) בבקר זרע את זרעך וגו'. אם למדת תורה בילדותך למד תורה בזקנותך אם היו לך תלמידים בילדותך יהיו לך תלמידים בזקנותך נשאת אשה בת בנים בילדותך שא אשה בת בנים בזקנתך עשית לדקה בילדותך עשה לדקה בזקנותך: כי אינך יודע אי זה יכשר · אם התלמידים ובנים שבילדותך יתקיימו לך או שמא לא יתקיימו אלא

שפתי חכמים

לא תוכל להגלל ע"ד מי שטרח בע"ש יאכל בשבת: ה דקשה לרש"י ומי יוכל לשמור הרוח. לכ"פ ממתין כו' ושומר הוא כמו ואביו שמר את הדבר: ו ענין זה הוא מסורס בדברי רש"י ומהופך וצריכים להגיה כפי אשר הוא בספרים מדוייקים ואז יובן שפיר וכך היא הנוסחא האמיתית כאשר אינך יודע הרי זה מקרא מסורס נדרש מסופו לראשו כאשר אינך יודע עלמים בבטן המלאה דברים הנסגרים והנעלמים בבטן המלאה ואע"פ שבולטת לחוץ אינך יודע מה בבטנה כך אינך יודע דרך הרוח כלומר ידיעות שתי אלו שוות כו': ז כוונת רש"י לחבר הפסוקים כולם בענין לדקה · דאל"כ מה ענין העבים והרוח

פירוש ע"ט

האב שון גזאגט געגעבן כי לא תדע ווארום דו ווייסט דאך ניט מה יהיה רעה על הארץ וואס פאר איין שלעכטס עס וועט זיין אוף דער וועלט טאמר וועט זיין אזעלכי צייט וואס דיא וועסט אלי מענטשן בדארפן: (ג) אם ימלאו העבים גשם וועןדי וועהסט אז עס ווערט פול דיא וואלקינס מיט רעגן ווייסטו דאך וואל על הארץ יריקו אז אוף דער ערד וועלין זיי אוס גיסן דם רעגן ואם יפול עץ בדרום אז עס טוט רועןאיין צדיק אין דרום זייט אודער אין צפון זייט מקום שיפול העץ דארטן וויא דער צדיק טוט רוען דארטן וועט דער קענט ווערן זייני גוטי מעשים נאך זיין טוט: (ד) שמר רוח דר וואס ווארט אוף איין ווינט לא יזרע טוט ער ניט זייען ווארום עס טרעפט זיך אז עס קומט ניט קיין ווינט וראה בעבים אונ דר וואס קוקט אוף דיא וואלקן לא יקצור דער טוט קיין מאל ניט שניידן ווארום תמיד האט ער מורא דרום גיהער מען ניט ווארטן אוף קיין ווינט אונ מען גהער ניט קוקן אוף דיא וואלקן: (ה) כאשר אינך יודע אזו וויא דוא ווייסט ניט מה דרך הרוח אין וואסר זייט דר ווינט וועט וויען כעצמים בבטן המלאה אזו ווי די קענסט ניט וויסן וואס עס איז פר בארגן אין בוך פון איין אשה אוב עס איז איין זכר אדר איין נקבה ככה לא תדע אזו קענסטו ניט וויסן את מעשה האלהים דיא גזירות פון גאט אשר יעשה את הכל וואס ער איז גוזר אוף אלע מענטשן: (ו) בבוקר אין דער פריא זרע את זרעך זאלסט זייען דיינו זאמן ולערב אונ אוף דר נאכט אל תנח ידך זאלסטו ניט אפ לאזין דיינו הענט כלומר אז דוא האסט תורה גלערינט אין דר יוגינט זאלסטו נאך אוף דר עלטר אוך לע

מב

ין וישמח חיים והכסף יענה את־הכל׃ כ גם במדעך מלך אל־תקלל ובחדרי משכבך
אל־תקלל עשיר כי עוף השמים יוליך את־הקול ובעל הכנפים כנפים קרי יגיד דבר׃
יא א שלח לחמך על־פני המים כי־ברב הימים תמצאנו׃ ב תן־חלק לשבעה וגם
לשמונה כי לא תדע מה־יהיה רעה על־הארץ׃ ג אם־ימלאו העבים גשם על־הארץ

ידיש

שפתי חכמים

שידבר בלשון כו׳ : ת ל׳ גמרא הוא בפרק אין דורשין כמני אדם שמתקבלים לראות במזמוטי חתן וכלה פי׳ זמירות שאומרים לפני החתן וכלה כדי לשמחן : א גם במדעך אפילו במחשבותיך כצ״ל. ולא שרש״י מפרש גם מלת מלך דלא עביד פירושא רק על מדעך · ואה״נ ק״ל היכן רמוז בקרא אפילו משיכי הויתי לי למימר אפי׳ במחשבתך · לזה כתב גם אפילו ואח״כ מפרש מלך אל תקלל אל תרגיז פי׳ לא שמלת אפילו ישיש דבוק למלך דפשיטא והדרבה שיותר יש ליזהר לקלל מלך שהדיוט אלא הוא פירושו של גם וקאי אמחשבה אפי׳ במחשבתך כו׳ : ב דקשה לרש״י אם ישלח על פני המים היאך ימצאנו. ועוד למאי נפקא מינה ישלח לחמו על פני המים ואח״כ ימצאנו א״כ יהזיקנו מתחלה בידו ולא ישלחנו · ולכ״פ עשה טובה וחסד כו׳ ולבסוף תקבל תשלומין ראה מה נאמר ביתרו כו׳ : ג פי׳ ע״י הצדקה זו לא צדקה סתם דא״כ למה אמר ותצטרך לכולם אלא שכולם יעזרוך שתנצל מן הרעה ויצילו לך הצדקה נמצא שתנצל ע״י צדקה זו ובספרים מדוייקים הוא בהדיא ברש״י ע״י צדקה זו : ד ר״ל אם לא תעשה עתה כשיהיה הרעה אז

רש״י

לחם. לחדוות מזמוטי ת חתנים ומלכים עושים סעודה ושתם סעודה גדולה קרויה לחם כמו שנאמר (דניאל ה א) בלשצר מלכא עבד לחם רב : ויין משקין בסעודה אשר ישמח החיים : והכסף יענה את הכל · אם אין כסף אין סעודה לפיכך לא יתעצל אדם מן המלאכה כדי שיהא לו מה להוציא : (כ) גם במדעך מלך. אפילו במחשבותיך א בלא דבור · גם אפילו מלך אל תקלל לא תרגיז למלכו של עולם. דבר אחר כמשמעו מלך בשר ודם : עוף השמים : נשמה הנתונה בך שעופה לעוף על השמים : ובעל כנפים מלאך המלווה אותך כענין שנאמר (תהלים צא יא) כי מלאכיו יצוה לך ולפי משמעו העוברים והשבים : יש לנו לדאג מכל בריה שמא יש שומעין ויגידו לאחרים (א) שלח לחמך על פני המים. עשה טובה וחסד לאדם ב שיאמר לך לבך עליו אל תראנו עוד כאדם שמשליך מזונותיו על פני המים : כי ברב הימים תמצאנו . עוד ימים באים ותקבל תשלומך ראה מה נאמר ביתרו (שמות ב כ) קראן לו ויאכל לחם ושכר שבוא מלך ולא יראנו עוד מה היה סופו נעשה חתנו ומלך על ישראל והכניסו תחת כנפי השכינה וזכו בני ובני בניו לישב בלשכת הגזית : (ב) תן חלק לשבעה וגם לשמונה · חלקת מלחמך ומשלך לשבעה עשה חסד חלק עוד לשמונה שיבאו אחריהם ואל תאמר די : כי לא תדע מה יהיה רעה . שמא עוד ימים באו ותצטרך לכולם אז תנצל ע״י הצדקה זו ג מן הרעה ואם לא עכשיו ד אימתי · ורבותינו אמרו תן חלק וגו׳ שבעה ימי בראשית תן אחד מהן חלק ליולדך לנוח בשבת· וגם לשמונה אלו שמונת ימי המילה : ד״א תן חלק לשבעה קרבנות לבור של שבעת ימי פסח · וגם לשמונה . של שמונת ימי חג : כי לא תדע מה יהיה רעה אם יחרב הבית ולא תקריבו עוד ויועילו קרבנות הראשונים לבטל גזרה הרעה · ד״א כי לא תדע מה יהיה לא ידעת מה עונ׳ על הגשמים בחג ויועילו הקרבנות ויבטלו גזרות רעות : (ג) אם ימלאו העבים גשם

פירוש ע״פ

אז עס זאל דר פריילן לעבדיגי מענטשין והכסף יענה את הכל אז מען הט געלט קען מען דם טאן אבער אן געלט קען מען דאס ניט טאן דרום גהער איין מענטש נעהן אז ער זאל זיך ניט פולן איין מלאכה טאן כדי ער זאל האבן געלט אז ער וועט בארארפן אום געבן : (כ) גם במדעך אפילו אין דייני גדאנקען מלך אל תקלל זאלסטו קיין מלך ניט שעלטן ובחדרי משכבך אונ אין דייני חדרים וום דו שלאפסט וום קיין מענטש איז הארטן ניט פר האנדן אל תקלל עשיר זאלסטו קיין רייכן ניט שעלטן כי עוף השמים ווארום דר פוגל וום פליהט אונטר דעם הימל יוליך את הקול וועט דם קול ובעל כנפים אונ דם וום הט פליגיל יגיד דבר וועט אום זאגן דייני רייד כלומר דיא זאלסט זיך היטן צו שעלטן איין מלך דען די ניקט גבאטן דוא זאלסט דען מלך ווי גאט עהרן וויא עס שטייט אין פסוק ירא את יי בני ומלך

כי עוף השמים ווארום דיין נשמה וום פליהט ביז נאכט אין הימל וועט אום זאגן דייני שלעכטי מחשבות ובעל כנפים אונ דר מלאך וום בלייט דיר יגיד דבר וועט אום זאגן דייני רייד וואס דיא רעטסט אין הארצן דם הייסט דייני מחשבות (א) שלח לחמך על פני המים שיק דיין ברוט און דעם וואסר כלומר זייא גומל חסד אפילו צו אזו איין מענטשן וום דיר דאכט זיך אז די וועסט אים קיין מאל ניט זעהן אונ וועז ער איז אוך פון איין אנדרי אמונה וום דאס אי גלייך צוא איין מענטשן וואס שיקט זיין ברוט אוף וואסר כי ברוב הימים תמצאנו ווארום אז פי שפעטר וועסטו גפינן דיין שכר דך פר אזו וויא מיר גפינן ביי יתרו : (ב) תן חלק גיב איין חלק פו דיין געלט אונ פון דיין ברוט לשבעה צוא זיב מענטשין וגם לשמונה אונ גיב נאך איין חלק צו אכט מענטשן אונ דיא זאלסט ניט זאגן איך

כְּסִיל תְּבַלְּעֶנּוּ׃ יג תְּחִלַּת דִּבְרֵי־פִיהוּ סִכְלוּת וְאַחֲרִית פִּיהוּ הוֹלֵלוּת רָעָה׃ יד וְהַסָּכָל
יַרְבֶּה דְבָרִים לֹא־יֵדַע הָאָדָם מַה־שֶּׁיִּהְיֶה וַאֲשֶׁר יִהְיֶה מֵאַחֲרָיו מִי יַגִּיד לוֹ׃ טו עֲמַל
הַכְּסִילִים תְּיַגְּעֶנּוּ אֲשֶׁר לֹא־יָדַע לָלֶכֶת אֶל־עִיר׃ טז אִי־לָךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ נָעַר וְשָׂרַיִךְ
בַּבֹּקֶר יֹאכֵלוּ׃ יז אַשְׁרֵיךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ בֶּן־חוֹרִים וְשָׂרַיִךְ בָּעֵת יֹאכֵלוּ בִּגְבוּרָה וְלֹא
בַשְּׁתִי׃ יח בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמְּקָרֶה וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם יִדְלֹף הַבָּיִת׃ יט לִשְׂחוֹק עֹשִׂים לֶחֶם

ויין

רש"י

עליהם : **ושפתות כסיל תבלענו**. זה המסית את אביו מלך טובה כגון בלעם שפרץ גדרן של עכו"ם שגדרו עצמן מן העריות מדור המבול ואילך והוא יעץ להם להיות מפקירין בנותיהם לזנות : (יג) **תחלת דברי פיהו סכלות**. כשאמר לו הקדוש ברוך הוא (במדבר כב ט) מי האנשים האלה עמך היה לו להשיב ה' אתה יודע והוא אמר בלק בן צפור מלך מואב שלח אלי כלומר אם בעיניך אני נבזה חשוב אני בעיני מלכי הארץ : **ואחרית פיהו הוללות**. שיעצום וערבוב לכה איעצך זמת אולת : (יד) **והסכל ירבה דברים**. שהיה מתפאר בעצמו שהיה יודע דעת עליון: **כי לא ידע האדם מה שיהיה**. לו לאחר זמן שהרי הלך ליטול שכרו במדין ולא ידע שיפול בחרב ולפי שפומו הסכל ירבה דברים גוזר ואומר מחר אעשה כן לפלוני ואינו יודע מה יהיה מחר : **ואשר יהיה מאחריו מי יגיד לו**. כלומר לא ס"ד שאינו יודע מה יהיה לאחר זמן אלא אף הסוף עקביו מאחריו שלא כנגד עיניו אלא מאחורי ערפו מרחוק צריך הוא שיהא מי יגיד לו : (טו) **עמל הכסילים תיגענו**. עצלותם גורם להם עמל המיגען אשר לא למדו דרכי מבואות העיר ומתיגע לבוא דרך פחתים ובקעי המים ויגע בשקיעות רגליו בבוץ כלומר עצלות של עוזבי התורה גורם להם יגיעת עמל בגיהנם אשר לא ידע ללכת אל נתיב אמת לפרוש מן העבירה לפי שלא למד תורה שנאמר (תהלים קיט קה) נר לרגלי דבריך : (טז) **אי לך ארץ שמלכך** בזמן שמלכך ודייניך מתנהגים בנערות : (יז) **בגבורה ולא בשתי**. שעוסקין בגבורת החכמה והבינה ולא בשתיית יין: (יח) **בעצלתים ימך המקרה**. כשאדם מתעצל ואינו מתקן כפרצה קטנה שבתקרת הבית : **ימך המקרה**. יפול הבנין המקרה את הבית והמסכך עליו : **ידלף** יטפטף דלף גשמים כלומר כשישראל מתעצלים בתורה הם נמקים ובית גאון עוזם חרב ומך : (יט) **לשחוק עשים לחם**

פירוש ע"פ

[illegible]נחש ווען עס טרעפט זיך אז דער שלאנג טוט בייסן ביים דעם מענטשן איז דאס בלא לחש מחמת מען האט אים ניט פאר שפראכן אז ער זאל ניט בייסן ואין יתרון לבעל הלשון דרום געהער דר תלמיד חכם לערנן זייני שטאט לייט דאס זיי זאלן גוט זיין אונ תשובה טאן : (יב) ווארום דברי פי חכם חן די רייד פון דעם קלוגן האט חן ביי די מענטשן וואס הערן צו זייני רייד קומט אים איבער דעם איין טובה ארום פון גאט דר פאר וואס ער האט זיי געשטראפט אונ געלערנט ושפתות כסיל אבר די לעפצן פון דעם נאר וואס רעדט אויף דעם מענטשן פון דעם גוטן וועג תבלענו טוט אים פר דארבן : (יג) תחלת דברי פיהו דער אן הייב רייד פון דעם נארינם מויל סכלות איז נארישקייט ואחרית פיהו אונ דער סוף רייד פון זיין מויל הוללות רעה איז איין [illegible] משוגע פון שלעכטקייטם : (יד) והסכל ירבה דברים דער נאר מערט רייד אונ זאגט מארגן וועט ער [illegible] מענטשן אזו טאן לא ידע האדם מה שיהיה אבר איין מענטש קען ניט וויסן וואס עס וועט זיין מארגן ואשר יהיה מאחריו אונ אפילו דאס וואס [illegible] איז פון נייטן ווייסט אויך דער מענטש [illegible] מי יגיד לו נאר ער מוז האבן איינעם וואס זאל אים זאגן : (טו) עמל הכסילים דאס נארישקייט פון די נארין דאס וואס זיי האבן ניט געוואלט תורה לערנין זיי זאלן וויסן אויף היטן זיך פון עבירות אונ גייען אין דעם רעכטין וועג דרום וועלן זיי האבן איין מידיקייט אין גיהנם : (טז) אי לך ארץ וויא דיר לאנד שמלכך נער וואס דיין הער איז זיך נוהג וויא איין יונגר מאן ושריך בבקר יאכלו אונ דייני הערן טוען אין דר פריא עסן : (יז) אשריך ארץ וואול דיר לאנד שמלכך בן חורים אז דיין מלך האלט אויף די הייליגע שריפט וואס דרום הייסט ער בן חורין ושריך בעת יאכלו אונ דייני הערן עסן אין דר צייט בגבורה אונ זיי זיינן עוסק אין דער גבורה פון דער תורה ולא בשתי אונ ניט אין וויין טרינקין : (יח) בעצלתים דורך פולקייט וואס מען פולט זיך צוא פאריכטן ימך המקרה ווערט גאר איין געבויגן דר באלקן אונ דאס וואס בדעקט דיא שטוב ובשפלות ידים וואס זיי פולן זיך צו פאריכטן די שפאלטין וואס זענן אין שטוב ידלוף הבית גיסט טריפן דר רעגן אין שטוב אריין : (יט) [illegible] פרייליכקייט פון חתנים עשים לחם ויין איז דער שטייגר אז מען מאכט איין סעודה וויין אונ [illegible] גיט וויין טרינקן אויף דער סעודה ישמח חיים

ראיתי תחת השמש כשגגה שיצא מלפני השליט : י נתן הסכל במרומים רבי[ם]
ועשירים בשפל ישבו : ז ראיתי עבדים על סוסים ושרים הלכים כעבדים על הארץ
ח חפר גומץ בו יפל ופרץ גדר ישכנו נחש : ט מסיע אבנים יעצב בהם בוקע עצי[ם]
יסכן בם : י אם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה
יא אם ישך הנחש בלוא לחש ואין יתרון לבעל הלשון : יב דברי פי חכם חן ושפתו[ת]

כסיל

שפתי חכמים **רש"י**

ש דק"ל למה כינה למיתה בידי שמים כשם שגגה · לכ"פ ולפי ביסורין הבאין עליך מרפא הוא למזוקק ויניח
חטאים הגדולים: (ה) כשגגה שיצא מלפני השלי[ט]
דומה הוא לשליט שהוציא דבר שג[גה] מפיו שוגג ואי אפשר לחזור כך אומר הקדוש ברוך הוא ואין להשי[ב]
(ו) נתן הסכל במרומים רבי[ם] זו היא הרעה שהיא כשגגה שיוצא מלפני השליט שניתן השטות והכ...
במרומי גובה שהגביהם הקדוש ב[רוך] הוא את הכסילים ואת הרשעים שאני רואה ברוח הקודש שהם עתיד[ים]
לשפוך יד בהיכלו ולשום אותותם אותות : ועשירים בשפל ישבו · ישראל שכל הגדולה והכבוד שיש לו
עכשיו בימי . עתידים לישב בשפל שנאמר (איכה ב י) ישבו לארץ ידמו : (ז) ראיתי עבדים על סוסים
כשדים הם שנאמר בהם (ישעיה כג יג) זה העם לא היו יהעלו לסיות על סוסים מוליכים את שבויי ישר[אל]
כמו [illegible] הרעה והפח נכשלים בני אדם בעת לפני קרונין של כשדים : (ח) חפר גומץ · שוחה
בו יפל . [illegible] רעה וסופו לשוב עליו בסוף שכלה זרעו של נבוכדנ[צר]
על ידי כלי בית המקדש שנאמר (דניאל ה כג) ועל מרי שמיא התרוממת : ופרץ גדר . סייג של חכמים לעב[ור]
על דבריהם : ישכנו נחש · מיתה בידי שמים יש ולפי שדבר בלשון פרילת גדר הזכיר בתשלומין לשון נשי[כת]
נחש שהוא דר בחורי נקבי כותלי בתים פרוצים : (ט) מסיע אבנים יעצב בהם . מסיע אבנ[ים]
ממחצבתם בהרים מתיגע בהם : יעצב . לשון יגיעה כמו (בראשית ג יז) בעצבון תאכלנה כלומר כל אד[ם]
לפי מלאכתו עצבונו אף עושה רעה לפי זריעתו יקצור : יסכן בם . יתחמם בהם כמו (מלכים א א ב) ות[הי]
לו סוכנת אף העוסק בתורה ובמצות סופו ליהנות מהם : (י) אם קהה הברזל ; חרבות לוריס שקהו פיה[ם]
וחדודם : והוא לא פנים קלקל . ואינם לשופים ומרוטים (יחזקאל כא טו) למען היות להם ברק · אף
פי כן וחיילים יגבר מגביר הוא במלחמה את גבורי החילים לנצח : ויתרון הכשיר חכמה · ומע[לת]
כשרון יש עוד לחכמה יותר מן הברזל אם תלמיד חכם מסתיר פניו ברעב ואתה רואהו מסכן בין העשיר[ים]
ברבה חיילים מתגברים על ידו ואל תתמה על וי"ו וחיילי' כי הרבה ווין נופלים כן בלשון עברית כמו (תהלים ג י...)
אם ראית גנב ותרץ עמו (שמות טו ב) עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה והרבה מפורשים כזה : (יא) אם יש[ך]
הנחש . את איש : בלא לחש · מחמת שלא לחשו החבר שלא ישוך : ואין יתרון . לחבר הרשע שה[יה]
רגיל ללחשו בלא לחש כך אם בני עירך נכשלים באיסורין מחמת שאין חכם דורש להם ומלמדם את חוקי התור[ה]
אין יתרון לו בשתיקתו ולא ישתכר : (יב) דברי פי חכם חן · על שומעיהם ונשמעים לו וטוב לו שטפל גדו...

פירוש ע"ם

גערן נאך וואס איז ארוס געגאנגן פון איין מלך
בלומר אזו ווי איין מלך רעט ארוס פון מול איין
רייד חאטשי עס איז געוועזן מיט אום גערן פון
רעכט וועגן מוז דאס געטאן ווערן אזו אוך ווען
גאט איז גוזר איין גזירה מוז דאס געטאן ווערן
אונ מען קאן ניט איבר מאכן : (ו) נתן הסכל
במרומים רבים גאט ווערט גרוס מאכין דיא רשעים
דיא זאלן חרוב מאכן דעם בית המקדש ועשירים
בשפל ישבו אונ דיא ישראל וואס זענין היינט אין
מיינע צייטן רייך וועלין זיי אין דר נידר זיצן :
(ז) ראיתי האב איך געזעהן בנבואה עבדים על סוסים
די כשדים וואס זענן ניט חשוב נאר אזו ווי קנעכט
וועלין זיצן אויף פערד אונ וועלן פירן די ישראל
געפאנגן ושרים הולכים כעבדים אונ דיא ישראל וואס
זענן היינט הערין וועלן גיין אויף דר ערד פר
וויערי וועגן גליך ווי קנעכט : (ח) חפר גומץ בו
יפול דר וואס גראבט איין גרוב פאלט אליין ארי[ן]
אין אים ופורץ גדר דר וואס צוא ברעכט איין צ...
ישכנו נחש ווערט אים בייסן איין שלאנג : (ט) מס[יע]
אבנים דר וואס ציהט ארוס שטיינר פון דעם בא...
יעצב בהם ווערט ער גמיט דורך זייא ווארום ד...
איז אשווערי ארבט בוקע עצים דער וואס שפאל[ט]
האלץ יסכן בם ווערט ער געווארמט דורך זייא א...
אוך דר וואס איז עוסק אין דער תורה אונ א...
מצות ווערט דר סוף זיין אז ער ווערט הנאה האב[ן]
פון זיי : (י) אם קהה הברזל ווען עס ווערט טעמ...
דיא שווערד והוא לא פנים קלקל אונ עס האט ני[ט]
קיין געלייטערטן פנים דיא שווערד האט ניט אי[ן]
גלאנץ פון דעקט וועגן וחילים יגבר טוט ער ...
חיילות שטארקן אין דער מלחמה ויתרון הכשיר ...
חכמה אונ נאך מער רעכט פארטיקייט איז פא...
האנדן צו דר הכבה פון דעם איזן : (יא) אם יש[ך]

הנחש

יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ יָקָר מֵחָכְמָה מִכָּבוֹד סִכְלוּת מְעָט׃ ב לֵב חָכָם לִימִינוֹ וְלֵב כְּסִיל
לִשְׂמֹאלוֹ׃ ג וְגַם בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהַסָּכָל יתיר ה הֹלֵךְ לִבּוֹ חָסֵר וְאָמַר לַכֹּל סָכָל הוּא׃ ד אִם
רוּחַ הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עָלֶיךָ מְקוֹמְךָ אַל תַּנַּח כִּי מַרְפֵּא יַנִּיחַ חֲטָאִים גְּדוֹלִים׃ ה יֵשׁ רָעָה
ראיתי

רש"י

שמן רוקח ומתערב בבשמים הוא מבאישו והוא מעלה קלף שקורין אשקומ"א בלע"ז ונראה בו כמין אבעבועות וזהו משמעו של יביע הרי דבר קל שהפסיד דבר חשוב כך יקר מחכמה ומכבוד הסכלות מעט שהרי הכריע את כולם הרי שהי' אדם זה שקול במחצה עבירו' ומחצה זכיות ובא ועבר עבירה אחת והכריעהו לכף חובה נמצאת סכלות זה שהוא דבר מועט יקר ושוקל וכבד יותר מכל החכמה והכבוד שהיה בו שהרי הכריע את כולם : יקר · נשון כובד. הוא כבד ושקול יותר מן החכמה וכבוד שבו · ומדרש אגדה מושלים ילר הרע לזבובי מות : יבאיש יביע · שם סוב שהוא ערב משמן רוקח: (ב) לב חכם לימינו. חכמתו מזומנת להשותו ר אל דרך המיומנה לטובתו: ולב כסיל לשמאלו. לעקשו מן הדרך המיומנת שהוא הפארת וטוחה לו : (ג) ואמר לכל סכל הוא : בהליכתו ובדיבורו הכל מכירין שהוא שוטה : (ד) אם רוח המושל. מושל העולם העלה עליך לדקדק אחריך במדת הדין : מקומך אל הנח. מדרך הטובה אל תנח לומר לו מה יועיל לדקתי לי : כי מרפא. דקדוק הדין

שפתי חכמים

נ' טוב כי תמיד הוא רואה : ר דק"ל הרי לב כל אדם שוה בגופו · לכ"פ חכמתו מזומנ' כו' יכן לב כסיל לשמאלו :

פירוש ע"ם

בלעזלין אז זיי פאלן ארײן אין בוסל חאטשי ער איז גרעמפפט מיט בשמים פון דעסט וועגין ווערט ער קאליע נוא זעהן מיר אז איין נארישקייט קען קאליע מאכן איין גוטע זאך אזו זעהן מיר אז עס איז יקר מחכמה מכבוד שווערער פון דר חכמה ווס דער מענטש האט סכלות מעט איין ביסל נארישקייט : (ב) לב חכם דם הארץ פון דעם קלוגן איז אן גבריײט אז עס זאל אים גייגן לימינו ער זאל גיין אין רעכטן אונ אין גוטן וועג ולב כסיל אבער דם הארץ פון דעם נאר איז אן גיבריײט ער זאל גייען אין לינקין אונ שלעכטן וועג : (ג) וגם בדרך כשהסכל הולך אפילו אז דער נאר גייט אין וועג לבו חסר איז זיין הארץ גמינערט פון חכמה ואמר לכל סכל הוא אונ מיט דעם דער קענט מען אן זיין גאנג אז ער איז איין נאר : (ד) אם רוח המושל ווען דער ווילן פון גאט וואס ער גוועלטיגט איבר דער גאנצר וועלט תעלה עליך וועט אוף גיין אויף דיר ער זאל דיך שטראפן פר דייני עבירות פון דעסט וועגן מקומך אל תנח דייני גוטי מעשים ווס די פלעגסט טאן זאלסטו ווייטר טאן כי מרפא ווארום דאס וואס גאט שטראפט דיך איז דיר היילונג צוא דייני עבירות וואס דוא האסט גטאן יניח חטאים גדולים אונ דם וועט דיר אוועק לייגן גרוסי זינד׃ (ה) יש רעה ראיתי תחת השמש איך האב גיזעהן בנבואה איין שלעכטס אויף דר וועלט ווס זיא איז גליך כשגגה שיצא מלפני השליט צוא איין אום גערן

קול יעקב

(א) (יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט) דאס וואס גאט האט גגעבן אין דער טבע פון דעם מענטש אביסל נארישקייט · ער זאל גלוסטן איז דאס טייערר פון חכמה · נאר דער שלעכטר באנוצט דיא תאוה צוא גאלד אונ זילבר אונ דער צדיק באנוצט דיא תאוה צו דער תורה אונ מצות · אצונד וועלן מיר געבן צו פאר שטיין מיט א משל פאר וואס דם נארישקייט וואס דער מענטש האט א טבע צו דיא תאוה איז טייערר פון חכמה · איינר האט גהאט ירושה א מואר פון זיין קרוב איין עושר · אונ זיין קרוב דר עושר האט ניט גוואלט מען זאל וויסן אז ער איז איין עושר הט ער בהאלטן זיין עשירות אין דיא לעכער פון דיא ווענט אונ אין דעם קעלר אונ דער סוף איז גוועזן ער איז גשטארבן אן לשון אונ האט זיין בני בית ניט גלאזט קיין צוואה האט קיינר ניט גוויסט וויא זיין עשירות לוגט אונ דער יורש האט אויך ניט גוויסט וואס אין דער מואר לוגט · ויהי היום איז דעם יורש וואס האט גירשית דיא מואר פר פאלן גווארן אזוי האט ער גזוכט דו זאך אונ דיא לעכר פון דר מואר האט ער גפונן גאלד אונ זולבר אונ דוא זאך וואס איז פאר פאלן גווארן הט ער ניט גפונן נאך דעם האט ער ווייטר גזוכט האט ער גפונן טייערי אבנים טובות נאך דעם האט ער גזוכט אין קעלר הט ער גפונן נאך בעסערי אבנים טובות אונ דו זאך האט ער ניט גפונן ווס מיין ער האט גזוכט האט ער גפונן בעסערי אוצרות · ביז ער האט אפ גזוכט דוא זאך האט ער דער וייל גפונן אין גאנצן דאס עשירות ווס דר קרוב הט בהאלטן נאך דעם האט ער גפונן זיין זאך וואס איז פאר לורן גווארן · איז דוא זאך גוועזן זייער חשוב ווארום ער האט גזאגט דורך דער זאך האט ער גפונן אגרוס עשירות דער נמשל איז · גאט האט גגעבן אין דער טבע פון דעם מענטש ער זאל גלוסטן · דרום גלוסט ער מאג אונ נאכט צו דער זאך וואס עס פעלט אים · מילא דער צדיק גלוסט צוא דער חכמה פון דר תורה · זוכט ער אלי מאל אין דער תורה ער זאל גפונען חכמה וואס מיין ער זוכט ער אלי מאל מיין חכמה אונ וואונדערליכי זאכן אין דר תורה · דאס האט שלמה המלך גזאגט (יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט) דאס בוסל נארישקייט וואס דער מענטש הט דו טבע צו תאוה איז חשובר פון חכמה אונ פון כבוד ווארום דיא תאוה ברענגט דעם צדיק ער זאל זיך במיהען אין דער תורה אונ דורך דעם גפונט ער אין דער תורה וואונדערליכי זאכן :

עשר ותם לא לידעים חן כי־עת ופגע יקרה את־כלם: יב כי גם לא־ידע האדם את־
עתו כדגים שנאחזים במצודה רעה וכצפרים האחזות בפח כהם יוקשים בני האדם
לעת רעה כשתפול עליהם פתאם: יג גם־זה ראיתי חכמה תחת השמש וגדולה היא
אלי: יד עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא־אליה מלך גדול וסבב אתה ובנה עליה
מצודים גדולים: טו ומצא בה איש מסכן חכם ומלט־הוא את־העיר בחכמתו ואדם
לא זכר את־האיש המסכן ההוא: טז ואמרתי אני טובה חכמה מגבורה וחכמת המסכן
בזויה ודבריו אינם נשמעים: יז דברי חכמים בנחת נשמעים מזעקת מושל בכסילים:
יח טובה חכמה מכלי קרב וחוטא אחד יאבד טובה הרבה: י א זבובי מות יבאיש

יביע

רש"י

בהם שלא יבואו לדברים הללו: (יב) **כדגים שנאחזים במצודה**. כדגים גדולים שנאחזים במצודה גרועה וחלושה ופירשו רבותינו היא חכה שאינו אלא כמין מחט ודג גדול נלכד בה: **כהם יוקשים** במכשול קטן ותלה כמו המצודה הרעה והפח נכשלים בני אדם בעת פקודת רעתם כשבת ... כמצודה רעה מלאוויש"ה בלע"ז: **כהם**. כמותם: (טו) **ואדם לא זכר**. לא היה חושבו לכלום: (טז) **ואמרתי אני**. כלאותי כן טובה חכמה מגבורה והרי חכמתו של זה בזויה לכולם ועכשיו כולם נמלטו על ידו. ומדרש אגדה עיר קטנה זה הגוף: **ואנשים בה מעט**. אלו איבריו של אדם: **מלך גדול**. זה יצר הרע שכל איבריו מרגישים בו: **איש מסכן**. יצר טוב: (יז) **בנחת נשמעים**. מקובלים הם לבריות: משה נפטר זה כמה שנים ועדיין גזירותיו מקובלים על ישראל: (יח) **טובה חכמה מכלי קרב**. חכמתה של סרח שנאמר (שמואל ב כ כב) ותבא האשה אל העם בחכמתה עמדה להם יותר מכלי קרב שהיה בידם להלחם עם יואב: **וחוטא אחד יאבד טובה הרבה**. אילולי שהרגה לשבע בן בכרי היו כולם אבודים על ידו. דבר אחר וחוטא א' יאבד טובה הרבה. הרי שהיו ישראל מחצה צדיקי' ומחצה רשעי' ובא א' וחטא ועשאן מרובים נמצא שהכריע את כולם לחובה: (א) **זבובי מות יבאיש יביע וגו'** כגון בית המורפסאין בזבובינקא והם קרובי' למות גב אם בא לתו

פירוש ע"ט

תפלה כי עת ופגע ווארום עס איז פר האנדין איין צייט אונ איין מרעפונג פון שלעכץ דרום ווען עס קומט דיא צייט העלפט זייא ניט קיין שום זאך: (יב) כי גם לא ידע האדם את עתו אמענטש טוט נאך ניט וויסן זיין צייט כדגים שנאחזים אזו ווי די גרוסי פיש וואס זייא ווערען גיהאפט במצודה רעה מיט איין קלייני נעץ וכצפרים האחזות בפח אונ אזו ווי פייגעליך וואס ווערין גיהאפט מיט איין קליינר נעץ אזו ווי זייא ווערן געשטרויכלט דיא מענטשן אוך מיט איין קליינר זאך דרום קענן זייא ניט וויסן זייער צייט: (יג) גם זה ראיתי חכמה תחת השמש דאס האב איך אוך גזעהן איין קלוג שאפט אויף דר וועלט וגדולה היא אלי אונ זייא איז גרוס ביי מיר וואס איז דאס: (יד) עיר קטנה איין קלייני שטאט דס מיינט מען דעם גוף ואנשים בה מעט אונ מענטשן זענן אין איר ווייניג דאס מיינט מען דיא איברים פון דעם מענטשן ובא אליה אונ עס איז גקומן צו איר אונ הט זייא ארום גרינגלט ובנה עליה מצודים גדולים אונ האט גבוועט אויף איר גרוסי פעסטונג דס הייסט שאנצן כדי ער זאל זייא איין נעמן: (טו) ומצא בה איש מסכן חכם הט זיך גפונן אין דר שטאט איין ארום מאן אקלוגן ומלט הוא את העיר בחכמתו האט ער גמאכט אנטרונן דיא שטאט מיט זיין חכמה דס מיינט מען דעם יצר טוב אז עס ווערט גפונן דר יצר טוב ביי דעם מענטשן איז ער אים מציל פון תחבולות היצר הרע ואדם לא זכר דער מענטש האלט ניט חשוב דעם יצר טוב ער זאל אים פאלגן: (טז) ואמרתי אני אז איך האב דאס גזעהן האב איך מיר גיטראכט טובה חכמה מגבורה אז חכמה איז בעסער פון גבורה וחכמת המסכן בזויה ווארום מיר זעהן דאך אז דעם ארום מאנס חכמה איז גוועזן מבוזה אונ זייני רייד זענן ניט צו געהערט גווארן פון דעסט וועגן האט ער מציל גוועזן גאר דיא שטאט מיט זיין חכמה (יז) דברי חכמים די רייד פון די קלוגע בנחת נשמעים ווערן מיט נחת צו געהערט: (יח) טובה חכמה מכלי קרב קלוגהייט איז בעסר פון כלי זיין ווארום דורך חכמה קען מען ניצול ווערן איידער דורך כלי זיין וחוטא אחד אבר דר מענטש וואס איז איין נאר אונ זינדיגט יאבד טובה הרבה מאכט ער פ... ליהרן גוטס פון פיל מענטשן:

(א) **זבובי** מות די פליגין וואס זענן אן כח יבאיש מאכן זיי פר שטינקן יביע אונ מאכן

בלעזלין

ושתה בלב־טוב יינך כי כבר רצה האלהים את־מעשיך : ח בכל־עת יהיו בגדיך
לבנים ושמן על־ראשך אל־יחסר : ט ראה חיים עם־אשה אשר־אהבת כל־ימי חיי
הבלך אשר נתן־לך תחת השמש כל ימי הבלך כי הוא חלקך בחיים ובעמלך אשר־
אתה עמל תחת השמש : י כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין מעשה
וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הלך שמה : יא שבתי וראה תחת־השמש
כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה וגם לא לחכמים לחם וגם לא לנבנים
עשר

רש"י

הטובים ותזכה לעולם הבא לך אכול בשמחה :
(ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים . התקן עצמך

שפתי חכמים

במה מדליקין : צ כי כלתי סירוס לא יובן הכתוב כי הוליכה שלא יהיה חשבון בשאול : ק וראה בחול"ם הוא כמו זכור סי׳

בכל שעה במעשה טוב שאם תמות היום הכנס בשלום . ומשל שלמה החכם את הדבר לאדם שהזמינו המלך ליום סעודה ולא קבע לו זמן אם חכם הוא או פקח מיד מכבס כסותו ורוחץ וסך וכן עת מהר עד עת יקרא אל הסעודה יהיה כל שעה בגדיו לבנים והוא רחוץ וסך כך דרשוהו רבותינו במסכת שבת : ראה חיים עם אשה אשר אהבת · ראה והבן ללמוד אומנות להתפרנס ממנו עם ת"ה אשר בידך : כי הוא חלקך בחיים · אם עשית כן יהיה חלקך זה חיים בעולם הזה להתפרנס מן האומנות ובעולם הבא שיגיעת שניהם משכחת עון : (י) כל אשר תמצא ידך לעשות . רצון קונך בעוד שאתה בכחך עשה : כי אין מעשה וגו׳ בשאול . לזכותך משתמות והם עשית כן אין לך שום חשבון בשאול שהדלג ממנו · וק המקרא מסורס צ כי אין מעשה ודעת וחכמה בשאול לרשעים ולא חשבון לצדיקים כשימתו החוטאים דין וחשבון וכך נדרש במדרש והבא לפותרו בלא סירוס כמשמעו פותר חשבון לשון מחשבה מה יוכל עוד לעשות להפטר מן הדין : (יא) שבתי וראה · כמו ק זכור ווידיג"ש בלע"ז : לא לקלים המרוץ . לא עמדה לעשהאל קלותו משהגיע פקידתו : ולא לגבורים המלחמה . לא עמדה לאבנר גבורתו משהגיע יומו: וגם לא לחכמים לחם . כגון אני שהיה לחמי ליום (מלכים א ה ב) שלשים כור סולת וגו׳ ועכשיו זה חלקי מכל עמלי מקלי ומקידה : וגם לא לנבונים עשר · כגון איוב בתחלה (איוב א ג) ויהי מקנהו וגו׳ כשבאה שעתו אמר (שם יט כא) חנוני אתם ריעי : ולא לידעים חן . הרי משה אין יודע ונבון ממנו בישראל ולא מצא חן בתפלתו שיכנס לארץ : כי עת ופגע. כמשמעו דבר אחר כי עת יקרה אותם והפגיעה והתחינה יהיו רגילין

פירוש ע"פ

אונ דו וועסט זוכה זיין צו עה"ב: (ח) שלמה המלך
גלייכט די נשמה פון דעם מענטשין ווס זיא איז
אראפ גיקומן אויף דר וועלט כדי זיא זאל מעשים
טובים טאן גלייכט ער זיא צו איין מענטשן ווס
דר מלך הט אים גיבעטן צו איין סעודה אז דר
מענטש איז קלוג זעהט ער אז זייני קליידר
זאלן וייס זיין אונ ער זאל זיין אפ גוואשן אונ
אום גישמירט מיט בוים איול אזו וויא מען
באדארף שטיין פאר איין מלך אזו זאגט שלמה
צוא דער נשמה פון דעם מענטשן בכל עת יהיה
בגדיך לבנים גרייט זיך אן מיט גוטע מעשים אלע
טאג דוא זאלסט קענן שטיין פר גאט ברוך הוא
מיט זיא ושמן על ראשך אל יחסר אונ דר בום איול
וואס אויף דיין קאפ זאל ניט גמינרט ווערן דאס
מיינט ער אויף די מצות : (ט) ראה חיים זעה דיר
איין מלאכה וואס דו זאלסט קענן לעבן פון איר
עם אשה אשר אהבת מיט דר תורה ווס דוא האסט
ליב כל ימי חיי הבלך כל זמן דו לעבסט זאלסטו
טאן דיין מלאכה אשר נתן לך תחת השמש כל ימי
הבלך ווס גאט הט דיר גשענקט כי הוא חלקך בחיים
ווארום דס וועט דיר זיין לעבן אויף דער וועלט
אונ אויף יענער וועלט ובעמלך אשר אתה עמל ווס ד
וועסט זיך מידין אויף דר וועלט אונ וועסט עוסק
זיין במלאכה מיט דער תורה וועסטו זוכה זיין
לעולם הבא : (י) כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה
אלץ דינג ווס דוא קענסט טאן פון גאטס וועגן
מיט דיין כח בייא דיין לעבן זאלסטו טאן כי אין
מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אז דער מענטש
שטארבט קען שון אים ניט העלפן דר נאך קיין
שום חכמה אונ גוטי מעשים אז ער זאל קענן
פטור ווערן פון דעם דין ווס מען וועט אים דן
זיין : (יא) שבתי וראה איך זאל זעהן ווס עס ווערט
גטאן אויף דר וועלט האב איך גזעהן כי לא לקלים
אז ניט צו די מענטשן ווס זענן גרינג צו לופין
המרוץ העלפט דאס לופן ולא לגבורים המלחמה אונ
ניט צו די גבורים איז די מלחמה וגם לא לחכמים
לחם אונ ניט צו קלוגע איז פאר האנדן ברוט וגם
לא לנבונים עשר אונ ניט צו די פר שטאנדיקי איז
רייכקייט וגם לא לידעים חן אונ ניט צו דיא וואס
וויסן גאטס תורה איז פאר האנדן חן כלומר
ווען זייער צייט קומט האבן זייא ניט קיין חן
בייא גאט ב"ה אז ער זאל צוא הערן זייער
תפלה

אֶחָד לַכֹּל וְגַם לֵב בְּנֵי־הָאָדָם מָלֵא־רָע וְהוֹלֵלוֹת בִּלְבָבָם בְּחַיֵּיהֶם וְאַחֲרָיו אֶל־הַמֵּתִים:
ד כִּי־מִי אֲשֶׁר יְבֻחַר יחבר קרי אֶל כָּל־הַחַיִּים יֵשׁ בִּטָּחוֹן כִּי־לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן־
הָאַרְיֵה הַמֵּת: ה כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שֶׁיָּמֻתוּ וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה וְאֵין־עוֹד
לָהֶם שָׂכָר כִּי נִשְׁכַּח זִכְרָם: ו גַּם אַהֲבָתָם גַּם־שִׂנְאָתָם גַּם־קִנְאָתָם כְּבָר אָבָדָה וְחֵלֶק
אֵין־לָהֶם עוֹד לְעוֹלָם בְּכֹל אֲשֶׁר־נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: ז לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ
ושתה

שפתי חכמים

צדיקים: ע כוונת רש״י בפסוק זה הוא הוכח׳ לפסוק שלפניו שאמר שאף לרשע יש בטחון שמא ישוב לפני מותו ומוכיח כי לכלב חי וגו׳ · לכ״פ רש״י ושניהם רשעים כו׳: פ דק׳ לפו קראי אסדדי דלעיל אמר ושבח אני את המתים וכאן אמר כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת · לכך דרשו כך כפ׳

רש״י

(שופטים טו יב) ויאמר אליהם שמשון השבעו לי פן תפגעון בי אתם למדנו שהיתה שבועה חמורה לו זה מת בניקור עינים וזה מת בניקור עינים. על כן: (ג) לב בני האדם מלא רע · שאומרים אין דין שורעעת לרשעים אין הכל אלא לפי המקרה פעמים לצדיק ופעמים לרשע: ואחריו אל המתים: וסופן יורדים לגיהנם: (ד) כי מי אשר יחבר אל כל החיים יש בטחון. כי בעודו בחיים אפילו הוא רשע ונתחבר לרשעים כמו שנאמר אל כל החיים אפילו לרשעים יש בטחון שמא ישוב לפני מותו: כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת: ושניהם רשעים ע טוב היה לו לנבוזראדן שהיה עבד רשע ונתגייר שלא הקדימתו מיתה מ־נבוכדנצר רבו שנקרא אריה שנאמר (ירמיה ד ז) עלה אריה מסובכו ומת ברשעו בגיהנם ועבדו בגן עדן. ורבותינו דרשו לענין מהתכין את הנדילה פ לפני הכלבים בשבת ומת המוטל בחמה אסור לטלטלו אלא אם כן הניחו עליו תינוק או ככר: (ה) כי החיים יודעים שימותו · ואולי ישובו אל לבם יום המיתה וישובו מדרכם אבל משמתו אינם יודעים מאומה ואין עוד להם שכר פעולה שיעשו מן המיתה ואילך אלא מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת: (ו) גם אהבתם. שאהבו פתי ולצון: גם שנאתם. שסנאו דעת: גם קנאתם. שהקניאו להקדוש ברוך הוא במעשה ידיהם: וחלק אין להם וגו׳ בכל אשר נעשה וגו׳ · לא הועיל להם זכות בן ובת לאותן רשעים שעבדו עבודת כוכבים אין להם כפרה לאחר מיתה: (ז) לך אכל בשמחה · אבל אתה הצדיק שכבר רצה הקדוש ברוך הוא מעשיך

פירוש ע״ט

נאַרישְׁקֵייט וֶוערְן זֵיי פוּל אִין זַיירֶע הֶערְצֶר בַּיי זַייעֶר לֶעבֶּן וָואָרוּם זֵייא זָאגְן אַז גָאט שְׁטְרָאפְט נִיט דִי רְשָׁעִים פַּר זֵיירִי שְׁלֶעכְטִי מַעֲשִׂים נֵייעֶרְט דָם וָוס אוֹיף זֵיי קוּמְט אֵיין פּוּרְעָנִיוֹת אִיז דָם נָאר מַחֲמַת טְרֶעפוּנְג אַזוֹ וִויא עֶס בַּרֶעפְט זִיךְ דָעם צַדִיק אֵיין שְׁלֶעכְץ אַזוֹ טְרֶעפְט זִיךְ דֶעם רָשָׁע אוֹיךְ אַמָאל אֵיין שְׁלֶעכְץ אַזוֹ טְרַאכְטִין זֵיי זִיךְ אָבֶּער דֶר סוֹף אִיז וְאַחֲרָיו אֶל הַמֵּתִים אַז זֵיי שְׁטַארְבְּן גֵייעְן זֵיי אִין גֵיהִנָם אַרַיין צְווִישְׁן דִי מֵתִים פוּן דֶעם גֵיהִנָם דֶר פַר וָוס זֵיי הָאבְּן אַזוֹ גִיטְרַאכְט אוּנ הָאבְּן גִיזִינְדִיגְט אוּנ הָאבְּן נִיט קֵיין תְּשׁוּבָה גִיטָאן: (ד) כִּי מִי אֲשֶׁר יְחֻבַּר אֶל כָּל הַחַיִּים דֶר מֶענְשׁ וָואס לֶעבְּט נָאךְ אֲפִילוּ וֶוען עֶר אִיז אֵיין רָשָׁע אוּנ אִיז נָאךְ זִיךְ מְחַבֵּר צוּא רְשָׁעִים פוּן דֶעסְט וֶועגְן אִיז נָאךְ פַאר הַאנְדֶן אֵיין הָאפוּנְג אַז עֶר וֶועט גוּט וֶוערְן וָוארוּם טָאמֶר וֶועט עֶר תְּשׁוּבָה טָאן פַאר דָעם טוֹט כִּי לְכֶלֶב חַי וָוארוּם אֵיין לֶעבֶּדִיגֶר הוּנְט הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת אִיז בֶּעסֶר פוּן אֵיין טוֹטֶן לֵייבּ דְרוּם פַל זַאן דָער מֶענְטְשׁ דֶעבְּט נָאךְ אִיז גוּט: (ח) כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שֶׁיָּמֻתוּ וָוארוּם דִי לֶעבֶּדִיגֶי מֶענְטְשְׁן ווייסְן אַז זֵיי וֶועלְן שְׁטַארְבְּן נוּא קֶענְן נָאךְ זַיין אַז זֵייא וֶועלְן זִיךְ נֶעמֶן צוּם הַארְצֶן דָעם טָאג פוּן דָעם טוֹט אוּנ וֶועלְן תְּשׁוּבָה טָאן וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה אָבֶּר דִיא מֵתִים ווייסְן נָאר נִיט כְּלוֹמַר אַז זֵיי שְׁטַארְבְּן אָן תְּשׁוּבָה קֶענְן זֵיי שׁוֹין קֵיין תְּשׁוּבָה נִיט טָאן וְאֵין עוֹד לָהֶם שָׂכָר אוּנ זֵיי זֶענְן שׁוֹין נִיט מְקַבֵּל קֵיין שְׂכַר פַר דִי מַעֲשִׂים וָוס זֵיי וֶועלְן טָאן נָאךְ דֶעם טוֹט כִּי נִשְׁכַּח זִכְרָם וָוארוּם עֶס וֶוערְט גָאר פַר גֶעסְן זֵיירֶע גִידֶעכְנִישׁ: (ו) גַּם אַהֲבָתָם אוֹיךְ דִיא נַארִישְׁקֵייט וָואס זֵיי הָאבְּן לִיבּ גִיהַאט גַּם שִׂנְאָתָם אוּנ אוֹיךְ דָם וָוס זֵיי הָאבְּן פֵיינְט גִיהַאט דִי תּוֹרָה צוּ לֶערְנֶען גַּם קִנְאָתָם אוּנ אוֹיךְ דָם וָוס זֵייא הָאבְּן דֶר צָארִינְט גָאט מִיט זֵיירֶע שְׁלֶעכְטִי מַעֲשִׂים כְּבָר אָבָדָה אִיז דָם אַלְץ פַאר לָארְן גִיוָוארֶן נָאךְ דֶעם טוֹט וְחֵלֶק אֵין לָהֶם עוֹד לְעוֹלָם אוּנ קֵיין חֵלֶק הָאבְּן זֵיי נִיט אוֹיף אֵייבִּיג בְּכֹל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ אִין דִיא אַלִי גוּטֶע מַעֲשִׂים וָוס וֶוערְן גִיטָאן אוֹיף דֶר וֶועלְט פוּן זֵייעֶרֶע קִינְדֶר כְּלוֹמַר עֶס הֶעלְפְט נִיט צוּא רְשָׁעִים קֵיין זְכוּת פוּן זֵייעֶרֶע קִינְדֶר: (ז) אָבֶּר צוּם צַדִיק זָאגְט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ לֵךְ אֱכוֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ גֵיי עֶס מִיט שִׂמְחָה דַיין בְּרוֹט וּשְׁתֵה בְלֵב טוֹב יֵינֶךָ אוּנ טְרִינְק מִיט אֵיין פְרֵיילִיךְ הַארְץ דַיין וַויין כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֶׂיךָ וָוארוּם גָאט הָאט בַּאוִוילִיגְט דַיינֶע מַעֲשִׂים טוֹבִים וָוס דוּ הָאסְט גִיטָאן לַאנְג

אַהֲבָה גַם־שִׂנְאָה אֵין יוֹדֵעַ הָאָדָם הַכֹּל לִפְנֵיהֶם׃ ב הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל מִקְרֶה אֶחָד
לַצַּדִּיק וְלָרָשָׁע לַטּוֹב וְלַטָּהוֹר וְלַטָּמֵא וְלַזֹּבֵחַ וְלַאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ זֹבֵחַ כַּטּוֹב כַּחֹטֶא
הַנִּשְׁבָּע כַּאֲשֶׁר שְׁבוּעָה יָרֵא׃ ג זֶה ׀ רָע בְּכֹל אֲשֶׁר־נַעֲשָׂה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי־מִקְרֶה
אחד

רש"י

סולכי תוכחותם: גם אהבה גם שנאה. אין יודעין אחר הבריות ם ואין מכירין לחה לכם במה יאהבו למקום ובמה הם סגוחים: הכל לפניהם. לפני הלדיקים והחכמים: (ב) הכל באשר לכל. הכל נוהגים ללכם כהסר מגיע לכל אדם מקרה אחד ויודעים שסוף דבר לחת לכל איש כדרכיו: מקרה אחד. ויודעים בסוף הכל אחר לדיק ואחר רשע למות ומקרה אחד יש בעולם הזה לכולם כל זה הם יודעים ואע"פ כן בוחרים להם דרך הטוב לפי שיודעים שיש הפרש ביניהם לעולם הבא: לצדיק. כגון נח: לרשע. פרעה נכה זה נלגע וזה נלגע: לטוב: זה משה: לטהור. זה אהרן: ולטמא. אלו מרגלים. אלו אמרו שבחה של ארץ ישראל ואלו אמרו גנותה אלו לא נכנסו לארץ ואלו לא נכנסו לארץ הרי מקרה אחד להם: ולזבח. זה יאשיהו שנאמר (דברי הימים ב מ) ויזבח יאשיהו: ולאשר איננו זבח. זה אחאב שביטל את ישראל מעלות לרגל זה מת בחצי' וזה מת בחלים: כטוב. זה דוד: כחטא. זה נבוכדנצר. זה בנה בית המקדש וזה החריבו זה מלך מ' שנה וזה מלך מ' שנה: הנשבע זה לדקיהו שנשבע לנבוכד' שנא' (דברי הימים ב לו יג) גם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו וגו': כאשר שבועה ירא. זה שמעון שאמר

שפתי חכמים

ם דק"ל מספר בשבחם של הלדיקים והחכמים ואיך אמר גם אהבה גם שנאה אינם יודעים. לכ"ם אחר הבריות. ואח"כ ק"ל אם באחר הבריות קמיירי מהו הכל לפניהם. לכ"ם לפני

פירוש ע"פ

גיקלערט את כל זה די אלע זאכן אשר הצדיקים והחכמים ועבדיהם אז די צדיקים אונ דיא חכמים אונ זייערי תלמידים ביד האלהים איז ביי גאט אין די הענט כלומר גאט העלפט זיי אונ אייל מאל שטראפט ער זיי כדי ער זאל זיי גוץ טאן אוף דעם סוף גם אהבה וגו' אויך מיט וואסרע מעשים זיי וועלין גיליבט ווערן פר גאט אדר גיפיינט אין וגו' וויים ניט קיין מענטש כלומר די פראסטי מענשן גיבין זיך ניט צום הארצן זייא זאלן אכטונג געבן אוף זיירע מעשים. אונ זאלן זעהן מיט ווס ווערן זיי גיליבט פר גאט אונ מיט ווס פר מעשים אונ זאכין וועלן זיי גיפיינט ווערן:
(ב) הכל לפניהם אליץ איז פאר זיי כלומר נאר דיא צדיקים אונ חכמים טוען אכטונג געבן אוף דעם זייא זאלן וויסן מיט ווס וועלן זיי גיפיינט ווערן אונ מיט ווס וועלן זייא גיליבט ווערן הכל דיא אלי צדיקים גיבן זיך צום הארצן כאשר לכל אזו

קול יעקב

(ב) (הכל אשר לכל) אלי זאכן ווירקן וויא חעקליג דער מענטש וואס טוט דו נאך. אז דו זאך טוט אנטער מענטש ווירקט זי גוטס' אונ אז אשלעכטר מענטש טוט דו נאך חסרקט זי שלעכץ. עס איז אמשל איינר האט גמאכט אסעודה פר זייני ליב האבערס אונ אין שטאט איז גוועזן אשונא זיינס האט ער דעם שונא אויך נבעטין אוף דיא סעודה אונ האט אים גזעצט צווישן דיא חשובי לייט אונ האט אים גגעבן גאר דיא בעסטי מאכלים אונ אסאך. האבן זיך דיא מענטשן דרוף זייער פאר וואנדערט. נאך דער סעודה איז ער קראנק גווארן ווייל ער האט זייער פיל גגעסן האבן שון דיא מענטשן פאר שטאנען אז דיא כוונה פון דעם בעל הסעודה איז גוועזן גאר פון זיין רעה וועגן כדי ער זאל דעם שונא געבן פיל עסין אונ עס זאל אים שאטן ער זאל קראנק ווערן. דאס האט שלמה המלך גמיינט (הכל אשר לכל) אלי זאכן ווערן וויא וועדליג וועלכער מענטש עס טוט דוא זאך אנטער מענטש חערגט נוטץ אונ איין שלעכטער מענטש ווערגט מיט דער אייגנער זאך שלעכץ. פונקט וויא דיא אלי מענטשן האט גאר נים גשאט אונ דעם שונא האט גשאט:

ווי גאט באצאלט איטליכן מענשן זייני מעשים דרום חאטשי זייא וויסן אז מקרה אחד איין טרעפונג פון טוט איז פאר האנדן לצדיק צום צדיק ולרשע אונ צום רשע לטוב צום גוטין ולטהור אונ צום ריינם ולטמא אונ צום אום ריינעם ולזובח אונ צו דעם וואס שעכט קרבנות ולאשר איננו זובח אונ צוא דעם וואס שעכט ניט קיין קרבנות כטוב אזו וויא צום גוטן כחוטא אזו צום זינדיגן הנשבע צו דעם וואס שווערט יוא פאלש כאשר שבועה ירא איז אזו ווי צו דעם ווס האט מורא פאר איין שבועה כלומר צוא אלי קומט איין טרעפונג פון טוט אלי שטארבן ווייסן זיי דאס זואל פון דעסט וועגן האלטן זייא זיך פארט ביי זייער צדקת ווארום זיי ווייסן אז דר סוף וועט זיין אז גאט וועט באצאלין אוף יענר וועלט איטליכן נאך זייני מעשים נאך אונ עס וועט יוא זיין איין חילוק צווישן דעם צדיק אונ צווישן דעם רשע: (ג) זה רע דס איז איין שלעכץ בכל אשר נעשה תחת השמש צווישן דיא אלי זאכן וואס ווערן גיטאן אוף דר וועלט כי מקרה אחד ווס איין טרעפונג איז לכל צו אלי ווארום דרום וגם לב בני האדם ווערט דאס הארץ פון דיא פראסטי מענטשין מלא רע פול מיט שלעכץ כלומר זייא זאלן טאן שלעכץ והוללות בלבבם בחייהם אונ מיט

נאריש־קיים

יִלְוֶנּוּ בַעֲמָלוֹ יְמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר־נָתַן־לוֹ הָאֱלֹהִים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ טז בַּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת־
לִבִּי לָדַעַת חָכְמָה וְלִרְאוֹת אֶת־הָעִנְיָן אֲשֶׁר נַעֲשָׂה עַל־הָאָרֶץ כִּי גַם בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה
שֵׁנָה בְּעֵינָיו אֵינֶנּוּ רֹאֶה׃ יז וְרָאִיתִי אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי לֹא יוּכַל הָאָדָם
לִמְצוֹא אֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַחַת־הַשֶּׁמֶשׁ בְּשֶׁל אֲשֶׁר יַעֲמֹל הָאָדָם לְבַקֵּשׁ
וְלֹא יִמְצָא וְגַם אִם־יֹאמַר הֶחָכָם לָדַעַת לֹא יוּכַל לִמְצֹא׃ ט א כִּי אֶת־כָּל־זֶה נָתַתִּי
אֶל־לִבִּי וְלָבוּר אֶת־כָּל־זֶה אֲשֶׁר הַצַּדִּיקִים וְהַחֲכָמִים וַעֲבָדֵיהֶם בְּיַד הָאֱלֹהִים גַּם־

רש"י

כענין שנאמר (ישעיה נה א) לכו שברו ואכלו וגו׳ : והוא ילונו . יתחבר עמו כענין שנאמר (שם נח ח) והלך לפניך צדקך : ימי חייו אשר נתן לו האלהים . ישעה כך וסוף המקרא מוסב על ראשו מקרא מסורס הוא אין טוב לאדם ימי חייו אשר נתן לו האלהים כי אם לאכול ולשתות ולשמוח והוא ילונו בעמלו : (טז) כאשר נתתי את לבי אין כאשר זה משמש לשון דוגמא כמו כאשר עשה כן יעשה אלא לשון זמן (בראשית לז כג) כמו כאשר בא יוסף (שם מג ב) כאשר כלו לאכול וגו׳ אף זה כן כשהייתי נותן לבי לדעת ולתור וגומר אז ראיתי כל מעשה האלהים : שנה בעיניו איננו רואה . הרשע השטוף אחר הממון והעריות : (יז) את

אהבה

כל מעשה האלהים . שמסר לבריות : כי לא יוכל האדם למצוא וגו׳ : אין הבריות יכולין לעמוד על סוף דרכו של הקב"ה מה שכר כל המעשה שנעשה תחת השמש שרואין רשעים מצליחים וצדיקים יורדים : בשל אשר יעמל האדם לבקש . בשביל אשר ראיתי הרבה עמלים לבקש ולמצא את סוף המדה ואינן יכולין: וגם אם יאמר החכם . שהוא יודע לא יוכל שהרי מרע"ה לא עמד על הדבר כאומרו (שמות לג יג) הודיעני נא את דרכיך : (א) ולבור . ולברר : את כל זה . בררתי ובחנתי . אשר הצדיקים והחכמים ועבדיהם ביד האלהים . הוא עודם והוא שופטם כדי להטיבם באחריתם: ועבדיהם הם תלמידיהם משמשיהם

פירוש ע"ט

פון רְוָוחִים אוּנ פוּן גְזֵילָה נִייעֶרְט עֶר לָאזְט זִיךְ בַּאנוּגִין מִיט דֶעם וָואס גָאט שִׁיקְט אִים צוּ אוּנ פְרֵייד זִיךְ דֶער מִיט אֲשֶׁר אֵין טוֹב לָאָדָם וָוארוּם עֶס אִיז נִיט פַר הַאנֶען קֵיין בֶּעסֶרְס פַר אֵיין מֶענְשֶׁן תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ וָוס עֶר זָאל טָאן אוּף דֶר וָועלְט כִּי אִם לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת נִייעֶרְט צוּ עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶן וְלִשְׂמוֹחַ אוּנ זָאל פְרֵייעֶן זִיךְ מִיט דֶעם וָואס גָאט שִׁיקְט אִים צוּא. אוּנ זָאל מִצְוֹת טָאן דֶער פוּן וְהוּא יִלְוֶנּוּ אוּנ דָאס וֶועט זִיךְ בְּהֶעפְטֶן מִיט אִים כְּלוֹמֶר עֶס וָועט גֵיין מִיט אִים אוּף יֶענֶר וָועלְט בַּעֲמָלוֹ פוּן זַיין גַאנְץ הָארֶעוָון דָס גִיהֶער אֵיין מֶענְטְשׁ טָאן יְמֵי חַיָּיו בַּיי זַיין לֶעבֶּן אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים וָוס גָאט הָט אִים גִיגֶעבֶּן אַז עֶר זָאל לֶעבִּין תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ אוּף דֶר וָועלְט : (טז) כַּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת לִבִּי אַז אִיךְ הָאבּ גֶעגֶעבֶּן מַיין הַארְץ לָדַעַת חָכְמָה אִיךְ זָאל וִויסֶן חָכְמָה וְלִרְאוֹת אוּנ אִיךְ זָאל זֶעהֶן אֶת הָעִנְיָן דָאס פִירוּנְג אֲשֶׁר נַעֲשָׂה עַל הָאָרֶץ וָואס עֶס וֶוערְט גִיטָאן אוּף דֶר וָועלְט כְּלוֹמֶר וִוי אַזוֹ מֶענְשִׁין פִירִין זִיךְ הָאבּ אִיךְ גִיזֶעהֶן כִּי גַם בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה אַז בַּייא טָאג אוּנ בַּיי נַאכְט שֵׁנָה בְּעֵינָיו אֵינֶנּוּ רוֹאֶה טוּט עֶר קֵיין שְׁלָאף אוּף זַיינֶע אוֹיגְן נִיט זֶעהֶן דֶער רָשָׁע וָואס יָאגְט נָאךְ גֶעלְט אוּנ עֲבֵירוֹת : (יז) וְרָאִיתִי אוּנ דֶערְנָאכְמָאל וֶוען אִיךְ הָאבּ מִיר צוּ מַיין הַארְצִין גִינוּמֶן אַז אִיךְ זָאל קְלֶערֶן חָכְמָה הָב אִיךְ גִיזֶעהֶן אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים נָאר דָם טָאן פוּן גָאט אִיז אִים גִיגֶעבֶּן גִיוָוארְן צוּ לַייטֶן כְּלוֹמֶר זַיי וֶוערִין גִיפִירְט דֶר מִיט הָאבּ אִיךְ גִיזֶעהֶן כִּי לֹא יוּכַל הָאָדָם אַז אֵיין מֶענְשׁ קֶען נִיט לִמְצוֹא גְרֵייכֶן צוּא פַאר שְׁטֵיין דֶעם סוֹף פוּן גָאטְס וֶועג וְויא אַזוֹ גָאט בַּאצָאלְט דֶעם שְׂכַר אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ פוּן דִי מִצְוֹת וָואס וֶוערְן גִיטָאן אוּף דֶער וָועלְט וָוארוּם עֶס טְרֶעפְט זִיךְ אַז דִיא צַדִּיקִים הָאבֶּן שְׁלֶעכְץ אוּנ דִי רְשָׁעִים הָאבֶּן גוּט נוּן אִיז גִיוִויס אַז גָאט בַּצָאלְט עֶרְשְׁט דֶעם שָׂכָר אוּף דֶער אַנְדֶרִי וָועלְט נָאר אֵיין מֶענְטְשׁ קֶען נִיט דָר לַאנְגֶן צוּ וִויסֶן וִוי אַזוֹ גָאטְס וֶועג אִיז פַאר וָוס עֶר טוּט אַזוֹ אוּנ פוּן וַואנֶען וַוייס אִיךְ דָם אַז אֵיין מֶענְטְשׁ קֶען דָם נִיט דֶר לַאנְגֶן בְּשֶׁל אֲשֶׁר יַעֲמוֹל הָאָדָם לְבַקֵּשׁ וָוארוּם אִיךְ הָאבּ גִיזֶעהֶן אַז מֶענְטְשִׁין הָאבֶּן גִיוָואלְט דָס גְרֵייכִין צוּ וִויסֶן אוּנ אִיטְלִיכֶר הָט זִיךְ גִימִיט אַז עֶר זָאל דֶר לַאנְגֶן צוּ וִויסֶן פַר וָואס גָאט טוּט אַזוֹ וְלֹא יִמְצָא אָבֶּר עֶר הָאט נִיט גִיקֶענְט גְרֵייכֶן אַז עֶר זָאל דָאס וִויסֶן וְגַם אִם יֹאמַר הֶחָכָם לָדַעַת אוּנ וֶוען עֶס וֶועט דִיר אֵיין קְלוּגֶר זָאגֶן אַז עֶר וַוייסְט יוֹא גָאטְס וֶועג זָאלְסְטוּ נִיט גְלֵייבֶּן לֹא יוּכַל לִמְצֹא וָוארוּם עֶר קָאן דָס נִיט גְרֵייכֶן צוּא וִויסִין וָוארוּם מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט אוּךְ נִיט גִוואוּסְט דָס דְרוּם אַז אֵיין מֶענְטְשׁ קֶען דָס נִיט דֶר לַאנְגֶן צוּ וִויסֶן דְרוּם גִיהֶער עֶר נִיט צוּ קְלֶערִן דָאס : (א) כִּי אֶת כָּל זֶה דָם אַלְץ וָוס וַוייטֶר שְׁטֵייט נָתַתִּי אֶל לִבִּי הָאבּ אִיךְ גִיגֶעבֶּן צוּ מַיין הַארְצִין וְלָבוּר אַז אִיךְ זָאל דָם אוֹיס קְלֶערִן הָב אִיךְ אוֹיס

אֲשֶׁר כֵּן־עָשׂוּ גַּם־זֶה הָבֶל ׃ יא אֲשֶׁר אֵין־נַעֲשָׂה פִתְגָם מַעֲשֵׂה הָרָעָה מְהֵרָה עַל־כֵּן
מָלֵא לֵב בְּנֵי־הָאָדָם בָּהֶם לַעֲשׂוֹת רָע ׃ יב אֲשֶׁר חֹטֶא עֹשֶׂה רָע מְאַת וּמַאֲרִיךְ לוֹ
כִּי גַּם־יוֹדֵעַ אָנִי אֲשֶׁר יִהְיֶה־טּוֹב לְיִרְאֵי הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יִירְאוּ מִלְּפָנָיו ׃ יג וְטוֹב לֹא־
יִהְיֶה לָרָשָׁע וְלֹא־יַאֲרִיךְ יָמִים כַּצֵּל אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ יָרֵא מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים ׃ יד יֶשׁ־הֶבֶל אֲשֶׁר
נַעֲשָׂה עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר ׀ יֵשׁ צַדִּיקִים אֲשֶׁר מַגִּיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים וְיֵשׁ
רְשָׁעִים שֶׁמַּגִּיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים אָמַרְתִּי שֶׁגַּם־זֶה הָבֶל ׃ טו וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת־
הַשִּׂמְחָה אֲשֶׁר אֵין־טוֹב לָאָדָם תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי אִם־לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמוֹחַ וְהוּא

ילונו

רש"י

הטרע בעושי הרעה והבריות סבורים אין דין ואין דיין: (יא) **אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה** · שאין הקב"ה ממהר להפרע מעושי הרעה על כן הם סבורים אין דין וממלא לבם בקרבם לעשות רע : (יב) **אשר חוטא וגו'** . לפי פרואים שהחוטא עושה רע מאת אלפים וריבואות ומאריך לו הקב"ה ואינו נפרע ממנו : **מאת**·מקרא קצר ודבוק לפניו לומר מאת ימים מאת שנים מאת אלף וכן (ישעיה נא כא) ושכורת מקרא קצר וחסר שכורת כעס ולא מיין כמאר שכרות: **כי גם יודע אני** · כי אף בכל זאת שאני ממהר להפרע מן הרשעים ולהיות הפרש בין צדיקים לרשעים יודע אני שסוף כל אחד ואחד ליטול שכרו ולירא'יו יהיה טוב : (יג) **וטוב לא יהיה לרשע** . לפי אשר איננו ירא לפני האלהים : (יד) **יש הבל** · דבר המבהיל את הבריות : **אשר יש צדיקים** · שמגיע אליהם רעה כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אליהם טובה כמעשה הצדיקים אמרתי שגם זה אחד מן ההבלים הנוהגים בעולם ורבותינו דרשו לצד אחר במסכת הוריות ואינו מיושב לי על סיפות דיבור שסיים החכם לומר שגם זה הבל : (טו) **את השמחה** · שיהא שמח בחלקו ועוסק בפקודים ישרים משמחי לב ולא יהא שסוף אחר הרבות הון בכסף ומרבית וגזל כל מי שאינו שמח בחלקו ושסוף אחר הממון בא לידי עבירות גזל אונאה ורבית ושאינו שמח בחלקו לענין אהבת אשתו שסוף אחרי הנשים להרהר אחרי אשת איש : **לאכול ולשתות** : ממה שחנן לו הקב"ה ולשמוח בחלקו . ומדרש אגדה כל אכילה ושתיה שבקהלת אינה אלא ג תלמוד תורה

שפתי חכמים

נאים ומכלכים · לכ"פ שהיו ראוים כו' : **מ** דק"ל הרי סופר דבריו שאמר ולשמחה מה זו עושה : לכ"פ שיהא שמח בחלקו כו' : **נ** מה שפרש"י זה פה ולא קודם לכן שהוזכר כמה פעמים אכילה ושתייה היינו דמפסוק זה למדו רז"ל וז"ל המדרש על פסוק הזה כל אכילה ושתייה שנאמר במגלה זאת בתורה ובמעשים טובים הכתוב מדבר א"ר ירמיה זו בנין אב שבכולם שנאמר והוא ילונו בעמלו בעולמו בעה"ז ימי חייו לקבר וכי יש מאכל ומשתה בקבר אלא אלו תורה ומעשים טובים שעושה האדם עכ"ל · ולפי המדרש הזה השתייה כנוי לתורה והאכילה למעשים טובים כ"כ מוהר"ר משה אלמשנינו ואין צורך כ"כ :

פירוש ע"מ

וועט זיי אויך ניט שטראפֿן אַז זיי וועלן שלעכץ טאן : (יא) אֲשֶׁר אֵין נַעֲשָׂה פִּתְגָם ווייל עס ווערט ניט גיטאן דר מִשְׁפָּט פון מַעֲשֵׂה הָרָעָה דיא שלעכטע מַעֲשִׂים ווען די מענטשן טוען מְהֵרָה ווערט ניט גיך גיטאן זייער מִשְׁפָּט עַל כֵּן מָלֵא לֵב בְּנֵי הָאָדָם בָּהֶם דרום ווערט פול דם הארץ פון די מענטשין אין זיך זעלברט לַעֲשׂוֹת רָע צוא טאן שלעכץ ווארום נייא זעהן : (יב) אֲשֶׁר חוֹטֵא עֹשֶׂה רָע מְאַת אז איין זינדיגר טוט עבירות הונדערט טעג אדר יארן וּמַאֲרִיךְ לוֹ אונ גאט ווארט אים כלומר ער שטראפט אים ניט דרום מיינן זיי אז גאט שטראפט שון ניט פר עבירות אונ ווילן אויך טאן עבירות אבר עס איז אמת ניט אזו כִּי גַם יוֹדֵעַ אָנִי ווארום פון דעסט וועגן האמשי גאט ברוך הוא איילט ניט צוא באצאלין דעם רשע וויים איך אז דער סוף וועט זיין אז גאט וועט באצאלן צוא איטליכן מענשין אזו ווי ער האט פר דינט אֲשֶׁר יִהְיֶה טוֹב עס וועט זיין גוטץ לְיִרְאֵי הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יִירְאוּ מִלְּפָנָיו צו די מענטשן וואס האבן מורא גיהאט פאר גאט : (יג) וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לָרָשָׁע אבר צו דעם רשע וועט ניט זיין קיין גוטץ וְלֹא יַאֲרִיךְ יָמִים כַּצֵּל אונ ער וועט ניט לאנג לעבן נייערט אזו וויא דר שאטן גייט גיך אוועק אזו וועט ער גיך אוועק גיין פון דר וועלט אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ יָרֵא מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים ווארום ער האט ניט מורא גיהאט פר גאט : (יד) יֵשׁ הֶבֶל עס איז פר האנדן נארישקייט אֲשֶׁר נַעֲשָׂה עַל הָאָרֶץ וואס עס ווערט גיטאן אויף דר וועלט טוען זיך די לייט · וואס איז די זאך אֲשֶׁר יֵשׁ צַדִּיקִים עס איז פר האנדן צדיקים אֲשֶׁר מַגִּיעַ אֲלֵהֶם וואס קומט אויף זיי שלעכץ כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים אזו ווי אויף די רשעים וְיֵשׁ רְשָׁעִים אונ עס איז פר האנדן רשעים שֶׁמַּגִּיעַ אֲלֵיהֶם וואס עס קומט אויף זייא גוטץ כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים אזו וויא אויף דיא צדיקים אָמַרְתִּי האב איך מיר גטראכט שֶׁגַּם זֶה הָבֶל אז דאס איז אויך נישט : (טו) וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי טוא איך לובן אֶת הַשִּׂמְחָה וואס איין מענטש איז שמח בְּחֶלְקוֹ כלומר ער גלוסט ניט אין נאמן געלט

פון

בַּאֲשֶׁר יִהְיֶה מִי יַגִּיד לוֹ׃ ח אֵין אָדָם שַׁלִּיט בָּרוּחַ לִכְלוֹא אֶת־הָרוּחַ וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם
הַמָּוֶת וְאֵין מִשְׁלַחַת בַּמִּלְחָמָה וְלֹא־יְמַלֵּט רֶשַׁע אֶת־בְּעָלָיו׃ ט אֶת־כָּל־זֶה רָאִיתִי
וְנָתוֹן אֶת־לִבִּי לְכָל־מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם
לְרַע לוֹ׃ י וּבְכֵן רָאִיתִי רְשָׁעִים קְבֻרִים וָבָאוּ וּמִמְּקוֹם קָדוֹשׁ יְהַלֵּכוּ וְיִשְׁתַּכְּחוּ בָעִיר

אשר

שפתי חכמים

לא אתמור פיהם : ט דק"ל הרוח ל"ל הל"ל אין אדם שליט ברוח לכלות אותו : לכ"פ דהרוח קמא קאי על רוחו של שלוחו של מקום ורוח בתרא קאי על רוח שבגופו : י במדרש רבות קרוב לחמשים ושתים פעמים כתיב והמלך דוד כיון שנטה למות כתיב ויקרבו ימי דוד : כ דק"ל הרי אינם במלחמה משתעי הכא י לכ"פ במלחמה זו כו' : ל דק"ל וכי יש רשעים קבורים

רש"י

לבו למה שעתיד הקדוש ברוך הוא להביאו במשפט ואוי לו בכך : כי כאשר יהיה . הפורענות מי יגיד לו להמלך בו וליטול בו עצה וליטול רשות כי פתע פתאום יבואנו : (ח) אין אדם שליט ברוח . ברוחו ויצרו של שלוחו של מקום לכלות ולמנוע ממנו את הרוח שבגופו ט שלא יטלנו מלאך המות : ואין שלטון . של שום מלך נזכר ביום מותו בכ"מ אתה מוצא והמלך דוד וביום מותו (מלכים א ב א) ויקרבו ימי י דוד למות ולא הוזכר המלכות כאן : ואין משלחת במלחמה . זו כ לאמר אשלח בני או עבדי במקומו : (ט) את כל זה ראיתי . כאמור למעלה : ונתון את לבי לכל המעשה . וגם לכל מעשה בני אדם נתתי את לבי וראיתי את אשר שלט אדם בחבירו וגבר עליו וסופו נהפך לרעתו עמלק נתגבר על ישראל וסופו (במדבר כד כ) ואחריתו עדי אובד כך פרעה כן נבוכדנצר וכן סנחריב : (י) ובכן . ואז ראיתי רשעים קבורים ; בנבואה זו ראיתי רשעים קבורים • שהיו ראוים להטמן ל בעפר שהיו נבזים בין שאר אומות שנאמר עליהם (ישעיה כג יג) זה העם לא היה ושלמו בביתו של הקב"ה שהיא מקום קדוש ובלכתם משם אל ארצם היו משתבחים בעירם אשר כך וכך עשו בביתו של מקום אל תקרי וישתכחו אלא וישתבחו כך דרשוהו רז"ל ולענין הפשטה כך נדרש בהגדה וסופם שישתכח שמם וזכרם מן העיר עצמה אשר כן עשו בה שנאמר (יואל ד ב) וקבצתי את כל הגוים אל עמק יהושפט במקום שניאצו לפניו יפרע מהם וכן הוא אומר (תהלים עג כ) ה' בעיר צלמם תבזה : גם זה אחד מן ההבלים שנמסרו לעולם לייגע את הבריות שאין הקב"ה נמסר

פירוש ע"ט

דארץ אז ער זאל זעהן מה שיהיה וואס עס וועט זיין אז גאט וועט אים דר פאר משפטין כי כאשר יהיה ווארום אז עס וועט קומן זיין פורעניות מי יגיד לו ווער וועט אים זאגן כלומר מען וועט פרעגין אוב ער איז מסכים צו דעם : (ח) אין אדם שליט ברוח איין מענש קען ניט געוועלטיגין איבר דעם מלאך המות לכלוא את הרוח אז ער זאל פאר מיידין זיין נשמה פון אים ער זאל זי ניט צוא נעמן ואין שלטון אונ עס ווערט ניט דר קענט קיין געוועלטיקייט ביום המות אין דעם טאג פון דעם טוט ואין משלחת במלחמה אונ מען קען קיינם ניט שיקין אין דער מלחמה פון דעם מלאך המות וואס ער הט מיט דעם מענטשין כלומר דער מענטש קען ניט שיקין קיין אנדערן אז ער זאל אויף זיין ארט שטארבן נייארט דר מענטש אליין מוז שטארבין ווען עס קומט דיא צייט ולא ימלט רשע אונ עס קען ניט מאכין אנטרינן דם רשעת וואס איין מענטש טוט את בעליו דעם מענטשן וואס טוט דם רשעת אז עס זאל אויף אים ניט קומן קיין שלעכץ : (ט) את כל זה אלין דינג וואס עס שטייט פריער ראיתי האב איך גזעהן ונתון את לבי אונ האב געגעבן מיין הארץ דרויף צו פר שטיין דס לכל מעשה אשר נעשה צו נאר דעם טאן וואס עס ווערט געטאן אויף דר וועלט האב איך געזעהן בנבואה אז עס איז פר האנדין עת אשר שלט האדם באדם איין צייט וואס איין מענטש טוט געוועלטיגין אויף דעם אנדרין לרע לו פון זיין שלעכץ וועגין כלומר דר סוף איז אז עס קומט אים איין רעה ארום דר פון אזו וויא מיר געפינן ביי עמלק ער האט מושל געוועזן איבר די ישראל אונ דר פאר אבר דר סוף פון אים וואר ער אום גימעקט פון דר וועלט : (י) ובכן אונ דענסמאל אין דר נבואה ראיתי האב איך גיזעהן רשעים קבורים אזעלכע רשעים וואס זיי זענען ראוי געוועזן אז מען זאל זיי באגראבן ובאו אונ זייא זענין גיקומן דאס מיינט מען די לייט פון נבוכדנצר וממקום קדוש יהלכו אונ פון איין הייליג ארט זענין זיי גיגאנגן דס מיינט מען דעם בית המקדש כלומר זייא האבן דעם בית המקדש חרוב גימאכט וישתכחו בעיר דאס ווארט וישתכחו איז גלייך וויא עס שטייט וישתבחו אזו האבן דיא חכמים גידרשת איז טייטש זייא האבן זיך בארימט אין זייער שטאט אשר כן עשו אז זייא האבן אזו גיטאן אין גאטס הויז גם זה הבל דס איז אויך איין נישט פר דר וועלט כלומר עס איז ניט גוט פאר דיא מענטשן וואס טוען שלעכטס ווארום דרום טראכטין זיך דיא מענטשן אז מען

וועט

ב אֲנִי פִּי־מֶלֶךְ שְׁמֹר וְעַל דִּבְרַת שְׁבוּעַת אֱלֹהִים׃ ג אַל־תִּבָּהֵל מִפָּנָיו תֵּלֵךְ אַל־תַּעֲמֹד
בְּדָבָר רָע כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַעֲשֶׂה׃ ד בַּאֲשֶׁר דְּבַר־מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן וּמִי יֹאמַר־לוֹ מַה־
תַּעֲשֶׂה׃ ה שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע וְעֵת וּמִשְׁפָּט יֵדַע לֵב חָכָם׃ ו כִּי לְכָל־
חֵפֶץ יֵשׁ עֵת וּמִשְׁפָּט כִּי־רָעַת הָאָדָם רַבָּה עָלָיו׃ ז כִּי־אֵינֶנּוּ יֹדֵעַ מַה־שֶּׁיִּהְיֶה כִּי
כאשר

רש"י

עור פניו : (ב) אני פי מלך שמר. לפיכך אני לריך ונכון ז לשמור פי מלכו של עולם שהיא הטובה שבכולן : ועל דברת שבועת אלהים · שהשבענו לו בחורב לשמור מלותיו · דבר אחר אני נכון לשמור פי מלכי האומות המושלים בנו כגולגליות וארנונות . ועל דברת שבועת אלהים · ובלבד שלא יעבירונו את השבועה שהשבענו למקום . ועל דברת . ואלא ח דברת שבועת אלהים אשמור פי המלכים · וכן מלינו בחנניה מישאל ועזריה שאמרו לנבוכדנלר (דניאל ג טז) לך אמרין מלכא נבוכדנאלר לא חשחין אנחנא על הדא פתגם להתבותך אם מלכא למה נבוכדנאלר ואם נבוכדנאלר למה מלכא אלא כך אמרו לו לך אנו אומרים דאת מלכא לנו לעבודה ולמסים ולגולגליות אך על דנא שאת אומר שלנא לעבוד כו"ס נבוכדנאלר את : (ג) אל תבהל מפניו תלך : אל תהי נבהל לומר שתלך ותברח מפניו למקום שהינו שלים שם שבכל מקום הוא שלים : ואל תעמוד בדבר רע . אל תעמיד עלמך עוסק בדברים רעים : כי כל אשר יחפץ . להפרע ממך רשות ויכולת בידו לעשות : (ד) באשר דבר מלך שלטון · בשביל אשר דבר הקדוש ברוך הוא מושל הוא ומי יאמר לו מה תעשה . ואם שומר מלוה אתה לא תדע דבר רע ולא הבולך : (ה) ועת ומשפט ידע לב חכם. החכם יודע שיש עת קבוע לפקודת רשעים ומשפטים יש לפני הקדוש ברוך הוא שסופו להפרע מהם · משפט יוספיל"א בלע"ז והיא הפורענות : (ו) כי לכל חפץ. שהאדם עושה חפלו ועובר על דת יש עת להפרע משפט ופורעניות מוכנת : כי רעת האדם רבה עליו. כאשר רבה רעת האדם ושאתו גדושה אז באה פקודתו . וכי משמש בלשון כאשר כמו (שמות יח כז) כי יהיה להם דבר בא אלי : (ז) כי איננו יודע מה שיהיה . כשהרשע עובר עבירה אינו נותן

שפתי חכמים

שהכמה והוא שלמה : ז פירש אני מזומן : ח בתחלה מפרש הענין ואחר כך מפרש המלות ואמר ועל דברות ואלא דברות כו' כלומר אלא שבועת יי' אשמור פי המלכים אבל אם יעבירנו

פירוש ע"ם

אונ וער ווייכט נאך אזו איין באשיידעניש פון איין זאך אזו וויא דר חָכָם אזו ווי מיר גיפינען ביי דָנִיאֵל ווייל ער איז גיוועזין איין חָכָם אין גאטס דינסט האט ער גיקענט באשיידין דעם הלום פון נבוכדנצר חָכְמַת אָדָם דעם מענש הָחכמה תָּאִיר פָּנָיו דער לייכט זיין פָּנִים וְעוֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא אונ דם שטארקייט פון זיין פָּנִים ווערט פר ענדערט פון אנדרי מענטשין אזו וויא מיר גיפינען ביא משה רבינו ווייל ער איז גיוועזין איין חָכָם אין גאטס דינסט דרום האט אים זיין פָּנִים גילכטין מער פון אנדרי מענטשין ביז מען הט מורא גיהאט צו טרעטין צו אים מחמת גרוס שיין : (ב) דרום אֲנִי פִּי מֶלֶךְ שְׁמוֹר זעה איך אז איך זאל היטין די רייד פון מלך וָוס ער הייסט טאן זאל איך טאן וְעַל דִּבְרַת שְׁבוּעַת אֱלֹהִים אונ ווירד מחמת מיר אלי האבן גשווארין אויף דעם בארג סיני אז מיר זאלן היטין זיינע מצות אונ ער האט אונז גיבאטן מיר זאלין פאלגין דעם מלך אזו ווי עס שטייט (שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ) זאגין די חכמים דר שט איז עס זאל זיין דער פארכט פון מלך אויף יר : (ג) אַל תִּבָּהֵל דו זאלסט זיך ניט איילן מִפָּנָיו לך צוא אנטלופין פון אים אַל תַּעֲמוֹד בְּדָבָר רָע דוא אלקסט ניט האלטן זיך אין דייני שלעכטי מעשים דו זאלסט זייא פאר לאזין כִּי כָּל אֲשֶׁר יַחְפּוֹץ וואָרום אלץ וואס ער וועט וועלן דיר טאן יַעֲשֶׂה וועט ער קענן דיר טאן פר דיין שלעכטס : (ד) בַּאֲשֶׁר דְּבַר מֶלֶךְ וואָרום דיא רייד פון מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן טוט גיוועלטיגן וּמִי יֹאמַר לוֹ מַה תַּעֲשֶׂה אונ ווער קען אים זאגן וואס טוסטו : (ה) שׁוֹמֵר מִצְוָה דר וואס טוט גאטס מצות לֹא יֵדַע דר ווייסט ניט פון דָּבָר רָע קיין שלעכטי רייד וְעֵת אונ איין צייט וּמִשְׁפָּט אונ יסורים יֵדַע לֵב חָכָם ווייסט דאס הארץ פון דעם חכם כלומר דר חָכָם ווייסט אז עס איז פר האנדן איין צייט וואס מען וועט שטראפן דיא רשעים דרום היט ער זיך פון עבירות צוא טאן : (ו) כִּי לְכָל חֵפֶץ וואָרום צוא אלע זאכן וואס דר מענטש טוט זיין ווילין אונ איז עובר אויף גאטס רייד יֵשׁ עֵת וּמִשְׁפָּט איז פר האנדן איין צייט אויף דעם אלעמן ווס מען וועט אים משפטין אז די צייט וועט קומן אונ מען וועט איר יסורין אן טאן דר פר אונ ווען וועט דאס זיין כִּי רָעַת הָאָדָם רַבָּה עָלָיו אז דם שלעכץ פון דעם מענשין וועט זיך מערן אויף אים כלומר אז עס וועט נתמלא ווערין זיין מאס פון עבירות דענסט מאל וועט אים גאט באצאלן אויף אלי עבירות : (ז) כִּי אֵינֶנּוּ יוֹדֵעַ דער רשע אז ער טוט איין עבירה גיט ער ניט זיין

הארץ

אֲסוּרִים יָדֶיהָ טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים יִמָּלֵט מִמֶּנָּה וְחוֹטֵא יִלָּכֶד בָּהּ׃ כז רְאֵה זֶה מָצָאתִי
אָמְרָה קֹהֶלֶת אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן׃ כח אֲשֶׁר עוֹד־בִּקְשָׁה נַפְשִׁי וְלֹא מָצָאתִי
אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי וְאִשָּׁה בְכָל־אֵלֶּה לֹא מָצָאתִי׃ כט לְבַד רְאֵה־זֶה מָצָאתִי
אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם יָשָׁר וְהֵמָּה בִקְשׁוּ חִשְּׁבֹנוֹת רַבִּים׃
ח א מִי כְּהֶחָכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא׃
אני

שפתי חכמים

פירוש נאסר כדאיתא בפ"ק דע"ג ברחק מעליה דרכך זו מינות: ה דק"ל שאמר לשון נקבה · לכ"ם אמרה קבולת החכמה וכו' ואמרה נפשו כו' בספרים מדויקים אינו : ו דק"ל הרי פעמים אמר בלשון זכר · לכ"ם קהלת לשון נקבה הוא והסוף אומרו בלשון זכר מוסב על הקובלה שירש הקובץ

רש"י

ומשהחזיקה באדם הרי הוא כנקשר בקשורי עבותות אסורים : שם דבר של קשורים כמו (שופטים טו יד) וימסו אסוריו קשריו כן פירשו מנחם : (כז) ראה זה מצאתי אמרה קהלת אחת לאחת למצא חשבון · כל המצות שהצדיקים עושים והעבירות שהרשעים עוברים נמנים לפני הקב"ה אחת על אחת עד שמצטרפות לחשבון גדול כך פירשו רבותינו במסכת סוטה : אמרה קהלת · אמרה קבילות החכמה ה ואמרה נפשו המשכלת המקבלת החכמה: קהלת לשון ו נקבה היא ובסוף אמרו לשון זכר מוסב על הקובלה והוא שלמה ובמדרש מצינו אמר רבי ירמיה אלמלא רוח הקודש פעמים משיחה בלשון זכר ופעמים משיחה בלשון נקבה כתוב אחד אומר (תהלים ע ו) עזרי ומפלטי אתה וכתוב אחד אומר (שם מ יח) לי עזרתי ומפלטי אתה · כתוב א' אומר (נחום ב א) מבשר משמיע שלום וכתוב א' אומר (ישעיה מ ט) קול מבשרת ציון : (כח) אשר עוד בקשה נפשי · לבד אלה האמורים שאלה שבקשתים ולא מצאתים בקשה עוד נפשי כשרה בנשים ולא מצאתי כי כולן דעתן קלה עליהן : אדם אחד מאלף מצאתי · כנוהג שבעולם אלף נכנסים למקרא אין יוצאים מהם להגיע פרקאים למשנה אלא מאה ואותם מאה שנכנסו למשנה אין יוצאים מהם לגמ' אלא עשרה ואותן עשרה שנכנסין לגמרא אין מגיע מהם אלא אחד להוראה הרי אחד מאלף : ואשה בכל אלה. אפילו באלף לכך אתה צריך להזהר : (כט) לבד ראה זה מצאתי · שבאה לעולם התקלה על ידה: אשר עשה. הקדוש ב"ה את האדם הראשון ישר : והמה משנזדווגה לו חוה אשתו ונעשו שנים ונקראו המה : בקשו חשבונות רבים . מזימות ומחשבות של חטא כך מדרש במדרש : (א) מי כהחכם . מי בעולם חשוב כאדם חכם : ומי יודע פשר דבר . פשרון של דבר כמו שמצינו בדניאל מתוך חכמתו שהיה חכם בירא שמים נתגלו לו רזי פשרין . מי כמשה עושה פשרה בין ישראל לאביהם שבשמים : ועז פניו ישנא · משאר הבריות עד (שמות לד ל) כי יראו מגשת אליו כי ק

פירוש ע"ם

און אירע האנט אבער איז אים שווער אז צוא שיידין זיך פון איר טוב לפני האלהים דר וואס איז גוט פאר גאט ימלט ממנה ווערט ער אנטרונן פון אירע הענט וחוטא און דר זינדיגר מענש ילכד בה ווערט באצוואונגן אין אירע הענט : (כז) ראה זה מצאתי זעה דס האב איך גיפונן אמר קהלת זאגט שלמה המלך וום האט איין גיזאמילט פיל חכמה אחת לאחת אז גאט ציילט איין מצוה צוא דער אנדערר מצוה און איין עבירה צו דר אנדערר עבירה למצא חשבון כדי ער זאל מצרף זיין צו איין גרוסין חשבון און זאל באצאלין דעם מענשין פאר אלי זיינע מעשים וום ער האט גיטאן : (כח) אשר עוד זאגט שלמה המלך נאך איין זאך בקשה נפשי האט מיין לייב גזיכט צו גיפינן חוץ דיא זאכין ווס איך האב צו פאר גיוואלט גפינן איין אשה כשירה ולא מצאתי אבר איך האב ניט גיפונן אדם איין מענטש אחד מאלף איינם פון טויזנט האב איך גיפונן ואשה בכל אלה לא מצאתי אבר איין אשה כשירה האב איך אפילו צווישן טויזנט ניט גקענט גפינן גיהער מען זיך אפ צ היטין פון איין אשה ווארום זיא קען דע מענטשן מאכן זינדיגין : (כט) לבד נייערט ראה זה מצאתי זעה דס האב איך יוא גיפונן אז עס איז ארום גיקומן איין שלעכטס אויף דר וועלט איבר דר אשה אשר עשה האלהים את האדם אז גאט האט באשאפין דעם מענשין אויף דר וועלט ישר ער איז גוועזן רעכט פארטיג כלומר ער האט ניט גזינדיגט והמה אבער אז חוה איז באשאפן גווארן און זיי זענן גווארן אן גירופן המה דאס הייסט זיי אזו ווי מען זאגט אויף צוויא מענטשן בקשו חשבונות רבים האבן זייא גטראכט פיל טראכטונג פון עבירות און האבן גזינדיגט דאס האט אלי חוה אן גרעט צו אדם אז ער זאל זינדיגן האט גאט גוזר גוועזן מיתה פאר דעם אויף דר וועלט דרום גיהער מען זיך היטין פון איין אשה : (א) מי כהחכם זאגט שלמה המלך ווער איז נאך חשוב אויף דר וועלט אזו ווי דר מענש וום איז קלוג און גאטס דינקט ומי יודע פשר ד

הדברים אשר ידברו אל-תתן לבך אשר לא-תשמע את-עבדך מקללך: כב כי גם-
פעמים רבות ידע לבך אשר גם-את אתה ק' קללת אחרים: כג כל-זה נסיתי בחכמה
אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני: כד רחוק מה-שהיה ועמק עמק מי ימצאנו:
כה סבותי אני ולבי לדעת ולתור ובקש חכמה וחשבון ולדעת רשע כסל והסכלות
הוללות: כו ומוצא אני מר ממות את-האשה אשר-היא מצודים וחרמים לבה
אסורים

רש"י

אליך שולחי רכיל אל תתן לבך לקבלן: אשר לא תשמע את עבדך מקללך. אין טוב אשר תטה אזנך לשמוע את עבדך מקללך. דבר אחר מעשרה שליטים אלו עשרה דברים המחייבים את האדם. שתי עיניו מראין אותו דברי עבירה. שתי אזניו משמיעין אותו דברים בטלים שתי ידיו שגוזל וחומס בהן. שתי רגליו שמוליכין אותו לדבר עבירה: ופיו ולבו. דבר אחר החכמה תעוז לחכם זה נח מעשרה שליטים מעשרה דורות שלפניו. ד"א לחכם זה אברהם מעשרה שליטים מעשרה דורות שלפניו: ד"א לחכם זה יוסף מעשרה שליטים אלו אחיו. דבר אחר לחכם זה משה עשרה שליטים עשרה דברים המשמשין את הגוף על ידי מאכל מן שומא לוושט מן וושט לכרס וכו' כדאיתא במדרש קהלת והכמתו עמדה לו למשה שלא נצרך למאכל ארבעים יום וארבעים לילה. כל הפנים הללו במדרש ואיני יכול ליישב עליהן מקרא שלאחריו כי אדם אין צדיק בארץ כל זה נסיתי בחכמה מוסב על מקראות שלמטן (ס"א ולא ודוק) ועל שלמעלן: (כג) נסיתי בחכמה. בתורה: אמרתי אחכמה. לדעת את החכמה: והיא רחוקה ממני. ומה היא זו: רחוק מה שהיה. את הדברים הרחוקים שהיו ביצירת בראשית: (כ) ועמק עמק. הוא מי ימצאנו שאין לי רשות להרהר בהן מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור: (כה) ועוד סבותי. לדעת ולתור ולבקש חכמת פרשת פרה אדומה וחשבון קץ הגאולה: ולדעת רשע כסל. לעמוד על סוף דעתה של אפיקורסות והסכלות הוללות מעורבב ומשועמם שבה: (כו) ומוצא אני מר ממות. שהיא קשה ד מעשרה דברים הקשים שנבראו בעולם כדאיתא בבבא בתרא בהשותפין ומוצא אני מר וקשה ממנה את האשה זו ה האפיקורסות: וחרמים לבה. לשון מכמורת כמו (חבקוק א טו) יגורהו בחרמו יאספהו במכמרתו: אסורים ידיה.

שפתי חכמים

א תשבן דכל מי שחטא חטא מה נכתב טוב תמיד לפני הש"י וכבר אבד בכבת מה שחטא ולא יועילו השמרו מחטא כמה שעתיד לא תחשוב כן ואל תוסיף להרשיע. ואמר כאן הטעם למה לא יחשוב כן ואמר שאם תחשוב כן אז ח"ו כולם אבודים כי אדם אין צדיק בארץ אשר לא יחטא אלא ע"כ"ל כשובם מדרכם הרעה יכפרו להם עונם לפיכך לא יוסיף להרשיע ויפשפש במעשיו הראשונים כמו שפירש רש"י לעיל מיניה אל תוסיף עליו אלא פשפש במעשיך וזהו שפירש רש"י לפיכך צריך לפשפש במעשיו פירש ולא יחשוב כי אין בו תקוה אלא יפשפש במעשיו ויכפר עונו: ג פירש לא תטה אזנך לשמוע את המקלל אפי' שיהיה עבדך כאשר עשה דוד מלך ישראל עם שמעי בן גרא: ד פירש המיתה קשה: ה כי כן דרשו רז"ל ובשפילו

פירוש ע"פ

וועלן פר דיר רידן אל תתן לבך זאלסטו ניט געבן דיין הארץ אז דו זאלסט זיי צו הערין אשר לא תשמע דוא דארפסט אוך ניט צו הערין את עבדך מקללך ווען דיין קנעכט שעלט דיך אונטר דיא אויגן : (כב) כי ווארום גם אוך פעמים רבות פיל מאל ידע לבך האט דיין הארץ גיוואוסט אשר גם אתה קללת אחרים אז דו האסט אנדערי אוך גשאלטן האסטו דאך בוודאי ניט גיוואלט אז יענר זאל וויסן דרום גיהערסטו אוך ניט צו הערין קיין רכילות וואס מען זאגט פר דיר אוף יענם : (כג) כל זה זאגט שלמה המלך אלע זאכין וואס ווייטער שטייט נסיתי האב איך גיפרובט בחכמה מיט דר תורה איך זאל דאס וויסן אמרתי האב איך מיר גיטראכט אחכמה איך וועל זיך קליגין אונ וועל וויסן דיא חכמה פון דיא זאכן והיא רחוקה ממני אבר זיא איז ווייט פון מיר : (כד) אונ דאס האב איך גיוואלט וויסן רחוק מה שהיה די ווייטע זאכן וואס עס איז גוועזן פאר בריאות עולם אבר איך זעה ועמוק עמוק אז עס איז גאנץ טיף מי ימצאנו ווער קען דס גרייכן צו וויסן ווארום מען טאר ניט קלערין דס וואס עס איז גיוועזן פר בריאות עולם : (כה) סבותי אני ולבי האב איך מיך מיט מיין הארץ גרינגילט לדעת ולתור ובקש צו וויסן אונ אום זעהן אונ צו זוכן חכמה וחשבון אונ אלירליי גידאנקן ולדעת אונ אז איך זאל פר שטיין רשע כסל והסכלות הוללות די רשעת אונ דיא נארישקייט אונ זעלכי נארישקייט וואס זיי זענן צוא מישטע : (כו) ומוצא אני האב איך גיפינן דרינן מר ממות איין זאך וואס עס איז ביטערער פון דעם טויט את האשה דאס מיינט מען איין אשה נואפת וועלכע רעט אן צו אלעם בייז אשר היא וואס זיא איז גליך מצודים צו געצין וואס מען פאנגט דר מיט וחרמים לבה אונ איר הארץ איז גליך צו נעצין אסורים ידיה קניפין זיינען אירע הענט כלומר אז זיא נעמט אן אמענשין איז גליך וויא ער איז שוין צוא איר צו גיקניפט כלומר אז איין מענטש פאלט ארין

הַרְבֵּה וְאַל־תְּהִי סָכָל לָמָּה תָמוּת בְּלֹא עִתֶּךָ׃ יח טוֹב אֲשֶׁר תֶּאֱחֹז בָּזֶה וְגַם־מִזֶּה אַל־
תַּנַּח אֶת־יָדֶךָ כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים יֵצֵא אֶת־כֻּלָּם׃ יט הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים
אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר׃ כ כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה־טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא׃ כא גַּם לְכָל־
הַדְּבָרִים

שפתי חכמים

יהיה צדיק הרבה לכ"פ כשאול כו' · וכן ק"ל באל תתחכם יותר : דק"ל הרבה הוא דלא לירשע רק מעט לירשע · לכ"פ אפי' רשעת מעט פי' אל תאמר בשכר אבדת בשבת אותו חטא ותוסיף עוד להרשיע בהשכך שאין לך תקנה אל תוסיף להרשיע ותבא תוכחה על הראשונות וסר עונך וחטאתך תכופר וזהו כוונת רש"י · דאל"כ מאי אפי' וכי בשביל שחטא מעט יוסיף עוד להרשיע : ש כארתי לעיל גבי ולאחוז בסכלות : ת כוונת רש"י לחבר הפסוקים · דאל"כ מה ענין זה לזה : א פי' אבל כל זמן שיהוידע חי היה צדיק גמור כדכתיב במלכים ויעש יהואש הישר בעיני ה' כל ימיו אשר הורהו יהוידע הכהן ואחרי מות יהוידע עשה הרע בעיני ה' כמו שכתוב בד"ה : ב דק"ל דמלת כי מוכיח שהוא מחובר למעלה לכן פירש לפיכך צריך לפשפש · אך קשה לי וכי בעבור שאין צדיק בארץ צריך לפשפש אדרבא אם היו מקצת צדיקים או מי שאינו צדיק צריך לפשפש וישוב בתשובה כדי שיגיע למעלת הצדיק אבל אם אין צדיק בארץ אין סברא כ"כ שצריך לפשפש כי א"א בלתי חטא . וכ"ל דקאי אמה שפי' החכמה תעוז לחכם שהיא יעצתו לשוב בתשובה ולפשפש במעשיו ע"כ אמר כאן שלא תאמר איך אמר שהחכמה תעוז לחכם שיעצתו לשוב בתשובה אם הוא חכם שהחכמ' יעצתו שלא יחטא כלל ולא יצטרך לעשות תשובה · לזה אמר כי אדם אין צדיק בארץ שלא יחטא לפיכך צריך לפשפש : עוד נ"ל יען אמר לעיל אם הרשעת מעט אל תוסיף להרשיע

רש"י

להרשיע : למה תמות בלא עתך · כשאול שנאמר (דברי הימים א י יג) וימת שאול במעלו אשר מעל בנוב עיר הכהנים ובעמלק : (יח) טוב אשר תאחוז בזה וגו' · אחוז בצדק וברשע ש אם אמר לך הנביא הצדיק דבר שהוא דומה לך לרשע כגון שאמר שמואל לשאול אל יקל בעיניך לפקפק בו : יצא את כלם : ידי שניהם יקיים הצדק והרשע כהלכתן : (יט) החכמה תעוז לחכם · לפי שאמר ת אל הרשע הרבה אם רשעת מעט אל תוסף עליו אלא פשפש במעשיך ותהא תוהא על הראשו' אמר החכמה תעוז לחכם שהיא יועצתו לשוב בתשובה : מעשרה שליטים · מצינו ביאשיהו שהעיד עליו הכתוב (מלכים ב כג כה) וכמוהו לא היה לפניו מלך וגו' הרי עמדה לו חכמתו שפשפש במעשיו ושב לו מעשרה מלכים שהרשיעו ולא שבו מדרכם : אשר היו בעיר · בירושלים רחבעם אביה אחזיה יואש אחרי מות יהוידע א אמציה אחז מנשה אמון יהויקים צדקיהו : (כ) כי אדם אין צדיק בארץ · לפיכך צריך לפשפש ב במעשיו : (כא) גם לכל הדברים וגו' : לפי שנדבר

בשאול שקבל לשון הרע על נב עיר הכהנים ועליו נאמר אל תרשע הרבה אמר גם לכל הדברים וגו' אשר ידבר

פירוש ע"ם

מאן בְּרָעָתוֹ אונ ער האלט זיך פארט תמיד אין זיין רשעות אונ טוט ניט קיין תשובה : (טז) אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה דוא זאלסט ניט זיין מער צדיק איידר גאט הייסט אזו וויא מיר געפינן ביי שאול המלך וואס דר נביא הט אים גיזאגט ער זאל אום ברענגן עמלק פון קליין ביז גרוס אונ ער האט גיוואלט זיין איין צדיק אונ הט זיך מרחם גיוועזן איבר זיי זאלסטו ניט טאן אזו וְאַל תִּתְחַכַּם יוֹתֵר דו זאלסט זיך ניט קליגן מער איידר מען דארף ווארום לָמָּה פון וועסט וועגין תִּשּׁוֹמֵם זאלסטו זיין פר וויסט ווי מיר געפינן אז גאט איז ברוגז גיווארן אויף שאול המלך פר דעם וואס ער איז גיוועזן צו פיל איין צדיק דרום גיהער איין מענטש נאר מקיים זיין וואס גאט הט אים גיהייסן ניט מער : (יז) אַל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה דו זאלסט ניט מערן צו זינדיגן כלומר ווען דו האסט שון יוא גיזינדיגט וועסטו זיך טראכטין איך וועל נאך זינדיגן איך וועל שון אלס איינס מוזין ליידין גיהנם דרום זאג איך דיר אז דו זאלסט ניט מערין צוא זינדיגן וְאַל תְּהִי סָכָל אונ דוא זאלסט ניט זיין קיין נאר ווארום לָמָּה פון וועסט וועגין תָּמוּת זאלסטו שטארבן בְּלֹא עִתֶּךָ אן דיין צייט : (יח) טוֹב עס איז גוט אֲשֶׁר תֶּאֱחֹז בָּזֶה דוא זאלסט אן נעמן דיא זאך וואס דר נביא הייסט דיר טאן רעכט ת
אונ אויך מִזֶּה פון דיא זאכין וואס דר נביא הייסט דיר טאן וואס דיר דאכט זיך עס איז ניט רעכט אַל תַּנַּח אֶת יָדֶךָ זאלסטו אויך ניט אפ לאזין דיינ הענט כִּי יְרֵא אֱלֹהִים ווארום דר וואס הט מורא פאר גאט יֵצֵא אֶת כֻּלָּם איז ער מקיים אלי זאכין וואס דר נביא הייסט אים : (יט) הַחָכְמָה די חכמה תָּעֹז לֶחָכָם שטארקט דעם חכם כלומר זיא שטארקט אים אונ רעט אים אן אז ער זאל תשובה טאן אויף דעם וואס ער הט גיזינדיגט אונ דורך דעם איז אים בעסר מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים פון צעהן גיוועלטיגערס אֲשֶׁר הָיוּ בָעִיר וואס זיי זענן גיוועזן אין שטאט פר אים ד מיינט מען יאשיהו המלך וואס ער האט גרוס תשובה גיטאן דרום איז אים בעסר גיוועזן פון די צעהן מלכים וואס זענן גיוועזן אין ירושלים פר אים וואס זייא האבן גיזינדיגט אונ האבן קיין תשובה ניט גיטאן : (כ) כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ ווארום איין מענטש איז דאך קיין צדיק ניט אויף דר וועלט אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב ער זאל נאר טאן גוטס וְלֹא יֶחֱטָא אונ זאל ניט זינדיגן בייערט דר וואס איז איין חכם שטארקט אים די חכמה אז ער זאל תשובה טאן אויף זייני עבירות : (כא) גַּם אויך לְכָל הַדְּבָרִים צו אלי רייד פון רכילות אֲשֶׁר יְדַבֵּרוּ וואס מענטשין

וועק

הַחָכְמָה בְּצֵל הַכָּסֶף וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ׃ יג רְאֵה אֶת־מַעֲשֵׂה
הָאֱלֹהִים כִּי מִי יוּכַל לְתַקֵּן אֵת אֲשֶׁר עִוְּתוֹ׃ יד בְּיוֹם טוֹבָה הֱיֵה בְטוֹב וּבְיוֹם רָעָה
רְאֵה גַּם אֶת־זֶה לְעֻמַּת־זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים עַל־דִּבְרַת שֶׁלֹּא יִמְצָא הָאָדָם אַחֲרָיו
מְאוּמָה׃ טו אֶת־הַכֹּל רָאִיתִי בִּימֵי הֶבְלִי יֵשׁ צַדִּיק אֹבֵד בְּצִדְקוֹ וְיֵשׁ רָשָׁע מַאֲרִיךְ
בְּרָעָתוֹ׃ טז אַל־תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה וְאַל־תִּתְחַכַּם יוֹתֵר לָמָּה תִּשּׁוֹמֵם׃ יז אַל־תִּרְשַׁע
הרבה

רש"י

הכסף שהחכמה גורמת לעושר שיבא: ויתרון דעת החכמה יחיה בעליה. ועוד החכמה יתירה על הכסף שהחכמה תחיה בעליה: (יג) ראה את מעשה האלהים. היאך הוא מתוקן הכל לפי הפעולה של אדם גן עדן לצדיקים וגהינם לרשעים ראה לך באיזה תדבק: כי מי יוכל לתקן. לאחר מיתה את הדבר אשר עותו בחייו: (יד) ביום טובה היה בטוב. ביום שיש בידך לעשות טובה היה בעושי הטובה: וביום רעה ראה. כשתבוא הרעה על הרשעים אתה תהיה מן הרואים צ שנאמר (ישעיה סו כד) ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' ולא תהיה מן הנראים ק והיו דראון לכל בשר: גם את זה לעמת זה. הטובה ושכר פעולתה לעמת הרעה ושכר פעולתה: שלא ימצא האדם אחריו מאומה. להרהר אחריו של הקדוש ברוך הוא: (טו) יש צדיק אבד בצדקו. אע"פ שהוא אובד עודנו עומד בצדקו מעשה ביוסף בן פנחס הכהן שעלתה נימא ברגלו קרא לרופא לחתוך רגלו אמר ליה כשאתה מגיע לחוט השערה הודיעני וכן עשה קרא לחוניא בנו אמר לו בני עד כאן היית חייב ליטפל בי מכאן ואילך אין אתה חייב ליטפל בי שאין כהן מטמא לאבר מן החי מאביו: (טז) אל תהי צדיק הרבה. כשאול ר שדימה להיות צדיק וריחם על הרשעים: ואל תתחכם יותר. לדון ק"ו של שאול ומה על נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה וכו': (יז) אל תרשע הרבה. אפילו רשעה מעט אל תוסיף

שפתי חכמים

דתחלת לימודו לא היה לש"ש כמו שהאריך שם: לכן נראה לי דטעות הוא וכן צריך להיות רבי מאיר הוי קאי ודריש וכו' במילתא דאלישע בן אבויה במדרש ופירושו רבי מאיר קאי ודריש וכו' ובסוף הענין הוא נדרש במילתא דאלישע בן אבויה לא שר"מ עצמו דריש כו' רק שמביא תחלת הענין שבמדרש קהלת: צ דאל"כ מהו ראה: ק קשה בזה למה ליה להביא סיפא דקרא די היה בזה אתה תהיה מן הרואים שנאמר ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' ולא תהיה מן הנראים כאותם שנ' עליהם וראו בפגרי האנשים כי הפגרים הם הנראים. ועוד ק' דבמדרש הוא ולא מן הנראים שכתוב בהם ותולעתם לא תמות למה משנה רש"י וכתוב והיו דיראון. וי"ל דק"ל על המדרש שכתוב ולא תהיה מן הנראים שכתוב בהם ותולעתם לא תמות מה נראים שייך בזה אלא עכ"ל דאריבא דקרא קאי וראו בפגרי האנשים כי תולעתם לא תמות א"כ כשאמר תהיה מן הרואים דכתיב ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' גם הל"ל רק ולא תהא מן הנראים ותו לא. לכ"פ רש"י ולא תהא מן הנראים והיו דיראון לכל בשר כאלו אמר ולא תהיה מן הנראים בגיהנם אשר הצדיקים יאמרו עליהם די ראייה וזהו פירושו של דיראון תחת התרגום ופרש"י בסוף ישעיה. ואפשר לומר לדעת רש"י שסובר שיה נגרס הכי במדרש או כוונת רש"י לפרש דמה שכתב במדרש ולא מן הנראים שכתוב גבי תולעתם לא תמות כוונת המדרש הוא על סיפא דמלתא דהיינו והיו דיראון ויהיה מה שיהיה לפירש"י שלפנינו הוא נכון ואפשר שכך היה כתוב לפניו במדרש ובילקוט הוא המדרש בנוסח אחר והוא נכון מאד וזה נוסחו תהא מן הרואים ולא מן הנראים תהא מאותם שכתוב בהם ויצאו וראו ולא מאותם שכתוב בהם כי תולעתם לא תמות ולפי זה ניחא מאד אך ממה שהביא רש"י והיו דיראון מוכח כמו שפרשתי: ר דק"ל ולמה לא

פירוש ע"ט

געלט כלומר גאט איז אים מזכה מיט געלט אוך ויתרון אונ עס איז נאך מער פון דעם געלט דעת החכמה דס וויסין שאפט פון דר חכמה כלומר פון דר תורה תחיה בעליה זיא מאכט לעבין דעם וואס לערינט זיא: (יג) ראה את מעשה האלהים זעה דיא נאבין וואס גאט הט באשאפין אז עס איז אלץ וויא דעם מענטשינס פר דינסט פון די צדיקים וועגין הט ער באשאפין איין גן עדן אונ פון די רשעים וועגין האט ער באשאפין איין גיהנם דרום זאלסטו טאן ביי דיינם לעבין גוטי מעשים דוא זאלסט זוכה זיין צו גן עדן כי ווארום כי מי יוכל לתקן ווער קאן פאריכטין נאך זיין טוט את אשר עותו וואס ער הט פר קרימט ביי זיין לעבין: (יד) ביום טובה אין דעם טאג וואס דו קענסט טאן גוטס היה בטוב זאלסטו זיין צווישין די מענטשין וואס זיא טוען גוטס כלומר דו זאלסט אוך טאן

וביום רעה דרום אז עס וועט קומען די צייט וואס אויף דיא רשעים וועט קומען שלעכטס וועסטו שטיין פון ווייטין אונ וועסט זעהן פורעניות גם אוך את זה לעמת זה איינס אנטקעגין אנדרין עשה האלהים הט גאט באשאפין כלומר גאט הט באשאפין גוטס צו דיא וואס טוען גוטי מעשים אונ שלעכטס צו די וואס טוען שלעכטי מעשים על דברת פון וועגין שלא ימצא האדם אחריו מאומה אז דר מענטש זאל ניט גיפונען צו ריידן נאך גאט קיין שום רייד: (טו) את הכל ראיתי אלץ האב איך גיזעהן בימי הבלי אין די טעג פון מיין נאריש וועלט יש צדיק אובד עס איז פאר האנדן איין צדיק וואס ער ווערט פאר לארין פון דר וועלט בצדקו אונ ער האלט זיך פארט אין זיין גירעכטיקייט ויש רשע מאריך אונ עס איז פאר האנדין איין רשע וואס לעבט לאנג וואס גאט לאזט אים לעבין ביז ער זאל תשובה טאן

מֵרֵאשִׁיתוֹ טוֹב אֶרֶךְ־רוּחַ מִגְּבַהּ רוּחַ׃ ט אַל־תְּבַהֵל בְּרוּחֲךָ לִכְעוֹס כִּי כַעַס בְּחֵיק
כְּסִילִים יָנוּחַ׃ י אַל־תֹּאמַר מֶה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה כִּי לֹא
מֵחָכְמָה שָׁאַלְתָּ עַל־זֶה׃ יא טוֹבָה חָכְמָה עִם־נַחֲלָה וְיֹתֵר לְרֹאֵי הַשָּׁמֶשׁ׃ יב כִּי בְּצֵל
הַחָכְמָה

שפתי חכמים

שוכית שמתור למקרא שלפניו: פ וקשה לפרש כן מלך שלמון כן מלך פעניין דמשו זה שאמר דרים כולא מילתא דאליפע וכי מילתא דאליפע דרים קרא קדרים ואי אקרא קאי מכ"ם ק' לפרש הוא · ועוד מהו כולא מילתא אי נאמר דדרים כולא מילתא דאליפע זה אינו מלך שלמון שלא יובן כן גם אינו אמת דלא דרים אפנייל' דאליפע רק הדבר אחר לבד גם הדבר אחר לא דרים אותו רבי מאיר במדרש קהלת רק דרשות רבות אחרים ואליפע השיב ורבי עקיבא רבן לא כן דרים אלא טוב אחרית דבר מראשיתו בזמן שהוא מראשיתו כמעשה דאליפע

רש"י

מה יצא בסופו אבל כשאחרית טוב נגמר בטובה · דבר אחר טוב אחרית דבר מראשיתו בזמן שהוא מראשיתו טוב שנתכוונו לטובה כשהתחילו בו רבי מאיר הוה קאים ודרים כוליה מילתא באלישע בן אבויה פ במדרש קהלת: ארך רוח · המאריך רוגזו ואינו ממהר לריב: (ט) אל תבהל · אל תמהר: (י) אל תאמר מה היה שהימים וגו' · אל תתמה על הטובה שהיתה באה על הצדיקים הראשונים כדור המדבר ודורו של יהושע ודורו של דוד: כי לא מחכמה שאלת · שהכל לפי זכות הדורות: (יא) טובה חכמה וגו' · חכמתם עמדה להם עם נחלת זכות אבותם כי טובה הוא החכמה: ויותר לרואי השמש · יתרון היא החכמה לכל הבריות: לרואי השמש · הן כל הבריות כדתנן הנודר מרואי החמה אסור אף בסומין לא נתכוון זה אלא במי שהחמה רואה אותו: (יב) כי בצל החכמה בצל הכסף · כל מי שישנו בצל החכמה ישנו בצל

קול יעקב

דעמאלט תְּשׁוּבָה צוּא טָאן נָאר אַז עֶר וֶועט זֶעהְן אַנְדֶערְן שְׁטַארְבְּן זָאל עֶר זִיךְ נֶעמְן צוּם הַארְץ תְּשׁוּבָה צוּ טָאן כָּל זְמַן עֶר לֶעבְּט אונ איז גזונד: נָאךְ אַמָשָׁל אֵיינֶר הָאט גְהַאט זֵייעֶר אַיין פַאר טשֶׁערְט הַארְץ אוּנ עֶר הָאט נִישְׁט גְקֶענְט לַייְדְן קֵיין בַאֲוָות · אַמָאל הָאט זִיךְ אָן גְהַאפְּט אַפַּייעֶר אִין שְׁטָאט אוּנ דִיא הַייזֶר הָאבְּן גְבְּרֶענְט זָאגְט עֶר צוּם חַבֵר עֶס אִיז מִיר שְׁטַר אוּף דֶעם הַארְץ לָאמִיר גֵיין טְרוּנְקְן וַויין וֶועל אִיךְ מִיךְ דֶער קְוִויקְן זָאגְט דֶער חַבֵר צוּא אִים וָואס מֵיינְסְט דוּ אַז דַיין הוֹז בְּרֶענְט נִישְׁט גֵייא בֶּעסֶר אַהֵיים טָאמֶר וֶועסְט דוּ קֶענְן עֶפּיס מַצִיל זַיין פוּן דֶעם פַייאֶר · דָאס אֵייגֶענִי הָאט שְׁלֹמֹה הַמֶלֶךְ גְזָאגְט אַז דוּ זֶעהְסְט אֵיינֶם שְׁטַארְבְּ זָאלְסְט דוּ נִיט טְרַאכְטְן אַז דִיךְ קֶען דָאס נִיט טְרֶעפְן אוּנ וֶועסְט גֵיין אִין הוֹז פוּן אַיין סְעוּדָה זָאלְסְט דִיר פְרֵיילֶעךְ מַאכְן דַיין הַארְץ זָאלְסְט דוּא נִיט אַזוֹ טָאן נָאר עֶס אִיז בֶּעסֶר צוּ גֵיין צוּא אֵיין אָבֵל אוּנ זִיךְ זָארְגְן אוּף דֶעם טוֹט · וָוארְן דֶר טוֹט אִיז דֶר סוֹף פוּן אַלִי מֶענְטְשְׁן אוּמְלֶעבֶּר מוּז שְׁטַארְבְּן (והחי יתן אל לבו) וֶועט דֶער לֶעבּוּדִיגֶר זִיךְ נֶעמְן צוּם הַארְץ אוּנ וֶועט תְּשׁוּבָה טָאן טָאמֶר וֶועט עֶר זִיךְ מַצִיל זַיין פוּן דֶעם מִדַת הַדִין: (ח) (טוב אחרית דבר מראשית) עֶס אִיז תָּמִיד גוּט פְרִיעֶר צוּא טְרַאכְטְן וָואס עֶס וֶו"ט שְׁפֶּעטֶר זַיין אֵיידֶר מֶען טוּט דוּ זַאךְ · לְמָשָׁל אַמַייךְ אִיז אַמָאל אוּס גְטְרוּקֶנְט גְוָוארְן פוּן דִיא הִיץ אוּנ דִיא פְרֶעשׁ וָואס זֶענֶן אוּנ אִים גְוֶוען זֶענֶן אַרוֹם גִיקְרָאכְן צוּ זוּכְן אַיין אַנְדֶערְן טַייךְ זֶענֶן צְוַוייא פְרֶעשׁ גְקוּמֶן צוּ אַטִיפוּ בְּרוּנֶע זָאגְט אֵיינוּ לָאמִיר דָא אַרַיין שְׁפְּרִינְגֶן וָוארוּם דָא אִיז דָא גוּט וַואסֶר פַר אוּנְז · עֶנְטְפֶערְט אִיר דִיא אַנְדֶערִי אַרַיין אִיז גְרִינְג אוֹבֶּר אַרוֹיס אִיז זֵייעֶר שְׁוֶוער וָואס וֶועלְן מִיר טָאן אַז דִי בְּרוּנֶע וֶועט אוֹךְ אוּס טְרוּקְנֶן וִויא אַזוֹ וֶועלְן מִיר קֶענֶן אַרוֹס אַזוֹ אוֹךְ אִיז בַּייא אוּמְלֶעבֶּר זַאךְ עֶס קֶען אַמָאל דָאס גְרֶעסְטוּ אוּמְגְלִיק אַרוֹס קוּמֶן פוּן אַזַאךְ וָואס עֶס דַאכְט זִיךְ אַז עֶס אִיז אַגְלִיק · דְרוּם דַארְף מֶען פְרִיעֶר בַּטְרַאכְטְן דֶעם סוֹף פוּן דֶער זַאךְ:

פירוש ע"ט

זַאךְ מֵרֵאשִׁיתוֹ אֵיידֶר דֶר אָן הֵייבּ וָוארוּם אִין אָן הֵייבּ פוּן דֶר זַאךְ וַויים מֶען דָאךְ נִיט אוֹיבּ דֶר סוֹף וֶועט זַיין גוּט אָבֶּר אַז דֶר סוֹף פוּן דֶר זַאךְ אִיז גוּט אִיז דִיא זַאךְ בְּוַודַאי שׁוֹן גוּט טוֹב עֶס אִיז בֶּעסֶר אֶרֶךְ רוּחַ אַז אֵיין מֶענְטְשׁ הַאלְט אֵיין זַיין כַּעַס אוּנ קְרִיגְט נִיט מִגְּבַהּ רוּחַ אֵיידֶר דֶר מֶענְטְשׁ וָואס אִיז אֵיין בַּעַל גַּאֲוָה אוּנ הַאלְט נִיט אֵיין זַיין כַּעַס נָאר וִוי עֶס קוּמְט אִים אָן דֶר כַּעַס קְרִיגְט עֶר זִיךְ בַּאלְד מִיט יֶענֶם: (ט) אַל תְּבַהֵל דוּ זָאלְסְט נִיט אֵיילִין בְּרוּחֲךָ מִיט דַיין גִימִיט לִכְעוֹס צוּ צָערְנֶן כִּי וָוארוּם כַּעַס בְּחֵיק כְּסִילִים יָנוּחַ צָארְין טוּט רוּעֶן אִין דֶעם שׁוֹיס פוּן דִיא נַארִין כְּלוֹמַר אֵיין נַאר אֵיילְט עֶר זָאל בַּאלְד צָערְנִין: (י) אַל תֹּאמַר דוּא זָאלְסְט נִיט זָאגִין אוּנ זָאלְסְט נִיט פַר ווּאוּנְדֶערִין מַה הָיָה וָוס אִיז דָם גִיוֶוען שֶׁהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים וָוס דִי עֶרְשְׁטִי צַייטְן וָואס זֶענֶן גְוֶוען פַר אוּנְז הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה זֶענֶן בֶּעסֶר גְוֶוען פוּן דִי הֵיינְטִיגֶע צַייטִין כִּי לֹא מֵחָכְמָה וָוארוּם נִיט מַחֲמַת קְלוּגְשַׁאפְט שָׁאַלְתָּ עַל זֶה הָאסְטוּ גִיפְרֶעגְט דָאס כְּלוֹמַר וָוארוּם דִיא מֶענְטְשִׁין פוּן יֶענֶע צַייטִין זֶענִין גְרוֹיסִי צַדִיקִים גְוֶוען דְרוּם אִיז זֵייא גוּט גְוֶוען: (יא) טוֹבָה חָכְמָה עֶס אִיז גוּט גְוֶוען צוּ זֵיי זֵייעֶר חָכְמָה כְּלוֹמַר דֶר זְכוּת פוּן זֵייעֶר תּוֹרָה וָואס זֵייא הָאבְּן גִילֶערִינְט אִיז זֵייא בַּייא גִישְׁטַאנֶען עִם נַחֲלָה מִיט דֶעם זְכוּת וָוס זֵיי הָאבִּין גִיהַאט יְרוּשָׁה פוּן זֵייעֶרִי עֶלְטֶרִין וְיוֹתֵר לְרֹאֵי הַשָּׁמֶשׁ דֶענֶן פוּן דֶער תּוֹרָה קוּמְט אַרוֹס אֵיין מֶערוּנְג צוּ דִי מֶענְטְשֶׁן וָואס אוּף דֶר וֶועלְט אִיז: (יב) כִּי וָוארוּם בְּצֵל הַחָכְמָה דֶר וָואס אִיז אֵין שָׁאטְן פוּן דֶר חָכְמָה כְּלוֹמַר וָואס עֶר לֶערִינְט דִיא תּוֹרָה בְּצֵל הַכֶּסֶף אִיז עֶר אִין שָׁאטִין פוּן דֶעם

גֶעלְט

לֵב: ד לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל וְלֵב כְּסִילִים בְּבֵית שִׂמְחָה: ה טוֹב לִשְׁמֹעַ גַּעֲרַת
חָכָם מֵאִישׁ שֹׁמֵעַ שִׁיר כְּסִילִים: ו כִּי כְקוֹל הַסִּירִים תַּחַת הַסִּיר כֵּן שְׂחֹק הַכְּסִיל
וְגַם־זֶה הָבֶל: ז כִּי הָעֹשֶׁק יְהוֹלֵל חָכָם וִיאַבֵּד אֶת־לֵב מַתָּנָה: ח טוֹב אַחֲרִית דָּבָר
מֵרֵאשִׁיתוֹ

רש"י

יהפוך לב האדם להיטיב דרכיו: (ד) לב חכמים בבית אבל · מחשבתם על יום המיתה: ולב כסילים בבית שמחה · אין חרדים מיום המיתה ולכם בריא כאולם: (ו) כי בקול הסירים · עלי קוצים אשפינ"ש בלע"ז: תחת הסיר · תחת סיר נחושת הכפוי על תבערת קוצים והם מקשקשים להוכה א"ר יהושע בן לוי כל קיסא כד איתון דלקין לית קלהון אזיל ברם הלין סירייתא קלהון אזיל למימר אף אנן מן קיסא מודיעים שאף אנו מן העצים ויש צורך בנו אף הכסילים מרבים דברים לומר גם אנו מן החשובים: גם זה הבל · ועמל הוא שמסר הקב"ה לבריות להיות יגעים ומתאחרים בהם: (ז) כי העושק יהולל חכם · כשהכסיל מקנתר את החכם מערבב דעתו וגם הוא נכשל דתן ואבירם קנתרו את משה לומר (שמות ה כא) ירא ה' עליכם וישפוט וגו' וערבבוהו ואבדו את לבו וגרמו לו שהקפיד כנגד הקב"ה ואמר (שם ה כג) והצל לא הצלת את עמך ונענש בדבר שהשיבו עתה תראה ולא תראה במלחמת ל"א מלכים: לב מתנה · לב חכמה שהיא מתנה לאדם שנאמר (משלי ב ו) כי ה' יתן חכמה: עושק · לשון ריב וקנתורין יש פנים אחרים אך מפרידין המקראות זו מזו וכי האמור ע בראש המקרא מוכיח שמחובר למקרא שלפניו: (ח) טוב אחרית דבר מראשיתו · כשמתחו בראשית הדבר אין אנו יודעים

שפתי חכמים

נפרק שמדיר ונפרק אלו מגלחין: ס דקשה לרש"י כלא לב חכמים נגופם הוא כמו כל אדם · לכן פירש מחשבתם וכו': ע פירש מלת כי כאמור בראש המקרא כי הפוסק ונופל

פירוש ע"פ

(ד) לֵב חֲכָמִים דָס הַארְץ פוּן דִי קְלוּגֶע דָס זֶענֶן דִי צַדִיקִים בְּבֵית אֵבֶל אִיז אִין הוֹיז פוּן דֶעם אָבֵל כְּלוֹמַר זֵיי דֶר מַאנֶן זִיךְ אַז זֵיי דַארְפִין שְׁטַארְבֶּן דְרוּם טוּעֶן זֵייא תְּשׁוּבָה בַּיי זֵייעֶר לֶעבִּין וְלֵב כְּסִילִים אוּנ דָס הַארְץ פוּן דִי נַארִין דָס מֵיינְט מֶען דִיא רְשָׁעִים בְּבֵית שִׂמְחָה אִיז אִין שִׂמְחָה הוֹיז כְּלוֹמַר זֶענֶן תָּמִיד פְרֵיילִיךְ אוּנ דֶר מַאנֶן זִיךְ קֵיין מָאל נִיט אַז זֵיי דַארְפֶן שְׁטַארְבֶּן אוּנ טוּעֶן קֵיין תְּשׁוּבָה נִיט בַּיי זֵייעֶר לֶעבֶּן בִּיז דֶר סוֹף אִיז אַז זֵיי פַאלִין אִין גֵיהִנָם אַרַיין: (ה) טוֹב לִשְׁמֹעַ עֶס אִיז בֶּעסֶר אַז אֵיין מֶענְטְשׁ זָאל צוּא הֶערִין גַּעֲרַת חָכָם דָס גִישְׁרַייא פוּן אֵיין קְלוּגֶן מֵאִישׁ שׁוֹמֵעַ אֵיידֶר אֵיין מֶענְשׁ זָאל הֶערִין שִׁיר כְּסִילִים דָאס גִיזַאנְג פוּן דִיא נַארִין: (ו) כִּי וָוארוּם כְּקוֹל הַסִּירִים אַזוֹ וִוי דָאס קוֹל פוּן דֶערְנֶר תַּחַת הַסִּיר וָואס זֵייא בְּרֶענֶן אוּנְטֶר אֵיין קֶעסֶלִי שְׁרֵייעֶן צוּ וַוייזִין אַז זֶענֶן אוֹיךְ הָאלְץ כֵּן שְׂחוֹק הַכְּסִיל אַזוֹ אִיז גִילֶעכְטֶר פוּן דֶעם נַאר כְּלוֹמַר עֶר רֶעט פִיל רֵייד חָאטְשׁ עֶס קוּמְט אָן אִים נִיט צוּא וַוייזִין אַז עֶר אִיז אוֹיךְ פוּן דִי קְלוּגִי גַם זֶה הָבֶל אָבֶּר דָאס אִיז אוֹיךְ אֵיין נַאךְ וָואס אִיז נִישְׁט: (ז) כִּי הָעֹשֶׁק וָוארוּם דִיא קְרִיג פוּן דֶעם נַאר וָוס עֶר קְרִיגְט זִיךְ מִיט אֵיין חָכָם יְהוֹלֵל חָכָם טוּט עֶס צוּ מִישְׁן דֶעם שֵׂכֶל פוּן דֶעם חָכָם אַזוֹ לַאנְג קְרִיג רֵייד בִּיז עֶר בְּרֶענְגְט דֶעם חָכָם צוּא דֶעם אַז עֶר זָאל בַּיידֶן אֵיין נַארִישְׁקֵייט וִיאַבֵּד אֶת לֵב מַתָּנָה אוּנ דֶר נַאר מַאכְט עֶר לִירִין דָס קְלוּג הַארְץ פוּן דֶעם חָכָם וָואס
[דָ]ס אִיז בַּיי אִים אֵיין מַתָּנָה פוּן גָאט בָּרוּךְ הוּא: (ח) טוֹב עֶס אִיז בֶּעסֶר אַחֲרִית דָבָר דֶר סוֹף פוּן אֵיין

קול יעקב

שְׁלֹמֹה (באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו) וָוארוּם דֶער טוֹט אִיז דֶר כוּף פוּן אַלִי מֶענְטְשְׁן הָעט זִיךְ דֶר לֶעבֶּעדִיגֶער נֶעמֶן צוּם הַארְץ אוּנ וֶועט תְּשׁוּבָה טָאן: נָאךְ אֵיין מָשָׁל עֶס אִיז גְוֶועזְן אַגְרוֹסֶר חוֹלֶה וָואס עֶר אִיז גְוֶועזְן בַּייא פִיל רוֹפְאִים אוּנ זֵייא הָאבִּן אִים נִיט גְקֶענְט הֵיילֶן · אַמָאל הָט אִים בַּגֶעגְנְט אַבַּאקַאנְטֶער אוּנ זָאגְט אִים בַּייא אוּנְז אִין שְׁטָאט אִיז דָא אַרוֹפֵא עֶר וֶועט דִיךְ הֵיילֶן נָאר זָאלְסְט תֵּיכֶף גֵיין וַוייל דוּא בִּיסְט נָאךְ בַּייא דִיא כוֹחוֹת וָוארוּם אַז דוּא וֶועסְט נִיט תֵּיכֶף גֵיין וֶועט זִיךְ דֵיין קְרֶענְק שְׁטַארְקֶן אוּנ דַייְנֶע כוֹחוֹת וֶועלֶן גְמִינְגֶערְט וֶוערְן וֶועסְט דוּא נִיט קֶענֶן נֶעמֶן דִיא רְפוּאוֹת וֶועלֶן זֵייא דִיר שׁוֹן נִיט הֶעלְפֶן דָס זָאגְט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ (טוב ללכת אל בית אבל) עֶס אִיז גוּט צוּ גֵיין צוּא דֶעם הוֹיז פוּן אֵיין אָבֵל מֶען וֶועט בְּוַודַאי דָארְט גְהֵיילְט וֶוערְן צוּא דִיא עֶבֶר (באשר הוא סוף כל האדם) וָוארוּם דָאס אִיז דֶער סוֹף פוּן אַלֶע מֶענְטְשׁ אוּמְגֶעקֶער מֶענְטְשׁ כוּז שְׁטַארְבֶּן נָאר בְּאוֹפֶן (והחי יתן אל לבו) דֶער מֶענְטְשׁ זָאל זִיךְ נֶעמֶן צוּם הַארְץ תְּשׁוּבָה צוּא טָאן כָּל זְמַן עֶר לֶעבְּט בַּייא דִי יוּנְגִי יָארֶן אוּנ עֶר הָאט נָאךְ בְּכֹחַ תְּשׁוּבָה צוּא טָאן אוֹבֶּר אַז מֶען אִיז יוּנְג אוּנ נָאךְ דֶעם אַז עֶס קוּמְט שׁוֹן דִיא צַייט צוּ שְׁטַארְבֶּן הֶעלְפְט שׁוֹן נִיט אַזוֹ גוּט דִיא תְּשׁוּבָה · נָאךְ אֵיין מָשָׁל וֶוען אֵיינֶער מַאכְט זִיךְ אֵיין שֵׁיין מַלְבּוּשׁ עֶר זָאל הֲנָאָה הָאבֶּן פוּן זַיין שֵׁיינְקֵייט קֶען עֶר נִיט קֵיין הֲנָאָה הָאבֶּן אַז עֶר גֵייט אַלֵיין אִין דֶעם מַלְבּוּשׁ וָוארוּם אוֹיף זִיךְ זֶעהְט עֶר נִיט דָאס שֵׁיינְקֵייט פוּן דֶעם מַלְבּוּשׁ נָאר אַנְדֶערִי זֶעהֶן דָאס שֵׁיינְקֵייט נָאר אַז עֶר וִויל אֵיין הֲנָאָה הָאבֶּן פוּן דֶעם שֵׁיינְקֵייט פוּן דֶעם מַלְבּוּשׁ זָאל עֶר דָם מַלְבּוּשׁ אַנְאַנְדֶערְן אָן טָאן אוּנ זָאל שְׁטֵיין אַקֶעגְן אִים אוּנ קוּקְן וֶועט עֶר שׁוֹן זֶעהֶן דָאס שֵׁיינְקֵייט דֶער נִמְשָׁל אִיז וֶוער עֶס וִויל מִלְחָמָה הַאלְטֶן מִיט דֶעם יֵצֶר הָרָע מִיט דֶעם כֹּחַ פוּן דֶעם טוֹט זָאל עֶר נִיט וַוארְטֶן בִּיז עֶר וֶועט אַלֵיין שְׁטַארְבֶּן

הוא סוף כל־האדם והחי יתן אל־לבו : ג טוב כעס משחוק כי־ברע פנים ייטב
לב

שפתי חכמים **רש"י**

שמחה שוטעות וכו׳ : ב כמרים קולו בבכי ובהספד · כ"פ רש"י שהאבל היא סוף כל האדם בוא של כל אדם לבא ליד
כך לפיכך והחי יתן אל לבו כל מה שהגמול חסד ע

שמח אלמרך אני שיגמלו לי במותי דידל ג ידלוגיה דיסען יסענוניה דיספד יספדוניה דיילוה ילווניה · דב
אחר באשר הוא סוף כל האדם שהמיתה היא סוף כל ימי האדם ואם לא עכשיו גומל לו חסד לא יגמול לו עו
אבל בית המשתה זימנו ולא הלך יוכל לומר לו סופך שיולד לך בן ופס אהיה עמך הבא לך משתה ההונ
בניך ופס אלך : והחי יתן אל לבו · הדבר הזה שאם לא עכשיו יגמול לו חסד לא יגמול לו עוד : (ג) טו
כעס משחוק · מי שרודפת מדת הדין אחריו אל ילפער טוב היה להם לדור המבול אם הראה הקב"
פנים זעומות על עבירות שבידם משחוק ששחק עמהם שאילו הראה להם קימעא רוע פנים היו חוזרים למוטב
טוב היה לאלותיכו אם עלבו אביו על כל עבירה שהיה עושה משחוק שהראה לו ובסוף נהרג עליו : ייט"ב לב

קול יעקב

איז איין משל · איין אלטר מאן האט גנומן איין יונגי את
קענן זיך זייערי ביידי דעות ניט אום גלייכן · ווארום דער
אלטר וויל ממאס זיין אונ דיא תענוגים פון דער וועלט אונ
דיא יונגי איז פאר קערט זיא וויל עסין גוטץ אונ תענוג אן
טאן זיך אונ צו צירן זיך · נאר זיא האט מורא פאמר וועט
דער אלטער פאר אובעל האבן אויף איר וואס זיא מאכט
אזו איין גרוסי הוצאה מאמר איז דיא הוצאה מיין פון דער
הכנסה · אזו לאזט זיא אים ניט ברעכענן זיינע חשבונות
פון דעם משא ומתן זיא גפונט אים אנדערי זאכן צוא טאן
פדי ער זאל ניט קענן רעכענין זיינו חשבונות · אונ אז עס
טרעפט זיך אמאל אז זיא האט קיין צייט ניט אדער זיא
פארט אוועק אויף עטליכי טעג נעמט ער דער ווייל ברעכענין
דיא חשבונות · דער נמשל איז · דיא נשמה איז תמיד
ממאס אונ דיא זאכן פון דער וועלט אונ זיא גלוסט נאר
צו מורא האבן פאר גאט אונ גלוסט תמיד צו ברעכענין דיא
חשבונות וואס זיא האט גטאן אויף דער וועלט · אונ דר גוף
גלוסט פאר קערט · ער גלוסט צוא תענוגים פון עולם הזה
אונ דורך דיא תענוגי עולם הזה מאכט דער גוף טרוד דיא
נשמה זיא זאל זיך ניט קענן ברעכענין אויף אויערי מעשים ·

פירוש ע"ט

איז בעסר ללכת צו גיין אל בית אבל צוא איין אבי
אין הויז אריין וואס דאס איז איין גמירת חסד
צום אבל אונ צום מת מללכת פון צוא גיין אל בי
משתה צו איין סעודה הויז אריין וואס דאס אי
נאר איין גמילות חסד צו דיא לעבדיגי באשר הוא
סוף כל האדם ווארום דר טויט איז דר סוף פון אל
מענטשין והחי יתן אל לבו אונ דר לעבדיגר וועט
זיך נעמן צו הארצין : (ג) טוב עס איז בעסר צום
מענטשן כעס ווען גאט ברוך הוא ווייזט אים איי
כעס כלומר ער שטראפט אים אויף זייני עבירות
משחוק איידר ער ווייזט אים גילעכטר כלומר ע
שטראפט אים ניט אויף זיינע עבירות כי ברע
פנים ווארום אז גאט ברוך הוא ווייזט דע
מענטשין איין שלעכט פנים כלומר ער שטראפט
אים אויף זייני עבירות ייטב לב מאכט גאט ברוך
הוא דעם מענטשין גוט דאס הארץ כלומר ע
נעמט זיך צום הארצין אז ער זאל תשובה טאן

גאר אז דער מענטש קומט צוא איין אבל ווערט שון זיין תאוה געשטילט ווייל ביא דעם אבל דער מאנט מען זיך אי
דעם טוט · דעריבעראל קען מען שון זיך ברעכענין וואס מען האט גטאן אויף דער וועלט · דאס האט שלמה המלך גזאגט
טוב ללכת אל בית אבל וכו׳) עס איז בעסר צוא גיין צוא איין אבל (והחי יתן אל לבו) וועט דער לעבדיגר מענטש זיך נעמ
צום הארץ אונ וועט חרטה האבן אויף התאות וואס האט ביז אצונד גהאט אונ וועט תשובה טאן: נאך איין משל איינר א
געפארן מיט זיין יונגן אן צו האנדלן סחורה · הט ער פר שטאנען אז דער זון וויל קופן אזו אמין סחורה וואס מען טאר זיא ני
אריין ברענגען אין דער מדינה אונ ער וויל גנבינן דיא גרענצין ער זאל ניט בצאלן דם מכס · איז דאס דעם פאטער ניט געפעל
אונ האט אים דער ציילט אז מען האבט איינם ווס ער גאנבית דיא גרעניץ מיט אזו אמין סחורה בקומט ער אגרויסי שטראף
נאר ווייל דער זון האט זייער געגלוסט צו דער זאך אונ הט יונגן שכל האט ער ניט געהערט דעם פאטערס רייד דער פאטער האט
אבר פארט ניט גוועלט צו לאזן אים טאן דיא זאך האט דער פאטער אזו גטאן איז ער מיט אים אמיטשנע געפארן דורך דע
גרעניץ ווען זייא זענן נאך געפארן ליידיג אונ איז מיט אים דארט געזעסן עטליכע טאג ביז מען האט איינם געכאפט וואס ע
האט גגאנבית דיא גרעניץ מיט סחורה הט מען ביא אים צו גנומן דיא סחורה אונ מען האט אים איין געשלאסן אין קייטי
אין דער תפיסה . זאגט דער פאטער צום זון זעהסטו וואס מען טוט דעם מענטש פאר איין שטראף אזוא עס דריסט דיך אן
דעם · אבר דער זון האט ניט פאר שטאנען וואס דער פאטער מיינט . זאגט ער צום פאטער וואס דארפסטו דוא זיך זארגי
פאר דעם מענטש ער איז איין עושר וועט ער זיך קענן לייזן · זאגט דער פאטער צוא אים וואס רעדס דוא וויא ניט קי
חכם איך זאג מיך דען פאר דעם מענטש אודער איך זאג דיר דען דיא זאלסט זיך זארגן פאר דעם מענטש · אי
ווייז דיר נאר וואס פאר איין שטראף דער מענטש האט כדי דו זאלסט זיך היטן אזו צוא טאן זאלסט ניט געכאפט ווער
אויך אונ אזוי איין ... · דער נמשל איז · שלמה המלך האט גזאגט עס איז בעסר צוא גיין צוא איין אבל אין הויז · אי
משמע פון זיין רייד מען זאל טרויערן אויף · איין פטרעמדין מת סייא אויף איין יונגן מענטש אדער איין אלטן מענטש וואס
ער שטארבט איז דאך תמיד פאר וואס מען זאל טרויערן אויף איין אלטן מענטש אפטרעמדין אויך אויף דעם זאגט

שלמה

ּם שֶׁהַתַּקִּיף יתיר ה' מִמֶּנּוּ׃ יא כִּי יֵשׁ־דְּבָרִים הַרְבֵּה מַרְבִּים הָבֶל מַה־יֹּתֵר לָאָדָם׃
׃ כִּי מִי־יוֹדֵעַ מַה־טּוֹב לָאָדָם בַּחַיִּים מִסְפַּר יְמֵי־חַיֵּי הֶבְלוֹ וְיַעֲשֵׂם כַּצֵּל אֲשֶׁר מִי־
ּגִּיד לָאָדָם מַה־יִּהְיֶה אַחֲרָיו תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ ז א טוֹב ט' רבתי שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב וְיוֹם
הַמָּוֶת מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ׃ ב טוֹב לָלֶכֶת אֶל־בֵּית־אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל־בֵּית מִשְׁתֶּה בַּאֲשֶׁר
הוא

רש"י

וכופו שמת ולא יוכל לדון עם מלאך המות שהוא
קיף ממנו׃ (א) כי יש דברים הרבה · שנתעסק
ן בחייו כשחוק המלכים קופים ופילים ואריות הכל הרבו לו ומה יותר לו משמת׃ (יב) כי מי יודע ·
מי אשר יודע מעשים טובים ומה לאדם לעשות בחייו שיהיו טובים לו לעולם הארוך׃ מספר ימי חיי חבלו ·
הם מעט מספר׃ ויעשם · לאותם מעשים כצל מ מועטת שהוא חי שהיא זמן קצר כצל עוף העובר ואף
פי שאמר שלמה כצל סתם ולא פירש אם צל דקל אם צל כותל שהם קבועים כבר פירשו דוד אביו (תהלים
ד) ימיו כצל עובר זהו צלו של עוף הפורח כך נדרש במדרש׃ אשר מי יגיד לאדם · במה יתקיים הון
קבן מעוסק לבניו אחריו תחת השמש׃ (א) טוב שם משמן טוב · יפה לאדם שם טוב משמן טוב · וביום
מות טוב השם מיום הולדו לכך הוקש שם טוב לשמן יותר משאר משקין שהשמן אהה נותן להוכו מים והוא
ועולה וניכר אבל שאר משקים אהה נותן לתוכן מים והם בולעים · טוב שם משמן טוב שמן טוב יורד למטה
אמר (תהלים קלג ב) כשמן הטוב היורד על הזקן שם טוב עולה למעלה שנאמר (בראשית יב ב) ואגדלה שמך ·
ן טוב לשעה ושם טוב לעולם שנאמר (תהלים עב יז) יהי שמו לעולם · שמן טוב הולך מקיתון לטרקלין ולא יותר
ם טוב לסוף העולם אמר ר' יהודה בר' סימון מצינו בעלי שמן טוב נכנסו למקום החיים ויצאו שרופים והם
ב ואביהוא שנמשחו בשמן המשחה ומצינו בעלי שם טוב שנכנסו למקום המיתה ויצאו חיים חנניה מישאל
זריה שיצאו מכבשן האש׃ ויום המות מיום הולדו · נולדה מרים אין הכל יודעין מה היא מתה נסתלקה
באר וכן אהרן בעמוד ענן וכן משה במן׃ (ב) טוב ללכת אל בית אבל · מדה הנוהגת בחיים ובמתים׃
ללכת אל בית משתה · שהיא מדה שאינה נוהגת אלא בחיים׃ באשר הוא סוף כל האדם · בשביל

שפתי חכמים

הוא׃ מ לרש"י איך יעשה להמעשים כצל · לכן פירש כצל לא
קאי על המעשים אלא על הימים והזמן ופי' לאותם המעשים

פירוש ע"ט

ם איז פר האנדן פיל זאבין וואס דר מענש איז
עסק אין זיי וואייל ער לעבט מרבים הבל וואס זיי
עדין נארישקייט אבר מה יותר לאדם וואס קומט
וס דם מענשין נאך זיין טוט פון דיא זאבין
יז. גיהר איין מענש ניט טאן קיין נארישקייט
יי זיין לעבין · אונ ווען דיר ווערט זיך דוכטין אפט אויף איין מענטשין אז יענעם איז זייער
ט אונ דיר איז שלעכט זאג איך דיר עס איז ניט אזוי דען׃ (יב) כי מי יודע מה טוב לאדם ווער
אן עס וויסין וואס גוט איז פאר איין מענשין בחיים אין דם לעבן מספר ימי חיי הבלו אין דם ביסיל
אל פון זיין ניעטיקין לעבין גאר וואס דען ויעשם כצל ער זאל די וועלט גאר אזוי מאבין אונ
אכטין אזוי ווי איין שאטין וואס ער איז גאר ניקשט אשר מי יגיד לאדם ווארום ווער קאן דען זאגן
עם מענשין מה יהיה אחריו תחת השמש וואס ווערט זיין נאך אים אויף דער וועלט אונ דרום וואייל די
עלט איז דאך ניט זייני דארף ער פאר איר גאר ניט זארגין נאר פר עולם הבא וועלכי איז
זיין אייביגי וועלט אדר מספר ימי חיי הבלו ויעשם כצל זאל ער דיא מעשים טובים טאן אין דר
קורצר צייט פון זייני גיצייילטי לעב טאג וואס ער האט אויף דר וועלט צו לעבן וואס זיי זיינען
ער אזוי וויא איין שאטין פון פויגיל וואס פליהט גיך אוועק אזוי גייען גיך אוועק זיין ביסל לעבינס
אג ניט ער זאל זעהן נאך געלט איין צו זאמלן אשר מי יגיד לאדם ווארום ווער ווערט דען זאגן צום
ענטשין מה יהיה אחריו וואס עס ווערט זיין נאך אים תחת השמש אויף דר וועלט כלומר ער ווייס זיך
ט אוב זייני קינדר וועלין מצליח זיין אין דם געלט וואס ער האט איין גיזאמלט אדער ניט׃
) טוב שם עס איז בעסר איין גוטר שם משמן טוב פון גוטין בוימיל ווארום דער ריח פון גוטין
בוימיל גייט ניט ווייט אבער אז דר מענטש האט איין גוטין שם גייט דר שם ווייט
ם המות אונ דר מענטש שטארבט איז זיין שם גרעסר מיום הולדו איידר דר טאג וואס ער ווערט
גבארין ווארום איין קינד אז ער ווערט גיבארין ווייס מען ניט אוב ער ווערט זיין איין
דיק דרום האט ער ניט קיין שם אבר אז דר צדיק שטארבט האט ער איין שם׃ (ב) טוב עס

קול יעקב

(ב) (טוב ללכת אל בית אבל) עס איז בעסר צוא גיין צום
איין אבל אונ הוז אריין (מלכת אל בית המשתה)
פון צו גיין צוא איין סעודה הוז (באשר הוא סוף כל האדם)
ווארום דער טוט איז דער סוף פון אלי מענטשן (והחי יתן
אל לבו) אונ דער לעבדוגר ווערט זיך נעמן צום הארצן · עס

ובחשך ילך ובחשך שמו יכסה : ה גם־שמש לא־ראה ולא ידע נחת לזה מזה :
ו ואלו חיה אלף שנים פעמים וטובה לא ראה הלא אל־מקום אחד הכל הולך :
ז כל־עמל האדם לפיהו וגם־הנפש לא תמלא : ח כי מה־יותר לחכם מן־הכסי
מה־לעני יודע להלך נגד החיים : ט טוב מראה עינים מהלך־נפש גם־זה הב
ורעות רוח : י מה־שהיה כבר נקרא שמו ונודע אשר־הוא אדם ולא־יוכל לדי

עם

שפתי חכמים

אין לך הבל גדול מזה : ל דק"ל וכי כל עמלו אם קנה פרקמטיא או עושה מלאכה וכי לפיהו הוא נותן · לכ"פ בשביל פיהו פירש עושה מלאכה או פרקמטיא להשתכר בשביל פיהו

רש"י

כי נפל בהבל בא והלך ולא ראה טובה ולא נהנה : ואין לו להלסטר : (ו) ואלו חיה · ואם חיה אלפי שנה מה יתרון לו הואיל וטובה לא ראה הלא הו לשוב אל העפר כשאר העניים : (ז) כל עמל האדם · בשביל פיהו ל הוא שיהנה ויאכל בעולם הזה והבא ז לא נהנה בחייו : וגם הנפש לא תמלא · בתמיה כלומר וזה אפילו תאותו לא מלאה בהנאה מועטת כ (שמות טו ט) תמלאמו נפשו לשון השגת התאוה · ואחרי שכן הוא : (ח) מה יותר לו · בחכמתו משאם הי כסיל : מה לעני · חסרון מן העשיר שאין לו קורת רוח גם הוא יודע להלוך בארץ אצל החיים · דבר אחר וגם הנפש לא תמלא לעולם הבא שהרי לא עשה מעשים טובים בחייו : (ט) טוב מראה עינים מהלך נפש טוב היה והוכשר לזה לראות עושרו למראה עיניו ממאכל ומשתה ההולך בנפש · דבר אחר טוב מראה עיני מהלך נפש טוב היה לזה והוכשר ללכת אחר עיניו לגזול ולעסוק מהילוך נפשו שלא נתן לב היכן נפשו ת כשימות : גם זה הבל · הוא הניתן לרשעים : (י) מה שהיה כבר נקרא שמו : חשיבות וגדולה שהיתה בחייו · כבר נקרא שמו כלומר כבר היה ועבר כבר יצא לו שם בשררה ועתה חלף ונודע שהוא אדם ול

פירוש ע"ט

אוף אמרתי אוף דעם מענטשין האב איך גיזאגט טוב וכו' אז עס איז בעסר פון אים איין נפל : (ד) בהבל בא ווארום דר נפל איז מיט נישט גיקומן אויף דר וועלט ובחושך ילך אונ אין פינסטערניש גייט ער אוועק פון דר וועלט ובחושך אונ אין פינסטערניש שמו יכסה טוט זיין נאמן צו גידעקט ווערין : (ה) גם שמש אויך די זון לא ראה האט ער ניט גיזעהן ולא ידע אונ האט ניט גיוואוסט פון קיין שום זאך וואס אויף דר וועלט איז האט ער קיין צער ניט גהאט פון דר וועלט נחת לזה מזה דרום איז צום נפל בעסר איידר צו דעם מענטשן וואס לעבט לאנג אונ מיהט זיך תמיד איבר געלט אונ האט קיין נחת רוח ניט פון דאס געלט : (ו) ואלו אונ ווען חיה איין מענטש זאל לעבין אלף שנים פעמים צוויי מאל טויזנט יאר וטובה לא ראה אונ קיין גוטס האט ער ניט גיזעהן קומט דאך אים גיט ארוס פון דעם לעבין הלא פר וואר אל מקום אחד צוא איין ארט הכל הולך גייען דאך אלע מענשן כלומר אלע מענשין מוזין דאך שטארבן : (ז) כל עמל האדם נאר דאס הארעווען פון איין מענטשין איז נאר לפיהו פון זיין מויל וועגן כלומר ער זאל הנאה האבין פון דעם אויף דעם וועלט אונ זאל פון דעם געבין צדקה ער זאל האבן שכר אויף יענער וועלט אבער דר מענטש וואס ער פאר גינט זיך ניט וגם הנפש לא תמלא טוט זיך אפילו זיין לייב ניט אן זעטין פון

זיין גוטס אויף דר וועלט מכל שכן דיא נשמה אויף יענר וועלט ווארום ער טוט ניט קיי צדקה ביי זיין לעבן : (ח) כי ווארום דר מענט וואס ער האט קיין נחת רוח ניט פון זיין גוט מה יותר לחכם וואס קומט אים ארוס וואס ער א איין חכם מן הכסיל מער איידר ער וואלט גוועז איין נאר מה לעני אונ וואס איז דעם ארומא ערגר איידר דעם עושר וואס ער הט קיין הנא ניט פון זיין עשירות דר ארומאן יודע להלך נג החיים ער ווייסט אויך צו גיין אויף דר וועלט מי דיא לעבעדיגי אין איינם ער לעבט אויך אוי דר וועלט : (ט) טוב עס איז בעסר ביי דעם עוש וואס ער איז קארג מראה עינים ער זאל אן קוקין ד געלט פאר זיינע אויגין מהלך נפש איידר ער זא דם אום געבין אויף עסין אז עס זאל אריין גי אין זיין לייב גם זה הבל דאס איז אויך איי נארישקייט ורעות רוח אונ איין גיבראכין גימי (י) מה שהיה וואס דר מענטש איז גיווארן אויף ד וועלט איין ארומר מאן כבר נקרא שמו איז דא שון לאנג גירופן גיווארן זיין נאמן וויא ער זא זיין · ווי השם יתברך הט גוזר גוועזן זוא מוז ע שון בלייבין ונודע אשר הוא אדם עס איז דא ווישיגליך אז ער איז נישט מער אז איין מענט ולא יוכל אונ ער קאן זיך ניט דין משפטין שהתקיף ממנו מיט דם וואס ער איז שטארקר ווי ער כלומר דר מלאך המות : (יא) כי יש דברים הר

עם

אלהים היא : יט כי לא הרבה יזכר את־ימי חייו כי האלהים מענה בשמחת לבו :
ו א יש רעה אשר ראיתי תחת השמש ורבה היא על־האדם : ב איש אשר יתן־
לו האלהים עשר ונכסים וכבוד ואיננו חסר לנפשו ׀ מכל אשר־יתאוה ולא־
ישליטנו האלהים לאכל ממנו כי איש נכרי יאכלנו זה הבל וחלי רע הוא :
ג אם־יוליד איש מאה ושנים רבות יחיה ורב ׀ שיהיו ימי־שניו ונפשו לא־תשבע
מן־הטובה וגם־קבורה לא־היתה לו אמרתי טוב ממנו הנפל : ד כי־בהבל בא
ובחשך

י שיקבל שכר : (יט) כי לא הרבה · שאין אורך ים בעולם הזה : יזכור את ימי חייו · כי מעט הם א הרבה ולמה ישרח לאסוף הון יטרח בדבר העומד לעולם הבא בחייו : כי האלהים מענה וגו' · הקב"ה ות קבועה בזה לעולם : בשמחת לבו · שמח גשות טוב בחייו ודאיתי במדרש זה אלקנה שהדריך ת ישראל לעלות לרגל ברגלים ובדרך שמעלה אותן נה זו לא היה מעלה אותן לשנה האחרת כדי לפרסם דבר ולהרגילם לפיכך יחסו הכתוב ועלה האיש ההוא עירו וגומר · ואומר אני שהמדרש הזה סוף המקרא א כי האלהים מענה בשמחת לבו זה אלקנה שקבע הקב"ה עדות בכתובים והעיד עליו (ש"א א ג) ועלה איש ההוא מעירו : מענה · נקוד פתח קטן לכך אני פרשו שם דבר כמו (איוב לב ה) כי אין מענה בפי שת האנשים : בשמחת לבו · שהיה שמח ברגל : בה היא על האדם · בהרבה בני אדם היא נוהגת :) עושר ונכסים · לפי פשוטו כמשמעו : ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו · שיהא שמח בחלקו למלא קורת רוח בעשרו כי סופו לעשוק ולהרבות הון כענין שנאמר (חבקוק ב ה) והוא ימות ולא ישבע וגם לא ישליטנו לעשות צדקה להכול הימנה לעתיד ואיש נכרי יטול אותו ממון ויעשה בו צדקה ויהנה ממנו · ומדרש אגדה בדברי תורה : עושר ונכסים וכבוד · מקרא משנה ואגדה : ולא ישליטנו · שלא זכה לגמרא ומתוך כך אין הנאה ממנו בשום דבר הוראה : כי איש נכרי יאכלנו · זה בעל הגמרא : (ג) אם יוליד איש מאה · בנים : ורב שיהיו ימי שניו · (ורב האן וכל טוב ימי שניו) שלו · ורב לשון די · די לכל טובה : ונפשו לא תשבע · מאותה הטובה שאינו שמח בחלקו להתקרר רוחו במה שבידו : וגם קבורה לא היתה לו · פעמים שנהרג וכלבים אוכלים אותו וכל הדברים האלו נמלא באחאב שהוליד בנים הרבה וממונו הרבה והיה חומד של אחרים ולא מלא קורת רוח בממונו וכלבים אכלוהו : טוב ממנו הנפל · של אשה

פירוש ע"ט

ט) כי לא הרבה וואָרום איין מענש האָט דאָך ניט ל צו לעבן אויף דר וועלט יזכור את ימי חייו לאָז ר זיך דר מאָנין ווי פיל זענן גאר זיינע לעב אג נוא וואָרום זאָל גילוסטין טאָג אונ נאכט אר גוטס איין צוא זאמלן אויף דר וועלט ווס עס עט אים ניט זיין אויף איביג בעשיר לאז ער ך מצות טאָן ווס עס וועט אים נוצין אויף יענר עלט וואָס זיא איז אויף איביג כי האלהים מענה ארום גאָט זאָגט עדות בשמחת לבו אויף דעם ענשן ווס זיין הארץ פרייד זיך צו טאָן גוטע מעשים אויף דר וועלט :

א) יש רעה עס איז פאר האנדן איין שלעכטס אשר ראיתי תחת השמש וואָס איך האָב זעהן אויף דר וועלט ורבה היא על האדם אונ דיא ך איז גיטערט צוויען דיא מענשין : (ב) איש ס איז פר האנדן איין מענש אשר יתן לו האלהים אס גאָט גיט אים עשר ונכסים וכבוד עשירות אונ ב אונ כבוד ואיננו חסר לנפשו אונ עס גייט אים ש אפ קיין שום זאך מכל אשר יתאוה פון אלימן ם עס גלוסט ולא ישליטנו האלהים אונ גאָט מאכט ים ניט גיוועלטיגן לאכל ממנו ער זאָל עסין פון דעם כלומר ער האָט ניט זוכה גיווען אז ער זאָל זיך פאר גינען הנאה האָבין פון דעם אויף דר וועלט אונ זאָל געבן פון ; אם געלט צדקה כדי ער זאָל הנאה האָבין אויף יענר וועלט כי נייערט איש נכרי איין פרעמדר מענטש יאכלנו טוט עס אויף עסין כלומר איין פרעמדר נעמט צוא דאס געלט אונ עסט פון דעם אויף דר וועלט אונ גיט פון דעם צדקה ער זאָל הנאה האָבין אויף יענר וועלט זה הבל דס איז איין נארישקייט וחלי רע הוא אונ איין שלעכטי קרענק איז דאס : (ג) אם יוליד איש מאה ווען איין מענטש האט הונדרט קינדר ושנים רבות יחיה אונ פיל יארין זאָל ער לעבין ורב שיהיו ימי שניו אונ פיל גוטס זאָל ער האָבין אין זיינע יארין ונפשו אונ זיין לייב לא תשבע זעט זיך ניט אָן מן הטובה פון דעם גוטס וואָס ער האָט כלומר ער פרייט זיך ניט מיט דעם ווס ער האָט נאר ער וויל אלץ מער דרום האָט ער קיין מאָל קיין נחת רוח ניט פון זיין גוטס ביוא זיין לעבן וגם קבורה לא היתה לו אונ אמאל טרעפט זיך אז נאך זיין טויט ווערט ער אפילו ניט באגראבן כלומר ער ווערט [illegible] אונ הונט עסין אים

לְרָעָתוֹ : יג וְאָבַד הָעֹשֶׁר הַהוּא בְּעִנְיַן רָע וְהוֹלִיד בֵּן וְאֵין בְּיָדוֹ מְאוּמָה : יד כַּאֲשֶׁר
יָצָא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לָלֶכֶת כְּשֶׁבָּא וּמְאוּמָה לֹא־יִשָּׂא בַעֲמָלוֹ שֶׁיֹּלֵךְ בְּיָדוֹ :
טו וְגַם־זֹה רָעָה חוֹלָה כָּל־עֻמַּת שֶׁבָּא כֵּן יֵלֵךְ וּמַה־יִּתְרוֹן לוֹ שֶׁיַּעֲמֹל לָרוּחַ : טז גַּם כָּל־
יָמָיו בַּחֹשֶׁךְ יֹאכֵל וְכָעַס הַרְבֵּה וְחָלְיוֹ וָקָצֶף : יז הִנֵּה אֲשֶׁר־רָאִיתִי אָנִי טוֹב אֲשֶׁר־
יָפֶה לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִרְאוֹת טוֹבָה בְּכָל־עֲמָלוֹ ׀ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת־הַשֶּׁמֶשׁ מִסְפַּר יְמֵי־
חַיָּו אֲשֶׁר־נָתַן־לוֹ הָאֱלֹהִים כִּי־הוּא חֶלְקוֹ : יח גַּם כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן־לוֹ הָאֱלֹהִים
עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְהִשְׁלִיטוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ וְלָשֵׂאת אֶת־חֶלְקוֹ וְלִשְׂמֹחַ בַּעֲמָלוֹ זֹה מַתַּת
אלהים

רש"י

כעשרו של קרח שעל ידי כן נתגאה וירד לשאול : (יג) ואין בידו מאומה · אף זכות אבות : (יד) ומאומה לא ישא בעמלו : כשימות לא ישא בידו שום זכות לצדקה שעשה בממונו בחייו כל עומת שבא אותו הממון כן ילך : (טז) וחליו · כמו וחולי והוי"ו יתירה כמו וי"ו של (תהלים קד כ) חיתו יער : (יז) לאכול ולשתות ולראות טובה · לעסוק בתורה שהיא לקח טוב ו[...] יקבץ הון כי אלא בחלק הניתן לו ישמח כי הוא חלקו (יח) והשליטו לאכול ממנו · בחייו : ולשאת את חלקו · כמותו שיזכהו לעסוק בתורה ובמצות בחי[...]

פירוש ע"ט

דם עשר שמור לבעליו עס איז פאר האנדן איין מאל
עשירות וואס ער ווערט גיהיט פון זיין בעל
הבית ווענין לרעתו פון זיין שלעכטס וועגן
כלומר מען גיט אמאל איין מענשין עשירות
כדי ער זאל מחמת דעם עשירות זינדיגין אונ
זאל איין שלעכטין סוף האבן : (יג) ואבד העשר
ההוא דס עשירות ווערט נאך פר לארין בענין רע
מחמת ער האט זיך שלעכט גיפירט כלומר ער
האט גיזינדיגט והוליד בן אונ אז ער האט איין זון
ואין בידו מאומה הט דר זון אוך קיין שום עשירות
ניט אונ קיין זכות אבות הט ער אוך ניט ווארום
דר פאטר האט ניט גיטאן קיין גוטע מעשים :
(יד) כאשר יצא מבטן אמו אזו וויא ער איז ארום
גיגאנגן פון דר מוטערס בויך נאקיט ערום ישוב
ללכת אזו טוט ער נאקיטער הייט זיך אום קערן
אוועק צוא גיין פון דר וועלט כשבא אזו ווי ער
איז גיקומן ומאומה אונ קיין שום זכות פון צדקה
לא ישא טוט ער ניט טראגן בעמלו פון זיין גערט
שילך בידו וואס עס זאל גיין מיט אים אוף יענר
וועלט אונ זאל אים מציל זיין פון יסורים ווארום
ער הט ניט גטאן קיין צדקה פון זיין געלט ביי
זיין לעבן : (טו) וגם זה אונ דס איז אוך רעה חולה
איין שלעכטע קרענק כל עמת שבא וום אזו וויא
עס קומט צוא דעם מענשן דאס געלד כן ילך אזו
גייט עס אוועק ומה יתרון לו אונ ווס קומט אים
ארום שיעמל לרוח ווס ער הארעוועט אום זיסט :
(טז) גם אוך כל ימיו אלע זיינע טעג בחשך יאכל טוט
ער מיט קינצמוערניש עסין כלומר ער פר גינט
זיך ניט זיין עסין וכעס הרבה אונ פיל כעס האט
ער ביוא זיין לעבן וחליו אונ קרענק וקצף אונ
צארין אונ דאס איז אלץ איבר געלט אונ צו[...]
סוף גייט דאס גאר גרינג אוועק : (יז) הנה אש[ר]
ראיתי אני דס ווס מיר איז גיפעלין טוב דס איז גו[ט]
אשר יפה עס איז גאר גוט לאכול אז איין מענטש
זאל עסין ולשתות אונ זאל טרינקן ולראות טובה או[נ]
זאל זעהן גוטס כלומר ער זאל לערנן תורה בכ[ל]
עמלו מיט גאר זיין הרעווין שיעמול ווס ער וועט
הרעווין תחת השמש אוף דר וועלט דס גהער איי[ן]
מענטש טאן מספר ימי חייו צאל פון זיין לעב[ן]
טאג אשר נתן לו האלהים וואס גאט האט אים א[...]
גיטיילט צו לעבן ניט ער זאל אלץ גלוסטין נא[ך]
צו הארבאווין טאג אונ נאכט געלט איין צו זאמל[ען]
נייערט ער זאל זיך פריען מיט דאס ביסיל וו[אס]
גאט האט אים גיגעבן כי הוא חלקו ווארום דא[ס]
איז זיין טייל : (יח) גם אוך כל האדם איטליכ[ער]
מענש ווס פירט זיך אזו אשר נתן לו האלהים וואס
גאט האט אים גגעבן עשר ונכסים עשירות אונ פי[ל]
גוטס והשליטו אונ האט אים גימאכט גיוועלטיגי[ר]
איבר דעם עשירות לאכול ממנו ער זאל זיך פא[...]
גינען עסין פון דעם אוף דר וועלט ולשאת את חלק[ו]
אונ זאל זוכה זיין מיט זיך צו טראגין זיין חל[ק]
אוף יענער וועלט כלומר ער זאל זוכה זיין תור[ה]
צו לערנן אונ מצות צוא טאן פון זיין עשירו[ת]
ביי זיין לעבן ער זאל נעמן שכר אוף יענ[ער]
וועלט ו[לש]מוח בעמלו אונ זאל זיך פריען מיט זיי[ן]
גוטס ווס ער הט זיך גימידט איבר דעם זה מת[ת]
אלהים היא דער מענש ווס איז זוכה ער זאל זי[ך]
אזו פירין איז דאס איין מתנה פון גאט ווארו[ם]
איין מענש גיהער דאך זיך בוודאי אזו צו פירן

ם־זה הבל : י ברבות הטובה רבו אוכליה ומה־כשרון לבעליה כי אם־ראית
אות ק' עיניו : יא מתוקה שנת העבד אם־מעט ואם־הרבה יאכל והשבע לעשיר
איננו מניח לו לישון : יב יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עשר שמור לבעליו
לרעתו

רש"י

ורה נאה : גם זה הבל · כך נדרש בני מקראות אלו במדרש ועוד פנים אחרים הגונים ט אך זה קדמתי י לפי שהוא מענין וגבוהים עליהם שסמכן כתוב יחד · ד"א ויתרון ארץ בכל היא · שכר עבודת האדמה חשוב הוא על הכל שאפילו היא מלך צריך הוא להיות עבד לשדה אם עשתה הארץ פירות יש לו מה יאכל ואם לאו מת ברעב : אוהב כסף לא ישבע כסף · לא אכל כסף : ומי אוהב בהמון · בממון : לא תבואה · שאינו אוסף לו פירות גם זה הבל · ד"א ויתרון ארץ בכל הוא : שכרן של ישראל בכל דברי תורה הוא בין במקרא בין במשנה בין בגמרא : מלך לשדה נעבד · מלך מקרא ובמשנה עודנו צריך להיות נעבד לבעל גמרא שהוא מסדר לפניו הוראות איסור והיתר טומאה וטהרה ודינין: אוהב כסף · אוהב תורה אינו שבע בה : ואוהב בהמון · תורה : לא תבואה · שיש לו מקרא ומשנה ואין לו גמרא כ מה הנאה יש לו · כל אלו בויקרא רבה : (י) ברבות הטובה · כשישראל מטיבין מעשיהם : רבו אוכליה · מן שכר המלות : ומה כשרון לבעליה · להקב"ה בכל השבת מעשיהם : כי אם ראות עיניו · שרואה שהם פופים לו ונחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו וכן לענין הקרבנות : ברבות הטובה רבו אוכליה · שמביאים דבות הרבה רבו הכהנים אוכליה : ומה כשרון לבעליה · לפני הקב"ה : כי אם ראות עיניו · שאמר ונעשה צונו : (יא) מתוקה שנת העובד · עובד האדמה ישן וערבה שנתו עליו בין שהוא אוכל מעט ובין שהוא אוכל הרבה כי כבר הורגל בכך : והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון · ושובע נכסים של עשיר בעל פרקמטיאות הרבה אינו מניח לו לישון כל הלילה מהרהר בהן : ד"א מתוקה שנת העובד את האלהים · אם מעט ימי ניו ואם הרבה ימי שניו יאכל שכרו המועט כמרובה : משה פירנס את ישראל מ' שנה ושמואל הנביא פירנסם פר שנים ושקלן הכתוב זה כזה שנאמר (תהלים צט ו) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וגו' כך נדרש תנחומא : והשבע לעשיר · בעל שמועות : איננו מניח לו לישון · בקבר שנאמר (שיר ז י) דובב שפתי ישנים כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו שפתותיו דובבות בקבר : (יב) עושר שמור לבעליו לרעתו :

שפתי חכמים

ט פי' אלו שמביא אחר כך : י אף שהוא במדרש איכה ברבתא כה הקדמתי לפי שהוא מענין וכו' : כ היא פירושו על גם זה הבל ובויקרא רבה מסיים למד תורה ואינו למד תלמוד

פירוש ע"ט

א תבואה ניט קיין תבואה איין צוא זאמען פאר ין געלט גם זה הבל איז דס אויך איין נארישקייט ארום ער קען דאך ניט זיין אן דעם : (י) ברבות טובה אז עס טוט זיך מערין דיא גוטע מעשים ם די מענשין טוען אויף דר וועלט רבו אוכליה ערין זיך דיא עשירים וואס עסין דעם שכר פון י גוטע מעשים ומה כשרון לבעליה אונ וואס פר איין נאה הט גאט ברוך הוא פון די מעשים טובים ם דיא מענטשן טוען כי אם ראות עיניו נאר וואס ינע אויגין זעהן כלומר אז גאט ברוך הוא גרהט אז דיא מענטשן טוען וואס ער האט זיי הייסין הט ער נחת רוח פון דעם : (יא) מתוקה ם איז גיזיסט שנת דער שלאף העובד פון דעם רביטר וואס ער ארביט תמיד אין פעלד אם מעט ען ער עסט אביסל ואם הרבה יאכל אונ ווען ער סט פיל שלאפט ער אלץ גישמאק ווארום ער יז שוין אזוי גיוואנט גיווארין והשבע לעשיר אונ י זעט וואס עס איז פר האנדן צום עושר כלומר י פיל סחורה וואס דר עושר הט איננו מניח לו לישון אזט אים ניט שלאפין ער טראכט איין גאנצע אכט ווי ער זאל האנדלן : (יב) יש עס איז פאר אנדן רעה חולה איין שלעכטע קרענק ראיתי תחת השמש האב איך גיזעהן אויף דר וועלט וואס איז

קול יעקב

ניט פון דעם מענטשן ווען אזו ניצט דו זאך פון אנדרי מענטשן ווען · למשל איינר איז גקומן אין איין נאר קעך וואס מען קאכט עסין ווארג פון מענטשן ווען צו פר קויפן · זאגט ער צו דעם בעל הבית · גיט מיר איין גקעכץ וועלכש איך הט ליב נאר בתנאי עס זאל ניט זיין מיט קיין בשמים אונ ער האט גווארט בוז דאס גקעכץ וועט פארטוג ווערן דער ווייל זעהט ער וויא מען קלאפט בשמים · הייבט ער זיך אויף אונ לופט אוועק פון דער שטוב לופט אים נאך דר בעל הבית אונ פרעגט אים וואס האסט דו אובר גלאזט דיין מאכל אונ אנטלופסט פר וואס עסט דו ניט · ענפערט ער ווייל איך האב גזעהן מען קלאפט בשמים אונ איך האב מיט דיר איין תנאי אום גנומן אז מיין גקעכץ זאל זיין אן בשמים ווייל איך האב זייא פיינט · זאגט דער בעל הבית צוא אים דו שוטה · מען קאכט דען דא עסין ווארג נאר פון דיינוט ווען · מען קאכט דאך פון אלי מענטשן ווען ווער עס וועט קומן · וועלן בוודאי קומן אזעלעכי מענטשן וואס האבן ליב בשמים · גרייט איך אן די בשמים פון זייערט וועגן דאס אייגני הט שלמה המלך גזאגט (ויתרון ארץ בכל הוא) אפילו דוא זעהסט אזעלעכי זאכן וואס דיר דאכט זיך זייא זענן אובריג זאלסט דו וויסן אז זייא זענן ניט אובריג האטשי דו דארפסט ניט דו זאך וועט אנדערר מענטש דארפן דוא זאך · פונקט וויא דער בעל הבית פון דער גאר קעך האט גענטפערט צוא דעם אורח :

הָאֱלֹהִים יְרָא: ו אִם־עֹשֶׁק רָשׁ וְגֵזֶל מִשְׁפָּט וָצֶדֶק תִּרְאֶה בַמְּדִינָה אַל־תִּתְמַהּ עַל
הַחֵפֶץ כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם: ח וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא הוּא קְ
מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד: ט אֹהֵב כֶּסֶף לֹא־יִשְׂבַּע כֶּסֶף וּמִי־אֹהֵב בֶּהָמוֹן לֹא תְבוּאָה

גם

שפתי חכמים

נתינת טעם לאל תאחר לשלמו · לכ"פ אין חפץ וכו' : ז פי' שנקרא ה' מלך גאות לכך נעבד פועל הוא פירושו כל נעבד לציון פירושו של בדה דכתיב ציון בדה תהרש והא"כ פירושו כמה הוא פועל לציון יתבע עלבונה וכו' : ח פי' מי שיש לו המון מאות ואין בה מאות מקויימת וקבוע לדורות גם זה הבל :

רש"י

תשמע אל ההלומות אלא את האלהים ירא : (ז) א
עשק רש וגזל משפט וצדק וגו' : אם הראה במדי
שהם עושקים את הרפים וגוזלים את המשפט ואת הצד
אל תתמה : על חפצו של מקום כשיבא עליהם רעה
כי גבוה מעל גבוה שומר · ורואה את מעשי
ונבוהים יש עליהם העושים שליחותו של מקום וידם הקיפה ליפרע מהם : וגזל משפט · גזל של משפ
לפי שהוא דבוק הוא נקוד גזל פתח קטן שאם לא היה דבוק היה נקוד גזל קמץ : ענין אחר אם תראה שה
עושקים רשים וגוזלים משפט ורואה אתה צדיק בא לעיר שהקב"ה משפיע להם טובה ואינו נפרע מהם אל התמ
על חפצו של מקום כי כן דרכו להאריך אפו : כי גבוה מעל גבוה שומר · ממתין עד שהתמלא סאתם
וגבוהים · יש לו עליהם ליפרע מהם בבא עת פקודתם כמו (איוב יד פז) ולא תשמור על חטאתי (ישעיה כז
שומר אמונים (בראשית לז כא) שמר את הדבר : (ח) ויתרון ארץ בכל היא · ויתרון של יושבי הא
שהם מתגאים ומכעיסים למקום : בכל הוא · בכל דבר הוא עושה שליחותו ליפרע ואפי' ע"י יתושין כד
שעשה לטיטוס : מלך לשדה נעבד · הקב"ה נעשה פועל לציון ז ליתבע עלבונה ממחריבה ולשלם שכ
לבוניה : (ט) אהב כסף לא ישבע כסף · אוהב מצות לא ישבע מהם : ומי אוהב בהמון . מל
רבות : לא תבואה · ואין באחד מהם מצוה מסויימת ח וניכרת כגון בנין בית המקדש ובית הכנסת וס

קול יעקב

איך אוך אזו טאן · איז ער געגאנגן אוף זיין ספאנציר אונ האט
געגעסן אונ געטרונקן כיד המלך ער האט אזו געגעסן אונ
געטרונקן כסדר עטליכי טאג · נאך דעם האט ער זיך פאר
גסן אלדינג אונ האט געוואלט אוועק גיין זאגט צו אים דער
בעל הבית גיא פאר וואס בצאלסט דוא מיר ניט פאר דעם
עסין אונ טרינקן אזו ענפערט ער אים איך האב ניט אפילו
איין פרוטה זיא דער בעל הבית האט דאס דער הערט איז
ער גוואָרן אין כעס אונ האט אים גשלאגן אונ האט אים איין
גזעצט אין דער תפיסה אונ איינערוני קייטן פרעגט דר אורח
דעם עלצטין פון דער תפיסה פאר וואס קומט מיר אזו איין
שווערן משפט מער פון אלי וואס מען מאנט זיי געלד אונ זיי
זיצן פרייא אין דער תפיסה ביז מען וועט דער קלאגן דעם
אמת דוא ווייסט זיך דעם אמת אז איך האב ניט אפילו איין
פרוטה פאר וואס קומט מיר אזו איין גרוסר עונש ענפערט
אים דער עלצטר · נארישר מענטש מען שטראפט דיך ניט
פר דעם וואס דו האסט ניט צוא צאלן פאר דעם עסין נאר
מען שטראפט דיך פאר דעם פאר וואס דו האסט דיר גהייסן
געבן גוטי מאכלים מיט משקות · אז דו האסט גוויסט דוא
האסט ניט צוא צאלן וואלסט דוא זיך גדארפט בגיין מיט
ברוט אונ מיט וואסר · דער נמשל איז · גאט האט חרטה וואס ער האט בשאפן דעם יצר הרע ווארום ער רעט אן ד
מענשן צוא טאן עבירות · מילא קען דער מענש וואס ער זונדיגט האבן איין תירוץ ער האט ניט געקענט גובר זיין ד
יצר הרע אובר אז ער אליין איז מנדר אונ איז ניט מקיים איז גאט אוף אים אין כעס · דאס האט שלמה המלך גזאגט (
תתן את פיך להחטיא את בשרך) זאלסט ניט געבן דיין מויל צוא ריידן איין נדר צוא מאכן זונדיגן דיין לייב · אונ זאלסט
זאגן אז דוא ביסט גאר איין מענטש קענסט דוא ניט באשטיין אקעגן דעם יצר הרע · דאס וועט דיר ניט העלפן ווארום ו
האסט דיך גיייט זאלסט מנדר זיין (למה יקצף האלהים על קולך) נאך וואס זאל צערנין גאט אוף דיין קול פון דעם נדר ו
דו האסט צוא גזאגט · פונקט וויא דער עלצטר האט געענפערט דעם אורח אין דער תפיסה : (ח) (ויתרון ארץ בכל הוא) ד
מערונג פון דער וועלט איז ווען כלל פון דער גאנצר וועלט דער מדרש זאגט · אפילו דיא זאכן וואס דו זעהסט אונ
פריינם זיך דיר אוס אז זייא זענן אובריג אוף דר וועלט · זענן זייא אין כלל פון דר גאנצר וועלט · ווארום דיא וועלט מ
דיא זאכן פון דר וועלט איז ניט בשאפן גוואָרן פון איינציגי מענטשן וועגן נאר פון וועגן אלי מענטשן אז דיא זאך ני

פירוש ע"ט

אלץ ניט צו הערין כי את האלהים ירא נייערט דו
זאלסט מורא האבן פר גאט : (ז) אם עשק רש ו
משפט וצדק תראה במדינה אז דוא וועסט זעהן א
איין מדינה אז מען רויבט איין ארעם מאן א
מען טוט אוועק גזלנן דעם משפט אונ דא
גירעכטיקייט פון דעם גירעכטין זאג איך ד
אל תתמה זאלסטו זיך ניט פאר וואונדרין על הח
אוף דער זאך כי גבוה ווארום דער וואס ער א
העכר שומר היט ער דיא זאך. אונ זעהט זייע
מעשים וגבהים עליהם אונ ער הט שלוחים וום
זענן העכר איבר זייא : (ח) ויתרון ארץ דס מער
פון דר לאנד בכל היא זעהט מען נאר בבכל
לשדה נעבד איין מלך זעהט אוך אז מען ז
ארבעטין אין פעלד : (ט) אוהב כסף דער וום
ליב געלט לא ישבע כסף קען ער ניט עסין
געלט אז ער זאל זיך דר מיט אן זעטן ומי א
בהמון אונ ווער עס הט ליב געלט איין צו זאמ

ניט

ד֣ר שַׁלֵּֽם׃ ד טוֹב אֲשֶׁר לֹֽא־תִדֹּר מִשֶּׁתִּדּוֹר וְלֹא תְשַׁלֵּֽם׃ ה אַל־תִּתֵּן אֶת־פִּיךָ
חֲטִיא אֶת־בְּשָׂרֶךָ וְאַל־תֹּאמַר לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ כִּי שְׁגָגָה הִיא לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל־
וֹלֶךָ וְחִבֵּל אֶת־מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ׃ ו כִּי בְרֹב חֲלֹמוֹת וַהֲבָלִים וּדְבָרִים הַרְבֵּה כִּי אֶת־
הָאֱלֹהִים

רש"י

ין משלמים : (ה) אל תתן את פיך · בנדר : ואל
חטיא את בשרך · שיפקוד העון על בניך : ואל
אמר לפני המלאך · שליח הבא לתובעך לדקה
פסקת ברבים : כי שגגה היא · בשגגה פסקתיה
סבור הייתי שיהיה יכולת בידי ליתן : וחבל את
מעשה ידיך · מלות שהיו בידיך שעשית כבר אבדתם
כך נדרש במדרש : על קולך · בשביל קולך : (ו) כי
ברוב חלומות וגו' · אשר כל מה שיאמרו לך חלומות
ונביאי הבל ודברים הרבה לפרוש מאת המקום : כי
את האלהים ירא · הרי כי מאמם בלשון אלא של

פירוש ע"ט

) טוב אשר לא תדור דרוג . איז בעסר אז דו זאלסט
ט טאן קיין נדר משתדור ולא תשלם אידר דוא
אלסט יוא טאן איין נדר אונ זאלסט ניט
צאלין : (ה) אל תתן דוא זאלסט ניט געבין את
ך דיין מויל ארויס צוא רידין איין נדר לחטיא
וא זאלסט מאכן זינדיגן דיר מיט את בשרך דיין
ייב כלומר אז איין מענטש איז ניט מקיים זיין
ר קאן ער פאר זינדיגן זייני קינדר וואס זייא
נין גלייך אזו וויא זיין לייב ואל תאמר אונ דוא
אלסט ניט זאגין לפני המלאך פר דעם שליח ווס
ם וועט דיך קומן מאנן דו זאלסט אפ געבן ווס
ו האסט מנדר גוועז זאלסטו ניט זאגן פאר אים
שגגה היא עס איז אום גערין גוועזן כלומר איך
אב ניט גוואוסט אז איך וועט ניט קענן מקיים
ין דעם נדר איך האב גימיינט אז איך וועל
א קענן מקיים זיין למה יקצוף ווארום נאך וואס
ל צארינן אלהים גאט על קולך איבר דיין קול
ומר איבר דעם נדר ווס דו האסט צו גיזאגט
בל את מעשה ידיך אונ ער וועט פר דארבן דיינע
צות ווס דו האסט גיטאן פון לאנג : (ו) כי ברוב
ומות זאגט שלמה המלך ווען עס וועלין קומן
דיר פול בעלי חלומות והבלים אונ נארישע
ביאים כלומר שלעכטי נביאים ודברים הרבה אונ
ל רייד ווערין זיי דיך אן רידן אז דוא זאלסט
ך אפ שיידין פון גאט ברוך הוא זאלסטו זייא

קול יעקב

אונ אין דר בריים : דער נמשל איז גאט האט בשאפן אוף
דעם הומל גרוסי וועלטן זייער ברייט איז גאר קיין שיעור
נים אונ האט כולל גיוועזן דיא וועלטן אין דעם גישטאלט פון
דעם מענטש · דרום ווערט דער מענטש אן גירופן איין עולם
קטן · דס הייסט איין קליינע וועלט ווארום אין דעם מענטש
איז אום גמאלט איין גרוסי וועלט · מילא אז דער מענטש
רעט איין שלעכטן דבור מיט דעם מויל חאטשי עס דאכט זיך
עס איז נאר ניט פון דעסט וועגן דער דיבור פון דעם מענטש
וואס ער איז איין קליינו וועלט מאכט איין פגם אוף דעם
הומל אונ דיא גרוסי וועלטן · פונקט וויא דאס גיגעל פון
דעם פאפיר אז עס פעקט איין נקודה אזו איז קאלו נאך דעם
דס הוז · דאס האט דר חכם שלמה המלך גזאגט זאלסט דוא
נים איילן דיין מויל צוא רידן איין שלעכטי רייד פאר גאט
(כי האלהים בשמים ואתה על הארץ) ווארום גאט איז אוף
דעם הומל אונ דו בוסט אוף דר ערד אזו וויא דס גשטאלט
פון דיא אייבערשטי וועלטן אונ אין דיר איז כולל אלי וועלטן
דרום זאלסט דוא נים קוקן אוף דיין גמעל וואס דוא בוסט
קליין קוק אוף דעם גימעל פון דיא גרוסי וועלטן · דורך דיינע
רייד קען ווערן איין פגם אונ דיא גרוסי וועלטן : (ה) (ואל תתן
את פיך) זאלסט נים געבן דיין מויל ארוס צוא ריידן איין
נדר (לחטיא את בשרך) צוא פאר זונדיגן דער מים דיין לייב
ווארום אז איין מענטש איז נים מקיים זיין נדר קען ער פר
זונדיגן זיינו קונדר וואס זייא זענען גלייך אזו וויא זיין לייב
(למה יקצף האלהים על קולך) נאך וואס זאל צערנן גאט
אובר דיין קול פון דעם נדר וואס דו האסט צו גזאגט · שלמה
המלך איז מפורש פאר וואס דיא תורה איז מחמיר ביא
מקיים זיין איין נדר מער וויא ביא אלי מצות וגם דיא
תורה הט ביא קיין שום מצוה נים אזו קיין מורא מאמאר

ם מען דיא מצוה נים מקיים זיין אונ ביא נדרים האט דיא תורה יוא מורא מאמר וועט מען נים מקיים זיין · וועלן
ר געבן צוא פאר שטיין מיט איין משל · איינר איז גקומן אין איין שטאט וואס מען האט דארט גמושפים דיא גנבים
ם רוצחים איז ער גנאנגן מיט איין שטאט מאן צוא שפאצורן אין מארק האט דער שטאט מאן אים גוויזן וויא
מענטשן זוצן איין גועצם אין דער תפיסה אומלכר וועדליג זיין שולו אזו איין שווערי תפיסה האט ער געזען איינר
ט אין שווערי קייטן אונ איינר אין גרונגערי קייטן דער חייל האט ער גזעהן אז איינר זוצט אין דר תפיסה גאר פריא
קייטן אונ מען בענגט אים עסין אונ טרונקן גלייך וויא ער וואלט גוועזן אין דער היים · פרעגט דער מענטש דעם
אט מאן פאר וואס זוצט דער מענטש אזו פריא אונ דער תפיסה מיט איין גרונגי שטראף ענטפערט אים דער שטאט
ן דר מענטש האט נים גנאנבית אונ נים גגאזילת נאר מען האט אים איין גזעצט ווייל מען מאנט אים געלד אונ ער האט
ן צוא בצאלן ווייל ער האט אן גוואר אונ זיין סחורה איז דער משפט ער זאל זוצן אין דער תפיסה ביז מען וועט דער
גן אוב עס איז אמת אז ער האט נים קיין געלד וועט מען אים לאזן פריא ווארום מען קען ביא אים נים נעמן דיא
פה · אז דער אורח האט דס דר הערט טראכט ער זיך אז דער משפט איז אזו פון דעם וואס ער קען נים צאלן וועל

איך

לִשְׁמֹעַ מִתֵּת הַכְּסִילִים זָבַח כִּי־אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע׃ ה א אַל־תְּבַהֵל עַל־פִּיךָ
וְלִבְּךָ אַל־יְמַהֵר לְהוֹצִיא דָבָר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה עַל־הָאָרֶץ
עַל־כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מְעַטִּים׃ ב כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים׃
ג כַּאֲשֶׁר תִּדֹּר נֶדֶר לֵאלֹהִים אַל־תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי אֵין חֵפֶץ בַּכְּסִילִים אֵת אֲשֶׁר־

שפתי חכמים

אלו פסוק דאלו ימותו : ה דקשה לרש״י א״כ לדיקים ניניכו • לכן פי׳ אין הכסיל מבין שעושה רע לעלמו פי׳ ולאמר הקב״ה אין מבינים בין רע לטוב קרבן מכוחין לפני וכעין זה דרשו בסוף פ״ק דברכות : ו דק״ל היאך היא כי אין חפץ בכסילים

רש״י

וקרוב להקב״ה : מתת הכסילים זבח • מיתפלה ויביא קרבן : כי אינם יודעים לעשות רע • אין הכסיל מבין ה שהוא עושה רע לעלמו : (א) להוציא דבר לפני האלהים • לדבר קשה כלפי מעלה : כי האלהים בשמים ואתה על הארץ • ואפילו חלם מלמעלה וגבור מלמטה אימת חלם על הגבור כ״ש גבור למעלה וחלם למטה : (ב) כי בא החלום ברוב ענין • כי דרך החלום לבוא ברוב הרהורים שאדם מעיין ומהרהר ביום והרך קול כסיל לבוא ברוב דברים כי בהרבותו דברים מוליא קול של כסילות מפיו כי לא יחדל פשע לכך אני אומר יהיו דבריך מעטים : (ג) אין חפץ בכסילים • אין הפץ לפני הקב״ה ברשעים ו השדים

קול יעקב

(א) אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים) דוא זאלסט נים אײלן אוף דיין מול צוא ריידן אונ דיין הארץ זאל נים אײלן אום צוא ציהען איין רייד פאר גאט (כי האלהים בשמים ואתה על הארץ) װארום גאט איז אויף דעם הימל אונ דוא בוסט אויף דער ערד (על כן יהיו דבריך מועטים) דרום זאלן זיין דיינע רייד װײניג • װארום גאט איז דאך שטארק אונ זוצט אין דר הויך דארפסטו דו בוודאי מורא האבן פיל צוא ריידן איז דאך קשה װעדליג שלמה המלך װייל זאגן אז מען זאל מורא האבן פאר גאט דארף ער זאגן דעם טעם װארום גאט איז פיל אויף דר גאנצר װעלט דארובר הערט ער זיינו רייד דארף מען מורא האבן פאר אים • אובר אז ער זאגט דעם טעם װייל גאט איז אויף דעם הימל דר װייטערט ער זיך גאטס מורא פון דעם מענטשן איז זיך קיין טעם נים • נאר דו נאך װעלן מיר געבן צוא פאר שטיין דורך איין משל • עס איז געוען איין בעל מלאכה װאס האט געקענט בואן שיינע פאלוצן מיט שיינע הייזר איז אים אן געקומן פון איין װייטר מדינה איין גימעל פון איין שיין הויז װיא אזו דיא ברייט פון דעם הויז איז • אונ דיא לענג אונ דיא הויך אונ װיפיל אייבר שטובלאך עס איז אין דעם הויז אלדונג איז געװען גמאלט אויף איין קליין פאפיר אונ זאגט דאס זיין בדינער ער זאל אובר שרייבן דאס גימעל אויף אנדער פאפיר צוא האבן בייא זיך אז ער װעט דארפן מאכן אזו אהויז װעט ער נאך קוקן אויף דעם פאפיר אונ דעם מוען דאס הויז • דער באדונר האט אזו געטאן אונ האט אפגעריסן אראפ גנומן דאס גומעל אויף אנאנדר פאפיר אונ ברענגט צוא דעם בעל מלאכה • װיא דער בעל מלאכה קוקט אן אויף דעם פאפיר זעהט ער אז דער באדונר האט גפעלט מיט איין נקודה װאס ער האט נים אובר געשריבן האט ער זייער געצערנט אויף דעם באדונר • פרעגט אים דער באדונער װאס צערנסטו דו אויף מיר אובר איין קליינע נקודה װאס איך האב גפעלט עס איז זיך נים מענלעך מען זאל נים פעלן מייל איין נקודה איז איין קליינו זאך • ענפערט אים דר בעל מלאכה מיט כעס דו נארישר מענטש זאלסט װיסן אז מיט איין נקודה װאס מען פעלט מאכט מען קאלו דם גאנצו הויז • פר שטייא נאר װיא פול דיא לענג אונ דיא ברייט פון דעם הויז איז אז מען שטעלט דאס אויף דער ע״ד אונ װיא אזו קליין דאס הויז איז אויף דעם קליין שטיקל פאפיר • נאר װיא אזו זאלסט דו נים פר שטיין אז מיין פעלט איין נקודה פון דעם גומעל אויף דעם פאפיר אזו װערט שון קאלו דאס הויז אונ דער לענג

פירוש ע״ט

(א) אַל תְּבַהֵל דוא זאלסט נים אײלן עַל פִּיךָ אויף דיין מויל צו ריידן וְלִבְּךָ אַל יְמַהֵר אונ דיין הארץ זאל ניט אײלן לְהוֹצִיא אום צו ציהען דָבָר איין רייד לִפְנֵי אֱלֹהִים פר גאט כלומר דוא זאלסט ניט שארף ריידן אנטקעגן גאט כִּי אֱלֹהִים װארום גאט איז בַּשָּׁמַיִם אויף דעם הימל וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ אונ דוא ביסט אויף דער ערד עַל כֵּן דריבר יִהְיוּ דְבָרֶיךָ זאלן זיין דיינע רייד מְעַטִּים װיניג װארום השם יתברך איז דאך שטארק אונ זיצט נאך אין דער הייך דרום גיהערסטו בוודאי מורא האבן פאר אים פיל צוא ריידן װארום טאמר װעסטו זיך איין נארישקייט אויס ריידן : (ב) כִּי בָּא הַחֲלוֹם װארום אזו װי איין חלום קומט צו דעם מענשין בְּרוֹב עִנְיָן פון פיל טראכטונג װאס איין מענטש טראכט ביי טאג דאס אייגענע זעהט ער אין חלום בייא נאכט וְקוֹל כְּסִיל אזו אוך איין נאריש קול קומט בְּרוֹב דְּבָרִים פון פיל רייד אז איין מענש רעט פיל רייד רעט ער זיך אויס איין נארישקייט דרום זאג איך דיר דוא זאלסט מורא האבן פר גאט פיל צוא ריידן : (ג) כַּאֲשֶׁר תִּדֹּר נֶדֶר אז דוא װעסט טאן איין נדר לֵאלֹהִים צוא גאט אַל תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ זאלסטו ניט זאמין צו באצאלין אים כִּי אֵין חֵפֶץ װארום עס איז ניט פר האנדן קיין בגערונג פר גאט בַּכְּסִילִים אן דיא נארין װאס טוען איין נדר אונ באצאלין ניט אֵת אֲשֶׁר תִּדֹּר שַׁלֵּם דרום װאס דוא װעסט איין נדר טאן זאלסטו באצאלין :

(טז) אין־קץ לכל־העם לכל אשר־היה לפניהם גם האחרונים לא ישמחו־בו כי־גם־זה הבל ורעיון רוח : (יז) שמר רגליך (יתיר י׳) כאשר תלך אל־בית האלהים וקרוב לשמע

רש"י

השני · אשר יתקיים תחת אותו הדור שהם נח ובניו : (טז) אין קץ לכל העם · פרים ורבים היו יותר מדאי כמו שנאמר (איוב כא ח) זרעם נכון לפניהם אשה מתעברת ויולדת לשלשה ימים ישלחו כצאן עויליהם : לכל אשר היה לפניהם · אין קץ לכל טוב שהיה לפניהם והכל אבד וברגע שאול יחתו : גם האחרונים · דור הפלגה : לא ישמחו · גם הם בסוף הניתן בידם : כי גם זה · סופו של הבל ורעיון רוח כאשר אדם מהלך אחר יצרו : (יז) שמר רגלך כאשר תלך אל בית האלהים · כיאך תלך אם תביא תודה ונדבת שלמים הוא הטוב : ושמור עצמך שלא תצטרך בהבאות חטאות ואשמות : וקרוב · הוי לשמוע דברי הקב"ה והוא טוב

פירוש ע"ם

זיינע קינדר : (טז) אין קץ לכל העם האב איך געזעהן אז עס איז ניט געוועזן גאר קיין סוף צוא דעם פאלק כלומר דאס דור המבול האבן זיך זייער גימערט גאר אן איין עק לכל אשר היה לפניהם און עס איז קיין עק ניט געוועזן צו דעם גוטץ וואס עס איז פאר זיי געוועזן כלומר זייא האבן זייער פיל גוטס גיהאט אבער ווייל זיי האבן גזינדיגט פר גאט איז דם אלץ פר לארין גיווארן פון דר וועלט אין איין רגע גאר נח מיט דיא קינדר זענן גיבליבן גם איך האחרונים די אנדערע ווס זיי זענן גיוועזן נאך דעם דור המבול דס מיינט מען דעם דור הפלגה לא ישמחו בו האבן זיי זיך אויך ניט גיפרייט מיט דעם גוטס ווס זיי האבן גהאט וואורום זיי האבן גזינדיגט צו גאט האט זיי גאט פר שפרייט אויף דר גאנצר וועלט דרום זעה איך כי גם זה הבל אז דם איז אויך נארישקייט ורעיון רוח אונ איין גיבראכין גימיט פאר איין מענטשין אז ער זאל נאך גיין דעם יצר הרע אונ זאל אים פאלגין ווס ער רעט אים אן וואורום מיר זעהן תאמטשי דם דור המבול הט גיהאט פיל גוטס זענן זיי מיט דעם גוטס אין איין רגע פר לארין גיווארן ווייל זייא זענן גיגאנגן נאך דעם יצר הרע דרום גיהער איין מענטש זעהן זיך שטארקין אנטקעגין דעם יצר הרע ער זאל זיך ניט לאזין איבר רידין : (יז) שמור רגלך היט דיינע פים כאשר תלך אז דוא וועסט וועלן גיין אל בית האלהים אין גאטס הויז אריין כלומר דו זאלסט זיך היטין פון עבירות צו טאן כדי אז דו וועסט גיין אין גאטס הויז אריין זאלסטו ניט דארפין ברענגן קיין קרבנות עס זאל אויף דיר מכפר זיין וואורום עס איז בייא גאט ניט זייער חשוב אז איין מענש ברענגט אים קרבנות נייערט אויב דו וועסט וועלן ברענגן קרבנות פון נדבה דאס הייסט דוא האסט ניט גזינדיגט נאר דו ברענגסט איין מתנה צו גאט דאס איז ביי גאט מער חשוב וקרוב לשמע אונ דו זאלסט גאהענט זיין צו הערן גאטס רייד כלומר דוא זאלסט ניט זינדיגין איז דם ביי גאט מער חשוב מתת הכסילים זבח פון דעם וואס די נארין ברענגן איין קרבן ער זאל מכפר זיין אויף זייערע זינד כי אינם יודעים לעשות רע דיא נארין ווס זינדיגן ווייסן זיי ניט אז זיי טוען זיך זעלברט שלעכטץ דער מיט וואס זייא זינדיגן וואורום דער סוף איז אז גאט שטראפט זייא :

קול יעקב

חיים בכבוד · נאך וואס האב איך גדארפט לופן פריא און צען אונ ווארטן · דער נמשל איז : אז דוד המלך איז גשטארבן האט זיין זון שלמה המלך אן גהובן צו בטראכטן אוב דיא צדיקים זענן בייא דעם טוט גרעסר וויא בייא דעם לעבן וואורום אז זיי שטארבן ווערן זייא שון ניצול פון דעם יצר הרע · נאך דעם זאגט ער כי וכו׳ · עס איז בעסר אז מען לעבט וואורום אז מען לעבט איז מען אהולך מען גייט אלי מאל אויף איין העכערי מדריגה מען קען אלי מאל מיין מצות מיט מעשים טובים טוען אובר איין מת קען שון מיין ניט טוהן קיין מצות אין מעשים טובים · נאר אז ער האט גזעהן אז ער האט גדארפט אריין ברענגן דעם ארון מיט די לוחות אין קדשי קדשים אריין אונ צוא בנייאן דאס בית המקדש האבן זיך פאר מאכט די טויערן אונ ער האט ניט גקענט אריין ברענגן דעם ארון ביז דוד המלך איז פון דעם קבר גקומן האבן זיך דערצמאל אויף געפונט דיא טויערן אזו האט שון שלמה המלך גזאגט ושבח אני את המתים שכבר מתו איך לוב בעסר דיא מענטשן וואס זענן שון לאנג גשטארבן אונ זענן שון ארום פון דעם אחריות פון דער וועלט זיי וועלן שון מער ניט זונדיגען (אשר המה חיים עודנה) פון דעסט וועגן לעבן זייא נאך אצונד אויך אין האבן אחלק צווישן דיא לעבעדיגע אזו וויא דוד המלך וואורום ער לעבט איבונג · דרום לוב איך בעסר דיא גשטארבוני זייא האבן אחלק אין דיא מצות צווישן דיא לעבעדיגי אונ זונדיגן וועלן זייא שון ניט זונדיגן ווייל זייא זענן פריי פון דעם יצר הרע פונקט ווי דער איז פריער גגאנגן אויף דער סעודה האט פריער גזאגט אז דר חבר האט בעסיר גטאן ווייל ער האט זיך ניט גאייקט צוא גיין אונ נאך דעם אז מען האט שון גגעסן הט ער זיך גלובט אונ נאך דעם אז ער האט גזעהן אז מען שוקט דעם חבר אהיים אנוט חלק האט ער שון ווייטר גלובט דעם חבר :

ידע להזהר עוד: יד כי־מבית הסורים יצא למלך כי גם במלכותו נולד רש:
טו ראיתי את־כל־החיים המהלכים תחת השמש עם הילד השני אשר יעמד תחתיו:
איז

רש"י

שהרי הזקין ואינו מקבל תוכחה: (יד) כי מבית הסורים יצא למלוך · ממקום המטונפת וסרחון כדמתרגמינן ויבאש וסרי: כי גם במלכותו · משמלך באדם נולד הרש המסכן הטוב ממנו ובא מתוך סהרה ולא מתוך טנופת הרחם כך דרשוהו במדרש · ד"א כי טוב ילד מסכן וגו' כמשמעו · אשר לא ידע להזהר עוד שכבר הזקין ברשעו וכסילותו · כי מבית האסורים יצא למלוך: כי הילד המסכן סופו שיאמרו עליו שיצא למלוך בתוך עניו ומבית אסוריו שהרי סמ"ך של הסורים נקוד דפי והרי הוא כמו האסורים (ס"א כמו (ישעיה יג כא) לא יהא פס ערבי כמו יאהל) שכן מלינו ביוסף שמלך מתוך יציאת בית האסורים · וכן דוד (ש"ב ז) אני לקחתיך מן הנוה מאחר הצאן: כי גם במלכותו נולד רש · כי כשר והגון הוא שימלוך כי גם במלכותו הוא נהפך ממנהג השררה ומקפין עצמו אצל החכמים כמדת הרשים · וכן (איוב יא יב) ועיר פרא אדם יולד שיהפך ויתנהג לו מנהג שהיה כעיר פרא ויעשה אדם: נולד · נעשה ולשון הוה הוא: (טו) ראיתי את כל החיים וגו' · מצאתי במדרש הספר הזה זה דור המבול שנאמר בהם (בראשית ו יט) ומכל החי: עם הילד

קול יעקב

דער בעל הבית מען האט גטרונקן טייערן ווין און געגעסן גוטע מאכלים האט דער ארומאן אן גהובן צוא קלאגן פאר צרות און זאגט איך בין גצווינגן גווארן צו זיין שולדיג פאר אזעלעכע זאכן וואס איך האב גאר נים פאר זיכם קיין מאל כו, זייא עס איז מיר גאר קיין מאל נים אוף גדאנגן אוף דיא גדאנקן איך זאל טרונקן אפילו פראסטן ווין כדי איך זאל נים שולדיג זיין פרעמדי קיין געלד אצונד מאנט מען מיך פאר טייערן ווין וואס איך וויים גאר נים דעם טעם דר נמשל איז · דער צדיק באניים זיך אוף דער וועלט מיט וויינוג ער עסט כמעט איין טרוקן שטוקל ברוט און צום סוף שטארבט ער דורך דיא זונד פון דיא רשעים וואס זיי האבן גטאן אלי תאוות אוף דער וועלט זייא האבן גגעסן די בעסטו מאכלים און גטרונקן דעם בעסטן ווין דס הט שלמה המלך גזאגט איך האב גזעהן (דמעת העשוקים) דיא טרערן פון דיא צדיקים וואס דר צדיק קלאגט און זאגט וואס האב איך גשולדיגט וואס איך מוז שטארבן דורך דיא זונד פון דיא רשעים (ואין להם מנחם) און זייא האבן נים קיין טרייסטר: נאך איין משל · מען האט צווייא מענטשן גבעטן אוף איין סעודת איז איינר תיכף גגאנגן אוף דער סעודה און איינר האט נים גוואלט תיכף גיין ווייל ער האט נים גוואלט זוצן ביי דעם טיש און ווארטן ביז אלי מענטשן וועלן זיך צו נויף קומן אוף דר סעודה · און אז דער ערשטר הט זיך גאיילט און איז תיכף גגאנגן אוף דער סעודה און האט נאך קיינם נים גפונן איז ער דער ווייל אליין גזעסין איין פאר שעה ביז דיא מענטשן זענן זיך צוא נויף גקומן האט ער מקנא גוועזן זיין חבר וואס איז גבליבן זוצן אין דער היים און איז נים גגאנגן תיכף · און האט חרטה גהאט וואס ער איז תיכף גגאנגן · נאר נאך דעם אז אלי מענטשן זענן זיך צוא נויף גקומן אין האבן זיך גזעצט עסין און זיין חבר איז נאך נים גקומן האט ער זיך גטראכט איך האב פארט בעסר גטאן וואס איך בין פריער גגאנגן פון מיין חבר ווארום איך וועל עסין און טרונקן און מיין חבר וועט זיין הונגעריג · נאך דעם זעהט ער וויא דר בעל הבית נעמט אגוט שטוק פוש מיט אשטוק גבראטנס און שיקט צוא זיין חבר אהיים טראכט ער זיך איך האב מיך אום זונסט גאיילט צוא גיין פריער ווארום מיין חבר עסט דאך אוך אזו וויא איך און ער זיצט זיך אין דער

פירוש ע"ט

וויסט נים להזהר עוד ער זאל זיך היטן פון נארישקייט ווארום ער איז שון פאר עלטערט גיווארן אין זיינע נארישקייט ווארום ער איז שון פאר עלטערט גיווארן אין דער זאך קען ער איז שון נים צו נעמן קיין מוסר דס מיינט מען דעם יצר טוב מיט דעם יצר הרע דרוף זאגט שלמה המלך אז איין מענש גיהער זעהן בעסר צוא הערין דעם יצר טוב וום ער ווערט אן גירופין ילד מסכן איין ארעם קינד וחכם און קליגט דעם מענשין ער זאל גיין אין גוטן וועג און זאל זיך שטארקין אנקעגין יצר הרע און זאל נים צו הערין דעם יצר הרע: (יד) כי מבית הסורים ווארום דער יצר הרע קומט ארוס מנצח צוא זיין דעם מענטשין ווי ער רירט זיך ארויס צו גיין פון דר מוטערס לייב אבר דר יצר טוב קומט נים ארוס פון אזו איין ארט כי ווארום אז דער יצר הרע האט שוין לאנג מנצח גיוועזין דעם מענשן כלומר אז דער מענש איז שוין אלט דרייצעהן יאר נולד רש ווערט ערשט גיבארין דר ארימר דאס מיינט מען דעם יצר טוב און ער קומט שון פון איין ריין ארט און פון איין הייליג ארט דרום גיהער איין מענטש זעהן אז ער זאל דעם יצר טוב צו הערין און נים דעם יצר הרע: (טו) ראיתי איך האב גזעהן את כל החיים אלע דיא לעבעדיגע מענשן המהלכים תחת השמש וואס זענן גיוועזין אוף דער וועלט דאס מיינט מען דעם דור המבול וום זיי האבן גזינדיגט און זענן פר לארין גיווארין פון דער וועלט עם הילד השני מיט דעם אנדערן קינד אשר יעמוד תחתיו וום עס איז גיבליבין אוף זייער ארט דס מיינט מען נח מיט

היים

יקים את־חברו ואילו האחד שיפול ואין שני להקימו : יא גם אם־ישכבו שנים
ותם להם ולאחד איך יחם : יב ואם־יתקפו האחד השנים יעמדו נגדו והחוט
המשלש לא במהרה ינתק : יג טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל אשר לא־
ידע

רש״י

לו. אם יכשל ולא דקדק את אשר שמע מפי רבו בא חבירו ומעמידו על האמת : ואי לו · ואוי ג לו : (יא) וחם להם · כמשמעו ולענין זכר ונקבה מתחממים זה מזה ומולידים : (יב) ואם יתקפו האחד · אם באו לשטים עליו לתקפו אם שנים הם יעמדו לנגדו וכ״ש אם ג׳ הם והחוט המשולש לא במהרה ינתק · ד״א מי שהוא ת״ח ובנו ובן בנו שוב אין תורה פוסקת מזרעו וכן הוא אומר (ישעיה נט כא) לא ימושו מפיך ומפי זרעך : ד ומפי זרע זרעך · ד״א זה המשולש במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא : בפנים אחרים נדרש במדרש יש אחד ואין שני לו אבל אין סדר כל המקראות הללו מתיישב עליהם : (יג) טוב ילד מסכן וחכם · זה יצר טוב ולמה נקרא ילד שאינו בא באדם עד י״ג שנה : מסכן · שאין האיברים שומעים לו כמו ליצה״ר : חכם · שמשכיל את האדם לדרך טובה : ממלך זקן וכסיל · זה יצה״ר שהוא מלך על כל האיברים · זקן שמשעה שנולד הולד הוא נתון בו שנאמר (בראשית ד ז) לפתח חטאת רובץ : וכסיל · שמתעהו בדרך רעה אך נדרש במדרש : (יג) אשר לא ידע להזהר עוד ·

שפתי חכמים

כמשמעו כמו כרווק הוא דניחא ליה לפרש בתלמיד שהוא בידו לקנות לו משא״כ אם ישא אשה דלא פסיק׳ מלתא שיהיה לו ממנה בן אבל ברווק א״א בתלמיד הולכך לדחוק ולפרש אף במילתא דלא פסיקא : ג דרש זה מדכתב מלא ביו״ד · א״נ ק״ל דהל״ל ואלו האחד שיפול אין שני להקימו בלא וי״ו דהכי קאי אדלעיל כי אם יפלו האחד יקים את חבירו ואלו כשאחד שיפול אין שני להקימו · לכ״ש אוי לו והוא התחלת ענין אז לא יובן בזולת וי״ו דואין כלומר אוי לו להאחד שיפול כאם אין שני להקימו : ר כן היא במדרש ובמ״ם אינו כלל

שהרי

פירוש ע״ט

ווען זיא פאלן האחד יקים את חבירו קאן איינר דעם אנדרן אויף שטעלין ואילו האחד אבער איינר וואס ער האט צוא זיך ניט קיין אנדערין שיפול אז ער פאלט ואין שני להקימו הט אים קיינר ניט אויף צו שטעלין : (יא) גם אויך אם ישכבו שנים ווען צוויי מענטשין ליגין אין איינעם וחם להם איז זייאווארים ולאחד אבר צוא איינעם איך ווי אזו יחם וועט ווארום זיין : (יב) ואם יתקפו האחד אונ ווען עס וועט קומן איין גזלן אונ וועט זיך שטארקין אויף אים השנים אז זייא זיינען צוויא יעמדו נגדו ווערן זיי זיך שטעלן אנטקעגן דעם גזלן והחוט המשולש אונ דער פאדים וואס ער איז אין דרייען לא במהרה ינתק וועט ער ניט גיך צו רייסין אז זיי זענן דריי מענטשין וועט מען זייא בוודאי ניט קענן בייא קומן · דרום גיהער איין מענטש זעהן אז ער זאל זיך ניט פירין איינר אליין : (יג) טוב עס איז בעסער ילד מסכן איין ארעם קינד וחכם וואס ער איז קלוג איידר איין אלטר מאן וכסיל וואס ער איז איין נאר אשר לא ידע וואס ער

קול יעקב

אז דאס דור זעהט דעם צדיק שטארבען האבען זייא מורא פאר זיך אונ טואן תשובה אונ מעשים טובים ; אונ דאס איז דאך איין כלל אז איינער איז מזכה איין רבים מיט איין מצוה איז דער זכות פון דער מצוה גרעכנט אויף אים ; מילא דער צדיק וואס ער שטארבט פאר דער זונד פון דעם דור אונ דורך דעם טוט דאס דור תשובה איז דער זכות פון דער תשובה גרעכונט אויף דעם צדיק נעמט דער צדיק שכר אויף יענר וועלט פאר זיינע אייגענע מצות וואס ער האט גטאן אונ נעמט שכר פאר דיא מצות וואס דאס דור טוט ווייל זייא האבן גזעהן דעם צדיק שטארבן · האט דער צדיק זיין קרן מיט פרוצענט · דאס האט שלמה המלך גזאגט איך האב גזעהן (דמעת העשוקים) דיא טרערן פון דיא צדיקים וואס זייא ווערן אוועק גרובט פון דער וועלט דורך פרעמדי זונד פון דעם דור (ואין להם מנחם) אונ זייא האבן ניט קיין טרייסטער · אונ נאך דעם זאגט שלמה איך האב גפונן צו זייא איין טרייסטונג (ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עודנה) איך לויב דיא צדיקים וואס זענן גשטארבן דורך דיא זונד פון דעם דור אונ דורך זייער טוט האבן דיא לעבעדיגי תשובה גטאן · האבן דיא צדיקים מיט דעם טוט מיין גווערקט וויא מיט דעם לעבן : נאך איין משל ; עטליכי סוחרים זענן גקומען אויף נאכט לעגר אונ איין סטאנציע אונ האבן גנעמן פלייש אונ גטרונקן ווייין אונ האבן זיך אן גטאן תענוגים אין דער סטאנציע · אונ דער ווייל אזו וויא זייא זענן דארט גוועזן איז אן גקומן איין ארום מאן אויך אויף נאכט לעגר אונ האט ארום גנומן פון זיין זעקיל גאר איין שטיקעל ברויט אונ האט גגעסן · בנאכט זענן דיא סוחרים אויף גשטאנען אונ זענן אנטלאפן אונ עס איז אובער גבליבן נאר דער ארומאן · אז עס איז גקומן אין דער פריא איז דער בעל הבית אויף גשטאנען אונ האט גוואלט בייא דיא אורחים נעמען גצאלין פאר דעם עסין אונ טרונקן האט ער מיין ניט גפונן נאר דעם ארומאן וואס איז אן גקומן בנאכט נאך דיא סוחרים האט דער בעל הבית גמיינט אז ער איז איינר פון דיא סוחרים האט ער אים גנומן אונ האט אום איין גזעצט אין דער תפיסה פאר דעם געלד וואס עס קומט פאר דעם עסין אונ טרונקן אמאל קומט דער בעל הבית אונ דער תפיסה אריין , פרעגט אום דער ארומן האט האבן דיא מענטשן אזעלעכס גטאן וואס זייא זענן דיר שולדיג גבליבן אזוי פיל געלד אין איין נאכט · ענטפרט

דער

מְלֹא חָפְנַיִם עָמָל וּרְעוּת רוּחַ׃ ז וְשַׁבְתִּי אֲנִי וָאֶרְאֶה הֶבֶל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃
ח יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי גַּם בֵּן וָאָח אֵין־לוֹ וְאֵין קֵץ לְכָל־עֲמָלוֹ גַּם־עֵינָיו עינו ק׳ לֹא־
תִשְׂבַּע עֹשֶׁר וּלְמִי׀ אֲנִי עָמֵל וּמְחַסֵּר אֶת־נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַּם־זֶה הֶבֶל וְעִנְיַן רָע הוּא׃
ט טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן־הָאֶחָד אֲשֶׁר יֵשׁ־לָהֶם שָׂכָר טוֹב בַּעֲמָלָם׃ י כִּי אִם־יִפֹּלוּ הָאֶחָד
יָקִים

רש"י

ומיניעו שיהא בהן נחת רוח ליוצרו: ממלא חפנים נכסים הרבה בעבירה שהוא עמל ועצבות רוח לפני המקום: (ז) תחת השמש · כמו תחת השמים (ח) יש אחד ואין שני: יש לך אדם שעושה דברים ביחידי: גם בן ואח אין לו · אם ת"ח הוא אינו קונה לו ב תלמיד שהוא כבן ולא חבר שהוא כאח · ואם רווק הוא אינו נושא אשה להיות לו כאח לעזר ולהוליד בן. ואם סוחר הוא אינו קונה לו שותפים ויוצא לדרך יחידי ואין קץ לכל עמלו יגע בגירסא ואם סוחר הוא עמל בפרקמטיא: גם עינו לא תשבע עושר · לא יהא שבע בטעמי תורה שהרבה תורה לומד אדם מתלמידיו · ולענין הממון רודף תמיד אחר הממון: ולמי אני עמל · מאחר שאיני מעמיד תלמידים ואיני נושא אשה להוליד בנים: (ט) טובים השנים · לכל דבר מן האחד לפיכך יקנה לו אדם חבר וישא אשה אשר יש להם יותר ריוח בעמלם · הרבה מלאכה נעשית בשנים שאין היחיד מתחיל בה לבדו: (י) כי אם יפולו · כמשמעו · ולענין המשגה אם תקפה עליו משנה שלו חבירו מחזירו

שפתי חכמים

בפ׳ אין דורשין: ב דק"ל הנביא מדבר בבהירות אדם שם שבכחו לעשות שהרי אחר כך מוכיחו טובים השנים שישתדל שיהיה לו שנים ואיך היא בכחו לעשות שיהיה לו אח · לכ"פ אם תלמיד חכם הוא כו׳ ומה שלא פי׳ ג"כ בתלמיד חכם בן

קול יעקב

ער פלעגט תמיד געבן אין די קליינע סחורה אויף באָרג אונ אז ער האט גדאַרפט פאַרן ברענגן אַנדרי סחורה האָבן אים די סוחרים פון די קליינע בצאָלט די חובות האט ער שון גהאט געלד צו פאָרן נאך אַנדרי סחורות · אזו פלעגט זיין תמיד זיין מנהג · אַמאָל איז ער גקומן צוא די קלייני סוחרים מאַנן די חובות אונ זייא האָבן נים גהאט צוא בצאָלן ווייל זייא האָבן נאך נים פאַר קופט די סחורות · אונ דער סוחר האט אָבר גדאַרפט גנייטיג פאָרן נאך אַנדרי סחורות אונ האט נים גהאט קיין געלד · האט זיך דער סוחר מיישב גוועזן אונ איז גגאַנגן צו איין עושר וואס האט גהאט מזומן געלד אונ זאָגט צוא אים דוא ווייסט דאך אז די סוחרים פון די קלייני זענן בטוחים נאר זייא האָבן אצונד נים קיין געלד צו בצאָלן · אוב דוא ווילסט צאָל מיר אוס פאַר זייא זייערי חובות וואס עס קומט מיר פון זייא אונ איך וועל דיר געבן זייערי וועקסלין וועל איך קענן פאָרן קויפן אַנדרי סחורה · אונ נאך דעם אז זייא וועלן האָבן געלד וועלן זייא דיר בוודאַי בצאָלען דאס קרן מיט דעם פרוצענט · דער נמשל איז · אז גאט זעהט דאס דור איז אָרים אונ מצות אונ האָבן נים קיין כח צוא פאַר נעמן די שטראָף וואס עס קומט זייא פאַר די זינד קענן זייא דאך נים בצאָלן זייערי חובות · ווערט גאט גצאָלט פאַר דעם דור פון איין מענטשן · היינו ער נעמט צו דעם צדיק פון דער וועלט ווערט שון פאַר געבן די זינד פון דעם דור . אונ

פירוש ע"ם

האט גאָט נחת רוח ממלא חפנים פון צוויי פולי גיופלין כלומר פון דעם וואס ער הט פיל עשירות אונ עס איז פאַר גאָט עמל ורעות רוח אום רעכב אונ גיבראָכין גימיט דהיינו אז דם פיל עשירות איז פון גזלה האט גאָט קיין נחת רוח ניט פון דעם עשירות : (ז) ושבתי אני האב איך זיך אום גיקערט וארא‍ה אונ האב אוך גזעהן הבל תחת השמש איין נאַרישקייט אויף דר וועלט : (ח) יש אחד עס איז פאַר האנדן איין מענטש וואס פירט זיין אַלץ אַליין ואין שני אונ נעמט ניט צו זיך דעם אַנדרן דם מיינט מען אזו איין מענש וואס ער וויל ניט נעמן קיין ווייב גם בן ואח אין לו דרום הט ער ניט קיין זון אונ ניט קיין ברודר כלומר אז ער וואָלט נעמן איין ווייב וואָלט זיא גוועזן צו אים איין הילף אזו וויא איין ברודר אונ זי וואָלט אים גיהאַט איין זון ואין קץ לכל עמלו און פון דעסט וועגין איז ניט פאַר האנדן איין סוף צו זיין מידיקייט נאר ער אַרבעט תמיד גם עיניו לא תשבע עושר אוך זיין אוג קען זיך ניט אָן זעטן מיט רייכקייט כלומר וויא פיל ער האט איז איהם קיין מאל ניט גינוג ולמי אני עמל אונ ער איז זיך ניט מיישב ער זאל טראַכטין פון וועמעס וועגין טוא איך מיך מיהען ומחסר את נפשי מטובה און טוא פאַר פעלין מיין אייגענע לייב פון גוטץ גם זה הבל איז דאס אוך איין נאַרישקייט וענין רע הוא אונ איין שלעכטר שטייגר פר דעם מענטשין : (ט) טובים זייא זענין תמיד בעסר השנים די צוויי מן האחד פון איינם אשר יש להם וואָרום עס איז פר האנדרין צו זיי שכר טוב בעמלם איין גוטן רווח פאַר זייער מידיקייט כלומר עס איז פאַר האנדן פיל זאַכין וואס צווייא קענין דם טוא קאָן אונ איינער קאָן דס ניט מאַן דרום קענין צווייא מער פאַר דינן פון איינם דרום גיהער איין מענטש ז[illegible] אז ער זאל זיך נעמן איין ווייב אונ צו זיין משא ומתן זאל ער זיך נעמן הילף : (י) כי אם יפלו ווא[illegible]

עֲדֶ֖ן לֹ֣א הָיָ֑ה אֲשֶׁ֤ר לֹֽא־רָאָה֙ אֶת־הַמַּעֲשֶׂ֣ה הָרָ֔ע אֲשֶׁ֥ר נַעֲשָׂ֖ה תַּ֥חַת הַשָּֽׁמֶשׁ׃
ד וְרָאִ֨יתִי אֲנִ֜י אֶת־כָּל־עָמָ֗ל וְאֵת֙ כָּל־כִּשְׁר֣וֹן הַֽמַּעֲשֶׂ֔ה כִּ֛י הִ֥יא קִנְאַת־אִ֖ישׁ מֵרֵעֵ֑הוּ גַּם־
זֶ֥ה הֶ֖בֶל וּרְע֥וּת רֽוּחַ׃ ה הַכְּסִיל֙ חֹבֵ֣ק אֶת־יָדָ֔יו וְאֹכֵ֖ל אֶת־בְּשָׂרֽוֹ׃ ו ט֕וֹב מְלֹ֥א כַ֖ף נָ֑חַת

מלא

רש"י

ב ו מב) זכרה לחסדי דוד עבדך: (ג) עדן · עדיין: אשר לא ראה את המעשה · ראיתי במדרש קהלת אלו תתקע"ד א דורות שקומטו להבראות ולא נבראו: (ד) וראיתי אני את כל עמל · כן העבירות שהן עמל בעיני הקב"ה: ואת כל כשרון המעשה · שאינו לשם שמים אלא לקנאת איש מרעהו שמניחם הבל: כי היא קנאת איש · אשר היא קנאת איש מרעהו: (ה) הכסיל · הרשע חובק את ידיו ואינו יגע ואינו אוכל אלא מן הגזל: ואוכל את בשרו · ליום הדין שרואה לצדיקים בכבוד והוא נידון · כך נדרש בספרי: (ו) טוב מלא כף נחת · להיות קונה נכסים מעט

שפתי חכמים

מדליקין: א פי' אלו כמחשבה נגזרו להבראות ל' ותקמטוי קודם שנברא העולם נגזר עליהם להבראות שיבאו קודם מתן תורה ראויה היתה תורה להנתן לאלף דור וכשראה שאין העולם מתקיים בלא תורה עמד וטרדן מן העולם וספסין מתן תורה לעשרים דורות מאדם עד משה רבינו: כ"פ רש"י

פירוש ע"ט

אויף דר וועלט אֲשֶׁר לֹא רָאָה וואס ער הט נאך ניט גיזעהן אֶת הַמַּעֲשֶׂה הָרָע דיא שלעכטע זאכין אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וואס ווערט גיטאן אויף דר וועלט: (ד) וְרָאִיתִי אֲנִי אונ איך האב גיזעהן אֶת כָּל עָמָל גאר דאס אום רעכט כלומר די עבירות וְאֵת כָּל כִּשְׁרוֹן הַמַּעֲשֶׂה אונ ווידר גאר דיא גוטע מעשים כִּי הִיא קִנְאַת אִישׁ מֵרֵעֵהוּ ווס זיי זענן ניט פון גאטס וועגין נאר פון איין מענטשינס וועגן כדי מען זאל אים לובן האב איך גיזעהן גַּם זֶה הֶבֶל אז דיא ביידע זאכין איז נישט וּרְעוּת רוּחַ אונ איין צוא בראכין גימיט דען אז ער טוט אפילו איין מצוה נאר ניט לשם שמים איז דאך שון זיין ווילין ניט דר בוי: (ה) הַכְּסִיל דר נאר דאס מיינט דעם רשע חוֹבֵק אֶת יָדָיו האלזט זיינע הענט כלומר ער טוט ניט קיין מלאכה אז ער זאל קענן זיך מפרנס זיין פון דר מלאכה נייערט ער איז איין גזלן אונ איז זיך מפרנס מיט גזלה וְאֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ אבר דער סוף וועט זיין אז ער וועט אויף עסין זיין פלייש כלומר לעתיד אז ער וועט זעהן אז די צדיקים האבן גרוס כבוד אונ אים וועט מען שטראפן מיט יסורים וועט ער זיך עסין אויף דעם וואס ער איז אויך ניט גוועזן גוט ביי זיין לעבן אבר דענס מאל העלפט ניט דעם מענשן קיין חרטה דרום גיהער איין מענש זעהן אז ער זאל טאן גוטס כל זמן ער לעבט: (ו) טוֹב עס איז בעסר אז איין מענש האט מְלֹא כַף איין פול גייפיל כלומר אז ער הט איין ביסל עשירות פון דעם וואס ער האט פר דינט נחת וואס פון דעם

קול יעקב

אל"י דיני יאר אונ ווען ער זאל גוועזן נאך לעבן חאלט שי בוודאי נאך גטאן פיל מצות אונ מעשים טובים. פון דעסט וועגן איז דאס אזו איין שאדן וום כען קען דאס ממלא זיין ווארום עס קען זיין אז איין יחיד זאל זיך נעמן צום הארץ אונ זאל תשובה טאן אונ טאן מצות מיט מעשים טובים ווייל ער זעהט צדיקים שטארבן מילא וועט דער יחיד ממלא זיין וואס דעם צדיק האט נאך געפעלט אבער אז איין קליין קונד שטארבט וואס ער האט ערשט אן גהובן צו לעבן אונ טאמר וואלט דאס קונד גוועזן איין צדיק פון דעם אן הייב בוז דעם סוף מילא פעהלט זיך איין גאנצר מענש מיט דיא יארן אונ מיט דיא טעג · ווער קען דעם גרויסן שאדן ממלא זיין · אפילו ווען דער פאטר וועט זיינו אוברוגי יארן עוסק זיין אין תורה אונ מצות וועט ער אויך ניט קענן ממלא זיין וואס דאס קונד וואלט גקענט טאן מצות פון דעם אן הייב בוז דעם סוף. דאס זעלבע זאגט שלמה המלך איך האב גזעהן דיא טרערן פון דיא גרובטע אונ זייא האבן ניט קיין טרייסטר דאס מיינט מען דיא קליינע קונדר וואס זייא ווערן אוועק גרובט פון דער וועלט דורך דיא זונד פון דיא פעטיר אונ קיינר קען ניט ממלא זיין דעם חסרון · דער חילוק איז פון דעם וואס דיא צדיקים שטארבן דורך דיא זונד פון דעם דור אונ וואס דיא קונדר שטארבן דורך דיא זונד פון דעם דור · איז דאס דער חילוק דיא צדיקים האבן חאטשי אמאל פאר זיכט דעם טעם פון אזונד אבר דיא קליינע קונדר האבן דאך נאך ניט פאר זיכט דעם טעם פון זונד וואס זאלן זייא ליידן דעם עונש פון דיא עלטערין. עס איז אמשל איינער האט חתונה גמאכט אמאבטר אונ האט דעם איידום גנומן צו זיך אויף קעסט דער ווייל איז מען אים גקומן מאנן אלטי חובות האט ער גשווינד דעם איידום אפ גשוקט צום פאטער ער האט גזאגט לאז חאטשי דער איידום ניט זעהן מיין בושה · זיינו איינגני קונדער האבן גשריגן וואס וועלן מיר טאן ענטפערט ער זייא עטץ האט גגעסן פון דעם געלד וואס איך בין שולדיג דרום מעגט איר ליידן דאס שלעכטץ וואס

איז מיר · אובער דער איידום האט ניט גהאט קיין שום נוטץ בייא מיר פאר וואס זאל ער ליידען שלעכטץ · דאס גלייכע איז אויך דא דיא צדיקים האבן אפשר שון פאר זיכט דעם טעם פון אזונד דרום שטארבן זייא דורך דיא זונד פון דעם דור · אבר דיא קליינע קונדר האבן דאך קיין מאל ניט פאר זיכט דעם טעם פון אזונד אונ זייא האבן דעם עונש אום זיסט דרום זאגט שלמה (ואין להם מנחם) זייא האבן ניט קיין טרייסטר: נאר איין משל צו איין סוחר וואס

ער

ד א וְשַׁבְתִּי אֲנִי וָאֶרְאֶה אֶת־כָּל־הָעֲשֻׁקִים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְהִנֵּה ׀ דִּמְעַת
הָעֲשֻׁקִים וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם וּמִיַּד עֹשְׁקֵיהֶם כֹּחַ וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם׃ ב וְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת־
הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ מִן־הַחַיִּים אֲשֶׁר הֵמָּה חַיִּים עֲדֶנָה׃ ג וְטוֹב מִשְּׁנֵיהֶם אֵת אֲשֶׁר־
עדן

שפתי חכמים

ולמה אמר ראיתי כי אין טוב · לכ"פ לאדם : ר דק"ל דבריו סותרים זה את זה כאן משבח המתים ואחר כך אמר כי לכלב חי טוב מארי המת · לכ"פ עד שלא שלט בו' : ש פי' כשחטאו ישראל במדבר עמד משה לפני הקב"ה ואמר כמה תפלות ותחנונים לפניו ולא נענה וכשאמר זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך מיד נענה : ת פי' דכשבנה שלמה את בית המקדש בקשו להכניס ארון לבית קדשי הקדשים דבקו שערים זה בזה אמר שלמה עשרים וארבע רננות ולא נענה כיון שאמר זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה כך דרשו רז"ל פרק במה

רש"י

ילנימו : (א) ושבתי אני ואראה · ברוח הקדש את כל העשקים · הנעשים עשוקים בגיהנם במעשים אשר נעשים : תחת השמש · תחת חלופיה של התורה והנה דמעת העשקים · בוכים על נפשותיהם העשוקים ביד מלאכי משחית ואכזרים וכן הוא אומר (תהלים פד ז) עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו אלו יורדי גיהנם ואף מקרא זה כך נדרש בספרי : ומיד עושקיהם כח · עושקיהם מכריחים ותוקפים אותם בכח : (ב) שכבר מתו · עד שלא שלט ר בהם יצר הרע הזה לדוחסם מן הקדוש ברוך הוא כגון אבות הראשונים שלא נענה משה ש אלא על ידיהן וכגון דוד אבי שלא נענתי ת אני בכ"ד רננות עד שאמרתי (ד"ה

קול יעקב

(ושבתי אני ואראה) איך האב מיך אום גקערט אונ האב גזעהן (ואת כל העשוקים תחת השמש) דיא אלי חאס ווערן גרובט אוף דער וועלט (והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם) אונ דיא טרערן פון דיא גרובטע וואס זייא וויינן אונ זייא האבן נים קיין טרייסטער (ושבח אני את המתים שכבר מתו) לויב איך בעסער דיא מענטשן וואס זענן שון לאנג געשטארבן (מן החיים אשר המה חיים עודנה) מער פון דיא וואס לעבן אונ ווערן גפיינגט דורך די רשעים אצונד וועלן מיר פאר שטיין דעם מאמר דורך דעם וואס קליינע קונדר שטארבן פר דער צייט פונקט וויא איין סוחר פראגט זיך ארום אין שטאט מיט אמשכון געלד זיך צוא לייאן איז דאך דאס אגרוסע בושה אזו דיא קליינע קונדער זענן דיא יודנס משכון ווארום נאט האט נים גוואלט דיא יודן געבן דיא תורה בוז זייא האבן געגעבן דיא קונדר אמשכון אז זייא זענן נים מקיים דיא תורה שטארבען דיא קליינע קונדר מילא אז מען זעהט קליינע קונדר שטארבן איז דאס דאך אשאנד פאר דיא פעטר · נאך האבן אונזרי חכמים געזאגט עס איז פאר האנדן צווייא שרלייא משכנות פאר דיא זונד פון דעם דור . אז עס איז דא צדיקים אין דור שטארבן דיא צדיקים דורך דיא זונד פון דעם דור אונ אז עס איז נים דא קיין צדיקים · אזו שטארבן דיא קליינע קונדער דורך דיא זונד פון דעם דור · אונ דער חילוק איז פון דיא ביידע משכנות פונקט וויא איינר קומט צו זיין חבר אונ צו ברעכט דעם חברס מייערי כלי · חאטשי דער וואס האט צו בראכן איז איין עושר אונ קען בצאלן פאר דער כלי פון דעסט וועגן האט דער בעל הבית פון דער כלי צער ווארום ער האט נים געהאלטן דיא כלי ער זאל פאר איר נעמן געלד · נאר ער האט זיא געהאלטן ער זאל מיט איר ניצן · אונ דער האט צו בראכן דיא כלי קען ער זיך מיט איר שון נים ניצן אבר אז דער וואס האט צוא בראכן איז איין ארומאן אונ קען גאר נים בצאלן פאר דער כלי אזו הט דער בעל הבית נאך מיין צער . דאס געמליכי איז אז דער צדיק שטארבט וואס ער האט שון געלעבט וויפול יאר אונ האט עוסק גוועזן אין דער תורת את מצות אונ מעשים טובים ; חאטשו גאט טרויערט אויף דעם צדיק וויל ער האט נאך נים אום געלעב

פירוש ע"ט

גיגעבן פון דעם הימל דרום גיהער ער זיך דו מיט פרייען אונ באנוגין לאזן אבר נים גילוסטין אז ער זאל איין זאמלען געלט פון דיא קינדר וועגין כי מי יביאנו ווארום ווער וועט אים ברענגן לראות אז ער זאל זעהן במה שיהיה אחריו אין דעם עשירות וואס ער הט אן גיגרייט אויב דיא קינדר וועלן מצליח זיין דרינען אונ אויב נים דרום גיהער ער זיין שמח בחלקו :

(א) ושבתי אני האב איך מיך אום גיקערט ואראה אונ האב גיזעהן מיט רוח הקודש

את כל העשוקים אלע די וואס ווערין גירויבט תחת השמש אויף דר וועלט והנה דמעת העשוקים אז דיא גירויבטע וויינען זייער מחמת זיי זענען אין דיא הענט פון רשעים וואס זייא זענן זיך נים מרחם איבר זיי אונ טוען זיי אן יסורים קשים ואין להם מנחם אונ זייא האבן נים קיין טרייסטר ומיד עושקיהם אונ פון די הענט וואס רויבין זיי כח אי נישט מער ווייל זיי האבן מער כח פר זיי אונ זענן שטארקר אבר נים מיט יושר ואין להם מנחם האבן זייא נים קיין טרייסטר וום זאל זיי קענ טרייסטין מיט זיין הילף ווארום עם קען זייא קיינר נים העלפין : (ב) ושבח אני זאגט שלמה המלך אויף אזעלכע לייט לוב איך בעסר א המתים שכבר מתו דיא מענטשן וואס זיי זענן שוי לאנג גישטארבין מן החיים מער פון דיא לעבדיגע אשר המה חיים עדנה וואס זיי לעבן נאך היינט אונ ווערין גיפייניקט דורך די רשעים (ג) וטוב משניהם אונ עס איז בעסר פון ביידע א אשר עדן לא היה דר וום איז נאך גאר נים גיוועזי

יח אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי עַל־דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם לְבָרָם הָאֱלֹהִים וְלִרְאוֹת שְׁהֶם־בְּהֵמָה הֵמָּה
לָהֶם׃ יט כִּי מִקְרֶה בְנֵי־הָאָדָם וּמִקְרֶה הַבְּהֵמָה וּמִקְרֶה אֶחָד לָהֶם כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת
זֶה וְרוּחַ אֶחָד לַכֹּל וּמוֹתַר הָאָדָם מִן־הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל׃ כ הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל־
מָקוֹם אֶחָד הַכֹּל הָיָה מִן־הֶעָפָר וְהַכֹּל שָׁב אֶל־הֶעָפָר׃ כא מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם
הָעֹלָה הִיא לְמָעְלָה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ׃ כב וְרָאִיתִי כִּי אֵין טוֹב
מֵאֲשֶׁר יִשְׂמַח הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו כִּי־הוּא חֶלְקוֹ כִּי מִי יְבִיאֶנּוּ לִרְאוֹת בְּמֶה שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרָיו׃

ושבתי

רש"י

דרי חוטבנא: (יח) אמרתי אני בלבי · בראותי אלה: על דברת בני אדם. שאחזו להם מדת גאוה לנהוג שררה ורבנות בקטנים מהם: לברם (ס"א לבררם) הקב"ה להודיעם שאין שררתם כלום · ולהראותם שהם ואף השרים והמלכים: בהמה המה להם · כשאר בהמה וחיה המה לעצמם: (יט) כי מקרה בני האדם וגו'. הוא טעם הדבר אשר נתן הקב"ה מקרה ופגע לבני אדם ויש מקרה ופגע ע לבהמה ומקרה אחד לשניהם נתן. כי כשם שזה מת כך זה מת: ומותר האדם מן הבהמה אין · ויתרונו והצלחתו של אדם יותר מן הבהמה אינו נראה משמת כי הכל נהפך להיות הבל לשוב אל העפר: (כא) מי יודע · כמו (יואל ב יד) מי יודע ישוב פ מי הוא אשר מבין ונותן לב שרוח בני אדם היא העולה למעלה ועומדת בדין ורוח הבהמה היא היורדת למטה לארץ ואין לה ליתן דין וחשבון וצריך שלא להתנהג כבהמה שאינה מקפדת על מעשיה: (כב) וראיתי · בכל אלה: צ כי אין טוב ק · לאדם: מאשר ישמח במעשיו · ביגיע כפיו ישמח ויאכל ולא להרחיב כשאול נפשו לחמוד להתעשר להתרבות לא לו: כי הוא חלקו · יגיע כפיו הוא החלק הנותן לו משמים ובו ישמח: כי מי יביאנו · לראות לאחר שמת במה שיהיה לבניו אם יצליחו גם הם בעושר שאסף הוא והניח להם או לא

שפתי חכמים

מדליקין על כל דעל שלא עבירות נסים מיתות: ע פירש שאי כי נתינת טעם הוא למה שלפניו למה בבהמה כמה לכם כדמפרש ואזיל: פ ופירושו גם כן מי אשר מבין ונותן לב: צ דק"ל במה ראה שמה יותר מקודם לכן · לכ"פ בכל אלה: ק דק"ל חלילה שיאמר כן הלא כתיב טוב יי' והתורה היא לקח טוב

פירוש ע"ט

אני בלבי טראכט איך מיר אין הארצין על דברת בני אדם איבער דעם ענין פון דיא מענשן וואס השם יתברך גיט זייא פיל עשירות אונ זיי זענן דאך פרום לברם האלהים אז גאט וויל זייא גאר אום קלערין אונ אום פרובין אויב זייא וועלין עפס מיט דעם עשירות גוטס טאן ולראות אונ זאל זיי ווייזין שהם בהמה המה להם אז זיי זענן גלייך וויא איין בהמה ווס הט קיין פר שטאנט ניט אונ זיי מוזן אויף עולם הבא דרויף אלץ ענטפרין: (יט) כי מקרה בני אדם ווארום מיר זעהן אז עס איז פאר האנדין איין טרעפונג פון איין מענשן דאס ער מוז שטארבן ומקרה הבהמה אונ איין טרעפונג פון איין בהמה ומקרה אחד להם אונ איין טרעפונג איז צווא זיי ביידין כמות זה אזו ווי דיא בהמה ווערט גיטויטט כן מות זה אזו שטארבט איין מענש אויך ורוח אחד לכל אונ איין אטום איז בייא אלע · ומותר האדם מן הבהמה אונ דם איבריקייט פון איין מענשן מער פון איין בהמה אין איז גאר נישט כי הכל הבל ווארום עס ווערט אלץ נישט · אונ נישט מער אז דיא נשמה טהורה וואס השם יתברך הט דעם מענשין גיגעבן קריגט זי איר לוין נאך אירע מעשים נאך אונ דרום דארף מען זיא אויך ריין אפ געבן דא וועט זיא האבן איין גרויסן שכר אויף יענער וועלט אונ קאן נאך זיין אין דר מדריגה בעסר ווי איין מלאך: (כ) הכל הולך אלץ גייט אל מקום אחד אין איין ארט אריין הכל היה מן העפר אלץ איז בשאפן גיווארן פון דער ערד והכל שב אל העפר אונ אלץ קערט זיך אום צו דער ערד: (כא) מי יודע וועלכר מענש עס פאר שטייט אבר זאל אויך עס מאכן פר שטיין צווא אנדרע מענשין אז רוח בני האדם דר אטום פון די מענשין דם מיינט מען די נשמה העולה היא למעלה גייט זי ארויף אויף דעם הימל נאך דעם טויט כדי זיא זאל אפ געבן חשבון אויף דער וועלט ורוח הבהמה הירדת היא למטה לארץ אונ דער אטום פון דער בהמה גייט אראפ אין דער ערד כלומר זיא באדארף ניט גיין ארויף אפ געבן חשבון דרום דער ווס נעמט זיך דאס צום הארצן געהער ער זעהן אז ער זאל זיך ניט פירין ווי איין בהמה וואס זיא גוט ניט אכטונג אויף אירע מעשים: (כב) וראיתי האב איך גיזעהן כי אין טוב אז עס איז ניט פר האנדין קיין בעסרס פאר איין מענשין מאשר ישמח האדם במעשיו אז איין מענש זאל זיך נאר פרייען אונ באנוגין לאזן מיט דעם וואס גאט שיקט אים צו אז ער פאר דינט כי היא חלקו ווארום דם איז זיין חלק ווס מען האט אים אפ

לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לִגְרֹעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו׃ טו מַה־שֶּׁהָיָה כְּבָר הוּא
וַאֲשֶׁר לִהְיוֹת כְּבָר הָיָה וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת־נִרְדָּף׃ טז וְעוֹד רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ
מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה הָרֶשַׁע וּמְקוֹם הַצֶּדֶק שָׁמָּה הָרָשַׁע׃ יז אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי אֶת
הַצַּדִּיק וְאֶת־הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים כִּי־עֵת לְכָל־חֵפֶץ וְעַל־כָּל־הַמַּעֲשֶׂה שָׁם

אמרתי

שפתי חכמים

שיראו מלפניו · לכן פירש ובשנשתנה כו׳ : י ודיוקו של רש״י דאם לא כן מה ענין והאלהים יבקש וגומר ואשר להיות כבר היה · אלא כך פירושו מה שהיה כבר הוא יש לנו להעיד שראינו שהקדוש ברוך הוא בקש את הנרדפים ואשר להיות כבר היה כו׳ אין הקדוש ברוך הוא משנה מדותיו ואשר בקש כבר הנרדפים כן יבקש לעתיד את הנרדף ליפרע מן הרודף ומ״ש לפיכך מה יתרונו כו׳ כדי לחברו עם הפסוקים שלפניו : כ דקשה לרש״י תרתי ל״ל · לכן פירש דמקום המשפט שמה הרשע קאי על מה שיעשו ברשע ראשי׳ בשוחד ישפוטו ומקום הצדק שמה הרשע קאי אפורענותם : ל פירש כתהלת התיבה פתח רי״ש לומר שהוא שם דבר פירש שם דבר של רשעם כמו הרשע דרישא : מ פי׳ דבסוף פסוק ואתנחתא נהפך הסגו״ל לקמ״ץ כמו פלא תחת פלא שראשון בסגו״ל והשני בקמ״ץ : נ פירש בבא עת הפקידה שאדם בסכנה ומזכירים עונותיו לכאלל שם מזכירים כל מה שעשה : ס פירש רעיא היגר ועיזין דביתין קלי׳ לרוץ והרועה הפיסח אינו יכול לרוץ ולהגיע לנוה שמגיע בשער גדרות לאן כדמתרגמינן חוטרין דפן ותמת הדיר כדתנן הכונס לאן לדיר שם מפלה לו החשבון מבריתות שברת׳ ושם מכה אותה כלומר האשה כשהיא בבריאות פעמים שזכיותיה תולין ואין כח במקטרג להזכיר עונה אבל כשתגיע לפתח שסכנה וצריכה לנסים שם מזכירים עונותיה ומעשיה אם ראויה היא לנס אם לאו כך דרשו בפרק במה

רש״י

(טו) מה שהיה כבר הוא. מה שהיה מלפנינו כב... הוא עשוי ורא׳ינוהו או שמענוהו מאחרים שראוהו ויש לנ... להעיד עליו שראינו שהקב״ה מבקש את הנרדפי... י יעקב נרדף עשו רודף (מלאכי א) ואהב את יעק... ואת עשו שנאתי . מצרים רודפים את ישראל מצרי... שבעו בים וישראל הלכו ביד רמה : ואשר · עתי... להיות עוד באחרונה הוא דוגמת מה שכבר היה · כלש... בראשונה כן באחרונה . אין הקב״ה משנה מדותי... בעולם : והאלהים יבקש את נרדף . ליפרע מ... הרודף לפיכך מה יתרונו של עושה הרעה באשר הו... עמל הרי סופו להפתלם : (טז) מקום המשפט וגו׳ ... ראיתי ברוח הקודש מקום לשכת הגזית בירושלים שהית... (ישעיה א) מלאתי משפט שמה ישפטו ב רשע כמו שנ... (מיכה ג) ראשיה בשוחד ישפוטו וראיתי פורענותם ... מקום הצדק · שער התווך שהיה מקום ההוך הלכו... שמה הרשע שם ישבו שר סכום רב סרים נרגל שרא... רב מג ונבוכדנצר וחיילותיו ודנין את ישראל ביסורי... קשים ומשפטי מות : שמה הרשע . טעמו למעל...

ל לומר שהוא שם דבר כמו הרשע (והיה ראוי לינקד בסגו״ל הרי״ש) אלא לפי שהוא סוף פסוק נהפך לינק״... קמ״ץ גדול מ ואף על פי שבכל מקום לא מצינו לו עוד שמתהפך באתנחתא וסוף פסוק : (יז) אמרתי אנ... בלבי וגו׳ · לפיכך אני אומר את הכל שופט הקב״ה לאחר זמן ואע״פ שמתעכב הדבר סופו לבא אל שעתו ... כי שעה יש לכל חפץ אף לפורענות · ולפקודת הדין יש עת מתי יבא : ועל כל המעשה · שעשה האדם ש... ישפטוהו בבא עת הפקודה · שם בא ותו העת ניתן זמן לכל המעשה להשפט עליו נ אבבא חוסרי מילי ס ומ...

פירוש ע״ט

און האט פאר ענדרט דם פירונג פון דר וועלט דרום אז איין מענש זאל פר גאט מורא האבן : (טו) מַה שֶּׁהָיָה זאגט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ דאס וואס איז גיוועזין כְּבָר הוּא דאס איז דאך שון לאנג פר ביי דורך דר גְזֵירָה פון הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ און עס קאן שון אנדרש ניט זיין וַאֲשֶׁר לִהְיוֹת און דם וואס וועט חייטער זיין כְּבָר הָיָה איז עס אוך דם איינגע וואס עס איז גיוועזן כְּלוֹמַר גאט איז קיין מאל ניט משנה זיין שטייגער וויא אזו ער הט זיך גפירט ביז אהער מיט די מענשן אזו וועט ער זיך ווייטער פירן מיט זיי · דאך אבר וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף אז גאט בגערט דעם מענשן וואס ער ווערט גיאגט פון יענם מענשן אזו וויא מיר גפינן ביי יַעֲקֹב אָבִינוּ ווס עֵשָׂו האט אים גיאגט · און האט אים גיוואלט שלעכטם טאן שטייט אין פסוק וָאֹהַב אֶת יַעֲקֹב נוא אז עס איז יוא אזו ווס קומט ארום דעם מענשן וואס ער יאגט יענם נאך און וויל אים שלעכטם טאן דר כוף וועט דאך זיין גאט וועט אים בצאלין דאס שלעכטם וואס ער ווי... יענם טאן : (טז) וְעוֹד רָאִיתִי נאך איין זאך האב איך גיזעהן בנבואה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וואס אוף דע... וועלט איז מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט אז אין דעם ארט ווס ע... דארף זיין משפט שָׁמָּה הָרֶשַׁע דארטין איז או... רעכט וּמְקוֹם הַצֶּדֶק און דעם ארט וואו דר צדי... איז קומט אוך דר רשע צו גיין אין וויל אים א... ריידן צוא שלעכטם : (יז) אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי דרו... טראכט איך מיר אין הארצין אֶת הַצַּדִּיק דע... צדיק ווען ער טוט אפילו איין מאל שלעכטם וְאֶת הָרָשָׁע און דעם רשע יִשְׁפֹּט אֱלֹהִים טוט גאט ז... ביידע משפטן נאך זייערי מעשים נאך כִּי עֵת לְכָ... חֵפֶץ ווארום עס איז פאר האנדין איין צייט צוא... אלע זאכין ווס מען דארף איין מענשן שטרא... וְעַל כָּל הַמַּעֲשֶׂה און אוף אלע מעשים שָׁם ווערט... דארטין בצאלט פר מצות גיט מען גן עדן און... פר עבירות גיט מען גיהנם און עס ווערט ניט... אפ גירעכינט איינם קעגין דם אנדרע : (יח) אָמַרְתִּ...

אני

פָה בְעִתּוֹ גַּם אֶת־הָעֹלָם נָתַן בְּלִבָּם מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא־יִמְצָא הָאָדָם אֶת־הַמַּעֲשֶׂה
אֲשֶׁר־עָשָׂה הָאֱלֹהִים מֵרֹאשׁ וְעַד־סוֹף׃ יב יָדַעְתִּי כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי אִם־לִשְׂמוֹחַ
לַעֲשׂוֹת טוֹב בְּחַיָּיו׃ יג וְגַם כָּל־הָאָדָם שֶׁיֹּאכַל וְשָׁתָה וְרָאָה טוֹב בְּכָל־עֲמָלוֹ מַתַּת
אֱלֹהִים הִיא׃ יד יָדַעְתִּי כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין
להוסיף

רש"י

מנהג : **לענות** · להתנהג : **(יא) יפה בעתו** · בעת
טובה יפה הוא לבא תשלום שכר מעשה הטוב · ובעת
רעה ראויה היא לתשלום מעשה הרע : **גם את העולם נתן בלבם וגו'** : גם את חכמת
עולם אשר נתן בלב הבריות לא נתן הכל בלב כל אחד ואחד אלא זה קצת וזה קצת כדי שלא ימצא
אדם את כל מעשה הקדוש ברוך הוא לדעת אותו ולא ידע את עת פקודתו ובמה יכשל כדי שיתן לב
טוב שידאג ויאמר היום או מחר אמות ולכך כתוב כאן העולם חסר לשון העלמה שאם ידע האדם יום מיתתו
רוב' לא יבנה בית ולא יטע כרם לכך הוא אומר שהכל יפה עשה בעתו זה שיש עת למיתה דבר יפה
וא שסומך האדם לומר שמא עדיין עת מיתתי רחוק ובונה בית ונוטע כרם וזו יפה שנעלם מן הבריות :
(יב) **ידעתי** · עתה הואיל ונעלם עת הפקוד' כי אין טוב בבריות כי אם לשמוח בחלקו לעשות הטוב בפני
ירלאו בעוד שהוא חי : **(יג) וראה טוב** · תורה ומצות : **(יד) ידעתי כי כל אשר יעשה** . הקדוש ברוך
וא במעשה בראשית הוא ראוי להיות לעולם ואין לשנותו לא בהוספת ולא בגרעון . וכשנשתנה ם האלהי'
ה ועשה שישתנה כדי שייראו מלפניו אוקיינוס פרץ גבולו בדור אנוש והציף שליש של עולם והאלהים עשה
ירלאו מלפניו · שבעת ימים נשתנו הלוך חמה בדור המבול לזרוח במערב ולשקוע במזרח כדי שיראו מלפניו
מה חזר' לאחוריה עשר מעלות בימי חזקיהו ובימי אחז אביו נתקצר היום ונתרבה הלילה ביום מותו כדי
לא יהא נספד כל זה כדי שיראו מלפניו לפיכך אין טוב לאדם לעסוק אלא במצותיו ולירא מלפניו :

שפתי חכמים

בג"רש קשלא : ם דקשה לרש"י ואיך שלם והאלהים עשה
שיראו

פירוש ע"ט

ר' צייט אָבֶּר אַז מֶען טוּט עֶס אָן דֶר צַייט אִיז
ט גוּט גַּם אֶת הָעוֹלָם אוֹךְ דִי חָכְמָה פוּן דֶר וֶועלְט
ן בְּלִבָּם הָאט גָאט גִיגֶעבִּין צוּ דִיא מֶענְשִׁין אִין
יעֶרֶע הֶערְצֶר אַז אִיטְלִיכֶער מֶענְשׁ זָאל ווִיסִין
יא חָכְמָה מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא הָאָדָם אָבֶּר אֵיין
ענְשׁ קָאן נִיט גִיפִינֶען מִיט חָכְמָה אֶת הַמַּעֲשֶׂה
אס גַאנְצֶע טָאן אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים וָואס גָאט הָאט
טָאן מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף פוּן אָן הֵייבּ בִּיז אוֹס לָאז דָם
יינְט מֶען עֶר קָאן נִיט ווִיסִין דֶעם גַאנְצִין
רוּנְד פוּן דֶער חָכְמָה אוּנ זָאל פַאר שְׁטֵיין וָוס
יז גְוֶועזִין אֵיידֶר דִיא וֶועלְט אִיז בַּאשַׁאפִין
וואֹרֶן אָדֶר וָוס ווֶעט זַיין אַז דִיא וֶועלְט ווֶעט
ונְטֶר גֵיין : (יב) יָדַעְתִּי וֵויים אִיךְ וואוֹל כִּי אֵין טוֹב
ם אַז עֶס אִיז מֶער נִיט גוּט פַר דִי מֶענְשִׁין כִּי אִם
יעֶרְט לִשְׂמוֹחַ אִיטְלִיכֶר זָאל זִיךְ פְרֵייעֶן מִיט דֶעם
יסִיל וָואס גָאט הָט גִיגֶעבִּין וְלַעֲשׂוֹת טוֹב אוּנ זָאל
אן גוּץ כְּלוֹמַר עֶר זָאל תּוֹרָה לֶערְנֶן אוּנ מִצְוֹת
אן בְּחַיָּיו בַּיי זַיין לֶעבִּין : (יג) וְגַם אוּנ אוֹךְ כָּל
דָם אִיטְלִיכֶר מֶענְשׁ וָואס פִירְט זִיךְ אַזוֹ שֶׁיֹּאכַל
ר זָאל עֶסִין וְשָׁתָה אוּנ זָאל טְרִינְקֶן וְרָאָה טוֹב אוּנ
ל זֶעהֶען גוּטְץ כְּלוֹמַר עֶר זָאל לֶערְנֶן תּוֹרָה אוּנ
אן מִצְוֹת בְּכָל עֲמָלוֹ מִיט גָאר זַיין מִידִיקַייט מַתַּת
הִים הִיא אִיז דָאס אֵיין גָאבּ פוּן גָאט : (יד) יָדַעְתִּי
כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים אַז וָואס גָאט הָאט בַּשַׁאפֶן
ן שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם דָם גִיהֶער

שׁוֹן צוּ זַיין אוֹף אֵייבִּיג עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף אוֹף דֶער
זַאךְ קֶען מֶען נִיט מֶערִין וּמִמֶּנּוּ אֵין לִגְרוֹעַ אוּנ פוּן דֶר
זַאךְ קֶען מֶען נִיט מִינֶערִין נָאר דִי וֶועלְט דַארְף
זִיךְ פִירִין אַזוֹ ווִיא גָאט הָט זִיא בַּשַׁאפֶן נָאר אַז
אַמָאל וֶוערְט זוֹא פַר עֶנְדֶרְט אֵיין זַאךְ אוֹף דֶער
וֶועלְט וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה הָאט דָאס גָאט גִיטָאן שֶׁיִּרְאוּ
מִלְּפָנָיו אַז דִי מֶענְשִׁין זָאלִין פַר אִים מוֹרָא הָאבֶּן
אַזוֹ ווִיא מִיר גִיפִינֶן אַז הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ הָאט פִיל
מָאל מְשַׁנֶּה הַטֶּבַע גִיוֶועזִין אוּנ הָאט דִיא לֵייטִין
גִישְׁטְרָאפְט (דוֹר אֱנוֹשׁ) הָט דֶער יַם אוֹקְיָינוּס פַאר
פְלֵייצְט אֵיין דְרִיט חֵלֶק וֶועלְט אִיבֶּר דֶעם וַוייל
דִי מֶענְשִׁין זֶענֶן זֵייעֶר שְׁלֶעכְט גִיוֶועזִין הָאט זַיי
גָאט גִיוִויזִין אַז זֵייא זָאלֶן מוֹרָא הָאבֶּן פַר אִים
אָדֶר בַּיי דֶעם דוֹר הַמַּבּוּל זִיבִּין טָאג אִיז דִי זוּן
אוֹף גִיגַאנְגֶן אִין מַעֲרָב אוּנ אִיז אוּנְטֶר גִיגַאנְגֶן
אִין מִזְרָח דָאס הָאט אוֹךְ גָאט גִיטָאן אַז מֶען זָאל
מוֹרָא הָאבֶּן פַר אִים אָדֶר אַזוֹ ווִיא מִיר גִיפִינֶען
בַּיי חִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ אַז עֶר אִיז שְׁלַאף גִוֶועזִין הָט
אִים גָאט גִיגֶעבִּין אֵיין צֵייכִן אִיז דִיא זוּן צוּרִיק
גִיגַאנְגֶן צֶעהֶן טְרֶעפ וָוס זִי אִיז שׁוֹן אַרָאפּ גִגַאנְגֶן
אוּנ אִין דֶר צַייט אַז זַיין פָאטֶר אָחָז הַמֶּלֶךְ אִיז
גִישְׁטָארְבִּין אִיז דֶר טָאג קְלֶענֶר גִוֶועזְן ווי תָּמִיד
וָוארוּם דִי זוּן אִיז פַר גַאנְגֶן פְרִיעֶר כְּדֵי מֶען זָאל
אִים נִיט קֶענִין מַסְפִּיד זַיין וַוייל עֶר אִיז גִוֶועזְן
אֵיין רָשָׁע הָט אַלְץ גָאט גִיטָאן דִיא אַלֶע זָאבִין
אוּנ

אֲבָנִים וְעֵת כְּנוֹס אֲבָנִים עֵת לַחֲבוֹק וְעֵת לִרְחֹק מֵחַבֵּק: ו עֵת לְבַקֵּשׁ וְעֵת לְאַבֵּ
עֵת לִשְׁמוֹר וְעֵת לְהַשְׁלִיךְ: ז עֵת לִקְרוֹעַ וְעֵת לִתְפּוֹר עֵת לַחֲשׁוֹת וְעֵת לְדַבֵּר
ח עֵת לֶאֱהֹב וְעֵת לִשְׂנֹא עֵת מִלְחָמָה וְעֵת שָׁלוֹם: ט מַה־יִּתְרוֹן הָעוֹשֶׂה בַּאֲשֶׁר ה
עָמֵל: י רָאִיתִי אֶת־הָעִנְיָן אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ: יא אֶת־הַכֹּל עָשָׂ
יָפֶה

שפתי חכמים

היינו מקרא אחד נכולם · לכן פירש כלומר כו׳ : ח ולא ידעתי למה לא פריש הפסוק וימינו תתנקני כמו שפירשו

רש"י

(איכה ד) תשתפכנה אבני קדש : ועת כנוס. א מן הגולה (זכריה ט) והושיעם ה׳ אלהים ביום כ
נאן עמו כאבני נזר מתנוססות על אדמתו : עת לחבוק (ירמיה יג) כי כאשר ידבק האזור א וגו
ועת לרחוק מחבק. (ישעיה ו) וריחק ה׳ את האדם : (ו) עת לבקש. כענין שנאמר (יחזקאל לד)
האובדות אבקש. לענין נדחי ישראל : ועת לאבד · ועת שאבדם בגולה שנאמר (ויקרא כו) ואבדתם בגוי
עת לשמור. (במדבר ו) יברכך ה׳ וישמרך כשאתם עושים רצונו : ועת להשליך. (דברים כט) וישלי
אל ארץ אחרת : (ז) עת לקרוע · מלכות בית דוד (מלכים י יד) ואקרע את הממלכה וגו׳ : ועת לתפו
(יחזקאל לז) והיו לאחדים בידך ולא יחצו עוד לשתי ממלכות : עת לחשות. פעמים שאדם שותק ומ
שכר שנאמר (ויקרא י) וידום אהרן חכה שנתייחד הדבור עמו שנאמר (שם י) וידבר ה׳ אל אהרן יין ו
אל תשת : ועת לדבר. (שמות טו) אז ישיר משה · (שופטים ד) ותשר דבורה · (הושע יד) קחו עמ
דברים: (ח) עת לאהוב. ואהבך : ועת לשנא · שנאמר (שם ט) כל רעתם בגלגל על כן שנאתי
(ט) מה יתרון העושה. מה יתלון של עושה רע בכל שהוא עמל גם הוא עמו יבא והכל אבד : (י) העני

קול יעקב

אָבֶער פִיל בַּמִיהֶען זִיךְ מִיט שְׁוֶוערִי אַרְבּוּט אִיז אוּם זוּסְט וָוארוּם וָוען גָאט זָאל נִיט וָועלֶן הֶעלְפֶן וָואלְט עֶר גָאר נִיט גְפוֹלְט מִיט דֶעם בַּמִיהֶען זִיךְ אוּנ גָאט קֶען דִיךְ הֶעלְפֶן אַפִילוּ וָוען מֶען בַּמִיהֶעט זִיךְ אַבּוּסֶל · אוּנ דָאס אֵייגְנוּ הָט נָאךְ דֶעם זָאגְט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ (אין טוב באדם שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב בעמלו) עֶס אִיז נִיט גוּט אַז דֶער מֶענְטְשׁ זָאל זִיךְ פַּרְאַכְטֶן אַז דָאס עֶסִין אוּנ טְרִינְקִין אִיז אִים גְקוּמֶן וַוייל עֶר הָט זִיךְ שְׁטַארְק בַּמִיהֶעט · אוֹבֶּר דֶער אֱמֶת אִיז דָאס אַמְעוּת (גם זה ראיתי אני כי מיד האלהים הוא) דָאס הָאבּ אִיךְ אוֹיךְ גְזֶעהֶן אַז דָאס אִיז פוּן גָאט אִיז זִיךְ דָאס וָואס דֶער מֶענְטְשׁ בַּמִיהֶעט זִיךְ צוּא פִיל אוּם זוּסְט וָוארוּם גָאט קֶען הֶעלְפֶן אַפִילוּ מִיט וֵוינְצִיג מִיה · פוּנְקְט וִויא דֶער אָרוּם מַאן הָאט גְכֶעסְט בַּייא דֶעם גוּטְן רִינְדֶער עֶסִין אוּנ זָאל נִיט בַּאדַרְפֶן אַרְבֵּיטֶן :

פירוש ע"ט

פַר דֶעם חוּרְבַּן וָוס זֵיי וָועלִין אָן גִירוּפִין (אַבְנֵי קֹדֶשׁ
זָאלִין זֵיי גִיוָוארְפִין זַיין אִין דִיא גַאסִין דְהַיְ
אִין חוּרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ · וְעֵת כְּנוֹס אֲבָנִים עֶס וָו
אָבֶּער ווִידֶר זַיין אֵיין צַייט וָואס גָאט הָט לִיבּ
יִשְׂרָאֵל אוּנ בַּאהֶעפְט זֵיי צוּ זִיךְ דְהַיְינוּ אַז
זֶענֶן גוּט וְעֵת לִרְחוֹק מֵחַבֵּק · אוּנ עֶס אִיז אֵיין צַ
וָוס עֶר דֶר ווַייטֶערְט זֵיי פוּן זִיךְ דְהַיְינוּ אַז זַ
זִינְדִיגֶן צוּ אִים : (ו) עֵת לְבַקֵּשׁ עֶס אִיז פַר הַאנְ
אֵיין צַייט וָוס גָאט וָועט זוּכִין דִי יִשְׂרָאֵל וָוס
זֶענֶן פַאר שְׁפְּרֵייט עֶר זָאל זֵייא אֵיין זַאמְלֶען
לְאַבֵּד אוּנ אֵיין צַייט וָואס גָאט הָאט זֵיי גִימַא
פַר לִירִין. עֵת לִשְׁמוֹר עֶס אִיז פַר הַאנְדִין אֵיין צַ
וָוס גָאט הִיט דִי יִשְׂרָאֵל דְהַיְינוּ אַז זֵיי טוּעֶן
וִוילִין וְעֵת לְהַשְׁלִיךְ אוּנ עֶס אִיז גִיוָועִן אֵיין צַייט וָואס גָאט הָאט זֵיי אָוֶועק גִיוָוארְפִין אַז זֵיי הָא
גִיזִינְדִיגְט : (ז) עֵת לִקְרוֹעַ עֶס אִיז אֵיין צַייט גִוָועזִן צוּ רַייסִין דָם מַלְכוּת בֵּית דָוִד דָאס מֵיינְט מ
בַּאלְד נָאךְ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם אִיז גִוָוארִין יָרָבְעָם אִיבֶּר יִשְׂרָאֵל אוּנ רְחַבְעָם אוֹיף יְהוּ
גְטֵיילְט אוֹיף צְוֵוייעֶן וְעֵת לִתְפּוֹר אוּנ עֶס וָועט זַיין אַמָאל אֵיין צַייט וָוס גָאט וָועט צוּא נֵייעֶן ד
מַלְכוּת בֵּית דָוִד עֶס זָאל פוּן דֶעם אֵיין מַלְכוּת זַיין. עֵת לַחֲשׁוֹת עֶס אִיז פַר הַאנְדִין אֵיין צַייט
שְׁוַוייגִין וְעֵת לְדַבֵּר אוּנ עֶס אִיז פַר הַאנְדִין אֵיין צַייט וָואס אֵיין מֶענְשׁ גִיהֶער רֵיידִין דְהַיְינוּ
זָאל לוֹבֶּן גָאט : (ח) עֵת לֶאֱהוֹב עֶס אִיז פַאר הַאנְדֶן אֵיין צַייט וָואס גָאט הָט לִיבּ דִי יִשְׂרָאֵל דְהַיְ
אַז זֵיי טוּעֶן גוּטֶע מַעֲשִׂים וְעֵת לִשְׂנֹא אוּנ עֶס אִיז פַר הַאנְדִין אֵיין צַייט וָואס גָאט הָט זֵיי פַיינְד
זֵייא זִינְדִיגֶן. עֵת מִלְחָמָה עֶס אִיז פַאר הַאנְדִין אֵיין צַייט פוּן מִלְחָמָה וְעֵת שָׁלוֹם אוּנ עֶס אִיז דָא צַייט
פוּן שָׁלוֹם אוּנ דְרוּם זָאגְט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אַז עֶס אִיז פַאר הַאנְדֶן אוֹיף אַלֶע זַאכִין אֵיין צַייט
(ט) מַה יִּתְרוֹן הָעוֹשֶׂה וָוס קוּמְט אַרוּם דֶעם מֶענְשִׁין בַּאֲשֶׁר הוּא עָמֵל פוּן דֶעם וָוס עֶר מִיהְט זִיךְ אֵיין
וָואכְטֶען גֶעלְט מִיט אוּנ רֶעכְט : (י) רָאִיתִי זָאגְט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אִיךְ הָאבּ גִיזֶעהֶען אֶת הָעִנְיָן דָא
אִירוּנְג אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים וָואס גָאט הָט גִיגֶעבֶּן לִבְנֵי הָאָדָם צוּ דִי מֶענְשִׁין לַעֲנוֹת בּוֹ זֵיי זָאלֶן זִיךְ פִיר
מִיט דֶעם זָעה אִיךְ אוֹיךְ : (יא) אֶת הַכֹּל אַלֶע זַאכֶן עָשָׂה הָט גָאט גִימַאכְט יָפֶה גוּט אָבֶּר נָאר בְּעִתּוֹ

...עת ללדת ועת למות עת לטעת ועת לעקור נטוע: ג עת להרוג ועת לרפוא עת
לפרוץ ועת לבנות: ד עת לבכות ועת לשחוק עת ספוד ועת רקוד: ה עת להשליך
אבנים

רש"י

...ופין. לכל דבר. כל הדברים קרוים חפצים בלשון משנה: (ב) עת ללדת. לתשעה חדשים: ועת למות. ...לב שנות של כל דור ודור: עת לטעת. גוי וממלכה: עת לעקור. עת יבא להעקר: (ג) עת להרוג. אומה שלימה כשמגיע יום פקודתה כמו שנאמר (ישעיה ...) ושלחתיך בחרב יהרג: ועת לרפא. שנרפא ...מין שנאמר במצרים (שם יט) ושבו עד ה' ונעתר להם ורפאם: עת לפרוץ. חומת העיר כשנגזר עליה שנאמר (נחמיה א) וחומות ירושלים מפורצות: ועת לבנות. שנאמר (עמוס ט) ובניתיה כימי עולם: (ד) עת לבכות. בשעה כשב: ועת לשחוק. לעתיד לבא שנאמר (תהלים קכו) אז ימלא שחוק פינו: עת ספוד. בימי אבל: ועת רקוד. בחגים וכלות: (ה) עת להשליך אבנים. בתורי ישראל מושלכים

פירוש ע"ט

...אך ווען זי זאל קומען דרום זאל זיך ניט פרייען ...ער וואס זאמט איין פיל גוטש ווארום חאטשי ...יינט איז דא בייא אים אין דיא הענט דאס ...טש אבר אז דיא צייט וועט קומן וועלין דאס ...י צדיקים ירשנן עת לכל חפץ צו די אלע זאכין ...חת השמים וואס אויף דער וועלט איז איז אויף ...לעמן פאר האנדין איין צייט: (ב) עת ללדת עס ...יז פאר האנדין איין צייט צום גיווינונג פון איין ...ענשין דהיינו צו ניין חדשים ועת למות אונ עס ...יז פר האנדין איין צייט ווען דער מענש זאל ...שטארבין אז ער לעבט אום די יארן וואס גאט ...ט אים אפ גיטיילט עת לטעת עס איז פר האנדין ...יין צייט עס זאל גיפלאנצט ווערין איין פאלק ...יף דר וועלט ועת לעקור נטוע אונ איין צייט קומט ...מאל אום צו רייסין דאס פאלק וואס זענן שון ...יפלאנצט: (ג) עת להרוג עס איז איין צייט אז ...יין גאנצע אומה זאל גאר אוים גיהרגת ווערן ...ז זיי זינדיגין פיל ועת לרפוא עס איז ווידער איין ...ייט וואס גאט היילט זיי דהיינו אז זיי ווערין ...ון גוט אונ קערין זיך אום צו גאט היילט ער ...יי פון זייער בראך עת לפרוץ עס איז פאר האנדין ...יין צייט אז דיא מוערין פון ירושלים זאל זיין ...ו בראכן ועת לבנות עס איז ווידר פאר האנדין ...יין צייט אז גאט וועט בוען דיא שטאט ...ירושלים: (ד) עת לבכות עס איז איין צייט פאר ...אנדן צו וויינען דהיינו תשעה באב ועת לשחוק ...ם וועט ווידר זיין איין צייט וואס מיר וועלן ...אכן דהיינו אז משיח וועט קומען אזו ווי אין ...וק שטייט (אז ימלא שחוק פינו) עת ספוד עס איז ...אר האנדן איין צייט צו קלאגן דהיינו ביי איין ...בל ועת רקוד עס איז פר האנדין איין צייט צוא ...אנצין דהיינו ביי חתן וכלה: (ה) עת להשליך ...נים עס איז איין צייט פר האנדן אז די ישראל

קול יעקב

חעט נאך דעם ניט האבן דאס עסין. דאס מיינט איין גוטש דיא פונ... אין שלמה המלך וואס ער האט גזאגט ואין טוב באדם שיאכל ושתה והר... ...נשו טוב בעמלו. עס איז ניט גוט פאר דעם מענטשן ער זאל עסין אונ טרונקן אונ זאל ווייזן דעם נפש דאס גיטעקיים פון זיין טרוקיים. אז בייא דעם מודוקיים זאל ער פילן איין געקיים דאס איז וודאי ניט דר אמיתר תכלית ער דארף נאר עסין אונ טרונקן ער זאל קענן לעבן כדי ער זאל קענן דינן גאט היישט דס דער תכלית הנפש: נאך איין משל. איין ארום מאן איז גקומן אין איין דארף אריין אונ דארט איז גוועזן צווייא רוגבארים איינר איז גוועזן איין גוטער ער האט אורחים גגעבן עסין אונ טרונקען אונ דער אנדרר איז גוועזן איין שלעכטר אונ איין קארגר האט דער ארומאן גטראפן צוא דעם שלעכטן אין שטוב אונ בעט פון אים ער זאל אים געבן עפיס עסין ענטפערט אים דער בעל הבית אז דוא ווילסט עסין אונ טרונקן מוזט מיר דיא ארבוט וועל איך דיר הייסן געבן עסין אונ ...קן דער ארומאן איז נעבך גוועזן הונגעריג האט ער קיין ברירה ניט גהאט אונ האט אים גפאלגט אונ האט גטאן דיא ארבוט אונ האט זיך נעבעך מיט דער ארבוט זייער גוט אן גהארוויט. נאך דעם זאגט דער בעל הבית צוא אים אצונד גייא צו דער שטוב וואס אויף דעם דארף אונ וועל דארט הייסן דיר געבן עסין אונ טרונקן. דער ארומאן איז גגאנגן צו דעם אנדרן הט מען אים דארט בכבוד צו גטובן אונ מען האט אים גגעבן עסין אונ טרונקן אונ האט זיך גלייגט אפ רוען. דער ארומאן האט גמיינט אז דס איז פאר דר ארבוט וואס ער האט פריער גארבוט בייא דעם ערשטן. אין דער פריא איז דר ארומאן אויף גשטאנן אונ איז אוועק גגאנגן. נאך דעם דער ציילט ער זיינו בקענטו דיא גאנצו מעשה זאגן זייא צו אים דו האסט גהאט איין פאלמש מיינונג דוא האסט אום זוסט גארבוט אונ האסט אום זוסט גגעסן הלוואי זאלסט גוועזן אריין גיין אין דער שטוב צום ערשטן וואלט מען דיר אויך גוועזן גגעב צוא עסין אונ צו טרונקן אונ וואלסט ניט גדארפט צוא ארבוטן ווארום אין דר שטוב וואס דו בוסט פריער אריין גגאנגן איז דער שלעכטער רינדאר אונ נאך דער ארבוט האט ער דיך גשיקט צום גוטן רינדאר וואס ער גוט תמיד אורחים עסין אום זוסט. דס תם פריער שלמה המלך גזאגט (מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול) וואס פאר איין גוטן קומט דעם מענטש אלי זיינע

...יתקיים וואס מיעהט זיך אויף דער וועלט חמשה דר חילן פון גאט איז אז דער מענטש זאל עוסק זיין וועגן זיין פרנסת

אבעו

ראיתי אני כי מיד האלהים היא: כה כי מי יאכל ומי יחוש חוץ ממני: כו כי לאדם
שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב
לפני האלהים גם זה הבל ורעות רוח: ג א לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים:

עת

רש"י

לבו לעשות משפט ולדקה עם המאכל והמשתה וכן נאמר ליהויקים (ירמיה כב) אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט ולדקה אז טוב לו: (כה) כי מי יאכל וגו': למה לא אשמח בחלקי במאכל ומשתה מי ראוי לאכול את יגיעי ומי ימהר לבולעה מבלעדי: חוץ ממני. מבלעדי. זו מדת הרשעים היא שאוספים לצורך האחרים: (כו) כי לאדם שטוב לפניו. לפני האלהים הנזכר למעלה כי מיד אלהים היא: נתן חכמה ודעת ושמחה · לב לעסוק

בתורה ובמצות ולשמוח בחלקו במאכל ובמשתה וכשא נקייה: ולחוטא נתן ענין: מנהג דאגה לאסוף ולכנוס ולתת לטוב לפני האלהים כענין שנאמר (אסתר ח) ותשם אסתר את מרדכי על בית המן. גם זה. אחו מן ההבלים שנתנו לבריות שהם עמלים ואחר טפל (א) לכל זמן · אל ישמח האוסף בהון שהכל כי אם עכשיו הוא בידיו עוד יירשוהו לדיקים · אלא שעדיין לא הגיע הזמן כי לכל דבר יש זמן קבוע מתי יהיה: לכל

קול יעקב

קודם ארין האבן זייא גזעהן אין איין שטוב אז מען קאכט אנ מען באקט אונ מען בראט פיל פלייש האבן זייא איינר צוא דעם אנדרן גזאגט עס וועט בוודאי דא זיין איין גרוסי סעודה לאמיר אכטונג געבן ווען דיא צייט פון דער סעודה וועט זיין וועלן מיר אוך קומן צוא דער סעודה וועלן מיר אוך עסין · ווען זייא נקומן אונ האבן זיך דארט גזעצט אונ האבן גוואַרט ביז עס איז נקומן דיא צייט פון דער סעודה · אזו וויא דיא ווען גזעסן זאגט איינר צו דעם אנדרן לאמיר אתעק גיין פון דאנן ווארום נים דא וועט זיין דיא סעודה · מיר וועלן פרעגן דיא שמאש לייט וויא דאס אורט פון דער סעודה וועט זיין · ווען זייא אתעק גנאנגן אונ האבן גפרעגט דיא שמאש לייט האט מען זיי גזאגט וויא דיא סעודה וועט זיין אונ דארט וויא איר האט גזעהן קאכן סאכט מען נאר פארטוג דאס עסין פאר מען וועט דאס עסין אוועק פראגן צוא דעם אורט וויא דיא סעודה וועט זיין נאך דעם פרעגן דיא ארומי לייט איינר דעם אנדרן וויא אזו האסט דו פריער טוייסט אז נים דארט וויא מען קאכט וועט זיין דיא סעודה ענפערט איס דער אנדרער דוא זאלסט תמיד האבן דעם סימן בייא דיר אז דיא תכלית הבנית וואס קאכט פון איר שמחה ווענין איז נים דר שמיינער זיא זאל עסין פון דעם גקעכץ ווען זיא קאכט אפילו קיין קינד נוט זיא אוך נים צו פאר זוכן פון דעם גקעכץ ווארום זיא זאגט צוא דעם קונד עס איז זיך אונזערס פאר וואס זאלסטו נים ווארטן ביז עס וועט קומן דיא צייט פון עסין וועלן מיר אלי עסין · אובער דארטען האב איך גזעהן דיא וואס קאכט האט אליין גנעסן פון דעם גקעכץ איז דאס איין סימן אז נאך דעם קאכין וועט דאס גקעכץ נים זיין זייערס מינן וועט אלדונג צו נעמן אין איין אנדרר שטוב וויא דיא סעודה וועט זיין דרום עסט זיא אצונד כל זמן דאס עסין איז בייא איר ווארום נאך דעם וועט זיא נאר נים האבן דער נמשל איז · אלדונג וואס דער מענטש טוט ווען דעם תכלית פון דער נשמה דארף ער נים פילן תיכף דאס גוטקייט נאר נאך דעם אז עס קומט שון דער תכלית דר פון דענצמאל פילט ער דאס גוטקייט פון דעם טואן · אובר אז ער פילט דאס גוטקייט בשעת טואן וועט בוודאי דאס פאן נאך דעם קאלע ווערן · פונקט וויא דיא קעכן אז זיא עסט בייא דעם קאכן דאס איז איין סימן אז זיא

פירוש ע"ם

שיאכל ושתה ער זאל עסין אונ טרינקן ותראה את נפשו אונ זאל ווייזין זיין נשמה אוך טוב בעמלו גוטס פון זיין מידיקייט כלומר ער זאל צדקה טאן פון זיין געלט גם זה ראיתי אני אבר דאס האב איך אוך גיזעהן כי מיד האלהים היא אז דאס איז אוך פון גאט ווארום איין מענש גיהר זיך בוודאי אזו צו פירן אונ מוז אויך בעטין השם יתברך אז ער זאל אים זיין הארץ דר צו גיבין (כה) כי ווארו ער דארף זיך אליין צו טראכטן כי יאכל ומי יחוש ווער דען זאל עסין אונ אייליג איין צוא שלינגן מיין גוטס חוץ ממני חוץ מיר (כו) כי לאדם דען צו אזו אמענשן שטוב לפניו וואס ער איז גוט פר גאט כלומר וואס גאט האט איהם ליב נתן חכמה ודעת ושמחה גיט אים גאט חכמה כלומר איין גוט הארץ ער זאל לערנן די תורה אונ זאל מצות טאן אונ וויסין שאפט אונ פרייען כלומר ער זאל עסין אונ טרונקן אונ זאל זיך פרייען מיט דעם ביסל וואס ער האט אונ זאל קיין מאל נים זארגין ולחוטא אבר צו דעם וואס זינדיגט נתן ענין גיט אים גאט אזו אפירונג לאסוף ולכנוס ער זאל טאג אונ נאכט הארעווען איין צוא זאמען געלט לתת לטוב לפני האלהים אוועק צו געבין דאס געלט צוא דעם מענשן וואס ער איז פר גאט וואול גיפעלין כלומר ער האט קיין מאל קיין נחת רוח נים פון דעם געלט ביז ער שטארבט אונ איין אנדרער נעמט דאס געלט צו גם זה הבל דאס איז אוך איינס פון די נארישקייט ורעות רוח אונ צוא בראכין גימיט דען חאטשי זיין געלט קומט אן צו איין צדיק פיל בעסר ווארט גיוועזן ווען ער זאל עס אליין פאר טאן אויף צדקה אונ מעשים טובים:

(א) לכל זמן זאגט שלמה המלך צוא דער וואלט איז פר האנדן איין צייט אויף איטליכ

גם־זֶה הָבֶל׃ כ וְסַבּוֹתִי אֲנִי לְיַאֵשׁ אֶת־לִבִּי עַל כָּל־הֶעָמָל שֶׁעָמַלְתִּי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃
כא כִּי־יֵשׁ אָדָם שֶׁעֲמָלוֹ בְּחָכְמָה וּבְדַעַת וּבְכִשְׁרוֹן וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עָמַל־בּוֹ יִתְּנֶנּוּ חֶלְקוֹ
גַּם־זֶה הֶבֶל וְרָעָה רַבָּה׃ כב כִּי מֶה־הֹוֶה לָאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ וּבְרַעְיוֹן לִבּוֹ שֶׁהוּא עָמֵל
תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ כג כִּי כָל־יָמָיו מַכְאֹבִים וָכַעַס עִנְיָנוֹ גַּם־בַּלַּיְלָה לֹא־שָׁכַב לִבּוֹ גַּם־זֶה
הֶבֶל הוּא׃ כד אֵין־טוֹב בָּאָדָם שֶׁיֹּאכַל וְשָׁתָה וְהֶרְאָה אֶת־נַפְשׁוֹ טוֹב בַּעֲמָלוֹ גַּם־זֹה
ראיתי

רש"י

(כ) וסבותי אני ליאש. שלא ליגע ולעמול: (כא) כי יש אדם. כמשמעו כפשוטו ומדרש אגדה בתנחומא מגנהו כלפי הקב"ה שנאמר בו (יחזקאל א) ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם: שעמלו בחכמה: שנאמר (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ בדעתו תהומות נבקעו וגבריות שלא עמלו בו נתן חלק בו: גם זה הבל ורעה רבה: וכשעשו דור של הבל ורבה רעת האדם בארץ בדור המבול: (כב) כי מה הוה וגו': כי מה מותר הוה לאדם בכל עמלו ושברון לבו בעמל ודאגה שהוא עמל ומניח לאחרים: (כג) ענינו: מנהגו גם זה אחד מן ההבלים הנוהגים בעולם: (כד) אין טוב באדם: בתמיה שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב כלומר יתן

פירוש ע"ם

מידיקייט שֶׁעָמַלְתִּי וואס איך האב זיך גימיט שֶׁחָכַמְתִּי אונ וואס איך האב זיך גיקליגט תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ אוף דר וועלט גַּם זֶה הָבֶל דאס איז אוך איין נארישקייט פון די נארהייט ווס אוף דר וועלט איז פר האנדין דר קלוגר זאל הארווען אונ דר נאר זאל אים ירשנן ׃ (כ) וְסַבּוֹתִי אֲנִי האב איך מיך אוועק גירינגילט לְיַאֵשׁ אֶת לִבִּי איך זאל שון גאר מייאש זיין זיך עַל כָּל הֶעָמָל אוף גאר דעם מידקייט שֶׁעָמַלְתִּי ווס איך האב זיך גימיהט תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ אוף דר וועלט ׃ (כא) כִּי יֵשׁ אָדָם ווארום עס איז פר האנדין איין מענש שֶׁעֲמָלוֹ ווס זיין מידיקייט איז בְּחָכְמָה מיט קלוגהייט וּבְדַעַת אונ מיט וויסין שאפט וּבְכִשְׁרוֹן אונ מיט רעכט פארטיקייט וּלְאָדָם אונ צוא איין מענשין שֶׁלֹּא עָמַל בּוֹ וואס ער האט גאר זיך ניט גימיהט איבר דעם יִתְּנֶנּוּ חֶלְקוֹ גיט ער אפ זיין חלק כלומר איין אנדערר נעמט צוא זיין גוטס גַּם זֶה הֶבֶל דס איז אוך איין נארישקייט וְרָעָה רַבָּה אונ איין גרויסע שלעכטי זאך ׃ (כב) כִּי מֶה הֹוֶה לָאָדָם ווארום ווס קומט ארוס דעם מענשן בְּכָל עֲמָלוֹ פון גאר זיין מידיקייט וּבְרַעְיוֹן לִבּוֹ אונ פון בּרעכניש זיין הארץ שֶׁהוּא עָמֵל ווס ער מיעט זיך תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ אוף דער וועלט ארץ פון וועגין דעם ער זאל האבן פיל גוטס אונ צום סוף לאזט ער דס איבר אנדרע מענשין ׃ (כג) כִּי כָל יָמָיו דען אלע זיינע טעג זענן מַכְאוֹבִים וויטאג וָכַעַס אונ צארין איז עִנְיָנוֹ זיין פירונג גַּם אוך בַּלַּיְלָה בייא נאכט לֹא שָׁכַב לִבּוֹ קען זיין הארץ ניט רוען אונ ער הט אליין קיין מאל קיין נחת רוח ניט פון זיין גוטס נאר ער זארגט אלץ פון אנדרע מענשין וועגין גַּם אוך זֶה הֶבֶל הִיא דאס איז אוך נארישקייט פון דיא נארהייט וואס אוף דער וועלט פירט זיך ׃ (כד) אֵין טוֹב בָּאָדָם דס איז קיין בעסרס פאר האנדין בייא דעם מענשן נאר

קול יעקב

(כא) (כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת) ווארום עס איז פר האנדן איין מענטש וואס זיין מודוקיים איז מיט קלוגהייט אונ מיט וויסן שאפט (ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו) אונ צוא איין מענטש וואס ער האט גאר זיך ניט גמיהעט אובר דעם גיט ער אים אפ זיין חלק · דאס הייסט אנאנדרר נעמט צו זיין גוטץ · עס איז איין משל · איינר איז גאנגן אין וועג האט ער גזעהן איין קאמפאניע גנבים זענן בפאלן אובר דעם מלכס אוצרות אונ האבען גנאנבעת פיל געלד · דער מענטש איז זיך גאנגן זיין וועג אונ איז גקומן אוף איין נאכט לעגר כוד אונ הונגריג · אזו וויא ער איז ארום גגאנגן אין שטוב וענן אן גקומן דיא גנבים מיט דעם גאנצן געלד אונ זאגן צוא דעם בעל הבית ער זאל פארטיג מאכן איין גרוסי סעודה פון זייערוט וועגן · טראכט דער ארומר מענטש זיך אין הארץ אצונד וועל איך מיך אן עסין ווארום וועט עסין די סעודה אתוך מיר · ווארום איידר דיא סעודה וועט פארטיג ווערן וועלן פון דעם מלך דיא נאך יאגערס גרייכן אונ חעלן זייא בונדן אונ איין ועצן אין דר תפיסה וועל איך דא אליין איבר בלייבן וועל איך עסין וויפיל איך וועל וועלן · דר נמשל איז גאט האט בשאפן דעם צדיק מיט דעם רשע · דר צדיק קערט זיך צוא דער תורה אונ צוא גאטס דינסט אונ דער רשע קערט זיך צו זיין רשעת דעם צדיק דר לענגרט גאט זיינע יארן אונ ער לעבט לאנג אונ דעם רשע פאר קערצט ער זיינע יארן אונ שטארבט נעך : ירשות דער צדיק דאס גוטץ פון דעם רשע · פונ... ט וויא דער ארומר מענטש מיט דיא גנבים · דאס זאגט דער פסוק (יש אדם שעמלו בחכמה) עס איז פאר האנדן איין מענטש וואס זיין מודוקיים איז מיט קלוגשאפט (ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו) אונ צו איין מענטש ווס ער האט זיך גאר ניט גמיהעט אובר דעם גיט ער אפ זיין חלק · דאס מיינט מען דער צדיק נעמט צוא דאס גוטץ פון דעם רשע : (כד) (אין טוב באדם שיאכל ושתה) עס איז ניט גוט פאר דעם מענטשן ער זאל עסין אונ טרונקן (והראה את נפשו טוב בעמלו) אונ זאל ווייזן זיין נפש גוטץ פון זיין מודוקיים · עס איז איין משל · צוויא ארומי לייט זענן גקומן אין איין

שיאכל

יד הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ וְיָדַעְתִּי גַם־אָנִי שֶׁמִּקְרֶה אֶחָד יִקְ
אֶת־כֻּלָּם׃ טו וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמִקְרֵה הַכְּסִיל גַּם־אֲנִי יִקְרֵנִי וְלָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִ
אָז יוֹתֵר וְדִבַּרְתִּי בְלִבִּי שֶׁגַּם־זֶה הָבֶל׃ טז כִּי אֵין זִכְרוֹן לֶחָכָם עִם־הַכְּסִיל לְעוֹלָ
בְּשֶׁכְּבָר הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכָּח וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם עִם־הַכְּסִיל׃ יז וְשָׂנֵאתִי אֶת
הַחַיִּים כִּי רַע עָלַי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי־הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ
יח וְשָׂנֵאתִי אֲנִי אֶת־כָּל־עֲמָלִי שֶׁאֲנִי עָמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ שֶׁאַנִּיחֶנּוּ לָאָדָם שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרָ
יט וּמִי יוֹדֵעַ הֶחָכָם יִהְיֶה אוֹ סָכָל וְיִשְׁלַט בְּכָל־עֲמָלִי שֶׁעָמַלְתִּי וְשֶׁחָכַמְתִּי תַּחַת הַשֶּׁמֶ

גם

שפתי חכמים

פרש וקורא החכם להרשע שכלות לפי שאין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח של שטות: ה ויהיה פירש בראשו כמו ראש דברך אמת: ו דקשה לרש"י מהו גם לכן פי' גם אני אשר מבחין את החכם מן הכסיל יודע שבניהם ימותו כנ"ל: ומלת ידעתי באחר אני ומלת אני באחר יודע טעות הוא ובספר אחר אינו: ז דקשה לרש"י חלילה להנביא שיאמר כן

רש"י

(יד) החכם עיניו בראשו: בתחלת ה הדבר מסת
מה יהא בסופה: וידעתי גם אני: גם אני (ידעתי
אשר מבחין את החכם מן ו הכסיל יודע (אני
שבניהם ימותו: (טו) ואמרתי בלבי וגו'. כלומ
לפי שבניהם מתים שמא אהרהר בלבי ז מעתה כמקר
הרשע גם אני יקרני ולמה אהיה צדיק אז יותר: ודברת
בלבי: שאם אהרהר כן הבל היא כי אין זכרון החכם והכסיל שוין אחרי מותן לא יזכרו שניהם יח
שזה זכרונו לטובה וזה זכרונו לרעה: (טז) בשכבר הימים הבאים הכל נשכח: בשביל אשר אני רוא
את הרשעים אשר היו כבר והצליחו מאד ובימים הבאים אחריהם נשכחה כל גבורתם והצלחתם: ואי
ימות החכם עם הכסיל אני רואה הצדיקים מצליחים במיתתם ומועילים לבניהם כגון (ויקרא כו) וזכרתי א
את בריתי יעקב ואומר (ירמיה ב) זכרתי לך חסד נעוריך: (יז) ושנאתי את החיים: שהיה מתנבא על דורו ש
רחבעם שהיו רשעים: גם זה הבל. גם זה אחד מן ההבלים שנבראו בעולם שהחכם יגע והכסיל יורשו

פירוש ע"ט

דערינט די תּוֹרָה כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ אזו ווי עס
איז פֿר האנדין איין בעסרונג צו דם ליכטיקייט
פון דם פינצטערניש: (יד) הֶחָכָם דר קלוגר כלומר
דער צדיק עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ זענן זיין אויגין אין קאפ
ער זעהט גוט איין וואס דר סוף פון עבירות איז
וְהַכְּסִיל אבר דר נאר כלומר דר רשע בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ
גייט ער אין דר פינצטער כלומר ער זעהט ניט
וואס דר סוף וועט זיין פון דר זאך וואס ער טוט
אונ חאטשי איך לוב דעם צדיק וְיָדַעְתִּי גַם אָנִי
ווייס איך פון דעסט וועגין וואול שֶׁמִּקְרֶה אֶחָד
יִקְרֶה אֶת כֻּלָּם אז איין טרעפונג וועט זיך טרעפין
זיי אלע כלומר דער צדיק מיט דעם רשע וועלן
ביידע שטארבן: (טו) וְאָמַרְתִּי בְּלִבִּי וועל איך מיר
אפשר וועלן טראכטין אין הארצן כְּמִקְרֵה הַכְּסִיל
אז אזו ווי דם טרעפונג פון דעם נאר כלומר פון
דעם רשע גַּם אֲנִי יִקְרֵנִי וועט זיך מיך אויך אזו
טרעפין כלומר אלע מענשין מוזן דאך שטארבן
וְלָמָּה ווארום חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יוֹתֵר האב איך זיך
דערנכט מאל פאר מיין לעבן מער גיקליגט פאר
דעם רשע וְדִבַּרְתִּי בְּלִבִּי טראכט איך מיר אין מיין
הארץ שֶׁגַּם זֶה הָבֶל אז דם איז אויך נישט איך זאל
אזו טראכטין: (טז) כִּי אֵין זִכְרוֹן ווארום עס איז
קיין גלייך דער מאנונג נישט לֶחָכָם צוא דעם
קלוגן כלומר צום צדיק עִם הַכְּסִיל גלייך מיט דעם
נאר כלומר דעם רשע ווארום דעם צדיק דע
מאנט מען אפילו נאך זיין טוט אויך צוא גוט
אבער דעם רשע דר מאנט מען נאך זיין טו
צו שלעכטן בְּשֶׁכְּבָר ווארום ווען דער רשע האט
אפילו מצליח גיוועזין לאנג נאך ביי זיין לעב
הַיָּמִים הָאֵלֶּה אבער די טעג וואס קומען כלומ
נאך זיין טוט הַכֹּל נִשְׁכָּח ווערט זיין הצלחה גא
פר געסין אבער דר צדיק איז מצליח אפילו נא
זיין טוט כלומר מען דר מאנט זיין זכות זיינ
קינדר וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם נוא ווי אזו קען ער גלייכ
דעם טוט פון דעם צדיק צום טוט פון דע
רשע: (יז) וְשָׂנֵאתִי אונ דרום האב איך פיינט א
הַחַיִּים דם לעבין כִּי רַע לִי ווארום עס גיפעלט מי
ניט הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ דאס טאן וואס או
דר וועלט ווערט גיטאן כִּי הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ דע
עס איז אלץ נארישקייט אונ גבראכין גימיט
(יח) וְשָׂנֵאתִי אֲנִי אונ איך האב פיינט אֶת כָּל עֲמָ
נאר מיין מידיקייט שֶׁאֲנִי עָמֵל וואס איך מיד זי
תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ אויף דר וועלט איין צוא זאמלן געל
שֶׁאַנִּיחֶנּוּ לָאָדָם שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרָי איך זאל דאס לאזין צו
דעם מענשין וואס וועט זיין נאך מיר: (יט) ו
יוֹדֵעַ אונ ווער ווייסט הֶחָכָם יִהְיֶה אויב ער וועט זיי
איין קלוגר אוֹ סָכָל אדר איין נאר וְיִשְׁלַט אונ ע
וועט גיוועלטיגין בְּכָל עֲמָלִי אין גאר מ

מידיקייט

ט ותדלתי והוספתי מכל שהיה לפני בירושלם אף חכמתי עמדה לי: י וכל אשר
שאלו עיני לא אצלתי מהם לא־מנעתי את־לבי מכל־שמחה כי־לבי שמח מכל־עמלי
וזה־היה חלקי מכל־עמלי: יא ופניתי אני בכל־מעשי שעשו ידי ובעמל שעמלתי
לעשות והנה הכל הבל ורעות רוח ואין יתרון תחת השמש: יב ופניתי אני לראות
חכמה והוללות וסכלות כי ׀ מה האדם שיבוא אחרי המלך את אשר־כבר
עשוהו: יג וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן־הסכלות כיתרון האור מן־החשך:

רש"י

סדה תיבה ומגלל: (ט) אף חכמתי. גם חכמתי לא הנחתי בשביל כל המעשים האלה ועמדה לי ולא שכחתיה. ד"א עמדה לי לעזרה [illegible]כל אלה: (י) לא אצלתי. לא רחקתי להבדיל מהם א וכן (במדבר יא) ויאצל מן הרוח ויתן על הזקנים כמנורה שמדליקין ממנה נרות הרבה ואין אורה חסר כלום: וזה היה חלקי. ואחרי עסיקי כל אלה אין לי מכולם אלא זה. רב ושמואל חד אמר מקלו וחד אמר קידו: מקידה ב של חרש ששותין בה ויש פותרים ממדרש אגדה כל הענין בבתי מדרשות ותלמידים ובבתי כנסיות: יער צומח עצים. עמי הארץ ג למלאכת שדות וכרמים: (יא) ופניתי. נתה בכל מעשי ורואה אני שאין יתרון בהם כי מכולם אני חסר: (יב) ופניתי אני לראות חכמה. פונה אני מכל עסקי להתבונן בתורה והוללות וסכלות עונש עבירות. כי מה הארם שיבא אחרי המלך. להתחנן לו על גזרה שגזר עליו וכבר עשאוהו למעלה הגזירה לגוזרה. טוב לו להתבונן תחלה במעשיו ולא יצטרך לבקש: (יג) מן הסכלות. הוא הרשע ד:

הרכב

שפתי חכמים

מצות המקום סכלות וזהו שמסיים רש"י והיא מצות שמקום וקורא אותו סכלות כלומר אם כן אף שפירשתי זה במצות שמקום מצינו כה"ג שקורא למצות המקום סכלות: א דקשה לרש"י הרי ל' אצילות הוא כשמאציל דבר מדבר ואותו דבר שמאציל ממנו חסר אותו דבר הנאצל ופה אף אם היה נאצל ולא עשו מה שראו עיניו לא היו עיניו חסר בזה כלום. לכ"פ ומביא לשון ויאצל כה"ג בהיינו חסר כלום ויאצל מן הרוח כו' כמנורה שמדליקין כו' ואי לא היה כוונת רש"י רק להביא לשון ויאצל בשוה ל' הבדל לא ה"ל להביא רק הפסוק לחוד כדרכו ולמה ליה להביא המשל כמנורה שמדליקי' כו' וכפי מה שפרשתי הוא ניחא: ב ומה שפירש רש"י מקיד' של חרש הוא פירושו של קידה: ג צריך להיות ויער צומח עצים וכן הוא בספרים מדויקים והיינו קאי על הפסוק אך דברי רש"י הוא וקאי אגבה שפי' ויש פותרים במדרש אגדה כל הענין בבתי מדרשות כו' ובאותו מדרש דרשו יער צומח עצים אלו עמי הארץ שבאים ושומעים וקשה לרש"י למה קרא עמי הארץ יער צומח עצים ויהיה דברי רש"י יש פותרים ממדרש אגדה כל הענין בבתי מדרשות כו' ויער צומח עצים דרשו עמי הארץ ולמה קוראם צומח עצים לפי שהם למלאכת שדות וכרמים אם כן ויער צומח עצים דרשו עולם הזה למה נקראו עולם הזה לפי שהם לצרכי הארץ למלאכת שדות כו': ד ולא פירש כמו שפירש הוללות וסכלות שטות. דהכא בעונש עבירות קמיירי ושטות כמשמעו אין בו עונש. לכן פירש בסכלות שה הוא

פירוש ע"ם

אקאכטין אונ קאריטעס: (ט) ותדלתי והוספתי אונ איך האב גיגרייסט אונ האב גימערט תענוגים מכל מער פון אלע מלכים שהיה לפני בירושלים וואס ווי זענען גיוועזן פר מיר אין ירושלים אף חכמתי עמדה לי מיין פר שטאנד איז מיר אויך באשטאנן: (י) וכל אשר שאלו עיני אונ וואס מיינע אויגין האבן באגערט לא אצלתי מהם האב איך ניט אפ גשייד פון זייא לא מנעתי את לבי איך האב ניט פר מיטין מיין הארץ מכל שמחה פון אלערלייא פרייד כי לבי שמח ווארום מיין הארץ איז גיוועזן פריילי מכל עמלי פון גאר מיין מידיקייט כלומר פון אלע מיינע תענוגים וואס איך האב זיך גימיט איבר זיי וזה היה חלקי אונ די שמחה האב איך גנומען צו מיין חלק אונ טרויעריקייט האב איך אוועק גיווארפין פון זיך מכל עמלי פון גאר מיין מי ונג וואס איך האב זיך גימיט: (יא) ופניתי אני נאך דעם האב איך מיר גיקערט אכטונג צוא געבן בכל מעשי שעשו ידי אויף די אלע זאבן וואס איך האב גימאכט ובעמל שעמלתי לעשות אונ אויף דעם

פון יקויב וואס איך האב זיך גימיהט איין צוא זאמלען געלט אונ תענוגים והנה הכל הבל זעה איך אז אלע דיא זאכן זענן נישט ורעות רוח אונ זענן איין צוא בראכן גימיט ואין יתרון אונ עס קומט גאר נישט ארוס פון דעם מידיקייט תחת השמש אויף דער וועלט: (יב) ופניתי אני דרום קער איך זיך שון פון די אלע זאכן אוועק לראות חכמה איך זאל נאר לערנען די תורה והוללות וסכלות אונ זאל פאר שטיין דיא שטראף פון עבירות וועלבע קומען פר גישפעט אונ נאריש קייט איך זאל זיך היטן פר זיי כי מה האדם ווארום ווס העלפט דאס דעם מענשן שיבא אחרי המלך ער זאל קומן בעטן השם יתברך את אשר כבר עשוהו אויף דער גזירה וואס מען האט שון לאנג אויף אים גוזר גיוועזן איבר זיינע זינד בעסער לאז ער זיך פריער היטין ער זאל ניט זינדיגין: (יג) וראיתי אני האב איך היינט גיזעהן שיש יתרון אז עס איז פר האנדן איין בעסרונג לחכמה צום צדיק ווס ער לערינט די תורה מן הסכלות מער פון דעם רשע וואס ער

לערינט

וְלֶאֱחֹז בְּסִכְלוּת עַד אֲשֶׁר אֶרְאֶה אֵי־זֶה טוֹב לִבְנֵי הָאָדָם אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמַיִם
מִסְפַּר יְמֵי חַיֵּיהֶם׃ ד הִגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי בָּנִיתִי לִי בָּתִּים נָטַעְתִּי לִי כְּרָמִים׃ ה עָשִׂיתִי
לִי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים וְנָטַעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל־פֶּרִי׃ ו עָשִׂיתִי לִי בְּרֵכוֹת מָיִם לְהַשְׁקוֹת
מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֵצִים׃ ז קָנִיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וּבְנֵי־בַיִת הָיָה לִי גַּם מִקְנֶה בָקָר
וָצֹאן הַרְבֵּה הָיָה לִי מִכֹּל שֶׁהָיוּ לְפָנַי בִּירוּשָׁלָ͏ִם׃ ח כָּנַסְתִּי לִי גַּם־כֶּסֶף וְזָהָב וּסְגֻלַּת
מְלָכִים וְהַמְּדִינוֹת עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת וְתַעֲנוּגֹת בְּנֵי הָאָדָם שִׁדָּה וְשִׁדּוֹת׃

וגדלתי

רש"י

בתורה: **ולאחוז בסכלות** · בדברים הדומים לי לסכלות את שאמרתי עליהם (משלי לא) אי יאכל ואוכל כגון לבישת שעטנז וכלאי הכרם. שהשטן משיב עליהם וכן הוא אומר (להלן ז) טוב אשר תאחוז בזה · וגם על שאול שנדמה בעיניו סכלות להרוג מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק והיא מצות המקום וקורא אותה סכלות: (ד) **הגדלתי מעשי** · בימי גדולתי: (ה) **עץ כל פרי** · שהיה שלמה מכיר בחכמתו את גידי הארץ איזה גיד הולך אל כוש ונטע בו פלפלין איזה הולך לארץ חרובין ונטע בו חרובין שכל גידי הארצות באים לציון שמשם משתיתו של עולם שנאמר (תהלים נ) מציון מכלל יופי לכך נאמר עץ כל פרי במדרש תנחומא: (ו) **ברכות מים** · כמין ביברים של דגים שחופרין בקרקע: (ח) **וסגלת מלכים** · גנזי מלכים זהב וכסף ואבן יקרה שהמלכים מסגלים בגנזיהם: **והמדינות** · סגולת כל סוחרים: **שרים ושרות**. מיני כלי זמר: **שדה ושדות** · מרכבות נוי עגלות צב ובלשון גמרא יש

שפתי חכמים

שוגה: ת ק"ל אם סכלות פי' שטות כמו שפי' לעיל א"כ קשה איך אמר שיאחז בסכלות. לכ"פ כדברים הדומים לי לסכלות כמו שאמר פה. אך מה שכתוב אח"כ וכן הוא אומר טוב אשר תאחז כו' קשה להלום דבריו דאם כוונתו להביא ראייה דגם על שאול אמר שיאחז בדבר שנדמה לו לסכלות כמו שאמר פה לאחוז בסכלות א"כ קשה מה כוונתו בזה שכתוב והיא מצות המקום וקורא אותה סכלות ואם עיקר ראייתו הוא שקורא למצות המקום סכלות ובכן יצדק אומרו והיא מצות המקום וקורא אותה סכלות עדיין קשה היכן מצינו שקראו שלמה הו שאול לאותה מצוה סכלות. ונראה שבתחלה צריך אתה לדעת מה שפירש רש"י לקמן ומתוך דבריו יובן מה שפי' פה והוא שכתב לקמן אל תהי צדיק הרבה כשאול שדימה לטיות צדיק וריחם על הרשעים ואל תתחכם יותר לדון ק"ו של שטות ומה על נפש אחת וכו' פירוש כמו שעשה שאול אותו ק"ו כמו שדרש במסכת י"ט פרק בראשונה טוב אשר תאחז בזה וגומר אם אומר הנביא הצדיק הדבר שהוא דומה לך לרשע כגון שאמר שמואל לשאול אל יקל בעיניך לפקפק בו ויצא את כלם ידי שניהם יקיים בחכמה והסכלות כהלכתן כך הוא בספרים מדוייקים הרי שאמר אל תתחכם יותר כשאול נמצא דשאול היה רוצה להתחכם ע"כ היה בעינו כסכלות ועל זה אמר טוב אשר תאחז וגו' כי ירא אלהים יצא את כלם פירש החכמה והסכלות כדפירש לקמן והכא הכי פירושו ולאחוז בסכלות דברים הדומים לי לסכלות כו' ואחר כך הוקשה לנפשיה ואין שייך לומר דקורא למצות המקום סכלות לא מביא ראייה וכן הוא אומר טוב אשר תאחז בזה על שאול כו' ומלת גם טעות הוא וס"ם אמר על שאול טוב אשר תאחז בזה שנדמה לך סכלות שהרי היה רוצה להתחכם כדפרישית ומדאמר טוב אשר תאחז בזה פשיטא שיש לאחוז במצות המקום אלא פירש אפילו שנדמה לך לסכלות וכן סיפא דקרא כי ירא אלהים יצא ידי שניהם פירוש יקיים בחכמה והסכלות הרי שקורא

פירוש ע"ט

לייב קלומר איך זאל מיר דורך תענוגים פעט מאכן מיין לייב אונ פון דעסט וועגין וְלִבִּי נֹהֵג בְּחָכְמָה אונ מיין הארץ זאל זיך פירין אין חכמה קלומר צו טראכטן אין דער תורה אוך וְלֶאֱחוֹז בְּסִכְלוּת אונ זאל אוך האלטן אפילו אזו איין זאך פון דער תורה וואס דאכט זיך פר רשעים עס איז נארישקייט קלומר וואס מען ווייסט גאר ניט קיין טעם אויף דעם עַד אֲשֶׁר אֶרְאֶה ביז איך וועל פאר שטיין אֵי־זֶה טוֹב וועלכי זאך איז גוט לִבְנֵי הָאָדָם צוא דיא מענשין אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ וואס זיא זאלן טאן תַּחַת הַשָּׁמַיִם אויף דער וועלט מִסְפַּר יְמֵי חַיֵּיהֶם דיא צאל פון זייער לעבינס טאג: (ד) הִגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי איך האב מיר גיגרייסט מיין פירונג בָּנִיתִי לִי בָּתִּים איך האב מיר גבויעט הייזר נָטַעְתִּי לִי כְּרָמִים איך האב מיר גיפלאנצט וויין גערטנר: (ה) עָשִׂיתִי לִי איך האב מיר גמאכט גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים גערטנר אונ בוים גערטנר נָטַעְתִּי בָהֶם אונ האב גיפלאנצט אין זיי עֵץ כָּל פֶּרִי ביימער פון אלערלייא פירות: (ו) עָשִׂיתִי לִי איך האב מיר גימאכט בְּרֵכוֹת מַיִם איין זאמלונג פון וואסער לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם איך זאל אן טרינקען פון זיי יַעַר צוֹמֵחַ עֵצִים איין וואלד וואס שפראצט ביימער: (ז) קָנִיתִי איך האב גיקויפט עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת קנעכט אונ דינסטין וּבְנֵי בַיִת הָיָה לִי אונ הויז לייט האב איך אוך גיהאט גַּם אוך מִקְנֶה פיך בָּקָר וָצֹאן רינדער אונ שאף הַרְבֵּה פיל הָיָה לִי איז גיוועזן ביי מיר מִכֹּל מער פון אלע מְלָכִים שֶׁהָיוּ לְפָנַי וואס זיא זענען גיוועזין פר מיר בִּירוּשָׁלָ͏ִם אין דר שטאט ירושלים: (ח) כָּנַסְתִּי לִי איך האב מיר איין גיזאמילט גַּם וגו' אוך זילבער אונ גאלד וּסְגֻלַּת מְלָכִים אונ דאס איין זאמלונג וואס סוחרים זאמלן איין עָשִׂיתִי לִי איך האב מיר גימאכט שָׁרִים וְשָׁרוֹת כְּלֵי זֶמֶר וואס מען שפילט אויף זייא וְתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי הָאָדָם אונ אנדערע זאכין וואס מענשין האבן פון דעם הנאה שִׁדָּה וְשִׁדּוֹת אלערלייא וועגן וועלכי זיין גימאכט וויא

אקאסטין

והוספתי חכמה על כל־אשר־היה לפני על־ירושלם ולבי ראה הרבה חכמה ודעת:
יז ואתנה לבי לדעת חכמה ודעת הללות ושכלות ידעתי שגם־זה הוא רעיון רוח:
יח כי ברב חכמה רב־כעס ויוסיף דעת יוסיף מכאוב: ב א אמרתי אני בלבי לכה־
נא אנסכה בשמחה וראה בטוב והנה גם־הוא הבל: ב לשחוק אמרתי מהולל
ולשמחה מה־זה עשה: ג תרתי בלבי למשוך ביין את־בשרי ולבי נהג בחכמה
ולאחז

רש"י

לאמר מי יאמר עלי כן שאבא לידי מדה זו : אני הנה הגדלתי וגו' : (יז) ואתנה . עכשיו את לבי לדעת את טוב החכמה מה טובה ואת טוב ההוללות והסכלות. הוללות שיגעון וטירוף הדעת לשון ערבוב כמו (ישעיה מד) מהולל במים . וסכלות שטות : ידעתי . עתה שגם החכמה יש בו שבר רוח כי ברוב החכמה אדם סומך על רוב חכמתו ואינו מתרחק מן האסור ובא רוב כעס להקב"ה אני אמרתי ארבה סוסים ולא אשיב את העם מצרימה ובסוף השיבותי . אני אמרתי ארבה נשים ולא יסורו לבבי והרי נכתב עלי (מלכים א יא) נשיו הטו את לבבו וכן הוא אומר שעל רוב חכמתו הוא סמך ועשה כמה דברים שנאמר (משלי ל) נאום הגבר לאיתיאל ואוכל : (א) אמרתי אני בלבי . הואיל וכן הוא אחדל לי מן החכמה ואעסוק בשמחה תמיד : אנסכה : לשון מסך יין לשתות כמו (משלי ט) מסכה יינה עירוב יין במים לתקנו או עירוב בשמים ביין לקונדיטון : וראה בטוב . כמו וראית ר בטוב : והנה גם הוא הבל . שהרי ראיתי בנבואה שהרבה קלקולים באים מתוך שחוק כגלגל מת מתוך משתה . אנשי דור המבול נשטפו מתוך רוב טובה שהשפעת להם : (ב) לשחוק אמרתי מהולל . מעורבת בבכי ואנחה : ולשמחה מה זו . טובה עושה יש הרי טופה חוגה : (ג) תרתי בלבי . חזרתי לתור בלבי להחזיק בכולן במשתה בחכמה ובסכלות ולמשוך ולעדן במשתה היין את בשרי . כל סעודת עוג קרויה על שם היין : ולבי נוהג בחכמה . אף אם בשרי נמשך ביין לבי מתגלגל בחכמה לאחוז

שפתי חכמים

תכלית נוסף והתאוה והשהוא בא לסוף המעשה וראה שלא עלתה תאותו בידו הוא בא לידי כאב לב כדרך כל מי שלא יבא לידי תוחלתו ותקותו כדכתיב תוחלת ממושכה מחלה לב ודרשו בפרק הרואה סוף בא לידי כאב לב לכן נקט הרב האי לישנא: ק סוסיף מי יאמר עלי כו' מפני שדברתי אני עם לבי משמע שהיה מחשבה ועיון בלבו ואם הוא כפשוטו של כתוב מהו העיון והמחשבה . ל"ס מי יאמר עלי כו' א"כ מלת לאמר קדייק דאם הוא כפשוטו דברתי אני עם לבי אני הנה וגו' מיבעי ליה לאמר למה לי . אלא א"כ לאמר קאי אמחשבה שהיה מחשיב מי יאמר כו' : ר פי' אינו צווי אלא מקור : ש דק"ל שלא טובה שמחה ושמחה לכל אנוש . לכ"פ מה זו טובה עושה כלומר אף אם היא שמחה מה זו טובה עושה שלא שוטה

פירוש ע"ט

ניט מיט קיין אנדרן . אני הנה הגדלתי איך האב דאך גגרויסט והוספתי אונ איך האב גמערט חכמה קלוגשאפט על כל אויף דיא אלי מלכים וואס זייא זענין גוועזן פאר מיר אויף דער שטאט ירושלים ולבי ראה אונ מיין הארץ האט גזעהן פיל קלוגהייט אונ וויסן שאפט : (יז) ואתנה לבי האב איך גגעבן לדעת חכמה צו וויסן דעם סוף פון דעם קלוגשאפט ודעת הוללות ושכלות אונ צוא וויסן דען סוף פון נארישקייט ידעתי וויים איך היינט וואל אז דיא חכמה פון אלי זאכען חוץ חכמות התורה איז אויך רעיון רוח צוא בראכין גמיט : (יח) כי ברוב חכמה ווארום אז איין מענטש פר לאזט זיך אויף זיין פיל קלוגשאפט אונ היט זיך ניט פון דיא זאכן וואס גאט האט גהייסן היטן זיך רב כעס ברענגט ער פיל צארונג פון גאט אויף זיך ויוסיף דעת אונ דר וואס מערט וויסן שאפט יוסיף מכאוב מערט ער זיך ווייטאג דען איך האב זיך פר לאזן אויף מיין קלוגשאפט אונ האב גזאגט חאטשי אין דער תורה שטייט אז איין מלך טאר ניט נעמן פיל ווייבר כדי זיי זאלן ניט אפקערן זיין הארץ צום בייזן אונ איך האב מיר גדאכט מיט מיין פיל חכמה איך וועל יוא דאס טאן אונ זייא וועלן מיר ניט אפ קערן מיין הארץ אונ דר סוף וואר עס איז אויך אזו גישעהן וויא אין פסוק שטייט (נשיו הטו את לבבו) דרום קער אמענטש זיך ניט פר לאזן אויף זיין פיל קלוגשאפט נאר ער זאל היטן וואס אין דר תורה שטייט :

(א) אמרתי אני בלבי האב איך מיר גיטראכט אין מיין הארצן אז פיל קלוגשאפט איז אויך ניט גוט וועל איך זיך פאר מיידין פון קלוגשאפט לכה נא אנסכה בשמחה איך וועל נאך פרובן זיך צו לעבן אונ פר ברענגן די צייט אין שמחה וראה בטוב אונ נאך צו זעהן אין גוטץ אבר איך האב גזעהן והנה גם הוא הבל אז דאס איז אויך נארישקייט ווארום מיר גיפינן דאך דור המבול וואס זייא האבן גזינדיגט איבר פיל גוטץ : (ב) לשחוק אמרתי מהולל דרום זאג איך אויף גילעכטר עס איז צוא מישט מיט גיוויין ולשמחה מה זה עשה אונ צו פרייד זאג איך וואס פאר איין נוטץ טוט זיא : (ג) תרתי בלבי האב איך מיך אום גיקלערט אין מיין הארץ איך זאל ניט פר לאזן אלי זאכן למשוך אום צו ציהען ביין דורך וויין את בשרי מיין
לייב

הוּא כְּבָר הָיָה לְעֹלָמִים אֲשֶׁר הָיָה מִלְּפָנֵנוּ׃ יא אֵין זִכְרוֹן לָרִאשֹׁנִים וְגַם לָאַחֲרֹנִים
שֶׁיִּהְיוּ לֹא־יִהְיֶה לָהֶם זִכָּרוֹן עִם שֶׁיִּהְיוּ לָאַחֲרֹנָה׃ יב אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל
בִּירוּשָׁלָם׃ יג וְנָתַתִּי אֶת־לִבִּי לִדְרוֹשׁ וְלָתוּר בַּחָכְמָה עַל כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת
הַשָּׁמָיִם הוּא ׀ עִנְיַן רָע נָתַן אֱלֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ׃ יד רָאִיתִי אֶת־כָּל־
הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ׃ טו מְעֻוָּת לֹא־יוּכַל
לִתְקֹן וְחֶסְרוֹן לֹא־יוּכַל לְהִמָּנוֹת׃ טז דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם־לִבִּי לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה הִגְדַּלְתִּי
והוספתי

רש"י

(יא) וגם לאחרוני' שיהיו לא יהי' להם זכרון בדורות שיהיו לאחרונה להם. ומדרש אגדה דורשו כנגד אבוד זכר עמלק וסופו למחות שנאמר (עובדיה א) ולא יהיה שריד לבית עשו: (יב) אני קהלת הייתי מלך. על כל העולם ם ולבסוף על ישראל ולבסוף על ירושלים לבדה ולבסוף על מקלו שהרי נאמר הייתי מלך בירושלים אבל עכשיו איני מלך: (יג) ונתתי את לבי לדרוש. בתורה היא החכמה ולהתבונן בה על כל המעשה הרע האמור למעלה הנעשה תחת השמש וכינותי בה שהוא הענין הרע אשר נתן הקדוש ברוך הוא לפני בני נ האדם (דברים ל) את החיים ואת המות את הטוב ואת הרע: ענין רע. מנהג רע להם: לענות בו. להתנהג בו. ענין יש לפותרו לשון מעון ם ודירה ויש לפותרו לשון עיון ע ומחשבה וכן לענות בו: נתן. הניח פ לפניהם: (יד) ורעות רוח. שבר רוח כמו (ישעיה מ) רועו עמים וחתו. רוח על"כ סוף המעשה בא לידי כאב צ לב: (טו) מעוות. בחייו לא יוכל לתקון משמת מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת ורבותינו פירשו על הבא על הערוה והוליד ממזר או על ת"ת הפורש מן התורה שהיה ישר מתחלתו ונתעוות: וחסרון לא יוכל להמנות. זה שחסר עצמו מלמנות מכין הכשרים לא יוכל להמנות עמהם בקבול שכרם: (טז) דברתי אני עם לבי. עכשיו שירדתי מגדולתי אני טען לבי

שפתי חכמים

חלוקי השמש אין בו חדוש אבל בתורה יש חדוש מה שלא היה ומהו שחדוש השייך בה. לכ"פ אבל ההוגה בתורה כו': ם דק"ל אני קהלת הייתי מלך הל"ל ותו לא למה הוצרך לומר על ישראל בירושלים. לכ"פ על כל העולם כו' ומ"ש ולבסוף על מקלו ליתנא דתלמודא נקט (סנהדרין דף כ') ולבסוף לא מלך אלא על מקלו: נ ק"ל היכן נתן לפניהם הרע. לזה מביא הפסוק את החיים ואת המות וגו': ואח"כ מפרש במלת ענין ומלת לענות שניהם עניינם מנהג שיתנהג בה אדם: ם פי' ויהיה כו"ן ענין נוספת כמ"ש מעון ושורש שניהם עון כאשר יתייחס לאנשים העמידה במעון כי שם בית' ומנהג' ככה יתייחס אליהם העמידה במנהג אשר הוטבעו בו ושם א"א לפרשו אם לא על המנהג לא על הדירה: ע פי' שמעיין ומחשב במנהגו שיתנהג בו: פ מה שלא פי' על הפסוק עצמו בפ' נצבים ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע. דהתם כתיב בהדיא בקרא לפניך ע"כ פירושו שנתתי לפניך אבל פה כתיב נתן אלהים לבני אדם ק"ל הלא אין רע יורד מלמעלה. לכ"פ הניח לפניהם: צ נ"ל דה"פ דכשבא לסוף המעשה אז הוא מתאוה יותר ומעולם לא יבא אל

פירוש ע"ט

עס איז פר האנדן איין זאך וואס איין מענש וועט דיר זאגין רְאֵה זֶה חָדָשׁ הוּא זעה דיא זאך איז נאייא כְּבָר הָיָה לְעוֹלָמִים אבר עס איז שון לאנג געוועזן אויף דר וועלט אין דיא צייטן וואס פאר אונז וואר: (יא) אֵין זִכְרוֹן לָרִאשׁוֹנִים נאר מען גדענקט ניט דיא ערשטע זאכען וְגַם לָאַחֲרוֹנִים שֶׁיִּהְיוּ אונ אויך דיא זאכן וואס וועט זיין אין די דורות וואס וועלין זיין נאך אונז וועט מען אויך ניט גדענקן זייא עִם שֶׁיִּהְיוּ לָאַחֲרוֹנָה אין דיא צייטן וואס וועלן זיין נאך דעם: (יב) אֲנִי קֹהֶלֶת איך שלמה איך בין געוועזן איין מלך אויף דיא ישראל וואס זענין איין קלוג פאלק בִּירוּשָׁלַיִם אונ אויך אין דער קלוגע שטאט ירושלים: (יג) וְנָתַתִּי אֶת לִבִּי האב איך מיר געגעבן צום הארצן איך זאל פארשטן אונ זאל זוכן מיט קלוגהייט אויף דיא אלי זאכן וואס עס ווערט גטאן אויף דער וועלט האב איך פר שטאנן אז הוּא עִנְיַן רָע דם איז איין שלעכטי זאך פר דיא מענשן נָתַן אֱלֹהִים וואס גאט האט גלאזין צו דיא מענשן לַעֲנוֹת בּוֹ זייא זאלן זיך אליין פירן נאך זייער ווילן נאך אונ ווערן דורך דעם יצר הרע פאר פירט אונ גפייניגט אבר דער עס קערט זיך צום גוטן וועג מוז ער שטארקן דעם יצר טוב אויף דעם יצר הרע. דען אזו זאגט די גמרא (בָּרָאתִי יֵצֶר הָרָע בָּרָאתִי לוֹ תּוֹרָה תַּבְלִין) איך האב דיר אמת בשאפען איין יצר הרע איך האב דיר אובר אויך בשאפן דר צו איין גווירץ דס איז תורה ומעשים טובים: (יד) רָאִיתִי זעה איך אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים דיא אלי זאכן וואס עס ווערט גטאן אויף דר וועלט וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל אז עס איז אלץ נארישקייט וּרְעוּת רוּחַ אונ צוא בראכן גמיט: (טו) מְעֻוָּת דר וואס פר קרומט ביי זיין לעבן קען ער ניט פר ריכטן נאך דעם אז ער שטארבט נאר ביי זיין לעבן דורך תשובה וְחֶסְרוֹן אונ אז איין מענש סינערט זיך פון דיא מענשן וואס גייען איין מצוה טאן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת קאן ער ניט גצײלט ווערין מיט זיי צו נעמן שכר אין איינם: (טז) דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם לִבִּי לֵאמֹר זאגט שלמה המלך איך האב גרעט נאר מיט מיין הארץ אליין אבר

ניט

ועל־סביבתיו שב הרוח: ז כל־הנחלים הלכים אל־הים והים איננו מלא אל מקום
שהנחלים הלכים שם הם שבים ללכת: ח כל־הדברים יגעים לא־יוכל איש לדבר
לא־תשבע עין לראות ולא־תמלא אזן משמע: ט מה־שהיה הוא שיהיה ומה־
שנעשה הוא שיעשה ואין כל־חדש תחת השמש: י יש דבר שיאמר ראה־זה חדש

הוא

רש"י

אל מקום נחלים · ממקום המכונס בתוך ולמקום המכונס ילכו · וכן כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא לפי שאינן נשארים בתוכו כי ים אוקיינוס הוא גבוה מכל העולם כולו שנאמר (עמוס ח) הקורא למי הים וישפכם וגו'. ומהיכן אדם שופך מלמעלה למטה והנחלים הולכים במחילות תחת ההרים מאוקיינוס וחוזרים ונובעים וזהו אל מקום שהנחלים הולכים הם שבים שם אף הרשע כל עומת שבא כן ילך: (ח) כל הדברים יגעים וגו' לא תשבע עין ולא תמלא אזן. מוסב על מה יתרון י אם מחליף הוא עסק התורה לדבר בדברים בטלים הרי הם יגעים ולא יוכל להשיג את כולם ואם במראה העין בא לעסוק עינו לא תשבע ואם בשמיעת האזן אזנו לא תמלא: (ט) מה שהיה הוא שיהיה וגו'. בכל מה ב שהוא למד בדבר שהוא חליפי השמש אין בו חידוש לא יראה אלא מה שהיה כבר שנברא בששת ימי בראשית · אבל ההוגה בתורה מוצא בה תמיד חידושי טעמים ל כענין שנאמר (משלי ה) דדיה ירווך בכל עת מה הדד הזה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו טעם. וכן מצינו במסכת חגיגה שאמר רבי אליעזר בן הורקנוס דברים שלא שמעתן אזן במעשה מרכבה: (י) יש דבר. בא לידך תחת השמש שיאמר לך האומר עליו ראה זה דבר חדש הוא ואינו חדש שכבר היה בעולמים שעברו לפנינו אלא שאין זכרון לראשונים לכך דומה להיות חדש:

שפתי חכמים

ויבא ברוחו שלשתם: י דקשה לרש"י מה ענין זה לכאן הנחלים הולכים אל הים הקודם לו · לכ"פ מוסב על מה יתרון כו' כדמפרש ואזיל: כ דק"ל מה שייך זה לענין הקודם. לכ"פ בכל מה שהוא כו': ל דק"ל דמשמע דבר שהוא

פירוש ע"ט

דר סוף פון זייא דאך זייער שלעכט אוף גרייכט ער דיא רשעים צו ים אונ זאגט: (ז) כל הנחלים אלי טייכן גייען אין ים אריין אונ דר ים איז דאך ניט פול ווארום אל מקום צו דעם אורט ווי דיא טייכן גייען דארטן קערן זיי זיך אום ללכת צו גיין בלומר אלי טייכן קומן אונ קוועלן פון אונטר דר ערד פון דעם ים אוקיינוס דער נאך גייען זייא אונ פאלן ווידר אין ים אריין דרום איז דער ים ניט פול אזו אוך דיא רשעים וויא עס קומט צו זיי דיא עשירות דורך גזילה אזו גייט עס ווידר אוועק ווען אוך עס באגליקט זיי פיל מאהל אבר דר סוף פון זיי איז שלעכט· אבר דיא צדיקים זייער גוטץ בלייבט אוף דורי דורות: (ח) כל הדברים יגעים אלי זאכן זענין מיד בלומר ווען דער מענש לערנט ניט דיא תורה נאר ער גייט נאך דברים בטלים האט עס גאר קיין עק לא יוכל איש לדבר קיין מענש קען ניט אלץ אוס רידן לא תשבע עין דם אוג קען ניט זאט ווערין צו זעהן ולא תמלא אונ עס קאן ניט פול ווערן אין דער אויער משמע פון דאס אלים וואס ער הערט ווען אוך עס דוכט זיך דעם מענשן ער הערט עס אודר זעהט איין נאייע זאך איז עס ניט אזו. דען (ט) מה שהיה דאס וואס איז גוועזין פון אנהייב אן דם וועט זיין ומה שנעשה אונ דאס וואס איז גטאן גווארין אויף דער וועלט דאס שיעשה דאס וועט ווייטר גטאן ווערן ואין כל חדש אונ מען געפונט גאר קיין נאייע זאך ניט אונטר דיא זון אבר ווער עס לערנט דיא תורה געפונט ער אלי טאג נאייע טעמים אין איר: (י) יש דבר

קול יעקב

דעם פריינד מיט זיין גאנץ כח האבן זיי זיך אוך מיט ערמת צו אים צו גמאכט אונ האבן גזאגט אז זייא זענן זיינע פריינד פון איין משפחה· אין אקורצו צייט האט ער בקומן אסאך פריינד אונ הט מיט אלי אזו גטאן ער האט אויפגלכן בדונגט אלי טאג· אונ אז דער בעל הבית וואס ער האט בדינט איז גוואר גווארן דער פון האט אים פאר דראסן וואס דער משרת פאר ברענגט זיך דיא צייט אונ בדונגט פרעמדי מענטשן פרעגט ער דעם משרת אמת דוא טוסט טובות דייני פריינד אונ בדונסט זייא· אובר וואס פאר איין טובות מוזן זיי מיט דיר ענפרט דער משרת חלילה איך זאל מקבל טובה זיין פון זייא דר פר וואס איך באדון זיי הלוואי איך זאל מיט זייא קענן תמיד טובות טאן· זאגט דער בעל הבית צוא אים אז זיי טואן דיר קיין שום טובות ניט· וויא אזו ווייסט דו אז זייא זענן אמתי פריינד טאמר איז קונטרר אונ זייא זענן דאך נאר מקרב כדי דו זאלסט זיי בדונן אונ אין אמת זענן זייא נאר קיין פריינד ניט· דער נמשל איז דיא וועלט זאגט אז וואס עס געפונט זיך איז אירדיש אונ דער מענטש איז אוך דער וועלטס דרום האט דער מענטש דיא וועלט אונ מיט זיין גאנצן כח באארבוט ער דיא וועלט זיא זאל ניט זיין ווייסט אונ פאר ברענגט זיך זיין צייט נאר מיט וועלט זאכן ווייל ער מיינט אז ער נהער זיך אן מיט דער וועלט· דאס זאגט שלמה המלך צו דעם מענטש · אמת דיא וועלט האט פון דיר טובות דוא באדונסט זיא (ומה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש) וואס פאר איין נוצן האט דער מענטש פון דער וועלט וואס ער במיהעט זיך אוף דער וועלט:

ד דּוֹר הֹלֵךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמָדֶת׃ ה וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ וְאֶל־מְקוֹמוֹ
שׁוֹאֵף זוֹרֵחַ הוּא שָׁם׃ ו הוֹלֵךְ אֶל־דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל־צָפוֹן סוֹבֵב ׀ סֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ
ועל

שפתי חכמים

אין לו יתרון אבל אם עמל בתורה יש לו יתרון : ז דקשה לרש"י דבפסוק בקודם איירי שאין לו יתרון ואיך יסמוך לזה דור הולך כו' · לכ"פ כל מה שהרשע כו' וא"כ פסוק זה יורה על פסוק הקודם למה אין לו יתרון : ח דקשה לרש"י מתחיל בתוכח' הרשעים ומסיים והארץ לעולם עומדת מה ענין זה לכאן ועוד וכי לא ידעינן שהארץ לעולם עומדת · לכ"פ מי הם המתקיימים כו' : ט דקשה לרש"י דאמר הולך אל דרום כו' סובב סובב וכל זה בשמש משתעי וא"כ אין נכנס בשמש

רש"י

ותורה אור כל עמל שהוא מחליף בו את עסק התורה מה שכר בו : (ד) דור הולך ודור בא : כל מה שהרשע ז יגע ועמל לעשוק ולגזול אינו מכלה את מעשיו כי הדור הולך ודור אחר בא ונוטל הכל מיד בגיון כענין שנאמר (איוב כ) בניו ירצו דלים : והארץ לעולם עומדת · ומי הם המתקיימים ח הענוים הנמוכי' המגיעין עצמם עד לארץ כענין שנאמר (תהלים לז) ועניים ירשו ארץ ומדרש תנחומא אומר כל צדיקי ישראל נקראו ארץ : שנאמר (מלאכי ג) כי תהיו אתם ארץ חפץ : (ה) וזרח השמש וגו' . דור הולך ודור בא . כאשר השמש זורח שחרית ושוקע ערבית והלך כל הלילה שואפת לשוב אל מקום אשר זרחה אתמול משם שהזרח גם היום : (ו) הרוח · רוחו של שמש ט שלג"ם בלעז כמו (יחזקאל א) אל אשר יהיה שם הרוח ללכת : ועל סביבותיו שב · גם אחר כל היקף וסיבוב שסבב אתמול הוא מקיף וסובב היום : הולך אל דרום · לעולם ביום : וסובב אל צפון . לעולם בלילה : סובב סובב הולך · אל פני מזרח ומערב שפעמים מהלכתן ביום פעמים מסבבתן בלילה · בתמוז מהלכתן וכסלו סובבתן · אף הרשעים כל מה שהשמש זורחת סופה לשקוע כל מה שהם הולכים ומתגברים סופם לשוב

קול יעקב

דס איז א משל איינר איז דורך גנאנגן אין מארקיאנג זעהט איין חברה בלינדע מענטשן שטייען אונ איין זעהנדיגר פירט זייא · האט ער זיך גמאכט אגילגבטר אונ זאגט צוא איין בלונדן נאדיר אקערבאל אונ גיב איטליכן אחלק דער פון · אונ צום אמת האט ער דעם בלונדן גאר נישט געגעבן · אזו האט איטליכר בלונדר גמיינט אז דר אנדערר האט דס קערבאל האבן זייא זיך גיקריגט · אונ עס איז צווישן זייא גווארן א גישרייא איינר שרייט צום אנדערן מען האט דיר געגעבן דאס קערבאל · אזו אוך איז דיא וועלט איטליכר אוף דער עלמר הט חרטה אוף דיא זאכן וואס ער האט בוז דענצמאלט גיטאן אונ מיינט אז יענע זאכן וואלטן בעסר געוועזן ווייל ער האט נישט גפרובט אלי זאכן פון דער וועלט אבער שלמה המלך האט גפרובט אלי זאכן פון דער וועלט דרום האט ער גזאגט (הבל הבל) עס איז אלדונג נישט (מה יתרון לאדם בכל עמלו) וואס פאר אנוטץ קומט ארוס דעם מענטש אונ אלי זיינע מדוקיים (שיעמול תחת השמש) וואס ער זאל זיך במוהען אוף דער וועלט עס איז אלדונג נישט · נאר מען דארף זיך במיהען אין דער תורה אונ מצות אונ מעשים טובים : נאך איין משל איינר איז גקומן פון איין ווייטר מדינה אונ האט זיך גשטעלט ביא איין בעל הבית פאר א משרת · דר משרת האט גיהאט ווינצוג שכל אונ האט נים גהאט קיין שום בקענטן אין שטאט · אמאל איז דר משרת ארום גגאנגן אין שטאט אונ איז גקומן אין אשטוב ארין אונ איז דארט גזעסן אפאר שעה האט דער בעל הבית פון דער שטוב אים דער קענט אונ זאגט צוא אים דו בוסט דאך מיין פריינד פון מיין משפחה האט זיך דער משרת זייער גפרייט דס ער הט דא גטראפן אפריינד אונ ער פלעגט שון אלי טאג קומן צוא דעם פריינד אונ האט אים ברוגט מיט פרייד · אז אנדערי מענטשן האבן דאס גזעהן וויא דער משרת ברונגט

פירוש ע"ט

איז אונטער דער זון נישט מער מען דארף זיך מיהן אין תורה אונ מעשים טובים · מען זעהט דאך וויא דיא וועלט פירט זיך · מען זעהט דאך דעם סוף פון דיא רשעים וואס זאמלן איין געלט מיט גזילה : (ד) דור הולך ודור בא די רשעים שטארבין אזו קומן אנדרע מענשין אונ נעמן אוועק ביי זייערי קינדר דאס געלט וואס זיי האבין מיט גזילה איין גיזאמילט והארץ לעולם עומדת אבר די ערד שטייט אייביג בלוטר דיא וואס לערנן די תורה אונ טוען מצות אונ זענן ביי זיך אזו שפל ווי דיא ערד בלייבט זייער שכר אוף אייביג : (ה) וזרח השמש ובא השמש אזו וויא דיא זון שיינט אוף אין דער פריא אונ אוף דר נאכט גייט זיא אונטר ואל מקומו שואף זורח הוא שם אונ זיא פר לאנגט ווידר צוא קומען צוא דעם ארט וואו זי האט נעכטין אוף גישיינט זי זאל היינט דארטין ווידר אוף שיינען : (ו) הולך אל דרום אייביג גייט דיא זון ביא טאג צוא דרום זייט וסובב אל צפון · אונ אייביג רינגילט זיא ארום ביא נאכט קיין צפון זייט סובב סובב הולך הרוח דער ווילן פון דער זון ארום צו רונגלן דיא גאנצי וועלט ועל סביבותיו שב הרוח אונ נאך דעם אום רינגלן וום זיא הט נעכטין ארום גירינגילט דיא וועלט קומט זיא היינט ווידר אוף איר ערשטן ארט אונ גייט ווייטר אין ערשטן גאנג אזו אוך זענען דיא רשעים ווען זייא באגליקן שון אוף דר וועלט עס ווייזט אום אז זייער מזל שיינט

דורך אין הימל אובר דער סוף איז אז גייען אונטער אונ ווען זייא קומן שון ווידר אויף אי׳

ווידר

א א דִּבְרֵי֙ קֹהֶ֣לֶת בֶּן־דָּוִ֔ד מֶ֖לֶךְ בִּירוּשָׁלָֽ͏ִם׃ ב הֲבֵ֤ל הֲבָלִים֙ אָמַ֣ר קֹהֶ֔לֶת הֲבֵ֥ל
הֲבָלִ֖ים הַכֹּ֥ל הָֽבֶל׃ ג מַה־יִּתְר֖וֹן לָֽאָדָ֑ם בְּכָל־עֲמָל֔וֹ שֶֽׁיַּעֲמֹ֖ל תַּ֥חַת הַשָּֽׁמֶשׁ׃

דוד

רש"י

(א) דברי קהלת. כל מקום שנאמר א דברי אינו אלא דברי תוכחות (דברים א) אלה הדברים אשר דבר משה: (שם לב) וישמן ישורון ב (עמוס א) דברי עמוס (שם ד) שמעו את הדבר הזה פרות הבשן: (ירמיה א) דברי ירמיהו (שם ל) שאלו נא וראו אם יולד זכר וגו': (שמואל ב כג) אלה דברי דוד (שמואל ב כג) ובליעל כקוץ מונד כלהם. דברי קהלת. וזרח השמש: כל הנחלים הולכים אל הים. כינה את הרשעים בחמה ובלבנה ויש שאין להם מתנת שכר כך שנוי' בספרי ולמדתי משם ג שהענין מדבר ברשעים ומשילם להגבורה החמה שסופה שוקעת. תוספ' ד"א כל הנחלים הולכים אל הים מה ת"ל. בעובדי ע"ג נאמר שוטים המשתחוים למים סבורים שים כנס ממש לפי שרואין את הים הגדול שכל הנחלים הולכים בו והוא אינו מלא ואינן יודעין להבין כי אל המקום שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת שמימי הנהרות ההולכים לתוך הים הם המים עצמם שהלכו כבר הם נובעות מתחת התהום הולכים למעלה מן הקרקע עד הים וחוזרים ונובעים לפיכך אין הנהרות פוסקים ואין הים מלא ולא מפני שים בהן ממש ע"כ: קהלת. על שם שקיבל חכמות הרבה וכן במקום אחר קורהו (משלי ל) אגור בן יקא שאגר כל החכמה והקיאה וי"א שהיה אומר כל דבריו בהקהל: מלך בירושלים. עיר ד החכמה: (ב) הבל הבלים אמר קהלת. קהלת קורא תגר ואומר על כל יציר' שבעה ימי בראשית שהכל של הבלים הוא: הבל. הבל נקוד חטף פתח לפי שהוא דבוק כלומר הבל שבהבלים שבעת הבלים כנגד מעשה שבעת ימי בראשית: (ג) מה יתרון: ה שכר ומותר: תחת השמש: תמורת התורה ו שהיא קרויה אור שנאמר (משלי ו)

שפתי חכמים

א דקשה לרש"י וכי לא נתנבא שלמה אלא אלו בלבד והלא שלשה ספרים כתב לכך כתב כ"מ שנא' דברי כו' וכן כתוב בספרי: ב אע"ג דכל הסדרה כולה ענין תוכחה מ"מ לא מלינן בהדיא בקרא ענין תוכחה רק בהאי קרא: ועוד דכל הענין כולו מיירי בדור המדבר שכבר מתו אבל לא בדורו של משה לכך מייתי קרא שהוכיח לבני דורו לא ממה שמספר בלשעבר: ג דק"ל מהו וזרח השמש וכי אין אנו יודעים שזרח השמש ובא השמש. לזה כתב ולמדתי כו' כלומר זה היה קשה לי אבל למדתי מהוא דספרי שהענין מדבר ברשעים ומשילם לתגבורת החמה שסופה שוקעת: ד דקשה לרש"י והלא לא היה מלך בכל ישראל כמו שאמר בספר משלי שלמה בן דוד מלך ישראל: לכ"פ עיר החכמה ירצה מאחר שבספר זה מדבר בתוכחות על כן מזכיר שהוא מלך בעיר החכמה ורומז היות שופעת החכמה מלך אביו ומלך עיר הקודש שהיא מלאה חכמה והומר על כל יצירת שבעת ימי בראשית כולן דייק כמו שכתב אח"כ שבעת הבלים כנגד שבעת ימי בראשית: ה דקשה לרש"י אין שייך ל' יתרון אלא בשני חלקים שאחד יותר מחבירו לכ"פ שיתרון פירושו שכר ומותר: ו דקשה לרש"י אם הוא כמשמעו חלילה שלא יהיה לו שכר אם עמל בתורה ובמצות והיך אמר מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש לכ"פ תמורה התורה ויהיה פי' [illegible] עין תחת עין ישלם תחת השור ובכל מה שיעמול תמורת התורה:

פירוש ע"ט

(א) דברי קֹהֶלֶת דִיא רֵייד הָאט גֶירֶעט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וָועלְכִין מֶען רוּפְט קֹהֶלֶת וַוייל עֶר הָאט אַיין גִיזַאמֶלְט פִיל חָכְמוֹת אָדֶר וַוייל פִיל לַייט הָאבִין זִיךְ אַיין גִיזַאמֶלְט צוּ הֶערִין זַיינֶע חָכְמוֹת דֶען דָאס וָוארְט קָהָל אִיז טַייטְשׁ אַיין זַאמְלוּנְג בֶּן דָּוִד דֶר זוּן פוּן דָוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה וָועלְכֶר וָואר אַיין גְרוֹיסֶער צַדִיק אוּנ אַיין חָכָם מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלָיִם עֶר אִיז גִיוָועזִין אַיין מֶלֶךְ אִין דֶער שְׁטָאט יְרוּשָׁלַיִם וָואס זִיא אִיז פוּל גִיוָועזִין מִיט אַלֶערְלֵייא חָכְמוֹת אוּנ דְרוּם אִיז צוּ פַאר שְׁטֵיין אַז וַוייל עֶר אִיז גְוָועזִין אַלֵיין אַיין חָכָם אוּנ אַיין זוּן פוּן אַיין חָכָם אוּנ אִין אַזוֹי אַיין קְלוּגֶע שְׁטָאט שְׁטֶעקְט אִין זַיין סֵפֶר בְּוַודַאי פוּל זְוִישְׁן שַׂאפְט וָוען אֵייךְ מִיר פַאר שְׁטֵייעֶן נִיט פִיל זַאכִין: (ב) הֲבֵל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ זָאגְט אֲפִילוּ דִי בֶּעסְטֶע זַאכִין וָואס אוֹיף דֶער וֶועלְט אִיז אִיז אַלְץ נִישְׁט: (ג) מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם וָואס פַר אַיין גוּטְץ קוּמְט אַרוֹם צוּם מֶענְשִׁין בְּכָל עֲמָלוֹ אִין אַלֶע זַיינֶע מִידִיקַייט שֶׁיַּעֲמֹל וָואס עֶר מִיהְט זִיךְ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ אוֹיף דֶער וֶועלְט נֶועלְכֶע

קול יעקב

(א) (דִבְרֵי קֹהֶלֶת) דָס זֶענֶן דִיא רֵייד פוּן שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וָואס עֶר וֶוערְט גֶירוּפְן קֹהֶלֶת עֶר אִיז דֶר זוּן פוּן דָוִד הַמֶּלֶךְ עֶר אִיז גֶוועזְן מֶלֶךְ אִין יְרוּשָׁלַיִם: (ב) הבל הבלים אמר קהלת) שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ זָאגְט אַלִי זַאכֶן אִיז נִישְׁט (הבל הבלים הכל הבל) אֲפִילוּ דִיא בֶּעסְטוּ זַאכֶן פוּן דֶר וֶועלְט אִיז אַלְץ נִישְׁט:(ג) (מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש) וָוס פַאר אַנוּטְץ קוּמְט אַרוּם דֶעם מֶענְטְשׁ פוּן אַלִי זַיינוּ מִידוּקַייט וָואס עֶר בַּמוּהְט זִיךְ אוֹיף דֶער וֶועלְט וָועלְכִי אִיז אוּנְטֶר דֶער זוּן: אַצוּנְד וֶועלֶן מִיר גֶעבֶּן צוּ פַאר שְׁטֵיין דָאס גַאנְצֶע עִנְיָן: דָאס אִיז וָועבֶּר אַז אַמֶענְטְשׁ אוֹיף דֶער עֶלְטֶער הָאט עֶר חֲרָטָה וָואס עֶר הָאט גְטָאן אִין דֶער יוּגֶנְד דֶען עֶר זֶעהְט שׁוֹין אַז עֶס אִיז אַלְץ גְוֶוען נַארִישׁ נָאר דֶער תִּינוֹק אִיז נִישְׁט אַלִי מֶענְטְשְׁן הָאבֶּן אַיין גְלַייכֶע דֵעָה: וָואס אֵיינֶר הָאט לִיבּ הָאט דֶער אַנְדֶרֶר פַיינְד: דֶען עֶס דַאכְט זִיךְ אִים אַז דָאס אִיז גוּט: אוּנ דָאס אִיז נָאר וַוייל דֶר מֶענְטְשׁ קֶען נִישְׁט אוּם פְּרוּבֶן אַלִי זַאכֶן פוּן דֶער וֶועלְט עֶר זָאל זֶעהֶן אַז עֶס אִיז אִין גַאנְצֶן נִישְׁט אוּנ מִיט דֶעם שֵׂכֶל קֶען עֶר אוֹךְ נִישְׁט פַאר שְׁטֵיין: שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אָבֶער עֶר אִיז גְוֶועזְן קְלוּגֶר וִויא אַלִי מֶענְטְשְׁן אוּנ הָאט יוֹא גְפְּרוּבְט אַלִי זַאכֶן פוּן דֶער וֶועלְט דְרוּם הָאט עֶר גְזָאגְט אַז אַלִי זַאכֶן זֶענֶן נָאר נִישְׁט:

כא הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה ׀ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה ונשובה ק׳ חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם׃ כב כִּי אִם־מָאֹס מְאַסְתָּנוּ קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד־מְאֹד׃ פסוק חזר לאמר השיבנו וא״כ כתוב : כג הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם׃

סכום פסוקי איכה מאה וחמשים וארבעים · וסימנו טוב ויחיל ודומם לתשועת ה׳ · ופרקיו חמשה וסימנו קן בגד גג אומר לסוס לסרה אגרה · ותליו לדכא תחת רגליו :

רש״י

כמה שאתה קיום כך שבועתך קיימת : (כב) כי אם מאום מאסתנו · בשביל שמאסתנו לא היה לך להרבות קצף עד מאד כאשר קצפת : (כג) השיבנו ה׳ · מפני שמסיים בדברי תוכחה הולכך לכפול מקרא שלפניו שמה אחרת וכן ישעיה ותרי עשר וקהלת :

חסלת מגלת איכה

קול יעקב

נאך נוט ווארום אז איך זעה דאס קלייד און דער מאן מיך אין דעם שאדן וואס איך האב גהאט טרייכט איך מיר אז זאגט ווער מיר מלא זיין מיין שאדן און ווער מיר געבן הצלחה אין דער מלאכה פון דיא סחורות ווערט דער פולט ווערן מיין שאדן פון דעם קלייד · אובר אז איך גייא דורך און זעה דאס תויז וויא דיא בעל מלאכות ארבוטן פארש און ווי שטערין תמיד · דעמולט זיין איך אוף דעם גרוסן שאדן וואס איך האב גהאט וואן אז דיא בעלי מלאכות ארבוטן ניט איז שון ניט מעגליך אז עס זאל דער פולט ווערן מיין שאדן · דאס זאגט דר פסוק (וזקנים משער שבתו) דיא אלטע לייט זענן בטל פון דעם טויער פון דער תורה בין איך טיך אוף דעם ניט מצער ווארום דיא יונגי לייט וואקסן אונטער וועלן דיא לערנען דיא תורה ווערט מיר זיין איין הילף פון דיא יונגי לייט · אז איך זעה אובר (בחורים מנגינתם) אז דיא יונגי לייט זענן שון אויך בטל פון דעם גזאנג פון דער תורה דעמאלט איז מיר ווייא אוף מיין ברוך ווער ווערט מיך שון האלטן אז קיינר לערנט נישט קיין תורה פונקט וויא דער סוחר האט גזאגט אוף דיא בעל מלאכות וואס זייא ארבוטן ניט : (כא) (השיבנו ה׳ אליך ונשובה) קער דוא גאט אונז ווידר צו דיר וועלן מיר זיך אום קערן · עס איז איין משל איין ארום מאן האט זיך גמאכט איין שיין קלייד לכבוד שבת נאך דעם האט ער דאס קלייד אטרר גליינט ביא איינעם פאר איין משכון און דאס משכון איז אוועק גלעגן אצייט האט זיך דער מלוה גטראכט אז דער ארום מאן וויל שון דאס קלייד נים אוס לייזן און זעט שון בלייבן פאר פאלן האט ער גשוקט רופן איין שנאדער און האט אים גזאגט ער זאל צוא שניידן דאס קלייד און זאל דאס קלייד אים אוף נייאן וועדלונג צוא זיין מאוס אז דער ארומאן האט דער פון גהערט וואס דער מלוה וויל טוען איז דער ארומאן גלאפן זוכן געלד בוז ער האט בקומען געלד ער זאל אוס לייזן דאס משכון פרעגן אים זיינע פריינד וואס איז היינט מער וויא תמיד וואס דו ווילסט דוקא אוס לייזן דאס קלייד · ענפערט ער זייא איך האב דאס קלייד גמאכט פון מיינעם געלט עס זאל זיין גוט אוף מיר מלא כל זמן אז דאס קלייד איז נאך אוף מיין מאס קאן איך נאך האבן איך זאל דאס קלייד אוס לייזן און זאל זיין אין דעם אבר אצונד אז דער מלוה וויל דאס קלייד קאלע מאכן פון דער מאס און צו רעכט מאכן עס זאל זיין אוף זיין מאס פון זיין נוף וואס קען איך נאך האבן אוף דעם קלייד אפילו איך וועל דאס אוס לייזן וועט זיך דאס נים זיין נים אוף מיר · דער נמשל איז גאט האט מתקן גוועזן דיא יודן און האט זייא גקריינט מיט תורה און מצות אזו וויא כמין רעכט צו איין קלייד עס זאל זיין צוא דער מאוס אזו האט גאט צו גרעכט דיא יודן צוא אים און אצונד אז מיר האבן גזינדיגט האט אים גאט גגעבן במשכון אין גלות און האט אזו גזאגט אפילו עס ווערט זיך פר זומען דער גלות זאלן מיר האבן אז ער וועט אונז אוס לייזן נאר דס איז רעכט אז מיר זאלן זיין אוף דעם ערשטן מעמד מיר זאלן הוטן דיא תורה מיט דיא מצות אבער אז מיר זאלן אזו דורך דיא סבות פון דעם גלות ווערן מיר קאלע אזו דארפן מיר שון שרייאן צוא גאט ער זאל אונז נאך אויס לייזן וויא זם קומער אז עס ווערט קומען דיא צייט פון דעם אוס לייזן וועלן מיר חס ושלום נים זיין ראוי צוא גאט פונקט וויא דער ארומאן האט דך גאייכט אום צוא לייזן דאס קלייד · דאס זאגט דער פסוק (השיבנו ה׳ אליך ונשובה) קער דוא אונז ווידער צו דיר כל זמן מיר זענן נאך ראוי צוא אום קערן צוא דיר :

פירוש ע״ם

(כא) השיבנו ה׳ אליך ונשובה קער דו גאט אונז ווידר צו דיין לאנד וועלין מיר זיך צו דיר אום קערין צו דינן בלב טהור מיט איין ריינע הארץ חדש ימינו כקדם בעניא אונזרע טעג אזו וויא פריער מיר זאלין דיך דינען אין בית המקדש (כב) כי אם מאום מאסתנו דען אויב דוא האסט אונז מיאוס גוועזן וועגן אונזרע זינד קצפת עלינו עד מאד האסט דאך שוין גיצארינט אוף אונז זייער פיל · דרום בעטין מיר זאלסט שוין פר לענדין אונזרי צרות אונ ווידר קער אונז צו דיר אמן ואמן :

תם ונשלם

בשלו : יד זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם : טו שבת משוש לבנו נהפך
לאבל מחולנו : טז נפלה עטרת ראשנו אוי־נא לנו כי חטאנו : יז על־זה היה דוה
לבנו על־אלה חשכו עינינו : יח על הר־ציון ששמם שועלים הלכו־בו : יט אתה יהוה
לעולם תשב כסאך לדור ודור : כ למה לנצח תשכחנו תעזבנו לארך ימים :
השיבנו

רש"י

(ח) על זה היה דוה לבנו וגו' · על המפורש במקרא של אחריו · על הר ציון נ ששמם ושועלים הלכו בו :
(יט) אתה ה' · ידענו כי לעולם תשב והואיל וכן הוא :
(כ) למה לנצח תשכחנו · הלא נשבעת לנו ס בך

שפתי חכמים

נ וסייעו מדכתיב אחריו על הר ציון ששמם דמשמע דאדלעיל קאי : ס דאל"כ מה שייך למס נגלה לעניין אתה ה' לעולם תשב :

תשלת מגלת איכה

פירוש ע"ט

שווערע מעשאות פון האלץ זענן שלאף גיווארין :
(יד) זקנים משער שבתו דיא סנהדרין וואס פלעגין צו
זיצין אין טויער פון שטאט זענן בטל גיווארן
בחורים מנגינתם די יונגע קינדר פון זייער גיזאנג :
(טו) שבת משוש לבנו מיר האבין שוין ניט קיין
שמחה דען עש איז פאר שטערט גיווארין דיא
פריד פון אונזר הארץ וואס דיא קרבנות זענן
בטל גיווארן נהפך לאבל מחולנו עש איז פאר קערט
גיווארין צו: קלאג אונזרע טענץ אונ שירים
וואס די לוים פלעגין צו זינגען : (טז) נפלה עטרת
ראשינו עס איז אראפ גיפאלין די קרון פון אונזרי
קאפ דאס איז גימיינט דר בית המקדש איז חרב
גיווארין דאס איז גיוועזן אונזר קרון פון קאפ
אוי נא לנו כי חטאנו וויוא צוא אונז דען מיר האבין
גיזינדיגט : (יז) על זה היה דוה לבנו אויף דעם האט
אונז וויי גיטאן אונזר הארץ על אלה חשכו עינינו
אום וועגין דיא דאזיגע זענן טונקיל גיווארין
אונזרי אויגין וועגין פיל גיוויין : (יח) על הר ציון
ששמם אום ווילן דעם בארג ציון וואס ער איז פר
וויסט גיווארין שועלים הלכו בו פיקס האבין גיטאן
גיין אין איהם : (יט) אתה ה' לעולם תשב מיר וויסין
וואול אז דו גאט ביסט אייביג אונ דיין מלוכה
איבר דער וועלט וועט זיך קיין מאל ניט אפ
טאן כסאך לדור ודור אונ אויף אייביג וועסטו זיצין
אויף דיין שטול פון מלוכה : (כ) למה לנצח תשכחנו
וייל דו ביסט אויף אייביג ווארום זאלסטו אונז
פאר געסין אויף אייביג תעזבנו לאורך ימים ווארום
זאלסטו אונז פאר לאזין צוא לאנגע טעג :

קול יעקב

האט ניט קיין פאטר : (יד) (זקנים משער שבתו בחורים
מנגינתם) דאס מיינונג פון דעם פסוק איז אז פון דיא אלטע
לייט קענן דיא יונגי לייט פאר שטיין זייא זאלן גיין אונ
נוטין וועג אונ זאלן ניט בלאנזין צוא גיין נאך דר תאוה פון
זייערי הערצר : עס איז אמשל אסוחר איז גפארן אונ אונייטי
וועג צו האנדלן סחורה אונ האט ניט בגלוקט וייל ער האט
אראפ גבלאנזוט פון דעם גוטין וועג אונ איז גפארן מיט
אשלעכטן וועג אונ עס האט אים גטראפן אויף דעם וועג סיבות
מיט צרות אונ עס איז אים גמאס גוועזן זיין לעבן אז ער האט
זיך אום גקערט פון דעם וועג אהיים צו פארן האט ער בגעגינט
אנדרי סוחרים פארן האנדלן סחורה פון דעם אורט אונ האבן
אויך גוואלט פארן מיט דעם שלעכטן וועג האט דר סוחר זייא
גזאגט זייא זאלן ניט פארן מיט דעם וועג ער האט זייא דער
ציילט וואס עס האט זיך אים גטראפן אונ האט זייא גזאגט
עס וועט אייך זיין בעסר אז איר וועט פארן מיט דעם וועג
מאכר וועט זיך אייך טרעפן דיא אייגעני צרות וואס עס האט
זיך מיר גטראפן . דאס זאגט דער פסוק (וזקנים משער שבתו)
דיא אלטע לייט האבן זיך שון פון דעם טויער אום גקערט די
אלטע לייט זענן גגלעכן וויא זייא האבן זיך שון לאנג אום
גקערט פון דעם וועג ווייל זייא האבן שון אום גלעבט זייערי
זיבעציג יאר אונ זייא ווייסן שון וואס דער סוף איז פון דיא
וואס גייאן אין שלעכטן וועג פרישר דאכט זיך דעם מענטשן
ער וועט נאך נעבן וואס דאס הארץ גלוסט אבר דער סוף איז
בוטר אונ דיא זקנים ווייסן שוין דאס דאזיגי אונ אז זייא
בגעגנן דיא יונגי לייט וואס ווייסן ניט וועליכס עס איז דער
גוטר וועג אונ ווילן גיין נאך דר תאוה פון זייער הארץ ווארנן
זייא דיא אלטע לייט אז זייא זאלן ניט גיין אין דעם וועג
ווארום דר סוף זייערר וועט זיין בוטר דרום (בחורים מנגינתם)
קערן זיך שון אום דיא יונגי לייט פון זייער גיזאנג אונ גייאן
בעסר אין גוטן וועג : נאך אמשל איינר האט גהאלטן בעל
מלאכות וואס האבן גמאכט סחורות האט ער גהאט אגוזנר
הויז פון דיא בעל מלאכות וועגן וואס האבן דארט גארביט די

סחורות אונ אז זייא האבן פארטיג גמאכט דיא סחורות האט ער זייא אריין געבראכט אין קלייד אונ פון דעם קלייד האט ער
פאר קויפט לאחרים אמאל איז פאר ברענט געווארן דאס קלייד מיט דיא סחורות אונ ער האט גהאט אגרויסן שאדן אונ דיא
ארבוטארים האבן גמאן זייער מלאכה מיט פאלטשקיים ווען דער סוחר איז דורך גיגאנגן דורך דעם קלייד האט ער ניט
גווייניט אונ אז ער איז דורך גגאנגן דורך דעם הויז פון דיא ארבוטערים האט ער יוא גוויינט . האט מען אים גפרעגט וואס
איז דאס אז דוא גייסט פאר ביי פאר דעם הויז פון דיא בעל מלאכות וויינסטו דו אונ אז דוא זעהסט דאס קלייד מיט דעם
שאדן וואס דוא האסט גהאט וויינסט דוא ניט · ענפערט ער זייא איר זאלט וויסן אז איך בין ניט משוגע איך פאר שטייא

ג יְתוֹמִים הָיִינוּ סאֵין ואין קרי אָב אִמֹּתֵינוּ כְּאַלְמָנוֹת: ד מֵימֵינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ עֵצֵי
בִּמְחִיר יָבֹאוּ: ה עַל צַוָּארֵנוּ נִרְדָּפְנוּ יָגַעְנוּ סלֹא ולא קרי הוּנַח־לָנוּ: ו מִצְרַיִם נָתַנּוּ יָ
אַשּׁוּר לִשְׂבֹּעַ לָחֶם: ז אֲבֹתֵינוּ חָטְאוּ סאֵינָם ואינם ק׳ סאֲנַחְנוּ ואנחנו ק׳ עֲוֹנֹתֵיהֶם סָבָלְנוּ
ח עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָנוּ פֹּרֵק אֵין מִיָּדָם: ט בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר
י עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ מִפְּנֵי זַלְעֲפוֹת רָעָב: יא נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ בְּתֻלֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה
יב שָׂרִים בְּיָדָם נִתְלוּ פְּנֵי זְקֵנִים לֹא נֶהְדָּרוּ: יג בַּחוּרִים טְחוֹן נָשָׂאוּ וּנְעָרִים בָּעֵ
כשלו

שפתי חכמים

גם עליך תעבר כו׳ לא שגם עליך תעבר כו׳ הוא נתינת טעם לשמחה: ם דקשה לרש״י כל אדם מביא לחם · לכ״פ בסכנת כו׳:

רש״י

להגלותך · מגלות אדום ולהלן עוד: (ד) מימי בכסף שתינו · שהיו ירא״ים לשאוב מים מן הנהר מפ האויבים והיו קונים מהם בכסף: (ה) על צואר נרדפנו: מעול עבודה קשה: יגענו · לאסוף ממון ונכסים: ולא הונח לנו · יגיעו כיד כי האויבים נוטלים וחוטפים הכל במסים וגלגליות וארנוניות: (ו) מצרים נתנו יד · דכך א׳ הנופל ורוצה לעמוד מושים יד למי שאלו לעזור לו ואף כאן למצרים הושטנו יד שיעזרונו ולאשור · שישבעונו בלחמם: נתנו · כמו נתננו דגשות הנו״ן משמשת במקום נו״ן שנייה וכן (ד א כט יד) כי ממך הכל ומידך נתנו לך וכן (בראשית לד טז) ונתנו את בנותינו לכם: (ט) בנפשנו נבי לחמנו · בסכנת נפשנו ם היינו מסוכנים כשהיינו מביאים מזונותינו מן השדה מפני חרב המדבר: (י) נכמרו נתחממו וכן (שם מג ל) כי נכמרו רחמיו ובלשון גמרא יש הרבה על הכומר של ענבים מכמר ביצרא זלעפות רעב · כמו (תהלים יא ו) ורוח זלעפות לשון שריפה: (יג) טחון נשאו · כשהיו האויבים מולי אותם בקולרין היו נותנים על כתפיהם ריחיים ומשאות כדי לייגעם · וכן בעץ כשלו: כשל כחם. ולשון כש שפל בהשות כח כמו שנאמר בעזרא (נחמיה ד) ויאמר יהודה כשל כח הסבל וכן (לעיל א) הכשיל כחי

פירוש ע״ט

איבר געקערט צו פרעמדי די אונזרי פיינט זענין בָּתֵּינוּ לְנָכְרִים אונזרי האזר זענין צו פרעמדי אונזרי פיינט וואונן אין זיי: (ג) יְתוֹמִים הָיִינוּ וְאֵין אָב גלייך יְתוֹמִים זענן מיר גוועזן וואס האבן ניט קיין פאטר דאס מיינט מען השם יתברך איז אונזר פאטר אבר ער הט זיך דר ווייטרט וועגין אונזרי זינד אִמּוֹתֵינוּ כְּאַלְמָנוֹת אונזרי מוטערס זענין אז אלמנות אונ ניט וויא רעכטי אלמנות נייערט וויא איין אשה וום איר מאן איז פון איר אוועק זיין דיעה איז אום צו קערן זיך ווידר צו איר: (ד) מֵימֵינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ אונזרי אייגני וואסר מוזין מיר בצאלן געלט צוא אונזר פיינט איי מיר טרינקין עֵצֵינוּ בִּמְחִיר יָבֹאוּ אונזר האלץ קומט אונז אן זין פאר בייטונג דם איז גמיינט אפילו דיא האלץ וום זייא זענין אונזר אייגני האבן מיר איך בצארפט צאלין פאר דעם: (ה) עַל צַוָּארֵנוּ נִרְדָּפְנוּ מען הט אונז גיאגט אובר אונזר האלץ יָגַעְנוּ וְלֹא הוּנַח לָנוּ מיר האבן זיך גמיט צוא נוף קלויבן געלט אונ גיטער אובר עס איז ניט דר לאזן גוואורן ביי אונז: (ו) מִצְרַיִם נָתַנּוּ יָד צו מצרים האבן מיר נגעבן איין האנט זייא זאלן אונז העלפן אַשּׁוּר לִשְׂבֹּעַ לָחֶם אונ צו אשור האבען מיר זיך גבעטן זייא זאלן אונז זאט מאכען פון זייער ברוט: (ז) אֲבֹתֵינוּ חָטְאוּ וְאֵינָם אונזרי עלטרן האבן גזינדיגט אונ זייא זענן ניט פאר האנדן וַאֲנַ עֲוֹנֹתֵיהֶם סָבָלְנוּ אונ אונז האבן זייא גורם גווי מיר זאלן לײדן דעם שטראף פון זייערי עבירות (ח) עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָנוּ דיא קנעכט וואס פלעגן צו אונז צינס צאלן דם איז גמיינט יושבי שעי אצונד טוען זיי אן אונז גוועלטיגן פֹּרֵק אֵין מִיָּ אונ עס איז ניט דא ווער עס זאל אונז מצי זיין פון זייערי הענט: (ט) בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ מי סכנת הנפש טוען מיר אריין ברענגען אונ שפייז פון פעלד מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר וועגין די שווערד פון דיא רובר וואס בהאלטין זיך א מדבר צו רובן: (י) עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ אונזר הו האט גטאן וויא איין אובן דר הוצט ווערן מ זַלְעֲפוֹת רָעָב וועגן ציטרניש אונ ברענונג פון הונג (יא) נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ אונזרי פיינט האבן גפייני אונזרי ווייבר בְּתוּלוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה אונ יונג פרוי אין דיא שטעט פון יהודה: (יב) שָׂרִים בְּיָדָם נִ קיין הערין האבין מיר ניט זיי זאלן אונז העל דען זייא זענן אליין פאר זייערי הענט א גיהאנגען גיווארין פְּנֵי זְקֵנִים לֹא נֶהְדָּרוּ דער אנזעהו פון אלטע זענען ניט גיאכט גיוועזן: (יג) בַּחוּ טְחוֹן נָשָׂאוּ דיא יונגע קינדר האבן גיטאן טראג אוף זיך דיא יאך פון דעם מיל וואס דיא פע בארפין ציהען וּנְעָרִים בָּעֵץ כָּשָׁלוּ אונ יונגען מי

שווערי

בִּרְחֹבֹתֵינוּ קָרַב קִצֵּנוּ מָלְאוּ יָמֵינוּ כִּי־בָא קִצֵּנוּ׃ יט קַלִּים הָיוּ רֹדְפֵינוּ מִנִּשְׁרֵי
שָׁמָיִם עַל־הֶהָרִים דְּלָקֻנוּ בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ׃ כ רוּחַ אַפֵּינוּ מְשִׁיחַ יְהוָה נִלְכַּד
בִּשְׁחִיתוֹתָם אֲשֶׁר אָמַרְנוּ בְּצִלּוֹ נִחְיֶה בַגּוֹיִם׃ כא שִׂישִׂי וְשִׂמְחִי בַּת־אֱדוֹם יוֹשַׁבְתִּי
יושבת ק׳ בְּאֶרֶץ עוּץ גַּם־עָלַיִךְ תַּעֲבָר־כּוֹס תִּשְׁכְּרִי וְתִתְעָרִי׃ כב תַּם־עֲוֺנֵךְ בַּת־צִיּוֹן
לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתֵךְ פָּקַד עֲוֺנֵךְ בַּת־אֱדוֹם גִּלָּה עַל־חַטֹּאתָיִךְ׃ ה א זְכֹר יְהוָה מֶה־
הָיָה לָנוּ הַבִּיטָה הביטה קרי וּרְאֵה אֶת־חֶרְפָּתֵנוּ׃ ב נַחֲלָתֵנוּ נֶהֶפְכָה לְזָרִים בָּתֵּינוּ לְנָכְרִים׃
יתומים

רש"י

אויבינו ארבו את לעדינו מלכה ברחובותינו כמו (שמות כא יג) ואשר לא צדה (ש"א כד יב) ואתה צודה את נפשי: (כ) **משיח ה׳** הוא יאשיהו כמו שנאמר בד"ה (ד"ה ב לה כה) ויקונן ירמיהו על יאשיהו: **בשחיתותם** בגומות שחפרו: (כא) **שישי ושמחי בת אדום** נתנבא ירמיהו על חורבן בית שני שיחרבוהו רומיים: **שישי ושמחי** לפי שעה ל אבל סופך שגם עליך תעבר כוס הפורענות ותשכרי ממנו: **ותתערי** והקיאי כמו (בראשית כד כ) ותער כדה: (כב) **תם עונך בת ציון** לקית על כל חטאתיך: **לא יוסיף**

שפתי חכמים

של זפס: ל׳ דקשה גרס"י איך אמר המקונן שישי ושמחי בלי טעם כלל ויבאר טעם להפך כאומרו גם עליך תעבר כוס הפורענות והדרכה זאת היא סבה שראוי שתבכה. לכ"פ שישי ושמחי לפי שעה כלומר השמחה תהיה לפי שעה אבל סופך

פירוש ע"ט

גיין אין אונזרי גאסן קָרַב קִצֵּנוּ עס האט גנעהנט אונזר ענד מָלְאוּ יָמֵינוּ עס איז פול גוואָרן אונזרי טעג כִּי בָא קִצֵּנוּ אז עס איז גקומן אונזר ענד: (יט) קַלִּים הָיוּ רוֹדְפֵינוּ גרינגר זענן גוועזן אונזרי נאך יאגר מִנִּשְׁרֵי שָׁמָיִם מער אז דיא אדלערן פון הימל עַל הֶהָרִים דְּלָקוּנוּ אויף די בערג האבן זיי אונז גיאגט בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ אין דר מדבר האבן זייא גלויגט צו אונז: (כ) רוּחַ אַפֵּינוּ דער אטום פון אונזר נאז לעבר מְשִׁיחַ יְיָ איז דער גזאלבטר פון גאט נִלְכַּד בִּשְׁחִיתוֹתָם איז בצווינגן אין זייערי נעצן דם מיינט מען דעם מלך יאשיהו אֲשֶׁר אָמַרְנוּ וואס מיר האבן גזאגט בְּצִלּוֹ נִחְיֶה בַּגּוֹיִם אין זיין שאטן כלומר מיט זיין זכות וועלן מיר לעבן צווישן די פעלקר: (כא) זאגט דר נביא אויף איין ווייזע שִׂישִׂי וְשִׂמְחִי בַּת אֱדוֹם פרייא זיך שטאט אדום יוֹשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ עוּץ דיא דא זיצט אין לאנד עוץ גַּם עָלַיִךְ תַּעֲבָר כּוֹס אויף דיר אויך וועט איבר פארן דער כוס פון פורענות תִּשְׁכְּרִי וְתִתְעָרִי וועסט שיכור ווערן אונ וועסט אוס מייקענן: (כב) תַּם עֲוֹנֵךְ בַּת צִיּוֹן עס האט זיך אוס גלאזן דיין זינד די שטאט ציון כלומר זיי זענן אפ גקומן מיט דעם חורבן אויף זייערי עבירות לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתֵךְ ער וועט ניט מערן צו פר טרייבן דיך פָּקַד עֲוֹנֵךְ בַּת אֱדוֹם ער האט גבאבט דיין זינד שטאט אדום גִּלָּה עַל חַטֹּאתָיִךְ ער האט אנטפלעקט אויף דייני זינד כלומר ער וועט נעמין פון דיר אויף אלץ גיצאלט:

(א) **זכור ה׳** מָה הָיָה לָנוּ גדענק די גאט די גוטס וואס עס איז אונז גוועזן הַבִּיטָה וּרְאֵה אֶת חֶרְפָּתֵנוּ אונ זעה אצונד אונזר חרפה וויא מיר זענן ארפ גפאלן פון דר הויך ביז גאר גידריג: (ב) נַחֲלָתֵנוּ נֶהֶפְכָה לְזָרִים אונזר בית המקדש איז איבר

קול יעקב

(ב) (נחלתינו נהפכה לזרים בתינו לנכרים) אונזער נַחֲלָה איז איבר גקערט גווארן צוא פרעמדי צוא אונזרי פיינד אונ אונזרי הייזר זענן צוא פרעמדי אונזרי פיינד וואנן אין זייא (יתומים היינו ואין אב) מיר זענן גלייך וויא יתומים וואס האבן ניט קיין פאטר עס איז פאר האנדן צווייערלייא יתומים איין יתום וואס האט אפאטר אונ ניט קיין מוטר אונ איתום וואס האט אמוטר אונ ניט קיין פאטר זייא זענן ניט ביידו גלייך ווארום דער יתום וואס האט אפאטר אונ ניט קיין מוטער אפילו ער עסט ניט בוז עס קומט דיא צייט פון עסין אונ אז דער פאטר קומט אהיים עסין אונ זעצט זיך בייא דעם טיש אזו זעצט זיך דער זון אויך מיט דעם פאטר בייא דעם טיש אונ עסט גלייך מיט דעם פאטר אובר דער יתום וואס האט אמוטר אונ ניט קיין פאטר איז דער שטייגר גוט אים דיא מוטר עסין פון אלי מאכלים קיינר זאל ניט זעהן כל זמן דאס עסין איז נאך בייא איר אין רשות אובר אז עס קומט די צייט פון עסין אז דער מאן קומט צום טיש עסין מיט זיינו קינדר גוט מען אים ניט אזו פיל עסין וויא פיל דער מאן עסט מיט זיינו קינדר דעם יתום גוט מען ווייניגר דאס נעמליכו זענן מיר יודן אז מיר זענן גוועזן אין ארץ ישראל אונ מיר האבן עולה רגל גוועזן קיין ירושלים האבן מיר דארט מקבל גוועזן שפע אזו וויא אזון וואס נעמט עסין פון זיין פאטערס טיש אבער אצונד אין גלות איז דער טיש פון גאט גגרייט נאר פאר דיא רשעים אונ אונז שפייזט גאט נאר דורך ווינדערלוכי סיבות פאר בארגוני קיינר ווייסט ניט וויא אזו פונקט וויא אמוטר גוט עסין צו איר קינד פאר בארגן דער שטוף פאטר זאל ניט זעהן אזו שפייזט אונז גאט אויך פאר בארגן אונ דיא גאנצע שפע גייט נאר צוא דיא רשעים דאס זאגט דער פסוק (נחלתינו נהפכה לזרים) אונזר נחלה איז אובר גקערט גווארן צוא פרעמדו דאס מיינט מען דיא שפע פון גאט איז אובר גקערט גווארן צוא אונזרי פיינד זענן מקבל דיא שפע פון גאט אונ אונז שפייזט ער מיט פאר בארגני ווינדר אזו וויא איתום וואס
איבר

יא כִּלָּה יְהוָה אֶת־חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן אַפּוֹ וַיַּצֶּת־אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יְסוֹדֹתֶיהָ
יב לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכֹל כל ק׳ יֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי יָבֹא צַר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָ͏ִם
יג מֵחַטֹּאת נְבִיאֶיהָ עֲוֺנֹת כֹּהֲנֶיהָ הַשֹּׁפְכִים בְּקִרְבָּהּ דַּם צַדִּיקִים׃ יד נָעוּ עִוְרִים בַּחוּצוֹ
נְגֹאֲלוּ בַּדָּם בְּלֹא יוּכְלוּ יִגְּעוּ בִּלְבֻשֵׁיהֶם׃ טו סוּרוּ טָמֵא קָרְאוּ לָמוֹ סוּרוּ סוּרוּ אַל
תִּגָּעוּ כִּי נָצוּ גַּם־נָעוּ אָמְרוּ בַּגּוֹיִם לֹא יוֹסִפוּ לָגוּר׃ טז פְּנֵי יְהוָה חִלְּקָם לֹא יוֹסִי
לְהַבִּיטָם פְּנֵי כֹהֲנִים לֹא נָשָׂאוּ *זְקֵנִים וזקנים ק׳ לֹא חָנָנוּ׃ יז עוֹדֵינָה עודינו ק׳ תִּכְלֶינָ
עֵינֵינוּ אֶל־עֶזְרָתֵנוּ הָבֶל בְּצִפִּיָּתֵנוּ צִפִּינוּ אֶל־גּוֹי לֹא יוֹשִׁעַ׃ יח צָדוּ צְעָדֵינוּ מִלֶּכֶ

שפתי חכמים

ב דקשה לרש״י הרי פני הוא טוב והסתרת פנים הוא רע כמו דכתיב והסתרתי פני מהם והיו לאכול · לכן פירש פנים

רש״י ברהובותינו

אהפ לאס (שם ג) להכרות את דוד: (יא) כלה ה׳ א
חמתו · אמר בערה בו כמה שנים עתה כלה או
נהנקמו מהם: (יג) מחטאת נביאיה · של שקר היתה לה הרעה הזאת: (יד) נעו עורים בחוצות · כמ
העורים הולכים בשוק היו נעים ורגליהם נשמטים בדם ההרוגים שהיו הרשעים הורגים בתוכה: נגאלו בדב
נתלכלכו בדם עד אשר לא יכלו הקרובים ליגע בלבושיהם והיו קוראים אליהם: (טו) סורו · מעלינו א
הטמאים המלוכלכים בדם: כי נצו · לשון סרחון ולכלוך כמו (ויקרא א טז) מוראתו בנוצתה דמתרגמינן באוכל
כך חברו מנחם: גם נעו · נשמטו בדם: (טז) פני ה׳ חלקם · פניו ב של זעם נואת הקב״ה חלקם והפרי
בעכו״ם למען אשר פני הכהנים לא נשאו בהיותם בשלוותם: (יז) עודינו תכלינה עינינו אל עזרה
הבל · כשבאה עלינו הרעה עדיין היו עינינו צופות אל חיל פרעה שנא׳ בהם (ישעיה ל ז) ומצרים הבל ור
יעזורו שהיו מבטיחים אותנו לעזרה ולא באו כמו שנאמר בהם (ירמיה לז ז) הנה חיל פרעה היוצא לכם לעז
שב לארצו מצרימה · מצינו במדרש קינות שהיו באים בספינות רמז הקב״ה לים והציף לפניהם נודות נפוח
כמין מעי אדם נגערים במים אמרו זה לזה הנודות הללו הם אבותינו אנשי מצרים שסבעו כים מחמ
היסודים הללו ואנתנו יוצאים לעזרתם עמדו וחזרו לאחוריהם: צפינו · חכינו: (יח) צדו צעדינו

פירוש ע״ט

נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת דיא הענט פון דער בארמיגע
ווייבר בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן האבן גיקאכט זייערע קינדר
הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ זיא זענען גיווארן איין עסין צוא
זיא בְּשֶׁבֶר בַּת עַמִּי אין בראך פון מיין פאלק:
(יא) כִּלָּה יְיָ חֲמָתוֹ גאט האט פאר לענט זיין צארן
שָׁפַךְ חֲרוֹן אַפּוֹ ער הט פר גאסין זיין גרים צארן
וַיַּצֶּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן אונ הט אן גצונדן איין פייער אין
ציון וַתֹּאכַל יְסוֹדוֹתֶיהָ אונ זיא האט פאר ברענט
אירי גרונטן: (יב) לֹא הֶאֱמִינוּ זיא האבין ניט
גיגלייבט מַלְכֵי אֶרֶץ קינוגן פון דר ערד כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל
אונ אלי זיצר פון דר וועלט כִּי יָבֹא צַר וְאוֹיֵב אז עס
וועט קומן איין בלייזדיגר אונ איין פיינט בְּשַׁעֲרֵי
יְרוּשָׁלָיִם אין די טויערן פון ירושלים אבר אליץ איז
גיווארן: (יג) מֵחַטֹּאת נְבִיאֶיהָ מחמת די זינד אירי
נביאים עֲוֺנוֹת כֹּהֲנֶיהָ די אונ רעכט פון אירי כהנים
הַשֹּׁפְכִים בְּקִרְבָּהּ די דא פר גיסן אין איר דַּם צַדִּיקִים
דיא בלוט פון דיא צדיקים: (יד) נָעוּ עִוְרִים בַּחוּצוֹת
זענן פאר וואגילט גיווארן בלינדע אין גאסן
נְגֹאֲלוּ בַּדָּם זיא זענן ווארן איין גריכט אין בלוט
בְּלֹא יוּכְלוּ אז מען זאל ניט קענן יִגְּעוּ בִּלְבֻשֵׁיהֶם זיך
אן רירן אן אירי קליידר: (טו) סוּרוּ טָמֵא קָרְאוּ לָמוֹ
קערט אפ אום ריינר האבן זיא גרופן צוא זיא
סורו סורו אַל תִּגָּעוּ קערט אפ איר זאלט אונז ניט
אן רירן כִּי נָצוּ גַּם נָעוּ דען זיא זענן גווארן איין
גריכט אוך פאר וואגילט אָמְרוּ בַּגּוֹיִם זיא האא
גזאגט אונטר פעלקר אוף זיי לֹא יוֹסִיפוּ לָגוּר זיי
וועלן ניט מערין צוא וואנן אוף דער וועלט
(טז) פְּנֵי יְיָ חִלְּקָם דר צארן פון גאט האט זיא צ
גטיילט לֹא יוֹסִיף לְהַבִּיטָם ער וועט ניט מערן צו
לינגן אוף זיא פְּנֵי כֹהֲנִים לֹא נָשָׂאוּ דרום ווייל די
פנים פון כהנים האבן זיא ניט פאר טרא
וּזְקֵנִים לֹא חָנָנוּ אונ אלטי לייט האבן זיי ניט גלי
זעליגט: (יז) עוֹדֵינוּ תִּכְלֶינָה עֵינֵינוּ חאטשי די רע
איז גקומן אוף אונז איז נאך אום גגאנגן אונז
אויגן אֶל עֶזְרָתֵנוּ הָבֶל צו אונזר הילף וואס נארהיי
אין בְּצִפִּיָּתֵנוּ צִפִּינוּ אין אונזר האפן האבן מי
גהאפט אֶל גּוֹי לֹא יוֹשִׁיעַ צו אזו איין פאלק ווא
וועט ניט העלפן רש״י שרייבט פון מדרש די
מצרים האבן מבטיח גוועזן צו העלפין ישרא
אונ ווען גקומען אין שיפן האט הש״י אווי
גגעבן צו דעם שר של ים הט ער גימאכ
שווימן אן גבלאזני לאגן ווי גדערים פ
מענשן האבן זיא גזאגט איינר צום אנדרן דא
איז דאך פון אונזרי אבות וואס דיא אבות פ
ישראל האבן גמאכט דר טרינקן דרום דאר
מיר זיא ניט צוא העלפין אונ האבן זיך בא
אום גקערט צוריק: (יח) צָדוּ צְעָדֵינוּ זיא הא
גלויגט אויף אונזר טריט מִלֶּכֶת בִּרְחוֹבֹתֵינוּ פון צ
גיין

כְּמוֹ־רָגַע וְלֹא־חָלוּ בָהּ יָדָיִם : ז זַכּוּ נְזִירֶיהָ מִשֶּׁלֶג צַחוּ מֵחָלָב אָדְמוּ עֶצֶם מִפְּנִינִים
סַפִּיר גִּזְרָתָם : ח חָשַׁךְ מִשְּׁחוֹר תָּאֳרָם לֹא נִכְּרוּ בַּחוּצוֹת צָפַד עוֹרָם עַל־עַצְמָם יָבֵשׁ
הָיָה כָעֵץ : ט טוֹבִים הָיוּ חַלְלֵי־חֶרֶב מֵחַלְלֵי רָעָב שֶׁהֵם יָזוּבוּ מְדֻקָּרִים מִתְּנוּבֹת
שָׂדָי : י יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ בְּשֶׁבֶר בַּת־עַמִּי :

כלה

רש"י

ההפוכה כמו רגע · שהרי סדום לא נמשכה צרתה כרגע אחד נהפכה : ולא חלו בה ידים · ידי האויב כי ע"י המלאכים נהפכה : ויש מדרשי אגדה ואינו מיוסד על סדר המקראות : (ז) זכו נזיריה · שריה כמו מל וכתר ואני אומר נזיריה ממש שהיו מגודלי שער ונאים ביותר ומוסב על בת עמי: ארמו עצם מפנינים · אותם שהיו מראיהם אדום מפנינים וגזרתם כמו ספיר תוך תארם משונמים : (ח) משחור · הוא פחם : עצם · לשון מראה · כמו (שמות כד י) וכעצם השמים לטוהר קול"ר בלע"ז : צפד · נקמט ונתחבר ואין לו דמיון : (ט) שהם יזובו מדוקרים וגו' · חללי הרעב היו נפוחים מריח תנובות השדה שהיו האויבים אוכלים בשר על העשבים חוץ לחומה והריח נכנס בתוך נפוחי הרעב וכריסו נבקעת והרעם זב והרי זה מיתת ניוול יותר מהרוגי חרב : מדוקרים · מבוקעים בין נפיחת רעב בין ביקוע חרב קרוי דקירה : מתנובות שדי · מפירות ועשבים שמלקטים ואוכלים רב פרשה ומאוסה : (י) לברות · לאכול כמו (שמואל ב יג יז) ולא ברה

שפתי חכמים

שמסיים רש"י לא חלו בה ידי אויב : ט מתחלה מקשר הפסוקים ואח"כ פירש הכתוב ומדסלק חשך תאר' משחמים פתח בו לפרש קודם שיפרש עלם אף שהוא מוקדם בקרא וכ"ש חשך תארם משחמים · וא"כ היכן מוזכר שחמים בקרא לזה כתב משחור הוא פחם דאין לפרש כפשוטו חשך יותר מן השחרות כמו שפי' הרא"בע דאין יצויר לומר שיהיה דבר יותר שחור מן השחרות אשר לא היה נכלל תחת שם שחרות כי שחרות כולל כל שחרות עד הקלה האחרון ע"כ רש"י ז"ל שם אותו בנוסח מיוחד שהוא הפחם כי אז אפשר לומר שימצא דבר יותר שחור מהפחם או מכל איזה פרטי : י דקשה לרש"י היאך משבח אותו בתואר אדמימות הרי הוא מכוסה בעור ובשר ועוד אדמו עלמות מבעי ליה : לכן פירש לשון וגו' :

פירוש ע"ט

גיגריכט דיא זינד פון מיין פאלק מחטאת סדום מער אז דיא זינד פון סדום ההפוכה כמו רגע דיא דא איז פאר קערט גיווארן אין איין אוגן בליק ולא חלו בה ידים אונ האבן ניט גימאכט קרענקן אין איר קיין הענט פון שונא : (ז) זכו נזיריה משלג זיי זענען גיוועזן לויטערר אירע נזירים אז שנייא צחו מחלב זייא זענן קלערר גוועזן אז מילך אדמו עצם מפנינים זייא זענין רויטער גישטאלט אז גין גאלד ספיר גזרתם זייערי גלידר איז גוועזן וויא סאפיר : (ח) חשך משחור תארם היינט איז פינסטרר גיווארן אז קולן זייער גישטאלט לא נכרו בחוצות זיי זענן ניט קענטיג גיווארן אין דיא גאסן : צפד עורם על עצמם עס איז איין גישרומפין גיווארן זייער הויט אוף זייער ביין יבש היה כעץ עס איז פאר טריקינט גיווארן ווי איין האלץ : (ט) טובים היו חללי חרב עס זענען בעסער גיוועזן דיא דר שלאגנע פון שווערד מחללי רעב מער אז דיא דער שלאגנע פון הונגער שהם יזובו מדוקרים ווארום זיי שוען רינען צוא שפאלטינער הייט מחמת דיא גרוכט פון פעלד וואס דיא פיינד האבן גיבראטן אנטקעגן ירושלים איז דער ריח אין זייא אריין אונ דר פון זענען זיי גווארן צו שפאלטן : (י) ידי

נשים

קול יעקב

איז אמשל איין עושר האט גהאט פיל תייערע פר דינגין זענן זייא גאר גשטאנן ליידיג ווארום דער עושר איז גוועזן אשלעכטר מענטש אמשוגינר ער פלעגט זיך מיט דיא שכנים תמיד קריגען אונ ארוס ווארפן פאר דער צייט דרום האט קיינר בייא אים שוין נים גוואלט וואנן · אמאל האט איין עושר גדארפט זיך דונגן דירות האט ער זיך ביי אים גדונגן אונ האט דארט לאנג גוואנט · האבן זיך דיא מענטשן זייער גוווינדרט חייל זייא האבן ביי אים נים גקענט אפילו איין חודש וואנן אונ דער עושר וואנט שון אזו לאנג בייא אים · האבן זיי דאס דעם עושר גפרעגט מיט וואס האסטו דו גפונן חן בייא דעם משוגינים וואס דו וואנסט בייא אים אזו לאנג · ענפערט ער זייא איר זאלט וויסן אז דר שכינר איז פון דעם וואס איז איין משוגינער אונ אפייזר איז ער נישט בשטענדיג אין כעס אונ נישט תמיד איז ער משוגע אפילו ער איז עטליכי טעג אין כעס נאך דעם נייט אים אפ דער כעס ברענקט ער זיך אונ האט חרטה אונ דיא מענטשן וואס האבן פריער בייא אים גוואנט זענן זייא גוועזן ארומי לייט אונ האבן נים גהאט אין שטוב קיין פאר מעג דרום איז ער גווארן אין כעס איז אים גרונג גוועזן ער זאל זייא ארוס ווארפן אונ נאך דעם אפילו עס איז אים אפ גגאנגן דער כעס האבן זייא שון גאר נים גהאט אין שטוב אובר איך מיט גאטס הילף איך האב אגרוס פאר מעג בעטן אונ בענקליך אונ טישן אונ לייכטר אונ נאך אנדערי זאכן אפילו ער ווערט אין כעס אונ וויל מיך ארוס ווארפן פון דער שטוב קען ער אזו גיך מיך נים ארוס ווארפן עס דארף גדויערן איידר ער וועט מיך ארוס צאר'ן מחמת איך האב פיל זאכן דר וויל נייט אים אפ דר כעס האט ער שון חרטה אונ איך בלייב ווייטר וואנן דאס איז גוועזן אין דר חילוק צווישן סדום אונ ירושלים די מענטשן פון סדום האבן נים גהאט קיין שום מצות דרום אז גאט איז גווארן אויף זייא אין כעס האט ער זייא תיכף פאר לענד אובר די מענטשן פון ירושלים חאטשי זייא האבן גהאט פיל עבירות אבער גהאט מצות איך האבן די מצות אויף זייא מגין גוועזן ער זאל זייא נים באלד לעגן אין גאנגן :

יִשְׁנֶא הַכֶּתֶם הַטּוֹב תִּשְׁתַּפֵּכְנָה אַבְנֵי־קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת׃ ב בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים
הַמְסֻלָּאִים בַּפָּז אֵיכָה נֶחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי־חֶרֶשׂ מַעֲשֵׂה יְדֵי יוֹצֵר׃ ג גַּם־תַּנִּין תנים ק׳ חָלְצוּ
שַׁד הֵינִיקוּ גּוּרֵיהֶן בַּת־עַמִּי לְאַכְזָר כַּי עֲנִים כיענים ק׳ בַּמִּדְבָּר׃ ד דָּבַק לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל־
חִכּוֹ בַּצָּמָא עוֹלָלִים שָׁאֲלוּ לֶחֶם פֹּרֵשׂ אֵין לָהֶם׃ ה הָאֹכְלִים לְמַעֲדַנִּים נָשַׁמּוּ בַּחוּצוֹת
הָאֱמֻנִים עֲלֵי תוֹלָע חִבְּקוּ אַשְׁפַּתּוֹת׃ ו וַיִּגְדַּל עֲוֺן בַּת־עַמִּי מֵחַטַּאת סְדֹם הַהֲפוּכָה

כמו

שפתי חכמים

שגבר כאויב יותר מכה כדומה · לכ״ה מראות וכו׳ : ו דק״ל מאחר דבכלי אדם מבתפי א״כ איך סמך לו תשתפכנה אבני קודש · ועוד אם אבני כמשמעו למה מכנה אות׳ בקודש · לכ״פ בניה שהאירים וניחא מי דקרו להו אבני קודש : ז וכינה כבגדים על שם כלבש : ח דקשה לרש״י מדבר ומקונן בפורענות ואמר ויגדל עון · לכן פי׳ פורענותם מוכיח כו׳ וכוונתו שה על הפורענות לא על העון ואז קשה ט״ה וכמה מוכה לזה כתב ההפוכה כמו רגע שהרי סדום כו׳ ק״ל דאמר מחטאת סדום ההפוכה כמו עכ״ל דהיינו כפשוטו דהרי לא היה סדום אחר אשר צריך ליתן הבדל כאלו אמר איזה סדום אותה ההפוכה כמו רגע אלא ע״כ שבא לומר שמכת סדום לא היה כ״כ גדולה כדפירש רש״י · ואחר כך קשה מתחיל ויגדל עון וגו׳ ומסיים בפורענות שפורענות היתה גדולה · לכן פי׳ פורענותם מוכיח כו׳ וכוונת רש״י שה כי האדון השופך חמתו על עבדו ומלוה שיכנע על יד אחד מאויבי התועה למען ידאג משמח׳ האויב עליו וכן מטה שיומת מיתה משונה ושיעמידוהו במאורבות זמן מה בטרם ימות וכן היתה צרת ישראל גדולה וארוכה וע״י האויבים באופן כי רבה צרתם מצרת סדום שנהפכה כמו רגע וצרתם היתה קצרה ושנית לא הלו בה ידי האויבים כי ה׳ גזר להפכה כמו רגע ע״י מלאכיו וזהו

רש״י

כזהב : ישנא · ישתנה ממראיתו : הכתם · קבולת כלי נוי הזהב שהם לעדי קרוי כתם : אבני קדש · בניה המאירים ו כאבנים טובות ומ״א כל רביעית דם שילא מיאשיהו בכל חן וחן שנעלו בו היה ירמיה קוברו במקומה ועליה הוא קורא תשתפכנה אבני קדש : (ב) המסלאים בפז · המהוללים והנערכים כפז הרואה אותם אומר ראו חוארם של אלו כמראית פז וכן (איוב כח טז) לא תסולה בכתם אופיר (שם) בכתם טהור לא תסולה (תהלים סח ה) סולו לרוכב בערבות לשון הילול וערך הן : לנבלי חרש · כדי חרש שנותנים בהם יין כגון נבלי יין (ירמיה מח יב) ונבליהם ינפלו : (ג) גם תנין · אף ע״פ שאכזרי הוא חולץ שד כשרואה את בנו בא מרחוק רעב חולץ שדיו מתוך נרתיקו שיש לו כיסוי על דדיו ומוליאו מתוכו כדי שלא יראהו בנו מטוסה ויחזור לאחוריו והיניקו גוריהן : בת עמי לאכזר · רואים את בניהם שועקים ללחם ואין פורש להם שחייהם קודמים להם לחיי בניהם מחמת הרעב : (ה) האמונים עלי התולע · על בגדי ז צבעונין : האמונים · לשון (אסתר ב ז) ויהי אומן את הדסה : אשפתות : אשפות של זבל שוכנים של כאשפות בחוץ : (ו) ויגדל עון וגו׳ · פורענותם מוכיח עליהם ח שגדול עונם משל סדום :

קליעקב

פינקל גוואָרן דאָס גאָלד (תשתפכנה אבני קודש בראש כל חוצות) עס זענען פאַר גאָסן גוואָרן דיא תיילונ׳ שטיינער אונ אַלי גאָסן דאָס מיינט מען דאָס בלוט פון דעם צדיק יאשיהו המלך איז פאַר גאָסן גוואָרן : (ו) ויגדל עון בת עמי מחטאות סדום) עס איז וואָרן גרייסט דיא זונד פון מיין פאָלק מער חיא דיא זונד פון סדום (ההפוכה כמו רגע) וואָס זיא איז פר קערט גוואָרן אונ איין אויגן בליק (ולא חלו בה ידים) אונ האָבן אונ איר ניט גבראַכט קרענקן דיא הענד פון דעם פיינד · דער מדרש זאָגט ביא סדום איז ניט אובר גבליבן קיין שוב אנטרינונג אונ ביא ירושלים איז יוא אובר גבליבן איין אנטרינונג · דיא שטאָט סדום איז אובר גקערט גוואָרן אין איין וויל זיא האָבן גקרענקט ווייטרי הענד פון מצות אובער אין ירושלים האָבן זייא מיט דיא הענד יוא גטאָן מצות · אמטר לאמיר פאַר שטיין דעם חילוק פון דיא מענטשן פון סדום צוא דיא מענטשן פון ירושלים · דיא פון סדום זענען גוועזן שלעכט מיט דיא מעשים אונ מיט דעם גוף דרום זענען זייא אלי פאַר לורן גוואָרן את עס איז פון זייא גאָר ניט אובר גבליבן · אובער דיא פון ירושלים חאָטשי זייא האָבן גהאָט פיל זינד האָבן זייא אובר גהאָט מצות וואָס זייא האָבן אוף דיא מצין גוועזן אז מען זאל זייא ניט אזו פאַר לענדין · עס

פירוש ע״ט

בראש כל חוצות אין הויבט פון אַלי גאַסין ׃ (ב) בני ציון היקרים די קינדר פון ציון די טייערע המסולאים בפז דיא דא ווערין גישאַצט מיט גין גאָלד איכה נחשבו לנבלי חרש וויא זענען זייא גרעכינט גיוואָרין צו לייטענע קריגלאך מעשה ידי יוצר ווערק פון איין טעפער ׃ (ג) גם תנין חלצו שד חאטשע דיא שלאנג וואס זיא איז אום דער בארעמיג נעמט זיא ארוס איר ברוסט היניקו גוריהן אז עס זאָלן זייגן אירע יונגע קינדר בת עמי לאכזר וגו׳ אָבער מער זענען דיא טעכטער פון מיין פאָלק אום דער בארעמיג ווי דיא שטרוס פייגיל אין דער מדבר ׃ (ד) דבק לשון יונק עס איז באַהעפט גיוואָרן דם צונג פון איין זייגעדיגע קינד אל חכו בצמא צו זיין גומען אין דארשט עוללים שאלו לחם יונגע קינדער האבן גיבעטן ברוט פורש אין להם איין דער לאנגער איז צו זייא ניטא ׃ (ה) האוכלים למעדנים דיא דא פלעגין עסן גוטע שפייזן נשמו בחוצות זענען וויסט גיוואָרן אין די גאסן האמנים עלי תולע דיא דא זענען דער צוגן אוף זיידין קליידר חבקו אשפתות דיא האבען איצונד גיהאלזט דיא מיסטין ׃ (ו) ויגדל עון בת עמי זיא איז וואָרין

גיגרייסט

אַל־תִּירָא׃ נח רַבְתָּ אֲדֹנָי רִיבֵי נַפְשִׁי גָּאַלְתָּ חַיָּי׃ נט רָאִיתָה יְהוָה עַוָּתָתִי שָׁפְטָה
מִשְׁפָּטִי׃ ס רָאִיתָה כָּל־נִקְמָתָם כָּל־מַחְשְׁבֹתָם לִי׃ סא שָׁמַעְתָּ חֶרְפָּתָם יְהוָה כָּל־
מַחְשְׁבֹתָם עָלָי׃ סב שִׂפְתֵי קָמַי וְהֶגְיוֹנָם עָלַי כָּל־הַיּוֹם׃ סג שִׁבְתָּם וְקִימָתָם הַבִּיטָה
אֲנִי מַנְגִּינָתָם׃ סד תָּשִׁיב לָהֶם גְּמוּל יְהוָה כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם׃ סה תִּתֵּן לָהֶם מְגִנַּת־לֵב
תַּאֲלָתְךָ לָהֶם׃ סו תִּרְדֹּף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי יְהוָה׃ ד א אֵיכָה יוּעַם זָהָב
ישנא

רש"י

ביום קראי: (נח) רבת ה' ריבי · בימים ההם: (נט) ראיתה ה' עותתי · צרה הזאת שעותו בי אויבי: שפטה משפטי · כאשר עשית ג ככר:

שפתי חכמים

הדומים למים: ג דיוקו של רש"י מדכתיב שפטה ולא אמר השפטת בלשון עבר כאשר אמר קרבת רבת: ר פירוש וכן נו"ן של שממון ושל שגעון אינה שורש: ה דס"ל וכי נשבית

(סה) מגנת לב · שבר לב כמה דאת אומר (הושע יא ח) אמגנך ישראל (בראשית יד כ) אשר מגן צריך בידך · ד"א מגנת לב · אוטם הלב צרה ואנחה אשר הוא כמגן כנגד לבם · והמפרשו בלשון חוגה ויגון טועה שאין נו"ן נופלת בו שהנו"ן בינון אינה שורש אלא כגון נו"ן של המון מגזרת המו גויים וכגון נו"ן של קלון מגזרת נקלה וכנו"ן של ליון מגזרת ליה וכן נו"ן של הברון מגזרת הבר (וכגון נו"ן של שממון ד שגעון כ"ל של"ב וק"ל): תאלתך · לשון (ישעיה יט יג) נואלו שרי צוען: (א) איכה יועם זהב · קינה זו נאמרה על יאשיהו כמו שנאמר בדברי הימים (ד"ה ב לה כה) הלא היא כתובה על ספר הקינות ועמה חיבר בתוך הקינה את שאר בני ציון: יועם · יכהה כמו דאת מתרגם (ויקרא יג) כהה עמיא: זהב · מראית פנים ה שנאמר

פירוש ע"ט

טאג ווס איך האב דיך גירופן אָמַרְתָּ אַל תִּירָא דוא האשט גיזאגט פארכט דיך נישט: (נח) רַבְתָּ אֲדֹנָי רִיבֵי נַפְשִׁי דוא האסט גקריגט גאט מיט מיינע קריגער שטענדיג גָּאַלְתָּ חַיָּי דוא האסט אויס גלייזט מיין לעבן: (נט) רָאִיתָה יְיָ עַוָּתָתִי דוא האסט איצונד גיזעהן מיין פאר קרימונג שָׁפְטָה מִשְׁפָּטִי טוא משפטין מיין משפט: (ס) רָאִיתָה כָּל נִקְמָתָם דוא האסט גיזעהן גאר דיא נקמה וואש זיי טוען מיר כָּל מַחְשְׁבוֹתָם לִי גאר זייערע מחשבות וואס זיי האבין אויף מיר: (סא) שָׁמַעְתָּ חֶרְפָּתָם יְיָ דוא האסט געהערט זייער חרפה וואס זיי לעסטרין מיך כָּל מַחְשְׁבוֹתָם עָלַי גאר זייער טראכטונג וואס איז נאר אויף מיר: (סב) שִׂפְתֵי קָמַי וְהֶגְיוֹנָם דיא רייד אונ טראכטונג מיינע אויף שטייער עָלַי כָּל הַיּוֹם איז אויף מיר איין גאנצין טאג: (סג) שִׁבְתָּם וְקִימָתָם הַבִּיטָה זייער זיצונג אונ אויף שטיין טוא ליגין אֲנִי מַנְגִּינָתָם איך בין זייער גיזאנג: (סד) תָּשִׁיב לָהֶם גְּמוּל יְיָ זאלסטו דיא כשדים ווידר קערין איין פאר געלטונג דוא גאט כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם ווי דיא ווערק פון זייערע הענט: (סה) תִּתֵּן לָהֶם מְגִנַּת לֵב זאלסט דיא כשדים געבן אפאר שטאפונג פון הארץ תַּאֲלָתְךָ לָהֶם דיין פלוכונג זאל זיין צוא דיא כשדים: (סו) תִּרְדּוֹף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם די כשדים זאלסטו יאגין מיט דעם צארין אונ פאר טיליג די כשדים מִתַּחַת שְׁמֵי יְיָ פון אונטער די הימלן דוא גאט:

קול יעקב

מקבל זיין אונזר גבעט אפילו אן מעשים טובים: (א) (איכה יועם זהב ישנא הכתם הטוב תשתפכנה אבני קודש בראש כל חוצות) וויא עס איז טונקל גווארן דאס גאלד עס איז פאר ענדערט גווארן דס גוטי גין גאלד זייא ווענן פאר גאסן גווארן דיא היילגי שטיינר אין דיא גאסן · עס איז אמשל איינר איז גוועזן איין טייערר בעל מלאכה ער האט גקענט מיט דר מלאכה זיך מפרנס זיין אונ אנדערי אויך אויף אמאל האט ער זיך גנומן צום שוכן אונ האט אוועק גלאזט זיין מלאכה אונ איז תמיד גלעגן אין דיא שענקן אמאל איז צו אים גקומן זיין חבר וואס זייא האבן ביידע גלערנט דיא מלאכה בייא איין מייסטר אונ אז דר חבר איז אריין גקומן צו אים אין שענק אריין זעהט ער וויא דאס גצייג פון דער מלאכה איז צו שפריים איטלעכס שטוקל גצייג וואלגערט זיך אויף איין אנדער אורט · האט דער חבר אים אן גהובן צוא שטראפן אונ זאגט צוא אים זעה וויא בייא מיר איז מיין גצייג אלץ גהוטן עס ליגט אויף איין אורט אונ עס איז פאר שלאסן אונ דוא האסט דיך בנארישט וואס דוא האסט פאר לאזט דיין טייערי מלאכה אונ האסט דיך גנומן צום שוכן אונ דיין טייער גצייג וואלגערט זיך · דער נמשל איז אונזר היילגי דינסט וואס מיר דינן גאט איז אונזר שיינע מלאכה אונ אז מיר טוען אונזר היילגי מלאכה אזו מאכט גאט רוען זיין שכינה אויף אונז אונ היט אונז אפ פון אלום שלעכץ · אבער אז מיר זינדיגן ווערן דיא צדיקים פון דעם דור גשטראפט פאר דעם דור אונ אז קיין צדיקים זענן נים דא אין דעם דור ווערן דיא קליינע קינדר גשטראפט · דיא צדיקים לערנן אונז גאט צו דינן · דאס האט ירמיה גקלאגט אויף יאשיהו המלך וואס ער איז גיהרגית גווארן (איכה יועם זהב) וויא איז

(א) אֵיכָה יוּעַם זָהָב וויא איז טונקיל גיווארן דאס גאלד יִשְׁנָא הַכֶּתֶם הַטּוֹב עס איז פאר ענדערט גיווארן די גוטע גין גאלד רש"י שרייבט די קינה גייט אויף יאשיהו המלך ווס איז גהרג גיווארין פון מלך מצרים תִּשְׁתַּפֵּכְנָה אַבְנֵי קֹדֶשׁ זייא זענן פאר גאסין גיווארין דיא היילגע שטיינער

וַתִּרְדְּפֵנוּ הָרַגְתָּ לֹא חָמָלְתָּ׃ מד סַכֹּתָה בֶעָנָן לָךְ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה׃ מה סְחִי וּמָאוֹס
תְּשִׂימֵנוּ בְּקֶרֶב הָעַמִּים׃ מו פָּצוּ עָלֵינוּ פִּיהֶם כָּל־אֹיְבֵינוּ׃ מז פַּחַד וָפַחַת הָיָה לָנוּ
הַשֵּׁאת וְהַשָּׁבֶר׃ מח פַּלְגֵי־מַיִם תֵּרַד עֵינִי עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי׃ מט עֵינִי נִגְּרָה וְלֹא
תִדְמֶה מֵאֵין הֲפֻגוֹת׃ נ עַד־יַשְׁקִיף וְיֵרֶא יְהוָה מִשָּׁמָיִם׃ נא עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל
בְּנוֹת עִירִי׃ נב צוֹד צָדוּנִי כַּצִּפּוֹר אֹיְבַי חִנָּם׃ נג צָמְתוּ בַבּוֹר חַיָּי וַיַּדּוּ־אֶבֶן בִּי׃
נד צָפוּ־מַיִם עַל־רֹאשִׁי אָמַרְתִּי נִגְזָרְתִּי׃ נה קָרָאתִי שִׁמְךָ יְהוָה מִבּוֹר תַּחְתִּיּוֹת׃
נו קוֹלִי שָׁמָעְתָּ אַל־תַּעְלֵם אָזְנְךָ לְרַוְחָתִי לְשַׁוְעָתִי׃ נז קָרַבְתָּ בְּיוֹם אֶקְרָאֶךָּ אָמַרְתָּ
אל

שפתי חכמים

וס דרכם על ידי יבנ"ר • ולך היתה גלה הסליחה כי כן דרכך והסה לא סלחת : ת השאת לשון שאייה כל"ל ופו לא והשאר ספות הוא וכס"א אינו : א מתחילה מקבר הכתובים ואח"כ פי׳ הפסוק : ב דק"ל וסיכן אלינו שלפו מים על ראשם • לכ"פ

רש"י

ותרדפנו כו : (מה) סחי ומאוס • הוא ניע בלשון משנה כיחו וניעו שניסח מתוך הריאה ויולא דרך הגרון : תשימנו : לשון הווה הוא : (מז) פחד ופחת כשנסנו מפני הפחד נפלנו אל הפחת שוחה : השאת • לשון שאייה ת כמו השאת : (מט) מאין הפגות • מאין הליפין והפסקה : (נא) עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי • ירמיה ממשפחת כהנים היה ואמר עיני בדמעה עוללה וניוולה פני עלי נפשי מכל בנות עירי : עוללה • לשון גול כמו (איוב טז טו) ועוללתי בעפר קרני : מכל בנות עירי • משפחתי יש לה לבכות מכל משפחות העיר שהיתה נבחרת לקדושה ולעבודה הקב"ה מכל ישראל : (נג) צמתו בבור חיי . בבית הכלא : צמתו • אסרו כמו לומת הגידין (חולין ד א) מבעד לצמתך • איסרייסו"ר : וידו אבן בי • על פי הכלב כך עשו לדניאל וירמיה ראה ברוח הקודש : צמתו בבור חיי • ואף על פי שאמתו בבור חיי שאיני יכול לעלות מתוכו לא שתו לכם גם לזאת עד שידו אבן בי : (נד) צפו מים וגו׳ • א שבזמן שבא אדם במים עד מתניו עדיין יש תקוה אבל אם לפו מים על ראשו אז אומר אבדה תקותי אבל אני איני עושה כן אלא קראתי וגו׳ : צפו מים • ב עכו"ם : (נז) קרבת ביום אקראך : כך הייתי רגיל בימים הראשונים לקרב אלי

קול יעקב

קריס פון דעם היכל וועלן זיך בוודאי ניט מקבל זיין אונזר גבעט מיידן מיר וועלן זייא געבן שוחד אבילו מעשים טובים אונ אן דיא מעשים טובים וועלן זייא ניט פאר נעמן אונזר געבעט אובר נאט מחמת זיין גרויסן חסד איז ער מקבל דיא תפלה פון דעם מענטשן אפילו ער האט ניט קיין מעשים טובים • דאס האט ירמיה איין עצה געגעבן (מה יתאונן אדם חי וכו׳) וואס זאל זיך דער מענטש קלאגן פאר די שרי מעלה נגשובה עד ה׳ לאמיר תשובה טאן בוז צוא גאט אונ אים אליין בעטן ער איז אדער באָרמהערציגער גאט וועט ער בוודאי

פירוש ע"ם

מחיצה צווישן אונז אונ דיר ותרדפנו אונ האסט אונז גיטאן יאגן הרגת לא חמלת האסט גיהרגת אונ האסט זיך ניט דער בארעמט : (מד) סכותה בענן לך דוא האסט זיך פאר דעקט מיט איין וואלקן מעבור תפלה אז עס זאל ניט איבער פארן אונזר תפלה : (מה) סחי ומאוס שפייאכטץ אונ מיאוס תשימנו בקרב העמים האסט דוא אונז גמאן צווישן דיא פעלקר : (מו) פצו עלינו פיהם זייא האבן אוף אונז גיעפינט זייער מול כל אויבינו אלע אונזערע פיינט : (מז) פחד ופחת היה לנו דיא אנגסט אונ דיא גרוב איז אונז גיווארן השאת והשבר דיא פאר ווישטונג בראך כלומר אז מיר זענען גילאפן מיט פחד זענען מיר אריין גיפאלן אין גרוב דאס האט אונז צוא בראכן : (מח) פלגי מים תרד עיני מייכן וואסר מאכן רינען מיינע אויגן על שבר בת עמי אוף דיא בראך פון מיין פאלק : (מט) עיני נגרה מיין אויג טוט נידערן טרערן ולא תדמה אונ ווערט ניט גישטילט מאין הפגות ווייל עס איז ניט דא קיין פאר בייטונג : (נ) עד ישקיף וירא ביז וואנען ער וועט לוגן אונ זעהן יי משמים גאט פון הימל : (נא) עיני עוללה לנפשי מיין אויג מאכט מיך פאר מיאוסן אום ווילן מיין נפש מכל בנות עירי מער אזו אלע דיא מענשן פון מיין שטאט : (נב) צוד צדוני כצפור זיי האבן מיך גיפאנגן וויא איין פויגיל איבי חנם מיינע פיינד אום זיסט : (נג) צמתו בבור חיי זייא האבן באהעפט אין גרוב מיין לעבן וידו אבן בי אונ האבן נאך גיווארפן איין שטיין אין מיר : (נד) צפו מים על ראשי זייא האבן גישוואמן דיא צרות אז וואסר איבער מיין קאפ אמרתי נגזרתי האב איך שון גיזאגט איך בין פאר שניטן דאך : (נה) קראתי שמך ה׳ האב איך גירופן דיין נאמן גאט מבור תחתיות פון אונטערשטין גרוב : (נו) קולי שמעת מיין קול האסטו גיהערט ביז דאגן אל תעלם אזנך בעט איך ניט פאר הול דיין אויער לרוחתי לשועתי ברייטער מאכן מיר אז איך וועל שרייען : (נז) קרבת ביום אקראך דו פלעגשט גינענטערן אין

גל־חטאיו חטאיו ק' : מ נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד־יהוה : מא נשא לבבנו
אל־כפים אל־אל בשמים : מב נחנו פשענו ומרינו אתה לא סלחת : מג סכותה באף
ותרדפנו

רש"י

אדם אם לא על חטאיו : (מא) נשא לבבנו אל כפים. כשאנו נושאים את כפינו אל השמים נשא אף לבבנו עמהם לשוב להטיב לבבנו לפני המקום ברוך הוא) : דבר אחר אל כפים : אל העננים אל שמים כמה דאת אמר (מלכים א יח) והנה עב קטנה ככף איש עולה וכן (איוב לו לב) על כפים כסה אור ומדרש רבותינו נשא לבבנו באמת להקב"ה כאדם הרוחץ בנקיון כפיו שמשליך מידיו כל טינוף כי מודה ועוזב ירוחם והמודה ואינו עוזב כטובל ושרץ בידו : (מב) נחנו פשענו ומרינו. זה דרכנו על ידי יצר הרע : אתה לא סלחת : עד היום גלה הסליחה כי כן דרכך : (מג) סכותה באף. תגנת את האף להיות מחיצה בינך ובינינו

שפתי חכמים

והוא ג"כ לקשר פסוק זה עם שלפניו : ש דק"ל מהו מקום סלא כדין הוא מאחר שמרינו דין הוא שלא יסלח לנו. נכ"ם

פירוש ע"ם

(מ) נחפשה דרכינו ונחקורה לאמיר זוכן אונזערי וועגן אונ פארשטן ונשובה עד יי' אונ לאמיר תשובה טאן וועט ארויף גיין צוא גאט : (מא) נשא לבבנו אל כפים לאזן מיר אויף הייבן אונזער הארץ מיט דיא הענט צו טאן תשובה אל אל בשמים צוא גאט וואס אין הימל : (מב) נחנו פשענו ומרינו מיר האבן מיסטייט אונ ווידער גשפעניגט קעגין דיר אתה לא סלחת איז דען דיין סדר דו זאלסט ניט פאר געבן : (מג) סכותה באף דוא האסט פר דעקט מיט דעם גרים צארן כלומר האסט גימאכט איין

קול יעקב

האט געמיינט אז דיא פלאש האט דער רופא אן געבייט פון זייטט וועגן אז דיא אוברוני קראנקי האבן זיך גאר ניט געשראקן ווארום זייא האבן אוך אזו געמיינט אז דער רוצעפט איז גאר פון דעם חולה וועגן זאגט דער רופא צו די אוברוני קראנקי וואס מיינט איר אז גאר ער וועט טרונקן דעם רוצעפט אונ איר וועט גאר ניט טרונקן איר וועט אויך מוזן טרונקן פון דעם רוצעפט · דער נמשל איז אז עס קומט אצרה אויף איין טייל מענטשן זאלן זיך ניט טראכטן די אוברוני מענטשן עס גייט זייא ניט אן ווייל אויף זייא איז ניט דיא צרה זאלן זייא ניט טראכטן נאר זייא זאלן טראכטן פאטר וועט שפעטר אוך זייא אוך קומען אצרה דרום אז עס קומט אויף איינם איין צרה זאל זיך איטלכר זארגן דאס זאגט ירמיה אין דעם פסוק (ומה יתאונן אדם חי גבר אל חטאיו) נאך וואס זאל אומלכר לעבדונגר מענטש קלאגן נאר אויף זייני זינד בעסר זאל זארגן איינר פאר דעם אנדערן, ווען מיר אלי האבן ארפואה אויף אונזערי זינד : נאך קענן מיר געבן צוא פאר שטיין דעם פסוק מיט אמשל נאר פריר דרפון מיר אום טיימשון אפסוק אין משנה תורה (ואתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם) אין דער פשט פון דעם פסוק אזו משה רבינו האט געשטראפט דיא יודן זייא זאלן זיין אלי אחדות אונ זייא זאלן זיך איינם דאס אנדרי ליב האבן אונ עס זאל ניט חס ושלום צווישן זייא קיין פירוד לבבות זיין ווען איינר וועט דעם אנדרן טאן שלעכץ אונ וועט אים שאדן טאן געלד זאל ער זיך אוך ניט קלאגן אויף אים נאר ער זאל האפן צו גאט אז גאט וועט אים העלפן אונ וועט אים ממלא זיין דעם שאדן עס איז איין משל. אחבריא ארומי לייט זענן געקומן צוא איין נגיד איין מכניס אורח ער פלעגט ליב האבן צוא געבן ארומי לייט עסין אונ טרונקן אונ אז זייא זענן געקומן צוא דעם נגיד איז ער ניט געוועזן אין דער היים אונ דעם נגידס ווייב איז געווען אקארגע פון דעסט וועגן האט זיא זייא געגרייט צו דעם טיש מחמת בושה אונ האט זייא געגעבן ברויט מיט געקעכץ צוא עסין נאר ניט אן צוא עסין זיך זאט זיא האט זייא געגעבן צוא עסין אבוטל האבן זייא אן געהובן צוא חאפן איינס בייא דעם אנדערן אונ דער וואס האט ניט געקענט חאפן. האט גאר ניט געגעסן האט דער איינר זיך געקריגט מיט דיא וואס האבן געחאפט אונ האט געזאגט הלואי דער בעל הבית זאל קומען וועל איך אים דער ציילן אז איר האט געחאפט אזו וועט ער זיך נוקם זיין אין אייך פאר מיר האבן דיא ארומי זיך אן גרופן צוא אים דוא האסט זיך בגארושט מיט דיינו רייד וואס דוא זאגסט ווארום וואס דארפסטו מלשין זיין אונ רעדין רכילות אויף אונז בעסר זאלסטו בעטן פון דעם בעל הבית ער זאל דיר געבן אנדבה אזו וועט ער דיר געבין אנדבה אונ אונז אוך ווארום דר בעל הבית איז אגוטר מענטש אונ האט ליב צו געבן ארומי לייט נדבות דער נמשל איז משה רבינו האט צו דיא יודן אזו געזאגט (ואתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם) איר שטייט היינט אלי פאר גאט אונ ער וועט אומלעכן מענטשן געבן זיין בדערפעניש נאך וואס זאלט איר איינר אויף דעם אנדרן ריידן שלעכץ איר זאלט מעורר קנאה זיין פאר גאט אזו וועט גאט אויף אומלעכן צערנן · בעסער בעט גאט ער זאל אייך געבן אייער בדערפעניש אזו וועט ער אימלעכן געבן וואס ער דארף דאס זאגט דר פסוק (ומה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו) וואס זאל דער לעבדיגר מענטש קלאגן אויף דעם כונערונג וואס דער חבר האט אים גמונערט בעסר לאמיר בעטן גאט אויף אונז אלי וועט ער אונז אלי טפם מאן : (מ) (נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה') לאמיר זוכן אונזערי וועגן אונ לאמיר פארשטן אונ לאמיר תשובה טאן בגו צוא גאט · עס איז אמשל · איין ארום מאן האט זיך גצארן מיט זיין חבר אונ דער ארום מאן ער קאנט ניט צו געבן שוחד דיא שרי המשפט זאגט דער ארומאן וואס דארף איך גיין צוא דיא שרים אז איך האב קיין געלד ניט צו געבן שוחד איך וועל בעסר גיין צוא דעם מלך אליין ער נעמט ניט קיין שוחד אונ ער וועט בוודאי מיך משפטין מיט המנית דער נמשל איז דאס איז איין כלל אז דיא מלוכה פון דעם הימל איז פונקט וויא דיא מלוכה פון דער ערד דיא

שרים

מִלִּבּוֹ וַיַּגֶּה בְּנֵי־אִישׁ׃ לד לְדַכֵּא תַּחַת רַגְלָיו כֹּל אֲסִירֵי אָרֶץ׃ לה לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט־
גָּבֶר נֶגֶד פְּנֵי עֶלְיוֹן׃ לו לְעַוֵּת אָדָם בְּרִיבוֹ אֲדֹנָי לֹא רָאָה׃ לז מִי זֶה אָמַר וַתֶּהִי
אֲדֹנָי לֹא צִוָּה׃ לח מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב׃ לט מַה־יִּתְאוֹנֵן אָדָם חַי גֶּבֶר

כא

שפתי חכמים

ממנו סוא מדבר בעדם וצריך לתקן חסדי ה' כם אשר לא תמנו כו': ר כוונת רש"י לקשר הפסוקים הסמוכי' זה לזה ולכך במקלת ספרים בפסוק נשא לבבנו אל כפים כתוב בדברי רש"י על כן נשא לבבינו אל כפים כשאנו נושאים את כפינו אל השמים נשא אף לבבינו עמהם לשבור לבבנו לפני המקום ע"כ

רש"י

בני איש · מלבו ומרצונו כי העון גורם: (לד) לדכא תחת רגליו · מוסב על כי לא ענה מלבו להיות מדכא תחת רגליו וגו' · ולא להטות משפט גבר וגו' · ולא לעות אדם בריבו כל אלה ה' לא ראה לא נראה לו ולא עלתה לפניו במחשבתו לעשות כן: (לו) לא ראה · לא הוכשר בעיניו שיעוותו בית דין של מעלה אדם בריבו כמו מה ראית כי עשית וגו': (לז) מי זה אמר ותהי וגו': (לח) מפי עליון וגו' · ואם באתי לומר ר לא מידו באה אלי הרעה הזאת מקרה היא שהיה לי אין זאת כי אם בין רעות בין טובות מי זה אמר ותהי אם ה' לא צוה ומפיו לא תצא הן רעה הן טובה אבל מה יש להתאונן אדם חי גבר על חטאיו כל הים ואים יתאונן על חטאיו כי הם המביאים עליו הרעה · (מפי עליון לא תצא אמר רבי יוחנן מיום שאמר הקב"ה (דברים ל טו) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו' לא יצא רעה וטובה מפיו אלא הרעה באה מאליה לעושה רע והטוב לעושה טוב לפיכך מה יתאונן למה יתרעם

קול יעקב

מענטש האט גזינדיגט פון דעם סוחר שאדן האט ער אים אמלעכי מאל גמאנט ער זאל גיט פר געסן אפ צוא געבן דעם זייף · דאס זאגט דער מדרש · דאס וואס גאט האט מיך אים גמאכט מיט בוטערי קרייטעכצר דיא נאכט פון פסח אונ האט אונז גהייסן מאכן סימנים מיט דעם מרור צוא גדענקין יציאת מצרים איז דאס גוועזן ווייל ער האט גוויסט אז ער וועט מיך אן זעטן מיט דעם בוטערן בלאט אין דער נאכט פון תשעה באב דרום האט ער אונז אן גזאגט מיר זאלן זיך מאכן איין סימן מיר זאלן ניט פאר געסן מחמת דיא צרות מיט דעם גלות וואס עס וועט זיין: נאך איין דמיון · אז איינר איז דעם אנדערן שולדיג געלד אונ האט אים אביסל בצאלט אונ דאס איבריגי איז ער אים שולדיג גבליבן דארף מען דיא זאך גדענקן אודר פאר צייכענין אין ביך מען זאל גדענקן אובר אז ער בצאלט אים אין גאנצן דעם חוב אונ בלייבט אים גאר ניט שולדיג דארף מען שון ניט גדענקן ווארום דר חוב איז דאך אין גאנצן בצאלט גווארן · דס זאגט דר מדרש איכה · דיא יודן זאגן דאס וואס גאט האט מיר גהייסן מיר זיך אן זעטן מיט בוטערי קרייטעכצר דיא נאכט פון פסח פאר איין צייכן איך זאל גדענקין יציאת מצרים איז דאס אסימן אז די גאולה איז נאך ניט נגמר גווארן ער וועט מיך נאך אן זעטן מיט דעם בוטערן בלאט אונ דער נאכט פון תשעה באב איך וועל נאך פאר טריבן ווערן אין גלות ווארום ווען ניט וואלט גיט גוועזן קיין מצוה צוא עסין מרור אם פסח מיר זאלן גדענקן יציאת מצרים: (לט) (מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו) וואס זאל קלאגן דער לעבדיגר מענטש דער מענטש קלאגט אוף זיינע זינד · דער פשט פון דעם פסוק ווייזט אוס אז ער שטראפט אימלעכן מענטשן ער זאל זיך ניט אפ טיילן פון קהל אפילו ווען עס קומט אוף זייא איין צרה אונ דיא צרה שאט אים גאר ניט פון דעסט וועגן זאל ער זיך זארגן מיט זייא ווארום טאמר וועט שפעטר אוף אים אויך קומען איין צרה · עס איז איין דמיון · אמלעכי חולים זענן גזעסן ביי איין רופא איז דר שטיינער אז דער רופא קומט צו איינעם געבן טרינקן דעם בוטערן רצעפט שרעקט זיך דר הולה אונ האט צער · אמאל האט דער רופא גבראכט אגרוסי פלאש מיט דעם בוטערן ראצעפט אונ האט דיא פלאש אנידר גשטעלט לעבן אחולה האט דער חולה גהאט גרוס צער ער

פירוש ע"ט

ווילן נייערט די עבירות פון דעם מענטשין האבן גורם גוועזן ויגה בני איש אונ האט גמאכט טרויערין מענשין קינדר: (לד) לדכא תחת רגליו צו פאר שטוסן אונטר זיינע פים כל אסירי ארץ אלע גפאנגנע פון דר ערד: (לה) להטות משפט גבר צו גייגן דאס משפט פון מענשין נגד פני עליון צוא קעגין דעם אובערשטין: (לו) לעות אדם בריבו צוא פר קריטען איין מענשין אין זיין קריג יי' לא ראה הט דס גאט ניט גזעהן נייערט דיא עבירות פון מענשין האבן גורם גוועזן: (לז) מי זה אמר ותהי וועיר איז דר וואס האט דס גזאגט אונ עס איז גווארין שלעכט אדני לא צוה אז גאט האט דס ניט גבאטין נייערט די עבירות האבן גורם גוועזן: (לח) מפי עליון פון דעם מול פון השם יתברך גייט דאך ניט ארויס הרעות והטוב עס זייא גוט אדער שלעכט וויא רבי יוחנן הט גזאגט פון דעם טאג אן וואס השם יתברך הט גזאגט (ראה נתתי לפניך וגו') דאס אין טייטש זעה איך האב פר דיר גגעבן היינטיגן טאג דאס לעבן אונ גוטס אונ די טויט אונ שלעכטס אונ דוא זאלסט אוס דער ווייכן אין גוטס כדי דו זאלסט לעבן; פון דעם טאג אן גייט ניט ארוס פון גאטס מול קיין גוטס אונ קיין שלעכטס נייערט דער וואס טוט גוטס קומט אים גוטס אונ פאר שלעכטע מעשים קומט שלעכטס: (לט) מה יתאונן וואס זאל קלאגין דר לעבדיגער מענש גבר על חטאיו עס דארף קלאגין דער מענש אוף זיינע זינד:

לֹא־כָלוּ רַחֲמָו רחמיו ק׳ : כג חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ : כד חֶלְקִי יְהֹוָה אָמְרָה
נַפְשִׁי עַל־כֵּן אוֹחִיל לוֹ : כה טוֹב יְהֹוָה לְקֹוָו לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ : כו טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם
לִתְשׁוּעַת יְהֹוָה : כז טוֹב לַגֶּבֶר כִּי־יִשָּׂא עֹל בִּנְעוּרָיו : כח יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל
עָלָיו : כט יִתֵּן בֶּעָפָר פִּיהוּ אוּלַי יֵשׁ תִּקְוָה : ל יִתֵּן לְמַכֵּהוּ לֶחִי יִשְׂבַּע בְּחֶרְפָּה :
לא כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדֹנָי : לב כִּי אִם־הוֹגָה וְרִחַם כְּרֹב חֲסָדָו חסדיו ק׳ : לג כִּי לֹא עִנָּה

מלבו

רש"י

כלינו בעונינו : (כג) חדשים לבקרים · מתחדשים הם חסדיך מיום אל יום : רבה אמונתך · גדולה היא הבטחתך ודבר גדול הוא להאמין בך שתקיים ותשמור מה שהבטחת לנו : (כד) חלקי ה' אמרה נפשי : ה' מנת חלקי ודין הוא שאוחיל לו : (כו) טוב ויחיל ודומם · וי"ו של ויחיל יתירה כמו וי"ו של (בראשית לו כד) ואיה וענה טוב שיוחיל אדם וידום ויצפה לתשועת ה' : (כח) ישב בדד · מי שהגיע לו הכל ועוד ישב בלמוד ויצפה לטובה : וידום : לשון המתנה כמו (שמואל א יד ט) אם כה יאמרו אלינו דומו דיהונתן : כי נטל עליו · כי בעל הגזרות נטלה עליו הגזרה זו : (לא) כי לא יזנח לעולם אדני : לכן טוב לידום : (לב) כי אם הוגה · אם האדם מביא עליו יגון בשביל עונו ואחר כך ורחם כרוב חסדיו : הוגה ויגה · לשון תוגה הם : (לג) כי לא ענה ויגה

בני

פירוש ע"מ

פון גאט זיינען ניט צו גענצט גיווארין כי לא כלו רחמיו דען זייא זיינען ניט פאר לענגר זיין דער בארעם הארציקייט : (כג) חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים דיא גינאד פון השם יתברך ווערט דאך באנייעט צו אלע מרגינס רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ עס איז זייער גרויש דיין הבטחה אונ עס איז איין גרושע זאך צו גלויבין אין השם יתברך אז ער וועט בוודאי היטין מקיים צו זיין וואש ער הט אונז מבטיח גיוועזן : (כד) חֶלְקִי יי גאט איז מיין טייל אָמְרָה נַפְשִׁי זאגין מיין זייל עַל כֵּן אוֹחִיל לוֹ דרום איז רעכט איך זאל צו אים האפין : (כה) טוב יי לְקֹוָו גאט איז גוט צוא זייניע האפער לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ צוא דיא זייל וואש טוט אים פארשטין : (כו) טוב וְיָחִיל וְדוּמָם עש איז גוט צו דעם מענטשין דאש ער זאל שווייגין אונ מאן האפין לִתְשׁוּעַת יי צו הילף פון גאט : (כז) טוב לַגֶּבֶר עס איז גוט צו דם מענטשין כִּי יִשָּׂא עול בִּנְעוּרָיו דאס ער זאל טראגין דעם יאך פון השי"ת אין זיין יוגינט : (כח) יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדּוֹם דר וואס הט זיך אים גיטראפין אקלאג אדר איין צרה זאל ער זיצין שטיל אונ זאל האפן צוא גוטש פון השי"ת כִּי נָטַל עָלָיו דען גאט האט אוף אים גוזר גיוועזן דיא גזרה דרום מוז דאך דער מענטש שטיל שווייגין אונ ווארטין ביז דיא רחמנות וועט קומען פון השם יתברך : (כט) יִתֵּן בֶּעָפָר פִּיהוּ ער זאל געבן זיין מויל אין ערד אוּלַי יֵשׁ תִּקְוָה פיליוכט איז פאר האנדין אהפונג דס איז גימיינט אפילו ווען די קלאג וואס עס הט זיך גיטראפין צו אים הט אים מכניע גוועזן ביז צו דר ערד זאל ער זיך פארט ניט מייאש זיין פון האפונג צוא השם יתברך : (ל) יִתֵּן לְמַכֵּהוּ ער זאל זיך גיוויינען צו זיין איין סבלן מער וויא דיא טבע איז ביז ער זאל געבין צו זיין שלאגר דיא באקין אונ זאל מקבל באהבה זיין דיא יסורים יִשְׂבַּע בְּחֶרְפָּה ער זאל זאט זיין מיט שאנד : (לא) כי לא יִזְנַח דען ער וועט ניט פאר לאזין לְעוֹלָם יי צו אייביג גאט דרום איז רעכט צו שווייגין אונ צו האפין צוא גאט : (לב) כי אם הוֹגָה דען אויב ער האט דיך גישאבט טרויערין מחמת דיא זינד וְרִחַם כְּרוֹב חֲסָדָיו דער נאך וועט ער זיך דער באריםן איבר דיר אז פיל זייניע גינאד : (לג) כי לא עִנָּה מִלִּבּוֹ דען ער האט ניט גפייניגט פון זיין וויל:

קול יעקב

אונ בפרט איך האב אים עטליכי מאל צוא גיזאגט נאר נאך דעם אז דער סוחר איז אהיים גקומען אונ האט שון גוויסט פון דעם שאדן וואס ער האט · האט ער שון פאר שטאנן אז דער מענטש וואס האט אים שטארק גבעטן הט שון גוויסט פון דעם שאדן דרום האט ער אים גבעטן ער זאל ניט פאר געסן מחמת דער דאגה פון דעם שאדן · דער נמשל איז אז גאט האט אונז אוס גצוגן פון מצרים האט ער אונז עטליכי מאל אן גזאגט מיר זאלן גדענקן יציאת מצרים אונ הט אונז אן גזאגט מיר זאלן מאכן סימנים צוא גדענקן מיר זאלן עסין מצה אונ מרור דיא נאכט פון פסח כדי מיר זאלן ניט פר געסן יציאת מצרים איז דו זאך בייא אונז גוועזן אווינדר וויא אזו קען דאס אוף גיין אוף דער דעה מיר זאלן פאר געסן דיא גרוסי טובות וואס גאט האט אונז גטאן אונ האט אונז אוס גצוגן פון מצרים נאר אצונד אז מיר זענן נאך אין גלות אונ מיר האבן גרוסי צרות פאר שטייאן מיר שון פאר וואס גאט האט אונז עטליכי מאל אן גזאגט מיר זאלן ניט פאר געסן יציאת מצרים אונ האט אונז אן גזאגט צוא מאכן סימנים כדי אפילו אז עס וועט אוף אונז קומן גרוסי צרות זאלן מיר אוך גדענקן יציאת מצרים ווארום גאט האט פריער גוויסט פון דיא צרות וואס מיר וועלן האבן פונקט וויא דער

עלי נפשי : כא זאת אשיב אל־לבי על־כן אוחיל : כב חסדי יהוה כי לא־תמנו כי

לא

שפתי חכמים

אמר כי סמוכה לזכר הוא כמו נסתר לנקבה : ק הסברה הוא
פי לא תמו הוא בנסתר ואין צריך שום תיקון אבל כי לא

רש"י

(כא) זאת אשיב אל לבי : אחר שאמר לי לבי תבדה
תוחלתי מה' אשיב זאת אל לבי ואוחיל עוד ועם הוא

זאת שאשיב אל לבי : (כב) חסדי ה' כי לא תמנו · וכל הענין עד מה יתאונן וגו' : כי לא תמנו · כמו
כי לא תמו · ויש מפרשים כי לא תמנו כמו (במדבר יז כז) האם לא תמנו לגוע חסדי ה' הם אשר לא תמנו

קול יעקב

דיא חתונה מאכן הט דער פאטער גיזעהן אין זיין שטאט איין יונג יונגעל און ער האט און דעם יונגעל פאר שטאנען אז ער וועט זיין אחכם און אמושלם בכל המעלות און דער וועלט · הט ער ביי זיך אין דער דעה מסכים געווען ער זאל אים געבן זיין טאכטער פר אווייב נאר ער האט ביא זיך אזו גיטראכט מאמער וועט דוא טאכטער נישט וועלן אזו לאנג ווארטן ביז דם יונגעל וועט גרוס ווערן מען זאל קענען חתונה מאכן · הט דער פאטער אזו גיטאן ער הט דיא דאזיגע זאך ביא זיך און הארץ גיהאלטן און האט פאר קיינעם נאר נישט אום גיזאגט פון דעם יונגעל · און הט דער ווייל מיט דער טאכטער אשידוך גיטאן מיט אגימיינעם יונגען מאן ווס ער הט און זיך זייער נים גוטע מעלות גיהאט כדי דער זיווג זאל קיין קיום נישט האבן ווארום אין איין קליינער צייט אז זיא וועט זעהן זיינע שלעכטע מעלות וועט זיא מיט איהם נישט וועלן וואגען · ג און אזו איז פאקע געווען אז זיא הט חתונה געהאט מיט איהם ה[...] גאר גדווארט עטליכי יאר האבען זיי זיך שטארק צוא קרוגט און זיא איז פון איהם אנטלאפן געווארן צום פאטער און [...] געזעסן ביי דעם פאטער עטליכע יאר און האבן זיך גיגעט און נאך דעם געט איז זיא געזעסן עטליכע יאר איין גרושה און [...] נאר נאך גקלובן שידוכים און דער ווייל איז גרוס געווארן דם יונגעל ווס דר פאטער הט געוואלט מיט איהם חתונה מאכן [...] דם יונגעל איז געווען קלוג און שיין און דער פאטער האט איר חתונה געמאכט מיט דעם יונגעל און דם פאר פאלק הט [...] דיעטר ליב גיהאט און דער פאטער האט זיך גפריים וואס עס איז אום ניפירט געווארן זיין מחשבה ווס ער האט גיהאט : דאס [...] גמשל איז אוך אזו גאט האט גוויסט אז דיא יודן וועלן זיין כסדר און גלות וועלן זיי נים קענן אום האלטן דיא ישר[...] פון דעם גלות דרום הט ער זיא פר טריבן אלע מאל און הט זיא ווידער אום גילייזט כדי זיא זאלן דער ווייל פון אי[...] גלות צו דעם אנדרן זיך אבוטל אפ רואן זיא זאלן כח האבן צו ליידען דיא יסורים פון דעם גלות ווס וועט נאך דעם [...] זיא זאלן נים מיד ווערן און נאך דעם וועט ער זיא שון אום ליזען איין אמתי גאולה · פונקט וויא דער פאטער האט [...] דער טאכטער חתונה גימאכט מיט דעם שלעכטן חתן כדי דער ווייל וועט דער אמתדיגער חתן גרוס ווערן · אזו האט [...] גאט דער ווייל אלע מאל דיא יודן פר טריבן און אום גלייזט ביז עס וועט קומען דיא צייט און עס וועט זיין דיא אמתי [...] גאולה אצונד איז שון רעכט וואס גאט האט זיך פר ענטפורט פאר משה רבינו וואס ער ברענגט אים נים איין קיין א[...] ישראל ער זאל זיך פרייאן מיט דיא יודן ווארן דיא גאולה איז נים געווען קיין אמתי גאולה הט גאט צו משה מרמז גע[...] אז דם געבן דיא יודן ארץ ישראל איז נים קיין אמת געבוכן זיי וועלן נאך בדארפן פאר טריבן ווערן אין גלות · אז אי[...] וועל זיא געבן באמת ארץ ישראל דאס געבן וועט שון האבן אקיום וועל איך דיך אוך ארייו ברענגן מיט זיא קיין אר[...] ישראל און וועסט זיך מיט זיא פרייאן אויף אייביג : דאס מיינט דער מדרש (השביעני במרורים) וואס גאט האט מי[...] געמאכט אן זעטן מיט ביטערי קרייטעכצר דיא נאכט פון פסח האב איך גמיינט אז דאס איז מרמז אויף דעם ביטערקי[...] וואס מיר האבן גלוטן פריער אין גלות מצרים · אובר עס איז נים אזוי עס האט נאר מרמז געווען אז עס איז נים קי[...] אמתי גאולה און עס איז איין סימן (הרוני לענה) אז ער וועט מיך זעטגן מיט דעם ביטערן בלאט אין דער נאכט פו[...] תשעה באב מיר וועלן נאך אמאל דארפן פאר טריבן ווערן אין גלות : נאך אמשל אסוחר איז גקומן אין איינער מדינה [...] נאך סחורה און האט גפונן אין דער מדינה וואנן אמענטש וואס ער איז געווען פון זיין שטאט און דער מענטש הט ג[...] פריינד אין דער שטאט פון דעם סוחר האט דער מענטש גבעטן דעם סוחר אויף דיא פריינד און האט געגעבן דעם [...] סוחר אבריף ער זאל געבן דיא פריינד אז ער וועט אהיים קומען דעם אנדרן טאג האט דער מענטש געהערט אז דע[...] סוחרים הויז איז אין זיין היים פאר ברענט געווארן מיט זיין גאנץ פאר מעג · און דער סוחר האט דער פון נאר ג[...] גוויסט האט דער מענטש זיך גטראכט ווער ווייסט אוב דער סוחר וועט אפ געבן דעם בריף צוא זיינע פריינד אז ער ה[...] אהיים קומען און וועט דער זעהן דעם שאדן וואס עס האט זיך אים גטראפן וועט ער מחמת יסורים פאר געסן אפ צוא [...] געבן דעם בריף צוא זיינע פריינד איז דער מענטש גגאנגן אלי טאג אין דער פריא און אויף דער נאכט צוא דעם סוחר א[...] האט אים שטארק גבעטן ער זאל נים פאר געסן אפ צו געבן דעם בריף צו זיינע פריינד איז דעם סוחר גוועזן אברום חידו[...] און גטראכט זיך וואס קומט מיך אזו שטארק דער מענטש איז דען דיא סברא איך זאל אים אזא אקליינע טובה נים [...]

פירוש ע"פ

נפשי און מיין לייב איז איין געבוקט אויף מי[...] דען איך קען מיר נים העלפן רש"י שרייבט זכור תזכור גייט אויף השי"י כלומר דאס ווייס איך אז דוא וועסט גידיינקען צו העלפן מיר אבער מיין לייב טוט קלאגין אויף מיר ביז דוא וועסט דער מאנען : (כא) זאת אשיב אל לבי און נאך דעם וואש מיין הארץ הט מיר גיטאן זאגן עס איז פאר לארין מיין האפונג פון גאט טוא איך דאס ענטפערין צו מיין הארצין און איך טוא צו א[...] נאך האפין און טוא זיך שטארק מאכין אי[...] זיין גלויבין : (כב) חסדי יי כי לא תמנו דיא גינאד[...]

און

ויציבני כמטרא לחץ: יג הביא בכליותי בני אשפתו: יד הייתי שחק לכל־עמי
נגינתם כל־היום: טו השביעני במרורים הרוני לענה: טז ויגרס בחצץ שני
הכפישני באפר: יז ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה: יח ואמר אבד נצחי
ותוחלתי מיהוה: יט זכר־עניי ומרודי לענה וראש: כ זכור תזכור ותשיח ותשוח ק'
עלי

רש"י

נכתיב למדיו ויש דוגמא בלשון גמרא האי מאן דפסח דיקלא: (יב) ויציבני כמטרא · העמידני כנגד חציו נירות בי כמטרא אבוי"לא בלע"ז: (יג) בני אשפתו · חצים שנותנין בתוך אשפה שקורין קויבר"א:

שפתי חכמים

והרי אינו כן כפשוטים רצונו לכ"פ נהפך לי: ע ופי' פיסוק כגמל שם אדם ופי' רש"י כפושה לי' הכפישני באפר: פ דק"ל הלילה נכנכית לומר שאבד תוחלתו. לכ"פ אמרתי וכו': צ ותשיח מלת תזכור נסתר לנקיבה ולפי המדרש הוא נוס

(טז) ויגרס · ויפגר ודוגמתו (תהלים קיט יד) גרסה נפשי וכן (ויקרא ב) גרש כרמל: בחצץ · אבנים דקים שבתוך העפר שהיו לשין עיסתן הגולים בתוך הגומות שחופרים בקרקע והחצץ נכנס לתוכה כשאמר הקדוש ב"ה ליחזקאל (יחזקאל יב ג) עשה לך כלי גולה לשאת בו ללוש בתוכו תרכה קטנה כדי שילמדו הם ויעשו כן כענין שנאמר (שם כד כד) והיה יחזקאל לכם למופת והם היו משחקים עליו ולא עשו כן לסוף נשתברו שיניהם: הכפישני · כפה אותי באפר ככלי הכפוי על פיו ארנסי"ר בלע"ז ויש דומה במשנה (יבמות קו) פישון כגמל במדה ע הכפושה מדד: (יח) ואומר אבד נצחי · אמרתי בלבי כרוב צרותי פ אבד עולמי וסברי: (יט) ומרודי · אקימפלוייג"ם בלע"ז: (כ) זכור תזכור · נפשי צ את עניי ומרודי ותשוח עלי כך הוא פשוטו לפי ענין שיטת המקרא · ומ"א זכור תזכור ידעתי שסופך לזכור את העשוי לי אבל תשוח עלי נפשי להמתין עד זמן הזכירה ומכאן יכד הפיים בזאת ידעתי כי יש לך לזכור אבל תשוח עלי נפשי עד שתזכור:

פירוש ע"ט

זיין בויגין אונ האט מיך גישטעלט כמטרא לחץ אזו וויא איין ציל צום פייל: (יג) הביא בכליותי ער הט גיבראכט אין מיינע נירין בני אשפתו דיא פיילין וואש ער האלט אין כלי וואש מען רופט אשפה: (יד) הייתי שחוק איך בין גיוועזן איין גישפאט לכל עמי צו גאר מיין פאלק נגינתם כל היום איר גיזאנג איין גאנצין טאג: (טו) השביעני במרורים הרוני לענה ער הט מיך זאט גימאכט מיט ביטערע קרייטיכר ער האט גיזעטיגט מיך מיט ווערמוט: (טז) ויגרס בחצץ שני אונ ער האט צו בראכין מיט דיא קליינע שטיין וואש איז גיוועזן אין מיין עסין מיינע ציין דען זייא האבין ניט גיהאט אין וואש צו קנעטין נייערט אין אגרוב איז פול גיווארן זייער עסין מיט קליינע שטיינדליך: הכפישני באפר ער הט מיך איין גידעקט אין אש: (יז) ותזנח משלום אונ דו האסט פר ראזין פון פריד מיין לייב נשיתי טובה איך האב פאר געסין גוטס (יח) ואומר אבד נצחי אונ איך האב גידאכט פון וועגין פיל צרות איז פאר לארין מיין שטארקייט ותוחלתי מיי אונ מיין האפונג פון גאט: (יט) זכר עניי ומרודי לענה וראש גידיינק מיין פיין אונ מיין קלאג ווערמוט אונ גאל: (כ) זכור תזכור מיין לייב טוט גידיינקן אן מיין פיין ותשוח עלי

קול יעקב

נפאן קליידר וויא קנעכט · מילא דער וואס הט דאס געטין האט בוודאי גקלאגט אגרוסי קלאג אז ער האט געזעהן אונזער שאנד וויא מיר זענן ארויס גפאלן וויא פון דעם הימל בוז צו דער ערד דס הט ירמיה הנביא גקלאגט אונ האט גזאגט (אני הגבר ראה עני בשבט עברתו) איך בין דער מענטש וואס איך האב געזעהן דיא פיין מיט דיא רוט פון זיין גרוס צארן ווארום ער איז מיט אונז גגאנגן פון ארץ ישראל אין דעם פונצטערן גלות. ער האט אונז געזעהן אז מיר זענן גוועזן אין דעם שיינקייט מיט דער גדולה אונ האט אונז געזעהן אז מיר זענן גגאנגן אין דעם פונצטערן גלות · דרום האט ער גקלאגט אויף אונז מיין פון איטלעכן:

(טו) (השביעני במרורים הרווני לענה) ער האט מיך זאט גמאכט מיט ביטערי קרייטעכער ער האט געזעטיגט מיך מיט ווערמוט · דער מדרש זאגט אזו וואס זאגט האט מיך זאט גמאכט מיט ביטערי קרייטעכער דיא נאכט פון פסח · כדי ער זאל מיך זעטיגן מיט ווערמיט · אבוטר בלאט אין דער נאכט פון תשעה באב · דעם מדרש איז נים צוא פאר שטיין: נאך איז דא איין מאמר · גאט הט גזאגט צוא משה דאס איז דאס לאנד וואס איך האב געשוואורן צו דיא אבות איך זאל געבן זייערי קונדער איך האב דאס דיר גוויזן זאלסט זעהן מיט דיינע אוגן אבער אין דעם לאנד וועסט דו נים אובר פארן איז משמע פון דעם פסוק אז גאט האט ענטפרט זיך פאר משה רבינו פר וואס ער ברענגט אים נים אריין קיין ארץ ישראל · אצונד דארף מען פר שטיין דאס פר ענטפערכן פון גאט נאר דיא זאך איז אזו אז מיר וועלן פאר שטיין דיא סיבה וואס גאט האט דיא יודן אלי מאל פאר

פרובן אונ אום גביוזט אזו משיח וועט קומן וועט ער זייא לייזן איין אמתי גאולה אוף אייביג · אז מיר וועלן דאס פר שטיין וועלן מיר שון פאר שטיין דעם פרירוגן מדרש מיט דעם פסוק פון דער תורה וואס גאט הט זיך פר ענטפורט פאר משה: עס איז צמשל איטער האט גהאט אבת יחידה אונ ער הט זיא זייער ליב גהאט · אז עס איז גקומן דיא צייט ער זאל

תָּם: ד בִּלָּה בְשָׂרִי וְעוֹרִי שִׁבַּר עַצְמוֹתָי: ה בָּנָה עָלַי וַיַּקַּף רֹאשׁ וּתְלָאָה:
ו בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם: ז גָּדַר בַּעֲדִי וְלֹא אֵצֵא הִכְבִּיד נְחָשְׁתִּי:
ח גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ שָׂתַם תְּפִלָּתִי: ט גָּדַר דְּרָכַי בְּגָזִית נְתִיבֹתַי עִוָּה: י דֹּב אֹרֵב
הוּא לִי אֲרִיה (ארי ק׳) בְּמִסְתָּרִים: יא דְּרָכַי סוֹרֵר וַיְפַשְּׁחֵנִי שָׂמַנִי שֹׁמֵם: יב דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ
וַיַּצִּיבֵנִי

שפתי חכמים

מקרא והוא פירוש: ל פי׳ ולא על שום נכיא אחרים ולפי שמדרש י״ל ותלאה כמו את כל התלאה אשר מצאתם בדרך והוא ולאו למצוא ספסח ובמקצת ספרים כתוב כן בדברי רש״י: נ דק״ל אם גדר בעדו והוא כלוא פשיטא שלא יצא · לכ״פ פשיט ט׳: ס דקר״ל מי הוא אשר אמר עליו סתם הוא · לכ״פ מקרא והשמות פ׳כתוב מממש ממעולם הוא לו לדוב אורב

רש״י

ל מכותיו עלי: (ד) בלה בשרי · כמו (ישעיה ...) לבול עץ ד״א בלה בשרי ועורי · כמו (ישעיה נא) והארץ כבגד תבלה כלומר שכבו לארץ תולות נער ... ולא היה לכם כר וכסת ובלה בשרם כשהם גולים ... (ה) ויקף · הקיפני: ראש ותלאה · כמו (דברים כה יז) כאם ולענה: ומדרש אגדה זה נבוכדנצר ...

ירמיהו · ותלאה נבוזראדן שגמר המכה בימי צדקיהו ם והלאני: (ז) גדר בעדי · עשה חומה לנגדי לס... כלא: ולא אצא · הוסיף סביבותי ג מחנות וגייסות של אורבים: הכביד נחשתי · עשה לרגלי נחוש... כבדים שלא אוכל לילך פירוי״ש בלע״ז: (ח) שתם תפלתי · סתם חלונות הרקיע בפניה: (ט) נתיבו... עוה · אם באתי לצאת איני יוצאה בדרכים הסלולים בדרך ישרה מפני האויבים ואלא דרך עקלתון... (י) דוב ארב הוא לי · הקדוש ברוך הוא ם נהפך לי לדוב אורב: (יא) דרכי סורר · לשון סירים קו... סורך קוץ פוסס מסור קוצים בדרכי: ויפשחני · ל׳ פיסוק הרגלים שהעובר על הדרכים שאין מוציאים ...

קול יעקב

שאגר מייל דזא ווייסט זיין איידלי גאשמר אז ער איז איין משתק פון דער יונגער: הכלל דער מלך האט גפאלגט די חכמים און האט אזו גטאן און האט דעם זון פון זיך אוועק געשיקט און האט אן גזאגט זיינע קנעכט זיא זאלן אים בהיטן ביז צוא דער גרעניץ וואס מען האט אים איין עצה געגעבן אהין אין דער מדינה צו פאר שיקן און די קנעכט זאלן זיך פון דער גרעניץ אום קערן אהיים · מילא דער פון האט מען נאר נים וואס צו ריידן אז דער מלך מיט זיינו פריינד האבן גתאט גרוס צער דר פון נאר פון דעסט וועגן האט דר מלך מיט זיינו פריינד גהאט צער נאר אין דער היים וואס זייא האבן גוויסט אז אונ דער פרעמדר מדינה וועט מען מיט אים ארבוטן שווערי ארבוט · און די מענטשן פון דער פרעמדר מדינה וואס האבן גזעהן דעם בן מלך ארבוטן שווערי ארבוט און גקלייד אין גראבו קליידר האבן זיי אויך נים גהאט קיין צער דער פון ווייל זייא האבן אים נים גזעהן פריער ווייא ער איז גוועזן גקלייד אין מלכות קליידר זייא זעהן אים אצונד און די פראסטי קליידר מיינן זייא אז ער איז פאקט אפראסטי מענטש וואס ער דארף ארבוטן די שווערי ארבוט · אובר די קנעכט פון דעם מלך וואס האבן דעם בן מלך באלייט בוז צו דער גרעניץ און האבן פון אים אוס גטאן די טייערי מלכות קליידר און אן גטאן די פראסטי קליידר זייא האבן גהאט דעם צער מיין פון אלי · דר נמשל איז גאס האט אונז בשאפן מיר זאלן טאן זיין הייליגי עבודה און האט אונז אן גקלייד מיט דעם צירונג פון דער תורה און דעם עול פון פרנסה האבן מיר נים גהאט · אבער נאך דעם אז מיר האבן פון זיך אראפ גווארפן דעם עול פון דער

פירוש ע״ם

גאנצן טאג: (ד) בִּלָּה ער האט פאר דארבן ... עוֹרִי מיין פלייש און מיין הויט שִׁבַּר עַצְמוֹתָי ... האט צו בראכן מיינע ביינער: (ה) בָּנָה עָלַי ... ער האט גבויעט אוף מיר און האט גמאכט א... רינגלען ראש וּתְלָאָה גאל און מרירקייט ... (ו) בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי אין דער פינצטער האט ... מיך גזעצט כְּמֵתֵי עוֹלָם ווייא די טויטע פון ד... וועלט: (ז) גָּדַר בַּעֲדִי וְלֹא אֵצֵא ער האט פאר צוי... פר מיר און איך קען נים ארויש גיין הִכְבִּיד ... נְחָשְׁתִּי ער האט שווער גימאכט מיין קייטן ... קופער: (ח) גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ אויך ווען א... טוא שרייען און בעטין שָׂתַם תְּפִלָּתִי האט ער ... שטאפט פון צו הערן מיין תפלה: (ט) גָּדַר דְּ... בְּגָזִית ער האט פאר צוימט מיינע וועגין מ... גיהויעני שטיינער נְתִיבֹתַי עִוָּה מיינע שטע... האט ער פאר קרימט: (י) דֹּב אֹרֵב הוּא לִי אז א... בער וואס דא לויגט איז ער צוא מיר און ... בְּמִסְתָּרִים אז איין לייב אין פאר באהגניש... (יא) דְּרָכַי סוֹרֵר מיין וועג האט ער פאר דארי... מיט דערנער וַיְפַשְּׁחֵנִי שָׂמַנִי שֹׁמֵם און האט גיט... ברייט מאכין מיינע טריט פון וועגין די דער... נוס אפין וועג זיינן און האט מיך גימאכט פ... וויסט: (יב) דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ וַיַּצִּיבֵנִי ער האט גיטרעט...

הייליגר עבודה מיט דעם עול פון דער תורה האט גאט אויף אונז ארויף גווארפן דעם עול פון עולם הזה די פרנסה ... שון גוועזן שווער און מיר האבן שון גהאט דעם עול פון שיעבוד · מילא כל זמן מיר זענען גוועזן אין ארץ ישראל האט ... ירמיה האט אויף אונז גקלאגט ווייל ער האט גזעהן בנבואה אז עס איז אויף אונז גגזר גווארן אשלעכטי גזירה פון ד... טען איז דאס קלאגן נאך נים גוועזן אזו מיט גרוס צער גאר אז מיר זענען פאר טריבן גווארן פון ארץ ישראל און ... ...ען גקומען בוז צוא דער גרעניץ פון בבל און דורט איז אונז אפ גצוגן גווארן אונזר שיינקייט און מען האט אונז ...

גבאן

בְּשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ : ב אוֹתִי נָהַג וַיֹּלַךְ חֹשֶׁךְ וְלֹא־אוֹר : ג אַךְ בִּי יָשֻׁב יַהֲפֹךְ יָדוֹ כָּל־הַיּוֹם

רש״י

בשבט עברתו · של רודה ומכה כ כוח סקדוש ב״ה : (ג) אך בי ישוב. אני לבדי לוקה תמיד כי כל המוכות

שפתי חכמים

ב ק״ל דהמר בוי״ו סכתוי · נכ״פ של רודה ומכה · והח״כ ק״ל כרי לא בוזכר מי כוח שיאמר עליו בכנוי ידועה ל״פ סוח הקב״ה

פירוש ע״ט

ראה עני ווס האט גיזעהן די פיין בשבט עברתו מיט דיא רוט פון זיין גרים צארן : (ב) אותי נהג ויולך מיך האט ער גיפירט אונ גימאכט גיין חשך ולא אור פינצטער אונ ניט ליכטיג : (ג) אך בי נייערט אן מיר ישב יהפוך ידו טוט ער ווידער קערן אונ אויס קערן זיין שלאק פון מכות כל היום איין

קול יעקב

אבער דעם שאחן פון איינ׳ניינונג האבן זיא ניט גוויסט אבער דער זון האט גוויינט אויף דיא טייערי כלים אוך וואס זיא זענן גוועזן אין שטיב אונ זענן פאר ברענט גיווארן אונ דער פאטר אונ דיא מענטשן וואס האבן גוויסט פון דעם פאטרס סודות האבן נאך מיין גוויינט ווייל זיא האבן נאך גוויסט פון דיא פאר בארגני אוצרות וואס דארט איז גוועזן אין גאנצן דאס רייכקייט אונ עס איז פאר ברענט גווארן · דר נמשל איז דאס גמליכה איז פאר האנדן אלערלייא מדריגות ביי דיא וואס קלאגן אויף חורבן בית המקדש דיא היידען האבן נאר גיזעהן דאס שיינקייט פון דעם בית המקדש פון דרויסן האבין זיא זיך גוויניגדרט אויף דעם שאדן פון דעם הויז וועדליג זייא זאגן דאס גזעהן · האבן דיא יודן גזאגט צו דיא היידען איר־וויסט ניט פון דעם שיינקייט וואס עס איז גוועזן אינוויניג מיט דיא טייערי כלים וואס איז גוועזן אין בית המקדש דארפן מיר בעסר קלאגן אויף דעם חורבן אונ דיא מלאכים האבן נאך מיין גקלאגט ווייל זאס האט זייא מגלה גוועזן דיא סודות פון דער קדושה וואס איז גוועזן אין בית המקדש אונ דאס האט גוויסט נאך מיין סודות פון דר קדושה דרום קלאגט ער נאך מיין אויף דעם חורבן אצונד איז שון רעכט וואס דיא חכמים האבן גזאגט אז גאט מיט דיא מלאכים קלאגין אויף דעם חורבן מיין וויא מיר ווייל זייא ווייסן פון פאר בארגעני סודות פון דער קדושה וואס איז שאדן גווארן דורך דעם חורבן אונ מיר ווייסן ניט דר פון : (כ) ראה ד׳ והביטה למי עוללת כה) ועת נאט אונ קוק צו וועמן האסטו אזו גווערקט · עס איז אמשל עס איז גוועזן אין אשטאט פיל קראנקי אונ קיין רופא איז ניט גוועזן אין דער שטאט · האבן דיא שטאט לייט גשוקט אמענטש אין אווייטר מדינה צוא ארופא · אונ האבן מיט גגעבן דעם מענטשן אויף אפאפיר אויף גצייכנט דיא קרענק פון אומלכן קראנקין זיין פעלר כדי דר רופא זאל זעהן דיא קראנקהייט פון אומלכן חולה וועט ער איטלכן צוא שוקן זיין רפואה אונ אז דער שליח איז גקומן צוא דעם רופא מיט דעם פאפיר וואס איז אויף גצייכנט גוועזן דיא קראנקייט האט דער רופא איין גבונדן אין אבנטל פון איטלכן חולה וועגן זיין רפואה אונ האט דיא בונטליך דעם שליח אונ דר האנד גגעבן אונ האט אויף איטלכן בונטל אויף גשריבן צו וואס פאר אקרענק דיא רפואה גהער אונ וויא אזו דער חולה זאל זיך נוהג זיין מיט דער רפואה האט דער שליח גזעהן אבונטל איין גרוס אונ האט גוויסט אז דיא פאפיר פון דעם חולה איז שלאף ער וועט ניט קענן ליידן אזו פיל בוטערי קרייטעכצער זאגט ער צוא דעם רופא · אמת דוא האסט אזו גוואגן דיא רפואה וועדלג דיא קרענק וואס איז אויף גצייכנט אויף דעם פאפיר נאר דוא ווייסט ניט דיא נאטור פון דעם חולה אוב זיין נאטור איז שטארק אדער שלאף ווען דוא זאלסט וויסן דיא שלאפי נאטור פון דעם חולה וואס דוא האסט פון זיינט וועגן אן גבריים אזוי פיל קרייטעכץ ווייס איך גוויס אז דו וואלסט פון זיינט וועגן גזיכט גרונגע רפואות · דער נמשל איז · ירמיה הנביא האט גזעהן בנבואה דיא צרות וואס זענן אן גבריים צוא איטלעכן דור אז דיא צרות זאלן זיין צו איטלעבן מענטשן איין רפואה צוא זיין גנע אונ צוא זיין ווייטוג אונ האט גזעהן דעם חלק רפואה וואס איז אפ גטיילט צוא דעם שלאפן דור והאט ער גבעטן גאט אונ האט גזאגט (למי עוללת כה) צוא וועמן האסטו אזו גווערקט קוק אויף דעם שלאפן דור וועסטו זעהן אז דאס דור האט ניט קיין כח אום צוא האלטן דיא צרות : (א) (אני הגבר ראה עני בשבט עברתו) ירמיה האט גקלאגט. אונ האט גזאגט איך בין דער מענטש ווס איך האב גזעהן דיא פיין מיט דיא רוט פון זיין גרום צארן : עס איז איין משל : אמלך האט גהאט איין זון אונ דער זון איז גוועזן אן גבריים צו זיין אויף דער שטול צוא זיין מלך אויף זיין אורט מילא האט דער מלך דעם זון בוודאי גקלייד מיט שיינו מלבושים אזו וויא איין בן מלך : אמאל איז דער בן מלך נייטר קראנק גווארן אונ דיא דאקטורים האבן ניט גקענט גפונן צוא אים גאר קיין שום רפואה נאר זייא האבן אלי מסכים גוועזן אז זיין רפואה קען אנדערש ניט זיין נאר אז מען וועט מיט אים ארבוטן איין שווערי ארבוט פיל צייט ער זאל גאר ניט האבן קיין רוא אונ וואס ער וועט מיין ארבוטן וועט ער גכער גהיילט ווערן פון זיין קרענק אונ וועט ווערן גזונד וויא פירער האט דער מלך איין עצה גהאלטן מיט זיינו חכמים וויא אזו ער זאל טאן · האבן דיא חכמים אים איין עצה געבן אונ האבן אזו גזאגט צוא דעם מלך די שוק אוועק דיין זון פון דיר אונ קלייד אים אן מיט גראבי קליידר אזו וויא אפויאר וואס אקערט אין פעלד איז גקלייד אונ ער זאל זיין אין איין פרעמד אורט וואס מען קען אים ניט אונ מען זאל אים דורט גייטן צוא ארבוטן ווארום אז ער וועט זיין גקלייד אין מלכות קליידר וועט ער וועט זיך אונטר שטעלן ער זאל קיין אים ארבוטן אונ בפרט אז ער וועט זיין מיט דיר אודר אונ אזו איין אורט וואס מען קען אים אז ער איז דער בן מלך וועט זיך בוודאי קיינר ניט אונטר שטעלן צוא ארבוטן מיט אים הגם מען וועט זייען אז דוא דאס מלכות ווייסן פון דעסט וועגן וועט קיינר ניט וועלן מיט אים ארבוטן · אונ דוא אליין וועסט אוך ניט קענן צוא זעהן מיט

יְהוָה פָּלִיט וְשָׂרִיד אֲשֶׁר־טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אֹיְבִי כִלָּם׃ ג א אֲנִי הַגֶּבֶר רָאָה עֳנִי בְּשֵׁבֶט

רש"י

(א) אני הגבר ראה עני. היה מקונן ירמיה לומר אני הגבר ראה עני אשר ראה עוני מכל הנביאים י שנתנבאו על חורבן הבית שבימיהם לא נחרב הבית כי אם בימי:

שפתי חכמים

י אשר ראה עני כך הוא בית ספרי רש"י ולא כתוב כאן היה מקונן כו' ובכל הספרים הוסיף מלת אשר כי זולת זה היה קשה אני הגבר ראה עני וכי הוא ראה וכולי עלמא לא ראו כל אשר ראה עני בימיו · נ"ל ה"פ אשר ראה עוני מכל הנביאים כו':

פירוש ע"ט

איז ניט געוועזן ביים אף יי פליט ושריד איין טאג פון גאטס צארן איין אנטרינונג אונ איין איבר בלייבונג אשר טפחתי ורביתי אויבי כלם די קינדר וואס איך הב גימאסטין אונ דר צוגן האט מיין פיינד זיי פאר לענט:

(א) אני הגבר ירמיה איז מקונן וואס זיינע אויגן האבן דעם חורבן גזעהן אדר פון וועגן כל ישראל קלאגט ער דאס איך בין דער מענש

קול יעקב

דער משל אונ האט אנודר גלייגט פאר איין משכון אונ הם דעם מענטשן אום גלייזט פון דער תפיסה סילא איז דער יושר אז דער וואס מען האט אים אום גלייזט זאל ניט שלאפן אונ זאל ניט רואן ביז ער וועט צנוף זאמלן געלד אום צוא לייזן דאס משכון תאם דער מענטש האט פאר זעצט פון זיינט וועגן אים אום צוא לייזן פון דער תפיסה אונ ערגבארך מארן ווינצוגר צוא עסן אונ זאל אפ שפארן געלד אום צוא לייזן יענומס משכון אונ אז ער טוט ניט אזו י נאר וויא פיל ער פאר דינט ניט ער אוים דאס געלד פון זיינט וועגן אונ לייזט ניט אוים דאס משכון אזו דער קענט איטלכר זיין רשעות · דער נמשל איז · אונזרי חכמים האבן גזאגט אז דאס בית המקדש איז צוויא מאל גמשכונט גווארן דאס מיינט מען דיא יודן האבן גזונדיגט אונ האבן דער צערינט גאט האט גאט ניט אויס גגאסן זיין צארן אוף דיא יודן נאר אוף דעם בית המקדש אונ האט חרוב גמאכט דאס בית המקדש דרום איז דער יושר אז בייא דער תפלה דארפן מיר פאר לאזן אלי אונזר בדערפנ"יש אונ מיר זאלן נאר בעטן אוף חורבן בית המקדש וואס עם איז גמשכונת דורך אונז אונ דיא שכינה איז דורך אונז פאר טריבן גווארן אין גלות דאס האט ירמיה גמיינט (נוכח פני ה') מען זאל בעטן נאט אקעגן גלות השכינה אונ חורבן בית המקדש: נאך אמשל איינר הט גוואונט אין אגווייסי שטאט עם איז אין דער שטאט ניט געוועזן אפילו איין יוד נאר ער אליין אונ דיא שטאט האט זיך גפירט דורך ממונים וואס דער שר האט געזעצט אונ דער שטאט אונ דער שר איז גזעסן ווייט אין איין אנדרי שטאט אונ דער מנהג איז געוועזן אז דער שר פלעגט קומן אמאל אין יאר אונ דער שטאט אריין זעהן אוב דיא שטאט פירט זיך ארונטליך · אונ דיא אלי גוים פון דער שטאט האבן דעם יוד פיינד גהאט האבן זייא אלי אוף דעם יוד גלאקערט אונ אז דער שר איז גקומן צוא פארן אונ דער שטאט אונ דער יוד האט זיך גוואלט שטעלן פאר דעם שר צוא קלאגן זיך אוף דיא גוים וואס זייא טואן אים יסורים האט ער גפונן דיא גוים בייא דעם שר אונ זייא האבן אוף אים גרעט לשון הרע בייא דעם שר האט ער שון ניט גקענט עפעס דאס מול צוא בעטן דעם שר וואס ער האט גדארפט אונ דורך דעם וואס דיא גוים האבן אים גהאסט אונ ער האט דעם שר ניט גקאנט בעטן איז ער ארום גווארן אמאל האט דער יוד איין עצה גהאלטן מיט זיינע פריינד וואס ער זאל טאן האבן דיא פריינד אים איין עצה גגעבן ער זאל אפ היטן דעם טאג וואס דר שר וועט קומן צוא פארן זאל ער זיך פעדערן גאנץ פריא אונ זאל קומן צוא דעם שר איידר דיא גוים וועלן קומן אוף אים בלשין זיין וועט ער שון קענן בייא דעם שר פולן וואס ער וועט בעטן ווייל עם וועט קיינר ניט שטיין אקעגן אין רעדן שלעכץ · דער נמשל איז · דיא חכמים האבן אונז איין עצה גגעבן מיר זאלן זיך פעדרן ראש השנה גאנץ פריא אונ בעטן נאט איידר דער שטן קומט מקטרג זיין אוף אונז י דאס האט ירמיה גזאגט (שפכי כמים לבך נוכח פני ה') פאר גיס וויא וואסר דיין הארץ קעגן גאט אליין זאלסטו דיך פעדירן צוא בעטן אז ער וועט זיין אליין איידר דער שטן וועט מקטרג זיין פאר גאט: נאך איין מאמר · דיא חכמים האבן גזאגט אז גאט מיט דיא מלאכים קלאגן אוף חורבן בית המקדש אונ איך גלות ישראל מיין וויא מיר קלאגן וועלן מיר געבן דעם ענין צוא פאר שטיין מיט איין משל · איין גרוסר עושר האט גהאט איין זון גיט קיין קליינן אונ איז געוועזן איין נא ער ער האט אום גבראכט דעם פאטר געלד זייער פיל האט דעם פאטר זייער באנק גטאן אוף דעם רייכקיים וואס דער זון וועט אים נאך דעם ירשינן אונ זעט אום ברענגין אין גאנצן דאס רייכ'יים אין איין קליינר צייט האט דער פאטר גבואט איין גרוס הויז איין שיינס אונ האט אן גפילט דאס הויז מיט שיינע כלים טייערי אונ האט גמאכט אין דעם הויז פאר בארגוני קעלערם וואס קיינר האט ניט גוויסט פון זייא נאר דיא מענטשן וואס ער האט זייא דער צייגט זיינע סודות דיא האבן גוויסט פון דיא פר בארגוני קעלערט אונ האט איין גוואלט אי דיא קעלרם אין גאנצן זיין גאלד אונ זילבר אונ אבנים טובות נאר אן שיעור דער פאטר האט זיך גטראכט דער זון דארף לעת עתה ניט וויסן פון דיא אוצרות נאר אז עם וועט אוועק גיין עטלעכי יאר אונ ער וועט פון דער שטוב אלדונג אוב ברענגען אונ ער וועט שון גאר ניט האבין אזו וועט ער זעהן וועט ער גפונן דיא פאר בארגיני אוצרות סאמר בוז דעמאלט וואס ער וועט גפונן די אוצרות וועט ער קלינר ווערין אונ וועט שון ניט אוים ברענגן ויהי היום עם האט ניט לאנג גדוערט אונ דאס הויז איז אפ גברענט גווארן מיט דיא טייערי כלים אונ מיט דיא פאר בארגיני אוצרות אין גאנצן איז פאר ברענט גווארן אונ איטלכר וואס איז דורך גפארן האט זיך פר וואונדרט אונ האט גוויינט אוף דעם הויז וואס איז פר ברענט גווארן נאר דער חילוק איז פון דיא אלי וואס האבן גוויינט · דיא מענטשן וואס האבן גוויסן דאס [illegible] פון דעם הויז נאר פון דרויסן האבן זייא גוויינט נאר אוף דעם שיינקייט פון דעם הויז וואס איז פאר ברענט גווארן

וְנָבִיא׃ כא שָׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת נַעַר וְזָקֵן בְּתוּלֹתַי וּבַחוּרַי נָפְלוּ בֶחָרֶב הָרַגְתָּ בְּיוֹם אַפֶּךָ טָבַחְתָּ לֹא חָמָלְתָּ׃ כב תִּקְרָא כְיוֹם מוֹעֵד מְגוּרַי מִסָּבִיב וְלֹא הָיָה בְּיוֹם אַף־ יהוה

רש"י

בעזלה: (כב) תקרא ביום מועד · כמו קראת ולמון כווה סוף: מגורי · שכיני הרעים להאסף עלי להשחית : אשר טפחתי ורביתי אויבי כלם : הילדים אשר פפחתי וגדלתי אותם בא האויב וכלם אותם :

פירוש ע"ם

ציא איז דען צוא איך שיין דאס איר האסט גיהרגית אין בית המקדש פון גאט זכריה בן יהוידע דס ער איז גוועזין איין כהן אונ איין נביא : (כא) שכבו לארץ חוצות נער וזקן זייא זענין גלעגין צוא די ערד אין דיא גאסן יונג אונ אלט בתולותי ובחורי נפלו בחרב מיינע בתולות אונ מיינע בחורים זענין גפאלן אין שווערד הרגת ביום אפך דוא האסט דער שלאגן אין טאג פון דיין צארן טבחת לא חמלת דוא האסט גישאכטין אונ האסט זיך ניט דער בארימט : (כב) תקרא דוא האסט גישאן רופן כיום מועד אז אויף איין טאג פון יום טוב מגורי מסביב מיינע בייזע אונ פארכטיגע שכנים די דא וואגען ארום מיר זייא זאלן זיך איין זאמלען מיך צוא פר דארבן ולא היה אונ עס

קול יעקב

זענן אוך מיט איר גגאנגן אונ זיא האט דיא קינדר שטלנדי מאל אן גזאגט דיא עצה וואס דער פאטר האט איר גזאגט אונ זיא האט זיך מפרנס גוועזן מיט דיא קינדר פון דעם ברוט וואס זיא האט אום גבעטן אין דיא הייזר אזו וויא דער שטייגר איז פון דיא ארומי לייט אונ אז עס איז גקומן דיא צייט זיא זאל גוויינן איז זייא אום גגאנגן דאס ברוט אונ דיא קינדר לייזן דעם הונגר האבן זייא אובר גלאזט דיא מוסר אונ תנו אותיק נגאנגן אין גאס צוא בעטן ברוט אונ זייא האבן פאר געסן וואס דיא מוסר האט זייא אן גזאגט זייא זאלן גיין אובר דער גאס אין שרייאן כדי מענטשן זאלן זיך צוא נויף לופן אונ זיא האט דער ווייל גראפט גוועזן אונ עס איז קיינר נים גוועזן לעבן איר מען זאל איר העלפן אונ זיא האט גשריגן זאונ האט גזאגט ווייא איז צוא מיר אוף וועמן האב איך מיך פאר זיכערט אז קינדר וואס זייא האבן נים קיין פאר שטאנד · דאס אייגנטי האט ירמיה הנביא גקלאגט (כלו בדמעות עיני חמרמרו מעי) עס איז פאר לענגט גוואָרן מיט טרערן מיינע אויגן עס איז אייך גשטיפן גוואָרן מיינע גדערים וואָרום ווייל אונזר יונגן זיכערהייט איז גוועזן אוף דיא יונגע יודישע קינדר וואס זייא זוגן אונ לערנן תורה ווייל זייא האבן נאך נים דעם עול פון פרנסה דיא פעטר טב זייא פרנסה · אובר אצונד האט ירמיה הנביא גזעהן בנבואה אז דיא יונגע לייט פון אונזר דור ההוא וועלן חשק האבן נאר צוא האנדלן אונ דיא תורה וועלן זייא אמאל לערנן הם ער אוף דעם גקלאגט אונ האט גזאגט (בעטף עולל ויונק ברחובות קריה) וואס דיא קינדר זענן איין גוויקלט אין דיא גאסן אונ זוכן נאר פרנסה (לאמותם) צוא זייער מוטר דאס מיינט מען דיא שכינה (יאמרו איה דגן ויין) זאגן זייא וויא איז קארן אונ וויין דאס הייסט זיי בעטן בייא גאט תמיד נאר אוף פרנסה אונ ווארפן פון זיך אראפ דעם עול פון דער תורה · אז עס איז אזו האבן מיר זיך נים אוף קיינם צוא פאר זיכערן · פונקט וויא דיא אשה האט גשריגן ויא האט זיך פאר זיכערט אוף דיא קינדר אונ צום סוף האבן זייא זיא איבר גלאזט אז זיא האט גדארפט גוויינן : נאך איין משל · איינר האט גהאט איין שלעכטן זון ער האט שלעכן גטאן מענטשן אונ האט שאדן גטאן אונ דער פאטר דאס דאס נים גקענט ליידן האט דער פאטר אים פאר מאכט אין שטוב ער זאל נים גיין אין גאס שלעכן מאן מענטשן אונ אז עס וועט דער ווייל אוועק גיין אשטיקל צייט וועט ער בעסער ווערן אונ וועט פר געסן דאס שלעכטקייט נאר דער פאטר הם נאר נים גפולט דער מיט וואָרום אין אקליינר צייט איז דער פאטר ארום גוואָרן אונ ער האט גמוזט ארום גיין אין דיא הייזר מיט דעם זון צוא בעטן ברוט האט דער פאטר זייער גוויינט אונ האט גזאגט וואס זאל איך אצונד טאן צוא מיין זון ווער וועט אים אצונד נים לאזן קיין שלעכן מאן אונ ניט לאזן זיין ווילד אצונד וועט ער האבן איין תירוץ אז ער וועט מאן זיינע שלעכטקייט זאגן ער וועט זאגן איך גייא מיר זוכן מיין ברוט דער נמשל איז גאט האט גזעהן אז דיא יודן האבן עזות האט ער זיא פאר צומט מיט דעם גדר פון דער תורה מיט דיא מצות זייא זאלן נים ארום גיין פון דעם דרך התורה אונ אז ירמיה הנביא האט גזעהן דאס ענגשאפט פון פרנסה וואס דיא יודן וועלן האבן אין גלות האט ער גזאגט אצונד וועלן זייא צוא ברעכן דעם גדר התורה מחמת זייא וועלן דארפן גיין זוכן זייער פרנסה וועלן זייא טוען מאן שלעכטקייט אונ וועלן זאגן איין תירוץ אז מחמת דער פרנסה מוזן זייא מאן שלעכץ אובר אין אמת איז דאס נאר איין גוויינונג דאס האט ירמיה גזאגט (כלו בדמעות עיני) עס וועלן פאר לענט מיינע אויגן מיט טרערן (בעטף עולל ויונק ברחובות קריה) ווייל דיא קינדר גייאן אין דיא גאסן זייא זאגן אתירוץ (איה דגן ויין) זייא דארפן זוכן זייער פרנסה קענן זייא נים האבן קיין פרנסה אן קיין עבירה אבער זיין אמת גוויינן זייא זיך איין די עבירות צוא טאן חאטשי זייא דארפן נים טאן דיא עבירה : (יט) (שפכי כמים לבך נוכח פני ה') פארוואס אזו וויא וואסר דיין הארץ קעגן גאט דיא כוונה פון ירמיה הנביא אז מען זאל אוף זיך נאר נים בעטן נאר מען זאל בעטן אוף דעם וואס דיא שכינה איז אין גלות · עס איז אמשל איינר איז געזעסן אין דער תפיסה אונ מען האט אים גמייטשט צוא הרגינן האט זיך גטראפן איין אנדרער וואס ער האט דעם מענטשן גוואלט אום לייזן פון דער תפיסה נאר ער האט נים פאר מאגט אזוי פיל געלט וויא פיל מען האט גוואלט · האט ער גנומן דיא בעסטי כלים פון

טו פצו עליך פיהם כל־איביך שרקו ויחרקו שן אמרו בלענו אך זה היום שקוינהו
מצאנו ראינו׃ יז עשה יהוה אשר זמם בצע אמרתו אשר צוה מימי־קדם הרס ולא
חמל וישמח עליך אויב הרים קרן צריך׃ יח צעק לבם אל־אדני חומת בת־ציון
הורידי כנחל דמעה יומם ולילה אל־תתני פוגת לך אל־תדם בת־עינך׃ יט קומי ר
ני בלילה (בלילה ק׳) לראש אשמרות שפכי כמים לבך נכח פני אדני שאי אליו
כפיך על־נפש עולליך העטופים ברעב בראש כל־חוצות׃ כ ראה יהוה והביטה
למי עוללת כה אם־תאכלנה נשים פרים עללי טפחים אם־יהרג במקדש אדני כהן
ונביא

רש״י

(טז) פצו עליך פיהם · מפני מה הקדים פ״ה לעי״ן מפני שהיו אומרים בפיהם א מה שלא ראו בעיניהם : (יז) בצע אמרתו · כלה גזרתו כמו (איוב ו ט) יתר ידו ויבצעני : אשר צוה מימי קדם · מה שכתוב בתורה (ויקרא כו יח) ויספתי ליסרה אתכם שבע : (יח) פוגת · העברה פריש״אלמינ״ט כמו (בראשית מה כו) ויפג לבו : בת עינך · שחור של עין שקורין פרוניל״א : (יט) אשמרות · שתי חלקי הלילה ט שהלילה נחלקה לשלשה חלקים כמו שאמרו רבותינו במסכת ברכות : העטופים · אספומי״ן בלע״ז : (כ) עוללי טפוחים · ילדים רכים שעודן גדלים בטפיחי אמותם ור״ד על דואג בן יוסף שהיתה אמו מודדתו בטפחים בכל יום ויום לתת זהב לבהמ״ק לפי מה שהיה גדל ולבסוף אכלתו : אם יהרג במקדש ה׳ כהן ונביא רוח הקודש משיבתם וכי נאה לכם שהרגתם את זכריה בן יהודע כמו שכתוב בדברי הימים שהוכיחם כשבא להשתחוות ליואש ועשאוהו ע״א (בד״ה ב כד כ) ורוח לבשה את זכריה בן יהודע והיה כהן ונביא והרגוה

שפתי חכמים

ח (תהלת לזון) כן הוא במדרש וכו׳ ושמעתי בשם אחד שכלם הפ״א בתחילה חוץ מא״ב הראשון דכל הרואה לשקר ואין אומר קלא אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו : ט אשמור׳ חלק הלילה כך צריך להיות :

פירוש ע״ט

די פריינד צוא דיא גאנצע לאנד : (טו) פצו עליך פיהם זייא האבן גיעפינט אויף דיר זייער מויל כל אויביך גאר דיינע פיינט שרקו זייא האבן גישמוצערט ויחרקו שן אונ האבן גקריצט מיטין צאן אמרו בלענו זייא האבן גיזאגט מיר האבן זיא פר דארבן אך זה היום שקוינהו נייערט דעם טאג וואס מיר האבן גיהאפט מצאנו ראינו האבן מיר גיפונען אונ גזעהן : (יז) עשה יי אשר זמם גאט

קול יעקב

או עס וועט קומן דיא צייט אז דוא וועסט דאפן גיווען זייא וועלן דיר בודאי העלפן אונ וועלן דיך אפ היטן פון איין סכנה מיט אלי מעגליכקייט נאר וואלסט און זאגן דיינע קינדר וואס מיט דיר זעכן אז עס וועט קומן דיא צייט פון דעם גוויני דאס קינד זאלן זייא גשווינד לויפן אין דער נאס מיט איין גשריי אונ מיט איין גשרייא וועלן זיך אלי שטאט לייט צוא נויט לויפן אונ וועלן טאן וואס מען וועט דארפן · הכלל דיא סאבער איז אוועק מיט אבוטר דארין אונ אירע קינדר זעכן

האט גיטאן וואס ער האט גיטראכט בצע אמרתו ער האט א״ס גפירט זיין זאג אשר צוה מימי קדם וואס ער האט גיבאטן דורך משה רבינו פון ערשטע טעג אין דער תוכחה (ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם) הרס ולא חמל ער הט צו פירט אונ האט זיך ניט דער בארימט וישמח עליך אויב אונ ער הט גמאכט דער פרייען אויף דיר דעם פיינד הרים קרן צריך ער הט אוף גהובן דעם הארן פון דיינע בלוידיגר : (יח) צעק לבם אל יי אירי הערצר הט גשריען צוא גאט חומת בת ציון דיא מויערן פון שטאט ציון הורידו כנחל דמעה מאך גידרן ווי איין טייך טרעהרן יומם ולילה טאג אונ נאכט אל תתני פוגת לך זאלסט ניט געבן איין אוף האלטונג צוא דיר אל תדם בת עינך זיא זאל ניט שטילן די שווארץ אפיל פון דיין אוג : (יט) קומי רוני בלילה שטייא אוף אונ שרייא ביא נאכט לראש אשמרות אין אן הויב פון דיא אשמורות דס איז דיא חלקים פון דר נאכט דען די נאכט איז גטיילט אין דרייא משמרות שפכי כמים לבך פר גים ווייא וואסר דיין הארץ נוכח פני יי אנקעגין גאט שאי אליו כפיך הייב אוף צו אים דיינו טענר על נפש עולליך אום ווילן די זייל פון דיינו קליינו קינדר העטופים ברעב בראש כל חוצות די וואס זענן אומעכטיג אום ווילן הונגר אין הויבט פון אלי גאסן : (כ) ראה יי והביטה דס טוא ריידן צו גאט זעה דוא גאט אונ לוג למי עוללת כה צוא וועמן האסטו אזו גוועקט אם תאכלנה נשים פרים טרעפט זיך דען אז עס זאלן עסן ווייבר זייער פרוכט עוללי טפחים די קינדר וועם מען מעסט זייא מיט טפחים אוועק צוא געבן גאלד אין בית המקדש האב איך זייא גגעסן פון וועגן הונגר אם יהרג במקדש יי כהן ונביא ענפערט דער רוח הקודש

עוֹלֵל וְיוֹנֵק בִּרְחֹבוֹת קִרְיָה׃ יב לְאִמֹּתָם יֹאמְרוּ אַיֵּה דָּגָן וָיָיִן בְּהִתְעַטְּפָם כֶּחָלָל
בִּרְחֹבוֹת עִיר בְּהִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם אֶל־חֵיק אִמֹּתָם׃ יג מָה־אֲעוּדֵךְ אעידך קרי מָה אֲדַמֶּה־
לָּךְ הַבַּת יְרוּשָׁלַ͏ִם מָה אַשְׁוֶה־לָּךְ וַאֲנַחֲמֵךְ בְּתוּלַת בַּת־צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל כַּיָּם שִׁבְרֵךְ מִי
יִרְפָּא־לָךְ׃ יד נְבִיאַיִךְ חָזוּ לָךְ שָׁוְא וְתָפֵל וְלֹא־גִלּוּ עַל־עֲוֺנֵךְ לְהָשִׁיב שְׁבִיתֵךְ שבותך ק׳
וַיֶּחֱזוּ לָךְ מַשְׂאוֹת שָׁוְא וּמַדּוּחִים׃ טו סָפְקוּ עָלַיִךְ כַּפַּיִם כָּל־עֹבְרֵי דֶרֶךְ שָׁרְקוּ וַיָּנִעוּ
רֹאשָׁם עַל־בַּת יְרוּשָׁלָ͏ִם הֲזֹאת הָעִיר שֶׁיֹּאמְרוּ כְּלִילַת יֹפִי מָשׂוֹשׂ לְכָל־הָאָרֶץ׃

פצו

רש"י

לאור הם כוללים ומתמרמרים : בעטף · פשמי"ר : (יג) מה אעידך ומה אדמה לך · אומר לך מה תתמהי על שברך הלא אף לאומה פלונית אירע כמוך : מה אשוה לך ואנחמך · כשבאה צרה על אדם אומר לו אף כפלוני עלתה כך תנחומים הם לו : (יד) שוא ותפל · דברים שאין בהם טעם ובלשון לע"ז אפלשטרימנ"ם : ולא גלו על עונך · להוכיח דרכך על פניך : להשיב שבותך · ליסר מסובותיך לשון (ירמיה ג) שובבה שובבים (ישעיה נז) וילך שובב : ומדוחים · הדיחך מעלי : (טו) שרקו · נופח בפיו סיבלי"ר בלע"ז ודרך אדם לעשות כן הרואה דבר חשוב שחרב וכלה : כלילת יופי · כל היופי היה שלה :

פירוש ע"מ

פון דיא יונגע קינדר אין דיא גאסן פון דער שטאט : (יב) לאמתם יאמרו צו אירע מוטר טוען זיא זאגין איה דגן ויין וואו איז קארן אונ וויין בהתעטפם כחלל ברחובות עיר אין איר אומעכטיקייט אז איין דער שלאגינער אין דיא גאסן פון שטאט בהשתפך נפשם אין טאן פר גיסין אירע זייל צוא דיא שוס פון אירע מוטר : (יג) מה אעידך מה אדמה לך הבת ירושלים וואס זאל איך דיר פר גלייכין דו איין זאמלונג פון ירושלים מה אשוה לך ואנחמך בתולת בת ציון וואס זאל איך פר גלייכן צו דיר דם איך זאל דיך טרייסטן דיא יונג פרויען פון פר זאמלונג ציון כי גדול כים שברך דען עס איז גרוס אז דר ים דיין בראך ווער קאן היילן צו דיר : (יד) נביאיך חזו לך וגו׳ דיינע וואר זאגער האבן וויין גיזאגט צו דיר פאלש אונ נארישקייט ולא גלו על עונך להשיב שבותך אונ זייא האבן ניט אנטפלעקט אויף דיין זינד צו מאכן ווידער קערן דיין ווילדיקייט ויחזו לך אונ זייא האבן צו דיר וויין גיזאגט משאות שוא ומדוחים פאלשע וויין זאגונג אונ פר שטוסונג : (טו) ספקו עליך כפים זייא האבן גיקלאפט אויף דיר מיט טענר כל עוברי דרך אלע דיא איבר דעם וועג גייען פון פיל וואונדער אויף דיין נפילה שרקו ויניעו ראשם זייא האבן גישמוצערט אונ גישאקלט מיט אירן קאפ על בת ירושלים איבער דיא איין זאמלונג ירושלים הזאת העיר איז דאס דען דיא שטאט שיאמרו וואס זייא טוען זאגין אויף איר כלילת יופי זיא איז גאר די שונהייט משוש לכל הארץ זו איז

קול יעקב

חורבן ירושלים דאס האט ירמיה הנביא גזאגט (ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון) פאר וואס זיצן דיא אלטע לייט אויף דער ערד אונ שווייגן אויף זייא איז איין חיוב צוא קלאגן אויף דער שטאט ירושלים : (יא) (כלו בדמעות עיני) זייא זענן פאר לענט גווארן מיט טרערן מיינע אויגן · (חמרמרו מעי) עס זענן גווארן איין גשרומפן מיינע גדערים (נשפך לארץ כבידי על שבר בת עמי) עס איז צוא גאנגן גווארן צוא דער ערד מיין לעבר וועגן דעם בראך פון מיין פאלק (בעטף עולל ויונק ברחובות קריה) וואס דיא קליינע קונדר זענן איין גוויקולט אין הונגר אונ אין דארשט אין דיא גאסן : (יב) (לאמותם יאמרו איה דגן ויין) צוא זייערי מוטר זאגן זייא וויא איז קארן אין וויין · ירמיה הנביא האט גקלאגט מיט אבוטר הארץ אוף דיא יודישי יונגע קונדר וואס זייא לאזן אוועק דיא תורה אונ גובן זייערי אויגן צוא גלוסטן געלד אומלכר מענטש קערט זיך צוא זיינע עסקים אין דער גאס אונ דיא תורה לוגט נעבך אין איין ווינקלי אויף דעם הט דער נביא גקלאגט · עס איז איין משל · איין עושר איז ארום גוואהן אונ ער איז גוועזן איין מטופל מיט קונדר אונ ער האט זייא ניט גקענט מפרנס זיין האט ער מיט זיינע קונדר גמוזט זיך צוא שפרייטן אויף דער וועלט אומלכר אין איין אנדרי שטט צוא בעטן ברוט · אונ ער האט גהאט איין טאכטער ויא איז גוועזן זייער איין איידלי אונ דיא טאכטר האט גהאט קליינע קונדר אונ זיא איז גוועזן מעוברת אונ זיא איז גוועזן זייער שלאף ביא דער נאטיר ווען זיא פלעגט דארפן גווינען אכונד פלעגט זיא זייער שרייאן מיט אקול יללה מחמת איר בוטר גשרייא פלעגט מען ניט קענן שטיין לעבן איר אונ אז עס איז גקומן אצונד ויא האט גמוזט גיין אין דער וועלט זיין גע ווגד צוא זוכן איר דער נערונג האט זיא זייער גוויינט אונ זאגט צוא דעם פאטר ווייא איז צוא מיר אוף מיין בראך ווער וועט אצונד זיין לעבן מיר צוא העלפן מיר אז עס וועט קומן דיא צייט צוא גוויינן דאס קונד אין איין פרעמד לאנד

זאם דער פאטר זיא גם־ייסט אונ האט איר אוס גרעט דאס תארץ אונ זאגט צו איר ויא אהין דוא וועסט קומן וועסט די
ולן ניט צווישן אנדרי יודן די היינו יודען זייא וענן בתמנים בני בתמנים זייא וועלן דיך [illegible] זיך לאזן [illegible]

וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה גַּם־נְבִיאֶיהָ לֹא־מָצְאוּ חָזוֹן מֵיְהוָה׃ י יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְּמוּ
זִקְנֵי בַת־צִיּוֹן הֶעֱלוּ עָפָר עַל־רֹאשָׁם חָגְרוּ שַׂקִּים הוֹרִידוּ לָאָרֶץ רֹאשָׁן בְּתוּלֹת יְרוּשָׁלִָם׃
יא כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי חֳמַרְמְרוּ מֵעַי נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי בֵּעָטֵף

עולל

שפתי חכמים

פאבון דסוסים כי חילוק הוא בין מדרש ובין אגדה שבתלמוד : ז פי' רבלה כ"פ בערוך בערך דפני :

רש"י

שלמו בהם אויבים : אין תורה · אין בהם מורה הוראה : (י) ישבו לארץ וגו' : כמשמעו ומדרש אגדה נבוכדנצר הושיבם לארץ כשמרד בו צדקיהו ועבר על שבועתו בא וישב לו בדופנה של אנטוכיא ז ושלח בשביל סנהדרין ובאו לקראתו וראה אותם אנשים של תורה והושיב אותם בקתדראות של זהב אמר להם סדרו לי תורתכם פרשה ופרשה ותרגמוה לי כיון שהגיעו לפרשת נדרים אמר להם אם הוא רוצה לחזור יכול הוא לחזור אמרו לו ילך אצל חכם ויתיר לו אמר להם א"כ אתם התרתם לצדקיהו את שבועתו לזה ושמטום והושיבם לארץ וקשרו שערות ראשם בזנבות הסוסים וגררום : (יא) חמרמרו · רגרזליר"ש בלע"ז דרך בני מעים כשמשליכים אדם

קוליקב

אגד · פתקם חיא דאס משל דער מלך האט גוויסט אז דאס פרוריקיים ועט זיין ארפואה צוא דעם זון : (י) ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון) זיי זיצן אוף דער ערד אין שווייגן דיא עלצטי לייט פון דער שטאט ציון · אז מיר ועלן פאר שטיין פאר ואס ירמיה הנביא האט גזאגט נאר צו דיא אלטע לייט ניט צו דיא יונגע לייט אויך · ועלן מיר דאס פאר שטיין דורך איין משל · מען האט איינם איין גזעצט אין דער תפיסה וייל דיא עלצטי פון דער שטאט האבן אוף אים אוב גשראכט אבלבול אונ דער שר איז ניט גזעסן אין דער שטאט ער איז גזעסן אין איין אנדרי שטאט איין גרוסי וואס סוחרים פארן אין דער גרוסר שטאט האנדלין · האט דער מענטש פון דער תפיסה גווארט ביז עס איז גקומן דיא צייט אז דיא סוחרים פון דער שטאט זאלן פארן האנדלין סחורת אין דער שטאט וויא דער שר איז גזעסן האט ער גבעטן דיא סוחרים איידר זייא זענן גפארן אונ האט צוא זייא אזו גזאגט איך בעט אייך איר זאלט מיר טאן איין טובה אז איר וועט זיין אין דער שטאט וויא דער שר זוצט זאלט איר גיין צוא דעם שר אונ זאלט בעטן פאר מיר מען זאל מיך ארוס לאזן פון דער תפיסה איר זאלט אים זאגן אז מען האט מיך אום זוסט איין גזעצט אין דער תפיסה איך האב גאר ניט פאר שולדיגט האבן דיא סוחרים אים צוא גזאגט זייא זאלן גיין בעטן דעם שר · אז זייא זענן גקומן אין דער שטאט אריין וויא דער שר זוצט איז איטליכר סוחר גגאנגן איין האנדלן זיין סחורה אונ האבן זיך ניט צייט גנומן צוא גיין בעטן פאר דעם מענטשן וואס זוצט אין תפיסה · איין סוחר האט זיך גפעדרט אונ האט גקויפט זיין סחורה פריער פון אלי סוחרים אונ האט שון איין גשפאנט דיא פערד צוא פארן אהיים אונ האט פאר געסן וואס דער מענטש פון דר תפיסה האט אים גבעטן · האבן אלי סוחרים אן גהובן צו שפראכן דעם סוחר אונ זאגן צוא אים דו האסט דיר גדיין סחורה שון איין גהאנדילט פאר וואס זאלסט דוא ניט גדענקן וואס דער מענטש פון דער תפיסה פון אונזר שטאט האט דיך גבעטן זאלסט גיין צו דעם שר בעטן פר אים ער זאל ארוס פון דער תפיסה וויא איז דיין וארט וואס דוא האסט אים צו גזאגט דוא ווייסט דאך אז מיר קענן ניט גיין צוא דעם שר בעטן פאר אים ווייל מיר האבן נאך ניט איין גקויפט אונזר סחורה האבן מיר קיין צייט ניט אובר דוא האסט דיך דיין סחורה שון איין גהאנדולט פאר וואס זאלסט דוא ניט רחמנות האבן אוף דעם מענטשן וואס זוצט אין דר תפיסה זאלסט דו גיין צוא דעם שר בעטן פאר אים אזו וויא דוא האסט אים צוא גזאגט · דער נמשל איז אזו אמת מיר זענן אלי אחיוב מיר זאלן מקיים זיין וואס מיר האבן צוא גזאגט צוא קלאגן אוף חורבן ירושלים אזו וויא עס שטייט גשריבן אין תהלים (תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי) עס זאל זיך בהעפטן די צונג צוא מיין גומן אוב איך וועל ניט גדענקן דיא שטאט ירושלים צו קלאגן אוף איר חורבן מילא זענן מיר זיך אלי איין חיוב צוא קלאגן אוף דעם חורבן נאר מחמת ימיר ווערן טרוד אין דער פרנסה תמיד האבן מיר קיין צייט ניט צוא בעטן אוף ירושלים אובר דיא אלטע לייט פון אומלעכן דור דיא דארפן שון ניט זארגן אוף קיין פרנסה אונ האבן שון ניט דיא תאוה פון דער וועלט אונ האבן שון דיא עסקים פון דער וועלט נומר גוועתן דיא אלטע לייט זענן גגלעכן אזו וויא דער וואס האט שון איין גשפאנט זיין פערד צו פארן אהיים און שון פארטיג צו פארן אין וועג אריין אזו זענן דיא אלטע לייט אויך גגלעכן איז אוף זייא אחיוב צוא קלאגן אוף

פירוש ע"ם

איר הערין זענן אונטער דיא פעלקר אין תורה עס איז ניט פאראן צווישן זיי קיין מורה הוראה גם נביאיה וגו' אוך אירע נביאים האבן ניט גפונען קיין ווייז זאגונג פון גאט : (י) ישבו לארץ ידמו וגו' זיי זיצן אוף דר ערד אונ טוען שווייגן די עלטסטי פון איין זאמלונג ציון העלו עפר על ראשם זייא האבן אוף גיבראכט ערד אוף איר קאפ חגרו שקים זייא האבן אן גיגורט זעק הורידו לארץ ראשן זיי האבן מאכן נידערן צו דער ערד איר קאפ בתולות ירושלים די יונג פרויען פון ירושלים: (יא) כלו בדמעות עיני זייא זענען פר לענט גיווארן מיט טרעהרין מיינע אויגן חמרמרו מעי עס זענען ווארין איין גישרומפין מיינע גידערים נשפך לארץ כבדי על שבר בת עמי עס איז פר גאסן גיווארן צו דר ערד מיין לעבר אום ווילן דיא בראך פון איין זאמלונג מיין פאלק בעטף עולל ויונק ברחובות קריה אום ווילן דם אום מעכט פלומר די הלשות

ח חָשַׁב יְהוָה ׀ לְהַשְׁחִית חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן נָטָה קָו לֹא־הֵשִׁיב יָדוֹ מִבַּלֵּעַ וַיַּאֲבֶל־
חֵל וְחוֹמָה יַחְדָּו אֻמְלָלוּ׃ ט טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ אִבַּד וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ מַלְכָּהּ
ושריה   ט׳ זעירא

רש״י

בחוכו בקול רם כן נתנו האויבים בהרבנו קול שמחה : (ח) חשב ה׳ להשחית · זה ימים רבים שעלתה על דעתו כך שנאמר (ירמיה לב לא) כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת להסירה מעל פני : נטה קו · של משפט ליפרע על עונינו : מבלע · ה מהשחית : חל וחומה · שורא וכר שורא חומה נמוכה שכנגד חומה גבוהה : (ט) טבעו בארץ שעריה · מדרש אגדה לפי שחלקו כבוד לארון שנאמר (תהלים כד ט) שאו שערים ראשיכם לפיכך לא שלטה בהם בריה וטבעו בארץ ורבותינו ו אמרו מעשי ידי דוד היו לפיכך לא

שפתי חכמים

כו׳ : ה דק״ל הלא מקונן שהשחית כבר א״כ מהו חשב להשחית . לכ״פ זה ימים רבים כו׳ : ק״ל הלא לא בלע חומת ציון לכ״פ מהשחית : ו כך במדרש רבות ומ״ש ורבותינו אמרו כו׳ פי׳ אבל רבותינו בעלי התלמוד אמרו פי׳ והוא בפרק ראשון

פירוש ע״ט

פון חורבן : (ח) חָשַׁב יְיָ לְהַשְׁחִית גָאט האט שוין גיטראכט פון לאנג אן צוא פאר דארבין דיא מויערין פון בת ציון אונ האט דאך פארט גיווארט פילייכט וועדין זייא תשובה טאן נאר וויא ער האט גיזעהן דאש זייא טוען ניט קיין תשובה נָטָה קָו האט ער גיניגט איין שנור פון משפט אונ ווייל ער האט שוין גיניגט די שנור לא השיב ידו מבלע האט ער ניט גימאכט ווידר קערן זיין האנט צוא פאר דארבן וַיַּאֲבֶל חֵל וְחוֹמָה יחדיו אֻמְלָלוּ אונ ער האט גימאכט טרויערין קליינע אונ גרוסע מויערן מיט אננדר זענען זיי ווארן פר שניטין : (ט) טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ זייא זענען איין גיזונקען אונ דער ערד אירע טויערין כדי עס זאל ניט גיוועלטיגן די פיינד אין די ווערק פון דוד המלך אדער ווייל זייא האבן כבוד אפ גיגעבן צום ארון אִבַּד וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ ער האט גימאכט פאר לירין אונ גימאכט צוא ברעכין אירע ריגלען מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם איר קיניג אונ איר

קול יעקב

אלעמין האבן תענוג אונ שמחה : האט דער מלך אזו גטאן אונ האט דאס אלדונג אים גגעבן . אמאל איז דער זון קראנק גוויארן זענן גקומן אלי רופאים פון דעם מלך צוא דעם זון צוא זעהן זיין קראנק זייא זאלן אים היילן האבן זייא דער קלערט מיט זייער חכמה אז זיא קרענק איז אים נקומן ווייל ער האט פיל תענוג אונ שמחה אונ זיין רפואה ועט זיין אז ער וועט זיין טרויעג האט דער מלך גהייסן מאכן פון דעם זון וועגן איין מיאוס הויז אונ עס זאל זיין אונוויינוג טינקל נים קעכטיג אונ ניט אוס גקאלעכט דאס הויז אונ צוא בראכני ווענט אונ האט אים נגעבן שווארצי קנעכט זאלן אים בדינן אונ האט אים גגעבן ערדיני כלים צוא נוצן מיט זייא וואס אפילו אפראסטי מענטש איז אים נמאס צוא זעהן דיא אלי זאכן אונ צוא נוצן מיט זייא אונ בפרט איין בן מלך · אונ האט דעם זון ארוס גנומן פון דער שיינער מואר מיט דיא שיינע כלים מיט דיא שיינע קנעכט אונ אים אריין גזעצט אין דעם טונקלין הויז מיט דיא צוא בראכני כלים דיא ערדעני מיט דיא שווארצי קנעכט · מילא דער וואס האט גזעהן דעם מלך דאס טאן זיין זון האט אום גוויזן אז דער מלך איז איין פיינד זיין זון אבער אונ אמת האט דער מלך טאקע ליב זיין זון אזו וויא פריער אונ מיינט אצונד זיין טובה אזו וויא פריער חאטשי ער האט אים גנומן פון דער שיינר מואר אונ האט אים אריין גזעצט אין דעם פונצטערן הויז ווארום ווייל דאס איז זיין רפואה דאס טרויערקייט וועט אים היילן פון דער קרענק · אונ אסימן איז אז דער מלך האט דעם זון אצונד אויך ליב ווארום אז עס זאל קומן איין מענטש צוא דעם מלך אונ זאל אים דער ציילן אז דאס הויז וואס דער בן מלך זיצט איז איין פונצטער הויז אונ דיא קנעכט מיט דיא כלים זענן ניט שיין אז אפילו איין פראסטע מענטש וואלט זיך גמיאסט מיט די זאכן · אזו וואלט זיך דער מלך נאך מיין גפרייט מיט דעם ווער ציילונג פון דעם מענטשן פונקט וויא ער האט זיך גפרייט פריער אז דער זון איז גזעסן אין איין שיין הויז ווארום ער ווייסט אז דאס פונצטערי הויז וועט אים זיין איין רפואה דר נמשל איז אין דער תהלה אז מיר זענן גווען ערליך האט גאט גוואלט מיר זאלן האבן פרייד האט ער אונז בזעצט אין דעם היילגן לאנד ארץ ישראל אונ האט אונז גבויאט דאס בית המקדש אונ שיינע כלים צוא בנוצן אין בית המקדש אונ דיא לוים מיט פידלון אונ אנדרי כלי זמר צו שפילן אין בית המקדש אונ מיר האבן גהאט תענוג דער פון אונ מיר האבן זיך גפרייט מיט דיא אלע זאכן נאר אז מיר האבן גזונדיגט האבן אונזרי זונד גורם גוועט אז דאס אלדונג זאל חרוב ווערן אונ מיר זאלן פאר טריבן ווערן פון דעם לאנד אין גלות אריין ווארום דורך דער שמחה האבן מיר גזונדיגט האט גאט גזעהן אז דיא שמחה איז גורם מיר זאלן זונדיגן אונ מיר זאלן דאס גוטס אן ווערן אונ האט גזעהן אז יסורים איז פאר אונז בעסר ווארום דורך פיל שמחה וואס דר מענטש האט זונדיגט ער דרום הט גאט בייא אונז צו גנומן דיא שמחה אונ האט אונז גבראכט אין גלות אריין מיר זאלן האבן יסורים עס זאל זיין איין רפואה צוא אונזרי זונד · דאס זאגט ירמיה הנביא (קרא עלי מועד) דעם טאג וואס דאס בית המקדש איז חרוב גווארן . האט גאט גרופן דעם טאג יום טוב ווארום באמת איז דאס גווען בייא גאט פרייד וויא אין איין טאג פון יום טוב ווייל גאט האט גוויסט אז דיא צרות וועלן זיין אונז איין רפואה צוא דיא

זונד

ד דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב נִצָּב יְמִינוֹ כְּצָר וַיַּהֲרֹג כֹּל מַחֲמַדֵּי־עָיִן בְּאֹהֶל בַּת־צִיּוֹן שָׁפַךְ
כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ׃ ה הָיָה אֲדֹנָי ׀ כְּאוֹיֵב בִּלַּע יִשְׂרָאֵל בִּלַּע כָּל־אַרְמְנוֹתֶיהָ שִׁחֵת מִבְצָרָיו
וַיֶּרֶב בְּבַת־יְהוּדָה תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה׃ ו וַיַּחְמֹס כַּגַּן שֻׂכּוֹ שִׁחֵת מוֹעֲדוֹ שִׁכַּח יְהוָה ׀
בְּצִיּוֹן מוֹעֵד וְשַׁבָּת וַיִּנְאַץ בְּזַעַם־אַפּוֹ מֶלֶךְ וְכֹהֵן׃ ז זָנַח אֲדֹנָי ׀ מִזְבְּחוֹ נִאֵר מִקְדָּשׁוֹ
הִסְגִּיר בְּיַד־אוֹיֵב חוֹמֹת אַרְמְנוֹתֶיהָ קוֹל נָתְנוּ בְּבֵית־יְהוָה כְּיוֹם מוֹעֵד׃

חשב

רש"י

כולם : (ג) השיב אחור ימינו : השיב עצמו כמשיב אחור ימינו מלהלחם בעד בניו : (ד) דרך קשתו : לפי שכך דרך דורכי קשת שהם חזקים לשום רגלם עליהם כשהוא כופפה לכך נכתב בלשון דריכה : שפך כאש חמתו : כך חבור המלה שפך חמתו שהוא כאש כי לא מצינו שפיכה של אש אלא אצל חמה כדכתיב (תהלים עט ו) שפוך חמתך אל הגוים : (ה) וירב בבת יהודה : הרבה בכנסת יהודה : תאניה ואניה : צער ויללה : וירב : נקוד יו"ד קמ"ץ קטן ב שהוא ל' הרבה את אחרים וירב העם ויעצמו מאד נקוד חיר"ק שהוא לשון רבה הוא את עצמו וכן כל תיבה שפעלה בה"א כגון פנה זכה בנה כן דרכה לשמש כשהוא מחסר ממנה ה"א כשהוא מדבר על עצמו נקוד חיר"ק כגון (שמות ז) ויפן פרעה וכשהוא מדבר על אחרים נקוד קמ"ץ קטן כגון (שופטים טו ד) ויפן זנב אל זנב (מ"ב כה כא) ויגל יהודה מעל אדמתו (שם יח יא) ויגל מלך בבל את ישראל אשורה : (ו) ויחמס : לשון כריתה וכן (איוב טו לג) יחמוס כגפן (ירמיה יג כב) נחמסו עקביך : כגן : כמו שגוזזין ירקות הגנה : שכו : מעונתו שכו כתיב שסיכך חמתו על בניו בחורבן ביתו כך נדרש במדרש קינות : שחת מועדו : בית קדשי הקדשים ששם היה נועד לבניו שנאמר (שמות כה כב) ונועדתי לך שם : מלך וכהן : צדקיהו המלך ג ושריה כהן גדול : (ז) נאר : ביטל וכן (תהלים פט מ) נארת ברית עבדך : כיום מועד : שהיו שמחים ד ומשוררים

שפתי חכמים

לכ"פ מדרש אגדה כו' : ב פי' לגר"י עיין מזה לעיל בפ' שמות בפסוק וייטב אלהים למילדות בפרש"י : ג מדרש רבות לאפוקי שלא תבין מלך שהוא כהן : חה אינו דברי בבית ראשון לא היו המלכים מלכי יהודה רק מבית דוד : לכ"פ כל א' בפני עצמו : ד דק"ל מה קול הוא השייך ביום מועד לכ"פ שהיו

פירוש ע"ם

האנט אהינטער אונ הט ניט געשטריטן פון זיינע קינדער וועגין פר דעם פיינט ויבער ביעקב כאש וגו' אונ ער הט גיצונדן אן יעקב אז איין פלאם פייער אונ הט גיברענט ארום אים : (ד) דרך וגו' ער הט גיטרעטן זיין בוגין אזו וויא איין פיינד נצב ימינו כצר ער הט געשטעלט זיין רעכטי האנט אז איין בלייגדיגער ויהרוג כל מחמדי עין אונ האט דר שלאגין אלע גלוסטיקייט פון אויג באהל בת ציון שפך כאש חמתו אין געצעלט פון שטאט ציון הט ער פר גאסין אז איין פייער זיין גרים צארן : (ה) היה יי' כאויב ער איז גיווארן גאט אז איין פיינט בלע ישראל ער האט פאר דארבן ישראל בלע כל ארמנותיה ער הט פר דארבן אלע אירע פאלאצין שחת מבצריו ער האט פאר דארבין זיינע פעסטונג שטעט וירב אונ ער האט גימאכט מערין בבת יהודה אין די פאר זאמלונג פון יהודה תאניה ואניה איין קליינע קלאג אונ איין גרויסע קלאג : (ו) ויחמוס כגן שכו אונ ער הט פאר שניטן אז איין גארטן זיין ביידל כלומר זיין וואונונג שחת מועדו ער האט פאר דארבן זיין בעטעטיגונג דאס איז דער קדשי קדשים שכח יי' בציון מועד ושבת גאט הט גמאכט פר געסין אין ציון יום טוב אונ שבת וינאץ בזעם אפו אונ ער האט דער צארינט מיט זיין גרים צארן מלך וכהן איין מלך אונ איין כהן דאס איז גימיינט צדקיהו המלך אונ שריה כהן גדול : (ז) זנח יי' מזבחו גאט האט פאר לאזן זיין אפער שטול נאר מקדשו ער האט פאר שטערט זיין בית המקדש הסגיר ביד אויב חומות ארמנותיה ער האט גימאכט איבער ענטפערין אין האנט דעם פיינט דיא מויערין פון אירע פאלאצין קול נתנו וגו' איין קול האבין זייא געגעבן אין גאטס הויז אז איין טאג פון יום טוב דאס מען פלעגט זיך פריידן אויף כלי זמר אזו האבן די פיינד געגעבן איין קול פון שמחה אין טאג

קול יעקב

(ז) (זנח ה' מזבחו נאר מקדשו) גאט האט פאר לאזט זיין מזבח ער האט פאר שטערט זיין בית המקדש (וקול נתנו בבית ה' כיום מועד) איין קול האבן דיא פיינד געגעבן אין גאטס הויז אזו וויא איין טאג פון יום טוב אונ פריער שטייט (וקרא עלי מועד לשבור בחורי) דעם טאג וואס דאס בית המקדש איז חרוב געווארן האט גאט גרופן יום טוב . עס איז איין משל . איין מלך האט געהאט איין בן יחיד ער איז געוועזן זייער גלערנט האט אים דער מלך זייער ליב געהאט . אונ מחמת ער האט אים זייער ליב געהאט הט ער זיך איין עצה געהאלטן מיט זיינע חכמים וואס ער זאל טאן מיט דעם זון ער זאל תמיד זיין פריילעך אונ ניט טרויריג האבן די חכמים אים געגעבן איין עצה ער זאל בויען פון דעם זון וועגן איין שיינע מויער זאל זיין געמאלט מיט אלערלייא פארבן אונ זאל אים געבן שיינע קעכט זייא זאלן אים בדינין אונ זאל אים געבן גולדיני כלים צוא נוצן מיט זייא כדי ער זאל פון דעם

כא שָׁמְעוּ כִּי נֶאֱנָחָה אָנִי אֵין מְנַחֵם לִי כָּל־אֹיְבַי שָׁמְעוּ רָעָתִי שָׂשׂוּ כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ
הֵבֵאתָ יוֹם־קָרָאתָ וְיִהְיוּ כָמֹנִי׃ כב תָּבֹא כָל־רָעָתָם לְפָנֶיךָ וְעוֹלֵל לָמוֹ כַּאֲשֶׁר
עוֹלַלְתָּ לִי עַל כָּל־פְּשָׁעָי כִּי־רַבּוֹת אַנְחֹתַי וְלִבִּי דַוָּי׃ ב א אֵיכָה יָעִיב בְּאַפּוֹ ׀ אֲדֹנָי
אֶת־בַּת־צִיּוֹן הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־זָכַר הֲדֹם־רַגְלָיו בְּיוֹם
אַפּוֹ׃ ב בִּלַּע אֲדֹנָי לֹא ולא ק׳ חָמַל אֵת כָּל־נְאוֹת יַעֲקֹב הָרַס בְּעֶבְרָתוֹ מִבְצְרֵי
בַת־יְהוּדָה הִגִּיעַ לָאָרֶץ חִלֵּל מַמְלָכָה וְשָׂרֶיהָ׃ ג גָּדַע בָּחֳרִי־אַף כֹּל קֶרֶן יִשְׂרָאֵל
הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ מִפְּנֵי אוֹיֵב וַיִּבְעַר בְּיַעֲקֹב כְּאֵשׁ לֶהָבָה אָכְלָה סָבִיב׃

חזק

רש"י

אימת שדים ומזיקים ומלאכי מות וממון חרב האויב משכלת: (כא) כי אתה עשית: אתה גרמת לי שהם שונאים אותי שהבדלתני מאכלם וממשתיהם ומהתחתן בם אם התחתנתי בהם היו מרחמים עלי ועל בני בנותיהם: הבאת יום קראת: הבאת והבאת עליהם יום המועד שקראת עלי: ויהיו כמוני: ברעה: (כב) תבא כל רעתם לפניך: יזכרו ויפקדו עונותם לפניך: ועולל למו: ופעול למו כמו (משלי כ יא) גם במעלליו יתנכר (ירמיה כא יד) וכפרי מעלליו: (א) איכה יעיב: יאפיל כד"א (מלכים א יח) והשמים התקדרו בעבים: משמים ארץ: לאחר שהגביהם עד לשמים השליכם לארץ בבת אחת ר ולא מעט מעט מאיגרא רמה לבירא עמיקתא: הדום רגליו: שרפרף מרגלותיו ש וזה בית המקדש: (ב) נאות יעקב: בתי יעקב לשון נוה: הגיע לארץ: השפילה לארץ: חלל ממלכה ושריה: אלו ישראל ת שהיו קרויים (שמות יט ו) ממלכת כהנים: ושריה: מדרש אגדה יש א אלו שרים של מעלה שהחליפם הממונה על האור מינה על המים והחליף כל הממונים לפי שהיו ברשעי ישראל בעלי שם המפורש ובוטחים הם שישביעו את שרי מעלה להצילם מאש וממים ומחרב ועכשיו כשהיה משביע את שר האש בשמו והוא משיב אין ממשלה זו בידי וכן

שפתי חכמים

ק דק"ל דמשמע שכבר הביא ואח"כ ויהיו כמוני משמע שעדיין לא הביא רק שמבקש שיביא דאל"כ הל"ל והיו כמוני. לכ"פ הלואי וכו': ר דק"ל משמים לארץ הל"ל. לכ"פ לאחר שהגביהם וכו' והיינו משמים ארץ כלומר שהיו משמים ארץ בבת אחת. ומה שפי' לאחר שהגביהם לפי שק"ל איך אמר שהשליך משמים הלא לא היו בשמים. לכ"פ שהוא דרך משל לאחר שהגביהם עד לשמים כו': ש במדרש רבות אין הדום רגליו אלא בהמ"ק הדא היא דכתיב רוממו ה' אלהינו והשתחוו להדום רגליו: ת דק"ל הל"ל חלל מלכה כמו שאמר בסמוך מלכה ושריה בגוים. לכ"פ אלו וכו'. א דק"ל אם ממלכה כולל כל ישראל בכלל א"כ מה ושריה הרי הם בכלל ממלכה. לכ"פ

פירוש ע"ט

פיינד אונ אין שטוב איז געוועזן דער טוט פון מגפה: (כא) שמעו כי נאנחה אני זייא האבן גיהערט דאס איך טוא זיפצין אין מנחם לי פון אלע וואס האבן גיהערט מיין זיפצין איז ניט פר האנדין קיין טרייסטר צו מיר כל אויבי שמעו רעתי ששו אונ נאך מער אלע מיינע פיינד האבן גיהערט מיין צער אונ מיין לייד אונ האבן זיך גיטאן פרייען אויף דעם כי אתה עשית דען דוא האסט גיטאן הבאת יום קראת ויהיו כמוני הלואי וואלסטו ברענגן אויף זייא אזו איין טאג וויא דו האסט אויף מיר גרופין אונ זייא זאלן זיין אזו וויא איך בין איצונד: (כב) תבוא כל רעתם לפניך עס זאל גידאכט ווערן גאר זייער זינד צו פאר דיר גאט ועולל למו כאשר עוללת לי אונ טוא צו זיי וויא די האסט צו מיר גיטאן על כל פשעי אויף גאר מיינע זינד כי רבות אנחותי ולבי דוי דען עס זענן פיל מייני זיפצן אונ מיין הארץ טוט אין מיר וויי: (א) איכה יעיב באפו וגו' וויא האט פר פינצטערט מיט זיין צארן דיא איין זאמלונג פון שטאט ציון השליך משמים ארץ אז ער האט זייא הויך אויף גיהובן ביז דעם הימל נאך דעם האט ער זייא מיט איין מאל אראפ גיווארפן אויף דער ערד תפארת ישראל דיא שונהייט פון דיא ישראל דאס איז גמיינט דער בית המקדש דאס ער איז גיוועזן די באריסונג פון ישראל דען אין אים איז גיוועזן דיא רואונג פון דער שכינה ולא זכר הדום רגליו ביום אפו אונ ער האט זיך ניט גידאכט דיא שטול פון זיינע פיס אין טאג פון זיין גרים צארין: (ב) בלע יי ולא חמל גאט ברוך הוא האט גיטאן פאר דארבן אונ האט זיך ניט גמאן דער בארעמען את כל נאות יעקב אויף אלע שיינע וואונונג פון יעקב הרס בעברתו מבצרי בת יהודה הגיע לארץ ער האט גיטאן צו פירן מיט זיין גרום צארן די פעסטי שטעט פון יהודה האט ער גיווארפן ביז דער ערד חלל ממלכה ושריה ער הט גיטאן פר שוועכן אירע קיניגין אונ אירע הארן דאס איז גימיינט די ישראל: (ג) גדע בחרי אף כל קרן ישראל ער הט פאר שניטין מיט זיין גרים צארן אלע הערשאפט פון ישראל השיב אחור ימינו מפני אויב ער האט גיטאן אפ קערן זיין רעכטי

לְנִדָּה בֵּינֵיהֶם׃ יח צַדִּיק הוּא יְהוָה כִּי־פִיהוּ מָרִיתִי שִׁמְעוּ־נָא כָל־עַמִּים העמים ק׳
וּרְאוּ מַכְאֹבִי בְּתוּלֹתַי וּבַחוּרַי הָלְכוּ בַשֶּׁבִי׃ יט קָרָאתִי לַמְאַהֲבַי הֵמָּה רִמּוּנִי כֹּהֲנַי
וּזְקֵנַי בָּעִיר גָּוָעוּ כִּי־בִקְשׁוּ אֹכֶל לָמוֹ וְיָשִׁיבוּ אֶת־נַפְשָׁם׃ כ רְאֵה יְהוָה כִּי־צַר־לִי
מֵעַי חֳמַרְמָרוּ נֶהְפַּךְ לִבִּי בְּקִרְבִּי כִּי מָרוֹ מָרִיתִי מִחוּץ שִׁכְּלָה־חֶרֶב בַּבַּיִת כַּמָּוֶת׃

שמעו

רש"י

אצליהם והם מקנתרים אותם. כמ"ש במסכת קדושין הומניא איכא בבבל כולה דעמונאי: לנדה · ע לריחוק לבוז: (יט) קראתי למאהבי · לאותם שמראים עצמם כאוהבים: המה רמוני · כגון בני ישמעאל שהיו יוצאים לקראת הגולים כשהיו השבאים מוליכים אותם דרך עליהם ומראים את עצמם כאילו מרחמים עליהם והיו מוציאים להם מיני מלוחים ונודות נפוחים כסבורים שהוא יין ואוכלים ושותים ורוצים לשתות וכשמתיר הנוד בשיניו היתה הרוח נכנסת במעיו והוא מת והוא שאמר הכתוב (ישעיה כא יג) ביער בערב תלינו וגו׳. (שם יד) לקראת צמא התיו מים יושבי ארץ תימא בלחמו קדמו נודד: וישיבו את נפשם · כדי שישיבו פ את נפשם: (כ) חמרמרו · כווצו ויש כזה בלשון משנה נפלה לאור ונחמרו בני מעיה: בבית כמות · בתוך הבית היתה

שפתי חכמים

מיוז: ע ומה שפירש לנדה היתה לשון נע ונד ולא פירש ג"כ לשון ריחוק שהיה גם כן יכול לפרש כן לפי הענין יותר נכון היינו הא דלעיל הוא ביו"ד ובלתי דגוש והוא מלשון ויד רשעים אל תנידני להגיד רגל ישראל וכולם לשון נע ונד הם ולכן תרגם המתרגם ג"כ כנין כן בטילטול הוא אבל הכא כתיב לנדה חסר יוד ובדגוש והוא מלשון המנדים ליום רע שונאיכם מנדיכם ומזה נקרא נדה היא וכולם פירושם ענין ריחוק ולכן תרגם המתרגם הוא ירושלים דמיא לאיתת׳ מרחקא ביניהם · לכן פי׳ רש"י לריחוק שהוא פירושו של לנדה . ואח"כ ק"ל דהל"ל לריחוק · לכ"פ לבוז כלומר לריחוק שמרחקים מאשה נדה שהוא דרך בזיון כן היתה ירושלים: פ דק"ל דמשמע שהשיבו את נפשם א"כ למה גועו: לכ"פ כדי שישיבו כו׳:

קול יעקב

צַר · דְרוּם בְּעֶט אִיךְ דִיךְ מַיין קִינְד זָאלְסְט דִיךְ פוּן זַייא דֶער מַייסְטֶען אוּנ אַז זַייא וֶועלֶן דִיךְ אָן רֶעדֶען זָאלְסְטוּ זַייא נִיט פָאלְגֶן: עֶר הָאט דֶעם תָּקָן גִנוּמֶען צוּא זִיךְ אוּנ שְׁטָאט אַרַיין אוּנ אַצַיים אַרוּם אִיז דֶער יוּנְגֶער מַאן שְׁלֶעכְט גְוָוארֶן אוּנ הָאט גְטָאן שְׁלֶעכְטֶע מַעֲשִׂים וָואס אֲפִילוּ דִיא שְׁלֶעכְטֶע לַייט פוּן דֶער שְׁטָאט הָאבֶן אָן גְזָאגְט וַייעֶרֶע קִינְדֶער זַייא זָאלֶן זִיךְ דֶער וַוייטֶערְן פוּן אִים זַיי זָאלֶן זִיךְ פוּן אִים נִיט אָפּ לֶערְנֶען זַיינֶע מַעֲשִׂים אַז דֶער פָאטֶער פוּן דֶער כַּלָּה הָאט דָאס גְהֶערְט אִיז עֶר גִיקוּמֶען צוּא אִים אוּנ הָאט אִים גִישְׁטְרָאפְט אוּנ זָאגְט זֶעה וויא דוּא הָאסְט דַיין שְׁיינְקַייט פַאר שְׁטוּרְט גִידֶענְק נָאר אַז אִיךְ הָאבּ דִיךְ גְוָוארְנְט אַז דוּ זָאלְסְט זִיךְ מִיט דִי שְׁלֶעכְטֶע יוּנְגֶע לַייט נִיט צוּנוֹיף קוּמֶען טָאמֶער וֶועסְטוּ זִיךְ אָפּ לֶערְנֶען פוּן זֵייעֶרֶע שְׁלֶעכְטֶע מַעֲשִׂים אוּנ אַצוּנְד הֶער אִיךְ אַז דִיא שְׁלֶעכְטֶע הָאבֶּין אָן גְזָאגְט זֵייעֶרֶע קִינְדֶער זַיי זָאלֶן זִיךְ פוּן דִיר דֶער וַוייטֶערְן מַחֲמַת דַיינֶע שְׁלֶעכְטֶע מַעֲשִׂים וָואס דוּא בִּיסְט נָאךְ עֶרְגֶער פוּן זַיי אִיז דֶען נִיט גִינוּג אַיין בּוּשָׁה · דֶער נִמְשָׁל אִיז . גָאט הָאט אוּנְז יוּדֶען אוּם דֶער וַוייל פוּן אַלֵי אוּמוֹת אוּנ הָאט אוּנְז גִיגֶעבֶּן דִיא תּוֹרָה מִיט מִצְוֹת אוּנ הָאט אוּנְז אָן גְזָאגְט מִיר זָאלֶן זַיין אָפּ גְשַׁייד פוּן דִיא הַיידִין מִיר זָאלֶן נִיט עֶסִין זֵייעֶר בְּרוֹט אוּנ נִיט טְרִינְקֶן זֵייעֶר וַויין אוּנ נָאךְ פוּן אַנְדֶרִי זַאכֶן כְּדֵי מִיר זָאלֶן זִיךְ נִיט אָפּ לֶערְנִין פוּן זֵייעֶרִי מַעֲשִׂים אוּנ אַצוּנְד זֶענֶן מִיר אִין אַזוֹ אַיין נִידְרִיגֶי מַדְרֵיגָה אַז מִיר זֶענֶן פוּן דִיא הַיידִין פַאר וָואגְלְט · דָאס זָאגְט דֶער פָּסוּק . (צוה ה׳ ליעקב סביביו צריו) גָאט הָאט גְבָאטֶן צוּא יַעֲקֹב דָאס מֵיינְט מֶען דִיא יוּדֶן זַייא זָאלֶן זִיךְ דֶער וַוייטֶערִין פוּן דִיא בַּלֵיידִיגֶער מִיר זָאלֶן זִיךְ צוּא זַייא נִיט בַּהֶעפְטֶן אוּנ אַצוּנְד אִיז גְוָוארֶן פַר קֶערְט (היתה ירושלים לנדה ביניהם) יְרוּשָׁלַיִם אִיז גְוָוארֶן אַיין פַאר וָואגְלִינְג צְוִוישֶׁן זַיי דָאס מֵיינְט מֶען דִיא הַיידֶען דֶער וַוייטֶערִין אוּנְז אַזוֹ וִויא אַיין נִדָּה:

פירוש ע"ט

(יח) צַדִּיק הוּא יְיָ כִּי פִיהוּ מָרִיתִי דִיא שְׁטָאט צִיוֹן אִיז אַלֵיין אוֹיף זִיךְ מַצְדִּיק הַדִּין אוּנ זָאגְט גָאט אִיז גֶערֶעכְט אוֹיף אַלֶץ וָוס אוֹיף מִיר אִיז גִיקוּמֶען דֶען אִיךְ הָאבּ וִוידֶר גִישְׁפֶּענִיגְט קֶעגִין אִים אוּנ וֶועגִין מַיינֶע זִינְד בִּין אִיךְ גְשְׁטְרָאפְט גְוָוארֶן שִׁמְעוּ נָא כָל הָעַמִּים וּרְאוּ מַכְאֹבִי הֶערְט מִיךְ צוּא אִיר אַלֶע פֶעלְקֶר אוּנ זֶעהְט מַיין וֵוייטָאג בְּתוּלֹתַי וּבַחוּרַי הָלְכוּ בַשֶּׁבִי דֶען מַיינֶע יוּנְג פְרוֹיעֶן אוּנ מַיינֶע בַּחוּרִים זֶענֶן גִיגַאנְגֶען אִין גִיפֶענְקְנִישׁ: (יט) קָרָאתִי לַמְאַהֲבַי הֵמָּה רִמּוּנִי אִיךְ הָאבּ גִירוּפֶן צוּא מַיינֶע לִיבּ הָאבֶּר זֵיי זָאלֶן מִיר הֶעלְפֶן אָבֶּר זֵיי הָאבֶּן מִיךְ אָפּ גִינַארְט אוּנ אִין מַיין צָרָה זֶענֶען זֵייא מִיר גִיוָוארֶן צוּ פַיינְט כֹּהֲנַי וּזְקֵנַי בָּעִיר גָּוָעוּ אוּנ וֶוען אִיךְ זָאל רוּפֶן צוּ מַיינֶע כֹּהֲנִים אָדֶער צוּא מַיינֶע עֶלְטְסְטֶע זֵיי זָאלִין מִיר הֶעלְפִין · נוּן ווִי קֶענֶען זֵיי מִיר הֶעלְפִין דָאס זֵיי זֶענֶן אַלֵיין פַאר גַאנְגֶען פוּן הוּנְגֶער אוּנ קֶענֶן זִיךְ אַלֵיין נִיט הֶעלְפֶן וִויא זָאלֶן זֵייא מִיר הֶעלְפֶן כִּי בִקְשׁוּ אוֹכֶל לָמוֹ וְיָשִׁיבוּ אֶת נַפְשָׁם דֶען זֵיי הָאבֶּן גִיטָאן בַּאגֶערֶן זִיךְ שְׁפַּייז צוּ דֶער קְוִויקִין אִיר זֵייל אוּנ הָאבֶּן נִיט גִיקְרִיגֶן: (כ) רְאֵה יְיָ כִּי צַר לִי זֶעה דוּ גָאט אוּנ הֶעלְף מִיר דֶען עֶס אִיז מִיר עֶנְג מֵעַי חֳמַרְמָרוּ מַיינִי גִידֶערִים זֶענֶן אַיין גִישְׁרוּמְפִּין נֶהְפַּךְ לִבִּי בְּקִרְבִּי וגו׳ עֶס אִיז אִיבֶּער גִיקֶערְט גִיוָוארֶן מַיין הַארְץ אִין מִיר וֶועגִין מַיין זִינְד וַוייל אִיךְ הָאבּ ווִידֶער גִישְׁפֶּענִיגְט דִי רֵייד פוּן הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מִחוּץ שִׁכְּלָה חֶרֶב בַּבַּיִת כַּמָּוֶת פוּן דֶער אוֹיסֶן הָאט גִיטָאן פַר וַוארְפֶן דִי שְׁוֶוערְד פוּן

יז פרשה ציון בידיה אין מנחם לה צוה יהוה ליעקב סביביו צריו היתה ירושלם לנדה

רש"י

עיני · כלומר תמיד עיני יורדה מים כפל הלשון מלמד שאין הפוגות : (יז) פרשה ציון בידיה · כמו (ישעיה כה יא) ופירש ידיו בקרבו כאדם המוליך ידיו מוליכם ומביאם ומצער בהם · דבר אחר פרשה ציון לשון שבירה כמו (איכה ד ד) ופורש אין להם לאבל נחמו על מתו כך חברו מנחם ובלשון משנה פירושו קיימת ומשמעו כאדם המצטער שחובק את ידיו ומשכרם : תוספת מלאתי : צוה ה' ליעקב סביביו צריו · גזר על יעקב שיהיו צריו סביביו אף כשגלו לבבל ולאשור הגלה סנחריב את אויביהם עמון ומואב והושיבם

פירוש ע"ם

(יז) פרשה ציון בידיה : האט זיך גישטארקט דיא שטאט ציון טוט פאר שפרייטן איר הענט מיט קלאג וועגין פיל צער דען זי האט קיין טרייסטר צוא איר צוה יי ליעקב סביביו צריו גאט האט גיבאטין אויף יעקב זיינע באלייודיגר זאלין ארום אים זיין היתה ירושלים לנדה ביניהם דיא שטאט ירושלים איז גווארין צו איין דר ווייטערונג צווישן זיי :

קול יעקב

האט איר גמוזט אובר לאזן איין סימן זיין פייאר גצייג פון דער מלאכה וואס אן דעם גציי ג קען ער נים ארבייטן דיא מלאכה · כדי זיא זאל וויסן אז עס וועט גשטולט ווערן דער בכבוד וועט ער זיך אום קערן צוא איר · אזו האט זיא אים שון גגלייבט אז ער וועט זיך אום קערן צוא איר ווארום אן דעם גציי ג קען ער נים טאן דיא מלאכה · הכלל דער מאן איז אוועק גפארן אונ עס האט גדויערט עטליכי יאר אונ זיא האט נים גהאט פון אים קיין שום ידיעה · נאך דעם איז גקומן אמענטש צו איר אונ האט גזאגט אז ער האט איר מאן געזעהן אין איין ווייטר מדינה · פרעגט זיא אים טאמר ווייסט דו ווען קומט מיין מאן צו מיר · ענטפערט איר דער מענטש ווערליך איך פאר שטייא וועט ער זיך נים אום קערן צוא דיר ווארום ער האט שון לאנג פאר געסן אן דיר · פרעגט זיא אים וויא אזו קען דאס מעגליך זיין ווארום וויא אזו קען ער ארבעטן דיא מלאכה אז ער האט נים דאס גציי ג ביי זיך · האט דער מענטש זייער אן גהובן צו לאכן אונ זאגט צוא איר וואס מיינסטו דוא דיין מאן איז נאך עוסק אונ דר מלאכה ער האט שון לאנג אוועק גלייגט דיא מלאכה אונ איז זיך מפרנס פון דעם וואס ער טראגט משא אויף דיא פלייצעס · אז זיא האט דאס דר הערט האט זיא אן גהובן צוא וויינן אונ זאגט אצונד איז שון פאר לורן מיין האפנונג פון אים דר נמשל איז גאט האט געגעבן דאס איטליכי מדינה זאל האבן איר מלכים נאר דיא יודן האבן נאך נים גהאט איר אייגעני מדינה אונ דאס לאנד ארץ ישראל איז נים גוועזן אונטער איין מלך נאר עטליכי מלכים האבן גוועלטיגט אונ דעם לאנד בוז גאט הט מזווג גוועזן אונ האט גבראכט דיא יודן קיין ארץ ישראל אונ דאס איז גוועזן ארעכבער זיווג ווארן דיא יודן זענען איין הייליג פאלק אונ ארץ ישראל איז אהייליג לאנד האבן זיך דיא יודן מיט דעם לאנד איינס מיט דעם אנדרן משתעשע גוועזן אונ אין איין קורצו צייט האבן דיא יודן גזונדיגט אונ זיא זענען פאר טריבן גווארן פון דעם לאנד איז דער זיווג הייננו דיא יודן מיט דעם לאנד צו טיילט גווארן האב דיא מוערן פון ירושלים במעט גוויינט איף דעם וואס דיא יודן זענען פאר טריבן גווארן פון דעם לאנד וואס האט גאט גטאן · האט ער ביי אונז צוא גנומן דאס גציי ג פון אונזר מלאכה דאס מיינט מען ער האט ביי אונז צו גנומן דיא מדות וואס בגלוקן צו לערנן דיא תורה אונ מקיים זיין דיא מצות הייננו דאס ליבשאפט וואס מען דארף ליב האבן גאט אונ האט ביי אונז צוא גנומן דיא קדושה מיט טהרה מיט דער חכמה מיט דר נבואה אונ האט צוא גנומן ביי אונז דאס זיסקייט פון דער תורה עס איז נים פאר האנדן אין אונזרי צייטן קיינר ער זאל פילן איין מתיקות אין דער תורה אונ אין דיא מצות אונ דס הט אלדונג גאט גטאן וואס ער האט ביי אונז צוא גנומן דעם טעם פון דער תורה אונ פון דיא מצות פאר איין משכון כדי מיר זאלן דארפן בעטין גאט ער זאל אונז אים קערן צו אונזר לאנד וואס דס איז מסוגל צו דיא אלע זאכן נאר דאס איז גרעם גוועזן אז דיא תורה זאל ביי אונז זיין איין עיקר אבר אצונד בעונותינו הרבים אז מיר האבן גמאכט אונזער מלאכה איין עיקר אונ דיא תורה מיט דיא מצות איז ביי אונז נים קיין עיקר איז שון דאס משכון וואס גאט האט ביי אונז צוא גנומען קיין זיכערהייט נים מיר זאלן גלויבן צו בעטן גאט ער זאל אונז אים קערן צו אונזער הייליג לאנד ווייל מיר גלויבן נים צוא דער חכמה אונ צוא דר נבואה אונ צו די מצות ווארום מיר באנוגן זיך מיט דעם בזפל וואס איז אונז גבליבן איז ביי אונז אוך חשוב אונ מיר גלויבן נים צו דעם הייליגן לאנד אונ צו דעם בית המקדש דס זאגט דער פסוק : (על אלה אני בוכיה) אויף דעם דאזיגן טוא איך וויינן (כי רחק ממני מנחם משיב נפשי) ווייל עס הט זיך דער ווייטערט פון מיר איין טרייסטר ער זאל דער קוויקן מיין לייב · דיא שטאט ירושלים ווייגט ווייל איר טרייסטער דס מיינט מען דיא יודן האבן זיך שון פון אים דער ווייטערט אונ האבען איר פאר געסן אונ גלויבן ניט צו איר · פונקט ווי דער משל ווס דיא בת יחידה האט גוויינט אויף דעם ווס ער האט פר לאזט די מלאכה אונ האט אונ איר שון אין גאנצן פאר געסן : (יז) (צוה ד' ליעקב סביביו צריו) גאט האט גבאטן ארום אום זייני בליידגער (היתה ירושלים לנדה ביניהם) דיא שטאט ירושלים איז גווארן צוא איין דער ווייטערונג צווישן זייא · עס איז איין משל · איינער האט חתונה גמאכט זיין טאכטער מיט איין בחור וואס איז גוועזן איין מושלם בכל המעלות אונ האט גהאט מדות טובות זאגט דער פאטער פון דער כלה צום חתן זאלסט וויסן אז איך פרייא מיך זייער מיט דיר נאר איך זארג מיך פאר איין זאך · איך גיב דיך צו מיר אין שטאט ארין אונ עס געפונען זיך דארט שלעכטע מענשן האב איך מורא טאמער וועסטו זיך צו נויף גיין מיט זיי אונ וועסט זיך אפ לערנען פון זיי שלעכטע מעשים וועסטו זיין · גלייך מיט

נתנני אדני בידי לא־אוכל קום: טו סלה כל־אבירי ׀ אדני בקרבי קרא עלי מועד
לשבר בחורי גת דרך אדני לבתולת בת־יהודה: טז על־אלה ׀ אני בוכיה עיני
עיני ירדה מים כי־רחק ממני מנחם משיב נפשי היו בני שוממים כי גבר אויב:

פרשה

שפתי חכמים

כן פירש ד"א וירדה קאי על הפעולה עצמה ופירושו הריק כמות וכו': ה פירוש לדעת רבותינו פירושו של מועד הוא יום טוב כדאיתא בפרק קמא דשבועות כדאמר אביי ר"ח נמי אקרי מועד דכתיב קרא עלי מועד וגופא דמימרא איתא בפ' בתרא דתענית אמר אביי תמוז דההוא שתא מלויי מליוה דכתיב קרא עלי מועד לשבור בחורי ופירש רש"י נקטינ' שהדש חסר שנה אחר חדש מלא עבדינן שני ימים ר"ח להוי יום ראשון שלמה לראש חודש שלמעלה ממנו לעשותו מלא ונמצאו שני ימים טובים בחדש מלא אחד בתחלתו ואחד בסופו וה"ק זמן עלי מועד לשבירת בחורי בתשעה באב שמגלגלין הובה ליום

רש"י

משרגין את המסות: (טו) סלה: רמס ורפס לשו (ישעיה סב י) סולו סולו המסילה: קרא עלי מועד יעידה גייסות לבא עלי ורבותינו דרשו מה שדרשו תמו דההוא שתא מלויי מליוה של ס שנה שנייה לצאת ממצרים לכך אירע חורבן של מרגלים ליל תשעה באב שעליה הוקבעה בכייתן לדורות: גת דרך ׳ ל׳ הריגה כמו (ישעיה סג ג) פורה דרכתי לבדי כדורך ענבים להוציא יינם כך רמס הגוים להוציא דמם: (טז) עינ

קול יעקב

וויל עס האט אים גיזעהן האט ער פון איהם ארפ גינומין דעם פאטרעט אונ האט אהיים גיפירט ער זאל תמיד קוקין אויף דעם פאטרעט וואס פאר איין שיינער מענטש דאס איז · אצינד אז דער מענטש האט גיזעהן דעם אפ גיקיקינים עושר ווי זיין פנים איז זייער שווארץ גיווארין אונ דאס שייני פנים איז גיווארן מיאוס האט ער בייא זיך אום גזוכט דעם עושרס בולד וואס ער האט גהאט פון פריער אונ האט דעם פאטרעט אנודר גשטעלט אקעגן אים זעה דיין פאטרעט וויא שיין דו בוסט גוועזן פריער אונ אצונד וויא דיין פנים איז שווארץ גיווארן · אונ זייא האבן ביידע גוויינט · דאס נעמלעכי זאגן מיר יודן צוא גאט קיינר קען אונז ניט פון פריער וויא אזו אונזר מעמד איז גוועזן ער זאל זיך אויף אונז פאר ווינדרן אויף אונזר שפלות אצונד · נאר דוא גאט קענסט אונז פון פריער (ראה ה׳) זעה גאט אין דעם גשטאלט פון אונזר פאטער יעקב וואס איז אוס גקריצט אין דעם כסא הכבוד (והביטה כי הייתי זללה) אונ פון דארט וועסט דוא קוקען אויף אונז וועסט דוא זעהן ווס פאר איין נידערוגי מדריגה איך בין: (טז) (על אלה

פירוש ע"ט

ער האט גימאכט שטרויכלען מיין קראפט נתנני יי בידי לא אוכל קום גאט האט מיך גיגעבן אי זעלכי דאס איך קען ניט אויף שטיין: (טו) סלה כל אבירי וגו׳ ער האט צוא טרעטין אלע מיינע שטארקע גאט צווישן מיר קרא עלי מועד וגו׳ ער האט אויף מיר גירופן איין פאר זאמלונג צוא ברעכין מיינע יונגן גת דרך יי לבתולת בת יהודה איין קעלטער הט גאט גיטרעטן די יונגע פרויע פון שטאט יהודה: (טז) על אלה אני בוכיה אונ וויבן דיא דאזיגע טוה איך וויינן עיני עיני יורדה מי מיינע אויגן טוען גיסן טרערן אזו וויא וואסר כי רחק ממני מנחם משיב נפשי ווייל עס האט זיך דער ווייטערט פון מיר איין טרייסטער ער זאל דער קוויקן מיין לייב היו בני שוממים כי גבר אויב מיינע קינדר זענען גיווארין פאר וויסט דען דער פיינ

אני בוכיה עיני עיני יורדה מים) אויף דעם דאזיגן טוא איך וויינן מיינע אויגן גיסן מיט טרערן אזו וויא וואסר (כי רח ממני מנחם משיב נפשי) ווייל עס האט זיך דער ווייטערט פון מיר איין טרייסטער ער זאל דער קוויקן מיין לייב · ע איז איין משל · איין עושר הט גהאט איין בת יחידה ווס זיא האט גהאט אונ זיך פיל מעלות אונ איז גוועזן זייע גלערונט הט זיא ניט גוואלט חתונה האבן ביידן עס זאל זיך איר טרעפן איין חתן ער זאל אוך אזעלכי מעלות האבן ווי זיא · איז זיא אוועק גזעסן פיל יארן אונ עס האט זיך איר ניט גטראפן אזא איין חתן וויא זיא האט גוואלט אונ זיא הא געזעהן אירע חברתים וואס זענן יונגער פון איר האבן שון לאנג חתונה גהאט אונ האבן שון קינדר האט זיך דיא בת יחידה אונ זייא מתקנא גוועזן אונ הט גבעטן גאט אונ האט גזאגט צוא גאט איך בעט דיך נעם פון מיר אראפ מיי שאנד אונ שוק מיר צוא מיין זיווג אזו וויא איך וויל · אונ גאט האט צוא גהערט איר גבעט ואונ האט איר בשערט איי בחור וואס ער איז גוועזן שיין אונ איין מושלם בכל המעלות אונ איז גוועזן איין טייערר בעל מלאכה ווס עס איז ניט צו גפונען אזו איין טייערר בעל מלאכה אונ האט גהאט טייער ווערק צייג צו דער מלאכה אונ דיא בת יחידה הט מיט דע בחור חתונה גהאט אונ הט אים זייער ליב גהאט אין איין קורצר צייט האט מען אויף דעם יונגן מאן אום גבראכט איי שלעכטס בלבול אונ ער האט גימוזט אנטלויפן אין איין ווייטר מדינה אז דאס ווייב איז דער פון גוואר גווארין האט זי זייער שטארק גוויינט אונ האט צו אים גיזאגט ווי פיל האב איך גוואַרט אויף דיר אונ אז גאט האט מיר גהאלפן איך זא האבן איין מאן אזו ווי איך האב גוואלט אונ צוב סוף · בין איך מיט דיר ניט גזעסן קיין לאנגי צייט אין איינם · אונ דע מאן האט זיא גטרייסט · אונ זיא האט זיך ניט גוואלט טרייסטן · זיא האט גיזאגט אמת עס הט זיך גטראפן אזעלכ זאכן בעסערי וויבער פון מיר · פון דעסט וועגן איז זייער ווייטיג ניט אזו וויא מיין ווייטיג וואָרום זייא זענן גזעסן מי זייערי מאנן פיל צייט איז דאס ליבשאפט צווישן זיי שטארק אונ זיי וועלן זיך איינם אונ דעם אנדרן ניט פר געסן · אובע איך תאמשי איך האב דיך ליב פון דעסט וועגן קען דאס ליבשאפט פאר געסן ווערן ווייל עס איז ניט פון לאנג או זאמר וועסט דוא זיך · ניט אוב קערן נאך אבאל צו מיר · אזוא קען איך מיך טרייסטן · דער בוה איז גוועזן דער מא

אַפּוֹ׃ יג מִמָּרוֹם שָׁלַח־אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי וַיִּרְדֶּנָּה פָּרַשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלַי הֱשִׁיבַנִי אָחוֹר נְתָנַנִי שֹׁמֵמָה כָּל־הַיּוֹם דָּוָה׃ יד נִשְׂקַד עֹל פְּשָׁעַי בְּיָדוֹ יִשְׂתָּרְגוּ עָלוּ עַל־צַוָּארִי הִכְשִׁיל כֹּחִי

נתנני

רש"י

גם זה לשון ינון : (יג) וירדנה : וירדה אותה ושבר אותה ע"י רידוי ם ויסורין לכך הנו"ן דגושה ב לפותרו בלשון יחידית כמו ישנה יכרסמנה ירענה שהעלם ל' נקבה כמו דלת אומר (יחזקאל לז ד) העצמות היבשות שבר כל אחת ואחת . ד"א וירדנה כמו (שופטים יד ט) וירדהו אל כפיו הריק את המוח גורר ורודה המוח מתוכו : (יד) נשקד עול פשעי בידו : אין לתיבה זו דמיון במקרא ובלשון ארמי של פסיקתא קורין לדרבן מסקדא מלמד הבקר ואומר אני נשקד פויינטרינ"ש בלע"ז נקודים מנומרים ומשומנים היו פשעי בידו של הקב"ה לזכרון לא נשכח ממנו ותשלומיהם : ישתרגו : נעשו קליעות ועלו על צוארי לשון משנה אין

שפתי חכמים

הודיע' נעדה לרבים ופי' זה לאפוקי הפי' השני שפי' הס"ח חלק והוא מכאן לקובלנא מן התורה כשאדם מודיע לערו לאחר צריך שיאמר לו לא הבא זאת לך כמו שבא אלי כי קשה הוא לשמוע שפעמים חוזרת עליו והמקפיד ע"ז אין בו משום ניחום וכאן לא פי' רק הפי' השני כי נראה לו עיקר דהכא משמע ליתא דקובלנא : ם מתלה פי' שהו וירדנה בה"א וכתב שהוא כמו וירד אותה ואח"כ ק"ל דאין שייך לשון וירד בעצמו' לזה פי' וישבר וק"ל והיכן מצינו וירד שהוא ל' שבירה ל"ש ע"י רדוי ויסורים א"כ מלת וירד מורה על הסבה שגורמת השבולה לא על השבולה עצמה : ב כדי לפותרו בלשון יחידית וכו' וכוונת המקונן כדי להגדיל המכה דאם הוא לשון יחידית אזי קשה דעצמותי משמע רבים וירדנה משמע יחידה ועל כרחך צריכים לפרש שובר כל אחת ואחת לאפוקי אם היה נו"ן הרבים כמו שכתב החזקוני בס' ויחי דהאי וירדנה ברבות משתעי לא הוי משתמע דשיבר כל העצמות גם משמע שהיכרם בבת אחת ואין המכה כ"כ גדולה כמו אם שיבר כל אחת ואחת בפני עצמה ותדע שכוונת רש"י כך הוא דאי כוונתו רק לפרש הכתוב כל"ל והנו"ן דגושה מפני שהיא לשון יחידית ומדכתב לכך הנו"ן דגושה כדי לפותרו וכו' עכ"ל דק"ל למה אמר הנביא הנו"ן דגושה ולא אמר בלא דגושה דהוי נו"ן הרבים מאחר דברבות משתעי לזה כתב לכך הנו"ן דגושה דכוונת הנביא כדי לפותרו בלשון יחידים וכו' ופירושו שיבר כל אחת ואחת . ואחר

פירוש ע"ם

גמאכט טרויערן אין טאג פון זיין גרים צארן : (יג) מִמָּרוֹם שָׁלַח אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי וַיִּרְדֶּנָּה פון הימל האט ער געשיקט איין פייער אין מיינע ביינער אונ האט גיטאן געוועלטיגן אויף מיר פָּרַשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלַי ער האט פאר שפרייט איין נעץ צוא מיינע פיס הֱשִׁיבַנִי אָחוֹר ער הט מיך גימאכט ווידר קערן אהינטער נְתָנַנִי שֹׁמֵמָה כָּל הַיּוֹם דָּוָה ער האט מיך גגעבן פר וויסט אגאנצן טאג איז מיר וויא : (יד) נִשְׂקַד עֹל פְּשָׁעַי בְּיָדוֹ עס איז וואָרן גציכינט דער יאך פון מיינע עבירות אין די הענט פון השי"ת זיי זאלין ניט פאר געסן ווערין אין איר צאל יִשְׂתָּרְגוּ עָלוּ עַל צַוָּארִי זיי זענן וואָרין גיפלאכטן אונ זענין אויף גיגאנגן אויף מיין האלז הִכְשִׁיל כֹּחִי

קול יעקב

ארום גוואָרן ער הט שון גבארפט גיין אין דיא הייזר בעטן ברוט אונ ער האט זיך גוהג גוועזן וויא אלי ארומי לייט צוא גיין אין דיא שענקין איז זיך איין חידוש וויא עס קומט אזו איין איידלער ארומאן זאל זיך מבוזה זיין אונ זאל גיין אין די שענקין וואס אז דעם קען מען אוך לעבן אז מען זאל זיך ניט מבזה זיין אונ גיין אין דיא שענקן . נאר דער תירוץ איז אוף דעם חאטשי פריער אז ער איז גוועזן איין עושר איז נים גוועזן זיין מנהג צוא גיין אין דיא שענקין נאר פירן אז מען האט אים שמארק גבעטן ער זאל גיין אין איין שענק נאר פון דעסט וועגן אצונד ווייל ער דארף זיך מבזה זיין וועגן ברויט דער צוא איז ער זיך איין בת ווארום אן קיין ברוט קען ער זיך ניט לעבן האט ער זיך שון אפ גטאן דיא בושה פון זיין פנים האט ער שון קיין בושה נים צוא גיין אין דיא שענקן איך חאטשי ער קען לעבן אן דעם אויך : דער נמשל איז : גאט האט בשאפן דיא וועלט אונ האט בשאפן דיא מענטשן די זאל זיך פאר ברענגן זיין צייט אין דער עבודה פון גאט אונ מיר טאן נים אזו מיר פר ברענגן אונזר צייט מיט נארישקייט אונ מיר זוכן פרנסה חאטשי פרנסה מזון מיר זיך האבן נאר חייל מיר האבן שוין אוועק גלייגט דיא צייט פון גאטס עבודה אונ מיר פאר ברענגין דיא צייט בים פרנסה ווס מען מוז האבן פאר ברענגין מיר שון דיא צייט מיט דברים בטלים אוך חאטשי עס איז נייטיג דאס קלאגט ירמיה הנביא אויף אתר גלות אז מיר זענן גוועזן אויף אונזר ערד אין ארץ ישראל אונ עס האט אונז גאר נים גפעלט האבן מיר פאר בראכט אונזר צייט גאר אין דער עבודה פון גאט אבער אצונד אין גלות (כל עמה נאנחים מבקשים להם) דאס גאנצע פאלק בעט ברוט ווייל זייא האבן קיין ברוט נים . זענן מיר שון גוואונט גוואָרן צוא פאר ברענגן אונזר צייט נאר וועגן ברוט אונ ברוט מוז מען זיך האבן פר ברענגן מיר שון דיא צייט וועגן נארישקייט אוך . דאס איז דר פשט (כי הייתי זוללה) איך בין גוואָרין איין פרעסירין אזו וויא איין פרעסיר ברענגט אוס געלד נים ווס נייטיג איז אזו פאר ברענגין מיר די צייט אויף נארישקייט וואס נים נייטיג איז : ראה ה' והביטה כי הייתי זוללה) זעה גאט אונ קיק אז איך בין גיוואָרין אפרעסירין . דער מדרש זאגט . דאס לשון זעהן איז אויף איין זאך וואס איז נאהינט אונ דאס לשון קיקין איז אויף איין זאך וואס איז ווייט . עס איז איין דמיון . איין עושר איז גייער ארום גוואָרין אונ הט זיך אונ זיין שטאט גיטער גישטמט איז ער אוועק אונ איין אנדרי שטאט וויא מען קען אים נים אונ האט דארט גיהאקט האלץ ער זאל זיך דינגן ברוט איין מאל האט זיך פאר גיטראפן איין מענש אוס זיין שטאט וואס ער האט דעם אם גיקומינים עושר גיקענט פון פריער . האט זיך דער מענש דער מאנט וויא דער איז פריער גיוועזן איין עושר אונ איז גוועזן שיין אויף דעם פנים אז עס איז נאר גיט גוועזן דער אנדריר זאל זיין שיין אזו וויא ער .

ווער

י יָדוֹ פָּרַשׂ צָר עַל כָּל־מַחֲמַדֶּיהָ כִּי־רָאֲתָה גוֹיִם בָּאוּ מִקְדָּשָׁהּ אֲשֶׁר צִוִּיתָה לֹא־יָבֹאוּ
בַקָּהָל לָךְ׃ יא כָּל־עַמָּהּ נֶאֱנָחִים מְבַקְּשִׁים לֶחֶם נָתְנוּ מַחֲמוֹדֵיהֶם יתיר ו' בְּאֹכֶל
לְהָשִׁיב נָפֶשׁ רְאֵה יְהוָה וְהַבִּיטָה כִּי הָיִיתִי זוֹלֵלָה׃ יב לוֹא אֲלֵיכֶם כָּל־עֹבְרֵי דֶרֶךְ
הַבִּיטוּ וּרְאוּ אִם־יֵשׁ מַכְאוֹב כְּמַכְאֹבִי אֲשֶׁר עוֹלַל לִי אֲשֶׁר הוֹגָה יְהוָה בְּיוֹם חֲרוֹן

ל' זעירא

שפתי חכמים

שתקו על שבתיה ומדאמר משבתיה ש"מ תרתי כן סוא לפי פשוטו . ומדרש אגדה דורשו לשון שבת לאחוד : י לא תזכור הל"ל ולמה אמר לא זכרה לשון עבר לכ"פ כשהיו חוטאים וגו' והוסיף לפיכך ותרד פלאים דאל"כ מה עניין זה לזה : ה במדרש רבות ידו פרש צר אתה מוצא בשעה שנכנסו שונאים לבית המקדש נכנסים עמונים ומואבים עמהם והיו הכל רצים לבוז כסף וזהב ועמונים ומואבים רצים לבוז את התורה כדי לעקור לא יבא עמוני ומואבי וכו' ויהיה פי' בפסוק ידו פרש צר על כל מחמדיה כאשר ראתה גוים באו מקדשה לבוז כסף וזהב ובפוכם באו עמונים לבוז בספרי תורות אשר צויתה בה לא יבאו בקהל לך ומלת כי פה אינה נתינת טעם כי אין סוא טעם כי ראתה גוים כו' לגזרת ידו פרש צר וכו' וכאשר פרשתי הוא נכון וזהו כוונת רש"י שהאריך ואמר הכל נפנו לבוז כסף וזהב והם נפנים וכו' הל"ל רק ידו פרש צר עמון ומואב על כל מחמדיה ס"ת כדי לשורפם לפי שכתוב וכו'. ולמה ליה למימר מה שעשו שאר הגוים אלא עכ"ל כדי לפרש כי ראתה גוים וכו' : ל בפרק חלק ופרש"י ז"ל חד ליפנא לקובלנא כשים לו גרס יודיענה לרבים וזהו שפי' אח"כ ראו מה עשו לי כע

רש"י

כשהיו חוטאין לא נתנו לב מה תהיה אחריתן י לפיכך ותרד פלאים ירידתה נפלאת פלאים הרבה שהכל פליאים שאירע לה מה שלא אירע לכל עיר : (י) ידו פרש צר עמון ומואב : על כל מחמדיה ספרי תורות שנאמר ב בהם (תהלים יט יא) הנחמדים מזהב הכל נפנו לבוז כסף וזהב והם נפנים על ספרי תורות כדי לשורפם לפי שכתוב בהם (דברים כג ד) לא יבא עמוני וגו' : אשר צויתה לא יבאו בקהל לך : אלו עמון ומואב : (יב) לא אליכם · לא תהא כצרה הזאת עוד לכל עוברי על דת אמרו חכמים מכאן לקובלנא מן התורה ל ראו מה עשה לי הביטו וראו וגו' : אשר עולל לי · אשר נעשה לי : אשר הונה ה' : אותי ביום חרון אפ

קול יעקב

פר שעמם (כי ראו ערותה) ווארום זיי האבן גזעהן איר שאנד · עס איז איין משל איין פאטר מיט איין זון זענן געזעסן ביא איין טיש אונ האבן געגעסן אונ גרוסי לייט זענן אוך געזעסן ביי דעם טיש האט דער פאטר גזעהן אז דער זון האט גטאן ביא דעם טיש איין מעשה רע האט דר פאטער אים גשלאגן פאר זייערי אוגן זאגט איינר פון דיא גרוסי לייט צוא דעם פאטר איך זעה אצונד פון דיר איין נייעס וואס איך האב נאך קיין מאל ניט גזעהן פון דיר · ווארום איך גדענק איך בין אמאל אריין גקומן צוא דיר פלוצלונג אונ דוא ביזט גוועזן אין כעס אוף דיין זון אונ האסט אים גוואלט שלאגן אונ אז דוא האסט מיך גזעהן אריין קומן האסט דוא אים שון ניט גשלאגן ווייל דו האסט אים ניט גוואלט מבייש זיין אונ אצונד האסט דו אים גשלאגן אונ האסט אים מבייש גוועזן חאטשי כיר זענן אלי דא · ענפערט דער פאטר דעמנצומאל האסט דו ניט געזעהן זיין מעשה רע ווס ער האט גטאן האסט דוא ניט נדארפט זעהן זיין עונש · אבער אצונד אז איר האט אלי גזעהן זיין מעשה רע דארפט איר זעהן זיין עונש אויך דרום האב איך אים גשלאגן פאר אייערי אוגן איר דאס אלי גזעהן · דער נמשל איז אזו · פריער זאגט דר פסוק (ראוה צרים שחקו על משבתיה) עס האבן זיא גזעהן דיא בלייזונגר האבן זייא זיך גפרייט וואס עס איז איר פר שטערט אין גלות דיא שבתים מיט ימים טובים · איז דאך קשה וויא אזו האט גאט ניט חס אוף דיא יודנס כבוד ער זאל זייא מבייש זיין דיא היידען זאלן זעהן · דרום זאגט דער פסוק ווייטר (כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה) דיא אלי ווס האבן זיא פריער ערליך גהאלטן האבן זיא אצונד פאר שעמט ווארום זייא האבן גזעהן איר שאנד ווען דיא יודן זאלן גוועזן זונדיגן פאר בארגן קיינר זאל ניט זעהן וואלט זייא גאט אוך ווען גשטראפט פר בארגן אבר אז זיי האבן אנפלעקט זייער שאנד אלי היידען האבן גזעהן איר שאנד וויא זייא האבן גזונדיגט דרום האבן זיא אלי היידען איר עונש : (יא) (כל עמה נאנחים מבקש לחם וגו') ירמיה הנביא האט גקלאגט אוף דער שטאט ירושלים גאר איר פאלק טאן זופצן אין בעטן ברוט ראה ה' ותביטה כי הייתי זוללה) זעה גאט אונ קוק אז איך בין גוארן איין דמיוי · איין עושר זון איז זיי

פירוש ע"ט

צו טאן איבר מיר זיין שטראף : (י) ידו פרש צר זיין האנט האט פאר שפרייט דער באלייזיגר דאס איז עמון ומואב על כל מחמדיה אוף גאר איר גלוסטיקייט דאס איז גימיינט דיא ספרי תורה כי ראתה גוים באו מקדשה דען זיא האט גיזעהן פעלקר זיינען גיקומען אין איר בית המקדש אשר צויתה לא יבואו בקהל לך ווס דוא האסט גיבאטן דס זיי זאלן ניט קומען אין דעם קהל וואס צו דיר איז : (יא) כל עמה נאנחים מבקשים לחם גאר איר פאלק טוען זיפצן אונ בעטן ברוט נתנו מחמדיהם באוכל זיי האבן גיגעבן זייערי גלוסטיקייט פאר עסין להשיב נפש צו דער קוויקן איר לייב ראה יי' והביטה זעה דוא גאט אונ לוג כי הייתי זוללה דאס איך בין גוואורן איין פרעסערן : (יב) לא אליכם כל עוברי דרך עס זאל ניט קומען אוף אייך אזו איין צרה אלע וואס פארן איבר דעם וועג פון דער תורה הביטו וראו אם יש מכאוב וגו' לוגט אונ זעהט אוב עס איז פר האנדן איין ווייטאג ווי מיין ווייטאג אשר הונה יהוה ביום חרון אפו וואס גאט האט מיך

ימי עניה ומרודיה כל מחמדיה אשר היו מימי קדם בנפל עמה ביד־צר ואין עוזר
לה ראוה צרים שחקו על־משבתה : ח חטא חטאה ירושלם על־כן לנידה היתה כל־
מכבדיה הזילוה כי־ראו ערותה גם־היא נאנחה ותשב אחור : ט טמאתה בשוליה
לא זכרה אחריתה ותרד פלאים אין מנחם לה ראה יהוה את־עניי כי הגדיל אויב :

ידו

רש"י

עניה : ימי חורבנה ז שהביאה לידי עוני : **ומרודיה** : הוא לשון לער כמו (שופטים יא לז) וירדתי על ההרים (תהלים נה ג) אריד בשיחי ואהימה : **כל מחמדיה** : וזכרה כל טוב. ח מחמדיה שמימי קדם : **שחקו על משבתיה** : שמחו על שביתת משושה חגה חדשה ושבתה ט ומ"א דורשו בלשון אחר שהיו שובתין בגולה בשבתות וימים טובים ושומטים בשביעית והיו העכו"ם משחקים עליהם ואומרים שוטים בארלכם לא שמרתם ועכשיו בגולה השמרון : (ח) **לנידה** · לגולה לשון נע ונד איסמוב"ר בלע"ז : **ערותה** · קלונה : **נאנחה** · לשון נפעלה שופפיר"ר בלע"ז : **גם היא נאנחה** · הוא שם דבר שופפוריר"א : (ט) **טומאתה בשוליה** · לשון בנאי הוא דם נדותה ניכר בשולי בגדיה כלומר הפאותיה גלויין הרבה עשאהן בגלוי : **לא זכרה אחריתה** :

שפתי חכמים

רש"י דשנת גאולי חסר כתיב : ז דק"ל דברים דסתרי אהדדי נינהו דאם זכרה ימי ענייה אם כן לא היה מחמדים ואם מחמדיה אינם ימי ענייה · לכ"פ דאינם בזמן אחד דימי עניה הם אחר החורבן וזכרה ימי חורבנה שהביא לידי עוני וכל מחמדיה שמימי קדם קודם חורבנה : ח לאפוקי שלא תפרש ספרי תורות כמו שפירש בסמוך יד פרש נר על כל מחמדיה · לכ"פ דהכא פירושו כל טוב מחמדיה דהכא בענין כטובות שהיה לה משתעי : ט וקשה בזה דמשמע דרש"י מפרש שבתותיה לשון השבתה וביטול ואח"כ אמר משושה חגה חדשה ושבתה ומשמע דמפרשו לשון שבת ונראה דכוונת רש"י דאי לשון השבתה דבר לחוד הוא והיינו השבתת המקדש הל"ל שהקו על שוממתיה אלא עכ"ל על שביתת הדשה ושבתה ואם תאמר אם הוצרך לפרש לשון שבת א"כ למה לא מפרשו במדרש אגדה שהוא לשון שבת לחוד · וי"ל דאם כן הל"ל

פירוש ע"ט

טעג פון איר פיין ומרודיה און איר קלאג כל מחמדיה אלע אירע גלוקסעליגקייט אשר היו וואס זייא זענען געוועזן מימי קדם פון דיא ערשטע טעג · נאך געדענקט זיא בנפל עמה אין טאן פאלן איר פאלק ביד צר אין האנט פון דעם באלייזיגער ואין עוזר לה און עס איז ניט פאר האנדן קיין העלפר צוא איר ראוה צרים עס האבן איר געזעהן די באלייזיגער שחקו זייא האבן געלאכט על משבתה אויף אירע פר שטערונג יום טוב און שבת : (ח) חטא איין זינד חטאה זיא האט געזינדיגט ירושלים על כן דרום לנידה צו איין פאר וואגלונג היתה איז זיא געווארין כל מכבדיה אלע די וואס האבין זי געערט הזילוה האבען זיא פאר שמעהט כי ראו ערותה דען זייא האבן געזעהן איר שאנד גם היא זי אויך נאנחה זיא טוט זיפצן ותשב אחור און זיא האט ווידר גיקערט אהינטער איר פנים : (ט) טמאתה בשוליה אירע אומריינקייט איז אין איר זום פון אירע קליידר כלומר אירע עבירות זענן געווען אנטפלעקט לא זכרה אחריתה זי האט זיך ניט גידאכט וואס קען איר זיין פאר איין סוף דער פר און דרום ותרד פלאים האט זי גינדערט וואונדערליך כלומר אלע וואונדערין זיך אוף איר נידערן אין מנחם לה עס איז ניט פאר האנדין קיין טרייסטר צוא איר ראה יי את עניי כי הגדיל אויב זעה דוא גאט מיין פיין דאס דר פיינט האט גיגרייכט

קול יעקב

פאטר איז אים נאך גגאנגן הט זיך דר זון גדאכט אז דער פאטר איז אים נאך גגאנגן ער זאל אים שלאגן דער פר וואס ער הט אים גמאכט ווינדן און דר זון קוקט אזו דורך דעם פענצטר זעהט ער וויא דר פאטער גוט דעם רופא געלט און געזעגנט זיך מיט אים שרייט דער זון צוא דעם פאטר · דוא בצאלסט אים פר דר רעה וואס ער האט מיר גטאן אזעלכע זעה איך אז דוא בוסט מיר אוך גוואָרן אום דער באָרמכית וואָרום איך זעה אז דו בצאלסט אים דר פאר וואס ער האט מיר גמאכט ווינדן ענפערט אים דער פאטר דוא שוטה דער פון קינסטו וויסן אז ער האט דיר קיין שלעכטס ניט גטאן אדרבה ער האט דיר גוטס גטאן דוא וועסט ווערן גהיילט פון דיין קרענק הט ער דאך די ווערט איך זאל אים בצאלן דאס זאגט דער פסוק (היו צריה לראש) אירע בליידיגר זענן גוואָרן צו עלצטי ווייזט זיך אום פון דעם פסוק אז גאט בצאלט גוטס צו דיא וואס האבן גטאן שלעכטס דער שטאט ירושלים אבר עס איז אזו עס איז נאר פונקט וויא דר רופא ווס ער טוט דעם מענטשן יסורים און דיא יסורים זענן דעם מענטשן איין רפואה דס זאגט דר מדרש וועסט מיינן אז גאט הט גמאכט טרויערן דיא שטאט ירושלים אום זונסט גאר אן השגחה אזוי ווי דיא היידין מיינן זאגט ווייטר דר פסוק עס איז ניט אזו · (על רוב פשעיה) ער האט זיא גמאכט טרויערן ווייל זיא האט פיל גזינדיגט דרום הט דאס גאט גטאן כדי דיא יסורים זאלן מכפר זיין אויף די זינד והראיה (היו צריה לראש) מיר זעהן דיך אז דיא וואס טוען אונז שלעכטן בצאלט זייא גאט דס זייא וועלן עלצטי · מן הסתם טוען זייא אונז מיט דעם שלעכטן איין טובה מיט דעם ווילן פון גאט פונקט ווי דער פאטר האט גענטפערט דעם זון אז דר רופא טוט אים איין טובה אזוי טוען אונז דיא היידן אוך איין טובה דיא טובת איז אז דם שלעכטס

וועט זיין איין כפרה אויף אונזרי זינד : (ח) (חטא חטאה ירושלים) דיא שטאט ירושלים האט גזונדיגט (על כן לנידה היתה) דרום איז זיא גוואָרן צו איין פר וואגלונג (כל מכבדיה הזילוה) אלי וואס האבן זיא ערליך גהאלטן

בתולתיה נוגות והיא מר־לה : ח היו צריה לראש איביה שלו כי־יהוה הוגה על־
רב־פשעיה עולליה הלכו שבי לפני צר : ו ויצא מן־בת מבת קרי ציון כל־הדרה
היו שריה כאילים לא־מצאו מרעה וילכו בלא־כח לפני רודף : ז זכרה ירושלם
ימי

שפתי חכמים

לכן מילאה ממנה ולמה מקונן על זה · לכ"פ ומקום שגלתה ויושבת שם לא מצאה מנוח : ו דק"ל אם הם אויבים אינה בשלוה ממהם לכן פירש יושבים בשלוה לא בהם בשלוה עמהם· על כן יסד הפייט מלא רודפי ותכרה שנת גאולי · ומפרש

רש"י

עולי רגלים : נוגות : לשון יגון ואין שורש בתיבה אלא הנו"ן לבדה : (ה) שלו · יושבים ו בשלוה : הוגה · הדאיבה והוא לשון יגון : (ו) כאילים לא מצאו מרעה · כאילים אשר לא מצאו מרעה שאין להם כח לברוח שהולכים כחם ברעב : לפני רודף · כל רודף שבמקרא חסר וזה מלא שנרדפו רדיפה שלימה על כן יסד הפייט מלא רודפי ותכרה שנת גאולי כאלו חסר כתיב : (ז) זכרה ירושלם · בגלותה : ימי

קול יעקב

דאגה חעלן זיא זיך שון דער וועקן צוא מאן תשובה : (ח) (היו צריה לראש) זיא זענן גוואָרן אירע בלייידיגר צוא עלצטי (כי ה' הוגה על רוב פשעיה) וואָרום גאָט האָט זיא גמאכט טרויערן פון וועגן אירע פיל זונד אונזרי חכמים זאגן (כל המיצר נעשה ראש) דער וואָס איז מצער דיא יודן ווערט פר איין עלצטער איז דער טעם כדי מיר זאָלן האָבן מיין צער · עס איז איין דמיון · איין קינד איז קראנק גוואָרן איז דער רופא נקומן זעהן זיין קרענק האָט ער גזעהן אז זיין רפואה איז אז ער זאָל עטלעכי מאָל מייקען נאר דר רופא האָט פאר שטאנן אז דיא נאטור פון דעם קינד איז נים בכח צוא אסאך קרייטעכצר אין זיינע גדערים ווי פיל ער דארף טרונקן פון דיא קרייטעכצר כדי ער זאָל קענן פיל מייקענין האָט דער רופא אזו גטאָן ער האָט דאָס קינד גגעבן צוא טרונקן פון דיא קרייטעכצר וועדליג זיין נאטור קען פר נעמן אונ האָט אן גזאגט דיא משרתים אז דאָס קינד וועט אָן הייבן צוא מייקענן זאָלן זיא דאָס מייקעכץ נים פאר קערן גאר עס זאָל לונן פר זיינע אינגן כדי ער זאָל אוף דעם קוקן ווען אים שלאגן צוא דעם הארצן בחכמת מיאוסקיים וועט ער נאך מייקנין וועדליג דר שיעור איז פון זיין רפואה · דר נמשל איז מיר זענן גלאך בייא דעם כח מיר זאָלן קענן ליידן דיא צרות וואס עס קומט אונז פאר אונזרי זונד מאכט גאָט דער הובן דיא וואס גהעלטינן אובר אונז כדי מיר זאָלן זעהן אונזר פיינט וויא ער איז גרוס וועט זיין אונזר ווייטיג גרעסר · דאס זאגט דער פסוק (היו צריה לראש) זיא זענן גוואָרן אירע בלייידוגר צוא עלצטי (כי ה' הוגה על רוב פשעיה) ווייל מיר האָבן נים בכח צוא ליידן אזו פיל צרות ווי פיל עס קומט אונז פאר אונזר פיל זונד דרום איז גאָט אונז מצער מיט וואס אונזרי בלייידוגר ווערן עלצטי כדי דיא ווייטיג זאל אונז זיין גרעסר עס זאל זיין איין כפרה אוף אונזרי זונד : נאך איין מאמר אוף דעם פריערגן פסוק (היו צרית לראש כי ה' הונה) וואָרום גאָט האָט דיא שטאָט ירושלים גמאכט טרויערן · זאגט דער מדרש יעסט מיינן אז גאָט האָט זיא גמאכט טרויערן אימזיסט שטייט נאך דעם אונ פסוק (על רוב פשעיה) פון וועגן אירע פיל זונד · דער ענין דר פון איז אזו זאלסט וויסן אז דיא אלי צרות וואס מיר האָבן אין גלות טראכטן דיא אומות אז גאָט קוקט אוועק פון אינז אונ דס שלאגן וואס דיא היידן טאן אונז איז דאס מיט זייער ווילן וואָרום גאָט האָט אונז פר לאזט אונ איז אוף אונז נים משגיח ער זאָל זיך פאר אונז אן נעמן · אונ קיינר וועט אונז פון זייא נים מציל זיין אזו טראכטן דיא היידן אבר אין אמת איז דאס לונן דער חסד מיט דעם דר בארומהערציגער פון גאט הט זיך פון אונז נים אפ גטאן נאר ווייל מיר האבן גזונדיגט מוזן מיר ליידן דיא צרות מיט דיא בוטערי יסורים כדי עס זאל אונז נאך דעם גוט זיין עס איז איין משל בייא איינם איז קראנק גוואָרן זיין בן יחיד האָט ער גשיקט נאך דעם רופא ער זאָל דעם אן שלאגן אדור האָט דער רופא איין ווינק גטאן צוא דעם פאטר אז דער פאטר זאל ארוס גיין פון דער שטוב דער זון זאל אים נים זעהן אונ זאל זיך פאר בערגן אוף דעם פאטער ער זאל נים לאזן דעם רופא אים שלאגן אדור · דער פאטער האָט אזו גטאן אונ איז ארוס גגאנגן אז דר זון האָט גזעהן אז דר פאטר איז ארוס גגאנגן האָט ער זיך שון גמוזט לאזן שלאגן אדור · נאך דעם ווי דר רופא הט אים שוין גשלאגן אדור איז דער פאטר צוריק אריין גקומן אין שטוב אריין · שרייט דער זון מיט איין גרויס קול מיין ליבר פאטר וועה וויא דער מענטש איז גקומן אונ האָט מיר גמאכט ווינדן איך ווייס נים פר וואס זאגט דער פאטר צו דעם רופא אוף קאווים נייא ארוס פון מיין שטוב דוא שלעכטר מענטש איז דער רופא ארוס גגאנגן אונ דער

פירוש ע"ם

נאנזים זוי טוען זיפצן בתולתיה אירע יונג פרויען נוגות זיי נענן טרויעריג והיא אונ זיא דיא שטאָט ציון מר לה איז ביטר צוא איר : (ה) היו זיי זענן גוואָרן צריה אירע בלייידיגר לראש צוא עלצטי איביה אירע פיינד שלו זייא זענן בשלוה כי יי דען גאָט הוגה ער האָט איר גמאכט טרויערן פאר רוב פשעיה פון וועגן אירע פיל זינד עולליה אירע יונגע קינדר הלכו שבי זייא זענן גיגאנגען אין גיפענקניש לפני צר פאר דעם באליידיגער : (ו) ויצא אונ עס איז ארוס גיגאנגן מן בת ציון פון דיא שטאָט ציון כל הדרה גאר איר שונהייט היו זייא זענן גיוואָרן שריה אירע האַרן כאילים אזו וויא די אינדן לא מצאו מרעה ווס זיי האָבן ניט גפונען קיין ווייידונג וילכו אונ זייא זענן גיגאנגן בלא כח אָן קראפט לפני רודף פאר דעם נאך יאגער : (ז) זכרה זי טוט גידענקן ירושלים אין גלות ימי עניה די

מֵעֹנִי וּמֵרֹב עֲבֹדָה הִיא יָשְׁבָה בַגּוֹיִם לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ כָּל־רֹדְפֶיהָ הִשִּׂיגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים׃ ד דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת מִבְּלִי בָּאֵי מוֹעֵד כָּל־שְׁעָרֶיהָ שׁוֹמֵמִין כֹּהֲנֶיהָ נֶאֱנָחִים בתולתיה

רש"י

ובמקום שגלתה ה וישבה שם לא מלאה מנוח : בין המצרים : שים גובה מכאן ומכאן ואין מקום לנוס : המצרים • גבולים של שדה וכרם ומדרש אגדה בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב : (ד) באי מועד :

שפתי חכמים

מעוני ומרוב עבודה : לכ"פ גלתה יהודה מארלם מעוני מחמת עוני : ה דק"ל אם ישבה בגוים לא מלאה מנוח אז ...

פירוש ע"ם

פאר טריבין געווארן יהודה פון איר לאנד מעוני פון וועגן פיין ומרוב עבודה אונ פון פיל דינסט וואס דיא כשדים האבן אוף איר בשווערט היא ישבה בגוים זי האט זיך בזעצט אונטר די פעלקר לא מצאה מנוח האט זיא ניט גיפונען קיין רואונג כל רודפיה אלע אירע נאך יאגר השיגוה האבן זיא גמאן גרייכן בין המצרים צווישן דיא גמארקן דס איז פון שבעה עשר בתמוז ביז תשעה באב : (ד) דרכי ציון דיא וועגין פון ציון אבלות זיינען טרויעריג מבלי באי מועד פון וועגין מען איז ניט עולה לרגל אוף זיי כל שעריה אלע אירע טויערן שוממין זיי זענן פאר וויסט כהניה אירע כהנים

קול יעקב

קוק ניט אוף דעם גוויין . אין עטליכע טעג וועל זייא אוף הערן צו וויינן אונ וועלן פאר געסן אן דעם קונד וואס איז גשטארבן • נאר איך וועל דיר זאגן אהארבערי זאך פון דעם דאזיגן איך האב גהערט אין איין שטוב אגוויין וואס דארט איז גשטארבן איין פאטער מיט אמוטער אונ עס איז איבער גבליבן גרוסי יתומים אונ אקליין קונד איז אוך איבר גבליבן דיא גרוסי יתומים גיין ארום אונ וויינן אונ דאס קלייני קונד וויינט אוך מיט אבוטער גוויין • אוף דעם דארף מען קלאגן אונ וויינן ווארום דאס קונד וועט קיין מאל ניט פאר געסין דיא פאטר אונ מוטער אונ וואס דאס קונד וועט גרעסר ווערן וועט ער מער טרויערן אוף דיא פאטר אונ מוטר ווארום ער וועט ניט האבן ווער עס זאל אים מגדל זיין אונ ער וועט בלייבן נאקיט אונ בארוויס אונ הונגעריג אונ דארשטיג אונ זייני עלטערי ברודער וועלן אים פאר לאזן אוף אים דארף מען יוא קלאגן • דער נמשל איז אוף אונז וואס מיר זענין אין גלות אזו וויא עס שטיים אין תהלים (על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון) אז דער מלך נבוכדנצר האט אונז פאר טריבן אין גלות זענין מיר גזעסן ביא דעם טייך פון בבל אונ מיר האבן גוויינט אז מיר האבן זיך דער מאנט אן דער שטאט ציון וואס זיא איז חרוב געווארן האט ירמיה גזאגט דאס גוויין וואס מיר גייאן אין גלות איז נאך גאר ניט אקעגן דעם גוויין וואס מען וועט דארפן וויינן נאך דעם אז מיר וועלן שון זיין אין גלות ווארום אצונד קענין מיר זיך נאך טרייסטן וואס איז צווישן אונז נאך דא תלמידי חכמים אונ ערליכי לייט אבר עס וועט קומן אזו איין ציים וואס מיר וועלן בלייבן נאקיט אן תלמידי חכמים אונ דא ערליכקיים וועט זיך אום לאזן אונ עס וועט ניט זיין ווער עס זאל אונז ווייזן דעם וועג פון דר תורה אונ דיא תורה וועט פאר געסן ווערן דענצמאל וועט איר באמת דארפן וויינין • דאס זאגט ירמיה הנביא (בכה תבכה) דו דארפסט אוך צו וויינן (בלילה) אונ דער נאכט • דאס מיינט מען אוף דעם גלות וואס איז גגליכן צו דר נאכט : (ג) (היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח) וויא זי איז גזעסן צווישן דיא פעלקר האט זיא ניט גפונן קיין רואונג • עס איז איין משל איין גרוסן עושר האט איז קראנק געווארן אונ ער איז גוועזן זייער איידל ביא דעם גאמיר אונ דיא רופאים האבן ניט גפונן צו אים קיין שום רפואה נאר איין תחבולה האבן זייא גפונן אז מען זאל אים אפ הוטן ער זאל נאר אביסל שלאפן ווארן אז ער שלאפט אביסל אונ דר היצט זיך אונגוויינונג איז דס דר מקור פון זיין קראנקהייט האט דער פאטר אזו גמאן ער הט אים ווינציגר אונטר גבעט אונטר דר זייט וועט אים ניט זיין אזו ווייך וויא פריער וועט ער ניט קענין שלאפן ווייל ער איז גוועזן זייער איין איידלער אבר אז עס איז אויסק גגאנגן עטליכי טעג איז ער שון גוואוינט געווארן דער מיט איז ער שון ווייטער גשלאפן אזו וויא פריער האט דער פאטר אים נאך ווינציגר אונטר גבעט כדי ער זאל ווינציגר שלאפן אזו הט דער פאטר גטאן אלי מאל וואס ער איז גוואוינט געווארן האט ער אים ווייניגר אונטר גבעט ביז ער איז שון גוואוינט געווארן צו שלאפן אוף דער הולר ערד אן איין שום אונטר בעט אז דער פאטר האט גזעהן אז ער שלאפט שון אוף דער הולר ערד אונ פילט ניט קיין שום צער האט דער פאטר לעבן אים גשטעלט שומרים זייא זאלן אים אוף וועקן פון דעם שלאף אונ דיא שומרים פלעגן אים שלאגן אז ער האט גוואלט שלאפן כדי ער זאל ניט קענן שלאפן • דער נמשל איז • נאר האט אונז פאר טריבן צווישן דיא היידן אז זייא זאלן אונז מצער זיין אונ זאלן אונז דער וועקן פון דעם שלאף וואס מיר זענן פאר שלאפן אין גאטס דינסט נאר ווייל מיר זענן שון גוואונט מיט דיא צרות אונ מיר שלאפן אלץ אונ קיינר דער וועקט זיך ניט ער זאל רופן צוא גאט ער זאל אונז אום לייזן פון דיא צרות ווייל מיר זענן שון מיט דיא צרות גוואונט געווארן אונ גאט איז זיך אובר איין דער בארמיגר • דער וועקט ער אונז פון אונזר שלאף אלי טאג מיט נייאי יסורים וואס מיר זענן מיט זייא נאך ניט גוואונט געווארן כדי מיר זאלן דער פילן דיא ווייטוג אונ מיר זאלן צו אים תשובה טאן דאס זאגט דער פסוק • (היא ישבה בגוים) וויא די יודן זענן גזעסן אין גלות צווישן די פעלקר אונ זענן שון גוואונט געווארן מיט דיא צרות פון דיא פעלקר אונ דאס אונצטעדניש פון דעם גלות איז שון ביא זייא פאר רעכענט פאר איין עבעטיקיים מוז שון גאט אוף זייא מחדש זיין אלי טאג נייע צרות בנו (לא מצאה מנוח) זייא זאלן ניט גפונן קיין

לָהּ מְנַחֵם מִכָּל־אֹהֲבֶיהָ כָּל־רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָהּ הָיוּ לָהּ לְאֹיְבִים׃ ג גָּלְתָה יְהוּדָה

מעני

שפתי חכמים

לדורות ולפי זה יהיה פירוש הכתוב כמו הככה בשביל עסקי לילה כלומר על מה שבכיתם בלילה : ד דק"ל וכי יש לעיר רעים לכ"כ אוהביה: *ד"ה מעוני מהמת דק"ל כיוצא מעוני ומעבודה קשה וגאולה היא ולא גלות ואיך אמר גלתה יהודה

רש"י

שהיא בוכה תמיד : כל רעיה • ד אוהביה : (ג) גלתה יהודה • מתרגלה : מעני : *מחמת עוני : ומרוב עבודה • שהכבידו עליה כשדים : היא ישבה בגוים •

קול יעקב

קרעפשמים וואס זיך גיט גשיקט אין דער תחלה אים צוא פרעגן איכה ווי זיין וואונג איז ווארום אין אלי קרעפשמים איז זיין וואונג אונ ער וואלט גוועזן פאר זיכערט דורך דעם עס זאל זיך אוף אים ניט גשיקן דאס ווארט איכה וויא אזו זיין מעמד איז ווארן ער וואלט תמיד גוועזן איין עושר ווייל ער האט קיין פרעמדין מענטשן ניט בעזעצט אין זייני קרעפשמים זייא זאכן אים באנזעהנין אבער אז ער האט באזעצט פרעמדי מענטשן את זייא האבן אים בגאזילת אנ ער איז ארום גווארן גשיקט זיך אוף אים צו זאגן דאס ווארט איכה צוא בקלאגן זיין מעמד. דאס אייגני איז גוועזן מיט אדם הראשון איידער ער האט גזונדיגט האט ער גוועלטיגט אויף דער גאנצר וועלט אויף אלי בשעפעניש אונ נאך דעם אז ער האט גזונדיגט האט גאט גגעבן איין כח צוא דער סטרא אחרא זיא זאל אויך האבן איין ממשלה אויף דער וועלט איז שון אויף אים גפאלן די שאלה איכה ווייל ער האט שון ניט גוועלטיגט אויף דער גאנצער וועלט אונ דער פסוק האט מרמז גוועזן אז דער סוף וועט זיין אז די סטרא אחרא וועט זיך אויך אים שטארקן אונ אויף זייני קינדער אז עס וועט אויף זייא זיך גשוקן די שאלה איכה וויא אזו זייער ארומקיים איז : (ב) (בכה תבכה בלילה) זיא טוט וויינען בייא נאכט. עס איז אמשל עס איז גוועזן איין הארטאווני לייפסקער סוחר אונ די קליינע לייפסקר סוחרים האבן גטומן אויף בארג סחורה בייא דעם הארטאוונ[י]ק אונ צו פאר קויפן איינציג ווייס אויף דער אייל די בעלי בתים • אמאל האבן די בעלי בתים אן גזעצט די קליינע סוחרים האבען די קליינע סוחרים גיט גקענט בצאלן דעם גרוסן סוחר פאר דער סחורה • אזו האט דער הארטאוונ[י]ק גמאנט די קליינע סוחרים אונ האט זיך אויף זייא גקלאגט אויף די בעלי בתים וואס האבן זייא אן גזעצט מילא דער וואס האט גהערט דעם הארטאוונ[י]ק זיך קלאגן אויף די קליינע סוחרים וואס זייא בצאלן אים ניט האט מען שולדיג גמאכט די קליינע סוחרים אבער דער וואס האט גהערט דאס גשרייא פון די סוחרים וואס זייא שרייאן אויף די בעלי בתים פאר וואס זייא בצאלן ניט האט מען גרעכט גמאכט די קליינע סוחרים אונ מען האט שולדיג גמאכט די בעלי בתים דרום דארפן די קליינע סוחרים ניט שווייגן אונ זאלן נאר שרייאן אויף די בעלי בתים כדי זייא זאלן זיך גרעכט מאכן פר מענשן • דער נמשל איז דער קלאג מיט דעם גוויין פון דעם הומעל אויף דעם וואס דאס בית המקדש איז חרוב גווארן אזו וויא אין ישעיה שטייט (הן אראלים צעקו) די מלאכים קלאגן אויף דעם בית המקדש וואס איז חרוב גווארן איז די קלאג נאר אויף אונז . גאט זאגט (אוי לבני שבעונותיהם התרבתי את ביתי) וויא צו מייני קינדער וואס דורך זייער זונד האב איך חרוב גמאכט מיין ביהמ"ק איז די גאנצי קלאג נאר אויף אונז • אונ מיר מאכן זיך גרעכט דער מיט וואס מיר קלאגן זיך אויף די היידען אז דורך זייא איז חרוב גווארן דאס בית המקדש ווייל זייא האבן אונז גמאכט זונדיגן דאס זאגט אונז ירמיה הנביא איר זאלט אייך ניט פאר לאזן אויף דעם גוויין פון דעם הומל וואס מען קלאגט אויף דעם בית המקדש אדרבא דאס קלאגן פון דעם הומעל איז נאר אויף אונז איז דאס בית המקדש חרוב דרום זאלט איר זיך ניט פאר לאזן אויף דעם קלאגן פון דעם הומל . נאר (בכה תבכה) זאלסט אליין וויינען אונ קלאגן אויף די היידען כדי דוא זאלסט זיך גרעכט מאכן ווען ניט וועט בלייבן דער דין אויף דיר פונקט וויא די קליינע סוחרים האבן גדארפט שרייאן אויף די בעלי בתים כדי זייא זאלן גרעכט בלייבן • נאך איין משל • עס איז גוועזן איין עושר וואס ער איז זייער ארום גווארן אונ האט ניט גהאט צו דער נערן זיין הויז גזונד נאר טרוקן ברוט • פלעגן זייא בייא דעם טיש עסין וויינג ברוט אזו וויא ער איז גוועזן גוואונט ווען ער איז נאך גוועזן איין עושר האט מען גגעסן בייא דעם טיש ווייניג ברוט ווייל עס איז גוועזן אנדרי שפייזן צו עסין זאגן די קינדער צו דעם טאטן וואס טראכטסט דוא מיר זאלן זיין זאט מיט איין שטיקל ברוט בייא דעם טיש אזו וויא פריער אז מיר האבן געסן בייא דעם טיש אנדרי שפייז זיינען מיר גוועזן זאט פון די אנדרי שפייז איז גוועזן גיניג איין שטיקל ברוט אבער אצונד אז מיר עסין ביין ניט נאר ברוט דארפסט דוא אונז על כל פנים געבן גיניג ברוט . דאס גלייכע האט ירמיה הנביא גזאגט צוא די יודן (בכה תבכה) דוא זאלסט נאר וויינען דוא זאלסט ניט וויינען ווינציג ווייל עס איז אונז אצונד מיין גיט איבער גבליבן אין פונקטן גלות מיר זאלן זיך ריין מאכן פון אונזרי זונד נאר מיט דעם גוויין • מיר האבען ניט קיין ביהמ"ק אונ קיין מזבח אונ קיין קרבנות עס זאל אויף אונז מכפר זיין עס איז אונז נאר גבליבן דאס גוויין מיר זאלן וויינען פאר גאט • דארפן מיר על כל פנים ניט קארגן צוא וויינן וועט דאס גוויין פאר אונז מכפר זיין : נאך איין משל איין קינד איז ארויין גקומן פון דער גאס צו דעם פאטר איך שטוב אריין אונ זאגט אוי וויא איך האב גהערט אגרויס גוויין אין איין שטוב וואס דארט איז גשטארבן בייא איין פאטר איין אונ איינציגער ע זאגט דער פאטר צו דעם קינד

א א איכה ישבה בדד העיר רבתי עם היתה כאלמנה רבתי בגוים שרתי
במדינות היתה למס׃ ב בכו תבכה בלילה ודמעתה על לחיה אין
לה

רש"י

(א) איכה ישבה בדד. ירמיה כתב א ספר קינות הוא המגילה אשר שרף יהויקים על האש אשר על האח והיו בה שלש אל"ף ביתו"ת איכה ישבה. איכה יעיב. איכה יועם. שוב הוסיף עליו אני הגבר שהוא שלש אל"ף ביתו"ת שנאמר (ירמיה לו לב) ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה שלש כנגד שלש: בדד. גלמוד מיושביה: רבתי עם. יו"ד יתירה כמו רבת עם שהיתה עמה רב יש מדרשי אגדה הרבה ואני באתי לפרש לשון המקרא כמשמעו: היתה כאלמנה. ולא אלמנה ב ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה: (ב) בכו תבכה. שתי בכיות על שתי חורבנין: בלילה. שהמקדש נשרף בלילה דאמר מר לעת ערב הליטו בו את האור. דבר אחר בלילה לילה של בכיית מרגלים בתשעה ג באב גרמה להם. דבר אחר בלילה שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה עמו: ודמעתה על לחיה. מתוך

שפתי חכמים

א כוונתו בזה מדאמר ירמיה אני הגבר ראה עני בשבט עברתו פירש היה מתאונן ירמיה לומר אני הגבר ראה עני כפרש"י לקמן וא"כ מאחר שפם אמר אני הגבר ראה שבוא בתחלת הענין תחשוב שזו המגלה נביא אחר כתב שהרי כמה נביאים נתנבאו על חורבן הבית. לכ"כ ירמיה כתב ספר קינות והוא המגלה אשר שרף וכו' שוב הוסיף עליו אני הגבר וכו' כמו ענין בפני עצמו ולכן התחיל אני הגבר להורות שכאן הוא התחלת ענין אחר ולא אותה מגלה ששרף יהויקים ואת"פ ק"ל ומנ"ל דירמיה כתבה דילמא ירמיה לא כתב רק אני הגבר וזה נביא אחר כתב לזה מביא ראייה שיאמר ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה. פירש כהמה ששרף והתוספה הוא שלש כנגד שלש א"כ עכ"ל שאותה מגלה ששרף היה הג' אלפא ביתות של ירמיה מתחלה ומה שכתב באל"ף בי"ת משום שעברה על התורה שנתנה באל"ף בית כך דרש רבי יוחנן בפרק חלק: ב דאם שב אל ישראל איכה אלמנה ממש שמת בעלה שהרי הם חיים וקיימים עד ישוב ה' מחרון אפו וישובו לארצם וכ"ש אם שב אל הסתקלות השכינה שאינה אלמנה ממש: ג בפרק חלק בלילה על עסקי לילה ופירש רש"י לפי שבכו אותו לילה בכיית חנם ומסיק בגמרא אמר להם הקב"ה לישראל אתם בכיתם בכייה של חנם ואני אקבע לכם בכייה

פירוש ע"ט

(א) איכה ישבה בדד ירמיה הנביא האט גקלאגט וויא זיצט אליין העיר דיא שטאט ירושלים רבתי עם וואס עס איז געווען אין איר פיל פאלק היתה כאלמנה איצונד איז זיא געווארין וויא איין וויט פרויא זיא איז וויא איין פרויא וואס ווארט אויף איר מאן וואס פון איר איז אוועק אין ווייטן לאנד אונ ווערט זיך אום קערן צוא איר רבתי בגוים זיא איז געוועזן איין פערשטין פון דיא פעלקר שרתי במדינות זיא האט גיהערשט אין לענדר היתה למס איז זיא געווארן צו צינש: (ב) בכו תבכה זיא טוט וויינן בלילה אין דער נאכט פון גלות וויינט זיא צו וויא ערליי וויינונג אויף ביידע חורבנות אונ ווידר ווייל דער בית המקדש איז פאר ברענט געווארין ביא נאכט. אונ דאס האט גורם געווען די גיוויין פון מרגלים ודמעתה אונ אירע טרערין על לחיה איז אויף אירע

קול יעקב

(א) איכה ישבה בדד העיר) ירמיהו הנביא קלאגט אויף דער שטאט ירושלים דער מדרש זאגט אזו עס שטייט אין הושע (והמה כאדם עברו ברית) דיא יודן האבן עובר געווען וואס גאט האט מיט זייא כורת ברית געוועזן אזו וויא אדם הראשון. גאט האט אזו גזאגט איך האב אדמין אריין געבראכט אין גן עדן אונ האב אים אן גזאגט ער זאל ניט עסין פון דעם עץ הדעת אונ ער האט עובר געווען אויף מיין געבאט האב איך אים פאר טריבן אונ האב אויף אים גקלאגט מיט דעם ווארט איכה. אזו וויא עס שטייט אין בראשית (ויאמר לו איכה) גאט האט גזאגט צוא אדמין איכה אזו דעסט גלייך זענן אדמס קונדער. אצונד דארפן מיר פאר שטיין דיא רייד פון דעם מדרש וויא אזו האט ער גגליכן דאס ווארט איכה צו דעם ווארט איכה האטשי דיא ביידי ווערטר זענין גלייך מיט דיא אותיות אבער מיט דער נקודה זענין זייא ניט גלייך נאר אז מיר ווילין דיא זאך געבן צוא פאר שטיין מיט איין משל וועט מען זעהן אז דיא ביידי ווערטר איכה אונ איכה האבן איין מיינונג. עס איז איין משל איינר האט בזעצט זיין זון אין איין דארף אין אונ דעם דארף איז געוען עטליכי קרעטשמים איבר גגעבן זיין זון אונ האט דיא אלי קרעטשמים אונ האט אים אזו אן גזאגט דוא זאלסט דיך היטן אז דוא זאלסט ניט בזעצן איין פרעמדין מענטשן אין א קרעטשמי ער זאל זייא בהאנדלן נאר דוא זאלסט אליין בהאנדלן דיא קרעטשמים אונ דיא מתנה פון דעם פאטר איז געווען דער מיט וואס ער האט אים אן גזאגט האט ער גמיינט דעם זינס טובה מאבער וועט ער אן טרעפן איין שלעכטן שכן וואס ער וועט אוועק גזלען פון זיי נעכך. דער זון האט דעם פאטר ניט גהערט אונ האט יא בזעצט פרעמדי מענטשן אונ דיא קרעטשמים ווארום ער האט ניט פאר שטאנן אקאראט דאס מיינונג פון דעם פאטר האט ער זיך גמאכט דער פון אגילעכטער אז דער פאטר איז געוואר געווארן אז דער זון האט אים ניט געפאלגט האט ער גשריבן איין בריף צוא דעם זון אונ האט מיין ניט געשריבן אין בריף נאר דאס ווארט איכה דאס מיינונג איז וויא איז דיין אורט אונ דיין וואונונג אונ אציים ארום איז דער זון ארום געווארן אונ דיא מענטשן וואס זענין דאך געווארן האט דער פאטר אים גשריבן אין דיא קרעטשמים אין בריף דאס אנדרי מאל דאס ווארט איכה דאס מיינונג איז. ער האט אים גפרעגט וויא איז זיין מעמד אונ דיא זאך קען מען שון פאר שטיין. ווען דער זון זאל געווען פאלגן דעם פאטר אונ ניט געווען בזעצן קיין פרעמדי מענטשן אין דיא

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

וכשמסיים ההפטרה יאמר זה

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן (וְרַחֲמָן) אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:

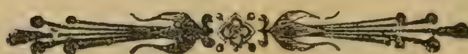
עַל הַכֹּל יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

א) כל מקום שפירש רש"י בתרגומו. שגם הוא סותר את העברי. פירוש שאין הפשט כמו העברי:
ב) ואונקלוס תרגם. אז אינו סותר התרגום אלא מפרש דעתו של אונקלוס:
ג) המתרגם. בכל מקום שהוא. אז סותר התרגום שהוא טעות:
ד) ותרגומו. אז מביא רש"י ראיה לפירושו שכן הוא:
ה) וכשהוא כותב התרגום. כגון דהילו או כיוצא בו ואינו אומר כתרגומו או תרגום. אז אינו קשה על העברי אלא רוצה ליישב ולפרש לשון התרגום כגון שהלתיה הוא מפרש שהוא לשון הואלה:
ו) וכשהוא אומר ואונקלוס תרגם בפנים אחרים. אז לשון המקרא נופל על לשון התרגום אך שמאריך בלשון:
ז) וכשהוא כותב העברי וגם התרגום כגון כבד תרגום יקיר ולא אתיקר אז הוא נפרש הפעולה שלא תטעה אחר העברי לומר שהוא נווי אלא שם דבר כמו כי כבד ממך הדבר. וגם כשמשנה לשון התרגום מן העברי לפי לשון התרגום יש לומר כגון ושריש בארץ וניפוש בארעא פירוש עבר והתרגום מהפכו להבא. או נקבה שכך. תרגום פרש אגרך שלא נאמר שהנו"ן שמוש:

שמות הטעמים

פַּשְׁטָא מֻנַּח זַרְקָא מֻנַּח סֶגּוֹל מֻנַּח | מֻנַּח רְבִיעִי מַהְפַּךְ
פַּשְׁטָא זָקֵף קָטֹן זָקֵף־גָּדוֹל מֵרְכָא טִפְּחָא מֻנַּח אֶתְנַחְתָּא
פָּזֵר תְּלִישָׁא־קְטַנָּה תְּלִישָׁא־גְדוֹלָה קַדְמָא וְאַזְלָא אַזְלָא־
גֵרֵשׁ גֵּרְשַׁיִם דַּרְגָּא תְּבִיר יְתִיב פְּסִיק | סוֹף־פָּסוּק: שַׁלְשֶׁלֶת
קַרְנֵי־פָרָה מֵרְכָא־כְפוּלָה יֶרַח־בֶּן־יוֹמוֹ:

און בייא מיר פאר ברענגען מיט נארישקייט. איך האב דער עיקר גמיינט זאלסט מיר געבן צוא לייען פר סחורה אז דיא וועסט זיין גוואנט בייא מיר אין שטוב. אצונד אז סחורה קופסטע בייא אנאנדערן נאך וואס קומסטע צוא מיר איין ריכטן מיין פאסצקע און זיין איך מיר למשא דאס זאגט דער נביא (כי תבואו לראות פני וגו') אמרת אין מאקי איך האב דיר גהייסן עולה רגל זיין צוא קומן אין בית המקדש. אבער מיין כוונה איז געווען דורך דעם וועט אריין קומן אין אייערי הערצער תורה ויראת שמים איר וועט קופן בייא מיר סחורה מצות ומעשים טובים אבער וועד פאר לאנגט פון אייך אז איר זאלט טרעטין אין מיין חצר אום זונסט:

(היו עלי לטורח נלאיתי נשא). ע"פ משל א עושר האט גהאט קינדער אונ אלע זענען געווען שלאף האט ער גנומען א היים א דאקטער ער זאל אכטונג געבן אויף זייערע רפואות אונ זאל זייא קארירין אונ האט דעם דאקטער זייער ליב גהאט כל זמן דיא קינדער האבן גנומען דיא רעצעפטן. אמאל זענען זייא געווארן געפערליך שלאף אונ דיא רעצעפטן האבן זייא ניט געוואלט נעמן האט דער פאטער אן גקוקט דעם דאקטער מיט גרוס צארן. פרעגט אים דער רופא וואס בין איך שולדיג וואס זייא ווילן ניט נעמן דיא רעצעפטן ענטפערט דער פאטער דורך דיר זענען מיינע צרות טאפעלט. ווען דוא זאלסט ניט זיין בייא מיר קיין רופא וואלט איך מיך מייאש געווען אונ וואלט מיך אפ גלאזט פון מיין הארץ אבער אצונד איך זעה בייא מיר א רופא אחכם וואס זייער ישועה קען קומן דורך אקליינם רעצעפט טוט מיר מיין הארץ וויא. הנמשל הקב"ה האט געגעבן שבתות וימים טובים צוא היילן דיא נפשות פון זייערע קרענק וואס מען זינדיגט אגאנצע וואך איז שבת א רפואה בדוקה אבער אז עס קומט שבת ויום טוב אונ מען גייט ארום מיט דברים בטלים מיט נארישקייטן אונ ווילן ניט נעמן דיא רפואות הנפש זאגט כביכול אייערע חדשים אונ אייערע ימים טובים זענען בייא מיר גפיינט. (היו עלי לטורח) זענען אויף מיר א טירחא איך קען זייא ניט פאר טראגן:

(רחצו הזכו הסירו וגו' לכו נא ונוכחה) ע"פ משל איינער האט גהאט צוא טאן מיט זיין ווייב איבער דיא נכסים וואס עס איז גפאלן פון איר פאטער בירושה. דער ווייל איז ער שלאף גווארן אונ וויא ער איז געלעגן אויף דעם קראנקן בעט האט ער ווייטער מיט איר גהאט צוא טאן. זאגט דאס ווייב צוא אים פריער זייא גזונד אונ שטארק דיך אונ ווער אטעגמש דער נאך וועלן מיר ביידע האבן אוויכוח. דאס זאגט השי"ת. (רחצו הזכו) וואשט אייך אפ אייערע עבירות אונ לייטערט אייך רייניגט אייך פון אייערע שלעכטע מעשים דער נאך וועט איר האבן אוויכוח מיט מיר:

(אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו). ע"פ משל איין עושר האט זיך גוואלט משדך זיין מיט א בחור איין מופלג האט דער עושר נשיקט נאך דעם בחורס פאטער וואס ער האט גוואנט ווייט אז דער פאטער זאל אויך מסכים זיין. אז דער פאטער איז גקומען האט ער ניט מסכים געווען האט אים דער עושר גוואלט געבן הונדערט רענדליך חוץ נדן פאר דיא קינדער. האט ער ניט גוואלט דער ווייל האט דער עושר גענדיגט דעם שידוך מיט דעם בחור אליין אונ מהאט גשריבן תנאים. וויא דער פאטער האט דער הערט האט ער אויך שון מסכים געווען דער נאך האט ער זיך גמאנט בייא דעם עושר זיינע הונדערט רענדליך. זאגט צוא אים דר עושר אמת איז אז איך האב דיר מבטיח געווען אבער ווען נאר בתנאי אז דו זאלסט מסכים זיין אויף דעם שידוך אבער אצונד אז דער שידוך איז נגמר געווארן אן דיין הסכמה האסט דוא צו מיר גאר ניט. דעם נדן וועל איך בוודאי משלים זיין אזו וויא איך האב מבטיח געווען אבער דיר גאר ניט. אזו השי"ת האט זיך משדך געווען מיט דיא כנסת ישראל אונ דר עיקר שידוך איז מיט דיא נשמה הרוחניות ווען זיא איז ראוי צוא קיום התורה והמצות אבער ניט מיט דעם גוף וויא עס שטייט (לא בגבורת הסוס יחפץ ולא בשוקי וגו') דעם נדן פון דר נשמה איז נאר בעולם הבא הרוחני וואָרן בעוה"ז הגשמי האט דיא נשמה קיין שום תענוג ניט שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. נאר זיא האט אבער אגוף וואס זיא איז אונטער איר רשות וויא אזון בייא א פאטער ווייל וואס פאר א מצוה דיא נשמה וויל טאן מוז זיא בעטן דעם גוף דיא פיס זאלן גיין דיא הענד זאלן טאן. תפילין. ציצית. סוכה. דריבער ווענט זיך אן דעם אז דר גוף איז איידיל אונ איז אויך מסכים צו דעם רצון הנפש. דארף מען דעם גוף אויך געבן א גמול אויף דר וועלט חוץ גמול הנפש לעוה"ב. אבער אז דר גוף איז ניט מסכים צום רצון הנפש. חאצבי דר נפש איז זיך מתגבר אוף דעם גוף אונ טוט מעשים טובים. אבער מיט גרוס כח אונ כבישת היצר. איז דר משפט אז דר גוף זאל ניט נהנה זיין בעוה"ז. דס זאגט דר נביא (אם תאבו ושמעתם). אז איר וועט טאן מצות ומע"ט ברצון הטוב דר גוף זאל אויך מסכים זיין ניט מיט נוט. (טוב הארץ תאכלו) וועט איר קענען הנאה האבן בעוה"ז אויך:

אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה
לך אלהים אחרים על־פני לא תעשה־לך פסל | כל־תמונה אשר
בשמים | ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים | מתחת לארץ לא־
תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות
על־בנים ועל־שלשים ועל־רבעים לשנאי ועשה חסד לאלפים לאהבי
ולשמרי מצותי: ס לא תשא את־שם־יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקה
יהוה את אשר־ישא את־שמו לשוא: ס שמור את־יום השבת לקדשו כאשר
צוך | יהוה אלהיך ששת ימים תעבד ועשית כל־מלאכתך ויום השביעי
שבת | ליהוה אלהיך לא תעשה כל־מלאכה אתה ובנך־ובתך ועבדך
ואמתך ושורך וחמרך וכל־בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך
ואמתך כמוך וזכרת כי־עבד היית | בארץ מצרים ויצאך יהוה אלהיך
משם ביד חזקה ובזרע נטויה על־כן צוך יהוה אלהיך לעשות את־יום
השבת: ס כבד את־אביך ואת־אמך כאשר צוך יהוה אלהיך למען
יארכן ימיך ולמען ייטב לך על האדמה אשר־יהוה אלהיך נתן לך: ס
לא תרצח: ס ולא תנאף: ס ולא תגנב: ס ולא־תענה ברעך עד שוא: ס
ולא תחמד אשת רעך: ס ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו
שורו וחמרו וכל אשר לרעך:

הפטרת דברים

כוכב מישראל

(על מה תוכו עוד תוסיפו סרה) ע"פ משל צוויא מענטשן האבן גבלאנזעט אין וועג איינער איז גיפארן אין אקארעטע מיט גוטע פערד און איז בלאבן גשווינד . און דער אנדערער איז גפארן אויף אפאהל פערדל און איז גגאנגן פאמעלך האט ער מקנא גוועזן ווייל דער חבר זעט גיכער קומען צוא הויז . ובאמת איז נאר פר קערט דער וואס פארט פאמעלך האט ער נאך ווייט צוא בלאנזען מיט אקליינע טרחא קומט ער קריק צום וועג אבער דער חבר האט שון פאר בלאנזעט פיל מיילן ער האט שון אוועיטן וועג צוא קומן צוא דעם דרך הישר . אזוי אז איינער טוט איין עבירה און ווייסט אז דס איז איין עבירה איז אים גרינגער תשובה צוא טאן . אבער דער וואס זינדיגט און רעט זיך איין אז ער איז נאך דער מיט אעובד יי . דער קען שון קיין תשובה ניט טאן ווייל וואס מיין שלעכטס ער טוט מיינט ער אז דער מיט איז ער קונה שלימות דאס זאגט דער נביא . (על מה תכו וגו') אויף דיא אייגינע זאך וואס איר ווערט גשלאגן (עוד תוסיפו סרה) טוט איר ווייטר דאס אייגינע ווייל נאך אייער דעה איז דס דר דרך יי . איר זאגט אז דער עונש איז ווייל איר האט גטאן ווינציג דריבר טוט איר מיין מיט מער התחזקות אזוי וויא איינער היילט זיך צוא פארן

כוכב מישראל

אין אשטאט נעמט ער פאסט און גייט אויף יעדרע סטאציע דיא פערד און שלאפט ניט איין כדי ער זאל גשווינד קומען צוא דעם ארט ווא ער וויל און מיטן וועג איז ער פאר בלאנזט איז וואס מער ער היילט זיך צוא לופין גשווינד דער ווייטערט ער זיך פון דעם ארט :

(כי תבואו לראות פני מי בקש זאת מידכם וגו') עפ"י משל אסוחר האט גזעהן אז פון זיינע גוטע פריינד קופט איינער שטענדיג סחורה פר מזומן געלט ביא אנדרן סוחר האט ער גקלערט אתחבולה אז ער זאל נאר ביא אים קופין איז ער גיגאנגן צוא אים אהיים און האט מיט אים גישמוסט מיט גוטע רייד טייערער פריינד פאר וואס קומסטע ניט קיין מאל צוא מיר אויף אוויזיטע אזוי וויא דיין פאטר פלעגט שטענדיג זיין ביא מיר און איז גוועזן מיט מיר גוט פריינדשאפט זיין כוונה איז גוועזן אז ער וועט נאר קומען צוא אים וועט ער שון ממילא אים געבן צוא לייזן אזוי וויא אגוטן פריינד דער מענטש הט אבער גאר ניט פאר שטאנען זיין כוונה פלעגט ער טאקי קומן צוא דעם סוחר און פאר זוימען זיך אפאר שעה מיט דברים בטלים . און סחורה פלעגט ער ווייטר קופן וויא פריער הט דעם סוחר פאר דראסין . זאגט ער צוא אים צוא איך האב פאר לאנגט זאלסט קומען צוא מיר

כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדם רגלי אי־זה בית אשר תבנו־לי ואי־זה
מקום מנוחתי: ואת־כל־אלה ידי עשתה ויהיו כל־אלה נאם־יהוה ואל־זה אביט
אל־עני ונכה־רוח וחרד על־דברי: שוחט השור מכה־איש זובח השה ערף כלב
מעלה מנחה דם־חזיר מזכיר לבנה מברך און גם־המה בחרו בדרכיהם ובשקוציהם
נפשם חפצה: גם־אני אבחר בתעלליהם ומגורתם אביא להם יען קראתי ואין עונה
דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני ובאשר לא־חפצתי בחרו: שמעו דבר־יהוה
החרדים אל־דברו אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי יכבד יהוה ונראה
בשמחתכם והם יבשו: קול שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם גמול לאיביו:
בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר: מי־שמע כזאת מי ראה כאלה
היוחל ארץ ביום אחד אם־יולד גוי פעם אחת כי־חלה גם־ילדה ציון את־בניה: האני
אשביר ולא אוליד יאמר יהוה אם־אני המוליד ועצרתי אמר אלהיך: שמחו את־
ירושלם וגילו בה כל־אהביה שישו אתה משוש כל־המתאבלים עליה: למען תינקו
ושבעתם משד תנחמיה למען תמצו והתענגתם מזיז כבודה: כי־כה | אמר יהוה
הנני נטה־אליה כנהר שלום וכנחל שוטף כבוד גוים וינקתם על־צד תנשאו ועל־
ברכים תשעשעו: כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו:
וראיתם ושש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה ונודעה יד־יהוה את־עבדיו וזעם
את־איביו: כי־הנה יהוה באש יבוא וכסופה מרכבתיו להשיב בחמה אפו וגערתו
בלהבי־אש: כי באש יהוה נשפט ובחרבו את־כל־בשר ורבו חללי יהוה:
המתקדשים והמטהרים אל־הגנות אחר אחת אחד כתיב בתוך אכלי בשר החזיר
והשקץ והעכבר יחדו יספו נאם־יהוה: ואנכי מעשיהם ומחשבתיהם באה לקבץ
את־כל־הגוים והלשנות ובאו וראו את־כבודי: ושמתי בהם אות ושלחתי מהם |
פליטים אל־הגוים תרשיש פול ולוד משכי קשת תבל ויון האיים הרחקים אשר
לא־שמעו את־שמעי ולא־ראו את־כבודי והגידו את־כבודי בגוים: והביאו את־כל־
אחיכם | מכל־הגוים | מנחה | ליהוה בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות על
הר קדשי ירושלם אמר יהוה כאשר יביאו בני ישראל את־המנחה בכלי טהור
בית יהוה: וגם־מהם אקח לכהנים ללוים אמר יהוה: כי כאשר השמים החדשים
והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים לפני נאם־יהוה כן יעמד זרעכם ושמכם:
והיה מדי־חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל־בשר להשתחות לפני אמר
יהוה: ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא
תכבה והיו דראון לכל־בשר:

והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר ה׳:

מנהג ספרדים אם חל ר״ח ביום ש״ק וביום א׳ מוסיף פסוק ראשון ואחרון של הפטרת מחר חדש:

בעמדי עד־בית לחם: ויאמר שלחני נא כי זבח משפחה לנו בעיר והוא צוה־לי
אחי ועתה אם־מצאתי חן בעיניך אמלטה נא ואראה את־אחי על־כן לא־בא אל־
שלחן המלך: ויחר־אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן־נעות המרדות הלוא ידעתי
כי־בחר אתה לבן־ישי לבשתך ולבשת ערות אמך: כי כל־הימים אשר בן־ישי חי
על־האדמה לא תכון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי כי בן־מות הוא:
ויען יהונתן את־שאול אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה: ויטל שאול את־החנית
עליו להכתו וידע יהונתן כי־כלה היא מעם אביו להמית את־דוד: ויקם יהונתן מעם
השלחן בחרי־אף ולא־אכל ביום־החדש השני לחם כי נעצב אל־דוד כי הכלמו אביו:
ויהי בבקר ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער קטן עמו: ויאמר לנערו רץ מצא־
נא את־החצים אשר אנכי מורה הנער רץ והוא־ירה החצי להעברו: ויבא הנער
עד־מקום החצי אשר ירה יהונתן ויקרא יהונתן אחרי הנער ויאמר הלוא החצי ממך
והלאה: ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה חושה אל־תעמד וילקט נער יהונתן את־
החצים החצי כתיב ויבא אל־אדניו: והנער לא־ידע מאומה אך יהונתן ודוד ידעו את־
הדבר: ויתן יהונתן את־כליו אל־הנער אשר־לו ויאמר לו לך הביא העיר: הנער
בא ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו איש את־
רעהו ויבכו איש את־רעהו עד־דוד הגדיל: ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום אשר
נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר יהוה יהיה | ביני ובינך ובין זרעי ובין
זרעך עד־עולם:

סדר הקריאה לראש חודש

בשבת ור"ח חודש מפטירין השמים כסאי. ונדחית הפטרה זו מפני הפטרת שבת חנוכה ופרשת שקלים ופרשת החדש. גם מפני הפטרת שמעו דפרשת מסעי. אבל בפרשת ראה ור"ח הדש מפטירין השמים כסאי ואז מפטירין בפרשת כי תצא רני עקרה בצירוף עניה סערה:

סדר הקריאה למפטיר שבת ור"ח

במדבר כח ט וביום השבת שני־כבשים בני־שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה
בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על־עלת התמיד ונסכה: פ
ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליהוה פרים בני־בקר שנים ואיל אחד כבשים
בני־שנה שבעה תמימם: ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד
ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: ועשרן עשרון סלת מנחה
בלולה בשמן לכבש האחד עלה ריח ניחח אשה ליהוה: ונסכיהם חצי ההין יהיה
לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי
השנה: ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה על־עלת התמיד יעשה ונסכו:

בראש חודש קורין ארבעה גברי בפרשת פנחס מן את קרבני לחמי לאשי עד יעשה ונסכו, ואם חל ראש חודש בשבת מוציאין ב׳ ספרים באחד קורין ז׳ גברי בפרשת השבוע וקדיש ובספר שני קורין בפרשת פנחס וביום השבת ובראשי חדשיכם עד יעשה ונסכו :

הפטרת ערב ראש חודש שחל בשבת בשמואל א׳ סימן כ׳

בשבת וערב ראש חדש מפטירין בל מחר חדש . ונדחית הפטרה זו מפני פ׳ בקלים ופ׳ החדש .

וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ: וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָּׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל: וַאֲנִי
שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה: וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־
הַחִצִּים אִם־אָמֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים ׀ מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֶנּוּ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין
דָּבָר חַי־יְהוָה: וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהָלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה:
וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאָתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם: וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה
וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־ על כ׳ הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל: וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם ׀
בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד: וְלֹא־
דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר:
וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־
בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם: וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד

כוכב מישראל

ואם אָמוֹר אוֹמַר לַנַּעַר וגו׳) דעם טעם פאר וואס יהונתן האט געמאכט אסימן מיט פיילן איז געווען איבער צוויי זאכן איינס ווייל מחמת זיין צדקות וואס ער ניט געוואלט ריידן קיין לשון הרע. און אַרוּם ריידן בפירוש וואס דער פאטער וועט ריידן שלעכטס אויף דוד דריבער האט ער מרמז געווען מיט פיילן און דריבער האט ער בוחר געווען דרייא פיילן. ארמז אויף לשון הרע הרגית דרייא. דעם וואס מזאגט אויף אים. און דער וואס רייד און דער וואס נעמט צוא. דאס זאגט יהונתן (לשלח לי למטרה) דיא פיילן וועלן זיין מיט אשיץ וויא אציל באשיצט פון אפייל אזו וועלן מיך דיא פיילן באשיצין איך זאל ניט נכשל ווערן אין חטא לשון הרע. נאך אטעם האט ער געמאכט אסימן מיט פיילן צו וויזן דעם רצון פון השי״ת צוא איז פון הימל נגזר געווארן אז דוד זאל אנטלופן אדר נים ווארום פון שאולס רייד קען מען ניט מהליט זיין אז דוד דארף אנטלופן. אמענטש קען ריידן אויף דעם חבר שלעכטס און אז דער רצון פון השי״ת איז נים אזו קען נאך השי״ת מהפך זיין לטובה און פון דיא מכה אליין מאכט ער אפלאסטר. און אמאל רייד דער מענטש דעם חבר צוא גוטין. ובאמת איז איין געוויקילט דריגן איין רעה. ווארן באמת איז קיין מענטש ניט גוזר הן לרעה הן לטובה בהחלט נאר פון השי״ת רצון וויא עס שטייט אין איכה (מי זה אמר ותהי יי׳ לא צוה מפי עליון וגו׳). ע״פ משל איין עושר האט געהאט אזון וואס ער איז געווען אגרוסר אביון און אמטופל מיט קינדערלך. נאר דער פאטער האט אים מספיק געווען זיין באדערפעניש מאכל ומשתה און דירה ומלבוש. אפילו ער האט גדארפט חתונה צו מאכן אקינד האט דער פאטער געגעבן גדן און הוצאות החתונה אמאל איז געקומען איין שדכן צוא אגביר ריידן אשידוך פאר זיין זון מיט דעם ארימאנס אמאכער. און האט איהם געוויזן ארשימה אז דער מחותן וויל געבן זיין מאכבר גדן אפאר טויזנט רוביל. זאגט דער גביר צו דעם שדכן פון וואנען ווייסטו אז ער וויל געבן אזו פיל גדן. זאגט דער שדכן איך האב אליין געהערט פון דעם מחותן האט דער גביר ווייער געלאכט. און זאגט צוא דעם שדכן דער מחותן פר מאגט דאך ניט איין פרוטה ער איז נאר תולה אין זיין פאטערס רעה׳ דריבער קען איך ניט שטעלן אויף זיין ווארט ניירט וועסט הערן פון דעם עושר זיין פאטער אליין אז ער איז מסכים. ווייל ער איז דער נותן. הנמשל אז אמענטש זאגט ער וועט עפים טאן. איז ניט זיין כח מקיים צוא זיין זיינע רייד ציימן השי״י איז מסכים אבער הקב״ה ער איז האומר והעושה המדבר והמקיים. דאס זאגט דער פסוק (מי זה אמר ותהי). אמת איז. אז אמענטש קען מאקי זאגן ער וועט טאן אבער עס איז ניט בההלט וויא באלד (יי׳ לא צוה) אז גאט האט ניט מסכים געווען וויא באלד (מפי עליון לא תצא). אז השי״י האט ניט געהייסן הן הרעות והן הטוב. וועט בוודאי ניט ווערן אוס געפירט :

עִבְרוּ ׀ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר הָכִינוּ לָכֶם צֵידָה כִּי בְּעוֹד ׀ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם
לְרִשְׁתָּהּ׃ וְלָרֻאוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר׃ זָכוֹר אֶת־הַדָּבָר
אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מֵנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת׃ נְשֵׁיכֶם טַפְּכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֵבֶר
הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעַבְרוּ חֲמֻשִׁים לִפְנֵי אֲחֵיכֶם כֹּל גִּבּוֹרֵי הַחַיִל וַעֲזַרְתֶּם אוֹתָם׃ עַד
אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה ׀ לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ גַם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן
לָהֶם וְשַׁבְתֶּם לְאֶרֶץ יְרֻשַּׁתְכֶם וִירִשְׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר ׀ נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח הַשָּׁמֶשׁ׃ וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה
וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵנוּ נֵלֵךְ׃ כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה כֵּן נִשְׁמַע אֵלֶיךָ רַק יִהְיֶה
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־מֹשֶׁה׃ כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יַמְרֶה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע
אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכֹל אֲשֶׁר־תְּצַוֶּנּוּ יוּמָת רַק חֲזַק וֶאֱמָץ׃

פירוש ע״ט

דיא שמשים פון דעם פאלק אזו צו זאגן עברו פארט איבר צווישן דר מחנה וצוו אונ שאפט דעם פאלק אזו צוא זאגן הכינו לכם צידה גרייט אייך אן שפייז ווארום נאך אין דרייא טאג ארום וועט איר איבר פארן דעם דאזיגן ירדן צוא קומן צו ירשנן דאס לאנד וואס גאט גיט אייך צו ירשנן זיא: ולראובני ולגדי אונ צום שבט ראובן אונ צום שבט גד אונ צום האלב שבט מנשה הט יהושע גזאגט אזו צוא זאגן: זכור את הדבר גדענקט דיא זאך וואס משה גאטס קנעכט האט צו אייך גשאפט אזו צו זאגן יי אלהיכם גאט אייער גאט מאכט אייך רוען אונ גיט אייך דאס דאזיגע לאנד: נשיכם טפכם אייערע ווייבר אונ אייערע קינדר לאזן זיצן אין דעם לאנד וואס משה האט אייך געגבן אויף יענר זייט ירדן ואתם תעברו אונ איר זאלט איבר פארן גוואפינט פאר אייערע ברידר אלע שטארקע פון דעם חיל אונ איר זאלט זייא העלפן: עד אשר יניח ביז גאט וועט לאזן רוען צוא אייערע ברידר אזו וויא אייך אונ זייא וועלן אויך ירשנן דאס לאנד וואס גאט גיט צוא זייא ושבתם וועט איר זיך ווידר קערן צום לאנד פון אייער ארב אונ איר וועט איר ירשנן אשר נתן לכם משה וואס משה דער קנעכט פון גאט האט אייך געגבן אויף יענר זייט ירדן דארטן וואו דיא זון גייט אויף: ויענו את יהושע לאמר אונ זייא האבן געענטפרט צו יהושע אזו צוא זאגן כל אשר צויתנו וואס דו וועסט אונז שאפן וועלן מיר טאן אונ צו איטלכם ארט וואו דו וועסט אונז שיקן וועלן מיר גיין: ככל אשר שמענו אל משה אזו וויא מיר האבן געפאלגט צו משה אזו וועלן מיר דיך אויך פאלגן רק יהיה נייערט גאט זאל זיין מיט דיר אזו וויא ער איז געוועזן מיט משה: כל איש איטליכר מענטש וואס וועט ווידר שפעניגן דיין מול אונ וועט ניט פאלגן דיינע רייד צוא אלץ וואס דוא וועסט אים שאפן יומת זאל ווערן געטייט רק חזק ואמץ נאר זייא געשטארקט אונ געפעסט:

ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר יהוה אל־יהושע בן־נון משרת משה
לאמר: משה עבדי מת ועתה קום עבר את־הירדן הזה אתה וכל־העם
הזה אל־הארץ אשר אנכי נתן להם לבני ישראל: כל־מקום אשר תדרך כף־
רגלכם בו לכם נתתיו כאשר דברתי אל־משה: מהמדבר והלבנון הזה ועד־הנהר
הגדול נהר־פרת כל ארץ החתים ועד־הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם:
לא־יתיצב איש לפניך כל ימי חייך כאשר הייתי עם־משה אהיה עמך לא ארפך
ולא אעזבך: חזק ואמץ כי אתה תנחיל את־העם הזה את־הארץ אשר־נשבעתי
לאבותם לתת להם: רק חזק ואמץ מאד לשמר לעשות ככל־התורה אשר צוך
משה עבדי אל־תסור ממנו ימין ושמאול למען תשכיל בכל אשר תלך: לא־ימוש
ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל־הכתוב
בו כי־אז תצליח את־דרכך ואז תשכיל: הלוא צויתיך חזק ואמץ אל־תערץ ואל־
תחת כי עמך יהוה אלהיך בכל אשר תלך: ויצו יהושע את־שטרי העם לאמר:

פירוש ע״ט

ויהי און עס איז געוועןאחרי מות משה עבד יי נאך דעם טוט פון משה דער קנעכט פון גאט ויאמר יי האט גאט געזאגט צו יהושע דער זון פון נון משרת דר באדינער פון משה לאמר אזו צו זאגן: משה עבדי מת מיין קנעכט משה איז געשטארבן ועתה קום עבור און אצונד שטייא אוף און פאר איבר דעם דאזיגן ירדן אתה וכל העם הזה דו און דאס דאזיגע פאלק אל הארץ אשר אנכי נותן להם צוא דעם לאנד וואס איך גיב צו זייא צו דיא קינדר ישראל: כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם צוא איטליכם ארט וואס וועט טרעטין אייער פוס דריגען לכם נתתיו האב איך געגעבן צוא אייך כאשר דברתי אזו וויא איך האב גרעט צוא משה: מהמדבר והלבנון ועד הנהר הגדול פון דר דאזיגר מדבר ביז דעם גרוסן טייך דער טייך פרת כל ארץ דאס גאנצע לאנד פון חתים ועד הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם ביז דעם ים הגדול דארטן וואו דיא זון פאר גייט וועט זיין אייער גבול: לא יתיצב איש לפניך כל ימי חייך עס וועט זיך ניט שטעלן קיין מענטש פאר דיר מלחמה צו האלטן מיט דיר אלע דיינע לעבנס טאג כאשר הייתי עם משה אהיה עמך אזו וויא איך בין געוועז מיט משה וועל איך זיין מיט דיר לא ארפך ולא אעזבך איך וועל דיך ניט אפ לאזן און ניט פר לאזן דיך: חזק

ואמץ זייא שטארק כי אתה תנחיל את העם הזה את הארץ ווארום דוא וועסט מאכן ירשנן צוא דעם פאלק דאס לאנד אשר נשבעתי לאבותם לתת להם וואס איך האב געשווארן צו זייערע עלטרן צו געבן דאס צו זיי צו די ישראל: רק חזק ואמץ מאוד נייערט שטארק דיך זייער לשמור לעשות ככל התורה צו היטן צו טאן אזו וויא גאר דיא תורה אשר צוך משה עבדי וואס מיין קנעכט משה האט דיך געבאטן אל תסור ממנו ימין ושמאול דוא זאלסט ניט אפ קערן דער פון אין דר רעכטע זייט און אין דער לינקר זייט למען תשכיל בכל אשר תלך דרום וועסטו קליגן אין אלץ וואו דו וועסט גיין לא ימוש ספר התורה הזה מפיך עס זאל ניט אפ גטאן ווערן דיא ספר תורה פון דיין מויל והגית בו יומם ולילה און דוא זאלסט טראכטן אין איר טאג און נאכט למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו פון וועגן דו זאלסט היטן צוא טאן אזו וויא עס שטייט געשריבן דרינען כי אז דאן וועסט אזו טאן אז תצליח את דרכך וועסטו דענסטמאל בעגליקן דיין וועג און דענסטמאל וועסטו קליגין: הלא צויתיך פר וואר איך האב דיך געבאטן שטארק דיך און פעסטיג דיין הארץ דו זאלסט דיך ניט פארכטן כי עמך יי אלהיך ווארום מיט דיר איז גאט אין אלעם וואו דו וועסט גיין ויצו יהושע האט יהושע געשאפט

יא לְכָל־הָאֹתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל־עֲבָדָיו וּלְכָל־אַרְצוֹ:
יב וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל: חזק

גַּפִּין: יא לְכָל אָתַיָּא וּמוֹפְתַיָּא דִּי שַׁלְחֵהּ יְיָ לְמֶעְבַּד בְּאַרְעָא ־מִצְרָיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל עַבְדוֹהִי וּלְכָל אַרְעֵהּ: יב וּלְכֹל יְדָא תַקִּיפְתָּא וּלְכָל חֶזְוָנָא רַבָּא דִּי עֲבַד מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל: חזק

ת״א לכל האותות והמופתים. שקלים מ״ב פ״ט ופ״י: לעיני כל ישראל. מנחות ל:

מ״א גאואל סי׳. אלי סימן. ומפטירין ויהי אחרי מות משה ביהושע סי׳ א׳.

סכום פסוקי ספר דברים תשע מאות וחמשים וחמשה. הנ״ה סימן: וחציו ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך ופרשיותיו י״א הסרו הג בעבותים סימן. וסדריו כ״ז יפיה הממנה יגיד לדק סימן. ופסקתותיו כ״ב. ופרקיו ל״ד אודה יי בכל לבב סימן. מנין הפתוחות שלשים וארבעה. והסתומות מאה ועשרים וארבעה הכל מאה וחמשים ושמנה פרשיות. וכסא כבוד ינחילם סימן.

סכום הפסוקים של כל התורה חמשת אלפים ושמונה מאות וארבעים וחמשה ואור החמה יהיה שבעתים סימן. וחציו וישם עליו את החשן ויתן אל החשן את האורים ואת התומים (ויקרא ח׳ ח׳). מספר כל הפרשיות נ״ד (נ״א נ״ג). ומספר כל הסדרים קנ״ד. ומספר כל הפסקתות צ״ה. מנין הפתוחות של כל התורה מאתים ותשעים. יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו סימן. והסתומות שלש מאות ושבעים ותשעה. או הסרה אשר יעל נפשה בשבעה סימן. נמצאו מנין כל הפרשיות הפתוחות והסתומות שש מאות וששים ותשעה. לא תחסר כל בה סימן:

בעל הטורים

(יב) היד החזקה. בגי׳ אף חימה שמשה כתבן: ולכל המורא הגדול. בגי׳ פי הבאר. אותיות האחרונות של כל כ״ד פרשיות שבתורה עולין תשנ״א כמנין ודבר ה׳ בפיך אמת: ר״ן פרשיות פתוחות עולה כמנין על פי ה׳ יחנו. תרס״ט פתוחות וסתומות שבתורה עולה כמנין גמטריאות: וה׳ יראנו מתורתו נפלאות ויגילנו מגילות אכי״ר:

רש״י

לכם: (יב) ולכל היד החזקה. שקבל את התורה בלוחות בידיו: ולכל המורא הגדול. נסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא: לעיני כל ישראל. שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם שנאמר (לעיל ט) ואשברם לעיניכם והסכימה דעת הקב״ה לדעתו שנאמר (שמות לד) אשר שברת יישר כחך ששברת (שבת פז):

חסלת פרשת וזאת הברכה

שאין קטיגור נעשה סניגור:

שפתי חכמים

עת שרואה: ב פי׳ ולכל היד החזקה קאי על משה שהיה בו כח וחוזק ליטול בידיו הלוחות אף שהיו כבדים עד מאד אבל אין פירושו כמו בכל מקום שקאי על הקב״ה דא״כ הל״ל ולכל היד החזקה אשר עשה משה על פי ה׳: ם רל״ת דהל״ל לבני ישראל לעיני ל״ל: ע ר״ל ששרי עכשיו בא לספר בשבחו של משה ששיבר הלוחות. נ״ס והסכימה כו׳ ואם תאמר מנ״ל למדרש אשר שברת יישר כחך ששברת דילמא אשר פירושו כבכל מקום כבר תירץ רשב״א במסכת שבת (דף פז) דאל״כ שהסכים הקב״ה עמו אמאי אמר להניח את שברי הלוחות בארון כיון

חסלת פרשת וזאת הברכה

פירוש ע״ט

וועלכע צייט ער האט גוואלט: (יא) לְכָל הָאֹתוֹת צו אַלֶע צייכן וְהַמּוֹפְתִים אונ די וואונדר אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְיָ לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וואס גאט האט אים גשיקט צו טאן אין לאנד מצרים לְפַרְעֹה וּלְכָל עֲבָדָיו וּלְכָל עַם אַרְצוֹ צו פרעה אונ צו אלע זיינע קנעכט אונ צוא זיין גאנצן לאנד: (יב) וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה אונ צו אלע די שטארקע מאכט דאס הייסט וואס ער האט מקבל גוועזן די תורה אונ די לוחות מיט זיינע הענט וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אונ צוא אלע די גרוסע פארכט דאס איז די נסים אונ די גבורות וואס ער האט גטאן אין דר גרוסר אונ דר פארכטיגר מדבר לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל פאר די אויגן פון אלע די ישראל דאס איז וואס זיין הארץ האט אים פאר טראגן ער זאל צו ברעכן די לוחות פאר אלע די ישראל אונ גאטס דיעה האט אויך מסכים גוועזן צו זיין דיעה:

לחה: ח ויבכו בני ישראל את־משה בערבת מואב שלשים יום ויתמו ימי בכי אבל משה: ט ויהושע בן־נון מלא רוח חכמה כי־סמך משה את־ידיו עליו וישמעו אליו בני־ישראל ויעשו כאשר צוה יהוה את־משה: י ולא־קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יהוה פנים אל־פנים:

לכל

דאפוהי: ח ובכו בני ישראל ית משה במישריא דמואב תלתין יומין ושלימו יומי בכיתא אבלא דמשה: ט ויהושע בר נון מלי רוח חכמתא ארי סמך משה ית ידוהי עלוהי וקבילו מנה בני ישראל ועבדו כמא די פקיד יי ית משה: י ולא קם נביא עוד בישראל כמשה די אתגלי לה יי אפין

באפין

תא ויבכו בני כתובות קג. קידושין לח: ויתמו ימי מ"ק כח: ויהושע בן נון קמא ב לב ס' בזוהר פ' ויקהל · ולא קם נביא ר"ה כא. עקידה שער יג. ובשער פט עקרים מ"ג פ"ב:

שפתי חכמים

ואהרן בן מאה וכו' במותו בהר ההר אלא לכך לא נכתב כאן בערבות מואב כדי להסמיך במותו ללא כהתה עינו ללמד שאף במותו לא כהתה וגו' ודוק כ"ל. והרא"ם פי' ז"ל ומ"ם אף מבמת ואינו אלא ע"פ המדרש דאל"כ מנ"ל הא דילמא בחייו קמיירי כמו לא אוכל עוד לצאת ולבוא ולא כמו שפירש"י לעיל בפ' נצבים: מ ר"ל איך שייך לומר על הקב"ה ל' פנים ואין לו גוף דמות וצורה. ל"פ אין פי' כמשמעו אלא כאדם הגס בחבירו ומדבר עמו בכל

רשי

נהפך תואר פניו: (ח) בני ישראל. הזכרים אבל באהרן מתוך שהיה רודף שלום ונותן שלום בין איש לרעהו ובין אשה לבעלה נאמר (במדבר כ) כל בית ישראל זכרים ונקבות: (י) אשר ידעו ה' פנים אל פנים. שהיה לבו גס בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה כענין שנאמר (שמות לב) ועתה אעלה אל ה' (במדבר ט) עמדו ואשמעה מה יצוה ה'

פירוש ע"ט

אנטלאפן גוואָרן דאָס פייכטקייט וואָס אין אים כלומר עס האָט ניט שולט גוועון אין אים קיין פולקייט אונ דָם גשטאלט פון זיין פנים איז ניט פאר ענדערט גוואָרן: (ח) ויבכו בני ישראל אונ דיא קינדער פון דיא ישראל האָבן באוויינט את אונ משה בערבות מואב אין פלון פון מואב שלשים יום דרייסיג טאָג ויתמו ימי בכי אונ זייא האָבן זיך אוס גלאָזן דיא טעג פון דעם באוויינונג אבל משה פון דעם טרויערקייט פון משה. רש"י שרייבט ביי משה שטייט בני ישראל דיא קינדער פון ישראל האָבן אים באוויינט כלומר די זכרים אליין אבר ניט דיא ווייבר אבער ביי אהרן שטייט כל בית ישראל דאָס איז טייטש דאָס גאנצע הויז גזינד פון ישראל האָבן אים באוויינט דיא זכרים מיט דיא נקבות וואָרום אהרן איז גוועזן איין רודף שלום צווישן איין

מענטש אונ צווישן דעם אנדרן אונ צווישן מאן אונ ווייב דרום אז ער איז גשטארבן האָבן אים אפילו דיא ווייבר אויך באוויינט: (ט) ויהושע אונ יהושע בן נון דער זון פון נון מלא רוח חכמה איז גוואָרן פול מיט גמיט פון חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וואָרום משה האָט אן גלהענט זיינע הענט אויף אים וישמעו אליו בני ישראל אונ דיא קינדער פון ישראל האָבן אים צו גהארכט דאָס הייכט זיי האָבן אים גפאָלגט ויעשו אונ זייא האָבן גטאָן כאשר צוה יי את משה אזו וויא גאָט האָט גבאָטן צו משה: (י) ולא קם נביא עוד בישראל אונ עס איז נאָך מער שוין ניט אויף גשטאנען צווישן די ישראל אזו אנביא וויא משה אשר ידעו יי וואָס גאָט האָט זיך צו אים באוויזן פנים אל פנים בעשיינפערליך. אונ משה איז מיט אים זייער גוואונט גוועזן אונ האָט צו אים גרעט

וועלכע

עֶבֶד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי
יְהוָה׃ ו וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּי בְּאֶרֶץ
מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־יָדַע
אִישׁ אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃
ז וּמֹשֶׁה בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
בְּמֹתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא־נָס
לחה

בְּאַרְעָא דְמוֹאָב עַל
מֵימְרָא דַיְיָ׃ ו וּקְבַר
יָתֵהּ בְּחֵילְתָא בְּאַרְעָא
דְמוֹאָב לָקֳבֵל בֵּית
פְּעוֹר וְלָא יְדַע אֱנָשׁ
יָת קְבֻרְתֵּהּ עַד יוֹמָא
הָדֵין׃ ז וּמֹשֶׁה בַּר
מְאָה וְעַשְׂרִין שְׁנִין כַּד
מִית לָא כְהַת עֵינוֹהִי
וְלָא שְׁנָא זִיו יְקָרָא
דאפוהי

ת"א על פי ה' בתרא יז: ויקבור אותו בגיא סוטה ט יג יד. ולא ידע איש סם יג יד עקידה שער כב. ומשה בן מאה שם יג.

בעל הטורים

(ו) ויקבור אותו בגי. חסר א' לומר שלא ידע איש את קבורתו ואפי' מרע"ה לא ידע אלא יחידו של עולם ב"ה ובכוך שמו ובכוך זכרו אמן:

רש"י

משה אלא עד כאן כתב משה מכאן ואילך כתב יהושע דמ"א אפשר ספר התורה חסר כלום והוא אומר (לעיל לא) לקוח את ספר התורה הזה אלא הקב"ה אומר ומשה כותב י בדמע: על פי ה'. בנשיקה: (ו) ויקבר אתו. הקב"ה בכבודו ב רבי ישמעאל אומר הוא קבר את עצמו וזהו אחד משלשה אתין שהיה רבי ישמעאל דורש כן כיוצא בו (במדבר י) ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו הוא מביא את עצמו. כיוצא בו (ויקרא כב) והשיאו אותם עון אשמה וכי אחרים משיאין אותם אלא הם משיאין את עצמם: מול בית פעור. קברו היה מוכן שם מששת ימי בראשית לכפר על מעשה פעור וזה אחד מן הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות (אבות פ"ה): (ז) לא כהתה עינו. אף משמת: ולא נס לחה. לחלוחית שבו לא שלט בו רקבון ל ולא

שפתי חכמים

לא האריך ונשלמו שנותיו לעת הזאת. ואין שייך לומר בזה קיצור ימים כיון דימי שנותינו הם ע' שנים והאריך ימים הוא בשביל זכותו. ולפי מה שכתבתי בשם מהרי"ן יתורץ גם כן קושיא זו ודוק: י וי"מ בדמע ולא כדיו ליתן הבדל בין שמונה פסוקים הללו ובין כל התורה כולה כדי שיהא יחיד קורא אותם ולא שנים שלא להפסיק ביניהם וי"מ שהיה מוריד דמעות בשעה שהיה כותב: ב דדרשינן סמוכות על פי ה' ויקבור אותו: ל דהיינו ולא נס לחה. ולא נהפך תואר פניו היינו לא כהתה עינו כלומר שלא נשתנה צורתו אף משמת דאל"כ ה"ל לכתוב ומשה בן מאה וגו' במותו בערבות מואב לא כהתה וגו' כמו דכתיב לעיל גבי אהרן

פירוש ע"ט

דער קְנֶעכְט פון גָאט אִין דֶעם לַאנְד מוֹאָב עַל פִּי יְיָ דוּרְךְ גָאטְס מוֹל כְּלוֹמַר עֶר אִיז גִּשְׁטָארְבְּן בִּנְשִׁיקָה רש"י פְרֶעגְט דִיא תּוֹרָה הָאט דָאךְ מֹשֶׁה גִשְׁרִיבְּן ווִיא אַזוֹ קָאן זַיין אַז נָאךְ זַיין טוֹט זָאל עֶר שְׁרַייבְּן וַיָּמָת מֹשֶׁה אִיז דֶר תֵּירוּץ בִּיז וַיָּמָת מֹשֶׁה הָאט מֹשֶׁה גִשְׁרִיבְּן אוּנ פוּן וַיָּמָת מֹשֶׁה אוּנ וַוייטֶר הָאט יְהוֹשֻׁעַ גִשְׁרִיבְּן נָאךְ דֶעם אַז מֹשֶׁה אִיז גִשְׁטָארְבְּן: (ו) וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בַגַּי אוּנ עֶר הָאט אִים בַּגְרָאבְּן אִין טָאל גָאט אַלֵיין מִיט זַיין כָּבוֹד הָאט אִים בַּגְרָאבְּן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל זָאגְט מֹשֶׁה אַלֵיין הָאט זִיךְ מְקַבֵּר גִוֶועְן מוֹל בֵּית פְּעוֹר רש"י שְׁרַייבְּט דָאס קֶבֶר פוּן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אִיז אָן גִגְרֵייט גִוֶועְן דָארְטְן פוּן שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית עֶר זָאל מְכַפֵּר זַיין אוֹף דֶעם וָואס דִיא יִשְׂרָאֵל הָאבְּן גְדִינְט צוּ דִיא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים פוּן פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבוּרָתוֹ אוּנ קַיין מֶענְטְשׁ הָאט נִיט גִוואוּסְט דָאס אָרְט וואוּ מֹשֶׁה אִיז בַּאגְרָבְּן גִוָוארְן עַד הַיּוֹם הַזֶּה בִּיז דֶעם דָאזִיגְן טָאג: (ז) וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמוֹתוֹ אוּנ מֹשֶׁה אִיז אַלְט גִוֶועְן הוּנְדֶערְט מִיט צְוַואנְצִיג יָאר אַז עֶר אִיז גִשְׁטָארְבְּן לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ זַיין גִשְׁטַאלְט אִיז נִיט טוּנְקֶל גִוָוארְן נָאךְ זַיין טוֹט וְלֹא נָס לֵחֹה אוּנ עֶס אִיז נִיט

אנטלאפן

הַיָּם הָאַחֲרוֹן׃ ג וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־
הַכִּכָּר בִּקְעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים
עַד־צֹעַר׃ ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ
אֶתְּנֶנָּה הֶרְאִיתִיךָ בְעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה
לֹא תַעֲבֹר׃ ה וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה

עבר

אונקלוס

מַעַרְבָא׃ ג וְיָת דָּרוֹמָא
וְיָת מֵישְׁרָא בִּקְעֲתָא
דִירֵחוֹ קַרְתָּא דְדִקְלַיָא
עַד צֹעַר׃ ד וַאֲמַר
יְיָ לֵהּ דָּא אַרְעָא
דִּי קַיֵּימִית לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמֵימַר
לִבְנָךְ אֶתְּנִנַּהּ אַחֲזֵיתָךְ
בְּעֵינָךְ וּלְתַמָּן לָא
תִּעְבַּר׃ ה וּמִית תַּמָּן
מֹשֶׁה עַבְדָּא דַּיְיָ

בארעא

ת"א ויאמר ה' ברכות יט. וימת שם סוטה יג קדושין לח בתרא טו מנחות ל.

בעל הטורים

(ד) הראיתיך. מלא י' כי י' פסוקים בתורה שכתוב בהם אשר נשבע להם להביאם לארץ והראהו י' קדושות שבא"י:

רש"י

ארץ המערב בשלותה ובחורבנה. ד"א אל תקרי הים האחרון אלא היום האחרון הראהו הקב"ה כל המאורעות שעתידין לארע לישראל עד שיחיו המתים: (ג) ואת הנגב. ארץ הדרום. ד"א מערת המכפלה שנאמר (במדבר יג) ויעלו בנגב ויבא עד חברון: ואת הככר. הראהו שלמה יוצק כלי בה"מ שנא' (מ"א ז) בככר הירדן יצקם המלך במעבה האדמה: (ד) לאמר לזרעך אתננה הראיתיך. כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב ז שבועה שנשבעתי לכם הקב"ה קיימה וזהו לאמר לכך הראיתיה לך אבל גזירה היא מלפני ח שמשה לא תעבור שאלולי כך ט הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה ותלך ותגיד להם: (ה) וימת שם משה. (ב"ב טו) אפשר משה מת וכתיב וימת שם

שפתי חכמים

האחרון. ול"ל הפרטים כולם את הגלעד וגו' ומזה הטעם הוצרך לפרש ואת הנגב ואת הככר: ז ר"ל לאמר ל"ל אלא כדי שתלך ותאמר וכו' ולפי זה צ"ל שהמקרא מסורס מלת הראיתיך צריך להיות קודם וכאלו אמר זאת הארץ אשר נשבעתי וגו' הראיתיך בעיניך לאמר לזרעך אתננה הארץ אשר נשבעתי: ח ר"ל א"כ למה לא היה מעבירו ואז יותר היה יכול לראות ויכול להגיד להם: ט פירוש לולא השבועה אע"פ שכבר כתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום מלאו ימי וכו' וא"כ בלא שבועה היה ג"כ מת כיון שמלאו ימיו מ"מ הייתי מקיימך וכו' כשם מהרי"ן ויש מקשים והא לעיל בפ' וילך פירש"י בן ק"ך שנה אנכי היום מלאו ימי ושנותי ואיך פי' פה שאלולי כך הייתי מקיימך. וי"ל דמה שפירש"י היום מלאו וגו' דעתו לומר במה שפי' מלאו ימי כלומר ביום זה נולדתי וביום זה אמות אבל שנותיו לולא החטא בעבור זכותו היה מאריך שניו כמו שהאריך אביו והיה זוכה לבוא אל הארץ אבל בשביל החטא

פירוש ע"ט

הינטערשטער טאג כלומר גאט האט געוויזן צו משה כל הזאכן וואס עס וועט זיך טרעפן צו די ישראל ביז עס וועט זיין תחיית המתים: (ג) וְאֶת הַנֶּגֶב און ער האט אים געוויזן די מערת המכפלה וואס איז אין חברון און אין דרום זייט וְאֶת הַכִּכָּר און דעם פלון ער האט אים געוויזן וויא שלמה האט געגאסן די כלים פון דעם בית המקדש בִּקְעַת יְרֵחוֹ דעם טאל פון יריחו עִיר הַתְּמָרִים די שטאט וואו די טייטלען וואקסן עַד צֹעַר ביז צוער: (ד) וַיֹּאמֶר יְיָ און גאט האט געזאגט צו אים

פירוש ע"ט

דאס איז דאס לאנד וואס איך האב געשווארן צו אברהם און צו יצחק און צו יעקב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה צו זאגן צו דיינע קינדער וועל איך זיא געבן הֶרְאִיתִיךָ בְעֵינֶיךָ איך האב דאס דיר געוויזן דו זאלסט זעהן מיט דיינע אויגן כדי דו זאלסט זאגן צו די אבות די שבועה וואס גאט האט צו אייך געשווארן האט ער זיא מקיים געווען וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבוֹר אבער דארטן וועסטו ניט איבער פארן אזו איז א גזרה פון פאר מיר: (ה) וַיָּמָת שָׁם און ער איז דארטן געשטארבן מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ בְּאֶרֶץ מוֹאָב

דער

לד א וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל־הַר נְבוֹ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיַּרְאֵהוּ יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֶת־הַגִּלְעָד עַד־דָּן׃ ב וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי וְאֶת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם

א וּסְלֵיק מֹשֶׁה מִמֵּישְׁרַיָּא דְמוֹאָב לְטוּרָא דִנְבוֹ רֵישׁ רָמָתָא דִּי עַל אַפֵּי יְרֵחוֹ וְאַחְזְיֵהּ יְיָ יָת כָּל אַרְעָא יָת גִּלְעָד עַד דָּן׃ ב וְיָת כָּל נַפְתָּלִי וְיָת אַרְעָא דְאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְיָת כָּל אַרְעָא דִיהוּדָה עַד יַמָּא

ת"א ויעל מבם סוטה יג.

רש"י

(א) מערבת מואב אל הר נבו. כמה מעלות היו ה ופסען משה בפסיעה אחת: את כל הארץ. הראהו את כל ארץ ישראל בשלותה ו והמציקין העתידים להיות מציקין לה: עד דן. הראהו בני דן עובדים ע"ז שנאמר (שופטים יח) ויקימו להם בני דן את הפסל והראהו שמשון שעתיד לצאת ממנו למושיע: (ב) ואת כל נפתלי. הראהו ארצו בשלותה וחורבנה והראהו דבורה וברק מקדש נפתלי נלחמים עם סיסרא וחיילותיו: ואת ארץ אפרים ומנשה. הראהו ארצו בשלותה ובחורבנה והראהו יהושע נלחם עם מלכי כנען שבא מאפרים וגדעון שבא ממנשה נלחם עם מדין ועמלק: ואת כל ארץ יהודה. בשלותה ובחורבנה והראהו מלכות בית דוד ונצחונם: עד הים האחרון.

שפתי חכמים

ה דאל"כ לא הל"ל אלא ויעל משה אל הר נבו מערבות מואב ל"ל וכי עדיין אין אנו יודעין שהיה משה בערבות מואב דהא משנה תורה כולה נבנית בערבות מואב: ו ר"ל לא הל"ל אלא את כל הארץ עד הים לא לפניו ולא לאחריו:

פירוש ע"ט

דוא וועסט טרעטן אויף זייערע הייך: (א) ויעל משה און משה איז אויף גגאנגן מערבות מואב פון דעם פלאן פון מואב אל הר נבו צום בארג נבו ראש הפסגה אויף דעם שפיץ פון דיא הייך אשר על פני ירחו וואס איז פאר ירחו ויראהו יי את כל הארץ און גאט האט אים גוויזן דאס גאנצע לאנד ארץ ישראל בשעת אז זיא וועט זיין בשלוה. און האט אים ווידר גוויזן וואס דיא שונאים וועלן שלעכטס טאן צו דיא ישראל את הגלעד עד דן ער האט אים גוויזן אז דיא בני דן וועלן דינען עבודת כוכבים אויך האט ער אים גוויזן שמשון הגבור וואס ער וועט ארוס קומן פון שבט דן און וועט דיא ישראל העלפן פון זייערע באלידיגר: (ב) ואת כל נפתלי און האט אים גוויזן דאס גאנצע לאנד פון נפתלי בשעת אז זיא וועט זיין בשלוה און אז זיא וועט חרוב ווערן און האט אים גוויזן דבורה מיט ברק פון קדש נפתלי וועלן מלחמה האלטן מיט סיסרא און מיט זיינע חילות ואת ארץ אפרים ומנשה און ער האט אים גוויזן דאס לאנד פון אפרים און פון מנשה בשעת אז זיא וועט זיין בשלוה און בשעת אז זיא וועט חרוב ווערן און ווידר האט ער אים גוויזן יהושע וואס ער קומט ארוס פון אפרים וועט מלחמה האלטן מיט דיא מלכים פון כנען און גדעון וואס וועט ארוס קומן פון מנשה וועט מלחמה האלטן מיט מדין און עמלק ואת כל ארץ יהודה און האט אים גוויזן דם גאנצע לאנד יהודה בשעת זיא וועט זיין בשלוה און בשעת אז זיא וועט חרוב ווערן און דאס מלכות בית דוד אין זייער שטארקייט עד הים האחרון ביז אונטן אויף מערב זייט כלומר ער האט אים גוויזן ארץ המערב בשעת אז זיא וועט זיין בשלוה און בשעת אז זיא וועט חרוב ווערן. רש"י שרייבט דו זאלסט ניט לייענן הים האחרון נאר היום האחרון מיט אין ואו דאס איז טייטש דר

ותירוש אף־שמיו יערפו־טל׃
כט אשריך ישראל מי כמוך עם
נושע ביהוה מגן עזרך ואשר־
חרב גאותך ויכחשו איביך לך
ואתה על־במותימו תדרך׃ ס שביעי

ויעל

ת"א אשריך ברכות ו. עם נושע בה' עקידה שער ס. ואתה על במותימו פסחים קיח מגילה יח.

אף שמיא דעל...
ישמשנון בטלא
כט טובך ישראל ל...
דכותך עמא דפרק...
מן קדם יי תקו...
בסעדך ומן קדמו...
נצחן גבורת...
ויתכדבון סנאך ל...
ואת על פריקת צוא...
מלכיהון תדרך׃

בעל הטורים

ומוא בגימטריא כמן ועל שם כן שמוא לבן ועז כשלג : (כט) אשריך. ב' במסורה אשריך ישראל אשריך וטוב לך...

שפתי חכמים

בטח דהא רש"י פירש לעיל בפ' האזינו ה' בדד ובטח וכו' וא"כ בדד נמי ל' בטח הוא. ומהרך בדד דהכא פי' כל א' וא' וכו': א שפירושו כדוגמת הגדולה וכהארו אף כאן כדוגמת ברכת יעקב: ב ר"ל למה הוצרך הכתוב לומר שהברכה היא דוגמת ברכת יעקב דמשמע ולא כדוגמת ברכה אחרת. ל"פ לא כדוגמת ברכת ירמיה וכו': ג פירוש לא ברכתו של יעקב לבד יתקיים בהם אלא אף ברכתו של יצחק דר"ל מאי אף כלומר הברכה הזאת הוא מעין ברכת יעקב ואף מברכתו של יצחק שנאמר בה ויתן לך האלהים מטל השמים לכך מרמז ברכתו של יצחק בל' יערפו טל: ד אמר שהושעך במקום עם נושע מפני שהל"ל עם נושע מה' לכן פיקן במלת תשועתך בו"י וזהו פי' תשועתך הלוי בו והוסיף מלת אשר שבמלת אשר יהיה מגן עזרך בלתי מקושר

רש"י

מפוזרין ואין צריכים להתאסף ולישב יחד מפני האויב...
עין יעקב. כמו (במדבר יא) ועינו כעין א הבדו...
כעין הברכה שברכם יעקב לא כבדד שאמר ירמ...
(ירמיה טו) בדד ישבתי ב אלא כעין הבטחה שהבטי...
יעקב (בראשית מח) והיה אלהים עמכם והש...
אתכם אל ארץ אבותיכם: יערפו. יטיפו: א...
שמיו יערפו טל. אף ברכתו של יצחק נוס...
על ברכתו ג של יעקב (שם כז) ויתן לך האלה...
מטל השמים וגו': (כט) אשריך ישראל. לא...
שפרט להם הברכות אמר להם מה לי לפרוט ל...
כלל דבר הכל שלכם: אשריך ישראל מי כמוך...
תשועתך בה' ד אשר הוא מגן עזרך (ואשר הו...

חרב גאותך: ויכחשו איביך לך. כגון הגבעונים שאמרו (יהושע ט) מארץ רחוקה באו עבדיך וגו...
ואתה על במותימו תדרך. כענין שנאמר (שם י) שימו את רגליכם על צוארי המלכים האלה...

פירוש ע"ט

רוען זיכערליך אליין כלומר איטליכר מענטש ד...
וועט זיצן באזונדער אונטער זיין ווין שטאק פ...
אונ אונטער זיין פייגן בום עין יעקב אזו ד...
אגישטאלט וויא דיא ברכה פון יעקב. ניט ד...
אזו וויא דר בדד וואס ירמיה האט גזאגט ו...
לרעה בדד ישבתי נאר אזו וויא דיא הבטחה ו...
וואס יעקב האט זייא מבטיח גוועזן והיה אלהים ...
עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם דאס איז ...
טייטש גאט וועט מיט אייך זיין אונ וועט ו...
אייך ווידר קערן אין דעם לאנד פון אייערע ...
עלטרין אל ארץ דגן ותירוש צו אלאנד פון קארן ...
אונ פון ווין אף אוך דיא ברכה פון יצחק ד...
וועלן זייא אוך האבן שמיו יערפו טל זיינע ד...
הימלן וועלן טריפן טוא אונ מיט דעם איז ...

...ש דיא ברכה פון יצחק מער פון דער ברכ...
...אק פון יעקב אזו וויא אין פסוק שטייט ויתן ...
...אזו האלהים מטל השמים : (כט) אשריך ישראל ווא...
...יט דיר ישראל עם נושע בה׳ אזו אפאלק ווא...
...גט ווערט גהאלפן אין גאט כלומר דיין הי...
...חה העננט אין גאט ברוך הוא וואס ער ...
...הים מגן עזרך דער באשיצר פון דיין הילף וא...
...איז אונ וואס ער איז חרב גאותך דיא שווע...
...עט וואס דוא דר הייכסט דיך דער מיט ויכח...
...רע אויביך לך אונ דיינע פיינט וועלן זיך פ...
...רן לייקענן פאר דיר אזו וויא מיר געפינן ...
...הק דער צייט פון יהושע זיי זענן צו אים גק...
...נע דיא גבעונים אונ האבן זיך פאר לייקנט ...
...איז זייא זענן גבעונים ואתה על במותימו תדרוך ...

כו אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן רֹכֵב שָׁמַיִם
בְּעֶזְרֶךָ וּבְגַאֲוָתוֹ שְׁחָקִים: ששי
כז מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרֹעֹת
עוֹלָם וַיְגָרֶשׁ מִפָּנֶיךָ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר
הַשְׁמֵד: כח וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח
בָּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל־אֶרֶץ דָּגָן
וְתִירוֹשׁ

ת"א רוכב שמים חגיגה יב. ומתחת זרועות שם חולין פט. וישכון ישראל סנהדרין קד מכות כד.

אונקלוס

עוּלְמָתָךְ תְּקָפָךְ: כו לֵית אֱלָהּ כֶּאֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל דִּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּשְׁמַיָּא בְּסַעֲדָךְ וְתָקְפֵּיהּ בִּשְׁמֵי שְׁמַיָּא: כז מְדוֹר אֱלָהָא דִּי מִלְּקַדְמִין בְּמֵימְרֵיהּ אִתְעֲבֵד עָלְמָא וְתָרִיךְ מִקֳּדָמָךְ סָנְאָה וַאֲמַר שֵׁיצֵי: כח וּשְׁרָא יִשְׂרָאֵל לְרָחְצָן בִּלְחוֹדֵיהוֹן כְּעֵין בִּרְכְתָא דְּבָרְכִנּוּן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן לַאֲרַע עֲבוּר וַחֲמַר

בעל הטורים

משל. שהם ומאיר למטרם: (כו) שחקים. איתא במדרש שהם בשמים יש רקיע ששמו שחקים ששם שוחקים מן לצדיקים

רש"י

יהיו דבאך שבכל הארצות יהיו דואבות כסף וזהב לארץ ישראל שהיא מבורכת בפירות וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה כספם וזהבם אפקולט"ע (לאססטען צופליעסען) הכסף והזהב כלה מהם שהן מזיבות אותן לארצכם: (כו) אין כאל ישרון. דע לך ישורון שאין כאל בכל אלהי העמים ולא כצורך צורם: רכב שמים. הוא אותו אלוה שבעזרך ובגאותו הוא רוכב שחקים: (כז) מענה אלהי קדם. מעון הם השחקים לאלהי קדם שקדם לכל אלהים ובורר לו שחקים לשבתו ומעונתו ומתחת מעונתו כל בעלי זרוע שוכנים: זרעת עולם. סיחון ועוג ומלכי כנען שהיו תקפו וגבורתו של עולם לפיכך על כרחם יחרדו ויזועו וכחם חלש מפניו לעולם אימת הגבוה על הנמוך והוא שהכח והגבורה שלו בעזרך: ויגרש מפניך אויב. ואמר לך השמד אותם: מענה. כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה: (כח) בטח בדד. כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת תאנתו

שפתי חכמים

קרוייה מתים: פ כאן דנקט רש"י ולא כו' אלא צורך. וי"ל דקשה לרש"י למה לא נקט אין כאלהי ישורון כמו שנאמר כי כל אלהי העמים אלילים ולמה נקט קרא אין כאל ועל זה פירש ולא כו' ואל לשון חוזק הוא כמו שנאמר ואת אילי הארץ לקח לכן נאמר גם כן אין כאל שהוא לשון חוזק: צ וחבר בי"ן כמו את כדרך ילכו נ"ב כי בזולת זה אין טעם למאמר ובגאותו שחקים שפי' ובגאותו שוכן בשחקים שמלת רוכב שנאמר בפסוק קאי אף אשחקים דסיפא דקרא: ק שהפסוק הזה דבוק עם הקודם לו ופי' רוכב בגאותו שחקים שהם מעונה אלהי קדם ונקרא אלהי קדם במקום הזה להודיע הסבה שבחר לו השחקים לישיבתו מפני שהוא קדום לכל אלהים: ר פי' ומתחתיו שוכנים כל בעלי זרוע כגון סיחון ועוג וכו' ומה שהולך להודיע שהם תחתיו הוא כדי להודיע חולשתם שאע"פ שהמה הגבורים מעולם מ"מ כיון שהם שוכנים תחתיו יחרדו ממנו כי לעולם אימת וכו' ומאמר שבעל הכח בעזרך הנה יגרש מפניך כל אויביך ויאמר לך השמד אותם הרא"ם: ש הוסיף מלת לך אחר ויאמר להודיע למי היתה האמירה וגם הוסיף מלת אותם אחר מלת השמד להודיענו שמלת השמד שב אל האויב האמור למעלה וכאלו אמר ויאמר לך השמד את האויב: ת רל"ל מלת בדד למה לי כיון דכתיב

פירוש ע"ט

(כו) אין כאל ישורון דוא זאלסט וויסן אז עס איז ניט פר האנדן אזו אגאט וויא דיין גאט רוכב שמים דר גאט וואס רייט אוף דם הימל בעזרך ער איז אין דיין הילף ובגאותו אונ מיט זיין הערשאפט אדר מיט זיין הוכקייט שחקים רייט ער אוף דיא הימלן: (כז) מעונה אלהי קדם דיא הימלן זענן צוא אוואונונג צו גאט וואס ער איז גוועזן פריער איידר דיא וועלט איז באשאפן גווארן אונ ער האט צוא זיך אום דער ווילט דיא הימלן צוא זיין זיצונג אונ צוא זיין וואונונג ומתחת אונ פון אונטר זיין וואונונג זרועות עולם רוען דיא שטארקע פון דער וועלט דאס מיינט מען סיחון מיט עוג דרום מוזן זייא ציטערן פאר גאט. אונ וויל דער גאט וואס דער כח אונ די גבורה איז צו אים איז דיין הילף ויגרש מפניך אויב וועט ער פר טרייבן פאר דיר דיא כנענים: (כח) וישכון ישראל בטח בדד אונ ישראל וועט

אָמַר בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר יְהִי רְצוּי
אֶחָיו וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ׃ כה בַּרְזֶל
וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ׃

אין

ת״א וטובל בשמן פנחים סא

אונקלוס

מְבָרְכַת בְּנַיָּא אָשֵׁר יְהֵי רַעֲוָא לַאֲחוֹהִי וְיִתְרַבֵּי בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִּין׃ כה תַּקִּיף כְּפַרְזְלָא וּנְחָשָׁא מוֹתָבָךְ וּכְיוֹמֵי

בעל הטורים

מאכים מפני דשותא דימקא או מאכא או מאמא וטמדו ונדושו וזה פרע״ס לסתירו כי מנודה אסור בתשמיש המטה אמר ברוך מבנים. היו אחי בדלין הימנו אמר יהי רצוי אחיו היה אסור בסיכה אמר וטובל בשמן רגלו שיהא מותר לסוך בשמן היה אסור בנעילת הסנדל אמר ברזל ונחשת מנעלך: מבנים אשר יהיה רצוי. ר״ת מאיר על שם השמן ששוא:

שפתי חכמים

לא היה לכן פירש ל׳ ליווי: ח (בפסחים דף מב) תניא ר״י אומר אנפיקינון שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו מפני שמשיר את השער ומעדן את הבשר: ט דלטעם ראשון קשה למה היה הוא מרוצה לאחיו יותר מאחיו לו דהא אחיו היו מרצין לו בתבואה ולפי׳ של ד״א קשה ה״ל לומר ברוך מבנות אשר כיון שהיו בנותיו יפות ולכל הפחות היה לו לכלול הבנות עם הבנים ולכתוב הכי ברוך בבנים ובנות ל״פ גם טעם ראשון: י וא״ת א״כ בת זית הל״ל. וי״ל דבני בנותיו הרי הן כבנותיו דבני בנים הרי הם כבנים ועליהן נאמר בר זית. בשם מהרי״ן: כ פי׳ שליה והלך ומלא שמן הרבה בארצו: ל דלטעם ראשון קשה איך יפול נחושת על מנעלים דהא אין מנהג לעשות מנעלים אלא מברזל וגם בריחים לא נזכרו בקרא ול״פ ד״א כו׳ ולטעם של ד״א קשה למה נקט זה גבי אשר דוקא דהא גם שאר השבטים היו יושבים על הספר והיו הרים כביב להלקם לכן צריך גם לטעם ראשון וק״ל: מ רצונו בזה ואמאי הזכיר זה בברכת אשר יותר מכל השבטים כיון שהיא ברכה הכוללת לכל השבטים: נ רל״ח והיך באים ימי זקנה לדבאך: ס דלטעם ראשון קשה הל״ל וכנעורך דבאך לכן פי׳ ד״א וכו׳. ולד״א להיד קשה כל״ל וכמעשיך דבאך לכן צריך גם לטעם ראשון: ע כלומר כל זמן שימיך קרויין ימים דהיינו כל הימים שאתה עושה רצונו של מקום אז יהיה דבאך שכל הארצות וכו׳ אבל כשאין אתה עושה רצונו של מקום אז ימיך אינם קרויים ימים כדאמרינן רשעים אף בחייהם

רשי

(כד) ברוך מבנים אשר. ראיתי בספרי אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר ואיני יודע כילד: יהי רצוי אחיו. שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקינון ח ובקפלאות והם מרצין לו בתבואה. ד״א יהי רצוי אחיו שהיו בנותיו נאות ט והוא שנאמר (בדברי הימים א ז) הוא אבי ברזית שהיו בנותיו נשואות לכהנים גדולים י הנמשחים בשמן זית: וטבל בשמן רגלו. (ספרי) שהיתה ארצו מובכה שמן כמעין ומעשה שנצטרכו אנשי לודקיא לשמן מנו להם פולמוסטוס כ אחד וכו׳ כדאיתא במנחות (פ״ה): (כה) ברזל ונחשת מנעלך. עכשיו הוא מדבר נגד כל ישראל שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר ונועלים אותה שלא יוכלו האויבים להכנס בה כאלו היא סגורה במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת. ד״א ל ברזל ונחשת מנעלך ארצכם נעולה בהרים שחוצבין מהם ברזל ונחשת וארצו של אשר היתה מנעולה מ של א״י: וכימיך דבאך. וכימים שהם טובים לך שהן ימי התחלתך ימי נעוריך כן יהיו ימי זקנתך שהם דואבים זבים נ ומתמוטטים ד״א וכימיך דבאך ס וכימיך שהם טובים לך כמניף ימיך ע כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום

פירוש ע״ט

אויף אָשֵׁר הָאט עֶר גְזָאגְט בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר אָשֵׁר וָועט גֶעבֶּענְטְשְׁט וָוערְן מִיט זִין יְהִי רְצוּי אֶחָיו עֶר וָועט זַיין בַּאוְויליגְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶער כְּלוֹמַר אִין זַיין לַאנְד וָועט זַיין פִיל בּוֹם אֵייל וָועט עֶר זַיין צוּא דִיא יִשְׂרָאֵל בַּאוְויליגְט מִיט דֶעם וָואס עֶר וָועט זַייא גֶעבְּן אֵייל אוּנ זַייא וָועלְן זַיין צוּ אִים בַּאוְויליגְט מִיט דֶעם וָואס זַייא וָועלְן אִים גֶעבְּן תְּבוּאָה וְטוֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ אוּנ עֶר וָועט בָּאדְן זַיינֶע פִים אִין אֵייל: (כה) בִּיז אַהֶער הָאט משֶׁה גֶבֶּענְטְשְׁט אִיטְלִכְן שֵׁבֶט בַּאזוּנְדֶר. הַיינְט רֶעט עֶר אָקֶעגְן אַלֶע יִשְׂרָאֵל בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת אַייזְן אוּנ קוּפֶּער מִנְעָלֶךָ דַיינֶע שְׁלֶעסֶר כְּלוֹמַר זַייא הִיטְן דָאס אָפּ אַז דִיא פַיינְט זָאלְן דְרִינְגֶען נִיט קֶענֶען אַרַיין גֵיין גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט גְוֶועזְן פַר שְׁלָאסְן מִיט שְׁלֶעסֶר אוּנ רִיגְלְן פוּן אַייזְן אוּנ פוּן קוּפֶּער אָדֶר אַזוֹ אִיז דֶער פְּשַׁט בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ אַייעֶר לַאנְד אִיז פַאר שְׁלָאסְן מִיט אַזֶעלְכֶע בֶּערְג וָואס מֶען הַאקְט פוּן זַייא אַייזְן אוּנ קוּפֶּער וּכְיָמֶיךָ אוּנ אַזוֹ וִויא דַיינֶע יוּנְגֶע טֶעג דָּבְאֶךָ אַזוֹ וָועלְן זַיין דַיינֶע רִינְגֶענְדִיגֶע טֶעג דָאס מֵיינְט מֶען דִי טֶעג פוּן דַיין עֶלְטֶער

אין

ס חמישי כב וּלְדָן אָמַר דָּן גּוּר אַרְיֵה יְזַנֵּק מִן־הַבָּשָׁן: כג וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן וּמָלֵא בִּרְכַּת יְהוָה יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה: ס כד וּלְאָשֵׁר
אמר

ת״א ומלא ברכת ברכות נח. ים ודרום ירשה בב קמא פא.

יי עֲבַד וְדִינוֹהִי עִם יִשְׂרָאֵל: כב וּלְדָן אֲמַר דָּן תַּקִּיף כְּגוּר אַרְיָוָן אַרְעֵהּ שָׁתְיָא מִן נַחֲלַיָּא דְּנָגְדִין מִן מַתְנָן: כג וּלְנַפְתָּלִי אֲמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רַעֲוָא וּמְלֵי בִּרְכְתָא מִן קֳדָם יי מַעֲרַב יַם גִּנּוֹסַר וְדָרוֹמָא יֵירָת: כד וּלְאָשֵׁר אֲמַר בְּרִיךְ

בעל הטורים

זרוע אשר אם עכר ורמס וטרף ואין מציל לומר בל מס שטרף אין מציל מידו: (כג) נפתלי שבע רצון. ר״ת נשר שהיה קל כנשר לעשות רצון אביו שבשמים: (כד) ברוך מבנים אשר. לכך ברכו משה בדברים הללו לפי שבשמרו השבטים את יוסף שהרימו שלא יגלו אותו וסרח בת אשר ידעה ממכירתו בנבואה ואמרו השבטים מהיכן ידעה אם לא

רש״י

(כב) דן גור אריה. אף הוא היה סמוך לספר לפיכך מושלו כאריות: יזנק מן הבשן. כתרגומו שהיה הירדן יוצא מחלקו א ממערת פמייאס (עפהלהמעאוס) ב והיא לשם שהיא בחלקו של דן שנאמר (יהושע יט) ויקראו ללשם דן ג וזינוקו ד וקילוחו מן הבשן. ד״א מה זינוק זה יוצא ממקום אחד ונחלק לשני מקומות ה כך שבטו של דן נטלו חלק בשני מקומות תחלה נטלו בצפונית מערבית עקרון וסביבותיה ולא ספקו להם ובאו ונלחמו עם לשם שהיא פמייאס והיא בצפונית מזרחית שהרי הירדן יוצא ממערת פמייאס והוא במזרחה של א״י ובא מצפון לדרום וכלה בקצה ים המלח שהוא במזרח יהודה שנטל בדרומה של א״י כמו שמפורש בספר יהושע והוא שנאמר (שם יט) ויצא גבול בני דן מהם ויעלו בני דן וילחמו עם לשם וגו׳. יצא גבולם מכל אותו הרוח שהתחילו לנחול בו: (כג) שבע רצון. שהיתה ארצו שבעה כל רצון יושביה: ים ודרום ירשה. ים כנרת נפלה בחלקו ונטל מלא חבל חרם ו בדרומה לפרוש חרמים ומכמורות: ירשה. ל׳ צווי ז כמו (דברים א) עלה רש והטעם שלמעלה ברי״ש מוכיח כמו ירש ידע לקח שמע כשמוסיף בו ה׳ יהיה הטעם למעלה המעה ידעה שלחה לקחה אף כאן ירשה לשון צווי ובמסורת הגדולה מצינו באלפא ביתא לשון צווי דטעמיהון מלעיל:

שפתי חכמים

שבט מנשה הלכו לפני אחיהם נ״ב ד״א וג״ה קשה למה מזכיר לדקתו של משה בברכת גד ל״פ טעם ראשון: א פי׳ מחלקו של דן: ב מערת פמייאס זהו בלשון תלמוד ובלשון מקרא נקרא לשם: ג כלומר לפי שהיה בחלקו: ד פי׳ זינוקו של הנהר שהולך דרך אספמיא שהיה בחלקו אותו נהר יוצא מן הבשן פי׳ שם מקום ואינו מארצו של דן: ה דלטעם ראשון קשה דפשוטו של קרא משמע דקאי אשבט דן עצמו ולא על הירדן כי הירדן אין בו שום רמז בקרא ל״פ ד״א כו׳. ולד״א לחוד נמי קשה למה כתב יזנק מן הבשן דהא לאו בבשן נטל חלקו ל״פ גם טעם ראשון: ו פי׳ נטל מלא חבל לפרוש שם חרמים ומכמורות. חרמים גם הוא ל׳ מכמורות וכפל לשון הוא: ז (ד״ט) דקשה לי׳ דמשמע שכבר ירש ווס

פירוש ע״ט

זענן איבר גפארן דם ירדן אונ האבן גהאלפן צו האלטן מלחמה ביז די ישראל האבן איין גנומן דאס לאנד אונ האבן זיך צו טיילט: (כב) ולדן אמר אונ אויף דן האט ער גזאגט דן גור אריה דן איז גגליכן צו איינגן לייב. רש״י שרייבט ווייל דן האט אויך גוואונט נאהינט פון דעם גרעניץ דרום האט ער אים גגליכן צו אלייב אזו וויא אובן איז גשטאנן יזנק ער טוט שטורמן אדר ציהן מן הבשן פון דעם לאנד בשן כלומר דר ירדן איז גוועזן אין דעם חלק פון דן אונ ער האט זיך גצוגן פון בשן: (כג) ולנפתלי אמר אונ אויף נפתלי האט ער גזאגט נפתלי שבע זאט רצון מיט באוויליגונג כלומר זיין לאנד איז זאט מיט אלע זאכן וואס אירע זיצערם באוויליגן ומלא ברכת יי אונ ער וועט פול זיין מיט דעם בענטשונג פון גאט ים ודרום ירשה דעם ים מיט דרום זייט זאל ער ירשנן: (כד) ולאשר אמר אונ

שָׁכֵן וְטָרַף זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד׃
כא וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי־שָׁם חֶלְקַת
מְחֹקֵק סָפוּן וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם צִדְקַת
יְהוָה עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם־יִשְׂרָאֵל׃
ולדן

ת״א ויחא ראשית לו כי שם קוטב יג בתרא טו:

כְּלֵיתָא שָׁרֵי וְיִקְטוֹ[ל]
שִׁלְטוֹנִין עִם מַלְכִין
כא וְאִתְקַבַּל בְּקַדְמֵיתָא
דִילֵהּ אֲרֵי תַמָּ[ן]
בְּאַחְסַנְתֵּהּ מֹשֶׁ[ה]
סַפְרָא רַבָּא דְיִשְׂרָאֵ[ל]
קְבִיר וְהוּא נְפַק וְעָאֵ[ל]
בְּרֵישׁ עַמָּא זַכְוָן קֳדָ[ם]

בעל הטורים

ומד פי״ו וכן בברכת יוסף לפי שארונו של יוסף היה מהלך אצל הארון לומר קיים זה מה שכתוב בזה: וטרף. ב׳ וטר[ף]

שפתי חכמים

היה כאריה מש״ה נמשל נמשל לאריה ושמא י״ל משום שנמשל גד לאריה ולא יהודה שנמשל כן בברכתו של יעקב מש״ה צריך לפרש שכל הכוון בספר צריך להיות גבור כארי עכ״ל וני נראה דרש״י פי׳ הכא לפי מה שפי׳ לעיל בסמוך והוכפל שמותם לחזקם ולהגבירם לפי שהיו הלבים וע״ש פי׳ זה פי׳ הכא לפי שהיה סמוך כו׳ דא״ל משום היותו גבור כאריה דהא מן החלצים היה וק״ל: ק רצונו בזה כמה שהוכיף מלת ביבוש כדי שיהא מלת ראשית דבוק עם מלה שאחריו שאין לך ראשית שאינה דבוקה עם מלה שלאחריה וכ״פ רש״י בסדיא בריש פרשת בראשית: ר הוכרח לפרש כן כי מפשוטו של קרא משמע שבגבר היה מחוקק שם קבור וזה אינו אמת ל״פ כי ידע בקבלה או בנבואה עוד תיקן דמקרא משמע שהיה למחוקק חלק בארץ מדכתיב שם חלקת מחוקק ספון. לכ״פ חלקת שדה קבורת מחוקק והוסיף מלת שדה מפני שמלת חלקת מורה על חלק בדבר מש״ה הוסיף מלת שדה: ש הוצרך לזה שלא תאמר שהמחוקק טמון רק מקום קבורתו כלומר אותה חלקה שהוא קבור בה כדכתיב ולא ידע איש את קבורתו. יש מקשין וסיאך אפשר לומר שקבורת משה היה בנחלת בני גד והלא קבורת משה היא בהר נבו כמ״ לקמן ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו וגו׳ והר נבו היה בנהלת בני ראובן כמו בכתוב בפ׳ מטות ובני ראו[בן] בנו את חשבון וגו׳. וי״ל דמישור של נבו היה גדול והעיר היתה עומדת במישור והסר היה בחלקו של גד ומפני שמתחל[ת] היה ההר והעיר של אדם א׳ נקרא ההר על שם העיר גם לא היה רחוק כ״כ מן העיר והיה עומד במישור של עי[ר] מש״ה נקרא ההר על שם העיר וק״ל: ת דלעטם ראשון קשה למה אמר בגד ויתא ראשי עם דהא גם ב״ר ות[...]

רשי

להיות גבורים: וטרף זרוע את קדקד. הרוגיה[ם] היו נכרין חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת: (כא) וירא ראשית לו. ראה ליטול לו חל[ק] בארץ סיחון ועוג שהוא ראשית ק כבוש הארץ: כי שם חלקת מחקק. כי ידע אשר שם בנחלת[ו] חלקת ר שדה קבורת מחוקק והוא משה: ספון. אותה חלקה ספונה וטמונה ש מכל בריה שנאמ[ר] (לקמן לד) ולא ידע איש את קבורתו: ויתא. גד ראשי עם. הם היו הולכים לפני החלוץ בכבו[ש] הארץ לפי שהיו גבורים וכן הוא אומר (במדבר לב) ואתם תעברו חלוצים לפני אחיכם וגו׳: צדקת ה[׳] עשה. שהאמינו דבריהם ושמרו הבטחתם לעבו[ר] את הירדן עד שכבשו וחלקו. ד״א ויתא משה ראש[י] עם: צדקת ה׳ עשה. על ת משה אמור

פירוש עט

מיט איין האק פון דער שווערד האבן זייא אפ געשניטן דעם ארום מיט דעם קאפ: (כא) וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ אונ ער האט געזעהן ער זאל נעמן זיין חלק פון דעם לאנד פון סיחון ועוג וואס מען האט דם צו אלעם ערשטן איין גנומן כִּי ווארום ער האט געוואוסט שָׁם דארטן אין זיין נחלה חֶלְקַת מְחֹקֵק דעם שטיק פעלד וואס משה רבינו וואס ער ווערט אן גרופן מחוקק איז דרינען באגראבן געווארן סָפוּן דאס שטיק פעלד איז באהאלטן אונ פר בארגן פון אלע באשעפעניש אזו וויא עס שטייט אין פסוק וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ ד[...] איז טייטש קיין מענטש ווייסט ניט וו[א] משה איז באגראבן געווארן וַיֵּתֵא אונ ער א[...] גקומען רָאשֵׁי עָם פארינט פר דעם פאלק כלומ[ר] אז דאס פאלק איז גגאנגן באצווינגן דא[ס] לאנד זענן זייא גגאנגן צום ערשטן מחמ[ת] זייא זענן גוועזן גבורים צִדְקַת יְיָ עָשָׂה דע[ם] מיט הט ער גטאן איין גרעכטיקייט פר גא[ט] וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל אונ זיין גריכט מיט ד[י] ישראל כלומר זייא האבן גהאלטן זייער הבטחה וואס זייא האבן מבטיח גוועזן א[...]

זענן

לְדַעְוָא אָרֵי נִכְסֵי עַמְמַיָּא יֵיכְלוּן וְסִימָן דִּמְטַמְּרָן בְּחָלָא מִתְגַּלְּיָן לְהוֹן: כ וּלְגָד אֲמַר בְּרִיךְ דְּאַפְתֵּי לְגָד

יִנָקוּ וּשְׂפֻנֵי טְמוּנֵי חוֹל: ס כ וּלְגָד אָמַר בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד כְּלָבִיא

שכן

ת"א וכסי סמוני חול שם.

בעל הטורים

עולם: (כ) ולגד אמר. בברכתו של גד נמצא כל אלפא ביתא לפי שמרע"ה קבור בחלקו שקיים כל התורה כולה מאל"ף

רש"י

היה מתרעם זבולן על חלקו לאחי נתת שדות כרמים וגו': ושפני. לשון כסוי כמו שנאמר (מ"א ו) ויספון את הבית (שם ז) וספון בארז ותרגומו ומטלל ם בכיורי (ס"א בכסוי) ארזא ד"א עמים הר יקראו ע ע"י פרקמטיא של זבולן תגרי אומות העולם באים אל ארצו והוא עומד על הספר והם אומרים הואיל ונצטערנו עד כאן נלך עד ירושלים ונראה מה יראתה של אומה זו ומה מעשיה והם רואים כל ישראל עובדים לאלוה אחד ואוכלים מאכל אחד לפי שהעכו"ם אלוהו של זה לא כאלוהו של זה ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה והם אומרים אין אומה כשרה כזו ומתגיירין שם שנאמר שם יזבחו זבחי צדק: כי שפע ימים יינקו. זבולן ויששכר הים נותן להם ממון בשפע: (כ) ברוך מרחיב גד. מלמד שהיה תחומו של גד מרחיב פ והולך כלפי מזרח: כלביא שכן. לפי שהיה סמוך לספר צ לפיכך נמשל כאריות שכל הסמוכים לספר צריכים

שפתי חכמים

ם פי' הוא מכסה הקורות בארזים: ע דלטעם ראשון קשה למה נאמר שם יזבחו וגו' הא כל הקרבנות יזבחו שם ועוד מאי זבחי צדק והא כל הזבחים זבחי צדק ל"פ ד"א וכו' ולד"א נמי ק' דהל"ל בפי' דהא קודם הזביחה צריך גיור מע"א שלו לכן צריך גם לטעם ראשון: פ ר"ל וכלא תחומו היה עד הירדן לגד א"כ מאי הוא דכתיב ברוך מרחיב גד ל"פ לגד מזרח היה מרחיב ולא לגד מערב והירדן היה למערב: צ כתב הרא"ם לא הבינותי כוונת הרב בזה מנ"ל דמשום דסמיך לספר היה נמשל לאריה דילמא משום דגבור

פירוש ע"ט

שבט יששכר אונ יששכר האט עוסק גוועזן אין דער תורה אונ האבן מעבר גוועזן יארן אונ האבן קובע גוועזן ראשי חדשים אונ ימים טובים אונ דורך זייא האט מען גוואוסט ווען צוא גיין עולה רגל זיין דרום שטייט דער פסוק פון עמים הר יקראו ביי דער ברכה פון יששכר וזבולון כי שפע ימים יינקו ווארום יששכר אונ זבולון ווערן זייגן דיא שפע פון דעם ים אונ מחמת דעם ווערן זייא צייט האבן עוסק צוא זיין אין דער תורה כלומר מחמת זבולון וואונט ביי דעם בארטן פון דעם ים אונ האנדלין כל הסחורות וואס קומט אן מיט דעם ים אדר אז עס ווערט עפיס דער טרונקן אין ים אונ דר ים ווארפט דאס דער נאך ארויס אין דם לאנד פון זבולון אונ זייא נעמן דאס צוא. דרום הייסט דאס זייא זייגן די שפע פון דם ים ושפוני אונ צו גדעקטע זאכן טמוני חול ווס זייא זענן פר בארגן אין זאמד. דיא גמרא זאגט שפוני מיינט מען דם חלזון דם איז אזו

פירוש ע"פ

איין פיש וואס קומט ארויס פון דעם ים אונ מיט זיין בלוט פארבט מען תכלת אונ דם איז זייער טייער טמוני מיינט מען מרית דאס איז אוך זייער אטייער פיש חול דאס איז דאס זאמד פון דעם לאנד פון שבט זבולון דאס איז זייער טייערע זאמד ווס מען מאכט דער פון ווייס גלאז אדר אזו איז דער פשט עמים הר יקראו דורך דער סחורה וואס זבולון וועט האבן צו פר קופן ווען דיא סוחרים פון דיא אומות העולם קומן צו זיין לאנד סחורה קופן: (כ) ולגד אמר אונ אוף גד האט ער גזאגט ברוך גלובט איז דר מרחיב גד וואס ער דער ווייטערט דם גמארק פון גד כלביא אזו ווי אלעמפערט שכן וועט ער רוען ווייל זיין שבט איז גוועזן גבורים מחמת ער איז נאהנט ביים גרענץ פון ארץ ישראל דרום איז ער גגליכן גווארן צו אלייב וטרף אונ ער פר צוקט זרוע דעם ארום אף אוך קדקד דעם קאפ כלומר דיא וואס זייא האבן גהרגת האט מען דער קענט ווארום

מיט

בְּאֹהָלֶיךָ׃ יט עַמִּים הַר־יִקְרָאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ

ת״א ט יזבחו זבחי צדק מגילה ו׳.

זְבוּלֻן בְּמִפְּקָךְ לַאֲגָחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וְיִשָּׂשכָר בְּמִהָכָךְ לְמֶעְבַּד זִמְנֵי מוֹעֲדַיָּא בִּירוּשְׁלֵם׃ יט שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל לְטוּר בֵּית מַקְדְּשָׁא יִתְכַּנְּשׁוּן תַּמָּן יְכַסּוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין

בעל הטורים

באהליך. ב׳ דין ואידך אל תשכן באהליך עולה תשכן בביתו שסר פרוע וספר שאינו מוגה ובני יששכר היו יושבי אוהלים ועוסקים בתורה ע״כ מזכיר אותם אל תשכן באהלי... נשריקין תורה שסר כתובים נביאים כמו שדרשו זה הפסוק

שפתי חכמים

שמו של זבולן מה שלא עשה עד כנס לשום שנה : ט רל״מ הקדמה זבולן לפני יששכר : י פי׳ לרגל וא״ת א״כ הל״ל ל׳ אסיפה ומאי יקראו ל״ש כל אסיפה וכו׳ וא״כ אף אסיפה דהכא אע״פ שלא על ידי קריאה הוא אלא מעצמן בן נאספין אפי׳ הכי כתיב ל׳ קריאה . כתב הרא״ם ולבי מגמגם בזה דה״ל לכתוב יקראו הקו״ף בקמץ והרי״ש בציר״י מבנין נפעל וכו׳ ול״נ דהאסיפה דהכא בלא קריאה היא כדפרישית אלא הם מעצמם יתאספו במלות השם עליהם שיעלו לרגל ומפני דבאר אסיפות חוץ מזו הם ע״י קריאה כתב הכא יקראו במקום יאספו ולעולם לאו נפעל הוא לכן לא ננקד בניקוד הנפעל ודוק . נ״ל . עוד כתב הרא״ם אך איני יודע מה ענין אסיפת השבטים אל הר המוריה בתוך ברכתן של יששכר וזבולן באמת לא ידעתי למה אינו יודע דהא רש״י בעצמו הוא נזכר מקושיא זו וכתב וע״פ קביעות עתיהם ועיבוריהם עמים של שבטי ישראל הר יקראו להר המוריה וכו׳ ואפשר דגירסא מוטעת היה ביד הרב מש״ה כתב מה שכתב וק״ל נ״ל : כ רצונו בזה להבר היבור סקרא אהדדי ומש״ה הוסיף ח״ו לומר שברגלים יזבחו זבחי צדק אף שבכל ימות השנה היו מקריבין שם קרבנות אלא מש״ה הוסיף וי״ו כדי להבר היבור סקרא : ל ר״ל דמה ברכה יש בזה : מ טרית מין דג הוא ושמו טונינו : נ התם קאי אזבולן שבקש לעצמו המות כאשר נפתלי על מרומי השדה וע״ז מהפי׳ בגמרא עם חרף נפשו וכו׳ בשביל זאת ביקש מות לעצמו בשביל שנפתלי על מרומי שדה ומתרן היה מתרעם וכו׳ ולי לא נתת אלא ימים והשיב לו הקב״ה לך נתתי ים שממנו תוציא טרית כו׳ :

רש״י

לפי שהיו חלשים שבכל השבטים. הם הם שהוליך יוסף לפני פרעה שנאמר (בראשית מז) ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים לפי שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו : שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך. זבולן ט ויששכר עשו שותפות זבולן לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה לפיכך הקדים זבולן ליששכר שתורתו של יששכר ע״י זבולן היתה : שמח זבולן בצאתך. הצלח בצאתך לסחורה : ויששכר הצלח בישיבת אהליך לתורה לישב ולעבר שנים ולקבוע חדשים כמו שנאמר (דה״א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ראשיהם מאתים ראשי סנהדראות היו עוסקים בכך וע״פ קביעות עתיהם ועבוריהם (יט) עמים. של שבטי ישראל : הר יקראו להר המוריה יאספו י כל אסיפה ע״י קריאה היא ושם יזבחו ברגלים כ זבחי צדק : כי שפע ימים יינקו. יששכר וזבולן ויהא להם פנאי ל לעסוק בתורה : ושפוני טמוני חול. (מגילה ו) כסוי טמוני חול טרית מ והלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול ובחלקו של יששכר וזבולן היו כמו שאמור (שם ו) במסכת מגילה. (שופטים ה) זבולן עם חרף נפשו למות נ משום דנפתלי על מרומי שדה

פירוש ע״ט

אונ זאלסט מַצְלִיחַ זיין אין דיין טאן אַרוס גיין סְחוֹרָה הַאנְדְלֶן וְיִשָּׂשכָר אונ פְרֵייא דיך יִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ אין דיין געצעלט כְּלוֹמַר דוא זאלסט הַצְלָחָה האבן אין דיין תּוֹרָה . רש״י שרייבט זבולן מיט יִשָּׂשכָר האבן חַבְרוּתָה געמאכט זבולן איז געזעסן אויף דעם בארטן פון די יַמִּים אונ איז געגאנגן מיט די שיפן נאך סְחוֹרוֹת אונ וואס ער האט געוואונען האט ער דר פון אַחֵלֶק געגעבן צו יִשָּׂשכָר ער זאל זיך מְפַרְנֵס זיין אונ יִשָּׂשכָר איז געזעסן אונ האט געלערינט תּוֹרָה דרום שטייט דא פריער

זבולן פאטשע יִשָּׂשכָר איז עלטער וואָרום תּוֹרָה פון יִשָּׂשכָר איז דאך נאר געווען דורך זבולון ווייל ער האט אים מְפַרְנֵס געווען (יב) עַמִּים דיא פעלקר דאס מיינט מען די שְׁבָטִים פון דיא יִשְׂרָאֵל הַר יִקְרָאוּ וועלן זיי איין געזאמלט ווערן אין דיא שָׁלֹשׁ רְגָלִים צום הַר הַמּוֹרִיָּה דאס איז דער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שָׁם יִזְבְּחוּ דארטן וועלן זייא שעכטן זִבְחֵי שעכטונג צֶדֶק פון גרעכטיקייט . דער ... אַרְיֵה שרייבט ווייל זבולון האט עוסק געווען אין מַשָּׂא וּמַתָּן אונ האט מְפַרְנֵס געווען ...

קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה׃ ס רביעי יח וְלִזְבוּלֻן אָמַר שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר

באהליך

אונקלוס: דְּאִתְעֲבִידָא לֵהּ מִקֳּדָם דְּתָקְפָּא וְרוּמָא דִּילֵהּ בִּגְבַרְתֵּהּ עַמְמַיָּא יְקַטֵּל כַּחֲדָא עַד סְיָפֵי אַרְעָא וְאִנּוּן רִבְוָתָא דְּבֵית אֶפְרַיִם וְאִנּוּן אַלְפַיָּא דְּבֵית מְנַשֶּׁה׃
יח וְלִזְבוּלֻן אֲמַר חֲדִי

ת"א בהם עמים ינגח יחדו קמא יז. ולזבולון אמר ס' כזוהר פ' כהעלותך.

בעל הטורים

של יוסף משמע שילה: (יח) שמח. ב' שמח זבולן שמח בחור ע"ש שהיו יוצאים בדרכים לפרקמטיא היו בחורים וגבורים:

רש"י

יהושע: שורו. שכחו קשה ד כשור לכבוש כמה מלכים: הדר לו. נתון לו שנאמר (במדבר כז) ונתתה מהודך עליו: וקרני ראם קרניו. שור כחו קשה ואין קרניו נאות ה אבל ראם קרניו נאות ואין כחו קשה. נתן ליהושע כחו של שור ויופי קרני ראם: אפסי ארץ. ל"א מלכים אפשר שכולם מארץ ישראל היו ו אלא אין לך כל מלך ושלטון שלא קנה לו פלטין ואחוזה בא"י שחשובה לכולם היא שנאמר (ירמיה ג) נחלת צבי צבאות ז גוים: והם רבבות אפרים. אותם המנוגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפרים: והם אלפי מנשה. הם האלפים שהרג גדעון במדין שנאמר (שופטים ח) וזבח וצלמונע בקרקר וגו': (יח) ולזבולן אמר. אלו חמשה שבטים שבירך באחרונה ח זבולן גד דן נפתלי ואשר כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם

שפתי חכמים

דהכא הוא מל' גדולה ופירוש מלך כיוצא וכו': ד ר"ל ת לענין מה מדמהו לשור: ה ר"ל אמאי לא מדמה אותו בקרניו ג"כ לשור למה מדמהו בקרניו לראם וכו' ובזה יתורץ הא דפירשו רבותינו ורש"י מביאו בפ' בלק ראם מל' רום הן שדים ולא ראם ממש דהתם בא לאשמועינן גבורתו ותקפו של הקב"ה וראם הוא אלוה בתכלית החוזק: ו פי' ל' בתמיה הוא וכא א"י לא היתה אלא ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה איך היה אפשר של"א מלכים כולם ימלכו בא"י: ז והוא מל' בצביונים וכו': ח ר"ל טעם כפל

פירוש ע"ט

קרניו אזו זענן זיינע הערנר. רש"י שרייבט איין אקס האט גרוס כח אבער זיינע הערנר זענן ניט שיין אונ אזויזל טיר האט שיינע הערנר אבער זיין כח איז ניט גרוס אונ צו יהושע איז געגעבן געווארן דער כח פון איין אקס אונ דאס שונקייט פון די הערנר פון אזויזל טיר בהם מיט זיי כלומר מיט זיין שטארקייט עמים ינגח וועט ער שטוסן דיא פעלקר יחדיו בנאנד אפסי ארץ דיא הארן פון דער וועלט דאס זענן דיא איין אונ דרייסיג מלכים והם אונ דיא געשטוסענע זענן רבבות אפרים דיא צעהן טויזנט וואס זענן געהרגת געווארן דורך יהושע וואס ער איז ארוס געקומן פון שבט אפרים והם אלפי מנשה אונ דאס זענען דיא טויזנט וואס זענן געהארגת געווארן דורך גדעון וואס ער איז ארוס געקומן פון שבט מנשה: (יח) ולזבולן אמר אונ אוף זבולן האט ער געזאגט שמח זבולן בצאתך פרייא דיך זבולן

משלי ישראל

(ולזבולן אמר כי שפע ימים יינקו ושפוני טמוני חול) דער שטייגר איז אז דיא שיף גייט אוועק מיט סחורה פון איין מדינה אין דר אנדרע אונ אז דיא שיף האט ניט צוא נעמן צוא ריק קיין סחורה אדר דר שיפסקאפיטאן וויל ניט נעמן קיין סחורה אונ דיא שיף קען דאך ניט גיין ליידיג אוף דעם וואסר אזו לייגט אן דער שיפסקאפיטאן דיא שיף מיט זאמד אדר מיט שטיינר כדי זיא זאל קענן גיין מיט דעם וואסר דאס האט משה געבענטשט שבט זבולן (כי שפע ימים יינקו) דיא שפע פון דיא וואסרן וועלן זייא זייגן דס מיינט מען אין לאנד פון שבט זבולן וועט זיין די שפע גרוס עס וועט זיך געפונן ביי אים אלירלייא סחורות אונ די סחורות וועלן קאסטן וואלווילער וויא אין אנדרע לענדר אונ זיין לאנד וועט שטיין ביי דעם בארטן פון דעם ים וועלן זייא פירן סחורות פון זייער לאנד צוא אנדרע לענדר אונ זייא וועלן אן דיא סחורות פיל געלט פארדינן (ושפוני טמוני חול) אונ צוריק וועלן דיא שיפן גיין אן געלאדן מיט זאמד מהמת דיא שיפן וועלן ניט האבן וואס צוא פירן צוריק אין לאנד פון זבולן ווארום אין זיין לאנד וועט זיין וואלווילער סחורות איידר אין אנדרע לענדר:

טו וּמֵרֹאשׁ הַרְרֵי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד
גִּבְעוֹת עוֹלָם׃ טז וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ
וּמְלֹאָהּ וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה תָּבוֹאתָה
לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃
יז בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם
קרניו

ת"א ורצון שוכני ובחים קיח. בכור שורו ברכות נו קמא מב ספר סוטה פ׳ ויקרא.

אונקלוס

טו וּמֵרֵישׁ טוּרַיָּא
בְּכִירַיָּא וּמִטּוּב רָמָן
דְּלָא פָסְקָן׃ טז וּמִטּוּב
אַרְעָא וּמְלָאָהּ וְרָעֵי לֵהּ
דִּשְׁכִינְתֵּהּ בִּשְׁמַיָּא וְעַל
מֹשֶׁה אִתְגְּלִי בְּאַסָּנָא
יֵיתוּן כָּל אִלֵּין לְרֵישָׁא
דְּיוֹסֵף לְגַבְרָא פְּרִישָׁא
דַּאֲחוֹהִי׃ יז רַבָּא
דִּבְנוֹהִי זִיוָא לֵהּ וּגְבוּרָן

רש"י

יש פירות שהלבנה מבשלתן ואלו הן קשואין ודלועין. ד"א גרש ירחים. שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש לחדש: (טו) ומראש הררי קדם. ומבורכת מראשית בשול הפירות. ש שההרים מקדימין לבכר בשול פירותיהם. ד"א מגיד שקדמה בריאתן ת לשאר הרים: גבעות עולם. גבעות העושות פירות לעולם א ואינן פוסקות מעוצר הגשמים: (טז) ורצון שכני סנה. כמו שוכן סנה ותהא ארצו מבורכת מרצונו ונחת רוחו של הקב"ה הנגלה עלי תחלה בסנה: רצון. נחת רוח ופיוס וכן כל רצון שבמקרא: תבואתה. ברכה זו ב לראש יוסף: נזיר אחיו. שהופרש מאחיו במכירתו: (יז) בכור שורו. יש בכור שהוא לשון גדולה ג ומלכות שנא׳ (תהלים פט) אף אני בכור אתנהו וכן (שמות ד) בני בכורי ישראל: בכור. מלך היוצא ממנו והוא

שפתי חכמים

יעקב כתיב ברכות שמים מעל וברכות תהום רובצת תחת והתם בודאי פירוש התהום עולם מלמטה דומיא דשל כא מלמעלה ואם כן אף הכא נמי כן: ר דקשה לו היה לו לומר גרש ירח ל׳ יחיד מאי ירחים ומפרש שהארץ מגרשת וכו׳ כלומר כל חדש וחדש חוזר ומוציא לכך כתיב ירחים ל׳ רבים: ש כוסיף מלת מבורכת להודיע שמלת ומראש דבקה עם מבורכת דרישא דקרא והא דהוצרך רש"י לפרש פה שמלת ומראש דבוק עם מבורכת דרישא דקרא יותר מקרא וממגד תבואות שמש וגו׳ דהוא נמי דבוק עם רישא דקרא י"ל דהתם לא פירש ככא ה"א דהאי קרא ומראש הררי קדם וגו׳ מילתא אחריתא הוא ופי׳ שיתברך בברכת האבות שנקראו הרים ובברכות האמהות שנקראו גבעות ל"פ ומראש הררי קדם קאי ארישא דקרא דמיירי בברכת ארצו והוכחתו דקאי ארישא דקרא מדכתיב בתריה וממגד ארץ ומלואה וגו׳ דמיירי בברכת ארצו וכל המקראות דבקים לרישא דקרא: ת והמעלה והשבח בזה שהשגחת הקב"ה על ארצו יותר מעל שאר ארצות כיון שהוא קודמה בבריאה שהשגחת הש"י נמי קודמת עליה והא דפי׳ ד"א משום דלטעם ראשון קשה קדם דכתיב בקרא ל"ל דהא הכל נכלל במלת ומראש ל"פ ד"א ולד"א לחוד קשה מאי ברכה היא זו אע"פ שהוא שנה ומעלה כדפריטית מ"מ לאו ברכה היא לכך הוצרך גם לטעם ראשון: א פירוש מכח עצירת גשמים אינן פוסקים מלעשות פירות וכאלו אמר וממתק הגבעות שהוא תמיד בלתי פוסק דאל"כ מה ענין הגבעות לכאן: ב רצ"ל במה שהוסיף מלת ברכה דבלאו הכי לא היה נשמע מה תבא לראש יוסף לכך הוסיף ברכה זו: ג וא"כ אף בכור

פירוש ע"ם

(טו) ומראש און זיין לאנד איז גבענטשט מיט דעם וואס דיא פירות ווערן דארטין פריער צייטיג איידר אין אנדערע לענדר הררי קדם וואהרום אירע בערג פעדרן זיך צו פארטיג מאכן זייערע פירות וממגד גבעות עולם און פון זיסקייט פון די הייך וואס וואקסין אוף זייא אייביג פירות און עס הערט קיין מאל ניט אוף: (טז) וממגד ארץ ומלואה און פון זיסקייט פון דיא ערד און איר דר פילונג ורצון שוכני סנה און באוויילינג פון דעם וואס האט גרועט אוף דעם דארן כלומר זיין לאנד זאל גבענטשט זיין מיט דעם רצון און נחת רוח פון הקדוש ברוך הוא וואס ער האט זיך צוא מיר אין תחלה באוויזן אוף איין דארן תבואתה די ברכה זאל קומן לראש יוסף אוף דעם קאפ פון יוסף ולקדקד און צוא דעם קאפ נזיר אחיו פון דעם וואס איז גווארן אפ גשייד פון זיינע ברידר אז זייא האבן אים פר קופט: (יז) בכור דר מלך וואס וועט פון אים ארוס קומן דאס איז יהושע שורו וואס זיין כח איז שטארק אזו וויא איין אקס איין צוא נעמן פיל מלכים הדר לו שיינהייט איז גגעבן גווארן צו אים וקרני ראם און אזו וויא דיא הערנר פון אוויזיל מיר

כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן׃ ס שלישי
יג וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרֶכֶת יְהוָה
אַרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל
וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת׃ יד וּמִמֶּגֶד
תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים׃

ומראש

ת"א ובין כתפיו סוטה לז זבחים שם . וממגד תבואות יומא פב קמה מו .

לְרַחְצָן עֲלוֹהִי יְהֵי מָגֵין עֲלוֹהִי כָּל יוֹמָא וּבְאַרְעֵהּ תִּשְׁרֵי שְׁכִינְתָּא׃ יג וּלְיוֹסֵף אֲמַר מְבָרְכָא מִן קֳדָם יְיָ אַרְעֵהּ עָבְדָא מִגְדְּנִין מִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא מִלְעֵלָּא וּמִמַּבּוּעֵי עֵינָוָן וּתְהוֹמִין דְּנָגְדָן מִמַּעֲמַקֵּי אַרְעָא מִלְּרָע׃ יד וְעָבְדָא מִגְדְּנִין וַעֲלַלָּן מִיבוּל שִׁמְשָׁא וְעָבְדָא מִגְדְּנִין מְרֵישׁ יְרַח בִּירַח׃

בעל הטורים

יעקב ולפרש יחלק שלל במנוחה : ובין כתפיו . בגי' ובירושלים : ובין כתפיו שכן (ת) וליוסף . רמז כי בתחלה יהיה בחלקו

רש"י

הקדים בנימין ליוסף : חפף עליו . מכסה אותו ומגין עליו : כל היום . לעולם ס משנבחרה ירושלים לא שרתה שכינה במקום אחר : ובין כתפיו שכן . בגובה ארצו ע היה בה"מ בנוי אלא שנמוך עשרים ושלש אמה מעין עיטם ושם היה דעתו של דוד לבנותו כדאיתא בשחיטת קדשים אמרי נחתי ביה פורתא משום דכתיב ובין כתפיו שכן אין לך נאה בשור יותר מכתפיו : (יג) מבורכת ה' ארצו . שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב פ כארצו של יוסף : ממגד . לשון עדנים ומתק : ומתהום . שהתהום עולה ומלחלח אותה מלמטה צ אתה מוצא בכל השבטים ק ברכתו של משה מעין ברכתו של יעקב : (יד) וממגד תבואת שמש . שהיתה ארצו פתוחה לחמה וממתקת הפירות : גרש ירחים .

שפתי חכמים

היה הצעיר ולמה הוקדם בברכתו : נ ר"ל הו"ל לכל הפחות להקדים יוסף דהא משכן שילה היה גם כן בחלקו ל"פ לפי וכו' : ס (נח"ו) לאפוקי שלא תפרש לעוה"ב והוקשה לו והלא הרוב הוא ואין זה לעולם ומתרץ ומשנבחרה ירושלים וכו' ר"ל הקדושה היא לשעתה וגם לא שרתה שכינה אח"כ במקום אחר משא"כ בגלגל ונוב ושילה : ע פי' בכתף שהוא מקום גבוה מכל האיברין וכ"ש א"כ הו"ל לבנותו בראשו של הר דהוא גבוה יותר ל"פ אלא שנמוך כו' פי' המקום שהיה בו ב"ה היה כ"ג אמות נמוך מעין עיטם ולכן כתיב בין כתפיו ולא על ראשו וכ"ת מנ"ל ומפרש דהרי שם היה דעתו של דוד לבנותו ומ"מ לא עביד הכי אמר כו' ש"מ דלא ניחא ליה להקב"ה לבנותו בגובה ארעא בתכלית וכתב מ"מ לא ניחא ליה לבנותו בגובה אלא בין כתפיו לפי שאין לך נאה וכו' מצאתי בשם מהרי"ן : פ ר"ל וכי שאר ארצות של שבטים אינן מבורכות ל"פ שלא היו וכו' כלומר שאר ארצות היו נמי מבורכות אבל נחלת בני יוסף יותר מבורך : צ פי' עולה מלמטה : ק רצונו להוכיח

הוה מנ"ל בפי' של ומתהום רובצת תחת דכי דלמא הוה דבר אחר רובן תחת התהום ל"פ אתה מוצא כו' והתם גבי

פירוש ע"ט

לִבְטַח עֶר טוּט רוּעֶן צוּ זִיכֶערְלִיךְ אוֹיף אִים חוֹפֵף עָלָיו עֶר בֶּעדֶעקְט אוֹיף אִים אוּנ אִיז אוֹיף אִים מֵגֵין כָּל הַיּוֹם אַגַאנְצֶן טָאג דָאס הֵייסְט אֵייבִּיג וָוארוּם פוּן דֶר צֵייט אָן אַז גָאט הָאט אוֹיס דֶר וֵוייְלְט אִין יְרוּשָׁלַיִם הָאט דִיא שְׁכִינָה נִיט גְרוּעֶט אוֹיף אַנְאַנְדֶר אָרְט נָאר אִין יְרוּשָׁלַיִם וּבֵין כְּתֵפָיו אוּנ צְוִוישְׁן זַיינֶע אַקְסְלֶן טוּט עֶר רוּעֶן כְּלוֹמַר דָאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז גְבוֹיעֶט גְוָוארְן אוֹיף דֶעם הֶעכְסְטְן אָרְט פוּן זַיין לַאנְד : (יג) וּלְיוֹסֵף אָמַר אוּנ אוֹיף יוֹסֵף הָאט עֶר גְזָאגְט מְבֹרֶכֶת יְיָ אַרְצוֹ זַיין לַאנְד אִיז גְבֶּענְטְשְׁט פוּן גָאט . רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט עֶס אִיז נִיט גְוֶוען צְוִוישְׁן אַלֶע שְׁבָטִים אַזוֹ אֵיין גוּט לַאנְד וִויא דָאס לַאנְד פוּן יוֹסֵף מִמֶּגֶד שָׁמַיִם פוּן זִיסְקֵייט פוּן דֶעם הִימֶל מִטָּל פוּן דֶעם טוֹיא וּמִתְּהוֹם אוּנ פוּן דֶעם אָפּ גְרִינְט רוֹבֶצֶת תָּחַת וָואס טוּט הוּעֶרְן פוּן אוּנְטְן : (יד) וּמִמֶּגֶד תְּבוּאוֹת שָׁמֶשׁ אוּנ פוּן זִיסְקֵייט פוּן דֶער פְּרוּכְט וָואס וַואקְסְט אַנְטְקֶעגְן דֶער זוּן אוּנ דֶר פוּן אִיז דִיא פְּרוּכְט זִיס וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ אוּנ פוּן זִיסְקֵייט וָואס דִי עֶרְד טְרַייבְּט פוּן זִיךְ אַרוֹיס אוּנ עֶס וַואקְסְט פוּן אֵיין חוֹדֶשׁ צוּם אַנְדֶרְן :

לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יָשִׂימוּ
קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ׃
יא בָּרֵךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו
תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו
מִן־יְקוּמוּן׃ ס יב לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד
יְהוָה יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו
כל

לְיַעֲקֹב וְאוֹרַיְתָךְ
לְיִשְׂרָאֵל יְשַׁוּוּן קְטֹרֶת
בּוּסְמִין קֳדָמָךְ וּגְמִיר
לְרַעֲוָא עַל מַדְבְּחָךְ׃
יא בָּרֵיךְ יְיָ נִכְסוֹהִי
וְקֻרְבַּן יְדוֹהִי תְּקַבֵּל
בְּרַעֲוָא תְּבַר חַרְצָא
דְּסָנְאוֹהִי וּדְבַעֲלֵי
דְבָבוֹהִי דְּלָא יְקוּמוּן׃
יב לְבִנְיָמִן אֲמַר
רְחִימָא דַּיְיָ יִשְׁרֵי

ת״א ישימו קטורה באפך שם. וכליל על מזבחך שם. ברך ה׳ חילו פסחים עב קידושין סו שבות יב. לבנימן אמר ברכות יב מנחות נג. חופף עליו יומא יב מגילה כו זבחים נד קיח.

בעל הטורים

וכן אמר יעקב ואפיצם בישראל: ישימו קטורה. בגימ׳ כמו מעשיר: וכליל. ב׳ וכליל על מזבחך אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל אע״פ שזר מקריב בבמה אינו זבחי צדק אלא מה שקרב בפנים ע״י כהן וזהו וכליל על מזבחך אז תחפוץ כו׳: (יא) ופועל ידיו תרצה. בגי׳ סיכות: (יב) ישכן לבטח. לאמר שיטרוף שבכו״ס כזאב ישכון לבטח וכן ברכ

שפתי חכמים

שבטו משום שהי ברכה בברכה טובה לכך היה מספר שבחם תקודם לכן ואח״כ אמר ראויים אלו לברכה זו מרוב מעלתם: י ונקרא כן מפני שהיא עולה לגבוה: כ דלפי׳ ראשון קשה למה בירך שבט לוי בברכה זו דהא הם לא יצאו למלחמה כשאר שבטים דהא בהיכל שמלך שם יושבים ל״פ ד״א וכו׳ ולדבר אחר קשה למה אמר קמיו דהא היו קמיו של כל ישראל דהא עיקר גזרתם היה לעביר על המצות ל״פ גם לטעם ראשון: ל ר״ל דמחן נמי קאי אמשנאיו דאל״כ לא יתכן לפרש איך מהוכר ומשנאיו אדלעיל: מ ר״ל הרי הוא

רש״י

י עולה: (יא) מחץ מתנים קמיו. מחן קמי
מכת מתנים כענין שנאמר (תהלים סט) ומתניהם
תמיד המעד ועל המעוררין על הכהונה אמר כן.
ד״א ראה שעתידין ב חשמונאי ובניו להלחם עם
יוונים והתפלל עליהם לפי שהיו מועטים י״ב בנ
חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות לכך נאמר ברך
ה׳ חילו ופועל ידיו תרצה: ומשנאיו מן יקומון.
מחץ קמיו ומשנאיו ל מהיות להם תקומה:
(יב) לבנימן אמר. לפי שברכת לוים בעבודת
הקרבנות מ ושל בנימין בבנין בית המקדש בחלקו סמכן זה לזה וסמך יוסף אחריו שאף הוא משכן שילה
היה בשל בחלקו שנאמר (שם ע״ח) וימאס באהל יוסף וגו׳ ולפי שבית עולמים נ חביב מאילה לכן

פירוש ע״ט

צו דיא יִשְׂרָאֵל יָשִׂימוּ קְטוֹרָה זַייא זָאלְן טָאן
רֶעמְפּוּנְג בְּאַפֶּךָ אִין דַיינֶע נָאז לֶעבֶר כְּלוֹמַר
זַייא זָענְן רָאוּי זַייא זָאלְן מַקְטִיר זַיין קְטוֹרֶת
פַאר דִיר וְכָלִיל עַל מִזְבְּחֶךָ אוּנ זַייא זָענְן רָאוּי
אַז זַייא זָאלְן מַקְרִיב זַיין קָרְבָּן עוֹלוֹת אוֹיף
דַיין מִזְבֵּחַ׃ (יא) בָּרֵךְ יְיָ חֵילוֹ גָאט זָאל בֶּענְטְשְׁן
זַיין גוּטְס דָאס מַיינְט מָען בִּכּוּרִים אוּנ
מַעֲשְׂרוֹת וָואס מֶען הָאט גְּגֶעבְּן צוּם שֵׁבֶט
לֵוִי וּפוֹעַל יָדָיו אוּנ דִיא וֶוערְק פוּן זַייעֶרִי הֶענְט
דָאס הֵייסְט דִיא קָרְבָּנוֹת וָואס זַייא וֶועלְן
מַקְרִיב זַיין תִּרְצֶה זָאלְסְטוּ בַּאוִוילִיגְן מְחַץ מָתְנַיִם
קָמָיו צוּא בְּרֶעךְ דִיא לֶענְדְן פוּן דִיא וָואס
שְׁטֵייעְן אוֹיף קֶעגְן זַייא אוּנ וִוילְן זֵיי שְׁלָעגְן

טָאן וּמְשַׂנְאָיו אוּנ אוֹיךְ פוּן זַיינֶע פַיינְט מִן יְקוּמ
זַייא זָאלְן קַיין תְּקוּמָה נִיט הָאבְּן אַזוֹ מַאכְ
דֶר תַּרְגּוּם. רש״י שְׁרַייבְּט דֶער פָּסוּק רֶעט
אוֹיף דִיא וָואס קְרִיגְן אוֹיף דֶר כְּהוּנָּה. אָדֶ
דָאס גֵייט אוֹיף הַשְׁמוֹנָאִי מִיט זַיינֶע זִין וָוארוּ
מֹשֶׁה הָאט גְזֶעהְן בִּנְבוּאָה אַז חַשְׁמוֹנָאִי מִי
זַיינֶע זִין וָואס זַייא זָענְן נָאר גְוֶועְן צְוֶועלְ
פַּרְשׁוֹן אוּנ אֶלְעָזָר וֶועלְן מִלְחָמָה הַאלְטְן מִי
עַטְלִיכֶע צֶעהְן טוֹיזֶנְט פוּן דִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
וּמַזָּלוֹת הָאט עֶר אוֹיף זַייא מִתְפַּלֵל גְוֶוע
דֶעם פָּסוּק בָּרֵךְ יְיָ חֵילוֹ וּפוֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה וכו׳
(יב) לְבִנְיָמִין אָמַר אוֹיף בִּנְיָמִין הָאט עֶר גְזָאגְ
יְדִיד יְיָ עֶר אִיז אַיין גְלִיבְּטֶער פוּן גָאט יִשְׁכ

לבטח

חַבוּ כִּן דִּינָא וְאַפֵּי אֲחוּהִי וּבְנוֹהִי לָא נְסִיב אֲרֵי נְטָרוּ מַטְּרַת מֵימְרָךְ וּקְיָמָךְ לָא אַשְׁנִיאוּ: י כַּשְׁרִין אִלֵּין דְּיַלְּפוּן דִּינָךְ

רְאִיתִ֔יו וְאֶת־אֶחָיו֙ לֹ֣א הִכִּ֔יר וְאֶת־בָּנָ֖ו בניו ק׳ לֹ֣א יָדָ֑ע כִּ֤י שָֽׁמְרוּ֙ אִמְרָתֶ֔ךָ וּבְרִֽיתְךָ֖ יִנְצֹֽרוּ׃ י יוֹר֤וּ מִשְׁפָּטֶ֙יךָ֙ לְיַעֲקֹ֔ב

ת"א יורו משפטיך יומא כו.

בעל הטורים

חד: (ט) ואת בנו. חסר י' שלא היה בו נשיאות: (י) יורו משפטיך ליעקב. שיהיו בכל ישראל ללמוד תורה

רש"י

במו לו: כי שמרו אמרתך. לא יהיה לך ז אלהים אחרים: ובריתך ינצרו. ברית מילה שאותם שנולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם ח והם היו מולין ומלין את בניהם (ס"א אותם שנולדו במדבר מישראל לא מלו את בניהם והם היו מולין): (י) יורו משפטיך. ראויין ט אלו לכך: ובליל.

שפתי חכמים

וגו' דמשמעות של קרא הוא דקאי אכל שבט לוי ל"פ גם טעם ראשון שכל השבט היו נאמנים חוץ ממשה שחטא: ז (דכ"ט) פי' מה שאמרת להם בעצמך אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעו. דאל"כ בומרי הורקן מ"ל: ח ר"ל והרי כתיב וארא מתבוססת בדמיך ודרשו רז"ל שני דמים דם פסח ודם מילה שמע מינה דכל ישראל היו נמולין במצרים ובמדבר ואם כן מאי ובריתך ינצורו ל"פ דקאי על הנולדים במדבר. (נה"ו) אבל היוצאים ממצרים אלו ואלו היו מולים ופסוק מלא הוא (יהושע ה) כי מולים היו כל העם היוצאים וכל העם הילודים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו ולפיכך נקט הרב במדבר: ט ר"ל כאן שבירך שבט לוי כמו שאר שבטים אמאי היה מספר בשבח שבט לוי קודם הברכה יותר מכל ברכת שאר שבטים ל"פ ראוים הם וכו' כלומר אי לא היה מספר בשבחם מקודם היו מריבים ישראל עם משה במה בברכה יורו משפטיך וגו' דהיינו הברכה המעולה מכל הברכות והיו אומרים לפי פשט בני

פירוש עט

מוּטֶר לֹא רְאִיתִיו אִיךְ הָאבּ אִים נִיט גְזֶעהְן וְאֶת אֶחָיו לֹא הִכִּיר אוּנ צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר הָאט עֶר זִיךְ גְמַאכְט גְלַייךְ וִויא עֶר קָאן זֵיי נִיט וְאֶת בָּנָיו לֹא יָדָע אוּנ צוּ זַיינֶע זִין גְלַייךְ וִויא עֶר ווייסְט זֵייא נִיט דֶר תַּרְגוּם מַאכְט דֶעם פְּשַׁט עֶר הָאט זִיךְ אוֹיף זֵייא נִיט מְרַחֵם גְוֶועֶן אַז זֵייא זֶענְן חַיָּיב גְוֶועְן כָּרֵת אוּנ הָט זִיךְ גְמַאכְט גְלַייךְ וִויא עֶר זֶעהְט נִיט אַז דָאס זֶענְן זַיינֶע קְרוֹבִים. רש"י שְׁרַייבְּט אִין דֶעם פָּסוּק רֶעט מֹשֶׁה פוּן מַעֲשֶׂה עֵגֶל אוּנ זָאגְט בְּשַׁעַת אַז אִיךְ הָאבּ גְזָאגְט וֶוער עֶס וִויל דִינֶן גָאט דֶער זָאל קוּמֶן צוּ מִיר הָאבְּן זִיךְ צוּ מִיר אַיין גְזַאמִילְט דָאס גַאנְצֶע שֵׁבֶט לֵוִי הָאבּ אִיךְ זֵייא גְהַייסְן אַז זֵיי זָאלְן אוּם הַרְגְנֶן אַלֶע דִיא וָואס הָאבְּן גְדִינְט צוּ דֶעם עֵגֶל אוּנ אַזוֹ הָאבְּן זֵייא גְטָאן אוּנ אֲפִילוּ וֶוען אֵיינֶר הָאט גְהַאט אַיין עֶלְטֶער פָאטֶער הַיְינוּ זַיין מוּטֶערְשׁ פָאטֶער וָוס עֶר אִיז גְוֶועְן אַיִשְׂרָאֵל אָדֶר וֶוען אֵיינֶר הָאט גְהַאט אַבְּרוּדֶר פוּן אַיין מוּטֶר וָואס דִיא מוּטֶר הָאט אִים גְהַאט פוּן אַיִשְׂרָאֵל אָדֶר וֶוען זַיין פָאכְטֶר

הָאט גְנוּמֶן אַיין מַאן אַיִשְׂרָאֵל אוּנ זִיא הָאט גְהַאט מִיט אִים אַזוּן אוּנ דִיא אַלֶע זַיינֶע פְּרַיינְט הָאבְּן גְדִינְט צוּם עֵגֶל הָאט עֶר זֵיי גְהַרְגֶעט גְלַייךְ וִויא עֶר וָואלְט נִיט גְוואוּסְט אַז דָאס זֶענְן זַיינֶע קְרוֹבִים אוּנ אִיךְ קָאן נִיט זָאגְן אַז דֶר פָּסוּק מֵיינְט פוּן אַרֶעכְטְן פָאטֶר אוּנ פוּן אַבְּרוּדֶר פוּן פָאטֶר הַאלְבּ אוּנ פוּן אַרֶעכְטִין זוּן וָוארוּם זֵיי זֶענְן דָאךְ לְוִיִּם אוּנ פוּן דִי לְוִיִּם אִיז דָאךְ נִיט גְוֶועְן אֲפִילוּ אֵיינֶר וָואס עֶר זָאל דִינֶן צוּם עֵגֶל וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט דָאךְ אַז עֶר הָאט גְזָאגְט מִי לַיי הָאבְּן זִיךְ צוּ אִים צַיין גְזַאמִילְט דָס גַאנְצֶע שֵׁבֶט לֵוִי כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ וּבְרִיתְךָ יִנְצוֹרוּ אוּנ דַיין בְּרִית הָאבְּן זֵייא גְהִיט. רש"י מַאכְט דָאס מֵיינְט מֶען דֶעם בְּרִית פוּן מִילָה וָואס דִיא יִשְׂרָאֵל הָאבְּן נִיט מַל גְוֶועְן זֵייעֶרֶע זִין וָואס זֶענֶן גְבּאָרְן גְוָוארְן אִין דֶר מִדְבָּר אוּנ דִיא לְוִיִּם הָאבְּן יוֹא מַל גְוֶועְן: (י) אוּנ וַוייל זֵייא הָאבְּן דָאס אַלְץ גְטָאן זֶענְן זֵייא רְאוּיִ יוֹרוּ זֵיי זָאלְן לֶערְנְן מִשְׁפָּטֶיךָ דַיינֶע גְרִיכְט צוּ יַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ אוּנ דַיין תּוֹרָה זָאלְן זֵיי מַאכְּן לֶערְנְן

מִצָּרָיו תִּהְיֶה׃ פ שני ח וּלְלֵוִי אָמַר
תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר
נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל־מֵי
מְרִיבָה׃ ט הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא
ראיתיו

ת״א ולוי אמר ס׳ פעסר פ׳ ויקרא כל הפרשה. האומר לאביו יומא סו.

הֲוֵי לֵהּ׃ ח וּלְלֵוִי אֲמַר תֻּמַּיָּא וְאוּרַיָּא אַלְבֵּשְׁתָּא לְגֻבַר דְּאִשְׁתְּכַח חֲסִידָא קֳדָמָךְ דִּי נַסִּיתוּהִי בְּנִסֵּתָא וַהֲוָה שְׁלִים בְּחַנְתּוּהִי עַל מֵי מַצּוּתָא וְאִשְׁתְּכַח מְהֵימָן׃ ט דְּעַל אֲבוּהִי וְעַל אִמֵּהּ לָא רַחֵם כַּד

חבו

שפתי חכמים

בברכה יהודה ולמה לקה כמעון חלק בתוך נחלת יהודה ל״פ גם טעם ראובן: ג מדאמר תמיך ואוריך וזה בודאי כלפי שכינה אמר וכמו בפירש״י וא״כ ע״כ צ״ל שלא עם לוי היה מדבר אלא על לוי: ד תריבהו כתרגומו בחנתוהי על מי מצותא ואשתכח מהימן פי׳ ע״י המריבה בהריבות אותו על מי מריבה בחנת לבו ונמצא נאמן. הרא״ם: ה ומה שכתב לבא בעלילה הוא פי׳ על נסתקפת דהוא מל׳ עלילה כדפירש״י לעיל בפ׳ מקץ בפסוק ולהתגולל עלינו ע״ש: ו כלומר ונקנסה עליו מיתה בשביל זה ושלא יכנס לארץ אהרן ומרים מה חטאו ולמה נקנסה עליהם מיתה ושלא יכנסו לארץ וגם זה שלא לשבט לוי. והוצרך לטעם ד״א כי לטעם ראשון קשה דהא לא נמצא מהימן דהא מכלל כעס בא לידי טעות וכעס במקום שלא היה לו לכעוס ל״פ ד״א וכו׳ ולפי׳ של ד״א קשה וכי אהרן ומרים היו שניהם שקולים כנגד כל שבט לוי עד שאמר עליהם הקרא תריבהו

רש״י

שעשה בשטים כ״כ באגדת תהלים): (ח) וללוי אמר. ועל לוי ג אמר: תמיך ואוריך. כלפי שכינה הוא מדבר: אשר נסיתו במסה. שלא נתלוננו עם שאר המתלוננים: תריבהו וגו׳. ד כתרגומו ד״א תריבהו על מי מריבה נסתקפת לו לבוא בעלילה ה אם משה אמר ובמדבר כ׳ שמעו נא המורים ו אהרן ומרים מה עשו: (ט) האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו. כשחטאו בעגל ואמרתי (שמות לב) מי לה׳ אלי נאספו אלי כל בני לוי וצויתים להרוג את אבי אמו והוא מישראל או את אחיו מאמו או בן בתו וכן עשו וא״א לפרש אביו ממש ואחיו מאביו וכן בניו ממש שהרי לוים הם ומשבט לוי לא חטא אחד מהם שנאמר כל

פירוש ע״ט

אוף מַעֲשֶׂה תָמָר. דְרוּף הָאט מֹשֶׁה גְבֶּעטְן שְׁמַע יְיָ קוֹל יְהוּדָה הָער צוּ גָאט דָאס קוֹל פוּן יְהוּדָה אַז זַיינֶע בֵּיינֶר זָאלְן זִיךְ אִין אֵיינֶם צוּ נוֹף קוּמֶן. וָוענְן זַייא זִיךְ אִין אֵיינֶם צוּא נוֹף גְנַאנְגֶן אָבֶּר מֶען הָאט אִים נָאךְ נִיט גְלַאזְט אִין דֶר יְשִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה הָאט מֹשֶׁה ווִידֶר גְבֶּעטְן וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ זָאלְסְט אִים בְּרֶענְגֶן צוּא דֶר יְשִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה. הָאט מֶען אִים אוֹיף גְבְּרַאכְט אִין דֶר יְשִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה. הָאט עֶר אָבֶּר נִיט גְוואוּסְט מְפַלְפֵּל זַיין אִין דֶר הֲלָכָה הָאט מֹשֶׁה ווִידֶר גְבֶּעטְן יָדָיו רָב לוֹ עֶר זָאל קֶאנֶן מְפַלְפֵּל זַיין הָאט עֶר אָבֶּר נָאךְ נִיט גְוואוּסְט צוּא עֶנְטְפֶרְן אַז מֶען הָאט אִים עֶפִּיס אַיין קַשְׁיָא גְפְרֶעגְט הָאט מֹשֶׁה ווִידֶר גְבֶּעטְן וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה דוּא זָאלְסְט אִים אַהִילְף זַיין פוּן זַיינֶע בַּאלֵיידִיגֶער כְּלוֹמַר אַז מֶען ווֶעט אִים עֶפִּיס פְרֶעגְן זָאל עֶר וִויסְן צוּ עֶנְטְפֶרְן׃ (ח) וּלְלֵוִי אוּנ אוֹיף לֵוִי הָאט עֶר גְזָאגְט תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ דַיינֶע אוּרִים וְתוּמִּים הָאסְטוּ אָן גְקְלֵייד לְאִישׁ חֲסִידֶךָ צוּא דֶעם מַאן וָואס אִיז גְפוּנֶן גְוָוארְן אַחָסִיד פַר דִיר אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה וָואס דוּא הָאסְט אִים גְפְּרוּבְט מִיט פְּרוּב אוּנ עֶר אִיז גְוֶוען גַאנְץ מִיט דִיר תְּרִיבֵהוּ דוּ הָאסְט אִים גְפְּרוּבְט מִיט דֶר מֵי מְרִיבָה אִיז עֶר גְפוּנֶן גְוָוארְן בַּאגְלֵייבְּט כְּלוֹמַר עֶר הָאט נִיט גְקְרִיגְט בַּייא דֶר מֵי מְרִיבָה רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט אַזוֹ אִיז דֶער פְּשַׁט תְּרִיבֵהוּ עַל מֵי מְרִיבָה דוּ הָאסְט אִים גְמַאכְט קְרִיגְן כְּלוֹמַר דוּא הָאסְט דִיר גְזוּכְט אַיין עֲלִילָה דוּ זָאלְסְט זַייא שְׁטְרָאפְן אִיבֶּר דֶער מֵי מְרִיבָה. וָוארוּם וָוען מֹשֶׁה הָט גְזִינְדִיגְט אוּנ הָאט גְזָאגְט שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים וָואס אִיז אַהֲרֹן מִיט מִרְיָם שׁוּלְדִיג וָואס דוּא הָאסְט זַייא גְשְׁטְרָאפְט זֵיי זָאלְן נִיט קוּמֶן קַיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃ (ט) הָאוֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וָואס דֶר שֵׁבֶט לֵוִי הָאט גְזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶר אוּנ צוּא זַיין

לִיהוּדָה וַאֲמַר קַבֵּל יְיָ צְלוֹתֵיהּ דִּיהוּדָה בְּמִפְּקֵיהּ לְאַגָּחָא קְרָבָא וּלְעַמֵּיהּ תְּתֵיבִנֵּיהּ בִּשְׁלָם יְדוֹהִי יַעְבְּדָן לֵיהּ פֻּרְעָנוּתָא מִסָּנְאוֹהִי וְסָעִיד מִבַּעֲלֵי דְבָבוֹהִי

וַיֹּאמַר שְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאֶל־עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו

ת״א שמע ה׳ קול סוטה שם. ואל עמו קמא נב סוטה שם. ידיו רב לו ע״ז סח מנחות נג.

חוי

בעל הטורים

כשמשמשים קטלא יעקב: (ז) שמע ה׳ קול. ר״ת בגימ׳ יהושפט. כשלחמם רמות גלעד: ידיו רב לו. ס״ת מיפי׳

רשי

עליו שנאמר (בראשית מד) והטאתי לאבי כל הימים אמר משה מי גרם לראובן שיודה א יהודה וכו׳: **שמע ה׳ קול יהודה.** תפלת דוד ושלמה ואסא מפני (ס״א מן) הכושים ויהושפט מפני העמונים וחזקיה מפני סנחריב: **ואל עמו תביאנו.** לשלום מפני המלחמה (ס״א מן המלחמה): **ידיו רב לו.** יריב ריבו וינקום נקמתו: **ועזר מצריו תהיה.** על יהושפט התפלל על מלחמת רמות גלעד (דה״ב יח) ויזעק יהושפט וה׳ עזרו. ד״א שמע ה׳ קול יהודה (ספרי) כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה ב ואף כשחלקו ארץ ישראל נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה שנאמר (יהושע יט) מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון (ומפני מה לא ייחד לו ברכה בפני עצמו שהיה בלבו עליו על מה

שפתי חכמים

ואין זה לדמות לכאן ה״נ הואיל שסמך ברכת יהודה לראובן ולא ברך לוי אחר ברכת ראובן: א וא״כ לפי זה וזאת ליהודה הוא בל׳ בתמיה. וכא דפי׳ מי גרם לראובן וכו׳. ה״פ מי גרם לראובן שיודה בפרהסיא יהודה אבל קודם לכן הודה בצנעה כדפירש״י לעיל בפ׳ וישב ראובן היה עוסק בשקו וכו׳ וזה היה קודם מעשה תמר ויהודה ה״ט דקודם לזה נמי הודה אלא ע״כ צריך לומר בצנעה היה עוסק בשקו וכו׳ דאחר שהודה יהודה היה עוסק בשקו אפי׳ בפרהסיא וכן תירצו התוס׳ פרק החובל: ב כי לפי׳ ראשון קשה הל״ל קבל ה׳ קול יהודה שאם ישמע אליו ולא יקבל תפלתו מה תועלת יש בשמיעה ל״ש ד״א וכו׳. ויהיה מלת שמע רמז לשם שמעון. ולפי׳ ד״א קשה למה רמז לברכת שמעון

פירוש ע״ט

שְׁמַע יְיָ הער צוא גאט דאס קול פון יהודה כלומר ווען דיא קינדר פון יהודה וועלן פר דיר מתפלל זיין בשעת זייא וועלן גיין אין דר מלחמה זאלסטו מקבל זיין זייער תפלה וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ אונ צו זיין פאלק זאלסטו אים ווידר ברענגן מיט שלום פון דר מלחמה יָדָיו רָב לוֹ זיינע הענט זאלן קריגן זיין קריג מיט זיינע שונאים אונ זאל זיך נוקם זיין זיין נקמה וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה אונ איין הילף זאלסטו אים זיין פון זיינע באליידיגר רש״י שרייבט פר וואס האט משה געשטעלט דיא ברכה פון יהודה נעבן דער ברכה פון ראובן עס וואלט דאך געהערט צו שטיין דיא ברכה פון לוי פאר דער ברכה פון יהודה ווארום לוי איז דאך עלטר געווען פון יהודה איז דער תירוץ ווייל ראובן מיט יהודה האבן ביידע מודה געווען אויף זייער עון ראובן הט מודה געווען אויף מעשה בלהה אונ יהודה האט מודה געווען אויף מעשה תמר דיא גמרא זאגט משה האט דרום געשטעלט דיא ברכה פון יהודה ביי דר ברכה פון ראובן ווארום אז דיא ישראל זענן געגאנגן אין דער מדבר האבן זייא מיט זיך געטראגן דיא ביינר פון אלע שבטים אונ די ביינר פון אלע שבטים האבן זיך געהאלטן אין איינם גלייך ווי זייא וואלטן געלעבט אונ דיא ביינר פון יהודה זענן פון אנגנדר געווען אין זיין עונש פאר דעם וואס ער האט אויף זיך מקבל געווען נדוי אונ האט געזאגט וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים האט משה מתפלל געווען אונ האט געזאגט יְחִי רְאוּבֵן כלומר ראובן איז דאך גלייך ווי ער לעבט דען זיין גוף איז דאך אין גאנצן וְזֹאת לִיהוּדָה אונ פאר וואס זאל דאס זיין אזו איין עונש צוא יהודה וואס זיינע ביינר וואלגרין זיך אין ארון ווער האט דען גורם געווען אז ראובן זאל מודה זיין אויף דער מעשה פון בלהה דאס האט דאך יהודה גורם געווען מחמת יהודה האט מודה געווען

אוף

בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: ו יחי ראובן ואל ימת ויהי מתיו מספר: ס וזאת ליהודה ויאמר

באתכנשות רישי עמא כחדא שבטיא דישראל: ו יחי ראובן בחיי עלמא ומותא תנינא לא ימות ויקבלון בנוהי אחסנתהון במנינהון: ז ודא

ת״א יחי ראובן ואל ימות טעמו ז קמץ לג מכות יח. וזאת ליהודה טעמו בס פסק בס

בעל הטורים

ישלים מס מוזו סכנין יעקב סימני פסוקי מתקיימת

שפתי חכמים

שרוצה לומר ישראל בידם אבל הוכה אין כאן לכן צריך גם לפירוש ראשון: ם דק״ל וכי אין לו מלוכה להקב״ה אלא על ישראל והרי מלכותו בכל משלה ל״ש עול מלכותו וכו׳ פי׳ בודאי גם הוא מלך על עו״א אבל אינן מקבלים עליהם עול מלכותו כמו ישראל פי׳ שהם כפופים לו תמיד לקיים כל המצות שגזר עליהם: ע כלומר ראויים הם לברכה ומפרש ואיך בא מלת ראש לחשבון. ל״פ רש״י כמו תשא את ראש כלומר כ״מ שהם מתאספים לענין המנין הוא לכבודך ומקבלין עול מלכותך עליהם: פ כלומר בכ״מ שמחשבין אסיפתם ראויים הם שאברכם והוא דבוק אל הבא אחריו כאלו אמר ובעבור זה יחי ראובן וגו׳. והיה מאמר ויהי בישורון מלך דבוק למעלה לתורה צוה לנו משה וגו׳ ונחזיקנה ולא נעזבנה והקב״ה תמיד עול מלכותו עליהם: צ ויהיה מאמר ויהי בישורון דבוק עם בהתאסף וגו׳ וזה יותר נכון אבל לפי׳ ד״א קשה למה נקט מלת ראשי ל״פ גם טעם ראשון וק״ל: ק פירוש שלא ימות מיתת כרת: ר פי׳ לדיוקים אפי׳ במיתתן קרויים חיים: ש (ד״מ) ק״ל דקללה הוא זה ל״פ נמנים וכו׳: ת פי׳

רש״י

ם מלכותו עליהם: בהתאסף. בכל התאסף ראשי ע חשבון אסיפתם: ראשי. כמו (שמות ל) כי תשא את ראש ראויין אלו פ שאברכם. ד״א בהתאסף בהתאספם יחד באגודה אחת ושלום ביניהם צ הוא מלכם ולא כשיש מחלוקת ביניהם: (ו) יחי ראובן. ק בעה״ז: ואל ימות. ר לעה״ב שלא יזכר לו מעשה בלהה: ויהי מתיו מספר. נמנין ש במנין שאר אחיו דוגמא היא זו כענין שנאמר (בראשית לה) וישכב את בלהה ויהיו בני יעקב שנים עשר שלא יצא מן המנין: (ז) וזאת ליהודה. (מכות יא) סמך יהודה לראובן מפני ששניהם הודו על קלקול שבידם שנא׳ (איוב טו) אשר חכמים יגידו וגו׳ להם לבדם וגו׳ ולא עבר ת זר בתוכם (ב״ק צב) ועוד פירשו רבותינו שכל מ׳ שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמות יהודה מתגלגלים בארון מפני נדוי שקבל

משלי ישראל

קל זמן זייא האבן ניט אוף גגעסן דאס ערשטע מאכל אז זייא עסן אוף דאס ערשטע מאכל ניט ער זייא דאס אנדרע מאכל דער נאך דאס דריטע מאכל אזו אוך גאט ניט דעם מענטשן קיין נאייע חכמה ביזן אז ער האט שון אפ גטאן זיין מלאכה מיט זיין מידיקייט אין דער תורה ועדלוג זיין כח איז ער זאל משיג זיין אונ ער קען שון מיין ניט משיג זיין דענצטמאל ווערט אוף אונז דער וועקט ארוח נבואה פון דעם הימל מיט איין חכמה אונ גאט איז אים מודיע נייעם אין דער תורה אבר דער וואס האט זיך ניט באמיהט ער זאל משיג זיין ועדלוג זיין כח מיט זיין חכמה קען משיג זיין נאך חם זאל מען אים נאך מוסיף זיין חכמה אז דיא חכמה וואס ער האט פון פריער האט ער מיט. איר נאר ניט גפאן אין דר תורה ויא שלאפט בייא אים נאך ווס זאל מען אים מוסיף זיין נאייע חכמה :

פירוש ע״ט

ברוך הוא איז אוף זייא זייא זאלן מקיים זיין אלע זיינע מצות בהתאסף ראשי עם אין דעם איין זאמלונג פון דער צאל פון דם פאלק זענן זיי ראוי זיי זאלן געבענשט ווערן אדר אזו איז דר פשט אז זיי זענן איין גזאמלט אין איינם אונ האבן שלום צווישן זיך איז גאט איבר זייא איין מלך כלומר רועט דיא שכינה צווישן זיי אבר אז עס איז מחלוקת צווישן זייא שייר זיך פון זייא דיא שכינה אפ : (ו) יחי ראובן ראובן זאל לעבן אוף דר וועלט ואל ימות אונ ער זאל ניט שטארבן לעולם הבא כלומר עס זאל אים ניט ווערן דר מאנט דיא מעשה בלהה ויהי מתיו מספר אונ זיינע מאנן זאלן גצייילט ווערן אין דער צאל פון זיינע איבריגע ברידר כלומר חאטשע ער האט גזינדיגט מיט מעשה בלהה איז ער פארט ניט ארוס גגאנגן פון דער צאל פון די צוועלף שבטים אזו ווי עס שטייט וישכב את בלהה ויהיו בני יעקב שנים עשר : (ז) וזאת אונ דאס איז צו יהודה ויאמר אונ ער הט גזאגט

נְטָלִין עַל מֵימְרָךְ׃
ד אוֹרַיְתָא יְהַב לָנָא
מֹשֶׁה מְסַרַהּ יְרֻתָּא
לִכְנִשַׁת יַעֲקֹב׃
ה וַהֲוָה בְיִשְׂרָאֵל מַלְכָּא
באתכנשות

לְרַגְלֶךָ יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ׃ ד תּוֹרָה
צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת
יַעֲקֹב׃ ה וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ
בהתאסף

ת״א תורה צוה לנו ברכות נז פסחים מט סוכה מב סנהדרין נט נא מכות כג עקידה שער ס. ויהי בישורון ר״ה לב.

בעל הטורים

ר״ת תלים שמל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות׃ (ד) מורשה. ב׳ במסורה מורשה קהלת יעקב ונתתי אותה לכם מורשה דהיינו ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו. דבר אחר זהו שאחז״ל התורה אינה ירושה לך כמו שתם ונתתי לכם מורשה אני ה׳ מורשה ולא יורשים אף הכא נמי קהלת יעקב משום דכתיב ביעקב איש תם יושב

רש״י

לרגלך. והם ראויים לכך שהרי תכו עצמן לתוך תחתית ההר ב לרגלך בסיני. תכו לשון פועלו הותוכו לתוך מרגלותיך׃ ישא מדברתיך. נשאו עליהם עול תורתך׃ מדברתיך. המ״ם בו קרוב ליסוד ל כמו (במדבר ז) וישמע את הקול מדבר אליו (יחזקאל א) ואשמע קול מדבר אלי כמו מתדבר אלי אף זה מדברותיך מ מה שהיית מדבר להשמיעני לאמר להם שפורפלידי״ר בלעז (דייא אונטערדעודונגען) ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים ע״פ דבריך והמ״ם בו שמוש מפיסה לפוי מן. דבר אחר אף חבב עמים. אף בשעה שהראית להם חבתך את העמים ב שהראית לאומות פנים שוחקות ומסרת את ישראל בידם׃ כל קדשיו בידך. כל צדיקיהם וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך ואתה שומרם׃ והם תכו לרגלך. והם מתמצעים ומתכנסים לתחת צלך׃ ישא מדברתיך. מקבלים גזרותיך ודתותיך בשמחה ואלה דבריהם׃ (ד) תורה. אשר צוה לנו משה מורשה היא לקהלת יעקב אחזנוה ולא נעזבנה׃ (ה) ויהי. הקב״ה׃ בישרון מלך. תמיד עול

שפתי חכמים

מלת אף נופל אלא אם נזכר דבר קודם לכן כיוצא בו לכן פי׳ אף חובב זו וכו׳ פי׳ כבר כוזכר לעיל איך שחיבב ישראל במה שיצא לקראתם מסיני וכיוצא בזה עוד שיבה יתירה וכו׳׃ ב פי׳ תכו כמו תוך. וכוא מבנין פועל כלומר בנכנסו לתוך מרגלותיו דהיינו תחתיתו של ההר בהם כדמות רגלין ואמר והם ראויים לכך כדי לקבל הדיבור והם תכו לרגליו עם דבור של כל קדושיו בידך כאלו אמר ולמה זכו נפשותם להיות גנוזות תחת כסא וכו׳ יותר משאר בני אדם מפני שהם תכו וגו׳׃ ל ר״ל המ״ם ל״ל כיון שפירוש תורתך׃ מ דאין לפרש שהוא מ״ם השימוש כמו מן דא״כ היה משמע שלא קבלו עליהם כל התורה ובאמת הם קבלו כל תרי״ג מצות והפרש בין מתדבר ובין מדבר י״ל מפני שמלה מדבר משמעותו שהוא הקב״ה מדבר עם האדם ואין זה דרך כבוד למעלה שידבר לנוכח האדם כמו בשר ודם שמדבר עם חבירו אבל מתדבר פי׳ שהוא מדבר בינו לבין עצמו והוא שומע מאליו וזהו שפירש״י מה שהיית מדבר וכו׳ ויו״ד של ישא מדברותיך עתיד במקום עבר מפני שבשעת שברך משה לישראל כבר קבלו כל התורה ואמר עול תורתך מפני דלגבי דבור אין נופל בו לשון משא לכן הוסיף מלת עול דלגבי עול שייך ל׳ משא׃ נ ולפי׳ זה לא קאי מלת אף אלעיל מיניה ופי׳ זה נכון יותר בלפי פי׳ כאשון אינו מיושב שפיר איך תולה אף שוכב וכו׳ ככאן ולפי ד״א קשה איך שייך למכתב לגבי עו״א ל׳ תיבה דאם הוא מראה להם פנים שוחקים משום

פירוש עברי

זיך געשטעלט אונטער דעם בארג סיני וויל הקב״ה האט גרועט אוף דעם בארג ישא מדברותיך זייא האבן אוף זיך גליטן דם עול פון דר תורה אונ דר תרגום מאכט דעם פשט ישא מדברותיך זייא האבן געצוגן דורך דיינע רייד׃ (ד) תורה צוה לנו משה די תורה וואס משה האט אונז געבאטן מורשה קהלת יעקב איז זיא איין ארב צו דעם איין זאמלונג פון יעקב כלומר מיר וועלן זי האלטן פאר איין ירושה אונ מיר וועלן זי ניט פר לאזן׃ (ה) ויהי בישורון מלך אונ גאט איז איבר דיא ישראל איין מלך כלומר דר עול פון הקדוש

משלי ישראל

(תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב) דיא תורה וואס משה האט אונז געבאטן זיא איז איין ארב צוא דעם איין זאמלונג פון יעקב רבי מאיר האט געזאגט דער וואס לערינט תורה לשמה איז ער זוכה צוא פיל זאכן אונ קען מחדש זיין אלע טעמים אין דער תורה נייעס אונ ווייסט סודות התורה אונ מאכר ווערט איינר וועלן פרעגן וועד איז דער מענטש וואס ער איז זוכה מען זאל אים מגלה זיין פון דעם הימל סודות התורה ער זאל קענן מחדש זיין אין דיא תורה אלע טאג נייעס זאלסטו אים אזוי ענטפערן עס איז אמשל אעושר האט געמאכט אסעודה אונ האט געקאכט עטליכע מינים מאכלים צוא געבן דיא מענטשן וואס ער וועט רופן צוא דער סעודה. אויף דער סעודה גיט ער דיא מאכלים איינם נאך דעם אנדרן ער גיט זייא ניט דאס אנדרע מאכל

כל

וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשְׁדָּת ב' מלין קרי לָמוֹ׃ ג אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ

ת"א ואתה מרבבות חגיגה יז. מימינו אש דת למו ברכות ו סב יומא עו ביצה כה סוטה ד. אף חובב עמים בתרא ח.

מִטּוּרָא דְפָארָן וְעִמֵּהּ רִבְבַת קַדִּישִׁין כְּתַב יְמִינֵהּ מִגּוֹ אֶשָּׁתָא אוֹרַיְתָא יְהַב לָנָא׃ ג אַף חַבִּיבְנוּן לְשִׁבְטַיָּא כָּל קַדִּישׁוֹהִי בֵּית יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָא אַפֵּיקְנוּן מִמִּצְרַיִם וְאִנּוּן מְדַבְּרִין תְּחוֹת עֲנָנָךְ נטלין

פירוש רשב"ם

משדה אדום: הופיע מהר פארן. האיר מהר פארן: (ג) אף חובב עמים. גם עובדי כוכבים כגון ערב רב ומן העובדי כוכבים שנתגיירו ובאו לקבל התורה עם ישראל גם אותם חיבב הקב"ה וקבלם שכן עליהם כדכתיב במזמור יקום אלהים ויפוצו אויביו דכתיב ביה רכב אלקים:

חסלת פרשת וזאת הברכה מיסוד רבינו שמואל

בעל הטורים

גם שנאמר עליון מכלל יופי אלהים הופיע: מרבבות. ב' ואתה מרבבות קדש. לא פירא מרבבות עם לפה כי אתה ה' מרבבות קדש לעזרי: (ג) אף חבב עמים. בגימ' גרים. שאף גרים שעתידין להתגייר עמדו בסיני וכן את אשר ישנו פה ס"ת תורה שכולם היו שם בשעת מ"ת. ואמר בל' אף מפני דאיירי בבעלי יסורים שמתייסרים על ד"ת: קדושיו. ב' כל קדושיו בידך. ילאו את ה' קדושיו לפה ילאו את ה' קדושיו כי כל קדושיו בידך: תכו. ב' במסורה והם תכו לרגלך על פה תכו. פה שהם ל' הכאה אף הכא ל' הכאה לומר שהם מוכים לסכנם וללכת אחריך: תכו לרגלך ישא מדברותיך.

שפתי חכמים

למו דקאי אישראל דסמיך ליה לעיל מיניה: ו ר"ל למה לא כתיב למי אתה הולך לפרש לישראל: ז ר"ל דמ"ם מרבבות הוא מ"ם מקצת ולא מ"ם ממנו והוכחתו דלא מצינו מקום שבאו רבבות ע"כ צ"ל מ"ם מקצת וק"ל והרא"ם פי' דהם יהיה מ"ם ממנו שאז יהיה פי' שבשם פירש מרבבות קודש ובא לבדו וזולת מלת ועמו יהיה פי' ואתה מקצת רבבות קודש ואין לו טעם בלא מלת ועמו והוסיף מלאכי קודש מלת קודש מפני שמלת קודש נופל על דבר כמו ואנשי קודש ופה הם המלאכים עכ"ל: ח כמנהג העולם לבוא כדיו על שנייר וסקרא מסורס לפי פי' זה כאלו כתיב מימינו למו דת אש ויהיה פי' דקרא הכי מכתב יד ימינו נתן למו דת דהיה התורה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה. רא"ם: ט דלטעם ראשון קשה דצריך לסרס המקרא נ"פ ד"א וכו' ולפי ד"א לחוד קשה הל"ל מאש דת דהא היה פירושו מן אש כלומר מתוך אש לכן לכן הולך גם לטעם ראשון: י ר"ל אמה קאי אף דאין

רש"י

שם ופתח לבני ישמעאל שיקבלוה ולא רצו: ואתה. לישראל (שם): מרבבות קדש. ועמו מקצת רבבות מלאכי קדש ז ולא כולם ולא רובם ולא כדרך ב"ו שמראה כל כבוד עשרו ותפארתו ביום חופתו: אש דת. שהיתה כתובה מאז לפניו באש שחורה ע"ג אש לבנה ח נתן להם בלוחות כתב יד ימינו. ד"א אש דת ט כתרגומו שנתנה להם מתוך האש: (ג) אף חבב עמים. גם חבה יתירה חבב את השבטים י שכל אחד ואחד קרוי עם שהרי בנימין לבדו היה עתיד להוולד כשאמר הקב"ה ליעקב (בראשית לה) גוי וקהל גוים יהיה ממך: כל קדשיו בידך. נפשות הצדיקים גנוזות אתו כענין שנאמר (שמואל א כה) והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך: והם תכו

פירוש ע"ט

פאָרן עֶר האָט גְלַייכְט פוּן הַר פָּארָן כְּלוֹמַר דֶר נָאךְ אִיז עֶר גְגַאנְגְן קַיין הַר פָּארָן צוּ דִיא בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל זֵיי זָאלְן מְקַבֵּל זַיין דִיא תּוֹרָה הָאבְּן זֵייא אוֹיךְ נִיט גְוָואלְט וְאָתָה אוּנ עֶר אִיז גְקוּמֶן דֶר נָאךְ צוּ דִי יִשְׂרָאֵל מֵרִבְבוֹת קֹדֶשׁ אוּנ מִיט אִים אִיז גְוֶועְן אַטֵייל צֶעהְן טוֹיזֶנְטְן פוּן זַיינֶע הַיילִיגֶע מַלְאָכִים אָבֶּר נִיט אַלֶע אוּנ אֲפִילוּ נִיט קַיין רוֹב נִיט אַזוֹ וְוִי אַיין מֶלֶךְ עֶר וַוייזְט גָאר דֶעם כָּבוֹד פוּן עֲשִׁירוּת אִין דֶם טָאג פוּן זַיין חוּפָּה מִימִינוֹ דִי

תוֹרָה וָוָאס אִיז גְשְׁרִיבְּן מִיט דֶר רֶעכְטֶר הַאנְ פוּן הקב"ה אֵשׁ דָּת לָמוֹ הָאט עֶר זֵיא גְגֶעבְ פוּן צְווִישְׁן פַייעֶר צוּא דִיא יִשְׂרָאֵל׃ (ג) אַף חוֹבֵב עַמִּים אוֹיךְ אַגְרוֹשׂ לִיבְּשַׁאפְט הָאט עֶר לִיבּ גְהַאט דִיא שְׁבָטִים כָּל קְדוֹשָׁיו בְּיָדֶךָ אַלֶע זַיינֶע הַיילִיגֶע זֶענֶן אִין דַיינֶע הֶענְט כְּלוֹמַר דִי נְפָשׁוֹת פוּן דִי צַדִּיקִים זֶענֶן בַּהַאלְטְן מִיט דִיר וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ אוּנ זֵיי זֶענֶן רָאוּי דֶר צוּ תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ ווייל זֵיי הָאבְּן זִיךְ גְטָאן אִין מִיטְ צְווִישְׁן דַיינֶע פִּיס. דָאס מֵיינְט מֶען זֵיי הָאבְּ

יִשְׂרָאֵל קֳדָם מוֹתֵהּ׃
ב וַאֲמַר יְיָ מִסִּינַי
אִתְגְּלִי וְזִהוֹר יְקָרֵהּ
מִשֵּׂעִיר אִתְחֲזִי לָנָא
אִתְגְּלִי בִּגְבוּרְתֵּהּ

אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ׃
ב וַיֹּאמַר יְהוָה מִסִּינַי בָּא וְזָרַח
מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן

ואתה

מטורא

ת"א ויאמר ה' מסיני בא ע"ז ב מקרים פ"א ג"ב ס' סוטר פ' פרומב ופ' בלק. סוגיא מכר נרכום לב קמא לח.

בעל הטורים

של ברכתם: וזאת הברכה. בגימ' זו היא התורה כי בזכות התורה ברכם: משה איש האלהים. ר"ת מאה וס"ת משה וזהו ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים שאמר שנו לו ק' ברכות בכל יום וכל ברכה וברכה י' זהובים הרי אלף לכך אמר יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים משלי ויברך אתכם משלו. הפסוק מתחיל ומסיים בוי"ו לומר שבירך י"ב שבטים: (ב) וזרח משעיר. ג' וזרח בחשך וזרח השמש וזרח משעיר שנגלה לעשו לקבל התורה ולא רצו ע"כ וזרח בחשך שנענשו ונהפך להם לחושך ולאפלה אבל ישראל שקבלוה וזרח השמש שנאמר מצות ה' ברה מאירת עינים: הופיע. ג' הופיע מהר פארן. מציון מכלל יופי אלהים הופיע. אל נקמות ה' אל נקמות הופיע. לאומות אבל ישראל שקבלוה זכו מה

פירוש רשב"ם

עד תומם האזינו השמים וגו' וזאת הברכה אחר תתוכחות של האזינו חזר ובירכן לישראל בטרם יעלה אל ההר למות שם. כלומר זאת השירה וזאת הברכה: (ב) ה' מסיני בא. הראה לישראל ונתן להם תורתו. וזרח משעיר ופארן. כיצד שאתא מתוך מרבבות קדש מכל ד' צדדין של הר סיני באה האורה והמלאכים דרך שעיר ופארן עד שבא אל סיני. ומימינו נתן דת להם מתוך אש שהיה מדבר מתוך האש לישראל כדכתיב השמע עם קול אלהים חיים מדבר מתוך האש כמונו ויחי. וכן מצינו בתהלי' רכב אלהים רבותים אלפי שנאן. ה' בם סיני בקדש. ובחבקוק אלוה מתימן יבא וקדוש מהר פארן סלה כסה שמים הודו. ובדבורה כתיב ה' בצאתך משעיר בצעדך

רש"י

(א) וזאת הברכה. לפני מותו. (ספרי) סמוך למיתתו א שאם לא עכשיו אימתי: (ב) ויאמר ה' מסיני בא. (שם) פתח תחלה בשבחו של מקום ב ואח"כ פתח בצרכיהם של ישראל ובשבח שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראל ג וכל זה דרך רצוי הוא כלומר כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה: מסיני בא. יצא לקראתם ד כשבאו להתיצב בתחתית ההר כחתן היוצא להקביל פני כלה שנאמר (שמות יט) לקראת האלהים למדנו שיצא כנגדם: וזרח משעיר למו. (ספרי) שפתח לבני עשו שיקבלו את התורה ולא רצו: הופיע. להם ה: מהר פארן. שהלך

שפתי חכמים

א פירוש שאם לא הברכה דהאי דכתיב לפני מותו דהוה סמוך למיתתו לא הוי ידעינן אימתי וזהו נמי דנקט רש"י אם לא עכשיו אימתי כיון שהוא לפני מותו וסמוך למיתתו א"נ תוכחתו מדכתיב לפני מותו דפשיטא דלא ברכם לאחר מותו אלא אי לא הוה כתיב לפני מותו ה"א זמן רב היה לפני מותו כשברך אותם לכן כתיב לפני מותו ללמדנו דסמוך למיתתו היה. ספרי והביאו הרא"ם: ב ר"ל מה ענין שבחו של מקום גבי ברכות של שבטים ל"פ פתח תחלה וכו': ג דאם לא כן למה לא פתח בשבח שברא העולם או שאר שבחות של מקום ול"פ ובשבח וכו': ד ר"ל למה כתיב מסיני לסיני הל"ל ל"פ יצא לקראתם וכו' פי' כבר היה בסיני וכשבאו ישראל יצא לקראתם מסיני שנאמר ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ול' לקראתם אינו נופל אלא כשבאים זה לקראת זה: ה ר"ל למה לא פירש למי הופיע ל"פ להם דהיינו לישראל אבל גבי וזרח משעיר לא היה צריך לפרש מדכתיב

פירוש ע"ט

ער האט זיך גטראכט אז איך וועל זייא אצונד ניט בענטשן ווען דען וועל איך זיי בענטשן: (ב) וַיֹּאמַר יְיָ מִסִּינַי בָּא אונ ער הט גזאגט גאט איז פון דעם בארג סיני גקומן בשעת מתן תורה איז הקב"ה פון דם בארג סיני אנטקעגן גגאנגן אזו ווי א חתן גייט ארום מקבל פנים זיין די כלה. רש"י שרייבט משה האט צום ערשטן אן גהובן צו זאגן דם שבח פון הקדוש ברוך הוא אונ דער נאך האט ער אן גהובן בעטן דאס בדערפניש פון די ישראל אונ אין דם שבח פון הקדוש ברוך הוא איז דרינן דער מאנט דר זכות פון דיא ישראל אונ דאס האט ער אלץ גזאגט דורך גבעט כלומר דיא ישראל זענן ווערט אז עס זאל אויף זייא חל זיין דיא ברכה מחמת זיי האבן אזו פיל זכות וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ אונ ער האט צו זייא גשיינט פון שעיר ווארום אז הקב"ה האט דיא תורה גוואלט געבן צו דיא ישראל האט ער זיך באוויזן צו אלע אונ האט זייא גפרעגט אוב זייא ווילן דיא תורה מקבל זיין איז ער צום ערשטן גקומן צו דיא וואס זיצן אין שעיר אונ הט זייא גזאגט זיי זאלן די תורה מקבל זיין אונ זייא האבן ניט גוואלט הופיע מהר

פארן

מריבי עמי תשמרני לראש גוים עם לא־ידעתי יעבדני: בני נכר יתכחשו־לי לשמוע
אזן ישמעו לי: בני נכר יבלו ויחגרו ממסגרותם: חי־יהוה וברוך צורי וירם אלהי
צור ישעי: האל הנתן נקמת לי ומוריד עמים תחתני: ומוציאי מאיבי ומקמי תרוממני
מאיש חמסים תצילני: על־כן אודך יהוה בגוים ולשמך אזמר: מגדול מגדיל כתיב
ישועות מלכו ועשה־חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד־עולם:

פירוש עם

פרינגעדם פון מיין פאלק דאס איז דואג אונ אחיתופל אונ שאול אונ דיא זיפים תשמרני דו האסט מיך גהיט דאס איך זאל זיין איין ראש איבר די פעלקר עם לא ידעתי דם פאלק וואס איך ווייס עס ניט דיא טוען מיך דינן דער מדרש שרייבט דוד האט גבעטן גאט אונ האט גזאגט תשמרני לראש גוים דו זאלסט מיך היטן כלומר מאך מיך איך זאל זיין איין ראש צו דיא היידן ארום ארץ ישראל דאס פאלק וואס איך ווייס זייא ניט זאלן מיך דינן: בני נכר די פרעמדע קינדר זאלן לייקנן אונ זאלן זאגן פר מיר ליגינט מחמת מורא לשמוע אזן צו דעם הערונג פון דעם אוער זאלן זייא צו הערן צו מיר כלומר אפילו אונטער מינע אוגן זאלן זייא מורא האבן פר מיר ווען זייא וועלן נאר הערן מיין גבאט: בני נכר דיא פרעמדע קינדר ארום ארץ ישראל יבולו זאלן מיד ווערן אונ זאלן הינקעדיג ווערן מחמת דיא שווערע יסורים פון זייער פר שליסונג וום איך וועל

פירוש עם

זייא שטראפן מיט זייא: חי יי דר גאט וו… לעבט איביג דער האט עס מיר גטאן דיא… אלע ניסים אונ גלובט איז מיין באשעפר… אדר מיין שטארקר אונ דר הובן איז גאט… וואס ער איז דר שטארקר פון מיין הילף… האל דער גאט וום גיט נקמות צו מיר ארום… ארץ ישראל אונ ער מאכט נידרן פעלקר… אונטער מיר: ומוציאי אונ ער איז מיין אוס… ציהר פון מיינע פיינט אונ פון דיא וואס… שטייען אוף אוף מיר טוסטו מיך דר הייבן מאיש… חמסים פון דעם מאן וואס וויל מיך בארובן… טוסטו מיך מציל זיין דר תרגום שרייבט דם… גייט אוף גוג ומגוג מאיש חמסים פון דעם מאן… דם רובר דס איז גוג זאלסטו מיך מציל זיין… על כן איבר דעם וועל איך דיך גאט לובן… צווישן דיא פעלקר אונ צו דיין נאמן וועל… איך זינגן לוב גזאנג: מגדול ער דר גרייסט… דיא הילף פון זיין מלך אונ ער טוט חסד… צו זיין גזאלבטן צו דוד אונ צו זיינע קינדר… ביז איבית:

דברים לג ברכה

לג א וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את

אונקלום

א ודא ברכתא די… בריך משה… נביא דיי ית בני… ישראל

תיג אית הברכה מגילה לה סוטה יד.

פירוש רשב"ם

(א) וזאת הברכה. מוסב למעלה וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת

בעל הטורים

(א) וזאת הברכה. לעיל מיניה כתיב אשר אני נותן לבני… ישראל וסמיך ליה וזאת הברכה לומר אני מסכים…

פירוש ע"ט

וזאת הברכה אונ דאס איז דיא ברכה אשר ברך משה איש האלהים וום משה

פירוש עם

דר געטליכר מאן הט גבענטשט דיא קינדר… ישראל לפני מותו נאהינט פר זיין טוט ווארום…

תתפל: ואת־עם עני תושיע ועיניך על־רמים תשפיל: כי־אתה נירי יהוה ויהוה
יגיה חשכי: כי בכה ארוץ גדוד באלהי אדלג־שור: האל תמים דרכו אמרת יהוה
צרופה מגן הוא לכל החסים בו: כי מי־אל מבלעדי יהוה ומי צור מבלעדי אלהינו:
האל מעוזי חיל ויתר תמים דרכי דרכו כתיב: משוה רגלי רגליו כתיב כאילות ועל־במתי
יעמדני: מלמד ידי למלחמה ונחת קשת־נחושה זרעתי: ותתן־לי מגן ישעך וענתך
תרבני: תרחיב צעדי תחתני ולא מעדו קרסלי: ארדפה איבי ואשמידם ולא אשוב
עד־כלותם: ואכלם ואמחצם ולא יקומון ויפלו תחת רגלי: ותזרני חיל למלחמה
תכריע קמי תחתני: ואיבי תתה לי ערף משנאי ואצמיתם: ישעו ואין מושיע אל־
יהוה ולא ענם: ואשחקם כעפר־ארץ כטיט־חוצות אדקם ארקעם: ותפלטני

פירוש ע״ט

האסט מבלבל גוועז זיינע שלעכטי מחשבות וואס ער האט גטראכט אויף דיא ישראל: ואת עם עני אונ דאס ארום פאלק וועסטו העלפן אונ דיינע אויגן טוסטו אויף די הויכע וואס האלטן זיך גרוס דאס דו זאלסט זייא משפיל זיין: כי אתה דען דו גאט ביסט מיין ליכט אונ גאט טוט דער לייכטן מיין פינצטרניש: כי בכה דען דורך דיין בטחון לויף איך צו איין שאר כלומר צו איין חיל פון דעם שונא באלהי דורך דיא הילף פון גאט טוא איך שפרינגן אויף דיא מויערן פון מיינע פיינט אונ בין זייא כובש: האל דר גאט עס איז גאנץ זיין וועג אמרת די זאג פון גאט איז לוטר כלומר ער איז מקיים וואס ער איז מבטיח ער איז איין פאנצר צו אלע וואס באשיצן זיך אין אים: כי מי אל דען ווער איז איין גאט חוץ דר גאט פון ישראל אונ ווער איז אבשעפר אדר איין שטארקר חוץ אונזר גאט: האל מעוזי חיל דר גאט האט מיך גטאן שטארקן מיט כח אונ ער האט גמאכט אוועק שפרינגן אלע שטרויכלונג ביז עס איז גבליבן גאנץ מיין וועג: משוה רגלי ער הט גטאן גרינג אדר לייך מאכן מיינע פיס אזו ווי ביי די איגרן אונ אויף מיין הייך כלומר אויף מיין שטארקייט טוט ער מיך שטעלן: מלמד ידי ער טוט לערנן מיינע הענט מלחמה צו האלטן אונ עס ווערט גטרעטן דר קופרנר בויגן דורך מיינע ארום: ותתן לי אונ דו האסט מיר

פירוש ע״ט

געגעבן דם פאנצר פון דיין הילף וואס איז צו מיר געווען גלייך וויא איין פאנצר אונ דיין מדה פון ענוה תרבני האסטו גגרייסט אין מיר כלומר דו האסט דיך נוהג געווען מיט מיר פיל ענוה: תרחיב דו האסט דער ברייטערט מיינע טריט אונטער מיר כדי איך זאל ניט אום פאלן אונ זיי האבן זיך ניט אום גגליטשט מיינע טריט: ארדפה איך האב נאך גיאגט מיינע פיינט אונ איך האב זייא פר טיליגט אונ איך הב מיך ניט אום גקערט ביז איך האב זייא פר לענט: ואכלם אונ איך טוא זייא פר לענדן אונ איך טוא זיי וואונדן אונ זייא קענן ניט אויף שטיין אונ זייא פאלן אונטער מיינע פיס: ותזרני אונ די טוסט מיך אן גורטן מיט כח צו מלחמה האלטן דו טוסט מאכן קניען מיינע פיינט אונטער מיר: ואיבי אונ מיינע פיינט האסטו געגעבן צו מיר מיט דעם אקן כלומר דו מאכסט דאס זייא זאלן אנטלויפן פר מיר ממילא קערן זיי זיך אום צו מיר מיט דעם אקן מיינע פיינט טוא איך פר שניידן: ישעו זייא טוען זיך קערן צו זייערע אפ געטר אבר עס קען זייא קיינר פון זייא ניט העלפן נאך דם קערן זיי זיך צו גאט וויל ער זיי ניט ענטפרן: ואשחקם אונ איך טוא זיי צו מאלן אזו וויא דעם שטויב פון דער ערד אזו וויא דם ליים פון דיא גאסן טוא איך זיי צו דיגן כלומר דין מאכן אונ טוא זיי טרעטן: ותפלטני אונ דו האסט מיך גמאכט אנטרינן פון דיא

מאיבי עז משנאי כי אמצו ממני: יקדמני ביום אידי ויהי יהוה משען לי: ויצ
למרחב אתי יחלצני כי־חפץ בי: יגמלני יהוה כצדקתי כבר ידי ישיב לי: כ
שמרתי דרכי יהוה ולא רשעתי מאלהי: כי כל־משפטיו משפטו כתיב לנגדי וחקתי
לא־אסור ממנה: ואהיה תמים לו ואשתמרה מעוני: וישב יהוה לי כצדקתי כבר
לנגד עיניו: עם־חסיד תתחסד עם־גבור תמים תתמם: עם־נבר תתבר ועם־ע.ק

כוכב מישראל

(יצילני מאיבי עז משנאי כי אמצו ממני וגו׳) דם משל
בייא אעושר איז שלאף גווארן אקינד אוף אקליין
שלאפקיים האט ער גשיקט נאך ארופא מומחה ער זאל
מאכן דאס קינד גזונד. וויא דר פאטר האט גזעהן אז
דאס קינד איז נאך נים גהיילט פרעגט ער דעם רופא
דיא סיבה דער פון ענטפערט דער רופא זאלסט וויסן אז
דיא פרידיגע קרענק איז שון אפ גטרעטן נאר וויא
איך האב אים באטראכט האב איך מיך משער גוועזן אז
עס איז בייא אים דא אפארבארגינע שלאפקייט וועלכע
אצייט ארום הערן ער וועט ווערן אמענמש וועט דאס
שלאפקייט נתגלה ווערן. און דענצמאל וועט שון זיין
שווער צוא ראטיוועון איבר צווייא טעמים. איינמאל ווייל
זיינע כוחות וועלן זיין שוואך צוא פאר נעמן שטארקע
רעצעפטן. דאס צווייטע ווער ווייסט צוא איר וועט זיין
דענצמאל פאר מעגליך צוא האבן אסאך געלט אוף
דאקטורים מיט רפואות וויפיל מען וועט דארפן. דריבר
איז מיין שכל צוא געבן אצונד טייערע רעצעפטן וואס
זאלן דער וועקן דאס שלאפקייט און איך וועל אים אצונד
קארירן כל זמן זיינע קרעפטן זענען פריש און יונג צו פר
געמן. דאס צווייטע לעת עתה זענט איר ב״ה אצונד פר
מעגליך מפזר צוא זיין געלט פאר זיינט ווענן דער מיט
וועט ער האבן ארפואה שלימה און ביז זיין עלטר וועט
ער זיין אייזין שטארק. הנמשל השי״ת איז ארופא ער
קוקט מראשית אחרית השי״ת האט גזעהן אז אין דיא
שפעטריגע דורות וועלן יודן זיין שוואך און פול מיט
יסורים און וועלן דענצמאל נים האבן קיין כח קיין
זכות מיט וואס צוא ראטעווען זיך. דריבר האט השי״ת
בחסדו דר וועקט דיא מקרים וואס דארף זיין שפעטר
זאל זיין פריער און האט זייא מקדים גוועזן אין דיא
צייטן פון דיא אבות וואס זייא זענען גוועזן גבורים מיט
פיל קראפט אין דער אמונה און זייא זאלן פאר נעמן
ישועה פון הימל און מקבל צו זיין שטארקע רפואות
דער מיט זענען מיר אוך גהיילט אוף אייביג דאס מיינט
דער פסוק. (יצילני מאויבי עז) אז השי״ת האט גוואלט
אונז מציל זיין פון אונזערע שטארקע פיינד וואס זענען
שטארקר פון מיר. דאס הייסט דורך מיר איז גוועזן דיא
עצה פון השי״ת ער זאל מקדים זיין דעם טאג פון דעם
בראך. דורך דעם (ויהי יי׳ למשען לי) איז מיר נאט
גוועזן צוא הילף חיינטיגע צייט אוך. דריבר לאזט זיך אום
דאס קאפיטל (מגדיל ישועות מלכו וגו׳ לדוד ולזרעו
עד עולם):

פירוש עם

זייא האבן זיך גשטארקט מער פון מיר
יקדמוני זייא האבן זיך גפעדרט מיינע פיינ
צו קומן פר מיר אין מיין בראך טאג אב
גאט איז גוועזן איין אונטער לעהנר צו מיר
ויוצא און ער הט מיך אוס גצויגן אוף א
דר ברייטענש און ער הט מיך אוס גצ
ווארום ער הט גוואלט אין מיר: זאגט ד
יגמלני יי׳ גאט זאל מיר בצאלן אזו וויא מ
גרעכטיקייט דאס איך בין אים נאך גגאנ
אין דער מדבר און האב מיך סובב גווי
אוף זיין הבטחה אזו ווי דאס לוטערקיי
פון מיינע האנט זאל ער מיר אום קע
כלומר צו בצאלן: כי שמרתי דען איך הא
גהיט דיא וועגן וואס איז רעכט פר גא
און איך האב נים גשולדיגט פר גאט:
כל משפטיו לנגדי דען אלע זיינע משפטים זע
תמיד אנטקעגן מיר און זיינע גזעץ הב א
מיך נים אפ גטאן פון איר: ואהיה איך ב
גוועזן גאנץ צו אים אין זיין דינסט און א
האב גהיט מיין נפש דאס איך זאל נ
זינדיגן: וישב יי׳ לי הט מיר גאט אום גקער
אזו וויא מיין גרעכטיקייט דאס איך הא
נים גהרגת דעם שאול אז איך האב א
אפ גשניטן זיין עק קלייד אזו וויא מ
לוטערקייט איז אנטקעגן זיינע אוגן ד
אזו איז דר סדר פון גאט ער צאלט מ
כנגד מדה: עם חסיד מיט אברהם וואס
איז גוועזן אחסיד טוסטו מאן חסד מיט זיי
קינדר: עם נבר מיט דעם לוטרן דאס
יעקב וואס איז גוועזן לוטר פר דיר טוס
לוטערן כלומר דו האסט אוס דער וויי
זיינע קינדר פון אלע פעלקר און האסט
גלייטיט ועם עקש און מיט דעם פר קרימ
דם איז פרעה טוסטו פר קרימן כלומר

וַיִּתְגָּעַשׁ ותגעש כתיב וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ: עָלָה
עָשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ: וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרַד וַעֲרָפֶל תַּחַת
רַגְלָיו: וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעֹף וַיֵּרָא עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ: וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכּוֹת
חַשְׁרַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים: מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ: יַרְעֵם מִן־שָׁמַיִם יְהֹוָה וְעֶלְיוֹן
יִתֵּן קוֹלוֹ: וַיִּשְׁלַח חִצִּים וַיְפִיצֵם בָּרָק וַיָּהֹם ויהמם כתיב: וַיֵּרָאוּ אֲפִקֵי יָם יִגָּלוּ מֹסְדוֹת תֵּבֵל
בְּגַעֲרַת יְהֹוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפּוֹ: יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים: יַצִּילֵנִי

פירוש עט

וואס האב איך גטאן בצר לי אז עס איז מיר
אייננ גוועזן האב איך גרופן גאט אונ צו
מיין גאט האב איך גרופן הט ער צו גהערט
פון זיין היכל דאס איז דער הימל מיין קול
אונ מיין גשרייא איז גקומן אין זיינע אויערן:
אונ דאס דער ציילט ער דיא ניסים וואס
איז גטאן גווארן צו כל ישראל ויתגעש אונ
זיא האט גטאן שטורמן אונ זיא האט גטאן
ציטערן דיא ערד דיא גרונד פעסט פון דיא
הימלן האבן גציטערט אונ האבן גשטורמט
דאס איז אליך גוועזן אז עס הט גטאן גרימן
צו אים איבר זיינע דער צערנר: עלה עשן
עס איז אוס גגאנגן איין רויך פון זיין נאז
דען דר כדר איז ווען איינר איז אין כעס
גייט ארוס אזו ווי איין רויך פון זיינע נאז
לעבר אונ איין פייער מחמת דר גזירה פון
זיין מול האט גטאן ברענן אין די רשעים
גחלים קולן האבן גטאן ברענן פון אים:
ויט שמים אונ ער הט גנייגט דם הימל אונ
האט גנידערט זיך נוקם צו זיין פון זיינע
פיינט פון די מצרים אונ פון פרעה אונ איין
נעפיל איז גוועזן אונטר זיינע פיס: וירכב
אונ ער האט גריטן אויף איין מלאך וואס
הייסט כרוב אונ האט גשוועבט אונ וואר
גוויזן אויף דיא פליגל פון דם ווינט: וישת
אונ ער האט גטאן דם פינצטערניש ארום
זיך עס זאל זיין צו אים צו פיידלך דאס
פינצטרניש קומט פון דעם זיפונג פון דעם
וואסר כלומר פון דעם דיגם רעגן וואס גייט
אזו ווי דורך אזיפ פון די גראבע וואלקינס:
דא זאגט דער פסוק דו זאלסט ניט מיינן
אז גאט רוהט אין דר פינצטרניש. ווי דען
אנווייניג פון דר מחיצה פון דם פינצטרניש

פירוש עט

אין ליכטיג: מנוגה נגדו פון דער ליכט וואס
אנטקעגן אים איז האבן גטאן ברענן פייערדיגע
קולן דאס זייא זענן גשיקט גווארן אויף די
מצרים: ירעם גאט טוט שטורמן פון דעם
הימל אונ דער אייבערשטר טוט געבן זיין
קול: וישלח אונ ער האט גשיקט פיילן אונ
ער האט זייא פר שפרייט דיא מצרים ער
האט גשיקט איין בליץ אונ ער האט זייא
פר טומילט: ויראו אונ זיי זענן ווארן גזעהן
די אוס גאנג פון דם ים זיי זענן אנטפלעקט
גווארן די גרונד פעסט פון דער וועלט אז
דר ים איז גשפאלטן גווארן האט מען אן
גזעהן אין גאר דר וועלט די גרונטן פון די
וואסרן דאס איז גוועזן איבר דם גשריי פון
גאט מחמת דעם שטארקן בלאז פון דעם
ווינט פון זיין צארן. דם זאגט ער פון די
ישראל וועגן גלייך ווי זייא זאגן עס: ישלח
ממרום גאט האט גטאן שיקן פון דעם הימל
מלאכים אונ האט מיך גנומן אונ הט מיך
מציל גוועזן פון דם ים אונ פון די מצרים
ער האט מיך אוס גצויגן פון פיל וואסרן
כלומר פון פיל חיילות וואס זייא זענן גוועזן
אזו פיל ווי וואסר אדר דאס הט דוד אויף
זיך גזאגט ישלח ממרום יקחני דו האסט גשיקט
אמלאך פון דעם הימל אונ האסט מיך צו
גנומן פון דעם שאול דען בייא דעם סלע
המחלוקת איז דוד גוועזן נאהנט גהאפט צו
ווערן אין דער האנט פון שאול איז גקומן
איין מלאך פון דעם הימל צו שאול אונ
הט אים גזאגט איל אונ גייא אהיים ווארום
די פלשתים האבן זיך פר שפרייט אויף דיין
לאנד: יצילני ער הט מיך מציל גוועזן פון
מיינע שטארקע פיינט פון מיינע פיינט אז

וְשָׁ֫מָּה לֹא תָבוֹא אֶל־הָאָ֫רֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ פ פ

וְלְתַמָּן לָא תֵיעוּ... לְאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵ... לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

פ פ פ

י"ג כל"ב סימן . ומפטירין שובה ישראל כשחל בין ר"ה ליו"כ בהושע בסימן יד :

רש"י

עכשיו לא תלאנס עוד בחייך : ושמה לא תבוא . וידעתי כי חביבה היא לך על כן אני אומר לך עלה וראה : חסלת פרשת האזינו

פירוש ע"ט

לַאנְד אִיז בַּיי דִיר חָשׁוּב אוּנ גְלֵיבְּט דְרוּם זָאג אִיךְ דִיר אַז דוּא זָאלְסְט אַרוּף גֵיין אוֹ... דֶעם בַּארְג אוּנ זָאלְסְט דָאס לַאנְד זֶעהְן :

הפטרת האזינו בשמואל ב׳ סימן כב

כשקורין האזינו בין ר"ה ליוה"כ אז מפטירין שובה ישראל . אבל כשקורין האזינו בין יוה"כ לסוכות אז מפטירין וידבר דוד

וַיְדַבֵּ֤ר דָּוִד֙ לַֽיהֹוָ֔ה אֶת־דִּבְרֵ֖י הַשִּׁירָ֣ה הַזֹּ֑את בְּיוֹם֩ הִצִּ֨יל יְהֹוָ֥ה אֹת֛וֹ מִכַּ֥ף כָּל־אֹיְבָ֖יו
וּמִכַּ֥ף שָׁאֽוּל׃ וַיֹּאמַ֑ר יְהֹוָ֛ה סַלְעִ֥י וּמְצֻדָתִ֖י וּמְפַלְטִי־לִֽי׃ אֱלֹהֵ֥י צוּרִ֖י אֶחֱסֶה־בּ֑וֹ
מָגִנִּ֞י וְקֶ֣רֶן יִשְׁעִ֗י מִשְׂגַּבִּי֙ וּמְנוּסִ֔י מֹשִׁעִ֖י מֵחָמָ֥ס תֹּשִׁעֵֽנִי׃ מְהֻלָּ֖ל אֶקְרָ֣א יְהֹוָ֑ה וּמֵאֹיְבַ֖י
אִוָּשֵֽׁעַ׃ כִּ֥י אֲפָפֻ֖נִי מִשְׁבְּרֵי־מָ֑וֶת נַחֲלֵ֥י בְלִיַּ֖עַל יְבַעֲתֻֽנִי׃ חֶבְלֵ֥י שְׁא֖וֹל סַבֻּ֑נִי קִדְּמֻ֖נִי מֹ֥קְשֵׁי
מָֽוֶת׃ בַּצַּר־לִי֙ אֶקְרָ֣א יְהֹוָ֔ה וְאֶל־אֱלֹהַ֖י אֶקְרָ֑א וַיִּשְׁמַ֤ע מֵֽהֵיכָלוֹ֙ קוֹלִ֔י וְשַׁוְעָתִ֖י בְּאָזְנָֽיו׃

פירוש ע"ט

וַיְדַבֵּר דָוִד לַיְיָ אוּנ דָוִד הָאט גְרֶעט צוּ גָאט דִיא רֵייד פוּן דֶער דָאזִיגֶער שִׁירָה אִין דֶעם טָאג וָואס גָאט הָאט אִים מַצִיל גְוֶועזְן פוּן דֶער הַאנְט פוּן אַלֶע זַיינֶע פַיינְט אוּנ אוֹיךְ פוּן דֶר הַאנְט פוּן שָׁאוּל וָואס עֶר אִיז גְוֶועזְן זַיין פַיינְט אוּנ זַיין נָאךְ יָאגֶער מֶער פוּן אַלֶע . הָאט דָוִד דִיא שִׁירָה גְזָאגְט : וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט יְיָ סַלְעִי גָאט אִיז מַיין שְׁטֵיין אוּנ מַיין בֶּעהֶטְנִיס כְּלוֹמַר מַיין שְׁטַארְקֶער אוּנ דוּ מַאכְסְט אַנְטְרִינֶן מִיךְ מִיט דֶעם הַיל פוּן יִשְׂרָאֵל אִין דֶער מִלְחָמָה אוּנ אֵיין מָאל מַאכְסְטוּ מִיךְ אַנְטְרִינֶן אַז אִיךְ בִּין אַלֵיין דְהַיְינוּ פוּן יִשְׁבִּי וָואס אִיז גְוֶועזְן אִין נוֹב : אֱלֹהֵי צוּרִי גָאט אִיז מַיין שְׁטֵיין כְּלוֹמַר מַיין שְׁטַארְקֶער וָואס אִיךְ טוּא מִיךְ בַּאשִׁיצְן אוּנְטֶער אִים אַזוֹ וִויא אֵיין שְׁטֵיין אִיז אַיין בַּאשִׁיצוּנְג צוּ דִיא עוֹבְרֵי דְרָכִים פוּן רֶעגְן

אוּנ פוּן וִוינְטְן עֶר אִיז מַיין פַּאנְצֶער אוּנ עֶ... אִיז דָאס הֶערְשַׁאפְט פוּן מַיין הִילְף מַיי... שְׁטַארְקֶער אוּנ מַיין אוּנְטֶער לֶעהְנֶער אוּנ מַיי... אַנְטְלוֹפֶער דָאס אִיךְ פְלֶעג אַנְטְלוֹפְן צוּ אִי... עֶר זָאל מִיר הֶעלְפְן מוֹשִׁיעִי עֶר אִיז מַיי... הֶעלְפֶער פוּן דִי רוֹבֶערְס טוּסְטוּ מִיר הֶעלְפְן מְהוּלָל גְלוֹבְּטֶער הַייט טוּא אִיךְ גָאט אָן רוּפ... כְּלוֹמַר אַז אִיךְ רוּף אִים טוּא אִיךְ תֵּיכֶף אִי... לוֹבְּן וָוארוּם אִיךְ בִּין בָּטוּחַ אַז פוּן מַיינֶ... פַיינְט וֶועל אִיךְ וֶוערְן גְהָאלְפְן : כִּי אֲפָפוּ... אַז עֶס הָט מִיךְ אַרוּם גְרִינְגְלְט דִי בְּרֶעכִינְ... פוּן דֶעם טוֹט אַשְׁלֶעכְטֵי חַיָילוֹת וָואס זַיי... זֶענְן גְוֶועזְן אַזוֹ פִיל וִויא טַייכְן הָאבְּן מִי... אִיבֶּער גְשְׁרָאקְן : חֶבְלֵי שְׁאוֹל דִיא חַיָילוֹת פ... דִיא רְשָׁעִים וָואס וֶועלְן נִידֶערְן אִין גֵיהִנָ... הָאבְּן מִיךְ אַרוּם גְרִינְגִילְט זַייא הָאבְּן מִי... גִיפֶעדֶערְט דִיא שְׁטְרוֹקְלוּנְג פוּן דֶעם טוֹט

וואס

שָׁמָּה וְהֵאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־
מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּהֹר הָהָר וַיֵּאָסֶף
אֶל־עַמָּיו׃ נא עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם
בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי־מְרִיבַת
קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן עַל אֲשֶׁר לֹא־
קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
נב כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ
ושמה

אונקלוס

וְתִתְכְּנֵשׁ לְעַמָּךְ כְּמָא
דְמִית אַהֲרֹן אֲחוּךְ
בְּהוֹר טוּרָא וְאִתְכְּנִישׁ
לְעַמֵּהּ׃ נא עַל דִּי
שַׁקַּרְתּוּן בְּמֵימְרִי בְּגוֹ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי מַצּוּת
רְקָם מַדְבְּרָא דְצִן עַל
דִּי לָא קַדֵּשְׁתּוּן יָתִי בְּגוֹ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ נב אֲרֵי
מִקָּבֵל תֶּחֱזֵי יָת אַרְעָא
ולתמן

בעל הטורים

כנגד י׳ דברות: (נ) כאשר מת אהרן. בגימטריא כן בנשיקה מת אהרן:

רש"י

אין אנו מניחין אותו אמר הקב"ה הריני מכניסו בחיי הייה וכו׳: (נ) כאשר מת אהרן אחיך. באותה מיתה שראית וחמדת צ׳ בה שהפשיט משה את אהרן בגד ראשון והלבישו לאלעזר וכן שני וכן שלישי וראה בנו בכבודו א"ל משה אהרן אחי עלה למטה ועלה פשוט ידיך ופשט פשוט רגליך ופשט עצום עיניך ועצם קמוץ פיך וקמץ והלך לו אמר משה אשרי מי שמת במיתה זו: (נא) על אשר מעלתם ק בי. גרמתם למעול בי: על אשר לא קדשתם אותי. גרמתם לי שלא אתקדש אמרתי לכם (במדבר כ) ודברתם אל הסלע והם הכוהו והוצרכו להכותו פעמים ואלו דברו עמו ונתן מימיו בלא הכאה היה מתקדש שם שמים שהיו ישראל אומרים ומה הסלע שאינו לשכר ולא לפורענות אם זכה אין לו מתן שכר ואם חטא אינו לוקה כך מקיים מצות בוראו אנו לא כל שכן: (נב) כי מנגד. ר מרחוק: תראה וגו׳. כי אם ש לא תראנה

שפתי חכמים

אלא ג׳ מקומות: צ׳ דאם לא כן כאשר מת אהרן אחיך למה לי וכלא לא הוא לבדו מת: ק ס"ג על אשר מעלתם בי גרמתם למעול בי וכן הוא בספרים מדוייקים ופי׳ אתם גרמתם לעם שיהיו ממרים את פי ה׳ וכו׳ לא שמשה ואהרן מעלו אלא שגרמו לישראל למעול בהקב"ה: ר לאפוקי שלא הפרש כמו נגד הבר שפירוש לנוכחו של הר דא"כ מאי נ"מ לנפשה אם יראה הארץ מנגד מזרח או משאר רוחות: ש רנ"ל ושמה לא תבא ל"ל דבודאי אם לא רשאי כ"א לראות מרחוק בודאי לא יבא ל"פ כי אם כו׳ כלומר אדלעיל קאי אמה דכתיב עלה אל הר העברים וגו׳ ולמה כי שמה לא תבא וא"כ אם לא תראנה עכשיו אימתי. וא"ת איני חושש לזה. ל"פ וידעתי וכו׳:

חסלת פרשת האזינו

פירוש ע״ט

מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ אַזוֹ וִויא דַיין בְּרוּדֶער אַהֲרֹן אִיז גִשְׁטָארְבְּן בְּהֹור הָהָר אוֹיף דֶעם בַּארְג הוֹר הָהָר וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו אוּנ עֶר אִיז אַיין גְטָאן גְוָוארְן צוּ זַיין פָאלְק. רש״י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט כַּאֲשֶׁר מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ וָוארוּם גָאט הָאט אִים גְזָאגְט דוּא וֶועסְט שְׁטַארְבְּן מִיט דֶער מִיתָה וָואס דַיין בְּרוּדֶער אַהֲרֹן אִיז גִשְׁטָארְבְּן וָואס דוּא הָאסְט גְגְלוּסְט צוּ דֶער מִיתָה: (נא) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי וַוייל אִיר הָאט גְמַאכְט פֶעלְשְׁן אִין מִיר צְוִוישְׁן דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל בְּמֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ מִיט דֶעם וַואסֶר פוּן דֶר קְרִיג פוּן קָדֵשׁ אִין דֶער מִדְבַּר צִין עַל אֲשֶׁר לֹא קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי וַוייל אִיר הָאט גוֹרֵם גְוֶוען אַז מַיין נָאמְן זָאל נִיט גְהֵיילִיגְט וֶוערְן צְוִוישְׁן דִי יִשְׂרָאֵל: (נב) כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת הָאָרֶץ וָוארוּם נָאר פוּן דֶער וַוייטְן וֶועסְטוּ זֶעהְן דָאס לַאנְד וְשָׁמָּה אוּנ אַהִין וֶועסְטוּ נִיט קוּמֶען אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל צוּ דֶעם לַאנְד וָואס אִיךְ גִיבּ צוּא דִיא קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל. רש״י שְׁרַייבְּט גָאט הָאט אִים אַזוֹ גְזָאגְט אַז דוּא וֶועסְט הַיינְט נִיט זֶעהְן דָאס לַאנְד וֶועסְטוּ דָאס פַאר דַיין לֶעבְּן שׁוֹן נִיט זֶעהְן אוּנ אִיךְ וַוייס אַז דָס
לאנד

בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר׃ מט עֲלֵה
אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר־נְבוֹ
אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
יְרֵחוֹ וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר
אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲחֻזָּה׃
נ וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה
שמה

לְמֵימָר׃ מט סַ...
לְטוּרָא דַעֲבָרָאֵי הָדֵין
טוּרָא דִנְבוֹ דִּי בְּאַרְעָא
דְמוֹאָב דִּי עַל אַפֵּי
יְרֵחוֹ וַחֲזֵי יָת אַרְעָא
דִכְנַעַן דִּי אֲנָא יָהֵב
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחֲסָנָא
נ וּמוּת בְּטוּרָא דִּ...
אַתְּ סָלֵק לְתַמָּ...
ותתכנש

שפתי חכמים

ופירש"י ביום ולא בלילה שנתיירא וכו'. וי"ל דהא דכתיב גבי אברהם בעצם היום הזה איכא למימר כמו שפירש"י דאתא לאשמועי' דביום שנלטווה נימול לכן לא נקט רש"י

רש"י

לצאת ולא עוד אלא אנו נוטלין סייפות וכלי זי...
והורגין בהם אמר הקב"ה הריני מוציאן בחצי היו...
וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה אף כא...
במיתתו של משה נאמר בעצם היום הזה לפי שהי...
ישראל אומרים בכך וכך אם אנו מרגישין בו אין אנו מניחין אותו אדם שהוציאנו ממצרים וקר...
לנו את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו והעלה לנו את הבאר ונתן לנו את התור...

פירוש ע"ט

גְזָאגְט אַז מִיר וֶועלְן זֶעהְן אַז עֶר וֶועט וֶועלְן אַרַיין גֵיין אִין דֶר תֵּיבָה וֶועלְן מִיר אִים נִיט לָאזְן אוּנ נָאךְ מֶער מִיר וֶועלְן צוּא הַאקְן דִיא תֵּיבָה הָאט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גְזָאגְט אִיךְ וֶועל אִים אַרַיין בְּרֶענְגְן אִין מִיטְן הֶעלְן טָאג אוּנ וֶוער עֶס הָאט יְכוֹלֶת לָאז וֶוערְן. אוּנ בַּייא דִיא מִצְרִים שְׁטֵייט אוֹיךְ (בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְיָ) דָאס אִיז טַייטְשׁ אִין מִיטְן טָאג הָאט גָאט אוֹם גְצוֹגְן דִיא יִשְׂרָאֵל פוּן מִצְרַיִם ווארוּם דִיא מִצְרִים הָאבְּן גְזָאגְט אַז מִיר וֶועלְן פַאר שְׁטֵיין דִיא צַייט וָואס דִיא יִשְׂרָאֵל וֶועלְן אַרוֹם גֵיין פוּן מִצְרַיִם וֶועלְן מִיר זֵייא נִיט לָאזְן. אוּנ נָאךְ מֶער מִיר וֶועלְן זֵייא הַארְגְנְן מִיט אוּנְזֶערֶע כְּלֵי זַיִן הָאט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גְזָאגְט אִיךְ וֶועל זֵייא אַרוֹם צִיהֶן פְרַייא אִין מִיטְן הֶעלְן טָאג אוּנ וֶוער עֶס הָאט יְכוֹלֶת לָאז וֶוערְן. אַזוֹ דָא בַּיי דֶער מִיתָה פוּן משֶׁה שְׁטֵייט אוֹיךְ ווארוּם דִיא יִשְׂרָאֵל הָאבְּן גְזָאגְט אַז מִיר וֶועלִין פַאר שְׁטֵיין דֶם טָאג וָוס משֶׁה זָאל שְׁטַארְבְּן וֶועלְן מִיר אִים נִיט לָאזְן. אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ

וָואס הָאט אוּנְז אוֹם גְצוֹגְן פוּן מִצְרַיִם אוּ... הָאט צוּ אוּנְז גְשְׁפָּאלְטְן דֶעם יַם אוּנ הָא... גְמַאכְט אַרָאפּ נִידֶרְן דֶעם מַן אוּנ הָא... גְמַאכְט פְלִיהֶן דֶעם שְׂלָיו אוּנ הָאט גְמַאכְ... אוֹף בְּרֶענְגְן דֶעם בְּאֵר אוּנ הָאט צוּ אוּנְ... גְגֶעבְּן דִיא תּוֹרָה וֶועלְן מִיר אִים נִיט לָא... שְׁטַארְבְּן דְרוּם הָאט גָאט גְזָאגְט אִיךְ וֶוע... מַאכְן עֶר זָאל שְׁטַארְבְּן אִין מִיטְן הֶעלְן טָא... אוּנ וֶוער עֶס הָאט יְכוֹלֶת צוּא וֶוערְן לָא... קוּמֶן אוּנ לָאז וֶוערְן׃ (מט) עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִ... הַזֶּה גֵייא אוֹף צוּא דֶעם בַּארְג עֲבָרִים הַ... נְבוֹ דָאס אִיז דֶר בַּארְג נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָ... וָואס אִיז אִין דֶעם לַאנְד מוֹאָב אֲשֶׁר עַל פְּ... יְרֵיחוֹ וָואס דֶער בַּארְג אִיז פַר דִי שְׁטָאט יְרֵיח... וּרְאֵה אֶת אֶרֶץ אוּנ זֶעה דָאס לַאנְד כְּנַעַן אֲשֶׁ... אֲנִי נוֹתֵן וָואס אִיךְ גִיבּ צוּ דִי קִינְדֶר יִשְׂרָאֵ... לַאֲחֻזָּה צוּא אַיין אַרְבּ׃ (נ) וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּ... עוֹלֶה שָׁמָּה אוּנ דוּא זָאלְסְט שְׁטַארְבְּן אוֹף דֶ... בַּארְג וָואס דוּא גֵייסְט דָארְטְן אַרוֹף וְהֵאָסֵ... אֶל עַמֶּיךָ אוּנ דוּא זָאלְסְט אַיין גְטָאן וֶוערְן צ... דַיין פָאלְק כְּלוֹמַר דוּ זָאלְסְט שְׁטַארְבְּן כַּאֲשֶׁ...

מז אֲרֵי לָא פִתְגָם רֵיקָא הוּא מִנְּכוֹן אֲרֵי הוּא חַיֵּיכוֹן וּבְפִתְגָמָא הָדֵין תּוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ׃ מח וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין לְמֵימַר

מז כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם כִּי־הוּא חַיֵּיכֶם וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ פ מפטיר מח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם

ת״א ובדבר הזה תאריכו ימים ברכות נד׃

בעל הטורים

ביסודה נ״ב שנה׃ (מז) כי לא דבר רק הוא. תגין על הקו״ף לומר שאפי׳ על התגין של תורה תילים של הלכות׃ רק. ב׳ במס׳ והבור רק. ודין. לומר שהבור רק ואינו מתמלא מחולייתו כן התורה לא יוכל אדם להתמלאות ממנה׃ (מח) וידבר ה׳ אל משה בעצם. י׳ דסמיכי בלא לאמר

רש״י

דברי תורה שהן כהררין התלויין בשערה ם על אחת כמה וכמה׃ (מז) כי לא דבר רק הוא מכם. לא לחנם אתם יגעים בה כי הרבה שכר תלוי בה נ כי היא חייכם. ד״א אין לך דבר ריקן בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שכר ם תדע לך שכן אמרו (בראשית לו) ואחות לוטן תמנע ע ותמנע היתה פילגש וגו׳ לפי שאמרה איני כדאי להיות לו לאשה הלואי אהיה פילגשו וכל כך למה להודיע שבחו של אברהם שהיו שלטונים ומלכים מתאוים להדבק בזרעו׃ (מח) וידבר ה׳ אל משה בעצם היום הזה. בשלשה מקומות נאמר פ בעצם היום הזה נאמר בנח (שם ז) בעצם היום הזה בא נח וגו׳ במראית אורו של יום לפי שהיו בני דורו אומרים בכך וכך אם אנו מרגישין בו אין אנו מניחין אותו להכנס בתיבה ולא עוד אלא אנו נוטלין כשילין וקרדומות ומבקעין את התיבה אמר הקב״ה הריני מכניסו בחצי היום וכל מי שיש בידו כח למחות יבא וימחה. במצרים נאמר (שמות יב) בעצם היום הזה הוציא ה׳ לפי שהיו מצרים אומרים בכך וכך אם אנו מרגישין בהם אין אנו מניחין אותם

שפתי חכמים

וגם הרוח׃ ם פי׳ כי הרבה דברים יש בתורה שהן דקין כחוט השערה כהררים תלוין הר׃ נ פירוש ומהו השכר ומפרש כי הוא חייכם וגו׳׃ ם הוצרך לפי׳ ד״א כי לפי׳ ראשון קשה לא הל״ל רק שימו לבבכם וגו׳ את כל דברי התורה וגו׳ כי הוא חייכם וגו׳ ולמה ל״ל כי לא דבר רק הוא מכם וכו׳ ל״ש ד״א וכו׳ ושני ענינים הם וה״ק אין לך דבר ריקם בתורה פי׳ שיהא נכתב שלא לצורך ועוד שאם תדרשנו וכו׳ וה״פ אין לך דבר שבתורה שאם תדרשנו וכו׳ ולכן כתיב מכם לרמוז על מתן שכר שהוא עצמותו של אדם ותכלית הצלחתו ולפירוש ד״א קשה נל״ל כי הוא חייכם הא כבר נתן הטעם לשימה הזאת א״כ ה״ל להפוך דה״ל לכתוב אחר דברי התורה הזאת כי הוא חייכם ואחר כך כי לא דבר רק וגו׳ ל״ש גם טעם ראשון׃ ע פירוש מזה מביא ראיה שאין לך דבר בתורה שיהא נכתב בחנם שלא לצורך אבל אקיבול שכר אם תדרשנו אינו מביא ראיה מזה׃ פ וא״ת ולמה אינו מונה בעצם היום הזה דנאמר גבי אברהם דכתיב בעצם היום הזה נימול אברהם

פירוש ע״ט

התורה הזאת צו היטן צו טאן אלע די רייד פון דר דאזיגר תורה׃ (מז) כי לא דבר רק הוא מכם וואָרום עס איז ניט קיין לערע זאך פר אייך כלומר ניט אום זיסט וועט איר זיך מיהען אין דער תורה וואָרום פיל שכר הענגט אין איר כי הוא חייכם דען עס איז אייער לעבן כלומר אייער לעבן הענגט דרינען ובדבר הזה אונ דורך דר זאך וואס איר וועט מקיים זיין די תורה תאריכו ימים וועלן ווערן דר לענגערט אייערי טעג על הארץ אשר

פירוש ע״ם

אתם עוברים את הירדן שמה אויף דר ערד וואס איר פאָרט איבר דם ירדן אהין צו ירשנן זיא׃ (מח) וידבר יי אל משה אונ גאט האט גרעט צו משה בעצם היום הזה אין לוטערשטין פון דם טאג דאס הייסט אין מיטן העלן טאג לאמר אזו צו זאגן. רשי שרייבט אין דרייא ערטר אין דער תורה שטייט בעצם היום הזה. ביי נח שטייט בעצם היום וכו׳ דאס איז טייטש אין מיטן טאג איז נח אריין גקומן אין דר תיבה. וואָרום דם דור האבן

השירה הזאת באזני העם הוא
והושע בן נון: מה ויכל משה
לדבר את כל הדברים האלה
אל כל ישראל: מו ויאמר אלהם
שימו לבבכם לכל הדברים
אשר אנכי מעיד בכם היום אשר
תצום את בניכם לשמר לעשות
את כל דברי התורה הזאת:

כי

ת"א שימו לבבכם לכל הדברים עקרים מ"ד פ"ת:

תשבחתא הדא קד...
עמא הוא והושע בן
נון: מה ושיצי משה
למללא ית כל פתגמיא
האלין עם כל ישראל:
מו ואמר להון שוו
לבכון לכל פתגמיא
די אנא מסהיד בכון
יומא דין די תפקדנון
ית בניכון למטר
למעבד ית כל פתגמי
אוריתא הדא:

ארי

פירוש רשב"ם

שפיכת דם אויבים. כדכתיב ולארץ לא יכופר בדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכו: (מד) הוא והושע בן נון. שהרי לשניהם צוה הקב"ה כדכתיב קרא א... יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו וגומר:

שפתי חכמים

כוא ידי חכמים פירוש בתמיד אני מברס בכינתי וכו' אבל א"א לפרש מל' שבועה כיון שבכר כתיב פורעניות המה שניניה יינם וגו' כאו עתה וגו' ואם כן אמאי ישבע עכביו אבל לפי פשוטו בפירשתי לעיל דקאי איסראל אתי שפיר שנשבע בינקום מקם וכן לרבי יודה אבל לר' נחמיה במפרש כל הפרשה כלפי ע"א א"א לפרש מל' שבועה: ב פירוש ב' מלות כן וכפל ל' הוא ופירוש בל דיו וזוג הוא בניס זוג הוא מתרגום בבלי ודיו הוא ל' יוני ורצונו לתרך בזה דקשה לו אם משה דבר באזני העם בסוף היה מלכה ונביא שלשם אבל יהושע מה ענינו בדבר הזה הרי הוא לא היה נשיא עליהם אלא אחר מיתת משה לזה קאמר שבת של דיו זוגין וגו': ך כלומר שהתורה מעידה עליו שלא זהו דעתו עליו ולכך קוראו הושע ולא יהושע ומלא זהו פי' גבה לב

רש"י

למעלה: (מד) הוא והושע בן נון. (סוטה... שבת של דיוזגי ב' היתה נטלה רשות מזה ונתנ... לזה העמיד לו משה מתורגמן ליהושע שיהא דור... בחיין כדי שלא יאמרו ישראל בחיי רבך לא הי... לך להרים ראש ולמה קוראו כאן הושע לומר של... זהו דעתו עליו ל שאע"פ שנתנה לו גדולה השפי... עצמו כאשר מתחלתו (ספרי): (מו) שימו לבבכם... צריך אדם שיהיו עיניו ולבו ואזניו מכוונים לדב... תורה וכן הוא אומר (יחזקאל מ) בן אדם רא... בעיניך ובאזניך שמע ושים לבך וגו' הרי דברים ק... ומה תבנית הבית שהוא נראה לעינים ונמדד בקנ... צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים להבין...

פירוש ע"ט

האבן זיי בייערע גהאט צוא שאפן עס איז צו גמאן געווארן דר רשות פון משה אונ עס איז געגעבן געווארן צו יהושע אונ משה הט געהייסן אז יהושע זאל דרשנן פאר זיין לעבן כדי די ישראל זאלן דר נאך צו אים ניט זאגן כל זמן דיין רבי האט געלעבט האסטו אקאפ ניט אוף גהובן. אונ דרום רופט אים דר פסוק אן הושע אן איוד צו ווייזן אונז אז יהושע הט זיך ניט בגאוה געהאלטן חאטשע גאט הט אים געגעבן אגדולה האט

פירוש ע"ט

ער זיך קליין גמאכט אזו ווי אין דר התחל... אז ער האט נאך געהייסן הושע: (מה) ויכ... משה האט משה פר לענט לדבר את כל הדברי... האלה צו רעדן דיא אלע רייד צו אלע די... ישראל: (מו) ויאמר אליהם האט ער צוא זיי... אזו געזאגט שימו לבבכם לכל הדברים טוט אייע... הארץ צו אלע דיא רייד אשר אנכי מעיד בכ... היום וואס איך מאך אין אייך עדות זא... היינט אשר תצום את בניכם וואס איר זאל... שאפן אייערע קינדר לשמור ולעשות את כל דב...

מד וַאֲתָא מֹשֶׁה וּמַלִּיל יָת כָּל פִּתְגָּמֵי תֻשְׁבַּחְתָּא

מד וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה

פירוש רשב"ם

תעבדוהו וכן יעשה לכם אם תיראוהו ותעבדו אותו: וכפר אדמתו עמו. יקנח דם עמו מן האדמה על ידי

רש"י

אדמתו עמו. ויפייס אדמתו ועמו נ על הצרות שעברו עליהם ושעשה להם האויב: וכפר. לשון רצוי ופיוס כמו (בראשית לב) אכפרה פניו אנחינא לרוגזיה: וכפר אדמתו. ומה היא אדמתו עמו. כשעמו מתנחמים ארצו מתנחמת וכן הוא אומר (תהלים פה) רצית ה' ארצך שבת שבות יעקב. בפנים אחרים היא נדרשת בספרי ונחלקו בה ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י דורש כולה כנגד ישראל ור' נחמיה דורש כולה כנגד האומות. רבי יהודה דורשה כלפי ישראל אמרתי אפאיהם כמו שפירשתי עד ולא ה' פעל כל זאת כי גוי אובד עצות המה אבדו תורתי שהיא להם עצה נכונה ואין בהם תבונה להתבונן איכה ירדוף אחד מן האומות אלף מהם אם לא כי צורם מכרם כי לא כצורנו צורם הכל כמו שפירשתי ד עד תכליתו. ורבי נחמיה דורשה כלפי האומות עו"א כי גוי אובד עצות המה כמו שפירשתי תחלה עד ואויבינו פלילים: (לב) כי מגפן סדום גפנם. של אומות עו"א: ומשדמות עמורה וגו'. ולא ישימו לבם לאלות הגדולה כי: ענבמו ענבי רוש. הוא שאמר לולי כעס אויב אגור על ישראל להרעילם ולהמרירם לפיכך אשכלות מרורות למו להלעיטם אותם על מה שעשו לבני: (לג) חמת תנינם יינם. מוכן להשקותם על מה שעושין להם: (לד) כמס עמדי. אותו הכוס שנאמר (תהלים עה) כי כוס ביד ה' וגו': (לה) לעת תמוט רגלם. כענין שנאמר (ישעיה כו) תרמסנה רגל: (לו) כי ידין ה' עמו. בלשון זה ה משמש כי ידין בלשון דהא ו ואין ידין לשון יסורין אלא כמו כי יריב את ריבם מיד עושקיהם: כי יראה כי אזלת יד וגו': (לז) ואמר אי אלהימו. האויב יאמר אי אלהימו של ישראל כמו שאמר טיטוס הרשע כשגדר את הפרוכת כענין שנאמר (מיכה ז) ותרא אויבתי ותכסה בושה האומרה אלי איו ה' אלהיך: (לח) ראו עתה כי אני וגו'. אז יגלה הקב"ה ישועתו ז ויאמר ראו עתה כי אני אני הוא אני באתי עליהם הרעה ח ואני אביא עליהם ט הטובה: ואין מידי מציל. מי שיציל אתכם מן הרעה אשר אביא עליכם: (מ) כי אשא אל שמים ידי. כמו כי נשאתי י תמיד אני משרה מקום שכינתי בשמים כתרגומו אפי' חלש למעלה וגבור למטה אימת עליון על התחתון וכל שכן שגבור למעלה וחלש מלמטה: ידי. מקום שכינתי כמו (במדבר ב) איש על ידו והיה בידי להפרע מכם אבל אמרתי שתי אנכי לעולם איני ממהר לפרוע לפי שיש לי שהות בדבר אני חי לעולם ובדורות האחרונים אני נפרע מהם והיכולת בידי להפרע מן המתים ומן החיים מלך ב"ו שהוא הולך למות ממהר נקמתו להפרע בחייו כי שמא ימות הוא או אויבו ונמצא שלא ראה נקמתו ממנו אבל אני חי לעולם ואם ימותו הם ואיני נפרע בחייהן אפרע במותן: (מא) אם שנותי ברק חרבי. הרבה אם יש שאינם שלוין כשאשנן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי וכו' כמו שפירשתי

שפתי חכמים

נ פירוש אדמתו דהיינו עמו: ד משמע דאין הפרש בין פירושו ובין פירש"י אלא בקרא כי גוי אובד עצות המה שרש"י פירש על העו"א ורבי יודא דורשו על ישראל אע"פ שהם מתחלפים בפירוש כי מגפן סדום גפנם שרש"י פירש שמעשיהם מעשה סדום ועמורה ורבי יודא דורש וכי מגפנם של סדום אתם או ממטע של עמורה והלא אתם ממטע קודש מ"מ שניהם שוים שהוא כלפי ישראל אבל גבי אי אלהימו שרש"י פירש ואמר הקב"ה לישראל איה וכו' ורבי יודא דורש שיאמרו ישראל לעו"א י"ל במה שכתב רש"י שדברי רבי יהודא הם כפירושו ממש עד הכליה הוא מגוי אובד עצות המה אינו אלא על פירוש ואמר שרש"י ורבי יודא סוברים שאין ואמר דברי העו"א כדעת רבי נחמיה שפירש ואמר האויב שהוא טיטוס וכיוצא בו אבל לא על אלהימו דאם כן מאי רבי יודא דורשו כלפי ישראל דקאמר הא כלפי העו"א דורשו אבל על כל פנים אין דברי רש"י ור' יודא שוים לגמרי שהרי רש"י פי' ואמר ישראל. רא"ם: ה פי' נתינם טעם הוא אלמעלם: ו פירוש לפירושו דר' נחמיה שפירש קרא דכי ידין וגו' כי יריב את ריבם ויהיה פי' כי מלשון דהא ופי' למה אמר לי נקם ושלם לעו"א מפני שיריב ריבם של ישראל מיד עושקיהם: ז דלפירוש רש"י יהיה פי' ראו שבידי להמית ולהחיות ולא כאותן ע"א שעבדתם אבל פירוש רבי נחמיה שפירש אי אלהימו קאי ארשע שיאמר לישראל אי אלהימו וגו' איך יאמר ראו עתה והבינו שבידי להמית ולהחיות ולכן הוסיף אז יגלה ישועתו פירוש תהפך מתשובות האויב ממה שהיתה טרם הגלות ישועתו: ח פירוש העו"א: ט פי' לישראל: י כלומר כבר נשאה

פירוש ע"ט

ענין פון דם אז הייב פון דעם בראך וואס זייא האבן געבראכן אין די ישראל. ווארום אז הקדוש ברוך הוא נעמט געצאלט פון דיא רשעים גערעכט ער זייא זייער זינד אונ די זינד פון זייערע עלטרן: (מד) ויבא משה איז משה געקומן וידבר את וגו' אונ האט גרעט אלע די רייד פון דר דאזיגר שירה פון האזינו ביז וכפר אדמתו עמו באזני העם אין דיא אויערן פון דעם פאלק היא ער אונ יהושע דער זון פון נון. רש"י שרייבט דעם שבת

מב אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם וְחַרְבִּי תֹּאכַל
בָּשָׂר מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה מֵרֹאשׁ
פַּרְעוֹת אוֹיֵב׃ מג הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ
כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב
לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ׃ פ שביעי

ויבא

אָתֵיב פֻּרְעֲנוּתָא לְסָנְאַי
וּלְבַעֲלֵי דְבָבַי אֲשַׁלֵּם׃
מב אֲרַוֵּי גִירַי מִדְּמָא
וְחַרְבִּי תִּקְטוֹל בְּעַמְמַיָּא
מִדַּם קְטִילִין וְשִׁבְיָן
לְאַעְדָּאָה כִּתְרִין מֵרֵישׁ
סָנְאָה וּבְעֵל דְּבָבָא׃
מג שַׁבָּחוּ עַמְמַיָּא
עַמֵּהּ אֲרֵי פֻּרְעֲנוּת
עַבְדוֹהִי צַדִּיקַיָּא יִתְפְּרַע וּפֻרְעֲנוּתָא יָתֵיב לְסָנְאוֹהִי וִיכַפַּר עַל אַרְעֵהּ וְעַל עַמֵּהּ׃

ואתא

פירוש רשב"ם

בכל נפש בית אביך. מן בלל בלותי בשמן רענן: (מב) פרעות. כמו וראשו יהיה פרוע. לשון סתירה ופירצה: (מג) הרנינו גוים על עמו. כמו הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים והאמינו בו שהרי גבר עלינו חסדו יותר משאר האומות. ולפיכך שבחוהו והאמינו בו ויגבר עליכם כמוני אף כאן הרנינו ושבחוהו

בעל הטורים

הרשעים: (מב) וחרבי. אותיות חרב י"ו לומר לך שחרבו של הקב"ה יש לה י"ו פנים כדאיתא במדרש ש"פ נקם ברית לנקום על כל מצוה ומצוה שנכרתו עליה י"ו בריתות ולכן ט"ז פעמים חרב בפ' יורדי בור (ביחזקאל לב). ד"פ נקם בפרשה וכנגדם אמר דוד ד"פ עד אנה וד"פ פנה אלי. ע"ב פסוקים בהאזינו ולפי שעברו עליהם לכן לא שבר אים

שפתי חכמים

הוא חצו של הקב"ה שנאמר ויצא כברק חצו והוא הפורעניות אבל אי הוה פירוש כמשמעו לא משמע מיניה מידי שהרי גם מלך בו"ד כשיושב במשפט יכול להטות המשפט להיות לצד שירצה ועכשיו שפי' פורענות שפיר משמע מיניה לא כמדת בו"ד וכו' ומקרא מסורס הוא לפי ההגדה וה"ק והאחז ידי ברק חרבי במשפט: ש ויהיה מלא מדם כמו מן דם האויב ולא יהיה מ"ם מדם מ"ם הסיבה כמ"ם מדם חלל וגו' ולשון אשכיר מל' שכורת ולא מיין: ת פירוש ויהיה מ"ם של מלא מדם מ"ם הסיבה. הרא"ם פירש זאת הפורעניות שאמרתי אשכיר חצי וגו' הוא מפני עון החלל לא בעבור חללי דם שהרגו מישראל ויהיה מדם כמו הפוך והוי כמו מחללי דם מפני שהעון שעשו הוא בעבור הדם ומה שכתב למעלה אשכיר חצי מדם אין פי' של מדם חלל רק הוא פי' מדם שבראש הפסוק והוא דרך משל שהשכרות של חצי הוא רק מרוב שתיית דם האויב: א מפני שהוא דבוק עם מדם חלל ושביה שפירושו משמע חללי דם ומשמע השביה אם כן צריך ג"כ לפרש משמע ראש פרעות אויב ופרעות לשון פרצות ומפני שתחלת הפרצה היתה בישראל מימי אבותיהם של אלו למדו מכאן כשהקב"ה נפרע מן העו"א נפרע מן וגו' ומפני שתחלת פרצות האויב אינו מובן שפרצו בישראל הוצרך לתאר ולפרש מראש פרצה שפרצו בישראל. רא"ם: ב לא על שפיכת דמים שכבר נאמר כי דם עבדיו יקום׃

רש"י

(מב) אשכיר חצי מדם. ש האויב: וחרבי תאכל. בשרם: מדם חלל ושביה. זאת תהיה להם מעון דם חללי (ס"א חללי דם) ת ישראל ושביה ששבו מהם: מראש פרעות אויב. משמע תחלת פרצות האויב א כי כשהקב"ה נפרע מן האומות פוקד עליהם עונם ועונות אבותיהם מראשית פרצה שפרצו בישראל: (מג) הרנינו גוים עמו. לאותו הזמן ישבחו האומות את ישראל ראו מה שבחה של אומה זו שדבקו בהקב"ה בכל התלאות שעברו עליהם ולא עזבוהו יודעים היו בטובו ובשבחו: כי דם עבדיו יקום. שפיכות דמיהם כמשמעו: ונקם ישיב לצריו. על הגזל ב ועל החמס כענין שנאמר (יואל ד) מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה מחמס בני יהודה ואומר (עובדיה א) מחמס אחיך יעקב וגו': וכפר

פירוש ע"ט

צו דיק צו נעמן זיי גלייך וויא ער וואלט זיי געהאלטן אין זיינע הענט׃ (מב) אַשְׁכִּיר חִצַּי איך וועל מאכן אן טרינקן מיינע פיילן מִדָּם פון בלוט פון דיא כשדיים וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר אונ מיין שווערד וועט עסן זייער פלייש מִדַּם פון וועגן בלוט חָלָל דיא דר שלאגינע וְשִׁבְיָה אונ געפאנגנע כלומר פר וואס וועל איך מיך אזו נוקם זיין אין דיא עובדי כוכבים אין אזעלכע וואס זיי האבן דר שלאגן דם בלוט פון דיא ישראל אונ פר דעם וואס זיי האבן גנומן פון זייא אין דער שביה ארײן בשעת חורבן בית ראשון ובית שני מֵרֹאשׁ פון אן הייב פרעות אויב פון די ברעך פון די כשדים כלומר זייא וועלן געשטראפט ווערן פר דם

אָנֹכִי לְעֹלָם׃ (מא) אִם־שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם׃

אשביר

לְעָלְמִין: מא אִם עַל חַד תְּרֵין כְּחֵיזוּ בַרְקָא מִסּוֹף שְׁמַיָּא וְעַד סוֹף שְׁמַיָּא תִּתְגְּלֵי חַרְבִּי וְתִתְקֵף בְּדִינָא יְדִי

אתב

פירוש רשב"ם

בשבועה כמו הרימותי ידי אל ה': (מא) אם שנותי. מן שננו כחרב לשונם יאמר כן. כמו מן סבב סבותי

רש"י

שבועה הוא (כמו חי אני נאם ה' אם לא כאשר דברתם באזני. (במדבר יד) אף כאן אני נשבע חי אנכי: (מא) אם שנותי ברק חרבי. אם אשנן את להב ע חרבי כמו (יחזקאל כא) למען היות לה ברק פלנדו"ר (גלאנץ): ותאחז במשפט ידי. להניח מדת רחמים באויבי פ שהרעו לכם אשר אני קצפתי מעט צ והמה עזרו לרעה. ד"א ותאחז ידי את מדת ק המשפט להחזיק בה ולנקום נקם: אשיב ידי וגו'. למדו רבותינו באגדה מתוך לשון המקרא שאמר ותאחז במשפט ידי לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה מדת בשר ודם זורק חץ ואינו יכול להשיבו והקב"ה זורק חציו ויש בידו להשיבן כאלו אוחזן בידו שהרי ברק הוא חץ שנאמר כאן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי והמשפט הזה ל' פורענות ר הוא בלעז יושטיצ"ה (שטראפגערעכטיגקייט):

שפתי חכמים

שבועה בשם השמים. ל"פ כי בחרון אפי כו' כלומר מ"מ מרוב חרון אפו על האויב להנקם ממנו ושלא יתנחם מזה הוצרך לישבע שינקם ממנו. כתב הרא"ם אבל מלת כי של כי אשא אל שמים ידי לא ידעתי פירושה כי אינה סובלת שום אחד מד' לשונות של כי שהם אי דלמא אלא דהא ונראה דהכי פי' כיון שאין המנהג שנשבעין אלא א"כ שמבטיח לאדם ליתן או לעשות שום דבר כמו שמצינו בבועז חי ה' שכבי וגו' והוא נשבע לקיים דברו והבטחה שהבטיח אותם או שדבר לעשות לכן יהיה פירוש הכי כיון שמנהג היה לישבע על אשר הוא רוצה לעשות גם אנכי בשביל החרון אף שהדעתי להרות בעו"א אשא אל שמים ידי לישבע אשר שנותי ברק חרבי וכו' ויהיה פירוש כי דהכא כמו דהא ויהיה פי' של אם שנותי כמו עד אם דברתי שפירושו אשר. ופירוש הקרא כך כיון שהמנהג הוא לישבע על ההבטחה שמבטיח אדם לחבירו גם אנכי כן אעשה ואשא אל עצמי ידי ואמרתי חי אנכי שהיא השבועה ויהיה פי' אל שמים ר"ל אל עצמי הנקרא שמים שהוא כהאי כאלו אמר בחיי עצמותי לא שהוא מודיע שהוא חי וקים לעולם וגם אינו ר"ל שתפס השמים בידו ונשבע בנקיטת חפץ מפני שהחפץ שנוטל הנשבע בידו אינו אלא כדי שיוסיף כוונה ויראה בשבועתו ואין זה נופל בשם יתברך ואל תשיבני מכי יד על כס יה ופירש"י שם שידו של הקב"ה הורמה לישבע בכסאו דהתם לא כתיב לי מורה על שבועה כמ"ש שם. מהרא"ש: ע ר"ל בזה איך יתכן שישנן הברק כיון שאין בו ממשות דברק הוא המראה של הלהב ל"פ את להב כו' כלומר אם אחדד הברזל של חרבי שהשינון בכל מקום הוא ל' חידוד ולהב החרב הוא הברזל כמו להבת החניתו ונקרא כן מפני שהחרב בהתלהטו דומה ללהב וברק כמו לברק שפירושו להיות לה לברק: פ פי' ותאחז ידי במדת משפט להחזיק בה כדי להנקם ולהניח הרחמים שלא להשתמש בה עם אויבי שהרעו לכם ובאויבי שהרעו לכם דבק עם ותאחז במשפט לא עם להניח מדת הרחמים ויהיה פירוש המקראות כן נשאתי אל שמים ידי ונשבעתי חי אנכי שאשנן את חרבי לעשות לה ברק כמנהג יוצא למלחמה ושתאחז במשפט ידי להשיב נקם לצרי להנקם מהם מפני שהרעו לכם שאני קצפתי עליכם מעט והמה עזרו לרעה: צ רצונו בזה שלא תאמר מה חטאו עו"א בזה שהרי אתה מסרתם בידם כדי שתוסרו מידם: ק לטעם ראשון קשה מדת הרחמים מאן דכר שמיה ולפירוש ד"א קשה הוה ליה לכתוב ותאחז ידי במשפט. ל"פ גם טעם ראשון. הרא"ם. ומפי מורי מהרש"ל שמעתי דהאי ד"א ע"ש הוא והכל פירוש אחד הוא: ר ויהיה מלת ותאחז דבוק עם ברק חרבי שהברק

פירוש ע"ט

צוא מיר אונ וועל שווערן וְאָמַרְתִּי אונ איך וועל זאגן חַי אָנֹכִי לְעוֹלָם איך שווער אזו וויא איך לעב אייביג: (מא) אִם שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי אז איך וועל שארפן דיא קלינג פון מיין שווערד וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי אונ מיין האנט וועט אן נעמן אין מִשְׁפָּט אונ אפ לאזן די מִדָּה פון רַחֲמִים וועט מיין האנט זיך נוקם זיין אין דיא כַּשְׂדִּים וואס האבן צו דיא יִשְׂרָאֵל שלעכט גטאן אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי איך וועל ווידר קערן ארעכנונג צוא מיינע באליידיגר דאס הייסט איך וועל מיך אין זיי נוקם זיין וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם אונ צו מיינע פיינט וועל איך באצאלין רש"י שרייבט פון דעם לָשׁוֹן פון דם פָּסוּק וואס שטייט עס וועט אן נעמן מיין האנט אין מִשְׁפָּט. האבן אונזערע חֲכָמִים אפ גלערינט אז דיא מִדָּה פון הקב"ה איז ניט אזו וויא דיא מִדָּה פון איין בָּשָׂר וָדָם ווארום איין בָּשָׂר וָדָם אז ער שיסט צו אימעצן קען ער שון ניט צו ריק חאפן דיא פייל אָבֶר הקב"ה ווארפט זיינע פיילן אונ האט יְכוֹלֶת

עֲלֵיכֶם סִתְרָה׃ לט רְאוּ ׀ עַתָּה כִּי
אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי
אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי
אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל׃ ששי מ כִּי־
אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי
אנכי

ת״א ראו עתה פסקים מ״ד פ״י ס׳ הזוהר פ׳ בראשית ופ׳ משפטים: אני אמית ואחיה פסחים סח סנהדרין צא: ואין מידי שם קד:

אונקלוס

מָגִין׃ לט חֲזוֹ כְּעַן אֲרֵי אֲנָא אֲנָא הוּא וְלֵית אֱלָהּ בַּר מִנִּי אֲנָא מֵמִית וּמְחַיֶּה מָחֵינָא וְאַף מַסֵּינָא וְלֵית מִן יְדִי מְשֵׁיזֵיב׃ מ אֲרֵי אַתְקֵינִית בִּשְׁמַיָּא בֵּית שְׁכִינְתִּי וַאֲמָרִית קַיָּם אֲנָא לְעָלְמִין

פירוש רשב״ם

אתכם בצלו וחסיון כמתחלה שחסיו בו: (לט) ראו עתה כי אני אני הוא. הקב״ה אומר אתם אומרים אי אלהימו. הלא עתה יכולים לראות בהנקמי: (מ) כי אשא.

בעל הטורים

אין בה תורה: (לט) כי אני אני הוא אני אמית. ג״פ אני כנגד ג׳ גליות ואני כנגד גלות ד׳ דכתיב ואני בתוך הגולה לומר שבכל הגליות הקב״ה עמנו להצילנו: ואין מידי מציל. מידי בגימטריא דין שאין ניצול מיום הדין: (מ) ואמרתי חי אנכי לעולם. לעלם כתיב חסר ו״ו לומר ששת אלפים שנה שאז יהיה נשגב ה׳ לבדו ונחסר וי״ו ששה ימים גדולים

שפתי חכמים

ומוסיף מלת עליהם להודיע על מי אזלת היד. ואפס ר״ל הם מלי אפס כסף. ועצור ר״ל מכונס על ידי המושל. ועזוב ר״ל מחוזק ומוסיף מלת בהם אחר מלת ואפס מפני שמלת תם לא יפול רק בהם כלומר הם בהם היות עצורים ועזובים והוסיף מלת הקב״ה אחר מלת ואמר להודיע שהאומר אי אלהימו הוא הקב״ה ואמר מלת עליהם להודיע על מי נאמר אלהימו שהוא על עבדיו הנזכרים לעיל ויהיה וי״ו ואמר כוי״ו ופתח ה׳ אלכיך שפירושו ישמור ויהיה פירוש המקראות כך שכאשר יושר השם את עמו באותן היסורים ויחזור ויתנחם עליהם כשיראה שיד האויב הולכת ומתחזקת עליהם ותם בהם עצור ועזוב להיות בלתי שוטר ומושל יאמר הקב״ה אליהם איה ע״א שלכם שהיו בוטחים בהם יקומו ויעזרוכם לכן ראוי לכם שתבינו בכל הרעות שהבאתי עליכם לא היה לכם שום מושיע מכל העבודות אלילים שהבטחתם בהם ולא היה בהם כח למחות בידי מפני שאני הוא שבידי להשפיל ולהרים ואין מידי מציל ואחר כך התחיל להזכיר הנקמות שינקום מהאויבים: ב ר״ל אני אני ב׳ פעמים ל״ל: ם ר״ל והרי כתיב השמים כסאי וגו׳ וא״כ הוא עצמו יושב בשמים ואין שייך לומר שישא ידו לאשר הוא שם ל״פ הא דכתיב אל השמים פי׳ לעצמי ר״ל אל עצמי ומה שפי׳ כי בחרון אפי וכו׳ ר״ל הרי אין המנהג לישבע אלא כשהמשביע את חבירו או נשבע לו המשביע לאמן את דברו א״כ הכא הוא אמאי נשבע כיון שלא

רש״י

ושותים יין נסיכם: יהי עליכם סתרה. אותו הצור יהיה לכם מחסה ומסתור: (לט) ראו עתה. הבינו מן הפורענות שהבאתי עליכם ואין לכם מושיע ומן התשועה שאושיעכם ואין מוחה בידי: אני אני הוא. אני להשפיל ב ואני להרים: ואין אלהים עמדי. עומד כנגדי למחות: עמדי. דוגמתי וכמוני: ואין מידי מציל. הפושעים בי: (מ) כי אשא אל שמים ידי. כי בחרון אפי אשא ידי אל עצמי ם בשבועה: ואמרתי חי אנכי. לשון

פירוש ע״ם

זיין קָרְבָּנוֹת פוּן זֵייא יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם זֵיי טְרִינְקֶען דֶעם וויין וָואס זֵייא זָענֶען מְנַסֵךְ פַר זֵיי יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם לָאזֶען זֵיי אַצוּנְד אוֹיף שְׁטֵייען אוּנ לָאזֶען זֵיי אַייךְ הֶעלְפֶען יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה לָאזֶען זֵיי זַיין אַייךְ אַיין פַר בָּארְגֶענִישׁ אָדֶר אַבַּאשִׁיצוּנְג׃ (לט) רְאוּ עַתָּה זֶעהט אַצוּנְד אוּנ פַר שְׁטֵייט פוּן דֶעם פּוּרְעָנִיוֹת וָואס אִיךְ הָאבּ אוֹיף אַייךְ גֶבְּרַאכְט אוּנ קֵיינֶער קָאן אַייךְ פוּן דֶעם נִיט הֶעלְפֶען אוּנ פַר שְׁטֵייט ווידֶר פוּן דֶער הִילְף וָואס אִיךְ הֶעלְף אַייךְ אוּנ קֵיינֶער קֶען מִיר נִיט ווֶערֶען כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא אִיךְ הָאבּ יְכוֹלֶת צוּ דֶער נִדֶערִין אוּנ צוּ הֵייבֶּן וְאֵין אֱלֹהִים אוּנ קֵיין גָאט אִיז נִיט פַאר הַאנְדֶרִן עִמָּדִי מִיט מִיר כְּלוֹמֶר עֶר זָאל זַיין אַזוֹ וִויא אִיךְ אוּנ זָאל מִיר קָאנֶען ווֶערֶען אֲנִי אָמִית אִיךְ טוּא טֵייטֶען וַאֲחַיֶּה אוּנ מַאךְ ווידֶר לֶעבֶּדִיג מָחַצְתִּי אִיךְ טוּא ווָאוּנְדִין וַאֲנִי אֶרְפָּא אוּנ אִיךְ טוּא ווידֶר הֵיילֶן וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל אוּנ עֶס קָאן קֵיינֶער פוּן מַיין הַאנְט נִיט מַאכֶען אַנְטְרִינֶען דִי וָואס זָענֶען מוֹרֵד אִין מִיר׃ (מ) כִּי אֶשָּׂא דֶען אִיךְ ווֶעל אוֹיף הֵייבֶּן מַיין הַאנְד

עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם כִּי יִרְאֶה
כִּי־אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב׃
לז וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ׃
לח אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ
יֵין נְסִיכָם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי
עליכם

ת״א ואמר אי גיטין נו : אשר חלב זבחימו ע״ז כט : ישתו יין פסחים סב ס׳ כוזר פ׳ שמיני :

אונקלוס

דְעַמֵּהּ וּפֻרְעֲנוּת
עַבְדוֹהִי צַדִּיקַיָּא
יִתְפְּרַע אֲרֵי גְלֵי
קֳדָמוֹהִי דִּבְעִדָּן
דְּתִתְקַף עֲלֵיהוֹן מְחַת
סַנְאָה יְהוֹן מְטַלְטְלִין
וּשְׁבִיקִין : לז וְיֵימַר אָן
דַּחֲלַתְהוֹן תַּקִּיפָא דַּהֲווֹ
רְחִיצִין בֵּהּ : לח דִּי
תְרַב נִכְסַתְהוֹן הֲווֹ
אָכְלִין שָׁתַן חֲמַר נִסְכֵּיהוֹן יְקוּמוּן כְּעַן וִיסַעֲדוּנְכוֹן יְהוֹן עֲלֵיכוֹן
מגין

בעל הטורים

דבלים שלא תלמד לנסות ועברו על שברת הדברות : (לו) אזלת יד. בגימטריא זו גלות: כי יראה כי אזלת. בגימטריא

פירוש רשב״ם

אז יהיה הנקם והתשלומין שהרי ינקום הקב״ה נקמת עמו : כי יראה. כאשר יראה. כי אזלת יד ישראל. ועזוב כמו עזוב תעזוב. ויעזבו ירושלים עד החומה :

(לז) ואמר אי אלהימו. וגם האומות יאמרו איה נא אלהיהם של ישראל. ומפני כבוד שמי אצילם ואנקום באויביהם שגם מתחלה אמרתי אפאיהם לישראל ואשביתה זכרם אם לא מפני כעס אויב המתפאר לאמר ידינו רמה. אבל עתה כשיגדל העניות והצרה בישראל כל כך שאזלת ידם ויאמרו ידינו רמה ואמר אי אלהימו לכן אנקם מהם להתקדש שמי שהם מחללים : (לח) אשר חלב זבחימו יאכלו. אלהיהם של ישראל : סתרה. יסתיר

רש״י

כמו (ויקרא כה) כי תבואו אל הארץ כשיבואו עליהם מפפסים הללו ויתנחם הקב״ה על עבדיו ל׳ לטוב ולרחם עליהם : יתנחם. לשון הפך מחשבה להיטיב או להרע : כי יראה כי אזלת יד. כשיראה כי יד האויב הולכת וחוזקת מאד עליהם ואפס בהם עצור ועזוב : עצור. נושע על ידי עוצר ומושל : עזוב. ע״י עוזב. עוצר הוא המושל העוצר בעם שלא ילכו מפוזרים בצאתם לצבא על האויב בלשון לעז מיינטיינדו״ר (האנדהאבער) : עצור. הוא הנושע במעצור המושל : עזוב. מחוזק כמו (נחמיה ג) ויעזבו את ירושלים עד החומה (ירמיה מט) איך לא עזבה עיר תהלה : עצור. מיינפונדו״ר (געהאנדהאבט) : עזוב. אינפורצי״ד (בעפסטיגט) : (לז) ואמר. הקב״ה עליהם אי אלהימו ע״א שעבדו : צור חסיו בו. הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והצנה כלומר שהיו בוטחין בו להגן עליהם מן הרעה : (לח) אשר חלב זבחימו. היו אותן האלהות אוכלים שהיו מקריבים לפניהם

שפתי חכמים

אין לפרש כמשמעו כשידין אותם אם לזכות אם לתובה. דאם כן מאי שנא על עבדיו יתנחם דפי׳ ירחם על עבדיו דלמא דינם יצא לזכות והו לא יצטרכו לרחמים : ל׳ הולך להפוך מפוס שאחר היסורים היא הנחמה אמר כך להודיע שהוא על עבדיו ומפני שחזר הכתוב ואמר ועל עבדיו ולא הספיק לו במאמר עמו הקודם לו והוויב ג״כ שיכופל השם וכאלו אמר כי ידין ה׳ עמו ויתנחם הקב״ה על עבדיו : מ תיקן בזה כמה ענינים שפירש כי יראה כשיראה כי מלת כי דהכא כמו כי תבאו וגו׳ שפי׳ כשתבואו. ואזלת ר״ל הולכת ומלת יד שב אל האויב ואף שלא נזכר פה

פירוש ע״ט

מיט דיא יסורים וואס אויבן איז געשטאנען ועל עבדיו יתנחם און אויף זיינע קנעכט וועט ער זיך בארעכן איין אנדרי מחשבה ער זאל זיך אויף זיי מרחם זיין כי יראה אז ער וועט זעהן כי אזלת יד אז דיא מאכט פון די כשדים גייט און שטארקט זיך זייער אויף די ישראל ואפס און עס וועט שון מער ניט זיין צווישן זיי עצור איין געהאלפינר ועזוב און אנגישטארקטר :

(לז) ואמר וועט גאט אויף איהם זאגן אי אלהימו וואו איז זייער אפ גאט וואס זיי האבן איהם געדינט צור דער שטארקר חסיו בו וואס זייא האבן זיך אין איהם באשיצט כלומר וואס זיי האבן אבטחון געהאט ער זאל אויף זיי מגין זיין פון שלעכטים : (לח) אשר חלב זבחימו יאכלו וואס די אפ געטר עסין דאס בעסטע פון זייער שעכטונג כלומר וואס זייא פלעגן מקריב

זיין

בְּאוֹצְרֹתָי׃ לה לִי נָקָם וְשִׁלֵּם לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ׃ לו כִּי־יָדִין יְהוָה

עמו

תא כי קרוב יום אידם ע"ז ב: כי ידין ה' עמו וגו' סנהדרין מ:

אונקלוס

דִינָא בְּאוֹצְרָי׃ לה קֳדָמַי פֻּרְעֲנוּתָא וַאֲנָא אֲשַׁלֵּם בְּעִדָּן דִּיגְלוֹן מֵאַרְעֲהוֹן אֲרֵי קָרִיב יוֹם תַּבְרְהוֹן וּמְבַע דַּעֲתִיד לְהוֹן׃ לו אֲרֵי יְדִין יְיָ דִּינָא

פירוש רשב״ם

אני שומר. ואשלם להם נקם על זאת: (לה) ושלם. תשלום. שם דבר. כמו והדבר אין בהם. והקמר בירמיה: לעת תמוט רגלם. של עובדי כוכבים ליום מועד צרתם הקבוע להם: וחש עתידות למו. בעתת אחישנה. צרה לעו"ג גאולה לישראל. עתידות מה שהתנבאו עליהם הנביאים מאז: (לו) כי ידין ה' עמו.

שפתי חכמים

הוא ע' זכר ולא ה"א ואע"פ שתבואה ל' נקבה כיון דפרי הוא ל' זכר: ה ר"ל איך נופל לשון לי על הקב"ה דלא משמע שיבא אליו מזולתו ולא יתכן לו לומר גבי הקב"ה דמאין יבא לו הרי כבר הכל ביד הקב"ה הוא ל"פ לי כמו עמי: ו ורצונו בזה שלא תקשי וכי יש ממשות בנקמה דכתיב לי נקם ושלם דהיינו פי' עמי דמשמע שיש ממשות בה: ז ופי' לי הנקם והשלום שאנקם מהם ואשלם להם כפעלם: ח רצונו בזה לכבות ראיה אף שלא כתיב בוי"ו בהוא שם דבר אפ"ה יכול להיות פירושו כמ"ש שם דבר: ט פי' שאי לעת תמוט רגלם על ושלם להודיע קאי ולא על נקם כי פורעניות הנקמה לעולם הוא נכון ומזומן עמו: י ר"ל מה דכתיב כי קרוב וגו' הרי עכשיו כשהוכיחן משה עדיין לא חטאו וגם הוא בעצמו תולה בזכות אבות ועדיין זכות אבות במקומה עומדת מאי כי קרוב וגו': כ אבל

רש״י

(לה) לי נקם ושלם. עמי נכון ה ומזומן פורענות ו נקם וישלם להם כמעשיהם. הנקם ישלם להם גמולם. ויש מפרשים ושלם שם דבר כמו ושלום ז והוא מגזרת והדבר אין בהם (ירמיה ה) ח כמו והדבור ואימתי אשלם להם: לעת תמוט רגלם. ט כשתתום זכות אבותם שהן סמוכין עליו: כי קרוב יום אידם. כשארצה להביא עליהם יום אידם קרוב ומזומן י לפני להביא על ידי שלוחים הרבה: וחש עתדת למו. ומהר יבואו העתידות להם: וחש. כמו (ישעיה ה) ימהר יחישה. עד כאן העיד עליהם משה דברי תוכחה להיות השירה הזאת לעד כשתבא עליהם הפורעניות ידעו שאני הודעתים מראש. מכאן ואילך העיד עליהם דברי תנחומין שיבאו עליהם ככלות הפורענות ככל אשר אמר למעלה (לעיל ל) והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה וגו' ושב ה' אלהיך את שבותך וגו': (לו) כי ידין ה' עמו. כשישפוט אותן ביסורין כ הללו האמורות עליהם כמו (איוב לו) כי בם ידין עמים כי זה אינו משמש בלשון דהא לתת טעם לדברים של מעלה אלא לשון תחלת דבור

פירוש ע״ט

זַייא זָענֶען פַאר הַתְמֵת אִין מַיינֶע אוֹצְרוֹת׃ (לה) לִי נָקָם צוּ מִיר אִיז דֶם רֶעכֶענוּנְג וְשִׁלֵּם אוּנ דֶם בַּאצָאלוּנְג כְּלוֹמַר אִיךְ וֶועל מִיךְ אִין זַייא נוֹקֵם זַיין אוּנ אִיךְ וֶועל זֵיי בַּצָאלְן אַזוֹ וִויא זַייעֶרֶע מַעֲשִׂים. אוּנ וֶוען וֶועל אִיךְ זַייא בַּצָאלְן לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם אִין דֶר צַייט אַז זַייעֶרֶע פִּיס וֶועלְן אוֹם גְלִיטְשְׁט וֶוערְן דָאס הַייסְט אַז עֶס וֶועט זִיךְ אוֹם לָאזְן דֶר זְכוּת פוּן זַייעֶרֶע אָבוֹת וָואס זַייא זָענֶען זִיךְ דְרוֹיף סוֹמֵךְ כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וָוארוּם עֶס אִיז נָאהֶנְט דֶר טָאג פוּן זַייעֶר בְּרָאךְ כְּלוֹמַר אַז אִיךְ וֶועל וֶועלְן אוֹיף זַייא בְּרֶענְגֶען אַפוּרְעָנִיּוֹת אִיז דָאס פַאר מִיר נָאהֶנְט אוּנ אָן גְבְּרֵייט צוּ בְּרֶענְגֶען דוּרְךְ פִיל שְׁלוּחִים וְחָשׁ עֲתִידוֹת לָמוֹ אוּנ עֶס וֶועט אֵיילְן כְּלוֹמַר עֶס וֶועט גִיךְ קוּמֶען דָאס דָאזִיגֶע וָואס אִיז אָן גְבְּרֵייט צוּא זַייא׃ (לו) רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט בִּיז אַהֶער הָט מֹשֶׁה זֵיי גְזָאגְט שְׁטְרָאף רֵייד דִי שִׁירָה זָאל זַיין צוּא עֵדוּת אַז עֶס וֶועט אוֹיף זֵיי קוּמֶען פּוּרְעָנִיּוֹת זָאלְן זֵיי וִויסְן אַז אִיךְ הָאבּ זֵיי דָאס פְרִיעֶר מוֹדִיעַ גְוֶועזְן. אוּנ פוּן דַאנֶען אָן אוּנ וַוייטֶער הָאט עֶר זַייא גְזָאגְט דִבְרֵי תַּנְחוּמִים וָואס פַר אַגוּטְס עֶס וֶועט אוֹיף זֵיי קוּמֶען נָאךְ דֶעם אַז עֶס וֶועט זִיךְ אוֹם לָאזְן דָאס פּוּרְעָנִיּוֹת אַזוֹ וִויא וַוייטֶער וֶועט שְׁטֵיין כִּי יָדִין יְיָ עַמּוֹ אַז גָאט וֶועט שׁוֹן הָאבְּן גְמִשְׁפָּט זַיין פָאלְק

מיט

וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי־רוֹשׁ אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ: לג חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר: לד הֲלֹא הוּא כָּמֻס עִמָּדִי חָתֻם באוצרתי

ת״א ענבימו ענבי רוש ברכות נו: הלא הוא כמס עמדי עקידה שער פ:

כְּפֻרְעֲנוּת עַמָּא דִסְדוֹם פֻּרְעֲנוּתְהוֹן וְלָקוּתְהוֹן כְּעַם עֲמֹרָה מַחְתְּהוֹן בִּישִׁין כְּרֵישֵׁי חִוְיָן וְתֻשְׁלְמַת עוֹבָדֵיהוֹן כִּמְרָרוּתְהוֹן: לג הָא כִּמְרַת תַּנִּינַיָּא כַּס פֻּרְעֲנוּתְהוֹן וּכְרֵישׁ פִּתְנֵי חִוְיָן אַכְזְרָאִין: לד הֲלָא כָל עוֹבָדֵיהוֹן גְּלַן קֳדָמַי גְּנִיזִין לְיוֹם

בעל הטורים

מרורות: (לג) תנינם. חסר יו״ד לפי שעברו על עשרת

פירוש רשב״ם

אשביתה מאנוש זכרם אם לא מפני גאות העו״ג שהם מגפן סדום היה להם לשתות מן הדין שלא ישאר מהם זכר כסדום ועמורה שהרי חטאו כסדום ועמורה כדכתיב וחטאתם כסדום הגידו. קציני סדום עם עמורה: (לג) חמת תנינים. היה להם לשתות מן הדין. אם לא מפני חילול השם. שיאמרו ידינו רמה: פתנים אכזר. רשע כדכתיב פתן חרש יאטם אזנו: (לד) הלא הוא כמוס עמדי. דברי גאות עובדי כוכבים

רש״י

תבואה כמו (חבקוק ג) ושדמות לא עשה אוכל (מלכים ב כג) בשדמות קדרון: ענבי רוש. עשב מר: אשכלת מררת למו. משקה מר ראוי להם לפי מעשיהם פורענותם א וכן תרגם אונקלוס ותושלמת עובדיהון כמרורתהון: (לג) חמת תנינם יינם. כתרגומו הא כמרת תניניא כס פורענותהון הנה כמרירות נחשים כוס משתה פורענותם: וראש פתנים. כוסם ב שהוא אכזר לנשוך אויב אכזרי ג יבא ויפרע מהם: (לד) הלא הוא כמס עמדי. כתרגומו כסבורים הם ששכחתי מעשיהם כולם גנוזים ושמורים לפני: הלא הוא. פרי ד גפנם ותבואת שדמותם כמוס עמדי:

שפתי חכמים

א כאלו אמר בעבור שמגפן סדום גפנם לכן אשכלות מרורות למו ראוי להם: ב כוסם פירושו של פתנים: ג ר״ל וכ״פ של קרא אויב אכזרי וכו': ד רצ״ל כאי דכתיב הלא הוא וגו' לשון יחיד הלא הם וגו' הל״ל לפי מה שהיה פי' של כמוס וגו' כסבורים הם ששכחתי מעשיהם כו' דהיינו ל' רבים ל״פ הלא הוא פרי גפנם כלומר הא דכתיב לעיל גפנם וגו' פירוש פרי גפנם ועל זה קאי הלא הוא וגו' וא״ש דפרי נמי לשון יחיד הוא ולכן נמי אמר

פירוש ע״ט

גַּפְנָם וָוארוּם פוּן דֶעם וַויין שְׁטָאק פוּן סְדוֹם אִיז זַייעֶר וַויין שְׁטָאק וּמִשַּׁדְמוֹת אוּן פוּן דִיא פֶּעלְדֶר פוּן עֲמוֹרָה עֲנָבֵימוֹ זַייעֶרֶע וַויין טְרוֹבְּן עִנְּבֵי רוֹשׁ זֶענֶען בִּיטֶערִי וַויין טְרוֹבְּן אַזוֹי וִויא גַאל. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט דֶר פָּסוּק גֵייט אוֹיף דֶם פָּסוּק וָואס פְרִיעֶר אִיז גֶשְׁטַאנֶען אַז גָאט הָט גְזָאגְט אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם דָס אִיז טַייטְשׁ אִיךְ הָאבּ גֶטְרַאכְט אַז אִיךְ זָאל פַר שְׁטֶערְן דָאס גֶדֶעכְנִישׁ פוּן דִי יִשְׂרָאֵל. אוּנ פַר וָוס אִיז דָס אַזוֹי כִּי וָוארוּם מִגֶּפֶן סְדוֹם גַּפְנָם וכו' וָוארוּם זַיי טוּעֶן שְׁלֶעכְטֶע מַעֲשִׂים אַזוֹי וִויא סְדוֹם אוּנ עֲמוֹרָה אוּנ דְרוּם אַשְׁכְּלוֹת מְרוֹרוֹת לָמוֹ אִיז בִּיטֶערִי הֶענְגְלֶן צוּא זַייא כְּלוֹמַר דְרוּם אִיז

רֶעכְט מֶען זָאל זַייא שְׁטְרָאפְן נָאךְ זַייעֶרִי מַעֲשִׂים נָאךְ: (לג) חֲמַת תַּנִּינִים יֵינָם אַזוֹי וִויא דֶער גִיפְט פוּן שְׁלַאנְגְן וֶועט זַיין זַייעֶר וַויין כְּלוֹמַר זַייעֶר פּוּרְעָנִיּוֹת וֶועט זַיין גְלַייךְ אַזוֹי וִוי דֶר גִיפְט פוּן אַשְׁלַאנְג וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר אוּנ אַזוֹי וִויא דֶער גִיפְט פוּן אַיין אוּם דֶר בַּארֶעמִיגֶן פִּיפֶר נָאטֶער כְּלוֹמַר עֶס וֶועט קוּמֶען אַיין אוּם דֶר בַּארֶעמִיגֶר פַיינְט אוּנ וֶועלְן גְצָאלְט וֶוערְן פוּן זַיי: (לד) הֲלוֹא פַר וָואר הוּא כָּמוּס עִמָּדִי עֶס אִיז בַּהַאלְטְן מִיט מִיר כְּלוֹמַר זַייא מֵיינֶען אִיךְ הָאבּ פַאר גֶעסְן זַייעֶרֶע מַעֲשִׂים אָבֶּר עֶס אִיז נִיט אַזוֹי. דֶען זַייעֶרִי מַעֲשִׂים זֶענֶען בַּהַאלְטְן אוּנ גֶהִיט בַּיי מִיר חָתוּם בְּאוֹצְרוֹתָי

זויא

עצות המה ואין בהם תבונה:
חמישי כט לו חכמו ישכילו זאת יבינו
לאחריתם: ל איכה ירדף אחד
אלף ושנים יניסו רבבה אם־לא
כי־צורם מכרם ויהוה הסגירם:
לא כי לא כצורנו צורם ואיבינו
פלילים: לב כי־מגפן סדם גפנם
ומשדמת

ת״א לו חכמו ישכילו זאת ס׳ זוהר פ׳ אחרי מות: איכה ירדוף מ״ק יז:

אונקלוס: עצה אנון ולית בהון סוכלתנו: כט אלו חכימו אסתכלו בדא סברו מא יהי בסופיהון: ל אכדין ירדוף חד אלפא ותרין יערקון לרבותא אלהן ארי תקיפהון מסרנון ויי אשלמנון: לא ארי לא כתקפנא תקפהון ובעלי דבבנא הוו דיננא: לב ארי

פירוש רשב״ם

חכמו האומות ויאמרו איכה ירדוף אחד ממנו אלף מישראל מה שהיו רגילין בנו. אם לא צורם כי מכרם בידינו לפי שחטאו לו. וכן אמר למעלה הצור תמים פעלו: (לא) כי לא כצורנו צורם. כך אמר משה מן הדין היה להם לומר כך שהקב״ה עשה זאת ולא אלהי הגוים שהרי לא כצורנו של ישראל צורם של עובדי כוכבים. ואעפ״כ אויבינו פלילים ועושים בנו שופטים (שפטים). הלא זאת על ידי הקב״ה שחטאו לו: (לב) כי מגפן סדום גפנם. כלומר למה אמרתי אפאיהם

בעל הטורים

ס״ת למפרע מסה לולי משה בחירו עמד בפרץ: (כח) ואין בהם תבונה. ס״ת סמן שלא היה בהם תבונה שנסנו ממסודם

שפתי חכמים

יסכן לומר ידינו רמה וגו׳ כיון שלא השתיתם מה רמה ידם: ק הוסיף פי״ן על מלת לו מפני שמאמר לו וגו׳ אינו התחלת הדיבור רק הוא רחיה על מאמר כי גוי אובד עצות המה שאלו היו חכמים וכו׳: ר פירוש ולא לאחרית של עצמם ואיכה ירדוף וגו׳ הוכחה לזה שקאי עליו כוף פורעניות ישראל כי איכה ירדוף אלף הוא פי׳ מלת זאת ומלת אחריתם: ש לא אחד מישראל אלף ממנו דהא קללה הכתב כאן יש מקשים והא מדה טובה מרובה ממדת פורעניות והנה במדה טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה ובפורעניות ירדוף אחד מהם אלף מישראל ויש לתרץ הפורעניות שנאמר בשירה זו יוצא משורת הדין והוא שנאמר במגילת איכה ותרד פלאים שהיתה ירידתם בדרך פלא שלא כדין המדות: ת רצ״ל והיאך נזכר סלע במקרא:

רש״י

ואין בהם תבונה. שאלו היו חכמים היו יסתכלו זאת איכה ירדוף וגו׳: **יבינו לאחריתם.** יתנו לב להתבונן לסוף פורענותם של ישראל: (ל) **איכה ירדף אחד.** ממנו אלף מישראל: **אם לא כי צורם מכרם וה׳ הסגירם.** מכרם ומסרם בידם דילברי״ר בלעז (איבערגעבען): (לא) **כי לא כצורנו צורם.** כל זה היה להם לאויבים להבין שה׳ הסגירם ולא להם ולאלהיהם הנצחון שהרי עד הנה לא יכלו כלום אלהיהם כנגד צורנו כי לא כסלענו סלעם כל צור שבמקרא ל׳ סלע: **ואיבינו פלילים.** ועכשיו אויבינו שופטים אותנו שהרי צורנו מכרנו להם (ס״א הרי שצורנו מכרם להם): (לב) **כי מגפן סדום גפנם.** מוסב למעלה אמרתי בלבי אפאיהם ואשבית זכרם לפי שמעשיהם מעשי סדום ועמורה: **שדמת.** שדה

פירוש ע״ט

כשדים זענן אזו אפאלק וואס זייא האבן פאר לארן די עצות כלומר זיי פאר שטייען דאס ניט ואין בהם תבונה אונ עס איז אין זייא ניט פאר האנדן קיין פאר שטאנד: (כט) לו חכמו ווארום אז זיי וואלטן קלוג געווען ישכילו זאת וואלטן זיי דאס גקליגט יבינו לאחריתם וואלטן זייא געגעבן דאס הארץ צו פאר שטיין דעם סוף פון דעם פורעניות פון דיא ישראל: (ל) אונ וואלטן אזו געקערט טראכטן איכה ווי אזוי וואלט כיללך געווען ירדוף אחד אלף איינר פון אונז זאל נאך יאגן טויזנט פון די ישראל ושנים יניסו רבבה אונ צוויי זאלן מאכן אנטלויפן צעהן טויזנט פון דיא ישראל אם לא אז ניט כלומר קאן דאס אנדערש ניט זיין כי צורם מכרם נאר אז זייער שטארקר גאט האט זייא פאר קופט צו אונז וועגן זייערי שלעכטע מעשים ויי הסגירם אונ גאט האט זיי צו אונז איבר געענטפערט: (לא) כי לא כצורנו צורם נאך דארפן זיי פאר שטיין אז ניט אזוי וויא אונזר שטארקר איז זייער שטארקר מוז דאך זיין אז אונזר גאט האט אונז פר קופט צוא זייא פאר אונזרע עונות: (לב) כי מגפן סדום

אשביתה מאנוש זכרם: כז לולי
כעס אויב אגור פן־ינכרו צרימו
פן־יאמרו ידנו רמה ולא יהוה
פעל כל־זאת: כח כי־גוי אבד

עצות

אונקלוס

ואשיצנון אבטל מבני
אנשא דוכרניהון:
כז אלולפון רגזא
דסנאה כניש דילמא
יתרברב בעל דבבא
דילמא יימרון ידנא
תקיפת לנא ולא מן
קדם יי הות כל דא: כח ארי עם מאבדי

עצה

בעל הטורים

פירוש רשב"ם

ולמזלות. ולכל לבא השמים: (כו) אשביתה מאנוש זכרם. איבים אגור ויראתי: (כז) פן יאמרו ידינו רמה. פן ינכרו לומר למפרע שהם עשו ולא אני: (כח) כי גוי. תאומות: אובד עצות. כמו מספד תמרורים. מקל לבנה. לפי שהם דבוקים. מעשר בקר וצאן. אבל אלו

רשי

ותחלקם לפאה להפקר וכן חברו מנחם. ויש פותרים אותו כתרגומו ב יחול רוגזי עליהון ולא יתכן שאם כן היה לו לכתוב אאפיהם אחת לשמוש ואחת ליסוד כמו (ישעיה מה) אאזרך (איוב טז) אאמצכם במו פי והא' ם השלישית אינה ראויה בו כלל ואונקלוס תרגם אחר לשון הברייתא ע השנויה בספרי המחלקת תיבה זו לג' תיבות אמרתי אף אי הם אמרתי באפי אתנם כאלו אינם שיאמרו רואיהם עליהם איה הם: (כז) לולי כעס אויב אגור. אם לא שכעס האויב כנוס עליהם להשחית פ ואם יוכל להם וישחיתם צ יתלה הגדולה בו ובאלהיו ולא יתלה הגדולה בי וז"ש פן ינכרו צרימו ינכרו הדבר לתלות גבורתם בנכרי שאין הגדולה שלו: פן יאמרו ידנו רמה וגו'. כי אותו גוי אובד עצות המה:

שפתי חכמים

ולשני פירושים אלו קשה למה נקט קרא אימה ס"ל לומר מחדדים דבר לכן צריך גם לטעם ראשון: ב פירוש יש פותרים כפי הנגלה שיהיה אפאיהם מלשון אף ויהיה האלף ראשונה ל' המדבר כאלו אמר אביא אפי עליהם או בהם וזה לא יתכן וכו': ם ועוד כתיבה אחרת: ע כוונתו של אונקלוס כמה שפי' יחול רוגזי עליהון לשון הברייתא וכו' שהמכוון מזה הוא שיחול רוגזי עליהון שיהיו כאלו אינם ואין פי' כמשמעו כמו שמבינים אותו היש פותרים: פ פירוש שמלה הזאת מורכבת מן לו שפירושו אם ומן לא אע"פ שהמלה כתובה ביו"ד לפי שהמלה נקראת בצירי ובצירי מביא אל"ף והוסיף שתי מלות עליהם להשחית מפני שבזולת עליהם לא היינו יודעים על מי הכעס ועוד מה הוא ענין הכעס: צ הוסיף כל זה שבזולת זה לא

פירוש ע"ט

הבית בשעת אז ער שנייט זיין פעלד מוז ער איבר לאזן צו ביסלך וויים זאנגן אין די עקין פון דעם פעלד פון דיא עניים וועגן. אונ אזו וויא פאה איז הפקר צו די עניים אזו וועל איך מאכן דיא ישראל הפקר זייא זאלן זייא פר דארבן אשביתה מאנוש זכרם איך וועל פר שטערן פון מענטשן זייער גדעכעניש דאס הייסט זייא זאלן שון גאר ביי קיין מענטשן ניט גדאכט ווערן. אזו האב איך גטראכט אז איך וועל זיי אזו טאן: (כז) לולי אז עס וואלט ניט גוועזן כעס אויב דער צארן פון דעם פיינט אגור וואס איז איין גזאמילט צו פר דארבן זיי וואלט איך די ישראל גמאכט הפקר צו זייא אזו וויא אובן איז גשטאנן נאר וויל דיא פיינט וואלטן זייא גערן פר

פירוש ע"ט

דארבן דרום וועל איך דס ניט טאן. ווארום אז זייא וועלן ביי קומן דיא ישראל אונ זיי וועלן זייא פר דארבן וועלן זייא ניט זאגן אז איך האב דאס גטאן. נאר זיי וועלן אן הענגן אין זיך אונ אין זייער אפ גאט הט דאס גטאן אזו וויא ווייטר שטייט פן טאמר ינכרו זייא וועלן פאר פרעמדן צרימו זייני באליידיגר כלומר דיא פיינט וועלן פרעמד מאכן די זאך אונ וועלן אן הענגן די גבורה וואס איך האב גטאן אין אפרעמדן פן יאמרו טאמר וועלן זייא זאגן ידנו רמה אונזר מאכט איז דער הויבין כלומר אונזר כח האט דאס גטאן ולא יי פעל כל זאת אונ ניט גאט האט דאס אלץ גטאן: (כח) אונ פר וואס וועלן זיי אזו זאגן כי גוי אובד עצות המה ווארום דיא

בשרים

מְרִירִי וְשֶׁן־בְּהֵמֹת אֲשַׁלַּח־בָּם
עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר׃ כה מִחוּץ
תְּשַׁכֶּל־חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה גַּם־
בָּחוּר גַּם־בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ
שֵׂיבָה׃ כו אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם

אשביתה

ת״א ושן בהמות קמא ג. עם חמת פירוש״י סג סנהדרין קי. מחוץ תשכל חרב קמא ס:

וְשֵׁן חֵיוַת בָּרָא אֲגָרֵ
בְּהוֹן עִם חֲמַת תַּנִּינַיָּ
דְּזָחֲלִין בְּעַפְרָא
כה מִבָּרָא תְּתַכֵּ
חַרְבָּא וּמִתַּוְנַיָּא חַרְגַּ
מוֹתָא אַף עוּלֵמֵיהוֹ
אַף עוּלֵמָתְהוֹן יָנְקֵיהוֹ
עִם סָבֵיהוֹן׃ כו אֲמָרִי
יֵחוּל רָגְזִי עֲלֵיהוֹ
ואשיצנון

פירוש רשב״ם

כמו עון פלילי. עון של דין. שעושין בו דין. ונתן בפלילים הדיינים קרואין כן. שדנין את האחרים. אף מרירי. ממרר את אחרים. וזהו מקטב ישוד צהרים שהם ליסטים. כדכתיב בחור שודד בצהרים ולכן דר ליסטים להלחם בצהרים. וכה״א אשדוד בצהרים יגרשוה (כו) אמרתי אפאיהם. ואסלקם מן העולם אם לא שכ

שפתי חכמים

לשון כגמרא רצונו מה שיש לו ראיה לפירושו של ר׳ משה הדרשן: ב רצונו בזה דהל״ל ושן חיות כיון שהיות הן עומדים לנשוך ולא בהמות: ל (מכר״ן) דאי כמשמעו בחדרי הבית הל״ל ומחדרים פחד בל׳ פחד נופל על דבר הקרוב ואימה על דבר הרחוק כדכתב רש״י בפ׳ בשלח בפסוק תפול עליהם: מ כי לפי׳ ראשון קשה היכן מצינו בקרא בחדרי לב נקראים בשם חדרים סתם ל״פ ד״א וכו׳ ויהיה פי׳ החדרים כמשמעו ולד״א קשה למה אמר בחדרים אימה דהא בעיר שיש נמי דבר הל״ל ובפנים אימה היפך ממלת בהון לכן אמר עוד ד״א על עבירות שעשו כהון כלומר בגלוי ועל שעשו בחדרי החדרים שלא יראה אותן שום אדם ולפי׳ זה של הד״א קשה א״כ יהיה מקרא קצר שלא נקט קרא לשון עשייה א״כ ה״ל ניקוד המ״ם של מחדרים בחיר״ק דהוה פי׳ כמו מן עבירות שעשו בפנים לכן צריך לד״א

רש״י

וכריתות שד בשמו מרירי. קטב כריתה כמו (הושע יג) אהי קטבך שאול: ושן בהמת. (ספרי) מעשה היה ב והיו הרחלים נושכין וממיתין: חמת זחלי עפר. ארס נחשים שמהלכים על גחונם ע העפר כמים הזוחלים על הארץ. זחילה ל׳ מרוצ המים על העפר וכן כל מרוצת דבר המשפשף ב העפר והולך: (כה) מחוץ תשכל חרב. מח לעיר תשכלם חרב גייסות: ומחדרים אימה כשבורח ונמלט מן החרב חדרי לבו נוקפים ע מאימת אימה ל והוא מת והולך בה. ד״א ומחדרי אימה שבבית תהיה אימת דבר מ כמו שנאמר (ירמי ט) כי עלה מות בחלונינו וכן ת״א. (ספרי) ד״א מחוץ תשכל חרב על מה שעשו בחוצות שנאמ (ירמיה יא) ומספר חוצות ירושלים במתם. מזבח לבושת: ומחדרים אימה. על מה שעשו בחדרי חדרים שנאמר (יחזקאל ח) אשר זקני ישראל עושים איש בחדרי משכיתו: (כו) אמרתי אפאיהם. אמרתי בלבי אפאה אותם ויש לפרש אפאיהם אשיתם פאה להשליכם מעלי כהפקר ודוגמתו מצינו בעזרא (נחמיה ט) ותתן להם ארץ ממלכות ועממי

פירוש ע״ט

וועט פר שניטן פון דעם שר וואס הייסט קטב מרירי ושן בהמות אשלח בם אונ דעם צאן מיט דעם מול פון די בהמות וועל איך אן רייצן אין זייא כלומר דיא בהמות וועלן זיי בייסן מיט דיא ציין עם חמת זוחלי עפר מיט גיפט פון שלאנגן וואס זייא קריכן אויף דער ערד: (כה) מחוץ פון אויסן ווייניג פון דער שטאט תשכל חרב וועט זייא פר וואַרפן די שווערד דס הייסט זייא וועלן ווערן געהרגת מיט דער שווערד פון דיא חיילות וואס זיי וועלן באלעגערן דיא שטאט ומחדרים אונ פר דיא עבירות וואס זייא האבן געטאן בחדרי חדרים דאס הייסט בסתר אימה וועלן זיי שטארבן מחמת פארכט גם בחור איין יונג וואס ער האט ניט חתונה געהאט גם א בתולה יונק איין זייגענדיג קינד עם א שיבה מיט א גרייז גראין מאן וועט אויף זיי אלע קומען דאס פורעניות וואס אובן א געשטאנען: (כו) אמרתי איך האב מיר געטראכ אין מיין הארצן אפאיהם איך וועל זייא אוועק ווארפן פון מיר אונ וועל זייא מאכן הפק אזו ווי פאה דאס הייסט ווס איטליכר ב

אונקלוס

אַרְעִיתָא וְתֵסֵף אַרְעָא וַעֲלַלְתַּהּ וְשֵׁיצִיאַת עַד סִיפֵי טוּרַיָּא : כג אָסֵף עֲלֵיהוֹן בִּישָׁן מַכְתָּשַׁי אֱשֵׁיצֵי בְהוֹן : כד נְפִיחֵי כְפַן וַאֲכִילֵי עוֹף וּכְתִישֵׁי רוּחִין בִּישָׁן

לשן

תַּחְתִּית וַתֹּאכַל אֶרֶץ וִיבֻלָהּ וַתְּלַהֵט מוֹסְדֵי הָרִים : כג אַסְפֶּה עָלֵימוֹ רָעוֹת חִצַּי אֲכַלֶּה־בָּם : כד מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי

מרירי

ת״א אי אכלה סוטה ט : מזי רעב נדרים ס:

בעל הטורים

סנגלאים : (כד) מזי רעב. הזכיר ה׳ דברים מזי רעב ולחומי רשף וקטב מרירי ושן בהמות עם חמת זוחלי עפר כנגד מה שעבר על ה׳ חומשי תורה וה׳ גאופים בהושע וה׳ תועבות ראה יחזקאל וכנגד ה׳ שמקטירים. לבעל. לשמש. ולירח. חשמים. כמו רשפי. שמה שבר רשפי קשת. ועיקר כלשון מחץ יעוף יומם : וקטב מרירי. מחותכים

פירוש רשב״ם

למעלה. בניו מומם : (כג) אספה עלימו רעות. אכלה כי דרך המקראות לכפול לשונם. כלומר כל מיני רעות שיש בידו להזיק. כולם אשים בהם : (כד) מזי רעב. פתרונו לפי ענינו כתרגומו. ואם לשון תלמוד הוא הרי כמו נתמזמז מותיה דדין : ולחומי רשף. ברד ואש מן פירושו לשון פריחה בעוף כדכתיב בני רשף יגביהו עוף. ומדוקרים על ידי ליסטים הממררים והורגים בני אדם

רש״י

בערה : ותיקד. בכה עד ז היסוד : ותאכל ארץ ויבלה. ארצכם ויבולה : ותלהט. ירושלים המיוסדת ח על ההרים שנאמר (תה קכה) ירושלים הרים סביב לה : (כג) אספה עלימו רעות. אחביר רעה על רעה לשון (ישעיה כט) ספו שנה על שנה (לעיל כט) ספות הרוה (ירמיה ז) עולותיכם ספו על זבחיכם. ד״א אספה אכלה ט כמו (בראשית יט) פן תספה : חצי אכלה בם. כל חצי אשלים בהם וקללה זו לפי הפורענות לברכה היא חצי כלים והם אינם כלים : (כד) מזי רעב. א״ת נפיחי כפן ואין לי עד מוכיח עליו. ומשמו של רבי משה הדרשן מטולושא שמעתי שעירי רעב אדם כהוש מגדל שער על בשרו : מזי. לשון ארמי שער מזיא. דהוה י מהפך במזיא : ולחמי רשף. השדים נלחמו בהם שנאמר (איוב ה) ובני רשף יגביהו עוף והם שדים : וקטב מרירי.

שפתי חכמים

אומן בוי״ו ל״ס ד״א וכו׳ ולד״א קשה הל״ל אמון : ז מוסיף מלת בכה וכן מלת ארצכם דבלאו הכי לא היינו יודעים את מי פיקד או לאיזה ארץ : ח דאם לא כן מוסדי הרים למה לי הכי ככר כתיב שתאכל הארץ בכלל. אלא ר״ל ירושלים שהיא מיוסדת על ההרים ויסודה בפני עצמה לחשיבותה : ט כלומר כל רעות אכלה בם שלא תשאר שום רעה מהרעות את כולם יכלו עליהם ע״י חצי אכלה בם שכל הצי אזרוק בם והוצרך לד״א כי לטעם ראשון קשה ה״ל לכתוב אספו מל׳ ספו שנה על שנה ולא אספה בה״א מל׳ תספה ולד״א לחוד נמי קשה דהא כתיב אחריו חצי אכלה בם דהא החיצים נמי בכלל רעות הם ויש מקשים לעיל בפ׳ אתם נצבים פירש״י ספות הרוה לפי שאוסיף לו וכו׳ וכאן פירש ספות הרוה מלשון חיבור וי״ל דכל הוספה שהוא מוסיף על דבר אחר ממילא הוא מתחבר אליו ולפי זה יהיה הוספה וחיבור פירוש א׳ וענין א׳ להם ופירש לעיל לשון הוספה לפי ענינו דלא שייך לומר אחביר דהא אין לו עונש על השוגג ואיך יאמר אחביר פורעניות לפורעניות מש״ה פי׳ ל׳ הוספה וכאן שלא הזכיר שום שוגג אלא המזיד פי׳ לפי ענינו ל׳ הבור ועוד נ״ל ליישב די״ל דפשוטו של אספה בכ״מ לשון הוספה הוא אך כאן א״א לפרש לשון הוספה דהוי משמע דהקב״ה יוסיף עליהם פורעניות יותר ממה שחטאו וזה אינו דאין הקב״ה נפרע אלא כפי שהרשיע האדם לפניו לכן הוצרך לפרש כאן שהוא לשון חיבור ולכן הביא רש״י כל הני קראי ופירש אותם מל׳ חיבור כדי שלא תקשה בתחלת המחשבה על פי׳ שפירש מלת אספה מל׳ חיבור מכל הני מקראות שהביא ודוק וכעין זה פירשתי לעיל גבי וירק את חניכיו עיין שם : י זה

פירוש ע״ט

ברענט ביז דיא אונטערשטע גרוב כלומר עס וועט אין זייא ברענן ביז זייא וועלן קומן צום גרונד וַתֹּאכַל אונ עס וועט פאר ברענן אֶרֶץ וִיבֻלָהּ די ערד כלומר אייער ערד מיט איר פרוכט וַתְּלַהֵט אונ עס וועט פר ברענן אונ עס וועט פאר פלאמן מוֹסְדֵי הָרִים דעם גרונד פון דיא בערג דאס איז דיא היילגע ערטר אין ארץ ישראל דאס מיינט

מען דיא שטאט ירושלים וואס זיא איז גגרונד פעסטיגט אויף דיא בערג אזו וויא עס שטייט אין פסוק (ירושלים הרים סביב להּ) : (כג) אַסְפֶּה עָלֵימוֹ רָעוֹת איך וועל מערין אדר פר לענגרן אויף זייא דאס שלעכץ חִצַּי מיינע פיילן אֲכַלֶּה בָּם וועל איך פר לענגרן אין זייא : (כד) מְזֵי רָעָב זייא וועלן ווערן געשוואלן פר הונגר וְקֶטֶב מְרִירִי אונ זייא וועלן

ווערן

וּבְנֹתָיו׃ כ וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם
אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דוֹר
תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה בָּנִים לֹא־אֵמֻן בָּם׃
כא הֵם קִנְאוּנִי בְלֹא־אֵל כִּעֲסוּנִי
בְּהַבְלֵיהֶם וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא־עָם
בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם׃ כב כִּי־אֵשׁ
קָדְחָה בְאַפִּי וַתִּיקַד עַד־שְׁאוֹל
תחתית

ת"א כי דור יומא סג : בנים לא אמן בם קידושין לו : בגוי נבל יבמות סג :

כ וַאֲמַר אֱסַלֵּק שְׁכִינְתִּי מִנְּהוֹן גְּלֵי קֳדָמַי מָא יְהֵי בְסוֹפֵיהוֹן אֲרֵי דָרָא דְּאַשְׁנִיאוּ אִנּוּן בְּנַיָּא דְּלֵית בְּהוֹן הֵימָנוּ׃
כא אִנּוּן אַקְנִיאוּ קֳדָמַי בְּלָא דַּחֲלָא אַרְגִּיזוּ קֳדָמַי בְּטַעֲוָתְהוֹן וַאֲנָא אַקְנִינּוּן בְּלָא עַם בְּעַמָּא טַפְשָׁא אַרְגֵּזִנּוּן׃
כב אֲרֵי קְדוֹם תַּקִּיף כְּאֶשָּׁא נְפַק מִקֳּדָמַי בִּרְגַז וְשֵׁיצֵי עַד שְׁאוֹל

בעל הטורים

שנסיתי בעשרה נסיונות : (כא) בלא עם . בגימטריא סס

שפתי חכמים

נשיתי טובה : ג כי המבוקש הוא אינו רק לדעת מה יהא סופם באחרונה לא מה יהא אחריתם כי אחריתם הוא מיתתם ובלאו הסתרת פנים כל הילודים למות אלא מה יהא עליהם פורעניות בשביל הסתרת פנים : ד לא שהם מהפכין כפי המובן והוכחתו מדכתיב כי וגו' וכל כי הוא נתינת טעם אלמעלה וק"ל : ה ופירוש אמן מל' ויהי אומן את הדסה והוסיף מלת נכרים כי בזולת התוספת יהא המובן ממנו שאין גדולי בם כלומר שלא גדלתי לכן הוסיף מלת נכרים : ו דלטעם ראשון היה קשה למה לא נאמר

רש"י

יחולל אילות (שם מח) היל כיולדה : (כ) מה אחריתם . מה תעלה בהם ג בסופם : כי דור תהפכת המה . מהפכין רצונו ד לכעס : לא אמן בם . אין גדולי נכרים ה בהם כי הוריתים דרך טובה וסרו ממנה : אמן . לשון (אסתר ב) ויהי אומן נוריטור"ה בלעז (ערציהונג) ד"א אמון לשון אמונה ו כתרגומו אמרו בסיני נעשה ונשמע ולסוף קלה בטלו הבטחתם ועשו העגל : (כא) קנאוני בלא אל . בדבר שאינו אלוה : בלא עם . באומה שאין לה שם שנאמר (ישעיה כג) הן ארץ כשדים זה העם לא היה ובעשו הוא אומר (עובדיה א) בזוי אתה מאד : בגוי נבל אכעיסם . אלו הכופרים וכן הוא אומר (תהלים יד) אמר נבל בלבו אין אלהים : (כב) קדחה .

פירוש ע"ט

צערינט : (כ) וַיֹּאמֶר דרום זאגט ער אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם איך וועל אפ טאן מיין שכינה פון זייא אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם וועל איך זעהן וואס וועט זיין זייער סוף כִּי דוֹר תַּהְפּוּכוֹת הֵמָּה ווארום זייא זענן אזו א דור וואס זייא פאר קערן מיין גוטן ווילן צו צארן בָּנִים זיי זענן אזעלכע קינדר לֹא אֵמֻן בָּם מיין דר ציהונג וואס איך האב זייא דער צוגן ווערט ניט דער קענט אין זייא ווארום איך האב גוויזן זייא דיא גוטע וועג און זייא האבן דר פון אפ גקערט . רש"י שרייבט אֵמֻן איז טייטש ווארהייט דאס הייסט זייא זענן ניט מקיים זייער הבטחה ווארום ביי דעם בארג סיני האבן זייא גזאגט נעשה ונשמע דם איז טייטש מיר וועלן טאן און מיר וועלן פר נעמן גאטס מצות און אין איין קליינע צייט האבן זייא מבטל גוועזן זייער הבטחה און האבן גמאכט דאס עגל : (כא) הֵם זייא די ישראל קִנְאוּנִי האבן מיך דער צערינט בְלֹא אֵל מיט אזו אזאך וואס איז ניט קיין גאט דם הייסט זייא האבן גדינט עבודת כוכבים וַאֲנִי און איך גאט אַקְנִיאֵם דרום וועל איך זייא דער צערנן בְּלֹא עָם מיט אזו איין אומה וואס איז ניט גיאכט פר איין פאלק דאס זענן דיא כשדים בְּגוֹי נָבָל מיט אשלקהאפטיג פאלק אַכְעִיסֵם וועל איך דער צערנן זייא : (כב) כִּי אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי ווארום איין פייער ברענט אין מיין צארן וַתִּיקַד עַד שְׁאוֹל תַּחְתִּית און עס

אֲבָהָתְכוֹן: יח דַּחֲלָא תַּקִּיפָא דִּבְרָאָךְ אִתְנְשֵׁיתָא שְׁבַקְתָּא פָּלְחַן אֱלָהָא דְּעָבְדָךְ: יט וּגְלֵי קֳדָם יְיָ וּתְקֵף רָגְזֵהּ מִדְּאַרְגִּיזוּ קֳדָמוֹהִי בְּנִין וּבְנָן:

שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם: יח צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ: רביעי
יט וַיַּרְא יְהוָה וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בָּנָיו ובנתיו

יו"ד קטנה

ת"א צור ילדך שם ס: וירא ה' וינאץ כמובום ס ס' סוהר ס וילא יעקב:

בעל הטורים

(יח) תשי. יו"ד קטנה נתן לך יו"ד דברים ונשית אותו כי' בשימת ולכך יו"ד דיגדל נא גדולה לומר לך זכור להזכירם והיו"ד בתשי כמו יו"ד מלפניך אל תמחי כמו אל תמחה:

פירוש רשב"ם

שערום. לשון לשעירים אשר הם זונים אחריהם: (יח) ילדך. כמו ילד את אלמודד כמו הוליד: תשי. תשכח. מן נשה כמו אל תט אל דרכיה מן נטה. (יט) בניו ובנותיו. בנים לא אמון בם כאמור

רש"י

שערתם מפניהם דרך שערות האדם לעמוד מאימת יראה כך נדרש בספרי ויש לפרש עוד שערום לשון (ישעיה יג) ושעירים ירקדו שם שעירים הם א שדים לא עשו אבותיכם שעירים הללו: (יח) תשי. תשכח ורבותינו דרשו כשבא להיטיב לכם אתם מתישים לפניו ומתישים כחו ב מלהיטיב לכם: אל מחללך. מוציאך מרחם לשון (תהלים כט)

שפתי חכמים

כמו בני יצאוני יצאו ממני פן תשבענו תשבע ממני: א ויסים נ"כ שם כנוי שעירים מהם רק פי' מ"ש פירוש ממין השעירים שהם השדים שנזכרים למעלה ופירוש שערום עשו שעירים כמו מאלהים עשו אלוהים. רא"ם: ב והוא מל' תשש כחו כנקבה ולפירוש ראשון יהיה מלת תשי מגזרת

פירוש ע"ם

אף גאט האט ער גזאגט דאס איז איין אף גאט פון איהודי לא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם אייערע עלטערין האבן זיך ניט גפארכטן פר זיי אדר שערום איז טייטש שדים אייערע עלטערין האבן ניט גדינט צו דיא שדים וואס איר דינט: (יח) צור דער שטארקר גאט יְלָדְךָ וואס האט דיך באשאפן תֶּשִׁי האסטו אים פר געסן אדר תשי איז טייטש שלאף כלומר אז גאט וויל אייך גוטס טאן זינדיגט איר אונ דר צערינט אים אונ איר מאכט שלאף דער מיט כביכול גאטס כח ער זאל אייך קיין גוטס טאן וַתִּשְׁכַּח אונ דו האסט פר געסן אֵל מְחֹלְלֶךָ דעם גאט וואס האט דיך גמאכט ארוס ציהן פון דיין מוטערס טראכט: (יט) וַיַּרְא אונ עס איז ווארן אנפלעקט פר גאט וַיִּנְאָץ אונ ער צערינט מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו וויל זיינע זין אונ טעכטר האבן אים דער

משלי ישראל

(צור ילדך תשי ותשכח אל מחוללך) דעם שטארקן גאט וואס ער האט דיך בשאפן האסטו פאר געסן עס איז אדמיין ראובן איז שולדיג גוועזן צוא שמעון געלט איז ראובן גקומן צוא לוי אונ בעט אים ער זאל אים געבן איין עצה וויא אזו ער זאל באטערן דעם חוב וואס ער איז שולדיג צו שמעון ווארום שמעון איז אים אנוגש האט אים לוי איין עצה געגעבן ער זאל זיך מאכן משוגע אז שמעון וועט קומן צוא אים. אונ אז שמעון האט גזעהן אז ער איז משוגע האט ער אים גלאזט דעם חוב אונ האט אים שון ניט גמאנט נאך דעם איז ראובן גקומן צוא לוי אונ בעט אים ער זאל אים לייען געלט אויף עטליכע טעג האט אים לוי גליגן אונ נאך דעם אז עס איז גקומן דיא צייט אז ראובן זאל אפ געבן צוא לוי דעם חוב איז לוי גקומן צוא ראובן מאנן דס געלט האט ראובן אן גהובן צו ריידן נים קיין גלייכע רייד אונ האט גשפרונגן אקעגן לוי אזו וויא ער האט גשפרונגן אקעגן שמעון האט לוי גנומן אשטעקן אונ האט גשלאגן ראובן אונ זאגט צוא אים דוא שוטה איך האב דיר גגעבן דיא עצה זאלסט זיך מאכן משוגע האב איך דיר דען גגעבן דיא עצה פון מיינט וועגן. דער גמשל זיין גאט האט גגעבן דעם מענטשן די טבע פון פר געסן כדי דיא וועלט זאל האבן אקיום ווען דער מענטש זאל נים פאר געסן וואלט ער קיין מאל נים געבעט קיין הוז אונ נים גנומן קיין ווייב וויל דער מענטש וואלט גדענקט דעם טוט וואלט ער נים גמאכט קיין שום זאך וואלט דיא וועלט קיין קיום נים געהאט דאס זאגט דער פסוק (צור ילדך תשי) גאט האט דיך בשאפן מיט דער טבע פון פר געסן פון דיין טובה ווען (ותשכח אל מחוללך) אונ דוא פאר געסט גאר אן גאט אינ גאנצם מוונה זיין גוטן וואס ער האט בשאפן מיט דער טבע פון פאר געסן זאלסט פאר געסן אנדרע זאכן נים אן גאט:

עָבִ֖יתָ כָּשִׂ֑יתָ וַיִּטֹּשׁ֙ אֱל֣וֹהַּ עָשָׂ֔הוּ וַיְנַבֵּ֖ל צ֥וּר יְשֻׁעָתֽוֹ׃ טז יַקְנִאֻ֖הוּ בְּזָרִ֑ים בְּתוֹעֵבֹ֖ת יַכְעִיסֻֽהוּ׃ יז יִזְבְּח֗וּ לַשֵּׁדִים֙ לֹ֣א אֱלֹ֔הַּ אֱלֹהִ֖ים לֹ֣א יְדָע֑וּם חֲדָשִׁים֙ מִקָּרֹ֣ב בָּ֔אוּ לֹ֥א שְׂעָר֖וּם

וּשְׁבַק פָּלְחַן אֱלָהָא דַעֲבָדֵהּ וְאַרְגֵּז קֳדָם תַּקִּיפָא דְפָרְקֵהּ׃ טז אַקְנִיאוּ קֳדָמוֹהִי בְּפָלְחַן טַעֲוָן בְּתוֹעֲבָתָא אַרְגִּיזוּ קֳדָמוֹהִי׃ יז דַּבָּחוּ לְשֵׁדִין דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹךְ דַּחֲלָן דְּלָא יָדְעוּן חֲדָתָן דִּי מִקְּרִיב אִתְעֲבִידוּ לָא אִתְעַסָּקוּ בְהוֹן

פירוש רשב״ם

ויין חמר מלא מסך׃ (טו) עבית. מגזרת במעבה האדמה. כמו מן מראה מעשה. ראית. עשית (וכן עשית היו״ד במקום ה״א בשרשו)׃ אלוה עשהו. תוא עשך ויכוננך׃ וינבל. עם נבל ולא חכם׃ (יז) לא

יפה״ז חכמים

שכן ספי׳ של פסוק ודם ענב היה בוהם וכו׳׃ ע רלונו בזה וכיון בהוא מל׳ כסוי ס״ל לסדגים כסי״ן כמו שמלינו בכ״מ שלשון כסוי מודגש׃ פ אבל עכשיו הוא משמע שאתם מכסם את עלמך׃ צ פירוש שכל לשון קנאה הוא המהרה לנקום נקמת דבר׃ ק לרוך פירוש כה ויכולת וכולרכו לפרש כן מדכתיב אחריו אלהים לא ידעום ואם היה פי׳ לא אלוה כמשמעו איך קרא אחר זה אלהים. הרא״ם׃ ר רל״ל שלא תקשי מדכתיב לא אלהים משמע אבל אם היה בו לרוך כגון כוכבים ומזלות לא היו מקנאים לו והיך יתכן זה הרי כתיב פן תשא עיניך וגו׳ ליראה או לכל לבא השמים׃ ש וא״ם והא לעיל בפ׳ כי תבא פירש״י למה יחרם אפך כלום מתקנא אלא גבור נגבור וכו׳ וא״כ למה הוא קנאה כפולה וי״ל לעיל גבי תפלה לפיים כש״י אמר משה למה יחרם אפך כלום מתקנא וכו׳ אבל לענין עונש השבא הקב״ה ליענש על ע״א השעובדים אותם אז העונש יותר גדול במי דלית ביה לרוך׃ ת חסיה כנוי שערום

רש״י

ווי״ס בלעז (וויינדכם). ועוד יש לפרש מקראות הללו אחר תרגום של אונקלוס אפריון של תוקפי ארעא וגו׳׃ (טו) עבית. לשון עובי׃ כשית. כמו כסית לשון (איוב טו) כי כסה פניו בחלבו כאדם שמן מבפנים וכסליו נכפלים מבחוץ וכן הוא אומר (שם) ויעש פימה עלי כסל׃ כשית. יש לשון קל ע בלשון כסוי כמו (משלי יב) וכוסה קלון ערום ואם כתב כשית דגוש היה נשמע כסית את אחרים פ כמו (איוב טו) כי כסה פניו׃ וינבל צור ישעתו. גנהו וביזהו כמו שנאמר (יחזקאל ח) אחוריהם אל היכל ה׳ וגו׳ אין נבול גדול מזה׃ (טז) יקנאהו. הבעירו חמתו צ וקנאתו׃ בתועבת. במעשים תעובים כגון משכב זכור וכשפים שנאמר בהם תועבה׃ (יז) לא אלה. כתרגומו דלית בהון צרוך ק אלו היה בהם צורך ר לא היתה קנאה ש כפולה כמו עכשיו׃ הדשים מקרב באו. (ספרי) אפילו האומות לא היו רגילים בהם נכרי שהיה רואה אותם היה אומר זה צלם יהודי׃ לא שערום אבתיכם. לא יראו מהם ת לא עמדו

פירוש עם

ישרון אונ די ישראל זענן פעט געוואָרן תִּבְעַט אונ ער האט גטרעטין עָבִיתָ דו ביסט געוואָרן פעט אונ דיק כָּשִׂיתָ דו ביסט וואָרן באדעקט מיט פעטקייט וַיִּטֹּשׁ אונ ער האט פר לאָזן אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ דר גאט וואס האט אים בשאפן וַיְנַבֵּל אונ ער האט געשענט אונ האט מבזה געוועזן צוּר יְשֻׁעָתוֹ דעם שטארקן גאט וואס האט אים געהאָלפן׃ (טז) יַקְנִאֻהוּ זייא טוען אים דער צערנן בְּזָרִים מיט פרעמדע אפ געטער בְּתוֹעֵבֹת מיט אוס וויערדיגע מעשים יַכְעִיסֻהוּ טוען זייא אים דער צערנן׃ (יז) יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים זייא טוען שעכטן צו דיא טייבלן לֹא אֱלֹהַּ וואס זענן קיין גאט. דער תרגום מאכט דם פשט דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹךְ דאס איז טייטש קיינר דארף צו זייא ניט אונ קיינר האט פון זייא קיין שום הנאה ניט אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם אזעלכע אפ געטער וואס זייא קענן זייא ניט. נאר חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ זייא זענן נייא אונ זענן ניט לאנג ארום גקומן כלומר דיא ישראל האבן זיך גמאכט נייע אפ געטער אז אפילו דיא עובדי כוכבים האבן זייא אויך ניט גקאנט. אונ אז איין עובד כוכבים האט געזעהן דאס

וְתַקְפֵי כְרַכִּין תַּקִּיפִין׃ יד יְהַב לְהוֹן בְּזַת מַלְכֵיהוֹן וְשַׁלִּיטֵיהוֹן עִם עוֹתַר רַבְרְבֵיהוֹן וְתַקִּיפֵיהוֹן עַמָּא דְאַרְעֲהוֹן וְאַחְסַנְתְּהוֹן עִם בְּזַת חֵילֵיהוֹן וּמַשִּׁרְיָתְהוֹן וְדַם גִּבָּרֵיהוֹן יִתְאֲשַׁד כְּמַיָּא׃ טו וְעַתַּר יִשְׂרָאֵל וּבְעַט אַצְלַח תְּקוֹף קְנָא נִכְסִין
ושבק

מֵחַלְמִ֖ישׁ צֽוּר׃ יד חֶמְאַ֨ת בָּקָ֜ר וַחֲלֵ֣ב צֹ֗אן עִם־חֵ֨לֶב כָּרִ֜ים וְאֵילִ֤ים בְּנֵֽי־בָשָׁן֙ וְעַתּוּדִ֔ים עִם־חֵ֖לֶב כִּלְי֣וֹת חִטָּ֑ה וְדַם־עֵנָ֖ב תִּשְׁתֶּה־חָֽמֶר׃
טו וַיִּשְׁמַ֤ן יְשֻׁרוּן֙ וַיִּבְעָ֔ט שָׁמַ֖נְתָּ
עבית

ת״א עם חלב כליות חטה כתובות קיא: ודם ענב תשתה חמר שם: וישמן ישרון ברכות לב:

פירוש רשב״ם

זהרים: (יד) חמאת בקר. לפי הפשט ארץ זבת חלב. ובשר הרבה להם לאכול: חלב כרים. אילים מדבריות המפוטמים במרעה כדכתיב ירעה מקנך כר נרחב וכן לבשו כרים הצאן דוגמת סוף הפסוק ועמקים יעטפו בר הכרים של תבואה לבשו את הצאן מלאים צאן לרעות בהם. וכן ואויבי ה׳ כיקר כרים במניעת שדי תבואות שמשתדפין ברגע אחד סמוך לקציר בעוד לילה. כלו בעשן. כלו בשריפת אש. וסופן משחירין ואני כך ראיתי כך בקציר. כן הרשעים תחילה מצליחים בתבואת כרים ויהפך לילה והכל כלו: ואילים בני בשן. סתם בני בשן שמינים אבל בשאר מקומות הכרים המפוטמים במרעה הם שמינים מכל הבייתות: עם חלב כליות חטה. שומן חמדת חטים המובהרים כאן. וכמו ותכל דוד המלך. כלתה נפשי. לשון חימוד ותאוה. כלה שארי. כמו משורש שבה שביה יו״ד תחת ה״י בכל חטופי למ״ד פעל ה״י. ומן בנה הנזרה בניה: חמר.

רש״י

אל סלע כשאינו דבוק לתיבה שלאחריו נקוד חלמיס ב וכשהוא דבוק נקוד חלמיש: (יד) חמאת בקר וחלב צאן. זה היה בימי שלמה שנאמר (מלכים א ד) עשרה בקר בריאים ועשרים בקר רעי ומאה צאן: עם חלב כרים. זה היה בימי עשרת השבטים שנאמר (עמוס ו) ואוכלים כרים מצאן: חלב כליות חטה. זה היה בימי שלמה שנאמר (מלכים א ד) ויהי לחם שלמה וגו׳: ודם ענב תשתה חמר. בימי עשרת השבטים (עמוס ו) השותים במזרקי יין: חמאת בקר. הוא שומן שנקלט מע״ג החלב: וחלב צאן. חלב של צאן כשהוא דבוק ל נקוד חלב כמו בחלב אמו: כרים כבשים: ואילים. מ כמשמעו: בני בשן. שמנים היו: כליות חטה. חטים שמנים כחלב כליות וגסין נ ככוליא: ודם ענב. היה שותה טוב וטעם יין הטוב: חמר. יין בלשון ארמי: חמר. אין זה שם דבר אלא לשון משובח בטעם

שפתי חכמים

כ דק״ל למה נקוד חלמיש בשו״א תחת הלמ״ד ה״ל למינקד הלמיש בקמץ כמו חלמיש למעינו מים לכך מפ׳ כשאינו דבוק כו׳ אבל כאן דבוק: ל דק״ל למה נקוד וחלב בשו״א תחת החי״ת וציר״י תחת הלמ״ד ה״ל למכתב והלב כולו בקמ״ץ: מ נראה דבלעת רש״י כך הוא כרים כבשים ובשאר א״ש דאילים הוי פירוש כמשמעו דבלא זה ה״א דאילים הם כבשים ולמה נקראו אילים שמחזיקים ומעשרים את בעליהן ואילים מל׳ ואת אילי הארץ לקח שהוא לשון חוזק אבל השתא שפירשתי כרים כבשים אין אנו צריכים לדחוק ולפרש דאילים מלשון חוזק אלא אילים פירוש כמשמעו: נ דאל״כ למה מדמה לחלב כליות ולא לשאר חלב: ם ר״ל

פירוש ע״ט

צו דעם פאם האט ער גזעהן פון אובן איז האניק איז ער גקומן צום פאטר אונ האט גזאגט דו האסט מיר גהייסן ברענגן דארע פייגן פון דעם פאם אונ דארטן איז דאך האניק האט דער פאטר גזאגט לייג אריין ריא האנט טיפר וועסטו ארוס נעמן פייגן: (יד) חמאת בקר פוטר פון רינדר וחלב צאן אונ מילך פון שאף עם חלב כרים מיט פעטיקייט פון שאף ואילים בני בשן אונ שאף פון בשן ועתודים אונ זכרים פון שאף עם חלב כליות חטה אונ אזו איין פעטע ווייץ וויא חלב פון נירן אונ אטליכע ווייץ איז אזו גרוס וויא אניר ודם ענב אונ פון רוטע ויין טרובן ווי בלוט תשתה חמר האסטו גטרונקן ויין: (טו) וישמן

נֵכָר׃ שלישי יג יַרְכִּבֵהוּ עַל־בָּמֳתֵי
יתיר ו׳ אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי
וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן
מֵחַלְמִישׁ

ת״א ויניקהו דבש סוטה יא:

לַאֲשְׁרָיוּתְהוֹן בְּעָלְמָא דְהוּא עָתִיד לְחַדְתָּא וְלָא יִתְקַיַּם קֳדָמוֹהִי פָּלְחַן טַעֲוָן׃ יג אַשְׁרִנּוּן עַל תָּקְפֵי אַרְעָא וְאוֹכְלִנּוּן בִּזַּת סָנְאֵיהוֹן וִיהַב לְהוֹן בִּזַּת שַׁלִּיטֵי קִרְוִין ונכסי.

פירוש רשב״ם

לא״י: (יג) על במותי ארץ. ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות: דבש. תמרים: ושמן. זיתים שגדלים על

בעל הטורים

ינקהו: (יג) על במותי ארץ. מלא וי״ו על ששה ממנים: ויניקהו. חסר יו״ד מיו״ד דברות יונקת כל התורה:

שפתי חכמים

אתה מכר: א ר״ל זכו פירוש בעת כלומר שלא פחד שמא יקום שום אחד מכל אלהי הגוים להראות כחו להלחם עמהם משום דלא היה כו׳: ב ר״ל קרא די״ו כדד: ג רצונו שום דאין צריך לפרשו על העתיד כיון שעכשיו מדבר דברי תוכחות עמהם א״כ איך יתכן שיתנבא בכאן באמצע התוכחה על העתיד ל״פ ואני אומר כו׳ כלומר אף שהוא דבור על העתיד מ״מ גם הם דברי תוכחה וכל הענין וכו׳: ד ר״ל כך הקרא של י״ו בדד ינחנו הוא משמע להבא ולעבר: ה פי׳ שיהא להם א״י וכ״ח א״כ הל״ל וינחילנו וגו׳ מאי וירכיבהו וכו׳ וכדמפרש ואזיל: ו ק״ל וכי במקום אחר לא יאכלו ל״פ אלו פירות כו׳: ז דק״ל והיאך בא זה שהיו יונקים דבש מן הסלע: ח בסיכני שם מקום: ט וקציעות הם קשים כמו סלע ואפ״ה היה דבש עליהם וא״כ היו יונקים דבש מן הסלע: י גוש חלב שם מקום:

רש״י

כח באחד א מכל אלהי הגוים להראות כחו ולהלחם עמהם. ורבותינו דרשוהו על ב העתיד וכן תרגם אונקלוס ואני אומר דברי תוכחה הם ג להעיד השמים והארץ ותהא השירה להם לעד שסופן לבגוד ולא יזכרו הראשונות שעשה להם ולא הנולדות שהוא עתיד לעשות להם לפיכך צריך ליישב הדבר ד לכאן ולכאן וכל הענין מוסב על זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור כן עשה להם וכן עתיד לעשות כל זה היה להם לזכור: (יג) ירכבהו על במתי ארץ. כל המקרא ה כתרגומו: ירכבהו וגו׳. על שם שארץ ישראל גבוה מכל הארצות: ויאכל תנובת שדי. אלו פירות ארץ ישראל ו שקלים לנוב ולהתבשל מכל פירות הארצות: וינקהו דבש מסלע. מעשה באחד ז שאמר לבנו ח בסיכני הבא לי קציעות מן החבית הלך ומצא הדבש צף על פיה ט אמר לו זו של דבש היא אמר לו השקע ידך לתוכה ואתה מעלה קציעות מתוכה (ספרי): ושמן מחלמיש צור. (מנחות פה) אלו זיתים של גוש י חלב: במותי ארץ. לשון גובה: שדי. לשון שדה: חלמיש צור. תקפו וחוזקו

פירוש ע״ט

גאט אליין ער הט זייא געטאן פירן זיכר אין דער מדבר אונ זייא האבן פר קיינם קיין מורא ניט גהאט ואין עמו אונ עס איז ניט גוועזן מיט אים אל נכר איין פרעמדר אפ גאט כלומר עס איז ניט גוועזן איין אפ גאט פון אלע אפ געטער ער זאל באווייזן זיין כח מלחמה צו האלטן מיט די ישראל. רש״י שרייבט דאס איז אלץ שטראף רייד וואס משה האט גשטראפט די ישראל אונ הט גמאכט דעם הימל מיט דער ערד פר עדות אונ די שירה זאל זיין דם עדות וואס איך האב זייא גזאגט אז דער סוף וועט זיין אז זייא וועלן פעלשן אין גאט אונ זייא וועלן ניט גדענקן די טובות וואס ער האט זייא גטאן אונ וואס ער וועט זייא טאן: (יג) ירכבהו על במתי ארץ ער הט אים גמאכט רייטן אויף די הייך פון דער ערד דם הייסט ער האט זייא גמאכט רועין אין ארץ ישראל וואס איז העכר פון אלע לענדר ויאכל תנובות שדי אונ האט גמאכט זייא עסן די פרוכט פון דעם פעלד דס איז די פירות פון ארץ ישראל וואס זייא ווערן גיכר צייטיג פון אלי פירות פון אנדערע לענדר ויניקהו דבש מסלע אונ ער הט גיזייגט האניק פון אפעלזן ושמן אונ אייל מחלמיש צור פון אשטארקן פעלזן. רש״י שרייבט עס האט זיך גטראפן איינר האט גזאגט צו זיין זון גיי ברענג מיר דארע פייגן פון דעם דאזיגן פאס. איז ער גקומן

מתחופף פריש גדפוהי מקבלהון מנטלהון על תקוף אברוהי : יב יי בלחודוהי עתיד

כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ׃ יב יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר

ת"א ה' בדד ינחנו :

בעל הטורים

מספס : (יב) ינחנו. ב' במס' בדד ינחנו מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו לומר מי שנותן צדקה הקב"ה בדד ינחנו

פירוש רשב"ם

אברתו. כמו העירותי מצפון ויאת. הנני מעיד עליכם. כשמביאו ממקום למקום קורא אותו לשון הערה : (יב) ה' בדד. הוא לבדו הוציאם ממצרים והוליך אותם

רש"י

ירחף. אינו מכביד עצמו עליהם אלא מחופף נוגע ואינו נוגע אף הקב"ה (איוב לז) שדי לא מצאנוהו שגיא כח ק כשבא ליתן תורה לא נגלה עליהם מרוח אחת אלא מארבע רוחות שנאמר (לקמן לג) ה' מסיני בא ר וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קודש (חבקוק ג) אלוה מתימן יבא זו רוח רביעית : יפרש כנפיו יקחהו. כשבא ליטלן ממקום למקום אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות לפי שאר עופות יראים מן הנשר שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם. לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ לפיכך נושאן על כנפיו אומר מוטב שיכנס החץ בי ולא יכנס בבני אף הקב"ה (שמות יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים כשנסעו מצרים אחריהם והשיגום חונים על הים היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות מיד (שמות יד) ויסע מלאך האלהים וגו' ויבא בין מחנה מצרים וגו' : (יב) ה' בדד. ה' בדד ובטח ש נהגם במדבר : ואין עמו אל נכר. לא היה

שפתי חכמים

ק רש"י אומר כן וס"פ שדי דהיינו הקב"ה לא מצאנוהו שגיא כח ר"ל דאע"ג דהוא שגיא דהיינו חזק לא נוהג בכח עם הבריות : ר מסיני בא אינו מן מנין ד' רוחות אלא שיצא מסיני לקראת ישראל ואלו הן הד' רוחות וזרח משעיר הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קודש אלוה מתימן יבוא. ויש מקשים והא רש"י פי' לעיל קרא וזרח משעיר למו וגו' על העו"א שלא רצו לקבל עליהם את התורה וכ"פ רש"י לקמן בפ' וזאת הברכה וכאן פי' הקרא לד' רוחות העולם וי"ל דתרווייהו איתנהו ביה דאי לד' רוחות לחוד נכתב הקרא א"כ קשה למה כתב שמות הרוחות בשמות אלו מה שלא קרא ד' רוחות העולם בשמות הלו בכל התורה כולה אלא ע"כ צ"ל דקאי נמי על העו"א ואלו לעו"א לחוד הוה אתי למה לא הזכירן בשמותן בהדיא אלא ע"כ תרוייהו איתנייהו ביה ולעיל בפסוק ינצרנהו שם מספר בגנותן של ישראל מביא הטעם בדרכו על העו"א שלא רצו לקבל התורה ובפסוק כנשר יעיר קנו שבא לספר בטובתן של מקום שהיטיב לישראל מביא טעם השני : ש וה"ק הפסוק וי"י נהג את ישראל בדד ובטח אבל א"ל וי"י היה בדד דזה פשיטא אלא מלת בדד שב אל הטעם כלומר שלא היו צריכין לשום אומה ללכת עמהם ברוב בטחונם ויהיה מלת ינחנו עתיד

פירוש ע"ט

איבּר זַיינֶע קִינְדֶר אוּנ גֵייט נִיט אַרַיין פְּלוּצְלוּנְג אִין זַיין נֶעסְט כְּדֵי זַיינֶע קִינְדֶר זָאלְן זִיךְ נִיט אִיבֶּר שְׁרֶעקְן נָאר אַיי עֶר גֵייט אַרַיין אִין דֶער נֶעסְט קְלַאפְּט עֶר מִיט דִיא פְּלִיגֶל אִיבֶּר זַייא צְווִישְׁן דִיא בֵּיימֶר כְּדֵי עֶר זָאל זַייא דֶער הֶערְן אוּנ זַייא זָאלְן כֹּחַ הָאבְּן אִים מְקַבֵּל צוּ זַיין אוּף זִיךְ אוּנ עֶר מַאכְט זִיךְ נִיט שְׁוֶוער אוּף זַייא נָאר עֶר שְׁוֶועבְּט גְלַייךְ וִויא עֶר רִירְט זִיךְ נִיט אָן אִין זַייא אַזוֹ הָאט גָאט אוֹךְ גְּטָאן אַז עֶר אִיז גְקוּמֶן גֶעבְּן דִיא תּוֹרָה צוּ דִיא יִשְׂרָאֵל הָאט עֶר זִיךְ נִיט בַּאוִויזְן צוּ זַייא פוּן אֵיין זַייט נָאר פוּן פִיר זַייטְן יִפְרוֹשׂ כְּנָפָיו עֶר טוּט פַר שְׁפְּרֵייטְן זַיינֶע פְלִיגֶל יִקָּחֵהוּ עֶר טוּט אִים נֶעמְן יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ עֶר טוּט אִים טְרָאגְן אוּף זַיינֶע פְלִיגֶל זַיינֶע קִינְדֶר פוּן אֵיין אָרְט אוּף דֶעם אַנְדֶרְן אָרְט וָוארוּם אַנְדֶרֶע פֵייגֶל הָאבְּן מוֹרָא צוּ טְרָאגְן דִיא קִינְדֶר אוּף זַייעֶר פְלִיגֶל פַר דֶעם אָדְלֶר וָואס עֶר פְלִיט הֶעכֶר פוּן זַייא עֶר זָאל בַּיי זַיי דִיא קִינְדֶר נִיט אַרָאפּ הַאבְּן דְרוּם טְרָאגְן זַייא דִיא קִינְדֶר נָאר צְווִישְׁן זַייעֶרֶע פִיס. אָבֶּר דֶר אָדְלֶר הָט קֵיין מוֹרָא נִיט פַר אַנְדֶרֶע פֵייגֶל וָוארוּם קֵיין שׁוּם פוֹגֶל פְלִיט נִיט הֶעכֶר פוּן אִים נָאר עֶר הָט מוֹרָא פַר מֶענְטְשְׁן מֶען זָאל אִים פוּן אוּנְטְן נִיט שִׁיסְן מִיט אַפִּיל דְרוּם טְרָאגְט עֶר זַיינֶע קִינְדֶר אוּף זַיינֶע פְלִיגֶל וָוארוּם עֶר טְרַאכְט זִיךְ בֶּעסֶר לָאז דִי פַייל אַרַיין אִין מִיר אֵיידֶר זִיא זָאל אַרַיין אִין מַיינֶע קִינְדֶר. אַזוֹ הָאט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹךְ גְטָאן אַז דִי מִצְרִים הָאבְּן דִיא יִשְׂרָאֵל נָאךְ גְיָאגְט אוּנ הָאבְּן צוּ זַייא גְשָׁאסְן מִיט פַיילְן אוּנ דֶער מַלְאָךְ פוּן גָאט וָואס עֶר פְלֶעגְט גֵיין פַר דִיא יִשְׂרָאֵל אִיז עֶר גְגַאנְגֶן פוּן הִינְטְן : (יב) יְיָ בָּדָד יַנְחֶנּוּ

גאט

וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ׃ יא כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ

כנפיו

תא כנשר יעיר מקידם אער עו .

מַדְבְּרָא וּבֵית צַחֲוָנָא אֲתַר דִּי לֵית מַיָא אַשְׁרִינוּן סְחוֹר סְחוֹר לִשְׁכִינְתֵיהּ אַלְפִינוּן פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא נַטְרִינוּן כְּבָבַת עֵינֵיהוֹן ׃ יא כְּנִשְׁרָא דִּמְחִישׁ לְקִנֵּיהּ עַל בְּנוֹהִי

מתחופף

פירוש רשב״ם

תקרוש ב״ה נמצא להם. הקב״ה היה סיפוק שלהם. יסובבנהו במלאכיו ששברום. כדכתיב לנו מלאכיך סביב יחנה. והמפרש בהיקף עננים אינו. כי לפי הפשט אין הענן אלא לעמוד ענן לפניהם כדכתיב וה׳ הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך. ועוד כי יצרנהו כפלו של יסובבנהו. כאישון עינו יצרנהו הקב״ה לישראל כמו האישון ששומר את העין. הוא הבשר שנכפף על העין שקורין הפלפייד״א. ולפי שמכסה את העין ומחשיך אותו נקרא אישון וכמוהו שמרני כאישון בת עין. כנונע בבבת עינו הוא שקורין פרוניל״א שרואין בה : (יא) יעיר קנו. מעירו ומנענעו ממקומו. לשאתו על

בעל הטורים

למספר בני ישראל : (י) יבוננהו. מלא ו״ו שבו״ו כבוד נתן להם ו׳ דברים ואלו הן תורה עדות פקודי מצוה יראה

שפתי חכמים

חלחק כמו כניו של יעקב : ג וכטובה. כזה כדי שיהיו כמו אנוסים ולא יוכל לשלחם כל ימיו. כדין אנוסה וכן פירשתי בס׳ וישמע יהרו דאין נהקשות מנ״ל לשלשה אלו י״ל דהי מינייהו מפקה א״נ דסקרא מפרש שלשתן דקאמר יסובבנהו יבוננהו שסיבב אותן בשעת נתינת התורה דהיינו כפה עליהם הר כגיגית יסובבנהו יצרנהו מנחשים דהיינו בהקיפן בענני כבוד והרג כל הנחשים והעקרבים יסובבנהו יצרנהו כאישון מן האומות דהיינו שסבבן בדגלים : ם (נח״י) ולמה נקרא אישון משום דנראה בו כדמות איש קטן כמו שנראה דמות איש במראות סנשים דאיכון לשון איש וע״ש : ע פי׳ שבתרגום מתרגם כך על יסובבנהו ומפרש זה אהל מועד כו׳ : פ שכאן וכלאה חזר לספר הטובות שעשה להם מעת צאתם ממצרים וכם שכהו את הכל : צ פי׳ שוכה ענף עליהם :

רש״י

במדבר שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועלו מה שלא עשו ישמעאל ועשו שנאמר (לקמן לג) וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן : ובתהו ילל ישמן. ארץ ציה ושממה מקום יללת תנינים ובנות יענה אף שם נמשכו אחר האמונה ולא אמרו למשה היאך נצא למדברות מקום ציה ושממון כענין שנאמר (ירמיה ב) לכתך אחרי במדבר : יסבבנהו. שם סבבם והקיפם בעננים וסבבם בדגלים לארבע רוחות וסבבם בתחתית ההר שכפאו ג עליהם כגיגית : יבוננהו. שם בתורה ובינה : יצרנהו. מנחש שרף ועקרב ומן האומות : כאישון עינו. הוא השחור שבעין ם שהמאור יוצא הימנו. ואונקלוס תרגם ימלאהו יספיקהו כל צרכו במדבר כמו (במדבר יא) ומצא להם (יהושע יז) לא ימצא לנו ההר : יסבבנהו. אשרינון סחור סחור לשכינתיה ע אהל מועד באמצע וארבעה דגלים לד׳ רוחות : (יח) כנשר יעיר קנו. נהגם ברחמים ובחמלה פ כנשר הזה רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן בין שוכה צ לחבירתה כדי שיעורו בניו ויהא בהם כח לקבלו : יעיר קנו. יעורר בניו : על גוזליו

פירוש ע״ט

דֶען נָאט הָאט זַייא אָן גְמוּט אַז זַייא זָאלְן מְקַבֵּל זַיין דִיא תּוֹרָה אוּנ זַייא הָאבְּן נִיט גְוָואלְט וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן אוּנ אִין דֶם לַאנְד וָוס אִיז וִויסְט אוּנ עֶס אִיז אַזוֹ אַיין אָרְט וואוּ דִיא שְׁלַאנְגְן קְלָאגְן הָאבְּן זַייא זִיךְ דָארְטְן אוֹךְ נָאךְ גְצוֹגְן נָאךְ דֶר אֶמוּנָה. אוּנ הָאבְּן נִיט גְזָאגְט צוּ משֶׁה ווּא וָועלְן מִיר גֵיין אִין דִיא ווִיסְטֶע מִדְבָּרִיּוֹת נָאר זַיי הָאבְּן גְגְלַייבְּט אִין הקב״ה אוּנ זֶענִין גְגַאנְגְן יְסֹבְבֶנְהוּ גָאט הָאט זַייא דָארְטְן אַרוּם גְרִינְגִילְט מִיט דִיא וָואלְקְנְס אוּנ מִיט דְגָלִים יְבוֹנְנֵהוּ עֶר הָט זַיי דָארְטְן גְגֶעבְּן צוּ פַר שְׁטֵיין דִיא תּוֹרָה יִצְּרֶנְהוּ עֶר הָט זַיי גְהִיט פוּן שְׁלַאנְגְן אוּנ פוּן עֶגְדִיכְן אוּנ פוּן דִיא עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ אַזוֹי ווִיא דָאס שְׁוַוארְץ אַפִּיל פוּן זַיין אוֹג אוּנ דֶר תַּרְגּוּם מַאכְט יִמְצָאֵהוּ עֶר הָט זַיי גְמַאכְט גְרֵייכְן זַייעֶר בַּאדֶערְפֶנִישׁ אִין דֶער מִדְבָּר יְסוֹבְבֶנְהוּ עֶר הָאט גְמַאכְט אַרוּם רִינְגְלְן אַרוּם זַיין שְׁכִינָה. דֶר אוֹהֶל מוֹעֵד אִין מִיטְן אוּנ דִיא פִיר דְגָלִים אַרוּם זַיינֶע פִיר זַייטְן ׃ (יא) כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ גָאט הָט זַייא גְפִירְט מִיט דֶר בַּארִימְקַייט אַזוֹ ווִיא אַיין אָדְלֶר אִיז זִיךְ מְרַחֵם

איבר

עַמְמַיָּא לְמִנְיַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ט אֲרֵי חֳלָקָא דַייָ עַמֵּהּ יַעֲקֹב עֲדַב אַחְסַנְתֵּהּ׃ י סַפֵּיק צָרְכֵּיהוֹן בְּאַרַע מַדְבְּרָא

עַמִּ֔ים לְמִסְפַּ֖ר בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃ ט כִּ֛י חֵ֥לֶק יְהוָ֖ה עַמּ֑וֹ יַעֲקֹ֖ב חֶ֥בֶל נַחֲלָתֽוֹ׃ י יִמְצָאֵ֙הוּ֙ בְּאֶ֣רֶץ מִדְבָּ֔ר

וכתהו

פירוש רשב"ם

תכנעני מצידון וגו' לפי שכל אלו היו לישראל אבל בכל שאר בני נח לא פירש בהם שום גבול. ושוב מצאתי כמה פנים במדרש למספר בני ישראל כי כנען ובניו כמו כך שנים עשר הם: (י) ימצאהו. כמו ומצא להם.

רש"י

בידו להעבירם מן העולם ולא עשה כן אלא יצב גבולות עמים קיימם ולא אבדם: למספר בני ישראל. בשביל מספר בני ישראל שעתידים לצאת מבני שם ח למספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים ט הציב גבולות עמים שבעים לשון: (ט) כי חלק ה' עמו. למה כל זאת לפי שהיה חלקו כבוש בינהם. ועתיד לצאת ומי הוא חלקו עמו. ומי הוא עמו: יעקב חבל נחלתו. והוא השלישי באבות כ המשולש בשלש זכיות אבי אביו וזכות אביו וזכותו הרי ג' כחבל הזה שהוא עשוי בג' גדילים והוא ובניו היו לו לנחלה ל ולא ישמעאל בן אברהם ולא עשו בנו של יצחק: (י) ימצאהו בארץ מדבר. אותם מצא לו מ נאמנים בארץ

שפתי חכמים

חלק נטלתן הגויים ושטפם: ח דאל"כ למספר ל"ל והכי משמע הקרא בהפרידו בני אדם דהיינו כשהפיץ דור הפלגה יצב גבולות עמים ר"ל שלא העבירם מן העולם ולמה עשה כן למספר בני ישראל ר"ל בשביל ישראל שיצאו מן שם: ט ר"ל שרוצה לפרש עוד ענין אחד ופ"ק הפסוק יצב גבולות עמים רצה לומר עשה אומות הרבה וכמה עשה ומפרש למספר בני ישראל רצה לומר במספר של ע' נפש שירדו למצרים עשה דהיינו ע' אומות ויהיה מאמר יצב גבולות עמים נדרש לפניו ולאחריו כדפי' והוצרך רש"י לשני טעמים דלטעם ראשון קשה למה לי למלת גבולות לא הוה לו לכתוב רק יצב עמים למספר בני ישראל גבולות למה לי ולטעם אחרון קשה כיון שהכעיסו לפניו למה לא איבדם מן העולם לכן צריך גם לטעם ראשון: י מפום דכל כי הוא נתינת טעם אלעיל מייתי ה"נ משמע שרוצה ליתן טעם אלעיל: כ ר"ל לכך קרא ליעקב חבל נחלתו: ל דק"ל למה לא כתיב אברהם או יצחק ומתרץ הוא ובניו היו לו לנחלה אבל אברהם היה ישמעאל דלאו נחלתו הוא וליצחק היה עשו ואע"פ שכבר נאמר למעלה מה שלא אבדם הוא בעבור מספר בני ישראל שהם מבני שם מ"מ עדיין לא פירש שם מה ענינם של מספר בני ישראל עד שיגלו אנשי דור הפלגה בעבורם ופירש כאן הטעם משום כי יעקב וגו' היה כבוש ביניהם אע"פ שמאמר כי חלק וגו' לא יובן שהיה כבוש ביניהם כיון שהוא נתינת טעם למה שכתוב למעלה יצב גבולות עמים בעבור מספר ב"י שעתידים לצאת משם דהיינו שהיה כבוש ביניהם. רא"ם: מ רצונו בזה מ"מ לא רצה גמי עשו וישמעאל לנחלתו שהם מבני אברהם

פירוש ע"ט

זיין פון דער וועלט אונ ער הט פארט אזו ניט גטאן נאר יצב ער הט גשטעלט גבולות עמים די גמארקן פון די פעלקר לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל צו דער צאל פון די קינדר ישראל כלומר ער האט זייא דרום ניט גמאכט פר לירן אונ האט זייא גלאזט לעבן פון וועגן דער צאל פון די קינדר ישראל וואס זייא וועלן ארוס קומן פון די קינדר פון שם אונ פון וועגן די זיבציג נפשות וואס זייא האבן גנידרט קיין מצרים האט ער גמאכט אבשטאנד צו די אומות אונ האט זיי צו טיילט אוף זיבציג לשונות: (ט) אונ פר וואס איז דאס אזו כִּי חֵלֶק יְיָ ווארום דער חלק פון גאט איז גוועזן באצוואונגן צווישן זייא אונ האט בדארפט ארוס קומן פון זייא אונ ווער איז גאטס חלק עַמּוֹ זיין פאלק. אונ ווער איז זיין פאלק יַעֲקֹב חֶבֶל דר שנור פון זיין ארב. רש"י שרייבט יעקב איז גגליכן גווארן צו א שנור וואס איז אין דרייען גדרייט קאן ער זיך ניט גיך איבר רייסן אזו איז יעקב דער דריטר פון די אבות אונ איז גדרייט מיט דרייא ערליי זכיות מיט דעם זכות פון זיין עלטר פאטר אברהם אונ מיט דעם זכות פון זיין פאטר יצחק אונ מיט זיין זכות אליין. אונ ער אונ זיינע קינדר איז צו גאט פר א נחלה: (י) יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר גאט הט גפונן די ישראל פר בגלייבטע אין דער מדבר. זייא האבן אוף זיך מקבל גוועזן זיין תורה אונ זיין מלכות אונ זיין עול. אבר שעיר ופארן האבן אזו ניט גטאן

שני ז זְכֹר֙ יְמ֣וֹת עוֹלָ֔ם בִּ֖ינוּ שְׁנ֣וֹת
דֹּר־וָדֹ֑ר שְׁאַ֤ל אָבִ֙יךָ֙ וְיַגֵּ֔דְךָ זְקֵנֶ֖יךָ
וְיֹ֥אמְרוּ לָֽךְ׃ ח בְּהַנְחֵ֤ל עֶלְיוֹן֙ גּוֹיִ֔ם
בְּהַפְרִיד֖וֹ בְּנֵ֣י אָדָ֑ם יַצֵּב֙ גְּבֻלֹ֣ת
עַמִּ֔ים

ת"א שאל אביך סוכה כג ; יצב גבלת חגיגה יב :

וְאַתְקְנָךְ : ז אִדְכַּר יוֹמִין דְּמִן עָלְמָא אִסְתַּכַּל בִּשְׁנֵי דָר וְדָר שְׁאַל אֲבוּךְ וִיחַוֵּי לָךְ סָבָךְ וְיֵימְרוּן לָךְ : ח בְּאַחְסָנָא עִלָּאָה עַמְמַיָּא בְּפָרָשׁוּתֵהּ בְּנֵי אֱנָשָׁא קַיֵּים תְּחוּמֵי

פירוש רשב"ם

שפראך מבית עבדים : (ז) זכור ימות עולם. גם מש פולדתם הכין לכם נחלתכם : (ח) בהנחל עליון גוים. שנתן להם נחלות : בהפרידו בני אדם. אחר מיתת נח בימי אברהם שכתיב שם. משם נפרדו איי הגוים איש ללשונו. ושם תמצא שהציב גבולות עמים. בני כנען שנים עשר כנגד מספר בני יעקב שהיו שנים עשר. שתמצא כנען וי"א בניו שנים עשר וכתיב שם ויתי נבט

בעל הטורים

כלומר זכור היאך עשה אותך ויכוננך בבטן מטיפה סרוחה : שאל אביך ויגדך זקניך . הרי ג' דורות וסמיך ליה בהנחל לומר כל שהוא וכנו וכן בנו ח"ח הרי הוא לו כנחלה שאין לו הפסק : (ח) גבלת . חסר ב' ווי"ן לומר י"ב גבולות יצב

שפתי חכמים

ב' נהיה אלא נהיה מלשון ארמית וכן מלשון עברית : ד מפא"כ כשאר אומות דלוקחין מלך ממדינה אחרת : ה ר"ל היה ראוי לכם לזכור ימות עולם וכיון דלא עשית לכל הטובות בינו שנות דור ודור לבא כו' והולרך לפרש ד"א וכו' משום דלפי' ראשון קשה כפל ל' דהא כבר נאמר זכור ימות עולם וגם דור אנוש ודור המבול בכללם . ל"פ ד"א . ולפי ד"א לחוד נמי קשה כי אין שייך לומר לשון בינה אדבר שאינו בעולם הוה אלא בעולם הבא . אבר עין לא ראתה בלתי אלהים לבדו ל"פ גם טעם ראשון : ו פי' כי מלת זקן נוטריקון זה שקנה חכמה : ז ר"ל מה היה הקב"ה למכעיסיו את חלק נחלתן ז הציפה והטפה :

רש"י

ד כלך שהכל תלוי בו : (ז) זכר ימות עולם . מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו : בינו שנות דר ודר . דור אנוש שהציף עליהם מי אוקיינוס ודור המבול ששטפם . ד"א לא נתתם לבבכם על ה שעבר : בינו שנות דר ודר . להכיר להבא שיש בידו להיטיב לכם ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא : שאל אביך . אלו הנביאים שנקראים אבות כמו שנאמר באליהו (מלכים ב) אבי אבי רכב ישראל : זקניך . (קידושין לב) אלו ו החכמים : ויאמרו לך . הראשונות : (ח) בהנחל עליון גוים . כשהנחיל : בהפרידו בני אדם . כשהפיץ דור הפלגה היה

פירוש ע"ט

זיך אן שפארן דאס הייסט ער הט פון אייך גשטעלט מלכים כהנים אונ נביאים : (ז) זכור ימות עולם גדיינק דיא פריערדיגע צייטן כלומר גדענק וואס גאט האט גטאן צו די ערשטע וואס האבן גזינדיגט פר אים בינו שנות דור ודור פר שטייט דיא יארן פון דיא ערשטע דורות דאס מיינט כען דם דור פון אנוש וואס זייא האבן אן גהובן עבודת כוכבים צו דינן הט גאט אוף זייא פר פלייצט דם ים אוקיינוס אונ דעם דור המבול האט ער פר פלייצט מיט דם מבול . אדר אזו איז דר פשט זכור ימות עולם איר האט ניט גגעבן אייער הארץ צו גדענקן דיא טובות וואס ער האט אייך גטאן ביז אהער בינו שנות דור ודור . אונ צו פר שטיין אז ער האט יכולת

ער זאל אייך ווייטער טאן גוטץ אונ זאל אייך מאכן ארבן ימות המשיח אונ עולם הבא שאל אביך פרעג דיין פאטער דם זענן דיא נביאים ויגדך וועט ער דיר זאגן זקניך פרעג דייגע זקנים דאס זענן דיא חכמים ויאמרו לך אונ זייא וועלן דיר זאגן דיא טובות וואס גאט האט אייך גטאן די פריערדיגע צייטן : (ח) בהנחל עליון גוים אז דער אייבערשטער דם איז הקדוש ברוך הוא הט גמאכט ירשנן צו די ערשטע פעלקר וואס האבן אים דער צערינט דעם חלק פון זייער נחלה דאס מיינט מען ער האט זייא פר פלייצט אונ האט זייא דער טרונקן בהפרידו בני אדם אז ער האט גטאן שיידן דיא מענטשן פון דם דור הפלגה הט ער דאך יכולת גהאט ער זאל זייא מאבד

עַבְדוֹהִי וְאִשְׁתַּנִּיאוּ׃ ו הָא קֳדָם יְיָ אַתּוּן גָּמְלִין דָּא עַמָּא דְּקַבִּילוּ אוֹרַיְתָא וְלָא חַכִּימוּ הֲלָא הוּא אֲבוּךְ וְאַתְּ דִּילֵהּ הוּא עַבְדָךְ

ו ה' רבתי והיא תיבה לעצמה

הֲלַיהוָה תִּגְמְלוּ זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא הוּא אָבִיךָ קָּנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ׃

זכר

ת"א הלא הוא אביך קנך מכום לו סנהדרין קב מקורה שמר פר פקדים פ"ג פלו"ז׃

בעל הטורים

(ו) סלס'. ס"א גדולם לומר וכי לה' תגמלו זאת שנתן לכם ס' חומשי תורה׃ הוא עשך ויכוננך. וסמיך ליה (ז) זכור.

פירוש רשב"ם

כדכתיב כי משחתם בהם מום בם׃ (ו) תגמלו זאת. בתמיה. לעבוד אלהים אחרים׃ קנך. קנה אתך

רש"י

לו׃ בניו מומם. בניו היו צ' שהשחיתו בהשחיתם היא מומם׃ בניו מומם. מומם של בניו היה ק' ולא מומו׃ דור עקש. עקום ומעוקל כמו (מיכה ג) ואת הישרה יעקשו ובלשון משנה חולדה שפיה עקומות ועקושות׃ ופתלתל. אנטורטיליי"ש (פערדרעהט) כפתיל הזה שגודלין אותו ומקיפין אותו סביבות ר' הגדיל. פתלתל מן התיבות הכפולות כמו ירקרק אדמדם סחרחר סגלגל׃ הלה' תגמלו זאת. לשון תימה וכי לפניו אתם ש' מעליבין שיש בידו להפרע מכם ושהיטיב לכם בכל הטובות׃ עם נבל. ששכחו את העשוי להם׃ ולא חכם. להבין את הנולדות שיש בידו להיטיב ולהרע׃ הלוא הוא אביך קנך. שקנאך ת' שקנגך א' בקן הסלעים ובארץ חזקה שתקנך בכל מיני תקנה׃ הוא עשך. אומה ב' באומות׃ ויכננך. אהרי כן בכל מיני בסיס ג' וכן מכם כהנים מכם נביאים ומכם מלכים

שפתי חכמים

פ"ל נתרגם ולכך לא אלא שתרגם אותו אחר נשון שנאוב והוצרך להוסיף מלת כהן אחר מלת שחת כי בזולת זה אין לו סבנה לקרא דלמי שחת ולא יפול עליו מלת לו לא כיון שאין אנו יודעים למי שחת. רא"ם׃ צ' דק"ל אמר תורה אותן בניו כיון שחטאו׃ ק' דק"ל למה כתיב מומם ולא כתיב מום סתם ויהיה מלת בניו דבקה עם שחת כאלו אמר שחתו בניו חס שתרגם תבילו להון והוא עצמו שם באמר למעלה שהם לו לא אלא שכבל הענין במלות שונות כמנהג סבירות וסגנונות. רא"ם׃ ר' כמו שעושין פתילה לנר של שמן במקיפין כתיב סקם׃ ש' ר"ל אתם עושים מעשים שמעליבים ולמה אין לעשות שיש בידו להפרע מכם ועוד שהטיב לכם כל טובות וא"ל מנ"ל לרש"י שאלו שני הטעמים אמר לכם י"ל כדמפרש ואו"ל דכתיב עם נבל ששכחו את העשוי להם דהיינו שהטיב לכם ולא חכם להבין את הנולדות דהיינו שיש בידו להפרע מכם כמו שעשה לדור המבול ודור הפלגה ולאנשי סדום ס"מ דמלת הלה' וגו' כולל נמי שני טעמים׃ ת' ל' קנין׃ א' ל' קן פירוש דק"ל מדכתיב קנך שהוא ל' קנין היך שייך לומר אביך דהא לגבי אביו אין נופל לשון קנין ל"פ שהוא לשון קננך ותו ק"ל דאם הוא לשון קן היה לינקד בחיר"ק תחת הקו"ף וגם ה"ל להדגים הנו"ן מל' כנשר יעיר קנו ל"פ שהוא מלשון תיקון וא"ל מנ"ל שהוא ל' תיקון דלמא הוא מל' קנין ומל' קן א"כ ה"ל לנקוד קונך כהולם מל' קונה שמים וארץ והיה לפרש מל' תקון ול' קננך להוד ולא לשון קנין א"כ חסר הי"ו של מלת תיקון אלא ע"כ צ"ל כל ג' לשונות׃ ב' דק"ל מה שנת זה בעשה אותם הא כל העולם עשה. ל"פ אומה באומות ר"ל נחר בך מכל אוה"ע׃ ג' בסיס וכן הוא נמי

פירוש ע"ט

האָבְּן פַר דָארְבְּן דָאס אִיז זֵייעֶר מוּם דוֹ"ח עִקֵּשׁ עָס אִיז אַיין פַר קְרִימְטֶער דוֹר וּפְתַלְתּוֹל אוּנ אַיין פַר דְרֵייטֶער׃ (ו) הַלַיְיָ תִּגְמְלוּ זֹאת אוּנ צוּ גָאט טוּט אִיר דֶען פַר גֶעלְטְן דָאס דָאזִיגֶע כְּלוֹמַר דָאס וָואס אִיר זִינְדִיגְט טוּט אִיר דֶען עֶפִּיס גָאט דֶר מִיט וָואס אִיז בַּיי אִים אִין דִיא הֶענְט עֶר זָאל אַייך שְׁטְרָאפְן דֶער פַאר. גְהֶערְט אִיר פַר אִים מוֹרָא צוּ הָאבְּן. אוּנ אוֹךְ הָאט עֶר אַייךְ גְטָאן טוֹבוֹת גְהֶערְט אִיר נִיט זַיין כְּפוּי טוֹבָה. (מזרחי). עַם נָבָל אַיין שַׁאלְקְהַאפְטִיג פָאלְק וָואס זֵייא הָאבְּן פַר גֶעסְן דָאס גוּטְץ וָואס גָאט הָאט זֵייא שׁוֹן גְטָאן וְלֹא חָכָם אוּנ נִיט קְלוּג כְּלוֹמַר זֵייא ווִילְן נִיט פַר שְׁטֵיין אַז בַּייא גָאט אִיז אִין דִיא הֶענְט עֶר זָאל זֵייא טָאן גוּטְץ אוּנ שְׁלֶעכְץ הֲלֹא הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ פַר וָואר עֶר אִיז דַיין פָאטֶר עֶר הָאט דִיר גְמַאכְט אַנֶעסְט אוּנ הָאט דִיךְ בַּאזֶעצְט אִין אַגוּט אוּנ אִין אַשְׁטַארְק לַאנְד הוּא עָשְׂךָ עֶר הָט דִיךְ בַּשַׁאפְן וַיְכֹנְנֶךָ אוּנ עֶר הָאט בַּאשְׁטֶעטִיגְט. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט אַזוֹ אִיז דֶר פְּשַׁט הוּא עָשְׂךָ עֶר הָאט דִיךְ גְמַאכְט פַר אַיין אוּמָה וַיְכוֹנְנֶךָ אוּנ עֶר הָאט דִיר גְמַאכְט פוּם דוּ זָאלְסְט הָאבְּן אוֹף זֵייא אַבְּשְׁטַאנְד אוּנ אוֹף עֶפִּיס

זיך

אונקלוס

כָּל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: ה שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל:

ת״א אל אמונה סנהדרין יא.

הליהוה

עוֹבָדוֹהִי אֲרֵי כָּל אוֹרְחָתֵיהּ דִּינָא אֱלָהָא מְהֵימְנָא דְּמִן קֳדָמוֹהִי עַוְלָא לָא נָפֵק מִן קֳדָם זַכַּאי וְקַשִּׁיט הוּא: ה חַבִּילוּ לְהוֹן לָא לֵהּ בְּנַיָּא דִּי פְלָחוּ לְטַעֲוָתָא דָּרָא דְּאַשְׁנִיאוּ עוֹבָדוֹהִי.

פירוש רשב״ם

לעד היא. לפיכך מרברת השירה אחר שיבא לישראל פורעניות חמאתם. תצור תמים פעלו בכל פורענות שהביא עליכם. צדיק וישר הוא כמו שמפרש ותולך שהטיב לכם בכמה עניינים. והם וישמן ישורון ויטש אלוה עשהו: (ה) שחת לו. שחת ישראל לעצמו כדכתיב שחתך ישראל כי בי בעזרך. הוא גרם לעצמו השחתה: לו. כלומר ולא לאחר: בניו מומם. מומם הוא כפל לשון של שחת ישראל בניו של הקב״ה חם עשו מום בעצמם.

בעל הטורים

דיין סאמת: צדיק וישר הוא. שחייב לו לומר יפה דנתני:

שפתי חכמים

בואיל דכתיב הבו גודל ואמן לאו גדולה היא אלא האמנת דברי המברך וכתיב נמי כי שם ה׳ אקרא משמע שם של ד׳ בהוסיותיו ואסור להזכיר השם של ד׳ בגבולין כי אם במקדש היו מזכירים השם באותיותיו: ך דקשה ליה למה קרא משה רבינו עליו השלום להקב״ה צור ושו מאי תמים דהזכיר הכא וכי פעולתו של הקב״ה אינה תמימה ל״פ אע״פ כו׳: ם דק״ל למה אמר הלשון של אמונה ומפרש דקאי למתן שכרן של צדיקים שהוא לזמן ארוך בעה״ב לכן שייך ביה לשון אמונה: נ ר״ל דפסוק זה כפל לשון הוא מדכתיב אל אמונה ודאי אין עושה עול אלא אף לרשעים דס״א דלא משלם לכן שכרן אלא מנכה לכן מלוה נגד עבירה ועל בעבירות הנוהרות הוא מענים אותן קמ״ל דאין מנכה מלוה נגד עבירה אלא משלם להם שכר המלות בעה״ז כדכתיב ומשלם לשונאיו אל פניו כו׳ שיהא עונש של עבירות בעולם הבא מרובה: ם ר״ל שרוצה לפרש מלת צדיק וכו׳ דלשון צדיק נאמר על מי שקונה בעצמו שלימות הרבה וזה אין שייך בהקב״ה חלילה ומתרץ הכל מצדיקין כו׳ והרא״ם פי׳ שהוצרך לפרש הכל מצדיקין כו׳ מפני שא״א לומר שהכתוב מעיד על צדקתו יתברך כי לא יעלה על דעת היפך זה וכ״ש אחר שנאמר עליו שהוא אל אמונה ואין עול ומפני שיש לטעות ולומר שמלת צדיק וישר הם מוסרים להקב״ה מ״ה פי׳ דשניהם הוא תואר השם מפי הבריות וכו׳ ר״ל שהכל מצדיקין עליהם את דינו: ע ר״ל שישר לבריות לעשות כן וקאי וישר על הבריות אבל א״ל שקאי וישר על הקב״ה כיון דצדיק קאי אבריות ולא אהקב״ה ה״ה נמי מלת וישר קאי נמי אבריות ולא אהקב״ה וק״ל: פ ר״ל ולא ליה להקב״ה והכי משמע הקרא השחיתו ולמי השחיתו וקאמר לא לו כלומר לא להקב״ה ויהיה לפי זה מלת לו דבקה עם מלת לא הבא אחריו לא עם מלת שחת ולפי לשון הכתוב

רש״י

פעלו. אע״פ שהוא חזק כשמביא פורענות על עוברי רצונו לא בשטף הוא מביא כי אם בדין כי תמים פעלו: אל אמונה. לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא ם ואע״פ שמאחר את תגמולם סופו לאמן את דבריו: ואין עול. אף לרשעים משלם שכר צדקתם נ בעולם הזה: צדיק וישר הוא. הכל מצדיקים עליהם את דינו ם וכך ראוי ויושר להם צדיק מפי הבריות וישר הוא ע וראוי להצדיקו: (ה) שחת לו וגו׳. כתרגומו חבילו להון פ ולא

פירוש ע״ט

אין פורעניות אויף דיא וואס זענן עובר זיין רצון טוט ער נאר מיט גרעכטיקייט ווארום תמים פעלו זיין ווערק זענן גאנץ אונ רעכט פארטיג כי כל דרכיו משפט ווארום אלע זיינע וועגן איז משפט אל אמונה ער איז אוואר האפטיגר גאט האטשי ער זוימט דם שכר פר דיא צדיקים אונ צאלט זייא ניט תיכף אויף דער וועלט אבר דר סוף וועט זיין אז ער וועט מאכן וואר האפטיג זיינע רייד אונ וועט זייא באצאלן זייער שכר לעולם הבא ואין עול אונ פר אים איז קיין אום רעכט גיט פר האנדן כלומר אפילו דיא רשעים אוב זייא האבן עפים גטאן גוטע מעשים בצאלט ער זייא זייער שכר אויף דר וועלט צדיק גרעכט כלומר אויף וועמן ער ברענגט פורענות זענן אלע אויף זיך מצדיק דם דין אונ זאגן גאט איז גרעכט אונ ער האט רעכט גמשפט וישר הוא אונ דאס וואס די לייט זענן מצדיק דעם דין דאס איז רעכט פארטיג אונ עס געהער אזו צו זיין: (ה) שחת אונ זייא האבן זיך זעלברט פר דארבן ווייל זייא האבן גזינדיגט לו לא צו אים ניט זייא האבן דר מיט גאט גאר ניט גטאן בניו זייא זענן גוועזן גאטס קינדר אונ דאס וואס זיי

דִתְאָה וְכִרְסִיסֵי
מַלְקוֹשָׁא דִי עַל
עִסְבָּא: ג אֲרֵי בִשְׁמָא
דַיְיָ אֲנָא מְצַלֵּי הָבוּ
רְבוּתָא קֳדָם אֱלָהָנָא:
ד תַּקִּיפָא דְשַׁלְמִין

דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב: ג כִּי
שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל
לֵאלֹהֵינוּ: ד הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי
כל

ת״א כי שם ה׳ ברכות כא פס יומא לז עקידה שער מג. הצור תמים קמא כ ע״ז יח עקידה שער מג

בעל הטורים

דכתיב לאם ויתר גוים שמביני סתיר וכו׳. כמטר כטל בשעירים וכרביבים. ד׳ מדות כנגד ד׳ מדות בלומדים. וכן ביד כל א׳ וא׳ מישראל ד״פ כדאיתא בעירובין גבי כילד סדר משנה: וכרביבים עלי עשב (ג) כי שם ה׳ אקרא. מכאן שמתפללים על עצירת גשמים. ד״א עלי עשב כי שם ה׳ אקרא. מכאן שמברכין על כל מין ומין כדאיתא בברכות. כי שם ה׳ אקרא (ד) הצור תמים. לומר שמברכין ברוך

פירוש רשב״ם

כמטר: (ג) כי שם ה׳ אקרא. כאשר אספר לכם גבורות שעשה לכם הקב״ה והטובות שגמל לכם וגם שהוא צדיק במה שיעשה לכם גם אתם הבו גודל לאלהינו היו מודים על האמת: (ד) הצור תמים פעלו. שירה זו

רש״י

תזל כטל. (ספרי) שהכל שמחים ז בו לפי שהמטר יש בו עצבים לבריות (ס״א יש עצבים בו) כגון הולכי דרכים ומי שהיה בורו מלא יין: כשעירם. לשון רוח סערה ח כתרגומו כרוחי מטרא. מה הרוחות הללו מחזיקין את העשבים ומגדלין אותם אף דברי תורה מגדלין את לומדיהן: וכרביבים. טפי מטר נראה לי על שם שיורה כחץ נקרא רביב כמה דאת אמר (בראשית כא) רובה קשת: דשא. ארברי״ן (גראזיכט) עטיפת הארץ ט מכוסה בירק: עשב. קלח אחד קרוי עשב וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב: (ג) כי שם ה׳ אקרא. הרי כי משמש בלשון כאשר י כמו (ויקרא כג) כי תבאו אל הארץ כשאקרא ואזכיר שם ה׳ אתם הבו גודל לאלהינו וברכו שמו מכאן אמרו שעונין ברוך שם כבוד מלכותו ב אחר ברכה שבמקדש (תענית טז): (ד) הצור תמים

שפתי חכמים

לפרש היאך משמע זה מפסוק שאמר להם לישראל כן שהתורה היא כמטר ומפרש שה״ק קרא כאשר וכו׳. ומגליה לרש״י לפרש דלקחי הוא תורה משום דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם וגו׳ וטעמא מאי משום דלקחו מיד אל יד שנאמר מימינו אש דת למו ר״ל מרע״ה לקחה מימינו של הקב״ה ולמה נקרא תורה חיים משום שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה: ז מה שאין כן במטר ואח״כ מדמה אותה לרוח דהוא נמי טוב יותר מן הטל והוא מוסיף והולך: ח דסמ״ך ושי״ן מתחלפין: ט פי׳ דשא כולל מיני עשבים רבים שהוא לבישת הארץ וכיסויו׳ ונקרא דשא והעשב הוא כל מין ומין בפני עצמו קרוי עשב ועיין בפ׳ בראשית: י דא״ה לפרש שהוא נתינת טעם אלמעלה: כ וא״ת דלמא עניית אמן. ותו מגליה לפרש במקדש דלמא במדינה נמי. וי״ל

פירוש ע״ט

זיא טוא אפדתי מיין זאג כשעירים עלי דשא אזו וויא איין שטורם ווינט אוף דם גראז וכרביבים עלי עשב אונ אזו וויא די טראפן פון דעם רעגן אויף דעם קרוט. רש״י שרייבט אזו האט משה גזאגט צו דעם הימל מיט דר ערד. דאס איז דאס עדות וואס איר זאלט עדות זאגן אז איך זאג פר אייך די תורה וואס איך האב געגעבן צו דיא ישראל וואס זיא איז איין לעבן צו דער וועלט אזו וויא רעגן ווארום דורך דם רעגן וואקסט דיא תבואה. אונ זיא איז גלייך וויא טל. אונ טל איז נאך חשובער פון רעגן ווארום אז דר רעגן גייט איז פר האנדן אזעלכע לייט וואס זענן טרויעריג דהיינו דיא לייט וואס זיא זענן אין וועג אדר דר וואס זיין גרוב איז פול מיט ווין זארגט ער זיך טאמר וועט דר רעגן קאלע מאכן זיין ווין מחמת עס וועט אריין רינן דאס וואסר אין גרוב אבער מיט דעם טל פרייען זיך גאר דיא וועלט ווארום עס שאט קיינם ניט כשעירים עלי דשא אזו וויא דיא ווינטן מאכן שטארק דם גראז אונ מאכן זייא וואקסן אזו דיא תורה איז מגדל דיא לייט וואס לערנן זיא: (ג) כי שם יי׳ אקרא אז איך וועל אן רופן דם נאמן פון גאט הבו גודל לאלהינו גיט איין אכפערקייט צו גאט אונ לויבט זיין נאמן. רש״י שרייבט פון דאנן לערנן מיר אפ אז נאך איטליכר ברכה וואס מען הט גזאגט אין בית המקדש אונ מען האט דער מאנט גאטס נאמן הט מען געענפערט ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: (ד) הצור דער שטארקר כלומר האטשי גאט איז שטארק אז ער ברענגט

איין

אִמְרֵי־פִֽי׃ ב יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי
תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־
דֶשֶׁא

מֵימְרֵי פֻמִּי׃ ב יְבַסֵּם
כְּמִטְרָא אֻלְפָנִי יִתְקַבַּל
כְּטַלָּא מֵימְרִי כְּרוּחֵי
מִטְרָא דְּנָשְׁבִין עַל
דִּתְאֵה

ת"א יערוף כמטר לקחי סנהדרין ז׃ כשעירים עלי דשא בתרא כח׃

פירוש רשב"ם

(ב) יערף כמטר. אם תקבלו דברי תוכחתי יועילו לכם ותועיל שאם תשמעו אמרי פי תהיו נושעים וזהו ותשמע
ותועיל:

בעל הטורים

(ב) יערוף. ב' במסורה דין ואידך יערוף מזבחותם ישודד מצבותם זכה ולמד תורה כמו מבה נעשית לו סם חיים והיינו יערוף כמטר ות"א יערוף יבסם. לא זכה בלמד שלא לשמה נעשית לו סם המות והיינו יערוף מזבחותם שהוא לשון עריפה כמו וערפו שם את העגלה: לקחי. ג' במס' דין ואידך לקחי נא לי פת לחם. זך לקחי. שלא מצאתי בתורה שאין לקח אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם וזהו שאמרו אם אין קמח אין תורה. יערף כמטר לקחי. מתי זך לקחי. לקחי לי פת לחם וזהו קמח אם יש קמח יש תורה: לקחי. בגימ' קמח: כטל. ב' במס' תזל כטל ואהיה כטל לישראל לומר שהתורה היא כטל לישראל דוקא אבל לעו"ג כספך

שפתי חכמים

ישראל הרי עדיין לא חטאו ל"ש שאני מתרה בהם בישראל כדכתיב לעיל העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ תהו לשון התראה הוא וכמו העד העיד בנו האיש וכו' כי עדיין לא דבר עם השמים והארץ כלום ועכשיו דבר עמהם: ב דק"ל דילמא ישראל לא יקבלו שמים וארץ להיות עדים ל"פ שאמרתי להם ר"ל כבר אמרתי להם: ג פי' אל תאמר מדלא כתיב האזינו השמים והארץ ואדברה ודאי שני ענינים הם אלא ר"ל וכן ותשמע הארץ שאני מתרה בהם בישראל ותהיה עד בדבר והא דכתיב גבי שמים האזינו וגבי הארץ ותשמע משום דמרע"ה היה קרוב לשמים שהיה קרוב למיתה והיתה עתה נשמתו דבקה למעלה וכשאדם קרוב לחבירו שעומד קרוב אצלו אומר לו האזין לכך אמר האזינו אבל היה רחוק מן הארץ לכך שייך בה לשון שמיעה ומ"מ לא כלל אותם כאחד לומר האזינו השמים והארץ ואדברה וכו' והרא"ם פירש דמ"ה לא כלל אותן בדיבור א' מפני שהשמים הם יותר נכבדים מן הארץ ולפי פירושו קשה למה שינה הקרא בלשונו דגבי שמים כתיב לשון האזנה וגבי הארץ כתיב לשון שמיעה: ד וא"ת והא כפ' נצבים פי' שם ע"א בפסוק העידותי בכם את השמים וגו' וי"ל דלעיל גבי התראה שצריכים העדים להתרות באדם ברוצה לעבור עבירה שלא יעבור וא"כ ק"ל איך יעשו השמים והארץ התראה הא אין יכולין לדבר דאין לפרש דהשה התרה בהם בישראל בפני השמים והארץ שלא יעברו דהא באותו זמן לא רצו לעבור והוי התראת ספק ולא שמיה התראה ועל זה פירש רש"י הסתכלו וכו' והסתכלות בזה הוא כאלו דברו ההתראה בפה והכא בשירה זו מדבר בעונשן של ישראל שאם יעברו על מצות השם ויעבדו ע"א וגבי העונש כתיב יד העדים תהיה בו בראשונה ל"פ כאן טעם אחר: ה דק"ל היאך תלוי זה הדבר בכאן ומפרש דהשיר תלוי בכאן דזו היא העדות וכו': ו י"ל שרוצה

רש"י

להם ב שאתם תהיו עדים וכן ותשמע הארץ. ולמה העיד בהם שמים וארץ ג אמר משה אני בשר ודם למחר אני מת ד אם יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו הברית מי בא ומכחישם לפיכך העיד בהם שמים וארץ עדים שהם קיימים לעולם ועוד שאם יזכו יבואו העדים ויתנו שכרם הגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה והשמים יתנו טלם ואם יתחייבו תהיה בהם יד העדים תחלה (לעיל יז) ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואח"כ ואבדתם מהרה ע"י האומות: (ב) יערף כמטר לקחי. זו היא העדות שתעידו ה שאני אומר בפניכם תורה שנתתי לישראל שהיא חיים לעולם (ספרי) כמטר הזה שהוא חיים לעולם כאשר יערפו ו השמים טל ומטר: יערף. לשון יטיף וכן (תהלים סה) ירעפון דשן (לקמן לג) יערפו טל:

פירוש ע"ט

הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אונ דרום הָט משֶׁה גְמַאכְט פַר עֵדוּת דֶעם הִימֶל מִיט דֶר עֶרְד וָוארום עֶר הָאט זִיךְ אַזוֹ גְטְרַאכְט אִיךְ בִּין אַבָשָׂר וָדָם הַיינְט לֶעבּ אִיךְ אונ מָארְגְן וֶועל אִיךְ שְׁטַארְבְּן אונ אַז דִיא יִשְׂרָאֵל וָועלְן דֶר נָאךְ זָאגְן מִיר הָאבְּן אוֹף זִיךְ גָאר נִיט גְנוּמְן דֶעם בְּרִית מִיט דֶר שְׁבוּעָה אַז מִיר זָאלְן הַאלְטְן וָואס אִין דֶער תּוֹרָה שְׁטֵייט. וֶוער וָועט קָאנְן זֵיי אָפּ לֵייקְנֶן. דְרוּם הָט עֶר עֵדוּת גְנוּמְן דֶם הִימֶל מִיט דֶר עֶרְד אַזֶעלְכֶע עֵדוּת וָואס זֵייא הָאבְּן אֵייבִּיג אַקִיוּם. אונ נָאךְ

אַטַעם וָוארום אַז דִי יִשְׂרָאֵל וֶועלְן גוּט זַיין וֶועלְן קוּמֶן דִיא עֵדוּת אונ וֶועלְן גֶעבְּן זֵייעֶר שְׂכַר. דִיא עֶרְד וָועט גֶעבְּן אִיר פְּרוּכְט אונ דִיא הִימְלֶן וֶועלְן גֶעבְּן זֵייעֶר טַל. אונ אַז דִיא יִשְׂרָאֵל וֶועלְן זִינְדִיגְן וָועלְן דִיא עֵדוּת זֵייא צוּם עֶרְשְׁטְן שְׁטְרָאפְן דֶער הִימֶל וָועט נִיט גֶעבְּן קֵיין טַל אונ נִיט קֵיין רֶעגְן אונ דִיא עֶרְד וָועט נִיט גֶעבְּן אִיר פְּרוּכְט אונ דֶער נָאךְ וָועלְן זֵייא פַאר לָארְן וֶוערְן׃ (ב) יַעֲרֹף כַּמָּטָר עֶס זָאל טְרִיפְן אַזוֹ וִוי רֶעגְן לִקְחִי מַיין לֶערְנוּנְג תִּזַּל כַּטַּל עֶס זָאל רִינֶן אַזוֹ

שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם: וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם:

כוכב מישראל

איך דער גוטער פריינד דייער געווארדם. צוא מארגינס איז ער גקומן צוא אים אהיים מיט ליבליכע רייד אונ האט אים גברענגט א מתנה. פרעגט אים דער אנדערער אוב דו ביסט מיר באמת אגוטר פריינד פאר וואס האסטו מיך געכטן גזידילט אין מיין נאס. זאגט ער איך וועל פאר דיר ניט לייקנן עס זענען גקומן צוא מיר מענטשן אונ האבן מיר דער ציילט פון דיר מיאוסע מעשים האב איך אויף דיר מלמד זכות גוועזן האבן אלע מענטשן גזאגט ווייל איך בין דיר אגוטער פריינד דריבר בין איך מלמד זכות אויף דיר האב איך דיך גזידילט בפני קהל ועדה צוא ווייזן יעדרין אז איך בין ניט קיין חנף ווייל איבר אקליניקייט האב איך דיך מבזה גוועזן דער מיט וועט יעדער וויסן אז ווס איך בין מלמד זכות אויף דיר איז ניט מחמת אהבה נאר ווייל דר אמת איז אזוי אונ אזוי אויך איז בהנהגה העליונה דער בורא יתברך מיט זיין חסד שטייט אקעגן אונזערע מקטריגים אונ אונזערע מעשים איז ער מכריע לכף זכות. זאגן דיא ווייל השי"ת איז אונזר פאטר. דריבר גיסט

כוכב מישראל

השי"ת אונז זיין כעס אויף דיא יודן איבר אקליניקייט אונ איז מגלה זייער חרפה בפרהסיא. איז אונז יודן אוונדר וואס השי"ת דער וועקט אויף אונז שנאת אין שטאט אהבה. דער נאך אז השי"ת איז מטיב מיט די יודן ווערן יודן גוואר אז דער כעס פון השי"ת איז אויך מחמת אהבה. כדי דיא מקטריגים זאלן וויסן אז השי"ת איז מלמד זכות איז ניט מחמת חנופה נאר ווייל דער אמת איז אזוי. דאס זאגט דער פסוק (ואכלתם אכול ושבוע) נאך דעם היישעריק וואס ער איז גקומן מיט גרוס צארן אונ האט פאר דארבן דיא תבואה וועט איר עסן תבואת צוא דיא זעט. דענצמאל (והללתם את שם ה' אלהיכם) וועט איר לויבן השי"ת (אשר עשה עמכם) אויף דעם כעס אויך וואס ער האט מיט אייך גטאן. (להפליא) וואס ביי אייך איז דאס גוועזן אוונדר. אצונד וועט איר זיך ערקונדיגן אז דאס איז גוועזן בכוונה. (כדי ולא יבושו עמי לעולם). מיין פאלק זאל ניט פאר שעמט ווערן פאר דיא טענות המקטריגים אויף אייביג:

דברים לב האזינו

אונקלוס

א אֲצִיתוּ שְׁמַיָּא וַאֲמַלֵּל וְתִשְׁמַע אַרְעָא מֵימְרֵי

לב א הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי

בעל הטורים

(א) האזינו. לעיל מיניה כתיב את השירה הזאת עד תמם וסמיך ליה האזינו כמו שהאזנתם ושמעתם גד"ס כן האזינו לדברי השירה הזאת. כפי שפשט האזינו השמים פי' יושבי ערים הגדולות והבנויות בשמים. ותשמע הארץ. יושבי הארץ פי' יושבי כפרים ועריס הקטנים: השמים ואדברה. עולה תרי"ג כלומר האזינו לתרי"ג מצות. הפסוק מתחיל בה"א ומסיים ביו"ד שכלל השם בראש השירה יש בו ז' תיבות והיינו הלכה עמודים שבעה כנגד ז' רקיעים וז' ארצות וז' ימי המעשה: ותשמע. ב' במס' דין ואידך ותשמע

פירוש רשב"ם

(א) האזינו השמים. להפרע מישראל אם יחטאו. כדכתיב ועצר את השמים וגו':

רש"י

(א) האזינו השמים. שאני מתרה בהם בישראל א ותהיו עדים בדבר שכך אמרתי

שפתי חכמים

א משום דק"ל מה לו למשה לצוות לשמים וכי סות מושל על השמים וע"ק למה לקח עדות כל

פירוש ע"ט

(א) האזינו פר נעמט השמים ואדברה די הימל אונ איך וועל ריידן ותשמע הארץ אונ דיא ערד זאל הערן אמרי פי דיא זאג פון מיין מול. רש"י שרייבט משה הט אזוי גזאגט הערט צו איר הימל אונ ערד וויא

פירוש ע"ט

איך בין מתרה דיא ישראל אז זייא זאלן ניט זינדיגן אונ איר זאלט זיין עדות דרויף ווארום איך האב צו דיא ישראל אויך אזוי גזאגט אז איר וועט זיין עדות. אזוי ווי עס איז גשטאנען אין פרשת נצבים העידותי בכם

תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן קַדְּשׁוּ־צוֹם קִרְאוּ עֲצָרָה׃ אִסְפוּ־עָם קַדְּשׁוּ קָהָל קִבְצוּ זְקֵנִים
אִסְפוּ עוֹלָלִים וְיֹנְקֵי שָׁדָיִם יֵצֵא חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ׃ בֵּין הָאוּלָם
וְלַמִּזְבֵּחַ יִבְכּוּ הַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתֵי יְהוָה וְיֹאמְרוּ חוּסָה יְהוָה עַל־עַמֶּךָ וְאַל־תִּתֵּן נַחֲלָתְךָ
לְחֶרְפָּה לִמְשָׁל־בָּם גּוֹיִם לָמָּה יֹאמְרוּ בָעַמִּים אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם׃ וַיְקַנֵּא יְהוָה לְאַרְצוֹ
וַיַּחְמֹל עַל־עַמּוֹ׃ וַיַּעַן יְהוָה וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת־הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר
וּשְׂבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן אֶתְכֶם עוֹד חֶרְפָּה בַּגּוֹיִם׃ וְאֶת־הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם
וְהִדַּחְתִּיו אֶל־אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת־פָּנָיו אֶל־הַיָּם הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ אֶל־הַיָּם הָאַחֲרוֹן
וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת׃ אַל־תִּירְאִי אֲדָמָה גִּילִי וּשְׂמָחִי כִּי־
הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת׃ אַל־תִּירְאוּ בַּהֲמוֹת שָׂדַי כִּי דָשְׁאוּ נְאוֹת מִדְבָּר כִּי־עֵץ נָשָׂא
פִרְיוֹ תְּאֵנָה וָגֶפֶן נָתְנוּ חֵילָם׃ וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־נָתַן לָכֶם
אֶת־הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן׃ וּמָלְאוּ הַגֳּרָנוֹת בָּר
וְהֵשִׁיקוּ הַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר׃ וְשִׁלַּמְתִּי לָכֶם אֶת־הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אָכַל הָאַרְבֶּה הַיֶּלֶק
וְהֶחָסִיל וְהַגָּזָם חֵילִי הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי בָּכֶם׃ וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת־

כוכב מישראל

ציילט ער ניט דעם שונא װען ער װעט קומען און דיא גבורה פון זיינע גבורים װייל יענער װעט װיסן װאס ער זיך היטן און װעט משתדל זיין מיט גבורה מיט תחבולות דריבר קומט ער פלוצלינג כדי יענער זאל ניט ניצול װערן. אבער אז ער איז פון דיא ריזין װאס ער איז בטוח אויף זיין גבורה אין קייטר װעט זיך ניט קאנן קענן אים װערן אדרבא איז ער מודיע דעם טאג כדי יענם צו דר שרעקן און האט ניט מורא פאר יענעמס תחבולות דריבר װען יודן פאר באטן ניט צוא קומן פלוצלינג מלחמה האלטן מיט קיין שום אומה נאר אן צוא פרעגן פריער אויף שלום װייל זייער נצחון איז בטוח פון השי"ת. דאס זאגט דר פסוק (וה' נתן קולו לפני חילו) השי"ת איז מודיע אז ער װעט קומן איידר זיין חיל קומט אן איז דר פסוק מודיע פאר װאס. (כי עצום עושה דברו) װייל זייא זענן שטארק אין גבורה ער האט ניט פאר װעמן מורא צוא האבן טאמער װעלן זייא מאכן תחבולות און זייא װעלן ניצול װערן. (כי גדול יום ה' נורא מאוד). אדרבא זייא װעלן דר שראקן װערן פאר דעם פארכטיגן טאג. (ומי יכילנו) װער קאן פאר האלטן דעם טאג:

(אספו עם קדשו קהל וכו' יצא חתן מחדרו וגו') ע"פ משל לאמר זעהן אחהן בית צוא דעם יום החופה װערט ער גרעכינט צװישן די בחורים ועוללים. און נאך דר חופה װערט ער גרעכינט צװישן קהל וגדולים. נאר ביום חופתו איז ער ממוצע צװישן דיא בחורים. און צװישן חשובי הקהל. דריבר װען עס גייט ארום אכרוז אז עס זאל צינויף קומן קהל וזקנים טראכט דער חתן מיך רופט מען ניט איך בין ניט נחשב צװישן קהל ועדה. דעסט גלייכן װען מען רופט אי"ם מען זאל איין זאמלן נערים ובחורים טראכט דר חתן מיך רופט מען ניט איך בין שוין אפ גשייד פון זייא. דריבר זאגט דער פסוק. (אספו עם) זאמילט איין דם פאלק. (קדשו קהל) זייט מזמין קהל (אספו עוללים) נעמט צינויף עוללים אז דער חתן װעט הערן אז מען רופט קהל און עוללים. (יצא חתן מחדרו) װעט שון דער חתן אליין ארוס גיין פון זיין חדר װארן (ממה נפשך) ענטפר ער איז מעדת הקהל. ענטפר ער איז מעדת הבחורים װערן דאך אלע צוא זאמען גרופן:

(ושלמתי לכם את השנים וגו') בשעת עס איז גװען אגזירה אז מזאל ניט חתונה האבן פר דרייסיג יאר האבן אסאך מענטשן נהיילט און האבן חתונה גמאכט קליינע קינדר האבן צװייא עשירים זיך מחתן גװען מיט זייערע קליינע קינדר און אפאר טאג נאך דר חתונה האבן זיך דיא קינדר צוא שייד איטליכר צוא זיין מוטר האבן זייערע עלטרן זיך מצער גװען זיי האבן גמאכט הוצאות בחנם אן אתכלית. אין אפאר יאהר ארום דיא קינדר זענן גװארן גרוס זענן זייא קריק צוא זאמען גקומן האבן זיך דיא עלטרן גפרייט װאס דיא קינדר זענן צוא זאמען גקומן אן הוצאות אזוי איז גװען װיא דער הייעשריק האט פאר דארבן אלע תבואות האט דעם היזק איז דיא עובדי אדמה זייער ביטר גװען װאס זייערע ארבעט און זייערע הוצאות איז גװען אומזונסט דריבר איז דער פסוק זייא מבטיח אז זיי װעלן תשובה טאן װעלן אלע שייערין פול װערן מיט תבואה מיין װיא עס איז ראוי נאך דעם ערך פון אייערע ארבעט. (ושלמתי לכם את השנים) איך װעל אייך באצאלן פאר די יארן װאס דער הייעשריק האט אויף גגעסן און אייערע ארבעט איז גװען אומזונסט. קענן דעם װעט איר גפינן אצונד תבואה אסאך אן אשום עבודה:

(ואכלתם אכול ושבוע וגו') איינר האט גזידילט זיינעם אגוטן פריינד אין ניטין גאס בפרהסיא האט

חָפֵץ חֶסֶד הוּא׃ יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֺנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם׃ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם׃
וַיהֹוָה נָתַן קוֹלוֹ לִפְנֵי חֵילוֹ כִּי רַב מְאֹד מַחֲנֵהוּ כִּי עָצוּם עֹשֵׂה דְבָרוֹ כִּי־גָדוֹל יוֹם־יְהֹוָה וְנוֹרָא מְאֹד וּמִי יְכִילֶנּוּ׃ וְגַם־עַתָּה נְאֻם־יְהֹוָה שֻׁבוּ עָדַי בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְצוֹם וּבִבְכִי וּבְמִסְפֵּד׃ וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל־בִּגְדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֶל־יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־חַנּוּן וְרַחוּם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה׃ מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחָם וְהִשְׁאִיר אַחֲרָיו בְּרָכָה מִנְחָה וָנֶסֶךְ לַיהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

פירוש ע"ט

ער בגערט נאר חסד ער וועט ווידר קערן אונ וועט דער בארמן אונ וועט באצווינגן אונזערע זינד אונ וועט ווארפן אין דער טיפעניש פון דעם ים אלע זייערע זינד פון דיא ישראל תתן אמת ליעקב דו זאלסט געבן אמת צו יעקב כלומר דו זאלסט אונז געבן אונ זאלסט וואר מאכן דיא הבטחה וואס דו האסט מבטיח געווען צו יעקב אונ האסט גזאגט כי לא אעזבך דאס איז טייטש איך וועל דיך ניט פר לאזן חסד אונ דאס וואס דו וועסט מקיים זיין דיין הבטחה זאל דאס זיין אשכר פר דם חסד וואס אברהם האט גבאטן צו זיינע קינדר זייא זאלן טאן צדקה אונ משפט אשר נשבעת ווי דו האסט גשווארן צו אונזערע עלטרן פון די ערשטע יארן כלומר בייא דער עקידה כון יצחק האסטו גשווארן אז דו זאלסט מיט אונז טאן גוטץ אזו זאלסטו מקיים זיין׃

כוכב מישראל

גיוועזן זאגט ער ווייסט איר פאר וואס יעדין בין איך מוחל אז ער בעט מיך איבר. ווייל איך ווייס אז ער וועט שון מער ניט מיך מבזה זיין. אבו אים האב איך שון מוחל גוועזן עטליכע מאל און ער איז מיך ווייטר מבזה. און אז איך וועל אים אצונד אוך מוחל זיין, אין אפאר טעג ארום וועט ער מיך ווייטר מבזה זיין. דריבר וויל איך אים ניט מוחל זיין. דער בורא ית' ווייסט דעם מענטשינס מחשבות ביז זיין סוף. און ער ווייסט אז חאצבי דער מענטש טוט אצונד תשובה. אין אפאר טאג שפעטר וועט ער ווייטר זינדיגן וואלט השי"ת ניט בדארפט אים מוחל זיין. פון דעסט וועגן איז השי"ת פארט מוחל. דאס זאגט דער פסוק (מי אל כמוך) ווער איז אזוי אגאט וויא דוא חאצבי דוא ווייסט אז ער וועט לעתיד ווייטר זינדיגן פון דעסט וועגן (נשא עון וגו') (יכבוש עונותינו ותשליך וגו') עפ"י משל איינר האט גהאנדילט מיט דיא גנבים ער האט אפ גקופט בייא זייא אלע גניבות זייא פלעגן קומן צוא אים אין שטוב אריין איין מאל האבן די גנבים אכטונג גגעבן וויא ער בהאלט דיא סחורה וואס ער קופט בייא זייא. האבן זייא בייא נאכט אוועק גנבנת אין גאנצן. נמצא וועד איז שולדיג ער אליין. ווען ער זאל ניט האנדלן מיט דיא גנבים וואלטן זייא ניט וויסן זיין בייהעלטניש אזוי איז דיא סיבה פון יצה"ר. ווייל דער מענטש אליין פראכט צו טאן זינד אצונד דריבר איז דא דר כח היצה"ר ער זאל אים ברענגן צוא זינד וויא עס שטייט (לפתח חטאת רובץ) ער ליגט בייא דיא טיר אז מען עפינט דיא טיר גייט ער באלד אריין. נמצא דם מענטשנס מחשבה ברענגט אים צוא טאן אחטא דאס זאגט דער פסוק (יכבוש עונותינו) ער זאל איין דריקן אונזערי עונות אז מיר זאלן זיך ניט מתעורר זיין צו טאן עונות (ותשליך במצולות ים כל חטאתם) וועט שון ניט ווערן גדענקט דיא חטאים וואס עס האט גשפראצט פון דיא עונות׃

(תתן אמת ליעקב חסד לאברהם). על פי משל איינר אבעל גמילות חסד אונ אבעל צדקה האט גוואלט געבן איין ארימאן איין איש הגון אשיינע נדבה הט ער מורא גהאט פאר זיין ווייב זיא איז גוועזן אשלעכטע האט ער גגעבן דעם ארימאן אשטר חוב אוף אסומע געלט מיט זיין חתימת אוף איין זמן ער זאל קומן מאנגן אים דעם חוב אונ זיין ווייב וועט שון ניט האבן קיין פתחון פה צוא פאר ווערן אים. נמצא איז פאר האנדן אין דיא מעשה הצדקה צווייא תכונות בשעת ער האט אים גגעבן דאס וועקסיל תכונת החסד ווייל ער האט דאך בייא אים ניט גליגן געלט. אונ בשעת ער צאהלט אים דעם חוב תכונת האמת. אזוי האט השי"ת גטאן מיט אברהם אבינו הט ער כורת ברית גוועזן אונ הט גשווארן ער זאל מטיב זיין מיט זיינע קינדר דאס איז בתורת חסד. אונ וואס השי"ת האט מקיים גוועזן זיין שבועה צו יעקב אבינו איז בתכונת אמת מכלא צוא זיין דיא הבטחה פון אברהם אבינו׃

(כי נתן קולו לפני חילו וגו' כי גדול יום ומי יכילנו) דער שמייגער איז אז איינער גייט מלחמה האלטן דר

לישראל יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון: ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וריח
לו כלבנון: ישבו ישבי בצלו יחיו דגן ויפרחו כגפן זכרו כיין לבנון: אפרים מה
לי עוד לעצבים אני עניתי ואשורנו אני כברוש רענן ממני פריך נמצא: מי חכם
ויבן אלה נבון וידעם כי ישרים דרכי יהוה וצדקים ילכו בם ופשעים יכשלו בם:
מי־אל כמוך נשא עון ועבר על־פשע לשארית נחלתו לא־החזיק לעד אפו כי־

כוכב מישראל

מי אל כמוך וגו׳) עפ״י משל אמאל האט גוידילט אין מבזה גוועזן איינער דעם אנדרין אין אציים ארום איז ער גקומן בעטין בייא אים ער זאל אים מוחל זיין המ ער אים נים גוואלט מוחל זיין תאצבי ער האט אים מפציר גוועזן. איז גועזן בייא יעדן אונדר וויל ער פלעגט שטענדיג מוחל זיין ווער עס האט אים מבזה

פירוש ע״ט

מיר אזו ריידן: דרום ארפא וועל איך היילן זייער ווילדיקייט איך וועל זייא ליב האבן מיט באוויליגונג כלומר האטשי זייא זענן ניט ראוי איך זאל זייא ליב האבן וועל איך מנדב זיין מיין גוטן ווילן איך זאל זייא ליב האבן ווארום עס האט זיך ווידר גקערט מיין צארן פון זייא: אהיה איך וועל זיין אזו וויא טל צו דיא ישראל וועלן בליען אזו ווי ארוז אונ דר טל וועט שלאגן זיינע ווארצלן אז זייא זאלן וואקסן אזו וויא דיא ביימר פון דעם וואלד וואס זייא זענן גרוס: ילכו זייא וועלן גיין דאס הייסט זייא וועלן זיך מערן זיינע צווייגן דס איז זיינע קינדר אונ אזו וויא דאס אייל פון דר מנורה אזו וועט זיין זייער לוטרקייט דס הייסט זייער גשטאלט אונ זיין גשמאקהייט וועט זיין אזו וויא דיא קטורת וואס מען איז מקריב אין בית המקדש: ישובו יושבי בצלו דיא ישראל ווס זענן פריער גזעסן אין דעם שאטן פון דעם לבנון דאס איז דער בית המקדש אונ היינט זענן זיי פר טריבן גווארן פון אים וועלן זיי זיך ווידר קערן צו אים זייא וועלן זיך דער נערן מיט גאטס מצות אזו וויא איינר דר נערט זיך מיט קארן אונ זייא וועלן בליען אזו וויא אוויין שמאק זכרו דאס גדעכניש פון זייער גאט וועט ניט אוף הערן אזו וויא דאס גדעכניש פון דעם שופר וואס מען האט גבלאזן ביי דעם וויין וואס מען האט מנסך גוועזן אין בית המקדש: אפרים וועט זאגן מה לי עוד וואס טוג מיר נאך לעצבים איך זאל נאך גיין נאך דיא ביילדר פון עובדי כוכבים ומזלות אונ וועט תשובה טאן אני עניתי אונ איך גאט וועל אים ענטפרן פון זיינע צרות אונ איך וועל לוגן אין זיין ארימקייט אני איך גאט בין אן גבויגן צו אפרים ער זאל זיך אן האלטן זיין האנט אין מיר אזו וויא איין צווייג האפטיגר בום וואס אמענטש האלט זיך אן ביי זיינע צווייגן כלומר איך וועל מיך תמיד לאזן גפינן צו דיא ישראל אונ הערן אן זייער תפלה ממני פון מיר זענן אלע דיינע פירות גוטן כלומר איך בין דר גאט ווס דיא טובות וואס דו האסט קומט דאס פון מיר: מי חכם ווער איז איין חכם צווישן אייך אונ זאל פר שטיין צו געבן זיין הארץ צו דיא אלע זאכן אונ זאל ווידר קערן צו מיר נבון איין פר שטאנדיגר אונ זאל דיא אלע זאכן וויסן כי ווארום ישרים זייא זענן רעכט פארטיג דיא וועגן פון גאט אונ דיא צדיקים גייען אין זייא אונ די זינדיגער ווערן גשטרוכילט דורך זיי ווייל זייא זענן ניט גגאנגן אין דם וועג. אונ ווייל עס איז רעכט אז די הפטורה זאל זיך אום לאזן מיט גוטס דרום זאל מען זאגן דיא עטליכע פסוקים:

מי אל כמוך ווער איז אזו אגאט וויא דוא ווארום דו ביסט אזו אגאט ווס ער פר טראגט די זינד אונ פארט איבר אוף די מיכטיים צו דעם איבר בליבונג פון זיין נחלה דאס זענן דיא ישראל לא החזיק ער הט ניט גשטארקט צו איביג זיין צארן ווארום

הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תֻּמָּם׃ פ פ פ

תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא עַד דִשְׁלִימוּ׃ פ פ פ

ע׳ אדני״ה סימן ומפטירין שובה בהושע סימן י״ד.

בעל הטורים

ישמעאל וקראת שמו עמנואל וקראת ישוטה הומותיך כשתקרא אתכם הרעה וקראת ישמעאל שתתפלל לאל שישמע אליך ובימיה עמנו אל ותשוב אלי בתשובה או וקראת ישועה חומותיך:

פירוש רשב״ם

(ל) השירה. סידור דברים קרוי שירה: הזאת. פרשת האזינו שמעידה עליהם פורענות לכשיעברו על המצות ויבינו כי בחטאתם לקו:

פירוש ע״ט

יִשְׂרָאֵל אוּנ משֶׁה הָט גְרֶעט אִין דִי אוֹעֶרְן פוּן גָאר דָם אַיין זַאמְלוּנְג פוּן דִיא. יִשְׂרָאֵל כְּלוֹמַר אַלֶע יִשְׂרָאֵל הָאבְּן גְהֶערְט אֶת דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת

פירוש ע״ט

דִי רֵייד פוּן דֶר דָאזִיגֶר שִׁירָה עַד תֻּמָּם בִּיז אִין אוּם לָאז דָאס מֵיינְט מָען פוּן הַאֲזִינוּ בִּיז וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ׃

הפטרת וילך בהושע סימן יד

כשקורין וילך בשבת סוכה אז מפטירין שובה ישראל בהושע סימן י״ד. וכשיהיו נצבים וילך מחוברים אזי קורין האזינו בשבת סוכה. ואז מפטירין בנצבים וילך שוש אשיש. ומפטירין בהאזינו שובה ישראל:

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ׃ קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהֹוָה אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ׃ אַשּׁוּר ׀ לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוּס לֹא נִרְכָּב קמץ בז״ק וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם׃ אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ׃ אֶהְיֶה כַטַּל

פירוש ע״ט

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל אִיר יִשְׂרָאֵל פוּן דֶעם לַאנְד יְהוּדָה קֶערְט וִוידֶר אוּנ טוּט תְּשׁוּבָה עַד יְיָ בִּיז עֶס אִיז נָאךְ פַר הַאנְדְן דֶר מִדַּת הָרַחֲמִים וָוס עֶר הֵייסְט יְיָ אוּנ אַז אִיר וֶועט נִיט תְּשׁוּבָה טָאן וֶועט קוּמֶן דֶר מִדַּת הַדִּין וָואס הֵייסְט אֱלֹהֶיךָ אוּנ וֶועט אוּף אַייךְ מְקַטְרֵג זַיין וָוארוּם דוּא הָאסְט גְהַאט פִיל שְׁטְרוֹכְלוּנְג מַחֲמַת דֵיינֶע זִינְד׃ קְחוּ נֶעמְט מִיט אַייךְ רֵייד דִיא וֶוערְטֶר וָואס וַוייטֶר וֶועט שְׁטֵיין אוּנ קֶערְט וִוידֶר צוּ גָאט אוּנ זָאגְט צוּ אִים כָּל תִּשָּׂא עָוֹן פַר גִיבּ אַלֶע אוּנְזֶרֶע זִינְד אָדֶר כָּל צוּ אַלֶע לַייט תִּשָּׂא עָוֹן פַר גִיבּ דִיא זִינְד וְקַח טוֹב אוּנ לֶערְן אוּנְז דִיא גוּטֶע וֶועג אָדֶר נֶעם פוּן אוּנְז גוּטֶע לוֹבּ אָדֶר וְקַח טוֹב דָאס בִּיסֶל גוּטֶע מַעֲשִׂים וָואס מִיר הָאבְּן נֶעם פַר דִיר אוּנ מִשְׁפָּט אוּנְז נָאךְ דִיא גוּטֶע מַעֲשִׂים נָאךְ אוּנ פַר דֶעם וָואס

פירוש ע״ט

מִיר וָואלְטְן בַּאדַארְפְט מַקְרִיב זַיין פָּרִים פַר גָאט וֶועלְן מִיר בַּצָאלְן מִיט דֶעם וָואס מִיר וֶועלְן גָאט לוֹבְּן מִיט אוּנְזֶרֶע לֶעפְּצְן. זָאגְט הוֹשֵׁעַ דָאס זָאלְט אִיר אוֹיךְ זָאגְן פַר גָאט אִין אַייעֶר תְּפִלָּה לִיבֶּר גָאט מִיר וַוייסְן אַז דֶר מֶלֶךְ פוּן אַשּׁוּר וֶועט אוּנְז נִיט הֶעלְפְן כְּלוֹמַר מִיר בַּאגֶערְן נִיט דִי הִילְף פוּן מֶענְטְשְׁן אוּנ אוּף דִיא פֶערְד פוּן מִצְרַיִם וָואס זַייא פְלֶעגְן אוּנְז שִׁיקְן צוּ הִילְף וֶועלְן מִיר נִיט רַייטְן נִיט אַזוֹ וִויא מִיר הָאבְּן גְזָאגְט צוּ יְשַׁעְיָה מִיר וֶועלְן אוּף דִיא פֶערְד אַנְטְלוֹפְן אוּנ מִיר וֶועלְן שׁוֹן מֶער נִיט זָאגְן צוּ דִיא וֶוערְק פוּן אוּנְזֶרֶע הֶענְט דוּ בִּיסְט אוּנְזֶר גָאט נָאר אוּף דִיר גָאט אַלֵיין וֶוערְן מִיר הָאפְן וָוארִים דוּרְךְ דִיר וֶוערְט דֶר בַּארְמְט דֶער יָתוֹם. זָאגְט דֶר נָבִיא אַזוֹ הָאט מִיר גְזָאגְט דֶר רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ וַוייל זַייא וֶועלְן פַר

ואעידה בראש עמוד ב"ה שמ"ו סימן וְאָעִידָה בָּם אֶת־
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ׃ כט כִּי יָדַעְתִּי
אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתוּן
וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי
אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־
הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ
בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם׃ ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
בְּאָזְנֵי כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי

אונקלוס

בְּהוֹן יָת שְׁמַיָּא וְיָת
אַרְעָא ׃ כט אֲרֵי
יְדַעְנָא בָּתַר דְּאָמוּת
אֲרֵי חַבָּלָא תְּחַבְּלוּן
וְתִסְטוּן מִן אָרְחָא דִּי
פַקֵּדִית יָתְכוֹן וּתְעָרַע
יָתְכוֹן בִּשְׁתָּא בְּסוֹף
יוֹמַיָּא אֲרֵי תַעְבְּדוּן יָת
דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ לְאַרְגָּזָא
קֳדָמוֹהִי בְּעוֹבָדֵי
יְדֵיכוֹן׃ ל וּמַלִּיל מֹשֶׁה
קֳדָם כָּל קְהָלָא
דְיִשְׂרָאֵל יָת פִּתְגָּמֵי
תשבחתא

השירה

בעל הטורים

סמיכת סמוכים: (כט) סרתם באחרית הימים. ר"ת מולס בגי' גוג: וקראת. ד' וקראת אתכם הרעה וקראת שמו

שפתי חכמים

אין שלטון ביום המות וכלומר אין שררה בנוהג באדם כל ימיו נוהגת ביום מותו. ואין להקשות למה נגנזו אף אם לא יגנזו לא יתקעו בהן. וי"ל דגם זה טיה שררה שאף שהיו בעין לא שלטו בהם יהושע ולכן נגנזו וכן מצינו בדוד המלך ע"ה בכ"מ שמזכירו הזכירו דוד המלך ובאותו יום שמת כתיב ויקרבו ימי דוד למות מכאן טעמא ואין שלטון וגו': צ ולפיכך כינה מיתתו של יהושע מיתתו של משה וכתב אחרי מותי במקום אחרי מות יהושע: חסלת פרשת וילך

רש"י

ואעידה בם את השמים ואת הארץ. וא"ת הרי כבר העיד למעלה (לעיל ל) העידותי בכם היום וגו' התם לישראל אמר אבל לשמים ואר"ן לא אמר ועכשיו בא לומר האזינו השמים וגו': (כט) אחרי מותי כי השחת תשחתון. והרי כל ימות יהושע לא השחיתו שנאמר (יהושע כד) ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו שכ"ז שיהושע חי היה נראה צ למשה כאלו סוא חי: חסלת פרשת וילך

פירוש ע"ט

אוף זייא דעם הימל מיט דר ערד. רש"י פרעגט עס איז דאך שוין אמאל גשטאנן אין פרשת נצבים הַעִדוֹתִי בָכֶם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ איז טייטש איך וועל מאכן אוף אייך עדות זאגן דעם הימל מיט דר ערד וואס דארף דא נאך אמאל שטיין דאס איינגע דר תירוץ איז דם פסוק הַעִידוֹתִי הט משה גזאגט צו דיא ישראל אז ער וועט מאכן דם הימל מיט דר ערד פר עדות אבר צום הימל מיט דר ערד האט ער דם נאך ניט גזאגט. אונ אצונד איז ער שון גקומן אן זאגן דם הימל מיט דר ערד אז זייא זאלן זיין עדות אזו ווי ווייטר וועט שטיין הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וגו': (כט) כִּי יָדַעְתִּי וואָרום איך ווייס וואל אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי הַשְׁחֵת תַּשְׁחִיתוּן אז נאך מיין טוט וועט איר פר דארבן וְסַרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם אונ איר וועט אפ קערן פון דם וועג וואס איך האב אייך גשאגט וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה אונ עס וועט אייך באגעגני דאס שלעכץ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים אין דם סוף פון דיא טעג כִּי תַעֲשׂוּ אֶת הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ אז איר וועט טאן דם וואס איז שלעכט אין גאטס אויגן לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם צו דר צערנן אים מיט די ווערק פון אייערי הענט: (ל) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָּל קְהַל

ושמתם אתו מצד ארון ברית יהוה אלהיכם והיה שם בך לעד:
כז כי אנכי ידעתי את מריך ואת ערפך הקשה הן בעודני חי עמכם היום ממרים היתם עם יהוה ואף כי אחרי מותי: מפטיר
כח הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושטריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה

ת"א ושמתם אותו ב"ב יד:

ואעידה

דאוריתא הדין ותשוון יתה מסטר ארונא קימא דיי אלהכון ויהי תמן בך לסהיד:
כז ארי אנא ידענא ית מרבנותך וית קדלך קשיא הא עד אנא קים עמכון יומא דין מסרבין הויתון קדם יי ואף ארי בתר דאמות:
כח אכנישו לותי ית כל סבי שבטיכון וסרכיכון ואמלל קדמיהון ית פתגמיא האלין ואסהד בהון

בעל הטורים

בפיהם. בגי' זה תלמוד: (כז) ואף כי אחרי מותי. כ"י שנים אחרי מותי יהושע פרנס את ישראל כ"ח שנה וכ' שנים

רש"י

ברית ה'. נחלקו בו חכמי ישראל בבבא בתרא יש מהם אומרים דף היה בולט מן הארון מבחוץ ושם היה מונח ויש אומרים מצד הלוחות היה מונח בתוך הארון: (כח) הקהילו אלי. ולא תקעו אותו היום ע בחצוצרות להקהיל את הקהל לפי שנאמר (במדבר י) עשה לך ולא השליט יהושע עליהם ואף בחייו נגנזו פ קודם יום מותו (ס"א ביום מותו) לקיים מה שנאמר (קהלת ח) ואין שלטון ביום המות:

שפתי חכמים

לקחת את ס"ת הזה ולשום אותה מצד הארון להיות לעד כל הימים: ע ר"ל אמאי לא כתיב שיתקעו כמו דכתיב בפ' בהעלותך כשיקהיל אותם: פ פירוש אם תאמר לומר יהושע לא השליט עליהם מכל מקום היה לו לתקוע בשביל משה עדיין היה קיים ל"פ ואף בחייו כו' כלומר בשלמא אם היה יהושע שולט בהם אחרי מות משה היו תוקעים בהם אף במותו יום שמת משה אבל מדלא השליט יהושע בהן אחרי מות משה דין הוא שיגנזו באותו יום שמת משה ולא ינהג בהם משה שררה ביום המיתה לקיים מה שנאמר

פירוש ע"ט

זאלט איר אים טאן דאס הייסט איר זאלט אים ליגן מצד פון דר זייט ארון ברית יי אלהיכם פון דעם ארון דם פר זיכערהייט פון גאט אייער גאט. רש"י שרייבט אטייל פון אונזרע חכמים זאגן אברעט איז ארויס געגאנגן פון דם ארון הקודש אונ דרויף איז גלעגן דיא ספר תורה אונ אטייל זאגן אז זיא איז גלעגן אין ארון הקודש אין דר זייט פון דיא לוחות והיה שם אונ ער זאל דארטן זיין כלומר דיא ספר תורה זאל דארטן ליגן בך לעד זיא זאל זיין צו דיר פר איין עדות וויא אובן איז גשטאנן: (כז) כי אנכי ידעתי את מריך זוארום איך ווייס דיין ווידר שפעניקייט ואת ערפך הקשה אונ דיין הארטן אקין הן בעודני חי נון אז איך לעב נאך עמכם היום אונ איך בין נאך היינט מיט אייך ממרים היתם עם יי זייט איר גוועזן ווידר שפעניגערם קעגן גאט ואף כי אחרי מותי אונ אוך אז נאך מיין טוט כלומר וואס וועט איר שון טאן נאך דם אז איך וועל שטארבן: (כח) הקהילו אלי זאמילט איין צו מיר את כל זקני שבטיכם ושוטריכם אלי אייערי זקנים פון אייערי שבטים אונ אייערי שמשים ואדברה באזניהם אונ איך וועל רייד אין זייערי אויערן כלומר זייא זאלן הערן את הדברים האלה דיא דאזיגע רייד ואעידה בם את השמים ואת הארץ אונ איך וועל מאכן עדות

כב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ כג וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבִיא
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ׃
כד וַיְהִי ׀ כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־
דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד
תֻּמָּם׃ שביעי כה וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם
נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר׃
כו לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה
ושמתם

קְיָמִית׃ כב וּכְתַב
מֹשֶׁה יָת תֻּשְׁבַּחְתָּא
הָדָא בְּיוֹמָא הַהוּא
וְאַלְּפַהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
כג וּפַקִּיד יָת יְהוֹשֻׁעַ
בַּר נוּן וַאֲמַר תְּקַף
וְאַלִּים אֲרֵי אַתְּ תָּעֵיל
יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא
דִּי קַיֵּמִית לְהוֹן וּמֵימְרִי
יְהֵי בְסַעְדָּךְ׃ כד וַהֲוָה
כַּד שֵׁיצִי מֹשֶׁה לְמִכְתַּב
יָת פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא
הָדָא עַל סִפְרָא עַד
דִּשְׁלִימוּ׃ כה וּפַקִּיד
מֹשֶׁה יָת לֵוָאֵי נָטְלֵי
אֲרוֹן קְיָמָא דַּייָ לְמֵימָר׃
כו סַבוּ יָת סִפְרָא
דאוריתא

ת״א כי אתה סנהדרין ח: לקח את ספר גיטין ס בתרא יד טו מנחות ל:

רש״י

שאין תורה מבתכתח מזרעם מן לגמרי: (כג) ויצו את יהושע בן נון. מוסב למעלה כלפי שכינה כמו שמפורש נ אל הארץ אשר נשבעתי להם: (כו) לקח. כמו זכור ם שמור הלוך: מצד ארון

שפתי חכמים

אלו הרעות לא היינו עוברים על מצות השם ואז יקראו את השירה הזאת שכתוב בה בפירוש שהתראה שהתרה בם על כל הרעות: מ ר״ל הרי עינינו רואות שהלשכות מתמעטות ומה זה דכתיב כי לא תשכח וגו׳: נ כלומר דקאי אדלעיל ויאמר ה׳ אל משה הנך שוכב עם אבותיך וגו׳ ואתר בהיום דבריו עם משה צוה את יהושע אבל אינו דבוק עם ויכתוב משה וגו׳ שא״כ שמשה היה המצוה ה״ל לומר אשר נשבע להם לא אשר נשבעתי להם אבל לא יכול רש״י להוכיח מדכתיב ואנכי אהיה עמך והוא יהיה עמך מיבעי ליה כיון שמשה היה המצוה. יש לומר דפי׳ הוא ואנכי אהיה וגו׳ כלומר זכותי יהיה עמך מ״מ מוכרח רש״י להוכיח מאשר נשבעתי. אבל אי לאו דכתיב אשר נשבעתי הייני מפרשים האי כי אתה תביא כלפי משה שמשה צוה ליהושע והאי דקאמר לעיל כי אתה תבוא כו׳ היינו דרך עלה בעלמא מ״מ הוכיח רש״י דמוסב כלפי שכינה ממלת אשר נשבעתי: ם שהוא לשון הוה ולא לשון ציווי כלומר עליכם

פירוש ע״ט

ברענגן זייא צו דעם לאנד וואס איך האב געשווארן: (כב) ויכתוב משה את השירה הזאת ביום ההוא אונ משה האט געשריבן די דאזיגע שירה אין דעם דאזיגן טאג וילמדה אונ ער האט געלערינט זיא דיא קינדר פון ישראל: (כג) ויצו אונ גאט האט געבאטן צו יהושע דעם זון פון נון ויאמר אונ ער האט געזאגט חזק ואמץ שטארק דיך אונ פעסטיג דיך כי אתה תביא וואָרום דו וועסט ברענגן דיא קינדר ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם צו דעם לאנד וואס איך האב געשווארן איך זאל געבן צו זייא ואנכי אונ איך גאט אהיה עמך איך וועל זיין מיט דיר: (כד) ויהי אונ עס איז געוועזן ככלות משה לכתוב אז משה האט פארלענדט צו שרייבן את דברי התורה הזאת דיא רייד פון דר דאזיגר תורה על ספר אוף איין ספר עד תומם ביז דעם אום לאז: (כה) ויצו משה את הלוים אונ משה האט געשאפט דיא לוים נושאי ארון ברית ה׳ וואס זייא טראגן דעם ארון דעם פר זיכערהייט פון גאט לאמר אזו צו זאגן: (כו) לקוח את ספר התורה הזה נעמט דעם דאזיגן ספר התורה ושמתם אותו אונ איר

זאלט

ששי שביעי כשהן מחוברין כ כִּֽי־אֲבִיאֶ֨נּוּ אֶֽל־
הָאֲדָמָ֣ה ׀ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּ֣עְתִּי לַאֲבֹתָ֗יו
זָבַ֤ת חָלָב֙ וּדְבַ֔שׁ וְאָכַ֥ל וְשָׂבַ֖ע
וְדָשֵׁ֑ן וּפָנָ֞ה אֶל־אֱלֹהִ֤ים אֲחֵרִים֙
וַעֲבָד֔וּם וְנִ֣אֲצ֔וּנִי וְהֵפֵ֖ר אֶת־בְּרִיתִֽי׃
כא וְֽהָיָה֩ כִּֽי־תִמְצֶ֨אןָ אֹת֜וֹ רָע֣וֹת
רַבּוֹת֮ וְצָרוֹת֒ וְעָנְתָ֨ה הַשִּׁירָ֤ה
הַזֹּאת֙ לְפָנָיו֙ לְעֵ֔ד כִּ֛י לֹ֥א תִשָּׁכַ֖ח
מִפִּ֣י זַרְע֑וֹ כִּ֧י יָדַ֣עְתִּי אֶת־יִצְר֗וֹ אֲשֶׁ֨ר
ה֤וּא עֹשֶׂה֙ הַיּ֔וֹם בְּטֶ֣רֶם אֲבִיאֶ֔נּוּ
אֶל־הָאָ֖רֶץ אֲשֶׁ֥ר נִשְׁבָּֽעְתִּי׃

ויכתב

ת״א ואכל ושבע ברכות לב. והיה כי תמצאן אותו חגיגה ה. כי לא תשכח שבת קלח.

כ אֲרֵי אֲעֶלְנוּן לְאַרְעָא
דִי קַיֵמִית לַאֲבָהָתְהוֹן
עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ
וְיֵיכְלוּן וְיִשְׂבְּעוּן
וְיִתְפַּנְקוּן וְיִתְפְּנוּן בָּתַר
טָעֲוַת עַמְמַיָא וְיִפְלְחֻנוּן
וְיַרְגְזוּן קֳדָמַי וְיַשְׁנוּן יָת
קְיָמִי׃ כא וִיהֵי אֲרֵי
יַעְרְעָן יָתֵהּ בִּישָׁן
סַגִיאָן וְעָקָן וְתָתֵב
תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא
קֳדָמוֹהִי לְסָהִיד אֲרֵי
לָא תִתְנְשֵׁי מִפֻּם בְּנֵיהוֹן
אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי יָת
יִצְרְהוֹן דִי אִנוּן עָבְדִין
יוֹמָא דֵין עַד לָא
אָעֶלְנוּן לְאַרְעָא דִי

קימית

רש״י

(כ) ונאצוני. והכעיסוני וכן כל נאוץ לשון כעס: (כא) וענתה השירה הזאת לפניו לעד. שהתריתי בו בתוכה ל על כל המוצאות אותו: כי לא תשכח מפי זרעו. הרי זו הבטחה לישראל

שפתי חכמים

בו: ל ואין נכס פתרון פה לומר אלו היינו יודעים בכל

פירוש ע״ט

עֲדוּת אויף דִי קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל׃ (כ) כִּי אֲבִיאֶנּוּ אֶל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתָיו וָוארוּם אִיךְ וֶועל אִים בְּרֶענְגְן צוּ דֶר עֶרְד וָואס אִיךְ הָאבּ גְשְׁווֹארְן צוּ זַיינֶע עֶלְטֶרְן אִיךְ זָאל זַייא גֶעבְּן דֶם לַאנְד זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וָואס פוּן דִי בְּהֵמוֹת וָואס דָארְפְן זֶענְן טוּט רִינֶן מִילֶךְ. אוּנ פוּן דִיא טֵייטְלְן וָואס דָארְפְן וַואקְסְן טוּט רִינֶן הָאנִיק וְאָכַל וְשָׂבַע אוּנ עֶר וֶועט עֶסְן אוּנ עֶר וֶועט זַאט זַיין וְדָשֵׁן אוּנ עֶר וֶועט פֶעט וֶוערְן וּפָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים אוּנ עֶר וֶועט זִיךְ קֶערְן צוּ פְרֶעמְדֶע אָפּ גֶעטֶר וַעֲבָדוּם אוּנ עֶר וֶועט דִינְן זַייא וְנִאֲצוּנִי אוּנ וֶועלְן דֶר צֶערְנְן מִיךְ וְהֵפֵר אֶת בְּרִיתִי אוּנ עֶר וֶועט פַר שְׁטֶערְן מַיין בְּרִית׃ (כא) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין כִּי תִמְצֶאןָ אוֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת אַז עֶס וֶועט אִים גְרֵייכְן פִיל

שְׁלֶעכְטְס וְצָרוֹת אוּנ לֵייד וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד אוּנ דִיא שִׁירָה וֶועט עֶנְטְפֶערְן פַר אִים פַר אַיין עֲדוּת. כְּלוֹמַר אַז דִי יִשְׂרָאֵל וֶועלְן פְרֶעגְן פַר וָואס הָאט אוּנְז גְרֵייכְט דִי צָרוֹת זָאלְן זַייא זֶעהְן אִין דֶר שִׁירָה וֶועלְן זַייא הָאבְּן אַיין עֶנְטְפֶער וָוארוּם אִין דֶר שִׁירָה שְׁטֵייט אַז אִיךְ הָאבּ זַייא מַתְרֶה גְוֶוען אוֹיף דִיא אַלֶע זַאכְן וָואס הָאט זַייא גְרֵייכְט כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ וָוארוּם דִי שִׁירָה וֶועט נִיט פַר גֶעסְן וֶוערְן פוּן דֶם מוֹל פוּן זַיינֶע קִינְדֶר רַשִׁ״י שְׁרֵייבְּט דָאס אִיז אַיין הַבְטָחָה צוּ דִי יִשְׂרָאֵל דִיא תּוֹרָה וֶועט פוּן זַייא אֵייבִּיג נִיט פַר גֶעסְן וֶוערְן כִּי יָדַעְתִּי אֶת יִצְרוֹ וָוארוּם אִיךְ וֵויים זַיינֶע גְדַאנְקְן אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה הַיּוֹם וָואס עֶר טוּט הַיינְט בְּטֶרֶם אֲבִיאֶנּוּ אֶל הָאָרֶץ אֵיידֶער אִיךְ

ברענג

פָּנַי מֵהֶם וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמְצָאֻהוּ
רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם
הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי
בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה׃
יח וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם
הַהוּא עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה
כִּי פָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים׃
יט וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה
הַזֹּאת וְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
שִׂימָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי
הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
כי

שְׁכִינְתִּי מִנְּהוֹן וִיהוֹן
לְמֵיכַל וִיעָרְעָן יָתְהוֹן
בִּישָׁן סַגִּיאָן וְעָקָן וְיֵימַר
בְּיוֹמָא הַהוּא הֲלָא
מִדְּלֵית שְׁכִינַת אֱלָהִי
בֵּינִי עָרְעוּנִי בִּישָׁתָא
הָאִלֵּין׃ יח וַאֲנָא סַלָּקָא
אֱסַלֵּק שְׁכִינְתִּי מִנְּהוֹן
בְּיוֹמָא הַהוּא עַל כָּל
בִּישָׁא דִּי עֲבָדוּ אֲרֵי
אִתְפְּנִיאוּ בָּתַר טַעֲוַת
עַמְמַיָּא׃ יט וּכְעַן
כְּתִיבוּ לְכוֹן יָת
תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא וְאַלְּפַהּ
יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שַׁוַּהּ
בְּפֻמְּהוֹן בְּדִיל דִּתְהֵי
קֳדָמַי תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא
לְסָהִיד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

ת״א ואנכי הסתר אסתיר פני חולין קלט : ועתה כתבו נדרים לח סנהדרין כא עקידה שער יט : ולמדה את בני ישראל עירובין נד :

בעל הטורים

ומצאהו . חסר ו״ו לומר ששה פעמים גלו ג׳ על ידי סנחריב ג׳ ע״י נבוכדנצר : הרעות האלה . בגי׳ ארבע גליות : (יט) ולמדה את בני ישראל . בגי׳ זו תורה שבכתב : שימה

שפתי חכמים

דאם אלהי דבוק למלה של נכר אם כן מלת הארץ אין נופל עליו . מצאתי בשם מהרי״ן וכתב מ״מ קרי ע״א נכר י״ל בעבור שהם נכרים נחשבים בארץ שאין הארץ שלהם שכבר צורה עליהם שיגרשו משם : ב פי׳ הסתרת פנים הוא העדר השגחתו כי כל מי שאינו רואה דבר אין משגיח

רשי

ב רואה בצרתם : (יט) את השירה הזאת . (לקמן לב) האזינו השמים עד וכפר אדמתו עמו :

פירוש ע״ט

וועל פר בארגן מיין שכינה פון זייא וְהָיָה אונ ער וועט זיין כלומר דאס פאלק לֶאֱכוֹל צו פר דארבונג וּמְצָאוּהוּ רָעוֹת רַבּוֹת אונ עס וועט אים גרייכן פיל שלעכטס וְצָרוֹת אונ לייד וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא אונ ער וועט זאגן אין דם זעלביגן טאג הֲלֹא פר וואר עַל כִּי אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי ווייל מיין גאט איז ניט צווישן מיר מְצָאוּנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה האט מיך גגרייכט דיא דאזיגע שלעכטס : (יח) וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר אונ איך וועל פר בארגן פָּנַי מיין שכינה בַּיּוֹם הַהוּא אין דם זעלביגן טאג כלומר איך וועל מיך מאכן גלייך וויא איך זעה ניט אין זייערי צרות עַל כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה איבר אלי דאס שלעכטס וואס ער האט גטאן כִּי פָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים ווייל ער האט זיך גקערט צו פרעמדע אפ געטר : (יט) וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אונ אצונד שרייבט איך אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת דיא דאזיגע שירה דאס איז פון הַאֲזִינוּ ביז וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ וְלַמְּדָהּ אונ לערינט זיא צו דיא קינדר ישראל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם טוא זיא אין זייער מויל לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד כדי דיא דאזיגע שירה זאל זיין צו מיר צו אין

יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד
וַאֲצַוֶּנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ
בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ טו וַיֵּרָא יְהוָה בָּאֹהֶל
בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הֶעָנָן
עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל׃ טז וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם־אֲבֹתֶיךָ
וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה ׀ אַחֲרֵי ׀ אֱלֹהֵי
נֵכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָא־שָׁמָּה
בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבַנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי
אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ׃ יז וְחָרָה אַפִּי בוֹ
בַיּוֹם־הַהוּא וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי
פני

וַאֲזַל מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ
וְאִתְעַתַּדוּ בְּמַשְׁכַּן
זִמְנָא׃ טו וְאִתְגְּלִי יְיָ
בְּמַשְׁכְּנָא בְּעַמּוּדָא
דַעֲנָנָא וְקָם עַמּוּדָא
דַעֲנָנָא עַל תְּרַע
מַשְׁכְּנָא׃ טז וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה הָא אַתְּ שָׁכֵיב
עִם אֲבָהָתָךְ וִיקוּם
עַמָּא הָדֵין וְיִטְעֵי בָּתַר
טַעֲוַת עַמְמֵי אַרְעָא דִּי
הוּא עָלֵל תַּמָּן בֵּינֵיהוֹן
וְיִשְׁבְּקוּן דַּחַלְתִּי וִישַׁנּוּן
יָת קְיָמִי דִּי גְזָרִית
עִמְּהוֹן׃ יז וְיִתְקוֹף רוּגְזִי
בְּהוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא
וְאַרְחֵקִנּוּן וְאֶסַּלֵּק
שכינתי

ת"א וילך משה סוטה יג : ויאמר ה' אל סנהדרין ל : וקם העם הזה יומא עב : וחרה אפי בו חגיגה ה ·

בעל הטורים

וכדכך זה אתה מבשרני למות א"ל הקב"ה וכי לא אמרת והן לא יאמינו לי וכ"כ יען לא האמנתם בי : (טז) וקם העם. תגין על הקו"ף לומר שימאסו בק' ברכות ובבנין של שלמה שהיה היכלו ק' אמה : העם הזה וזנה אחרי. בגימ' זה פסל מנשה : (יז) והסתרתי פני מהם והיה לאכול. ס"ת בגימט' המן וזהו שדרשו בחולין ואנכי הסתר אסתיר רמז לאסתר :

רש"י

(יד) ואצונו. ט ואזרזנו : (טז) נכר הארץ. גויי י הארץ : (יז) והסתרתי פני. כמו שאיני

שפתי חכמים

ילמדו בב"א שאנשים וטף אינן לא בכלל שמיעה ולא בכלל למוד אלא ליתן שכר למביאיהם : ט דא"ל ציווי ממש שהרי לא כתיב אחריו שום ציווי : י לאפוקי שמפרש שנכר קאי האלהי וכאלו אמר אלהי של נכר הארץ וק"ת ה"נ דא"כ הוה ליה למימר לאלהים נכרים דלא מצינו אלהי דבוק עם מלה שלאחריו וזה יוכיח אלהי אברהם כו' דפירוש אלהי של אברהם וכו' ואין אלהי דבוק למלה שלאחריו. ועוד

פירוש ע"ט

וַיֵּלֶךְ און ער איז גגאנגן משה מיט יְהוֹשֻׁעַ
וַיִּתְיַצְּבוּ און זייא האבן זיך גשטעלט אין
אוהל מועד : (טו) וַיֵּרָא יְיָ און גאט האט
זיך באוויזן אין אוהל מועד מיט דעם עמוד
ענן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הֶעָנָן און דער עמוד הענן האט
זיך גשטעלט אויף דער טיר פון דעם אוהל
מועד : (טז) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה און גאט האט
גזאגט צו משה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ דו וועסט
ליגן מיט דיינע עלטרן כלומר דוא וועסט
שטארבן וְקָם הָעָם הַזֶּה און דאס דאזיגע פאלק

פירוש ע"ט

וועט אויף שטיין וְזָנָה און וועט אום שטעטיגן
אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכַר הָאָרֶץ נאך דיא פרעמדע אפ
געטער פון דעם לאנד אֲשֶׁר הוּא בָא שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ
וואס ער קומט דארטן צווישן אים וְהֵפֵר אֶת
בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ און ער וועט פר שטערן
מיין ברית וואס איך האב פר שניטן מיט
אים : (יז) וְחָרָה אַפִּי בוֹ און עס וועט גרימן מיין
צארן אין אים כלומר אין דעם פאלק בַּיּוֹם
הַהוּא אין דעם זעלבינן טאג וַעֲזַבְתִּים און איך
וועל פר לאזן זייא וְהִסְתַּרְתִּי פָּנַי מֵהֶם און איך
וועל

דברי התורה הזאת: יג ובניהם
אשר לא־ידעו ישמעו ולמדו
ליראה את־יהוה אלהיכם כל־
הימים אשר אתם חיים על־
האדמה אשר אתם עברים את־
הירדן שמה לרשתה: פ חמישי ששי
בשהן מחוברין יד ויאמר יהוה אל־משה
הן קרבו ימיך למות קרא את־

ת״א הן קרבו פ״ק כח: יהושע

אונקלוס

יג ובניהון די לא ידעון ישמעון ויילפון למדחל ית יי אלהכון כל יומיא די אתון קימין על ארעא די אתון עברין ית ירדנא תמן למירתה: יד ואמר יי למשה הא קריבו יומיך לממת קרא ית יהושע ואתעתדו במשכן זמנא ואפקדניה

ואזל

בעל הטורים

כלים נלמוד: (יד) הן קרבו ימיך למות. סמך מרע״ה רכס״ע כזס סל׳ שנמתין שאמרתי הן לס׳ אלהיך כשמים מ׳

משלי ישראל

(ויאמר יי אל משה הן קרבו ימיך למות) גאט האט גזאגט צוא משה עס האט גנעהנט דיינע טעג צו שטארבן זאגט דר מדרש פר וואס איז אוף משה גגזור גווארן ער זאל שטארבן מיט דעם לשון הן דיא רבנן זאגן עס איז אמשל איינר האט גבראכט אמלך אמתנה אשווערד האט דר מלך גזאגט האקט אים אפ דם קאפ מיט דר שווערד זאגט דר סענטש צוא דעם מלך אדוני המלך מיט דם וום איך האב דיך מכבד גוועזן מיט דעם ווילסטו מיר אפ האקן דעם קאפ אזו האט משה גזאגט מיט דעם ווארט הן האב איך דיך גלובט ווארום איך האב גיזאגט (הן לה אלהיך השמים ושמי השמים) נאם הם בשאפן די הימלן אונ מיט דעם איינגים ווארט (הן) ביסטו אוף מיר גוזר מיתה זאגסט מיר (הן קרבו ימיך למות) זאגט גאט צו משה אשכן רע זעהט דיא הכנסות אונ זעהט נים דיא הוצאות פאר וואס געדענקסטע ניט אז איך האב דיך גשיקט זאלסט אום לייזן דיא יודן פון מצרים האסטו מיר גזאגט (והן לא יאמינו לי) דיא יודן וועלן מיר נים וועלן גלייבן דרום זאג איך דיר (הן קרבו ימיך למות) אזו שטייט אין מדרש האט דער גאון ר׳ אליהו ווילנער גזאגט אוף דעם מדרש אמשל דר שטייגר אז אשלעכטער שכן ברעכינט זיין שכן וויפיל זיין הכנסה בטרעפט וויפל ער פר דינט אין איעדן מסחר און ברעכינט נים דעם שכן זיין גרוסע הוצאה וואס ער האט וועגן דער שטוב ווערלינ זיין גרוסע הוצאה איז אים נים גינוג אלע זיינע עסקים וואס ער כוט אזו הט גאט גזאגט צוא משה דו מאכסט מיר איין חשבון אוף דר הכנסה וואס דו האסט מיך גלובט מיט דעם ווארט הן פאר וואס זאלסטו נים ברעכינן דיא הוצאת אז איך האב דיך גשיקט אוס לייזן דיא יודן האסטו מיר גזאגט (והן לא יאמינו לי) האסטו מיר געגטפערט דר ווידר מיט דעם ווארט הן דרום האב איך אוף דיר גוזר גוועזן מיתה אוך מיט דעם ווארט הן:

פירוש ע״ט

הזאת אונ זייא זאלן היטן צו טאן אלע דיא רייד פון דר דאזיגר תורה: (יג) ובניהם אשר לא ידעו אונ זייערי קינדר וואס זייא ווייסן ניט ישמעו ולמדו זאלן זייא הערן אונ זייא זאלן לערנן ליראה את יי אלהיכם צו פארכטן זיך פר אייער גאט כל הימים אלע די טעג אשר אתם חיים וואס איר לעבט על האדמה אוף דר ערד אשר אתם עוברים את הירדן וואס איר פארט איבר דם ירדן שמה לרשתה דארטן צו ירשנן זיא: (יד) ויאמר יי אל משה אונ גאט האט גזאגט צו משה הן קרבו ימיך למות נון דיינע טעג האבן גנעהנט צו שטארבן כלומר עס איז שון נאהענט צו דיין טוט קרא והתיצבו רוף צו יהושע אונ שטעלט אייך אין אוהל מועד ואצונו אונ איך וועל אים גביטן

יא בְּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־
פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר
יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת
נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם׃ יב הַקְהֵל
אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף
וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ
וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
דברי

דִמְטַלַּיָא׃ יא בְּמֵיתֵי
כָל יִשְׂרָאֵל לְאִתְחֲזָאָה
קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא
דִי יִתְרְעֵי תִּקְרֵי יָת
אוֹרַיְתָא הָדָא קֳדָם כָּל
יִשְׂרָאֵל וְתַשְׁמְעִנּוּן׃
יב אַכְנֵשׁ יָת עַמָּא
גֻּבְרַיָּא וּנְשַׁיָּא וְטַפְלָא
וְגִיּוֹרָךְ דִּי בְקִרְוָיךְ
בְּדִיל דְּיִשְׁמְעוּן וּבְדִיל
דְּיַלְפוּן וְיִדְחֲלוּן מִקֳּדָם
יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְיִטְּרוּן
לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּתְגָּמֵי
אוֹרַיְתָא הָדָא׃

ת״א בבוא כל חגיגה ג כותה שם. באזניהם חגיגה שם. הקהל את העם שם. למען ישמעו ולמען שם.

בעל הטורים

כתיב כי סולך לפניכם ה׳ ומאספכם אלהי ישראל: (יא) בבוא כל ישראל. מלא וי״ו כי ו׳ היו באים כהנים וזקנים הנביאים ונשים וטף וגרך: (יב) העם האנשים. בגימטריא א שהם:

רש״י

קורא אותה שנת השמטה שעדיין שביעית נוהגת בה בקציר של שביעית ז היוצא למוצאי שביעית: (יא) תקרא את התורה הזאת. המלך היה קורא מתחלת אלה הדברים כדאיתא במסכת (סוטה מא) על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה: (יב) האנשים. ללמוד: והנשים. לשמוע: והטף. למה באו (חגיגה ג) לתת שכר ח למביאיהם:

שפתי חכמים

רש״י שפירוש התורה הזאת הנזכר כאן ר״ל כל התורה מבראשית עד לעיני כל ישראל ולא כמו התורה הזאת שכתוב אחר זה שר״ל משנה התורה לבד דלמה יתנו לכס משנה תורה לכהנים ולא כולה: ז פירוש אם היה זורע באיסור בשמטה הכור אחר השמטה כמו בשמטה א״נ ספיח דשמטה: ח דקרא דלמען ישמעו שב אל הנשים ולמען

פירוש ע״ט

איז דאס זיבעטע יאר אונ עס האט זיך אן גהובן דאס אכטע יאר בְּחַג הַסֻּכּוֹת אין דעם פייער טאג פון סוכות: (יא) בְּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל אז אלע ישראל וועלן קומען לֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ צו געהן ווערן פר גאט בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר אין דם ארט וואו גאט וועט אום דר וויילן תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת זאלסטו לייענן די דאזיגע תורה נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל קענגן אלע ישראל בְּאָזְנֵיהֶם אין זייערי אויערן דאס הייסט אלע זאלן הערן די גמרא זאגט מען הט גמאכט איין בימה פון האלץ אין דר עזרה אונ דר מלך האט זיך דרויף געזעצט אונ מען הט אים גגעבן איין ספר תורה אונ ער הט גלייענט דאס גאנצע ספר וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים פר אלע

ישראל: (יב) הַקְהֵל אֶת הָעָם דו זאלסט איין זאמלן דאס פאלק הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף די מאנן אונ די ווייבר אונ דאס קליין גזינד וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ אונ דיין גר וואס וואוינט אין דיינע שטעט לְמַעַן יִשְׁמְעוּ דרום זייא זאלן הערן וּלְמַעַן יִלְמְדוּ אונ אום ווילן זייא זאלן לערנן. רש״י שרייבט די מאנן זענן גקומן צו לערנן די תורה אונ די ווייבר זענן גקומן צו הערן וויא מען וועט לערנן אונ פון וועסט וועגן האט מען גבראכט דאס קליין גזינד כדי הקב״ה זאל געבן שכר צו די וואס ברענגן זייא כלומר צו דם פאטר אונ מוטר וְיָרְאוּ אונ זייא זאלן זיך פארכטן פר אייער גאט וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה אונ איך
הזו
ועל

הָאָ֗רֶץ אֲשֶׁ֨ר נִשְׁבַּ֧ע יְהוָ֛ה לַאֲבֹתָ֖ם
לָתֵ֣ת לָהֶ֑ם וְאַתָּ֖ה תַּנְחִילֶ֥נָּה אוֹתָֽם׃
ח וַיהוָ֞ה ה֣וּא ׀ הַהֹלֵ֣ךְ לְפָנֶ֗יךָ ה֚וּא
יִהְיֶ֣ה עִמָּ֔ךְ לֹ֥א יַרְפְּךָ֖ וְלֹ֣א יַעַזְבֶ֑ךָּ
לֹ֥א תִירָ֖א וְלֹ֥א תֵחָֽת׃ ט וַיִּכְתֹּ֣ב
מֹשֶׁה֮ אֶת־הַתּוֹרָ֣ה הַזֹּאת֒ וַֽיִּתְּנָ֗הּ
אֶל־הַכֹּֽהֲנִים֙ בְּנֵ֣י לֵוִ֔י הַנֹּ֨שְׂאִ֔ים אֶת־
אֲר֖וֹן בְּרִ֣ית יְהוָ֑ה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵ֖י
יִשְׂרָאֵֽל׃ רביעי י וַיְצַ֥ו מֹשֶׁ֖ה אוֹתָ֣ם
לֵאמֹ֑ר מִקֵּ֣ץ ׀ שֶׁ֣בַע שָׁנִ֗ים בְּמֹעֵ֛ד
שְׁנַ֥ת הַשְּׁמִטָּ֖ה בְּחַ֥ג הַסֻּכּֽוֹת׃

בבוא

לְאַרְעָא דִּי קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן וְאַתְּ תַּחְסְנִנַּהּ יָתְהוֹן׃
ח וַייָ הוּא דִּמְדַבַּר קֳדָמָךְ מֵימְרֵהּ יְהֵי בְּסַעְדָּךְ לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא יְרַחֲקִנָּךְ לָא תִדְחַל וְלָא תִתַּבַּר׃
ט וּכְתַב מֹשֶׁה יָת אוֹרַיְתָא הָדָא וִיהָבַהּ לְכָהֲנַיָּא בְּנֵי לֵוִי דְּנָטְלִין יָת אֲרוֹן קְיָמָא דַּייָ וּלְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל׃
י וּפַקֵּיד מֹשֶׁה יָתְהוֹן לְמֵימַר מִסּוֹף שְׁבַע שְׁנִין בִּזְמַן שַׁתָּא דִשְׁמִטְּתָא בְּחַגָּא

דמטליא

ת״א ויכתוב משה סוטה נט : מקץ שבע שנים ר״ה יב סוטה מא :

שפתי חכמים

ג לא ירפך. לא יתן לך רפיון להיות נעזב ממנו אתי שפיר פ״ה לא תירא כיון שאינו נעזב מן השם אבל אם היה פירוש לא יעשה אותך רפוי לא יפול עליו לא תערצו כי אין זה היכה שלא תערצו וכן הוא גם כן דברי הרא״ם: ד ק״ל דלקמן כתיב כי אתה תביא וגו׳ א״כ סתרי קראי אהדדי וא״ל כי אתה תבוא פי׳ כי אתה תבוא כי היכי דלא יהיו סתרי אהדדי הני קראי ז״א שהרי א״ת על כי אתה תבוא וגו׳ ארי את תיעול עם עמא הדין ומתרץ דה״פ שהם אמר לו: ה דבר פירוש מנהיג: ו (מהר״ן) כוונת

רש״י

זקנים שבדור יהיו עמך ד הכל לפי דעתן ועצתן אבל הקב״ה אמר ליהושע כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם (לקמן לג) תביא על כרחם הכל תלוי בך טול מקל והך על קדקדן ה דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור (סנהד׳ ח): (ט) ויכתוב משה וגו׳ ויתנה. כשנגמרה כולה ו נתנה לבני שבטו: (י) מקץ שבע שנים. בשנה ראשונה של שמטה שהיא שנה שמינית ולמה

פירוש ע״ט

תבוא את העם הזה דען דו זאלסט קומן מיט דם דאזיגן פאלק אל הארץ אשר נשבע יי לאבותם לתת להם צו דעם לאנד וואס גאט האט גשווארן צו זייערע עלטרן ער זאל זיא דם געבן ואתה תנחילנה אותם אונ דו זאלסט זיא מאכן ארבן זייא: (ח) ויי ההולך לפניך אונ גאט ער איז דר וואס גייט פאר דיר הוא יהיה עמך ער וועט זיין מיט דיר לא ירפך ער וועט דיך ניט פר לאזן לא תירא דו זאלסט דיך ניט פארכטן ולא תחת אונ דו זאלסט ניט אנגבטן: (ט) ויכתוב משה את התורה הזאת

פירוש ע״ט

האט משה געשריבן דיא דאזיגע תורה ויתנה אל הכהנים בני לוי אונ ער האט געגעבן זיא צו דיא כהנים דיא קינדער פון לוי הנושאים את ברית יי וואס זיא טראגן דם ארון דאס פר זיכרונג פון גאט ואל כל זקני ישראל אונ צו דיא זקנים פון די ישראל: (י) ויצו משה אותם אונ משה האט זייא געשאפט לאמר אזו צו זאגן מקץ שבע שנים פון סוף פון זיבן יאר במועד שנת השמטה אין דר צייט פון דם יאר פון דר שמיטה דאס הייסט אז עס האט זיך אום געלאזן דאס יאר פון דר שמיטה דס

איז

עָשָׂה לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי
וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם׃
ה וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם
לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי
אֶתְכֶם׃ ו חִזְקוּ וְאִמְצוּ אַל־תִּירְאוּ
וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא
יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ׃ ס שלישי חמישי כשהן
מחוברין ז וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר
אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ
כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־
הארץ

ת״א כי אתה תבוא סנהדרין ח.

אונקלוס

כְּמָא דִי עֲבַד לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי אֱמֹרָאָה וּלְאַרְעֲהוֹן דִּי שֵׁיצֵי יָתְהוֹן׃
ה וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ קֳדָמֵיכוֹן וְתַעְבְּדוּן לְהוֹן כְּכֹל תַּפְקֶדְתָּא דִּי פַקֵּדִית יָתְכוֹן׃
ו תְּקִיפוּ וְאַלִּימוּ לָא תִדְחֲלוּן וְלָא תִתַּבְּרוּן מִקֳּדָמֵיהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵהּ מְדַבַּר קֳדָמָךְ לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא יְרַחֲקִנָּךְ׃
ז וּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַאֲמַר לֵהּ לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל תְּקַף וְאַלַּם אֲרֵי אַתְּ תֵּיעוֹל עִם עַמָּא הָדֵין
לארעא

רש״י

מלמד שנסתמו ממנו מסורות ב ומעינות החכמה: (ו) לא ירפך. לא יתן לך רפיון ג להיות נעזב ממנו: (ז) כי אתה תבוא את העם הזה. שרי את תיעול עם עמא הדין משה א״ל ליהושע

שפתי חכמים

שה׳ אמר וגו׳ ובוי״ו וה׳ הוא כמו ואדם אין ופירושו לפי שאדם אין: ב והטעם כדי שלא יצטער שנטלה הגדולה ממנו ונתנה ליהושע דכיון שנסתמה ממנו מסורות החכמה למה לו חיים. ואם תאמר למה מהפך רש״י ומפרש בתחלה לא אוכל עוד לצאת ולבא ואחר כך מפרש הנני היום שלא ע״ד הקרא. ועוד קשה שאי ד״א הל״ל מיד קודם הנני היום. ויש להרץ על דרך פלפול לא אוכל עוד לצאת ולבא יכול כו׳ עד נפי שה׳ אמר אלי וגו׳ ומקשה רש״י ע״פ זה וא״ת והרי איתא במדרש היום מלאו ימי וכו׳ א״כ ש״מ דבלא טעם זה וה׳ אמר אלי וגו׳ לא היה יכול עוד לצאת ולבא. ומתרץ לעולם וכו׳ כמו שפירשתי ודקא קשיא לך הרי איתא במדרש היום מלאו ימי וכו׳ דמשמע דבלא טעם שה׳ אמר אלי וגו׳ לא היה עוד יכול לצאת ולבא. י״ל שהמדרש מפרש לצאת ולבא בע״א ד״א לצאת ולבא בד״ת וכו׳ כשם מסרי״ן. ולפי ד״א נ״ל וה׳ אמר וגו׳ כמשמעו שה׳ אמר. הרא״ם: ג הא דלא פירש״י שאי לא ירפך במקום אותך כמנהגו בכל מקום שפי׳ לא יעשה אותך רפוי לפני סיחון ועוג. נראה מפני כי כל נתינת טעם קאי אדלעיל מיניה דכתיב לא תערצו מפניהם מפני שלא יעשה אותך רפוי מ״כ לא תירא שניחא אי פירוש

פירוש ע״ט

עוֹג דיא מְלָכִים פון אֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אונ צו זייער לאנד אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אוֹתָם וואס ער האט זיי פר טיליגט: (ה) וּנְתָנָם יְיָ לִפְנֵיכֶם אונ גאט וועט זייא איבר ענטפרן פר אייך וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם אונ איר זאלט טאן צו זייא כְּכָל הַמִּצְוָה אזו וויא דאס געבאט אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וואס איך האב אייך געבאטן: (ו) חִזְקוּ שטארקט אייך וְאִמְצוּ אונ פעסטיגט אייך אַל תִּירְאוּ איר זאלט זיך ניט פארכטן וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם אונ איר

פירוש ע״ט

זאלט זיך ניט צו ברעכן פאר זייא כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ ווארום גאט דיין גאט הוּא הַהוֹלֵךְ עִמָּךְ ער איז דר וואס גייט מיט דיר לֹא יַרְפְּךָ ער וועט דיך ניט שלאף מאכן וְלֹא יַעַזְבֶךָּ אונ ער וועט דיך ניט פר לאזן: (ז) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ אונ משה האט גרופן צו יהושע וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל אונ ער האט גזאגט צו אים פר דיא אויגן פון גאר דיא ישראל חֲזַק שטארק דיך וֶאֱמָץ אונ פעסטיג דיך כִּי אַתָּה

תבוא

מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם
לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיהוָה
אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה׃ ג יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא ׀ עֹבֵר
לְפָנֶיךָ הוּא־יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם יְהוֹשֻׁעַ
הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה׃ שני ד וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר
עשה

אונקלוס

וְעֶשְׂרִין שְׁנִין אֲנָא יוֹמָא דֵין לֵית אֲנָא יָכִיל עוֹד לְמִפַּק וּלְמֵיעַל וַיְיָ אֲמַר לִי לָא תְעִבַּר יָת יַרְדְּנָא הָדֵין׃ ג יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵהּ יְעִבַּר קֳדָמָךְ הוּא יְשֵׁיצֵי יָת עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִקֳּדָמָךְ וְתֵירְתִנּוּן יְהוֹשֻׁעַ הוּא עָבַר קֳדָמָךְ כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ׃ ד וְיַעְבֵּד יְיָ לְהוֹן
כמא

בעל הטורים

(ב) ולבוא. מלא וי"ו שלא אוכל עוד לבוא בשער תורי ... וחכמי ישראל נסרו ואיתא במדרש שסתמים מספרים זע"ז : משנה : (ג) ה' אלהיך הוא עובר לפניך . הפסוק מתחיל ומסיים בהם לומר שהקב"ה הולך לפני ישראל ולאחריהם וכן

שפתי חכמים

א כאלו אמר לפי שה' אמר אלי לא תעבור יהושע הוא עובר אבל לא מפני שתשש כחו כי כתיב לא כהתה עינו וגו' דא"ל שה' הוא באנפי נפשיה כאלו אמר לא אוכל. ועוד שה' אמר אלי דכיון שפירש לא אוכל איני רשאי א"כ היינו שהקב"ה אמר אליו לא תעבור וכ"א שה' אמר הוא פירוש אלפניו כלומר לא אוכל לפי

רש"י

(א) וילך משה וגו': (ב) לא אוכל עוד לצאת ולבא. יכול שתשש כחו ת"ל (לקמן לד) לא כהתה עינו ולא נס ליחה אלא מהו לא אוכל איני רשאי שנטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע: וה' אמר אלי. זהו פירוש לא אוכל עוד א לצאת ולבא לפי שה' אמר אלי: אנכי היום. (ר"ה יא) היום מלאו ימי ושנותי ביום זה נולדתי וביום זה אמות ד"א לצאת ולבא בדברי תורה

פירוש ע"ט

בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם איך בין היינט אַלט הונדערט אונ צוואנציג יאר. רש"י שרייבט דרום שטייט הַיּוֹם ווארום ער האט גזאגט היינט האבן זיך אום גלאזן אונ זייא זענן דר פילט גוואָרן מיינע טעג ווארום אין דם טאג בין איך געבארן גוואָרן אונ אין דם טאג וועל איך שטארבן לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבֹא איך קאן שון נאך מער ניט אוס גיין אונ קומן כלומר איך טאר שון ניט גיין פר אייך מִלְחָמָה הַאלטן ווארום עס איז אוועק גנומן גוואָרן פון מיר דר רְשׁוּת אונ עס איז געגעבן גוואָרן צו יְהוֹשֻׁעַ ווארום יְיָ אָמַר אֵלַי אונ גאט האט צו מיר גזאגט לֹא תַעֲבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה דו זאלסט ניט איבר פארן דם יַרְדֵּן. רש"י שרייבט לָצֵאת וְלָבֹא איז טייטש איך קען ניט אוס גיין אונ קומן אין דער תורה ווארום דם זעלביגן טאג איז פון אים פר שטאפט גוואָרן דיא קוועל ברונן פון דר חָכְמָה אונ פון דר תּוֹרָה׃ (ג) יְיָ אֱלֹהֶיךָ גאט דיין גאט הוּא עוֹבֵר לְפָנֶיךָ ער וועט פאר דיר איבר פארן הוּא יַשְׁמִיד אֶת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ ער וועט פר טילגן די דאזיגע כְּנַעֲנִים פון פר דיר וִירִשְׁתָּם אונ דו וועסט זיי ארבן יְהוֹשֻׁעַ הוּא עוֹבֵר לְפָנֶיךָ יְהוֹשֻׁעַ ער וועט פר דיר איבר פארן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אזו וויא גאט האט גרעט׃ (ד) וְעָשָׂה יְיָ לָהֶם אונ גאט וועט טאן צו זייא כלומר צו דיא כְּנַעֲנִים כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אזו וויא ער האט גטאן צו סִיחוֹן אונ צו

שׁי

וְאַבִּיט וְאֵין עֹזֵר וְאֶשְׁתּוֹמֵם וְאֵין סוֹמֵךְ וַתּוֹשַׁע לִי זְרֹעִי וַחֲמָתִי הִיא סְמָכָתְנִי׃ וְאָבוּס עַמִּים בְּאַפִּי וַאֲשַׁכְּרֵם בַּחֲמָתִי וְאוֹרִיד לָאָרֶץ נִצְחָם׃ חַסְדֵי יְהוָה ׀ אַזְכִּיר תְּהִלֹּת יְהוָה כְּעַל כֹּל אֲשֶׁר־גְּמָלָנוּ יְהוָה וְרַב־טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גְּמָלָם כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו׃ וַיֹּאמֶר אַךְ־עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ׃ בְּכָל־צָרָתָם ׀ לוֹ לא כתיב צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֶמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל־יְמֵי עוֹלָם׃

פירוש ע״ט

גערעכטיקייט מיט די ישראל אונ איך בין דר וואס איך מער צו העלפן זיי׃ זאגט ישעיהו הנביא חסדי יי איך וועל דר מאנן די ישראל די חסדים פון גאט תהלות יי אונ גאטס לויב אז אויף אלץ וואס גאט הט אונז פר גאלטן דאס הייסט ער האט אונז באצאלט טובות אונ דם פיל גוטס וועל איך גדענקן וואס ער האט גטאן צום הויז גזינד פון ישראל וואס ער האט זיי פר גאלטן אזו וויא זיין דר בארימקייט אונ אזו ווי זיין פיל גנאד׃ ויאמר אונ גאט זאגט תאטשע איך ווייס דאך אז זיי וועלן זינדיגן אנטקעגן מיר אך נייערט זייא זענען דאך מיין פאלק אונ זייא זענען פאר מיר אזו וויא קינדער וואס פעלשן ניט אונ גאט איז גוועזן צוא זייא צוא אהילף׃ בכל צרתם אין אלע צרות וואס ער האט אויף זיי גבראכט לא צר האט ער זיי ניט באליידיגט כלומר ער האט זיי אזו פיל גשטראפט וויא פיל זייא איז גקומן פר זייערע שלעכטע מעשים זאגט דר פסוק אטעם פר וואס איז דם אזו ווארום ומלאך פניו דר מיכאל שר הפנים אונ פאר וואס הייסט ער אזו איין נאמן וויל ער דינט פר הקב״ה דר זעלביגר מלאך הט גהאלפן זייא אין שליחות פון גאט מחמת זיין ליבשאפט ובחמלתו אונ מיט זיין דר בארימקייט הט ער זייא אוס גליזט וינטלם אונ ער טראגט זייא וינשאם אונ ער לייד זייער משא דם הייסט ער גיט זייער בדערפניש כל ימי עולם אלע טעג פון דר וועלט דאס הייסט אייביג׃

אונקלוס

דברים לא וילך

לא א וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ ב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה

א וַאֲזַל מֹשֶׁה וּמַלִּיל יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל׃ ב וַאֲמַר לְהוֹן בַּר מְאָה ועשרין

ת״א ויאמר אליהם ר״ה יא סוטה יג קידושין לח׃

בעל הטורים

(א) וילך. ב״ג סמלך פ״ח וילך סי׳ ב״ג סמלך כסמל ר״ה יוס ב׳ או ג׳ או גלכים וילך נסרדים: וילך משה. לעיל מניים כתיב לאברהם ליצחק וליעקב וסמיך ליה וילך משה שהלך אליהם להגיד להם כי קיים הקב״ה את שבועתו.

פירוש ע״ט

(א) וילך משה אונ משה איז גגאנגן וידבר את הדברים האלה אונ ער הט גרעדט דיא דאזיגע רייד צו אלע דיא ישראל׃ (ב) ויאמר אליהם אונ ער האט צו זיי גזאגט

וכל־הלילה תמיד לא יחשו המזכרים את־יהוה אל־דמי לכם׃ ואל־תתנו דמי
לו עד־יכונן ועד־ישים את־ירושלם תהלה בארץ׃ נשבע יהוה בימינו ובזרוע
עזו אם־אתן את־דגנך עוד מאכל לאיביך ואם־ישתו בני־נכר תירושך אשר
יגעת בו׃ כי מאספיו יאכלהו והללו את־יהוה ומקבציו ישתהו בחצרות קדשי
עברו עברו בשערים פנו דרך העם סלו סלו המסלה סקלו מאבן הרימו נס על
העמים׃ הנה יהוה השמיע אל־קצה הארץ אמרו לבת־ציון הנה ישעך בא הנה
שכרו אתו ופעלתו לפניו׃ וקראו להם עם־הקדש גאולי יהוה ולך יקרא דרושה
עיר לא נעזבה׃ מי־זה ׀ בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבושו צעה
ברב כחו אני מדבר בצדקה רב להושיע׃ מדוע אדם ללבושך ובגדיך כדרך
בגת׃ פורה ׀ דרכתי לבדי ומעמים אין־איש אתי ואדרכם באפי וארמסם בחמתי
ויז נצחם על־בגדי וכל־מלבושי אגאלתי׃ כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה

פירוש ע״ט

אונ אזו וויא דער חתן פרייט זיך מיט דר כלה אזו וועט זיך פרייען אויף דיר דיין גאט׃ זאגט גאט על חומותיך אויף דיינע מויערן פון ירושלים האב איך גזעצט שומרים אגאנצין טאג אונ אגאנצע נאכט תמיד שטעטיגליכן לא יחשו זייא זאלן ניט שווייגן די וואס טוען גדענקן פר גאט דעם חורבן פון ירושלים אונ אז ער זאל זיא ווידר בוען כלומר דיא מלאכים ריידן תמיד פר גאט אונ זאגן אתה תקום תרחם ציון דאס איז טייטש דו זאלסט אויף שטיין אונ זאלסט דיך דער בארמן איבר ציון אל דמי לכם עס זאל ניט זיין קיין שווייגונג צו גאט ביז ער וועט טאן ירושלים צו איין לובונג אין לאנד׃ נשבע יי׳ גאט הט גשווארן מיט זיין רעכטע האנט אונ מיט זיין שטארקן ארום אוב איך וועל נאך מער געבן דיין קארן צוא עסן צו דייגע פיינט אונ אוב זיי וועלן טרינקן דיא פרעמדע קינדר דיין וויין וואס דוא האסט דיך גמיט דער מיט׃ כי גאר מאספיו זיינע איין זאמלר פון דעם קארן דאס זענן דיא ישראל וועלן דם עסן אונ זיי וועלן גאט לובן אונ זיינע איין זאמלר פון דעם וויין וועלן זייא אים טרינקן אין מיין היילגן הוף דאס מיינט מען אין ירושלים׃ ישעיה זאגט עברו עברו פארט הין אונ הער אין די טויערן קערט אום די וועגן פון דעם פאלק וועגן רוימט אום דיא שטעג שטיינט

אום די וועג פון שטיין עס גייט אויף דיא פאר טריבענע פון דעם גלות דאס איז פו... זייערט וועגן אז זייא זאלן קענן ווידר קער... קיין ארץ ישראל וואס זייא זענן פאר טריב... צווישן זיי אונ זאלן זיי ברענגן צוא מיר׃ הנ... נון יי׳ השמיע גאט האט גמאכט הערן זי... הילף ביז עק וועלט דרום אמרו לבת ציון... זאגט צו דער שטאט ציון נון דיין הילף אי... גקומן הנה נון שכרו זיין שכר כלומר דע... שכר וואס איז אן גברייט צוא דיא צדיקי... איז אן גברייט ביי אים כלומר בייא גאט... ופעלתו אונ דר שכר פר דעם וואס זיי האב... מיט אים גוועריגט דס הייסט דר שכר פו... זייערע מעשים טובים לפניו איז פר אים א... גברייט ער זאל זיי געבן׃ וקראו להם אונ אי... רופט אן די ישראל היילג פאלק דר לייזט... פון גאט ולך אונ דיך ירושלים וועט מע... אן רופן איין גפארשטע פון גאט ניט קי... פר לאזינע שטאט פון גאט. דר נביא האט... נביאות גזאגט אויף שעיר אונ גליך ווי מע... פרעגט׃ מי זה בא מאדום ווער איז דר וואו... ער איז גקומן פון שעיר גפארבטע קלייד... אין בלוט פון דער שטאט בצרה ער א... גשיינט אונ גצירט מיט זיינע קליידר ער א... גגורט מיט זיין גרוס קראפט׃ זאגט גא... ב״ה אני איך בין דאס מדבר בצדקה איך הא... גרעט אונ האב מבטיח גוועזן צוא טאן דא...

נ״עבריי״ט

תצמיח כן ׀ אדני יהוה יצמיח צדקה ותהלה נגד כל־הגוים: למען ציון לא
אחשה ולמען ירושלם לא אשקוט עד־יצא כנגה צדקה וישועתה כלפיד יבער:
וראו גוים צדקך וכל־מלכים כבודך וקרא לך שם חדש אשר פי יהוה יקבנו:
והיית עטרת תפארת ביד־יהוה וצניף וצנוף כתיב מלוכה בכף־אלהיך: לא־יאמר לך
עוד עזובה ולארצך לא־יאמר עוד שממה כי לך יקרא חפצי־בה ולארצך בעולה
כי־חפץ יהוה בך וארצך תבעל: כי־יבעל בחור בתולה יבעלוך בניך ומשוש
חתן על־כלה ישיש עליך אלהיך: על־חומתיך ירושלם הפקדתי שמרים כל־היום

פירוש ע"ט

געהילט מיט צדקה כחתן אזו וויא א חתן וואס ער צירט זיך מיט שונהייט אזו וויא איין כהן גדול און אזו וויא א כלה וואס זי צירט זיך מיט אירע כלים דאס הייסט איר צירונג כי כארץ אזו וויא דיא ערד ציהט אוס איר שפראצונג און אזו וויא א גארטן מאכט שפראצין די זאמען אזו מאכט גאט שפראצן גרעכטיקייט און לוב צו די ישראל אנטקעגין אלע פעלקר: למען ציון און פון וועגן דיא שטאט ציון וועל איך דאס טאן איך וועל ניט שווייגן אויף דעם וואס זייא האבן זיא חרוב געמאכט און פון וועגן דער שטאט ירושלים וועל איך דאס טאן איך גאט וועל ניט שטיל זיין ביז עס וועט ארוס גיין און שיינען אזו וויא דער מארגן שטערין דאס גרעכטיקייט וואס איך וועל טאן צו די ישראל און איר הילף וואס איך וועל ברענגען אויף איר וועט אן געזעהן ווערין צו איטליכן כלפיד אזו וויא א בראנד פון פייער וואס עס טוט ברענען: וראו גוים און די פעלקר וועלן זעהן דיין גרעכטיקייט וואס איך וועל דיר טאן און אלע מלכים וועלן זעהן דיין כבוד און מען וועט רופן צו דיר א נייעם נאמן וואס גאטס מול וועט אים בא שיידן אזו וויא ווייטער וועט שטיין: והיית עטרת און דו וועסט זיין א קרוין פון שונהייט אין גאטס הענט און איין איינהיל פון איין קיניגרייך וועסטו זיין אין גאטס הענט: לא יאמר לך עס וועט צו דיר שון מער ניט גזאגט ווערין אויף דיר איין פאר לאזיגע שטאט און צוא דיין לאנד וועט שון מער ניט גזאגט ווערן וויסט לאנד נאר מען וועט אן רופן צו דיר דיא שטאט וואס מיין באגער איז אין איר און צו דיין לאנד וועט מען רופן באמאנט כלומר א באזעסן לאנד ווארום גאט האט אין דיר בגערט און דיין לאנד וועט באזעסן ווערן: כי יבעל בחור בתולה אזו וויא עס ווערט באזעצט א בחור מיט א בתולה אין איינם בשעת חתונה און זיי שיידן זיך ניט אפ איינר פון דם אנדרן אזו וועלן דיינע קינדר אין דיר זיך באזעצן און זיי וועלן זיך ניט אפ שיידן פון דיר

כוכב מישראל

חקינה ווייל מהאט משנה געוועזן זיין רצון אבר אז איינר איז געקומן צוא א סוחר און זאגט צוא אים ער זאל אים געבן ביידינע סחורות ער וועט פר קופן אויף דעם איינצל ער זאל מרויח זיין. און אמאל האט אים דער סוחר געגעבן וואלענע סחורות. און ער האט פאר קופט און פר דינט. חאצבי דער סוחר האט משנה געוועזן פון דעסט וועגן איז אים ניט קיין נפקא מיניה ווייל דער עיקר כוונה זיינע איז געוועזן צוא פאר דינן און ער האט פאר דינט. הנמשל דער וואס וויל טובות העוה"ז מחמת תענוג וויא באלד השי"ת שיקט אויף אים יסורים האט ער נגע פאר עונג צער פאר נחת אבר צדיקים זייא ווילן טובות העוה"ז זאלן קומן צו שלימות הנפש. היינט וויא באלד השי"ת שיקט אויף זייא יסורים און זייא בשטייען דעם נסיון און דורך דעם גרייבן זייא צוא רב טוב הצפון. ווערט זייער כוונה ביא וביא נתמלא. דאס מיינט דער פסוק. (בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר) איך טוא לובן השי"ת ביא מיט דעם מדת הדין. ביא מיט דעם מדת הרחמים. דס זאגט דער פסוק (שוש) אז איך וועל מיך פרייען. (אשיש בה') וועל איך מיך פרייען נאר בה' ניט איך וועל מיך פרייען מיט דיא טובה נאר מיט השי"ת כבוד דאס איז ביא מיר דער עיקר שמחה. דריבר (תגל נפשי באלהי) טוא איך מיך פרייען מיט דעם מדת הדין אויך. אזו וויא עס שטייט (חסד ומשפט אשירה):

יָמֶ֫יךָ לָשֶׁ֣בֶת עַל־הָאֲדָמָ֗ה אֲשֶׁר֩ נִשְׁבַּ֨ע יְהוָ֧ה לַאֲבֹתֶ֛יךָ לְאַבְרָהָ֛ם לְיִצְחָ֥ק וּֽלְיַעֲקֹ֖ב לָתֵ֥ת לָהֶֽם׃ פ פ פ

לְמִתַּב עַל אַרְעָא ד
קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתָ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָ
וּלְיַעֲקֹב לְמִתַּן לְהוֹן
פ פ פ

מ׳ פסוקים לבב״ו סימן. ומפטירין שוש אשיש בישעיה בסימן ס״א :

רשי

לכם שתבחרו בחלק החיים כאדם האומר לבנו בחר לך חלק היפה בנחלתי ומעמידו על חלק היפה ואומר לו את זה ברור לך וע״ז נאמר (תהלים טז) ה׳ מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי הנחת ידי על נח
הטוב לומר את זה קח לך :
חסלת פרשת נצבים

משלי ישראל

תְּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ) זָאלְסְט אוּם קְלוֹיבֶּן אִין דֶעם גוּטְן לֶעבְּן דְהַיְינוּ זָאלְסְט מְקַיֵּים זַיין דִיא תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת בִּכְדֵי דוּ זָאלְסְט לֶעבְּן מִיט דַיינֶע קִינְדֶר פּוּנְקְט וִויא דֶער בעה״ב הָאט אָן גְזָאגְט דֶעם אַרְבֵּיטָארֶער :
נָאךְ אַמָשָׁל וָועלִיכֶר עֶס אִיז אַטַייעֶרֶער בַּעַל מְלָאכָה דְהַיְינוּ אַנָאלְד שְׁמִיד לֶערִינְט עֶר בְּוַודַאי זַיין קִינְד אוֹךְ דִיא אֵייגִינֶע מְלָאכָה עֶר זָאל זִיךְ מְפַרְנֵס זַיין מִיט אַיין דַיינֶע מְלָאכָה אָבֶּר דֶער וָואס אִיז נִיט קַיין שֵׁיינֶר בַּעַל מְלָאכָה דִיא מְלָאכָה אִיז מְבוּזֶה אַז עֶר זָעהְט זַיין קִי... נֶיים צִי צוּא זַיין גְצַייג רַייסְט עֶר אִים בְּוַודַאי אַרוֹם דָאס גְצַייג פוּן דֶער הַאנְט אוּנ וַוארְפְט אִים אַוֶועק אוּנ וָוא... צוּא אִים וָואס וִוילְסְטוּ דִיךְ אוֹךְ לֶערְנֶן אַזוֹ אַיין מְבוּזֶה מְלָאכָה דוּא ווִילְסְט אוֹךְ דַיינֶע יָארְן זָאלְן אַוֶועק גֵיין מִ... דָארְשְׁט אוּן הוּנְגֶר דוּרְךְ דֶער מְלָאכָה. דָאס אִיז אוֹךְ אַזוֹ דָאס אֵייגִינֶע דֶער צַדִּיק זָאגְט אָן זַיי... קִינְדֶר זַייא זָאלְן גֵיין אִין גוּטְן וֶועג אוּנ זָאלְן אוֹךְ זַיין צַדִּיקִים אָבֶּר דֶער רָשָׁע וָואס גֵייט נָאךְ תַּאֲוֹת עוֹלָם הַ... אוּנ נָאךְ דֶעם אַז גָאט שְׁטְרָאפְט אִים זָעהְט עֶר אַז עֶר הָאט זַיינֶע יָארְן פַאר בְּרֶענְגְט מִיט שְׁלֶעכְטִיקַייט... זָאגְט עֶר אָן זַיינֶע קִינְדֶר זַייא זָאלְן נִיט גֵיין אִין דֶם וֶועג וָואס עֶר אִיז גְגַאנְגֶן אוּנ זָאלְן נִיט טָאן וָואס עֶר הָ... גְטָאן. דָאס זָאגְט דֶער פָּסוּק (וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ) דוּא זָאלְסְט דִיר אוּם קְלוֹיבֶּן דָאס גוּטֶע לֶ... דְהַיְינוּ צוּא טָאן מִצְוֹת בִּכְדֵי דוּא זָאלְסְט וֶועלְן דַיינֶע קִינְדֶר זָאלְן אוֹךְ הָאבְּן אַזוֹ אַלֶעבְּן פּוּנְקְט וִויא דֶער... קֶען אַטַייעֶרֶע מְלָאכָה וִויל עֶר זַיין קִינְד זָאל אוֹךְ קֶענֶן דִיא אֵייגִינֶע מְלָאכָה :

פירוש עם

פוּן דַיינֶע טֶעג לָשֶׁבֶת עַל הָאֲדָמָה צוּ זִיצְן אוֹ...
דֶר עֶרְד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבוֹתֶיךָ וָואס גָאט הָ...
גְשְׁווֹארְן צוּ דַיינֶע עֶלְטֶרְן צוּ אַבְרָהָם אוּנ צ...
יִצְחָק אוּנ צוּא יַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם צוּ גֶעבְּן צוּ...
זַייא דָאס לַאנְד :

הפטרת נצבים בישעיה סימן סא

שׂ֣וֹשׂ אָשִׂ֗ישׂ בַּֽיהוָה֙ תָּגֵ֤ל נַפְשִׁי֙ בֵּֽאלֹהַ֔י כִּ֤י הִלְבִּישַׁ֙נִי֙ בִּגְדֵי־יֶ֔שַׁע מְעִ֥יל צְדָקָ֖ה יְעָטָ...
כֶּֽחָתָן֙ יְכַהֵ֣ן פְּאֵ֔ר וְכַכַּלָּ֖ה תַּעְדֶּ֥ה כֵלֶֽיהָ׃ כִּ֤י כָאָ֙רֶץ֙ תּוֹצִ֣יא צִמְחָ֔הּ וּכְגַנָּ֖ה זֵרוּעֶ...

כוכב מישראל

שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיְיָ כו׳. ע״פ מָשָׁל אֵיינֶר אִיז גְקוּמֶן אִין אַיין אַכְסַנְיָא אַרַיין אוּנ הָאט בַּאצָאלְט אַז מְזָאל אִים דֶער לַאנְגֶן אַפָּארְצַייעֶ פְלֵייש. אוּנ מְהָאט אִים גְשִׁיקְט גָאר יְרָקוֹת נִיט פְלֵייש. אִיז גִיט גְטָאן גְוָוארְן דֶעם רָצוֹן...

פירוש עם

שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיְיָ דִיא שְׁטָאט יְרוּשָׁלַיִם זָאגְט אִ...
טוּא מִיךְ פְרֵייעֶן מִיט גָאטְס רֵייד...
טוּט זִיךְ פְרֵייעֶן מַיין לַייב מִיט דֶעם א...
לַייזוּנְג פוּן גָאט וָוארוּם עֶר הָאט מִיךְ...

גְקְלֵייד מִיט קְלֵייד פוּן הִילְף כְּלוֹמַר אַזוֹ וִויא אַקְלֵייד רִינְגִילְט אַרוּם דֶעם גוּף פוּן דֶ...
מֶענְטְשׁ אַזוֹ הָאט מִיךְ גָאט אַרוּם גְרִינְגִילְט מִיט הִילְף אִין אַהֶעמְדִיל פוּן צְדָקָה הָט עֶר מִ...
גְטָאן אַיין הִילְן כְּלוֹמַר אַזוֹ וִויא אַהֶעמְד מַאכְט אַרוּם הִילְן אַזוֹ הָאט מִיךְ גָאט אַר...

בְּחַיֵּי בְּדִיל דְּתֵיחֵי אַתְּ וּבְנָךְ: כ לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ לְקַבָּלָא לְמֵימְרֵהּ וּלְאִתְקָרָבָא לְדַחַלְתֵּהּ אֲרֵי הוּא חַיָּיךְ וְאוֹרְכוּת יוֹמָךְ
למתב

וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ: כ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה־בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ
ימיך

ת״א לאהבה את ה׳ אלהיך נדרים סב : כי הוא חייך ברכות נה שבת יג פסחים סט קידושין מ :

בעל הטורים

כמון לארן כמו הכא דכתיב וברכך בארן וגו׳ סתם כמי דוקא בארן : (יט) ובחרת בחיים . בחיים עולה פ׳ לומר בשבעים פנים התורה נדרשת כסן וכן סו״ד פ׳ נירצאו וחיי הארם ע׳ פנים :

רש״י

שנאה מדתה במה זרעתם הוטה ולא למחה לו שמא זרעתם חטים והעלתה שעורים ומה אלו שנעשו לא לשכר ולא להפסד אם זוכין אין מקבלין שכר ואם חוטאין אין מקבלין פורענות לא שנו את מדתם אתם שאם זכיתם תקבלו שכר ואם חטאתם תקבלו פורענות עאכ״ו : ובחרת בחיים . אני מורה

פירוש ע״ט

וויא פארט ניט משנה גוועזן זייער זאך וואס זייא זענן פון וועגן דעם בשאפן גווארן . איר ישראל אז איר טוט גוטס זייט איר דאך יוא מקבל שכר אונ אז איר זינדיגט זייט איר דר פר מקבל איין עונש געהערט איר בוודאי האלטן גאטס באפעל החיים והמות נתתי לפניך דאס לעבן מיט דעם טוט האב איך געגעבן פאר דיר . אונ אוך האב איך געגעבן פאר דיר דיא ברכה מיט דר קללה ובחרת בחיים אונ איך ווייז דיר דו זאלסט אוס דר וויילן אין דם לעבן . רש״י שרייבט אזו וויא איינר זאגט צו זיין זון קלויב דיר אוס דעם בעסטן חלק אין מיין נחלה אונ שטעלט אים צנידר לעבן דם בעסטן חלק אונ זאגט אים דאס חלק נעם דיר אזו האט גאט אוך גזאגט איך גיב פר דיר אגוטן חלק אונ אשעכטן נאר איך ווייז דיר אז דוא זאלסט נעמן דעם גוטן חלק למען פון וועגן תחיה אתה וזרעך דוא אונ דייגע קינדר זאלן לעבן : (כ) אונ וואס איז דר גוטר חלק לאהבה את יי אלהיך צו ליב האבן דיין גאט לשמוע בקולו צו פר נעמן זיין קול ולדבקה בו אונ צו בהעפטן זיך אין אים כי הוא חייך ווארום דאס איז דיין לעבן וארך ימיך אונ דם דר לענגרין

משלי ישראל

בלייבן דא צו דעם מנין אונ זאל אביסל זיצין אוף דעם ברית אזו וויא דער מנהג איז אונ אז עס האט זיך דר ווייל גמאכט אגוטע סעודה וואס איך דארף אוף דער סעודה נים ווארטן אונ דארף פאר דער סעודה נים באצאלן נאך וואס זאל איך זיא אוועק לאזן אבר אז דוא הייסט אן גרייטן אזו אסעודה בארעכן וויפיל איך דארף באצאלן פאר דער סעודה דער נמשל איז דר פסוק זאגט אזו (ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב) זעה איך גיב פאר דיר דאס לעבן אונ דאס גוטס איז אזו דער פשט איך גרייט פאר דיר אן דאס לעבן אונ דאס גוטס זאלסטו דיר נעמן פון דעם גוטס וואס קלייך דיר אן (ובחרת בחיים) אבר אז דוא וועסט דיר אליין קלויבן העליכם עס איז גוט וועסטו דיר נים א״ם קלויבן נאר דאס לעבן דוא וועסט דיר שאדן טאן ווארום דוא וועסט טאן עבירות וואס דער גוף האט פון זייא הנאה דרום זאג איך דיר אז דוא זאלסט זיך פאר לאזן אוף גאט אונ אז ער וועט דיר צוא בריי טן גוטס וועט דיר באמת זיין גוט ווארום ער ווייסט וואס עס איז גוט פון דיינט וועגן דרום מעגסטו זיך אוף אים פאר לאזן וועט דיר זיין גוט :

נאך אמשל עס האט בייא איינם גארבט איין ארביטארער איף דעם טאג אוף דער נאכט האט ער דעם ארביטארער באצאלט פאר דעם טאג אונ זאגט אים אן זעה דוא זאלסט אהיים ברענגן דאס געלט זאלסט מפרנס זיין דיין ווייב אונ קינד דוא זאלסט דאס געלט נים פר טרינקן אוף דעם וועג דאס געמליכע זאגט דער פסוק (ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב) זעה איך גיב פאר דיר דאס לעבן אונ דאס גוטס דהיינו זאלסט מקיים זיין דיא תורה אונ מצות ובחרת בחיים למען

אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה

שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא חַיֵּי וּמוֹתָא יְהָבִית קֳדָמָךְ בִּרְכָן וּלְוָטִין וְתִתְרְעֵי

בחיי

ת״א בחיים ובמות ובהרם בחיים עקרים מ״א פ״ט :

שפתי חכמים

בחיים ואם תעשה אתה רעה אתן לך את המות כי בידך לבחור מהטוב ומהרע ואיזה שתרצה תבחר : ז רצונו בזה והרי עדיין לא עשו כלום ואמאי יעידו ל״פ וכאשר תקרה וכו׳ כלומר עדי התראה הם : ח דלפי׳ ראשון קשה הל״ל העדותי בכם בפני השמים והארץ מפני שהם יהיו עדי התראה לכן אמר ד״א וכו׳ ולפי׳ של ד״א קשה למה אמר לי העדותי שהוא לשון עדות או התראה ל״פ גם שיעד הראשון : תמלת פרשת נצבים

רש״י

לעולם וכאשר תקרה אתכם הרעה ז יהיו עדים שאני התריתי בכם בכל זאת. ד״א העדותי בכם היום את השמים וגו׳ א״ל הקב״ה לישראל הסתכלו ח בשמים שבראתי לשמש אתכם שמא שנו את מדתם שמא לא עלה גלגל חמה מן המזרח והאיר לכל העולם כענין שנאמר (קהלת א) וזרח השמש ובא השמש הסתכלו בארץ שבראתי לשמש אתכם שמא

משלי ישראל

דעם בעל הבית און זאג ער זאל אן גרייטן פון אונזערט וועגן עפיס צוא עסן. זאגט דער בעל הבית עס איז דא צוא עסן נאך מיין וויפיל דוא בגערסט האט ער גהייסן אן גרייטן עטליכע מיני מאכלים האט דער בעל הבית אזו גטאן און דער פאטער איז גוועזן ביי דעם וואגן און האט גגעבן צוא עסן דיא פערד און אז דער פאטער איז אריין גקומען און האט גזעהן דיא סעודה וואס מען האט אן גגרייט פון זיינט וועגן האט ער גשוויגן און האט גגעסן און גטרונקן און האט באצאלט וויפיל עס קומט און תיכף נאך דעם עסן איז ער גגאנגען און האט איין גשפאנט דיא פערד און אוועק גפארן אז עס איז נאך גוועזן נאכט און דער יונג זיצט און זיפצט פרעגט אים דער פאטער וואס זיפצטע זאגט ער צוא אים וואס האסטו זיך גאיילט צוא פארן ביינאכט נאך דעם דארף איך מיך לייגן שלאפן און איך האב נאך גאר ניט גשלאפן און איך בין דער מיט ניט גוואנט זאגט דער פאטער צוא אים דוא האסט ניט גלייך גטאן וואס דוא האסט גהייסן אן גרייטן גוטע מאכלים וואס דורך דיא מאכלים גלוסט זיך צוא שלאפן ווארום אין וועג דארף מען עסן גרינגע מאכלים און ווס עס טרעפט זיך ווארום מיר האבן אייליגן וועג צו פארן און אז זיי זענן ווייטער גפארן האט זיך גטראפן אז זייא זענן גקומען אויף א נאכט לעגר וואס ביי דעם שכן איז גוועזן א ברית מילה און מען האט אויף דעם ברית אן גגרייט א גרויסע סעודה נאר עס האט גפעלט צוויא מענטשן צוא מנין איז דער בעל ברית גקומען און האט גבעטן דעם סוחר מיט דעם זון זייא זאלן גיין אויף דעם ברית זענן זייא גגאנגען און האבן גגעסן און גטרונקן נאך דעם עסן זאגט דער יונג צוא דעם פאטער דוא האסט זיך מיר גזאגט אז עס איז ניט גלייך צוא עסן אויף דעם וועג גוטע מאכלים מען דארף נאר עסן גרינגע מאכלים און נאך וואס האסטו גגעסן אויף דער סעודה גוטע מאכלים ענטפערט דער פאטער דוא נאריש קינד איך וואלט זיך אלין איינס גדארפט

פירוש ע״ט

הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ דם הימל מיט דר ערד ווארום זייא האבן אייביג אקיום דרום באשטעל איך זייא פר עדות אז איר וועט זינדיגן און עס וועט אייך שלעכט אום גיין אזו וויא אובן איז גשטאנען זאלן זיי זיין עדות אז איך האב אייך דאס אלץ מתרה גוועזן. רש״י שרייבט אנגדר פירוש העידותי בכם היום את השמים וגומר גאט האט גזאגט צו די ישראל קוקט אויף דיא זאכן וואס אין הימל בלומר אויף דר זון און אויף דר לבנה וואס איך האב בשאפן זיי זאלן אייך משמש זיין זייא זאלן צו אייך לייכטן האבן זייא דען משנה גוועזן זייער זאך וואס זיי זענן פון וועגן דם בשאפן גווארן האט זיך דען ווען גטראפן אז דיא ראד פון דר זון זאל ניט אויף גיין אין מזרח און זאל ניט לייכטן אויף דר גאנצער וועלט און קוקט ווידר אויף דר ערד האט זיא דען משנה גוועזן איר זאך וואס זיא איז פון וועגן דעם בשאפן גווארן בלומר האט זיך דען ווען גטראפן אז איר זאלט אין איר זייען און עס זאל פון איר ניט ארוס שפראצן קיין תבואה. אדר האט זיך דען גטראפן אז איר זאלט אויף איר פר זייען ווייץ און עס זאל דר פון אוס וואקסן גערשטן גהערט איר אליין פאר שמיין מה דאך דער הימל און די ערד אז זייא טוען גוטס זענן זייא דר פאר ניט מקבל קיין שכר און אז זייא זינדיגן זענן זיי ניט מקבל קיין עונש האבן

אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃
יז וְאִם־יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע
וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים
אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם׃ יח הִגַּדְתִּי לָכֶם
הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן לֹא־
תַאֲרִיכֻן יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ׃ יט הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם
את

בְּאַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵל
לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ׃ יז וְאִם
יִפְנֵי לִבָּךְ וְלָא תְקַבֵּל
וְתִטְעֵי וְתִסְגּוּד לְטַעֲוַת
עַמְמַיָּא וְתִפְלְחִנּוּן׃
יח חַוֵּיתִי לְכוֹן יוֹמָא
דֵין אֲרֵי מֵיבַד תֵּיבְדוּן
לָא תוֹרְכוּן יוֹמִין עַל
אַרְעָא דִּי אַתְּ עָבַר יָת
יַרְדְּנָא לְמֵיעַל לְתַמָּן
לְמֵירְתַהּ׃ יט אַסְהֵדִית
בְּכוֹן יוֹמָא דֵין יָת
שמיא

ת״א ואם יפנה סוכה פז

רש״י

טוב: וחיית ורבית. הרי החיים: (יז) ואם יפנה לבבך. הרי הרע: (יח) כי אבד תאבדון. הרי המות: (יט) העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ. שהם קיימים

שפתי חכמים

כדכסמוך ועוד קשה דהא נתתי וגו׳ דמשמע דכיון הקדוש ברוך הוא מעשה האדם וזה אינו שהרי אמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ל״פ זה תלוי בזה שאם תעשה וגו׳ פירוש שאם תעשה מעלמך טוב וכו׳ אתן לך אני את

פירוש ע״ט

וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ וועסטו לעבן אונ דוא וועסט דיך מערן וּבֵרַכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אונ דיין גאט וועט דיך בענטשן אין דעם לאנד וואס דו קומסט דארטן צו ירשענען זיא : (יז) וְאִם יִפְנֶה לְבָבְךָ אונ אז דיין הארץ וועט אפ קערן וְלֹא תִשְׁמַע וְנִדַּחְתָּ אונ דו וועסט ניט הערן וואס איך האב דיר געזאגט אונ דוא וועסט ווערן פר שטוסן וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים אונ דו וועסט דיך בוקן צו פרעמדע אפ געטער וַעֲבַדְתָּם אונ דוא וועסט זייא דינען דאס איז דאס שלעכץ : (יח) אונ אז דוא וועסט דאס טאן וועט איר האבן דעם טוט הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם איך טוא צו אייך זאגן היינט כִּי אָבוֹד תֹּאבֵדוּן אז איר וועט פר לארן ווערן לֹא תַאֲרִיכוּן יָמִים עַל הָאֲדָמָה איר וועט ניט דער לענגערן טעג אויף דר ערד אֲשֶׁר אַתָּה עוֹבֵר וואס דוא פארסט איבר דעם ירדן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ צו קומען דארטן ירשענען זי : (יט) הַעִדוֹתִי בָכֶם הַיּוֹם איך מאך אויף אייך היינט עדות את

משלי ישראל

ער זיך בוודאי בארעכינען מען וועט מיר בוודאי געבן ווס מיין הארץ וועט בגערן נאר עס וועט מיר נאך דם ביטר זיין אז מען וועט מיר מאכן אגרויסן חשבון אונ איך וועל פר אלדינג דארפן בצאלן וועט דאס בצאלץ זיין גרעסר פון דער הנאה וואס איך וועל האבן אונ וואס מיין איך וועל הנאה האבן מיין וועל איך דארפן בצאלן דם זאגט דער פסוק (ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע) זעה איך געב פר דיר היינט דם לעבן אונ דעם טוט אז דוא וועסט דיר אוס קלויבן דם לעבן דהיינו וועסט עוסק זיין אין תורה אונ מצות וועסטו האבן גוטס אונ אז דו וועסט דיר אוס קלויבן דעם טוט דהיינו וועסט עובר זיין אויף גאטס מצות וועסטו האבן שלעכטס זאלסטו עוסק זיין אין תורה אונ מצות וועסטו האבן גוטס וואורום שלמה המלך האט גזאגט (כי על כל אלה יביאך אלהים במשפט) ווארום אויף דיא אלע זאכן וועט דיך גאט ברענגען צוא דעם דין דוא וועסט מוזן אויף איעדר זאך חשבון געבן צוא גאט דרום איז גלייכר (ובחרת בחיים) פונקט וויא דר סוחר האט זיך בערעכינט אז פאר איטליכן מאכל וועט ער דארפן צאלן :

נאך אמשל אויף דעם פסוק אקינד האט געבעטן זיין פאטער ער זאל אים מיט נעמן אין וועג ארייין אז ער וועט פארן אז זייא זענן נקומן אין וועג ארייין אויף אנאכט לעגר זאגט דער פאטר צוא דעם קינד גייא אריין צוא

וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ׃ ס שביעי ומפטיר
דביעי כשהן מחוברין טו רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ
הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־
הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע׃ טז אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר
מִצְוֺתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחָיִיתָ
וְרָבִיתָ וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ

ת״א את החיים פקידה שמר ו ובפר קא :

אשר

אונקלוס

לְהָדָא בְּפוּמָךְ וּבְלִבָּךְ לְמֶעְבְּדֵהּ׃ טו חֲזִי דִּיהָבִית קֳדָמָךְ יוֹמָא דֵין יָת חַיֵּי וְיָת טַבְתָּא וְיָת מוֹתָא וְיָת בִּישָׁא׃ טז דִּי אֲנָא מְפַקֵּדָךְ יוֹמָא דֵין לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ לִמְהַךְ בְּאָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִטַּר פִּקּוּדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי וְדִינוֹהִי וְתֵיחֵי וְתִסְגֵּי וִיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ

בארעא

בעל הטורים

למולאים ולבבך אגרא דשמעתא סברא : (טו) את החיים ואת הטוב . בגימטריא תולדות כי ממנו תולדות חיים : (טז) וברכך . ב׳ במס׳ דין ואידך גבי עבד עברי לא יקשה בעיניך וגו׳ וברכך ה׳ אלהיך וזהו שאחז״ל שאין ע״ע נוהג

שפתי חכמים

לפנינו קצה הבנת התורה מצד עומק המושג וקוצר המשיג ועז״פ התורה נתנה בכתב ובעל פה ואם כן מתוך תורה שבעל פה הבנת התורה קרובה מאד וק״ל : ו ק״ל הל״ל דבר והילופו את החיים ואת המות ואת הטוב ואת הרע

רשי

פה : (טו) את החיים ואת הטוב. זה תלוי בזה אם תעשה טוב הרי לך חיים ו ואם תעשה רע הרי לך המות והכתוב מפ׳ והולך היאך : (טז) אשר אנכי מצוך היום לאהבה. הרי הטוב וט

משלי ישראל

בשאפן גוואהן פון דר ערד האט ער קיין שום היילינקייט נים נאר וואס גאט שענקט אים מחמת רחמנות מילא גאטס גשאנק קען זיין אן אשיעור ודרום איז די תורה פון די יתן ניט פאר בארגן ווייל זייא דארפן דורך דער תורה ערשט אום בעמן פיל היילינקייט :

(ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע) גאט האט גזאגט זעה איך געב פאר דיר היינט דאס אייביגע לעבן אונ דאס גוטס אונ דעם טוט אונ דאס שלעכטץ (ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך) זאלסטו דיר אום קלויבן דם לעבן מיט דיינע קינדר עם איז אמשל עס איז צוא איינם גקומן אפריינד וואס ער האט זיך מיט אים ניט געזהן פיל יארן האט ער זיך זייער גפרייט וואס דער פריינד איז צוא אים גקומן אונ שטיים בייא אים איין איז ער זיך מיט אים טייער משמח אונ פרעגט אים וועליכע מאכלים ווילסטו איך זאל דיר מאכן צוא דער סעודה וועל איך דיר מאכן ווייס בוודאי דער פריינד אום קלויבן דיא בעסטע מאכלים אונ דיא בעסטע משקה ער זאל אים געבן אבר דר ווס קומט צוא פארן אין דער פרעמד אוף אכטאנציע אונ מען פרעגט אים וועליכע מאכלים ער וויל צו עסן וועט

פירוש ע״ט

רש״י שרייבט דיא תורה איז צו דיר גגעבן גווארן בכתב אונ בעל פה בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ אין דיין מויל אונ אין דיין הארץ צוא טאן דאס : (טו) רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם זעה איך האב גגעבן צו פאר דיר היינט אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב דאס לעבן אונ דאס גוטס וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע אונ דם טוט אונ דאס בייז כלומר איינס ווענט זיך אין דם אנדרן אז דו וועסט טאן גוטס וועסטו לעבן אונ אז דו וועסט טאן שלעכץ וועסטו שטארבן : (טז) היינט איז דר פסוק מפורש אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וואס איך שאף דיר היינט לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ דו זאלסט ליב האבן דיין גאט לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו צוא גיין אין זיינע וועגן לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו אונ צו היטן זיינע מצות אונ זיינע גזעץ אונ זיינע גרעכט . דאס איז דאס גוטס וואס איך האב פר דיר גגעבן אונ אז דו וועסט זייא טאן

וחיית

הַיּוֹם לֹא־נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ וְלֹא־
רְחֹקָה הִוא׃ יב לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא
לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה
וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה׃
יג וְלֹא־מֵעֵבֶר לַיָּם הִוא לֵאמֹר מִי
יַעֲבָר־לָנוּ אֶל־עֵבֶר הַיָּם וְיִקָּחֶהָ
לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה׃ יד כִּי־
קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ
ובלבבך

דֵין לָא מְפָרְשָׁא הִיא
מִנָּךְ וְלָא רְחִיקָא הִיא׃
יב לָא בִשְׁמַיָּא הִיא
לְמֵימַר מַן יִסַּק לָנָא
לִשְׁמַיָּא וְיִסְּבַהּ לָנָא
וְיַשְׁמְעִנָּנָא יָתַהּ
וְנַעְבְּדִנַּהּ׃ יג וְלָא
מֵעִבְרָא לְיַמָּא הִיא
לְמֵימַר מַן יִעְבַּר לָנָא
לְעִבְרָא דְיַמָּא וְיִסְּבַהּ
לָנָא וְיַשְׁמְעִנָּנָא יָתַהּ
וְנַעְבְּדִנַּהּ׃ יד אֲרֵי
קָרִיב לָךְ פִּתְגָּמָא
לחדא

ת"א לא נפלאת היא ממך עקידה מבוא בפריו מקרים מ"ד. פכ"ה : לא בשמים עירובין נה פליאה נט : כי קריב עירובין מד ׃

בעל הטורים

שהשופר כנגד כל המצות כולן : (יב) מי יעלה לנו השמימה . ר"ת מילה וס"ת יהוה לומר שאינו יכול לעלות אלא השם אם לא שיהא נימול וכן התהלך לפני והיה תמים שנאמר על המילה : (יד) בפיך ובלבבך לעשותו . בפיך כי חיים הם

רש"י

(יחזקאל כט) ושבתי את שבות מצרים : (יא) לא נפלאת הוא ממך . לא מכוסה היא ממך כמו שנאמר (לעיל יז) כי יפלא אחרי יתכסי (איכה א) ותרד פלאים ותרד במטמוניות מכוסה חבושה בטמון : (יב) לא בשמים הוא . (עירובין נה) שאלו היתה בשמים היית צריך לעלות ד אחריה ללמדה : (יד) כי קרוב אליך . התורה נתנה לכם ה בכתב ובעל

שפתי חכמים

יפלא פירש רש"י לשון הבדלה ופרישה וכו' ע"ש : ד דקשה ליה הרי רישא דקרא וסיפא דקרא סתרי אהדדי שמתחלה כתיב לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו משמע שלא קרובה היא ויכול לעלות שלא אחריה אם כן משמע שאינה כל כך קרובה עד שלא יצטרך לעלות שלא אחריה ואחר כך כתיב כי קרוב אליך הדבר וגו' דמשמע דלא נצרך לעלות כלל . ל"פ לא בשמים היא שאלו היתה בשמים אז אפשר לעלות אחריה ואם בקשת ללמדה בע"כ אתה בעצמך היית צריך לעלות אחריה וא"כ אתי שפיר הא דכתיב כי קרוב אליך וזה דכתיב ויקחה לנו דמשמע להביאה לנו רצונה אמר כלומר לאו דוקא לעבור או לעלות גם ודאי לא תוכלו אלא אפי' אם נמצא ביום אחד עולם אז עובר כדי להביאה ללומדה לא ימצא . רא"ם : ה דק"ל וזה אף כי כיה

פירוש עם

וואס איך שאף דיר היינט לא נפלאת הוא ממך זיא איז ניט פאר בארגן פאר דיר ולא רחוקה היא אונ זיא איז ניט וויט : (יב) לא בשמים היא דיא תורה איז ניט אין הימל לאמר מי יעלה לנו השמימה צו זאגן ווער וועט אויף גיין פון אונזערט וועגן אין הימל ויקחה לנו אונ וועט זיא צוא אונז נעמן וישמיענו אותה אונ וועט זי לאזן הערן אונז ונעשנה אונ מיר וועלן זיא טאן כלומר (ווארום זי זאל זיין אויף דעם הימל וואלט איר גמוזט אהין ארויף גיין אונ דארטן זיא לערנן : (יג) ולא מעבר לים היא אונ דיא תורה איז ניט אויף יענער זייט ים לאמר מי יעלה לנו אל עבר הים צו זאגן ווער וועט פון אונזערט וועגן איבער פארן אויף יענער זייט ים ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה אונ וועט זי נעמן צו אונז אונ וועט זיא לאזן הערן אונז אונ מיר וועלן זי טאן : (יד) כי קרוב אליך הדבר מאוד דיא זאך איז צוא דיר זייער נאהנט .

משלי ישראל

דיא איבריגע ברידער האבן זייערע אייגינע מלבושים איז נאר אישליכר וועדלוג ער פאר מאגט אזעליכע מלבושים האט ער. דער נמשל איז דיא מלאכים קענן מיין ניט משיג זיין נאר וועדלוג זייער היילינע דרגא וואס גאט האט זייא צוא גטיילט ווען זייא זענן בשאפן געווארן אונ מיין קענן זייא ניט משיג זיין אבער דער מענטש איז

עָלֶ֙יךָ֙ לְט֔וֹב כַּאֲשֶׁר־שָׂ֥שׂ עַל־אֲבֹתֶֽיךָ׃ י כִּ֣י תִשְׁמַ֗ע בְּקוֹל֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ לִשְׁמֹ֤ר מִצְוֹתָיו֙ וְחֻקֹּתָ֔יו הַכְּתוּבָ֕ה בְּסֵ֥פֶר הַתּוֹרָ֖ה הַזֶּ֑ה כִּ֤י תָשׁוּב֙ אֶל־יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ בְּכָל־לְבָבְךָ֖ וּבְכָל־נַפְשֶֽׁךָ׃ ס ששי יא כִּ֚י הַמִּצְוָ֣ה הַזֹּ֔את אֲשֶׁ֛ר אָנֹכִ֥י מְצַוְּךָ֖

היום

עֲלָךְ לְטָב כְּמָא דִי חֲדִי עַל אֲבָהָתָךְ׃ י אֲרֵי תְקַבֵּל בְּמֵימְרָא דַייָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר פִּקּוֹדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי דִּכְתִיבִין בְּסִפַר אוֹרַיְתָא הָדֵין אֲרֵי תְתוּב קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ׃ יא אֲרֵי תַפְקֶדְתָּא הָדָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּדְךָ יוֹמָא

דין

בעל הטורים

תשוב וגו׳: (ס) והותירך. שלש תשוב בתשובה שלמה מיד הסל נגאל: (י) כי תשמע בקול ה׳ אלהיך. בגימטריא זהו לקול של התלמיד חכם: כי תשוב אל ה׳ אלהיך. וסמיך ליה (יא) כי המצוה הזאת לומר שקולה כ״ם

משלי ישראל

צוא דיא בעל עגלות וואס האבן אונז פריער אן גשריבן תשובה צוא טאן. דאס זאגט דר פסוק (ונתן יי אלהיך את כל האלות האלה על אויביך ועל שונאיך אשר רדפוך) חעט גאט געבן דיא קללות צו דיינע פיינט וואס האבן דיך אן גטריבן צוא טאן תשובה דורך דיא גזירות וואס דיא האבן אויף דיר גוזר גוועזן וועלן דיא קללות זיין זייער שכר:

כי המצות הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת הוא ממך ולא רחוקה היא) גאט האט גזאגט צוא יא יודן דיא מצות וואס איך זאג דיר היינט אן זענן זי א נים פאר בארגן פון דיר אונ נים ווייט פון דיר זא ם דער מדרש גאט זאגט צוא דיא יודן זעהט וויא איד זענט בייא מיר גלובט אז קיין שום מלאך ווייסט נים דיא תורה. אצונד דארף מען פאר שטיין פאר וואס זאלן דיא יודן זיין השובר פון דיא מלאכים אז דיא יודן זאלן האבן דיא תורה אונ דיא מלאכים נים נאר דיא אך איז אזו דיא מלאכים זענן בשאפן גוואורן מיט זייער מדריגה אונ מיט זייער היילקייט איטליכר ווידלוג זיין יילינע דרגא מילא איז ער אזו מיט זיין היליגע דרגא פון דעם אנפאנג אן אבר דער מענטש איז בשאפן גוואורן פון דער ערד מילא האט ער פון דעם אן פאנג גאר נים נאר אז ער לערינט דיא תורה אונ טוט תפלה צוא גאט וואס ער גיט איעדן חכמה פועלט ער בייא גאט אז ער איז אים משפיע חכמה וויא פיל ער בגערט מילא ער מלאך איז זיין חלק היילקייט אפ געזעצט פון גאט ווידלוג זיין דרגא אבר דער מענטש הט אליין נאר גם נאר אז ער גפינט חן בייא גאט לייט זעליגט ער אים מיט חכמה וויפיל דער מענטש באגערט אן איין אפ זאץ עס איז אמשל איינר האט גהאט קינדר אין אוויטע מדינה אמאל האט דער פאטר גדארפט חתונה צוא אכן זיין קלענצטן זון וואס איז גוועזן אין דער היים האט ער געשריבן צוא דיא קינדר אז זייא זאלן קומען צו פארן אויף דער חתונה נאר זייא זאלן קומען שיין בקלייד עס זאל אים זיין לכבוד פאר דיא מחותנים הט איין זון גשריבן צו אים אבריף מים אזו אלשון מיין ליבר פאטר שרייב מיר מיט וועלכן מין קאלדינע קליידר דוא באגערסט איך זאל קומען אזו וועל איך קומען עס זאל זיין דיר לכבוד דער פאטר האט דער זעהן דעם בריף פון דעם זון האט ער גמיינט אז דער זון איז רייכר פון אלע ברידר אז ער קען זיך אוס קלובן וועליכע מלבושים איך בגער אבר אין אמת איז נים אזו ער איז דר אריםסטר פון אלע ער האט נים קיין שום מלבוש נאר וואס ער וועט זיך לייען בייא די שכנים מילא איז זיך דיא ברידה בייא אים ער זאל לייען וועליכע מלבושים ער וויל אבר

כשהן מחוברין ז וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵת
כָּל־הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל־אֹיְבֶיךָ
וְעַל־שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפוּךָ׃ ח וְאַתָּה
תָשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ
אֶת־כָּל־מִצְוֺתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם׃ ט וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּכֹל ׀ מַעֲשֵׂה יָדֶךָ בִּפְרִי בִטְנְךָ
וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתְךָ
לְטֹבָה כִּי ׀ יָשׁוּב יְהוָה לָשׂוּשׂ
עליך

אונקלוס

בְּדִיל חַיָּיךְ׃ ז וְיִתֵּן יְיָ
אֱלָהָךְ יָת כָּל לְוָטַיָּא
הָאִלֵּין עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ
וְעַל סָנְאָיךְ דִּי רְדָפוּנָךְ׃
ח וְאַתְּ תְּתוּב וּתְקַבֵּל
בְּמֵימְרָא דַּייָ וְתַעְבֵּד
יָת כָּל פִּקּוֹדוֹהִי דִּי
אֲנָא מְפַקֵּדָךְ יוֹמָא
דֵין׃ ט וְיוֹתְרִנָּךְ יְיָ
אֱלָהָךְ בְּכֹל עוֹבָדֵי
יְדָךְ בִּוְלְדָא דִמְעָךְ
וּבִוְלְדָא דִבְעִירָךְ
וּבְאִבָּא דְאַרְעָךְ לְטָבָא
אֲרֵי יְתוּב יְיָ לְמֶחְדֵּי
עלך

בעל הטורים

גולה אותיות אלול שמאלול ואילך חרדתי נגד ה׳ : את לכבך ואת . בגימ׳ זה לימות המשיח . וסמיך ליה (ח) ואתה

פירוש ע״ט

דיין גאנצן לייב לְמַעַן חַיֶּיךָ פון וועגן דוא זאלסט לעבן : (ז) וְנָתַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ אונ דיין גאט וועט געבן אֵת כָּל הָאָלוֹת הָאֵלֶּה אלע די דאזיגע קללות עַל אֹיְבֶיךָ אויף דייגע פיינד וְעַל שׂוֹנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפוּךָ אונ אויף דייגע שונאים וואס האבן דיך נאך געיאגט : (ח) וְאַתָּה תָּשׁוּב אונ דוא וועסט ווידר קערן וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְיָ אונ דוא וועסט פר נעמן אין גאטס קול וְעָשִׂיתָ אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אונ דו וועסט טאן אלע זיינע מצות אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וואס איך שאף דיר הײנט : (ט) וְהוֹתִירְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אונ גאט וועט דיך מאכן פאר איבריגן בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ אין אלע דייגע ווערק פון דייגע הענט בִּפְרִי בִטְנְךָ אין דיא פרוכט פון דיין בוך וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ אונ אין די פרוכט פון דייגע בהמות וּבִפְרִי אַדְמָתְךָ אונ אין די פרוכט פון דיין לאנד שאפט לְטוֹבָה צו גוטן כלומר אלע זאכן וועלן בייא דיר זיין איבריג דאס הייסט דוא וועסט האבן מער איידר דוא בדארפסט כִּי יָשׁוּב יְיָ ווארום גאט וועט דיר ווידר קערן לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב צו

משלי ישראל

(וְנָתַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל אוֹיְבֶיךָ וְעַל שׂוֹנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפוּךָ) אז דוא וועסט צו הערן וואס גאט זאגט דיר אן אונ וועסט טאן גאטס מצות . וועט גאט געבן דיא קללות וואס שטייען געשריבן אין דער סדרה אויף דייגע פיינט וואס האבן דיך געיאגט עס איז א משל א עושר האט גדארפט פארן אין א ווייטן וועג האט ער זיך געקויפט א וואגן מיט פערד האט ער גדארפט איין מענטש ער זאל אן טרייבן דיא פערד האט ער גפונן איינגען מאן אונ האט מיט אים געשמועסט ער זאל אן טרייבן דיא פערד פרעגט אים דער יונגער מאן וויא פיל וועסטו מיר געבן שכירות ענטפערט דער עושר זאלסט וויסן אז איך וועל אהיים קומען דארף איך ניט דיא פערד אונ ניט דעם וואגן וועט דאס זיין דיין שכירות איך וועל דיר געבן דעם וואגן מיט דיא פערד מיט דר בייטש זאלכט אן טרייבן די פערד . דר נמשל איז גאט האט אונז געגעבן דעם וועג פון דער תורה מיר זאלן מקיים זיין דיא תורה מיט דיא מצות אונ האט פאר אונז אן גבריים בעל עגלות דאס זענן די אומות העולם זיי זאלן אויף אונז אלע טאג גוזר זיין ביטערע גזירות כדי דורך דיא גזירות זאלן מיר תשובה טאן . אז משיח וועט קומען וועט שון זיין דער סוף פון דער נסיעה קיין יצר הרע וועט ניט זיין אונ מיר וועלן תשובה טאן דארפן מיר שון ניט קיין אן טרייבערס אונ ניט קיין קללות מיט גזירות וואס מיר האבן געהאט וועט גאט געבן די קללות

וְרִֽחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים
אֲשֶׁר הֱפִֽיצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָֽׁמָּה׃
ד אִם־יִהְיֶה נִֽדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם
מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם
יִקָּחֶֽךָ׃ ה וֶהֱבִֽיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ
וִֽירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִֽבְךָ וְהִרְבְּךָ
מֵאֲבֹתֶֽיךָ׃ ו וּמָל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־
לְבָבְךָ וְאֶת־לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ
וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּֽיךָ׃ חמישי שלישי

ונתן

וִיתוּב וִיכַנְשִׁנָךְ מִכָּל
עַמְמַיָא דִי בַדְּרָךְ יְיָ
אֱלָהָךְ לְתַמָּן׃ ד אִם
יְהֵי גַלְוָתָךְ בִּסְיָפֵי
שְׁמַיָא מִתַּמָּן יְכַנְשִׁנָךְ
יְיָ אֱלָהָךְ וּמִתַּמָּן
יְקָרְבִנָךְ׃ ה וְיַעֲלִנָךְ יְיָ
אֱלָהָךְ לְאַרְעָא דִּירִיתוּ
אֲבָהָתָךְ וְתֵירְתַהּ וְיוֹטֵב
לָךְ וְיַסְגֵּנָךְ מֵאֲבָהָתָךְ׃
ו וְיֶעְדֵּי יְיָ אֱלָהָךְ יָת
טַפְשׁוּת לִבָּךְ וְיָת
טַפְשׁוּת לִבָּא דִבְנָךְ
לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ
בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ

בדיל

ת״א והביאך ה׳ ערכין ·לב. אשר ירשו אבותיך אבות הם מו : ומל ה׳ אלהיך עקידה שער פח עקרים מ״ד פכ״ס .

בעל הטורים

שהתחיל לבאר התורה עד י׳ בנימן שעברו הירדן שאין לנו ולבנינו לעולם . ד״א רמז לט׳ שנה של גלות בבל : (ו) את לבבך ואת לבב . ר״ת אלול לכך נהגו להשכים להתפלל סליחות מר״ח אלול והילך וכן לולא האמנתי לראות בטוב ה׳

שפתי חכמים

גמום בכל נאמרה נבואה זו. ואם תאמר וכא בפרשת ואהרה פירש״י בפסוק והשלתי השוא לשון הפרשה וכן ולא נפלאת היא ממך וכו׳ וכאן פירש השוא לשון מכוסה כו׳ כבר תירץ הרא״ם קושיא זו בפרשת שופטים בפסוק כי

רש״י

אחד בני ישראל. ואף בגליות שאר האומות מצינו כן

פירוש ע״ט

גאט אֶת שְׁבוּתְךָ דיין ווידר קערן וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב אונ ער וועט דר באַרמן דיך אונ ער וועט ווידר קערן וְקִבֶּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה פון אַלע די פעלקר וואס גאט הט דיך דארטן פר שפּרייט : (ד) אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמַיִם ווען עס וועט אֲפִילוּ זיין דיינע פאר שטויסענע אין עק פון דעם הימל כלומר ווען דיא ישראל וועלן אֲפִילוּ זיין פר טריבן אין עק וועלט מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וועט דיין גאט דיך איין זאמלן פון דארטן וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ אונ פון דארטן וועט ער דיך פירן : (ה) וֶהֱבִיאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אונ דיין גאט וועט ברענגן דיך אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ צוא דעם לאנד וואס דיינע עלטרן האבן גירשת וִירִשְׁתָּהּ אונ דוא וועסט דאס ירשנן וְהֵטִיבְךָ אונ ער וועט דיר גיטס טאן וְהִרְבְּךָ מֵאֲבוֹתֶיךָ אונ ער וועט דיך מערן פון דיינע עלטרן כלומר דוא וועסט זיין מער פאר זייא : (ו) וּמָל יְיָ אֱלֹהֶיךָ אונ גאט וועט בשניידן אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לְבַב זַרְעֶךָ דיין הארץ אונ דאס הארץ פון דיינע קינדר לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ צוא ליב האבן דיין גאט בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ מיט דיין גאנצן הארצן אונ מיט

דיין

הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ ס רביעי שני כשהן מחוברין
ל א וְהָיָה כִי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה
אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־
לְבָבֶךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחֲךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה׃ ב וְשַׁבְתָּ עַד־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ כְּכֹל
אֲשֶׁר־אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אַתָּה
וּבָנֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃
ג וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ

ורחמך

ת״א ושב ה׳ אלהיך מגילה כט ס׳ הזוהר פ׳ ויקהל.

אונקלוס

הָדָא׃ א וִיהֵי אֲרֵי
יֵיתוּן עֲלָךְ כָּל פִּתְגָּמַיָּא
הָאִלֵּין בִּרְכָן וּלְוָטִין דִּי
יְהָבִית קֳדָמָךְ וְתָתֵיב
לְלִבָּךְ בְּכָל עַמְמַיָּא דִּי
אַגְלָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְתַמָּן׃
ב וּתְתוּב לְדַחַלְתָּא
דַּייָ אֱלָהָךְ וּתְקַבֵּל
לְמֵימְרֵהּ כְּכֹל דִּי אֲנָא
מְפַקֵּדָךְ יוֹמָא דֵין
אַתְּ וּבְנָיךְ בְּכָל לִבָּךְ
וּבְכָל נַפְשָׁךְ׃ ג וְיָתֵיב
יְיָ אֱלָהָךְ יָת שְׁבִי
גָלְוָתָךְ וִירַחֵם עֲלָךְ

ויתוב

רש״י

פרכים זה לזה׃ (ג) ושב ה׳ אלהיך את שבותך. היה לו לכתוב והשיב את שבותך רבותינו למדו מכאן כביכול שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם ועוד י״ל שגדול יום קבוץ גליות ובקושי כאלו הוא עצמו צריך להיות אוחז בידו ממש איש איש ממקומו כענין שנאמר (ישעיה כז) ואתם תלקטו ג לאחד

שפתי חכמים

למטה אלא שאין דרך לנקוד את הגם מלאתי בשם נסרי״ן. והרא״ם פירש דהנקודה שבצד נורה שאין כאן מקום אלא זו רק קאי אנכתרות לומר דמדה זו מעולם ועד עולם ואף על גב דבלא נקודה שבצד ידענו דאנסתרות קאי ולא הנגלות כדלעיל מ״מ אלמלא הנקודה שבצד המלמדת שנכתב שלא במקומה כיה נראה כדמות טעות מפני שכותב אותו גבי הנגלות אבל עם הנקודה כאלו כתב בפירוש שאין כאן מקומו אלא למעלה. ואם תאמר גבי עכן למה נענשו כבר פירשו בגמרא משום דהוו ידעי ביה אשתו ובניו׃ ג על

פירוש ע״ט

צו אונזערי קינדער אז מיר זאלן דעם מענטשן שטראפן אונ מיר זאלן אום רוימן דעם שלעכץ פון צווישן אונז אז מיר וועלן דעם מענטשן קיין משפט ניט געבן וועט גאט שטראפן דעם רבים דער פאר. אונ דרום שטייט פינטליך אויף דיא צוויי ווערטער לנו ולבנינו צו ווייזן אונז אז אפילו אויף דיא עבירות וואס איינער האט געטאן בגלוי זענן דיא רבים דרויף ניט געשטראפט געווארן ביז זייא זענן איבער געפארן דעם ירדן אונ האבן אויף זיך מקבל געוועזן די שבועה אויף דעם בארג גריזים אונ אויף דעם בארג עיבל אונ זייא זענן געווארן איין ערב איינער פאר דעם אנדערן׃ (א) וְהָיָה אונ עס וועט זיין כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ אז זייא וועלן קומן אויף דיר כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אלע די דאזיגע רייד הַבְּרָכָה די בְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אונ דיא קְלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וואס איך האב פאר דיר געגעבן וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ אונ דוא וועסט ווידער קערן כלומר דו וועסט דיר געבן צום הארצן בְּכָל הַגּוֹיִם אז דו וועסט זיין צווישן אלע די פעלקער אֲשֶׁר הִדִּיחֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה וואס גאט האט דיך דארטן פאר שטויסן׃ (ב) וְשַׁבְתָּ אונ דו וועסט ווידער קערן עַד יְיָ אֱלֹהֶיךָ ביז דיין גאט כלומר דו וועסט תשובה טאן וְשָׁמַעְתָּ בְּקֹלוֹ אונ דו וועסט פאר נעמן אין זיין קול כְּכֹל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אזוי וויא איך שאף דיר היינט אַתָּה וּבָנֶיךָ דוא אונ דיינע קינדער וועט איר אלע תשובה טאן בְּכָל לְבָבְךָ מיט דיין גאנצן הארצן וּבְכָל נַפְשֶׁךָ אונ מיט דיין גאנצן לייב׃ (ג) וְשָׁב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אונ ער וועט ווידער קערן גאט דיין

וַיַּשְׁלִכֵם אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה׃ כח הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת י״א נקודות לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי התורה

ת״א סנהדרין דף מג.

לְאַרְעָא אָחֳרִי כְּיוֹמָא הָדֵין׃ כח דְּמִטַּמְּרָן קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא וּדְמִגַּלְיָן לָנָא וְלִבְנָנָא עַד עָלְמָא לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא הדא

פירוש רשב״ם

אל ה׳ ואומר וגר בפרשת עקב תשמעון: (כח) הנסתרות לה׳ אלהינו. כבר פירשתי אצל הארורים כי על הנסתרות (כי הנסתרים) היו הברכות והקללות שאין הדבר ליענש ביד בית דין אלא ביד הקב״ה: לנו ולבנינו. לעשות דיני עונשין על פי עדים:

בעל הטורים

השלכם לי׳ השבטים (עי׳ ב״ר פ׳ ע״ג): (כח) נקוד על עי״ן שבעד כדאיתא בפרק נגמר הדין שע׳ יום היה מאחר השבם

שפתי חכמים

מחמת שהכירו בהם גבורות אלהות: ת רצ״ל כזה איך תולה הנסתרות בהאי פרשה: א דמשמע יחיד חטא ואחר כך וראו את מכות הארץ ההיא דמשמע דכל הארץ נענשו בשבילו: ב פירוש דאי לאו שנקודה ה״א כך היה המדה לעולם. באם שנקודה לדרוש דהא דכתיב שנגלות לנו ולבנינו לאו עד שנה נוהגת מדה זו אלא מכאן ואילך דכל נקודה בא למעט. ואם תאמר לא ה״ל לנקוד אלא לה׳ לבד דמשמע שהיו פוגים דהן לה׳ אלהינו ומשמע נמי מכח הנקודה דהן לנו ולא לה׳ והא כיצד אלא לדרוש שאף על הנגלות כו׳ ועוד קשה למה נקודה העי״ן שבעד יש לומר דלכך נקוד העי״ן שבעד כדי לנקוד י״א אותיות כנגד י״א אותיות שבשם לאשמועינן שהנקודה ראוי להיות על השם

רשי

(כח) הנסתרת לה׳ אלהינו. ואם תאמרו מה בידינו לעשות ת אתה מעניש את הרבים על הרהורי היחיד שנאמר פן יש בכם איש א וגו׳ ואח״כ וראו את מכות הארץ ההיא והלא אין אדם יודע מטמונותיו של חבירו אין אני מעניש אתכם על הנסתרות שהם לה׳ אלהינו והוא יפרע מאותו יחיד אבל הנגלות לנו ולבנינו לבער הרע מקרבנו ואם לא נעשה דין בהם יענשו את הרבים. (סנהדרין מג) נקוד על לנו ולבנינו לדרוש שאף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן ב משקבלו עליהם את השבועה בהר גריזים ובהר עיבל ונעשו

פירוש ע״ט

ער׳ד בְּאַף מִיט צָארְן וּבְחֵמָה אוּנ מִיט גְרִים צָארְן וּבְקֶצֶף גָּדוֹל אוּנ מִיט גְרוֹסְן גְרִים צָארְן וַיַּשְׁלִכֵם אוּנ עֶר הָאט זַייא פַר וָוארְפְן אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת צוּ אַפְרֶעמְד לַאנְד כַּיּוֹם הַזֶּה אַזוֹ וִויא דֶם דָאזִיגְן טָאג׃ (כח) הַנִּסְתָּרוֹת לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ דִי פַאר בָּארְגִינֶע עֲבֵירוֹת וָואס אַמֶענְטְשׁ טוּט פַר בָּארְגִינֶר הַייט קֵיינֶר וַוייסְט נִיט אַז עֶר הָאט גְטָאן דִיא עֲבֵירָה וָועט גָאט אַלֵיין דֶם מֶענְטְשְׁן שְׁטְרָאפְן וְהַנִּגְלוֹת אוּנ דִיא עֲבֵירוֹת וָוס דֶר מֶענְטְשׁ טוּט אָפְן וָואס מֶען וַוייסְט אַז עֶר הָאט גְטָאן דִיא עֲבֵירָה לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם דָאס גְהֶער צוּ אוּנְז אוּנ צוּ אוּנְזֶערִי קִינְדֶר בִּיז אֵייבִּיג אַז מִיר זָאלְן שְׁטְרָאפְן דֶעם מֶענְטְשְׁן. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט אַז מֹשֶׁה הָט אַזוֹ צוּ זַייא גְזָאגְט טָאמֶר וָועט אִיר וָועלְן זָאגְן דָא שְׁטֵייט אִין פָּסוּק פֶּן יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ ער דָאס אִיז טַייטְשׁ טָאמֶר אִיז פַר הַאנְדְן צְוִוישְׁן אַייךְ אַיין מֶענְטְשׁ וָואס עֶר וָועט זִינְדִיגְן אוּנ דֶר נָאךְ שְׁטֵייט וְרָאוּ אֶת מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא וגו׳ דָאס אִיז טַייטְשׁ אוּנ זַייא וָועלְן זֶעהְן דִיא מַכּוֹת פוּן דֶם לַאנְד וִוילְסְטוּ דָאךְ שְׁטְרָאפְן דָאס גַאנְצֶע לַאנְד פַר דִיא זִינְד פוּן אַיין מֶענְטְשְׁן וָועט אִיר וָועלְן זָאגְן וִויא קָאן אַמֶענְטְשׁ וִויסְן דִיא בַּהַאלְטֶענֶע זַאכְן פוּן זַיין חַבֵר דָאס הֵייסְט פוּן וַואנֶען קָאנֶען מִיר וִויסְן דִיא עֲבֵירוֹת וָואס אֵיינֶר טוּט פַאר בָּארְגִינֶר הַייט אַז מִיר זָאלְן אִים דֶר פַאר שְׁטְרָאפְן דְרוּם זָאגְט דֶר פָּסוּק הַנִּסְתָּרוֹת דִיא עֲבֵירוֹת וָואס אֵיינֶר טוּט בְּסֵתֶר לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ דָאס אִיז צוּ אוּנְזֶר גָאט כְּלוֹמֶר גָאט וַוייסְט וֶוער עֶס זִינְדִיגְט בְּסֵתֶר וָועט עֶר דֶעם מֶענְטְשְׁן אַלֵיין שְׁטְרָאפְן אָבֶּר נִיט קֵיין רַבִּים וְהַנִּגְלוֹת אָבֶּר דִיא עֲבֵירוֹת וָואס אֵיינֶר טוּט בְּגָלוּי לָנוּ וּלְבָנֵינוּ דָאס גְהֶער צוּ אוּנְז אוּנ

אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ
אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כה וַיֵּלְכוּ
וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ
לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּם וְלֹא
חָלַק לָהֶם׃ כו וַיִּחַר־אַף יְהוָה
בָּאָרֶץ הַהִוא לְהָבִיא עָלֶיהָ אֶת־
כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה׃
כז וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמָתָם
בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל

ת״א ויפגם כ׳ עם ק׳. וישלכם

עִמְּהוֹן בְּאַפָּקוּתֵיהּ
יָתְהוֹן מֵאַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ כה וַאֲזַלוּ
וּפְלַחוּ לְטַעֲוַת עַמְמַיָא
וּסְגִידוּ לְהוֹן דַחֲלָן דִי
לָא יְדַעֲנוּן וְלָא אוֹטִיבָא
לְהוֹן׃ כו וּתְקֵף רֻגְזָא
דַיְיָ בְּאַרְעָא הַהִיא
לְאַיְתָאָה עֲלַהּ יָת
כָּל לְוָטַיָא דִכְתִיבִין
בְּסִפְרָא הָדֵין׃
כז וְטַלְטְלִנּוּן יְיָ מֵעַל
אַרְעֲהוֹן בִּרְגַז וּבְחֵמְתָא
וּבִתְקוֹף רְגַז וְאַגְלְנוּן
לארעא

בעל הטורים

דגבי מנשה לשון מתירה שנעשה לו מתירה בדקיע: (כה) וישתחוו. מלא וי״ו ה״ה שאר עבודה שהוא כעין פנים: (כז) באף ובחמה ובקצף. בגימטריא שבטים כנגד שבטים שהם של גלות בבל: וישלכם. למ״ד גדולה וחסר יו״ד לומר שאין

רש״י

נמלא ספר התורה דבוקים זל״ז לפיכך ל׳ זכר נופל אחריו שהל׳ נופל על הספר: (כה) לא ידעום. לא ידעו בהם ש גבורת אלהות: ולא חלק להם. לא נתנם לחלקם. ואונקלוס תרגם ולא אוטיבא להון לא הטיבו להם שום טובה. ולשון לא חלק אותו אלוה שבחרו להם לא חלק להם שום נחלה ושום חלק: (כז) ויתשם ה׳. כתרגומו וטלטלינון וכן (ירמיה יב) הנני נותשם מעל אדמתם:

שפתי חכמים

ל׳ קנאה וע״ל בריש פ׳ פנחס ושם מבואר היטב: ש) והא דמהפך רש״י ופי׳ באלה על סדר הקרא משום דבא להוכיח מה דכתיב בקרא לא ידעום היינו לא ידעו בהם גבורות אלהות מדכתיב לא חלק להם באלה נתנם לחלקם א״כ פשיטא הוא שלא ידעוה לא ידעום ר״ל. אלא על כרחך לא ידעו בהם גבורות אלהות. והרא״ם פירש מפני שהיה לו לומר הסדר לא חלק להם ולא ידעום כדי לומר תחלה שאותן האלוהות שהשתחוו להם אינם מהמת שנתנם להם השם לחלקם ואח״כ בא לומר גם לא נהרו אותם הם מעצמם

פירוש ע״ט

ווייל זייא האבן פר לאזט דם ברית פון זייערי עלטרן אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם וואס גאט האט מיט זייא כורת ברית געוועזן בְּהוֹצִיאוֹ אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אז ער האט זייא אויס גצויגן פון דעם לאנד מצרים כלומר וואס גאט האט כורת ברית געוועזן מיט זייערי עלטערן אז זיי זאלן איהם דינן אונ זייא האבן עובר געוועזן: (כה) וַיֵּלְכוּ וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים אונ זייא זענן גגאנגן אונ האבן גדינט פרעמדי אפ געטר וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אונ האבן זיך צו זייא גבוקט אֱלֹהִים אפעלכי אפ געטר אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּם וואס זייא קענן ניט כלומר זייא האבן אין זייא ניט דר קענט קיין שום גבורה פון אגאט

ולא חָלַק לָהֶם אונ גאט האט דיא עבודת כוכבים ניט אפ גטיילט צו זייער חלק זייא זאלן זייא דינן. אדר אזו איז דער פשט אֱלֹהִים לא יְדָעוּם דיא אפ געטר האבן זיי ניט גטאן קיין שום טובה וְלֹא חָלַק לָהֶם אונ זייא האבן צו זייא ניט אפ גטיילט קיין שום חלק אונ קיין שום נחלה דריבר: (כו) וַיִּחַר אַף יְיָ בָּאָרֶץ הַהִוא אונ עס האט גגרימט דר צארן פון גאט אין דם דאזיגן לאנד לְהָבִיא עָלֶיהָ אֶת כָּל הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה צו ברענגן אויף איר אלע דיא קללות וואס שטייט אין דם ספר: (כז) וַיִּתְּשֵׁם יְיָ מֵעַל אַדְמָתָם אונ גאט האט זייא פר שטוסן אדר פר ווארפן פון זייער

אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ
אֶת־מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא וְאֶת־
תַּחֲלֻאֶיהָ אֲשֶׁר־חִלָּה יְהוָה בָּהּ׃
כב גָּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה כָל־אַרְצָהּ
לֹא תִזָּרַע וְלֹא תַצְמִחַ וְלֹא־יַעֲלֶה
בָהּ כָּל־עֵשֶׂב כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם
וַעֲמֹרָה אַדְמָה וּצְבֹיִים וצבוים קרי
אֲשֶׁר הָפַךְ יְהוָה בְּאַפּוֹ וּבַחֲמָתוֹ׃
כג וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מֶה עָשָׂה
יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חֳרִי
הָאַף הַגָּדוֹל הַזֶּה׃ כד וְאָמְרוּ עַל
אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי

ת"א ואמרו על שם.

אבתם

דְּיֵיתֵי מֵאַרְעָא רְחִיקָא
וְיֶחֱזוֹן יָת מַחֲתָא
דְּאַרְעָא הַהִיא וְיָת
מַרְעָהָא דִּי אַמְרַע יְיָ
בַּהּ ׃ כב גָּפְרִיתָא
וּמִלְחָא יְקִידַת כָּל
אַרְעַהּ לָא תִזְדְּרַע וְלָא
תַצְמַח וְלָא יִסַּק בַּהּ
כָּל עִשְׂבָּא כְּמַהְפֶּכְתָּא
דִּסְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה
וּצְבוֹיִם דִּי הֲפַךְ יְיָ
בְּרָגְזֵהּ וּבְחֶמְתֵּהּ ׃
כג וְיֵימְרוּן כָּל עַמְמַיָּא
עַל מָה עֲבַד יְיָ כְּדֵין
לְאַרְעָא הָדָא מָא תְקוֹף
רָגְזָא רַבָּא הָדֵין ׃
כד וְיֵימְרוּן עַל דִּשְׁבָקוּ
יָת קְיָמָא דַּיְיָ אֱלָהָא
דַּאֲבָהָתְהוֹן דִּי גְזַר

עמהון

פירוש רשב"ם

לא יאמרו מבלי יכולת ה' כמו שפירשתי אצל ואתפלל

בעל הטורים

בעכו"ס יותר מכולם : הלם . ב' במס' אחרי עניני דין ואידך וכהלר לו הלם את פני ה' וגו' ויעתר לו ודרשינן ויעתר לו מלמד שחפר הקב"ה חתירה תחת כסא הכבוד וקבלו בתשובה והיינו מה הלם דהכא ל' שבירה כאכן אף הלם

רש"י

הזה ל' זכר מוסב על הספר וע"י פיסוק הטעמים נתונה תחת בספר והתורה הזאת דבוקים זה בזה כן נחלקים לשתי לשונות בפרשת הקללות הפפחא לכן אמר הזאת וכאן הטפחא נתונה תחת התורה

פירוש ע"ט

אַייךְ וְהַנָּכְרִי אוּנ דֶר פְרֶעמְדֶר אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וָואס עֶר וָועט קוּמֶן פוּן אַוֵּויט לַאנְד וְרָאוּ אֶת־ מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא אוּנ זֵייא וָועלְן זֶעהְן דִיא מַכּוֹת פוּן דֶם דָאזִיגְן לַאנְד וְאֶת תַּחֲלוּאֶיהָ אוּנ אִירֶע קְרֶענְק אֲשֶׁר חִלָּה יְיָ בָּהּ וָואס גָאט הָאט גְמַאכְט קְרֶענְקְן אִין אִיר ׃ (כב) גָּפְרִית שְׁוֶועבְל וָמֶלַח אוּנ זַאלְץ שְׂרֵפָה כָּל אַרְצָהּ הָאט פַאר בְּרֶענְט אִיר גַאנְץ לַאנְד לֹא תִזָּרַע זִיא קָאן נִיט גְזֵייעֶט וָוערְן וְלֹא תַצְמִיחַ אוּנ עֶס וָועט דְרוֹף נִיט שְׁפְּרָאצְן וְלֹא יַעֲלֶה בָהּ כָּל עֵשֶׂב אוּנ עֶס וָועט נִיט אוֹף גֵייְן דְרוֹף קֵיין שׁוּם

פירוש ע"ט

גְרָאז כְּמַהְפֵּכַת אַזוֹ וִויא דָאס פַר קֶערוּנְג פוּן דִיא פִיר שְׁטֶעט סְדוֹם עֲמוֹרָה אַדְמָה אוּנ צְבוֹיִם אֲשֶׁר הָפַךְ יְיָ בְּאַפּוֹ וּבַחֲמָתוֹ וָוס גָאט הָט פַאר קֶערְט מִיט זַיין צָארְן אוּנ מִיט זַיין גְרִים צָארְן ׃ (כג) וְאָמְרוּ כָּל הַגּוֹיִם אוּנ אַלֵי פֶעלְקֶר וָועלְן זָאגְן עַל מֶה עָשָׂה יְיָ כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת אִיבֶּר וָואס פַאר אַזַאךְ הָאט גָאט אַזוֹ גְטָאן צוּ דֶם דָאזִיגְן לַאנְד מֶה חֳרִי הָאַף הַגָּדוֹל הַזֶּה וָואס אִיז דֶר דָאזִיגֶר גְרוֹסֶר גְרִים צָארְן ׃ (כד) וְאָמְרוּ וָועלְן זֵייא זָאגְן אִיבֶּר דֶם הָאט גָאט דָאס גְטָאן עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית אֲבוֹתָם

ווייל

הַצְּמֵאָה׃ יט לֹא־יֹאבֶה יְהוָה סְלֹחַ
לוֹ כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ
בָּאִישׁ הַהוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל־הָאָלָה
הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמָחָה יְהוָה
אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃
כ וְהִבְדִּילוֹ יְהוָה לְרָעָה מִכֹּל
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אָלוֹת הַבְּרִית
הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה׃
כא וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם
אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנָּכְרִי

ת"א לא יאבה שם.

אשר

אונקלוס

שְׁלוּתָא עַל זְדָנוּתָא׃
יט לָא יֵיבֵי יְיָ לְמִשְׁבַּק
לֵהּ אֲרֵי בְּכֵן יִתְקֵף
רֻגְזָא דַיְיָ וְחֶמְתֵּהּ
בְּגַבְרָא הַהוּא וְיִדְבְּקוּן
בֵּהּ כָּל לְוָטַיָא דִּכְתִיבִין
בְּסִפְרָא הָדֵין וְיִמְחֵי יְיָ
יָת שְׁמֵהּ מִתְּחוֹת
שְׁמַיָא׃ כ וְיַפְרְשִׁנֵּהּ יְיָ
לְבִישָׁא מִכֹּל שִׁבְטַיָא
דְיִשְׂרָאֵל כְּכֹל לְוָטֵי
קְיָמָא דִּכְתִיבִין בְּסִפְרַ
אוֹרַיְתָא הָדֵין׃
כא וְיֵימַר דָּרָא בַתְרָאָה
בְּנֵיכוֹן דִּי יְקוּמוּן
מִבַּתְרֵיכוֹן וּבַר עַמְמִין

דייתי

בעל הטורים

(כ) והבדילו ה' לרעה. בגימ' הנה זה ירבעם: (כא) אשר יקומו מאחריכם. ר"ת אחאב ירבעם מנשה שהם הרשיעו

פירוש רשב"ם

שובע: כי בשרירות לבי. אלא בשרירות: (יט) כי אז יעשן. לא יאבה סלות לו אלא אז יעשן על אשר עזבו.

רש"י

(יט) יעשן אף ה'. ע"י כעס הגוף מתחמם והעשן יוצא מן האף וכן (ש"ב כב) עלה עשן באפו ואע"פ שאין זו לפני המקום הכתוב משמיע את האוזן כדרך שהיא רגילה ויכולה לשמוע כפי דרך הארץ: וקנאתו. ל' חמה אינפרמנ"ט (אייפער) אחיזת לבישת נקמה ר"ל ואינו מעביר על המדה: (כ) הכתובה בספר התורה הזה. ולמעלה הוא אומר (לעיל כח) בספר התורה הזאת גם כל חלי וכל מכה וגו' הזאת ל' נקבה מוסב על התורה

שפתי חכמים

למען שאוסיף מפני שכפות מקור ויכול למען ביספה העובר הוא וגם הוסיף מלת לו כי לולא מלת לו לא יוכן למי אוסיף ובלי תוספת פורעניות יובן שיוסיף השגגות על הזדונות פירוש שיחשבו זדונות כשגגות או ההיפוך ופירוש כל קרא ככי הוא פעולותיו אלו שהולך אחרי שרירות לבו הם הנה לו שאוסיף לו פורעניות השגגות עם פורעניות הזדונות. רא"ם: ר' רצונו בזה ואיך שייך לומר אנקמה

פירוש ע"ט

אוף נאר. הַיְנוּ אוף דיא שְׁגָגוֹת אונ אוף דיא זְדוֹנוֹת: (יט) לֹא יֹאבֶה יְיָ סְלוֹחַ לוֹ גָאט וועט אים ניט ווֶעלֶן פַר גֶעבְּן כִּי אָז וָוארוּם דֶעמְסְטְמָאל יֶעְשַׁן אַף יְיָ עֶס ווָעט רֵייכֶערְן דֶר צָארְן פוּן גָאט כְּלוֹמַר גָאט ווָעט צֶערְנְן אוף דֶם מֶענְטְשְׁן וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא אונ זַיין רֶעכִינוּנְג ווֶעט זַיין אין דֶם זֶעלְבִּיגְן מֶענְטְשְׁן וְרָבְצָה בּוֹ אונ עֶס ווָעט הוּעֶרְן כְּלוֹמַר עֶס ווָעט זִיךְ בַּהֶעפְטְן אין אִים כָּל הָאָלָה גָאר דִי קְלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וָואס זיא אִיז גְשְׁרִיבְּן אין דֶם דָאזִיגְן סֵפֶר וּמָחָה יְיָ אֶת שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם אונ גָאט ווֶעט מַאכְן אָפּ מֶעקְן זַיין נָאמֶן פוּן אוּנְטֶער דֶם הִימֶל דָאס הֵייסְט פוּן דֶער גַאנְצֶער ווֶעלְט: (כ) וְהִבְדִּילוֹ יְיָ לְרָעָה אונ גָאט ווָעט אִים אָפּ שֵׁיידְן צוּ בֵּייזְן מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל פוּן אַלֶע דיא שְׁבָטִים פוּן דִי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אָלוֹת הַבְּרִית אַזוֹ וִויא אַלֶע דיא קְלָלוֹת פוּן דֶם בְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וָוס עֶס אִיז גְשְׁרִיבְּן אין דֶר דָאזִיגֶר סֵפֶר תּוֹרָה: (כא) וְאָמַר אונ עֶר ווֶעט זָאגְן הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן דֶר דוֹר ווָס ווֶעט קוּמֶן נָאךְ זַייא בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם אַייעֶרִי קִינְדֶר וָואס ווֶעלְן אוף שְׁטֵיין נָאךְ

וְלַעֲנָה׃ יח וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה אֶת־ הַצְּמֵאָה

ת"א למען ספות. סנהדרין עו׃

מְרָרַר חֶטְאִין א
זְדוֹנָא׃ יח וִיהֵ
בְּמִשְׁמְעֵהּ יָת פִּתְגָּמֵ
מוֹמָתָא הָדָא וְיַחְשֵׁ
בְּלִבֵּהּ לְמֵימַר שְׁלָמָ
יְהֵי לִי אֲרֵי בְּהִרְהוּ
לִבִּי אֲנָא אָזֵיל בְּדִי
לְאוֹסָפָא לֵהּ חֶטְאֵ
שָׁלוּתָא׃

פירוש רשב"ם

(יח) **למען ספות** הרוה. המזיד שמתוך שובע הוא חוטא: הצמאה: לתיאבון שאינו רשע כעושה להכעיס מת

שפתי חכמים

היה קשה להרב רש"י בעצמו כמו שפירש לעיל ועוד דקרא משמע דקאי אע"א וא"כ איך פירש הוא דקאי אהעברת ברית אלא הוא מלשון רש"י והא דנקט קרא דפן יש בכם שורש וגו' ולא נקט פן יש בכם איש או אשה וגו' דרצונו של רש"י לתרץ תרתי פן יש בכם ל"ל ורצה לפרש שמה שכתב פעם אחרת פן יש בכם הוא מפני שהראשון מדבר בע"א והשני בקבלת הברית כאלו אמר שמא יש בכם אשר לבבו פונה היום מעם ה' ללכת אחרי ע"א או שמא יש בכם אשר לבבו פונה היום מלקבל עול הברית ויהיה מלת היום קאי אתרוייהו בשניהם יחד היינו היום לקבל הברית. הרא"ם: ע' כגידין מין עשב מר הוא וכן מרה כלענה במשלי לענה וראש באיכה ות"י גידין: פ' רצה לומר אם לא ישיגו הקללות מה ברכה יש בזה אם לא יהיה לו מעלה יתירה כלומר רב טוב. לכך פי' ברכת שלום כלומר בשום שלום וכו ברכה כדכתיב ה' יברך את עמו בשלום והוא ברכה של שלום והשוב בלבו: צ' דקשה לו כיון דכתיב כי בשרירות לבי אלך משמע שהוא מזיד וא"כ מאי למען ספות הרוה וגו' והירך למען אוסיף לו פורעניות וגו'. וק"ל: ק' קשה בזה כמה ענינים שפי' ספות מלשון תוספת ולא מענין כלייה כמו פן תספה ועוד שינה ואח

רש"י

ולענה. שרש מגדל עשב מר ע' כגידין שהם מרים כלומר מפרה ומרבה רשע בקרבכם: (יח) **והתברך בלבבו.** לשון ברכה יחשוב בלבו ברכת שלום פ' לעצמו לאמר לא יבואוני קללות הללו אך שלום יהיה לי: **והתברך.** בנדיר"א שוי"ר בלעז (ווירד זיך זעגנען) כמו והתגלח והתפלל. **בשרירות לבי אלך.** במראית לבי כמו (במדבר כד) אשורנו ולא קרוב כלומר מה שלבי רואה לעשות: **למען ספות הרוה.** לפי שאוסיף פורענות צ' על מה שעשה עד הנה בשוגג והייתי מעביר עליהם ועכשיו עשה שנצרפים עם המזיד ק' ואפרע ממנו הכל וכן ת"א בדיל לאוספא ליה חטאי שלותא על זדונותא שאוסיף לו אני השגגות על הזדונות. **הרוה.** שוגג שהוא עושה כאדם שכור שעושה שלא מדעת: **הצמאה.** שהוא עושה מדעת ובתאוה

פירוש ע"ם

דאש וְלַעֲנָה אַין וָוארְצִיל וָואס בְּלִיעֶט אַזֶעלְכֵי
קְרֵייטֶעכֶר וָואס זֶענֶן בִּיטֶער וִויא גַאל אוּנ
וָוערְמוּט כְּלוֹמַר עֶס וָועט מְגוּדָל וֶוערֶן צְוִוישֶׁן
אַיךְ אַיין רָשָׁע׃ (יח) וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת דִּבְרֵי
הָאָלָה הַזֹּאת אוּנ עֶס וָועט זַיין אַז עֶר וָועט
הֶערֶן דִיא רֵייד פוּן דֶר דָאזִיגֶר קְלָלָה וְהִתְבָּרֵךְ
בִּלְבָבוֹ אוּנ עֶר וָועט זִיךְ בַּארִימֶען אָדֶער עֶר
וָועט זִיךְ טְרַאכְטֶן אִין זַיין הַארְצֶן אַבְּרָכָה
פוּן שָׁלוֹם לֵאמֹר אוּנ עֶר וָועט זָאגֶן דִיא
קְלָלוֹת וֶועלֶן אוֹיף מִיר נִיט קוּמֶען נָאר שָׁלוֹם
יִהְיֶה לִי עֶס וָועט צוּ מִיר זַיין שָׁלוֹם כִּי בִּשְׁרִרוּת
לִבִּי אֵלֵךְ אַז אִיךְ וֶועל גֵיין אִין לוּגוּנג פוּן
מֵיין הַארְצֶן כְּלוֹמַר וָואס מֵיין הַארְץ זֶעהְט
אוּנ גְלוּסְט דָאס וֶועל אִיךְ טָאן לְמַעַן פוּן

פירוש ע"ם

וֶוענֶן סְפוֹת הָרָוָה אֶת הַצְּמֵאָה מֶערֶן דִיא זֶע
מִיט דִיא דָארְשְׁט. רש"י שְׁרַייבְּט דִי זֶע
הַייסְט עֲבֵירוֹת וָואס אַמֶענְטְשׁ טוּט אוּ
גֶעוֶוען מַחֲמַת עֶר אִיז זַאט אוּנ מַחֲמַת שִׁכְרוּ
נִיט מִיט זַיין ווִילֶן אוּנ דִיא דָארְשְׁט הֵייסְ
עֲבֵירוֹת וָואס אַיין מֶענְטְשׁ טוּט בְּמֵזִיד אַ
וִויא אַיינֶער אִיז דָארְשְׁטִיג אוּנ גְלוּסְט צוּ
זַאךְ אוּנ אַזוֹי אִיז דֶער פְּשַׁט לְמַעַן פוּן וָוע
דִיא שְׁלֶעכְטֶע מַעֲשִׂים וָואס אִיר וָועט הַייִנ
טָאן בְּמֵזִיד וֶועלֶן זֵייא גוֹרֵם זַיין אַז אֲפִי
דָאס וָואס עֶר הָאט בִּיז אַהֶער גֶטָאן בְּשׁוֹ
אוּנ אִיךְ הָאבּ אִים מוֹחֵל גֶוֶועזֶן וֶועל אִ
דָאס מְצָרֵף זַיין צוּ דִיא עֲבֵירוֹת וָואס עֶ
טוּט הַיינְט בְּמֵזִיד אוּנ וֶועל אִים שְׁטְרָא

אוף

טז וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֵת
גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר
עִמָּהֶם: יז פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־
אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שֵׁבֶט אֲשֶׁר
לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם
הָהֵם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ
ולענה

ת"א ותראו. אס פ"ו נג

אונקלוס

עֲבַרְתּוּן: טז וַחֲזֵיתוּן
יָת שִׁקּוּצֵיהוֹן וְיָת
טַעֲוָתְהוֹן אָעָא וְאַבְנָא
כַּסְפָּא וְדַהֲבָא דִּי
עִמְּהוֹן: יז דִּילְמָא אִית
בְּכוֹן גְּבַר אוֹ אִתְּתָא
אוֹ זַרְעִית אוֹ שִׁבְטָא
דִּי לִבֵּהּ פָּנֵי יוֹמָא דֵּין
מִדַּחַלְתָּא דַּיְיָ אֱלָהָנָא
לִמְהַךְ לְמִפְלַח יָת
טַעֲוַת עַמְמַיָּא הָאִנּוּן
דִּילְמָא אִית בְּכוֹן גְּבַר

בעל הטורים

כמו שלא שזרו צפרות להגנא לפסולין: (יז) פרה. חסר וי"ו קרי ביה פרש רמז כפרה סוררה סרר ישראל:

רש"י

ל האומות עו"א ושמא יטה לב אחד מכם אותו ללכת אחריהם: (טז) ותראו את שקוציהם. על שם שהם מאוסים כשקצים: גלוליהם. שמוסרחי' ומאוסין כגלל: עץ ואבן. אותם של עצים ושל אבנים ראיתם בגלוי מ לפי שאין העו"א ירא שמא יגנבו אבל של כסף וזהב עמהם בחדרי משכיתם הם לפי שהם יראים שמא יגנבו: (יז) פן יש בכם וגו'. לפיכך אני צריך להשביעכם: פן יש בכם. שמא נ יש בכם: אשר לבבו ס פונה היום. מלקבל עליו הברית: שרש פרה ראש

שפתי חכמים

ועוד י"ל כי ברא כרעיה דאבוה הוא וכיון שהאבות קבלו הבנים הבאים אחריהם גם כן בכלל הברית: ל דק"ל מאי נתינת טעם הוא אמה שלפניו האת אשר איננו פה עמנו היום ל"פ שראיתם וכו' עד לפיכך אני צריך להשביעכם כלומר נתינת טעם אשלפני פניו אלעברך בברית וגו' וק"ע הוא למה היה הקב"ה חושד לישראל שיעבדו ע"א וצריך להשביעם על זה אלא לכך היה חושדן שאמר להם לפי שראיתם כו' ושיין שני פסוקים הללו כי אתם ידעתם וגו' ותראו את שקוציהם וגו' הם דבוקים עם פן יש בכם הבא אחריהם ויחסר וי"ו מן מלת פן וגו' ל"פ ותראו וגו' אחר פן יש בכם: מ ר"ל אמאי שינה הקרא בלשונו וכתב בעץ ובאבן אשר ראו ובכסף ובזהב לא כתב תראו:

נ יש מקשים והא כתיב לעיל בפרשת ואתחנן פן תשכח את הדברים ופן תשא עיניך וגו' ובפ' עקב פן יפתה לבבכם ולא פי' שם שהוא ל' שמא ולפי מה שפירש הרא"ם דהאי פן יש בכם הוא מדברי רש"י ולא בא לפרש אלא משום חבור הקרא נקט אותו רש"י נ"ק ולא מידי ואפילו בלאו הכי נמי י"ל דהא דפירש"י כאן פי' של פן ולא לעיל יש לומר דלעיל הוא לשון לא תעשה כמו שאמרו בכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה אבל הכא ע"כ ליכא לפרש שהוא לא תעשה כלומר שלא יעשה זאת דהא כתיב פן יש בכם דמיירי בהו לכן פירש"י שהוא לשון שמא: ס זהו מלשון רש"י ולא שרש"י מפרש עכשיו הא דכתיב בקרא שמא יש בכם אשר לבבו כו' ותדע דהל"ל

פירוש ע"ט

איבר גפארן צווישן דיא פעלקר אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם וואס איר זייט איבר גפארן: (טז) וַתִּרְאוּ אונ איר האט גזעהן אֶת גִּלּוּלֵיהֶם זייערי אום ווירדיגקייט דאס הייסט זייער עבודת כוכבים ומזלות עֵץ וָאֶבֶן וואס זייא זענן פון האלץ אונ פון שטיין כֶּסֶף וְזָהָב אונ דיא וואס זייא זענן גמאכט גוואָרן פון זילבר אונ פון גאלד אֲשֶׁר עִמָּהֶם וואס זייא האלטן זייא ביזא זיך אין זייערי חדרים ניט אויף דר גאס. אונ טאמר וועט איינם פון אייך זיין הארץ אן רייזן ער זאל אויך דינן צו זייא אזו וויא וויטר שטייט דרום מוז איך אייך בשווערן: (יז) פֶּן יֵשׁ בָּכֶם טאמער איז פאר האנדן צווישן אייך אִישׁ איין מאן אדר אִשָּׁה איין אִשָּׁה או אדר אמשפחה אדר איין שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פּוֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם יְיָ וואס זיין הארץ וועט היינט אפ קערן פון אונזר גאט לָלֶכֶת צו גיין לַעֲבוֹד אֶת אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם צו דינן די אפ געטר פון דיא דאזיגע פעלקר פֶּן יֵשׁ בָּכֶם טאמר איז פר האנדן צווישן אייך שׁוֹרֶשׁ פּוֹרֶה

לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃ יג וְלֹא
אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת־
הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאָלָה הַזֹּאת׃
יד כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד
הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר
אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם׃ שלישי טו כִּי־
אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר־יָשַׁבְנוּ
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ
בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם׃
ותראו

לְאַבְרָהָם לְיִצְ[חָק]
וּלְיַעֲקֹב׃ יג וְלָא עִמְּכ[וֹן]
בִּלְחוֹדֵיכוֹן אֲנָא גָ[זַר]
יָת קְיָמָא הָדֵא וְ[יָת]
מוֹמָתָא הָדָא׃ יד אֲ[רֵי]
יָת מַן דְּאִיתוֹהִי הָכָ[א]
עִמָּנָא קָאֵם יוֹמָא דֵ[ין]
קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא וְ[יָת]
מַן דִּי לֵיתוֹהִי הָכָ[א]
עִמָּנָא יוֹמָא דֵין
טו אֲרֵי אַתּוּן יְדַעְתּ[וּן]
יָת דִּי יְתֵבְנָא בְּאַרְעָ[א]
דְמִצְרָיִם וְיָת דִּי עֲבַרְנָ[א]
בְּגוֹ עַמְמַיָּא [דִּי]
עברתון

ת"א ולא אתכם נדרים כב שבועות לט: כי את אשר ישנו פה שבת קמו שבועות שם ס' האשר פ' לג לך: אשר עברנו פקרים מ"ד פי"ג ו

שפתי חכמים

לכרות וכו' לפי שהדבר נשבע לאבותיך שלא להחליף כו' לכך הוכרח להכניסם כו': ח פי' שעל ידי הקללות האלה נזהרין מלעבור המצות לעולם ועוד שהם ממרקין העונות ותקיו חיים וקיימים לעולם וכן אמרו פ"ק דע"ז (דף ד) ובמס' ברכות (דף ה): ט בזה מוכח שדבר משה דברי פיוסים שלא תקשי היך שייך שדבר פיוסים הרי כל הפרשה משמע תוכחה וגם לעיל מיניה הכל תוכחה: י דלטעם ראשון קשה דהא לפי מלב"ל הפרשה כולה תוכחה ולא פיוס ל"פ ד"א כו' ולפי ד"א קשה למה אמר אתם נצבים היום יום דכתיב בקרא נ"ל: כ ולא יתכן לפרש כמשמעו אף שאיננו פה שהלכו להם דהרי כתיב אתם נצבים היום כולכם ועוד יש לומר היך שייך לכרות ברית עם מי שאינו פה דלמא אם היה בא מן הדרך והיה פה לא היה מק[בל] הברית אבל אי קאי על העתידים לבוא א"ש דאף אם הגופים לא היו פה הכל שהנשמות היו פה וקבלו הבר[ית]

רש"י

שהכה ומלאכין ח' אתם לפניו ואף הפרשה שלמע[לה] מזו ט' פיוסין הם אתם ראיתם אשר עשיתי וגו' ד"א אתם י' נצבים לפי שהיו ישראל יוצאין מפר[נס] לפרנס ממשה ליהושע לפיכך עשה אותם מצבה כ[די] לזרזם וכן עשה יהושע וכן שמואל (שמואל א' י[ב]) התיצבו ואשפטה אתכם כשיצאו מידו ונכנסו לידו [של] שאול: (יד) ואת אשר איננו פה. ואף ע[ם] דורות כ העתידים להיות: (טו) כי אתם ידעת[ם] וגו' ותראו את שקוציהם. לפי שראית[ם]

פירוש ע"ט

משֶׁה צוּ זַייא גְזָאגְט וַוייל גָאט הָאט אַייךְ צוּ גְזָאגְט אוּנ הָאט גְשְׁוואָרְן צוּ אַייעֶרֶע עֶלְטֶרְן עֶר זָאל זַייעֶרֶי קִינְדֶר אִיבֶּר עֶרְפִּילְן דָאס בִּינְדְרֶענִיס דְרוּם הָאט עֶר אַייךְ גְבוּנְדְן מִיט דִיא שְׁבוּעוֹת אִיר זָאלְט אִים נִיט דֶר צֶערְנְן וָוארוּם עֶר קָאן זִיךְ דָאךְ נִיט אָפּ שֵׁיידְן פוּן אַייךְ׃ (יג) וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת אוּנ נִיט מִיט אַייךְ אַלֵיין בִּין אִיךְ כּוֹרֵת דֶעם דָאזִיגְן בְּרִית וְאֶת הָאָלָה הַזֹּאת אוּנ דִיא דָאזִיגֶע שְׁבוּעָה׃ (יד) כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה בַּייעֶרְט מִיט דֶעם דָאזִיגְן וָואס עֶר אִיז פַאר הַאנְדְן דָא מִיט אוּנְז עוֹמֵד הַיּ[וֹם] וָואס עֶר שְׁטֵייט הַיינְט פַאר גָאט וְאֵת אֲ[שֶׁר] אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם אוּנ מִיט דֶם וָואס עֶר אִ[יז] נִיט פַאר הַאנְדְן מִיט אוּנְז הַיינְט כְּלוֹמְ[ר] אֲפִילוּ מִיט דִיא דוֹרוֹת וָואס זַייא וֶועלְן זַיי[ן] דָאס הֵייסְט אִיר זַייט אוֹךְ אַייךְ מְקַבֵּל אֲפִילוּ דִיא דוֹרוֹת וָואס וֶועלְן זַיין נָאךְ אַיי[ך] זָאלְן אוֹךְ הַאלְטְן דֶם בְּרִית מִיט דֶר שְׁבוּעָה (טו) כִּי אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר יָשַׁבְנוּ וָוארוּם אִי[ר] וַוייסְט אַז מִיר זֶענֶען גְוֶעזְן אִין לַאנְד מִצְרַיִ[ם] וְאֵת אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אוּנ וָואס מִיר זֶע[נֶען]

עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ׃ יא לְעָבְרְךָ
בִּבְרִית יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ אֲשֶׁר
יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ כֹּרֵת עִמְּךָ הַיּוֹם׃ שני
יב לְמַעַן הָקִים־אֹתְךָ הַיּוֹם לוֹ לְעָם
וְהוּא יִהְיֶה־לְּךָ לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר־לָךְ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ
לאברהם

אונקלוס

עַד מְלֵי מַיָּךְ׃
יא לְאַעָלוּתָךְ בִּקְיָמָא
דַּייָ אֱלָהָךְ וּבְמוֹמָתֵהּ
דַּייָ אֱלָהָךְ גָּזַר עִמָּךְ
יוֹמָא דֵין׃ יב בְּדִיל
לַאֲקָמָא יָתָךְ יוֹמָא דֵין
קֳדָמוֹהִי לְעַמָּא וְהוּא
יְהֵי לָךְ לֶאֱלָהּ כְּמָא דִי
מַלִּיל לָךְ וּכְמָא
דִי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ
לאברהם

רש"י

מלמד שבאו כנענים להתגייר בימי משה כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע וזהו האמור בגבעונים (יהושע ט) ויעשו גם המה בערמה ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים: (יא) לעברך. להיותך עובר בברית ולא יתכן לפרשו כמו להעבירך אלא כמו (לעיל ד) לעשותכם ו אותם: לעברך בברית. דרך העברה כך היו כורתי בריתות עושין מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברים בינתים כמ"ש (ירמיה לד) העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו: (יב) למען הקים אתך היום לו לעם. כל כך הוא נכנס ז לטרוח למען קיים אותך לפניו לעם: והוא יהיה לך לאלהים. לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת לכך הוא אוסר אתכם בשבועות הללו שלא תקניטוהו אחר שהוא אינו יכול להבדל מכם. עד כאן פירשתי לפי פשוטו של פרשה. ומ"א למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתים חוץ ממ"ט שבתורת כהנים הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה והרי אתם קיימין לפניו: היום. כיום הזה שהוא קיים והוא מאפיל ומאיר כך האיר לכם וכך עתיד להאיר לכם והקללות והיסורין מקיימין

שפתי חכמים

ראשיכם ושבטיכם כל חד וחד בפני עצמו קשה ראשיכם למה לי מדכתיב שבטיכם גם הראשים בכלל וגם אחר הפרטים למה לי שהרי כולן בכלל שבטיכם הם. בשלמא כשפירשו ראשיכם לשבטיכם יש לומר בהחלה נקט ראשיכם ואח"כ זקניכם ואח"כ שוטריכם ואח"כ כל ישראל מחשוב חשוב קודם אבל אי שוס ראשיכם ושבטיכם שרי מילי א"כ ראשיכם ל"ל וכי תימא א"כ אמאי כתיב ראשיכם ולא כתיב ראשי שבטיכם די"ל ללמדנו דנשיא הדור הוא שקול כנגד כל הדור: ד ואין הכוונה לומר שרימו את משה כמו שרימו את יהושע ח"ו שרימו את מי שנאמר עליו בכל ביתי נאמן הוא אלא שבאו אליו להשלים עמו ולא קבלן ונתנן לחוטבי עצים ולשואבי מים ופי' גם המה וגו' שבאו הכל לא שיכלו לרמות אותו: ה ר"ל אתה בעצמך שאתה עובר ולא ע"י אחרים וזהו שפי' ולא יתכן כו' פירוש ע"י אחרים דא"כ איך יפול אחריו לשון בברית ה' אלהיך כיון שפירש להעבירך ועוד איך יפורש לשעבירך ואם הוא מודעה רבה לקבלת הברית לאמר אנוסים היינו: ו דפי' לעשות אותם כלומר אתם מעצמכם ולא ע"י אחרים: ז ק"ל אם בא להודיענו שלמען זה אתם בכרת עמהם ברית זה לא יתכן הואיל וכתב אחריו למה כרת עמכם ברית דכתיב פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט וגו' וא"כ אמאי קאי למען שזה ל"פ כ"כ הוא נכנס לטרוח כו' כלומר רצונו דקרא להרן שלמען וגו' שלא הקשה למה היה שהקב"ה מטריח והוכר אותם בשבועה לא היה לו להזכירם אלא בהזכרה בעלמא ואם ישמעו טוב ואם לא ישמעו יתן להם עונש ככלל שאר לוויים אלא לכך נכנס כל כך

פירוש עם

מַחֲנֶה מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ פֿון דיין האָלץ העקער עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ ביז דיין וואַסער שעפּער שטייט איר היינט אַלע פֿאַר גאָט ב"ה: (יא) לְעָבְרְךָ בִּבְרִית יְיָ אֱלֹהֶיךָ דו זאָלסט איבער פֿאָרן אין ברית פֿון דיין גאָט וּבְאָלָתוֹ און אין זיין שבועה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ כֹּרֵת עִמְּךָ הַיּוֹם וואָס דיין גאָט איז מיט דיר היינט כורת ברית: (יב) לְמַעַן אום ווילן כלומר דרום האָט גאָט גמוזט קומען צו דער טרחא ער זאָל מיט

פירוש עם

דיר כורת ברית זיין און זאָל דיך באַשווערן אַז דו זאָלסט מקיים זיין די תורה הָקִים אוֹתְךָ הַיּוֹם לוֹ לְעָם כדי ער זאָל דיך אויף ריכטן היינט צו זיך פֿאַר אַ פֿאָלק וְהוּא יִהְיֶה לְךָ לֵאלֹהִים און ער וועט זיין צו דיר פֿאַר אַ גאָט כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ אַזוי וויא ער האָט גרעט צו דיר וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ און אַזוי וויא ער האָט גשוואָרן צו דיינע עלטערן צו אַבְרָהָם און צו יִצְחָק און צו יַעֲקֹב. רש"י שרייבט אַזוי האָט

ט אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם
שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כֹּל
אִישׁ יִשְׂרָאֵל׃ י טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם
וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ מֵחֹטֵב
עֵצֶיךָ

ט אַתּוּן קָיְמִין יוֹמָא דֵי
כֻּלְּכוֹן קֳדָם
אֱלָהֲכוֹן רֵישֵׁיכוֹ
שִׁבְטֵיכוֹן סָבֵיכוֹ
וְסָרְכֵיכוֹן כֹּל אֱנָ
יִשְׂרָאֵל׃ י טַפְלְכוֹ
נְשֵׁיכוֹן וְגִיוֹרָךְ דִּי בְגוֹ
מַשְׁרִיתָךְ מִלָּקֵט אָעָ
עַד

ת״א מחטב עליך יבמות עט׃

פירוש רשב״ם

(ט) אתם נצבים היום כלכם. כדכתיב לעיל ויקרא משה אל כל ישראל וגו׳׃

בעל הטורים

(ט) נצבים. כדרך שנאמר בסיני ויתיצבו בתחתית ההר
שבנבון אמר כאן אתם נצבים׃ לפני ה׳ אלהי
אלהיכם. הקים ראשיכם לאלהיכם לומר שמורא רבך כמור
שמים׃ ישראל. וסמיך ליה (י) טפכם. לומר שיהיו ישראל בעיני הראשים לגדלם ולהדריכם כטפב׃ נשיכם. וסמיך ליה וג

שפתי חכמים

א וא״ת מנ״ל הא דלמא לא כנסה אלא כל אחד ואחד עמד בהנייה שלו והוא עמד באמצע. ועוד קשה נ״ל לפרש להכניסם בברית הרי כתיב בהדיא בקרא וי״ל דמה שפירש להכניסם בברית מזה מוכח שכנסם דהרי אין כריתות ברית אלא דרך העברה כדלקמן ואם כן מדכתיב בקרא שהכניסם בברית ממילא עקרס ממקומם וכנסם יחד כדי להעבירם בברית׃ ב מדכתיב היום משמע היום מלאו ימי ובנותי ביום הזה אמות. רא״ם. א״נ דהא״ת הכי למה כינסם עכשיו יותר מכל הרבעים שנה כניהא אם הוא יום מי אתי שפיר דאם לא עכשיו אימתי אבל אם לא היה ביום מותו למה עכשיו יותר מכל מ׳ שנה׃ ג דהא״כ ה

רש״י

(ט) אתם נצבים. מלמד שכנסם א משה לפ
הקב״ה ביום מותו ב להכניסם בברית
ראשיכם שבטיכם. ג ראשיכם לשבטיכם
זקניכם ושטריכם. החשוב קודם והאח
כל איש ישראל׃ (י) מחטב עציך. (תנחומ

פירוש ע״ט

(ט) אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם איר שְׁטֵייט הַיינְט אַלֶע פַר אַייעֶר גָאט רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם אַייעֶרִי הַארְן וָואס זֵייא זֶענֶען צוּ אַייעֶרֶע שְׁבָטִים זִקְנֵיכֶם אַייעֶרִי זְקֵנִים וְשֹׁטְרֵיכֶם אוּנ אַייעֶרִי שַׁמָשִׁים כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל אוּנ אַלִי מַאנֶן פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל. רש״י שְׁרַייבְּט דֶעם טָאג וָואס מֹשֶׁה הָאט גְוָואלְט שְׁטַארְבְּן הָאט עֶר אַיין גְזַאמִילְט אַלִי יִשְׂרָאֵל גָאט זָאל מִיט זֵיי כּוֹרֵת בְּרִית זַיין דֶער מְדְרָשׁ שְׁרַייבְּט פוּן וָועסְט וָועגְן שְׁטֵייט דִיא פַּרְשָׁה אַתֶּם נִצָּבִים נִיט וַוייט פוּן דֶער תּוֹכָחָה וָואס שְׁטֵייט אִין יֶענֶר סֶדְרָה וָוארוּם אַז דִי יִשְׂרָאֵל הָאבְּן וְהֶערְט דִיא אַכְט אוּנ נַיינְצִיג קְלָלוֹת וָואס מֹשֶׁה הָאט אִין יֶענֶר סֶדְרָה גְזָאגְט חוּץ נַיין אוּנ פֶערְצִיג וָואס אִין פַּרְשָׁה בְּחֻקֹּתַי אִיז גְשְׁטַאנֶן זֶענֶען זֵייא דֶער שְׁרָאקְן גְוָוארְן אוּנ הָאבְּן גְזָאגְט וָוער וָועט קֶענְן בַּשְׁטֵיין קֶענְן
דִיא קְלָלוֹת הָאט מֹשֶׁה זֵייא אַלֶע צוּ נ
גְרוּפְן אוּנ הָאט זֵייא אָן גְהוֹבְּן אַיין צוּ רֵיי
אוּנ הָאט צוּ זֵייא גְזָאגְט אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם אִ
שְׁטֵייט הַיינְט כְּלוֹמַר איר הָט פִיל גֶעזִינְדִיגְ
צוּ הקב״ה אוּנ עֶר הָאט אַייךְ קָארְט נִי
פַר לֶענְר אוּנ איר לֶעבְּט אַלִי. אוּנ דְרוּ
שְׁטֵייט הַיּוֹם דָאס אִיז טַייטְשׁ דֶער טָאג
כְּלוֹמַר אַזוֹ וִויא דֶר טָאג הָאט אַקִיוּם אִ
אֵייבִּיג אוּנ אֵז עֶס הֵייבְּט אָן מָאג צוּ וֶוע
וֶוערְט פְרִיעֶר פִינְצְטֶר אוּנ דֶער נָאךְ וֶוער
לִיכְטִיג אַזוֹ הֶט גָאט צוּ אַייךְ גְמַאכְט לִיכְטִ
אוּנ אַזוֹ וָועט הש״י אַייךְ לִיכְטִיג מַאכְן אִ
דוּרְךְ דִיא קְלָלוֹת אוּנ דִיא יְסוּרִים הָאט אִ
אַקִיוּם פַר הש״י וָוארוּם דוּרְךְ זֵייא הָאט אִ
מוֹרָא צוּ זִינְדִיגְן אַקֶעגְן אִים׃ (י) טַפְּכֶם אַייעֶ
קְלֵיין גְזִינְר נְשֵׁיכֶם אַייעֶרִי וַוייבֶּר וְגֵרְךָ אֲ
בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ אוּנ דַיין גֵר וָוס אִיז צְוִוישְׁן דַ
מחנה

לֹא־יָאִיר לָךְ וְהָיָה־לָךְ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם וֵאלֹהַיִךְ לְתִפְאַרְתֵּךְ׃ לֹא־יָבוֹא עוֹד שִׁמְשֵׁךְ וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לָּךְ לְאוֹר עוֹלָם וְשָׁלְמוּ יְמֵי אֶבְלֵךְ׃ וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מטעו כת׳ב מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר׃ הַקָּטֹן יִהְיֶה לָאֶלֶף וְהַצָּעִיר לְגוֹי עָצוּם אֲנִי יְהוָה בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה׃

פירוש ע״ט

וְועט שׁוֹן מֶעוֹר נִיט זַיין צוּ דִיר דִיא זוּן צוּ לַייכְטְן בַּייא טָאג כְּלוֹמַר דוּא וְועסְט נִיט בַּדַארְפְן צוּ דֶער לִיכְט פוּן דֶער זוּן אוּנ צוּ דֶר לִיכְט פוּן דֶר לְבָנָה וְועסְטוּ נִיט בַּדַארְפְן עֶר זָאל לַייכְטְן צוּ דִיר אוּנ גָאט וְועט דִיר זַיין אַיין אֵייבִּיגֶע לִיכְט אוּנ דַיין גָאט וְועט דִיר זַיין צוּ אַיין שֵׁיינְקַייט׃ לֹא יָבֹא עוֹד שִׁמְשֵׁךְ עֶס וְועט שׁוֹן נִיט אוּנְטֶר גַיין דַיין זוּן אוּנ דַיין לְבָנָה וְועט נִיט וְוערְן אַיין גְטָאן וָוארוּם גָאט וְועט זַיין צוּ דִיר צוּ אַיין אֵייבִּיגֶע לִיכְט אוּנ זַיי וָועלְן זִיךְ אוּם לָאזְן דַיינֶע טְרוֹיעֶרְדִיגֶע טֶעג׃ וְעַמֵּךְ אוּנ דַיין פָאלְק זֶענְן אַלִי צַדִּיקִים אוֹף אֵייבִּיג וָועלְן זַייא יַרְשְׁנְן דָאס לַאנְד נֵצֶר מַטָּעַי זַייא זֶענְן דָאס שְׁפְּרָאצוּנְג פוּן מַיין פְלַאנְצוּנְג אוּנ זַייא זֶענְן דִיא וֶוערְק פוּן מַיינֶע הֶענְט אַז אִיךְ זָאל מִיךְ מִיט זַייא בַּארִימֶן׃ הַקָּטוֹן דֶר וָואס קְלֵיין אִיז צְווִישְׁן זַייא וְועט זַיין צוּ טוֹיזְנְט לַייט אוּנ דֶער יוּנְגְסְטֶער אוּנ דֶר שְׁלַאפְּסְטֶר פוּן זַייא וְועט זַיין צוּ אַיין שְׁטַארְק פָאלְק אֲנִי יְיָ בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה אִיךְ גָאט אִין דֶער צַייט פוּן דֶר גְאוּלָה וְועל אִיךְ זִיא אַיילְן׃ רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט אַזוֹ אִיז דֶר פְּשַׁט אַז דִי יִשְׂרָאֵל וֶועלְן פְרוּם זַיין אֲחִישֶׁנָּה וְועל אִיךְ דִיא גְאוּלָה אַיילְן צוּ בְּרֶענְגְן זִיא פַאר דֶער צַייט אוּנ וֶוען זַייא וֶועלְן נִיט פְרוּם זַיין בְּעִתָּהּ וְועל אִיךְ וַוארְטְן בִּיז דִיא צַייט פוּן דֶר גְאוּלָה וְועט קוּמֶן אוּנ וָועל זִיא דֶענְסְטְמָאל בְּרֶענְגְן׃

כוכב מישראל

(אֲנִי יְיָ בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה). ע״פ מָשָׁל אַיין אוֹרַח אִיז אַיין גְשְׁטַאנְן אִין אַיין אַכְסַנְיָא. אַמָאל אִיז עֶר גְקוּמֶן פוּן גַאס פַאר מִיטָאג עֶר הָאט גְהַאט אַנַייטִיג גְשֶׁעפְט הָאט עֶר גְוָואלְט עֶסְן מִיטָאג פְרִיעֶר. זָאגְט עֶר צוּא דִיא קֶעכִן זָאל אִים דֶער לַאנְגְן עֶסְן זָאגְט דִיא קֶעכִן עֶס אִיז נָאךְ נִיט פַארְטִיג. הָאט עֶר אִיר מַפְצִיר גְוֶועְן אוּנ זִיא הָאט אִים דֶער לַאנְגְט עֶסְן אוּנ עֶר הָאט נִיט גְהַאט קַיין הֲנָאָה וַוייל עֶס אִיז נִיט גְוֶועְן פַארְטִיג. אוּנ דִיא קֶעכִן זָאגְט צוּא אִיהְם עֶר אִיז אַלֵיין שׁוּלְדִיג וַוייל עֶר הָאט גְהַיילְט אִיז עֶס נִיט אַרוֹס גְקוּמֶן גוּט. אוֹף מָארְגְן הָאט דִיא קֶעכִן גְדַארְפְט נֵייטִיג אַוֶועק צוּ זַיין הָאט זִיא גְזָאגְט צוּא דֶעם אוֹרַח אַז עֶר זָאל קוּמֶן פַאר מִיטָאג צַייט עֶסְן אוּנ עֶר הָאט אַזוֹ גְטָאן אוּנ עֶר הָט גְהַאט אַיין הֲנָאָה. פְרֶעגְט דֶער אוֹרַח דִיא קֶעכִן. פַאר וָואס גֶעכְטְן הָאסְטוּ גְזָאגְט אַז מֶען הַיילְט זִיךְ קוּמְט נִיט אַרוֹס דָאס עֶסְן גוּט אוּנ הַיינְט הָאסְטוּ דִיךְ גְהַיילְט אוּנ עֶס אִיז גוּט. זָאגְט דִיא קֶעכִן אַז דוּא הַיילְסְט דִיךְ אִיז נִיט גוּט וַוייל דוּא בִּיסְט נִיט בָּקִי אִין דֶעם קָאכְן זָאלְסְט וִויסְן וֶוען אִיךְ זָאל וֶוערְן פַארְטִיג דוּא הַיילְסְט דִיךְ וַוייל דוּא בִּיסְט הוּנְגֶרִיג דֶער לַאנְגְט מֶען דִיר אַז עֶס אִיז נָאךְ נִיט פַארְטִיג. אָבֶּר אַז אִיךְ הַייל מִיךְ מַאךְ אִיךְ פַארְטִיג דִיא מַאֲכָלִים פַאר דִיא צַייט. הַנִּמְשָׁל אִין מִצְרַיִם הָאבְן זִיךְ דִיא יוּדְן גְהַיילְט צוּא דִיא גְאוּלָה אַיידֶר עֶס אִיז נִשְׁלַם גְוָוארְן דֶער זְמַן הַגָּלוּת דְרִיבֶּר אִיז נִיט גְוֶועְן קַיין גְאוּלָה שְׁלֵימָה. אָבֶּר לֶעָתִיד אַז יוּדְן וֶועלְן תְּחַר בִּתְשׁוּבָה זַיין וֶועט הַשֵּׁי״ת הַיילְן דִיא גְאוּלָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין אַיין גְאוּלָה שְׁלֵימָה דָאס זָאגְט דֶער נָבִיא (וְעַמֵּךְ כּוּלָּם צַדִּיקִים) אַז יוּדְן וֶועלְן זַיין אַלֶע שְׁלֵימִים וְטוֹבִים (וְהַקָּטֹן יִהְיֶה לָאֶלֶף וגו׳) דָאס בַּאוַוייזְט אַז יוּדְן זֶענְן שׁוֹן שְׁלֵימִים אוּנ אַז הַשֵּׁי״ת וֶועט זֶעהְן אַז עֶס אִיז שׁוֹן נִגְמַר גְוָוארְן בִּשְׁלֵימוּת וֶועט הַשֵּׁי״ת הַיילְן צוּא דִיא גְאוּלָה. (אֲנִי יְיָ) נָאר פַאר מִיר גָאט אִיז שַׁיין צוּא הַיילְן. וַוייל (בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה) אִיךְ וֶועל הַיילְן אַז דִיא צַייט זָאל זַיין פְרִיעֶר עֶס זָאל שׁוֹן זַיין אַלֶעס נִגְמַר בִּשְׁלֵימוּת׃

תְּעוֹפֶינָה וְכַיּוֹנִים אֶל־אֲרֻבֹּתֵיהֶם׃ כִּי־לִי ׀ אִיִּים יְקַוּוּ וָאֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ בָּרִאשֹׁנָה לְהָבִיא
בָנַיִךְ מֵרָחוֹק כַּסְפָּם וּזְהָבָם אִתָּם לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהַיִךְ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ׃
וּבָנוּ בְנֵי־נֵכָר חֹמֹתַיִךְ וּמַלְכֵיהֶם יְשָׁרְתוּנֶךְ כִּי בְקִצְפִּי הִכִּיתִיךְ וּבִרְצוֹנִי רִחַמְתִּיךְ׃
וּפִתְּחוּ שְׁעָרַיִךְ תָּמִיד יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא יִסָּגֵרוּ לְהָבִיא אֵלַיִךְ חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם
נְהוּגִים׃ כִּי־הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעַבְדוּךְ יֹאבֵדוּ וְהַגּוֹיִם חָרֹב יֶחֱרָבוּ׃ כְּבוֹד
הַלְּבָנוֹן אֵלַיִךְ יָבוֹא בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי וּמְקוֹם רַגְלַי
אֲכַבֵּד׃ וְהָלְכוּ אֵלַיִךְ שְׁחוֹחַ בְּנֵי מְעַנַּיִךְ וְהִשְׁתַּחֲווּ עַל־כַּפּוֹת רַגְלַיִךְ כָּל־מְנַאֲצָיִךְ
וְקָרְאוּ לָךְ עִיר יְהוָה צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ תַּחַת הֱיוֹתֵךְ עֲזוּבָה וּשְׂנוּאָה וְאֵין עוֹבֵר
וְשַׂמְתִּיךְ לִגְאוֹן עוֹלָם מְשׂוֹשׂ דּוֹר וָדוֹר׃ וְיָנַקְתְּ חֲלֵב גּוֹיִם וְשֹׁד מְלָכִים תִּינָקִי
וְיָדַעַתְּ כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃ תַּחַת הַנְּחֹשֶׁת אָבִיא זָהָב וְתַחַת
הַבַּרְזֶל אָבִיא כֶסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֹשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בַּרְזֶל וְשַׂמְתִּי פְקֻדָּתֵךְ
שָׁלוֹם וְנֹגְשַׂיִךְ צְדָקָה׃ לֹא־יִשָּׁמַע עוֹד חָמָס בְּאַרְצֵךְ שֹׁד וָשֶׁבֶר בִּגְבוּלָיִךְ וְקָרָאת
יְשׁוּעָה חוֹמֹתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ תְּהִלָּה׃ לֹא־יִהְיֶה־לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ

פירוש ע״ט

ערשטן אין דיא טעג פון שלמה צו ברענגן דיינע קינדר ישראל פון ווייטן אונ זייער זילבר אונ זייער גאלד וועט זיין מיט זייא דאס וועלן זייא ברענגן פון וועגן דעם נאמן פון גאט דיין גאט וואס ער איז אויף דיר אן גרופן אונ פון וועגן דעם הייליגן פון דיא ישראל וואס ער האט דיך באשיינט: ובנו אונ דיא פרעמדי קינדר וועלן בויען דיינע מויערן ווארום מיט מיין צארן האב איך דיך גשלאגן אונ מיט מיין ווילן האב איך דיך דער בארימט: ופתחו אונ דיינע טויערן וועלן תמיד אפין זיין טאג אונ נאכט וועלן זייא ניט צו גשלאסן ווערן צו ברענגן צו דיר דאס גוטס: כבוד הלבנון דר כבוד פון דם וואלד לבנון כלומר דיא גוטע ביימר פון דעם וואלד וועלן גבראכט ווערן צו דיר דיא ביימר וואס הייסן ברוש תדהר ותאשור דיא וועלן גבראכט ווערן מיט אננדר צו בשיינן דם ארט פון מיין בית המקדש אונ דאס ארט פון מיינע פיס וועל איך גאט ערליך האלטן: והלכו אליך אונ זייא וועלן גיין צו דיר איין גבויגן דיא קינדר פון דיא בבליים אונ זייא וועלן זיך בוקין אויף דיא טריט פון דיינע פיס אלע דיינע דר צערנר אונ וועלן דיך רופן גאטס שטאט די שטאט ציון פון דעם הייליגן פון דיא ישראל דם ער האט אום דער וועלט אין דיר וועלן זייא דיך רופן: תחת היותך דער פאר וואס דו ביסט גוועזן פר לאזן אונ גפיינט אונ קיינר איז ניט איבר גפארן אין דיין לאנד דער פאר וועל איך דיך מאכן צו איין אייביג גרוסקייט אונ איין פרייד ביז צו דור דורות: וינקת אונ דו וועסט וויסן אז איך גאט בין דיין העלפר אונ דיין אום לייזר וואס איך בין דער שטארקר פון יעקב: תחת הנחשת פאר דם קופר וואס מען האט ביי דיר אוועק גנומן וועל איך דיר ברענגן גאלד אונ פאר דם אייזן זילבר ותחת העצים נחשת אונ פאר דעם האלץ קופר אונ פר די שטיינר וועל איך ברענגן אייזן אונ איך וועל טאן דיינע ממונים שלום אונ דיינע באצווינגר וועל איך טאן מיט גרעכטיקייט כלומר איך וועל איבר דיר מאכן גוטע אונ ערליכע ממונים אונ הארן: לא ישמע אונ עס וועט שון ניט גהערט ווערן קיין גזילה אין דיין לאנד רובעניש אונ ברעכניש וועט ניט גהערט ווערן אין דיין גבול אונ עס וועט גרופן ווערן איין הילף אין דיינע מויערן אונ אויף דיינע טויערן וועט זיין אלוב כלומר מען וועט דארטן גאט לובן: לא יהיה לך עם

קוּמִי אוֹרִי כִּי־בָא אוֹרֵךְ וּכְבוֹד יְהוָֹה עָלַיִךְ זָרָח׃ כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה־אֶרֶץ
וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ יִזְרַח יְהוָֹה וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה׃ וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ
וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זַרְחֵךְ׃ שְׂאִי־סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ־לָךְ בָּנַיִךְ מֵרָחוֹק
יָבֹאוּ וּבְנֹתַיִךְ עַל־צַד תֵּאָמַנָה׃ אָז תִּרְאִי וְנָהַרְתְּ וּפָחַד וְרָחַב לְבָבֵךְ כִּי־יֵהָפֵךְ
עָלַיִךְ הֲמוֹן יָם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ׃ שִׁפְעַת גְּמַלִּים תְּכַסֵּךְ בִּכְרֵי מִדְיָן וְעֵיפָה כֻּלָּם
מִשְּׁבָא יָבֹאוּ זָהָב וּלְבוֹנָה יִשָּׂאוּ וּתְהִלֹּת יְהוָֹה יְבַשֵּׂרוּ׃ כָּל־צֹאן קֵדָר יִקָּבְצוּ לָךְ
אֵילֵי נְבָיוֹת יְשָׁרְתוּנֶךְ יַעֲלוּ עַל־רָצוֹן מִזְבְּחִי וּבֵית תִּפְאַרְתִּי אֲפָאֵר׃ מִי־אֵלֶּה כָּעָב

פירוש ע"ט

ישעיה הנביא האט גזאגט: קומי אורי שטייא אויף אונ לייכט דו ירושלים ווארום עס איז גקומן דיין ליכט אונ גאטס כבוד וועט אויף דיר שיינן: כי הנה החשך דען די פינסטערניש וועט צו דעקן די ערד אונ איין נעביל וועט צו דעקן די עובדי כוכבים ומזלות אין ארץ ישראל אונ אויף דיר וועט שיינן גאטס שכינה אונ זיין כבוד וועט געזעהן ווערן אויף דיר: והלכו גוים לאורך אונ די פעלקר וועלן גיין צו דיין ליכט אונ די מלכים וועלן גיין צו די לכטיקייט פון דיין שיינונג: שאי סביב עיניך הייב ארום דיינע אויגן דו ירושלים אונ זעהע דאס אלע דיינע מענטשן זענן איין גזאמילט גווארן אונ זענן גקומן צו דיר בניך דיינע זין וועלן קומן פון ווייטן אונ דיינע טעכטער וועלן דער צויגן ווערן אויף די זייטן: אז תראי דערנאך מאל וועסטו זעהן אונ

כוכב מישראל

ומי אלה כעב תעופינה כו') ע"ד משל עס איז איינס פאר לורן גווארן אהין איז ער גנאנגן זוכן ביי די שכנים מאמר וועט ער זיא גפינן וויא ער איז אהיין גקומן צוא דעם שכן האט ער גזעהן אז דיא הון איז צו גבונדן מיט דעם פוס צוא דעם בעט. זאגט ער צו איס דיא הון איז מיין אונ דער שכן זאגט אז דיא הון איז זיין ער האט זיא גקויפט. זאגט צוא אים דער ערשטער איך וועל דיר ווייזן א סימן אז דיא הון איז מיין. בינד זיא אפ פון בעט אונ עפין אויף דיא טיהר וועסטו זעהן אז זיא וועט באלד פליהן צו מיר אויף איר אמתין ארט. אזו האבן יודן א וויכוח מיט השי"ת. השי"ת איז מתרעם פאר וואס מיר זענן נים בשלימות אונ יודן זאגן מיר זענן היינט אוך יראים ושלמים אזוי וויא פריער. נאר פר וואס אצונד ווייזט אוס אז מיר זענן ווייט פון השי"ת ווייל מיר זענן אן גבונדן אין גלות. אונ מיר באווייזן דיר א סימן בינד אונז אויף פון מאסר הגלות וועלן מיר באלד לויפן מיט גרוס פרייד מיט שמחה צוא דעם ארט ווא מיר זענן גוועזן פריער. דאס זאגט דער נביא (ומי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארבותיהם) מיר וועלן פליהן גשווינד צוא אונזר נעסט וויא מיר האבן גהאט פריער:

וועסט לייכטן אונ עס וועט דער שראקין ווערן אונ דר ברייטערט ווערן דיין הארץ מהמת שמחה כי יהפך ווארום עס ווערט פר קערט ווערן צו דיר דם רייכקייט פון מערב זייט דאס גוטס וועט קומן צו דיר שפעת גמלים דאס מערונג פון קעמלן וועלן דיך צו דעקן דיא יונגע קעמלן פון מדין אונ כון עיפה דיא אלע וועלן קומן צו דיר פון שבא גאלד אונ ווייריך וועלן זייא טראגן אונ גאטס לוב וועלן זייא מבשר זיין אונ דער ציילן: כל צאן אלע שאף פון דיא מאטרן ווערן איין גזאמילט ווערן צו דיר די שעפסן פון נביות וועלן דיך באדינן כלומר זייא וועלן זיין צו דיין באערפעניש זייא וועלן אויף גבראכט ווערן אויף מיין מזבח צו איין גוטן ווילן כלומר איר וועט מקריב זיין קרבנות צו מיר ובית תפארתי אונ מיין לוב הויז דאס איז דר בית המקדש וואס מען לויבט מיך אין אים וועל איך גאט אים באשיינן. אונ אין דר צייט פון דר גאולה וועלן מענטשן פרעגן איינר דם אנדרן אויף די ישראל איז וועלן זאגן מי אלה ווער זענן דיא דאזיגע וואס זייא פליהן אזו גיך וויא איין וואלקן אונ אזו וויא דיא טויבן פליהן גיך צו זייערי נעסטן: זאגט גאט כי לי דען צו מיין זאג וועלן די וואונר פון די אינזלן האפן אונ דיא שיפן פון דעם ים תרשיש וועלן קומן אזוי וויא זייא זענן גקומן צום

מפטיר ו וַתָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן וְעוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ לַמִּלְחָמָה וַנַּכֵּם׃
ז וַנִּקַּח אֶת־אַרְצָם וַנִּתְּנָהּ לְנַחֲלָה לָראוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשִּׁי׃ ח וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃ פ פ פ

ת״א ושמרתם את דברי הברית. סוטה לה. סנהדרין לט ע״ז יט. למען תשכילו עקידה שער פא.

קכ״ב. לעבדיו סימן. ומפטירין קומי אורי. בישעיה סימן ס׳:

אונקלוס

ו וַאֲתֵיתוּן לְאַתְרָא הָדֵין וּנְפַק סִיחוֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן וְעוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן לְקַדָּמוּתָנָא לְאַגָּחָא קְרָבָא וּמְחֵינֻנּוּן׃ ז וּנְסַבְנָא יָת אַרְעֲהוֹן וִיהַבְנַהּ לְאַחְסָנָא לְשִׁבְטָא דִּרְאוּבֵן וּלְשִׁבְטָא דְגָד וּלְפַלְגוּת שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה׃ ח וְתִטְּרוּן יָת פִּתְגָּמֵי קְיָמָא הָדָא וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן בְּדִיל דְּתַצְלְחוּן יָת כָּל דִּי תַעְבְּדוּן׃ פ פ פ

רשי

היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום: (ו) ותבאו אל המקום הזה. עתה אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד אל תבעטו במקום ואל ירום לבבכם ושמרתם את דברי הברית הזאת. ד״א ולא נתן ה׳ לכם לב לדעת (ע״ז ה) שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו וחכמת משנתו עד ארבעים שנה ולפיכך לא הקפיד עליכם המקו׳ עד היום הזה אבל מכאן ואילך יקפיד. ולפיכך: (ח) ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו׳:

חסלת פרשת כי תבא

שפתי חכמים

הפורש: ה ויהיה פירושו דאל המקום על המקום הזה כלומר למעלה ולגדולה הזאת וכן לד״א ג״כ פירושו למעלה הזאת שלפירוש הראשון שפירש לב לדעת להכיר חסדי המקום שכל המעלות והגדולות והכבוד שלהם הם מן המקום יהיה פירושו מאחר שבאתם אל המדרגה הזאת להכיר שכל הצלחות שלך הן מן המקום ולא יגידכם ראו שתשמרו את דברי הברית הזאת למען תצליחו בכל אשר תעשון ולשון האחרון שפי׳ לב לדעת להבין חכמות רבות יהיה פירושו אחר שבאתם אל המדרגה הזאת להבין חכמתו יתברך מעתה הוא מדקדק עמכם בשמירת המצוה לכן ראוי הוא שתשמרו את דברי הברית הזאת שהן מצותיו יתברך למען תשכילו ולא תכשלו בכל אשר תעשון. כתב הרא״ם אבל לא ידעתי איך יתוקן הפסוק של ויצא סיחון וגו׳ בין ותבאו אל המקום הזה ובין ושמרתם וגו׳ כיון שהם דבקים זה לזה ונ״ל לפרש לפי פירוש ראשון שפירש אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד והכרתם חסדי ה׳ לנצח מלכים גדולים לסיחון ולעוג מלכי האמורי כל״ת לכן אל תבעטו כו׳ ולפי פירוש אחרון ה״פ מאחר שהגעתם אל המדרגה הזאת שתוכלו להבין חכמתו יתברך שהוא התורה והמצוה ותוכלו ג״כ להבין שכל הצלחתכם ע״י קיום התורה והמצוה עד שהכיתם את שני מלכי האמורי לכן מעתה הוא מן הראוי שתשמרו וגו׳ כדי שתצליחו בכל אשר תעשון ואם לאו לא תצליחו כי מעתה הוא מדקדק עמכם: חסלת פרשת כי תבוא

פירוש ע״ט

פֿאַרט לְמַעַן דְרוּם פֿרט כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם איר זָאלְט ווישן אַז איך בִּין גָאט אַייער גָאט: (ו) וַתָּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה אונ איר זייט גְקוּמֶן צוּ דֶעם דָאזִיגְן אָרְט וַיֵּצֵא סִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ לַמִּלְחָמָה איז אַרוֹס גְנַאנְגֶן סִיחוֹן דֶער מֶלֶךְ פוּן חֶשְׁבּוֹן אונ עוֹג דר מֶלֶךְ פוּן בָּשָׁן קֶעגְן אוּנְז מִלְחָמָה הַאלְטְן וַנַּכֵּם הָאבְּן מִיר זַייא גְשְׁלָאגְן: (ז) וַנִּקַּח אֶת אַרְצָם אונ מִיר הָאבְּן אַוֶועק גנוּמְן זייער לַאנְד וַנִּתְּנָהּ

פירוש ע״ט

לְנַחֲלָה לָראוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה אונ מִיר הָאבְּן עֶס גְגֶעבְּן צוּ אַיין אַרְב צוּ שֵׁבֶט רְאוּבֵן אונ צוּ שֵׁבֶט גָד אונ צוּ הַאלְבּ שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה, (ח) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת אונ איר זָאלְט הִיטְן דִי רֵייד פוּן דֶעם דָאזִיגְן בְּרִית וָואס אִיךְ וֶועל דָא מִיט אַייךְ כּוֹרֵת בְּרִית זַיין אַז איר זָאלְט הִיטְן גָאנְץ תּוֹרָה וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם אונ איר זָאלְט זַייא טָאן לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ דְרוּם איר זָאלְט בַּאגְלִיקְן אֵת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן אַלְץ וָוס איר וֶועט טָאן:

דִבְרַבְיָא הָאִנּוּן׃ ג וְלָא יְהַב יְיָ לְכוֹן לִבָּא לְמִדַּע וְעַיְנִין לְמֶחֱזֵי וְאֻדְנִין לְמִשְׁמַע עַד יוֹמָא הָדֵין׃ ד וְדַבָּרִית יָתְכוֹן אַרְבְּעִין שְׁנִין בְּמַדְבְּרָא לָא בְלִיאַת כְּסוּתְכוֹן מִנְּכוֹן וּמְסָנָךְ לָא עֲדוֹ מֵעַל רִגְלָךְ׃ ה לַחְמָא לָא אֲכַלְתּוּן וַחֲמַר חֲדַת וַעֲתִיק לָא שְׁתֵיתוּן בְּדִיל דְּתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

ואתתון

ג וְלֹא־נָתַן יְהוָה לָכֶם לֵב לָדַעַת וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאָזְנַיִם לִשְׁמֹעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ ד וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לֹא־בָלוּ שַׂלְמֹתֵיכֶם מֵעֲלֵיכֶם וְנַעַלְךָ לֹא־בָלְתָה מֵעַל רַגְלֶךָ׃ ה לֶחֶם לֹא אֲכַלְתֶּם וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא שְׁתִיתֶם לְמַעַן תֵּדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

ותבאו

ת"א ולא נתן ה' ע"ז ס. ואולך אתכם שם.

בעל הטורים

שברכת השונים ולהגן מכ"ו שמות שבתוכחה: (ג). ולא נתן ה' לכם לב לדעת. וסמיך ליה ואולך אתכם ארבעים שנה כמו שעד מ' שנה אין אדם עומד על דעת רבו:

פירוש רשב"ם

אם בחקותי שכתוב בסופן ביד משה בהר סיני. הוא הר חורב: (ג). עד היום. שראיתם מעשיו הגדולים:

רשי

הברית. קללות שבה"כ שנאמרו בסיני: (ג) ולא נתן ה' לכם לב לדעת. להכיר את חסדי הקב"ה ב ולהדבק בו: עד היום הזה. שמעתי שאותו היום ג שנתן משה ספר התורה לבני לוי כמ"ש (לקמן לא) ויתנה אל הכהנים בני לוי באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו משה רבינו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה ונתנה לנו ומה אתה משליט את בני שבטך עליה ד ויאמרו לנו יום מחר לא לכם נתנה לנו נתנה ושמח משה על הדבר ועל זאת אמר להם היום הזה נהיית לעם וגו' (לעיל כז)

שפתי חכמים

מפני שאין קונס: ב לא לדעת המסות הגדולות והאותות והמופתים כפי המובן מפשט הכתוב כי לא יפול בם לומר ולא נתן ה' לכם לב לדעת וגומר: ג ר"ל איך יתכן זה דלא היה להם קודם לכן עינים ואזנים: ד פירוש על

פירוש ע"ט

נתן יי לכם לב לדעת און גאט האט אייך ניט גגעבן קיין הארץ צו דר קאנן דיא חסדים פון גאט אונ צו בהעפטן זיך אין אים ועינים לראות אונ אויגן צו זעהן ואזנים לשמוע אונ אויערן צוא הערן די תורה פון גאט עד היום הזה ביז דם דאזיגן טאג. רש"י שרייבט דאס איז גוועזן דר טאג אז משה רבינו האט גגעבן די ספר תורה צו די בני לוי אזו וויא עס שטייט אין פרשה וילך ויתנה אל הכהנים בני לוי זענן גקומן אלע ישראל צוא משה אונ האבן גזאגט צו משה רבינו מיר זענן אויך גשטאנן אויף דעם בארג סיני אונ האבן אויך מקבל גוועזן די תורה אונ וואס מאכסטו איבר איר גוועלטיגן דיין שבט מארגן וועלן זייא צו אונז זאגן מען האט אייך גאר ניט גגעבן די תורה נאר צו אונז אליין הט מען גגעבן האט זיך משה דרויף גפרייט דרום הט ער זייא גזאגט היינטיגן טאג בין איך גוואר גווארן אז איר ווילט דינן גאט אונ זייט בהעפט צוא השי"ת: (ד) ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר אונ איך האב אייך גפירט אין דער מדבר פערציג יאר לא בלו שלמותיכם מעליכם אייערע קליידר זענן ניט פר פולט גווארן פון אייך ונעלך לא בלתה מעל רגלך אונ דיין שוך איז ניט פר פולט גווארן פון דיין פוס: (ה) לחם לא אכלתם קיין ברוט האט איר ניט גגעסן ויין ושכר לא שתיתם אונ קיין וויין אונ אלטין וויין האט איר ניט גטרונקן אונ איר לעבט דאך

שָׁם לְאֹיְבֶיךָ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת
וְאֵין קֹנֶה׃ ס סט אֵלֶּה דִבְרֵי הַבְּרִית
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לִכְרֹת
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב
מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת אִתָּם
בְּחֹרֵב׃ פ שביעי כט א וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוָה לְעֵינֵיכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
לְפַרְעֹה וּלְכָל־עֲבָדָיו וּלְכָל־אַרְצוֹ׃
ב הַמַּסּוֹת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ
הָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים הַגְּדֹלִים הָהֵם׃

וְתִזְדַּבְּנוּן תַּמָּן לְבַעֲלֵי
דְבָבָךְ לְעַבְדִין וּלְאַמְהָן
וְלֵית דְּקָנֵי׃ סט אִלֵּין
פִּתְגָּמֵי קְיָמָא דִּי פַקֵּיד
יְיָ יָת מֹשֶׁה לְמִגְזַר עִם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא
דְמוֹאָב בַּר מִקְּיָמָא דִּי
גְזַר עִמְּהוֹן בְּחֹרֵב׃
א וּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל
יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן
אַתּוּן חֲזֵיתוּן יָת כָּל
דִּי עֲבַד יְיָ לְעֵינֵיכוֹן
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
לְפַרְעֹה וּלְכָל עַבְדוֹהִי
וּלְכָל אַרְעֵהּ׃ ב נִסִּין
רַבְרְבִין דִּי חֲזָאָה
עֵינָךְ אָתַיָּא וּמוֹפְתַיָּא
רברביא

ת״א ואין קונה בתרא פח. אלה דברי הברית ברכות ה סוטה לז.

ולא

פירוש רשב״ם

שכן דרך התולים: (סט) בחורב. תוכחות שבפרשת

בעל הטורים

ילמדים. כ״ו פסוק בתוכחה כנגד כ״ו שמות בתפלת י״ח חוץ

שפתי חכמים

נפעל כמו כי נמכרנו אני ועמי ומדכתיב והתמכרתם מבנין התפעל יורה שפירוש והתמכרתם שתבקשו לימכר ולא תוכלו

רש״י

אחריו ואין קונה: (סט) לכרת את בני ישראל. שיקבלו עליהם את התורה באלה ובשבועה: מלבד

פירוש ע״ם

נוענ וואס איך האב דיר גזאגט לא תוסיף עוד לראותה דו זאלסט ניט מערן צו זעהן דעם וועג וועסטו אהין ווידר מוזן קומן וְהִתְמַכַּרְתֶּם שָׁם לְאוֹיְבֶיךָ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת אונ איר וועט וועלן דארטן פר קופט ווערן צו אייערע פיינד פר קנעכט אונ פאר דינסטן וְאֵין קוֹנֶה אונ קיינר וועט אייך ניט וועלן קופן׃ (סט) אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית דס זענן דיא רייד פון דם ברית אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה וואס גאט האט געבאטן צוא משה אין דעם לאנד פון מואב אז ער זאל מיט די קינדר ישראל כורת ברית זיין מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחוֹרֵב חוץ דעם ברית וואס גאט האט כורת ברית גוועזן מיט די ישראל אין חורב׃ (א) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל אונ משה האט גרופן צו אלע ישראל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אונ האט צו זייא גזאגט אַתֶּם רְאִיתֶם איר האט דאך גזעהן אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ לְעֵינֵיכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אלץ דאס וואס גאט האט גטאן פר אייערע אויגן אין לאנד מצרים לְפַרְעֹה וּלְכָל עֲבָדָיו צוא פרעה אונ צו אלע זיינע קנעכט אונ צוא זיין גאנצן לאנד׃ (ב) הַמַּסּוֹת הַגְּדוֹלוֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ די גרוסע נסים וואס דיינע אויגן האבן גזעהן הָאֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים הַגְּדוֹלִים הָהֵם דיא דאזיגע גרוסע צייכן אונ דיא גרוסע וואונדר׃ (ג) וְלֹא

נתן

ויממא ולא תהימין בחייך: סז בצפרא תימר מן יתן רמשא וברמשא תימר מן יתן צפרא מתווהות לבך די תהי תוה ומחזו עינך די תהי חזי: סח ויתיבנך יי למצרים בספינן בארחא די אמרית לך לא תוסף עוד למחזה ותזדבנון

תַּאֲמִין בְּחַיֶּיךָ׃ סז בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי־יִתֵּן עֶרֶב וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי־יִתֵּן בֹּקֶר מִפַּחַד לְבָבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד וּמִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃
סח וֶהֱשִׁיבְךָ יְהוָה ׀ מִצְרַיִם בָּאֳנִיּוֹת בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא־תֹסִיף עוֹד לִרְאֹתָהּ וְהִתְמַכַּרְתֶּם שָׁם

ת"א בבקר תאמר סוטה מט. והתמכרתם מגילה יא

בעל הטורים

תלואים למשוכתי וסיינו דאמרינן בינונים תלוים ועומדין בין ר"ה ליוה"כ זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה וזהו ומפני תלואים שתלוים ועומדים עד שיעשו תשובה: ובערב. ד' במסורה. הכא. ואידך ובערב יהיה על המשכן. ובערב התכפי לי בקיר. ומקטירים לה' עולות בבקר ובערב. אחרתי כשיגלו לגולה ותאמר מי יתן בקר שנאמר בו ומקטירים כו' בבקר ובערב וכאותו שנאמר ובערב יהיה על המשכן שהיה כבוד שכינה עמנו: (סח) והשיבך ה'. בגימ' זה יהיה בימי

פירוש רשב"ם

דחיל: (סז) מי יתן ערב. לפי הפשט ערב העתיד לבא

רש"י

זה הסומך ק על הפלטר: (סז) בבקר תאמר מי יתן ערב. (סוטה מט) ויהיה הערב של ר אמש: ובערב תאמר מי יתן בקר. של שחרית שהצרות מתחזקות ש תמיד וכל שעה מרובה קללתה משלפניה: (סח) באניות. בספינות ת בשביה: והתמכרתם שם לאיביך. אתם מבקשים להיות נמכרים להם לעבדים ולשפחות: ואין קנה. כי יגזרו עליך הרג וכליון: והתמכרתם. בלעז היפוזוונדריי"ן וי"ם (הונד איר ווערדעט אייך פילביטען) ולא יתכן לפרש והתמכרתם בלשון ונמכרתם על ידי מוכרים אחרים א מפני שנאמר

שפתי חכמים

שיעבדו ע"א: ק וזה גרוע יותר מהלוקח תבואה מן השוק דהלוקח תבואה מן השוק יכול ליקח לפעם אחת הרבה שיש סיפוק לזמן רב משא"כ בסומך על הפלטר והקללה הוא דשמא פעם אחת לא ימצא ליקח וימות ברעב: ר דק"ל דהא סברא הפוכה הוא דהא אמרינן בכ"כ (דף טו) אידלא יומא אידלא קורחא פי' שהחולי תכבד בערב יותר מבבקר ועל זה פירש ויהיה ערב של אמש: ש דלונו בזה להוכיח שפירושו כך ולאו פירושו מי יתן ערב העתיד עדיין לבוא: ת תוסיף מלת בשביה בעבור שבלאו זה אין זו קללה אם ישיבנו עם הספינות למצרים. רא"ם. והיא זה קללה יותר מאם הוליכם ברגלים משום דזה היה מכה קשה שהיו מעצמם טובעים בים: א כלומר ונמכרתם מבנין

פירוש ע"ט

וועסט דיך פארכטן טאג אונ נאכט ולא תאמין בחייך אונ דוא וועסט דיר ניט גלייבן אין דיין לעבן אונ אונזרע רבנן דרשנן והיו חייך תלואים לך מיינט מען דעם ווס קופט תבואה אוף דעם מארק דאס איז אקללה ווארום פר צייטן האט איטליכר געהאט תבואה פון זיינע פעלדר ולא תאמין בחייך מיינט מען דם וואס קופט ברוט ביי דם בעקר: (סז) בבוקר תאמר מי יתן ערב אין דער פריא וועסטו זאגן ווער וואלט היינט געגעבן די נאכט פון נעכטן מחמת אלע שעה וועט אלץ גרעסרע צרות זיין ובערב תאמר מי יתן בוקר אונ אוף דר נאכט וועסטו זאגן ווער וואלט געגעבן עס זאל היינט זיין דער טאג וואס ער איז שון געוועזן ווארום דענסטמאל איז ניט געוועזן אזו אגרויסע צרה מפחד לבבך אשר תפחד מחמת דעם פארכט פון דיין הארץ וואס דוא וועסט דיך פארכטן וממראה עיניך אשר תראה אונ מחמת דם זעהונג פון דיינע אויגן וואס דוא וועסט זעהן: (סח) והשיבך יי מצרים באניות אונ גאט וועט דיך ווידר קערן מיט שיפן קיין מצרים אין דער שביה אריין בדרך אשר אמרתי לך אין דעם

אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃
סד וֶהֱפִיצְךָ יְהוָה בְּכָל־הָעַמִּים
מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ
וְעָבַדְתָּ שָּׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר
לֹא־יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ עֵץ
וָאָבֶן׃ סה וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ
וְלֹא־יִהְיֶה מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלֶךָ וְנָתַן
יְהוָה לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם
וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ׃ סו וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלֻאִים
לְךָ מִנֶּגֶד וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם וְלֹא
תאמין

דִי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן
לְמֵירְתַהּ׃ סד וִיבַדְּרִנָּךְ
יְיָ בְּכָל עַמְמַיָּא מִסְּיָפֵי
אַרְעָא וְעַד סְיָפֵי אַרְעָא
וְתִפְלַח תַּמָּן לְעַמְמַיָּא
פָּלְחֵי טַעֲוָתָא דִי לָא
יְדַעְתְּ אַתְּ וַאֲבָהָתָךְ
אָעָא וְאַבְנָא׃
סה וּבְעַמְמַיָּא הָאִנּוּן
לָא תְנוּחַ וְלָא יְהֵא
מְנַח לְפַרְסַת רַגְלָךְ
וְיִתֵּן יְיָ לָךְ תַּמָּן לֵב
דָּחֵל וַחֲשֹׁכַת עֵינִין
וּמַפְּחַת נְפָשׁ׃ סו וִיהוֹן
חַיָּיךְ תְּלַן לָךְ מִקָּבֵל
וּתְהֵי פָּחִיד בְּלֵילְיָא
ויממא

ת"א ובגוים ההם בסם פד. ונתן ה' לך מד"ש כב. והיו חייך בכתום כד מנחות קג.

פירוש רשב"ם

אשנתך. התקשתיו יחד במקום נאמן: (סה) לב רגז.

בעל הטורים

קללות: (סו) תלאים. ב' במס' והיו חייך תלואים ופחד

שפתי חכמים

דהוי מאמע הוא בעצמו יכוש ועוד הרי אין הקב"ה שמח כמפלתן של רשעים: צ' דאין שייך לומר שהקב"ה יבשרס

רש"י

יסה ה' : (סד) ועבדת שם אלהים אחרים כתרגומו לא עבודת אלהות ממש צ' אלא מעלים מס וגולגליות לכומרי ע"א: (סה) לא תרגיע. לא תנוח כמו (ישעיה כח) וזאת המרגעה: לב רגז. לב חרד כתרגומו דחיל כמו (שם יד) שאול מתחת רגזה לך (שמות טו) שמעו עמים ירגזון (שמואל ב כב) מוסדות השמים ירגזו: וכליון עינים. מצפה לישועה ולא תבוא: (סו) חייך תלאים לך. על הספק כל ספק קרוי תלוי שמא אמות היום בחרב סנאה עלינו (מנחות קד) ורבותינו דרשו זה הלוקח תבואה מן השוק: ולא תאמין בחייך.

פירוש ע"ט

זי: (סד) וֶהֱפִיצְךָ יְיָ בְּכָל הָעַמִּים און גאט וועט דיך פאר שפרייטן צווישן אלע פעלקר מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ פון איין עק וועלט ביז דיא אנדערע עק וועלט וְעָבַדְתָּ שָּׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים און דו וועסט דינן צוא אנדערע אפ געטר אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבוֹתֶיךָ וואס דו מיט דיינע עלטרן האבן ניט גיוואוסט: (סה) וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ און צווישן דיא דאזיגע פעלקער וועסטו אויך קיין רוא ניט האבן וְלֹא יִהְיֶה מָנוֹחַ לְכַף רַגְלֶךָ און עס וועט ניט זיין קיין רואונג צו דיא טריט פון דיינע פיס וְנָתַן יְיָ לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם און גאט וועט דיר דארטן געבן איין דר שראקן הארץ און פאר לענטע אויגן כלומר דו וועסט ארום קוקן אויף אהילף ביז דיא אויגן וועלן דיר פאר לענט ווערן און דיא הילף וועט ניט קומן וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ און אטרויעריג געמיט: (סו) וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלוּאִים לְךָ און עס וועט זיין דיין לעבן וועט דיר אנטקעגין הענגן כלומר דיין לעבן וועט ביי דיר תמיד זיין אין ספק טאמער וועסטו באלד גהרגת ווערן מיט דר שווערד פון דעם פיינד וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם און דוא

ווערסט

מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כָתוּב בְּסֵפֶר
הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעְלֵם יְהוָה עָלֶיךָ
עַד הִשָּׁמְדָךְ: סב וְנִשְׁאַרְתֶּם בִּמְתֵי
מְעָט תַּחַת אֲשֶׁר הֱיִיתֶם כְּכוֹכְבֵי
הַשָּׁמַיִם לָרֹב כִּי־לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: סג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ
יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהֵיטִיב אֶתְכֶם
וּלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם כֵּן יָשִׂישׂ יְהוָה
עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד
אֶתְכֶם וְנִסַּחְתֶּם מֵעַל הָאֲדָמָה
אשר

לָא כְתִיבִין בְּסִפְרָא
דְאוֹרַיְתָא הָדָא יַיְתֵינּוּן
יְיָ עֲלָךְ עַד דְתִשְׁתֵּיצֵי:
סב וְתִשְׁתַּאֲרוּן בְּעַם
זְעֵיר חֲלָף דִּי הֲוֵיתוּן
כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא לְסָגֵי
אֲרֵי לָא קַבֶּלְתָּא
לְמֵימְרָא דַּייָ אֱלָהָךְ:
סג וִיהֵי כְּמָא דַּחֲדִי יְיָ
עֲלֵיכוֹן לְאוֹטָבָא יָתְכוֹן
וּלְאַסְגָּאָה יָתְכוֹן כֵּן
יַחְדֵּי יְיָ עֲלֵיכוֹן לְאוֹבָדָא
יָתְכוֹן וּלְשֵׁיצָאָה יָתְכוֹן
וְתִטַּלְטְלוּן מֵעַל אַרְעָא
די

ת"א וסיה כאשר מגילה י עקרים מ"ג פל"ג ישים סנהדרין לט.

רש"י

פסוק יגור ממנו: (סא) יעלם. לשון ה עלייה: (סב) ונשארתם במתי מעט תחת וגו'. מועטין חלוף ע מרובין: (סג) כן ישיש ה'. (מגילה י) את אויביכם פ עליכם להאביד וגו': ונסחתם. לשון עקירה וכן (משלי טו) בית גאים

שפתי חכמים

לאמר אשר יגורת מפניהם קאי אמצרים וה"ה כל מדוי מצרים ואיזה מצרים אשר יגורת מפניהם לכך הוכרח להוכיח מאת במוע וגו': ם והמ"ם בו מ"ם השימוש וכינוי לרבים ואיננו מלשון העלמה כמו אל העלם איך ויהיה פי' כמו והפלא ה' את מכותך כלומר שיהיו מופלאות ונעלמות מעיני כל חי מא"כ היה הע"ין נקוד בבו"א כמו אל תעלם אזנך והעלם יעלימו ועוד היה ראוי לכתוב יעלימם ה' עליך מאחר פסוק שב אל המכות. רא"ם. וקשה דהא בכל הספרים נקוד יעלם בבו"א כמו והעלם יעלימו שהוא נמי נקוד בשו"א וע"כ צ"ל דרש"י אינו מחלק בין נקוד בו"א או חט"ף בו"א ועיקר הוכחתו הוא דה"ל לכתוב יעלימם א"כ הוכחתו דאם הוא מלשון העלמה איך נופל ל' עליך וק"ל: ע פי' אין כוונת הכתוב בזה שישארו מתי מעט שלא יוכלו נעמוד כנגד האויבים דאם כן מה טעם ככוכבי השמים לרוב מה לי אם היו מרובין מתחלתן או מועטין אבל כוונתו שילכו ויתמעטו כפרי החג וגם א"ל במקום שהיו רבים בהפלגה יהיו עכשיו מועטים בהפלגה דא"כ מועטים חלוף המרובים מיבעי ליה דמשמע חלוף מרובים לא חלוף מרובים הראשונים דמשמע איזה שיהיו. רא"ם: פ ר"ל במה שהוסיף מלת אויביכם שהשמחה מוסב על האויבים כלומר הקב"ה ישים האויבים עליכם דאם לא כן הל"ל ישוש

פירוש ע"ט

אונ אַלֶע שְׁלֶעק אֲשֶׁר לֹא כָתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת וָואס שְׁטֵייט נִיט גְשְׁרִיבְּן אִין דֶער דָאזִיגֶר תּוֹרָה יַעְלֵם יְיָ עָלֶיךָ וָועט גָאט זֵייא בְּרֶענְגֶן אוֹיף דִיר עַד הִשָּׁמְדָךְ בִּיז עֶר וֶועט דִיךְ פַר טִילִיגֶן: (סב) וְנִשְׁאַרְתֶּם בִּמְתֵי מְעָט אונ אִיר וֶועט בְּלַייבְּן גָאר וֶוועניג פָאלְק תַּחַת אֲשֶׁר הֱיִיתֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרוֹב פַר בִּיטְן פוּן פְרִיעֶר וָואס אִיר זַייט גְוֶועזְן אַזוֹ פִיל וִויא שְׁטֶערְן אִין הִימֶל אָבֶּר הַיינְט וֶועט אִיר זַיין וֶוענִיג כִּי לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ וַוייל דוּ הָאסְט נִיט צוּ גְהֶערְט אִין דֶם קוֹל

פוּן גָאט דַיין גָאט: (סג) וְהָיָה אונ עֶס וֶועט זַיין כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ יְיָ עֲלֵיכֶם לְהֵיטִיב אֶתְכֶם אַזוֹ וִוי גָאט הָאט זִיךְ אוֹיף אַייךְ גְפְרֵייט אַז עֶר זָאל גוּטְס טָאן צוּ אַייךְ וּלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם אונ צוּ מֶערְן אַייךְ כֵּן יָשִׂישׂ יְיָ עֲלֵיכֶם אַזוֹ וֶועט גָאט מַאכְן פְרֵייעְן אַייעֶרֶע פַיינְט אוֹיף אַייךְ לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם צוּ מַאכְן פַר לִירְן אַייךְ אונ צוּ פַאר טִילִיגְן אַייךְ וְנִסַּחְתֶּם מֵעַל הָאֲדָמָה אונ אִיר וֶועט פַר רוּקְט וֶוערְן פוּן דֶער עֶרְד אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וָואס דוּ קוּמְסְט דָארְטְן צוּ אַרְבְּן

בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ
אֹיִבְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ׃ נח אִם־לֹא תִשְׁמֹר
לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה
הַזֹּאת הַכְּתֻבִים בַּסֵּפֶר הַזֶּה לְיִרְאָה
אֶת־הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֵת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ נט וְהִפְלָא יְהוָה אֶת־
מַכֹּתְךָ וְאֵת מַכּוֹת זַרְעֶךָ מַכּוֹת
גְּדֹלֹת וְנֶאֱמָנוֹת וָחֳלָיִם רָעִים
וְנֶאֱמָנִים׃ ס וְהֵשִׁיב בְּךָ אֵת כָּל־
מַדְוֵה מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָגֹרְתָּ מִפְּנֵיהֶם
וְדָבְקוּ בָּךְ׃ סא גַּם כָּל־חֳלִי וְכָל־
מכה

וּבְעָקְתָא דִּי יְעִיק לָךְ
סָנְאָךְ בְּקִרְוָיךְ׃ נח אִם
לָא תִטַּר לְמֶעְבַּד יָת
כָּל פִּתְגָּמֵי אוֹרָיְתָא
הָדָא דִּכְתִיבִין בְּסִפְרָא
הָדֵין לְמִדְחַל יָת שְׁמָא
יַקִּירָא וּדְחִילָא הָדֵין
יָת יְיָ אֱלָהָךְ׃ נט וְיַפְרֵשׁ
יְיָ יָת מָחָתָךְ וְיָת מְחַת
בְּנָיךְ מָחָן רַבְרְבִין
וּמְהֵימְנִין וּמַכְתָּשִׁין
בִּישִׁין וּמְהֵימְנִין׃
ס וְיָתֵיב בָּךְ יָת כָּל
מַכְתָּשֵׁי מִצְרַיִם דִּי
דְחֶלְתָּא מִקֳּדָמֵיהוֹן
וְיִדְבְּקוּן בָּךְ׃ סא אַף
כָּל מְרַע וְכָל מָחָא דִּי
לא

ת"א אם לא תשמור מכות יג כג תמורה ג מקרים פ"ג פל"א. והפלא ה' את שבת קלא מכות כג שבועות ג. וחלאים רעים ע"ז נה.
גם כל חלי גיטין נח.

פירוש רשב"ם

תפשם: (נט) ונאמנים. ארוכים ומקויימים. כמו לדור ודור

בעל הטורים

ימים ובא ביום אחד: (סא) כל חלי. עולה ל"ח כנגד ל"ח

שפתי חכמים

רעה כי באחיו סבה אחריו ומאן זה הפירוש: ב אבל
פסכא דכתיב אשר יגורה מפניהם אין להוכיח מידי דיכולים

רש"י

בנים הקטנים. בכולן תפא עינה גרס כשאכל את
האחד מליתן לאשר הגלה מן הבשר: (נט) והפלא
ה' את מכתך. מופלאות ומובדלות מאשר מכות:
ונאמנות. ליסרך לקיים שליחותן: (ס) אשר יגרת מפניהם. מפני המכות כשהיו ישראל רואים
מכות משונות הבאות על מצרים היו יראים מהם שלא יבואו גם עליהם תדע שכן כתוב (שמות טו)
אם שמוע וגו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך. אין מיראין ג את האדם אלא בדבר

פירוש ע"ט

בקהר אין פאר בארגניש במצור אין דעם
באלעגרונג ובמצוק און אין דם באצווינגעניש
אשר יציק לך איבך וואס דיין פיינד וועט דיך
באצווינגען בשעריך אין דיינע שטעט: (נח) אם
לא תשמור אוב דו וועסט נאך ניט וועלן היטן
לעשות את כל דברי התורה הזאת צוא טאן דיא
רייד וואס שטייט אין דר דאזיגר תורה ליראה
את השם הנכבד והנורא הזה צו פארכטן זיך פר
דעם דאזיגן ערליכן און פארכטיגן נאמן את
יי אלהיך פר גאט דיין גאט: (נט) והפלא יי את
מכתך אזו וועט גאט מאכן וואונדערליך דיינע

פירוש ע"ט

שלעק ואת מכות זרעך און דיא שלעק פון
דיינע קינדר מכות גדולות ונאמנות גרוסע שלעק
און באגלייבטע וחלים רעים און שלעכטע
קראנקייט ונאמנים און באגלייבטע כלומר זיי
זענען באגלייבט מקיים צו זיין זייער שליחות
און דיך צו שטראפן: (ס) והשיב בך און ער
וועט אויף דיר ווידר קערן את כל מדוי מצרים
אלע וויטאג פון מצרים אשר יגרת מפניהם וואס
דו האסט דיך געפארכטן פאר זייא ודבקו בך
און זייא וועלן זיך בהעפטן אין דיר:
(סא) גם כל חלי וכל מכה אויך אלע קראנקייט

און

וּבְיֶתֶר בָּנָיו אֲשֶׁר יוֹתִיר: נה מִתֵּת
לְאַחַד מֵהֶם מִבְּשַׂר בָּנָיו אֲשֶׁר
יֹאכֵל מִבְּלִי הִשְׁאִיר־לוֹ כֹּל בְּמָצוֹר
וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אֹיִבְךָ
בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ: נו הָרַכָּה בְךָ
וְהָעֲנֻגָּה אֲשֶׁר לֹא־נִסְּתָה כַף־רַגְלָהּ
הַצֵּג עַל־הָאָרֶץ מֵהִתְעַנֵּג וּמֵרֹךְ
תֵּרַע עֵינָהּ בְּאִישׁ חֵיקָהּ וּבִבְנָהּ
וּבְבִתָּהּ: נז וּבְשִׁלְיָתָהּ הַיּוֹצֵת חסר א
מִבֵּין רַגְלֶיהָ וּבְבָנֶיהָ אֲשֶׁר תֵּלֵד
כִּי־תֹאכְלֵם בְּחֹסֶר־כֹּל בַּסָּתֶר

במצור

ת"א הרכה בך גיטין נו. ובשליתה יבמות קג.

יִשְׁאַר: נה מִלְמִתַּן
לְחַד מִנְּהוֹן מִבְּשַׂר
בְּנוֹהִי דִּי יֵיכוּל מִדְּלָא
אִשְׁתְּאַר לֵהּ כְּלָא
בִּצְיָרָא וּבְעָקְתָא דִּי
יְעִיק לָךְ סַנְאָךְ בְּכָל
קִרְוָיךְ: נו דְּרַכִּיכָא
בָךְ וְדִמְפַנְּקָא דִּי לָא
נַסִּיאַת פַּרְסַת רִגְלַהּ
לַאֲחָתָא עַל אַרְעָא
מֵאִתְפַּנָּקָא וּמֵרַכִּיכוּ
תַּבְאַשׁ עֵינַהּ בִּגְבַר
קְיָמַהּ וּבִבְרַהּ
וּבִבְרַתַּהּ: נז וּבִזְעֵיר
בְּנָהָא דְּיִפְקוּן מִנַּהּ
וּבִבְנָהָא דִּי תְלִיד אֲרֵי
תֵיכְלִנּוּן בַּחֲסִירוּת
כְּלָא בְּסִתְרָא בִּצְיָרָא

ובעקתא

פירוש רשב"ם

לומר. שלא עבדתם להקב"ה) : (נו) תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה הגדולים מתת להם מכל מה שתאכל. וגם בשליתה [משליתה] ובבניה אשר תלד במתר. שלא יודע לפי שתאכלם בחסר כל. גם מאלת תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה מתת להם : (נז) ובשליתת. שליא טמש כמו שמצינו בתלמוד. לפי

רש"י

לנמסס הנוקריס: (ט) תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה. הגדולים: (מ) ובשליתה.

פירוש עט

(נה) מִתֵּת לְאַחַד מֵהֶם מִבְּשַׂר בָּנָיו אֲשֶׁר יֹאכֵל פון צו גֶעבּן צו אֵיינֶם פון זַיי עֶסִין פון דֶעם פְלֵייש פון זַיינֶע קִינְדֶר וָואס עֶר וֶועט עֶסְן וָוארום זַיין לֶעבְּן אִיז אִים לִיבֶּר מִבְּלִי הִשְׁאִיר לוֹ כֹּל פון וֶועגְן וַוייל עֶס וֶועט אִים נִיט אִיבֶּר בְּלַייבְּן בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אוֹיִבְךָ אִין דֶעם בַּאלֶעגֶרוּנְג אוּנ אִין דֶעם בַּאצְווִינְגִינְשׁ וָואס דַיינֶע פַיינְד וֶועלְן דִיךְ בַּאצְווִינְגֶן בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אִין אַלֶע דַיינֶע שְׁטֶעט : (נו) הָרַכָּה בְךָ דִיא וַוייכֶע אִשָּׁה וָוס זִיא אִיז צְווִישְׁן אַייךְ כְּלוֹמַר וָואס זִיא הָאט זַייעָר אַוַוייךְ הָאָרֶץ וְהָעֲנוּגָה אוּנ וָואס זִי אִיז גְוֶועְן אַיין אֵיידֶעלֶע אֲשֶׁר לֹא נִסְּתָה כַּף רַגְלָהּ הַצֵּג עַל הָאָרֶץ וָואס זִיא הָאט נִיט גְּפְּרוּבְט קַיין מָאל שְׁטָעלְן אִירֶע פִּיס אוֹיף דֶר עֶרְד מֵהִתְעַנֵּג וּמֵרֹךְ מַחֲמַת אֵיידֶעלְקַייט אוּנ מַחֲמַת ווייכְקַייט תֵּרַע עֵינָהּ בְּאִישׁ חֵיקָהּ וֶועט הַיינְט אִין גָלוּת אִיבְּלְן אִירֶע אוֹגְן אִין אִיר מַאן פון אִיר שׁוֹם וּבִבְנָהּ וּבְבִתָּהּ אוּנ אִין אִיר זוּן אוּנ אִין אִיר טָאכְטֶר : (נז) וּבְשִׁלְיָתָהּ הַיּוֹצֵת מִבֵּין רַגְלֶיהָ אוּנ אִין אִירֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶר וּבְבָנֶיהָ אֲשֶׁר תֵּלֵד אוּנ אִין אִירֶע זִין וָוס זִי וֶועט גְוִוינֶען וֶועט זִיא אוֹיף זֵייא קַיין רַחֲמָנוּת נִיט הָאבְּן כִּי תֹאכְלֵם נָאר זִיא וֶועט זֵייא אוֹיף עֶסִין בְּחוֹסֶר כֹּל וַוייל עֶס וֶועט אִיר אַלְץ זַיין גְמִינָערְט

בסתר

וְהַבְּצֻרוֹת אֲשֶׁר אַתָּה בֹּטֵחַ בָּהֵן
בְּכָל־אַרְצֶךָ וְהֵצַר לְךָ בְּכָל־
שְׁעָרֶיךָ בְּכָל־אַרְצְךָ אֲשֶׁר נָתַן
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ׃ נג וְאָכַלְתָּ פְרִי־
בִטְנְךָ בְּשַׂר בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֲשֶׁר
נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָצוֹר
וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר־יָצִיק לְךָ אֹיְבֶךָ׃
נד הָאִישׁ הָרַךְ בְּךָ וְהֶעָנֹג מְאֹד
תֵּרַע עֵינוֹ בְאָחִיו וּבְאֵשֶׁת חֵיקוֹ
וביתר

ת״א במצור קמא קיו

שׁוּרָיךְ רָמַיָּא וּכְרִיכַיָּא
דִּי אַתְּ רָחֵיץ לְאִשְׁתֵּזָבָא
בְּהוֹן בְּכָל אַרְעָךְ וְיָעֵק
לָךְ בְּכָל קִרְוָיךְ בְּכָל
אַרְעָךְ דִּי יְהַב יְיָ
אֱלָהָךְ לָךְ׃ נג וְתֵיכוּל
וַלְדָּא דִמְעָךְ בְּשַׂר
בְּנָיךְ וּבְנָתָיךְ דִּי יְהַב
לָךְ יְיָ אֱלָהָךְ בִּצְיָרָא
וּבְעָקְתָא דִּי יָעֵק לָךְ
סַנְאָךְ׃ נד גַּבְרָא
דְּרַכִּיךְ בָּךְ וּדְמְפַנַּק
לַחֲדָא תִּבְאַשׁ עֵינֵהּ
בְּאָחוּהִי וּבְאִתַּת קְיָמֵהּ
וּבִשְׁאָר בְּנוֹהִי דִּי
ישאר

שפתי חכמים

שתאים שאמר ידאוג כו׳ : ב ויחסר בי״ת מן חומותיך שהיה לו לכתוב עד רדת בחומותיך כמו וירדו בדגת הים דהרי אין לשון ירידה נופל אלא מדבר הגבוה לנמוך והחומות כבר הם עומדים בנמוך על הארץ ומ״ה פי׳ אותו הרב מל׳ רדוי וכבוש ואף שרדת ממשקל שבת י״ל דס״ל שהוא ממלות כזרים שבאים הרבה בתורה ואף שכתוב והורד המשכן יורידו המשכן שגם המשכן היה עומד על הארץ שאני מלת רדת שהוא פועל עומד בעצמו לאפוקי יורידו והורד פועל יוצא לשני : ל פירוש אין המצור מ״ה על הרעבון שבשבורו יאכלו בשר בניהם רק המצור מחייב שיהיה שם מצוק שהוא עקת רעבון שבשבורו יאכלו בשר בניהם וי״ו של ובמצוק נוסף כוי״ו של איה וענה : מ פי׳ עינו יהיה צר מליהן לכם ולמי תרע עינו באותן הנזכרים בקרא באחיו ובאשת חיקו אבל לא שהיה עינו רעה בעצמו כלומר שהשאת עינו

רשי

ל׳ רדוי וכבוש : (נג) ואכלת פרי בטנך בשר בניך וגו׳ במצור. מחמת שיהיו צרין על העיר ויהיה שם מצוק עקת רעבון : (נד) הרך בך והענג. הוא הרך הוא הענוג לשון פנוק ומתענג ומלך מוכיח עליהם שעניהם אחד אע״פ שהוא מפונק ודעתו קצה בדבר מאוס ימתק לו לרעבונו בשר בניו ובנותיו עד כי תרע עינו מן בניו הנותרים מתת לאחד מהם מבשר בניו אותם אשר יאכל. ד״א הרך בך. הרחמני והרך הלבב מרוב רעבתנות יתאכזרו ולא יתנו מבשר בניהם השחוטים

פירוש ע״ט

ביז ער וועט איין גענמן אַלי דיינע הויכע אונ שטארקע מויערן אֲשֶׁר אַתָּה בּוֹטֵחַ בָּהֵן בְּכָל אַרְצֶךָ וואס דו פַר זיכערשט דיך אין זייא אין גאר דיין לאנד וְהֵצַר לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אונ ער וועט דיך באַלייִדיגן אין אַלע דיינע שטעט בְּכָל אַרְצְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָךְ אין אַלי דיינע לענדר וואס גאט דיין גאט הָט דיר געגעבן : (נג) וְאָכַלְתָּ פְּרִי בִטְנְךָ אונ דו וועסט עסין די פרוכט פון דיין בויך בְּשַׂר בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ דאס פלייש פון דיינע זין אונ פון דיינע טעכטער אֲשֶׁר נָתַן לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וואס גאט האט דיר געגעבן וועסטו זייא אויף עסין בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אין באלעגרונג אונ אין באצווינגעניש אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אוֹיְבֶךָ וואס דיינע פיינד וועלן דיך באַלייִדיגן : (נד) הָאִישׁ הָרַךְ בְּךָ דער מענטש וואס צווישן דיר וואס האט געהאט אַוועיך הארץ אויף זיינע קינדר וְהֶעָנוֹג מְאֹד אונ וואס ער איז געוועזן זייער איידילר תֵּרַע עֵינוֹ בְאָחִיו וּבְאֵשֶׁת חֵיקוֹ וועט איבלן זיינע אוגן אין זיינע ברידר אונ אין זיין ווייב פון זיין שוס וּבְיֶתֶר בָּנָיו אֲשֶׁר יוֹתִיר אונ אין די איבריגע זין וואס ער הָט איבר געלאזט וועט זיינע אויגן איבלען :

הִשְׁמִידוֹ אֹתָךְ׃ מט יִשָּׂא יְהוָה עָלֶיךָ
גּוֹי מֵרָחֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר
יִדְאֶה הַנָּשֶׁר גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע
לְשֹׁנוֹ׃ נ גּוֹי עַז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא
פָנִים לְזָקֵן וְנַעַר לֹא יָחֹן׃ נא וְאָכַל
פְּרִי בְהֶמְתְּךָ וּפְרִי־אַדְמָתְךָ עַד
הִשָּׁמְדָךְ אֲשֶׁר לֹא־יַשְׁאִיר לְךָ דָּגָן
תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שְׁגַר אֲלָפֶיךָ
וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַד הַאֲבִידוֹ
אֹתָךְ׃ נב וְהֵצַר לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ
עַד רֶדֶת חֹמֹתֶיךָ הַגְּבֹהֹת

והבצרות

עַל צַוְּארָךְ עַד דִּי
שֵׁיצֵי יָתָךְ׃ מט יַיְתֵי
יְיָ עֲלָךְ עַם מֵרָחִיק
מִסְּיָפֵי אַרְעָא כְּמָא דִי
יִשְׁתְּדֵי נִשְׁרָא עַמָּא דִי
לָא תִשְׁמַע לִישָּׁנֵהּ׃
נ עַם תַּקִּיף אַפִּין דִּי
לָא יִסַּב אַפִּין לְסָבָא
וְעַל יַנְקָא לָא מְרַחֵם׃
נא וְיֵיכוּל וַלְדָּא
דִבְעִירָךְ וְאִבָּא דְאַרְעָךְ
עַד דְּתִשְׁתֵּצֵי דִּי לָא
יַשְׁאַר לָךְ עֲבוּרָא
חַמְרָא וּמִשְׁחָא בַּקְרֵי
תוֹרָךְ וְעֶדְרֵי עָנָךְ
עַד דְּיוֹבֵד יָתָךְ׃
נב וְיָעֵק לָךְ בְּכָל
קִרְוָיךְ עַד דְּיִכְבַּשׁ

שׁוּרָךְ

ת״א ישא ה׳ עליך סוכה נה.

בעל הטורים

(מט) ידאה הנשר. בגימטריא עשרה כדאיתא בסוכה דסייט אלכסנדרוס ספיטר לגא כיו״ד

רש״י

טוב: (מט) כאשר ידאה הנשר. פתאום ובדרך מצלחת ויקלו סוסיו: לא תשמע לשונו. לא תכיר לשונו וכן (בראשית מא) תשמע חלום לפתור אותו וכן (שם מב) כי שומע יוסף אינטינדי״ר בלעז (פערשטעהן): (נב) עד רדת חמתיך.

שפתי חכמים

מרוב כמו בי״ת כמו מ״ס מסיני בא כאלו אמר ברוב כל ספירותי בעוד רוב כל כלומר בעוד שהיה לך כל טוב: י וק״ל וכי לא יכול לבוא שנשר מקרוב ל״פ פתאום כו׳ כלומר כאשר ידאה הנשר זהו ענין כפ״ע ולא קאי אגוי מרחוק וגו׳ דסמיך ליה אלא קאי ארישא דקרא ישא ה׳ עליך גוי

פירוש ע״ט

איין אייזערנע יאך אויף דיין האלז עד השמידו אותך ביז וואנן ער וועט דיך פר טיליגן: (מט) ישא יי עליך גוי מרחוק גאט וועט ברענגן אונ דער הייבן אויף דיר איין פאלק פון ווייטן מקצה הארץ פון עק וועלט כאשר ידאה הנשר אזו וויא איין אדלר שוועבט אזו פלוצלונג וועט ער אויף אייך קומן גוי אזו אפאלק אשר לא תשמע לשונו וואס דו וועסט ניט פר שטיין זיין לשון: (נ) גוי אפאלק וואס איז איין עזות פנים אשר לא ישא פנים לזקן וואס ער וועט ניט נושא פנים זיין צו איין אלטן מאן ונער לא יחן אונ אויף איין

פירוש ע״ט

קינד וועט ער זיך ניט דר בארמן: (נא) ואכל פרי בהמתך ופרי אדמתך אונ ער וועט אויף עסן דיא פרוכט פון דיינע פיך אונ פון דיין ערד עד השמדך ביז ער וועט דיך פר טיליגן אשר לא ישאיר לך דגן תירוש ויצהר אז ער וועט דיר ניט איבר לאזן קיין קארן אונ קיין וויין אונ קיין אייל בירט שגר אלפיך דס ווארפונג פון דיינע רינדר ועשתרות צאנך אונ דיא סטאדס פון שאף עד האבידו אותך ביז ער וועט דיך מאכן פר לירן: (נב) והצר לך בכל שעריך אונ ער וועט דיך באליידיגן אין אלע דיינע שטעט עד רדת חומותיך הגבוהות והבצרות

ביז

וְאַתָּה תִּהְיֶה לְזָנָב׃ מה וּבָאוּ עָלֶיךָ
כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וּרְדָפוּךָ
וְהִשִּׂיגוּךָ עַד הִשָּׁמְדָךְ כִּי־לֹא
שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר
מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר צִוָּךְ׃ מו וְהָיוּ
בְךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֵת וּבְזַרְעֲךָ עַד־
עוֹלָם׃ מז תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־עָבַדְתָּ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב
לֵבָב מֵרֹב כֹּל׃ מח וְעָבַדְתָּ אֶת־
אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר יְשַׁלְּחֶנּוּ יְהוָה בָּךְ
בְּרָעָב וּבְצָמָא וּבְעֵירֹם וּבְחֹסֶר
כֹּל וְנָתַן עֹל בַּרְזֶל עַל־צַוָּארֶךָ עַד
השמידו

וְאַתְּ תְּהֵי לְחַלָּשׁ׃
מה וְיֵיתוּן עֲלָךְ כָּל
לְוָטַיָּא הָאִלֵּין וְיִרְדְּפֻנָּךְ
וְיַדְבְּקֻנָּךְ עַד דְּתִשְׁתֵּיצֵי
אֲרֵי לָא קַבֶּלְתָּא
לְמֵימְרָא דַּייָ אֱלָהָךְ
לְמִטַּר פִּקּוֹדוֹהִי
וּקְיָמוֹהִי דִּי פַּקְדָךְ׃
מו וִיהוֹן בָּךְ לְאָת
וּלְמוֹפֵת וּבִבְנָיךְ עַד
עָלַם׃ מז חֳלָף דִּי לָא
פְלַחְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
בְּחֶדְוָא וּבְשַׁפִּירוּת
לִבָּא מִסְּגֵי כֹלָּא׃
מח וְתִפְלַח יָת בַּעֲלֵי
דְבָבָךְ דִּי יְגָרֵינֵּהּ יְיָ
בָּךְ בְּכַפְנָא וּבְצַהוּתָא
וּבְעַרְטִלָּאָה וּבַחֲסִירוּת
כֹּלָּא וְיִתֵּן נִיר דְּפַרְזְלָא
על

ת״א תחת אשר לא עבדת את. פקרים מ״ג פל״ג. ועבדת את ברכות כה.

פירוש רשב״ם

(מו) לאות. שהמקלל מקלל לשונאו להיות כמוהו (וגם יש

שפתי חכמים

ומרועה כלומר באין הבנה ביהד ובאין נקול ונמכומה : ח נהיר״ק תחת כיו״ד להבונה והבניה נהה : ט עפס מ״ס

רש״י

יירש ח ולא לשון הורשה וגירושין שאס כן היה ל לכתוב יורים : (מז) מרב כל. בעוד שהיה לך ט כל

פירוש ע״ט

ווערט זיין שטארק אונ דו וועסט זיין שלאף : (מה) ובאו עליך כל הקללות האלה ורדפוך והשיגוך אונ עס וועלן קומן אוף דיר דיא אלע קללות אונ וועלן דיך נאך יאגן אונ וועלן דיך גרייכן עד השמדך ביז דו וועסט ווערן פר טיליגט כי לא שמעת בקול יי אלהיך וויל דו האסט ניט גפאלגט אין דעם קול פון גאט דיין גאט לשמור מצותיו וחוקותיו אשר צוך צו היטן זיינע מצות אונ זיינע גזעץ וואס ער האט דיר גבאטן : (מו) והיו בך לאות ולמופת אונ זייא וועלן זיין בייא דיר צו אצייכן אונ

צו אוואונדר ובזרעך אונ אין דיינע קינדר עד עולם ביז אייביג : (מז) תחת אשר לא עבדת את יי אלהיך בשמחה ובטוב לבב וויל דו האסט ניט גדינט צו גאט דיין גאט מיט שמחה אונ מיט אגוט הארץ מרוב כל אז דו האסט אלץ דאס גוטס גהאט : (מח) ועבדת את אויביך אונ דו וועסט מוזן דינן דיין פיינד אשר ישלחנו יי בך וואס גאט וועט אויף דיר שיקן ברעב ובצמא אין הונגר אונ דארשט ובעירום אונ נאקט ובחוסר כל אונ עס וועט דיר אלץ זיין גמינערט ונתן עול ברזל אונ ער וועט געבן
איין

מ זֵיתִין יְהוֹן לָךְ בְּכָל תְּחוּמָךְ וּמִשְׁחָא לָא תְּכוּךְ אֲרֵי יִתְרוּן זֵיתָיךְ: מא בְּנִין וּבְנָן תּוֹלִיד וְלָא יְהוֹן לָךְ אֲרֵי יְהָכוּן בְּשִׁבְיָא: מב כָּל אִילָנָךְ וְאִבָּא דְאַרְעָךְ יְחַסְנִנֵּהּ סַקְאָה: מג תּוֹתַב עָרֵל דִּי בֵינָךְ יְהֵי סָלִיק עֵיל מִנָּךְ לְעֵלָּא לְעֵלָּא וְאַתְּ תְּהֵי נָחֵת לְתַחְתָּא לְתַחְתָּא: מד הוּא יוֹזְפִנָּךְ וְאַתְּ לָא תוֹזְפִנֵּהּ הוּא יְהֵי לְתַקִּיף

ואת

כִּי תֹאכְלֶנּוּ הַתֹּלָעַת: מ זֵיתִים יִהְיוּ לְךָ בְּכָל־גְּבוּלֶךָ וְשֶׁמֶן לֹא תָסוּךְ כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ: מא בָּנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד וְלֹא־יִהְיוּ לָךְ כִּי יֵלְכוּ בַּשֶּׁבִי: מב כָּל־עֵצְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ יְיָרֵשׁ הַצְּלָצַל: מג הַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ יַעֲלֶה עָלֶיךָ מַעְלָה מָּעְלָה וְאַתָּה תֵרֵד מַטָּה מָּטָּה: מד הוּא יַלְוְךָ וְאַתָּה לֹא תַלְוֶנּוּ הוּא יִהְיֶה לְרֹאשׁ

ואתה

תא זיתים יהיו ברכות שם. כי ישל זיתך ביצה לה. בנים ובנות ברכות שם. יירש הצלצל קמא קיו.

בעל הטורים

נקדקד יסויקים שלא ניתן לקבורה: (מ) זיתים יהיו לך בכל גבולך. זה הפסוק מתחיל ומסיים בזית לומר שאין הזית מתקבל באילן אחר והו בנין כשתילי זיתים שלא יתערבו באחרים לכך סמך לו בנים ובנות תוליד: (מב) יירש הצלצל. וסמיך ליה (מג) הגר אשר בקרבך רמז לכי ימוך אחיך ונמכר לגר: מטה מטה. פגימ' גיהנם:

פירוש רשב"ם

(מ) ישל. כמו ונשל גוים. וכן ימל קצירו מן ונמלתם. וכן אחריתו כנחש ישך מן נשך הנחש. לשון יפעל:

רש"י

(מ) כי ישל. ו ישיר פירותיו לשון (לעיל יט) ונשל הברזל: יירש הצלצל. יעשנו הארבה רש מן הפרי: יירש. יעני: צלצל. ז מין ארבה. ואי אפשר לפרש יירש לשון ירושה שאם כן היה לו לכתוב

שפתי חכמים

על שם שהוא מכלה הכל: ו ולא הספיק לומר לשון נשירה מפני שהוא פועל יוצא לאחר והסר הפעול שהם הפירות ולכן אמר ישיר פירותיו כמו ונשל הברזל שהוא ג"כ פועל יוצא ופירושו שנשל הברזל התיבה מן העץ שמתבקע והיא הלכה והורגתו. רא"ם: ז להכי נקרא צלצל שהוא מלשון צלצול

פירוש ע"ט

פְלַאנְצְן אוּנ אוּם אַרְבֶּטְן וְיַיִן לֹא תִשְׁתֶּה וְלֹא תֶאֱגֹר אוּנ קֵיין וויין ווֶעסְטוּ פוּן אִים נִיט טְרִינְקֶן אוּנ נִיט אַיין זַאמְלְן כִּי תֹאכְלֶנּוּ הַתּוֹלַעַת וָוארוּם דִיא וֶוערִים וֶועלְן עֶס אוֹיף עֶסְן: (מ) זֵיתִים יִהְיוּ לְךָ בְּכָל גְּבוּלְךָ אֵייל בֶּערְטְן בּוֹמֶער ווֶעסְטוּ הָאבְּן אִין אַלֶע דַיינֶע גְּמַארְקִין וְשֶׁמֶן לֹא תָסוּךְ אוּנ מִיט קֵיין אֵייל ווֶעסְטוּ דִיךְ נִיט שְׁמִירְן כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ וָוארוּם דֶער בּוֹם וָועט אַרָאפּ וַוארְפְן פוּן זִיךְ זַיינֶע אֵייל בֶּירְטֶן: (מא) בָּנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד וְלֹא יִהְיוּ לָךְ זִין אוּנ טֶעכְטֶער וֶועלְן צוּ דִיר גְּבָארְן וֶוערְן אָבֶּער זֵייא וֶועלְן נִיט זַיין בַּייא דִיר כִּי יֵלְכוּ בַּשֶּׁבִי וָוארוּם זֵייא וֶועלְן גֵיין אִין דֶער שְׁבִיָּה: (מב) כָּל עֵצְךָ וּפְרִי אַדְמָתְךָ אוּנ אַלֶע בֵּיימֶער אוּנ אַלֶע פְרוּכְט פוּן דַיין עֶרְד יְיָרֵשׁ הַצְּלָצַל וָועט דֶר הֵיישֶׁערִיק פַאר אָרִימֶן עֶר וָועט דִיא פֵּירוֹת אוֹיף עֶסְן וֶועלְן דִיא בֵּיימֶער אָרוּם זַיין פוּן פֵּירוֹת: (מג) הַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ דֶער פְרֶעמְדֶר וָואס וָועט ווֹאוֹנֶן צְווִישְׁן דִיר יַעֲלֶה עָלֶיךָ מַעְלָה מָּעְלָה וָועט אִיבֶּר דִיר אִיטְלִיכֶס מָאל הֶעכֶר אוֹיף גֵיין דָס הֵייסְט עֶר וָועט נִתְגַּדֵּל וֶוערְן וְאַתָּה תֵּרֵד מַטָּה מָּטָּה אוּנ דוּ וָועסְט אַלֶע מָאל נִידֶערְן אוּנְטְן דָאס הֵייסְט דוּ וָועסְט פַאר אָרִימְט וֶוערְן: (מד) הוּא יַלְוְךָ עֶר וָועט דִיר לַייֶען וְאַתָּה לֹא תַלְוֶנּוּ אוּנ דוּ וָועסְט אִים נִיט לַייֶען וָוארוּם עֶר וָועט זַיין רַייךְ הוּא יִהְיֶה לְרֹאשׁ וְאַתָּה תִּהְיֶה לְזָנָב עֶר

וועט

תּוּכַל לְהֵרָפֵא מִכַּף רַגְלְךָ וְעַד
קָדְקֳדֶךָ׃ לו יוֹלֵךְ יְהוָה אֹתְךָ וְאֶת־
מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ אֶל־גּוֹי
אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ
וְעָבַדְתָּ שָּׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים עֵץ
וָאָבֶן׃ לז וְהָיִיתָ לְשַׁמָּה לְמָשָׁל
וְלִשְׁנִינָה בְּכֹל הָעַמִּים אֲשֶׁר־
יְנַהֶגְךָ יְהוָה שָׁמָּה׃ לח זֶרַע רַב
תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה וּמְעַט תֶּאֱסֹף כִּי
יַחְסְלֶנּוּ הָאַרְבֶּה׃ לט כְּרָמִים תִּטַּע
וְעָבָדְתָּ וְיַיִן לֹא־תִשְׁתֶּה וְלֹא תֶאֱגֹר
כי

לָא תִכּוּל לְאִתַּסָּאָה
מִפַּרְסַת רַגְלָךְ וְעַד
מוֹחָךְ׃ לו יַגְלֵי יְיָ
יָתָךְ וְיָת מַלְכָּךְ דִּי
תְקִים עֲלָךְ לְעַם דִּי לָא
יְדַעְתְּ אַתְּ וַאֲבָהָתָךְ
וְתִפְלַח תַּמָּן לְעַמְמַיָּא
פָּלְחֵי טַעֲוָתָא אָעָא
וְאַבְנָא׃ לז וּתְהֵי לְצָדוּ
לְמַתַל וּלְשׁוֹעֵי בְּכֹל
עַמְמַיָּא דִּי יְדַבְּרִנָּךְ יְיָ
לְתַמָּן׃ לח בַּר זְרַע
סַגִּי תַּפֵּק לְחַקְלָא וּזְעֵר
תִּכְנוֹשׁ אֲרֵי יַחְסְלִנֵּהּ
גּוֹבָא׃ לט כַּרְמִין
תִּצּוֹב וְתִפְלַח וְחַמְרָא
לָא תִשְׁתֵּי וְלָא תִכְנוֹשׁ
אֲרֵי תֵיכְלִנֵּהּ תּוֹלַעְתָּא׃
זיתין

ת"א יולך ה' אותך יומא נג. זרע רב ברכות סס. לא תשתה סנהדרין ז.

פירוש רשב"ם

קוברין: (לז) לשנינה. דבור כמו ושננתם:

בעל הטורים

כפגטון: (לה) קדקדך (לו) יולך ה' אותך ואת מלכך. רמז

שפתי חכמים

כפרשת ויגא: ה פי' כמ"א קרא ארבה חסיל ולמה אלא

רש"י

(לז) לשמה. אש"ו אסטורדיסו"ן (לור בעטייבונג) כל הרואה אותך ישום עליך: למשל. כשתבא מכה רעה על אדם יאמרו זו דומה למכת פלוני: ולשנינה. לשון ושננתם (לעיל ו) ידברו בך וכן תרגומו ולשועי לשון ספור ואשתעי: (לח) יחסלנו. יכלנו וע"ש כך נקרא ה חסיל שמכלה את הכל:

פירוש ע"ט

גְהֵיילְט וֶוערְן מִכַּף רַגְלְךָ וְעַד קָדְקֳדֶךָ פוּן דַיינֶע פִים בִּיז אִין דַיין אַקְין: (לו) יוֹלֵךְ יְיָ אֹתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ גָאט וֶועט דִיךְ פִירְן מִיט דַיין מֶלֶךְ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ וָואס דוּ וֶועסְט אוֹיף דִיר אוֹיף שְׁטֶעלְן אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבוֹתֶיךָ צוּ אַזוֹ אַפָאלְק וָואס דוּ מִיט דַיינֶע עֶלְטֶערְן הָאבְּן זַייא נִיט גְקֶענְט וְעָבַדְתָּ שָּׁם אוּנ דוּ וֶועסְט דָארְטְן מוּזְן דִינֶן צוּ גֶעצְּ פֶעלְקֶער וָואס זַייא דִינֶען אֱלֹהִים אֲחֵרִים עֵץ וָאֶבֶן אַנְדֶערִי אָפְּ גֶעטֶער פוּן הָאלְץ אוּנ פוּן שְׁטֵיין: (לז) וְהָיִיתָ לְשַׁמָּה אוּנ וֶועסְט זַיין צוּ וִויסְט לְמָשָׁל אוּנ

פַר אַמָשָׁל אַז עֶס וֶועט קוּמֶן אַשְׁלֶעכְטֶע מַכָּה אוֹיף אֵיינֶם וֶועלְן לַייט זָאגְן דָאס אִיז גְלַייךְ צוּ דִיא מַכָּה וָוס אִיז אוֹיף אַייךְ גְקוּמֶן וְלִשְׁנִינָה אוּנ צוּ אַרֵייד כְּלוֹמֶר אִיטְלִיכֶר וֶועט פוּן דִיר רֵיידְן בְּכֹל הָעַמִּים אֲשֶׁר יְנַהֶגְךָ יְיָ שָׁמָּה צְווִישְׁן דִיא אַלֶע פֶעלְקֶער וָואס גָאט וֶועט דִיךְ אַהִין פִירְן: (לח) זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה אִין דֶעם פֶעלְד וֶועסְטוּ אוֹס צִיהֶן פִיל זָאמְן וּמְעַט תֶּאֱסֹף אוּנ וֵויינִיג וֶועסְטוּ אַיין זַאמְלְן כִּי יַחְסְלֶנּוּ הָאַרְבֶּה וָוארוּם דֶר הֵיישֶׁעְרִיק וֶועט עֶס פַר לֶענְדְן: (לט) כְּרָמִים תִּטַּע וְעָבָדְתָּ וַויין גֶערְטְנֶר וֶועסְטוּ פלאנצן

הֲמֹרְךָ גָּזוּל מִלְּפָנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב לָךְ
צֹאנְךָ נְתֻנוֹת לְאֹיְבֶיךָ וְאֵין לְךָ
מוֹשִׁיעַ׃ לב בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתֻנִים
לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רֹאוֹת וְכָלוֹת
אֲלֵיהֶם כָּל־הַיּוֹם וְאֵין לְאֵל יָדֶךָ׃ לג פְּרִי
אַדְמָתְךָ וְכָל־יְגִיעֲךָ יֹאכַל עַם
אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתָּ וְהָיִיתָ רַק עָשׁוּק
וְרָצוּץ כָּל־הַיָּמִים׃ לד וְהָיִיתָ מְשֻׁגָּע
מִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃
לה יַכְּכָה יְהוָה בִּשְׁחִין רָע עַל־
הַבִּרְכַּיִם וְעַל־הַשֹּׁקַיִם אֲשֶׁר לֹא־
תוכל

אונקלוס

לְעֵינָךְ וְלָא תֵיכוּל
מִנֵּהּ חֲמָרָךְ יְהֵי אֲנִיס
מִן קֳדָמָךְ וְלָא יְתוּב לָךְ
עָנָךְ מְסִירִין לְבַעֲלֵי
דְבָבָךְ וְלֵית לָךְ פָּרִיק׃
לב בְּנָךְ וּבְנָתָךְ
מְסִירִין לְעַמָּא אָחֳרָן
וְעֵינָךְ חָזְיָן וְיִסוּפַן
בְּגַלָלְהוֹן כָּל יוֹמָא וְלֵית
חֵילָא בִּידָךְ׃ לג אִבָּא
דְאַרְעָךְ וְכָל לֵאוּתָךְ
יֵיכוּל עַמָּא דִּי לָא
יְדַעְתְּ וּתְהֵי לְחוֹד
עֲשִׁיק וּרְעִיעַ כָּל יוֹמַיָּא׃
לד וּתְהֵי מִשְׁתַּטֵּי
מֵחֵיזוּ עֵינָךְ דִּי תְהֵי
חָזֵי׃ לה יִמְחֲנָךְ יְיָ
בְּשִׁחְנָא בִישָׁא עַל
רְכוּבַיָּא וְעַל שָׁקַיָּא דִּי

ת"א בניך ובנותיך נתונים בס יבמות סג.

בעל הטורים

בשגעון ינהג כלומר לא די שיככה אלא שכל מנהגך יהיה

רשי

(לב) וכלות אליהם. מצפות אליהם שישובו ואינם שבים. כל תוחלת שאינה באה קרויה כליון עינים.

פירוש ע"ט

לְעֵינֶיךָ דיין אָקס וועט זיין גְשָׁעכְט פַר דיינֶע אויגן וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אָבֶּר דוּ וועסְט פוּן אִים ניט עֶסְן חֲמֹרְךָ גָּזוּל מִלְּפָנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב לָךְ דיין אייזֶל וועט זיין גֶגֶזְלְט פַר דיינֶע אויגן אונ עֶס וועט ניט אום גֶקֶערְט ווערן צוּ דיר צֹאנְךָ נְתֻנוֹת לְאֹיְבֶיךָ דיינֶע שָׁאף וועלן גֶגֶעבְּן ווערן צוּ דיינֶע פַיינְד וְאֵין לְךָ מוֹשִׁיעַ אונ עֶס וועט צוּ דיר ניט זיין קיין הֶעלְפֶר: (לב) בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ נְתוּנִים לְעַם אַחֵר דיינֶע זִין אונ דיינֶע טֶעכְטֶר וועלן גֶגֶעבְּן ווערן צוּ אַנְדֶר פָאלְק וְעֵינֶיךָ רוֹאוֹת אונ דיינֶע אויגן וועלן עֶס זֶעהְן וְכָלוֹת אֲלֵיהֶם כָּל הַיּוֹם אונ וועלן הָאפְן צוּ זייא אַגאַנְצְן טָאג זייא זָאלְן זיך אום קֶערְן וְאֵין לְאֵל יָדֶךָ אונ דוּ וועסְט קיין מַאכְט ניט הָאבּי אין דיינֶע הֶענְט זייא צוּ בֵּיי קוּמֶן: (לג) פְּרִי אַדְמָתְךָ וְכָל יְגִיעֲךָ דיא פְרוּכְט פוּן דיין עֶרְד אונ גָאר דיין מִידִיקַייט וואס דוּ הָאסְט דיך דְרוּף גֶמִיד יֹאכַל עַם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וועט עֶס אוּף עֶסְן אַזוֹ אַפָאלְק וואס דוּ קָאנְסְט זייא גָאר ניט וְהָיִיתָ רַק עָשׁוּק אונ דוּ וועסְט זיין גָאר פַר צוּקְט וְרָצוּץ אונ צוּ שְׁטוֹסְן כָּל הַיָּמִים אַלֶע טֶעג: (לד) וְהָיִיתָ מְשֻׁגָּע מִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה אונ דוּ וועסְט זיין פַר טוּמֶלְט פוּן וועגן אַלְץ וואס דיינֶע אויגן וועלן מוּזְן זֶעהְן: (לה) יַכְּכָה יְיָ בִּשְׁחִין רָע גָאט וועט דיך שְׁלָאגְן מִיט שְׁלֶעכְטֶע שְׁחִין עַל הַבִּרְכַּיִם אוּף דיא קְנִיאֶן וְעַל הַשּׁוֹקַיִם אונ אוּף דיא שֶׁענְקִיל אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהֵרָפֵא וואס דוּא וועסְט ניט קָאנְן

גהיילט

ובעפלים ובטחורים קרי ובגרב ובחרס
אשר לא־תוכל להרפא: כח יככה
יהוה בשגעון ובעורון ובתמהון
לבב: כט והיית ממשש בצהרים
כאשר ימשש העור באפלה ולא
תצליח את־דרכיך והיית אך
עשוק וגזול כל־הימים ואין מושיע:
ל אשה תארש ואיש אחר ישגלנה
ישכבנה קרי בית תבנה ולא־תשב בו
כרם תטע ולא תחללנו: לא שורך
טבוח לעיניך ולא תאכל ממנו
המרך

דמצרים ובטחורין
ובגרבא ובחרים יביש
דילא תכול לאתאסאה:
כח ימחנך יי
בטפשותא ובסמיותא
ובשעממות לבא:
כט ותהי ממשש
בטיהרא כמא דממשש
עוירא בקבלא ולא
תצלח ית ארחתך
ותהי ברם עשיק
ואניס כל יומיא וליח
דפריק: ל איתתא
תירוס וגבר אחרן
ישכבנה ביתא תבני
ולא תתיב בה כרמא
תצוב ולא תחלנה:
לא תורך יהי נכס
לעיניך

ת״א ובעפלים מגילה כה. ובגרב ובחרס בכורות מא. והיית ממשש מגילה כד: ישגלנה שם כה. שורך טבוח ברכות נו.

בעל הטורים

שמעו ינוסו לפניכם כדכתיב וירא אלה וגו׳ ואם לא תשמעו יתנך ה׳ נגף: (כח) בשגעון. ב׳. יככה ה׳ בשגעון והוא

שפתי חכמים

ת פירוש מדכתיב. ובחרס הוי גרב לח וע״ל בפ׳ אמור: א דא״ל כמו לא תעשוק את רעך דפי׳ כובש שכר שכיר שאינו מענין הפירוש וגזילה כבר אמור ל״פ מענין ויקרא גם הכא עשק כי התעשקו: ב פי׳ אשה פלגש כלומר אתה המארס ואיש אחר יקחנה לו לפלגש: ג פי׳ הל״ל ישכבנה אלא שכינוי זה ישגלנה לשבח כלומר שלא ישכב אותה כדרך זנות אלא שיקח אותה לפלגש: ד כבר פירשתיו

רש״י

ויבש מבחוץ כדאיתא בבכורות (בכורות מא): גרב. שחין לח: חרס. שחין יבש ת כחרס: (כח) ובתמהון לבב. אוטם הלב אשטורדישו״ן בלעז (בעטייבונג): (כט) עשוק. בכל מעשיך יהיה א ערעור: (ל) ישגלנה. לשון שגל ופלגש ב והכתוב כינהו לשבח ג ישכבנה (מגילה כה) ותקון סופרים ד הוא זה: תחללנו. בשנה הרביעית לאכול פריו:

פירוש ע״ט

מצרים ובעפלים אונ מיט בייזע בלאטערן ובגרב ובחרס אונ מיט פייכטן גרינד אונ מיט דארן גרינד אשר לא תוכל להרפא וואס דו וועסט ניט קאנען געהיילט ווערן: (כח) יככה יי׳ גאט וועט דיך שלאגן בשגעון ובעורון ובתמהון לבב מיט שגעון אונ מיט בלינדקייט אונ מיט איין פר טומעלט הארץ: (כט) והיית ממשש בצהרים אונ דוא וועסט טאפן אין מיטן טאג כאשר ימשש העור באפלה אזו וויא א בלינדער טאפט וויל עס איז אים פינצטער ולא תצליח את דרכיך אונ דו וועסט ניט באגליקן אין אלע דיינע וועגן והיית אך עשוק וגזול כל הימים אונ דו וועסט אלץ זיין פאר צוקט אונ גגזלת אלע דיינע טעג ואין מושיע אונ קיינר וועט דיר ניט העלפן: (ל) אשה תארש א ווייב וועסטו אנטשפוזן ואיש אחר ישגלנה אונ אנדער מאן וועט מיט איר ליגן בית תבנה ולא תשב בו איין הויז וועסטו בויען אונ דו וועסט דרינען ניט זיצן כרם תטע ולא תחללנו איין גארטן וועסטו פלאנצן אונ דו וועסט אים ניט אויס לייזן: (לא) שורך טבוח
לעיניך

אֶת־מְטַר אַרְצְךָ אָבָק וְעָפָר מִן־
הַשָּׁמַיִם יֵרֵד עָלֶיךָ עַד הִשָּׁמְדָךְ׃
כה יִתֶּנְךָ יְהוָה ׀ נִגָּף לִפְנֵי אֹיְבֶיךָ
בְּדֶרֶךְ אֶחָד תֵּצֵא אֵלָיו וּבְשִׁבְעָה
דְרָכִים תָּנוּס לְפָנָיו וְהָיִיתָ לְזַעֲוָה
לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ׃ כו וְהָיְתָה
נִבְלָתְךָ לְמַאֲכָל לְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם
וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ וְאֵין מַחֲרִיד׃
כז יַכְּכָה יְהוָה בִּשְׁחִין מִצְרַיִם

ובעפלים

אונקלוס

אַרְעָךְ אַבְקָא וְעַפְרָא
מִן שְׁמַיָּא יֵחוּת עֲלָךְ
עַד דְּתִשְׁתֵּיצֵי׃
כה יִתְּנִנָּךְ יְיָ תְּבִיר
קֳדָם סָנְאָךְ בְּאָרְחָא
חֲדָא תִּפּוֹק לְוָתֵיהּ
וּבְשַׁבְעָא אָרְחָן
תְּעָרוֹק מִקֳּדָמוֹהִי
וּתְהֵי לְזִיעַ לְכָל
מַלְכְוָת אַרְעָא׃
כו וּתְהֵי נְבֶלְתָּךְ
מְשַׁגְרָא לְמֵיכַל לְכָל
עוֹפָא דִשְׁמַיָּא וְלִבְעִירָא
דְאַרְעָא וְלֵית דְּמָנִיד׃
כז יִמְחִנָּךְ יְיָ בְּשִׁחְנָא

בעל הטורים

תועבות בלבו: (כה) נגף. ג' במסורה דין ואידך אך נגוף נגף הוא לפנינו וירא אהרן כי נגף לפני ישראל את העם ואש. ימטר על רשעים פחים אש וגפרית: (כו) ואין

פירוש רשב"ם

אבק ועפר שינקרו עיניכם. ומתוך כך יתנך ה' נגף שלא תוכל לראות ולברוח מפני אויביך: (כד) מטר ארצך. לשון ירידה כמו המטיר על סדום ועמורה גפרית מחריד. אין מבריח העופות מעל הנבלות כי אין

רש"י

פירות וכן השמים לא יריקו מטר: (כד) מטר ארצך אבק ועפר. (תענית ג) זיקא דבתר מטרא ק מטר יורד ולא כל צרכו ואין בו כדי להרבין ר את העפר והרוח בא ומעלה את האבק ומכסה את עשב הזרעים שהן לחים מן המים ונדבק בהם ונעשה טיט ומתייבש ומרקיבין: (כה) לזעוה. לאימה ולזיע שיזועו כל שומעי מכותיך ממך ויאמרו אוי לנו שלא יבוא עלינו כדרך שבא על אלו: (כז) בשחין מצרים. רע היה מאד ש לח מבפנים

שפתי חכמים

והיו סמוך אבר על לאבן נחשת: ק זהו ל' גמרא ורצונו של רש"י להרבין היך שייך לומר שבמטר יהיה אבק ועפר בני הפכים הם ובני הפכים בנושא אחד א"א ל"פ זיקא דבתר כו': ר להרבין הוא מלשון רובץ תחת משאו: ש דאל"כ למה אמר בשחין מצרים הל"ל סתם שחין:

פירוש ע"ט

דיין לאנד ערד אונ שטויב. רש"י שרייבט עס וועט גיין רעגן אבער ניט וויא פיל מען דארף אונ עס וועט ניט דורך נעצן דיא ערד אונ נאך דעם רעגן וועט קומן א ווינט אונ ווייען דעם שטויב אויף דער נאסער תבואה אונ עס וועט זיך דרינגען אן קלעבן אונ עס וועט ווערן ליים אונ מחמת דעם וועט דיא תבואה פאר פוילט ווערן מן השמים ירד עליך פון דעם הימל וועט ער לאזן אויף דיר נידערן עד השמדך ביז ער וועט דיך פר טילגן: (כה) יתנך יי נגף לפני איביך גאט וועט דיך געבן גבארד פאר דיינע פיינד בדרך אחד תצא אליו מיט איין וועג וועסטו ארויס גיין צו אים מלחמה

פירוש ע"ט

האלטן ובשבעה דרכים תנוס לפניו אונ מיט זיבן וועגן וועסטו אנטלופן פר אים והיית לזעוה אונ דוא וועסט זיין פאר א ציטערניש צוא אלע קיניגרייך פון דער ערד זיי וועלן מורא האבן עס זאל אויף זייא ניט קומן אזו וויא עס איז גקומן אויף דיר: (כו) והיתה נבלתך אונ עס וועט זיין דיין גוף למאכל לכל עוף השמים צו איין עסין צו אלע פייגלך וואס פליהן אונטר דם הימל ולבהמת הארץ אונ צוא דיא פיך פון דר ערד ואין מחריד אונ קיינר וועט זיי ניט דר שרעקן כלומר קיינער וועט זייא ניט אוועק טרייבן: (כז) יככה יי בשחין מצרים גאט וועט דיך שלאגן מיט דעם שחין וואס ער האט גשלאגן דיא

ובחרחר ובחרב ובשדפון ובירקון ורדפוך עד אבדך: כג והיו שמיך אשר על ראשך נחשת והארץ אשר תחתיך ברזל: כד יתן יהוה את

ת״א יתן פ׳ אם מטר תענית ג ע.

ובחרבא ובשדפונא ובירקונא וירדפנך עד דתיבד: כג ויהון שמיך די עלוי רישך חסינין כנחשא מלאחתא מטרא וארעא די תחותך תקיפא כפרזלא מלמעבד פירין: כד יתן יי ית מטר

פירוש רשב״ם

(כג) והיו שמיך אשר על ראשך נחושת. שלא ירד מטר מן השמים. אלא יתן מטר ארצך אבק ועפר. הרוח במקום שרגיל להמטיר מטר ימטיר לך מן השמים אבק ועפר. כלומר מגבהי ההרים שהן יבשים מאין מטר ירד

בעל הטורים

ובקדחת ובדלקת ובחרחר ובחרב ובשדפון ובירקון כנגד ז

שפתי חכמים

פי׳ כי דרך כלשון לשום שבעה במקום ריבוי כמו עד עקרה ילדה שבעה כו׳ : מ ק״ל דהא ע״כ מנה מיני חלאים וחרב מאי חולי הוא ומתרץ דקללה בפני עצמו הוא שיבוא גייסות . א״נ דק״ל שייך שהרב מכה מעצמו : נ ג״כ קשה לו כמו כן ומפרש דמכות תבואות הן ועד כאן מנה מכות של גוף וכאן מונה מכות תבואות : ס דלפי פשוטו משמע ורדפך הקב״ה עד שתאבד ממנו וימלאך אחר וזה אינו דהא יאבד מהקב״ה מי ימלאנו ויצילנו מידו ולכן מביא התרגום עד דתיבד שהוא ל׳ כליון מן העולם וקשה לרש״י וא״כ הבינויים ל״ל לא ה״ל לומר אלא עד אבוד וע״ז פי׳ כלומר עד אבוד אותך פי׳ דאי לא נאמר כ״ף הכנוי ה״א מלת אבוד הוא מקור כמו אבד תאבדון ופי׳ עד שתאבד אתה דבר מה ויסיע כפרת חטאתך לכן הוסיף כ׳ הכנוי כדי שיסוב מלת אבד עליו כלומר עד אבוד אותך ומ״מ פירש כתרגומו שתכלה מאליך ודוק היטב . ובזה יתורץ מה שכתב רא״ם ולא ידעתי איך יתיישב מה שכתוב תחלה עד דתיבד וסיים בו עד אבוד אותך דמשמע שזה פירושו עד דתיבד וכתב אחר זה שתכלה מאליך וזה׳ אינו אלא לפי המתרגם עכ״ל : ע ה״פ משה ביקש מהקדוש ברוך הוא שיתן לו רשות לקללם הכי ונתן לו הקב״ה רשות וא״כ הכל אתי שפיר הא דאמרינן אפילו אות אחת לא אמר מעצמו ר״ל בלי רשות הקב״ה והא דפירש מפי עצמו אמרן ר״ל שהוא היה מבקש מהקב״ה והתוספות כתבו פרק בני העיר משה מפי עצמו אמרן וברוח הקודש ע״ש : פ ואם משה אמרן לא שייך למימר תשמעו לי וגו׳ : צ רצונו בזה שלא תיקשי הרי הוא רוצה לקללם ומאי קללה בזה

רש״י

חלאים הם : ובחרחר . חולי המחממו תוך הגוף וצמא תמיד למים ובלע״ז אשרוגמנ״ט (ברענד) לשון (איוב ל) ועצמי חרה מני חרב (ירמיה ו) נחר מפוח מאש : ובחרב . יביא עליך מ גייסות : שדפון וירקון . מכות תבואה נ שבשדות : שדפון . רוח קדים אשליד״ה בלע״ז (זאנגנפערברענס) : ירקון . יובש ופני התבואה מכסיפין ונהפכין לירקון קמ״א בלע״ז (געלב) : עד אבדך . תרגום עד דתיבד ס כלומר עד אבוד אותך שתכלה מאליך : (כג) והיו שמיך אשר על ראשך נחשת . קללות הללו משה מפי עצמו אמרן ע ושבתורת כהנים מפי הקב״ה אמרן כמשמעו וכן נאמר (ויקרא כו) ואם לא תשמעו לי פ ותלכו עמי בקרי וכאן הוא אומר לקול ה׳ אלהיך ידבק ה׳ בך יככה ה׳ הקל משה בקללותיו לאמרן בל׳ יחיד וגם כן בקללה זו הקל שבראשונות הוא אומר (שם) את שמיכם כברזל וארצכם כנחושה שלא יהיו השמים מזיעין כדרך שאין הברזל מזיע ומתוך כך יהא חורב בעולם . והארץ תהא מזעת כדרך שהנחשת מזיע והיא מרקבת פירותיה וכאן הוא אומר שמיך נחשת וארצך ברזל שיהיו שמים מזיעין אע״פ שלא יריקו מטר מ״מ לא יהיה חורב של אבדון בעולם והארץ לא תהא מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע ואין הפירות מרקיבין ומ״מ קללה היא צ בין שהיא כנחשת בין שהיא כברזל לא תוציא

פירוש ע״ט

קראנקהייט וואס היצט מער פון קדחת ובחרחר אונ מיט דארקייט ובחרב אונ מיט שווערד פון היילות ובשדפון אונ מיט האגל שלאק כלומר עס וועט זיין אהאגיל אדר אווינט אונ וועט אום שלאגן דיא תבואה ובירקון אונ מיט גרינקייט געלזוכט כלומר די תבואה וועט פאר דארט ווערן אונ זיא וועט ייערן געל ורדפוך אונ ער וועט דיך נאך יאגן עד אבדך ביז דו וועסט פר לארן ווערן : (כג) והיו שמיך על ראשך נחושת אונ עס וועלן זיין די הימלן וואס איבר דיין קאפ אזו וויא קופער כלומר עס וועט ניט גיין קיין רעגן והארץ אשר תחתיך אונ די ערד וואס אונטר דיר ברזל וועט זיין אזו וויא אייזן זי וועט ניט אום ציהן קיין פירות : (כד) יתן יי את מטר ארצך אבק ועפר גאט וועט געבן דעם רעגן פון

דיין

בְּבֹאֶךָ וְאָרוּר אַתָּה בְּצֵאתֶךָ׃
כ יְשַׁלַּח יְהוָה ׀ בְּךָ אֶת־הַמְּאֵרָה
אֶת־הַמְּהוּמָה וְאֶת־הַמִּגְעֶרֶת
בְּכָל־מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
עַד הִשָּׁמֶדְךָ וְעַד־אֲבָדְךָ מַהֵר
מִפְּנֵי רֹעַ מַעֲלָלֶיךָ אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי׃
כא יַדְבֵּק יְהוָה בְּךָ אֶת־הַדָּבֶר עַד
כַּלֹּתוֹ אֹתְךָ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ כב יַכְּכָה
יְהוָה בַּשַּׁחֶפֶת וּבַקַּדַּחַת וּבַדַּלֶּקֶת
ובחרחר

וְלֵית אַתְּ בְּמִפְּקָךְ׃
כ יְגָרֵי יְיָ בָּךְ יָת
מְאֵרְתָא וְיָת שִׁגּוּשְׁיָא
וְיָת מְזוֹפִיתָא בְּכָל
אוֹשָׁטוּת יְדָךְ דִּי
תַעְבֵּד עַד דְּתִשְׁתְּצֵי
וְעַד דְּתֵיבַד בִּפְרִיעַ
מִן קֳדָם בִּישׁוּת
עוֹבָדָךְ דִּי שְׁבַקְתָּא
דַחַלְתִּי׃ כא יַדְבֵּק יְיָ
בָּךְ יָת מוֹתָא עַד
דִישֵׁיצֵי יָתָךְ מֵעַל אַרְעָא
דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן
לְמֵירְתַהּ׃ כב יִמְחִינָּךְ
יְיָ בְּשַׁחֶפְתָּא וּבְקַדַּחְתָּא
וּבְדַלֶּקְתָּא וּבְחַרְחוּרָא
וּבְחַרְבָּא

בעל הטורים

(כב) יככה ה׳ . ד׳ פעמים כתיב בתוכחות יככה ה׳ כנגד ארבע גליות . ויש בזה הפסוק שבעה ענינים כשחפת וארותי את ברכותיהם : (כב) בשחפת וגו׳ . מיני חלאים הם : קדחת ודלקת והרחר . מיני חמימות הם :

פירוש רשב״ם

שימלא משאלותיך . בהראותו כי אתם עמו : (כ) המהומה. על ידי קולות וברד . כמו וירעם ה׳ בקול גדול וכו׳ של פלשתים ויהמם : המגערת. הנני גוער לכם את הזרע

רש״י

להיות ל מתפזרין לכל לד : (כ) המארה . חסרון כמו (ויקרא יג) לרעת ממארת : המהומה . שגוש קול בהלות : (כב) בשחפת . שבשרו נשחף ונפוח : ובקדחת . לשון (דברים לב) כי אש קדחה באפי והוא אש של חולים מלוו״י בלעז (פיעבערהיטלע) שהיא חמה מאד : ובדלקת . חמה יותר מקדחת ומיני

שפתי חכמים

דהתם נמי כתיב ארור אתה בבואך בריש׳ דהתם לוכא למימר כביאתך לעולם בחטא כו׳ וכמו שהקשה הרא״ם ז״ל אבל בהם מהרר״א מפראג מצאתי כתוב דל״ק מידי דה״פ ארור אתה בבואך כמו בצאתך דבצאתך בודאי היתה בך חטא אף בבואך תהיה ארור כלומר מלא חטא ואין לתמוה קטן כנולד במה חטא וי״ל דהקב״ה פוקד עון אבות על בנים ועוד נאמרו בזה דברים רבים . ונראה לי לפרש על דרך שאמרו בפ׳ התינוקת למה הולד דומה במעי אמו לפנקס מקופל כו׳ ומלמדין אותו כל התורה כולה כו׳ ועל זה נאמר ארור אתה בבאך שמשכחין ממך כל התורה וארור אתה בצאתך שהשכחה גם כן התורה שהלמוד בזה העולם ותחלת דינו של אדם הוא עסקת בתורה . עי״ל דביאתו של אדם לזה העולם הוא בבכיה כי כן דרך התינוק כשבא לאויר העולם שהוא בוכה כך יציאתו מן העולם יהיה ג״כ בבכיה וזהו סימן רע לו כדאמרינן מת מתוך שחוק סימן יפה לו מתוך בכיה סימן רע לו כו׳ וק״ל נ״ל : ל׳ הרא״ם

פירוש ע״ט

בבואך וארור אתה בצאתך פר פלוכט וועסטו זיין
אין דיין קומן אונ פר פלוכט אין דיין א׳ס
גיין : (כ) ישלח יי בך גאט וועט שיקן אין
דיר את המארה די מינערונג את המהומה דאס
פר טומלונג ואת המגערת אונ דם פר דארבונג
בכל משלח ידך אשר תעשה אין אלע אום
שטרעקונג פון דיינע הענט וואס דוא וועסט
טאן עד השמדך ביז ער וועט דיך פר טיליגן
ועד אבדך מהר אונ ביז ער וועט מאכן גשווינד

פירוש ע״ט

פר לירן דיך מפני רוע מעלליך פון וועגן דיינע
שלעכטע ווערק אשר עזבתני וואס דוא האסט
מיך פר לאזן : (כא) ידבק יי בך את הדבר גאט
וועט מאכן באהעפטן אין דיר דעם מארד
עד כלותו אותך מעל האדמה ביז ער וועט דיך פר
לענדן פון דר ערד אשר אתה בא שמה לרשתה
וואס דוא קומסט דארטן צוא ארבן זיא :
(כב) יכבה יי גאט וועט דיך שלאגן בשחפת
מיט גשווילכן ובקדחת ובדלקת אונ מיט אין

אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לִשְׁמֹר
וְלַעֲשׂוֹת׃ יד וְלֹא תָסוּר מִכָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
הַיּוֹם יָמִין וּשְׂמֹאול לָלֶכֶת אַחֲרֵי
אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם׃ פ טו וְהָיָה
אִם־לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת
הָאֵלֶּה וְהִשִּׂיגוּךָ׃ טז אָרוּר אַתָּה
בָּעִיר וְאָרוּר אַתָּה בַּשָּׂדֶה׃ יז אָרוּר
טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ׃ יח אָרוּר פְּרִי־
בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ
וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ׃ יט אָרוּר אַתָּה

בבאך

דִּי אֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא
דֵין לְמִטַּר וּלְמֶעְבַּד׃
יד וְלָא תִסְטוּן מִכָּל
פִּתְגָּמַיָּא דִּי אֲנָא
מְפַקֵּד יָתְכוֹן יוֹמָא
דֵין יַמִּינָא וּשְׂמָאלָא
לִמְהָךְ בָּתַר טַעֲוַת
עַמְמַיָּא לְמִפְלְחְהוֹן׃
טו וִיהֵי אִם לָא תְקַבֵּל
לְמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ
לְמִטַּר לְמֶעְבַּד יָת כָּל
פִּקּוֹדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי דִּי
אֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵין
וְיֵיתוּן עֲלָךְ כָּל לְוָטַיָּא
הָאִלֵּין וְיַדְבְּקֻנָּךְ׃
טז לִיט אַתְּ בְּקַרְתָּא
וְלִיט אַתְּ בְּחַקְלָא׃
יז לִיט סַלָּךְ וְאַצְוָתָךְ׃
יח לִיט וַלְדָּא דִמְעָךְ
וְאִבָּא דְאַרְעָךְ בַּקְרֵי
תוֹרָיךְ וְעֶדְרֵי עָנָךְ׃
יט לִיט אַתְּ בְּמֵיעָלָךְ

ולִיט

ת״א למפלחהון. ויהי אם לא תקבל

פירוש ע״ט

וְלְמַטָּה אוּנ דוּ וֶועסְט נִיט זַיין אִין קֵיין נִידֶרִיגֶע מַדְרֵגָה כִּי תִשְׁמַע אַז דוּ וֶועסְט צוּ הֶערְן דִי מִצְוֹת פוּן גָאט דַיין גָאט אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וָוס אִיךְ גִבִּיט דִיךְ הַיינְט פוּן גָאטְס וֶועגְן צוּ הִיטְן אוּנ צוּ טָאן׃ (יד) וְלֹא תָסוּר מִכָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם אוּנ דוּא זָאלְסְט נִיט אָפּ קֶערְן פוּן דִיא אַלֶע זַאכְן וָואס אִיךְ גִבִּיט דִיר הַיינְט יָמִין וּשְׂמֹאל נִיט אוֹף דֶער רֶעכְטֶער זַייט אוּנ נִיט אוֹף דֶער לִינְקֶער זַייט לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים צוּ גֵיין נָאךְ אַנְדֶרֶע אָפּ גֶעטֶער לְעָבְדָם צוּ דִינֶן זֵיי׃ (טו) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ אַז דוּ וֶועסְט נִיט פַר נֶעמֶן אִין דֶעם קוֹל פוּן גָאט דַיין גָאט לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת צוּ הִיטְן אוּנ צוּ טָאן אֶת כָּל מִצְוֹתָיו גָאר זַיינֶע מִצְוֹת וְחוּקֹּתָיו אוּנ זַיינֶע גֶזֶעץ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וָואס אִיךְ גִבִּיט דִיר הַיינְט וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וֶועלְן קוּמֶן אוֹף דִיר אַלֶע דִי דָאזִיגֶע קְלָלוֹת וְהִשִּׂיגוּךָ אוּנ וֶועלְן דִיךְ גְרֵייכְן׃ (טז) אָרוּר אַתָּה בָּעִיר פַר פְלוּכְט וֶועסְטוּ זַיין אִין שְׁטָאט וְאָרוּר אַתָּה בַּשָּׂדֶה אוּנ פַאר פְלוּכְט וֶועסְטוּ זַיין אִין פֶעלְד׃ (יז) אָרוּר טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ פַאר פְלוּכְט וֶועט זַיין דִי פֵּירוֹת פוּן דַיין קָארְבּ אוּנ דַיין אִיבֶּער בְּלַייבּוּנְג׃ (יח) אָרוּר פְּרִי בִטְנְךָ פַר פְלוּכְט וֶועט זַיין דִי פְרוּכְט פוּן דַיין בּוֹיךְ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ אוּנ דִי פְרוּכְט פוּן דַיין עֶרְד שְׁגַר אֲלָפֶיךָ דָאס וַוארְפוּנְג פוּן דַיינֶע רִינְדֶער וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ אוּנ דִי קְטַאדֶעס פוּן דַיינֶע שָׁאף׃ (יט) אָרוּר אַתָּה

בבואך

הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְהוָה נִקְרָא עָלֶיךָ
וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ׃ יא וְהוֹתִרְךָ יְהוָה
לְטוֹבָה בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי
בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתֶךָ עַל
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ׃ יב יִפְתַּח יְהוָה ׀
לְךָ אֶת־אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם
לָתֵת מְטַר־אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ
אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם
רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה׃ יג וּנְתָנְךָ
יְהוָה לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב וְהָיִיתָ רַק
לְמַעְלָה וְלֹא תִהְיֶה לְמָטָּה כִּי־
תִשְׁמַע אֶל־מִצְוֺת ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אשר

עַמְמֵי אַרְעָא אֲרֵי
שְׁמָא דַייָ אִתְקְרֵי עֲלָךְ
וְיִדְחֲלוּן מִנָּךְ׃
יא וְיוֹתְרִנָּךְ יְיָ לְטָבָא
בְּוַלְדָּא דִמְעָךְ וּבְוַלְדָּא
דִבְעִירָךְ וּבְאִבָּא
דְאַרְעָךְ עַל אַרְעָא דִּי
קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתָךְ
לְמִתַּן לָךְ׃ יב יִפְתַּח
יְיָ לָךְ יָת אוֹצְרֵיהּ טָבָא
יָת שְׁמַיָּא לְמִתַּן מְטַר
אַרְעָךְ בְּעִדָּנֵיהּ
וּלְבָרָכָא יָת כָּל עוֹבָדֵי
יְדָךְ וְתוֹזֵיף לְעַמְמִין
סַגִּיאִין וְאַתְּ לָא תְזוּף׃
יג וְיִתְנִנָּךְ יְיָ לְתַקִּיף
וְלָא לְחַלָּשׁ וּתְהֵי בְּרַם
לְעֵלָּא וְלָא תְהֵי
לְתַחְתָּא אֲרֵי תְקַבֵּל
לְפִקּוֹדַיָּא דַּייָ אֱלָהָךְ
די

ת"א יפתח ה' לך תענית ב ט חגיגה יב בהרה כה.

בעל הטורים

מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין : (י) שם ה' נקרא . ר"ת שי"ן פי' שי"ן של תפילין : ויראו ממך . וסמיך ליה (יא) והותירך ה' לטובה בזכות התפילין :

פירוש רשב"ם

ויצהר כדכתיב וימלאו אסמיך שבע : (י) נקרא עליך . יותיר ימיך דכתיב אדני עליהם יחיו :

פירוש ע"ט

זעהן אַלֶע וָואס וואוֹנֶן אוֹיף דֶער עֶרְד כִּי שֵׁם יְיָ נִקְרָא עָלֶיךָ אַז דֶער נָאמֶן פוּן גָאט וֶוערט אוֹיף דִיר גְרוּפְן וֶוערִין וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ, אוּנ זֵיי וֶועלְן זִיךְ פָארְכְטְן פַר דִיר : (יא) וְהוֹתִרְךָ יְיָ לְטוֹבָה אוּנ גָאט וֶועט דִיךְ מַאכְן אִיבֶּר לָאזְן אוֹיף גוּטְן בִּפְרִי בִטְנְךָ אִין דֶעם פְרוּכְט פוּן דַיין בּוּךְ מֵיינְט מֶען דַיינֶע קִינְדֶר וּבִפְרִי אַדְמָתְךָ אוּנ אִין דֶעם פְרוּכְט פוּן דַיין עֶרְד מֵיינְט מֶען דִי תְבוּאָה עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבוֹתֶיךָ לָתֵת לָךְ אוֹיף דֶער עֶרְד וָואס גָאט הָאט גֶשְׁווָארְן צוּ דַיינֶע עֶלְטֶערְן אַז עֶר זָאל דִיר דָאס גֶעבְּן מֵיינְט מֶען אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל :

פירוש ע"ט

(יב) יִפְתַּח יְיָ לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב גָאט וֶועט צוּ דִיר עֶפִינֶן זַיין גוּטֶן אוֹצָר אֶת הַשָּׁמַיִם דֶעם הִימֶל לָתֵת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ צוּ גֶעבְּן רֶעגְן צוּ דַיין עֶרְד אִין דֶער צַייט וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ אוּנ צוּ בֶּענְטְשְׁן אַלֶע וֶוערְק פוּן דַיינֶע הֶענְט וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים אוּנ דוּא וֶועסְט לַייעֶן גֶעלְד צוּ פִיל מֶענְטשְׁן וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה אָבֶּער דוּ וֶועסְט בַּיי זֵיי נִיט בַּדַארְפְן אַנְטְלַייעֶן : (יג) וּנְתָנְךָ יְיָ לְרֹאשׁ אוּנ גָאט וֶועט דִיךְ גֶעבְּן צוּא אַיין שְׁטַארְקַייט וְלֹא לְזָנָב אוּנ נִיט צוּא קַיין שְׁלַאפְקַייט (תרגום) וְהָיִיתָ רַק לְמַעְלָה אוּנ דוּא וֶועסְט זַיין נָאר אִין אַהוֹכֶע מַדְרֵגָה וְלֹא תִהְיֶה
לְמַטָּה

ז יִתֵּן יְהוָה אֶת־אֹיְבֶיךָ הַקָּמִים
עָלֶיךָ נִגָּפִים לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד
יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים יָנוּסוּ
לְפָנֶיךָ׃ ח יְצַו יְהוָה אִתְּךָ אֶת־
הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח
יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ ט יְקִימְךָ יְהוָה לוֹ
לְעַם קָדוֹשׁ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לָךְ כִּי
תִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו׃ י וְרָאוּ כָּל־עַמֵּי
הארץ

אַתְּ בִּמְפַּקָךְ : ז יִתֵּן
יָת בַּעֲלֵי דְבָבָךְ דְּקָיְמִי
עֲלָךְ תְּבִירִין קֳדָמָךְ
בְּאָרְחָא חֲדָא יִפְּקוּ
לְוָתָךְ וּבְשַׁבְעָא אָרְחָ
יְעַרְקוּן מִקֳּדָמָךְ
ח יְפַקֵּד יְיָ עִמָּךְ יָ
בִּרְכְתָא בְּאוֹצָרָךְ
וּבְכֹל אוֹשָׁטוּת יְדָ
וִיבָרְכִנָּךְ בְּאַרְעָא דִ
יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ
ט יְקִימִנָּךְ יְיָ לֵהּ לְעַ
קַדִּישׁ כְּמָא דִי קַיֵּי
לָךְ אֲרֵי תִטַּר יָ
פִּקּוֹדַיָּא דַּייָ אֱלָהָ
וּתְהָךְ בְּאָרְחָן דְּתַקְנָ
קֳדָמוֹהִי : י וְיֶחֱזוּן כָּ
עממי

ת״א ובשבעה קידושין ב. יצו ה׳ אתך הענית ח מליעא מב. וראו כל עמי ברכות ו
מגילה יז סוטה יז מנחות לה חולין פט.

פירוש רשב״ם

(ח) באסמיך. באוצרותיך. שיהיו מלאים דגן תירוש
סמך ליה (ה) יצו ה׳ אתך את הברכה באסמיך.

בעל הטורים

חסמא. בגימטריא נד״ת ולדברי הכניס: (ז) ינוסו לפניך
שהמלא בתים מלאים כל טוב: באסמיך. בגי׳ זהו סמוי. שאין הברכ

שפתי חכמים

צריך גם לטעם ראשון: ב פי׳ מה ביאתך לעולם בלא חטא
אף יציאתך מן העולם בלא חטא. וכיכההו מדכתיב כביאה
בבואך ואה״כ בצאתך ודרך העולם לצאת תחלה מן הבית
ואח״כ לבא ועוד למה בירך ביאתו ויציאתו לא הליכתו ובאר תנועותיו ל״פ הכתוב על ביאתו בלא חטא וביעור הכתו
ק כוא נרוך סייה בבואך שלא היה בך חטא והכה סהיה ברוך בצאתך בלא יהיה בך חטא וא״ת מה נעשה גבי קלל

רשי

ב בלא חטא כביאתך לעולם: (ז) ובשבעה
דרכים ינוסו לפניך. כן דרך הנבהלים לברו

פירוש ע״ט

קומן וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ אוּנ גִבֶּענְטְשְׁט וֶועסְטוּ
זַיין אִין דַיין טָאן אוּם גֵיין: (ז) יִתֵּן יְיָ אֶת
אוֹיְבֶיךָ הַקָּמִים עָלֶיךָ גָאט וֶועט גֶעבְּן דַיינֶע
פַיינְט וָואס שְׁטֵייעֶן אוֹיף דִיר אוֹיף נִגָּפִים לְפָנֶיךָ
וֶועלְן וֶוערְן גִשְׁטוּסְן פַר דִיר בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ
אֵלֶיךָ אִין אֵיין וֶועג וֶועלְן זֵייא אַרוֹם גֵיין צוּ
דִיר מִלְחָמָה הַאלְטְן וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ
אוּנ מִיט זִיבְּן וֶועגְן וֶועלְן זֵייא אַנְטְלוֹפְן פַר
דִיר: (ח) יְצַו יְיָ אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ גָאט
וֶועט גֶעבְּן דִיר דִי בְּרָכָה אִין דַיינֶע אוֹצְרוֹת
וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ אוּנ אִין אַלֶע אוּם שְׁטְרֶעקוּנְג
פוּן דַיינֶע הֶענְט דָאס הֵייסְט אִין אַלִי דַיינֶ
מַשָּׂא וּמַתָּן וּבֵרַכְךָ אוּנ עֶר וֶועט דִיךְ בֶּענְטְשׁ
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ אִין דֶעם לַאנְ
וָואס גָאט דַיין גָאט גִיט דִיר: (ט) יְקִימְךָ
לוֹ לְעַם קָדוֹשׁ גָאט וֶועט דִיךְ אוֹיף רִיכְטְן צ
זִיךְ פַר אַהֵיילִיג פָאלְק כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ אַ
וִויא עֶר הָאט צוּ דִיר גִשְׁוואוֹרְן כִּי תִשְׁמֹר אֶ
מִצְוֹת יְיָ אֱלֹהֶיךָ אַז דוּ וֶועסְט הִיטְן דִיא מִצְוֹ
פוּן גָאט דַיין גָאט וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו אוּנ דוּ וֶועסְ
גֵיין אִין זַיינֶע וֶועגְן כְּמוֹ טֶר אִין דֶעם גוּטֶ
וֶועג: (י) וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אוּנ זֵייא וֶועְ

זעהן

כָּל בִּרְכָתָא הָאִלֵּין
וְיִדְבְּקֻנָּךְ אֲרֵי תְקַבֵּל
לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ׃
ג בְּרִיךְ אַתְּ בְּקַרְתָּא
וּבְרִיךְ אַתְּ בְּחַקְלָא׃
ד בְּרִיךְ וַלְדָּא דִמְעָךְ
וְאִבָּא דְאַרְעָךְ וַלְדָּא
דִבְעִירָךְ בַּקְרֵי תוֹרָיךְ
וְעֶדְרֵי עָנָךְ׃ ה בְּרִיךְ
סַלָּךְ וְאַצְוָתָךְ׃ ו בְּרִיךְ
אַתְּ בְּמֵיעֲלָךְ וּבְרִיךְ
את

הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהִשִּׂיגֻךָ כִּי
תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
ג בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה
בַּשָּׂדֶה׃ ד בָּרוּךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי
אַדְמָתְךָ וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ שְׁגַר
אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ׃ ה בָּרוּךְ
טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ׃ ו בָּרוּךְ אַתָּה
בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ׃ ששי

ת״א ברוך אתה בבואך שם. ב״מ קז.

יתן

פירוש רשב״ם

על כל עבירות שבסתר: (ה) טנאך. שיהא מלא פירות: ומשארתך. הוא כלי שנותנין בו את הבצק:

רש״י

עליהם בחלה ובשבועה: (ד) שגר אלפיך. ולדות בקרך שהבהמה משגרת ממעיה: ועשתרות צאנך. כתרגומו ורבותינו אמרו למה נקרא שמם עשתרות ה שמעשירות את בעליהן ומחזיקות אותם כעשתרות הללו שהן סלעים חזקים: (ה) ברוך טנאך. פירותיך. דבר אחר טנאך דבר לח שאתה מסנן ט בסלים: ומשארתך. דבר יבש שנשאר בכלי והיינו זב: (ו) ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך. (ב״מ קז) שתהא יציאתך מן העולם

שפתי חכמים

על אחיו וכיפר עליהם לשון ברע ותירץ ראיתי כו׳ וק״ל. ולאיתי יש גורסים ראיתי כו׳ על אשר לא יקים וה״פ ראיתי ביסודו של ר׳ משה הדרשן י״א ארורים כו׳ עד לא רצה לקללו וקשה ברו י״ב וגו׳ עם ארור אשר לא יקים וגו׳ ומתרן כאן בארור אשר לא יקים וגו׳ כולל את כל התורה וגם שארורים דלעיל נכללו בארור אשר לא יקים וגו׳ וא״כ קשה דארורים דלעיל יתירים הם ולמה נכתבו אלא ודאי כמו שראיתי ביסודו של ר׳ משה הדרשן: ח ע״ל בפ׳ עקב ושם פירשתי: ט פי׳ כגון יין ותירוש: י כגון כל מיני פירות ונקרא משארתך בעבור שהם נשארים בסל ולפי פירוש ראשון דפי׳ פירותיך א״כ לא יהיה פי׳ של משארתך כלום ול״ל שהוא כמשמעו כמו משארותם צרורות בשמלותם וכאלו אמר ברוכים פירותיה ועיסתה ולפי׳ ראשון קשה למה לא נאמר פירותיך כמשמעו ולמה נאמר טנאך ל״פ ד״א טנאך דבר שמסנן כו׳ ולפי ד״א קשה דהא ברכת הענבים נכללים בברכת הפירות ולמה קבע לו ברכה לעצמו וא״ל דנתן ברכה ליין עצמו שאף שלא תהיה ברכה מרובה בענבים אפ״ה יהיה הרבה יין זה אינו כיון שהברכה מרובה בפירות גם הענבים בכלל ומסתמא יהיה ריבוי יין לכן

פירוש ע״ט

בְּרָכוֹת וָואס וֶועלְן וַוייטֶר שְׁטֵיין וְהִשִּׂיגוּךָ אוּנ
זַייא וֶועלְן דִיךְ גְרֵייכְן כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ וַוייל
אַז דוּא וֶועסְט פַר נֶעמְן צוּ דֶעם קוֹל כְּלוֹמֶר
צוּ דֶעם צְווּי פוּן גָאט דַיין גָאט: (ג) בָּרוּךְ
אַתָּה בָּעִיר גְבֶּענְטְשְׁט וֶועסְטוּ זַיין אִין שְׁטָאט
וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה אוּנ גְבֶּענְטְשְׁט וֶועסְטוּ זַיין אִין
פֶעלְד: (ד) בָּרוּךְ פְּרִי בִטְנְךָ גְבֶּענְטְשְׁט וֶועט זַיין
דִיא פְרוּכְט פוּן דַיין בוֹיךְ מֵיינְט מֶען דַיינֶע
קִינְדֶר וּפְרִי אַדְמָתְךָ אוּנ דִיא פְרוּכְט פוּן דַיין
עֶרְד וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ אוּנ דִיא פְרוּכְט פוּן דַיינֶע
בְּהֵמוֹת שְׁגַר אֲלָפֶיךָ דִיא פַר וַוארְפוּנְג פוּן דַיינֶע
רִינְדֶר כְּלוֹמֶר דִיא וְולָדוֹת וָואס דִיא בְּהֵמָה
וַוארְפְט עֶס אַרוֹיס פוּן אִירֶע גְדֶערִים וְעַשְׁתְּרוֹת
צֹאנֶךָ אוּנ דַיינֶע שְׁטַאדֶם שָׁאף. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט
עַשְׁתְּרוֹת אִיז לָשׁוֹן עֲשִׁירוֹת וָוארוּם דִי שָׁאף
מַאכְן רַייךְ אִירֶע בַּעֲלִים פוּן דִיא וָואל אוּנ
מִילְךְ אוּנ וְולָדוֹת: (ה) בָּרוּךְ טַנְאֲךָ גְבֶּענְטְשְׁט
וֶועט זַיין דַיינֶע פֵּירוֹת פוּן דֶם קָארְבּ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ
אוּנ דַיין אִיבֶּר בְּלַייבּוּנְג דָאס הֵייסְט אַיין
טְרוּקֶענֶע זַאךְ וָואס בְּלַייבְּט אִין דֶער כֵּלִי
אוּנ עֶס גִיסְט זִיךְ נִיט אוֹם: (ו) בָּרוּךְ אַתָּה
בְּבֹאֶךָ גְבֶּענְטְשְׁט וֶועסְטוּ זַיין אִין דַיין טָאן

קומן

ס כה ארור לקח שחד להכות נפש
דם נקי ואמר כל־העם אמן: ס
כו ארור אשר לא־יקים את־דברי
התורה־הזאת לעשות אותם
ואמר כל־העם אמן: פ כח א והיה
אם־שמוע תשמע בקול יהוה
אלהיך לשמר לעשות את־כל־
מצותיו אשר אנכי מצוך היום
ונתנך יהוה אלהיך עליון על כל־
גויי הארץ: ב ובאו עליך כל־
הברכות

כה ליט די יקב
שחדא למקטל נפ
דם זכאי ויימר כ
עמא אמן: כו לי
די לא יקים ית פתגמ
אוריתא הדא למעב
יתהון ויימר כל עמ
אמן: א ויהי א
קבלא תקבל למימר
דיי אלהך למט
למעבד ית כ
פקודוהי די אנ
מפקדך יומא ד
ויתננך יי אלהך
עלאה על כל עממ
ארעא: ב וייתון על
כל

ת״א ארור אשר לא יקים שבועות לו: וכיה אם שמוע תשמע בסרא פט: ונתנך ה׳ אלהיך עליון עקידה שער עו.

פירוש רשב״ם

עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. מלקות. סקילה. שריפה. הרג. וחנק. הלא תראה אין כתוב כאן ארור שוכב עם אשת רעהו. כי מה לך ליכנס בבית אחרים ולא יליזו עליו. מקלה אביו. במקום בית גידולו. אין אחרים רגילין שם. וכן משיג גבול בגנבה הוא עושה שאם יראה ימחה בידו. וכן משגה עור ומטה משפט כל אלו דברי סתר. שוכב עם אשת אביו. זהו במקום שהוא גדל שם ואין רואה. עם כל בהמה. אין זה כי אם בסתר. וכן אחותו. וחותנתו תאם רגילה בבית בתה: (כו) ארור אשר לא יקים. על

בעל הטורים

וסמך (כה) לוקח שוחד להכות נפש. לומר הולך רכיל למ... שפך דם. וסמך (כו) אשר לא יקים להכות נפש לומר הסופ... דם כעובר על כל התורה: אמן. בגימ׳ יסוה אדנ״י ול... גדול העונה אמן יותר מן המברך שעולה שני שמות: (א) שמו...

שפתי חכמים

דמכה רעהו בסתר על לשון הרע קאי אומר א״כ לא כ״ל לומר אלא י׳ ארורים. ולהוליא גם את יוסף שהוליא דבה

רש״י

כשברך שאר השבטים לכך לא רצה לקללו: (כו) אש... לא יקים. כאן כלל את כל התורה כולה וקבלו...

פירוש ע״ט

יגר. רש״י שרייבט דאס מיינט מען דער וואס זאגט לשון הרע אונ דער שלאגט זיין חבר מיט זיין מויל אין איין פר בארגניש וואורום כן הסתם היט ער זיך אז יענער זאל ניט גוואר ווערן: (כה) ארור לוקח שוחד להכות נפש דם נקי פר פלוכט זאל ווערן דער וואס נעמט שוחד צו דער שלאגן איין נפש אונ צו פר גיסן אום שולדיג בלוט ואמר כל העם אונ דאס גאנצע פאלק זאל זאגן אמן: (כו) ארור האיש אשר לא יקים את דברי התורה הזאת פר פלוכט זאל ווערן דער וואס וועט ניט מקיים זיין דיא רייד פון דער תורה לעשו... אותם צו טאן זייא. רש״י שרייבט דא האט... זייא כולל גוועזן דיא גאנצע תורה אונ האב... זייא אויף זיך מקבל גוועזן באלה ובשבועה... (א) והיה אם שמוע תשמע בקול יי אלהיך אונ ע... וועט זיין אז דו וועסט צו הערן אין דע... קול פון דיין גאט לשמור לעשות את כל מצות... צו היטן אונ צו טאן אלע זיינע מצות אש... אנכי מצוך היום וואס איך גביט דיר היינט פ... זיינט וועגין: (ב) ובאו עליך כל הברכות א... זייא וועלן קומן אויף דיר אלע דיא דאזיג...

וְאַלְמָנָה וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃
כ אָרוּר שֹׁכֵב עִם־אֵשֶׁת אָבִיו כִּי
גִלָּה כְּנַף אָבִיו וְאָמַר כָּל־הָעָם
אָמֵן׃ ס כא אָרוּר שֹׁכֵב עִם־כָּל־
בְּהֵמָה וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס
כב אָרוּר שֹׁכֵב עִם־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו
אוֹ בַת־אִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃
ס כג אָרוּר שֹׁכֵב עִם־חֹתַנְתּוֹ וְאָמַר
כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס כד אָרוּר מַכֵּה
רֵעֵהוּ בַּסָּתֶר וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃

ארור

אונקלוס

וְאַרְמְלָא וְיֵימַר כָּל
עַמָּא אָמֵן׃ כ לִיט
דְיִשְׁכּוֹב עִם אִתַּת
אֲבוּהִי אֲרֵי גַלִּי כַּנְפָא
דַאֲבוּהִי וְיֵימַר כָּל עַמָּא
אָמֵן׃ כא לִיט דְיִשְׁכּוֹב
עִם כָּל בְּעִירָא וְיֵימַר
כָּל עַמָּא אָמֵן׃ כב לִיט
דְיִשְׁכּוֹב עִם אֲחָתֵהּ
בַּת אֲבוּהִי אוֹ בַת
אִמֵּהּ וְיֵימַר כָּל עַמָּא
אָמֵן׃ כג לִיט דְיִשְׁכּוֹב
עִם חֲמוֹתֵהּ וְיֵימַר כָּל
עַמָּא אָמֵן׃ כד לִיט
דְיִמְחֵי חַבְרֵהּ בְּסִתְרָא
וְיֵימַר כָּל עַמָּא אָמֵן׃

ליט

ת"א ארור שוכב שבת נד ארור שוכב עירובין נג פסחים מט:

בעל הטורים

טוען שקל שוא מטה עור: סמך (כא) שוכב עם בהמה לאשת אביו לפי שהוא עמה בבית והולך אחריה כבהמה וכן אחותו וחותנתו שהם תדירים עמו. וסמך לו (כד) מכה רעהו בסתר. שהוא בצינעה כמו זנות חותנתו ואחותו שהוא בצינעה בביתו: בסתר. בגי' בלשון הרע ובגי' מסר ממון חבירו.

פירוש רשב"ם

בסתר. והן ע"ג ומכה רעהו. ולכך פירש בשניהם בסתר שעל עבירות שבגלוי לא באו לקלל כי בית דין יענשוהו על הגלויות כמו שכתוב בסוף כל הקללות. הנסתרות לה' אלהינו. הוא יקח נקמה מן הנסתרות שהרי נתקללו בשם הקב"ה אבל הנגלות לנו ולבנינו עד

רש"י

רעה: (כד) מכה רעהו בסתר. על לשון הרע הוא אומר. ראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן י"א ארורים יש כאן ז כנגד י"א שבטים וכנגד שמעון לא כתב ארור לפי שלא היה בלבו לברכו לפני מותו

שפתי חכמים

קדושים וכתם גופא מנלן עיין בפ' קדושים: ו דאל"כ בסתר ל"ל וכי אם יכהו בגלוי שהוא ממש מותר בתמיה והלא כתיב לא יוסיף פן יוסיף בפ' כי תצא: ז וא"ת למה סמך ר' משה הדרשן לגבי ומכה רעהו בסתר. וי"ל בשלמא בלא זה ל"ק מידי למה כתב י"א ארורים כדי להוציא ראובן מכלל הארור משום דכתיב ארור שוכב עם אשת אביו והוא בכלל יצועי אביו מ"כ לא נאמרו אלא י"א ארורים כדי להוציא ראובן אבל עכשיו לפי מה שפירשתי

פירוש ע"ט

אַגֶר אָדֶר פוּן אַיְתוֹם אָדֶר פוּן אַיין אַלְמָנָה וְאָמַר וכו׳: (כ) אָרוּר שׁוֹכֵב עִם אֵשֶׁת אָבִיו פַאר פְלוּכְט זָאל וֶוערְן דֶער וָואס לִיגְט מִיט זַיין פָאטֶ'רְס וַוייבּ הָאטְשֶׁע זִיא אִיז נִיט זַיין מוּטֶר כִּי גִלָּה כְּנַף אָבִיו וָוארוּם עֶר הָאט אַנְפְּלֶעקְט דֶם שַׁאנְד פוּן זַיין פָאטֶר וְאָמַר וכו׳: (כא) אָרוּר שׁוֹכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה פַר פְלוּכְט זָאל וֶוערְן דֶער וָואס לִיגְט מִיט אַ בְּהֵמָה וְאָמַר וכו׳: (כב) אָרוּר

פירוש ע"ט

שׁוֹכֵב עִם אֲחוֹתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ פַר פְלוּכְט זָאל וֶוערְן דֶר וָואס לִיגְט מִיט זַיין שְׁוֶועסְטֶר וָואס עֶר אִיז מִיט אִיר פוּן אַיין פָאטֶר אָדֶר פוּן אַיין מוּטֶר וְאָמַר וכו׳: (כג) אָרוּר שׁוֹכֵב עִם חוֹתַנְתּוֹ פַר פְלוּכְט זָאל וֶוערְן דֶער וָוס לִיגְט מִיט זַיין שְׁוִויגֶר וְאָמַר וכו׳: (כד) אָרוּר מַכֵּה רֵעֵהוּ בַּסָּתֶר פַר פְלוּכְט זָאל וֶוערְן דֶער וָואס שְׁלָאגְט זַיין חָבֵר אִין דֶר פַר בָּארְגֶנִישׁ [illegible]

חָרָשׁ וְשָׂם בַּסָּתֶר וְעָנוּ כָל־הָעָם
וְאָמְרוּ אָמֵן׃ ס טז אָרוּר מַקְלֶה
אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס
יז אָרוּר מַסִּיג גְּבוּל רֵעֵהוּ וְאָמַר
כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס יח אָרוּר מַשְׁגֶּה
עִוֵּר בַּדָּרֶךְ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃
ס יט אָרוּר מַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר־יָתוֹם
ואלמנה

אונקלוס

יְדֵי אֻמָּן וִישַׁוֵּי בְּסִתְרָא
וְיָתִיבוּן כָּל עַמָּא
וְיֵימְרוּן אָמֵן׃ טז לִיט
דִּיקַלֵּי אֲבוּהִי וְאִמֵּה
וְיֵימַר כָּל עַמָּא אָמֵן׃
יז לִיט דִּישַׁנֵּי תְּחוּמָא
דְּחַבְרֵהּ וְיֵימַר כָּל עַמָּא
אָמֵן׃ יח לִיט דִּימַטְ
עַוִּירָא בְּאָרְחָא וְיֵימַר
כָּל עַמָּא אָמֵן׃ יט לִיט
דְּיַצְלֵי דִּין גִּיוֹרָא יָתַם
וארמלא.

פירוש רשב״ם

וכשמקללים פונים להר עיבל: (טו) ושם בסתר. כל הארורים שנים עשר כנגד שנים עשר שבטים וכולם עבירות שרגילים להיות בסתר הם כמו שמפרש בכולם. חוץ משנים שרגילים להיות פעמים בגלוי ופעמים

בעל הטורים

יעשה פסל לומר בבקולו של רם היינו בקול הקב״ה שמט
דבור אנכי ה׳ ולא יהיה לך: בסתר. ד׳ ושם בסתר מלכ
רעהו בסתר כי אתה עשית בסתר בדוד בענין בת שבע כ
תאלה במסתר כל בסתר לומר אם תעשה בסתר תאלה בהס
כל בסתר. התחיל בעכו״ם שהיא שקולה כנגד כל התורה
כולה. וסמך לעכו״ם (טז) מקלה אביו ואמו דג׳ שותפין יש באדם: וסמיך למקלה אביו (יז) מסיג גבול רעהו לומר שסבא ט
אשת איש שסופו מסיג גבול רעהו גורם לבן שמקלה אביו שאינו מכיר אביו. וסמיך לו (יח) משגה עור לומר לא תייט
לו לפי דרכך כדי להסיג גבולו: משגה. ב׳ משגה עור משגה ישרים בדרך רע וסוף שדרכו משגה עור שמיעצו להטות ז
משגה ישרים בדרך רע שסוף ישר ונותן לו עלה לעקם דרכיו. וסמך לו (יט) מטה משפט שהיודע הדין ומטהו כראותיו ש

שפתי חכמים

וגר. וא״ת וכרי כתיב ואלה יעמדו לברך את העם שמעון לוי ויהודה וגו׳ א״כ משמע שגם לוי היה עומד על הר גרזים כמו שאר שבטים ואיך פי׳ הוא ז״ל והכהנים והלוים והארון למטה באמצע כו׳. וי״ל שני מיני לוים הם מהם הראוים לבירה דהיינו עד שיגיע לנ׳ שנים ושאינן ראויין לבירה דהיינו מנ׳ ואילך ואותן הראויין לבירה עומדין למטה ואותן שאינן ראויין לבירה עומדין על ההר בברייתא פרק אלו נאמרין (דף לו): ה דגמרינן משגה משגה מה

רש״י

יקים: (טז) מקלה אביו. מזלזל לשון (לעיל כה
ונקלה אחיך: (יז) מסיג גבול. מחזירו לאחורי
וגונב את הקרקע ל׳ (ישעיה נט) והוסג אחור
(יח) משגה עור. הסומא בדבר ה ומשיאו עצ

פירוש ע״ט

אונ איין גיסונג תּוֹעֲבַת יְיָ דָאס אוּמְווירְדַקייט פון גָאט מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ ווערְק וָואס איין מַיינְסְטֶער הָאט גְמַאכְט מִיט דִיא הֶענְט וְשָׂם בַּסָּתֶר אונ וָועט עֶס טָאן אִין פֶערְבָּארְגֶענִישׁ וָוארוּם עֶר זָאל דָם טָאן אַז אִיטְלִיכֶער זֶעהְט קוּמְט דָאךְ אִים סְקִילָה נָאר אַז עֶר וֶועט עֶס טָאן קֵיינֶר זָאל נִיט זֶעהְן זָאל עֶר פַר פְלוּכְט וָוערְן וְעָנוּ כָל הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן אונ דָאס גַאנְצֶע פָאלְק זָאל עֶנְטְפֶערְן אונ זָאלְן זָאגְן אָמֵן׃ (טז) אָרוּר מַקְלֶה אָבִיו וְאִמּוֹ פַר שָׁאלְטְן זָאל וֶוערְן דֶער וָואס אִיז מְבַזֶּה זַיין פָאטֶער אונ מוּטֶער וְאָמַר וגו׳ אָמֵן׃ (יז) אָרוּר מַסִּיג גְבוּל מֵתוּ פַאר פְלוּכְט זָאל וָוערְן דֶער וָואס פַר

רוּקְט דֶעם גְבוּל פוּן זַיין חַבֶר וְאָמַר וגו׳ אָמֵן (יח) אָרוּר מַשְׁגֶּה עִוֵּר בַּדָּרֶךְ פַר פְלוּכְט זָאל וָוערְ דֶער וָואס מַאכְט בְּלָאנְזֶען אַיין בְּלִינְדְן אוּן דֶעם וֶועג כְּלוֹמֶר עֶר פִירְט אִים נִיט אוּן דֶעם גוּטְן וֶועג וְאָמַר וגו׳ אָמֵן אונ דָאס גַאנְצֶ פָאלְק זָאלְן זָאגְן אָמֵן. רשי שְׁרַייבְּט דִיא תּוֹרָה מֵיינְט נִיט דַוְוקָא אַבְּלִינְדְן נָאר אֲפִיל ווֶען אֵיינֶער אִיז בְּלִינְד אִין אַזאךְ עֶר פַא שְׁטֵייט נִיט וִויא אַזוֹ עֶר זָאל זִיךְ נוֹהֵג זַיי אונ פְרֶעגְט דֶעם אַנְדֶרְן אַיין עֵצָה דְרִינֶן זָא עֶר אִים קֵיין שְׁלֶעכְטֶע עֵצָה נִיט גֶעבְּן (יט) אָרוּר מַטֶּה מִשְׁפַּט פַר פְלוּכְט זָאל וָוערְ דֶער וָואס נֵייגְט אַוֶועק דֶעם מִשְׁפָּט פ

אגר

וּבִנְיָמִן׃ יג וְאִלֵּין
יְקוּמוּן עַל לְוָטַיָא
בְּטוּרָא דְעֵיבָל רְאוּבֵן
גָּד וְאָשֵׁר וּזְבוּלֻן דָּן
וְנַפְתָּלִי׃ יד וִיתִיבוּן
לֵוָאֵי וְיֵימְרוּן לְכָל
אֱנַשׁ יִשְׂרָאֵל קָלָא
רָמָא׃ טו לִיט גַּבְרָא
דִּי יַעֲבֵד צְלַם וּמַתְּכָא
מְרַחֲקָא קֳדָם יְיָ עוֹבַד
ידי

יג וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל־הַקְּלָלָה בְּהַר
עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד וְאָשֵׁר וּזְבוּלֻן דָּן
וְנַפְתָּלִי׃ יד וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל־
כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם׃ ס
טו אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל
וּמַסֵּכָה תּוֹעֲבַת יְהוָה מַעֲשֵׂה יְדֵי
חָרָשׁ

ת״א ועני הלוים סוטה שם: קול רם שם לג: ארור האיש שם לב לו. שבועות לו ע״ז שם:

בעל הטורים

יפים עו: (יד) קול רם. וסמיך ליה (טו) ארור האיש אשר

פירוש רשב״ם

אבל הלוים הופכין פניהם בשעת ברכה לצד גריזים:

רש״י

ופתחו בברכה ד ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו׳ ואלו ואלו עונין אמן חזרו והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה ואומרים ארור האיש אשר יעשה פסל וגו׳ וכן כולם עד ארור אשר לא

שפתי חכמים

דאין צריך לומר הכא אין מוקדם ומאוחר בתורה כיון דהוא עיקר הטעם לפי שנאמר היום הזה: ד אע״ג דכתיב שמעון ולוי ויהודה וגו׳ משמע דאותן ששה שבטים היו מברכים ולא שבט לוי לבד וי״ל מדכתיב ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ובע״כ צ״ל על הקללה אצל הקללה ר״ל שהלוים הפכו פניהם להן ולכן נקראו אצל יותר מאותן שהיו עומדים על הר גריזים אף שהיו קרובים להן כמו אלו כיון שלא יתכן לפרש כמשמעו דאין צריך לומר אלה יעמדו על הקללה וכי יש ממשות בקללה שדורסין עליה ברגלים אלא בע״כ פירושו אצל הקללה כלומר אצל אותן המקללים א״כ ש״מ שהן עצמן אינן מקללין ממילא הא דכתיב אלה יעמדו וגו׳ לברך וגו׳ נמי הן עצמן אינן המברכים ועכשיו סברא הוא שהם שבט לוי מדכתיב וענו הלוים וגו׳ וכתב אח״כ דהם עצמן לא היו המברכין א״כ מאי זה דכתיב אלה יעמדו לברך את וגו׳ והרי משמע דהם עצמן לא היו המברכין. י״ל דה״פ אלה יעמדו אצל הלוים בשעה שעמדו הלוים לברך את העם על הר גריזים שמעון וגו׳ כ״מ בשם א׳ מהגדולים. ול״נ דהוכחתו מדכתיב וענו הלוים ואמרו אל כל איש ישראל וגו׳ ש״מ דהלוים היו המקללין וה״ה המברכין דלא קודם שאמרו ארור האיש היו אומרים ברוך האיש דה״ל דלא דכתיב וענו הלוים פירושו דענו הלוים תחלה כלומר שהם התחילו ואח״כ כל העם האחרים דאם כן הכי הל״ל וענו הלוים וכל איש ישראל ואמרו וגו׳ ועוד מאי אל כל איש ישראל שהרי הם עצמן היו ג״כ מן המקללין אלא ע״כ שהלוים היו המברכין והמקללין והיו הופכים פניהם כדפירש רש״י ופי׳ דקרא דאלה יעמדו לברך את העם כאלו אמר אלה יעמדו על הר גרזים כשיבאו הלוים לברך את העם ומי הם העומדים על הר גרזים שמעון ולוי

פירוש ע״ט

פארן דעם ירדן שמעון אונ לוי אונ יהודה אן גהובן מיט אברכה ברוך האיש וגו׳ אונ אונ יששכר אונ יוסף אונ בנימן: (יג) ואלה דיא אלע צוועלף שבטים האבן געענפרט יעמדו על הקללה בהר עיבל אונ דיא דאזיגע אמן אונ דער נאך האבן זייא זיך ווידר שבטים זאלן שטיין אוף דעם בארג עיבל געקערט צום בארג עיבל אונ האבן אן גהובן בשעת אז דיא כהנים מיט דיא לוים וועלן מיט אקללה ארור האיש וגו׳ האבן אלע געענפרט פלוכן. ראובן אונ גד אונ אשר אונ זבולן אמן. אונ אזו איז גוועזן בייא אטליכן ארור אונ דן אונ נפתלי. רש״י שרייבט זעקס וואס עס שטייט ווייטר האבן זייא אלץ שבטים זענן אוף גגאנגן אוף דעם בארג פריער גזאגט דעם פסוק בלשון ברוך: גריזים אונ זעקס שבטים אוף דעם בארג (יד) וענו הלוים אונ דיא לוים זאלן שרייען עיבל אונ דיא כהנים מיט די לוים אונ דר ואמרו אל כל איש ישראל קול רם אונ זאלן זאגן ארון הקודש זענן גוועזן אין מיטן צווישן די צו אלע ישראל מיט אהויך קול: (טו) ארור בערג האבן דיא כהנים מיט דיא לוים זיך האיש אשר יעשה פסל ומסכה פר פלוכט זאל ווערן אום געקערט צום בארג גריזים אונ האבן דר מענטש וואס ער וועט מאכן איין בילד

אונ

אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַסְכֵּת ׀
וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיֵיתָ
לְעָם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ י וְשָׁמַעְתָּ
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְעָשִׂיתָ אֶת־
מִצְוֹתָו וְאֶת־חֻקָּיו אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃ ס חמישי יא וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־
הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר׃ יב אֵלֶּה
יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת־הָעָם עַל־הַר
גְּרִזִּים בְּעָבְרְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן שִׁמְעוֹן
וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וְיוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃

מצותיו קרי ואלה

ת״א הסכת ושמע ברכות טו יו סג . ס׳ הזוהר פ׳ תרומה : אלה יעמדו סוטה לג לח : על הר שם לו :

לְוָאֵי לְכָל יִשְׂרָאֵ
לְמֵימָר אֲצֵית וּשְׁמַ
יִשְׂרָאֵל יוֹמָא הָדֵ
הֲוֵיתָא לְעַמָּא קֳדָם
אֱלָהָךְ : י וּתְקַבֵּ
לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָ
וְתַעְבֵּד יָת פִּקוֹדוֹ
וְיָת קְיָמוֹהִי דִּי אֲנָ
מְפַקֵּדָךְ יוֹמָא דֵין
יא וּפַקִּיד מֹשֶׁה יָ
עַמָּא בְּיוֹמָא הַהוּ
לְמֵימָר : יב אִלֵּ
יְקוּמוּן לְבָרָכָא יָ
עַמָּא עַל טוּרָ
דִגְרִיזִים בְּמֶעֱבַרְכ
יָת יַרְדְּנָא שִׁמְעוֹן וְלֵ
וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וְיוֹסֵ

פירוש רשב״ם

התורה לפניהם בתוכה ונשבעו שיקר מות : (ב) אלה יעמדו לברך וגו׳ . לפי הפשט דומה שאלו עונין אמן

בעל הטורים

שכתוב ביום אשר תעברו את הירדן נתלהקו ס׳ מילין קוד
פסקימו שהאבנים כדאיתא בסוטה : (יב) גריזים . בגי׳ שבלכ

שפתי חכמים

וכזה יתורלו קושיות הרא״ם שהקשה על רש״י ז״ל ממסכת סוטה פ׳ אלו נאמרין : ב ע״ל פ׳ דברים ושם פירשתי . (נח״י) והטעם שנכתב בע׳ לשון היינו כדאיתא במסכת סוטה (דף לה) שיוכלו האומות להעתיקם : ג פי׳ מדכתיב נהיית לעם לה׳ אלהיך ולא כתיב שהיה משמע שעל הברים הקודם קאיירי ומדכתיב היום הזה למדנו שרמז להם שבכל יום יהיו בעיניך כאלו היום באת כו׳ . הרא״ם . ול״נ דמהיום הזה דייק כמו גבי היום הזה ה׳ אלהיך מלוך דאין לומר כמשמעו דהרי באותו היום קבלו עליהם הברכות והקללות האמורות בהר גריזים ובהר עיבל . דאי פשו״ט נאמ
היום הזה א״כ הו״ל להקדים ולומר ויצו משה את העם וגו׳ שהוא פרשת הקללות ואח״כ ה״ל למינקט פרשת היום הז

רש״י

ב לשון : (ט) הסכת . כתרגומו : היום הזה נהיית לעם . בכל יום יהיו בעיניך ג כאלו היום באת עמו בברית : (יב) לברך את העם . כדאית במס׳ סוטה (סוטה לו) ששה שבטים עלו לראש ה גרזים וששה לראש הר עיבל והכהנים והלוים והאר למטה באמצע הפכו הלוים פניהם כלפי הר גרזי

פירוש ע״ט

פון שבט לוי האבן גרעט צו אלע ישראל לאמר אזו צו זאגן הַסְכֵּת וּשְׁמַע פר נעם אונ הער צו ישראל הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיֵיתָ לְעָם דם דאזיגן טאג ביסטו געווארן צו איין פאלק לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ צו גאט דיין גאט : (י) וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ אונ דו זאלסט צו הערן צום קול פון גאט דיין גאט וְעָשִׂיתָ אֶת מִצְוֹתָיו וְאֶת חֻקָּיו אונ דו זאלסט טאן זיינע מצות אונ זיינע גזעץ

אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וואס איך געביט דיר היינט
(יא) וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא אונ משה ה
געבאטן דאס פאלק אין דעם דאזיגן טא
לֵאמֹר אזו צו זאגן : (יב) אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ א
הָעָם עַל הַר גְּרִזִּים דיא דאזיגע שבטים זא
שטיין אויף דעם הר גריזים בשעת אז די
כהנים מיט דיא לוים וועלן בענטשן דא
פאלק בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן אז איר וועט איב

פארן

הַיּוֹם בְּהַר עֵיבָל וְשַׂדְתָּ אוֹתָם בַּשִּׂיד׃
ה וּבָנִיתָ שָּׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִזְבַּח אֲבָנִים לֹא־תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל׃
ו אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
ז וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
ח וְכָתַבְתָּ עַל־הָאֲבָנִים אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב׃ ס
ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל

דֵּין בְּטוּרָא דְעֵיבָל וּתְסוּד יָתְהוֹן בְּסִידָא׃
ה וְתִבְנֵי תַמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ מַדְבַּח אַבְנִין לָא תְרִים עֲלֵיהוֹן פַּרְזְלָא׃
ו אַבְנִין שַׁלְמִין תִּבְנֵי יָת מַדְבְּחָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ וְתַסֵּק עֲלוֹהִי עֲלָוָן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃
ז וְתִכּוֹס נִכְסַת קוּדְשִׁין וְתֵיכוֹל תַּמָּן וְתֶחְדֵי קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃
ח וְתִכְתּוֹב עַל אַבְנַיָּא יָת כָּל פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא פָּרִישׁ יָאוּת׃
ט וּמַלִּיל מֹשֶׁה וְכָהֲנַיָּא לֵוָאֵי

ת"א מזבח אבנים זבחים סא: לא תניף פ"ו נב: אבנים שלמות סנהדרין שם זבחים נד סא: וזבחת שלמים פסחים קט חגיגה ד. וכתבת סוטה לב. באר היטב שם לב לה לו:

בעל הטורים

אפכם תקימו את האבנים: (ח) התורה הזאת באר היטב. בגימ' גם בשבעים לשונות. בפ' זו נעלם ס' לומר אע"פ

פירוש רשב"ם

פאישדיר"א בלע"ז: (ח) וכתבת על האבנים את כל דברי וגו'. שכשנשבעו עתה בהר גריזים ובהר עיבל תיתה

רש"י

במס' (סוטה לה): (ח) באר היטב. (שם) בע' כתב רש"י כדאיתא במסכת סוטה דהתם מביא הקרא דספר יהושע. וג' מיני אבנים שכתב רש"י ר"ל ג' מיני מקומות

שפתי חכמים

אלו אע"פ שמתחלה הקימו אותן בהר עיבל כיון שקלפו אותן ולקחו והקימו אותם בגלגל מ"ה נקטינהו בהדדי וע"ז

פירוש ע"ט

בַּשִּׂיד אונ דו זָאלְסְט זֵייא קַאלֶעכְן. רש"י שְׁרַייבְּט דְרַייא מָאל צְוֶועלְף שְׁטֵיינֶר הָט עֶר זֵייא גְהֵייסְן נֶעמְן אונ אוף שְׁטֶעלְן אֵיין מָאל צְוֶועלְף אִין יַרְדֵן אונ דָאס אַנְדֶערֶע מָאל צְוֶועלְף אִין דֶער שְׁטָאט גִלְגָל אונ דָאס דְרִיטֶע מָאל צְוֶועלְף אוף דֶם בַּארְג עֵיבָל׃ (ה) וּבָנִיתָ שָּׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ אונ דו זָאלְסְט דָארְטְן בּוֹיעֶן אַמִזְבֵּחַ צוּ גָאט דַיין גָאט מִזְבַּח אֲבָנִים דֶער מִזְבֵּחַ זָאל זַיין פוּן שְׁטֵיינֶר לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל דו זָאלְסְט נִיט אוף הֵייבְּן אוֹף זֵייא קֵיין אַייזְן אָפּ צוּ צֶעשְׁן זֵייא׃ (ו) אֲבָנִים שְׁלֵימוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ נָאר פוּן גַאנְצֶע שְׁטֵיינֶר זָאלְסְטוּ בּוֹיעֶן דֶם מִזְבֵּחַ פוּן גָאט דַיין גָאט וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלוֹת לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ אונ דו זָאלְסְט אוֹף אִים אוֹף בְּרֶענְגֶן עוֹלוֹת פַר גָאט דַיין גָאט׃ (ז) וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם אונ דו זָאלְסְט שֶׁעכְטְן שְׁלָמִים אונ זָאלְסְט דָארְטְן עֶסְן וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אונ זָאלְסְט דִיךְ פְרֵייעֶן פַר גָאט דַיין גָאט׃ (ח) וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אונ דו זָאלְסְט אוֹף שְׁרַייבְּן אוֹף דִיא שְׁטֵיינֶר אֶת אונ כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת גָאר דִיא רֵייד פוּן דֶער דָאזִיגֶער תּוֹרָה בַּאֵר הֵיטֵב גוּט בַּאשֵׁייד. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט זֵייא גְהֵייסְן אוֹף שְׁרַייבְּן דִיא תּוֹרָה אוֹף זִיבֶּצִיג לְשׁוֹנוֹת׃ (ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל אונ מֹשֶׁה מִיט דִיא כֹּהֲנִים וָואס זֶענֶן

אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וַהֲקֵמֹתָ לְךָ אֲבָנִים
גְּדֹלוֹת וְשַׂדְתָּ אֹתָם בַּשִּׂיד׃
ג וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת־כָּל־דִּבְרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעָבְרֶךָ לְמַעַן
אֲשֶׁר תָּבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ ׀ נֹתֵן לְךָ אֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבַשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי־
אֲבֹתֶיךָ לָךְ׃ ד וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם
אֶת־הַיַּרְדֵּן תָּקִימוּ אֶת־הָאֲבָנִים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
הַיּוֹם

תַעְבְּרוּן יָת יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דִי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ וּתְקִים לָךְ אַבְנִין רַבְרְבִין וּתְסוּד יָתְהוֹן בְּסִידָא׃
ג וְתִכְתּוֹב עֲלֵיהוֹן יָת כָּל פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא בְּמֶעְבְּרָךְ בְּדִיל דִי תֵיעוֹל לְאַרְעָא דִי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ אֱלָהָא דַאֲבָהָתָךְ לָךְ׃
ד וִיהֵי בְּמֶעְבַּרְכוֹן יָת יַרְדְּנָא תְּקִימוּן יָת אַבְנַיָּא הָאִלֵּין דִי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין

ת״א וכ״ה ביום סוטה לג: וכ״ה במסכת סנהדרין מד:

בעל הטורים

(ב) והקמות לך. ב׳ במסו׳ והקמות לך אבנים גדולות והקמות את המשכן לומר שהקולם לשם הקמת אלו האבנים כהקמת המשכן: (ד) תקימו. ב׳ במסורה תקימו את האבנים ופסל ומצבה לא תקימו כנגד מה שצויתי אתכם לא תקימו אני מצוה:

שפתי חכמים

פי׳ לינקד הסי״ן בשו״א דאין לפרשו שהוא מקור דא״כ שמור שמור מיבעי ליה כמו פתוח תפתח נתון תתן רא״ם: א מן המקראות דהכא לא מוכח מידי אלא מן המקראות שביהושע מוכח הכל דביהושע כתיב שנים עשר אבנים הקימו בירדן במקום כפות רגלי הכהנים ושנים עשר אבנים הקימו בגלגל במלון הראשון של א״י ועל אותם אבנים כתב בתחלה בהר עיבל כל התורה משום דכתיב ביהושע שני מיני אבנים דהיינו ירדן וגלגל מ״מ נקט רש״י תחלה שני מקומות

רש״י

(בעאכאכסענד): (ב) והקמות לך. בירדן ואח״כ תוציא משם אחרות ותבנה מהן מזבח בהר עיבל נמצאת אתה אומר שלשה מיני אבנים היו א שנים עשר בירדן וכנגדן בגלגל וכנגדן בהר עיבל כדאיתא

פירוש ע״ט

פֿאַרן דעם יַרְדֵן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ צו דעם לאַנד וואָס גאָט דיין גאָט גיט דיר וַהֲקֵמוֹתָ לְךָ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת זאָלסט דיר אין יַרְדֵן אויף שטעלן גרויסע שטיינער וְשַׂדְתָּ אוֹתָם בַּשִּׂיד אונ דו זאָלסט זייא קאַלעכן מיט קאַלך: (ג) וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת אונ דו זאָלסט אויף זייא אָן שרייבן גאָר דיא רייד פון דער תּוֹרָה בְּעָבְרֶךָ אין דיין טאָן איבער פאַרן דם יַרְדֵן לְמַעַן פון וועגן אֲשֶׁר תָּבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ דו זאָלסט קומען צום לאַנד וואָס גאָט דיין גאָט גיט דיר אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ אַ לאַנד וואָס רינט מילך פון דיא בְּהֵמוֹת אונ שאָף אונ האָניק רינט פון דיא טייטלן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֶיךָ לָךְ אַזוֹ וויא גאָט וואָס ער איז דער גאָט פון דיינע עלטערן האָט צו דיר גערעדט: (ד) וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן אונ עס וועט זיין אין איער טאָן איבער פאַרן דעם יַרְדֵן תָּקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה זאָלט איר אויף שטעלן די שטיינער בְּהַר עֵיבָל אויף דעם באַרג עֵיבָל וְשַׂדְתָּ אוֹתָם

הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם לִהְיוֹת לוֹ לְעַם
סְגֻלָּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְלִשְׁמֹר
כָּל־מִצְוֹתָיו: יט וּלְתִתְּךָ עֶלְיוֹן עַל
כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לִתְהִלָּה
וּלְשֵׁם וּלְתִפְאָרֶת וְלִהְיֹתְךָ עַם־
קָדֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר:
רביעי כז א וַיְצַו מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶת־הָעָם לֵאמֹר שָׁמֹר אֶת־כָּל־
הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
הַיּוֹם: ב וְהָיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעַבְרוּ
את

אונקלוס

יוֹמָא דֵין לְמֶהֱוֵי לֵהּ
לְעַם חַבִּיב כְּמָא דִי
מַלִּיל לָךְ וּלְמִטַּר כָּל
פִּקּוֹדוֹהִי: יט וּלְמִתְּנָךְ
עִלָּאָה עַל כָּל עַמְמַיָּא
דִּי עֲבַד לְתֻשְׁבְּחָא
וּלְשׁוּם וְלִרְבוּ וּלְמֶהֱוָךְ
עַם קַדִּישׁ קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ כְּמָא דִי מַלִּיל:
א וּפַקֵּיד מֹשֶׁה וְסָבֵי
יִשְׂרָאֵל יָת עַמָּא
לְמֵימַר טְרוּ יָת כָּל
תַּפְקֶדְתָּא דִּי אֲנָא
מְפַקֵּד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין:
ב וִיהֵי בְּיוֹמָא דִי
תעברון

ת״א ולמתך עליון ברכא זה:

בעל הטורים

עם קדוש: (יט) ולתתך עליון. רמז לטוטפות דקוב״ה דכתיב ביה אשריך ישראל: לתהלה ולשם ולתפארת. כלו׳ מה שישראל משבחים ומהללים לשם הוא לשם לתפארת והיינו דאמרינן עתיד הקב״ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שאומה עטרה שמעטרים להקב״ה בתפלתם מחזירה להם אבל מי שאינו מניח תפלין בעוה״ז מקיפין לו כל גופו בקוצים לכך שיר השירים לית וכנגדו בקול השירים: אשר. עשה. בגימ׳ שבעים אומות: להיותך. חסר וי״ו שאין הווית קדושתן ניכרת כ״כ בעוה״ז: קדש. חסר וי״ו לומר קדש עצמך מעט למטה ויקדשו אותך למעלה וכן וי״ם קדוש ישראל בקריים: ולהיותך עם קדוש. וסמיך ליה (א) ויצו משה. אזהרה לב״ד שיעסוק לקדש עצמך:

פירוש רשב״ם

האמירך. הפעילך שאמרת ונתרצית שתהיה לו לעם לפי שעשה נסים וגבורות עד שנתרצית להיות לו לעם. האמרת

רש״י

כמו (תהלים לד) יתאמרו כל פועלי און: (יח) כאשר דבר לך. (שמות יט) והייתם לי סגולה: (יט) ולהיותך עם קדש כאשר דבר. (ויקרא כ) והייתם לי קדושים: (א) שמור את כל המצוה. לשון הווה גרדי״ש בלעז:

שפתי חכמים

יתאמרו כל פועלי און ישתבחו בדרכן ללחם (חגיגה דף ג): ת פי׳ הווה שומר המצוה כזאת תמיד לא ל׳ ציווי דא״כ

פירוש ע״ט

אַיין גְלִיבְּט פָאלְק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ אַזוֹי וִויא עֶר הָט צוּ דִיר גְרֶעט וְלִשְׁמֹר כָּל מִצְוֹתָיו אוּנ דוּ זָאלְסְט הִיטְן אַלֶע מִצְוֹת. רש״י שְׁרַייבְּט הֶאֱמַרְתָּ אוּנ הֶאֱמִירְךָ אִיז טַייטְשׁ לְשׁוֹן אָפּ שֵׁיידְן כְּלוֹמַר דוּא הָאסְט אִים צוּ דִיר אָפּ גְשֵׁייד פוּן אַלֶע אָפּ גֶעטֶר עֶר זָאל דִיר זַיין צוּ אַגָאט אוּנ עֶר הָט דִיךְ אָפּ גְשַׁייד זָאלְסְט זַיין צוּ אִים אַפָאלְק: (יט) לִתְהִלָּה וּלְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת צוּ לוֹבּ אוּנ צוּ אַגוּטְן שֵׁם אוּנ צוּ אַשֵׁיינְקֵייט וְלִהְיֹתְךָ עַם קָדוֹשׁ אוּנ דוּ זָאלְסְט זַיין אַהֵיילִיג פָאלְק לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ צוּ גָאט דַיין גָאט כְּלוֹמַר דוּרְךְ דֶעם וָוס דוּ וֶועסְט הִיטְן זַיינֶע מִצְוֹת וֶועסְטוּ וֶוערְן אַהֵיילִיג פָאלְק כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר אַזוֹי וִויא עֶר הָאט צוּ דִיר גְרֶעט וִהְיִיתֶם לִי קְדוֹשִׁים אִיז טַייטְשׁ אִיר זָאלְט זַיין צוּ מִיר אַהֵיילִיג פָאלְק: (א) וַיְצַו מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָעָם אוּנ מֹשֶׁה מִיט דִיא עֶלְצְטֶע פוּן דִי יִשְׂרָאֵל הָאבְּן גְבָּאטְן דָם פָאלְק יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַזוֹי צוּ זָאגְן שָׁמוֹר אֶת כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם הִיט תָּמִיד דִיא מִצְוֹת וָוס אִיךְ גְבִּיט אַייךְ הַיינְט: (ב) וְהָיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן אוּנ עֶס וֶועט זַיין אִין דֶעם טָאג וָואס אִיר וֶועט אִיבֶּר

פארן

הָאֵלֶּה וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים וְשָׁמַרְתָּ
וְעָשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־
נַפְשֶׁךָ׃ יז אֶת־יְהוָה הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם
לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וְלָלֶכֶת
בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר חֻקָּיו וּמִצְוֺתָיו
וּמִשְׁפָּטָיו וְלִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ׃ יח וַיהוָה
האמירך

הָאִלֵּין וְיָת דִּינַיָּא
וְתִטַּר וְתַעְבֵּד יָתְהוֹן
בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל
נַפְשָׁךְ׃ יז יָת יְיָ חֲטַבְתְּ
יוֹמָא דֵּין לְמֶהֱוֵי לָךְ
לֶאֱלָהּ וּלְמֵהַךְ בְּאָרְחָן
דְּתַקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִטַּר
קְיָמוֹהִי וּפִקּוּדוֹהִי
וְדִינוֹהִי וּלְקַבָּלָא
לְמֵימְרֵהּ׃ יח וַייָ חֲטָבָךְ
יומא

ת״א את ה׳ ברכות ו חגיגה שם גיטין נ : וה׳ האמירך ברכות שם חגיגה שם גיטין שם .

פירוש רשב״ם

אתו ממון שגזל . מצאתי און לי לפי פשוטו : (יז) את ה׳ האמרת היום . אתה הזקקת שאמר הקב״ה ונתרצה להיות לך לאלהים . כי הדבר תלוי בו ליעשות הוא אלהיך ויושיעך . מתוך שקבלת מצותיו : (יח) וגם הוא

בעל הטורים

אלהיך מלוך לעשות . רמז למה שנאמר ויחן לשם פרלות גויס בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו : (טז) בכל לבבך ובכל נפשך . וסמיך ליה את ה׳ האמרת . דבכל לבבך ובכל נפשך היינו ק״ש דכתיב ביה בכל לבבך ובכל נפשך והיינו דאמרינן אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם היינו ק״ש : (יז) את ה׳ האמרת היום . בגימ׳ זה בקריאת שמע : את ה׳ האמרת . כאן רמז ו׳ סדרים . להיות לך לאלהים זה סדר זרעים שמתחיל בק״ש ועוד שיש בו תרומות ומעשרות שהם ירצה השם דברים שבינינו לבין השם . וללכת בדרכיו זה סדר מועד דכתיב אם תשיב משבת רגלך . ולשמור חקיו זה סדר נשים שמדבר בעריות שנא׳ בהם ושמרתם את חקותי . ומצותיו זה סדר קדשים שמדבר בקרבנות דכתיב בהו אלה המצות . ומשפטיו זה סדר נזיקין . ולשמוע בקולו זה סדר טהרות דכתיב ביה אמרות ה׳ אמרות טהורות . וכנגדם אמר ו׳ דברים . להיות לו לעם סגולה ולתתך עליון לתהלה לשם ולתפארת ולהיותך

שפתי חכמים

חלב ודבש יותר ממה שנשבעת לאבותינו : צ דק״ל בודאי לפני נסמכה פ׳ זו דקאי לפ׳ ביכורים שיהא נמי קאי דכתיב ושמרת קאי אפרשת ביכורים ואיך נופל אפרשת ביכורים ושמרת ועשית אותם וגו׳ כיון שבפרשת ביכורים כתיב שכבר עשה המעשה שכבר הביא הביכורים כדמשמע מהשקיפה ממעון קדשך וגו׳ ל״פ בת קול מברכתו כו׳ . ברא״ם . ול״נ דק״ל דאם הקרא כפשוטו ל״ל דכתיב היום הזה כי הא כבר הסוכר על זה בפ׳ והיה אם שמוע ובפ׳ והסכת אלא ע״כ נ״ל דכל הענין קאי על הבאת ביכורים וא״כ מאי דכתיב ושמרת ועשית על מה קאי ואיך נתקשר ודבוק עם את ה׳ האמרת כו׳ אלא ע״כ לברכה שבת קול מברכת אותו כו׳ : ק זהו פירוש של האמרת היום וגו׳ : ר זהו פירוש של וה׳ האמירך וגו׳ : ש האגרת שבחת כמו

רש״י

בו ביום נגמרו עליהם : **ושמרת ועשית אותם.** בת קול מברכתו צ הבאת בכורים היום תשנה לשנה הבאה : (יז) **האמרת והאמירך** . אין להם עד מוכיח במקרא . ולי נראה שהוא לשון הפרשה והבדלה הבדלתי לך ק מאלהי הנכר להיות לך לאלהים והוא הפרישך אליו ר מעמי הארץ להיות לו לעם סגולה ומצאתי להם עד והוא ל׳ ש התפארת

פירוש ע״ט

דיר גָאט דַיין גָאט צוּ טָאן אַלֶע גְזֶעץ וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אוּנ דִיא דִינִים . רש״י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט דֶעם דָאזִיגְן טָאג גְבִּיט דִיר גָאט זַיין תּוֹרָה צוּ וַוייזְן אַז אִטְלִיכָר טָאג זָאל בַּייא דִיר גְלַייךְ זַיין וְוִיא מֶען הָט עֶרְשְׁט דִיר זִיא דֶעם טָאג גְבָּאטְן וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל לְבָבְךָ אוּנ דוּ זָאלְסְט הִיטְן אוּנ טָאן זַייא מִיט דַיין גַאנְץ הַארְץ אוּנ מִיט גָאר דַיין ווִילְן . רש״י שְׁרַייבְּט אַיין בַּת קוֹל פְּרֶעגְט אַרוּם גַיין אוּנ הָאט דֶעם מֶענְטְשְׁן גְבֶּענְטְשְׁט אוּנ הָט אַזוּ גְזָאגְט דוּ הָאסְט גְבְּרַאכְט הַיינְט בִּכּוּרִים אוּנ מַעֲשֵׂר זָאלְסְטוּ זוֹכֶה זַיין אִיבֶּר אַיאָר אוֹךְ צוּ בְּרֶענְגְן : (יז) אֶת יְיָ הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם הָאסְטוּ גָאט גְלִיבְּט לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים צוּ זַיין צוּ דִיר פַר אַגָאט וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו אוּנ צוּ גַיין אִין זַיינֶע וֶועגְן וְלִשְׁמוֹר חֻקָּיו וּמִצְוֺתָיו וּמִשְׁפָּטָיו אוּנ צוּ הִיטְן זַיינֶע גְזֶעץ אוּנ זַיינֶע מִצְוֺת אוּנ זַיינֶע דִינִים וְלִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ אוּנ צוּ פַר נֶעמְן צוּ זַיין צְווּי : (יח) וַיְיָ הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם אוּנ גָאט הָט דִיךְ גְלִיבְּט לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה דוּ זָאלְסְט צוּ אִים זַיין פַר

איין

יָת יִשְׂרָאֵל וְיָת אַרְעָא דִּי יְהַבְתְּ לָנָא כְּמָא דִי קַיֵּמְתָּא לַאֲבָהָתַנָא אֲרַע עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ׃ טז יוֹמָא הָדֵין יְיָ אֱלָהָךְ מְפַקֵּדָךְ לְמֶעְבַּד יָת קְיָמַיָּא האלין

אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ ס שלישי טז הַיּוֹם הַזֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה

ת״א היום הזה מגילה כ:

בעל הטורים

דין ולידך וברך את נחלתך הוא וברך את בית עבדך זהו היכל וברך את בית עבדך ואת האדמה בטל ומטר והיינו שדורש בספרי וברך את עמך את ישראל בבנים ובבנות והיינו את נחלתך: זבת חלב ודבש. וסמיך ליה היום הזה ה׳

רש״י

הלכו ונתתי גשמיכם בעתם: אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבתינו. לתת לנו וקיימת פ ארץ זבת חלב ודבש: (טז) היום הזה ה׳ אלהיך מצוך. בכל יום יהיו בעיניך חדשים כאלו

שפתי חכמים

פ ר״ל כמה שמוסיף מלת לתת לנו כו׳ שבשבועה לא הוזכר ארץ זבת חלב ודבש וא״כ היך כתיב כאן כאשר נשבעת וגו׳ ל״פ לתת לנו כלומר כאשר נשבעת לתת לאבותינו וקיימת ההבטחה שהבטחת ליוצאי מצרים לתת להם ארץ זבת

פירוש ע״ט

לונג פון דיין הייליג וואונונג פון דעם הימל. רש״י שרייבט אזו זאגט ער מיר האבן געטאן וואס דוא האסט אונז געהייסן טאן אונ דוא טוא וואס דוא האסט אונז צו געזאגט אז דו וועסט אונז געבן רעגן אין דער צייט אונ אלע ברכות וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל אונ בענטש דיין פאלק ישראל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ אונ דיא ערד וואס דוא האסט אונז געגעבן בענטש אז עס זאל וואקסן פון איר פיל תבואה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אזו וויא דוא האסט געשווארן צו אונזערע עלטערן דו זאלסט אונז געבן אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אלאנד וואס רינט מילך פון דיא שאף אונ בהמות אונ האניק פון טייטלן: (טז) הַיּוֹם הַזֶּה דעם דאזיגן טאג יי אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה געביט

משלי ישראל

חדר אריין ענטפערט איהם דער צדיק אצונד ווען אז מיינע ריידער ווען אמת אונ איך האב פון דיר ניט געמאכט חוזק דאס זאלסטו וויסן אז איין קינד קען ניט חשק האבן צו לערנן כל זמן אז ער האט נאך קיין שכל ניט צוא פאר שטיין דיא מעלה פון דעם לערנן מוז מען איהם איבער רעדן מיט איין עפילע אדער מיט ניס אונ וועליכס קינד עס האט דיא תאוה נאך פון דער מוסרים בוך דאס קינד קען מען איבער רייזן ער זאל גיין אין חדר אריין מען גיט איהם עפים פון דער תאוה וואס ער גלוסט אזו גייט ער אין חדר אריין אבער אז דאס קינד ווערט עלטער אונ פאר שטייט שון איז בוודאי דיא תאוה וואס האט איהם געבראכט אין חדר דיא אייגענע תאוה וועט איהם ניט לאזן גיין אין חדר אריין ער וועט שון גלוסטן צוא גרעסערע תאות אונ דיא תאוה וועט שון בייא איהם ניט זיין חשוב אבער דעם קינד וואס ווערט גבורן אן תאוה וויא אזו קען מען איהם איבער רעדן צוא גיין אין חדר אריין אז קיין תאוה האט ער ניט אונ דיא מעלה פון דעם לערנן פר שטייט ער ניט דרום וויל ער ניט גיין אין חדר אריין אבער אז ער ווערט עלטער ווערן אונ וועט שון פאר שטיין דיא מעלה פון דעם לערנן וועט מען איהם שון ניט קענן ארוס נעמן פון דעם חדר ווארום אז ער האט ניט קיין תאוה דיא זאל איהם ברענגען דער צו ווארום ער גייט אין חדר אריין ווייל ער פר שטייט דיא מעלה פון דעם לערנן איז שון איין כל שכן אז ער האט ניט קיין תאוה זיא זאל איהם ארוס נעמן פון דעם חדר. דאס זאגט דר מדרש אז דיא יודן ווען ארוס געגאנגן פון מצרים האבן אלע געגלוסט אריין צוא גיין קיין ארץ ישראל דהיינו זיי האבן געגלוסט צו דיא פירות אונ דיא תאוה האט זייא געבראכט צוא גרעסערע תאות אין דאס האט זייא גורם געווען אז זייא האבן געזינדיגט ביז זייא ווען פאר טריבן געווארן פון ארץ ישראל אבער אז משיח וועט קומן וועט קיין יצר הרע ניט זיין וועלן מיר ניט האבן קיין תאוה צוא זינדיגן וועלן מיר נאר גלוסטן צוא דינען גאט אונ מקיים צוא זיין זיינע מצות אזו וועלן מיר האבן אקיום אין ארץ ישראל פונקט אזו וויא דער חילוק איז פון דיא צווייא קינדער פון דעם וואס האט געהאט תאוה צוא דעם וואס האט ניט געהאט קיין תאוה:

מִמִּצְוֺתֶיךָ וְלֹא שָׁכָחְתִּי׃ יד לֹא־
אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בִעַרְתִּי
מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת
שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהֹוָה אֱלֹהָי עָשִׂיתִי
כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי׃ טו הַשְׁקִיפָה
מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ
את

אִתְנְשֵׁיתִי׃ יד לָא
אֲכָלִית בְּאֶבְלִי מִנֵּהּ
וְלָא פַלֵּיתִי מִנֵּהּ
בִּדְמְסָאַב וְלָא יְהָבִית
מִנֵּהּ עַל מִית קַבֵּלִית
לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהִי
עֲבָדִית כְּכֹל דִי
פַקֶּדְתָּנִי׃ טו אִסְתְּכִי
מִמְּדוֹר קֻדְשָׁךְ מִן
שְׁמַיָּא וּבָרֵךְ יָת עַמָּךְ
ית

ת"א לא אכלתי בבאר שני פג יבמות עג פד מכות יט : ולא נתתי יבמות עד : השקיפה מעשר שני פה חגיגה יב :

פירוש רשב"ם

צוה הקב"ה כדי שלא יאמר אדם לעכב מעשרותיו ולשקר לפני הקב"ה : (יד) לא אכלתי באני. כמו ידיו תשובנה

בעל הטורים

שמחוברים : (יד) ולא נתתי . ב' דין ואידך ולא נתתי לחמוס חכי זה הוא שדרשו בספרי לא שכחתי מלהזכיר שמך עליו ומלברכך פי' בדבורי לא חטאתי בו : למת . ב' דין ואידך אל תבכו למת ואל תנודו לו כלומר לא נתתי ממנו לצורך מת לא למבכות ולא למקוננות : (טו) השקיפה . עולה בגימ' ת"ק כלומר השקיפה ממהלך ת"ק שנה שמשמים לארץ . ותגין על הקו"ף לומר בזכות אברהם שהוליד למאה שנה : וברך . ג'

שפתי חכמים

על הסדר : ח פי' חיטין על שעורין : ט כתב הרא"ס פי' מלברכך מלשבחך בעת הפרשת מעשרות ולא מלברך ברכת הפרשת מעשרות שהוא נוסח הברכות שתקנו אנשי כנסת הגדולה שברכות על המצות אינו אלא מדרבנן : י (קל"מ) דאל"כ מאי נ"מ אם אכל אם לא אכל ואע"פ שהוידוי הוא בכל המעשרות והתרומות כמו שדרשו רז"ל מקרא דוגם נתתיו ללוי וגו' כדלעיל מ"מ מלת ממנו משמע מעשר אחד ואין זה אלא מעשר שני שנקרא קודש וע"ש : ב ר"ל התרומה בין שהוא טמא ואני טהור : ל וא"ת ונימא נמי מכאן הוזהר כמ"ש לעיל מכאן שאסור לאונן וי"ל בודאי איסור למדין מכאן ל"פ והיכן הוזהר על כך ר"ל כדי שיעבור עליו בלאו וילקה אבל גבי אונן שאכל אינו אלא איסור בעלמא ולא מלקות והא דכתיב לא אכלתי באוני אינו אלא סיפור דברים אבל אינו אזהרה כי אזהרה לא שייך אלא מפי הקב"ה : ל"פ אזהרה מנין כו' : מ רבותא קמ"ל אפי' ארון ותכריכין שהוא של מצוה וכ"ש של חול ועיין בקל"מ : נ דאל"כ מה"ל שמעתי בקול ה' הרי כבר התודה שקיים כל מה שצוה עליו ושנשמר מכל מה שהוזהר עליו ומזה הטעם עצמו דרשו גבי עשיתי ככל אשר צויתני שמחתי ושימחתי בו . רא"ס : ס ר"ל אחרים : ע דאל"כ מה מקום לתפלה ז לכאן אלא מכיון שעשינו כו' ראוי לך לעשות מה שבטחתנו אבל עכ"פ תפלה הוא ולא כמ"ש הרא"ס ודב"ע :

רש"י

ח ומן החדש על הישן (ולא מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש) : ולא שכחתי . מלברכך על הפרשת ט מעשרות : (יד) לא אכלתי באני ממנו . מכאן שאסור י לאונן : ולא בערתי ממנו בטמא . בין שאני טמא והוא טהור כ בין שאני טהור והוא טמא והיכן הוזהר ל על כך (לעיל יב) לא תוכל לאכול בשעריך (יבמות עד. מכות י) זו אכילת טומאה כמו שנאמר בפסולי המוקדשים (לעיל טו) בשעריך תאכלנו הטמא והטהור וגו' אבל זה לא תוכל לאכול דרך אכילת שעריך האמור במקום אחר : ולא נתתי ממנו למת . (ספרי) לעשות לו מ ארון ותכריכין : שמעתי בקול ה' אלהי . (מעשר שני פ"ד) הביאותיו נ לבית הבחירה : עשיתי ככל אשר צויתני . שמחתי ושימחתי ס בו : (טו) השקיפה ממעון קדשך . (ספרי) עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שעליך ע לעשות שאמרת (ויקרא כו) אם בחקתי

משלי ישראל

פירוש עט

זַיין דִיא עֶפִּיל בִּיט דִיא׳ נִיט אוּנ וִויל גִיט גַיין אִין עוֹבֵר גְוֶועֶן פוּן דַיין גְבָּאט וְלֹא שָׁכָחְתִּי אוּנ
אִיךְ הָאבּ נִיט פַאר גֶעסְן אַבְּרָכָה צוּא מַאכְן אִיבֶּר דֶעם אָפּ שֵׁיידוּנְג פוּן מַעֲשֵׂר : (יד) לֹא
אָכַלְתִּי בְאוֹנִי מִמֶּנּוּ אִיךְ הָאבּ נִיט גְגֶעסְן אִין מַיין טְרוֹיעֶרְקֵייט פוּן דֶעם מַעֲשֵׂר וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ
בְּטָמֵא אוּנ אִיךְ הָאבּ נִיט אוּם גְרָאמְט פוּן דָם מַעֲשֵׂר כְּלוֹמַר אִיךְ הָאבּ אִים נִיט גְגֶעסְן אַז
אִיךְ בִּין גְוֶועֶן טָמֵא אוּנ דֶר מַעֲשֵׂר אִיז גְוֶועֶן טָהוֹר אָדֶר פַר קֶערְט וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת אוּנ
אִיךְ הָאבּ נִיט גְגֶעבְּן פוּן אִים צוּ אַמֵת מֶען זָאל פוּן אִים מַאכְן אַיין אָרוֹן אוּנ תַּכְרִיכִים
שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהָי אִיךְ הָאבּ צוּ גְהֶערְט צוּא דֶעם קוֹל פוּן גָאט מַיין גָאט עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוִּיתָנִי אִיךְ הָאבּ אַלְץ גְטָאן אַזוֹ וִוי דוּ הָאסְט מִיר גְבָּאטְן : (טו) הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם

יג וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה כְּכָל־מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא־עָבַרְתִּי

ממצותיך

יג וְתֵימַר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ פַּלֵּיתִי קֹדֶשׁ מַעַשְׂרָא מִן בֵּיתָא וְאַף יְהַבְתֵּהּ לְלֵוָאָה וּלְגִיּוֹרָא לְיִתְמָא וּלְאַרְמַלְתָּא כְּכָל פִּקּוּדָךְ דִּי פַקֵּדְתָּנִי לָא עֲבָרִית מִפִּקּוּדָיךְ וְלָא

ת"א ואמרת לפני סוטה לג: בערתי הקדש ברכות לה מעשר שני פב מגילה כ גיטין פא פסחים פח: לא עברתי ברכות מ:

בעל הטורים

(יג) לא עברתי ממצותיך. בגימטריא לא מן השלוחים של

פירוש רשב"ם

המעשר. מעשר עני: (יג) ואמרת לפני ה' אלהיך: כך

רש"י

מכאן אמרו אין פוחתין לעני בגורן פחות מחצי קב ב חטים וכו': (יג) ואמרת לפני ה' אלהיך. סוטה לב) התודה שנתת ג מעשרותיך: בערתי הקדש מן הבית. (ספרי) זה מעשר שני ונטע רבעי ד ולמדך שאם שהה מעשרותיו של שתי שנים ה ולא העלם לירושלים שצריך להעלותם עכשיו: וגם נתתיו ללוי. (שם) זה מעשר ראשון וגם רבית תרומה ו ובכורים: ולגר ליתום ולאלמנה. זה מעשר עני: ככל מצותך. נתתים כסדרן לא הקדמתי תרומה לבכורים ולא מעשר לתרומה ולא שני לראשון שהתרומה קרויה ראשית ז שהיא ראשונה שנעשה דגן וכתיב (שמות כב) מלאתך ודמעך לא תאחר לא תשנה את הסדר: לא עברתי ממצותיך. לא הפרשתי ממין על שאינו מינו

שפתי חכמים

ב שהוא שנים עשר ביצים אבל בעורים צריך ליתן לו קב ודוקא בגורן צריך ליתן לו חצי קב חטים אבל בעיר א"צ ליתן לו חצי קב שבעיר יכול ליגך ג"כ לאחרים. מה שאין כן בגרנות שהגרנות רחוקים זה מזה: ג כלומר התודה אל לבך. דאם לא כן הוה ליה לומר ואמרת לה' אלהיך מאי לפני כמו דכתיב לעיל גבי הבאת בכורים (ג"א) דאי כמשמעו מה צורך לומר להקב"ה הא ככר ידוע לפניו: ד כדפירש רש"י לעיל בפרשת קדושים במעשר שני ונטע רבעי שם נקראים קודש: ה רצונו לומר וסרי אין מעשר שני מסג בשנה שלישית א"כ לא ה"ל לסתודות אלא על מעשר עני שהוא נוהג בשנה שלישית ונמשכת עד פסח של שנה רביעית כדלעיל ע"ש ולמדך כו': ו כתב תרומות ל' רבים לכלול גם תרומת מעשר כי היכי דבמתניתין שלהי מעשר שני כלל ביכורים בכלל תרומה כדפי' שם ר"ש כדכתיב ותרומת ידך ואחז"ל אלו בכורים ורש"י הזכירם בפי' דלאו כל אינשי במעתא גמירי: ז רצונו בזה והיכן הקפידה התורה בזה

פירוש עם

יג) וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אונ דו זָאלְסְט זָאגְן פָאר גָאט דַיין בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת אִיךְ הָאבּ אוֹיס גְרָאמְט דִי הֵיילִיגֶע זַאכְן פוּן דֶעם הוֹיז. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דָאס מֵיינְט מֶען דֶעם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אוּנ נֶטַע רְבָעִי אוּנ דֶער פָּסוּק ווייזְט אוּנְז אַז עֶר הָאט גְזָאמְט בַּיי זִיךְ דֶם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי פוּן יֶענֶע צְווֵיי יָאר אוּנ הָט זֵייא נִיט גְפִירְט קַיין יְרוּשָׁלַיִם בַּדַארְף עֶר זֵייא בְּרֵיינְגְט צוּם דְרִיטְן יָאר פִירְן קַיין יְרוּשָׁלַיִם וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי אוּנ אִיךְ הָאבּ צוּם לֵוִי מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אוֹיךְ גְגֶעבְּן וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה אוּנ צוּם גֵר אוּנ צוּם יָתוֹם וְאַלְמָנָה הָאבּ אִיךְ גְגֶעבְּן מַעֲשֵׂר עָנִי כְּכָל מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי אַזוֹ וִויא אַלֶע דַיינֶע מִצְוֹת וָואס דוּא הָאסְט מִיר גְבָאטְן. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דָאס מֵיינְט עֶר אַז אִיךְ הָאבּ זֵייא גֶעבְּן כְּסֵדֶר פְרִיעֶר בִּיכּוּרִים אוּנ דֶער נָאךְ תְּרוּמָה אוּנ דֶר נָאךְ מַעֲשֵׂר אוּנ אִיךְ הָאבּ נִיט גְפֶעדֶרְט תְּרוּמָה פַר בִּיכּוּרִים אוּנ מַעֲשֵׂר פַר תְּרוּמָה לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ אִיךְ הָאבּ נִיט

משלי ישראל

גְרוֹסְן וְוייטָאג וָואס עֶר הָאט גְהַאט אִין הַארְצְן עֶנְטְפֶערְט עֶר יוֹא אִיךְ בִּין דֶר פַר שֶׁעמֶער פָּאטֶר פוּן דֶעם נַארִישְׁן קִינְד הָאט זִיךְ דֶר צַדִיק זֵייעֶר פַאר וְוּנְדֶערְט אוּנ זָאגְט אִיךְ גְלֵייבּ דִיר נִיט וָוארוּם דִיא רַייד וָואס דוּא זָאגְסְט הָאבּ אִיךְ גְזָאגְט אוֹיף דֶעם קִינְד פוּן דֶעם שָׁכֵן וָואס אִיז גְוֶועְן מִיט דִיר אָבֶּר אוֹיף דַיין קִינְד הָאבּ אִיךְ גְזָאגְט גוּטְס דֶער פָּאטֶר וֵוייְנְט נָעבָּךְ פַאר דֶעם צַדִיק אוּנ זָאגְט דָאס קִינְד אִיז דָא פְּרוּבּ אִים אוֹבּ עֶר קֶען אֲפִילוּ דֶעם אַלֶף בֵּית אוּנ דֶער צֵיילְט אִים אַז זֵיי הָאבְּן בֵּיידֶע גְגֶעבְּן דִיא קִינְדֶר אִין אֵיין חֶדֶר אַרַיין אוּנ אֵיין בֶּעלְפֶר גֵייט אַרַיין צוּא זֵייא בֵּיידֶע אוּנ בְּרֶענְגְט זֵייא בֵּיידֶע עֶפִּיל מִיט נִים זֵייא זָאלְן גֵיין אִין חֶדֶר אַרַיין דֶעם שָׁכְנְס קִינְד נֶעמְט צוּא דִיא עֶפִּיל מִיט דִיא נִים אוּנ גֵייט מִיט דֶעם בֶּעלְפֶר אִין חֶדֶר אַרַיין. אוּנ עֶר וַוארְפְט דֶעם בֶּעלְפֶר אִין פָּנִים

הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ׃

לְגִיּוֹרָא לְיַתְמָא וּלְאַרְמַלְתָּא וְיֵיכְלוּן בְּקִרְוָךְ וְיִשְׂבְּעוּן׃

ואמרת ותימר

ת"א ונתתה ללוי נדרים פד: ואכלו בשעריך ברכות לה יבמות פו גיטין פח מציעא סה מכות יז:

שפתי חכמים

שמעשר של שנה שניה כפי המובן מן בשנה שלישית דמשמע שאתה עומד בשנה שלישית ומפריש מעשר של שנה שניה דאם לא כן הל"ל כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואות השנה השלישית לפיכך הוצרך לפרש שפירוש בשנת השלישית שבשנה השלישית וחסר בי"ת כמו את הדרך ילכו בה שילכו בה ושנת השלישית הוא שנה שלישית של שמטה: ר רצונו בזה להוכיח שיקבע זמן הביעור והוידוי בע"פ ופסוק זה כתיב בפרשת ראה גבי מעשר: ש לאו דוקא כאן בפרשה זו אלא רצה לומר נאמר על מעשר של שנה שלישית מקץ והוי כמו שכתוב כאן מאחר שמדבר כאן גם כן במעשר של שנה שלישית: ת דקשה למה קרא שנה השלישית שנת המעשר וכי באר שנים שנת א' וב' אינן שנים של מעשר ומתרץ שנה שאין נוהג כו': א קשה לרש"י כי אם אינו רוצה לאכול מה לעשות. ל"פ תן לו כו' עשה מה שעליך יש לעשות:

רש"י

שלש שנים תוציא וגו'. ר נאמר כאן מקץ ש ונא' להלן (שם לא) מקץ שבע שנים לענין הקהל מה להלן רגל אף כאן רגל אי מה להלן חג הסוכות אף כאן חג הסוכות ת"ל כי תכלה לעשר מעשרות של שנה השלישית רגל שהמעשרות כלין בו וזהו פסח שהרבה אילנות יש שנלקטין אחר הסוכות נמצאו מעשרות של שלישית כלין בפסח של רביעית וכל מי ששהה מעשרותיו הצריכו הכתוב לבערן מן הבית: שנת המעשר. שנה שאין נוהג בה אלא מעשר אחד ת משני מעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה שהשנה ראשונה ושניה של שמטה נוהג בהן מעשר ראשון כמ"ש (במדבר יח) כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר ומעשר שני שנא' (לעיל יד) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך הרי ב' מעשרות ובא ולמדך כאן בשנה השלישית שאין נוהג מאותן ב' מעשרות אלא האחד ואיזה זה מעשר ראשון ותחת מעשר שני יתן מעשר עני שנאמר כאן: ונתתה ללוי. את אשר לו הרי מעשר ראשון: לגר ליתום ולאלמנה. זה מעשר עני: ואכלו בשעריך ושבעו. תן להם א כדי שבען (פאה י ספרי).

משלי ישראל

ליב האבן גוטס אונ אויף דעם אנדערן קינד האט ער געזאגט אז ער וועט זיין אבעל תאוה אונ וועט ניט ווערן הערן קיין שוטר איז דעם פאטר זייער ביטער געווארן. אבלל דיא מענטשן ווענן אהיים געפארן. אז דיא קינדער זענען עלטער געווארן האבן זייא ביידע געגעבן דיא קינדער אין אדארדיק חדר אריין אונ איין בעלפער איז געגאנגען צוא ביידע. אונ נאך דעם האבן זייא געזעהן אז דיא זאך איז פאר קערט וויא דער צדיק האט זייא געזאגט דער ערשטער וואס דער צדיק האט אויף אים געזאגט אז ער וועט זיין אגוט קינד איז ער דוקא אלע טאג אנטלאפן פון דעם חדר אונ דאס אנדערע קינד איז אלע טאג אליין געלאפן אונ מיט שמחה אונ האט געקענט. דער פאטער פון דעם ערשטן קינד האט געזעהן אז ער וויל ניט גיין אין חדר אריין. איז אים געווען אגרוסער ווייטאג האט ער זיך איין עצה געהאלטן מיט מענטשן וואס ער זאל קאן האבן דיא מענטשן אים איין עצה געגעבן ער זאל פארן נאך אמאל צוא דעם צדיק אונ זאל אים פרעגן וואס דאס באטייט ווארום מען זאל זאגן אויף דעם צדיק אז זיינע רייד האבן ניט קיין ווערט קען ניט זיין געווארן מען זעהט אז ער האט דיר צוא געזאגט אז דוא וועסט האבן איין אזו געוועזן אונ דיין שכן האט ער אויך צוא געזאגט אונ עס איז אויך אזו געוועזן. אבלל דר פאטער האט געפאלגט וויא מען האט אים געראטן אונ איז געפארן מיט דעם קינד צוא דעם צדיק איז ער אריין געקומען מיט דעם קינד צוא דעם צדיק אין שטוב אריין גיט אים דער צדיק שלום אונ זאגט צוא אים דוא ביסט דער פאטער פון דעם טייערן קינד פון יענע שפאם אונ מחמת דעם

פירוש עם

יאר פון שמיטה וואס דעצמטמאל איז שנת המעשר דאס יאר וואס איז נאר נוהג איין מעשר. רש"י שרייבט ווארום דעם ערשטע יאר נאך שמיטה איז נוהג מעשר ראשון אונ מעשר שני אונ דאס אנדערע יאר נאך שמיטה איז אויך נוהג מעשר ראשון אונ מעשר שני אבער דאס דריטע יאר איז מער ניט נוהג נאר מעשר ראשון אליין דעמסטמאל בדארף מען שון אום רוימן דעם מעשר ווען עס איז נאך בייא איינעם איבער געבליבן פון מעשר שני בדארף ער זיי פירן קיין ירושלים וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה אונ דוא זאלסט געבן צום גר אונ צום יתום אונ צוא איין אלמנה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ אונ זיי זאלן עסן אין דיינע שטעט אונ זאלן זאט זיין כלומר דו זאלסט זייא געבן זייא זאלן זיך קאנען אן זעטן דער מיט ווייל ער בדארף ניט געבן קיין מעשר שני זאל ער געבן מעשר עני:

והשתחוית לפני יהוה אלהיך:
יא ושמחת בכל־הטוב אשר נתן־
לך יהוה אלהיך ולביתך אתה
והלוי והגר אשר בקרבך: ס שני
יב כי תכלה לעשר את־כל־מעשר
תבואתך בשנה השלישת שנת
המעשר

קדם יי אלהך:
יא ותחדי בכל טבתא
די יהב לך יי אלהך
ולאנש ביתך את
וליואי וגיורא די בינך:
יב ארי תשיצי לעשרא
ית כל מעשר עללתך
בשתא תליתאה שתא
דמעשרא ותתן לליואה
לגיורא

ת"א ושמחת בכל פסחים לו מרכין יח: ולביתך גיטין מז: כי תכלה. ר"ה יב סוטה מח: את כל מעשר נדרים נו תמורה י:

בעל הטורים

(יא) ושמחת בכל הטוב. וסמיך ליה כי תכלה לעשר שבשביל המעשר תשמח בכל הטוב כמו שדרשו עשר בשביל שתתעשר: הטוב. עולה כ"ב בשביל התורה שנתנה בכ"ב אותיות: (יב) תכלה לעשר את כל מעשר. ר"ת בגימ' בחג של פסח:

פירוש רשב"ם

עשתה זאת כי אם בחסדך זכיתי בה וכסדר הזה הוכיח יהושע לישראל בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח. עד שהבאתים משם ונתתי להם ארץ כנען: (יב) שנת

רשי

(ספרי. בכורים פ"ה): (יא) ושמחת בכל הטוב. (בכורים פ"ג) מכאן אמרו אין קורין מקרא בכורים אלא בזמן שמחה ע מעצרת ועד החג שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ויינו ושמנו אבל מהחג והילך מביא ואינו קורא: אתה והלוי. אף הלוי חייב בבכורים אם נטעו בתוך פ עריהם: והגר אשר בקרבך. (שם מכות יט) מביא ואינו קורא צ שאינו יכול לומר לאבותינו: (יב) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית. כשתגמור להפריש מעשרות של שנה השלישית ק קבע זמן הביעור והוידוי בערב הפסח של שנה הרביעית שנאמר (דברים יד) מקצה

שפתי חכמים

מהכא דגמרינן והנחתו מוהניחו לפני ה' מה והניחו דרישא קודם הנחה היה מניף אף כו': ע (דכ"ט) דאל"כ מה שמחה שייך כאן שכתב ושמחת וגו'. ובלא אינן נאכלים לזרים דאיתקשו לתרומה. לכ"פ מכאן אמרו כו' ולכן נמי גבי הלוי והגר א"ל כמו בפרשת ראה שאתה מחוייב לשמח אותם עמך כיון דאכורים להם. לכ"פ שגם הם מחוייבים בבכורים: פ פי' במ"ח עריהם: צ דקשה לרש"י והא הגר חייב בכל המצות האמורות בתורה ובפשיטא דחייב בביכורים ולא היה לו לכתוב אלא אתה והלוי. ומשני מביא ואינו קורא ולהכי הילקו: ק פי' לא כשתגמור להפריש

פירוש ע"ט

לייגן דעם קארב מיט דיא פירות פר גאט דיין גאט והשתחוית לפני יי אלהיך אונ זאלסט דיך בוקן פר גאט דיין גאט: (יא) ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך יי אלהיך אונ דו זאלסט דיך פרייען מיט דעם אלעם דאס גוטץ וואס גאט דיין גאט הט דיר געגעבן אתה והלוי והגר אשר בשעריך דו אונ דר לוי אונ דער גר וום איז צווישן דיר כלומר די לוים אז זייא האבן געפלאנצט ביימר אין זייערע שטעט אדר ווען אגר הט זיך געקויפט אפעלד אונ הט דארטן געפלאנצט ביימר זענן זיי אויך חיב בבכורים: (יב) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך ווען דו וועסט פר לענדן צו מעשרן אלע די מעשרות פון דיין תבואה בשנה השלישית אין דעם דריטן

משלי ישראל

אוועק געפארן פאמער וועלן זייא געפינען אצדיק ער זאל זיי בענטשן זייא זאלן האבן קינדר האבן זיי זיך אן געפרעגט צוא אצדיק וואס ער האט אנגרופן שם. האט ער זייא געבענטשט אונ הט זייא צוא גזאגט אז זייא וועלן דאס יאר האבן קינדר אונ האט זייא גזאגט וויא אזוי דיא קינדר זאלן הייסן בייא דיא נעמין אונ האט זייא אן גזאגט אז דיא קינדר וועלן אלט זיין דרייא יאר זאלט איר ברענגן דיא קינדר צוא מיר ווארום זייא וועלן דארפן איך זאל זיי בענטשן. איז אזוי געווען די שכנים זענן דאס יאר געהאלפן געווארן זייערע ווייבר האבן דאס יאר געהאט זכרים אז דיא קינדר זענן אלט געווארן דריי יאר זענן זייא געקומן מיט דיא קינדר צוא דעם צדיק. דער צדיק האט זיך געפריים וואס זיין ברכה איז מקוים געווארן איידר דיא שכנים זענן אהיים געפארן האבן זייא געבראכט דיא קינדר צוא דעם צדיק האט דער צדיק געפינט זיין מול אונ זאגט אויך איין קינד אז ער וועט זיין אצדיק ער וועט פיינט האבן שלעכטס אונ וועט נאר

יְהוָה אֶת־קֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת־עָנְיֵנוּ
וְאֶת־עֲמָלֵנוּ וְאֶת־לַחֲצֵנוּ׃ ח וַיּוֹצִאֵנוּ
יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ
נְטוּיָה וּבְמֹרָא גָּדֹל וּבְאֹתוֹת
וּבְמֹפְתִים׃ ט וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם
הַזֶּה וַיִּתֶּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ י וְעַתָּה
הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה
וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
והשתחוית

אונקלוס

יָת צְלוֹתָנָא וּגְלֵ
קֳדָמוֹהִי עַמְלָנָא
וְלֵאוּתָנָא וְדוּחְקָנָא׃
ח וְאַפְּקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם
בִּידָא תַקִּיפָא וּבִדְרָעָא
מְרָמְמָא וּבְחֶזְוָנָא רַבָּא
וּבְאָתִין וּבְמוֹפְתִין׃
ט וְאַיְתָנָא לְאַתְרָא
הָדֵין וִיהַב לָנָא יָת
אַרְעָא הָדָא אַרְעָא
עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ׃
י וּכְעַן הָא אַיְתֵיתִי יָת
רֵישׁ אִבָּא דְאַרְעָא דִּ
יְהַבְתְּ לִי יְיָ וְתַחֲתִנֵּה
קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ וְתִסְגּוּד
קדם

ת״א ויחא את יומא פד׃ אשר נתתה לי בתרא פא׃ והנחתו סוכה מז מכום ית מנחום סא׃

פירוש רשב״ם

ונתנה הקב״ה לנו ובסוף אמר׃ (י) ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי. כי לא עוצם ידי

בעל הטורים

ולכך נעלם ס׳ בפ׳ ביכורים׃ (ט) ויביאנו אל המקום הזה ויבאנו חסר יו״ד שנכנסו אותו עשר נסיונות והביאנו לאכן

שפתי חכמים

לפרש אל המקום היינו ארץ ישראל׃ ם דאל״כ והנחתו ל״ל הרי כבר כתיב והניחו והא דפירש חוזר ומניף הוכחתו

רש״י

(י) והנחתו. מגיד שנוטלו אחר הנפה (ס״א הנחה) הכהן ם ואוחזו בידו כשהוא קורא וחוזר ומני

משלי ישראל

זָאגְן צוּא גָאט אַז הַיינְט בִּין אִיךְ גְקוּמֶן אִין דֶעם לַאנְד אַריין הַיינְט וַוייס אִיךְ אַז אִיךְ בִּין גְקוּמֶן אִין דֶעם לַאנְד אַריין וַוייל אִיךְ בִּין זוֹכֶה מְקַיים צוּא זַיין דִיא מִצְוָה פוּן בִּיכּוּרִים אָבֶר פְרִיעֶר אִיז בַּייא מִיר נִיט גְוֶועְן גְרֶעכִינְט אַז אִיךְ בִּין אִין לַאנְד׃

נָאךְ אַמַאמַר דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט אַז דִיא יוּדְן זֶענֶען אַרוֹס גֶנַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם הָאבְּן זֵיי אַלֶע גְגְלוֹיבְּט אַריין צוּ קוּמֶען קַיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ דוּרְךְ דִיא זִינְד זֶענֶען זֵיי פַאר שְׁרִיבְּן גְוָוארְן פוּן דֶעם לַאנְד וָועלְן מִיר דֶעם מִדְרָשׁ גֶעבְּן צוּא פַאר שְׁטֵיין מִיט אַמָשָׁל צֵם זֶענֶען גְוֶועְן צְווייא שְׁכֵנִים וָואס הָאבְּן יֶם גְהַאט קַיין קִינְדֶר זֶענֶען זֵייא

פירוש ע״ט

דֶר גָאט פוּן אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶרְן וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלֵ
הָט גָאט צוּ גְהֶערְט אוּנְזֶער קוֹל וַיַּרְא אֶת עָנְ
וְאֶת עֲמָלֵנוּ אוּנ עֶר הָט גְזֶעהְן אוּנְזֶער פַּיין אוּ
אוּנְזֶער מִידִיקַייט וְאֶת לַחֲצֵנוּ אוּנ אוּנְזֶער בַּאצְווִינְגֶנִשׁ
(ח) וַיּוֹצִיאֵנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה אוּנ גָאט הָאט
אוּנְז אַרוֹס גְצוֹיגְן פוּן מִצְרַיִם מִיט שְׁטַארְקֶ
מַאכְט וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה אוּנ מִיט אוֹם גְשְׁטְרֶעקְ
אָרוּם וּבְמוֹרָא גָדוֹל אוּנ מִיט גְרוֹס פָארְכְ
וּבְאוֹתוֹת אוּנ מִיט צֵייכְן וּבְמוֹפְתִים אוּנ מִי
ווְאוּנְדֶר׃ (ט) וַיְבִיאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה אוּנ עֶר הָ

אוּנְז גְבְּרַאכְט צוּ דֶם דָאזִיגְן אָרְט מֵיינְט מֶען דָאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וַיִּתֶּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶ
עֶר הָאט אוּנְז גְגֶעבְּן דָאס דָאזִיגֶע לַאנְד אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אַלַאנְד וָוס רִינְט מִילֶךְ פוּן דֶ
בְּהֵמוֹת אוּנ הָאנִיק רִינְט פוּן דִיא מֵייטְלֶן׃ (י) וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲ
אַצוּנְד נוּן הָאבּ אִיךְ גְבְּרַאכְט דָאס עֶרְשְׁטֶע פוּן דִי פֵּירוֹת וָואס זֵייא וַואקְסְן פוּן דֶר עֶ
אֲשֶׁר נָתַתָּה לִי יְיָ וָואס דוּ גָאט הָאסְט מִיר גְגֶעבְּן וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אוּנ דוּא זָאלְסְט אַנִי

לָבָן אֲרַמָּאָה בְּעָא
לְאוֹבָדָא יָת אַבָּא
וּנְחַת לְמִצְרַיִם וְדָר
תַּמָּן בְּעַם זְעֵיר וַהֲוָה
תַמָּן לְעַם רַב תַּקִּיף
וְסַגִּי׃ ו וְאַבְאִישׁוּ לָנָא
מִצְרָאֵי וְעַנִּינָא וִיהָבוּ
עֲלָנָא פָּלְחָנָא קַשְׁיָא׃
ז וְצַלֵּינָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָא
דַּאֲבָהָתָנָא וְקַבִּיל יְיָ
יָת

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי
וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי
מְעָט וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם
וָרָב׃ ו וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ
וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה׃ ז וַנִּצְעַק
אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע
יהוה

ת״א ארמי אובד בכורים. פו׃

פירוש רשב״ם

(ה) ארמי אובד אבי. אברהם ארמי היה אובד וגולה מארץ ארם. כדכתיב לך לך מארצך. וכדכתיב ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי לשון אובד ותועה אחד הם כאדם הגולה כדכתיב תעיתי כשה אובד בקש עבדך. צאן אובדות היו עמי. רועיהם התעום. כלומר מארץ נכריה באו אבותינו לארץ הזאת

רש״י

מזכיר חסדי המקום י ארמי אובד אבי לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב ובשביל שחשב כ לעשות חשב לו המקום כאלו עשה שאומות העולם ש״א ל חושב להם הקב״ה מחשבה כמעשה: וירד מצרימה. ועוד אחרים מ באו עלינו לכלותנו שאהרי זאת ירד יעקב למצרים: במתי מעט. בשבעים נפש: אל המקום הזה. זה בית המקדש: ויתן לנו את הארץ. נ כמשמעו:

נ וא״כ בע״כ צ״ל הא דכתיב אל המקום היינו ב״ה אבל אם פי׳ ויתן לנו את הארץ לאו כמשמעו היינו יכולים

שפתי חכמים

י כלומר כיון שמזכיר חסדיו של הקב״ה שנתן להם את הארץ הזאת מזכיר נמי שאר חסדים שעשה עם אבותינו דאל״כ מה ענינו דארמי אובד אבי גבי ביכורים: כ ר״ל בזה והלא לא האבידו וא״כ מה זה דכתיב אובד דמשמע שהאבידו. ויהיה אובד פועל יוצא כאלו אמר מאבד אף שאינו לפי הדקדוק לכך צריך לפרש לפי מדרש רז״ל ל׳ רצונו בזה והלא אין הקב״ה מצרף מחשבה למעשה חוץ מבע״ז ל״פ שהעו״א כו׳ ר״ל אפי׳ בלא ע״ז ודוקא בישראל הוא כן: מ ר״ל דמשמע מכח זה שהארמי אובד אבי וירד מצרימה וזה אינו ל״פ ועוד אחרים כו׳ וענין בפני עצמו הוא:

פירוש עם

און דו זאלסט זאגן פר גאט דיין גאט אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי לָבָן אֲרַמִּי האט גמאכט פר לירן מיין פאטר יעקב רש״י שרייבט וויל ער הט געוואלט מאכן פר לירן צו יעקב בשעת אז ער האט אים נאך געיאגט האט גאט אים גרעכינט גליך ווי ער הט שון גמאכט פר לירן און נאך אנדרע זענן געקומן צו פאר לענדן אונז וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם איז ער גנידערט קיין מצרים און הט דארט געוואונט בִּמְתֵי מְעָט מיט ווייניג מענטשן נאר מיט זיבציג פרשון וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל און ער איז דארטן געווארן צו אגרוס פאלק עָצוּם וָרָב שטארק און פיל׃ (ו) וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים און דיא מצרים האבן אונז בייז געטאן וַיְעַנּוּנוּ און זייא האבן אונז גפייניגט וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה און האבן אונז געגעבן שווערע ארבט׃ (ז) וַנִּצְעַק אֶל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ און מיר האבן געשריגן צו גאט

משלי ישראל

לאנד האט ער תיכף געהאט וואס ער באגערט אבר דער פרומר וואס זיין כוונה איז געוועזן ער זאל קומן אין דעם לאנד אריין מקיים צו זיין דיא מצות וואס זענן זיך נוהג אין דעם לאנד און דיא מצות האבן זיך נוהג געוועזן ערשט נאך דיא פערצן יאר האט זיין בגער נים געהאט תיכף נאר ערשט נאך דיא פערצן יאר איז ביי אים געוועזן גערעכינט גליך וויא ער איז גאר נים געקומן אין דעם לאנד אבר נאך דיא פערצן יאר אז ער האט שוין זוכה געוועזן צו זעהן דיא ערשטע פירות וואס זענען צייטיג געווארן האט ער גנומן דיא ערשטע פירות מיט שמחה און איז געקומן אין בהמ״ק אריין צו דעם כהן דאס הט גאט געזאגט צו דעם מענטשן וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ׃ זאלסטו קומן צו דעם כהן און זאלסט זאגן איך טוא

שָׁם׃ ג וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה
בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי
הַיּוֹם לַיהוָֹה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָֹה לַאֲבֹתֵינוּ
לָתֶת לָנוּ׃ ד וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא
מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָֹה
אֱלֹהֶיךָ׃ ה וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי
יהוה

תַּמָּן : ג וְתֵיתֵי לְוָת
כַּהֲנָא דִּי יְהֵי בְּיוֹמַיָּא
הָאִנּוּן וְתֵימַר לֵהּ חַוֵּיתִי
יוֹמָא דֵין קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
אֲרֵי עָלִית לְאַרְעָא דִּי
קַיִּים יְיָ לַאֲבָהָתָנָא
לְמִתַּן לָנָא : ד וְיִסַּב
כַּהֲנָא סַלָּא מִידָךְ
וְיַחֲתִנֵּהּ קֳדָם מַדְבְּחָא
דַּייָ אֱלָהָךְ : ה וְתָתֵיב
וְתֵימַר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
לבן

ת״א הגדתי היום בכורים פו ס׳ הזוהר פ׳ יתרו : ולקח הכהן סוכה מז מכות יח מנחות סא : והניחו מכות יח מנחות סא . וענית ואמרת סוטה לב לג .

בעל הטורים

דאמית תבואתו דאמית ידימו הרס לה׳ קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה : (ד) טנא . בגימ׳ ס׳ רמז לבכורים אחד מס

שפתי חכמים

לפי שתמהר להתבשל יותר מכל שאר פירות : ו דאל״כ למאי צריך לומר הכי וכי קודם לכן לא ידע הקב״ה כל זאת שבא אל הארץ . כפוי טובה אלשון הכפישני באפר : ז פי׳ אם היו לו פירות יותר ממין אחד ומין אחד ממהר להתבכר יותר מהשני והוא הביא המין המתבכר לירושלים וקורא ואח״כ כשנתבכר המין השני מביאו ג״כ א״צ לקרות פעם שנית וכוכחתו מדכתיב היום דמשמע מיעוטא דאל״כ היום ל״ל : ח פירשתי בפ׳ צו ובפ׳ תלוה ובפ׳ אמור והוכחתו מדכתיב ולקח הכהן הטנא והניחו לפני מזבח ה׳ וגו׳ מידך ל״ל אלא מידך מופנה לג״ש נאמר כאן יד ונאמר בבעלים דשלמים יד מה לכלן תנופה כדמפרש שם אף יד דהכא לענין תנופה וכתנופה דהכא פירש״י בפרק לולב וערבה שהבעלים אוחזים בשפת הטנא וכהן מניח ידו תחת שוליו של טנא ואף על פ[...] דגבי שלמים הכהן מניח ידו תחת יד בעלים ממש משום דגבי שלמים ליכא שפה ושולי׳ מש״ה ידו של כהן תחת י[...] בבעלים ממש : ט אבל אינה מלשון עניים והבוכה שאין תשובה וולת קורא או שואל וככה מי קראו או שאלו מה

רשי

בכורים : (ג) אשר יהיה בימים ההם . א[...]
לך אלא כהן שבימיך כמו שהוא : ואמרת אליו [...]
(ספרי) שאינך ו כפוי טובה : הגדתי היום . (פ[...]
פעם אחת בשנה ז ולא שתי פעמים : (ד) ולקח
הכהן הטנא מידך . להניף אותו הכהן מני[...]
ח ידו תחת יד הבעלים ומניף (ספרי. סוכה מז)
(ה) וענית . ל׳ ט הרמת קול : ארמי אבד אבי

משלי ישראל

חַטְּם עֶר רֶעכִינֶן נָאר פוּן דֶער צַייט וָואס זִיא הָאט אִים גְּהַאט דֶעם זוּן אוּנ דִיא צַייט פוּן פְרִיעֶר אִיז בַּייא אִים נִיט גְרֶעכִינְט וָוארוּם דִיא גַאנְצֶע צַייט וָוען זִיא הָט נִיט גְּהַאט קַיין קִינְד אִיז בַּייא אִים גְלַייךְ ווִיא עֶר הָאט גָאר קַיין מָאל נִיט חַתוּנָה גְהַאט אַצוּנְד אַז זִיא הָט אַקִינְד פְרֵייט עֶר זִיךְ מִיט אִיהְר אוּנ מִיט דָם קִינְד אָבֶּער אַז זַיין מֵיינוּנְג אִיז מִיט דֶער חֲתוּנָה נָאר עֶר זָאל מְמַלֵא זַיין זַיין תַּאֲוָה וֶוען בַּייא אִים גְרֶעכִינְט דִיא טֶעג פוּן פְרִיעֶר אוּךְ חָאטְשֶׁע זִיא הָאט נִיט קַיין קִינְד דָאס אִיז דָאס נֶעמְלִיכֶע אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאט אִין זִיךְ צְווייא מַעֲלוֹת אֵיין מַעֲלָה וָואס עֶס וָואקְסְט דָארְט גוּטֶע פֵּירוֹת אוּנ תְּבוּאָה אוּנ נָאךְ אֵיין מַעֲלָה וָואס דָאס לַאנְד אִיז הֵיילִיג פוּן דִיא מִצְוֹת יָואס מִיז זִיךְ נוֹהֵג אִין דֶעם לַאנְד אוּנ דִיא שְׁכִינָה רוּעֶט אִין דֶעם לַאנְד. מֵילָא אַז דִיא יוּדְן זֶענֶען גְקוּמֶן קַיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאט גְדוּערְט פֶערְצִן יָאר בִּיז זֵייא הָאבְּן דָם אַיין גְנוּמֶן אוּנ חָאבְּן זִיךְ צוּ טֵיילְט. מֵילָא דֶער מֶענְטְשׁ וָוס הָט נָאר גְמֵיינְט עֶר זָאל קוּמֶן קַיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עֶסְן דִי פֵּירוֹת פוּן דֶעם לַאנְד אַז עֶר אִיז אַרַיין גְקוּמֶן אִין דֶעם

פירוש עִ״ט

מֵיינְט מֶען אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ : (ג) וּבָאתָ אֶ[...]
הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם אוּנ דוּ זָאלְסְט קוּמֶ[...]
צוּם כֹּהֵן וָואס עֶר וֶועט זַיין אִין דִי דָאזִיגֶ[...]
טֶעג וְאָמַרְתָּ אֵלָיו אוּנ זָאלְסְט זָאגְן צוּ אִים אַ[...]
דוּא בִּיסְט נִיט כָּפוּי טוֹבָה הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיְיָ אֱלֹהֶי[...]
אִיךְ טוּא זָאגְן הַיינְט צוּא גָאט דַיין גָאט [...]
בָאתִי אֶל הָאָרֶץ דָאס אִיךְ בִּין גְקוּמֶן אִין דֶע[...]
לַאנְד אַרַיין אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבוֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ וָוא[...]
גָאט הָאט גְשְׁוואוֹרְן צוּא אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶרְן עֶ[...]
זָאל עֶס אוּנְז גֶעבְּן הָאט עֶר מְקַיֵּים גְוֶועזְן אוּ[...]
הָט עֶס אוּנְז גְגֶעבְּן : (ד) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶ[...]
אוּנ דֶער כֹּהֵן זָאל נֶעמְן דֶעם קָארְבּ פוּן דיי[...]
הַאנְט וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ אוּנ זָאל לֵייגְ[...]
פַר דֶעם מִזְבֵּחַ פוּן גָאט דַיין גָאט : (ה) וְעָנִי[...]
אוּנ דוּא זָאלְסְט שְׁרַייעֶן וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶי[...]

אונ

ב וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית ׀ כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם

אונקלוס

בָּהּ: ב וְתִסַּב מֵרֵישׁ כָּל אִבָּא דְאַרְעָא דִּי תָעֵיל מֵאַרְעָךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ וּתְשַׁוֵּי בְסַלָּא וּתְהָךְ לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִינְתֵּהּ תַּמָּן:

ת"א ולקחת מראשית כל גיטין מז בכורות נג מנחות פד חולין קכ קכא ערכין יא : אשר תביא ערכין שם : מארצך מנחות שם חולין קלו :

בעל הטורים

אותיות אבות וזהו שדרשו בגיד הגדה שאין בא"י פחות מג' לדיקים שמשובים כאבות : (ב) ולקחת. בגימ' השבעה המינין: מראשית. ולא כל ראשית. ראשית. דגנך קדש ישראל לה'

פירוש רשב"ם

(ב) אשר ה' אלהיך נתן לך . ארץ כנען ולפי שהוא סוף דבור הלמ"ד בקמ"ץ אבל לא מחובר לשלפניו :

רש"י

(ב) מראשית . ולא כל ראשית ב שאין כל הפירות חייבין בבכורים אלא שבעת המינין בלבד נאמר כאן ארץ ונאמר להלן (לעיל ח) ארץ חטה ושעורה וגו' מה להלן משבעת המינים שנשתבחה בהם א"י אף כאן שבח ארץ ישראל שהן שבעה מינין : זית שמן . זית אגורי ג שממנו אגור בתוכו : ודבש . הוא דבש תמרים : מראשית . (ברכות לט . בכורים פ"ג) אדם יורד לתוך ד שדהו ורואה תאנה ה שבכרה כורך עליה גמי לסימן ואומר הרי זו

שפתי חכמים

לך במלך שאינו אלא לאחר ירושה וישיבה אף כולן כן אלמא דג"ש גמורה היא וא"כ למה ליה לומר כאן וירשתה וישבת בה ומתרץ מגיד שלא נתחייבו בבכורים כו' וא"כ בענין אכילה נדבר ה"א דמיד חייבים בביכורים קודם שנכנסו מהן כדאמרינן כל הנכנס מן העוס"ז בלא ברכה כאלו מעל ולא הוה ילפינן גז"ש ממלך לכן צריך לפרש בזה בסדיא וירשתה וישבת בה אבל לעיל בפרשת שופטים לא הוה ילפינן לה מביכורים דס"א מיד כשנכנסין לארץ מחוייבים להעמיד מלך דהא בשביל זה משימין עליהם מלך כדי שילא לפניהם למלחמה ואין לך צורך יותר גדול משעת כיבוש וחילוק דאז היה עיקר מלחמה ולכן צריך לפרש בה וירשתה וישבת בה שאינו אלא לאחר כיבוש וחילוק כדי שיתלו הכיבוש בהקב"ה ולא במלך בשר ודם : ב כך היא הנוסחא ברוב ספרים שבידינו והקשה ע"ז הרא"ם נ"ל מראשית תיפוק ליה מג"ש דהארץ ארץ שאין חייבין בביכורים אלא ז' מינין בלבד ועוד מ"ש הכא דדרשינן מראשית ולא כל ראשית למעט שלא יהיו ראשית כל האילנות חייבים בביכורים אלא מקלתן בלבד ומ"ש גבי חלה דדרשינן מראשית ולא כל ראשים למעט שלא יעשה כל עיסתו חלה והאריך בזה ועיין בנח"י באריכות : ג והא דבפרשת עקב פי' זית שמן זית שעושה שמן כי יש זיתים שאין עושים שמן ולמה לא פי' הכא כמו שפי' הכא וי"ל דלעיל מיירי בשבח א"י ועל זה פי' זיתים העושים שמן כלומר בשאר ארצות יש זיתים שאין עושין שמן להפוקי בארץ ישראל כל הזיתים שבה כולן עושין שמן והכא מיירי קרא בביכור יש שאין מביאין ביכורים אלא מפירות ה"י ומשבח פירות א"י כדילפינן מג"ש דהארץ ארץ והוי כאלו נכתבו נמי בהדיא הפירות בפרשת ביכורים וזית דהכא מיירי בזיתים דא"י שכולן עושין שמן כדפירש"י בפ' עקב וא"כ. אתי שפיר מה שפי' זית שמן שממנו אגור בתוכו כו' כי יש זיתים שממנו זב מהן בעת כנבם והיגם טובים כ"כ ל"פ זית אגורי כו' ובזה יתורץ ג"כ מה שמקשים דברי הרא"ם אהדדי : ד רנ"ל מלת ראשית ל"נ לא קל"ל אלא ולקחת מפרי וגו' : ה לאו דוקא תאנה אלא ה"ה שאר מינין והא דנקט תאנה

פירוש עי"ט

דוּא וֶועסְט אַרְבְּן דָאס לַאנְד אוּנ דוּ וֶועסְט דִיךְ בַּאזֶעצְן אִין אִיר : (יב) וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אוּנ דוּא זָאלְסְט נֶעמְן פוּן דִיא עֶרְשְׁטֶע פֵּירוֹת פוּן דִיא זִיבְּן מִינִים וָוס אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִיז מִיט זַייא בַּארִימְט גְוָוארְן וָואס וַואקְסְן דָארְט אוֹף דֶר עֶרְד אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ וָואס דוּא וֶועסְט בְּרֶענְגְן פוּן דַיין לַאנְד וָואס גָאט דַיין גָאט גִיט צוּא דִיר וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא אוּנ דוּ זָאלְסְט זֵיי אַרַיין טָאן אִין אַיין קָארְב וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ אוּנ דוּ זָאלְסְט גֵיין מִיט דִי פֵּירוֹת צוּ דֶעם אָרְט וָואס גָאט דַיין גָאט וֶועט אוֹס דֶר וַויילְן לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם צוּ מַאכְן רוּעֶן דָארְטְן זַיין נָאמְן

משלי ישראל

קוּמֶן צוּא דֶעם כֹּהֵן וָואס וֶועט זַיין אִין דֶער צַייט אוּנ זָאלְסְט אִים זָאגְן אִיךְ טוּא זָאגְן צוּא גָאט אַז אִיךְ בִּין גְקוּמֶן אִין דֶעם לַאנְד דַארְף מֶען פַאר שְׁטֵיין וָואס דֶער פָּסוּק זָאגְט (הִגַּדְתִּי הַיּוֹם כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ) אִיךְ טוּא הַיינְט זָאגְן אַז אִיךְ בִּין גְקוּמֶן אִין דֶעם לַאנְד אַרַיין וָוארוּם דָאס וָוארְט הַיּוֹם אִיז אִיבְּרִיג וָועלְן מִיר דִי זַאךְ גֶעבְּן צוּ פַר שְׁטֵיין מִיט אַמָשָׁל אֵיינֶר הָאט גְנוּמֶן אַוַויבּ אוּנ הָאט מִיט אִיר קַיין קִינְדֶער נִיט גְהַאט וִויא פִיל יָאר נָאךְ דֶעם אִיז זִיא מְעוּבֶּרֶת גְוָוארְן אוּנ הָאט אִים גְהַאט אַזוּן אוּנ עֶר הָאט גְמֵיינְט מִיט דֶער צַייט פוּן דֶר חֲתוּנָה

נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ: בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ: בְּשֶׁצֶף
קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה: כִּי מֵי נֹחַ זֹאת
לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר בָּךְ:
כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹ
תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה:

פירוש ע"ט

מיט ווייניג צארן האב איך פר בארגן מיין שכינה איין רגע פון דיר אונ מיט אזו איין חסד וואס וועט אייביג געווערן וועל איך מיך דער בארמן אויף דיר אזו האט גזאגט נאט דיין אויס לייזר: כי מי נח דען אזו וויא דיא וואסר פון נח אזו איז צו מיר דיא שבועה דאס איך האב געשווארן איך זאל שון מער ניט מאכן איבר פארן דאס וואסר פון נח אויף דער ערד אזו שווער איך פון צו צערנן אויף דיר אונ אן צו שרייען אין דיר ישראל

פירוש ע"ט

כי ההרים ימושו דען וויא די בערג וועלן וועג אפ גטאן אונ דיא הויך וועלן ווערן גנייג כלומר אפילו ווען עס וועט זיך אויס לא דער זכות אבות ואמהות פון דעט וועט וחסדי מאתך וועט מיין חסד ניט ווערן א גטאן פון דיר אונ דער כריתות ברית פ מיין שלום וואס איך האב דיר מבטיח גוו וועט ניט ווערן גנייגט אמר מרחמך יי אזו זאג דיין דר בארמיגר גאט:

דברים כו תבא

כו א וְהָיָה כִּי תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לְךָ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ:

אונקלוס

א וִיהֵי אֲרֵי תֵיעֹ
לְאַרְעָא
יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָ
אַחְסָנָא וְתֵירְתַהּ וְתִתֵּ
בה

ולקחת

בעל הטורים

(א) כי תבוא כתיב לעיל נויים תמחה את זכר עמלק וסמיך ליה והיה כי תבוא אל הארץ. שנלטוו למחות את זכר עמלק מיד בכניסתן לארץ ועל זה רמז לעכב ביאתם לארץ שהוא הגיד לעולם מלרים כי ברח העם. וכן ה ללבן כי ברח יעקב. וע"כ סמך לו פרשת ביכורים שמו בה ארמי אובד אבי: כי תבוא. כי עולה למנין ל'. תו

שפתי חכמים

א ואם תאמר למה לא מפרש רש"י זה לעיל בפ' שופטים גבי פרשת מלך דהתם נ"כ כתיב וירשתה וישבת בה. וי"ל דדעת רש"י להרן לל"ל כאן וירשתה וישבת בה דהא ממלך גמרינן דילפינן ניהא מכדדי מה התם אינן חייבים אלא אחר כיבוש וחילוק אף הכא כן והאי ג"ם גמירי דהוא הלכה למשה מסיני כמו שפי' רש"י בפרשת שלח הלה על בואתכם אל הארץ משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה כו' וכיון שפרט לך באתה מכן כו' ר"ל וכיון בכ

רש"י

(א) והיה כי תבוא. וירשתה וישבת בה (קידושין לז) מגיד שלא נתחייבו בבכור עד שכבשו את הארץ וחלקוה:

משלי ישראל

והיה כי תבוא אל הארץ וכו' ולקחת מראשית כל פרי וכו' ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום ליי אלהיך כי באתי אל הארץ) אז דוא וועסט קומן קיין ארץ ישראל זאלסטו נעמן פון דיא פירות וואס וועלן פריער צייטיג ווערן אונ זאלסט

פירוש ע"ט

(א) והיה כי תבוא אל הארץ אונ עס וועט ז אז דו וועסט קומן צו דעם לא אשר יי אלהיך נותן לך נחלה וואס גאט דיין גא גיט דיר פאר איין ארב וירשתה וישבת בה א

רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה
אָמַר יְהוָה׃ הַרְחִיבִי ׀ מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי
מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי׃ כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת
יוֹשִׁיבוּ׃ אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי־לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי
וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד׃ כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא׃ כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת

פירוש ע״ט

רָני עֲקָרָה זאגט ישעיהו זינג היינט דו ירושלים וואס דו ביסט גלייך געווען ביז אהער אזו וויא איין אשה עקרה דאס זיא האט ניט געוואונען פצחי עפין דיין מול און זינג און קלינג הויך מיט דיין קול דוא ירושלים דאס דו ביסט גלייך געווען אזו ווי איין אשה דם זיא האט ניט געוויטאגט צו געווינען כי רבים דען זייא וועלן מער זיין די קינדר פון דער פאר וויסטר שטאט ירושלים מער וויא די קינדר פון דר באמאנטער שטאט אזו האט גאט גזאגט: הרחיבי דער ברייטר דאס ארט פון דיין געצעלט דוא ירושלים און די פירהאנג פון דיין רואונג לאזן זיי גנייגט ווערן און פר שפרייט ווערן ווייל דו זאלסט ניט פר מיידן פון צו נייגן דער לענגר דיינע שטריק און דיינע פלעקר שטארק דאס מיינט ער דיא שטריק וואס הענגען אין עק געצעלט און פלעקר זיינן צו זייא צו גבונדן און די פלעקר שטעקט מען איין אין דער ערד צו שטארקן דאס געצעלט און דרום הייס איך דיר דער ברייטערן דיינע געצעלטן: כי ימין ושמאל תפרוצי דען אויף דער רעכטער זייט און אויף דער לינקר זייט וועסטו דיך שטארקן קינדר וועלן ירשנן דיא פעלקר פון עובדי כוכבים ומזלות און וויסטע שטעט וועלן זיי בזעצין: אל תיראי דו זאלסט קיין מורא ניט האבן דען דו וועסט שון קיין מאל ניט מבויש ווערן און דוא זאלסט דיך ניט שעמן צוא ווייזן דיין גדולה דען דו וועסט שון מער ניט פאר שעמט ווערן כי בושת דען דיא בושה פון דיין יוגינקייט וועסטו פר געסן און דאס לעבטרונג פון דיין אלמנה שאפט וועסטו ניט גדענקן נאך: כי בועליך דען דיין האר וואס הט דיך בשאפן און האט דיך גרוס גמאכט יי׳ צבאות שמו גאט דר האר איבר אלע היילות איז זיין נאמן וגואלך און דיין אום לייזר איז דר היילגר פון דיא ישראל דער גאט פון דער גאנצר וועלט ווערט ער אן גרופן כי כאשה עזובה דען אזו וויא איין פאר לאזינע אשה דאס זיא איז פאר לאזין גווארן פון איר מאן און זיא איז מיט איין טרויעריג גמיט אזו האט דיך גאט גמראפן און אזו וויא איין אשה דאס זיא ווערט נמאס אין די אויגן פון איר מאן אויף איין קליינע צייט אזו האט גזאגט דיין גאט אויף דיר ישראל: ברגע קטן אין איין קליינע רגע האב איך דיך פר לאזן און מיט דר בארימקייט וועל איך איין זאמלן דיך: בשצף קצף מיט גרים צארן

כוכב מישראל

(הרחיבי מקום אהלך וכו׳ האריכי מיתריך וכו׳ כי ימין ושמאול תפרוצי וכו׳). עס שטייט לעתיד וועט השי״ת מאכן ברייטר דעם בהמ״ק. אזו וויא עס שטייט (הרחיבי מקום אהלך) און עס איז ידוע אז דאס בית המקדש שלמטה איז אקעגן בהמ״ק שלמעלה. און אז אונזן וועט זיין גרעסר וועט אויבן אוך זיין גרעסר. און אז דער בהמ״ק שלמעלה וועט ווערן ברייטר וואס ער איז אין הימל וועט דער הימל אוך ווערן ברייטר. וויא עס שטייט (וידיעות משכנותיך יטו) דיא הימלן הייסן יריעות (נוטה שמים כיריעה). און פר וואס וועט ווערן דער בהמ״ק שלמטה ברייטר ווייל דער בהמ״ק איז פונקט אין דער מיט פון ארץ ישראל און לעתיד וועלן די יודן יירשנן דיא דרייא שטעט קני קניזי קדמוני. און דיא פינף שטעט פון סדום. און דער מקדש דארף זיין אין מיטן דריבר וועט ער ווערן ברייטר. דאס זאגט דער נביא אטעם פאר וואס ער וועט ווערן ברייטר. (כי ימין ושמאול תפרוצי וזרעך גוים יירש). דאס איז דיא דרייא שטעט קני קניזי קדמוני. (וערים נשמות יושיבו). דיא וויסטע שטעט וועלן ווערן בייא זעצט דאס איז סדום ועמורה:

וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים׃
יט וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ׀ לְךָ
מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר
יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה
לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק
מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח׃ פ פ פ

ת״א עיף ויגע פ״ק ב: והיה בהניח סנהדרין כ: תמחה בתרא כא: מתחת השמים עקידה שער נא:

ק״י. עלי סימן. ומפטירין רני עקרה בישעיה סימן נ״ד:

מְשַׁלְהֵי וְלָאֵי וְלָא דָחֵ…
מִן קֳדָם יְיָ׃ יט וִיהֵ…
כַּד יְנִיחַ יְיָ אֱלָהָךְ לָ…
מִכָּל בַּעֲלֵי דְבָבָ…
מִסְּחוֹר סְחוֹר בְּאַרְעָ…
דַּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָ…
אַחֲסָנָא לְמֵירְתַהּ תִּמְחֵ…
יָת דּוּכְרָנָא דַעֲמָלֵ…
מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לָ…
תִּתְנְשֵׁי׃ פ פ פ

שפתי חכמים

פה סועלה לפס: ב דנהפגים הוא מלשון חלא דפרכפ סיבות מלינו שנתחלפו כמו כשב כבש וכן אפילות פירש״י בפרשת ותרא בכופו פלאי פלאות וכן שמלה פלמה: ל שנפלטו מן הענן ונחתך מילתן מעמלק: מ שלא תפרש שסוא תואר לישראל שלא היו ישראל יראי האלהים דומיא דעיף ויגע לכ״פ עמלק כו׳ ודרשו כך מדנקוד קמ״ן תחת היו״ד א״כ הוא פועל עבר כמו כי זקן יצחק ואלו היה תואר ס״ל לנקוד בשו״א תחת היו״ד: נ כלומר שלא תבאיר אחריו זכר שתהא זכרו עליו לומר זה של עמלק היתה דאל״כ תכה מיבעי ליה: חסלת פרשת תצא

רשי

כ מחמת חמאס ל שהיה הענן פולטן: ואת… עיף ויגע. עיף בצמא דכתיב (שמות יז) ויצמ… שם העם למים וכתיב אחריו ויבא עמלק. ויג… בדרך: ולא ירא. עמלק מ אלהים מלהרע לך… (יט) תמחה את זכר עמלק. מאיש ועד אש… נ מעולל ועד יונק משור ועד שה שלא יהא ש… עמלק נזכר אפילו על הבהמה לומר בהמה זו מ…
עמלק היתה: חסלת פרשת תצא

פירוש ע״ט

וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ אונ דו בִּיסְט גְוָועֶן מִיר פוּן דֶארְשְׁט אונ מִיר פוּן דֶעם וֶועג וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים אונ דֶער עֲמָלֵק הָאט קַיין מוֹרָא נִיט גְהַאט פַר גָאט פוּן שְׁלֶעכְטְס צוּ טָאן דִיר. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט אֲשֶׁר קָרְךָ אִיז טַייטְשׁ עֶר הָאט דִיךְ גְקִילְט כְּלוֹמַר אַלֶע אוּמוֹת הָאבְּן מוֹרָא גְהַאט מִיט דִיר מִלְחָמָה צוּ הַאלְטְן אִיז דֶער עֲמָלֵק גְקוּמֶן אונ הָט מִיט דִיר צוּם עֶרְשְׁטְן מִלְחָמָה גְהַאלְטְן אִיז שׁוֹן דִיא מוֹרָא פוּן דִיא אוּמוֹת נִיט אַזוֹ גְרוֹס גְוֶועְן עֶס אִיז אַמָשָׁל צוּ אַכְּלִי הַייסֶע וַואסֶר וָוס אַלֶע לַייט הָאבְּן מוֹרָא גְהַאט אַרַיין צוּ גֵיין דְרִינֶען אִיז גְקוּמֶן אַשְׁלֶעכְטֶער מֶענְטְשׁ אונ אִיז אַרַיין גְשְׁפְּרוּנְגֶן דְרִינֶען חָאטְשֶׁע עֶר הָאט זִיךְ אָפּ גְבְּרִיט פוּן דֶעסְט וֶועגְן הָאט עֶר עֶס פָארְט אַבִּיסֶל אָפּ גְקִילְט פַר אַנְדֶערֶע אַזוֹ אוֹךְ דֶער עֲמָלֵק חָאטְשֶׁע עֶר הָאט דָאךְ גְהַאט אִין דֶר מִלְחָמָה אַמַפָּלָה פוּן דֶעסְט וֶועגְן אִיז שׁוֹן פָארְט דֶ… נָאךְ דִיא מוֹרָא פַר אַייךְ נִיט אַזוֹ גְרוֹס גְוֶוע… (יט) וְהָיָה אונ עֶס וֶועט זַיין בְּהָנִיחַ יְיָ אֱלֹהֶ… לְךָ מִכָּל אוֹיְבֶיךָ אַז גָאט וֶועט דִיךְ מַאכְן רוּ… פוּן אַלֶע דַיינֶע פַיינְד מִסָּבִיב פוּן אַרוּם בָּאָ… אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ אִין דֶע… לַאנְד וָואס גָאט גִיט דִיר פַר אַיין אַרְבּ… זָאלְסְט עֶס יַרְשֶׁענֶן תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק זָאלְסְ… אוּם מֶעקְן דָאס גְדֶעכְנִישׁ פוּן עֲמָלֵק כְּלוֹ… דוּ זָאלְסְט אַלֶע אוּם הַרְגְנֶען אֲפִילוּ זַיי… בְּהֵמוֹת אונ זַיינֶע רִינְדֶער אונ זַיינֶע שָׁ… כְּדֵי מֶען זָאל גָאר נִישְׁט דֶער מַאנֶען אַ… קַיין מָאל מֶען זָאל נִיט זָאגְן דִיא בְּהֵמָ… אִיז פוּן עֲמָלֵק נָאר זַיין נָאמֶען זָאל גָ… פַאר גֶעסְן וֶוערְן אוֹף דֶער וֶועלְט לֹא תִּשְׁ… דוּא זָאלְסְט נִיט פַאר גֶעסְן וָואס אִיךְ זָ… דִיר אָן׃

אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ טז כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל׃ פ מפטיר יז זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃ יח אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ

ואתה

מכילן שלמין וקשוט יהון לך בדיל דיורכון יומיך על ארעא דיי אלהך יהב לך׃ טז ארי מרחק קדם יי אלהך כל עבד אלין כל עבד שקר׃ יז הוי דכיר ית די עבד לך עמלק בארחא במפקכון ממצרים׃ יח די ערעך בארחא וקטיל בך כל דהוו מתאחרין בתרך ואת

משלהי

ת"א איפה שלימה שם פס: כל עושה. אלה שם פח: זכור. מגילה כח ל: לך. עמלק עקידה שער פד:

בעל הטורים

(יח) אשר קרך בדרך. קרך בגי' סרס: ויזנב בך. בגימטריא זה מילה: כל הנחשלים אחריך. בגימ' זה היה שבטו של דן:

פירוש רשב"ם

וצדק. חתיכה אחת ומכוון וישר: (יח) אשר קרך בדרך. לשון מקרה כמו מן עשה עשך ויכוננך. וכן מן אקרה כה קרך:

רש"י

כן ו יהיה לך הרבה: (יז) זכור את אשר עשה לך. אם שקרת במדות ובמשקלות הוי דואג מגרוי האויב שנאמר (משלי יא) מאזני מרמה תועבת ה' וכתיב בתריה בא זדון ז ויבא קלון: (יח) אשר קרך בדרך. לשון מקרה. דבר אחר לשון קרי וטומאה שהיה מטמאן במשכב זכור. דבר אחר ל' קור וחום צננך והפשירך ח מרתיחתך שהיו כל האומות יראים להלחם בכם ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה בא בן בליעל אחד וקפץ וירד לתוכה אף על פי שנכוה הקרה ט אותה בפני אחרים: ויזנב בך. מכת זנב חותך מילות וזורק י כלפי מעלה: כל הנחשלים אחריך. חסרי כח

שפתי חכמים

דומיא דאיפה שהוא שם מדה ה"ה באבנים: ו דלך בתרא דומיא דלך קמא שהוא דבוק עם עונש עבירה אף לך בתרא דבוק עם שכר המצוה: ז ר"ל בא האויב ויתגרה בך מלחמה ויהיה לך לקלון: ח ר"ל כדבר חם שהכל יראים ממנו כך האו"ה היו יראים מכם אבל עמלק צננך והפשירך ל' מים פושרין: ט ר"ל הראה אותך קר בפני אחרים: י כלומר שהטיח דברים כלפי מעלה לומר מאי שצויתם לעמך ישראל

פירוש ע"ט

אגרעכטע מאס זאל זיין צו דיר למען דרום יאריכו ימיך על האדמה וועסטו לאנג לעבן אוף דער ערד אשר יי' אלהיך נותן לך וואס גאט דיין גאט גיט דיר. רש"י שרייבט אזו מיינט דר פסוק לא יהיה לך בכיסך דו וועסט ניט האבן קיין געלט אין ביטל אבן ואבן אז דו וועסט האבן צוויי ערליי גוויכט אבער אז דו וועסט האבן אבן שלמה וצדק גאנץ און גרעכט גוויכט יהיה לך וועסטו האבן פיל געלט: (טז) כי תועבת יי' אלהיך כל עושה אלה ווארום עס איז אום ווירדיג ביא גאט דיין גאט דער וואס טוט דאס

פירוש ע"ט

דאזיגע כל עושה עול דר וואס טוט אום רעכט כלומר גאט האט דאס פיינט מען זאל האבן צווייא ערלייא גוויכט אדר צווייא ערלייא מאסן: (יז) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים גדענק וואס עמלק האט דיר געטאן אויף דעם וועג אז דו ביסט ארוס גגאנגן פון מצרים: (יח) אשר קרך בדרך וואס ער האט דיך גפיגט אויף דעם וועג ויזנב בך כל הנחשלים און האט גהרגת צווישן דיר אלע וואס זענן גוועזן גשטרוכילט כלומר דיא שלאפע לייט אחריך וואס זענן גגאנגן צום הינטערשטן

ואתה

אֶת־אִשָּׁה מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה
יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו׃ יב וְקַצֹּתָה
אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ׃ ס יג לֹא־
יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן גְּדוֹלָה
וּקְטַנָּה׃ יד לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ
אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃
טו אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ
איפה

חַד לְשֵׁיזָבָא יָת בַּעְלַהּ
מִיַּד מָחוֹהִי וְתוֹשֵׁיט
יְדַהּ וְתִתְקַף בְּבֵית
בַּהֲתְתַהּ : יב וּתְקוּץ
יָת יְדַהּ לָא תְחוּס
עֵינָךְ : יג לָא יְהֵי לָךְ
בְּכִיסָךְ מַתְקַל וּמַתְקַל
רַבְּתָא וּזְעֶרְתָּא : יד לָא
יְהֵי לָךְ בְּבֵיתָךְ
מְכִילָא וּמְכִילָא רַבְּתָא
וּזְעֶרְתָּא : טו מַתְקְלִין
שַׁלְמִין וּקְשׁוֹט יְהוֹן לָךְ
מכילן

תא ושלחה ידה קמא בה כת פו: וקצותה את את כפה ס
איפה ואיפה בפרק כט : אבן שלימה שם פת פס :

פירוש רשב"ם

ירושת אחיו המת כמו שמצינו בבועז דרך ארץ לפי פשוטו : (יג) גדולה וקטנה . שעשה שני חצאי זקוקים אחד גדול ואחד קטן לרמות בני אדם שכששוקל שני חצאי זקוקים ביחד הרי הוא זקוק מצומצם (בחתיכה אחת) וישר . ולכן אומר אבן שלימה זקוק שלם מצומצם בחתיכה אחת עשה שלא יוכל לרמות : (טו) שלימה

בעל הטורים

דאפשרה מהליצה ויבום : והחזיקה . ב׳ במסורה דין ואידך והחזיקה בו ונשקה לו העזה פנים דוקא אם החזיקה במזיד כדכתיב העזה פניה ותאמר לו אבל אם שגגה פטורה : (יב) כפה . ב׳ דין ואידך כפה פרשה לעני מה להלן ממון אף כאן ממון : עינך . וסמיך ליה לא יהיה לך בכיסך לומר שלא יסתכל בכיס במבושיו ובערותו ד"א עינך לא יהיה לך בכיסך למנות מה שבו כי אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין : וקצותה את כפה . וסמיך ליה (יג) לא יהיה לך בכיסך לומר דקצותה את כפה הוא ממון דבר המוטל בכיס :

שפתי חכמים

הוא בושה ולא שתי בצים פי׳ שאם בושה ימחנו אסור לו ליכנס את נרתק : א דאל"כ הל"ל כי ינצו איש את אחיו וקרבה וגו׳ ומהרש"ל דע"י מצות סופו לבא לידי מכות : ב מה דנקט לשון מכה ולא נקט לשון ריב כמו שנקט למעלה אין שלום יוצא מתוך מריבה מכוח דלהן הקרא נקט למעלה כתיב כי יהיה ריב נקט מריבה וכאן כתיב כי ינצו נקט מצות : ג כגון שניהם מנה שלה או שניהם אני מנה אלא זה מכחיש את זה כלומר שאחת גדולה ואחת קטנה : ד דאל"כ לך ל"ל לא יהיה בכיסך אבן ואבן מיבעי ליה ויהיה פי׳ הקרא בכי לא יהיה לך כלומר אם יהיה בכיסך אבן ואבן אז לא יהיה לך ומפני בא"ח נומר אם אתה עושה כן כו׳ אלא לאחר שתפרש קבנת גדולה וקטנה פירש התלה גדולה וקטנה ואח"כ לא יהיה לך שלא ע"ד המקרא : ה ר"ל וכי אסור לשיוה אכניס בביתו ומהרש"ל משקולות ששוקלין בהן :

רש"י

א כמו שנאמר מיד מכהו אין שלום יוצא מתוך ידי ב מצות : (יב) וקצתה את כפה . ממון דמי בשתו הכל לפי המבייש והמתבייש או אינו אלא ידה ממש נאמר כאן לא תחוס ונאמר להלן בעדים זוממין (לעיל יט) לא תחוס מה להלן ממון אף כאן ממון : (יג) גדולה וקטנה . (ספרי) גדולה במכחשת ב את הקטנה שלא יהא נוטל בגדולה ומחזיר בקטנה : (יד) לא יהיה לך . אם עשית כן ד לא יהיה לך כלום : אבן ואבן . ה משקלות : (טו) אבן שלמה וצדק יהיה לך . אם עשית

פירוש עם

דָה וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו אונ זי וועט אום שטרעקן איר האנט אונ וועט אן גריפן דם פרעמדן מאן אין זיין שאנד : (יב) וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ זאלסטו אפ האקן אירע הענט לא תָחוֹס עֵינֶךָ דו זאלסט ניט דער בארמן דיין אונ איבר איר כלומר דו זאלסט אויף איר קיין רחמנות ניט האבן : (יג) לא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן עס זאל ניט זיין צו דיר אין דיין בייטל צוויי ערליי געוויכט גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה אגרוס געוויכט צו קופן דרויף אונ אקליין געוויכט צו פר קופן דרויף : (יד) לא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ עס זאל ניט זיין אין דיין הויז אֵיפָה וְאֵיפָה צווייא ערלייא מאסן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה אגרוסע מאס אונ אקליינע : (טו) אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָּךְ אגאנצע און

לְוָתֵהּ לִקְדָם סָבַיָּא
וְתִשְׁרֵי סֵינֵהּ מֵעַל
רִגְלֵהּ וְתָרוֹק בְּאַנְפּוֹהִי
וְתָתֵב וְתֵימַר כְּדֵין
יִתְעֲבֵד לְגַבְרָא דִּי לָא
יִבְנֵי יָת בֵּיתָא דַאֲחוּהִי׃
י וְיִתְקְרֵי שְׁמֵהּ
בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית שְׁרֵי
סֵינָא׃ יא אֲרֵי יִנְצוּן
גֻּבְרִין כַּחְדָא גְּבַר
וַאֲחוּהִי וְתִתְקְרַב אִתַּת
הד

אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ
מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה
וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו׃ י וְנִקְרָא
שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל׃
ס יא כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ
וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל
את

ת״א לעיני הזקנים יבמות קא קו . וחלצה נעלו שם קב קג קו קידושין יד . מעל רגלו יבמות קד ערכין יט . וירקה בפניו יבמות קו סנהדרין מט . וענתה ואמרה סוטה לב לג . ככה יעשה לאיש יבמות קד קה קו קידושין יד סנהדרין מט . אשר לא יבנה יבמות מז . ונקרא שמו שם קב קו קידושין יד סנהדרין מט . בישראל יבמות קא : בית חלוץ יבמות מד קידושין יד : כי ינצו קמא פח סנהדרין פו .

בעל הטורים

(ט) הזקנים. ה׳ זקנים לומר לך שמצות חליצה בחמשה : וירקה בפניו. מפני שהכתוב דומה לש״ז כלומר שאינו חפץ להקים זרע :
(יא) כי ינצו אנשים. סמך כי ינצו לחלוץ הנעל שע״י חליצה פריצה באה כדאמרינן כיון שבנים לבנין שלום של ישראל

פירוש רשב״ם

(אחיו) לפי הפשט : (ט) וחלצה נעלו. לקנות ממנו

רש״י

אף היא דבריה ר בלה״ק : (ט) וירקה בפניו. (יבמות קו) על גבי ש קרקע : אשר לא יבנה. מכאן למי שחלץ שלא יחזור וייבם דלא כתיב אשר לא בנה אלא אשר לא יבנה כיון שלא בנה שוב לא יבנה : (י) ונקרא שמו וגו׳. (שם) מצוה על כל העומדים שם ת לומר חלוץ הנעל : (יא) כי ינצו אנשים. (ספרי) סופו לבא לידי מכות

שפתי חכמים

בספר כ״ד : ר דילפינן ואמר ואמרו ג״ש כתיב הכא ואמר ולהלן בפ׳ כי תבא אומר ואמרו אל כל וגו׳ מה להלן בלה״ק אף כאן בלה״ק והתם מנלן ילפינן עניה עניה מסדרי דהכא כתיב וענו הלוים ובפ׳ יתרו הוא אומר משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלה״ק אף כאן בלה״ק : ש פי׳ בפניו כנגד פניו ולא בפניו ממש פי׳ משום דוירקה דבוק לעיל למעלה לעיני הזקנים כאלו אמר לעיני הזקנים וירקה ויהאר בפניו לבדו וע״כ נ״ל שפירושו כנגד פניו ומשום דהרוק הוא דוקא כנגד פניו השוב כאלו הוא בפניו ממש לכן כתיב בפניו ולא לפניו : ת פירוש דק״ל מלת בישראל נ״ל ומתרץ מצוה כו׳ ויהיה פי׳ בישראל במעמד ישראל שיהיו שם בשעת חליצה לקרוא חלוץ הנעל והע״ג דכתיב בקרא בית חלוץ וי״ל דמלת בית לדרשה אתי בית א׳

פירוש ע״ט

הַזְּקֵנִים אונ זיא זאל גנעהמן דיא יְבָמָה צו אים פַר דיא אויגן פון דיא זְקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ אונ זיא זאל אפ ציהן זיין שוך פון זיין פוס וְיָרְקָה בְּפָנָיו אונ זי זאל אום שפייען אוף דער ערד פר זיינע אויגן וְעָנְתָה וְאָמְרָה אונ זיא זאל שרייען אונ זאגן כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו אזו זאל גטאן ווערן צו דעם מענטשן וואס ער וועט ניט בויען זיין ברודרס הויז כלומר ער וויל ניט מייבם זיין זיין ברודרס ווייב : (י) וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל

פירוש ע״ט

אונ עס זאל גרופן ווערן זיין נאמן צווישן דיא ישראל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל . רש״י שרייבט עס איז א מצוה אוף אלע וואס שטייען דארטן זאלן זאגן חֲלוּץ הַנָּעַל : (יא) כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו ווען עס ווערן זיך קריגן מאנן בגאנדר איין מאן מיט זיין ברודר וועט דר סוף זיין עס וועט ארוס קומן צו איין גשלעג וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד אונ דאס ווייב פון איינם וועט גנעהמן לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ צו מציל זיין איר מאן פון זיין שלאגר וְשָׁלְחָה

אשר תלד יקום על־שם אחיו
המת ולא־ימחה שמו מישראל׃
ז ואם־לא יחפץ האיש לקחת את־
יבמתו ועלתה יבמתו השערה
אל־הזקנים ואמרה מאן יבמי
להקים לאחיו שם בישראל לא
אבה יבמי׃ ח וקראו־לו זקני־עירו
ודברו אליו ועמד ואמר לא
חפצתי לקחתה׃ ט ונגשה יבמתו אליו

אונקלוס: בוכרא די תליד יקום על שמא דאחוהי מיתא ולא יתמחי שמה מישראל׃ ז ואם לא יצבי גברא למסב ית יבמתה ותסק יבמתה לתרע בית דינא לקדם סביא ותימר סריב יבמי לאקמא לאחוהי שמא בישראל לא אבי ליבמותי׃ ח ויקרון לה סבי קרתה וימללון עמה ויקום ויימר לא רעינא למסבה׃ ט ותתקרב יבמתה לותה

ת"א יקום על שם אחיו יבמות כד מ בכורות נב. ואם לא יחפוץ האיש לקחת יבמות כ לט מא מד קה נדה לב נב. ועלתה יבמתו יבמות כ כא. מאן יבמי להקים יבמות קו קידושין ד סנהדרין מט. לאחיו שם יבמות לד קיח. אבה יבמי שם ק. וקראו לו זקני עירו שם מד. קא קו סנהדרין לא מט. ודברו יבמות קא. לא חפצתי לקחתה סוטה קטן כא. יבמות קט סנהדרין מט.

רש"י

אותה: **אשר תלד.** פרט לאיילונית שאינה יולדת: **יקום על שם אחיו.** זה שייבם את אשתו יטול נחלת המת בנכסי אביו: **ולא ימחה שמו.** (שם כד) פרט לאשת סריס שמו מחוי: (ז) **השערה.** כתרגומו לתרע בית דינא: (ח) **ועמד.** בעמידה: **ואמר.** (סוטה לב) בלה"ק

שפתי חכמים

פי' דאף אחיו שאינו בכור מייבם ומה שכתוב בכור בא ללמדך שגוס בגדול מן האחים כדפירש"י: ע ושיעור הכתוב כך הוא ולקחה לו לאשה והיה הבכור כלומר המייבם יהיה בכור. אשר תלד ואותה יבמה תהא ראויה לילד פרט לאיילונית: פ (בגמ') אתה אומר לנחלה או אינו אלא שאם שמו יוסף קורין שמו יוסף יוחנן קורין שמו יוחנן נאמר כאן שם אחיו ונאמר להלן על שם אחיהם יקראו בנחלתן מה להלן נחלה אף כאן נחלה: צ והנך ביבמות (דף עט) אם היה כרות השפה פירש"י שלקה ממעי אמו שלא ראה חמה שעה אחת בכשרותו אבל סריס אדם שהיתה לו שעת הכושר חולץ וחולצין לאשתו: ק ואינו כמו בשערין שאכלנו שפירושו עיר דהא אל הזקנים כתיב ומושב הזקנים

פירוש ע"ט

אשר תלד אונ עס זאל זיין דער בכור וואס זיא וועט געווינען יקום על שם אחיו המת זאל ווערן בשטעטיגט אויף דעם נאמן פון זיין געשטארבענם ברודר ולא ימחה שמו מישראל אונ עס זאל ניט ווערן אוס גמעקט זיין נאמן פון דיא ישראל. דיא גמרא דרשת אשר תלד דווקא אזו איין אשה וואס קאן געווינען קינדר איז זיא אמצוה מייבם צו זיין אבר איין אשה וואס קאן קיין קינדר ניט געווינען בדארף מען זיא ניט מייבם זיין יקום על שם אחיו דער וואס איז זיא מייבם זאל נעמן די ירושה פון דם טוטן צווישן דיא נכסים פון זיין פאטר : (ז) ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו אונ אוב דר מענטש וועט ניט וועלן נעמן דיא יבמה ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ואמרה זאל זיין יבמה אויף גיין צום טויער וואו דאס בית דין זיצט צו דיא זקנים אונ זאל אזו זאגן מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל מיין יבם וויל ניט בשטעטיגן איין נאמן צו זיין ברודר צווישן דיא ישראל לא אבה יבמי ער וויל מיך ניט מייבם זיין : (ח) וקראו לו זקני עירו ודברו אליו אונ זייא זאלן אים רופן דיא עלצטע פון זיין שטאט אונ זאלן ריידן צו אים ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה אונ ער מוז שטייענדיג זאגן בלשון הקודש איך וויל זיא ניט נעמן : (ט) ונגשה יבמתו אליו לעיני

שׁוֹר בְּדִישׁוֹ׃ ס ה כִּֽי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ׃ ו וְהָיָה הַבְּכוֹר

אשר

פּוּם תּוֹרָא בְּדִישֵׁהּ׃ ה אֲרֵי יִתְּבוּן אַחִין בַּחֲדָא וִימוּת חַד מִנְּהוֹן וּבַר לֵית לֵהּ לָא תְהֵי אִתַּת מִיתָא לְבָרָא לִגְבַר אוּחֲרָן יְבָמַהּ יֵעוֹל עֲלַהּ וְיִסְּבַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ וְיַבְּמִנַּהּ׃ ו וִיהֵי

בוכרא

ת"א כי ישבו אחים יחדו יבמות ד יז כד קיא בתרא קיט מכות כג נדה מד. ומת אחד מהם יבמות כד. ובן אין לו שם כב לה פו נדה שם. לא תהיה אשת המת יבמות יט לב קידושין טו בכורות יט. יבמה יבא עליה יבמות ג כח ל לט נד כתובות פג. ולקחה לו לאשה יבמות ח יח כ לט כתובות פג קידושין יד. והיה הבכור יבמות יב כד מ בתרא יב בכורות נב.

בעל הטורים / פירוש רשב"ם

מגל משום ידע שור קונהו וזה לא ידע קונו לפיכך יפרע אבל לא על ידי בית דין: (ו) יקום. הבן על שם אבי
ברלועם של עגל: (ה) כי ישבו אחים יחדו. סמך ללא
תחסום לומר לך יבמה שנפלה לפני מוכה שחין אין חוסמין אותה: ובן אין לו. ס"ת אונן עם אל"ף דאין כלומר לא
יהיה כאונן שהיה דש מבפנים וזורה מבחוץ ולכך סמך לו כדישו: לאשה ויבמה. בגימטריא ויבמה בעל כרחה:

רש"י

הכתוב בהווה והוא הדין לכל בהמה חיה ועוף ח העושים במלאכה שהוא בדבר מאכל אם כן למה נאמר שור ט להוציא את האדם (שם פט): בדישו. יכול יחסמנו מבחוץ י ת"ל לא תחסום שור מכל מקום כ ולמה נאמר דיש לומר לך מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו [למעשר ולחלה] וגדולו מן הארץ אף כל כיוצא בו יצא החולב והמגבן והמחבץ שאין גדולו מן הארץ יצא הלש והמקטף שנגמרה מלאכתו לחלה יצא הבודל בתמרים ובגרוגרות ל שנגמרה מלאכתן למעשר: (ה) כי ישבו אחים יחדו. (יבמות יז) שהיתה להם ישיבה אחת בעולם פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו: יחדו. המיוחדים בנחלה מ פרט לאחיו מן האם: ובן אין לו. (שם כב) עיין עליו בן נ או בת או בן הבן או בת הבן (או בן הבת) או בת הבת: (ו) והיה הבכור. גדול האחים ס הוא מייבם

שפתי חכמים

חבירו כחנם דמתהלהו כאיכור שעובר בלא תעשה ח דילפינן שור שור כו' כדפרישית לעיל: ט פי' כיון דשור לאו דוקא א"כ לכתוב רחמנא לא תדוש בחסימה: י ר"ל בדישו משמע דוקא בשעת דישה א"כ יכול יחסמנו מבחוץ שלא בשעת דישה ואח"כ יהא מותר לדוש כן בחסימה ת"ל כו': כ דאל"כ סל"ד לא תדוש בשור בחסימה דמשמע דוקא בשעת דישה אסור ומדכתיב לא תחסום משמע מ"מ ובדישו לדרשא אחרינא אתי כמו שמפרש והולך ולמה נאמר דישה כו' ועיין זה פירשתי בסוף פ' עקב על לא יתיצב איש וכו': ל ר"ל אם נותן על הגג לייבשן ונתקברו זה על זה וצריך להפרידם זה מזה אם רוצה ליטען ופי' שבאלו במלאכות אפילו מצוה ליכא אבל במלאכות שהן גידולי קרקע ולא נגמרה מלאכתן אע"פ שאינו עובר בלאו כדנפקא משור ולא אדם מ"מ מצוה איכא אם לא השנה עמו אבל באלו אפילו מצוה נמי לא צריך: מ ר"ל דוקא המיוחדים בנחלה שזה יורש את זה אם מת דהיינו אחים מן האב פרט לאחים מן האם שאין זה יורש את זה שכל קרובי האם אין יורשין אותו ולא אחיו מאמו וא"ת ל"ל יחדו תיפוק ליה מג"ש דאחים אחים מבני יעקב כתיב הכא אחים וכתיב התם שנים עשר עבדיך אחים וגו' מה להלן מן האב אף כאן מן האב וי"ל כיון שמצינו דנקראו אחים אפילו קרובים כדכתיב אנשים אחים אנחנו ס"ד אפילו קרובים חייבין לייבם כמו שמצינו גבי בועז לכך כתיב יחדו המיוחדים בנחלה כו' ובגמרא פ"ב דיבמות תירצו בענין אחר ע"ש והביאו הרא"ם ע"ש: נ ר"ל מדכתיב אין ביו"ד הל"ל אן חסר יו"ד כמו שנכתב בסמוך מאן יבמי הכר יו"ד מדכתיב ביו"ד קורהו אין והאל"ף מתהפך בעי"ן והוי כאלו כתיב עי"ן ר"ל עיין עליו שאם יש לו בן או בת כו' שפטורה מן החליצה ומן היבום: ס ר"ל שמצוה בגדול לייבם וא"ת דלמא ואם אין בכור פטורים מיבום וי"ל דא"כ לא הל"ל כי ישבו אחים יחדו דהוא בא לגמדך פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו כדפירש"י ואם אחיו שאינו בכור אין מייבם למה איצטריך למעט אשת אחיו שלא היה בעולמו פשיטא דהא לאו בכור הוא הגא ודאי

פירוש ע"ט

טאָרסט ניט פֿאַר שליסן דאָס מויל פון דעם אָקס בְּשַׁעַת אַז ער דרעשט דיא תְּבוּאָה : (ה) כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ ווען עס וועלן זיצן צוויא ברידר בַּנאַנְדֶר אויף דער וועלט אונ איינר פון זייא וועט שטארבן אונ קיין קינדר וועט ניט זיין צו אִים לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה טאָר דָם טויטנס ווייב ניט נעמן איין אנדרן מאַן יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ איר שוואגר דם טויטנס מען איר מאַנס ברודר מוז זיא נעמן פאַר אַווייב וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ אונ ער זאל זי נעמן פאר אווייב אונ ער זאל זיא בשוועגרין : (ו) וְהָיָה הַבְּכוֹר

אשר

וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע׃ ב וְהָיָה אִם־
בִּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט
וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר׃
ג אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן־יֹסִיף
לְהַכֹּתוֹ עַל־אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה
וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ׃ ד לֹא־תַחְסֹם

ויחיבון ית חיבא :
ב ויהי אם בר חיב
לאלקאה חיבא וירמנה
דינא וילקנה קדמוהי
כמסת חובתה במנין :
ג ארבעין ילקנה לא
יוסף דילמא יוסף
לאלקיותה על אלין
מחא רבא ויקל אחוך
לעינך : ד לא תחוד

שור

פום

ת"א וסיה אם בן כתובות לג לה סנהדרין י לג מא מכות כב. והפילו מכות יג כב כג תמורה ג. כדי רשעתו כתובות לב לז קמא פג מכות ד כב. ארבעים יכנו כתובות לב מכות ג כב כג. לא יוסיף כתובות לג מכות כג. ונקלה אחיך מגילה ז סנהדרין י מכות כג. לא תחסום שור בדישו יבמות ד מציעא פח לד מכות כג מגילה יג.

בעל הטורים

ממשפט ומשפוט ששופט. לומר שמכות בשלשה : (ב) והיה אם בן הכות הרשע. בן הוא לשון בינה לומר לך שצריך שיהא בענין שאומדין אותו כמה מכות ראוי לקבל ושיכו אותו מכות הראויות להשתלש. וכן דברי אגור בן יקה שאגר הבינה והקיאה וכן יהושע בן שהיה מלא חכמה ובינה : והפילו בגימ' כהול שצריך שתהיה הרצועה כפולה : כדי. ב' במס' הכא ואידך והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו שנגאל ונפטר : (ג) ונקלה. ב' הכא ואידך ונקלה כבוד מואב כיון שנקלה כבודו שלא לבזותו יותר : אחיך. בגימטריא זבל שאם נתקלקל ברעי פטור : ונקלה אחיך לעיניך. וסמיך ליה לא תחסום רמז שצריך ליתן לפני הבהמה מכל מין ומין סמך (ד) לא תחסום למלקות שרצועה שמלקין בה הוא של

שפתי חכמים

לפי הכתב האחר מלשון מפסג ועולה שפירושו מפסיק ועולה עכ"ל ועיין בפרשת קדושים ושם מפורש יותר : א פי' מדכל"ל כי יגשו אנשים אשר יהיה להם המשפט ש"מ דה"ק אם יהיה ריב סופם שיגשו למשפט ולא יוכלו להתפשר כ"א ע"י משפט : ב כתרגומו וי"מ שהוא לשון בינה שהוא בר דעת לאפוקי חש"ו ויש מפרשים שקאי אשופט כלומר והיה אם השופט מבין שעבר וראוי להכות מלאתי : ג הא ניתק לעשה אין לוקין וה"ה לאו שאין בו מעשה ושניתן לאזהרת מיתת ב"ד ושניתן לתשלומים ולאו שבכללות כדאיתא במס' מכות (דף יג) : ד הרי ג' רשעיות אחת מלפניו כלומר שליש לפניו וב' ידות מאחוריו. וי"מ כדי רשעתו היינו י"ג מכות משום דבן י"ג בר עונשין הוא לפניו ר"ל כנגד לבו לאחוריו על גבו ואותן ב' חלקים הנה הוא : ה ר"ל בפת"ח תחת הבי"ת : ו כלומר שצריך למנות ולהזכיר במנין מ' חסר אחת ולא שיאמר ל"ט אלא יאמר מ' חסר אחת והטעם כדי שלא ישכח וילקה אותו עוד מכה א' ויעבור על פן יוסיף וגו' מ"כ הוא מזכיר מ' חסר אחת כדי שיזכור ובזה ניחא שמזכיר בקרא מ' ולא ל"ט : ז דהא הכא בתחילה מכה נכתב ואעפ"כ כתיב ולא יוסיף כ"ש אם מכה את

רש"י

א המשפט אמור מעתה אין שלום יוצא מתוך מריב
מי גרם ללוט לפרוש מן הצדיק הוי אומר ז
מריבה : והרשיעו את הרשע. יכול כ
המתחייבין בדין לוקין ת"ל והיה אם בן הכות ב הרשע
פעמים לוקה ופעמים אינו לוקה ומי הוא הלוקה
למוד מן הענין לא תחסום שור בדישו לאו שלא
ג ניתק לעשה (מכות יג) : והפילו השופט.
מלמד שאין מלקין אותו לא עומד ולא יושב אלא
מוטה : לפניו כדי רשעתו. ולאחריו כדי שהיכ
ד מכאן אמרו מלקין אותו שתי ידות מלאחרי
ושליש מלפניו (מכות כב) : במספר. (שם) ואינ
נקוד במספר ה למד שהוא דבוק לומר במסכ
ארבעים ולא ארבעים שלמים אלא מנין שהוא סוכ
ומשלים לארבעים ו והן ארבעים חסר אחת : (ג) לא
יוסיף. מכאן אזהרה למכה ז את חבירו : ונקלה
אחיך. כל היום קורא רשע ומשלקה קראו אחיך
(ד) לא תחסום שור בדישו. (ב"מ לד) דינ

פירוש עם

גיט אויס פון קריג וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ
אֶת הָרָשָׁע אונ זייא וועלן גרעכט מאכן דעם
צדיק אונ שולדיג מאכן דם רשע : (ב) וְהָיָה
אִם בִּן אונ עס וועט זיין אז דו וועסט פאר
שטיין הַכּוֹת הָרָשָׁע אז מען בדארף דם רשע
שלאגן וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר
זאל אים מאכן פאלן דער דיין אונ זאל אים
שלאגן פאר זיין רשעת מיט איין צאל :

(ג) אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יוֹסִיף נאר דיא צאל וואס
איז משלים צו פערציג דאס מיינט מע
פערציג אן איינם אבר ניט מער פֶּן יוֹסִיף
לְהַכּוֹתוֹ טאמר וועסטו מערן צו שלאגן אים
עַל אֵלֶּה איבר די ראזינע מַכָּה רַבָּה פיל שלעג
וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ וועט דיין ברודר גרינג ווער
דאס הייסט ער וועט גיאכט זיין פר נישט
אין דיינע אויגן : (ד) לֹא תַחְסוֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ ד

תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה׃ כא כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה׃ כב וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ ס כה א כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק

והרשיעו

בָּתְרָךְ לְגִיּוֹרָא לְיַתְמָא וּלְאַרְמַלְתָּא יְהֵי׃ כא אֲרֵי תִקְטוֹף כַּרְמָךְ לָא תְעַלֵּל בָּתְרָךְ לְגִיּוֹרָא לְיַתְמָא וּלְאַרְמַלְתָּא יְהֵי׃ כב וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם עַל כֵּן אֲנָא מְפַקֵּדָךְ לְמֶעְבַּד יָת פִּתְגָמָא הָדֵין׃ א אֲרֵי יְהֵי דִין בֵּין גֻּבְרַיָּא וְיִתְקָרְבוּן לְדִינָא וִידוּנִנּוּן וִיזַכּוּן יָת זַכָּאָה

ויחיבון

ת״א כי תבצור פיאה י חולין קלא. ושפטום סנהדרין י. והרשיעו את סנהדרין שם.

בעל הטורים

(כב) וזכרת. ב׳ב וכתיב כיון לבנון: (א) כי יהיה ריב. סמך ריב ללקט ש״פ לקט שכחה ופאה עריכים עניים זה עם זה:

רש״י

(כ) לא תפאר. לא תטול תפארתו ממנו מכאן שמניחין פאה לאילן: אחריך. (שם קלא) זו שכחה: (כא) לא תעולל. אם מצאת בו עוללות לא תקחם (שם) ואיזו הוא עוללות כל שאין לה לא כתף ולא נטף יש לה אחד מהם הרי הוא לבעל הבית מצאתי בגמרא ירושלמית איזו היא כתף פסיגין זה על גב זה נטף אלו התלויות בשדרה ויורדות: (א) כי יהיה ריב. (ספרי) סופם להיות נגשים אל

שפתי חכמים

יותר מבאר מקומות דכתיב לדקה: ר פירש״י לא תטול כל פריו ממנו עד שלא ישאר פאר ולשון לא תפאר מלשון ובכל תבואתי תפארת שפירושו עקירה: ש ר״ל שכחת אילן מדכתיב אחריך משמע מה שאחריך הוא בבל תשוב: ת פרביט דמלעי שבאשכול קרוים בדרס פדומות לשדרה של אדם שמחברות את הגלעות וכן מחוברים לו אשכלות קטנות הנקראים פסיגין ופסיגין לשון התיבה דנתה לנתהיו תרגום ירושלמי מפסיג יתיה לפסיגין והפספסיגין סוכבים זה על זה הן כמשאוי המוכבות על כתפות של אדם לכך קרוי כתף ונטף הם גרגרי ענבים המחוברים הרבה בסוף השדרה ותשין למטה כל אלו אינם ענביים אבל כלאין בהן לא כתף ולא נטף אלא מפוזרין זו כוח לעניים. מצאתי. ברא״ם פירש כל שאין לו לא כתף ולא נטף והן התלויין בראשי שמורות הנקראת בל׳ יון כניאס שאין בהם כתף כן הפסיגין שזה על גבי זה כו׳ ולא נטף בהן שגרגרין שתלויות בשדרות האשכלות ונקרא הכתף פסיגה מפני שמפסיק ביט

פירוש ע״ט

…ירטן זאלסטו ניט אראפ נעמן דיין שיינקייט …ן אים. רש״י שרייבט פון דעם איז גדרונגן …ז מען מוז לאזן פאה פון דעם בום אונ …ס ווארט אחריך ווייזט אז דר דין שכחה …ייט אויך אן ביי איין בום לגר ליתום ולאלמנה …יה צום גר אונ צום יתום אונ צו דער …למנה זאל דאס זיין: (כא) כי תבצור כרמך …א תעולל ווען דו וועסט ארבטן דיין וויין …ארטן אונ דו וועסט ביי אים געפינען אזעלכע …וויינן וואס דיא גמרא רופט זיא עוללות …וארסטו ניט נעמן זיי לגר ליתום ולאלמנה יהיה צום גר אונ צום יתום אונ צו דר אלמנה זאל דאס זיין: (כב) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים אונ דו זאלסט גדענקן אז דו ביסט איין קנעכט גוועזן אין לאנד מצרים על כן אנכי מצוך לעשות את הדבר הזה דרום גביט איך דיר צו טאן דיא זאך: (א) כי יהיה ריב בין אנשים ווען עס וועט זיין איין קריג צווישן מענטשן ונגשו אל המשפט ושפטום אונ דר בון וועט זיין אז זיא וועלן גנעהנן צום משפט צו דיא דיינים אונ זיא וועלן משפטן זיא פון דאנן איז גדרונגן אז קיין גוטס קומט

הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מִשָּׁם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ ס יט כִּי תִקְצֹר
קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר
בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר
לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן
יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה
יָדֶיךָ׃ ס כ כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא

תפאר

הֲוֵיתָא בְּמִצְרַיִם וּפָרְקָךְ
יְיָ אֱלָהָךְ מִתַּמָּן עַל כֵּן
אֲנָא מְפַקְּדָךְ לְמֶעְבַּד
יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין׃
יט אֲרֵי תַחְצוֹד חֲצָדָךְ
בְּחַקְלָךְ וְתִתְנְשֵׁי עֻמְרָא
בְּחַקְלָא לָא תְתוּב
לְמִסְבֵהּ לְגִיּוֹרָא לְיַתְמָא
וּלְאַרְמַלְתָּא יְהֵי בְּדִיל
דִּיבָרֵכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל
עוֹבָדֵי יְדָךְ׃ כ אֲרֵי
תַחְבּוֹט זֵיתָךְ לָא תְפַלֵּי

בתרך

ת"א כי תקצור קצירך סוטה מה חולין קלא. ושכחת עמר סוטה מה מגילה יח. לא תשוב מגילה כ חולין קלא. לגר חולין קלא. כי תחבוט שם מה.

בעל הטורים

הייתָ במצרים. הזכיר זה על לא תחבול לומר שתזכור שהיית עבד ונתתי לך חן בעיני מצרים ושאלו לך כלי כסף וכלי זהב ושמלות ע"כ אני מצוך לא תחבול: (יט) סמך כי תקצור קצירך כשדך ללא תטה משפט. לומר לך שצריך שתדע משפט הקציר כההיא דתנן שתים לקט שלש אינו לקט: כי יברכך. וסמיך ליה (כ) כי תחבוט זיתך לא תפאר אחריך. לומר לך (שהזית) סימן ברכה. וסמיך זית לשדה לומר כשם שמניחין פאה בשדה כך צריך להניח פאה באילן: גבי כרם כתיב

שפתי חכמים

למנקט ולא שתחבול בגד אלמנה וכן לעיל כתיב השב תשיבנו לו אלא להכי נקט קרא גבי אלמנה לא תחבול דאפילו משכנו בשעת הלואה חייב להחזיר. מ"ם פירש שלא בשעת הלואתו אבל בשעת הלואתו א"נ להחזירה דלא תחבול לא שייך אלא שלא בשעת הלואה אבל בשעת הלואתו כיון שנתן מדעתו אין שייך בו לשון חבלה והא דנקט קרא ולא תחבול בגד אלמנה ללמד שאינה בחזקה אלא משום שלא להביאה בשם רע בשכנותיה כדאמר בגמ' פ' המקבל א"נ להבוות אלמנה בין עניה ובין עשירה דאין ממשכנין אותה: ס גדיש היינו דיש בו סאתים: ע דאם הקפידה תורה על סאתים מה לי גדיש מה לי עומר: פ פירוש אם אין בקמה סאתים אבל אם יש בה סאתים אינה שכחה דומיא דגדיש דלא הוה שכחה: צ פי' שכששכחת אותו ועדיין לא ידעו בו הבעלים וכבר זכו בו העניים מיד שלא בכוונת בעלים ואפ"ה כתיב למען יברכך: ק והוכחתו דמיירי שלא במתכוין מדכתיב למען יברכך וגו' דאי במתכוין מ"ם דכתיב הכא למען יברכך

רש"י

מנת כן פדיתיך לשמור חקותי אפי' יש חסרון כיס בדבר: (יט) ושכחת עמר. ולא גדיש ס מכאן אמרו עומר שיש בו סאתים ע ושכחו אינו שכחה: בשדה. לרבות שכחת קמה פ ששכח מקצתה מלקצור: לא תשוב לקחתו. (פאה ה) מכאן אמרו שלאחריו שכחה צ שלפניו אינו שכחה שאינו בבל תשוב: למען יברכך. (ספרי) ואע"פ שבאת לידו שלא במתכוין ק ק"ו לעושה במתכוין. אמור מעתה נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה הרי הוא מתברך עליה: (כ) לא תפאר. (חולין

פירוש ע"ט

עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם און דו זָאלְסְט גֶדֶענְקֶען אַז דו בִּיסְט גְוֶועזֶן אַקְנֶעכְט אִין מִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם און גָאט דַיין גָאט הָאט דִיךְ פוּן דָארְטְן אוֹיסגֶלֵייזְט אוֹיף דֶעם תְּנַאי אַז דו זָאלְסְט מְקַיֵים זַיין זַיינֶע מִצְוֹת עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת הַדָּבָר הַזֶּה דְרוּם גְבִּיט אִיךְ דִיר פוּן גָאטְס וֶועגְן אַז דו זָאלְסְט טָאן דִי זַאךְ: (יט) כִּי תִקְצוֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ וֶוען דו וֶועסְט שְׁנֵיידְן דַיין שְׁנִיט אִין פֶעלְד וְשָׁכַחְתָּ עוֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ און וֶועסְט פַר גֶעסְן אַיין גַארְב אִין פֶעלְד מַארְסְטוּ דִיךְ נִיט אוּם קֶערְן צוּ נֶעמֶן אִים לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה צוּ אַיין גֵר און צוּ אַיין יָתוֹם און צוּ אַיין אַלְמָנָה זָאל דָאס זַיין לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ דְרוּם וֶועט דִיךְ גָאט בֶּענְטְשְׁן אִין אַלֶע וֶוערְק פוּן דַיינֶע הֶענְט. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט פוּן דֶם אִיז גְדְרוּנְגֶן וֶוען גָאט גִיט שְׂכַר אַז מֶען טוּט אַיין מִצְוָה שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה מִכָּל שֶׁכֵּן אַז מֶען טוּט בְּכַוָּונָה: (כ) כִּי תַחְבּוֹט זֵיתְךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ וֶוען דו וֶועסְט אוּם קְלַאפְּן דַיינֶע אֵייל

וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה
בְךָ חֵטְא׃ ס טז לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת
עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־
אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ׃ ס יז לֹא
תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחֲבֹל
בֶּגֶד אַלְמָנָה׃ יח וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד

יִקְרֵי עֲלָךְ קֳדָם יְיָ וִיהֵי
בָךְ חוֹבָא׃ טז לָא
יְמוּתוּן אֲבָהָן עַל פּוּם
בְּנִין וּבְנִין לָא יְמוּתוּן
עַל פּוּם אֲבָהָן גְּבַר
בְּחוֹבֵהּ יְמוּתוּן׃ יז לָא
תַצְלֵי דִין גִּיוֹרָא וְיִתַּמָּא
וְלָא תִסַּב מַשְׁכּוֹנָא
לְבוּשׁ אַרְמְלָא׃
יח וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא
הֲוֵיתָא

ת״א לא יומתו אבות יבמות עם קמא סח סנהדרין כז לח. ובנים לא יומתו ברכות ז קמא פח סנהדרין פו. איש בחטאו שם. ולא תחבול מציעא קיג קטו סנהדרין סא.　　היית

בעל הטורים

סיס בך חטא וסמיך ליס (טז) לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות. לומר שפעמים בחטאך ימותו בניך [ר״ל כשאוחזין מעשי אבותיהם בידיהם וערב״י]: בחטאו ומתו (יז) לא תטה. לומר כל המטה דין הייב מיתה: גר יתום. ולא אמר גר ויתום לומר לך גר שנתגייר כקטן שנולד דמי: ולא תחבול בגד אלמנה (יח) וזכרת כי עבד

פירוש רשב״ם

עוונם ישאו נפשם. מתאוים הכהנים לאכול חטאות שיביאו על עוונם: (טז) ובנים לא יומתו על אבות. בבית דין. כדכתיב ואת בני המכים לא המית ככתוב לא יומתו וגו׳ אבל הקב״ה פוקד עון אבות על בנים כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם וכדכתיב אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה. לאבד נחלת אבות

רש״י

הזה הוא נושא את נפשו למות עלה בכבש ונתלה ל באילן: והיה בך חטא. (ספרי) מ״מ ם אלא שממהרין ליפרע על ידי הקורא: (טז) לא יומתו אבות על בנים. בעדות בנים ואם תאמר בעון בנים כבר נאמר איש בחטאו יומתו אבל מי שאינו איש מת בעון אביו והקטנים מתים בעון אבותם בידי שמים: (יז) לא תטה משפט גר יתום. ועל העשיר כבר הוזהר (דברים טז) לא תטה משפט ושנה בעני לעבור עליו בשני לאוין לפי שנקל להטות משפט עני יותר משל עשיר לכך הזהיר ושנה עליו: ולא תחבל. שלא בשעת ג הלואה: (יח) וזכרת. על

שפתי חכמים

לרבות גר תושב אתא דמשמע טפי: ל פירש״י במוסר נפשו עליו לעלות בכבש גבוה וסיכן עצמו ליפול ולתלות באילן בשעלה עליו: מ ואפילו לא יקרא א״כ למה נאמר וקרא עליך אלא שממהרין כו׳: נ סוכתם רש״י לפרש שם הפס״ז שפי׳ לעיל גבי לא יחבול כדי שלא תטעה לומר. ל״ל לקרא

פירוש ע״ט

אים דם זעלביגן טאג באצאלן ולא יקרא עליך אל יי אונ ער זאל ניט רופן אוף דיר צו גאט ווארום אז דו וועסט אים ניט בצאלן וועט ער אוף דיר שרייען צו גאט והיה בך חטא אונ עס וועט זיין אין דיר אזינד. רש״י שרייבט אזו איז דער פשט והיה בך חטא סיי ער וועט שרייען צו גאט אונ סייא ער וועט ניט שרייען וועסטו אלץ האבן איין עבירה נאר אז ער וועט שרייען וועט מען דיך אייבער שטראפן: (טז) לא יומתו אבות על בנים די עלטערן זאלן ניט גמייט ווערן די פעהטער דורך דעם עדות פון דיא קינדער כלומר ווען אזוי אגט עדות אויף אפאטער אז ער הט גהרגת מענטש קומט אים קיין מיתה ניט ובנים לא יומתו על אבות אונ קיין קינדער זאלן ניט גמייט ווערן דורך דיא עדות פון די פעהטער איש בחטאו יומתו אטליכער מענטש זאל גטייט ווערן פר זיין אייגענע עבירה: (יז) לא תטה משפט גר יתום דו זאלסט ניט אוועק נייגן דם משפט פון אגר אדר פון איין יתום וואס זייא ווענן זוכה בדין צו צו פסקנן זייער בעל דין. רש״י שרייבט עס איז דאך שון געשטאנען איין מאל לא תטה משפט נאר צו ווייזן אז מען נייגט אוועק דעם משפט פון איין ארומן אדר פון אגר אדר פון איתום איז מען עובר אוף צוויא לאוין ווארום ווייל דער משפט פון איין ארום מאן איז גרינגער אוועק צו נייגן אייידר פון איין עושר דרום האט דיא תורה אן גזאגט בייא אים צוויי מאל אונ הט גמאכט דם עונש גרערער ולא תחבול בגד אלמנה אונ דו טארקסט ניט משכנן איין קלייד פון איין אלמנה: (יח) וזכרת כי

בְּשַׁלְמָתוֹ וּבֵרְכֶךָּ וּלְךָ֙ תִּהְיֶ֣ה
צְדָקָ֔ה לִפְנֵ֖י יְהוָ֥ה אֱלֹהֶֽיךָ׃ ס שביעי
יד לֹא־תַעֲשֹׁ֥ק שָׂכִ֖יר עָנִ֣י וְאֶבְי֑וֹן
מֵֽאַחֶ֔יךָ א֧וֹ מִגֵּרְךָ֛ אֲשֶׁ֥ר בְּאַרְצְךָ֖
בִּשְׁעָרֶֽיךָ׃ טו בְּיוֹמוֹ֩ תִתֵּ֨ן שְׂכָר֜וֹ
וְֽלֹא־תָב֧וֹא עָלָ֣יו הַשֶּׁ֗מֶשׁ כִּ֤י עָנִי֙
ה֔וּא וְאֵלָ֕יו ה֥וּא נֹשֵׂ֖א אֶת־נַפְשׁ֑וֹ
ולא

וִיבָרְכִנָּךְ וְלָךְ תְּהֵי ...
קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃ יד ...
תַעֲשׁוֹק אֲגִירָא עַנְ...
וּמִסְכֵּנָא מֵאֲחָךְ ...
מִגִּיּוֹרָךְ דִּי בְאַרְ...
בְּקִרְוָיךְ׃ טו בְּיוֹמֵ...
תִתֵּן אַגְרֵהּ וְלָא תֵ...
עֲלוֹהִי שִׁמְשָׁא אְ...
עַנְיָא הוּא וְלֵהּ הְ...
מָסַר יָת נַפְשֵׁהּ וְ...
יקרי

ת"א ולך תהיה לדקה פסחים לא גיטין לו קידושין ח מליעה פב קיד
בתרא ח שבועות מד. לא תעשוק שכיר מליעה סא קיא. מאחיך או מגרך
מליעה קיא. ביומו תתן שכרו שם קי קיא. ולא תבא עליו השמש שם קו קיא. כי עני הוא שם. ואליו הוא שם קיב.

פירוש רשב"ם

ויעבוטו אצלך: (טו) ואליו הוא נושא את נפשו. מתאוה נפשו כדי לאכול שכרו. וכמוהו חטאת עמו יאכלו ואל

בעל הטורים

ולעמר באים נותנים על ביתו ולוה הכהן ופנו את הבית ו...
רואין שיש לו: (יד) לא תעשוק שכיר סמך לכי תשה ל...
אפי' אם הוא חייב לך אל תאמר אעכבנו בחובי אלא ...
לו שכרו מיד ואמר כך גבה חובך: ס' אלהיך וסמיך ליה לא תעשק לומר אם עשק עני כאלו עשק לשם דכתיב מלוה ...
חונן דל: (טו) ולא תבא. ג' דין ולא תבא דמעתך ולא תבא עלינו רעה. ולא תבא עליו השמש כדי שלא תבא דמעת...
פי' שלא יבכה עליך שאין לו מה לאכול. ולא תבא עלינו רעה שאם לא כן יקרא עליך אל ה' ויבוא עליך רע...

שפתי חכמים

פה אסור משום ריבית: י פי' תאב ואבה קרובים בענינם:
ב וכאלו אמר או מגרך או אשר בארצך או בשעריך ומפני
שאו בשעריך מורה על גר תושב ואו מגרך מורה על גר צדק
ושניהם מכונים בשם גר פי' בשעריך אחר מגרך קודם
אשר בארצך המורה על שכר בהמה וכלים ולא שכר נוסף
הוא ול"נ דפירש בשעריך קודם בארצך כי היכי דנרבי
מארצך שכר בהמה וכו' דאי לאו בשעריך ה"א בארצך
גבלות: אשר בארצך. לרבות שכר בהמה וכלים: (טו) ואליו הוא נשא את נפשו. אל הש...

רש"י

וכבוד השמש תקחנו: וברכך. ואם אינו מבר...
מכל מקום ולך תהיה לדקה: (יד) לא תעש...
שכיר. והלא כבר כתיב אלא לעבור על האביון ב...
לאוין לא תעשוק שכר שכיר שהוא עני ואביון ...
העשיר כבר הוזהר (ויקרא יט) לא תעשוק את רע...
אביון. (ויקרא רבה) המתאב י לכל דבר: מגר...
זה גר לדק: בשעריך. זה גר תושב ב הא...

פירוש ע"ט

פר נאכט אונ אזו אמלבוש וואס מען גייט
בייא טאג מוז ער בייא טאג אים אפ געבן
דאס משכון אונ פר נאכט זאל ער דאס
ווידר נעמן וברכך וועט דיך דר לוה בענטשן
אונ אז ער וועט דיך אפילו ניט בענטשן
ולך תהיה צדקה לפני יי אלהיך וועט דאס צו
דיר זיין גרעכנט אצדקה פר גאט דיין גאט:
(יד) לא תעשוק שכיר דו זאלסט ניט פר צוקן
אדר רויבן דאס געצאלט פון אגדונגינם וואס
ער איז איין עני ואביון מאחיך פון דיינע ברידר
אונ אוף איין עושר האט שון דער פסוק
לאנג אן גזאגט לא תעשוק את רעך נאר דרום
שטייט דא נאך איין מאל לא תעשוק צו

ווייזן אז מען צאלט ניט איין אביון ב...
שכירות איז מען עובר אוף צווייא לאוין ...
מגרך אשר בארצך אדר פון דיין גר וואס ...
איז אין דיין לאנד בשעריך אין דיינע שטעט...
(טו) ביומו תתן שכרו נאר דו זאלסט אים ...
זעלבינן טאג געבן זיין שכירות ולא תבא ...
השמש אונ דיא זון זאל אוף אים ניט אונ...
גיין כלומר איידר דיא זון גייט אונטר מוז...
אים געבן זיין שכירות כי עני הוא וואר...
ער איז איין ארום מאן ואליו הוא נשא ...
נפשו אונ פון וועגן דעם שכר איז ער ...
מוסר נפש דען עס איז פר האנגן אזו א...
ארבט וואס איז סכנות נפשות דרום מו...

אים

לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃
ס כִּי־תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה
לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ׃
יא בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה
נֹשֶׁה בוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הַעֲבוֹט
הַחוּצָה׃ יב וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא
תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ׃ יג הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ
אֶת־הַעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב
בשלמתו

אונקלוס

אֱלָהָךְ לְמִרְיָם בְּאָרְחָא בְּמִפַּקְכוֹן מִמִּצְרָיִם׃
י אֲרֵי תַרְשֵׁי בְּחַבְרָךְ רְשֵׁי מִדָּעַם לָא תֵעוֹל לְבֵיתֵהּ לְמִסַּב מַשְׁכּוֹנֵהּ׃ יא בְּבָרָא תְּקוּם וְגַבְרָא דִּי אַתְּ רָשֵׁי בֵּהּ יַפֵּק לָוָתָךְ יָת מַשְׁכּוֹנָא לְבָרָא׃
יב וְאִם גְּבַר מִסְכֵּן הוּא לָא תִשְׁכּוּב בְּמַשְׁכּוֹנֵהּ׃
יג אֲתָבָא תָתֵב לֵהּ יָת מַשְׁכּוֹנָא כְּמֵעַל שִׁמְשָׁא וְיִשְׁכּוּב בִּכְסוּתֵהּ
ויברכנך

ת"א והאיש אשר אתה נושה בו. ב"מ קיג. ואם איש עני הוא. ב"מ קיד. השב תשיב לו. מכות יז פסחים ו. ושכב בשלמתו. ב"מ קיד.

בעל הטורים

יוסף: (י) כי תשה ברעך. סמך ללרעת לומר שעל ידי זה באה הלרעת שאומר לו חבירו השאילני כלי שלך והוא אומר אין לי

פירוש רשב"ם

תזכור את אשר ה' אלהיך עשה למרים שאע"פ שהיתה נביאה ואחות משה לא חלקו לה כבוד אלא תסגר שבעת ימים: (ט) בדרך בצאתכם ממצרים. שאע"פ שהיו טרודים ללכת העם לא נסע עד האסף מרים וכל שכן שאר בני אדם: (יב) לא תשכב בעבוטו. לא תשכב

רש"י

למרים שדברה באחיה ולקתה בנגעים: (י) כי תשה ברעך. תחוב לחבירך: משאת מאומה. (חוב) חוב של כלום: (יב) לא תשכב בעבטו. לא תשכב ועבוטו אצלך: (יג) כבוא השמש. (ב"מ קיד) אם כסות לילה הוא ואם כסות יום החזירהו בבקר וכבר כתוב בואלה המשפטים (שמות כב) עד בא השמש תשיבנו לו כל היום תשיבנו לו

שפתי חכמים

לזה ול"נ דרש"י בא לתרץ יתורא דכתיב בקרא גבי נגעי לרעת לשמור מאד ל"ל וע"ז פירש אם באת להזהר שלא תלקה כו': ז ויהיה פי' תשה מלשון לא תהיה לו כנושה ותרגומו ארי תרשי גם זה לשון חוב הוא כמו שמארי רשותך שאדי אשר"ע שפי' מבעל חובך אפי' שובין שקבל (ב"ק דף מז): ח אבל לא תפרש מלת מאומה זה כשאר מאומה שכתיב בקרא ופירושו לא כלום: ט דאי כמשמעו

פירוש ע"ט

רש"י שרייבט אזו מיינט דער פסוק אז דו ווילסט זיין בווארינט דו זאלסט ניט געשלאגן ווערן מיט צרעת זאלסטו ניט ריידן קיין לשון הרע וואורום גדיינק וואס עס איז געטאן געווארן צו מרים ווייל זיא האט גרעט לשון הרע אויף איר ברודר איז זיא געשלאגן געווארן מיט צרעת: (י) כי תשה ברעך ווען דו וועסט בארגן דיין חבר משאת מאומה לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו עפיס איין לייאונג טארסטו ניט קומן אין זיין הויז אריין צו נעמן בייא אים א משכון: (יא) בחוץ תעמוד נאר דו זאלסט שטיין אויף דער גאס והאיש אשר אתה נושה בו אונ דער מענטש וואס דו מאנסט אים דעם חוב יוציא אליך את העבוט החוצה זאל ער זיין משכון צו דיר ארויס טראגן אויף דער גאס: (יב) ואם איש עני הוא אונ אוב דער לוה איז איין ארום מאן לא תשכב בעבוטו זאלסטו דיך ניט לייגן כל זמן זיין משכון איז ביי דיר: (יג) השב תשיב לו את העבוט דו זאלסט אים דם משכון אום קערן כבוא השמש אז דיא זון וועט אונטער גיין ושכב בשלמתו אונ ער זאל ליגן אין זיין קלייד. רש"י שרייבט דא שמועסט ווען דאס משכון איז אזו א קלייד וואס דער לוה בדארף עס האבן בייא נאכט דהיינו בעט געוואנט אחר נאך אזו אגלייכן מוז ער עס אים אפ געבן אלע

פאר

נֶ֖פֶשׁ ה֥וּא חֹבֵֽל׃ ס ז כִּֽי־יִמָּצֵ֣א אִ֗ישׁ
גֹּ֣נֵב נֶ֤פֶשׁ מֵאֶחָיו֙ מִבְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל
וְהִתְעַמֶּר־בּ֖וֹ וּמְכָר֑וֹ וּמֵת֙ הַגַּנָּ֣ב
הַה֔וּא וּבִֽעַרְתָּ֥ הָרָ֖ע מִקִּרְבֶּֽךָ׃ ס
ח הִשָּׁ֧מֶר בְּנֶֽגַע־הַצָּרַ֛עַת לִשְׁמֹ֥ר
מְאֹ֖ד וְלַעֲשׂ֑וֹת כְּכֹל֩ אֲשֶׁר־יוֹר֨וּ
אֶתְכֶ֜ם הַכֹּהֲנִ֧ים הַלְוִיִּ֛ם כַּאֲשֶׁ֥ר
צִוִּיתִ֖ם תִּשְׁמְר֥וּ לַעֲשֽׂוֹת׃ ט זָכ֕וֹר
אֵ֛ת אֲשֶׁר־עָשָׂ֛ה יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ
לְמִרְיָ֑ם

נְפָשׁ׃ ז אֲרֵי יִשְׁתְּ
גְּבַר גָּנֵב נַפְ
מֵאֲחוֹהִי מִבְּנֵי יִשְׂ
וְיִתְּגַר בֵּהּ וְיִזַבְּנ
וְיִתְקְטֵל גַּנָּבָא הַה
וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִ
מִבֵּינָךְ׃ ח אִסְתַּ
בְּמַכְתַּשׁ סְגִירוּ לְמִ
לַחֲדָא וּלְמֶעְבַּד כְּכֹל
יַלְּפוּן יָתְכוֹן כָּהֲ
לֵוָאֵי כְּמָא דִי פַקֵּדְתִּ
תִּטְּרוּן לְמֶעְבָּד׃ ט
דְּכִיר יָת דִּי עֲבַד
אלהך

פירוש רשב״ם

(ח) השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות. שאפילו הוא מלך כעוזיה לא יכבדוהו אלא תסגרהו שבעת הימים וישלחהו ובדד ישב: ככל אשר יורו אתכם. שהרי

בעל הטורים

ימצא איש גונב. לומר שהגנב נוטל נפשו של אותו שגונב כענין שנאמר (משלי כב) וקבע את קובעיהם נפש
ימצא איש גונב נפש מאחיו מבני (ישראל) ר״ת בגימטריא

שפתי חכמים

ושני כלים הם עובר על כל אחד ואחד: ד הוצרך לפרש בלא שאמר כיון דבגמרא בידו הלא כהמנא אפי׳ ליכא עדים נשעה שגנבו קמ״ל דהתם מיירי בעדים דאל״כ יכול לומר בלא גנבו אלא הוא מכר את עצמו: ה מפני שהלובשת סימני טומאה או בקליפת הנגע עצמו לא יוכל הכהן להבחין אם הנגע אם הוא טהור או טמא: ו דאל״כ מה ענין זה

רש״י

(ז) כי ימצא. (ספרי) בעדים והתראה ד וכן כי ימצא שבתורה: והתעמר בו. אינו חייב שישתמש בו: (ח) השמר בנגע הצרעת. שלא תתלוש סימני טומאה ה ולא תקוץ את הבהרת: ככל אשר יורו אתכם. אם להסגיר אם להחליט אם לטהר: (ט) זכור את אשר עשה אלהיך למרים. (ספרי) אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת ו אל תספר לשון הרע זכור

פירוש ע״ט

וְהָבֵג אָדֶר דֶעם אֵייבֶּערְשְׁטְן מִיל שְׁטֵיין כִּי נֶפֶשׁ הוּא חוֹבֵל וָוארוּם עֶס אִיז גְלַייךְ וִויא עֶר מַשְׁכָּנְת אִים דֶעם נֶפֶשׁ וָוארוּם פוּן דִיא מִיל שְׁטֵיינֶער וָוערְט עֶר גְשְׁפֵּייזְט: (ז) כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גוֹנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו וָוען עֶס וָועט גְפוּנְן וָוערְן אַיין מֶענְטְשׁ וָואס הָאט גְגַנְבָת אַנֶפֶשׁ פוּן זַיינֶע בְּרִידֶר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל פוּן דִי קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֶּר בּוֹ וּמְכָרוֹ אוּנ דֶער גַנָב וָועט פֶעלְשְׁן אִין אִים דֶער נָאךְ וָועט עֶר אִים קוֹפְן וּמֵת הַגַּנָּב הַהוּא זָאל דֶער דָאזִיגֶר גַנָב גְטֵייט וָוערְן וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ אוּנ דוּא זָאלְסְט אוּם רוּימְן דָאס בֵּייז פוּן צְווִישְׁן דִיר: (ח) הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת זַיי גְהִיט אִין דִיא נְגָעִים פוּן צָרַעַת לִשְׁמוֹר מְאוֹד זֵייעֶר צוּא הִיטְן וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶ
הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אוּנ צוּ טָאן אַזוֹ וִויא דִיא כֹּהֲ
ווֶעלְן אַייךְ לֶערְנֶען כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם אַזוֹ וִויא
הָאבּ זַייא גְבָּאטְן. רש״י שְׁרַייבְּט דָאס זָ
אִן דֶער פָּסוּק עֶר זָאל נִיט אָפּ רַייסְן
סִימָנִים פוּן טוּמְאָה נָאר אַזוֹ וִויא דִיא כֹּהֲ
ווֶעלְן זָאגְן אָדֶר צוּ פַר שְׁלִיסְן אוֹף זִיבְּן
אָדֶר צוּ מַאכְן פַאר אַטָמֵא מוּחְלָט אַזוֹ
עֶס שְׁטֵייט אִין פָּרָשָׁה מְצוֹרָע תִּשְׁמְרוּ לַעֲ
זָאלְט אִיר הִיטְן צוּ טָאן: (ט) זָכוֹר אֵת
עָשָׂה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם גְדֶענְק וָואס גָאט דַיין
הָט גְטָאן צוּ מִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם
וָועג אִין אַייעֶר טָאן אוּם גֵיין פוּן מִצְרַיִם

ס ששי ה כִּֽי־יִקַּ֥ח אִישׁ֙ אִשָּׁ֣ה חֲדָשָׁ֔ה לֹ֤א יֵצֵא֙ בַּצָּבָ֔א וְלֹא־יַעֲבֹ֥ר עָלָ֖יו לְכָל־דָּבָ֑ר נָקִ֞י יִהְיֶ֤ה לְבֵיתוֹ֙ שָׁנָ֣ה אֶחָ֔ת וְשִׂמַּ֖ח אֶת־אִשְׁתּ֥וֹ אֲשֶׁר־לָקָֽח׃ ו לֹֽא־יַחֲבֹ֥ל רֵחַ֖יִם וָרָ֑כֶב כִּֽי־
נפש

ת"א לכל דבר סוטה מז. לא יחבל ב"מ קיג.

ה אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא חֲדַתָּא לָא יִפּוֹק בְּחֵילָא וְלָא יִעְבַּר עֲלוֹהִי לְכָל פִּתְגָּם פְּנֵי יְהֵי לְבֵיתֵהּ שַׁתָּא חֲדָא וִיחַדֵּי יָת אִתְּתֵהּ דִּי נְסַב׃ ו לָא יִסַּב מַשְׁכּוֹנָא רֵחַיָּא וְרִכְבָּא אֲרֵי בְהוֹן מִתְעֲבֵד מְזוֹן לְכָל
נפש

בעל הטורים

אשה. שהיא מגלת את האדם מן החטא. נחלה וסמיך כי יקח לומר בית והון נחלת אבות וגו' (משלי יט) אבל כי יקח איש אשה מה' אשה משכלת. ועוד לימד שכתובת אשה ממקרקעי. ועוד לומר שהוקשה לנחלה ליקנות בג' דרכים: לכל דבר נקי. לומר שיהיה נקי בדבור כהיא דאמרי' הכל יודעין כלה למה היא נכנסת לחופה וכו' ד"א לכל דבר נקי יהיה לביתו שהנושא אשה מוחלין לו על כל עונותיו. נקי יהיה לביתו שנה ס"ת שם של ד' אותיות לומר שהשם מעיד עליהם ומגיד שיחסן סיתירה. ושמח מנין ימים של ושמח חייב בתשמיש המטה בשנה שהן כל ימות השנה חוץ מיה"כ. הפסוק מתחיל בכי יקח ומסיים בקיחה לומר נשא אשה בבחרותו ישא אשה בזקנותו: אשתו אשר לקח וסמיך ליה (ו) לא יחבול. לומר לא יחבל אשתו בתשמיש המטה. ד"א על שם שהאשה היא משכונו של אדם דבעון נדרים אשתו של אדם מתה: כי נפש הוא חובל וסמיך (ז) כי

פירוש רשב"ם

חפשה בבלוה מדבר: (ו) כי נפש הוא חובל. כתרגומו:

רש"י

ק שנסתרה: (ה) אשה חדשה. שהיא חדשה לו ר ואפילו אלמנה פרט למחזיר גרושתו: ולא יעבר עליו. דבר הצבא: לכל דבר. (ספרי. סוטה מז) שהוא צורך הצבא לא לספק מים ומזון ולא לתקן דרכים ש אבל החוזרים מעורכי המלחמה על פי כהן כגון בנה בית ולא חנכו או ארס אשה ולא לקחה מספיקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים: יהיה לביתו. (שם) אף בשביל ביתו ת אם בנה בית וחנכו ואם נטע כרם וחללו אינו זז מביתו בשביל צרכי המלחמה: לביתו זה ביתו: יהיה. לרבות את כרמו: ושמח. ישמח את אשתו ותרגומו ויחדי ית אתתיה והמתרגם ויחדי עם אתתיה טועה הוא שאין זה תרגום של ושמח א אלא של ושמח: (ו) רחים. היא התחתונה: רכב היא העליונה: לא יחבל. אם בא למשכנו על חובו בב"ד ב לא ימשכננו בדברים שעושים בהן ג אוכל נפש (ב"מ קיג):

שפתי חכמים

איבעי ליה: ק פי' דאין לומר כמשמעו אם נשאת לאיש דא"כ הוה משמע דוקא אם בא עליה אסור להחזירה הא גרושתו מן האירוסין מותר לחזור וזה אינו דהא כתיב ושלחה מביתו ויצאה מביתו והלכה והיתה וגו' והיתה משמע הויה שהוא ל' קדושין ש"מ דאף גרושתו מן האירוסין אסור להחזיר א"כ אחרי אשר הוטמאה ל"ל אלא לרבות סוטה שנסתרה כלומר אחרי שהוא ספק שמא הוטמאה לא יבא עליה עד שישקנה מים המאררים ואע"ג דאיסור סוטה שנסתרה בהדיא כתיב בה טומאה דאמרינן במסכת סוטה (דף ח) ונטמאה ג' חד לבועל וחד לבעל וחד לתרומה כבר תירצו בגמרא דאיצטריך קרא דהכא למיקם עלה בלאו: ר (ג"א) דאל"כ כי יקח איש בתולה מב"ל: ש פי' עליו דכתיב בקרא מיעוט הוא דוקא עליו לא יעבור כל דבר שצריך לצבא אבל על אחר עובר: ת פי' אלא יהיה רבוי הוא מוסיף לו הוי' אחרת להיות כזה דהיינו שבונה בית וחנכו והנוטע כרם וחללו ולא עלתה לשם שנה לחינוך וחילול שהם הויים לכונס אשה ולא עלתה לו שנה לחופתו שלא יזוז ממקומו ש"מ נמי גבי חינוך וחילול: א פי' בהוריק תחת השי"ן אלא של ושמח פי' בקמ"ץ תחת השי"ן: ב ר"ל דלא יחבול משמע דאסור למשכן אותו בב"ד וזה אינו דהא מדהולכך להזהיר שבא חביב לו את העבוט ש"מ דמותר להשכין ומתרץ דמה דכתיב כאן לא יחבול ר"ל אם בא למשכנו כו' כגון שהתהלה הלוהו בלא משכון ועכשיו בא למשכנו כו': ג משום דר"ל מ"ם כי נפש הוא חובל משמע כל דברים שעושה בהם אוכל נפש וא"כ למה נאמר רחים ורכב דהא בהד פגי דהא שרוויהן כלי אוכל נפש הם אלא כדי ליתן לאו על רחים לחוד ועל רכב לחוד ואע"פ שזה צריך לזה מ"מ כוליו

פירוש ע"ט

גיט דיר איין ארב: (ה) כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה ווען איינר וועט נעמן איין נייע ווייב לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא זאל ער ניט גיין אין חיל אריין וְלֹא יַעֲבוֹר עָלָיו אונ מען זאל אויף אים ניט ארוף לייגן קיין שום זאך פון דעם בדערפניש פון דם חיל דהיינו ער זאל זייא געבן וואסר אדר

פירוש ע"ט

פאר ריכטן דיא וועגן נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת נאר ער זאל פרייא זיין אין זיין הויז איין יאר וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקָח אונ זאל מאכן פרייען זיין ווייב וואס ער האט גנומן: (ו) לֹא יַחֲבוֹל דאס בית דין זאל ניט משכנן פר אחוב רֵחַיִם דעם אונטערשטן מיל שטיין

ורכב

לְאִישׁ־אַחֵר: ג וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ
הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת
וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי
יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ
לוֹ לְאִשָּׁה: ד לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ
הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב
לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי
אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא
לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה:

כי

וּתְהָךְ וּתְהֵי לִגְבַר
אָחֳרָן: ג וְיִסְנְנַהּ גַּבְרָא
בַתְרָאָה וְיִכְתּוֹב לַהּ
גֵּט פִּטּוּרִין וְיִתֵּן בִּידַהּ
וְיִפְטְרִנַּהּ מִבֵּיתֵהּ אוֹ
אֲרֵי יְמוּת גַּבְרָא
בַתְרָאָה דִּי נְסָבַהּ לֵהּ
לְאִנְתּוּ: ד לֵית לַהּ
רְשׁוּ לְבַעְלַהּ קַדְמָאָה
דִּי פַטְרַהּ לְמִתַּב
לְמִסְבַהּ לְמֶהֱוֵי לֵהּ
לְאִנְתּוּ בָּתַר דִּי
אִסְתְּאָבַת אֲרֵי מְרַחֲקָא
הִיא קֳדָם יְיָ וְלָא תְחַיֵּב
יָת אַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ
יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא

ארי

ת״א ושנאה האיש האחרון גיטין ל קידושין יג. וכתב לה קידושין שם. או כי ימות גיטין שם. לא יוכל בעלה הראשון יבמות כב.

בעל הטורים

וכתב לה. לשמה: (ג) ספר כריתת. ג׳ תרי בהאי ענינא ואידך (ישעיה נ) ספר כריתת אמכם. זהו שאמרו ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה ולכך כתיב תלת זמני ספר כריתת. הע״פ שאשה נקנית בג׳ דרכים אין דבר אחר כורתה אלא ספר: מביתו ויצאה. לומר היא יוצאה משכונתו כשהיא גרושה ולא... הוא: או כי ימות האיש האחרון. ולא אמר השני לומר שהוא... אחרון שאם נשאת לשני ומת לא תנשא עוד דבתרי זימני הו... חזקה: (ד) ולא תחטיא. וסמיך ליה (ה) כי יקח אי...

שפתי חכמים

שמצא חן בעיניו ולא ישאתנה לכן מצוה עליו לגרשה וידעתי מה שכתב הרא״ם ואין רצוני להאריך: פ פי׳ אין זה השני שנושא אותה בן זוגו של ראשון שגרשה. בן זוגו פירוש דומה לו דאל״כ אחר ל״ל: צ דאל״כ ואם שנאה האיש האחרון

רשי

(ס״א מצוה שלא תמצא חן בעיניו): (ב) לאיש... אחר. (גיטין ל) אין זה בן זוגו פ של ראשון הו... הוציא רשעה מתוך ביתו וזה הכניסה: (ג) ושנא... האיש האחרון. הכתוב מבשרו שסופו לשנאות... צ ואם לאו קוברתו שנאמר או כי ימות: (ד) אחרי אשר הטמאה. (יבמות יא) לרבות סוט...

פירוש ע״ט

גיין אונ וועט זיין צו אנאנדרן מאן פאר אווייב: (ג) ושנאה האיש האחרון אונ דר אנדרר מאן וועט זי אויך פיינד האבן וכתב לה ספר כריתות אונ ער וועט איר אויך שרייבן אגט ונתן בידה ושלחה מביתו אונ וועט געבן אין איר האנט אריין אונ וועט זי אוועק שיקן או כי ימות האיש האחרון אשר לקחה לו לאשה אדר דער אנדרר מאן וואס האט זיא גנומן פר אווייב וועט ער שטארבן: (ד) לא יוכל בעלה הראשון

אשר שלחה טאר ניט איר ערשטר מאן וואס... האט זיא אוועק גשיקט אונ הט פריער גגע... לשוב לקחתה להיות לו לאשה צו ווידר קערן צו נע... זיא צו זיך פאר אווייב אחרי אשר הטמאה נא... דעם אז זיא איז שון פאר אום ווירדיג... גווארן כי תועבה הוא לפני יי ווארום דאס אי... אום ווירדיג פאר גאט ולא תחטיא את הארץ או... דוא זאלסט ניט מאכן זינדיגן דאס לאנ... אשר יי אלהיך נותן לך נחלה וום גאט דיין גא...

תתן: ס כו כי תבא בקמת רעך
וקטפת מלילת בידך וחרמש לא
תניף על קמת רעך: ס כד א כי
יקח איש אשה ובעלה והיה אם
לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה
ערות דבר וכתב לה ספר כריתת
ונתן בידה ושלחה מביתו:
ב ויצאה מביתו והלכה והיתה
לאיש

אונקלוס

לא תתן: כו ארי
תתגר בקמתא דחברך
ותקטוף מלילן בידך
ומגלא לא תרים על
קמתא דחברך: א ארי
יסב גבר אתתא
ויבעלנה ויהי אם לא
תשכח רחמין בעינוהי
ארי אשכח בה עברת
פתגם ויכתוב לה גט
פטורין ויתן בידה
ויפטרנה מביתה:
ב ותפוק מביתה
ותהך

ת"א כי תבא בקמת רעך שם פז פח פט. וחרמש לא תניף שם פז. כי יקח איש אשה קידושין ב ד ו ט יח. והיה אם לא תמצא נזיר ב גיטין ח. כי מצא בה סוטה ג גיטין פט ל. וכתב לה שבת טו סוכה כד סוטה כ כא כז כח ס"א סג קידושין ג ה יג יד. ונתן בידה גיטין כא פו בליעא נו. ושלחה מביתו יבמות קי גיטין פא קידושין ו פא. ויצאה מביתו סוטה ה גיטין פג פה ל קידושין ה ט מא מד סו.

בעל הטורים

דרך להקדימו: לא תתן וסמיך ליה (כו) בקמת רעך. רמז שפעמים לא תתן אפילו לתוך פיך כגון פוסק במין זה שאינו אוכל ממין אחר: בקמת רעך וסמיך ליה (א) כי יקח איש אשה. לומר מה שדה נקנה בכסף ושטר אף קידושין: כי יקח [איש] בגי' לא שיוקח: בה ערות דבר. ר"ת בעד שאין דבר שבערוה אלא בעדים: דבר וכתב. שצריך דבור עם הכתב:

רש"י

אלא בשעת הבציר בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית. אבל אם בא לעדור נ ולקשקש אינו אוכל: כנפשך. כמה שתרצה: שבעך. ולא אכילה גסה: (כו) כי תבא בקמת רעך. (ס) אף זו בפועל ם הכתוב מדבר: (א) כי מצא בה ערות דבר. מצוה עליו ע לגרשה שלא תמצא חן בעיניו.

שפתי חכמים

בבציר הכתוב מדבר: נ פי' שמלקט הענבים הרעים מתוך הטובים: ס שהרי כתיב וחרמש לא תניף מכלל שלא דברה תורה אלא בשעת הקציר שאתה קוצר ונותן לכליו של בעל הבית אבל שכרו לחרוש או לנכש דבר אינו אוכל ש"מ דבפועל הכתוב מדבר: ע דהא הקרא נותן טעם למה לא מצאה חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר משמע דמצוה עליו כו' וזהו שנאמר מלת והיה שהוא לשון ודאי כלומר מצוה. (נח"י) דהל"ל והיה כי מצא בה ערות דבר ושלחה מביתו ל"ל דכתיב אם לא תמצא וגו' אלא הכתוב בא ללמד שלא תאמר אשלחנה אפילו לאחר זמן ויש לחוש שמא ביני וביני

פירוש ע"ט

אהיים טראגן: (כו) כי תבא בקמת רעך ווען דו וועסט קומען אין דיין חברס שטייענדיגע תבואה דא שמועסט אוך ביי אפועל וקטפת מלילות בידך מעגסטו אפ רייסן זאנגען מיט דיינע הענט אונ עסין וחרמש אבער איין שערפ אדר איין מעסר אדר אנדרע זאכן וואס מען קאן מיט זייא שניידן לא תניף על קמת רעך טאלסטו ניט אוף הייבן אוף דיין חברס שטייענדיגע תבואה: (א) כי יקח איש אשה ובעלה ווען איין מענטש וועט נעמן אווייב אונ וועט ליגן מיט איר והיה אונ עס וועט זיין אם לא תמצא חן בעיניו אז זיא וועט ניט געפינען קיין ליבשאפט אין זיינע אויגן כי מצא בה ערות דבר ווייל ער האט אין איר געפונען איין שענדליכע זאך וכתב לה ספר כריתות זאל ער איר שרייבן איין צווישן שייד בריב מיינט מען אגט ונתן בידה אונ זאל געבן אין אירע הענט ושלחה מביתו אונ ער זאל אוועק שיקן זיא פון זיין הויז (ב) ויצאה מביתו אונ אז זיא וועט ארום גיין פון זיין הויז והלכה והיתה לאיש אחר אונ זיא וועט

כִּֽי־דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא׃ כג וְכִי תֶחְדַּל
לִנְדֹּר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטְא׃ כד מוֹצָא
שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר
נָדַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ׃ ס חמישי כה כִּי תָבֹא
בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים
כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא
תִתֵּן

לְשַׁלָּמוּתֵהּ אֲרֵי מִתְבַּע
יִתְבְּעִנֵּהּ יְיָ אֱלָהָךְ מִנָּךְ
וִיהֵי בָךְ חוֹבָא :
כג וַאֲרֵי תִתְמְנַע
לְמִנְדַּר לָא יְהֵי בָךְ
חוֹבָא : כד אַפָּקוּת
סִפְוָתָךְ תִּטַּר וְתַעְבֵּד
כְּמָא דִי נְדַרְתָּא קֳדָם
יְיָ אֱלָהָךְ נְדַבְתָּא
דִי מַלֵּלְתָּא בְּפוּמָךְ :
כה אֲרֵי תֵיעוֹל בְּכַרְמָא
דְחַבְרָךְ וְתֵיכוּל עִנְבִּין
כְּנַפְשָׁךְ שָׂבְעָךְ וּלְמָנָךְ
לָא

ת"א כי דרש ידרשנו נדרים ד. מעמך ר"ה ו נדרים ז. והיה בך חטא זבחים כח. וכי תחדל לנדור נדרים כא עז חולין ב עקידה שער פה. מוצא שפתיך השמור שבועות כו זבחים ס ז מנחות ב נח. נדבה זבחים ב ד. בפיך נדרים ז. כי תבא בכרם מציעא פז פת פט לא לב. כנפשך שם פת לב. ואל כליך לא תתן שם פז פט לב.

בעל הטורים

ודמעך לא תאחר (פ' משפטים) כאשר תדור נדר לאלהים אל תאחר לשלמו (קהלת ה) ותשועתי לא תאחר (ישעיה מו) שאם תשלם נדרך ותשועתי לא תאחר אבל הנודר ואינו משלם הוא מרחיק ישועה : סמך (כה) כי תבא בכרם רעך לנדר רמז שהוא אסור לכרמא לא תקרב שאם נדר בנזיר לא יתמיר עלמו למלאכת הכרם ולכך הקדים כרם לאדם מה שאין

שפתי חכמים

ומה שכתבתי כן מצאתי : ב ר"ל דכתיב לעיל בסוף פרשת ראה בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות לא הל"ל רק במקום אשר יבחר ולא יראה וגו' אלא בריתא דקרא כתיב שלש פעמים בשנה ומשמע קאי על שלשה הללו ולמה נאמ' אלא ליתן ג' רגלים לנדר שאם אינו משלם בג' רגלים עובר בלא תעשה ועשה : ך רצונו לתרץ הא כתיב לעיל לא תאחר לשלמו ש"מ שצריך לקיימו : מ ומפרש והולך שאל תקשי מגלו' לפרש הכי שהרי כתיב ואל כליך לא תתן מכאן שלא דברה כו' אבל שכרו לעדר ולקשקש אינו אוכל ש"מ דבפועל

רש"י

תאחר לשלמו. (ספרי) שלשה רגלים כ ולמדוהו רבותינו מן המקרא : (כד) **מוצא שפתיך תשמר.** (ר"ה ו) ליתן עשה ל על לא תעשה : (כה) **כי תבא בכרם רעך.** (ב"מ פז) בפועל מ הכתוב מדבר : **ואל כליך לא תתן.** מכאן שלא דברה תורה

פירוש ע"ט

זוימן צו בעצאלן איהם . רש"י שרייבט עס זאל גיט איבער גיין דרייא רגלים איידער דוא בעצאלסט איהם כי ווארום אז דו וועסט יוא זוימן דרייא רגלים דרוש ידרשנו יי אלהיך מעמך וועט איהם גאט פארשטן פון דיר והיה בך חטא אונ דוא וועסט האבן איין עבירה : (כג) וכי תחדל לנדור אונ אז דוא וועסט דיך פר מיידן פון צו טאן נדרים לא יהיה בך חטא וועט אין דיר קיין עבירה ניט זיין : (כד) מוצא שפתיך תשמור דאס וואס דיינע לעפצן ציהן ארוס בלומר וואס דיין מויל זאגט ארום זאלסטו היטן ועשית כאשר נדרת ליי אלהיך . אונ זאלסט טאן אזו וויא דוא האסט אנגעדר געטאן צוא גאט דיין גאט נדבה אשר דברת בפיך דאס בעוויליקייט וואס דוא האסט גרעט מיט דיין מויל : (כה) כי תבוא בכרם רעך ווען דו וועסט קומען אין דיין חברס ווין גארטן אריין . רש"י שרייבט דאס עמועסט פון א פועל וואס דר בעל הבית האט איהם גדונגען צו שניידן ווין טרויבן ואכלת ענבים כנפשך מעגסטו עסן ווין טרויבן נאך דיין ווילן נאך שבעך דיין זעטיקייט כלומר דו מעגסט עסן וויא פיל דו ווילסט ביז דו וועסט זאט זיין ואל כליך לא תתן אבער אין דיינע כלים טארסטו ניט געבן

לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ׃ כא לַנָּכְרִי תַשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ ס כב כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ

כי

רִבִּית כְּסַף רִבִּית עֲבוּר רִבִּית כָּל מִדַּעַם דִּי מִתְרַבֵּי׃ כא לְבַר עַמְמִין תְּרַבֵּי וְלַאֲחוּךְ לָא תְרַבֵּי בְּדִיל דִּיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל אוֹשָׁטוּת יְדָךְ עַל אַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ׃ כב אֲרֵי תִדַּר נְדַר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תְאַחַר לשלמותה

ת"א נשך כסף שם ס. נשך אוכל שם. נשך כל דבר שם מה. לנכרי תשיך שם מ. ולאחיך לא תשיך שם סא. כי תדר נדר ראש השנה ו. לא תאחר. ב"ק יח ר"ה ד ה ו נדרים ג ד ו ז זבחים כט ערכין ו תמורה יח.

בעל הטורים

שהחליף עלה בכלב: כי תועבת ה' אלהיך גם שניהם. וסמיך לי' לא תשיך לומר אחד המלוה והלוה והערב נתעבים: (כ) ישך. ב' יין ואידך (משלי כג) כנחש ישך. שהרבית דומה למי שנשכו נחש שעולה מעט מעט ואינו מרגיש עד שעולה לנפוח רב כמו נשיכת הנחש. תמך נדר ללא תשיך שלא תאמר אלוה ברבית כדי לשלם נדרי: (כב) לא תאחר. ד' לא תאחר מלאתך

רש"י

יתן רבית למלוה ואח"כ אזהרה למלוה (ויקרא כה) את כספך לא תתן לו בנשך (ב"מ ס): (כא) לנכרי תשיך. ולא לאחיך (ב"מ ע) לאו הבא מכלל עשה עשה לעבור עליו בשני י' לאוין ועשה: (כב) לא

שפתי חכמים

לא תשוך מיבעי ליה כי הלוה הוא הגורם למלוה שישכנו: י לא תשיך לאחיך ולאחיך לא תשיך. ואין להקשות והא הוו ג' לאוין דכתיב לפני עור לא תתן מכשול. י"ל דהאי לאו הוא לאו שבכללות דהא דרשינן ביה מי שהוא עור בדבר כלומר לא תתן לו עלה שאינה הגונה ואין לוקין על לאו שבכללות א"נ כיון דדרשו על העור בדבר מ"ה לא רצו למנות אותו בכלל הלאוין. והרא"ם פי' עובר בשני לאוין לאו דלא תשיך ולאו דלפני עור לא תתן וגו' והאריך שם.

פירוש ע"ט

נִיט בַּייסְן צוּ דַיין בְּרוּדֶער אַבַּייסוּנְג פוּן גֶעלְט אָדֶער אַבַּייסוּנְג פוּן עֶסְן וַוארְג נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ אָדֶער אִטְלִיכֶע זַאךְ וָואס דֶר מִיט וֶוערְט מֶען גְבִּיסְן דָאס מֵיינְט מֶען רְוָוחִים פוּן אַלֶערְלַיי זַאכְן. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דָאס אִיז אַיין אַזְהָרָה אוּף דֶעם לֹוֶה עֶר זָאל נִיט גֶעבְּן קַיין רְוָוחִים דְרוּם שְׁטֵייט לֹא תַשִּׁיךְ אִיז טַייטְשׁ דוּ זָאלְסְט נִיט מַאכְן בַּייסְן כְּלוֹמַר דוּ זָאלְסְט נִיט מַאכְן אַז דֶער מַלְוֶה זָאל בַּייא דִיר נֶעמְן רְוָוחִים אוּנ אַיין אַזְהָרָה צוּ דֶם מַלְוֶה לֶערְנְן מִיר אָפּ פוּן דֶעם אַנְדֶרְן פָּסוּק אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ אִיז טַייטְשׁ דַיין גֶעלְד טָארְסְטוּ אִים נִיט גֶעבְּן אַז עֶר זָאל דִיר דֶער פַאר גֶעבְּן רְוָוחִים אוּנ פַאר וָואס וֶוערְט רְוָוחִים אָן גְרוּפְן בַּייסוּנְג וָוארוּם אַזוֹ וִויא אַשְׁלַאנְג טוּט אַבִּיס טוּט פְרִיעֶר וַוייא נָאר דָאס אָרְט אוּנ דֶער נָאךְ גֵייט עֶס אַלֶע מָאל וַוייטֶער בִּיז עֶס צוּ גֵייט זִיךְ אוּף דֶעם גַאנְצְן גוּף אַזוֹ אוּךְ דִיא רְוָוחִים עֶס דַאכְט זִיךְ אִים אַז עֶר גִיט אִים גָאר וַוייניג אוּנ דֶער נָאךְ וֶוערְט עֶס אַלֶע מָאל מֶער: (כא) לַנָּכְרִי תַשִּׁיךְ פוּן אַיין פְרֶעמְדְן קֶענְסְט דוּ נֶעמְן צִינְזֶען וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ אוּנ בַּיי דַיין בְּרוּדֶער טָארְסְטוּ נִיט נֶעמְן צִינְזֶען לְמַעַן דְרוּם אַז דוּא וֶועסְט אַזוֹ טָאן יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ זָאל דִיךְ גָאט בֶּענְטְשְׁן אִין אִיטְלִיכְן אוּם שְׁטְרֶעקוּנְג פוּן דַיינֶע הֶענְט דָאס הֵייסְט אִין אַלֶע דַיינֶע מַשָּׂא וּמַתָּן עַל הָאָרֶץ אוּף דֶעם לַאנְד אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה וָואס דוּא קוּמְסְט דָארְטְן לְרִשְׁתָּהּ צוּא אַרְבְּן זִיא: (כב) כִּי תִדּוֹר נֶדֶר לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ וֶוען דוּ וֶועסְט טָאן אַנֶדֶר צוּא גָאט לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ זָאלְסְטוּ נִיט

זויטן

בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ
בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ׃ ס יח לֹא־תִהְיֶה
קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה
קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יט לֹא־תָבִיא
אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם׃ ס כ לֹא־תַשִּׁיךְ

לאחיך

אונקלוס

יְתֵב בֵּינָךְ בְּאַתְרָא דִּי
יִתְרְעֵי בַּחֲדָא מִן קִרְוָיךְ
בִּדְיֵיטַב לֵהּ לָא תוֹנְנַהּ׃
יח לָא תְהֵי אִתְּתָא
מִבְּנַת יִשְׂרָאֵל לִגְבַר
עַבְדָּא וְלָא יִסַּב גַּבְרָא
מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּתָא
אַמְתָא׃ יט לָא תָעֵל
אֲגַר זָנִיתָא וְחוּלְפַן
כַּלְבָּא לְבֵית מַקְדְּשָׁא
דַּייָ אֱלָהָךְ לְכָל נִדְרָא
אֲרֵי מְרַחַק קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ אַף תַּרְוֵיהוֹן׃
כ לָא תְרַבֵּי לַאֲחוּךְ

רבית

ת״א בטוב לו ערכין כט: ולא יהיה סנהדרין נד. עב חולין קטו כריתות ג. לא תביא אתנן זונה יבמות נט. סוטה כו ע״ז יז מו. תמורה כט פרה פו. ומחיר כלב תמורה ל. לכל נדר פסחים ל תמורה ל: כי תועבת ה׳ בכורות נו תמורה כט. גם שניהם קמא נד תמורה ל. לא תשיך לאחיך מציעא סא סב.

פירוש רשב״ם

הקדש וחצוצרות התרועה בידו: (יח) קדשה. זונה פנויה מנאפת: קדש. בא על פנויות בלא כתובה וקידושין ולא מיוחדות לו כפילגשים: (כ) לא תשיך. לפי

בעל הטורים

עבד. רמז שרוס סגולה כעשבית אסור לקרות קריאת שמע כנגדם: וסמך (יח) לא תהיה קדשה ולא תסגיר עבד דאיירי בבת ישראל הנשואה לעבד ועוד סמך עבד לבנות ישראל לומר כתך בגרה שחרר עבדך ותן לה: (יט) ומחיר. ב׳ במסרה דין ואידך ומחיר שדה עתודים. זהו שאמרו נתן לה חטין ועשאן סלת והיינו ומחיר שדה וכן עתודים נמי דסיינו

שפתי חכמים

למה נקט ליבנא דלא תסגיר הל״ל לא העבוד עבד אל אדוניו מ״ה צריך גם לטעם ראשון: ז כלומר הואיל ואונקלוס תרגם כן אל תכיב לי השובה מיגיה מפני שיכולני לתרץ בגם אונקלוס כוכר כמותי שאף זו כו׳ וכן פי׳ בסמוך כן: ח וא״ה והיכי בבק רש״י דברי ב״ה דאמרו הם ולא שינוייהם ומפרש כב״ש דדרש גם לרבות שינוייהם. וי״ל כיון דקאמר בגמ׳ וגם לב״ה קשי׳ מ״ה פירש אליבא דב״ש: ט (נח״י) דאל״כ

רש״י

(יח) לא תהיה קדשה. מופקרת מקודשת ומזומנת לזנות: ולא יהיה קדש. (סנהדרין נד) מזומן למשכב זכור. ואונקלוס תרגם לא תהא אתתא מבנת ישראל לגבר עבדא. שאף זו מופקרת לבעילת זנות היא שאהר ז שאין קידושין תופסין לו בה שהרי הוקשו לחמור שנאמר (בראשית כב) שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור ולא יסב גברא מבני ישראל אתתא אמתא שאף הוא נעשה קדש על ידה שכל בעילותיו בעילת זנות שאין קידושין תופסין לו בה: (יט) אתנן זונה. נתן לה טלה באתננה פסול להקרבה: ומחיר כלב. החליף שה בכלב: גם שניהם. (ב״ק נד) לרבות שינוייהם כגון חטים ח ועשאן סלת: (כ) לא תשיך. אזהרה ללוה ט שלא

פירוש ע״ט

דיר אין דעם אָרט וואס ער וועט זיך אוס קלייבן אין איינעם פון דיינע שטעט בַּטּוֹב לוֹ וואו עס וועט אים געפעלן זאל ער דארט זיצן: (יח) לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עס זאל ניט זיין פון דיא יודישע טעכטער איין אן בּרייטערן וואס זיא איז אן גבּרייט אוף זְנוּת וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אונ עס זאל ניט זיין פון דיא קינדער ישראל איין אן בּרייטער וואס ער איז אן גבּרייט אוף זְנוּת: (יט) לֹא תָבִיא דו זאלסט ניט ברענגן אֶתְנַן זוֹנָה קיין מתנה פון א זונה ווען מען האט איר געגעבן א מתנה אציקעלי פר זנות וּמְחִיר כֶּלֶב אונ דם פר בייטונג פון אהונט דהיינו ער האט פר ביטן פר אהונט אציקעלע טארקטו עס ניט ברענגן בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ אין דעם הויז פון גאט דיין גאט לְכָל נֶדֶר פון וועגן איטליכן נדר וואס ער האט גטאן כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ גַּם שְׁנֵיהֶם ווארום דיא ביידע זענן ביא גאט דיין גאט אום ווערדיג כלומר ער האט זייא פיינט: (כ) לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל דו זאלסט

ניט

בְּמֵיתְבָךְ לְבָרָא וְתַחְפַּר
בַּהּ וּתְתוּב וּתְכַסֵּי יָת
מַפַּקְתָּךְ׃ טו אֲרֵי
יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִנְתֵּהּ
מְהַלְּכָא בְּגוֹ מַשְׁרִיתָךְ
לְשֵׁיזָבוּתָךְ וּלְמִמְסַר
בַּעֲלֵי דְבָבָךְ קֳדָמָךְ
וּתְהֵי מַשְׁרִיתָךְ קַדִּישָׁא
וְלָא יֶחֱזֵי בָךְ עֲבֵירַת
פִּתְגָם וִיתוּב מֵימְרֵהּ
מִלְּאוֹטָבָא לָךְ׃ טז לָא
תִמְסַר עֶבֶד עַמְמִין לְיַד
רִבּוֹנֵהּ דְּיִשְׁתֵּיזֵב לְוָתָךְ
מִקֳּדָם רִבּוֹנֵהּ׃ יז עִמָּךְ
יתב

וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחָפַרְתָּה
בָהּ וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת־צֵאָתֶךָ׃
טו כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ ׀ בְּקֶרֶב
מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ
לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־
יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב
מֵאַחֲרֶיךָ׃ ס טז לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד
אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם
אֲדֹנָיו׃ יז עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ
במקום

ת״א כי ה׳ אלהיך סוטה ג ספר הזוהר פרשת נח ופרשת אחרי מות. והיה מחניך ברכות כה שבת כג קכ. ולא יראה בך ברכות שם שבת קכ סוטה ג כח מליצה קיד. לא תסגיר יבמות לג גיטין מה קידושין סג.

בעל הטורים

אז תכוף אצבעך לסוך אזנך. ובמדרש ויתד תהיה לך על זכות האבות שהוא כיתד תקוע בישראל. ויתד בגי׳ והאבות: ויתד תהיה לך על אזנך. בגי׳ מדותי תהיה על אזנך. כלומר י״ג מדות יהיו כלי זיין שלך. והפרתה. ב׳ במס׳ דין ואידך (איוב יא) וחפרת לבטח תשכב. וזו מה שאמרו לעולם יברוך אדם שלמו נכנכיו קודם שיבן וחפרת וכסית את לאחך ואז וחפרת לבטח תשכב: (טו) ערות דבר וסמיך ליה (טז) לא תסגיר

פירוש רשב״ם

על אזניך. עם שאר כליך: (טו) מתהלך. שגם ארון שבו תורה היה יוצא עמהם למלחמה כדכתיב וכלי

רש״י

לבד מבאר ד כלי השמישך: אזנך. כמו כלי זיין: (טו) ולא יראה בך. הקב״ה ערות ה דבר: (טז) לא תסגיר עבד. ו כתרגומו. ד״א אפילו עבד כנעני של ישראל שברח מחוצה לארץ לא״י:

שפתי חכמים

וזה נאמר קודם מיתת הכהן: ד כלומר שיתד זה תהיה לך לבד באר כלי השמישך כדי שתחפור בה: ה הנזכר בראש הפסוק דאל״כ לא יראה בגר״י תחת היו״ד מיבעי ליה: ו עבד עממין פירוש עבד שהוא ישראל הנמכר לע״א כדאיתא בגיטין (דף מה) ולפי זה קשה למה קרא אותו הקרא עבד דהא ישראל הוא ל״פ ד״א כו׳. ולפי׳ של ד״א קשה כיון דהאי קרא לא תסגיר ליתא דהירות הוא כמו שאמרו מכאן המוכר עבדו לע״א או לחוצה לארץ יצא לחירות א״כ קשה

פירוש ע״ט

זיין צו דיר אויף דיין וואפנונג כלומר חוץ
דעם איברגן כלי זיין וואס דו האסט וְהָיָה
בְּשִׁבְתְּךָ אונ עס וועט זיין אין דיין מאן זיצן
חוּץ וְחָפַרְתָּה בָהּ אין דער אוסן פון דיין צורך
וועגן אונ דו זאלסט מיט דעם נאגל גראבן
וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת צֵאָתֶךָ אונ דר נאך זאלסטו צו
דעקן צו דיין אום גאנג: (טו) כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ
מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ וואָרום גאט דיין גייט
צווישן דיין שאר לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ צו
מציל זיין דיך פון דייניע פיינד אונ צו איבר
ענטפערן דייניע אלע פיינד פר דיר דרום וְהָיָה
מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ זאל זיין דיין שאר הייליג וְלֹא
יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר אונ גאט זאל ניט זעהן אין
דיר קיין שענדליכע זאך ווארום אז עס וועט
יוא זיין אין דיר א שענדליכע זאך וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ
וועט גאט זיך ווידר קערן פון הינטר דיר:
(טז) לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו דו זאלסט ניט
איבר ענטפערן איין קנעכט צו זיין הארן אֲשֶׁר
יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו וואס ער וועט אנטלופן
אונ וועט וועלן ביא דיר ניצול ווערן פון
זיין הארן: (יז) עִמְּךָ יֵשֵׁב מיט דיר זאל ער
זיצן בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ צווישן

דיר

אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃ יב וְהָיָה לִפְנוֹת־
עֶרֶב יִרְחַץ בַּמָּיִם וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ
יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃ יג וְיָד תִּהְיֶה
לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְיָצָאתָ שָּׁמָּה
חוּץ׃ יד וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אֲזֵנֶךָ
והיה

יב וִיהֵי לְמִפְנֵי רַמְשָׁא
יַסְחֵי בְמַיָּא וּכְמֵיעַל
שִׁמְשָׁא יֵיעוֹל לְגוֹ
מַשְׁרִיתָא׃ יג וַאֲתַר
מְתַקַּן יְהֵי לָךְ מִבָּרָא
לְמַשְׁרִיתָא וְתִפּוֹק תַּמָּן
לְבָרָא׃ יד וְסִכְּתָא
תְּהֵי לָךְ עַל זֵינָךְ וִיהֵי
כמיתבך

ת"א והיה לפנות ערב מ"ר סו . ויד תהיה לך ברכות כה . ויתד תהיה לך עם יופא פה כתובות ה :

פירוש רשב"ם

סריסים ומפורשים ביבמות: (יג) ויד תהיה לך. כתרגומו:

בעל הטורים

מן קללת השם. וזגי' אין להסתכל בהשם כלל: מכל דבר רע. זהו נבול פה [דרש דבר ל' דיבור]: (יד) ויתד תהיה לך על אזנך. רמז שאם שמע נבול פה ביכוף אצבעו לתוך אזנו וזהו ויצאת חוץ שלא לשמוע נבול פה לא חוץ מן הבית

רש"י

(יב) והיה לפנות ערב. סמוך להערב שמשו יטבול שאינו ב טהור בלא הערב שמש: (יג) ויד תהיה לך. כתרגומו כמו (במדבר ב) איש על ידו: מחוץ למחנה. חוץ ג לענן: (יד) על אזנך.

שפתי חכמים

נקט כ"ש למחנה שכינה אלא היה לו לנקוט ואסור ליכנס למחנה לויה ולמחנה שכינה וי"ל דה"פ דר"ל בזה מה שכתוב ויצא אל מחוץ למחנה היינו ע"כ מחנה שכינה דשכיבא תיתי לרבות שאר מחנות ואחריו כתיב לא יבא אל תוך המחנה שלכה קרא אפילו מחנה לויה וא"כ קשה שאם נכנס בטומאת קרי למחנה שכינה שהוא קדושה חמורה אינו עובר אלא בעשה כדכתיב ויצא וגו' ואם נכנס למחנה לויה שאין בה קדושה כ"כ עובר בלא תעשה שהוא המור בעשה כדכתיב ולא יבא וגו'. ומתרץ דאה אסור ליכנס למחנה לויה בלא תעשה כ"ש כו'. וא"ת והרי אין עונשין מן הדין. וי"ל ה"מ היכא דלא רמז כלל בתורה אבל הכא כתיב שעובר בעשה אבל לא העשה בא מן הדין כדבר זה עונשין. והרא"ם הייך מבוס דתרווייהו מחנה שכינה ומחנה לויה מבוס קדושתה של שכינה הוא וכחד מחנה חשיבי להו כו' ע"ש כי הארוך: ב ר"ל דודאי יכול לטבול כל היום מתי שירצה אלא ר"ל מ"ש בקרא והיה לפנות ערב ירחץ במים שלא תאמר אבל קודם לכן לא אלא קרא עצה טובה קמ"ל כמו שכתוב אחריו וכבא השמש יבא אל תוך המחנה. כיון שאינו טהור בלא הערב שמש מה לו לטבול בעוד היום גדול. וזהו שנקט רש"י סמוך להערב שמשו יטבול שאינו כו': ג וא"ת ובלא משמת אהרן נסתלקו ענני כבוד כדפרש"י בפרשת חקת. וי"ל אין מוקדם ומאוחר בתורה

משלי ישראל

ביישר אן געקלאגט האט ער געשיקט אבריף צו דעם רייכן ברודר אז ער וויל אהיים קומען און דער עושר האט אים אוף דעם בריף גאר ניט געענטפערט דער ארימער האט געזעהן אז דער רייכר ברודר ענטפערט אים ניט איז ער אליין אהיים געקומען האט דער עושר געשיקט צוא דעם ארימאן און האט אים געזאגט ער זאל ניט קומען אוף זיין שוועל ער וויל אים ניט זעהן פאר זיינע אוגן דר ארימר ברודר האט געשיקט מענטשן צוא דעם ברודר בעטן ער זאל מען קומען צו אים און דער עושר האט ניט געוואלט ער האט געזאגט מיין ברודר האט געוואלט פר ברענגן מיין הויז מיט מיין גאנצן פאר מענגן איך זאל ווערן איין ארימאן אזוי וויא ער גאר גאט האט מיר אנס געטאן און האט מיך מציל געוועזן האט דאך גאט מיר געטאן אנס ניט אים :

דער נמשל איז בלק דער מלך פון מואב האט געוואלט בלעם ער זאל גיין שעלטן דיא יודן און בלעם האט געוואלט מיט זיין שעלטן אלע יודן אום ברענגן גאר גאט האט אנס געטאן דיא יודן האט ער דאך געטאן אנס צוא דיא יודן ניט צוא מואב דאס זאגט דער פסוק (ויהפוך ה' לך את הקללה לברכה) גאט האט דיר פר קערט די קללה צוא איין ברכה ניט צו מואב דרום (לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך לעולם) זאלסטו קיין מאל ניט פארשן זייער טובה :

פירוש ע"ט

ער ארוס גיין צו אויסן וויינינג פון דר מחנה לא יבא אל תוך המחנה ער טאר ניט אריין קומען אין דר מחנה אריין: (יב) והיה לפנות ערב און עס וועט זיין קעגן נאכט פרימער פר נאכט איידר דיא זון גייט אונטער ירחץ במים זאל ער זיך וואשן אין וואסר מיינט מען ער זאל זיך טובלן ובבא השמש און אז דיא זון וועט אונטער גיין יבא אל תוך המחנה מעג ער קומען אין דר מחנה אריין: (יג) ויד תהיה לך מחוץ למחנה און איין ארט זאל צו דיר זיין פון אויסן וויינינג פון דר מחנה ויצאת שמה חוץ און דארט זאלסטו גיין ארוס לצורך: (יד) ויתד תהיה לך על אזנך און איין נאגל זאל

לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה׃ ס י כִּי־תֵצֵא
מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל
דָּבָר רָע׃ יא כִּי־יִהְיֶה בְךָ אִישׁ
אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה־לָיְלָה
וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא
אל

אונקלוס

י אֲרֵי תִפּוֹק מַשְׁרִיתָא
עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ
וְתִסְתַּמַּר מִכֹּל מִדַּעַם
בִּישׁ׃ יא אֲרֵי יְהֵי בָךְ
גְּבַר דִּי לָא יְהֵי דְכֵי
מִקְּרֵי לֵילְיָא וְיִפּוֹק
לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא לָא
יֵעוּל לְגוֹ מַשְׁרִיתָא׃
ויהי

ת״א ונשמרת מכל דבר רע כתובות מו ע״ז כ. כי יהיה בך איש פסחים ג נזיר סו נדה סג: מקרה לילה קמא כה. ויצא אל מחוץ למחנה פסחים סח.

בעל הטורים

עמונים לא קדמו אותך בלחם ובמים והוא קדמך שנאמר כאשר עשו לי בני עשו: (י) ונשמרת. בגי׳ מן שפיכת דמים וכגיע׳

רשי

ואלו שהחטיאום נתעבו: (י) כי תצא וגו׳ ונשמרת. שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: (יא) מקרה לילה. דבר הכתוב בהווה: ויצא אל מחוץ למחנה. זו מצות עשה: לא יבא אל תוך המחנה. זו מצות לא תעשה ואסור להכנס למחנה לויה א וכ״ש למחנה שכינה (פסחים סז):

שפתי חכמים

שהחטיאו את ישראל נתעבו לגמרי ואדומי ומצרי שמדו להרגן ולא נתעבו לגמרי וא״ל מפום דלא קדמו אתכם וגו׳ דהא ע״כ צ״ל דאדום נמי לא קדמו דאל״כ למה נתן הכתוב הטעם דלא תתעב אדומי כי אחיך הוא ולא נתן גם הטעם שקדמו ס״מ דאין זה עיקר הטעם וא״ל נמי מפום דשכר את בלעם לקלל אותם ואדום לא שכר את בלעם דלמא הא דלא שכר אדום את בלעם מפום דאדום לא ידע זה שהא אשר יהור בלעם יותר ובלק ידע זה ממלחמת סיהון וכמו שפירש״י לעיל. וכיון שהוא כן אין לשחזיק לאדום טובה בשביל זה ואדרבה יותר היה לתעב אותם כיון שרצו להרוג אותם בחרב ואי מפום שהוא אחיך הא עמון ומואב נמי קרובים הם עמנו וכמו שאמר אברהם ללוט כי אנשים אחים אנחנו. ומתרץ הא למדת כו׳: ת דבלילה דרך שרואה קרי אבל ביום אין דרך שרואה קרי אבל בודאי מי שרואה קרי ביום גם הוא טמא: א ר״ל מדכתיב שני מתנות בפסוק וא״ת וכה אפקיה לבמי מתנות חד למצות עשה וחד למצות ל״ת. וע״ק למה

פירוש עם

אוך דיא מצרים חאטשי זייא האבן אריין גוואָרפן דיא זכרים פון די ישראל אין וואסר אריין זענען זייא פארט ניט פר אום ווירדיגט גוואָרן אָבר דיא מואבים האבן מפקיר גוועזן זייערע טעכטר אויף זנות אונ האבן דיא ישראל גמאכט זינדיגן דרום הט גאט גהייסן זייא פר אום ווערדיגן אויף אייביג: (י) כי תצא מחנה על אויביך ווען דו וועסט ארוס גיין מיט איין שאר מלחמה צו האלטן מיט דיינע פיינד ונשמרת מכל דבר רע זאלסטו ווערן גהיט אז עס זאל אין דיר ניט זיין קיין בייזע אך. רשי שרייבט ווארום בשעת מלחמה איז אסכנה אונ דער שטן איז מקטרג אין יער צייט פון אסכנה: (יא) כי יהיה בך איש ווען עס וועט זיין צווישן דיר אמענטש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה וואס ער וועט ניט זיין ריין דורך אמקרה וואס האט זיך אים גטראָפן בייא נאכט ויצא אל מחוץ למחנה זאל

משלי ישראל

מיט ברכות אויף דעם זאגט דער פסוק ולא אבה יי׳ לשמוע אל בלעם ויהפוך יי׳ את הקללה לברכה) גאט הט ניט גוואלט צוא הערן צוא בלעם צוא דיא קללות אונ האט פאר קערט דיא קללות פון בלעם צו ברכות אבר בלק איז גוועזן וויא אגנב ער האט גמיינט בלעם זאל שעלטן דיא יודן נא פאר וואס קומט אים שכר דרום זאל עמון אונ מואב ניט קומן אין איין זאמלונג פון גאט: נאך אמשל עס איז גוועזן צווייא ברידר איינר איז גוועזן

אעושר אונ איינר איין ארימאן אונ דער ארימער האט ניט פאר גינן דעם עושר זיין עשירות חאטשע דר ברודר דר עושר האט אים נגעבן זיין באדערפעניש וואס ער האט נדארפט פון דעסט וועגן האט ער אים מקנא גוועזן אז מהמת קנאה האט ער גהאט אין דיא גדאנקן ער זאל אים פאר ברענן דיא שטוב מיט דעם גאנצן פר מעגן. נאר דער עושר איז דער פון גוואר גוואָרן אונ הט אפ גהיטן דס דאז עס איז ניט פאר ברענט גוואָרן אונ דער ארימר ברודר איז מחמת בושה אנטלאפן אז עס האט שון גדוערט אצייט אונ דר ארימר האט זיך

ער

אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ: ט בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא

להם

אֱדוֹמָאָה אֲרֵי אֲחוּךְ הוּא לָא תְרַחֵק מִצְרָאָה אֲרֵי דַיָּר הֲוֵיתָא בְּאַרְעֵהּ: ט בְּנִין דִּי יִתְיְלִידוּ לְהוֹן דָּרָא תְלִיתָאָה יִדְכֵּי לְהוֹן לְמֵיעַל בִּקְהָלָא דַייָ:

ארי

ת"א בנים אשר יולדו יבמות עז מח קידושין עה יבמות סח.

שפתי חכמים

לא תתעב ומתרץ מה שכתב לא תתעב ר"ל לגמרי לא תתעב אבל מעט תתעבם: צ מפני דכתיב אחרין דור שלישי יבא הא דור שני לא יבא ולמה אמר לא תתעב מצרי ומתרץ דה"ק לא תתעב מכל וכל אבל מעט תתעבו כדפי' לעיל גבי לא תתעב אדומי ונקט כאן מכל וכל ר"ל מפני שנאמר כל הבן הילוד היאורה השליכוהו וכל הבת תחיון ואע"פ שזרקו זכוריכם ליאור אפ"ה אל תתעבו מה טעם שהיו כו' וזהו שנקט רש"י מכל וכל: ק יש מקשים ל"ל לרש"י לפרש הטעם למה דור שלישי יבא הא הכתוב עצמו מפרש הטעם כי גרים הייתם וגו'. וי"ל דקשה לרש"י וכי בשביל שהיו גרים בארצו יבואו בקהל אחר שעבו להם כל הרעה הזה שהרגו זכוריהם וכי בשאר ארצות שית שם גרים הורגים הזכרים שלהם וע"ז פי' נהי טעם כו' ויהיה האי מה טעם פי' על כי גרים וגו' דכתיב בקרא: ר ר"ל אל תאמר מה קנס זה שקנסן במה שהעבן עד דור שלישי הא אף שאר ע"א הינן כן ל"פ ושאר ע"א כו': ש כלומר אל תקשי לך למה לא נתעבו לגמרי הרי עמון ומואב לא עבו כלום אלא

רש"י

מצרי. מכל וכל צ אע"פ שזרקו זכוריכם ליאור מה טעם שהיו לכם אכסניא ק בשעת הדחק. לפיכך: (ט) בנים אשר יולדו להם דור שלישי. ושאר אומות מותרין מיד ר הא למדת שהמחטיא לאדם קשה לו מן ההורגו ש שההורגו הורגו בעוה"ז והמחטיאו מוציאו מן העוה"ז ומן העוה"ב לפיכך אדום שקדמם בחרב לא נתעב וכן מצרים שטבעום

משלי ישראל

דיא פערד איז ער אים נאך גלאפן אונ האט אים אן גגרייכט אונ דער גנב האט דעם סוחר אויך דער קענט אונ האט אים אפ גגעבן דעם וואגן מיט סחורה מיט דיא פערד דער סוחר האט דאס צוא גנומן אונ האט גשוויגן ער האט גאר ניט גזאגט דעם גנב אז דער גנב האט גזעהן אז דער סוחר האט אגוט הארץ ער שווייגט האט זיך דער גנב גמאכט פאר איין עזות פנים אונ זאגט דעם סוחר ער זאל אים באצאלן פר דער מיה וואס ער האט גהאט איידר ער האט איבר גפירט דעם וואגן מיט דר סחורה איבר דם ארט ווא עס איז גוועזן אסכנה אזו האט דאס דעם סוחר פאר דראסן אונ האט אים גשלאגן אונ זאגט דוא ביסט אגנב האסטו דען דם גטאן פון מיין טובה וועגן דו האסט זיך גטאן אזו וויא אגנב נאר נאט האט אויף מיר רחמנות גהאט אונ האט מיר אום גקערט מיין שאדן וואס איך האב דיך גטראפן אבר פאר וואס זאלסטו מאנן גצאלט:

דער נמשל איז בלק האט גדונגן בלעם ער זאל שעלטן דיא יודן אונ גאט האט גמאכט פון דיא קללות ברכות: מילא קען בלק מיינן אז עס קומט אים שכר וויל דורך אים איז גקומן ברכות צוא דיא יודן דאס זאגט דער פסוק (לא יבוא עמוני ומואבי בקהל יי) איינר פון דעם פאלק עמון אדר פון דעם פאלק מואב זאל ניט קומן אין איין זאמלונג פון גאט (ואשר שכר עליך בלעם) וויל דער בלק וואס ער קומט ארום פון מואב האט זיך גדונגן בלעם ער זאל דיך שעלטן אונ פאמר וועט ער זאגן מיינן אז דורך אים זענן דיא יודן גבענטשט גווארן

פירוש ע"ט

דו זאלסט ניט פר אום ווערדיגן דאס פאלק אדום האך זייא זענן ארום גגאנגן מיט אשווערד מלחמה צו האלטן קעגן דיר כי אחיך הוא וויל ער איז דיין ברודר לא תתעב מצרי דו זאלסט ניט פאר אום ווערדיגן איין מצרי האטשי זייא האבן אריין גווארפן אייערע זכרים אין וואסר כי גר היית בארצו וויל דו ביסט גוועזן אגר אין זיין לאנד כלומר דו האסט גוואנט אין זיין לאנד: (ט) בנים אשר יולדו להם דיא קינדר וואס וועט צו זיי געבארן ווערן דור שלישי דער דריטר דור יבא להם בקהל יי מעג קומן אין קהל פון גאט כלומר דאס דריטע גבירט מצרי מעג נעמן איין ישראלית. רש"י שרייבט פון דאנן לערנן מיר אפ אז דער וואס מאכט זינדיגן איין מענטשן איז ערגר איידר ער הרגת אים וואָרום דער וואס הרגת אמענטשן הארגת ער אים נאר אוף דער וועלט אבר דר וואס מאכט אים זינדיגן מאכט ער אים אן ווערן דיא וועלט אונ יענע וועלט דרום דיא אדומים האטשי זייא זענן ארום גגאנגן מיט אשווערד אנטקעגן דיא ישראל מלחמה צו האלטן אונ

אוך

מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ׃ ו וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ ז לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם׃ ס רביעי ח לֹא־תְתַעֵב

בְּמִפַּקְכוֹן מִמִּצְרָיִם וְדִי אֲגַר עֲלָךְ יָת בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרָם דִּי עַל פְּרָת לְלַטָּיוּתָךְ׃ ו וְלָא אֲבָה יְיָ אֱלָהָךְ לְקַבָּלָא מִן בִּלְעָם וַהֲפַךְ יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ יָת לְוָטִין לְבִרְכָן אֲרֵי רַחֲמָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃ ז לָא תִתְבַּע שְׁלָמְהוֹן וְטָבָתְהוֹן כָּל יוֹמָךְ לְעָלַם׃ ח לָא תְּרַחֵק אדומאה

ת״א ולא אבה ה׳ אלהיך ברכות כט ספר הזוהר פ׳ כי תצא. ויהפוך ה׳ אלהיך סנהדרין קה. לא תדרוש גיטין נו. לא תתעב אדומי קמא לב ברכות לג.

ארמי

בעל הטורים

ר״ת בגי׳ בלק. שהוא לוה לעשות כן: (ו) לשמע אל בלעם וסמיך ליה (ז) לא תדרש שלמם. כדאיתא בהנזקין (דף כ״ז דאפסקוהו בנגידא מ״ש): וסמך (ח) לא תתעב אדמי. לומר אע״פ דכתיב וישטום עשו את יעקב לא תתעב אדומי. פי

רש״י

בסירוד: (ז) לא תדרש שלמם. (כס) מכלל שנאמר עמך ישב בקרבך יכול אף זה כן ת״ל לא תדרוש שלומם: (ח) לא תתעב אדמי. לגמרי פ ואע״פ שראוי לך לתעבו שיצא בחרב לקראתך: לא תתעב

שפתי חכמים

ר״ל דבר של״ל על אשר לא קדמו וגו׳ אלא ה״ק קרא על הדיבור כלומר על העלה אשר לא קדמו וגו׳ כלומר ובשביל דבר זה נמי וצ״ל דאשר כמו ואשר: ע ר״ל מהיכא תיתי הדרוש שלומם וטובתם ומתרץ מכלל וגו׳. (קנ״מ) נלע״ד של״ל ברש״י לא תדרוש וגו׳ ועל סוף המקרא שנאמר וטובתם פי׳ זה שהרי בספרי תניא לא תדרוש שלומם מכלל שנאמר כי תקרב אל עיר וגו׳. יכול אף כאן ת״ל וטובתם כו׳ והמדפיסים לא הבינו כוונת רש״י והשמיטו מלת וגו׳: פ ר״ל שא כתיב אחריו בנים אשר יולדו לכם דור שלישי יבא הא דור שני לא יבא א״כ מתועב הוא ולמה אמר ברישא

פירוש ע״ם

אֶת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר אוּנ וַוייל עֶר הָאט גְדוּנְגֶן אוֹיף דִיר בִּלְעָם דֶער זוּן פוּן בְּעוֹר פוּן דֶער שְׁטָאט פְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלֶלְךָ צוּ שִׁילְטְן דִיךְ׃ (ו) וְלֹא אָבָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמוֹעַ אֶל בִּלְעָם אָבֶּר גָאט דַיין גָאט הָאט נִיט גְוָואלְט צוּ הֶערְן צוּ בִּלְעָם אוּנ הָאט אִים נִיט גְלָאזְט אַז עֶר זָאל דִיךְ שִׁילְטְן וַיַּהֲפוֹךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אוּנ גָאט דַיין גָאט הָאט פַר קֶערְט אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה דִיא קְלָלָה צוּ אַיין בְּרָכָה כְּלוֹמַר בִּלְעָם הָאט דִיךְ גִיט גְוָואלְט שִׁילְטְן אוּנ דֶער נָאךְ הָאט עֶר דִיךְ גְמוּזְט בֶּענְטְשְׁן כִּי אֲהֵבְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וַוייל גָאט דַיין גָאט הָאט דִיךְ לִיבּ׃ (ז) לֹא תִּדְרוֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם דוּ זָאלְסְט נִיט פָארְשְׁטְן זֵייעֶר שָׁלוֹם אוּנ זֵייעֶר גוּטְס כָּל יָמֶיךָ לְעוֹלָם אַלֶע דַיינֶע טֶעג אוֹיף אֵייבִּיג׃ (ח) לֹא תְתַעֵב אֲדוֹמִי

משלי ישראל

דֶעם וֶועג אַז אִיר זֶענְט אַרוֹס גְגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם (וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת בִּלְעָם) אוּנ וַוייל עֶר הָאט גְדוּנְגֶן אוֹיף דִיר בִּלְעָם זָאל דִיךְ שֶׁעלְטְן (וְלֹא אָבָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמוֹעַ אֶל בִּלְעָם) אוּנ גָאט הָאט נִיט גְוָואלְט צוּא הֶערְן צוּ בִּלְעָם (וַיַּהֲפוֹךְ יְיָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה) אוּנ גָאט הָאט פַר קֶערְט דִיא קְלָלָה פוּן בִּלְעָם צוּא אַיין בְּרָכָה עֶס אִיז אַמָּשָׁל אַסוֹחֵר אִיז גְפָארְן אוֹיף דֶם וֶועג מִיט סְחוֹרָה פוּן לַייפְּצִיג דֶער וַוייל אִיז עֶר אָן גְקוּמֶען אוֹיף אַזוֹ אַיין אָרְט וָוס עֶר הָאט נִיט גְקֶענְט דוּרךְ פָארְן בַּיינַאכְט מֵחֲמַת סַכָּנָה פוּן גַזְלָנִים אִיז עֶר אַרַיין גְפָארְן אִין אַקְרֶעטְשְׁמֶע נֶעכְטִיגְן אוּנ אִין דֶר פְרִיה אִיז עֶר אוֹיף גְשְׁטַאנְן אוּנ אִיז גְגַאנְגֶען גֶעבְּן דִיא פֶערְד צוּא עֶסְן זֶעהְט עֶר אַז עֶס אִיז נִיט דָא קַיין וָואגְן מִיט סְחוֹרָה אוּנ נִיט קַיין פֶערְד וָוארוּם גַנָּבִים זֶענְן בַּיינַאכְט גְקוּמֶען אוּנ הָאבְּן אַלְדִינְג אַוֶועק גְגַנְבֶת הָט דֶר סוֹחֵר זֵייעֶר בִּיטֶר גְוֵויינְט אוּנ הָט זִיךְ גְטְרַאכְט אַצוּנְד וֶועט עֶר מוּזְן גֵיין צוּ פוּס אַהֵיים אוּנ אַזוֹ וִויא עֶר אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶען פוּן דָארְטְן צְוֵויא דְרַייא מַיל זֶעהְט עֶר אַז אַבַּעַל עֲגָלָה פָארְט מִיט זַיין וָואגְן מִיט

ג לא־יבא ממזר בקהל יהוה גם דור עשירי לא־יבא לו בקהל יהוה: ס ד לא־יבא עמוני ומואבי בקהל יהוה גם דור עשירי לא־יבא להם בקהל יהוה עד־עולם: ה על־דבר אשר לא־קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים

ג לא ידכי ממזרא למיעל בקהלא דיי אף דרא עשיראה לא ידכי לה למיעל בקהלא דיי: ד לא ידכון עמונאי ומואבאי למיעל בקהלא דיי אף דרא עשיראה לא ידכי להון למיעל בקהלא דיי עד עלם: ה על עסק די לא ערעו יתכון בלחמא ובמיא בארחא במפקכון

ת״א לא יבא ממזר גם עד כה. פו קידושין סג עד. לא יבא עמוני ומואבי ברכות כח יבמות יו כע פו. פו כתובות ז. נזיר כג קידושין פו הוריות י ידים פו. על דבר אשר לא קדמו אתכם יבמות עו. פו סנהדרין קג.

בעל הטורים

לוסקת: (ג) ממזר. ב׳ במסורה דין ואידך (זכרי׳ ט) וישב ממזר באשדוד. זה הוא שאחז״ל עתידין ממזרים ליטהר ושכו באהרן: לא יבא ממזר בקהל ה׳. סמך ממזר לפצוע דכה שממזר אינו מוליד כפצוע דכה (המפרש האריך בזה הגדולים ומסיק בשמייהו דרישיה דקרא מיירי בממזר מבת ישראל ודור עשירי משכחת בממזר וממזרת. ומוכרח לחלק הקרא מדלא כתיב לא יבא ממזר עד דור עשירי. ומוכיח כן מגמרא דיבמות ד׳ ס״ח ע״ב (ול״נ דקרא מיירי בממזר ידוע והרמז לממזר שא״י. א״נ פ״ה מ״ם הראשונים דסא דממזר אינו חי בקשו רחמים אכה״ג: כלא״ה א״ם): וסמך (ד) עמוני ומואבי לממזר שבנות לוט נבעלו לאביהן וילדו ממזרים והנקבות מותרות לפי שהם נתכוונו לדבר מצוה: (ה) אשר לא קדמו. בגי׳ את הזכרים: אשר לא קדמו אתכם. ר״ת

שפתי חכמים

פסול שלו מאותו מקום הף שפוע דכה פסול שלו מאותו מקום: מ וא״ת ולמה לא פירש״י זה לעיל גבי פצוע דכה זים לומר דרש״י לא בא לפרש מאי בקהל ה׳ דמלתא דפשיטא הוא דקהל ה׳ הוא שלא ישא ישראלית אלא דקשה לרש״י למה כתיב דממזר לא יבא בקהל ה׳ והא ק״ו ומה פצוע דכה שלא נולד בעבירה אסור לבא בקהל ממזר שנולד בעבירה לכ״ש ל״פ לא יבא ישראלית כלומר אפי׳ אם נשאה כופין אותו להוציא ופצוע דכה אם נשאה לא יוציא ולהכי לא מצי למילף ק״ו דנימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון: ב וא״ת והא כבר פי׳ לעיל גבי לא יבא ממזר בקהל ה׳. וי״ל כיון דעמון ומואב זכרים אסורים לבא בקהל ונקבות מותרות לבא בקהל הוצרך לפרש שהזכר לא ישא ישראלית אבל הנקבה מותרת בישראל וגם הקרא הוצרך לכתוב גבי עמוני ומואבי לא יבא בקהל ה׳ מטעם זה: ם דאל״כ

רשי

ושותה ואינו מוליד: (ג) לא יבא ממזר בקהל ה׳. לא ישא מ ישראלית: (ד) לא יבא עמוני. לא ישא ב ישראלית: (ה) על דבר. (ספרי) על העצה ם שיעצו אתכם להחטיאכם: בדרך. כשהייתם

משלי ישראל

ולא יבוא עמוני ומואבי בקהל יי) גאט האט אן גזאגט עמון אונ מואב זאל ניט קומן אין איין זאמלונג פון גאט דהיינו איינר פון דעם פאלק עמון אדר פון דעם פאלק מואב קאר ניט נעמן אישראלית פר אווייב (על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים) ווייל זיי האבן אייך ניט געפעדרט מיט ברוט אונ מיט וואסר אויף

פירוש עם

פר אווייב: (ג) לא יבא ממזר בקהל יי עם טאר ניט קומן אממזר אין דעם קהל פון גאט מיינט מען אויך ער טאר ניט נעמן קיין ישראלית גם דור עשירי לא יבא לו בקהל יי אפילו דאס צעהנטע גבירד פון אים טאר אויך ניט נעמן קיין ישראלית: (ד) לא יבא עמוני ומואבי בקהל יי איינר פון דעם פאלק עמון אדר פון דם פאלק מואב טאר מען אים ניט געבן קיין ישראלית פר אווייב גם דור עשירי לא יבא להם בקהל יי אפילו דאס צעהנטע גבירד פון זייא טארן זייא אויך ניט קומן אין גאטס קהל אריין עד עולם ביז אייביג: (ה) על דבר אשר לא קדמו אתכם פון וועגן ווייל זייא האבן אייך ניט געפעדרט מיט ברוט אונ וואסר בדרך בצאתכם ממצרים אויף דעם וועג אז איר זייט ארויס גגאנגן פון מצרים ואשר שכר עליך

עַמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲר הנערה קרי חֲמִשִּׁים
כָּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר
עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃ ס
כג א לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו
וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו׃ ס ב לֹא־יָבֹא
פְצוּעַ־דַּכָּה בס"ת אשכנזים כתיב דכא באלף
וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה׃ ס
לא

לַאֲבוּהָא דְעוּלֶמְתָּא
חַמְשִׁין סִלְעִין דִּכְסַף
וְלֵהּ תְּהֵי לְאִנְתּוּ חֲלָף
דִּי עַנְּיַהּ לֵית לֵהּ רְשׁוּ
לְמִפְטְרַהּ כָּל יוֹמוֹהִי׃
א לָא יִסַּב גְּבַר יָת
אִתַּת אֲבוּהִי וְלָא יְגַלֵּי
כַּנְפָא דַאֲבוּהִי׃ ב לָא
יִדְכֵּי דִּפְסִיק וּדְמְחַבַּל
לְמֵיעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ׃
לא

ת"א לאבי הנערה כתובות כט לה מ מב. חמשים כסף כתובות לג. ולו תהיה יבמות נט כתובות כט לט מ מכות טו. תחת אשר ענה ות לג לג מ קמא פד ערכין טו. לא יוכל שלחה כל ימיו גיטין נ תמורה ה. לא יקח איש ברכות כא יבמות ד מט נז קידושין סו. ולא יגלה כנף אביו יבמות ד לג. לא יבא פצוע דכה שם מט עה עו.

פירוש רשב"ם

(א) לא יקח איש את אשת אביו. הוכפל כאן לומר שהנולד ממנה הרי הוא בלא יבא ממזר: (ב) פצוע דכה. שני

רש"י

דרשו בו הרי זה בא ללמד ונמצא למד כו': (א) לא יקח. (קידושין סז) אין לו בה ליקוחין ז ואין קידושין תופסין בה: ולא יגלה כנף אביו. (יבמות לג) שומרת יבם של אביו הראויה ח לאביו והרי כבר הוזהר עליה משום (ויקרא יח) ערות אחי אביך אלא לעבור עליה ט בשני לאוין ולסמוך לה לא יבא ממזר ללמד שאין ממזר אלא מחייבי י כריתות וק"ו מחייבי מיתות ב"ד שאין בעריות מיתת ב"ד כ שאין בה כרת: (ב) פצוע דכה. (יבמות עה) שנפצעו או שנדכאו ל ביצים שלו: וכרות שפכה. שנכרת הגיד ושוב אינו יורה קילוח זרע אלא שופך

שפתי חכמים

כדמשמע ואין מושיע לה הא יש מושיע לה בכל דבר שיוכל להושיע יושיע לה אף רוצה ניתן להצילו בנפשו של רודף: ז ר"ל של"ל לא יגלה כדכתיב בסיפא לא יגלה והרך דקיחה משמע אין לו בה קידושין ר"ל קידושי כסף דילפינן קיחה קיחה משדה עפרון ור"ל לאחר מיתת אביו דאל"כ תיפוק ליה דהויא אשת איש: ח ר"ל לל"ל עוד ולא יגלה כנף אביו אלא להכות שומרת יבם כו': ט וא"ת והא שלשה לאוין הן דהא איכא לאו דלא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר וי"ל דשני לאוין הללו אף לאחר מיתת אביו הם אבל לאו דלא תהיה אשת המת לאיש זר דוקא מחיים: י ר"ל וגם בשביל זה נכתב ולא יגלה כנף אביו כדי שיסמוך לה לא יבא כו' וא"ת והא מפסיק קרא דלא יבא פצוע דכא וי"ל כיון דלאו בני בנים נינהו ולא שייך בהו ממזר לא חשוב הפסק: כ ר"ל שאל תקשי ליה והא איכא שונפין מן הדין ל"פ שאין בעריות כו' והואיל ואיכא ביה כרת א"כ בלאו ק"ו נמי ממזר הוא כיון שהוא מחייבי כריתות ושומרת יבם של אביו בכרת שהיא דודתו: ל כדכתיב אחריו לא יבא ממזר מקיש פצוע דכה לממזר מה ממזר

פירוש ע"ט

גְלַעגְן גֶעבְּן צוּם פָאטֶר פוּן דֶער נַעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף פוּפְצִיג שְׁקָלִים וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה אוּנ צוּ אִים זָאל זִיא זַיין פַר אַוַוייבּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ ווייל עֶר הָאט זִיא גֶפֵּיינִיגְט לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו עֶר טָאר אִיר נִיט גֶעבְּן קַיין גֶט ווייל עֶר ווֶעט לֶעבְּן: (א) לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו אַיין מֶענְטְשׁ טָאר נִיט נֶעמְן זַיין פָאטֶערְס ווייבּ הָאטְשֶׁע זִיא אִיז נִיט זַיין מוּטֶער דְהַיינוּ זִיא אִיז אִים אַשְׁטִיף מוּטֶער וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו אוּנ זָאל נִיט אַנְטְפְּלֶעקְן זַיין פָאטֶערְס שַׁאנְד.

פירוש ע"ט

רש"י שְׁרַייבְּט דָאס מֵיינְט מֶען עֶר טָאר נִיט נֶעמְן דִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם פוּן זַיין פָאטֶר דְהַיינוּ ווען זַיין פָאטֶערְס בְּרוּדֶער אִיז גֶשְׁטָארְבְּן אָן קִינְדֶער ווָארְט דָאס ווייבּ אוֹיף זַיין פָאטֶער עֶר זָאל זִיא מְיַבֵּם זַיין טָאר עֶר זִיא אוֹיךְ נִיט נֶעמְן הָאטְשֶׁע דֶער פָאטֶר הָאט זִיא נָאךְ נִיט מְיַבֵּם גְוֶועזְן: (ב) לֹא יָבֹא פְצוּעַ דַּכָּה וּכְרוּת שָׁפְכָה עֶס זָאל נִיט קוּמֶן קַיין צוּ שְׁטוֹסֶינֶער אָדֶער אַפָאר שְׁנִיטֶענֶער בִּקְהַל יְיָ אִין דֶעם קָהָל פוּן גָאט כְּלוֹמַר עֶר טָאר נִיט נֶעמְן קַיין יִשְׂרְאֵלִית

פר

וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר־
שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ: כו וְלַנַּעֲרָ ולנערה קרי
לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָ לנערה קרי
חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ
עַל־רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר
הַזֶּה: כז כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה
הַנַּעֲרָ הנערה קרי הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין
מוֹשִׁיעַ לָהּ: ס כח כִּי־יִמְצָא אִישׁ
נַעֲרָ נערה קרי בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־
אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ
וְנִמְצָאוּ: כט וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב
עִמָּהּ

וְיִתְקְטֵל גַּבְרָא דִּשְׁכֵיב עִמַּהּ בִּלְחוֹדוֹהִי: כו וּלְעוּלֵימְתָּא לָא תַעֲבֵיד מִדַּעַם לֵית לְעוּלֵימְתָּא חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל אֲרֵי כְּמָא דִיקוּם גַּבְרָא עַל חַבְרֵיהּ וְיִקְטְלִנֵּיהּ נְפַשׁ כֵּן פִּתְגָּמָא הָדֵין: כז אֲרֵי בְחַקְלָא אַשְׁכְּחַהּ צְוָחַת עוּלֵימְתָּא דִּמְאָרְסָא וְלֵית דְּפָרִיק לַהּ: כח אֲרֵי יַשְׁכַּח גְּבַר עוּלֵימְתָּא בְתוּלְתָּא דִּי לָא מְאָרְסָא וְיֶחְדְנַהּ וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ וְיִשְׁתַּכְחוּן: כט וְיִתֵּין גַּבְרָא דִּשְׁכִיב עִמַּהּ לַאֲבוּהָא

ת״א ולנערה לא תעשה דבר נדרים כז קמא כח סנהדרין פג ע״ז נד: כי כאשר פסחים כה יומא כב סנהדרין עב עג: כי בשדה בתרא יז. ואין מושיע סנהדרין עג. כי ימצא איש כתובות כט לח. ונתן האיש ברכות כא יבמות ד קדושין ג ד ערכין טו

פירוש רשב״ם

אחר שנתקדשה: (כז) צעקה הנערה. שמא צעקה.

שפתי חכמים

ו ור״ל דבקרא משמע דרוצח בא ללמד על נערה המאורסה ואין למדין ממנו כלום ונמצא דרוצח נלמד מנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה מן העבירה בנפשו כל בועל

רשי

(כו) כי כאשר יקום וגו׳. לפי פשוטו זהו משמעו כי אנוסה היא ובהזקה עמד עליה כאדם העומד על חבירו להרגו. (פסחים כה סנהדרין עג) ו ורבותינו

פירוש ע״ט

גפינן דער מענטש די יונג פרויא המאורשה דיא פר קנסתה והחזיק בה האיש אונ דר מאן וועט זיך שטארקן אין איר ושכב עמה אונ וועט מיט איר ליגן ומת האיש אשר שכב עמה לבדו זאל מען טייטן דם זעלביגן מאן אליין: (כו) ולנערה לא תעשה דבר אונ צו דער נערה זאלסטו ניט טאן קיין שום זאך. אין לנערה חטא מות דיא נערה האט דא ניט קיין עבירה עס זאל איר דער פר קומן מיתה כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש ווארום אזו וויא איינר שטייט אוף אויף זיין חבר צו הרגנן אים כן הדבר הזה אזו איז די זאך אוך כלומר מיט גוואלד איז ער גלעגן ביא איר: (כז) כי בשדה מצאה ווארום ער האט דאך זיא גפונן אין פעלד צעקה הנערה המאורשה די נערה המאורשה האט גשריען ואין מושיע לה אונ עס איז ניט גוועז קיינר ווס זאל איר העלפן: (כח) כי ימצא איש נערה בתולה ווען איינר וועט גפינן אנערה וואס זיא איז נאך ניט קיין כלה ותפשה ושכב עמה אונ ער וועט זיא באצווינגן אונ וועט מיט איר ליגן מיט גוואלד ונמצאו אונ זייא ווערן גפונן כלומר מען וועט גוואר ווערן: (כט) ונתן האיש השכב עמה לאבי הנערה זאל דער מענטש וואס איז מיט איר

בְּתוּלְתָּא דִּמְאָרְסָא
לִגְבַר וְיַשְׁכְּחִנַּהּ גְּבַר
בְּקַרְתָּא וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ:
כד וְתַפְּקוּן יָת תַּרְוֵיהוֹן
לִתְרַע קַרְתָּא הַהִיא
וְתִרְגְּמוּן יָתְהוֹן
בְּאַבְנַיָּא וִימוּתוּן יָת
עוּלֶמְתָּא עַל עֵסַק דִּי
לָא צְוָחַת בְּקַרְתָּא וְיָת
גַּבְרָא עַל עֵסַק דְּעַנִּי
יָת אִתַּת חַבְרֵהּ וּתְפַלֵּי
עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ:
כה וְאִם בְּחַקְלָא יַשְׁכַּח
גַּבְרָא יָת עוּלֶמְתָּא
דִּמְאָרְסָא וְיִתְקֵף בַּהּ
גַּבְרָא וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ
ויתקטל

בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ
אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ׃
כד וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־
שַׁעַר ׀ הָעִיר הַהִוא וּסְקַלְתֶּם
אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת־הַנַּעֲרָ
הנערה קרי עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה
בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־
עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ
הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס כה וְאִם־בַּשָּׂדֶה
יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־הַנַּעֲרָ הנערה קרי
הַמְאֹרָשָׂה וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ
ושכב

ת"א ומצאה איש ערכין שם. והוצאתם את קידושין י על דבר סנהדרין מה: ומצא האיש אשר שכב קידושין שם סנהדרין טו:

בעל הטורים

שוכב. כמו לאיש בשטים דאשתו וסקלוהו: (כד) אשר לא צעקה. ואף אם יראה ממנו יכולה לומר מחמת אשר בתולים

רשי

גם. לרבות הבאים ג מאחריהם. (ס"א מאחוריהם). (שם) ד"א גם ד שניהם לרבות את הולד שאם ה היתה מעוברת אין ממתינין לה עד שתלד: (כג) ומצאה איש בעיר. (ערכין ז) לפיכך שכב עמה פרצה קוראה לגנב הא אלו ישבה בביתה לא אירע לה:

שפתי חכמים

שניהם היינו. שאני התם דאתרבאי ממשכבי אשה: ג יש כאן נוסחאות מתחלפות שבמקצת פירושים כתיב לרבות הבאים אחריהם בלא מ"ם. ר"ל כגון אם נגמר דינה למיתה אפ"ה אם בא הוא אח"כ על אשה אחרת או איש אחר בא עליה גם הם נהרגו ולא אמרינן דזה שנגמר דינו גברא קטילא הוא ונמצאו שאינו אחרים גבי מתים שכבו אלא אלו הבאים אחריהם חייבים ג"כ במיתה. ובמקצת פירושי' כתיב לרבות הבאים מאחריהם במ"ם כלומר מאחוריהם דהיינו שלא כדרכה: ד דלטעם ראשון ק' דאם שכב עמה אפי' שלא כדרכה פשיטא שהוא חייב דהא כתיב משכבי אשה מלמד שיש לה שני משכבים כדרכה ושלא כדרכה גם כ"כ ל"פ ד"א. ולפי ד"א קשה דהכי כל"ל ומתו שניהם האיש השוכב עם האשה גם האשה ל"פ טעם ראשון: ה (נה"י) על ענין כוונה בזה פירש"י בערכין (דף ז) מדכל"ל ומתו והנה ידענא דאין ומתו פחות משנים עכ"ל:

פירוש ע"ט

אַיין בְּתוּלָה מְאוֹרָשָׂה לְאִישׁ וָואס זִיא אִיז פַר
קְנַסְּת צוּ אַמַאן וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר אוּנ עֶס וֶועט
זִיא גְּפִינֶען אַיין מַאן אִין שְׁטָאט וְשָׁכַב עִמָּהּ אוּנ
עֶר וֶועט מִיט אִיר לִיגֶען: (כד) וְהוֹצֵאתֶם אֶת
שְׁנֵיהֶם זָאלְט אִיר אַרוֹס צִיהֶען זַייא בֵּיידֶע אֶל
שַׁעַר הָעִיר הַהִוא צוּ דֶעם טוֹיעֶר וואוּ דָאס בֵּית
דִּין זִיצְט פוּן דִיא דָאזִיגֶע שְׁטָאט וּסְקַלְתֶּם אוֹתָם
בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אוּנ אִיר זָאלְט זַייא פַר שְׁטֵיינִיגֶען
מִיט שְׁטֵיינֶער אוּנ זַייא זָאלֶען שְׁטַארְבֶּן אֶת
הַנַּעֲרָה דִיא יוּנְג פְרוֹיא זָאל מֶען פַר שְׁטֵיינֶען
עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא צָעֲקָה בָעִיר פוּן וֶועגֶן וָואס זִיא
הָאט נִיט גְּשְׁרִייעֶן אִין שְׁטָאט וואוּ עֶס וָואלְטֶן
זִיךְ גְּפוּנֶען הֶעלְפֶער וְאֶת הָאִישׁ אוּנ דֶם מַאן עַל
דְּבַר אֲשֶׁר עִנָּה פוּן וֶועגֶן וָואס עֶר הָאט גְּפַייגְט
אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ דָאס וַוייבּ פוּן זַיין גְּזֶעלְן וּבִעַרְתָּ
הָרָע מִקִּרְבֶּךָ אוּנ דוּ זָאלְסְט אוֹיס רוֹמֶען דָאס
בֵּייז פוּן צְוִוישֶׁן דִיר: (כה) וְאִם בַּשָּׂדֶה אוּנ
אוֹבּ אִין פֶעלְד יִמְצָא הָאִישׁ אֶת הַנַּעֲרָה וֶועט

הנערה קרי אל־פתח בית־אביה
וסקלוה אנשי עירה באבנים
ומתה כי־עשתה נבלה בישראל
לזנות בית אביה ובערת הרע
מקרבך: ס כב כי־ימצא איש
שכב ׀ עם־אשה בעלת־בעל
ומתו גם־שניהם האיש השכב עם־
האשה והאשה ובערת הרע
מישראל: ס כג כי יהיה נער נערה קרי
בתולה

ית עולימתא לתרע בית
אבוהא ויתרגמנה אנש
קרתה באבניא ותמות
ארי עבדת קלנא
בישראל לזנאה בית
אבוהא ותפלי עבד
דביש מבינך: כב ארי
ישתכח גבר דשכב
עם אתתא אתת גבר
ויתקטלון אף תרויהו
גברא דשכב עם
אתתא ואתתא ותפלי
עבד דביש מישראל
כג ארי תהי עולמתא
בתולתא

ת"א והוציאו את הנערה אל פתח כתובות מ. מד מה. ערכין שם: ומתה כתובות מד: לזנות בית אביה שם. פח סנהדרין נ: כי ימצא איש סנהדרין פו: ומתו גם שניהם שם פו ערכין ז: כי יהיה נערה בתולה כתובות מט:

פירוש רשב"ם

השמלה: (כא) לזנות בית אביה. שיש עדים שזינתה אחר

בעל הטורים

(כא) אל פתח בית אביה וסקלוה. בגי' זהו ראו אלו הגדולי... שגידלתם: כי עשתה נבלה וסמיך ליה (כב) כי ימצא איש...

שפתי חכמים

אירוסין דלמא בלא עדים והתראה זינתה ל"פ ואם אמת וגו': א נ"ל דמביא ראיה לפירושו שפירש בית אביה בבית אביה ר"ל שחסר ב' אחד והיכן מצינו שדרך הקרא לחסר ב' ומפרש אנשי עירה במעמד כל אנשי עירה ר"ל דבקרא כתיב וסקלוה אנשי עירה באבנים משמע שהם מתחילים וזה אינו דהא כתיב יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו וגו' וע"כ צ"ל באנשי עירה ר"ל במעמד כל אנשי עירה ש"מ שדרך הקרא לחסר בי"ת. והו' קשה לרש"י א"כ משמע מן הקרא דמ"ה חייבה בסקילה כי נבלה עשתה בבית אביה א"כ לפ"ז קשה למה חייבה התורה סקילה אם שכב עם הנערה המאורסה בעיר שהא לא זינתה בבית אביה ל"פ ומצאה איש בעיר ושכב עמה פרצה קוראה לגנב כיון שהיא פרוצה כ"כ שלא ישבה בביתה כדרך הבתולות ודאי זינתה ג"כ בבית אביה ומ"ה היא בסקילה והשתא אתי שפיר למה מהפך רש"י לפ'. ובזה יתורץ מ"ש הרא"ם לא ידעתי טעם נכון כו': ב ר"ל אם בא עליה בשאר איבריה שלא בהוזהו מקום שאין האשה נהנית אתה אלא האיש פטורים דגם שניהם משמע דשניהם שוין בהנאה. ואע"ג דאם בא עליה שלא כדרכה אע"פ שאין האשה נהנית מהם אפ"ה...

רש"י

אירוסין: (כא) אל פתח בית אביה. ראו...
גידולים שגדלתם: לזנות בית אביה. כמו בבית...
אביה: וסקלוה אנשי עירה. (ספרי) במעמד כ...
א אנשי עירה: (כב) ומתו גם שניהם. (שם)...
להוציא מעשה הדודים ב שאין האשה נהנית מהם...

פירוש ע"ט

איר פאטערס שטוב וסקלוה אנשי עירה באבנים
ומתה אונ זייא זאלין זיא פאר שטיינן דיא
מענטשן פון איר שטאט מיט שטיינר אונ
זיא זאל שטארבן כי עשתה נבלה בישראל ווארום
זיא האט גטאן אשאלקהאפטיקייט צווישן די
ישראל לזנות בית אביה מזנה צו זיין אין איר
פאטערס הויז ובערת הרע מקרבך אונ דו זאלסט
אויס רומען דם בייז פון צווישן דיר: (כב) כי

פירוש ע"ט

ימצא ווען עס וועט געפונען ווערן איש שוכב ע...
אשה בעולת בעל אמאן ליגט מיט אנווייב וואס...
זיא האט אמאן ומתו גם שניהם זאל מען בייד...
הארגנן האיש השוכב עם האשה דעם מאן וואס...
איז גלעגן מיט דער אשה והאשה אונ ד...
אשה ובערת הרע מישראל אונ דו זאלסט אונ...
רומען דאס בייז פון דיא ישראל: (כג) כ...
יהיה ווען עס וועט זיין נערה בתולה איונג פרו...

בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי וּפָרְשׂוּ
הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר׃ יח וְלָקְחוּ
זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ וְיִסְּרוּ
אֹתוֹ׃ יט וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף
וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם
רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה
לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־
יָמָיו׃ ס כ וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר
הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲר
לנערה קרי׃ כא וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנַּעֲר
אל

אונקלוס

בְּתוּלִין וְאִלֵּין בְּתוּלֵי
בְרַתִּי וְיִפְרְשׁוּן שׁוֹשִׁיפָא
קֳדָם סָבֵי קַרְתָּא׃
יח וְיִדַּבְּרוּן סָבֵי קַרְתָּא
הַהִיא יָת גַּבְרָא
וְיַלְקוּן יָתֵהּ׃ יט וְיִגְבּוּן
מִנֵּהּ מְאָה סִלְעִין
דִּכְסַף וְיִתְּנוּן לַאֲבוּהָא
דְעוּלֶמְתָּא אֲרֵי אַפֵּק
שׁוּם בִּישׁ עַל בְּתוּלְתָּא
דְיִשְׂרָאֵל וְלֵהּ תְּהֵי
לְאִנְתּוּ לֵית לֵהּ רְשׁוּ
לְמִפְטְרַהּ כָּל יוֹמוֹהִי׃
כ וְאִם קֻשְׁטָא הֲוָה
פִּתְגָּמָא הָדֵין לָא
אִשְׁתְּכַחוּ בְּתוּלִין
לְעוּלֶמְתָּא׃ כא וְיַפְּקוּן

ת"א ויסרו אותו כתובות מו. סנהדרין פה: וענשו אותו. כתובות שם: כי הוציא שם רע ערכין טו: ואם אמת היה הדבר כתובות מ מד ערכין שם:

רש"י

(יז) ופרשו השמלה. (שם) הרי זה משל ר מחוורין הדברים כשמלה: (יח) ויסרו אתו. ש מלקות (כתובות מו): (כ) ואם אמת היה הדבר. (שם) בעדים והתראה ת שזנתה לאחר

שפתי חכמים

ואמרה אם הנערה אלא מלמד כו' בשם מהר"ן. והרא"ם פי' דאל"כ ואמרה הנערה אל הזקנים הנה האיש הזה שם לי וגו' מיבעי ליה: ר דאל"כ אפשר שנאבדה השמלה או שכובסה או מי יודע שזה השמלה שלה או אם הוא דם בתולים: ש דילפינן ויסרו מויסרו וכן מבן כתיב הכא ויסרו אותו וכבן סורר ומורה כתיב ויסרו אותו מה להלן מלקות אף כאן מלקות והתם מנלן משום דכתיב בן סורר ומורה ובמלקות כתיב והיה אם בן הכות וגו' וילפינן בן מבן כדפרישית: ת דאל"כ למה נסקלה אפילו אם אמת הוא שזינתה דלמא זינתה קודם אירוסין ואפי' אם זינתה לאחר

פירוש ע"ט

לְבִתְּךָ בְּתוּלִים צוּ זָאגְן אִיךְ הָאבּ נִיט גְפוּנְן צוּ
דַיין טָאכְטֶר קַיין בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי אוּנ
דָאס אִיז דִיא בְּתוּלִים פוּן מַיין טָאכְטֶר
וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה זָאלְן זֵייא פַר שְׁפְּרֵייטְן דָאס
קְלֵייד כְּלוֹמַר זֵייא זָאלְן קְלָאר מַאכְן דִי זַאךְ
ווִיא אַקְלֵייד לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא פַר דִי אַלְטֶע
לַייט פוּן שְׁטָאט כְּלוֹמַר פַר דֶעם בֵּית דִין׃
(יח) וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא זָאלְן זֵייא נֶעמְן דִי
אַלְטֶע לַייט פוּן דִיא זֶעלְבִּיגֶע שְׁטָאט אֶת
הָאִישׁ דֶם מַאן וְיִסְּרוּ אוֹתוֹ אוּנ זֵייא זָאלְן אִים
שְׁטְרָאפְן מִיט מַלְקוֹת׃ (יט) וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ אוּנ
זֵייא זָאלְן אִים שְׁטְרָאפְן מֵאָה כֶסֶף הוּנְדֶערְט
זִילְבֶּרְנֶע טָאלֶר וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה אוּנ זֵיי זָאלְן
גֶעבְּן דֶם פָּאטֶר פוּן דִיא יוּנְג פְרוֹי כִּי הוֹצִיא
וָוארוּם עֶר הָאט אוֹם גְצוֹגְן שֵׁם רָע אַשְׁלֶעכְטְן
שֵׁם עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל אוֹף דִיא יוּנְג פְרוֹי פוּן
יִשְׂרָאֵל וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה אוּנ צוּ אִים זָאל זִיא
זַיין צוּ אַווַייבּ לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו עֶר זָאל
זִיא נִיט קֶענְן אַוֶועק שִׁיקְן אַלֶע זַיינֶע טֶעג׃
(כ) וְאִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה אוּנ אוֹבּ דִי דָאזִיגֶע
זַאךְ אִיז גְוֶוען אֱמֶת לֹא נִמְצְאוּ בְּתוּלִים לַנַּעֲרָה
עֶס אִיז נִיט גְפוּנֶען גְוָוארְן בְּתוּלִים צוּ דֶער
יוּנְג פְרוֹא דֶען זִיא הָאט מְזַנֶּה גְוֶועזְן אַז
זִיא אִיז נָאךְ גְוֶועזְן אִין פָּאטֶערְס הוֹז׃
(כא) וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעֲרָה אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ זָאלְן
זֵייא אַרוֹם צִיהְן דִיא יוּנְג פְרוֹי צוּם טִיר פוּן

אֵלֶיהָ וְלֹא־מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים׃
טו וְלָקַח אֲבִי הַנַּעַר הנערה קרי וְאִמָּהּ
וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי הַנַּעַר הנערה קרי
אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשָּׁעְרָה׃ טז וְאָמַר
אֲבִי הַנַּעַר הנערה קרי אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־
בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה
וַיִּשְׂנָאֶהָ׃ יז וְהִנֵּה־הוּא שָׂם עֲלִילֹת
דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתְּךָ
בתולים

אונקלוס

וְעָלֵית לְוָתַהּ וְלָא אַשְׁכָּחִית לַהּ בְּתוּלִין׃
טו וְיִסַּב אֲבוּהָא דְעוּלֶמְתָּא וְאִמַּהּ וְיַפְּקוּן יָת בְּתוּלֵי עוּלֶמְתָּא לָקֳדָם סָבֵי קַרְתָּא לִתְרַע בֵּית דִּין אַתְרָא׃
טז וְיֵימַר אֲבוּהָא דְעוּלֶמְתָּא לְסָבַיָּא יָת בְּרַתִּי יְהָבִית לְגַבְרָא הָדֵין לְאִנְתּוּ וּסְנָאָהּ׃
יז וְהָא הוּא שַׁוִּי תַּסְקוּפֵי מִלִּין לְמֵימַר לָא אַשְׁכָּחִית לִבְרַתָּךְ
בתולין

ת״א והקרב אליה כתובות מו : את בתי נתתי לאיש כתובות כב סוטה מו . נג קידושין ג . ע סד :
ושם לה עלילות דברים כתובות מו : לא מצאתי לבתך בתולים ופרשו השמלה כם :

פירוש רשב״ם

זקלוע : (טו) את בתולי . לפי הפשט הם בתולים שעל
(טז) את בתי נתתי . בגימ׳ הפה שאמר הוא ספה שהתיר :

בעל הטורים

גזר דין על אבותינו על שהוציאו י׳ המרגלים דבה : (טו) אבי
הנערה . כתיב חסר ה״א שהלכה כנער לכך הוציא עליה ש״ר :

שפתי חכמים

כי יקח איש אשה ושם לה וגו׳. ומהרן דלכך נאמרה ללמדך
בואיל ובנאה סופו ובם לה וגו׳ : פ דאל״כ בואת ל״ל .
סקשה מהר״ן כאי קרא ל״ל תיפוק ליה מהא דכתיב בפ׳
משפטים לא תשא וגו׳ ופירש״י שלא ישמיע דבריו לדיין כו׳.
וי״ל לחייבו בלא תעשה ועשה למי שמשמיע דבריו קודם
שבא בעל דין חבירו . (קל״מ) ולפעד״נ דאי מהתם ה״א
דוקא היכא שבעלי הדינים בעצמם טוענים . אבל היכא שאין האשה עצמה מדברת כדכתמוך ה״א דיכול הבעל לטעון
שלא בפניה קמ״ל : צ דאל״כ והוציאו את הבתולה מיבעי ליה ולמה אמר אבי הנערה ואמה אלא לדרשא ראו גדלים
גו׳ : ק דהא אף האשה עומדת בב״ד כדכתיב ולקחו אבי הנערה ואמה וכתיב אחריו ואמר אבי הנערה ולא כתיב

רש״י

מכאן שאין אומר דבר פ אלא בפני בעל דין : (טו) אבי
הנערה ואמה . (בס) מי שגדלו גידולים צ הרעים
יתבזו עליה : (טז) ואמר אבי הנערה. (שם)
מלמד שאין רשות לאשה ק לדבר בפני האיש :

פירוש ע״ט

לָקַחְתִּי אונ עֶר וֶועט זָאגְן דיא דָאזִיגֶע אִשָּׁה
הָאב אִיךְ גְנוּמְן כְּלוֹמַר אִיר אִין דיא אוּגְן מוּז
עֶר דָם זָאגְן וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ אונ אִיךְ הָאב גְגֶעהְנְט
צוּ אִיר וְלֹא מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים אונ אִיךְ הָאב
נִיט גְפוּנְן בַּייא אִיר קַיין בְּתוּלִים . רש״י
שְׁרַייבְּט אַז אַיין עֲבֵירָה שְׁלֶעפְּט דיא אַנְדֶרֶע
פְרִיעֶר הָאט עֶר עוֹבֵר גְוֶועְן אוֹיף דָם לַאו
פוּן לא תִשָּׂא דוּ זָאלְסְט נִיט פַיינְט הָאבְּן אונ
דֶער נָאךְ רֶעט עֶר לָשׁוֹן הָרָע אוֹיף אִיר :
(טו) וְלָקַח אֲבִי הַנַּעֲרָה אונ עֶר זָאל נֶעמְן דֶער
פָאטֶער פוּן דִי יוּנְג פְרוֹי וְאִמָּהּ אונ אִיר מוּטֶער.
רש״י שְׁרַייבְּט וַוייל זַייא הָאבְּן זִיא מְגַדֵּל

גְוֶועְן מוּזְן זֵיי אִיבֶּר אִיר מְבוּזֶה וֶוערְן וְהוֹצִיאוּ
אונ זֵייא זָאלְן אַרוֹס צִיהֶען אֶת בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָה דִ
בְּתוּלִים פוּן דֶער יוּנְג פְרוֹי אֶל זִקְנֵי הָעִיר צ
דיא עֶלְצְטֶע פוּן שְׁטָאט הַשָּׁעְרָה צוּם טוֹעֶ
וואוּ אַבֵּית דִין זִיצְן : (טז) וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָ
זָאל עֶר זָאגְן דֶר פָאטֶר פוּן דיא יוּנְג פְרוֹ
אֶל הַזְּקֵנִים צוּ דיא אַלְטֶע לַייט כְּלוֹמַר צוּ
בֵּית דִין אֶת בִּתִּי נָתַתִּי מַיין טָאכְטֶר הָב אִין
גְגֶעבְּן לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה צוּ דֶעם דָאזִיגְן מַא
פַר אַוַוייב וַיִּשְׂנָאֶהָ אונ עֶר הָאט זִיא פַיינְ
גְקְרִיגְן : (יז) וְהִנֵּה הוּא שָׂם נוּן עֶר הָאט גְמַא
עֲלִילוֹת דְּבָרִים אַבִּלְבּוּל פוּן רֵייד לֵאמֹר לֹא מָצָא

בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו: יא לֹא תִלְבַּשׁ
שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו: ס
יב גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע
כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ:
ס יג כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ
וּשְׂנֵאָהּ: יד וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים
וְהוֹצִא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־
הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב

אליה

תְּרָדֵי בְּתוֹרָא וּבַחֲמָרָא
כַּחֲדָא: יא לָא תִלְבַּשׁ
שַׁעַטְנְזָא עֲמַר וְכִתָּן
מְחָבַּר כַּחֲדָא:
יב כְּרוּסְפְּדִין תַּעְבֵּד
לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפֵי
כְּסוּתָךְ דִּי תִתְכַּסֵּי
בַהּ: יג אֲרֵי יִסַּב גְּבַר
אִתְּתָא וְיֵעוֹל לְוָתַהּ
וְיִסְנְנַהּ: יד וִישַׁוֵּי לַהּ
תַּסְקוֹפֵי מִלִּין וְיַפֵּק
עֲלַהּ שׁוּם בִּישׁ וְיֵימַר
יָת אִתְּתָא הָדָא נְסֵבִית

ועלית

ת״א לא תלבש שעטנז כלאים לד שבת כו יבמות ד ה מיר מא נא מנחות סט מג בכורות יז ערכין ג: צמר ופשתים יבמות ד נזיר נח מנחות לט מג: גדילים שבת כו סוכה ט יבמות ד ה נדר מא נא מנחות לט מו מג בכורות יז ערכין ג: על ארבע זבחים יח מנחות מג חולין קלו: אשר תכסה שבת כו זבחים יח מנחות מא מג.

בעל הטורים

פירוש רשב״ם

אוכל ומלטפר והסו אל תהרוס על רעך רעה שגורם לחמור תאסר בקדשים: (יב) גדלים. ציצית צריך שיהא גדול שחורש על רעהו רעה: (יא) לא תלבש. בגימטריא אסורה
להנות. שאפילו כגד ארוך וכו כלאים מלד אחד אסור להתכסות בה מלד השני: (יב) גדלים. ב׳ הכא ואידך גדלים מעשה שרשרה וזה שאמרו ב״ה גדיל שנים דהכי גדלים כתיב ופותלהו מתוכו כדכתיב מעשה שרשרות כדרך שעושים שרשרות: אשר תכסה. בגימ׳ להביא כסות סומא שפוא חייב. אשר תכסה בה (יג) כי יקח רמז לאשה דאיתא בנדרים ר״א מגלה טפח ומכסה טפח. ד״א אשר תכסה כי יקח רמז לת״ח שמאפיל בטליתו. ד״א רמז כי יקח אשר תכסה מלמד שמכסים לו על כל עונותיו: ובא אליה. ב׳ דין ואידך ובא אליה מלך גדול ודרשו אותו על יצה״ר גם בכאן בשביל שהלך אחרי יצרו סרע סופו לשנאותה ולהוציא עליה שם רע. חסר יו״ד כאילו עבר על י׳ הדברות וכן לא נחשם

רש״י

נ זוגים בהולכת שום משא: (יא) שעטנז. ל׳ עילוב. ורבותינו פירשו ש שוע טווי ונוז: (יב) גדלים תעשה לך. (יבמות ד ספרי) אף מן הכלאים לכך שמכן הכתוב: (יג) ובא אליה ושנאה. סופו: (יד) ושם לה עלילת דברים. עבירה גוררת עבירה עבר על לא ע תשנא (ויקרא יט) סופו לבא לידי לבון הרע: את האשה הזאת. (ספרי)

שפתי חכמים

תורע כלאים ואינו עובר אלא בלאו אחד וכאן עובר בשני לאוין משום כלאי זרעים ומשום כלאי כרם: ב וא״ת מנ״ל דלאו דוקא שור וחמור ובהרישה וי״ל דילפינן שור שור משבת דכתיב ושורך וחמורך וכל בהמתך מה להלן כל בהמות אף כאן כל בהמות וסואיל ושור וחמור לאו דוקא אף לא תהרוש לאו דוקא אלא ה״ה לסנהיגם כו׳: ם לאפוקי לבדים שאין טוי ונוז אין בהם משום שעטנז ועיין לעיל בפ׳ קדושים: ע ר״ל נ״ל ובא אליה ושנאה היה לו לכתוב

פירוש ע״ט

מיט איין אייזל באנגנר. רש״י מאכט אפילו איין מין מיט דעם אנדרן מין טאר מען ניט אין איינם פירן אז זייא זאלן טראגן אמשא נאר דער פסוק שטעלט אלץ וויא דר סדר איז: (יא) לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו דו טארסט ניט אן קליידן קיין מישונג אקלייד פון וואל מיט פלאקס אין איינם געשפונן אדר גנייט: (יב) גדלים תעשה לך פלעכטונג דאס איז ציצית זאלסטו צו דיר מאכן על ארבע כנפות אויף דיא פיר עקן כסותך פון דיין קלייד אשר תכסה בה וואס דו טוסט דיך צו דעקן מיט איר: (יג) כי יקח איש אשה ווען אמאן וועט נעמן אווייב ובא אליה ושנאה אונ ער וועט קומן צו איר אונ ער וועט זיא פיינט האבן: (יד) ושם לה אונ ער וועט צו איר טאן עלילות דברים אבלבול פון רייד והוציא עליה אונ ער וועט אום ציהן אויף איר שם רע אשלעכטן נאמן ואמר את האשה הזאת

לקחתי

וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ׃
ט לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם׃ ס י לֹא־תַחֲרֹשׁ

בשור

חֲדְתָא וְתַעְבֵּד תְּיָקָא לְאִגָּרָךְ וְלָא תְשַׁוֵּי חוֹבַת קְטוֹל בְּבֵיתָךְ אֲרֵי יִפֵּל דְּנָפֵל מִנֵּהּ׃
ט לָא תִזְרַע כַּרְמָךְ עֲרוּבִין דִּילְמָא תִסְתְּאַב דִּמְעַת זַרְעָא דִּי תִזְרַע וַעֲלַלַת כַּרְמָא׃ י לָא

תרדי

ת"א מעקה לגגך חולין קלו: ולא תשים דמים כתובות מא קמא טו מו: כי יפל קמא וא חולין קלו: פן תקדש קידושין נו חולין קטו קטז: המלאה הזרע פסחים כה: ותבואת הכרם ברכות לה:

פירוש רשב"ם

אם ובנים יחד: (ח) מעקה. אין לו חבר בתורה כמו מגזרת מעשה מרמה הוא. אבל עקת רשע. תעיק תעגלה. מעיק תחתיכם. מגזרת שב קם הם: (ט) תקדש.

בעל הטורים

כאן כי יפול הנופל ממנו רמז למה שדרשו הרי שעלה באילן כדי ליטול את האם ונפל ומת היכן אריכות ימים של זה: כי יפול הנופל וסמיך ליה (ט) לא תזרע. רמז לדברי ר' יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד: המלאה. ב' במסורה פן תקדש המלאה כאשר תעיק העגלה המלאה לה עמיר וזהו שאמרו שצריך להרחיק בכלאים כמלא עגלה. אמר בקל. ושניהם כפויין שצריך למדוד כד"א בוחקות וא' יש דגה כעלמיים בבטן המלאה: (י) לא תחרוש בשור ובחמור. שור וטמא רמז שלא ישתתף צדיק עם רשע: תחרוש. ב' דין ואידך אל תחרוש על רעך רעה וזהו שמפרש טעם שלא לחרוש בשור ובחמור לפי שהשור מעלה גרה והחמור אינו מעלה גרה וכשיראה החמור שהשור מעלה גרה יהיה סבור שהוא

שפתי חכמים

דלכך נקט כאן משום דמלוה זו קלה מכולן כו': ב ר"ל לנ"ל הנופל. ומתרץ דהנופל ר"ל ראוי זה ליפול ומשרש והולך כיון שראוי זה ליפול למה עובר זה בלאו אם לא עשה מעקה ונפל אדם ממנו. ומשרש ואעפ"כ לא תגלגל כו': ל וא"כ כל שעה מרננים אחריך שאתה חייב הואיל ונפל זה מן הגג שלך: מ ולאו דוקא חטה ושעורה אלא ה"ה שני זרעים אחרים וא"ת מנ"ל לרש"י שצריך שני מיני זרעים אחרים עם הרצן דלמא מין אחד עם חרצן סגי. וי"ל דא"כ ה"ל לא תזרע בכרמך כלאים דהוה משמע מין זרע אחר עם כרמך שהוא כלאים ומדכתיב לא תזרע כרמך כלאים משמע שהוא כלאים בלא כרמך. וא"ת והלא כבר הזהיר על הכלאים לעיל בפרשת קדושים דכתיב שדך לא תזרע כלאים. וי"ל דלעיל מיירי מכלאי זרעים כדכתיב שדך לא

רש"י

לגג ואונקלוס תרגם תיקא כגון תיק שמשמר מה שבתוכו: כי יפל הנפל. ראוי זה ליפול ב ואף עפ"כ לא תגלגל מיתתו על ידך שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב: (ט) כלאים. (קידושין לט חולין פב) חטה מ ושעורה וחרצן במפולת יד: פן תקדש. כתרגומו תסתאב כל דבר הנתעב על האדם בין לשבח כגון הקדש בין לגנאי כגון האיסור נופל בו ל' קודש כמו (ישעיה סה) אל תגש בי כי קדשתיך: המלאה. זה מילוי ותוספת שהזרע מוסיף: (י) לא תחרש בשור ובחמר. (ב"ק נד) הוא הדין לכל שני מינים שבעולם הוא הדין להנהיג יחד קשורים

פירוש ע"ט

אַנַייעַ שְׁטוּב וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ זָאלְסְטוּ מַאכְן אַגַאנֶק צוּ דַיין דַאךְ. רש"י שְׁרַייבְּט אַז דוּ הָאסְט מְקַיֵּים גְוֶועזְן דִיא מִצְוָה פוּן שִׁלּוּחַ הַקַּן וֶועסְטוּ זוֹכֶה זַיין צוּ בּוֹעֶן אַנַייעַ שְׁטוּב אוּנ וֶועסְט מְקַיֵּים זַיין נָאךְ אַמִצְוָה צוּ מַאכְן אַגַאנֶק אַרוּם דַיין דַאךְ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ אוּנ זָאלְסְט נִיט טָאן שׁוּלְד בְּלוּט אִין דַיין שְׁטוּב כִּי יִפּוֹל הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ וָוארוּם עֶר וֶועט אַרָאפּ פַאלְן דֶער וָוס אִיז רָאוּי צוּ פַאלְן פוּן אִים דָאס הַייסְט פוּן דֶעם דַאךְ זָאל דָאס נִיט זַיין דוּרךְ דִיר וָוארוּם גָאט שִׁיקְט אַזְכוּת דוּרךְ אַזַכַּאי אוּנ אַחוֹב דוּרךְ אַחַייב: (ט) לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם דוּ זָאלְסְט נִיט זַייעֶן דַיין וַויין גָארְטְן מִישׁוּנְג דָס אִיז וַוייץ מִיט גֶערְשְׁטְן אוּנ קֶערְנְדְלךְ וַויין טְרוֹיבְּן אִין אֵיינֶם פֶּן תִּקְדַּשׁ טָאמֶר וֶועט פַר אוּם וְוירְדִיגְט וֶוערְן הַמְלֵאָה דִיא פוּלֶע תְּבוּאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע דוּרךְ דִיא זַייאוּנְג וָואס דוּ וֶועסְט זַייעֶן וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם מִיט דִיא פְרוּכְט פוּן וַויין גָארְטְן דֶען אַלְץ וֶוערְט אָסוּר דִיא גְמָרָא זָאגְט אַז דָס וָוארְט תִּקְדַּשׁ אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט שְׁטֵיין צְוַויי וֶוערְטֶער תּוּקַד אֵשׁ מֶען זָאל דָאס פַר בְּרֶענֶען אִין פַייעֶר: (י) לֹא תַחֲרוֹשׁ דוּ טָארְסְט נִיט אַקֶערְן בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר יַחְדָּו מִיט אַיין אָקְס אוּנ

מיט

יְעָרַע קִנָּא דְצִפְּרָא קֳדָמָךְ בְּאָרְחָא בְּכָל אִילָן אוֹ עַל אַרְעָא אֶפְרוֹחִין אוֹ בֵיעִין וְאִמָּא רְבִיעָא עַל אֶפְרוֹחִין אוֹ עַל בֵּיעִין לָא תִסַּב אִמָּא עַל בְּנַיָּא׃
ז שַׁלָּחָא תְשַׁלַּח יָת אִמָּא וְיָת בְּנַיָּא תִּסַּב לָךְ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְתוֹרִיךְ יוֹמִין׃
ח אֲרֵי תִבְנֵי בֵּיתָא
חדתא

יִקָּרֵא קַן־צִפּוֹר ׀ לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ ׀ אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים׃
ז שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים׃ ס שלישי
ח כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ

ועשית

ת"א כי יקרא קן צפור מציעא קב חולין קלט קמ קמא ספר הזוהר פרשת שמות ופ' ויצא: והאם רובצת על האפרוחים חולין קמ קמא. שלח תשלח את האם מציעא לא חולין קלח קלט קמא: ואת הבנים מציעא קב חולין קמ קמא. למען ייטב לך קידושין לט חולין קמב.

בעל הטורים

יסתכל בעוף ובעופפות השנזקקין זה לזה: יקרא קן. בגימ' פרט למזומן: אפרוחים או ביצים. בגימ' בצריכין לאמן: על הבנים. ב' הכא ואידך כה אמר ה' על הבנים והבנות הילודים במקום הזה ממותי תחלואים ימותו אם תקיים המצוה יאריכון ימיך ואם לאו כה אמר ה' ממותי תחלואים ימותו: (ז) והארכת ימים. בגימ' בעולם שכלו ארוך: והארכת ימים וסמיך ליה (ח) כי תבנה בית חדש. לומר אם בנית בית חדש עשה לו מעקה כדי שיאריכו בו ימים ולא יפלו ממנו. ועוד עיקר אריכות ימים הוא בשביל בנין בית הדש שהוא בהמ"ק. ואף דבכיבוד אב ואם הקדים והארכת ימים ללמען ייטב לך לא כן הכא כדי להסמיך והארכת ימים לכי תבנה בית חדש. לעיל כתיב למען ייטב לך וסמך

פירוש רשב"ם

מקרה: לא תקח האם על הבנים. לפי דרך ארץ. פירשתי בלא תבשל גדי בחלב אמו וכן באותו ואת בנו שדומה לאכזריות ורעבתנות לקחת ולשחוט ולבשל ולאכול

רש"י

לא תקח האם. (חולין קמ) בעודה ט על בניה: (ז) למען ייטב לך. (שם קמב) אם מצוה קלה שאין בה חסרון כיס י אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים קל וחומר למתן שכרן של מצות חמורות: (ח) כי תבנה בית חדש. אם קיימת מצות שלוח הקן סופך לבנות בית חדש ותקיים מצות מעקה שמעשה גוררת מצוה ותגיע לכרם ושדה ולבגדים נאים לכך נסמכו פרשיות הללו: מעקה. גדר סביב

שפתי חכמים

ט לאו דוקא בעודה רובצת על הבנים אלא אפילו כשעומדת עליהם: י ר"ל דהל"ל בצאתך אלא תקשי ליה מנ"ל לפרש הכי דלמא בכל ענין אסור ללכוש דגזירת הכתוב הוא. ומתרץ דהא קרא נותן טעם כי תועבת ה' וגומר משמע דלא אסרה תורה כו': ט אבל אי פורחת באויר למעלה מן הבנים מותר ללקחם: י ר"ל דהל"ל באחד מאלו המצות. ומתרץ

פירוש ע"ט

דאָס דאָזיגע: (ו) כִּי יִקָּרֵא קַן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ ווען עס וועט זיך טרעפן אַנעסט פון פייגעלך צו פאַר דיר אין וועג בְּכָל עֵץ אוֹ עַל הָאָרֶץ אויף אַלע בוימער אָדער אויף דער ערד אֶפְרוֹחִים אוֹ בֵיצִים יונגע הינדעליך אָדער אייער וְהָאֵם רוֹבֶצֶת און דיא מוטער הוערט דאס הייסט זיא זיצט עַל הָאֶפְרוֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים אויף דיא הינדעליך אָדער אויף דיא אייער לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים זאָלסטו ניט נעמן די מוטער אַז זיא איז נאָך אויף דיא קינדער וויא דען זאָלסטו טאָן:

(ז) שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם דו זאָלסט אַוועק שיקן דיא מוטער וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ און די קינדער זאָלסטו דיר נעמן לְמַעַן יִיטַב לָךְ כדי עס זאָל דיר גוט זיין וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים און דו וועסט דיר לענגערן דיא טעג. רש"י מאַכט ווען דאס איז אַזוי אַגרינגע מִצְוָה וואס עס קאָסט ניט קיין געלט האָט דיא תּוֹרָה אָן געשריבן לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים פְּשִׁיטָא אַז אַיין מענטש וועט טאָן אַיין מִצְוָה וואס עס קאָסט געלד: (ח) כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ ווען דו וועסט בויען

תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ
נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם
הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ׃ ס ה לֹא־יִהְיֶה
כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ
גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה׃ פ ו כִּי

תֶחֱזֵי יָת חֲמָרָא דַאֲחוּךְ
אוֹ תוֹרֵהּ רְמַן בְּאָרְחָא
וְתִתְכְּבֵישׁ מִנְּהוֹן אֲקָמָא
תְקִים עִמֵּהּ׃ ה לָא
יְהֵי תִקּוּן זֵין דִּגְבַר עַל
אִתְּתָא וְלָא יְתַקַּן גְּבַר
בְּתִקּוּנֵי אִתְּתָא אֲרֵי
מְרַחַק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
כָּל עָבֵד אִלֵּין׃ ו אֲרֵי
יערע

ת"א נפלים בדרך שם לב: והתעלמת מהם ברכות יט מציעא ל סנהדרין יח: יקרא
הקם תקים עמו מציעא לא לב לג: לא יהיה כלי גבר נזיר נט: ולא ילבש גבר שם מכות כ:

פירוש רשב"ם

שלא תטמא את אדמתך. שאם לא היה נקבר יטמאו בו נוגע או מאהיל: (ה) לא יהיה כלי גבר על אשה. ללכת בין האנשים ולזנות: (ו) כי יקרא. יזדמן על ידי

בעל הטורים

האות שלא ביתן לו סימן בו וזה שדרז"ל דורשהו אם הוא רמאי אם לאו מאי נאו בסימנים שעליה: (ד) והתעלמת. לומר שפעמים אתה מתעלם כגון זקן ואינו לפי כבודו: (ה) כלי גבר על אשה. בגימ' כלי תורה רמז שלא ילמד אדם לבתו תורה: על אשה. ב' כלי גבר על אשה אם נפתה לבי על אשה וזהו שאמרו שמיירי באשה שלובשת כלי גבר להתגרה לזנות כדכתיב אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי: כי תועבת ס' (ו) כי יקרא קן צפור. לומר שלא

שפתי חכמים

א: ד (קל"מ) הוצרך לפרש זה אע"ג דכבר פירש זה לעיל מפני שחזר לפרשו ע"פ מדרז"ל פעמים שאתה מתעלם שנית כאלו הוא מסופק בפירושו לכך אמר כאן שא"א לפרש לא תוכל להתעלם אלא שלא כו': ה רלל"ת למה משנה שלשון שכאן כתיב הקם תקים ובפרשת משפטים כתיב עזוב תעזוב. ומתרץ דשם מדבר בפריקה לפרק המשא אבל זו טעינה: ו ר"ל שלא יתקשט בקישוט אשה וא"ת למה מפ' ד"א על סיפא של קרא היה לו ג"כ לפ' פירוש אחר על רישא דקרא כדמפרש בגמ' ר"א בן יעקב אומר מנין שלא תלבש אשה כלי זיין ותלא למלחמה ת"ל לא יהיה כלי גבר על אשה והרא"ם כתב והה"נ שלא הלא אשה בכלי זיין למלחמה. ועי"ל משום דקשה לד"א דלמה כתיב ברישא לא יהיה כלי גבר על אשה ובסיפא כתיב ולא ילבש גבר שמלת אשה הנ"ל ולא יהיה כלי אשה על גבר ומזמנה ודאי בשני ענינים משתעי קרא ולפי ד"א לחוד נמי קשה למה נקט ל' לבישה כל"ל לא יתקשט גבר בהתקשטות נשים ל"ל גם פי' ראשון: ז ר"ל דרך הנשים בכך: ח רצונו לפרש בזה מה שפי' לפניו שתהא דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים וכן בסיפא

רשי

ד כאלו איך רואה אותו: (ד) הקים תקים. (ב"מ לב) זו טעינה ה להטעין משאוי שנפל מעליו: עמו. עם בעליו אבל אם הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה אם רצית לטעון טעון פטור: (ה) לא יהיה כלי גבר על אשה. (ספרי נזיר נ"ט) שתהא דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים שאין זו אלא לשם ניאוף: ולא ילבש גבר שמלת אשה. לילך ולישב בין הנשים ו ד"א שלא יסיר שער הערוה ז ושער של בית השחי: כי תועבת. לא אסרה תורה אלא לבוש ח המביא לידי תועבה: (ו) כי יקרא. פרט למזומן:

פירוש ע"ט

תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ דוּ זָאלְסְט נִיט זֶעהְן דַיין
בְּרוּדֶרְס אֵייזֶל אוֹ שׁוֹרוֹ נוֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ אָדֶר זַיין
אָקְס זֶענְן גְפַאלְן אִין וֶועג מַחֲמַת גְרוֹס מַשָׂא
וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם וֶועסְטוּ וֶועלְן דִיךְ פַאר הוּלְן פוּן
זֵייא דָאס הֵייסְט דוּ וֶועסְט דִיךְ מַאכְן נִיט
זֶעהֶנְדִיג זָאג אִיךְ דִיר הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ אוֹיף
רִיכְטְן זָאלְסְטוּ אוֹיף רִיכְטְן מִיט אִים דוּ
זָאלְסְט הֶעלְפְן אַרוֹיף לֵייגְן. רש"י שְׁרַייבְּט
וֶוען יֶענֶר וֶועט וֶועלְן זָאגְן וַוייל עֶס אִיז אוֹיף
דִיר אַמִּצְוָה אַז דוּ זָאלְסְט אַרוֹיף לֵייגְן וֶועל
אִיךְ גֵיין אָפּ רוּעֶן אוּנ דוּ זָאלְסְט אַלֵיין אַרוֹיף
לֵייגְן שְׁטֵייט אָבֶּער אִין פָּסוּק עִמּוֹ מִיט אִים
אַז עֶר וֶועט דִיר הֶעלְפְן אַרוֹיף צוּ לֵייגְן דִי
מַשָׂא אָבֶּער אַז עֶר וֶועט דִיר נִיט וֶועלְן
הֶעלְפְן בִּיסְטוּ אוֹיךְ נִיט מְחוּיָב: (ה) לֹא יִהְיֶה
כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה עֶס טָאר נִיט זַיין אַקְלֵייד פוּן
אַמַאנְס פַּרְשׁוֹן אוֹיף אַיין אִשָּׁה צוּ גֵיין צְווִישְׁן
מַאנֶן וְלֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה אוּנ אַיין מַאנְס
פַּרְשׁוֹן זָאל נִישְׁט אָן קְלֵיידְן אַקְלֵייד פוּן אַיין
אִשָּׁה צוּ גֵיין צְווִישְׁן וַוייבֶּער כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ
ווָארוּם דָאס אִיז דִיא אוּמְווִירְדִקַייט פוּן גָאט
דַיין גָאט כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה אַלֶע דִיא וָואס טוּעֶן

דאס

נדחים והתעלמת מהם השב
תשיבם לאחיך: ב ואם־לא קרוב
אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו
אל־תוך ביתך והיה עמך עד
דרש אחיך אתו והשבתו לו:
ג וכן תעשה לחמרו וכן תעשה
לשמלתו וכן תעשה לכל־אבדת
אחיך אשר־תאבד ממנו ומצאתה
לא תוכל להתעלם: ס ד לא־

תראה

אונקלוס

ותתכבש מנהון אתבא
תתיבנון לאחוך:
ב ואם לא קריב אחוך
לותך ולא ידעתה
ותכנשנה לגו ביתך
ויהי עמך עד דיתבע
אחוך יתה ותתיבנה
לה: ג וכן תעבד
לחמרה וכן תעבד
לכסותה וכן תעבד
לכל אבדתא דאחוך
די תיבד מנה
ותשכחנה לית לך רשו
לאתכסאה: ד לא

תחזי

ת"א השב תשיבם לאחיך קמא כו מציעא כו כח חולין כו: והיה עמך עד מציעא כו כח: והשבותו לו קמא נז מציעא כח סנהדרין עג: וכן תעשה לחמורו גיטין מב: לכל אבידת אחיך קמא קיג מציעא כו לא: אשר תאבד ממנו מציעא כב כז: לא תוכל להתעלם מציעא כו:

בעל הטורים

שבשלו מחזיר אף בשל חבירו מחזיר: (ב) ואספתו. ב' במ' דין ואידך ואספתו מצרעתו זהו שדרשו נגעים באין על צרי עין שאינו רוצה להשאיל כליו והומר אין לי. ולמחר נגעים באים על ביתו ובא הכהן ופנו את הבית ומוציאין הכלים ורואין הכל שיש לו וזהו ואספתו אל תוך ביתך שמאסף כליו אל תוך ביתו ואינו משאילם. ואספתו מצרעתו שצרעת באה עליו ד"א החושד בכשרים לוקה בגופו ומי שאבדה לו אבדה חושד בכל אף בכשרים ולוקה בגופו בצרעת ונמצא כשתאסוף האבדה לביתך ותחזירנה לו אז לא יחשוד עוד בכשרים ותאסוף אותו מצרעתו: עד דרוש אחיך אותו. פי' שידרוש

רש"י

כל קללה שבמקרא לשון הקל וזלזול כמו (מלכים א ב) והוא קללני קללה נמרצת: (א) והתעלמת. כובש עין כאלו אינו רואהו: לא תראה והתעלמת. לא תראה אותו ש שתתעלם ממנו זהו פשוטו (ב"מ ל) ורבותינו אמרו פעמים שאתה ת מתעלם וכו': (ב) עד דרש אחיך. (ב"מ כז) וכי תעלה על לבך שיתננו לו קודם שידרשהו אלא דרשהו א שלא יהא רמאי: והשבתו לו. שתהא בו השבה ב שלא יאכל בביתך כדי דמיו ותתבעם ממנו מכאן אמרו כל דבר שעושה ואוכל יעשה ויאכל ושאינו עושה ואוכל ג ימכר: (ג) לא תוכל להתעלם. לכבוש עיניך

שפתי חכמים

לא אלין. נבלהו על שעץ דמצל לשני אהין כו': ר דא"ל שהוא מעלים מלהגיד במאהם. דא"כ והתעלמת אותם מ"ל: ש ר"ל דקרא משמע לא תראה אלא והתעלמת דמשמע דמותר להתעלם: ת הא כיצד היה כהן והשור בבית הקברות או שהוא זקן ואינו לפי כבודו: א ומלת אותו שב לאחיך כלומר שתדרוש את אחיך שהוא בעל אבידה מה סימנים היו לדבר שנאבד ממנו: ב ר"ל דלא הל"ל והשבותו לו אלא יהיה עמך עד דרוש אחיך ואם יודע לו שהוא שלך ודאי חייב אתה להשיב לו: ג כדי שיוכל לקיים והשבותו

פירוש ע"ט

זעהסט ניט פייערט השב תשיבם לאחיך זאלסט
זיי ווידר קערן צו דיין ברודר: (ב) ואם לא
קרוב אחיך אליך אונ ווען דיין ברודר איז ניט
נאהונט צוא דיר ולא ידעתו אונ דוא קאנסט
אים ניט ואספתו אל תוך ביתך זאלסטו אים
אריין נעמן אין דיין שטוב והיה עמך זאל ער
זיין מיט דיר עד דרוש אחיך אותו ביז דיין
ברודר וועט נאך פרעגן נאך אים והשבותו לו

פירוש ע"ט

זאלסטו אים ווידר קערן: (ג) וכן תעשה לחמורו
אונ אזו זאלסטו טאן צו זיין אייזל וכן
תעשה לשמלתו אונ אזו זאלסטו טאן צו זיין
קלייד וכן תעשה לכל אבדת אחיך אונ אזו זאלסטו
טאן צו אלע פר לירונג צו דיין ברודר אשר
תאבד ממנו ומצאתה וואס עס וועט פר לארן
ווערן פון אים אונ דו וועסט געפינען לא תוכל
להתעלם טארסטו דיך ניט פר הולן: (ד) לא

תראה

עַל־הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: ס כב א לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיו נדחים

נְבִלְתֵּהּ עַל צְלִיבָא אֲרֵי מִקְבַּר תִּקְבְּרִנֵּהּ בְּיוֹמָא הַהוּא אֲרֵי עַל דְּחָב קֳדָם יְיָ אִצְטְלַב וְלָא תְסָאֵב יָת אַרְעָךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחְסָנָא: א לָא תֶחֱזֵי יָת תּוֹרָא דְּאָחוּךְ אוֹ יָת אִמְּרֵהּ דְּטָעַן ותתכבש

ת"א כי קבור תקברנו שם פו: כי קללת אלהים סנהדרין שם פו: לא תר' את אחיך מליעא כו:

פירוש רשב"ם

דכתיב אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו: (כג) כי קללת אלהים תלוי. כשרואין בני אדם את התלוים רגילין לקלל את הדיינים או קרובים של הרוג או שאר בני אדם לפי שפעמים על עבירה מועטת הוא נהרג כמו מקושש והקב"ה אמר לא תקלל לפי שרגילין בני אדם לקללם ולכך לא תלין נבלתו אלא קבור תקברנו וגם

בעל הטורים

ולסוכיה סחוטאים. לעיל כתיב ורגמוהו וסמך לו פרשת נתלין לומר שכל הנסקלין נתלין: (כג) על העץ. וסמיך ליה כי קבור תקברנו לומר שגם העץ נקבר עמו ועוד לקבור בארון: (א) לא תראה את שור אחיך. סמך השבת אבדה לקבורה שאם הוא כהן והוא בבית הקברות על זה נאמר והתעלמת: נותן לך. וסמיך ליה והתעלמת לומר לך כל

שפתי חכמים

לפמיפו. ויד כל העם באחרונה וכאן משמע דאנשי עירו יסקילו לרגמו שהלה בכתיב ורגמוהו כל אנשי עירו אלא צריך לפרש שהא במעמד אנשי עירו כמו שפירש"י בכמון על וסקלוה אנשי עירה בכתוב בנואה ב"ר במעמד אנשי עירה ואי אמרת כאן שממתינים לו עד הרגל למה אמר במעמד כל אנשי עירו והא הוי במעמד כל ישראל כיון שכל ישראל היו שם אלא ודאי אין ממתינים לו עד הרגל ומה שכתוב וכל ישראל ישמעו היינו שצריך להכריז. בג"ד א"נ יש לומר דק"ל למה כתיב ורגמוהו כל אנשי עירו וגו' והא כתיב יד העדים תהיה בו בראשונה וגו' ואין לומר דהא דכתיב כל אנשי עירו במעמד כל והא כתיב וכל ישראל ישמעו וגו' משמע שהיה במעמד כל ישראל א"ל ורגמוהו כל ישראל א"כ הדרא קושיא לדוכתה וכה יד העדים כתיב ומברך וכל ישראל להכריז הוא דאתא ולעולם ורגמוהו וגו' במעמד כל העיר ועיין עוד מזה לעיל פ' שופטים: פ' דכתיב והומת והליה דהוי כלל דמשמע כל המומתים נתלים ואחריו כתיב כי קללת אלהים תלוי דהוי פרט דמשמע דוקא מברך השם נתלה ולא שאר המומתין ואפילו אותן שחייבים סקילה ואי מקרבי להדדי הוי כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט מברך השם אין מידי אחרינא לא השתא דמרחקי מהדדי אהא כלל פ' כל המומתין ואהי פרט ומיעט הכלל שלא נתלין אלא הנסקלין דוקא דדמי לפרט במקלל השם בסקילה כמו מברך השם: צ' רנ"ל בזה שאי כי מה נאמר טעם הוא שלמעלה ומפרש זלזולו כו' והיינו למאן דאמר כל הנסקלין נתלין אבל לדברי חכמים דס"ל דאין נסקלין נתלין אלא מגדף ועובד ע"ז בשוה נמי כמו מגדף נ"ל מה בכתוב כי קללת אלהים היינו מברך השם וקללת לשון קללה אלא לפי שיבוש המקרא לפי מדרש שקרוב לפשוטו ומכח שמיכות הפרשיות דכל הנסקלין נתלין מפרש רש"י קללת לשון זלזול עיין בהרא"ם שהאריך כאן ועי"ל דלא תקשה מנ"ל לרש"י דכל הנסקלין נתלין דהא פי' הכא דקללת לשון זלזול הוא דע"כ הרווייהו משמע מדכתיב קללת אלהים דאי למברך השם לחוד אתי ס"ל לכתיב מברך השם לשון נקייה אלא קללת ל' זלזול ה"ל ואי לשון זלזול לחוד הל"ל לשון זלזול בהדיא אלא למברך השם נמי אתא. מגלתי: ק ר"ל ובפרט ישראל שגם בניו הם לכך

רש"י

הנסקלין נתלין שנאמר כי קללת אלהים תלוי. והמברך ה' בסקילה: (כג) כי קללת אלהים תלוי. זלזולו של מלך הוא שאדם עשוי בדמות דיוקנו וישראל הם בניו. משל לשני אחים תאומים שהיו דומין זה לזה אחד נעשה מלך ואחד נתפס ללסטיות ונתלה כל הרואה אותו אומר המלך תלוי.

פירוש עם

בזם כי קבור תקברנו וגו' בייערט דעם זעלביגן טאג זאלסטו אים בגראבן כי קללת אלהים תלוי ווארום די לעסטרונג פון גאט העגגט וויא אין פסוק שטייט (בצלם אלהים עשה את האדם) הייסט דאס אזלזול פאר גאט דעריבר זאלסטו אים באלד אראפ נעמן אונ ניט לאזן העגגן ולא תטמא את אדמתך אונ זאלסט ניט פאר אומריינגן דיין ערד אשר יי אלהיך נותן לך נחלה וואס גאט דיין גאט גיט צו דיר איין ארב: (א) לא תראה את שור אחיך דוא זאלסט ניט זעהן דעם אקס פון דיין ברודר או את שיו נדחים אדר זיינע שאף זענן פר שטויסן דס הייסט פר בלאנזט והתעלמת מהם אונ ווערסט ווענדן דיך פר הולן פון זייא גלייך וויא דוא

ועהסט

עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ׃ ס שני כב וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ׃ כג לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל

כָּל אֱנָשֵׁי קַרְתֵּהּ בְּאַבְנַיָּא וִימוּת וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּן וְיִדְחֲלוּן׃ כב וַאֲרֵי יְהֵי בִגְבַר חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל וְיִתְקְטֵל וְתִצְלוֹב יָתֵהּ עַל צְלִיבָא׃ כג לָא תְבִית נבלתה

ת״א וכי יהיה באיש חטא יבמות ו סנהדרין לה מה מו . והומת שם מו ; ותלית אותו סוטה ח סנהדרין מה מו : לא תלין יבמות עט סנהדרין מו מז :

בעל הטורים

(כא) ובערת הרע מקרבך וכל ישראל . וסמיך ליה (כב) וכי יהיה באיש חטא. לומר לך שכל ישראל ערבים זה לזה לכפר

רש״י

בסואה יין בזוללי ב בשר למו (סנהדרין עב) ובן סורר ומורה נהרג על שם סופו הגיעה תורה לסוף דעתו סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות ם אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב : (כא) וכל ישראל ישמעו ויראו . מכאן שצריך ע הכרזה בב״ד פלוני נסקל על שהיה בן סורר ומורה : (כב) וכי יהיה באיש חטא משפט מות . סמיכות הפרשיות מגיד שאם הסים עליו אביו ואמו סוף שיצא לתרבות רעה ויעבור עבירות ויתחייב מיתה בב״ד : ותלית אתו על עץ. (סנהדרין מה) רבותינו אמרו כל

שפתי חכמים

ומורה אינו חייב כו׳ א״כ מתרץ כו בלא יגנוב ולא יאכל תרטימר בשר : ב פ״מ דל׳ זולל וכוכא סייך בבשר ויין ותו קשה לרש״י וכי בשביל זה נהרג שגונב ואוכל תרטימר בשר ושותה חצי לוג יין ומפרש בן סורר ומורה נהרג ע״ש סופו כו׳ וא״ת מ״ש דבן סורר ומורה דהגיעה תורה לסוף דעתו ונהרג ע״ש סופו והא בישמעאל כתיב באשר הוא שם ופי׳ רש״י לפי מעשיו של עכשיו הוא נידון ולא לפי מה שסוף עתיד לעשות וכו׳ ע״ש בפירש״י בפרשת וירא וי״ל דהתם גבי ישמעאל כשהיה קטן לא התחיל כלל במידי דשייך לאותה עבירה שימית את ישראל בצמא אבל בבן סורר ומורה התחיל באותה עבירה שהרי אוכל תרטימר בשר ועי״ל דאין ב״ד של מעלה דנין על שם סופו אבל מצוה לב״ד של מטה שידונו את הרשעים ע״ש סופן : ם ר״ל לסורגן וא״ת ולמה נידון בסקילה שהיא חמורה הא רואה בסייף הוא י״ל דלפעמים שמלסטם את הבריות בשבת והורגן נמצא שמחלל את השבת וחייב בסקילה משום נטילת נשמה : ע אין לפקפוק מנ״ל לרש״י שאין צריך אלא בהכרזה והרי כתיב וכל ישראל ישמעו ולמה לא פירש״י שממתינים לו עד הרגל כמו שפי׳ בפרשת שופטים על וכל העם ישמעו האמור בזקן ממרא וי״ל דהתם כתיב יד העדים תהיה בו בראשונה

פירוש ע״ט

שטאם בָאֲבָנִים מיט שְׁטֵיינֶר וָמֵת אונ ער זאל שְׁטַארְבְּן וָוארוּם די תּוֹרָה וֵוייסְט דעם סוֹף פון דעם בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אַז ער וֶועט ניט הָאבְּן זַיין גְוואֹנְהַייט וֶועט ער שְׁטֵיין אוֹף דעם וֶועג אונ וֶועט מֶענְטְשְׁן הַרְגֶנֶן דְרִיבֶּר הָאט דיא תּוֹרָה גְזָאגְט לָאז ער שְׁטַארְבְּן אַצַדִיק אונ ניט אַרְשָׁע וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ אונ זָאלְסְט אוֹם רוֹימֶן דָאס בֵּייז פון צְווִישְׁן דִיר וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ אונ כָּל יִשְׂרָאֵל זָאלְן הֶערְן אונ זַייא זָאלְן מוֹרָא הָאבְּן . רש״י כַאבְט פון דַאנֶן אִיז גְדְרוּנְגֶן אַז מֶען כּוּז פְּרִיעֶר אוֹס רוּפְן אַז יֶענֶר וֶוערְט פַּר שְׁטֵיינְט וַוייל ער אִיז גְוֶוען אַבֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה : (כב) וְכִי יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וֶוען עס וֶועט זַיין אִין אֵיין מֶענְטְשׁ אַזִינְד וָואס אוֹף דעם קוּמְט אַמִשְׁפָּט פון טוֹט וְהוּמָת אונ ער וֶועט וֶוערְן גְטֵייט וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ אונ דוּא זָאלְסְט אִים אוֹף הֶענְגֶען אוֹף אֵיין בּוֹם וָוארוּם דֶער דִין אִיז וֶועמְן מֶען פַאר שְׁטֵיינְט כּוּז מֶען אִים נָאךְ דֶם פַּר שְׁטֵיינֶען אוֹף הֶענְגְן . רש״י שְׁרַייבְּט וָוארוּם שְׁטֵייט דיא פַּרְשָׁה נֶעבְּן דֶער פַּרְשָׁה פון בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה זָאגְט גָאט ב״ה וֶוען דוּ וֶועסְט הַם הָאבְּן אוֹף דעם בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אונ וֶועסְט אִים ניט פַּר שְׁטֵיינֶן וֶועט דֶער סוֹף זַיין אַז ער וֶועט עוֹבֵר זַיין אַזוּ אֵיין עֲבֵירָה וָואס מֶען וֶועט אִים הַרְגְנֶן בַּיי אֵיין בֵּית דִין : (כג) לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ עס זָאל ניט אִיבֶּר נֶעכְטִיגֶן זַיין טוֹיטֶער לַייבּ אוֹף דֶם

בום

יח כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה
אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל
אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם׃
יט וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ
אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר
מְקֹמוֹ׃ כ וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ
זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ
זוֹלֵל וְסֹבֵא׃ כא וּרְגָמֻהוּ כָּל־אַנְשֵׁי

עירו

ת״א כי יהיה פ׳ הזוהר פרשת בלק. ויסרו אותו כתובות פז סנהדרין פא. ותפשו בו סנהדרין מו. זקני עירו סנוס י. בנ״ו זה פסחים קיו סנהדרין ע על. זולל וסובא שם עקידה שער מב.

אונקלוס

דִּבְכֵרוּתָא׃ יח אֲרֵי יְהֵי לִגְבַר בַּר סָטֵי וּמָרֵי לֵיתוֹהִי מְקַבֵּל לְמֵימַר אֲבוּהִי וּלְמֵימַר אִמֵּהּ וּמַלְּפִן יָתֵהּ וְלָא יְקַבֵּל מִנְּהוֹן׃ יט וְיֶחְדוּן בֵּהּ אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ וְיַפְּקוּן יָתֵהּ לָקֳדָם סָבֵי קַרְתֵּהּ וְלִתְרַע בֵּית דִּין אַתְרֵהּ׃ כ וְיֵימְרוּן לְסָבֵי קַרְתֵּהּ בְּרַנָא דֵין סָטֵי וּמָרֵי לֵיתוֹהִי מְקַבֵּל לְמֵימְרָנָא זָלֵל בְּשַׂר וְסָבֵי חֲמַר׃ כא וְיִרְגְּמֻנֵּהּ

כל

פירוש רשב״ם

(יח) מורה. מקנטר. מלשון מרה מריתי: זולל וסובא. כניס׳ זה סתמלוס בן דוד: (כ) בננו חסר יו״ד כאילו עבר על עברת הדברות: ומרה חסר וי״ו. כי מכה ישים לו במתכונה:

בעל הטורים

לס׳ ראשית הבוראתה: לא משפט הבכרה (יח) כי יהיה לאיש. לומר משפט בכורה לאיש ואין משפט בכורה לאשה: סורר.

שפתי חכמים

א״ס לו עכשיו ומוחזק בו. נוטל פי שנים אבל כשה שראוי לו כגון שמת אחד ממורישי אביו לאחר מות אביו וה״ה אם היתה לאביו מלוה בלתי מסכון כל זה הוא ראוי ואין לבכור פי שנים בזה: ל ליכנא דמתניתין נקט דתנן מתרין בו בפני שלשה ומלקין איתו וכו׳ מפרש דמתניתין לגדדין קהני דמתרין בפני שנים ומלקין בג׳. וא״ת מנ״ל לרש״י שמלקין אותו. וי״ל מדכתיב הכא בן סורר ולהלן כתיב והיה אם בן הכות הרשע וילפינן בן בן לג״ש מה להלן מלקות אף כאן מלקות: מ דק״ל על מה מתרין בו עדיו ומפרש בן סורר

רש״י

(יח) סורר. סר מן הדרך: ומורה. מסרב בדברי אביו לשון ממרים: ויסרו אותו. (סנהדרין ע:) מתרין בו בפני שלשה ל ומלקין אותו. בן סורר ומורה אינו חייב עד שיגנוב ויאכל תרטימר מ בשר וישתה חצי לוג יין שנאמר זולל וסובא ונאמר (משלי כג) אל תהי

פירוש ע״ט

דרום זאל ער נעמן צוויא חלקים: (יח) כי יהיה לאיש בן ווען עס וועט זיין צו אמענטש איין זון וואס ער איז סורר איין אפ קערער כלומר ער קערט זיך אפ פון דעם גוטן וועג ומורה אונ איין ווידר שפעניגר איננו שומע ער טוט ניט צוא הערן בקול אביו ובקול אמו אין דעם קול פון זיין פאטר אונ אין דעם קול פון זיין מוטר ויסרו אותו אונ זייא וועלן אים שטראפן אונ שלאגן ולא ישמע אליהם אונ ער וועט ניט צו הערן צו זיי: (יט) ותפשו בו אביו ואמו זאלן אן נעמן אן אים זיין פאטר אונ מוטער והוציאו אותו אונ זייא זאלן אים ארוס ציהן אל זקני עירו צו דיא עלצטע פון זיין שטאט ואל שער מקומו אונ צו דם טויער פון דעם בית דין פון זיין שטאט: (כ) ואמרו אל זקני עירו אונ זייא זאלן זאגן צו די עלצטע פון זיין שטאט בננו זה סורר ומורה אונזער זון דר דאזיגר איז איין אפ קערר אונ אווידר שפעניגר איננו שומע בקולנו ער טוט ניט הערן אין אונזר קול זולל וסובא ער איז אפרעסר אונ אזויפר: (כא) ורגמוהו אונ זייא זאלן אים פר שטיינן כל אנשי עירו אלע מענטשן פון זיין

שטאט

הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר׃ יז כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה׃ ס

יָת בְּנוֹהִי יָת דִּי יְהֵי לֵהּ לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְבַכָּרָא יָת בַּר רְחִמְתָּא עַל אַפֵּי בַר שְׂנִיאֲתָא בּוּכְרָא׃ יז אֲרֵי יָת בּוּכְרָא בַר שְׂנִיאֲתָא יַפְרֵשׁ לְמִתַּן לֵהּ תְּרֵין חֻלָקִין בְּכֹל דִּי יִשְׁתְּכַח לֵהּ אֲרֵי הוּא רֵישׁ תָּקְפֵּהּ לֵהּ חֲזֵיָא דִּינָא דבכרותא

כי

ת״א יכיר יבמות מ קידושין עח. עד בתרא קכז בכורות מו מז. לתת לו פי שנים קידושין עח בתרא ח כב קכב בכורות נב. בכל אשר ימצא לו בתרא קיא קכד בכורות נב. ראשית אונו יבמות סב קידושין כט בתרא קיא בכורות מז נדה כב.

בעל הטורים

כי אם כמו בכורי ישראל: ביום הנחילו את בניו. ס״ת מותו רמז למאי דא״ר יהודה ג׳ שנכנסו לבקר את החולה ביום הלו כותבין הלו עושין דין בלילה כותבין ואין עושין דין וזה מה שמלוה בשעת מיתה אם הוא ביום יש לו תורת דין: את אשר יהיה לו. בגימ׳ מלמד שהבן נוטל בראוי כבמוחזק: את אשר יהיה לו. ס״ת תורה שלא יגחיל לעבור על דברי תורה ואם נתן לעבור בלשון ירושה לא אמר כלום מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה אין בדבריו כלום: (יז) לתת לו פי שנים. בשביל שהוא נוטל פי שנים: יש באותיות של בכור ענין כפולה שבי״ת כפולה על האות שלפניה וכן הכ״ף על היו״ד שלפניה וכן הרי״ש והוי״ו נכתבת כפולה. שכותבין אותה שני ווי״ן: יכיר. בגימטריא לאחר כדכתיב יכירנו לאחרים: בכל אשר ימצא לו כי. ס״ת לאוי ולמ״ד דבכל ואל״ף דאשר הוא לא והיינו לא ראוי שאין הבכור נוטל פי שנים בראוי: ראשית אונו. כל ראשית הוא מובחר. ראשית דגנך. קדש ישראל

פירוש רשב״ם

(יז) כי את הבכור. אלא כי הוא ראשית אונו כי הוא ראוי ראשית לירש ממנו. כמו מצאתי און לי. וידיד תשובנה אונו:

רש״י

כן: (יז) פי שנים. (ב״ב קכג) כנגד שני ׳ אחים: בכל אשר ימצא לו. מכאן שאין הבכור נוטל פי שנים בראוי לבא כ לאחר מיתת האב כבמוחזק:

שפתי חכמים

ובעלתה וכתיב אח״כ והיתה לך לאשה וא״כ נוכל לומר דקרא דוקיה אם לא חפצת וגו׳ הכבורה היא אפילו ניאה ראשונה לא יבא עליה ומסמיכות הפרשיות למדנו מביאה בניה והולך שאם יקח אותה ותגייר בע״כ ויקחה לאשה שסופו לשנאותה כו׳: י ר״ל פי שנים בכל אשר ימצא לו משמע פי שנים ממה שיש לו. ר״ל כשיהיה לו בני הלקיש כאשר בניה ג׳ מניס והאחים היו כ׳ שיקח הבכור ב׳ מניס והד׳ האחים יקחו א׳ ומתרן דבכל אשר ימצא לו לא קאי אפי שנים אלא ה״ק פי שנים כנגד ב׳ האחים ובכל אשר ימצא לו מילתא באפי נפשיה הוא: כ ר״ל דוקא בכל אשר ימצא לו דהיינו מה

פירוש ע״ט

ארבן זיינע קינדר את אשר יהיה לו וואס עס וועט זיין צו אים לא יוכל לבכר טאר ער ניט עלצט צוא׳ מאכן את בן האהובה דעם זון פון דיא גליבטע ווייב על פני צו פאר בן השנואה דעם זון פון דיא ווייב וואס ער האט זיא פיינט הבכור ער איז דר בכור אונ אים צוא געבן צווייא חלקים אין זיין גוטס: (יז) כי את הבכור בן השנואה יכיר נאר דעם בכור וום ער האט פון זיין ווייב וום ער האט פיינט זאל ער אפ שיידן פאר אבכור לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו צו געבן אים צוויי חלקים

ירושה אין אלץ וואס וועט זיך גפינן ביא אים נכסים. רש״י שרייבט פון דאנן לערנן מיר אפ אז אבכור נעמט נאר צוויי חלקים פון אזעליכם וום עס איז גוועזן בשעת דעם פאטרם לעבן אבר וואס איז ערשט ראוי עס זאל קומן נאך דם פאטרם טוט דהיינו עס וועט דעם פאטר ערשט פאלן ירושה פון זיך פאטר נעמן אלע קינדר גלייך כי הוא ראשית אונו וואורום ער איז דער ערשטער פון זיין קראפט לו משפט הבכורה צוא אים איז דר דין פון בכורה כלומר ער הייסט אבכור

יד וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ
וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־
תִמְכְּרֶנָּה בַּכָּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר
בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ׃ ס טו כִּי־
תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת
אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ
בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה
הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנִיאָה׃ טז וְהָיָה בְּיוֹם
הנהילו

לָךְ לְאִנְתּוּ׃ יד וִיהֵי
אִם לָא תִתְרְעֵי בַהּ
וְתִפְטְרִנַּהּ לְנַפְשַׁהּ
וְזַבָּנָא לָא תְזַבְּנִנַּהּ
בְּכַסְפָּא לָא תִתַּגַּר בַּהּ
חֲלָף דִּי עַנִּיתַהּ׃
טו אֲרֵי תֶהֱוְיָן לִגְבַר
תַּרְתֵּין נְשִׁין חֲדָא
רְחִימְתָּא וַחֲדָא שְׂנִיאֲתָא
וִילִידָן לֵהּ בְּנִין רְחִימְתָּא
וּשְׂנִיאֲתָא וִיהֵי בְּרָא
בוּכְרָא לִשְׂנִיאֲתָא׃
טז וִיהֵי בְּיוֹמָא דְיַחְסֵן
יַת

ת״א כי תהיין לאיש יבמות נג קידושין סח . וילדו לו שם בפרא קכו קכב בכורות כו . והיה הבן הבכור בפרא קכו . והיה ביום הנחילו שם קיג קכג קל סנהדרין לד .

פירוש רשב״ם

(יד) לא תתעמר. סחורת אדם המכור נופל בו לשון זה. וכן לפנינו והתעמר בו ומכרו: אשר עניתה. ביאת נשואין לפי הפשט:

בעל הטורים

כנגד אור השמש אף כותית מאוהבת היא כנגד בת ישראל: (יד) ושלחתה לנפשה. בגימ׳ לנפשה לא בבית אביה הנכרי: אשר עניתה (טו) כי תהיין. לומר לך שלא יענה אותה בהוויות של ביאה: שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה. שרגא נשים מרבה כשפים לומר לך כיון שיש לו שתי נשים האחת עושה בכשפים כדי שישנא השניה: והיה הבן הבכור לשניאה. והיינו בני השנואה שהוא מבני ט׳ מדות שמנו בנדרים ולכך סמך לו בן סורר ומורה שיהיה הבן סורר ומורה: השנואה. אותיות הנשואה לומר לך שהנואה בנשואיה שהם בפסולין. במדרש דורש לאיש זה הקב״ה. אהובה אלו הפסו״ם שמלאה לפה פנים. שנואה אלו ישראל שמכתיר מהם פנים: (טז) ביום הנחילו. לעתיד לבא: לא יוכל לבכר.

שפתי חכמים

ומפרן דנכייה זו לא כשמל כבוד אביה אלא כדי כו׳: בן כתב הרא״ם לא ידעתי מהיכן דרשו זה כו׳ ונראה דדרשו זה מדכתיב והיה אם וגו׳ משום דמלת והיה לשון שמחה ומ״ש דרשו מה שדרשו. וא״ל דקאי אכוף הפסוק דכ״ל אם לא התפוץ שהוא לשון עתיד ולא הפלה בהוא ל׳ עבר אלא הכתוב מבשרך. וא״ת והא פירש״י לעיל אבל אם נשאה סופה להיות שונאה כו׳ וא״כ ל״ל והיה וגו׳ לבשר על זה והא נלמד זה מכח במיכות הפרשיות כדפירש רש״י לעיל. וי״ל לפי שפירשו התוספות את דברי רש״י והביאם הרא״ם בספרו והאריך בם שפי׳ רש״י בפ״ק דקידושין אפי׳ ביאה ראשונה לא התירה התורה אלא לאחר כל השעשים שלנו ונראה דסקרא ג״כ מכיינו מדכתיב ואחר כן תבא אליה

רש״י

מתקששת וזו מתנוולת: (יד) והיה אם לא חפצת בה. הכתוב מבשרך שסופך לשנאותה: לא תתעמר בה. לא תשתמש בה בל׳ פרסי קורין לעבדות ושימוש עימראה מיסודו של ר״מ הדרשן למדתי

פירוש ע״ט

אָהֵיב: (יד) וְהָיָה אִם לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ אונ עֶס וועט זַיין אוב דוּ וועסט נִיט וועלְן אִין אִיר וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ זָאלְסְטוּ זִיא אַוֶועק שִׁיקְן צוּ אִיר ווילְן וּמָכֹר לֹא תִמְכְּרֶנָּה בַּכָּסֶף אָבֶּער פַר קוֹפְן טָארְסְטוּ זִיא נִיט פַר גֶעלְט לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ דוּ טָארְסְט נִיט בַּדִינֶען מִיט אִיר תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ ווייל דוּ הָאסְט זִיא גְפַּיינִיגְט: (טו) כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים ווען עֶס וועט זַיין צוּ אַמַאן צְווֵיי ווַייבֶּער הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה אֵיינֶע וועט זַיין אַגֶעלִיבְּטֶע אונ אֵיינֶע אַגִיפַיינְטֶע וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים אונ זֵייא וועלְן צוּ אִים גֶעווִינֶען זִין הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה דִיא גְלִיבְּטֶע אונ דִי גְפַיינְטֶע וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכוֹר לַשְּׂנִיאָה אונ עֶס וועט זַיין דֶער עֶלְצְטֶער זוּן צוּ דֶעם ווייבּ וואס עֶר הָט זִיא פַיינְט: (טז) וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו אונ עֶס וועט זַיין אִין דֶעם טָאג אַז עֶר וועט מַאכְן

וּתְרַבֵּי יָת טוּפְרָנַהָא׃
יג וְתֶעְדֵּי יָת כְּסוּת שִׁבְיַהּ מִנַּהּ וְתִיתַב בְּבֵיתָךְ וְתִבְכֵּי יָת אֲבוּהָא וְיָת אִמַּהּ יְרַח יוֹמִין וּבָתַר כֵּן תֵּיעוּל לְוָתַהּ וְתִבְעֲלִנַּהּ וּתְהֵי לָךְ

וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ׃
יג וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יֶרַח יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה׃

ת"א ובכתה את אביה שם פז מח: ואחרי כן תבוא קידושין סח: והיה

בעל הטורים

לפתותך: ועשתה את צפרניה. לפי שרמוזה לך בהם לפתותך: (יג) ירח ימים. ולא אמר חודש לומר לך מה ירח אורו פגום

פירוש רשב"ם

(יג) כי תצא. והסירה את שמלת שביה. כדי לנוולה:

רש"י

אפילו ד אשת איש: (יב) ועשתה את צפרניה. תגדלם ה כדי שתתנוול: (יג) והסירה את שמלת שביה. לפי שהם נאים שהנכרים ו בנותיהם מתקשטות במלחמה בשביל להזנות אחרים עמהם: וישבה בביתך. בבית שמשתמש בו. ז נכנס ונתקל בה יוצא ונתקל בה רואה בבכייתה רואה בנוולה כדי שתתגנה עליו: ובכתה את אביה. כל כך ח למה כדי שתהא בת ישראל שמחה וזו עצבה בת ישראל

שפתי חכמים

נאה וזה אינו דהא יותר טוב שיקח יהודית נאה: ד ומה שפי' שלא כסדר הקרא י"ל דאין רצונו בו לפרש הקרא אלא קאי אפירוש דלעיל מיניה דפי' את אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור ומדהוצרך להתיר יפת תואר ש"מ בלא יפת תואר אסור מן התורה וזה הינו דע"א אינה אסורה אלא מדרבנן כדאמרינן דהכמים גזרו דהבא על הע"א דחייב משום נשג"ז ומתרץ דודאי פנויה אינה אלא מדרבנן אבל כאן דכתיב אשת דמשמע אפילו אשת איש ואין להקשות מנ"מ אם היא אשת איש והא אין קידושין לע"א דכתיב ואיש אשר ינאף את אשת רעהו ואמרינן אשת רעהו פרט לאשת ע"א שאין קידושין לע"א. מ"מ א"א אסור דהא אף בן נח מוזהר על א"א דכתיב על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו ואמרינן באשתו ולא באשת חבירו וכן באבימלך דכתיב והיא בעולת בעל ש"מ דאשת איש אסור אף לבני נח כ"ש לישראל אבל ביפת תואר התיר לו הקב"ה: ה עיין בפ' בראשית על פ' ויעש אלהים את הרקיע: ו ר"ל לפי שדרך העולם שלובשים בגדים בזויים בדרך כדי שלא יתקלקלו הבגדים הנאים א"כ לא היה לה להכיר בגדים הללו כדי שתתגנה עליו ומתרץ דודאי אומה ישראלית דרכן בכך שלובשים בגדים בזויים כשיוצאין לדרך אבל ע"א וכו': ז רצ"ל דלא כל"ל רק וישבה ובכתה דודאי בביתך הוא שהרי לעיל כתיב והבאתה אל תוך ביתך ומתרץ דה"א אם היו לו בתים הו בנשה בהים ואין דירתו אלא באחד שהשב באותו שאין דירתו בו. לכך נאמר וישבה בביתך בבית שמשתמש בו. ר"ל שעיקר דירתו בו: ח ר"ל למה אמרה תורה שתתאבל בשביל אביה עו"א ותבכה הא היא גיורת.

פירוש ע"ט

בְּרֶענְגֶן אִין דַיין שְׁטוּבּ וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ אוּנ זִיא זָאל אָפּ שֶׁערְן דִיא הָאר פוּן אִיר קָאפּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ אוּנ זִיא זָאל לָאזְן וַואקְסְן אִירֶע נֶעגִיל׃ (יג) וְהֵסִירָה אֶת שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ אוּנ זִיא זָאל אָפּ טָאן דִיא קְלֵיידֶר וָוס מֶען הָאט זִיא גְּפַאנְגֶן אִין זַייא פוּן אָפּ אִיר וָוארוּם דִיא טֶעכְטֶער פוּן דִיא אוּמוֹת בִּשְׁעַת מִלְחָמָה צִירְן זַייא זִיךְ מִיט שֵׁיינֶע קְלֵיידֶר זָאל זִיא דִיא שֵׁיינֶע קְלֵיידֶר אוּם טָאן כְּדֵי זִיא זָאל אוֹיךְ אִים מִיאוּס וֶוערְן ווָארוּם נָאט וִויל דָם נִיט לַיידְן אַז עֶר זָאל זִיא נֶעמְן אוּנ דָאס חָאס עֶר הָאט זִיא מַתִּיר גְּוֶועזְן אִיז מֵחֲמַת דֶם יֵצֶר הָרָע וָואס רֶעט אָן עֶר זָאל זִיא נֶעמְן וֶועט עֶר הָאבְּן אַיין עֲבֵירָה דְרוּם הָט גָאט זִיא מַתִּיר גְּוֶועזְן אָבֶּר אַז עֶר וֶועט זִי נֶעמְן וֶועט זַיין דֶר סוֹף אַז עֶר וֶועט זִיא פַיינְט הָאבְּן אוּנ עֶר וֶועט גְּוִוינְן פוּן אִיר אַיין בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה דְרוּם שְׁטֵייט נָאהֶנְט דֶר בַּייא דִי פָּרָשָׁה פוּן בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה וָואס וֶוערְט גְּבָּארְן פוּן אַיין יְפַת תֹּאַר וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ אוּנ זִיא זָאל זִיצְן אִין דַיין שְׁטוּבּ וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ אוּנ זִיא זָאל בַּאוֵויינְן אִיר פָאטֶר מִיט אִיר מוּטֶר יֶרַח יָמִים אַחוֹדֶשׁ טֶעג. רש"י מַאכְט דָאס זָאל עֶר טָאן כְּדֵי דִי בַּת יִשְׂרָאֵל זָאל זַיין פְרֵיילִךְ אוּנ זִיא זָאל זַיין אוּמָדְרִיג דִיא בַּת יִשְׂרָאֵל אִיז גְּצִירְט אוּנ זִי זָאל זַיין פַר מִיאוּסְט כְּדֵי עֶר זָאל זִיא נִיט נֶעמְן וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעָלְתָּהּ דֶער נָאךְ זָאלְסְטוּ קוּמֶן צוּ אִיר אוּנ זָאלְסְט זִי בַּמַאנֶן וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה אוּנ זִיא זָאל זַיין צוּ דִיר פַר

י כִּֽי־תֵצֵ֥א לַמִּלְחָמָ֖ה עַל־אֹיְבֶ֑יךָ
וּנְתָנ֞וֹ יְהוָ֧ה אֱלֹהֶ֛יךָ
בְּיָדֶ֖ךָ וְשָׁבִ֥יתָ שִׁבְיֽוֹ׃ יא וְרָאִיתָ֙
בַּשִּׁבְיָ֔ה אֵ֖שֶׁת יְפַת־תֹּ֑אַר וְחָשַׁקְתָּ֣
בָ֔הּ וְלָקַחְתָּ֥ לְךָ֖ לְאִשָּֽׁה׃ יב וַהֲבֵאתָ֖הּ
אֶל־תּ֣וֹךְ בֵּיתֶ֑ךָ וְגִלְּחָה֙ אֶת־רֹאשָׁ֔הּ

ועשתה

י אֲרֵי תִפּוֹק לַאֲגָחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ אֱלָהָךְ בִּידָךְ וְתִשְׁבֵּי שִׁבְיְהוֹן: יא וְתֶחֱזֵי בְּשִׁבְיְתָא אִתְּתָא שַׁפִּירַת חֱזוּ וְתִתְרְעֵי בַהּ וְתִסְּבָהּ לָךְ לְאִנְתּוּ: יב וְתַעֲלִנַּהּ לְגוֹ בֵּיתָךְ וּתְגַלַּח יָת רֵישַׁהּ

ותרבי

ת״א ושבית שביו סוטה לה: וראית בשביה קידושין כא: וחשקת בה שם: והבאתה שם כב: וגלחה את ראשה יבמות מח:

בעל הטורים

(י) כי תצא. למה כתיב פרשת עגלה ערופה בין שתי מלחמות שקדים לה מלחמה שאם יאמר השוגג אהרוג כי עת מלחמה היא ויאמרו האויבים הרגוהו במלחמה וכתיב מלחמה אחריה לומר תבער דם הנקי להרוג שרולה ואח״כ תלך במלחמה ותנלח ולא היו מניחים לילך שוגגים במלחמה דיחד שמא יהרגו זה לזה במלחמה: כי תעשה הישר. וסמיך ליה כי תצא למלחמה שאין יוצאין למלחמה אלא צדיקים: ה׳ וסמיך ליה כי תצא למלחמה לומר שהשם יוצא עמך כענין שנאמר ויצא ה׳ ונלחם בגוים: כי תצא. לא אליהם ואל תניחם לבא עליך פן ישחיתו הארץ: *על אויבך. חסר יו״ד שבמלחמה יחיד הכתוב מדבר: שביו. בגי׳ והם יהיו כנענים: אשת. בגי׳ בשר נבילה מאוסה. כמו שדרשו חכמים מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבילות: (יא) לך לאשה והבאתה אל תוך ביתך. לומר לאחר שתגייר אותה תהיה לך לאשה ולא בגיותה: (יב) וגלחה את ראשה. לפי שהטיבה ראשה

*לעיל פ׳ שופטים

שפתי חכמים

א וא״ת דלמא לעולם במלחמת א״י הכתוב מדבר ומה שכתוב ושבית שביו היינו אם נמצא בה משאר עממים שלא מז׳ עממים. וי״ל דרש״י עלמו מתרץ קושיא זו במה שפירש אחריו ושבית שביו לרבות כנענים שבתוכה ואע״פ שהן מז׳ עממים ש״מ דבכל מקום הולך אחר אנשי העיר דשא הכא אם אנשי העיר משאר עממים אף כנענים שבתוכו מותר לקיימן וה״ה אם אנשי העיר מז׳ עממים אף שאר עממים שבתוכו אסור לקיימן ואי מדבר ממלחמת א״י אין לומר ושבית שביו שאין לומר דקאי על שאר עממים שבתוכו שא אף שאר אומות שבתוכו אסור לקיימם כדפרי׳ מצאתי בשם מהרי״ן. והרא״ם תירץ כיון דעיקר הפרשה אינה אלא להתיר יפת תואר לא היה לו להתירה אלא במלחמת הרשות שכל הנשים הם בהיתר ולא במלחמת מצוה שכל הנשים הם באיסור לא תחיה מכל אותם שהשה כוא משאר עממים ובמה לא שבה ואת״ל שבה ה״ל מיעוטא דמיעוטא: ב שנשיהם וטפם ניצולים במותם דאל״כ שביו ל״ל עיין לעיל בפ׳ שופטים בפסוק כל הטם שנמצא בה: ג רל״ל דלכון ולקחת לך לאשה משמע דהלות נשה הוא ביקת ע״ש

רש״י

(י) כי תצא למלחמה. במלחמת הרשות הכתוב מדבר שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבית שביו א שהרי כבר נאמר לא תחיה כל נשמה: ושבית שביו. לרבות כנעניים שבתוכה ב ואע״פ שהם משבעה אומות: (יא) ולקחת לך לאשה. לא דברה תורה אלא כנגד יצר ג הרע שאם אין הקב״ה מתירה ישאנה באיסור אבל אם נשאה סופו להיות שונאה שנאמר אחריו כי תהיין לאיש וגו׳ וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה לכך נסמכו פרשיות הללו: אשת.

פירוש ע״ט

(י) כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וֶוען דוּ וֶועסְט אַרוֹס גֵּיין צוּם מִלְחָמָה אוֹיף דַיינֶע פַיינְט וָואס זַייא וואֹנֶען נִיט אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּנְתָנוֹ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ אוּנ גָאט דַיין גָאט וֶועט אִים גֶעבְּן אִין דַיינֶע הֶענְט דָאס הֵייסְט דוּ וֶועסְט אִים מְנַצֵּחַ זַיין אוּנ וֶועסְט גְווינֶען דִיא מִלְחָמָה וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ אוּנ דוּ וֶועסְט פַאנְגְן זַיין גֶפֶענְקְנִישׁ. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט וַוייל אִין דֶער מִלְחָמָה פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִיט דִיא כְּנַעֲנִים טָאר מֶען נִיט לָאזְן לֶעבְּן קֵיין נֶפֶשׁ אָבֶּער אִין דִיא מִלְחָמָה פוּן חוּץ לָאָרֶץ מֶעגְסְטוּ פַאנְגְן אַפִילוּ פוּן דִיא כְּנַעֲנִים וָואס זֶענֶען אִין חוּץ לָאָרֶץ: (יא) וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אוּנ דוּ וֶועסְט זֶעהְן אִין דִיא גֶפֶענְקְנִישׁ אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר אַ ווייבּ וָואס זִיא אִיז שֵׁיין אִין אִיר גֶשְׁטַאלְט וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ אוּנ דוּ וֶועסְט אָן אִיר גְלוּסְטְן וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה מֶעגְסְטוּ נֶעמְן זִיא צוּ דִיר פַאר אַ ווייבּ: (יב) וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ אוּנ דוּ זָאלְסְט זִיא

ברענגן

וְתָמִיד כָּל־הַיּוֹם שְׁמִי מִנֹּאָץ: לָכֵן יֵדַע עַמִּי שְׁמִי לָכֵן בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־אֲנִי־הוּא הַמְדַבֵּר
הִנֵּנִי: מַה־נָּאווּ עַל־הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה
אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ: קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב
יְהוָה צִיּוֹן: פִּצְחוּ רַנְּנוּ יַחְדָּו חָרְבוֹת יְרוּשָׁלָםִ כִּי־נִחַם יְהוָה עַמּוֹ גָּאַל יְרוּשָׁלָםִ: חָשַׂף
יְהוָה אֶת־זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָּל־הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָּל־אַפְסֵי אָרֶץ קמץ בז״ק אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ:
סוּרוּ סוּרוּ צְאוּ מִשָּׁם טָמֵא אַל־תִּגָּעוּ צְאוּ מִתּוֹכָהּ הִבָּרוּ נֹשְׂאֵי כְּלֵי יְהוָה: כִּי לֹא
בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ וּבִמְנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן כִּי־הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם יְהוָה וּמְאַסִּפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

פירוש ע״ט

דָא וָוס אִיךְ זָאס מִיךְ אַלֵיין אוּנ מַאךְ זָאמְן מֵיינֶע קִינְדֶר אַזוֹ אִיז דִיא רֵייד פוּן גָאט כִּי לוּקַח וָוארוּם מֵיין פָאלְק אִיז וָוארְן גְנוּמֶן אוּם זִיסְט זֵיינֶע גְוָועלְטִגֶר טוּעֶן זִיךְ לוֹבְּן אוּנ בְּארִימֶן אַזוֹ אִיז דִיא רֵייד פוּן גָאט אוּנ תָּמִיד גַאנְצֶע טֶעג וֶוערְט מֵיין נָאמֶן דֶער צֶערִינְט: לָכֵן דְרוּם אַזוֹ אַז אִיךְ וֶועל אוּם לֵייזְן מֵיין פָאלְק יֵדַע עַמִּי וָועט מֵיין פָאלְק וִויסְן אוּנ דֶער קֶענְן מֵיין נָאמֶן לָכֵן דְרוּם אַזוֹ דָם דָאזִיגְן טָאג וֶועלְן זַיי וִויסְן אַז אִיךְ בִּין דֶער וָואס הָאט גְרֶעט דָא בִּין אִיךְ אוּנ בִּין מְקַיֵּים מֵיינֶע רֵייד: מַה נָּאווּ וִויא שֵׁיין זֶענְן אוֹף דִיא בֶּערְג דִיא פִּים פוּן דֶם וָואס וָועט זָאגְן אַיין בְּשׂוֹרָה עֶר וָועט מַאכְן הֶערְן שָׁלוֹם עֶר וֶועט מְבַשֵּׂר זַיין גוּטְס עֶר מַאכְט הֶערְן אַיין הִילְף עֶר וָועט זָאגְן צוּ דִיא מֶענְטְשְׁן פוּן צִיּוֹן דַיין גָאט הָאט גְקִינִיגְט: קוֹל צֹפַיִךְ אַיין שְׁטִים פוּן דַיינֶע לוֹגֶרְס דָאס מֵיינְט טוּעְן דִיא מֶענְטְשְׁן וָואס זַייא שְׁטֵייעֶן אוֹף דִיא הוֹכֶע מוֹעֶרְן אוּנ אוֹף דִיא טוּרִימְס זַייא זָאלְן זֶעהְן גַאנְץ וַוייט זַייא הָאבְּן אוֹף גְהוֹבְּן אַיין שְׁטִים זַייא וֶועלְן אַלֶע בְּאַנַאנְד זִינְגְן וָוארוּם בְּאַשַׁיינְפֶּערְלִיךְ וֶועלְן זַייא זֶעהְן אַז גָאט וָועט אוּם קֶערְן זַיין שְׁכִינָה זָאל רוּעֶן אִין צִיּוֹן: פִּצְחוּ עֶפִינְט זִינְגְט בְּאַנַאנְד דִיא וָואס זֶענְן חָרוּב גְוָוארְן אִין יְרוּשָׁלַיִם וָוארוּם גָאט הָאט גְטְרֵייסְט זַיין פָאלְק עֶר הָאט אוּם גְלֵייזְט דִיא יִשְׂרָאֵל אוּנ וֶועט זַייא בֶּרֶעטְן קַיין יְרוּשָׁלַיִם: חָשַׂף יְיָ גָאט הָאט אַנְטְפְּלֶעקְט זַיין הֵיילִיגְן נָאמְן פַר אַלֶע פֶעלְקֶרְס אוֹגְן אוּנ זַייא וֶועלְן זֶעהְן אַלֶע פֶעלְקֶר דִיא הִילְף פוּן אוּנְזֶער גָאט סוּרוּ קֶערְט אָפּ סוּרוּ קֶערְט אָפּ גֵייט אַרוֹס פוּן דָארְטְן טָמֵא אַל תִּגָּעוּ זַייא זָאלְן זַיין צוּ אַייךְ טָמֵא אִיר זָאלְט אִין זַייא נִיט אָן רִירְן גֵייט אַרוֹס פוּן צְוִוישְׁן אִיר גֵייט אַרוֹס פוּן הִינְטֶערְשְׁטְן גָלוּת הִבָּרוּ נוֹשְׂאֵי כְּלֵי יְיָ דִיא כֹּהֲנִים אוּנ לְוִיִּם וָואס זַייא הָאבְּן גְטְרָאגְן אִין דֶער מִדְבָּר גָאטְס כֵּלִים דֶעם אָרוֹן קוֹדֶשׁ. רש״י שְׁרַייבְּט פוּן דַאנֶן אִיז גְדְרוּנְגֶען אַז עֶס וָועט זַיין תְּחִיַּית הַמֵּתִים: כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן נָאר אִיר זָאלְט נִיט אַרוֹס גֵיין אַיילֶינְדִיג אוּנ אִיר זָאלְט נִיט אַרוֹס גֵיין מִיט אַנְטְרִינוּנְג: פַר וָוס כִּי הוֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם יְיָ וָוארוּם גָאט גֵייט פְרִיעֶר פַר אַייךְ וָואס בַּדַארְפְט אִיר אַרוֹס גֵיין אַיילֶינְדִיג אוּנ אַייעֶר אַיין זַאמְלֶער אִיז גָאט פוּן יִשְׂרָאֵל וָוס בַּדַארְפְט אִיר אַרוֹס גֵיין מִיט אַנְטְרִינוּנְג. גָאט וָועט אַייךְ אַלֶע אַיין זַאמְלְן:

אשר־אמרו לנפשך שחי ונעברה ותשימי כארץ גוך וכחוץ לעברים: עורי עורי
לבשי עזך ציון לבשי | בגדי תפארתך ירושלם עיר הקדש כי לא יוסיף יבא־בך
עוד ערל וטמא: התנערי מעפר קומי שבי ירושלם התפתחו התפתחי קרי מוסרי
צוארך שביה בת־ציון: כי־כה אמר יהוה חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו: כי
כה אמר אדני יהוה מצרים ירד־עמי בראשנה לגור שם ואשור באפס עשקו:
ועתה מה־לי־פה נאם־יהוה כי־לקח עמי חנם משלו משליו קרי יהילילו נאם־יהוה

כוכב מישראל

וכה אמר ה׳ חנם נמכרתם וגו׳) ע״פ משל צוויא שכנים האבן געהאט שייגע צוויי הייזר איינר נעבן אנדרן. איינר איז גוועזן איין ארימאן דער אנדרר איין עושר אין אצייט ארום האט דער עושר בעצעט זיך מיט זיין בני בית אין אדארף אויף עטליכע יאר. דאס הויז האט ער פאר דונגען אויף דער גאנצע צייט און האט אפ גנומען אפאך שכר דירה געלט וויא דער ארימאן האט דס געזעהן זאגט ער צוא זיין בני בית וואס וועט זיין דער תכלית מיר זיצן אן פרנסה און מיר ליידן הונגער לאמר ארום אויף דער מדינה מיר וועלן זיין אזו לאנג מטולטל ביז וואנען השי״ת וועט זיך אויף אונז מרחם זיין וועלין מיר קומן אהיים בשלום פרעגין זייא אים זיין בני בית וואס וועלן מיר טאן מיט אונזר הויז זאגט ער ווען איך זאל וויסן וויא לאנג איך וועל זיין מטולטל אויף דער מדינה וואלט איך אויך פאר דונגען נאר איך האב אבר בטחון אין השי״ת אז ער וועט מיר בקרוב העלפן אונ איך וועל קומן אהיים בשלום אונ וויא באלד איך וועל פאר דינגן וואס וועל איך טאן. דריבר איז מיין עצה אוועק צוא געבן דיא שטוב מזאל וואנן אן שכר דירה נאר א״ף דעם תנאי אז ווען השי״ת וועט אונז קריק ברענגען בשלום איז ער מחויב תיכף ארום פון דיא דירה. אונ ער האט אזו גטאן אונ איז אוועק אויף דיא מדינה. אלאנגע צייט זענען זייא גוועזן נע ונד אונ האבן גיט גהאט מיט וואס אהיים צוא קומן דענצמאל האט דער ארימאן זייער בייטר גוויינט אונ זאגט צו זיין בני בית. זייט וויסן קינדר אז דר מלטול המר איז בוודאי אגזירה פון גאט מיר זענן מחויב מקבל צוא זיין בשמחה נאר אויף דעם טוט מיר מיין הארץ ווייא אז אפרעמדר זאל זיצן אין מיין הויז אזו לאנג אומזינסט ווען איך זאל וויסן אז איך וועל מיך אזו לאנג פאר זאמען וואלט איך פאר דונגן מיין הויז אונ וואלט גהאט שכר דירה. אונ אצונד בין איך מטולטל אונ ער וואנט בייא מיר בחנם.

פירוש ע״ט

דיך אונ מיר וועלן איבר פארן אונ דו האסט גטאן אזו וויא ערד דיין לייב אונ אזו וויא איין גאס צו דיא ווס איבר פארן כלומר זייא האבן אויף דיר גטרעטן אונ דו האסט גליטן: עורי עורי דר וועק דיך פון דיין צער קלייד אן דיין שטארקייט דו שטאט ציון דו שטאט ירושלים קלייד אן דיא קליידר פון דיין שונקייט דו היילגע שטאט ווארום עס וועט שון ניט מערן צו קומן אין דיר קיין טמא: התנערי שאקיל דיך אפ פון דר ערד שטייא אוף פון דר ערד וואס דו ביסט גזעסן אונ האסט גקלאגט זעץ דיך ירושלים אוף איין שטול התפתחי ווער געפינט דיא בונד רימן פון דיין האלז דוא גפאנגעני שטאט ציון: כי כה אמר ווארום אזו האט גאט גזאגט חנם אום זיסט כלומר וואס איר האט גפאלגט דעם יצר הרע ווס קומט ניט צו ניין זייט איר ווארן פר קופט אונ ניט מיט געלט וועט איר ווערן אום גליזט: כי כה אמר ווארום אזו האט דיין שטארקר גאט גזאגט מצרים בשלומא דיא מצרים האבן גארבט מיט די ישראל ווארום ירד עמי בראשונה מיין פאלק האט גנידערט צום ערשטן זייא זאלן דארטן וואנן אין הונגר ואשור אבר דר מלך פון אשור באפס האט אום זיסט פר צוקט דיא ישראל: ועתה אונ היינט וואס איז מיר

המשל בשעת עס איז נגזר גווארן מיר זאלן זיין אין גלות בייא פרעה אויף אגוויסע צייט האט השי״ת אונז פאר זארגט אז דר שעבוד זאל ניט זיין אומזינסט מיר זענן גשפייזט גווארן מטוב מצרים (בשבתינו על סיר הבשר) ווייל עס איז נים גלייך מיר זאלן זיין עבדים בחנם אבר אצונד קיין פרנסה נעמן מיר נים בייא זייא ווארום השי״ת האט דאס גטאן בכוונה ווייל דר גלות איז נים מיט קיין צייט נאר אלע טאג איז דיא צייט (היום אם בקולו תשמעו). אונ אצונד אז אונזרע עונות האבן גורם גוועזן אז מיר זענן גולים ומטולטלים אזו אלאנגע צייט. באדוערט השי״ת אונ זאגט חנם נמכרתם איר זענט פאר קופט אומזינסט. (מצרים ירד עמי בראשונה) אין מצרים זענן מיין פאלק גוועזן פריער אין גלות אונ אויף אקליינע צייט. אונ עס איז נים גוועזן אומזינסט. (ועתה מה לי פה. אצונד וואס האב איך דא צוא טאן. (כי לוקח עמי חנם). אז מיין פאלק זענן גנומן גווארן אין גלות צריין אומזינסט:

צ"ק וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי אָתָּה: הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי קוּמִי יְרוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר שָׁתִית מִיַּד
יְהוָה אֶת־כּוֹס חֲמָתוֹ אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה שָׁתִית מָצִית: אֵין־מְנַהֵל לָהּ מִכָּל־
בָּנִים יָלָדָה וְאֵין מַחֲזִיק בְּיָדָהּ מִכָּל־בָּנִים גִּדֵּלָה: שְׁתַּיִם הֵנָּה קֹרְאֹתַיִךְ מִי יָנוּד לָךְ
הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר וְהָרָעָב וְהַחֶרֶב מִי אֲנַחֲמֵךְ: בָּנַיִךְ עֻלְּפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת
כְּתוֹא מִכְמָר הַמְלֵאִים חֲמַת־יְהוָה גַּעֲרַת אֱלֹהָיִךְ: לָכֵן שִׁמְעִי־נָא זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכֻרַת
וְלֹא מִיָּיִן: כֹּה־אָמַר אֲדֹנַיִךְ יְהוָה וֵאלֹהַיִךְ יָרִיב עַמּוֹ הִנֵּה לָקַחְתִּי מִיָּדֵךְ אֶת־כּוֹס
הַתַּרְעֵלָה אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס חֲמָתִי לֹא־תוֹסִיפִי לִשְׁתּוֹתָהּ עוֹד: וְשַׂמְתִּיהָ בְּיַד מוֹגַיִךְ

פירוש ע"ט

דיר גזאגט צו פלאנצן די יהודים וואס איז אויף זיי גזאגט גווארן אז זיי זאלן זיין אזו פיל וויא די שטערן אין הימל אונ צו גרונד פעסטיגן דיא ישראל וואס איז אויף זייא גזאגט גווארן זייא זאלן אזו פיל זיין ווי דם אש פון דר ערד אונ צו זאגן צו די מענטשן פון ציון דו ביסט מיין פאלק: התעוררי דער וועק דיך קומי שטייא אויף ירושלים וואס דו האסט גטרונקן פון גאטס האנד דעם בעכר פון זיין גרים צארן די הייבן וואס זענן איין גזעצט אונטן אין דעם בעכר פון זיין פאר שטאפונג דו האסט אוס גטרונקן אונ אוס גזויגן כלומר דו האסט שון באקומן גאר דם פורעניות: אין מנהל לה פון אלע קינדר ווס זיא האט גוואונן הט זי קיין פירער ניט פון אלע קינדר וואס זיא האט דער צויגן האט קיינר ניט זיא צוא האלטן ביי אירע הענט זי זאל ניט פאלן ווארום זיי האבן אליין קיין כח ניט: שתים הנה קוראותיך צווייא ערלייא צרות האט דיך גטראפן ווער וועט פר וואגלן מיט דם קאפ ער זאל דיך טרייסטן ווארום אלע האבן דיך פיינד השוד עס איז אויך דיר גקומן איין רויבונג אונ איין בראך אונ איין הונגר אונ איין שווערד דער הונגער האט אייך צו בראכן אונ דיא שווערד הט אייך בארויבט מיט וועמן קאן איך דיך טרייסטן איך זאל זאגן אז די אומה האט זיך אויך אזו גטראפן: בניך עולפו דיינע קינדר זענן גווארן מיד אין די עקין פון אלע גאסן אזו וויא איין ווילדר אקס וואס ליגט אין דר נעץ אונ ער קען זיך ניט רירן המלאים וואס זייא זענן פול מיט דעם גרים צארן פון גאט דאס גשרייא פון דיין גאט לכן דרום אזו שמעי הער צו דם דאזיגע דו ארימע שטאט דו ביסט אן גטרונקן אבר ניט פון וויין: כה אמר אזו האט דיין האר גאט גזאגט אונ דיין גאט וועט קריגן פון זיין פאלק וועגן הנה לקחתי נון איך האב צו גנומן פון דיין האנט דם בעכר פון פר שטאפונג אונ די הייבן פון דעם בעכר פון מיין גרים צארן וועסטו ניט מערן צו טרינקן נאך דו וועסט שון ניט האבן קיין פורעניות: ושמתיה אונ איך וועל טאן דעם בעכר פון פורעניות אין האנט פון דיא וואס זייא האבן גמאכט צו גיין דיך אדר זיי האבן גמאכט טרויערן דיך וואס זייא האבן גזאגט צו דיין לייב בוק

כוכב מישראל

גוועזן ביא מיר. דיא מלוכה ווארט אויף דיר וויא אזו ביסטו איצונד אראפ גפאלן שרעקליך אונ האסט אלץ פאר נעמן דוא פאר לאנגסט ניט מיין אין דיין בקשה נאר זאלסט נושא חן זיין ביא דעם דארפס מאן ער זאל דיר געבן עסן אונ פאר גרינגרן דיא ארבט. הנמשל מיר זענן בנים לה'. נאר השי"ת איז אויף אונז אין כעס גווארן האט אונז ארום גטריבן אין גלות אצונד האבן מיר שון גאר פאר געסן אונזר יחוס ווער מיר זענן. און אז דיא רשעים טאן אונז צרות ויסורים שרייען מיר צוא גאט מען זאל אונז פאר גרינגערן דעם גלות מיר זאלן האבן פרנסה מיר האבן גאר פאר געסן ווס שטייט אין פסוק. דאס זאגט דער נביא ער וואונדערט זיך (מי את) אוי וויי איתכן זאלסט פאר געסן דיין ערך ווער דוא ביסט. (ותיראי מאנוש ימות) דוא זאלסט מורא האבן פאר איין שטארבליכן מענטש. (ותשכח ה' עושך) אונ האסט פאר געסן אז גאט האט דיך בשאפן. (ותפחד תמיד כל היום וגו') שטענדיג שרעקסטו דיך נאר פאר דעם שונא ער זאל דיך ניט דריקן פאר ווס בארעכענסטו דיך ניט צוא בעטן השי"ת דיין פאטר ער זאל דיך אהיים נעמן אז דו זאלסט גהאלפן ווערן מיט איין אייביגע הילף:

הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה׃ ס ס ס

מִבֵּינָךְ אֲרֵי תַעְבֵ[ד]
דְּכָשַׁר קֳדָם יְיָ׃
ס ס ס

צ"ו סלו"א סימן : ומפטירין אנכי אנכי בישעיה בסימן נ"א .

פירוש ע"ט

בלוט פון צווישן דיר דאס הייסט אוב דוא כי תעשה הישר בעיני יי ווארום מיט דם וועסט האסט גפונן דעם גזלן זאלסטו אים הרגנן טאן די רעכט פארטיקייט אין גאטס אוגן

הפטרת שופטים בישעי' סימן נא

אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם מִי־אַתְּ וַתִּירְאִי מֵאֱנוֹשׁ יָמוּת וּמִבֶּן־אָדָם חָצִיר יִנָּתֵן
וַתִּשְׁכַּח יְהוָה עֹשֶׂךָ נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ הא׳ בקמץ וַתְּפַחֵד תָּמִיד כָּל־הַיּוֹ[ם]
מִפְּנֵי חֲמַת הַמֵּצִיק כַּאֲשֶׁר כּוֹנֵן לְהַשְׁחִית וְאַיֵּה חֲמַת הַמֵּצִיק׃ מִהֵר צֹעֶה לְהִפָּתֵ[חַ]
וְלֹא־יָמוּת לַשַּׁחַת וְלֹא יֶחְסַר לַחְמוֹ׃ וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַּלָּיו יְהוָ[ה]
צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ וָאָשִׂם דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ קמ[ץ]

כוכב מישראל

(כי את ותיראי מאנוש ימות וכו ואיה חמת המציק) .
ע"ד משל אמלך האט ארום געטריבן זיין זון פר כעס און ער איז אוועק גאנץ ווייט זוכן ברוט ביז ער איז געקומען צוא איין איש כפרי אדארפס מאן האט ער דער קאנט אז ער איז אחכם און אשיינער פארשון האט ער רחמנות געהאט אויף אים . און האט אים גנומען צו זיך פאר אמשרת און ער האט שון גאר פאר געסן פון זיין הייב דער דארפס מאן איז געשטארבן האט ער גדינט ביא זיין זון . נאר ביא אים האט ער געהאט זייער שלעכט און האט גארבט בחומר ובלבנים זייער שווער און ער האט אים זיין עסן אויך נים געגעבן איז אים גוטן זייער ביטר און האט אויף זיך געגעסן דעם טוט . אמאל איז דער מלך ארום גפארן אין דיא מדינות זוכן ווא זיין זון איז ער האט זייער גטרוערט אויף זיין זון . וויא דער מלך איז גקומען אין אשטאט ארויין האט ער געהייסן אום רופן ווער עס האט אבקשה זאל קומען אפ געבן איז דר משרת אויך גקומען מיט אבקשה אויף זיין אדון . און ער האט נים דער קענט זיין פאטר און האט גוויינט און הט געבעטן דעם מלך ער זאל זיך דער בארימן אויף אים און זיין אדון איז איין אכזר ער ארבט ביא אים זייער שווער און גיט אים קיין עסן אויך נים ביא זיין פאטר האט ער געהאט עסן און אביסל מנוחה און ביא אים האב איך גאר נים . ווא דער פאטר הט אים דר זעהן האט ער אים דער קענט וויא ער האט געהערט זיינע ביטערע רייד איז ער ארוף געפאלן אויף זיין האלז און האט אים גנומען קושן און האט גוויינט מיט אביטער הארץ און זאגט צוא אים מיין ליב קינד וויא אזו האסטו פאר געסן ווער דוא ביסט אמליכס אקינד . דוא ביסט דאך דער פרינץ וואס אלע שרים האבן זיך געבוקט אנטקעגן דיר שינתיים דיין כבוד ווען דוא ביסט

פירוש ע"ט

אנכי איך אנכי איך בין אייער טרייסטער פ[...]
את ווער ביסטו דו קומסט דאך ארו[...]
פון גרויסע צדיקים וואס פארכסטו דו דיך פ[...]
איין מענטש וואס ער וועט שטארבן און פ[...]
אמענטש חציר ינתן ער וועט ווערן געגעבן א[...]
וויא אגראז : ותשכח און דו האסט פאר געס[...]
אן גאט וואס ער האט דיך בשאפן חאס ע[...]
הט גנייגט די הימל און ער האט גגרונד פעס[...]
די ערד און רו האסט דיך אויף אים ניט א[...]
גלעגט און דוא האסט דיך תמיד גפארכט[...]
אנאנצן טאג פון פר דם גרים צארן פון ד[...]
באליידיגר כאשר כונן להשחית אזו וויא ער ה[...]
זיך אן גבריים צו פר דארבן פר וס זאלסט[...]
ניט גדענקן וואו איז דער גרים צארן פ[...]
דעם באליידיגר : מהר צעה אז ער מוז אייל[...]
כדי ער זאל ניט שטארבן אין גרוב ארי[...]
און ער מוז זעהן אז עס זאל ניט ווער[...]
גמינערט זיין ברוט כדי ער זאל אויך ני[...]
שטארבן : אנכי יי אלהיך אבער איך גאט די[...]
גאט האב גמאכט איין שטורמפן דעם י[...]
און זייא טוען ברומן זיינע אינדן גאט הייס[...]
זיין נאמען צבאות : ואשם דברי און איך הא[...]
גטאן מיינע רייד דאס מיינט מען די תור[...]
אין דיין מול און האב דיך צו גדעקט מי[...]
דעם שאטן פון מיינע הענד כלומר איך הא[...]

אֶת־יְדֵיהֶ֕ם עַל־הָעֶגְלָ֖ה הָעֲרוּפָ֥ה
בַנָּֽחַל׃ מפטיר ז וְעָנ֖וּ וְאָמְר֑וּ יָדֵ֗ינוּ
לֹ֤א שָֽׁפְכָה֙ שפכו קרי אֶת־הַדָּ֣ם הַזֶּ֔ה
וְעֵינֵ֖ינוּ לֹ֥א רָאֽוּ׃ ח כַּפֵּר֩ לְעַמְּךָ֨
יִשְׂרָאֵ֤ל אֲשֶׁר־פָּדִ֙יתָ֙ יְהוָ֔ה וְאַל־
תִּתֵּן֙ דָּ֣ם נָקִ֔י בְּקֶ֖רֶב עַמְּךָ֣ יִשְׂרָאֵ֑ל
וְנִכַּפֵּ֥ר לָהֶ֖ם הַדָּֽם׃ ט וְאַתָּ֗ה תְּבַעֵ֛ר
הַדָּ֥ם הַנָּקִ֖י מִקִּרְבֶּ֑ךָ כִּֽי־תַעֲשֶׂ֥ה

לְקַטִילָא יַסְחוּן יָת
יְדֵיהוֹן עַל עֶגְלְתָא
דִנְקִיפְתָא בְנַחְלָא׃
ז וִיתִיבוּן וְיֵימְרוּן יְדָנָא
לָא אֲשַׁדָא יָת דְמָא
הָדֵין וְעֵינָנָא לָא חֲזָאָה׃
ח כָּהֲנַיָא יֵימְרוּן כַּפַּר
לְעַמָךְ יִשְׂרָאֵל דִי
פְרַקְתָא יְיָ וְלָא תִתֵּן
חוֹבַת דַם זַכַּאי בְּגוֹ
עַמָךְ יִשְׂרָאֵל וְיִתְכַּפַּר
לְהוֹן עַל דְמָא׃ ט וְאַתְּ
תְּפַלֵּי חוֹבַת דַם זַכַּאי

הישר · מבינך

ת"א ערופה פסחים ע זבחים מו חולין יא כד קיז כריתות ו. וענו סוטה לח מד מה מו: ועינינו לא שם מו: כפר לעמך שם מז הוריות ו כריתות ט. ואתה תבער כתובות לז סנהדרין נב:

בעל הטורים

שמולה וכן ד' פעמים מלא וה' פעמים עגלה בפרשה: (ז) לא שפכה. כתיב בה"א שלא נגענו בו בחמשה אצבעותינו ועוד כי הנפש יש לה ה' שמות. ולכן נתן דוד ליואב ה' קללות כשהרג לאבנר זב ומצורע וכו': כפר לעמך ישראל. מכאן שכל ישראל ערבין זה בזה: (ח) כפר לעמך ישראל אשר פדית. ר"ת בגי' זה הכהנים:

פירוש רשב"ם

לוי. וענו ואמרו כפר לעמך ישראל: (ט) תבער הדם, אם נמצא הרוצח אחרי כן יהרג: כי תעשה. מה שישר בעיני ה':

רשי

לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פ פירות: (ז) ידינו לא שפכו. וכי עלתה על לב שזקני בית דין שופכי דמים הם אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לויה. הכהנים אומרים כפר צ לעמך ישראל: (ח) ונכפר להם הדם. הכתוב מבשרם שמשעשו כן יכופר להם העון: (ט) ואתה תבער. (כתובות לז) מגיד שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה הרי זה יהרג והוא הישר בעיני ה': חסלת פרשת שפטים

שפתי חכמים

פ ואע"ג לפי זה משמע שאם נהרג זקן או סריס שאין עושין פירות שאין מביאין עגלה ערופה וזה אינו דהא קרא לא מחלק. וי"ל פירות היינו מצות שלא הניחוהו לקיים מצות שגם הם נקראים פירות: צ דאל"כ כהנים הכא מאי עבידתייהו בשלמא הזקנים דכתיב וכל זקני העיר ירחצו וגו' אלא הכהנים מאי בעו הכא אלא הם אומרים כפר לעמך ישראל: חסלת פרשת שפטים

פירוש ע"ט

וְעלְבִּיגֶע שְׁטָאט הַקְּרוֹבִים אֶל הֶחָלָל וָואס זֶענֶען נָאהֶנְט צוּם דֶר שְׁלָאגֶנֶם יִרְחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם זָאלֶן זַייא וַואשֶׁן זַייעֶרֶע הֶענְט עַל הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַנָּחַל אוֹיף דֶעם קַאלְבּ וָואס מֶען הָאט אִיר אָפּ גֶהַאקְט דֶעם קָאפּ פוּן הִינְטֶן אִין דֶעם טָאל: (ז) וְעָנוּ אוּנ זַייא זָאלֶן שְׁרַייעֶן וְאָמְרוּ אוּנ זַיי זָאלֶן זָאגֶן יָדֵינוּ אוּנְזֶערֶע הֶענְט לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה הָאבֶּן נִיט פַר גָאסֶן דָאס דָאזִיגֶע בְּלוּט וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ אוּנ אוּנְזֶערֶע אוֹיגֶן הָאבֶּן נִיט גֶזֶעהֶן. רש"י פְרֶעגְט וִוי שִׁיקְט זִיךְ דָס אַז דִי עֶלְצְטֶע פוּן בֵּית דִין זָאלֶן פַאר גִיסֶן בְּלוּט נָאר אַזוֹ

אִיז דֶר פֵּירוּשׁ דֶס בֵּית דִין זָאגֶן מִיר הָאבֶּן נִיט גֶזֶעהֶן אִים אוּנ הָאבֶּן אִים אַוֶועק גֶלָאזֶן אָן שְׁפַּייז אוּנ אָן לְוָיָה: (ח) זָאגֶן דִי כֹּהֲנִים כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל פַאר גִיבּ צוּ דַיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ יְיָ וָואס דוּא גָאט הָאסְט זַייא אוֹם גֶלֵייזְט וְאַל תִּתֵּן דָם נָקִי אוּנ זָאלְסְט נִיט גֶעבֶּן דִיא זִינְד פוּן רֵיין בְּלוּט בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְווִישֶׁן דַיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם וֶועט זַייא פַאר גֶעבֶּן וֶוערֶן דָאס בְּלוּט וָואס עֶס אִיז פַאר גָאסֶן גֶוָוארֶן: (ט) וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ אוּנ דוּ זָאלְסְט אוֹם רוֹימֶן דִיא רֵיינֶע

עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עֻבַּד בָּהּ
אֲשֶׁר לֹא־מָשְׁכָה בְּעֹל: ד וְהוֹרִדוּ
זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת־הָעֶגְלָה אֶל־
נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ
וְלֹא יִזָּרֵעַ וְעָרְפוּ־שָׁם אֶת־הָעֶגְלָה
בַּנָּחַל: ה וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי
כִּי בָם בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁרְתוֹ
וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם יִהְיֶה
כָּל־רִיב וְכָל־נָגַע: ו וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר
הַהִוא הַקְּרֹבִים אֶל־הֶחָלָל יִרְחָצוּ

תּוֹרֵי דִּי לָא אִתְפְּלַח
בַּהּ דִּי לָא נְגִידַת
בְּנִיר: ד וְיַחֲתוּן סָבֵי
קַרְתָּא הַהִיא יָת
עֶגְלְתָא לְנַחְלָא בַּיָּר דִּי
לָא אִתְפְּלַח בֵּהּ וְלָא
יִזְדְּרַע וְיִנְקְפוּן תַּמָּן
יָת עֶגְלְתָא בְּנַחְלָא:
ה וְיִתְקָרְבוּן כָּהֲנַיָּא
בְּנֵי לֵוָאֵי אֲרֵי בְהוֹן
אִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ
לְשַׁמָּשׁוּתֵהּ וּלְבָרָכָא
בִּשְׁמָא דַּייָ וְעַל
מֵימְרֵיהוֹן יְהֵי כָּל דִּין
וְכָל מַכְתַּשׁ סְגִירוּ:
ו וְכֹל סָבֵי קַרְתָּא
הַהִיא דְּקָרִיבִין
לקטילא

את

ת"א אשר לא פסחים כו. סוטה מו מגילה ל: אשר לא משכה סוטה מה מו. אל נחל שם מו מכות כב. וערפו שם חגיגה ז פ"ז כט חולין כד בכורות י כריתות ו: בנחל סוטה מו. ונגשו גיטין נט: ועל פיהם סנהדרין לד בכורות לה נדה נ: וכל זקני סוטה מו:

פירוש רשב"ם

עד רדתה. עד רדת חומותיה. כדכתיב עד רדת חומותיך הגבוהות והבצורות: (ה) ונגשו הכהנים בני

בעל הטורים

בגי' כראשו של הרוג: (ג) לא עבד בה ולא משכה בעול. (ד) לא יעבד ולא יזרע. הרי ד' שלום לכפר על ד' רוחות

שפתי חכמים

שהכתוב לא גילה רק סוף המדידה ולא ראש המדידה מסתברא דראש המדידה אינה אלא מן החלל: ב לא בשום חובה למדוד מן החלל עד כל עיר ועיר אלא המדידה הוא לידע איזה היא היותר קרובה אל החלל. לפיכך אם היה החלל סמוך לעיר שבודאי אין עיר קרובה הימנה אל החלל אין צריך מדידה: ם ר"ל איתן ל' חוזק וקשה: ע דגמרינן עריפה עריפה מחטאת העוף מה להלן ממול עורף אף כאן

רש"י

ב איזו קרובה: (ד) אל נחל איתן. קשה ם שלא נעבד: וערפו. קוצץ ערפה בקופיץ ע אמר הקב"ה תבא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות ותערף במקום שאינו עושה פירות. ופי' וערפו יסירו ערפה כמו מלת הזמור יסירו הזמורה:

פירוש ע"ט

עֶלְצְטֶע פוּן דִיא ווֶעלְבִּיגֶע שְׁטָאט עֶגְלַת בָּקָר אַקָאלְבּ פוּן רִינְדֶער אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ וָואס מֶען הָאט נָאךְ נִיט גַּארְבֶּט מִיט אִיר אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעֹל וָואס זִיא הָאט נִיט גְצוֹגֶן אִין יָאךְ: (ד) וְהוֹרִידוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא זָאלֶן מַאכְן נִידֶערְן דִיא עֶלְצְטֶע פוּן דִיא ווֶעלְבִּיגֶע שְׁטָאט אֶת הָעֶגְלָה דָאס קַאלְבּ אֶל נַחַל אֵיתָן צוּא דֶעם טָאל וָואס עֶר אִיז הַארְט וָואס עֶר אִיז נִיט גַאקֶערְט גֶוָוארְן אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וָואס מֶען הָאט נָאךְ נִיט גַּאקֶערְט אִין אִים וְלֹא יִזָּרֵעַ אוּנ עֶס אִיז נִיט גְזַייֶעט גֶוָוארְן קֵיין מָאל וְעָרְפוּ שָׁם זָאל מֶען דֶערְטְן אָפּ הַאקְן דֶעם קָאפּ פוּן הִינְטְן אֶת הָעֶגְלָה דָם קַאלְבּ בַּנָּחַל אִין טָאל: (ה) וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי אוּנ זֵיי זָאלְן גֶנֶעהֶנְן דִי כֹּהֲנִים וָואס זֵיי קוּמֶען אַרוֹס פוּן שֵׁבֶט לֵוִי כִּי בָם בָּחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ ווָארוּם אִין זֵיי הָאט גָאט דַיין גָאט אוֹם דֶער ווֵיילְט לְשָׁרְתוֹ צוּ בַּאדִינֶען אִים וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁם יְיָ אוּנ צוּא בֶּענְטְשְׁן מִיט גָאטְס נָאמֶן וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נֶגַע אוּנ דוּרְךְ זֵייעֶר מוֹל זָאל זַיין אַלֶע קְרִיג אוּנ אַלֶע פְּלָאג ווִיא זַייא זָאגְן אַזוֹ מוּז מֶען זַייא פָאלְגֶן: (ו) וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אוּנ אַלֶע עֶלְצְטֶע פוּן דֶער

וְכָרַתָּ וּבָנִיתָ מָצוֹר עַל־הָעִיר
אֲשֶׁר־הִוא עֹשָׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה
עַד רִדְתָּהּ׃ פ כא א כִּי־יִמָּצֵא חָלָל
בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע
מִי הִכָּהוּ׃ ב וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ
וּמָדְדוּ אֶל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת
הֶחָלָל׃ ג וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־
הֶחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא
עגלת

וְתִבְנֵי כַּרְקוֹמִין עַל
קַרְתָּא דִּי הִיא עָבְדָא
עִמָּךְ קְרָבָא עַד
דְּתִכְבְּשִׁנַּהּ׃ א אֲרֵי
יִשְׁתְּכַח קְטִילָא
בְּאַרְעָא דַּי יְיָ אֱלָהָךְ
יָהֵב לָךְ לְמֵירְתַהּ רְמֵי
בְּחַקְלָא לָא אִתְיְדַע מַן
קַטְלֵהּ׃ ב וְיִפְּקוּן סָבָךְ
וְדַיָּנָךְ וְיִמְשְׁחוּן לְקִרְוַיָּא
דִּי סַחֲרָנוּת קְטִילָא׃
ג וּתְהֵי קַרְתָּא דִּקְרִיבָא
לִקְטִילָא וְיִסְּבוּן סָבֵי
קַרְתָּא הַהִיא עֶגְלַת
תּוֹרֵי

ת"א עד רדתה שבת יט. כי ימצא יומא כג סוטה מד מה. לדשה סוטה מה ב"ק פג. לא נודע יומא שם סוטה מז. ויצאו יומא שם סוטה מד מה סנהדרין יד: ולקחו מכות י:

בעל הטורים

ט': (כ) מלחמה עד רדתה. בגי' זהו סף בשבת: (א) כי ימצא חלל. סמך לפרשת מלחמה שבשעת מלחמה דרך למצוא חללים: באדמה. בגי' בגלוי: (ב) ומדדו. ב' דין ואידך ומדדו את תבנית שמודדין מלאכו שהוא עיקר תכונת האדם: אשר. אותיות ראש שמודדין מראשו: אשר סביבות. החלל:

פירוש הרשב"ם

עץ מאכל הרחוק לא תכרות כי אם הקרוב לעיר שמעכב את החיל להתקרב לחומה: אשר תרע. אשר תכיד:

רש"י

בלשון דלמא שמא האדם עץ השדה להכנס בתוך המצור מפניך י להתייסר ביסורי רעב וצמא כאנשי העיר למה תשחיתנו: (כ) עד רדתה. ל' רדוי כ שתהא כפופה לך: (ב) ויצאו זקניך. (סוטה מד. סנהדרין יד) מיוחדים שבזקניך אלו ל סנהדרי גדולה: ומדדו. (סוטה מה) ממקום מ שהחלל שוכב: אל הערים אשר סביבת החלל. לכל צד לידע

שפתי חכמים

מדבר הא כתיב לא תחיה כל נשמה: י ר"ל שמא עץ השדה כאדם כי דרך בני אדם שגרין על עיר כשתופסין א' מאנשי העיר מיסרים אותו ביסורי רעב וצמא כדי שיתירהו אותן שבעיר מפניהם להכנס בתוך המצור ולהתייסר ביסורי רעב וצמא ושמא אתה סבור שגם עץ השדה כך שאם כרתו שאר אילנות יראים מפניך להכנס בתוך המצור כאנשי העיר ומאחר שאינו כן למה תשחיתנו: כ מגזרת רדה בקרב אויביך כי לא יפול על עיר סמוכה על אנשים לשון ירידה אלא המותים: ל פי' מדהל"ל זקני העיר דומיא דולקחו זקני העיר וכתב זקניך משמע המיוחדין שבזקניך והיינו סנהדרין ע"ש בגמ' בסנהדרין (דף יד): מ ואעפ"י

פירוש ע"ט

מָצוֹר עַל הָעִיר אֲשֶׁר הִוא עֹשָׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה און זאָלְסְט בוֹיעֶן בֶּלֶעגֶערוּנְג אוֹיף דֶער שְׁטָאט וָואס זִיא הַאלְט מִיט דִיר מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ בִּיז וַואנֶן זִיא וֶועט זַיין אוּנְטֶער טֶענִיג צוּא דִיר: (א) כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אַז עֶס וֶועט וֶוערְן גֶפוּנֶען אַיין דֶר שְׁלָאגֶענֶר אִין דֶם לַאנְד אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ וָוס גָאט דַיין גָאט וֶועט דִיר גֶעבְּן צוּ יַירְשְׁנֶן זִיא נֹפֵל בַּשָּׂדֶה עֶר אִיז גֶפַאלֶן אִין פֶעלְד לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ עֶס אִיז נִיט דֶער ווּסְט גֶווָארְן וֶוער עֶס הָאט אִים גֶשְׁלָאגְן: (ב) וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ

פירוש ע"ט

און זַייא זָאלְן אַרוֹס גֵיין דִיא בֶּעסְטֶע פוּן דֵיינֶע עֶלְצְטֶע דָאס מֵיינְט מֶען דִי סַנְהֶדְרִין וְשֹׁפְטֶיךָ און דֵיינֶע דַיינִים וּמָדְדוּ און זַיי זָאלְן מֶעסְטְן פוּן דֶעם אָרְט וואוּ דֶער דֶר שְׁלָאגֶענֶר לִיגְט אֶל הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹת הֶחָלָל צוּ דִי שְׁטֶעט וָואס אִיז אַרוּם דֶעם דֶער שְׁלָאגִינֶם מֶען זָאל ווִיסְן וֶועלְכֶע שְׁטָאט אִיז נֶעהֶנְטֶער צוּא אִים: (ג) וְהָיָה הָעִיר הַקְּרוֹבָה וֶועט זַיין דִי שְׁטָאט דִיא וָואס אִיז נָאהֶנְט אֶל הֶחָלָל צוּ דֶעם דֶר שְׁלָאגִינֶם וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר זָאלְן זַייא נֶעמְן דִיא

עלצטע

וַחֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ ס
יט כִּי־תָצוּר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים
לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא־
תַשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן
כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת
כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ
בַּמָּצוֹר׃ כ רַק עֵץ אֲשֶׁר־תֵּדַע כִּי
לֹא־עֵץ מַאֲכָל הוּא אֹתוֹ תַשְׁחִית
וכרת

וּתְחוֹבוּן קֳדָם
אֱלָהֲכוֹן׃ יט אֲרֵי תְצוּר
לְקַרְתָּא יוֹמִין סַגִּיאִין
לְאַגָּחָא עֲלַהּ לְמִכְבְּשַׁהּ
לָא תְחַבֵּל יָת אִילָנַהּ
לַאֲרָמָא עֲלוֹהִי נַרְזְנָא
אֲרֵי מִנֵּהּ תֵּיכוּל וְיָתֵהּ
לָא תְקוּץ אֲרֵי לָא
כַאֲנָשָׁא אִילַן חַקְלָא
לְמֵעַל מִקֳּדָמָךְ בִּצְיָרָא׃
כ לְחוֹד אִילָן דְּתִדַּע
אֲרֵי לָא אִילָן דְּמֵיכַל
הוּא יָתֵהּ תְּחַבֵּל וּתְקוּץ
ותבני

ת"א לא תשחית סנהדרין ק. כי ממנו תאכל ו. מכות כב. כי האדם תענית ז. רק עץ ב"ק צא. אותו תשחית שם.

פירוש רשב"ם

תקרא להם לשלום כמו שפירשתי לך בשאר אומות. אבל אם יבואו אליך מדעתם להיות עבדיך קודם שתלך עליהם כמו הגבעונים יכול אתה להחיותם: (יט) כי תצור אל עיר ימים רבים. ותצטרך לחתוך אילנות לבנות צרים דיק וסוללות: כי ממנו תאכל. שהרי צריכים לך למאכל לאחר שתתפוש העיר ותהיה שלך: ואותו לא תכרות. אותו עץ מאכל שאינו חוזק ומבצר לאנשי העיר כגון הרחוקים אותם לא תכרות: כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור. כל כי שאחר לא מתפרש אלא אותו לא תכרות אלא עץ השדה לבא האדם מפניך במצור אותו תכרות. הם הקרובים לעיר שנסתרים בהם אנשי העיר הבורחים מפניך ובאים בתוך העיר כדכתיב ותבא העיר במצור. כי האדם אלא האדם. עץ השדה אלא עץ השדה האדם לבא מפניך במצור שגורם את האדם לבא מפניך במצור: (כ) רק עץ אשר תדע וגו'. אילן סרק בין קרוב לעיר בין רחוק מעיר תשחית לבנות מצור אבל

שפתי חכמים

שפתח בשלום כמו גם אתה רבאי לקבלם. רא"ם. א"נ י"ל דהפי' אם עשו תשובה ונתגיירו ס"ה בלא יקבלם דלמא משום יראה נתגיירו ולא עשו תשובה גמורה קמ"ל: ח וא"ת וכא לא הוזכר שבת בקרא וכמו שהקשה הרא"ם וי"ל דסוה"ל ולמדו מכאן שצריך לפתוח להם בשלום ג' ימים ואם היו צרין על ערי עובדי אלילים פחות מג' ימים קודם לשבת א"כ הייתי צריך לפתוח בשלום גם בשבת ויקרא קריא ממילא הפך תנאי שמים מותרין והפליג הקורים בשבת ופתיחת שלום הפך שלו. לכך אין צרין פחות מג' ימים קודם שבת כדי שפתיחת שלום לא יהא בשבת ואפשר שגם הרא"ם כוון לזה במה שכתב ובמה י"ל משום דבעי למפתח להו לשלום וצריך ג' ימים לקרות לעובדי אלילים עלם ביניהם כדי לשביע להם: ט מדכתיב להתפשה משמע שלא בא אלא לתפוש הגלמא במלחמת רשות דאי במלחמת א"י כתוב

רש"י

(יט) ימים. שנים: רבים. שלשה. (שם שבת יט) מכאן אמרו אין צרין על עיירות של נכרים פחות מג' ימים קודם לשבת. ולמד שפותח בשלום שנים או ג' ימים. וכן הוא אומר (שמואל ב א) וישב דוד בצקלג ימים שנים. ובמלחמת הרשות הכתוב מדבר (ספרי): כי האדם עץ השדה. הרי כי משמש

פירוש ע"ט

צו דינע'ע עבודת כוכבים וְחַטָּאתֶם לַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם
אונ איר וועט זיין זינדיג צו אייער גאט:
(יט) כִּי תָצוּר אֶל עִיר יָמִים רַבִּים אז דוא וועסט
בלעגרן צו אשטאט פיל טעג לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ צו
מלחמה האלטן אויף איר לְתָפְשָׂהּ צוא בצווינגן
זיא לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ זאלסטו ניט פר דארבן
אירע ביימר לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן צוא פאר שטוסן
אויף איר איין האק כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל ווארום פון

פירוש ע"ט

איר וועסטו עסן וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת בדארפסטו
איר ניט פר שנייטן כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה טאמר
איז דער בוים אזו וויא אמענטש לָבֹא מִפָּנֶיךָ
בַּמָּצוֹר צו קומן פון פאר דיר אין בלעגרונג:
(כ) רַק עֵץ אֲשֶׁר תֵּדַע כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל הוּא נאר אזו
אבוים וואס דוא וועסט וויסן אז אויף אים
וואקסט ניט קיין עסן נארג אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ
אים זאלסטו פר דארבן אונ פר שנייטן וּבָנִיתָ

מצור

לְךָ וְאָכַלְתָּ אֶת־שְׁלַל אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר
נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ׃ טו כֵּן תַּעֲשֶׂה
לְכָל־הֶעָרִים הָרְחֹקֹת מִמְּךָ מְאֹד
אֲשֶׁר לֹא־מֵעָרֵי הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה
הֵנָּה׃ טז רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה
לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה׃ יז כִּי־הַחֲרֵם
תַּחֲרִימֵם הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי הַכְּנַעֲנִי
וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ יח לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־
יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל
תּוֹעֲבֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם

וחטאתם

ת״א לא תחיה סוטה ג סנהדרין פו . למען אשר סוטה לה.

תָּבוֹז לָךְ וְתֵיכוּל יָת
עֲדָאָה דְסָנְאָךְ דִּי יְהַב
יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ׃ טו כֵּן
תַּעְבֵּד לְכָל קִרְוַיָּא דִּי
רְחִיקִין מִנָּךְ לַחֲדָא דִּי
לָא מִקִּרְוֵי עַמְמַיָּא
הָאִלֵּין אִנּוּן׃ טז לְחוֹד
מִקִּרְוֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין
דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ
אַחְסָנָא לָא תְקַיֵּם כָּל
נַשְׁמְתָא׃ יז אֲרֵי גַמָּרָא
תְגַמְּרִנּוּן חִתָּאֵי וֶאֱמֹרָאֵי
כְּנַעֲנָאֵי וּפְרִזָּאֵי חִוָּאֵי
וִיבוּסָאֵי כְּמָא דִי פַקְּדָךְ
יְיָ אֱלָהָךְ׃ יח בְּדִיל דִּי
לָא יַלְּפוּן יָתְכוֹן לְמֶעְבַּד
כְּכֹל תּוֹעֲבָתְהוֹן דִּי
עֲבָדוּ לְטַעֲוָתְהוֹן

ותחובון

פירוש רשב״ם

אבל אין זכרון לראשונים שאין הילד דומה למוליד : (טו) לא תחיה כל נשמה. כשתבא להלחם עליהם לא

רש״י

והכית את כל זכורה בגדולים : (יז) כאשר צוך. לרבות את ז הגרגשי : (יח) למען אשר לא ילמדו. הא אם עשו תשובה והתגיירו ז אתה רשאי לקבלם :

שפתי חכמים

לכך ולרת עליה : ז ר״ל דו׳ אומות שנזכרו בקרא אבל גרגשי לא נזכר וכאשר צוך מרבה גרגשי (מהר״ן) ומה שלא נזכרו בפירוש מפני שלא נתקיים בו החרם התרימם וגו׳ כי הגרגשי עמד ופנה מהם כמו שפי׳ רש״י בפרשת כי תבא ומ״מ הוצרך לרבות אותו שמ״מ הוא בכלל לא תחיה כל נשמה ואם נמצא מהם בתוך השבעה אומות שגם הם כמותם : ז וא״ת כיון שעשו תשובה ונתגיירו פשיטא דמותר לקבלם ומה קמ״ל. וי״ל דהא קמ״ל דאע״פ שלא קבלו עליהם רק

פירוש ע״ט

דֶעם זַאךְ רוּבּ מֶעגְסְטוּ דִיר רוֹבְּן וְאָכַלְתָּ אֶת
שְׁלַל אֹיְבֶיךָ אוּנ דוּא זָאלְסְט עֶסִין דֶעם זַאךְ
רוּבּ פוּן דַיינֶע פַיינְד אֲשֶׁר נָתַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָךְ ווָאס
גָאט דַיין גָאט הָאט דִיר גְגֶעבְּן : (טו) כֵּן תַּעֲשֶׂה
לְכָל הֶעָרִים הָרְחוֹקוֹת מִמְּךָ מְאוֹד אַזוֹ זָאלְסְטוּ טָאן
צוּ דִיא שְׁטֶעט ווָאס זַיי זֶענֶן זַייעֶר ווַייט פוּן
דִיר אֲשֶׁר לֹא מֵעָרֵי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה הֵנָּה ווָאס זַיי זֶענֶן
נִיט פוּן דִי דָאזִיגֶע כְּנַעֲנִים פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל :
(טז) רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה נָאר פוּן דִי שְׁטֶעט
דִי דָאזִיגֶע כְּנַעֲנִים אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ
נַחֲלָה ווָאס גָאט דַיין גָאט ווֶעט דִיר גֶעבְּן
אַיין יְרוּשָׁה לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה זָאלְסְטוּ נִיט
לָאזְן לֶעבְּן אֲפִילוּ אַיין נְשָׁמָה : (יז) כִּי הַחֲרֵם
נָאר פַר ווִיסְטְן תַּחֲרִימֵם דוּ זָאלְסְט פַר ווִיסְטְן
זֵייא הַחִתִּי וְהָאֱמוֹרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי כַּאֲשֶׁר
צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אַזוֹ ווִי גָאט דַיין גָאט הָאט דִיר
גְבָאטְן : (יח) לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם דָרוּם כְּדֵי
זֵייא זָאלְן אַייךְ נִיט לֶערְנֶן לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבוֹתָם
צוּ טָאן אַזוֹ ווִיא אַלֶע זֵייעֶרֶע אוּם ווִירְדִיגֶע
זַאכְן אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם ווָאס זֵייא הָאבְּן גְטָאן

וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם׃ יא וְהָיָה אִם־
שָׁלוֹם תַּעַנְךָ וּפָתְחָה לָךְ וְהָיָה כָּל־
הָעָם הַנִּמְצָא־בָהּ יִהְיוּ לְךָ לָמַס
וַעֲבָדוּךָ׃ יב וְאִם־לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ
וְעָשְׂתָה עִמְּךָ מִלְחָמָה וְצַרְתָּ
עָלֶיהָ׃ יג וּנְתָנָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ
וְהִכִּיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ לְפִי־חָרֶב׃
יד רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל
אֲשֶׁר יִהְיֶה בָעִיר כָּל־שְׁלָלָהּ תָּבֹז
לָךְ

אונקלוס

לַאֲנָחָא קְרָבָא עֲלַהּ
וְתִקְרֵי לַהּ מִלִּין דִּשְׁלָם׃
יא וִיהֵי אִם שְׁלָם
תַּעַנְנָךְ וְתִפְתַּח לָךְ
וִיהֵי כָּל עַמָּא דְּיִשְׁתְּכַח
בַּהּ יְהוֹן לָךְ לְמַסְּקֵי
מִסִּין וְיִפְלְחֻנָּךְ׃ יב וְאִם
לָא תַשְׁלֵם עִמָּךְ וְתַעְבֵּד
עִמָּךְ קְרָב וּתְצוּר עֲלַהּ׃
יג וְיִמְסְרִנַּהּ יְיָ אֱלָהָךְ
בִּידָךְ וְתִמְחֵי יָת כָּל
דְּכוּרַהּ לְפִתְגַם דְּחָרֶב׃
יד לְחוֹד נְשַׁיָּא וְטַפְלָא
וּבְעִירָא וְכֹל דִּי יְהֵי
בְקַרְתָּא כָּל עֲדָאַהּ
תבוז

שפתי חכמים

פיתה חוזר פ"א דיב פיתה כלא תוא ומתרץ דה"ק פן ימות במלחמה וכו׳ : ג דעת רש"י כל מי בינוס בא לידי נפילה שנאמר וינוסו אנשי ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים בהרי הגלבוע וכן סוא בסוטה : ד וא"ת ל"ל קרא פיסוק ליה מריבוי והכית שביו לרבות כנענים שבתוכה כדפירש רש"י לקמן וי"ל דאי מהתם ה"א דוקא כשנמצאו בעיר שלא השלימה מחויבים להכות את כל הזכרים שבתוכה שקל הכתוב בכנענים שבתוכה שאין ניצולים עם הנשים והטף מאחר שהאנשים שהם עיקר עובדי ע"א נהרגו אבל כשנמצאו בעיר שהשלימה שכולן ניצולין האנשים והנשים והטף אימא הכנענים שבתוכה נידונים כאלו הם בעירם קמ"ל ואי מהכא ה"א דוקא כשנמצא בעיר של שאר אומות שהשלימה שהם כפופים תחת ידינו הקל בהם הכתוב גם בכנענים שבתוכה אבל כשנמצא בעיר של שאר אומות שלא השלימה שאנשיהם הם בהריגה אימא יהיו הכנענים שבתוכה ג"כ בהריגה כאלו היו בעירם קמ"ל. עכ"ל הרא"ם עיין לקמן מה שכתבתי על זה : ה ה"ק ואם לא תשלים עמך סופה שתעשה עמך מלחמה

רשי

בני אדם עומדים בקצה המערכה לזקוף את הנופלים ולחזקם בדברים טובו אל המלחמה ולא תנוסו שתחלת ג נפילה ניסה : (י) כי תקרב אל עיר. במלחמת הרשות הכתוב מדבר כמו שמפורש בענין כן תעשה לכל הערים הרחוקות וגו׳ : (יא) כל העם הנמצא בה. (ספרי) אפילו אתה מוצא בה משבעה אומות ד שנצטוית להחרימם אתה רשאי לקיימם : למס ועבדוך. (שם) עד שיקבלו עליהם מסים ושעבוד: (יב) ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה. הכתוב מבשרך שאם לא תשלים עמך סופה להלחם בך ה אם תניחנה ותלך : וצרת עליה. אף להרעיבה ולהצמיאה ולהמיתה מיתת תחלואים : (יג) ונתנה ה׳ אלהיך בידך. אם עשית כל האמור בענין סוף שה׳ נותנה בידך : (יד) והטף. אף טף של זכרים ומה אני מקיים

פירוש ע"ט

פון אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל צוא מִלְחָמָה הַאלְטְן אוֹיף אִיר וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם זָאלְסְטוּ רוּפְן צוּ אִיר צוּ שָׁלוֹם : (יא) וְהָיָה אִם שָׁלוֹם תַּעַנְךָ אוּנ עֶס וֶועט זַיין אוֹב זִיא וֶועט דִיר עֶנְטְפֶערְן שָׁלוֹם וּפָתְחָה לָךְ אוּנ זִי וֶועט דִיר עֶפֶענְן דִי טוֹיעֶרְן יִהְיֶה כָּל הָעָם הַנִּמְצָא בָהּ אוּנ עֶס זָאל זַיין גָאר דָאס פָאלְק וָואס וֶועט וֶוערְן גְפוּנֶן אִין דֶר שְׁטָאט יִהְיוּ לְךָ לָמַס זָאלְן זֵיי זַיין צוּ דִיר צוּא מַס וַעֲבָדוּךָ אוּנ זֵיי זָאלְן דִינֶן דִיךְ : (יב) וְאִם לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ אוּנ אוֹב זִיא וֶועט נִיט שָׁלוֹם מַאכְן מִיט דִיר וְעָשְׂתָה עִמְּךָ מִלְחָמָה אוּנ זִי וֶועט מַאכְן מִיט דִיר אַיין מִלְחָמָה וְצַרְתָּ עָלֶיהָ אוּנ דוּ זָאלְסְט בַּאלֶעגֶרְן אוֹיף אִיר : (יג) וּנְתָנָהּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ אוּנ גָאט דַיין גָאט וֶועט גֶעבְּן זִי אִין דַיין הַאנְד וְהִכִּיתָ אֶת כָּל זְכוּרָהּ לְפִי חָרֶב אוּנ דוּ זָאלְסְט שְׁלָאגְן אַלֶע אִירֶע זְכָרִים צוּ שַׁארְפְן שְׁוֶוערְד : (יד) רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף נָאר דִי וַוייבֶּר אוּנ דִיא קְלֵיינֶע קִינְדֶר וְהַבְּהֵמָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה בָעִיר אוּנ אַלְדִינְג וָואס וֶועט זַיין אִין שְׁטָאט אֲפִילוּ דִי קְלֵיינֶע זְכָרִים כָּל שְׁלָלָהּ תָּבוֹז לָךְ גָאר

דעם

ח וְיָסְפ֣וּ הַשֹּֽׁטְרִים֮ לְדַבֵּ֣ר אֶל־הָעָם֒
וְאָמְר֗וּ מִי־הָאִ֤ישׁ הַיָּרֵא֙ וְרַ֣ךְ הַלֵּבָ֔ב
יֵלֵ֖ךְ וְיָשֹׁ֣ב לְבֵית֑וֹ וְלֹ֥א יִמַּ֛ס אֶת־
לְבַ֥ב אֶחָ֖יו כִּלְבָבֽוֹ׃ ט וְהָיָ֛ה כְּכַלֹּ֥ת
הַשֹּֽׁטְרִ֖ים לְדַבֵּ֣ר אֶל־הָעָ֑ם וּפָֽקְד֛וּ
שָׂרֵ֥י צְבָא֖וֹת בְּרֹ֥אשׁ הָעָֽם׃ ס שביעי
י כִּֽי־תִקְרַ֣ב אֶל־עִ֔יר לְהִלָּחֵ֖ם עָלֶ֑יהָ
וקראת

אונקלוס

יִסְבִּנַּהּ: ח וְיוֹסְפוּן
סָרְכַיָּא לְמַלָּלָא עִם
עַמָּא וְיֵימְרוּן מַן גַּבְרָא
דְּדָחֵיל וּתְבִיר לִבָּא יְהָךְ
וִיתוּב לְבֵיתֵהּ וְלָא
יִתְבַּר יָת לִבָּא דַאֲחוֹהִי
כְּלִבֵּהּ: ט וִיהֵי כַּד
יְשֵׁיצוּן סָרְכַיָּא לְמַלָּלָא
עִם עַמָּא וְיִמַנּוּן רַבָּנֵי
חֵילָא בְּרֵישׁ עַמָּא:
י אֲרֵי תִקְרַב לְקַרְתָּא
לְאַגָּחָא

ת״א ויספו סוטה מג מד: מי. סה״ש שם מד. ורך הלבב סוטה מג: ולא ימס סוטה מ. וסיב שם.

בעל הטורים

מי הלא למלחמה לומר מתוסרי. אבל אין יוצאין למלחמה: (ח) הירא. ב׳ במסורה הירא ורך הלבב הירא את דבר ס׳ זהו שאמרו הירא מעבירות שבידו כדכתיב הירא את דבר

פירוש רשב״ם

כולם כמששת ימי בראשית אבל מורת ויגיעה הוא להוכיד כולם. ולא יוכל איש לדבר ולא תוכל אזן משמוע אם יספרו לו אלא זה הכלל אין כל חדש ולכולם יש זכרון

רש״י

הוא שימות: (ח) ויספו השטרים. (סוטה מג) למה נאמר כאן ויספו מוסיפין זה על דברי הכהן שהכהן מדבר ומשמיע מן שמע ישראל עד להושיע אתכם ומי האיש ובני ובלשי כהן מדבר ושוטר משמיע אחר שוטר מדבר ושוטר משמיע: הירא ורך הלבב. רבי עקיבא אומר כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה רבי יוסי הגלילי אומר הירא מעבירות שבידו ב ולכך תלתה לו תורה לחזור על בית וכרם ואשה לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם שלא יבינו שהם בעלי עבירה והרואהו חוזר אומר שמא בנה בית או נטע כרם או ארס אשה: (ט) שרי צבאות. שמעמידין זקפין מלפניהם ומלאחריהם וכשילין של ברזל בידיהם וכל מי שרולה לחזור הרבות בידו לקפח את שוקיו. זקפין.

שפתי חכמים

פירש״י פן ימות במלחמה בסוף לא כסדר הכתוב נקרא משום דאליבא דר״י הגלילי מפרש. גבם מסרי״ן וסוא כעין מה שפירש הרא״ם: ב ר״ל ר״י הגלילי סבר אין מיתה בלא חטא ולכן אם אין עבירות בידו מה לו לירא מפני המלחמה אלא ודאי שירא מעבירות שבידו ועכשיו קשה לרש״י כיון דאין מיתה בלא חטא א״כ למה אמר וגזר קרא לחזור על בית וכרם ואשה אי אין שום עבירות גם על בית וכרם ואשה אינן חוזרין לדברי ר״י הגלילי ומתרץ דודאי אין בידם עבירות ומה שגזרה התורה שיחזרו כדי לכסות על החוזרין בשביל עבירות שבידם וכו׳ ותו קשה לרש״י לר״י הגלילי דאמר דלכך חוזר על בית וכרם ואשה כדי לכסות על החוזרין א״כ למה כתיב בכל אחד פן ימות במלחמה משמע בשביל

פירוש ע״ם

איין אנדרד מאן וועט זיא נעמן: (ח) וְיָסְפוּ הַשּׁוֹטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם אונ דיא שַׁמָשִׁים זאלן מערן צו ריידן צום פאלק וְאָמְרוּ אונ זיי זאלן זאגן מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב ווער איז דער מענטש וואס פארכט זיך אונ ער האט אווייך הארץ ער קען ניט זעהן קיין בלוזע שווערד רש״י שרייבט מען מיינט אזו אמענטש וואס ער פארכט זיך פר זיינע עבירות יֵלֵךְ וְיָשׁוֹב לְבֵיתוֹ זאל ער גיין אונ זאל זיך אום קערן צו זיין הויז וְלֹא יִמַּס אֶת לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ אונ ער זאל ניט מאכן צו גיין זיינע ברידערס הערצר אזו וויא זיין הארץ: (ט) וְהָיָה כְּכַלּוֹת הַשּׁוֹטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם אונ עס וועט זיין אז די שמשים וועלן פר ענדן צוא ריידן צום פאלק וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם אונ זיי זאלן בפעלן הייבט הארן פארן פאלק זיי זאלן זעהן ווערבער גם וועט וועלן דר נאך אנטלופן זאלן זיי ניט לאזן אונ זאלן זייא מחזק זיין מיט רייד אונ זאלן זאגן קערט ווידר צו דער מלחמה אונ אנטלופט ניט ווארום דם אנטלופן איז תחלת מפלה: (י) כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ אז דוא וועסט גנעהנן צו איין שטאט וואס איז ניט

פון

חֲנָכוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת
בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ׃ וּמִי־
הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ
יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת
בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יְחַלְּלֶנּוּ׃
ז וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא
לְקָחָהּ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת
בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּה׃

ויספו

חָנְכֵהּ יְהַךְ וִיתוּב
לְבֵיתֵהּ דִּילְמָא יִתְקְטֵיל
בִּקְרָבָא וּגְבַר אָחֳרָן
יַחְנְכִנֵּהּ׃ ו וּמַן גַּבְרָא
דִּי נְצִיב כַּרְמָא וְלָא
אַחֲלֵהּ יְהַךְ וִיתוּב
לְבֵיתֵהּ דִּילְמָא יִתְקְטֵיל
בִּקְרָבָא וּגְבַר אָחֳרָן
יְחַלְּנֵהּ׃ ז וּמַן גַּבְרָא
דִּי אֲרַס אִתְּתָא וְלָא
נְסַבַהּ יְהַךְ וִיתוּב
לְבֵיתֵהּ דִּילְמָא יִתְקְטֵיל
בִּקְרָבָא וּגְבַר אָחֳרָן

יסבנה

ת״א חנכו שם פג. ומי האיש שם עג פד. ומי האיש שם. פן ימות קידושין יג.

פירוש רשב״ם

ראשונים: (ה) ילך וישוב לביתו. אם ירך לבבו וירא מזלו פן ימות במלחמה וגר׳ שיש נותן אל לבו כשהולך למלחמה ודואג שמא אין לי מזל לחנך את ביתי או את אשתי או את כרמי ולכך גרם מזלי ללכת עתה למלחמה ומתוך כך ירא למות ושלשה מעשים הזכיר בית אשה וכרם. ולבסוף כולל כל הדברים מי האיש הירא ורך הלבב בין באלו שאמרנו בין בדברים אחרים. וכן בקהלת מונה שלשה דברים והוזר וכולל מה יתרון לאדם הלא גרוע הוא מכל דבר שהרי דור הולך ודור אחר בא שאין הבנים בדכות אבות. ואין זה זכרון. אבל והארץ לעולם עומדת כמו בששת ימי בראשית וכן השמש וחוזר וכולל כל הדברים יגיעים. כל מעשה העולם כך הם

שפתי חכמים

שייך על שקב״ה למימר שהולך עמהם דהא מלא כל העולם כבודו ל״ם זה מחנה וכו׳: ת דאם לא כן מאי נפקא מיניה אם יחנכנו הוא או אחר: א ר״ל דודאי חוזר כדי לכסות וכו׳ ואי אמר לו הכהן שיחזור והוא אינו חוזר נמצא שעובר על דברי כהן ובודאי הוא שימות במלחמה בשביל עבירה זו אלמלא אימא לך אין מיתה בלא חטא. ובזה מסורן למה

רש״י

ואיש אחר יחנכנו. ודבר של עגמת נפש הוא זה: (ו) ולא חללו. לא פדאו בשנה הרביעית שהפירות טעונין לאכלן בירושלים או לחללן בדמים ולאכול הדמים בירושלים: פן ימות במלחמה. ישוב פן ימות שאם לא ישמע לדברי הכהן א כדאי

פירוש ע״ם

וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ זאָל עֶר גֵיין אוּנ זאָל זִיךְ אוּם קֶערְן צוּ זַיין הוֹז פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה טָאמֶר וֶועט עֶר שְׁטַארְבְּן אִין דֶר מִלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ אוּנ אַיין אַנְדֶרֶר מֶענְטְשׁ וֶועט עֶס בַּגֵייעֶן אוּנ דָאס אִיז אַגְרוֹס עַגְמַת נֶפֶשׁ: (ו) וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם אוּנ וֶוער אִיז דֶער מֶענְטְשׁ וָואס עֶר הָאט גְּפְלַאנְצְט אַיין וַויין גָארְטְן וְלֹא חִלְּלוֹ אוּנ הָאט אִים נִיט אוּם גְלֵייזְט. רש״י שְׁרַייבְּט דֶער דִין אִיז אַז אַיינֶר פְלַאנְצְט אַיין וַויין גָארְטְן דָאס פֶערְדֶע יָאר מוּז עֶר פִירְן דִי פֵּירוֹת קַיין יְרוּשָׁלַיִם אָדֶר עֶר מוּז אוּם לֵייזְן מִיט גֶעלְט דִי פֵּירוֹת אוּנ פִירְן דָם גֶעלְט קַיין יְרוּשָׁלַיִם יֵלֵךְ וְיָשׁוֹב לְבֵיתוֹ זאָל עֶר גֵיין אוּנ זאָל זִיךְ אוּם קֶערְן צוּ זַיין הוֹז פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה טָאמֶר וֶועט עֶר שְׁטַארְבְּן אִין דֶר מִלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יְחַלְּלֶנּוּ אוּנ אַיין אַנְדֶרֶר מֶענְטְשׁ וֶועט אִים לֵייזְן: (ז) וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה אוּנ וֶוער אִיז דֶר מֶענְטְשׁ וָואס עֶר הָאט מְקַדֵּשׁ גְוֶוען אַיין אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ אוּנ עֶר הָאט זִי נָאךְ נִיט גְנוּמֶן עֶר אִיז מִיט אִיר נִיט גְגַאנְגֶן אוּנְטֶער דֶער חוּפָּה יֵלֵךְ וְיָשׁוּב לְבֵיתוֹ זאָל עֶר גֵיין אוּנ זאָל זִיךְ אוּם קֶערְן צוּא זַיין הוֹז פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה טָאמֶר וֶועט עֶר שְׁטַארְבְּן אִין דֶער מִלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּה אוּנ

איין

אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל־
אֹיְבֵיכֶם אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל־
תִּירְאוּ וְאַל־תַּחְפְּזוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ
מִפְּנֵיהֶם: ד כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ
עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם
לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: ה וְדִבְּרוּ
הַשֹּׁטְרִים אֶל־הָעָם לֵאמֹר מִי־
הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת־חָדָשׁ וְלֹא
חנכו

יִשְׂרָאֵל אַתּוּן קְרִיבִין
יוֹמָא דֵין לַאֲגָחָא קְרָבָא
עַל בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן לָא
יְזוּעַ לִבְּכוֹן לָא תִדְחֲלוּן
וְלָא תִתְבַּהֲתוּן וְלָא
תִתַּבְרוּן מִקֳּדָמֵיהוֹן:
ד אֲרֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן
דִּמְדַבַּר קֳדָמֵיכוֹן
לַאֲגָחָא לְכוֹן קְרָב עִם
בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן לְמִפְרַק
יָתְכוֹן: ה וִימַלְּלוּן
סָרְכַיָּא קֳדָם עַמָּא
לְמֵימַר מַן גַּבְרָא דִּי
בְנָא בֵיתָא חַדְתָּא וְלָא
חנכה

ת"א אל ירך לבבכם שם. כי כ' שם. ודברו שם מג. לאמר מי שם. פג מד. ולא

רש"י

איביכם. אין אלו אחיכם שאם תפלו בידם אינם מרחמים עליכם צ אין זו כמלחמת יהודה עם ישראל שנאמר (ד"ה ב כח) ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערומיהם הלבישו מן השלל וילבישום וינעילום ויאכילום וישקום ויסוכום וינהלום בחמורים לכל כושל ויביאום ירחו עיר התמרים אצל אחיהם וישובו שומרון. אלא על אויביכם אתם הולכים לפיכך התחזקו למלחמה: אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו. (סוטה מב) ארבע אזהרות כנגד ארבעה דברים שמלכי האומות עושים מגיפים בתריסיהם ק כדי להקישן זה לזה כדי להשמיע קול שיחפזו אלו שכנגדם וינוסו ורומסים בסוסים ומצהילין אותם להשמיע קול שעטת פרסות סוסיהם וצווחין בקולם ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול: אל ירך לבבכם. מצהלות ר סוסים: אל תיראו. מהגפת התריסין: ואל תחפזו. מקול הקרנות: ואל תערצו. מקול הצווחה: (ד) כי ה' אלהיכם וגו'. הם באים בנצחונו של בשר ודם ואתם באים בנצחונו של מקום פלשתים באו בנצחונו של גלית ומה היה סופו נפל ונפלו עמו: ההלך עמכם. זה ש מחנה הארון: (ה) ולא חנכו. לא דר בו. חנוך לשון התחלה:

שפתי חכמים

צ דאל"כ הא ככר כתיב כי תצא למלחמה על אויביך: ק פי' מדביקים תריסיהם זה לזה כדי שינקשו התריסים זה לזה וישמיעו קול: ר פי' צעקת סוסים קורין צהלה: ש דאין

פירוש ע"ט

דֶר כֹּהֵן הָאט צוּ זֵייא אַזוֹ גְזָאגְט אִין דֶם זְכוּת אַז אִיר זָאגְט עֶרִינְצְט שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וֶועט אַייךְ גָאט הֶעלְפְן אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה אִיר טוּט גְנֶעהְנְן הַיינְט צוּ דֶר מִלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם אוֹף אַייעֶרֶע פַיינְד. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט צוּ זֵייא אַזוֹ גְזָאגְט אִיר זָאלְט וִויסְן אַז זֵייא זֶענֶען נִיט אַייעֶרֶע בְּרִידֶר נָאר אַייעֶרֶע פַיינְד אַז אִיר וֶועט פַאלְן אִין זֵייעֶרִי הֶענְט וֶועלְן זֵייא אוֹף אַייךְ קֵיין רַחֲמָנוּת נִיט הָאבְּן דְרוּם זָאג אִיךְ אַייךְ אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם עֶס זָאל נִיט זַיין וַויךְ אַייעֶר הַארְץ אַל תִּירְאוּ אִיר זָאלְט זִיךְ נִיט פָארְכְטְן וְאַל תַּחְפְּזוּ אוּנ אִיר זָאלְט נִיט אֵיילְן וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם אוּנ אִיר זָאלְט זִיךְ נִיט צוּ בְּרֶעכְן פַר זֵייא: (ד) כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַהוֹלֵךְ עִמָּכֶם וָוארוּם גָאט אַייעֶר גָאט וָואס עֶר גֵייט מִיט אַייךְ לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אֹיְבֵיכֶם צוּ מִלְחָמָה הַאלְטְן פוּן אַייעֶרְט וֶועגְן מִיט אַייעֶרֶע פַיינְד לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם צוּא הֶעלְפְן אַייךְ: (ה) וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים אֶל הָעָם אוּנ דִי שַׁמָשִׁים זָאלְן רֵיידְן צוּ דֶעם פָאלְק לֵאמֹר צוּא זָאגְן מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ וֶוער אִיז דֶער מֶענְטְשׁ וָואס עֶר הָט זִיךְ גְבּוֹיעֶט אַיין נַייעֶע שְׁטוּבּ וְלֹא חֲנָכוֹ אוּנ עֶר הָאט נָאךְ נִיט מְחַנֵךְ גְוֶועְן כְּלוֹמַר עֶר הָאט נָאךְ דְרִינֶען נִיט גְוואוֹנְט

וישוב

אֹיְבֶךָ וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב עַם רַב
מִמְּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ ב וְהָיָה כְּקָרָבְכֶם אֶל־
הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל־
הָעָם׃ ג וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל
אתם

קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ
וְתֶחֱזֵי סוּסָוָן וּרְתִיכִין
עַם סַגִּי מִנָּךְ לָא תִדְחַל
מִנְּהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ
מֵימְרֵהּ בְּסַעְדָךְ
דְאַסְּקָךְ מֵאַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ ב וִיהֵי
כְּמִקְרַבְכוֹן לַאֲגָחָא
קְרָבָא וְיִתְקְרֵיב כַּהֲנָא
וִימַלֵּל עִם עַמָּא׃
ג וְיֵימַר לְהוֹן שְׁמַע
ישראל

ת"א והיה כקרבכם סוטה מב ג. ודבר אל שם ב. ואמר שם

רש"י

ולדק כל תניחני לעוסקי: על איבך. י יהיו בעיניך כאויבים אל תרחם עליהם כ כי לא ירחמו עליך: סוס ורכב. בעיני כולם כסוס א' וכן הוא אומר (שופטים ו) והכית את מדין כאיש אחד וכן הוא אומר (שמות טו) כי בא ל סוס פרעה: עם רב ממך. בעיניך הוא רב מ אבל בעיני אינו רב: (ב) בקרבכם אל המלחמה. סמוך לצאתכם נ מן הספר מגבול ארצכם: ונגש הכהן. (סוטה מב) המשוח לכך והוא הנקרא ם משוח מלחמה: ודבר אל העם. (שם) בלשון ע הקדש: (ג) שמע ישראל. (שם) אפילו אין בכם זכות אלא קריאת שמע פ בלבד כדאי אתם שיושיע אתכם: על

שפתי חכמים

שראשון: י דאל"כ ל"ל למכתב על אויביך ודאי אם יצאו למלחמה לא יצאו על אוהבים: כ וא"ת והא זה בהדיא כתיב בסמוך והכית את כל זכורה לפי חרב וע"ק למה כתיב אחריו רק הנשים והטף וגו' וכאן משמע שלא ירחמו כלל עליהם וי"ל דלקמן איירי שלא בשעת מלחמה פנים אל פנים אלא במלחמת העיר קמיירי תדע דכתיב ונתנה ה' אלהיך בידך לכן כתיב נמי רק הנשים והטף וכאן איירי בשעת מלחמה פנים אל פנים שלא ירחם עליהם כלל: ל והא דלא הביא רש"י הפסוק כל סוס פרעה הקודם לו י"ל מ"מ לא הביא הקרא דלעיל משום דכתיב כל סוס וכל רכבו הוא וכאלו כתיב כל סוס וסוס של פרעה לכן הביא קרא כי בא סוס דלא יכול לפרשו כן (נח"י) נ"ל שהוא ט"ס שבספרי מביא פסוק סוס ורוכבו רמה בים: מ ר"ל הא כתיב סוס ורכב משמע שכולם בעיני הקב"ה כסוס אחד ואחריו כתיב עם רב ומתרץ בעיניך כו': נ ר"ל דהיה לו לכתוב והיה כי תצא למלחמה ל"פ סמוך כו' וה"ל מ"ל דפי' סמוך לספר הוא דאמא בקרבתם למלחמה ממש הוא י"ל דהא כתיב בסמוך שמע ישראל וגו' א"כ משמע שכבר אמור מה"ל והיה בקרבכם וגו' אלא סמוך לספר הכהן מהנה עליהם כל ההגאים ועיין בסוטה (דף מב): ם מדכתיב אחריו ודברו השוטרים מקיש כהן לשוטרים מה שוטרים יש להן מי שממונה עליהם דהיינו דיינים אף כהן יש לו מי שממונה עליו דהיינו כהן גדול דכ"ג חשוב ממנו: ע מדכתיב הכא ודבר אל העם ולהלן בפ' יתרו כתיב משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלשון הקודש דהיינו עשרת הדברות אף ודבר אל העם בלשון הקודש. סוטה פ' משוח מלחמה. א"נ כתיב גבי יוסף כי פי המדבר אליכם מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש: פ דאל"כ שמע ישראל ל"ל הא כתיב ונגש הכהן ודבר אל העם וגו':

משלי ישראל

אוף יענר וועלט אין גיהנם ווער קומט דארט מען זאל זעהן דעם ביטרן עונש וואס מען שטראפט דעם רשע מען זאל זיך פון אים נעמן אמוסר אבר דעם משפט פון דעם בית דין אוף דער וועלט זעהט אימליכר וועלן מענטשן זעהן וואס מען טוט דעם רשע וועלן זייא שון נים טאן קיין שלעכץ:

פירוש ע"ט

מִלְחָמָה עַל אֹיִבְךָ אוף דיינע פיינט וְרָאִיתָ סוס וָרֶכֶב אונ דו וועסט זעהן פערד אונ רייטער עַם רַב מִמְּךָ מער פאלק פון דיר לֹא תִירָא מֵהֶם זאלסטו דיך ניט פארכטן פר זיי כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ ווארום גאט דיין גאט איז מיט דיר הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וואס ער האט דיך אוף גבראכט פון לאנד מצרים: (ב) וְהָיָה כְּקָרָבְכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה אונ עס וועט זיין אז איר וועט גיעהנן צו דר מלחמה וויא איר וועט זיין נאהינט ארוס צו גיין פון אייערן גרענץ וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן אונ ער זאל גיעהנן דר כהן וואס איז גזאלבט גווארן דר צו וְדִבֶּר אֶל הָעָם אונ ער זאל ריידן צום פאלק אוף לשון הקודש: (ג) וְאָמַר אֲלֵהֶם אונ ער זאל צו זייא זאגן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הערט צו איר ישראל. רש"י שרייבט דרום שטייט שמע ישראל כלומר
דער

יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא־יֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ׃
כא וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל׃
ס כ א כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־
איבך

ת״א. נפש בנפש שם כ יד . ביד כתובות לד . רגל ברגל קמא פד .

וְיִדְחֲלוּן וְלָא יוֹסְפוּן לְמֶעְבַּד עוֹד כְּפִתְגָמָא בִּישָׁא הָדֵין בֵּינָךְ׃
כא וְלָא תְחוּס עֵינָךְ נַפְשָׁא חֲלַף נַפְשָׁא עֵינָא חֲלַף עֵינָא שִׁנָּא חֲלַף שִׁנָּא יְדָא חֲלַף יְדָא רַגְלָא חֲלַף רַגְלָא׃
א אֲרֵי תִפּוֹק לְאַגָּחָא קְרָבָא

בעל הטורים

לפס פריך ודרשו השופטים וגו׳ שיפשו דיניהם אבל לפני השגגע פריך נטוש: (כא) יד ביד רגל ברגל וסמיך ליה

רש״י

שומה ה במיתת הבועל: (כ) ישמעו ויראו. מכאן שצריכין הכרזה ד איש פלוני ופלוני נהרגין על שהזמו בב״ד: (כא) עין בעין. (ב״ק פד) ממון ז וכן כן נשן וגו׳: (א) כי תצא למלחמה. סמך הכתוב יציאת מלחמה לכאן לומר לך ח שאין מהוסר אבר יוצא למלחמה. ד״א לומר לך ט אם עשית משפט לדק אתה מובטח שאם תלא למלחמה אתה נולח וכן דוד הוא אומר (תהלים קיט) עשיתי משפט

שפתי חכמים

בשמפרשים: ה אבל אי לא באין לשרוג אלא אוחס בלבד כגון שהרגם את הנפש או שהלגם את השבת ניארגין במיתתם: ו דק״ל למה שינה כאן וכתב והנשארים ולא כתיב וכל ישראל וגו׳ כמו בפרשת ראה גבי מכית והירך מבוש דלריך הכרזה בב״ד איש פלוני וכו׳ ולעדות פסולים הגזלנים והגנבים ומלוי ברבית ושאר פסולי עדות שפנויים במשנה לכן לא כתב כל ישראל כיון במי שהוא פסול לעדות א״ל לירא מזה כיון דלאו״ה הוא פסול מ״ה כתיב והנשארים וגו׳ כלומר הנשארים שכשרים להעיד וקא דלא פירש רש״י הכא ממתינים עד הרגל כמו בתחלת הפרשה מתורץ ג״כ בזה: ז פי׳ כמו שאמרו פרק החובל מכדי כתיב ועשיתם לו כאשר זמם והא ס״ד יד ביד ממש יד ביד ל״ל פירש רש״י דאי העיד באיש פלוני שקטע יד חבירו משלם ממון הניתן מיד ליד דאי כמשמעו הא כבר כתיב ועשיתם לו כאשר זמם: ח דק״ל דהיה לו לסמוך לכאן המשפטים דפרשת כי תלא וכי יהיה באיש חטא משפט מות כו׳ ושאר דיני מיתות שנאמרו שם ומהכן לומר לך כו׳: ט דלפי׳ א׳ קשה והא עין בעין וגו׳ דנאמר הכא מיירי בממון ולא במחוסר אבר ל״פ ד״א כו׳ ולפי ד״א למוד קשה היה לו לסמוך לתחלת הסדרה דכתיב ושפטו את העם משפט לדק וכו׳ ל״פ הטעם

פירוש ע״ם

ביין פון צווישן דיר: (כ) וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ אונ דיא איבריגע ישראל זאלן הערן אז מען ווערט הרגנן דיא פאלשי עדות אונ זייא זאלן זיך פארכטן וְלֹא יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ אונ זייא זאלן ניט מערן צו טאן נאך אזו וויא דיא בייזע זאך צווישן דיר: (כא) וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ אונ דו זאלסט ניט דר בארמן דיין אוג נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ אז דיא עדות האבן מחייב געוועזן יענעם מיתה קומט זייא מיתה עַיִן בְּעַיִן אונ אז זיי האבן געזאגט איינר האט דם אנדרן אוס געשלאגן איין אוג מוזן זייא אים צאלן פר איין אוג שֵׁן בְּשֵׁן איין צאהן פר א צאהן יָד בְּיָד איין האנד פר א האנד רֶגֶל בְּרָגֶל איין פוס פאר א פוס: (א) כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה אז דו וועסט ארוס גיין צו דער

משלי ישראל

משפט דעם מענטש אוף דעם הימל דארף מען אים ניט משפטין אוף דר וועלט. אונ אז מען משפט דם מענטש אוף דר וועלט משפט מען אים שון ניט אוף דם הימל אונ דאס איז אכלל אז דר משפט וואס אוף דעם הימל איז ערגער וויא דר משפט וואס דאס בית דין משפט אים אוף דר ערד. אצונד דארפן מיר פר שטיין דר דין פון דעם הימל איז בוודאי אמת פאר וואס זאל מען אוף דעם מענטש מיקל זיין אז מען זאל אים משפטין אוף דר וועלט. עס איז א משל איינר האט א פאלאץ ער איז גמאכט געווארן אוף עטליכע יארן אונ איז מיט פיל דירות אונ האט דיא ווערט פיל געלט אונ דר מענטש האט דעם פאלאץ פאר ביטן אוף א קליין שטיבל. פרעגן אים מענטשן פאר וואס טוסטו דאס ענטפערט דר מענטש מיין פאלאץ שטייט ארוס פון דער שטאט מען זעהט דארט ניט קיין מענטשן אבר דאס שטיבל איז אין דער גאס וועל איך מיר מאכן אין שטיבל א פרנסה סוחרים וועלן דורך פארן וועלן זייא ביי מיר איין שטיין. דאס איז דאס נמשל ... מיט דעם משפט אז מען משפט דעם רשע

יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם׃ יח וְדָרְשׁוּ
הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד־שֶׁקֶר
הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְאָחִיו׃ יט וַעֲשִׂיתֶם
לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו
וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ כ וְהַנִּשְׁאָרִים
ישמעו

בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן
יח וְיִתְבְּעוּן דַּיָּנַיָּא יָאוּ
וְהָא סָהִיד שִׁקַּר סָהֲדָ
שִׁקְרָא אַסְהֵד בַּאֲחוּהִי
יט וְתַעְבְּדוּן לֵהּ כְּמָ
דִּי חַשִּׁיב לְמֶעְבַּ
לַאֲחוּהִי וּתְפַלֵּי עָבֵ
דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ
כ וּדְיִשְׁתַּאֲרוּן יִשְׁמְעוּ
וְיִדְחֲלוּן

ת"א ודרשו סנהדרין מ. והנה עד קמא פה מכות ה. ועשיתם לו כתובות לב ב"ק ה כד פד פה סנהדרין י נא ל מכות ב ד ה חולין יא. ובערת קמא פה סנהדרין מח. והנשארים סנהדרין פט מכות ד

בעל הטורים

השגלה הריב גמטריא זה"ש משכה לפניך סדין ושמה יודע לסיכן סדין נוטה אי אמה רשאי לבלוע דמשמעו השנים

שפתי חכמים

ב פירוש שדרישה שאמר הינה על עדים הראשונים אלא על השנים להזימם קאי ודרשו בשופטים שהשנים השנים להזים את הראשונים והנה נמצאו שעדים הראשונים שקר העידו ועשיתם להם כאשר זמם אבל אם נמצאו הראשונים בחקירה עלמן שהם משקרים כ"ז נעשו זוממין אלא עדותן בטלה. ואלא דמהפך רש"י הקרא ומפרש שלא על סדר הקרא. וי"ל דרש"י בא עוד להוכיח דודרשו השופטים וגו' קאי על המזימים מפני דכ"מ שנאמר עד שנים במשמע א"כ ע"כ ודרשו קאי על המזימים שצריכין להזיב ב' העדים דאלו לא הוזמו אלא אחד מן העדים לא נעשו זוממים אבל אי קאי ודרשו וגו' על העדים הראשונים שהוכחשו ל"ל שנים אפילו אחד שהכחיש את הכירו בדרישה או בחקירות עדותן בטלה כמ"ש הטור בהל' עדות: ג ואע"פ דכבר פירש זה לעיל חזר וכתב זה כאן שלא נטעה לומר באם הוזם אחד מהם יהא הוא נהרג כמ"ד דיהודה בן טבאי שהרג עד זומם לכך חזר וכתב זה כאן כ"מ וכו' א"כ ממילא אין נעשו זוממין עד שיוזמו שניהם: ד דודאי הותו איש שנהרג חייב מיתה ממקום אחר ולכך נהרג. דא"כ למה רמה הקב"ה עיוות זה שזה נהרג מיתת ב"ד בהנם ולמה לא הקרה השם שיבוא עידי מזימין קודם שנהרג זה אלא ודאי חייב מיתת ב"ד ממקום אחר היה ולכן נתגלגל הדבר שנהרג קודם שבאו עדים זוממין ואין נהרגין. ועוד יש טעמים אחרים ע

רש"י

עומדים לפני המקום שנאמר (תהלים פב) אלהים ישפוט: אשר יהיו בימים ההם. (ר"ה כה) יפתח בדורו כשמואל בדורו צריך אתה לנהו בו כבוד: (יח) ודרשו השופטים היטב. פי המזימין אותם ב שבודקים והוקלים את הבאים להזימם בדרישה ובחקירה: והנה עד שקר. מקום שנאמר עד בשנים ג הכתוב מדבר: (יט) כאשר זמם. ולא כאשר עשה מכאן אמרו הרגו ד אין נהרגין (מכות ה): לעשות לאחיו. מה ת לאחיו למד על זוממי בת כהן נשואה שאינן בשרפ אלא כמיתת הבועל שהוא בחנק שנאמר (ויקרא כ בא תשרף היא ולא בועלה לכך נאמר כאן לאח כאשר זמם לעשות לאחיו ולא כאשר זמם לעש לאחותו אבל בכל שאר מיתות שבתורה הכתוב הש לאיש וזוממי אשה נהרגין כזוממי איש כגון העיד שהרגה את הנפש שחללה את השבת נהרגין במית שלא מיעט כאן אחותו אלא במקום שיש לקיים ב

משלי ישראל

(וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו) אַז צְוַויי מֶענְטְשֶׁן וָועלְן עֵדוּת זָאגְן אוֹיף אַמֶענְטְשׁ אַז עֶס קוּמְט אִים מִיתָה דְהַיְינוּ זַייא זָאגְן זַייא הָאבְּן גְזֶעהְן אַז עֶר הָאט גְהַארְגֶעט אַמֶענְטְשׁ אוּנ עֶס הֶעט גְפוּנֶען וָוערְן אַז דִי עֵדוּת זָאגְן לִיגְנְט הָאבְּן זַייא גְוָואלְט מֶען זָאל דֶעם מֶענְטְשׁ אוּמְזִינְסְט הַארְגִינֶען אִין דֶער דִין אַז עֶס קוּמְט דִיא עֵדוּת צוּא טָאן דִיא אֵייגִינֶע שְׁטְרָאף וָואס זַייא הָאבְּן גְוָואלְט מֶען זָאל דֶעם מֶענְטְשׁ טָאן. דְהַיְינוּ זַייא הָאבְּן עֵדוּת גְזָאגְט אַז עֶס קוּמְט אִים מִיתָה אוּנ זַייא הָאבְּן לִיגְנְט עֵדוּת גְזָאגְט דַארְף מֶען זַייא הַארְגִינֶען. (וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יוֹסִיפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה) אוּנ דִי אִיבְּרִיגֶע יוּדְן זָאלְן הֶערְן אַז מֶען וֶועט הַארְגִינֶען דִיא פַאלְשֶׁע עֵדוּת זַייא זָאלְן זִיךְ פָארְכְטְן אוּנ זַייא זָאלְן קֵיין שְׁלֶעכְטְן טָאן אַזוֹי וִויא דִיא שְׁלֶעכְטֶע. דֶער מֶדְרָשׁ זָאגְט אַז מֶען

פירוש ע"ט

מַאֲנָן (עיין רש"י) אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב וָואס אִיז צוּ דִי קְרִיג לִפְנֵי יְיָ פַאר גָאט לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְ אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם פַאר דִיא כֹּהֲנִים אוּנ פַאר דַייָנִים וָואס זַייא וֶועלְן זַיין אִין דִיא דָאזִי טָעג: (יח) וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב אוּנ דִי דַייָנִ זָאלְן גוּט נָאךְ פָארְשְׁטְן דוּרְךְ דִי עֵדוּת וָוס ווילְן זַיי אָפּ לַייקֶענְן וְהִנֵּה נוּן עֵד שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁ עָנָה בְאָחִיו לִיגְן הָאט עֶר עֵדוּת גְזָאגְט אוֹיף זַ בְּרוּדֶער: (יט) וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָ אוּנ אִיר זָאלְט צוּ אִים טָאן אַזוֹי וִויא הָאט גְמִיְּאכְט צוּ טָאן צוּ זַיין בְּרוּדֶער וּבִעַ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ אוּנ דוּ זָאלְסְט אוּם רוּימֶן דָ

אשר יחטא על־פי ׀ שני עדים או על־פי שלשה־עדים יקום דבר: טז כי־יקום עד־חמס באיש לענות בו סרה: יז ועמדו שני־האנשים אשר־להם הריב לפני יהוה לפני הכהנים והשפטים אשר

יהיו

חטא די יחטא על מימר תרין סהדין או על מימר תלתא סהדין יתקים פתגמא: טז ארי יקום סהיד שקר בגבר לאסהדא ביה סטיא: יז ויקומון תרין גברין די להון דינא קדם יי קדם כהניא ודיניא די יהון

ביומיא

ת"א על פי פסחים קיג ר"ה כא יבמות קא סוטה ג גא גיטין ת קידושין סו בתרא קט סנהדרין ס. יקום דבר קמא יג בתרא כו . לענות בו מכות ה . ועמדו שני בתרא קנה סנהדרין ו . יט שבועות ל.

בעל הטורים

שאינו יכול להסיג עד כאן גבול התומך והיינו ממון: לכל עון. היינו נפשות: לכל חטאת. היינו קרבן. למעלה כתיב על פי שנים עדים דהכא איירי בממון ואין מאמינין עליהם כל כך כמו בנפשות: (יז) הריב. ב' אשר להם הריב לפני

פירוש רשב"ם

את המצר אחור להרחיב את שדהו מכמות שנגבלו אותו

רש"י

ולכל חטאת. להיות חבירו נענש על עדותו לא עונש גוף ולא עונש ממון אבל קם הוא לשבועה (ספרי) אמר לחבירו תן לי מנה שהלויתיך אמר לו אין לך בידי כלום ועד אחד מעיד שיש לו חייב להשבע לו: על פי שני עדים. (גיטין עא) ולא שיכתבו עדותם באגרת וישלחו לב"ד ולא שיעמוד תורגמן בין העדים ובין הדיינים: (טז) לענות בו סרה. דבר שאינו שהוסר העד הזה מכל העדות כיצד שאמרו להם והלא עמנו הייתם באותו היום במקום פלוני (ספרי): (יז) ועמדו שני האנשים. (שבועות ל) בעדים הכתוב מדבר ולמד שאין עדות בנשים ולמד שצריכין להעיד עדותן מעומד: אשר להם הריב. אלו בעלי הדין: לפני ה'. יהיה דומה להם כאלו

שפתי חכמים

הוספה כדפריבית ודוק היטב: ע פי' כאלו אמר לא יקום עד אחד באיש להיינו בוש עון ובוש חטאת ופי' עון עונש כמו כי לא שלם עון האמורי וגו' והיינו עונש כולל של גוף וממון ולכל חטאת דכתיב בקרא פירושו קרבנות והא דלא פירש"י זה מפני שהוא נכלל במה שפי' ממון אך שהכתוב רצה לפרש אותן בפרטות: פ מפני שהעד אינו קם על העונש אלא על בעל העונש שע"פ עדותו נענש מי שהוא ראוי ליענש: צ רצ"ל ליכתב לא יקום וגו' השם וממילא ה"ל במשמע בין עונש גוף ובין עונש ממון ומתרץ אי כתיב השם אף שבועה היה במשמע לכך נאמר לכל עון ולכל חטאת הוא דהיינו קם אבל קם הוא לשבועה: ק וא"ת ולמה לא פירש רש"י זה לעיל גבי ע"פ שנים או שלשה וי"ל דלעיל י"ל אורחה דקרא הוא נקט ע"פ אבל הכא קשה למה נקט קרא הרי זומני ע"פ ולמה לא כתיב ע"פ שנים או וגו' אלא ע"כ למדרש אתא ולא שיכתבו וכו': ר כגון שאין הדיינים מכירים בלשון עדים דפי' ע"פ שנים עדים ע"פ שנים המעידים בב"ד שהב"ד מקבלים העדות מפיהם: ש מה"כ בשני עדים המכחישים זה את זה דהא מודים זה לזה דהיו במעשה אבל אלו אומרים כך היה המעשה ואלו אומרים כך היה אבל בעדים זוממים הוסר העד כזה מכל העדות שאלו אומרים עמנו הייתם ולא הייתם אלא במעשה זו: ת דק"ל וכי שנים באין לדין והלשה אינש באים לדין ועוד אנשים ל"ל הל"ל ועמדו אשר להם הריב שהרי אף הנשים באין לדין אלא ע"כ בעדים הכתוב מדבר: א וכאלו אמר ועמדו בני האנשים ואשר להם הריב:

פירוש ע"ט

אדר איין עונש הגוף אבר איין שבועה קאן ער אים יוא מחייב זיין בכל חטא אשר יחטא אין אלע זינד וואס ער וועט זינדיגן על פי שני עדים או על פי שלשה עדים דורך דם מול פון צוויא עדות אדר דרייא עדות כלומר דיא עדות מוזן זאגן פר דם בית דין מיט זייער מול ניט זייא זאלן אוף שרייבן דאס עדות אוף איין בריב אונ זאלן שיקן צום בית דין יקום דבר עס זאל בלייבן שטיין דיא זאך:

(טז) כי יקום עד חמס באיש ווען עס וועט אוף שטיין איין פאלשער עדות אוף אמענטשן לענות בו סרה צו זאגן עדות אוף אים איין אפ קערונג. רש"י שרייבט ער וועט עדות זאגן אזעלכם וואס גאר ליגן איז דהיינו אנדרע עדות זאגן דם טאג וואס איר זאגט איר האט גזעהן דאס עדות זייט איר מיט אונז גוועזן אוף איין אנדר ארט: (יז) ועמדו שני האנשים אונ זייא זאלן שטיין דיא צוויא

מאנן

גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת׃ יג לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ
עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל
וְטוֹב לָךְ׃ ס ששי יד לֹא תַסִּיג גְּבוּל
רֵעֲךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים
בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ׃
ס טו לֹא־יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ
לְכָל־עָוֺן וּלְכָל־חַטָּאת בְּכָל־חֵטְא
אשר

ת"א לא תסיג. שבת פה. נדה נ.

יְהֵי בְּיַד גָּאֵל דְּמָ...
וִימוּת׃ יג לָא תְחוּ...
עֵינָךְ עֲלוֹהִי וּתְפַ...
אַשְׁדֵּי דָם זַכַּ...
מִיִּשְׂרָאֵל וְיֵיטַב לָךְ׃
יד לָא תַשְׁנֵי תְּחוּמָ...
דְּחַבְרָךְ דִּי תְחוּ...
קַדְמָאֵי בְּאַחְסַנְתָּךְ...
תַּחְסֵן בְּאַרְעָא...
יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָ...
לְמֵירְתַהּ׃ טו לָא יְקוּ...
סָהִיד חַד בִּגְבַר לְ...
עֲוָיָן וּלְכָל חוֹבִין בְּכָ...
חטא

פירוש רשב"ם

בין הבתרים: (יד) לא תסיג. כמו נסוגו אחור. ממשיך

בעל הטורים

(יג) מישראל וטוב לך. לא תסיג דכמון מסיגי גב... נחרב הבית דכתיב כי מגיעי בית בבית: (יד) לא הס...

גבול. הוסרה לכ"ד שלא יחליפו אחת מעדי מקלט בעיר אחרת: סמך לא תסיג גבול רעך לרוצח. שלא תהא... רוצח ומוסר להרוג הרוצח תסיג גבולו שלא יהא ממונו חמור מגופו: לרשתה וסמיך ליה (טו) לא יקום עד אחד באיש...

שפתי חכמים

עדיין לא נתן אלא שעתידים להיות ירושה לקיים שבועת האבות: ב דאל"כ מאי לא תחוס דקאמר וכי העלה על דעתך שיחוס שום אדם על הרוצח במזיד ואחר שהתראה: ם וא"ת דלמא מכאן משמע כל עד שבתורה א' הוא דמה הכא כתיב עד וכתיב אחד אללו אף כל מקום שכתוב עד אחד הוא וי"ל דא"כ לא הל"ל כאן אחד דהא עד לשון יחיד הוא והואיל וכתב רחמנא עד אחד ל"ל לומר דוקא כאן א' הוא הא במקום שכתוב עד סתם שנים הוא. וא"ת ולמה לא פי' זה לעיל גבי לא יומת ע"פ ע"א כבר תירצו התוס' בפ"ק דסוטה דאחד דהתם לעדות מיוחד' לאפוקי זה רואה מחלון זה ועד שני רואה מחלון אחר וע"ל דלא יכולין למילף איפכא דכ"מ שנאמר עד סתם הוא א' דא"כ מה דכתיב אחר זה כי יקום עד וגו' וענה עד שקר וגו' מיירי נמי בא' וזה אינו דהא כתיב אח"כ ועשיתם לו כאשר זמם והא לעיל כתיב לא יקום עד א' וגו' אע"כ ל"ל בכ"מ שנאמר עד הוא שנים וכו' ובזה יתורץ נמי למה לא פירש רש"י זה לעיל גבי לא יומת ע"פ ע"א די"ל דלעיל ה"א איפכא אבל הכא ה"א ט...

רש"י

(יג) לא תחום עינך עליו. (ספרי) שלא תאמר הראשון כבר נהרג ב למה אנו הורגים את זה ונמצא... שני ישראלים הרוגים: (יד) לא תסיג גבול... לשון (ישעיה מב) נסוגו אחור שמחזיר סימן תלוי... הקרקע לאחור לתוך שדה חבירו למען הרחיב... שלו והלא כבר נאמר לא תגזול מה תלמוד לומר... תסיג למד על העוקר תחום חבירו שעובר ב... לאוין יכול אף בחוצה לארץ תלמוד לומר בנחלתך אשר תנחל וגו' בארץ ישראל עובר בשני לאוין בחוצה לא... אינו עובר אלא משום לא תגזול: (טו) עד אחד (סוטה ב) זה בנה אב על כל עד שבתורה שנ... ם אלא אם כן פרט לך בו אחד: לכל ע...

פירוש ע"ט

וָוערן גְטֵייטְ: (יג) לֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו דוּ זָאלְסְט נִיט דֶר בַּארְמְן דַיין אוֹג אוֹף אִים וּבִעַרְתָּ דַם הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל אוּנ דוּ זָאלְסְט אוּם רוּמְן דָם וָואס פַאר גִיסְט רֵיין בְּלוּט וְטוֹב לָךְ וָועט דִיר גוּט זַיין: (יד) לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ דוּ טָארְפְסְט נִיט אַוֶועק רוּקְן דָם גְמַארְק פוּן דַיין חַבֶר אִין זַיין פֶעלְד אַרַיין כְּדֵי דַיין פֶעלְד זָאל בְּרֵייטֶר וָוערְן אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשׁוֹנִים וָואס דִי

פירוש ע"ט

עֶרְשְׁטֶע לַייט הָאבְּן גְמַאכְט אַיין גְמַאךְ... בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל אִין דַיין יְרוּשָׁה וָואס וָועסְט יַרְשֶׁנְן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּ... אִין דָם לַאנְד וָואס גָאט דַיין גָאט וָועט ... גֶעבְּן צוּ יַרְשֶׁנְן זִיא: (טו) לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד ... זָאל נִיט אוֹיף שְׁטֵיין אַיין עֵדוּת בְּאִישׁ א... אַיין מֶענְטְשׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת דֶר חַבֶר זָ... דוּרְךְ זַיין עֵדוּת גְשְׁטְרָאפְט וָוערְן מִיט גֶע...

אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו כָּל־הַיָּמִים וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה: י וְלֹא יִשָּׁפֵךְ דָּם נָקִי בְּקֶרֶב אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים: פ יא וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וָמֵת וְנָס אֶל־אַחַת הֶעָרִים הָאֵל: יב וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד

גאל

כְּפַקָּדָךְ יוֹמָא דֵין לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ וּלְמְהָךְ בְּאָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָמוֹהִי כָּל יוֹמַיָּא וְתוֹסִיף לָךְ עוֹד תְּלַת קִרְוִין עַל תְּלַת אִלֵּין: י וְלָא יִשְׁתְּפֵךְ דַּם זַכַּאי בְּגוֹ אַרְעָךְ דַּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחְסָנָא וִיהֵי עֲלָךְ חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל: יא וַאֲרֵי יְהֵי גְבַר סָנֵי לְחַבְרֵהּ וְיִכְמַן לֵהּ וִיקוּם עֲלוֹהִי וְיִמְחִנֵּהּ נְפַשׁ וִימוּת וְיַעֲרוֹק לַחֲדָא מִן קִרְוַיָּא הָאִלֵּין: יב וְיִשְׁלְחוּן סָבֵי קַרְתֵּהּ וִידַבְּרוּן יָתֵהּ מִתַּמָּן וְיִמְסְרוּן

יתה

ת״א וארב לו כתובות טו קמא מה פו סנהדרין פט. ושלחו מכות י:

בעל הטורים

אז ונאספת בינך אל ערי מקלט: (ט) שלש ערים. לומר שחזקות הן ועריי מבצר שלא יבא אליהם גואל הדם בחיל:

רש״י

וקדמוני: (ט) ויספת לך עוד שלש. הרי תשע שלש שבעבר הירדן ושלש שבארץ כנען ושלש לעתיד לבא: (יא) וכי יהיה איש שנא לרעהו. על ידי שנאתו הוא בא לידי וארב לו מכאן אמרו עבר אדם על מצוה קלה סופו לעבור על מצוה חמורה לפי שעבר על לא תשנא סופו לבא לידי שפיכות דמים לכך נאמר וכי יהיה איש שונא לרעהו וגו׳ שהיה לו לכתוב וכי יקום איש וארב לרעהו והכהו נפש:

פירוש ע״ט

היטן גאר די דאזיגע מצוה לעשתה אשר אנכי מצוך היום צו טאן זיא וואס איך גביט דיר היינט לאהבה את יי אלהיך צו ליב האבן דיין גאט וללכת בדרכיו כל הימים אונ צו גיין אין זיינע וועגן אלע טעג ויספת לך עוד שלש ערים זאלסטו דיר מערן נאך דרייא שטעט על השלש האלה אויף דיא דאזיגע דרייא שטעט: (י) ולא ישפך אונ עס זאל ניט ווערן פר גאסן דם נקי ריין בלוט בקרב ארצך צווישן דיין לאנד אשר יי אלהיך וואס גאט דיין גאט נותן לך נחלה גיט דיר איין ירושה והיה עליך דמים אונ עס וועט אויף דיר זיין שולד בלוט:

פירוש ע״ט

(יא) וכי יהיה איש שנא לרעהו אונ אז עס וועט זיין איין שונא אמענטש צו זיין חבר וארב לו אונ ער וועט לויערן אויף אים וקם עליו אונ ער וועט אויף אים שטיין והכהו נפש אונ ער וועט אים שלאגן דם נפש ומת אונ ער וועט שטארבן ונס אל אחת הערים האל אונ ער וועט אנטלופן צו איינע פון דיזע שטעט: (יב) ושלחו זקני עירו אונ זייא זאלן שיקן די עלצטי פון זיין שטאט ולקחו אותו משם אונ זייא זאלן אים נעמן פון דארטן ונתנו אותו ביד גאל הדם אונ זייא זאלן אים געבן אין די האנט פון דעם גואל הדם ומת אונ ער זאל

ווערן

הַדָּם אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ כִּי יֵחַם
לְבָבוֹ וְהִשִּׂיגוֹ כִּי־יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ
וְהִכָּהוּ נָפֶשׁ וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט־מָוֶת
כִּי לֹא שֹׂנֵא הוּא לוֹ מִתְּמוֹל
שִׁלְשׁוֹם׃ ז עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ
לֵאמֹר שָׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ׃
ח וְאִם־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־
גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ
וְנָתַן לְךָ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
דִּבֶּר לָתֵת לַאֲבֹתֶיךָ׃ ט כִּי־תִשְׁמֹר
אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשֹׂתָהּ
אשר

דְמָא בָּתַר קָטוֹלָא אֲרֵי
יֵחַם לִבֵּיהּ וְיִדְבְּקִנֵּהּ
אֲרֵי יִסְגֵּי אָרְחָא
וְיִקְטְלִנֵּהּ נְפָשׁ וְלֵיהּ לֵית
חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל
אֲרֵי לָא סָנֵי הוּא לֵהּ
מֵאִתְמָלֵי וּמִדְּקַדְמוֹהִי׃
ז עַל כֵּן אֲנָא מְפַקֵּדָךְ
לְמֵימַר תְּלָת קִרְוִין
תַּפְרֵשׁ לָךְ׃ ח וְאִם
יַפְתֵּי יְיָ אֱלָהָךְ יָת
תְּחוּמָךְ כְּמָא דִּי קַיִּים
לַאֲבָהָתָךְ וְיִתֵּן לָךְ יָת
כָּל אַרְעָא דִּי מַלִּיל
לְמִתַּן לַאֲבָהָתָךְ׃
ט אֲרֵי תִטַּר יָת
כָּל תַּפְקֶדְתָּא הָדָא
לְמֶעְבְּדַהּ דִּי אֲנָא
מפקדך

ת"א ולו אין משפט מות וכו'. כי לא שונא הוא לו גם.

פירוש רשב"ם

חברול שישליך הגרזן התיכה בקעת מן העץ: (ח) ואם ירחיב. לתת לך כל העשרת עממים שניתנו לאברהם

רש"י

להכין לך דרך ל ומרי מקלט רבים: (ח) ואם ירחיב. כאשר נשבע לתת לך ארץ ק' קני וקנזי

שפתי חכמים

ושלשת כלומר שמחלקת לארבע רבעים לרחבו: ל ר"ל דבקרא משמע שהכי פירושו הוא ינוס אל אחת הערים האלה והי הכם פן ירדוף גואל הדם וגו' והי מה מועיל זה שנם שמא עדיין ירדוף גואל הדם אחריו עד העיר של מקלט והשיגו כי יחם לבבו ל"פ שלא קאי אהוא ינוס וגו' דסמוך אלא אלמעלה דכתיב תכין לך הדרך ושלשת דהיינו שיהיו מקלט מקלט על פרשת דרכים וגם לריך ג' ערי מקלט ולמה ומפרש פן ירדוף וגו' אבל עתה דאיכא ערי מקלט רבים וגם כתוב בכל פרשת דרכים מקלט בקל יכול להנצל ברוחת שלא יוכל גואל הדם להשיגו: מ פי' הש"י הבטיח לתת עשר אומות ולא נתן לישראל רק שבע אומות וקני וקנזי וקדמוני

פירוש ע"ט

יִרְדּוֹף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרוֹצֵחַ טָאמֶר וֶועט עֶר נָאךְ יָאגְן דֶר פְרַייִנְט פוּן דֶם הוֹרֵג נָאךְ דֶם רוֹצֵחַ כִּי יֵחַם לְבָבוֹ וָוארוּם עֶס וֶועט זִיךְ דֶר הִיצְן זַיין הָאָרֶץ וְהִשִּׂיגוֹ אוּנ עֶר וֶועט אִים גְרַייכְן כִּי יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ אַז עֶס וֶועט זַיין פִיל דֶר וֶועג וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ אוּנ עֶר וֶועט אִים שְׁלָאגְן צוּם טוֹט וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת אוּנ צוּ דֶעם רוֹצֵחַ קוּמְט נִיט קֵיין מִשְׁפָּט פוּן טוֹט כִּי לֹא שֹׂנֵא הוּא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם וָוארוּם עֶר אִיז דֶם הוֹרֵג נִיט קֵיין פַיינְט פוּן גֶעכְטֶן אוּנ אֵייעֶר גֶעכְטְן׃

פירוש ע"ט

(ז) עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ דְרוּם אַזוֹ גֶבִּיט אִיךְ דִיר לֵאמֹר צוּ זָאגְן שָׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ דוּ זָאלְסְט דִיר אָפּ שֵׁיידְן דְרַייא שְׁטֶעט׃ (ח) וְאִם יַרְחִיב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ אוּנ אַז גָאט דַיין גָאט וֶועט דִיר דֶר בְּרֵייטְן דַיין גְמַארְק כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ אַזוֹ וִויא עֶר הָאט גְשְׁווֹארְן צוּ דַיינֶע עֶלְטֶרְן וְנָתַן לְךָ אֶת כָּל הָאָרֶץ אוּנ עֶר וֶועט דִיר גֶעבְּן גָאר דָאס לַאנְד אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לַאֲבוֹתֶיךָ וָואס עֶר הָאט גְרֶעט צוּ גֶעבְּן דַיינֶע עֶלְטֶרְן׃ (ט) כִּי תִשְׁמוֹר אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת אַז דוּ וֶועסְט

היטן

שָׁ֖מָּה כָּל־רֹצֵֽחַ׃ ד וְזֶה֙ דְּבַ֣ר הָרֹצֵ֔חַ
אֲשֶׁר־יָנ֥וּס שָׁ֖מָּה וָחָ֑י אֲשֶׁ֨ר יַכֶּ֤ה
אֶת־רֵעֵ֨הוּ֙ בִּבְלִי־דַ֔עַת וְה֛וּא לֹא־
שֹׂנֵ֥א ל֖וֹ מִתְּמֹ֥ל שִׁלְשֹֽׁם׃ ה וַאֲשֶׁר֩
יָבֹ֨א אֶת־רֵעֵ֥הוּ בַיַּעַר֮ לַחְטֹ֣ב עֵצִים֒
וְנִדְּחָ֨ה יָד֤וֹ בַגַּרְזֶן֙ לִכְרֹ֣ת הָעֵ֔ץ וְנָשַׁ֤ל
הַבַּרְזֶל֙ מִן־הָעֵ֔ץ וּמָצָ֥א אֶת־
רֵעֵ֖הוּ וָמֵ֑ת ה֗וּא יָנ֛וּס אֶל־אַחַ֥ת
הֶעָרִֽים־הָאֵ֖לֶּה וָחָֽי׃ ו פֶּן־יִרְדֹּף֩
גֹּאֵל

ת״א וזה דבר שבועות מז מכות ט י יב. בבלי דעת נדרים פח קמא כו מכות ט. ואשר יבא את רעהו ביער נדרים שם קמא שם מכות ח פ. סעץ מכות ז. ונשל הברזל שם ד. ומצא את שם ח ערכין ל. הוא ינוס מכות ב.

קְטוֹלָא: ד וְדֵין פִּתְגָם
קָטוֹלָא דִּי־יַעֲרוֹק לְתַמָּן
וְיִתְקַיַּם דִּי יִקְטוֹל יָת
חַבְרֵהּ בְּלָא מַדְּעֵהּ
וְהוּא לָא סָנֵי לֵהּ
מֵאִתְמָלֵי וּמִדְּקַדְמוֹהִי:
ה וְדִי יֵעוּל עִם חַבְרֵהּ
בְּחֻרְשָׁא לְמִקַּץ אָעִין
וְיִתְמְרֵיג יְדֵהּ בְּפַרְזְלָא
לְמִקַּץ אָעִין וְיִשְׁתְּלֵיף
פַּרְזְלָא מִן אָעָא וְיַשְׁכַּח
יָת חַבְרֵהּ וִימוּת הוּא
יַעֲרוֹק לַחֲדָא מִן קִרְוַיָּא
הָאִלֵּין וְיִתְקַיָּם:
ו דִּילְמָא יִרְדּוֹף גָּאֵל
דְּמָא

בעל הטורים

ירדם גולה דכך עליה אינו גולה וזהו פלד שפרגנו דכך ירידס

פירוש רשב״ם

הברזל. הוא הגרזן שקרוי ברזל. כדכתיב אם קהה

רש״י

מקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים: ושלשת את גבול ארצך. שיהא מתחלת הגבול עד העיר הראשונה של עיר מקלט כשיעור מהלך שיש ממנה עד השניה וכן מהשניה לשלישית וכן מן השלישית עד גבול השני של ארץ ישראל: (ה) ונדחה ידו. כשבא להפיל הגרזן על העץ ותרגומו ויתמריג ידיה לי ונשמטה ידו להפיל מכת הגרזן על העץ סוריא: ונשל הברזל מן העץ. (מכות ז) יש מרבותינו אומרים נשמט הברזל מקתו ויש מהם אומר שיפל הברזל להתיכה מן העץ המתבקע והיא נתזה והרגה: (ו) פן ירדף גאל הדם. לכך אני אומר

שפתי חכמים

עליו עכ״ל: י שלא יטעה בפרשת דרכים: כ ואם תאמר דלפי חילוק הזה תחלק הארץ לארבעה חלקים ויש לומר דמתחלת הגבול עד עיר מקלט שניה יש כמו שיש מן העיר הראשונה עד האחרונה ומעיר שניה עד הגבול השני גם כן יש כשיעורים הללו לכך נקרא משולש וכן פירשתי בפרשת תרומה גבי בדים. ועוד מפורש בפרק אלו הן הגולין (שמואל ב ז) כי שמטו הבקר תרגום יונתן ארי מרגושי

פירוש ע״ט

דו זאלסט דריטן דעם געמארק פון דיין לאנד אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וואס גאט דיין גאט וועט דיך מאכן ירשנן (עיין רש״י) וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל רֹצֵחַ אונ עס זאל זיין אהין צו אנטלויפן יעטליכר רוצח: (ד) וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אונ דאס איז דער דין פון דעם רוצח אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וָחָי וואס ער וועט אהין אנטלויפן אונ ער זאל בלייבן לעבן אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת וואס ער וועט שלאגן זיין חבר ניט מיט וויסן זאפט וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ אונ דער רוצח איז דעם ענטשן ניט קיין פיינט מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם פון נעכטן אונ פון אייער נעכטן: (ה) וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר אונ דער וואס וועט קומען מיט זיין חבר אין וואלד לַחְטֹב עֵצִים צו האקן האלץ וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ אונ אז ער וועט וועלן אפ האקן האלץ וועט זיין האנד שאקלן מיט דער האק וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ אונ עס וועט אראפ פאלן דאס אייזן פון דער שטול אדער די האק וועט ארוס ווארפן איין שטיקל האלץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ אונ עס וועט גרייכן זיין חבר וָמֵת אונ ער וועט שטארבן הוּא ער דער רוצח יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה זאל אנטלויפן צו אייני פון דיא דאזיגע שטעט וָחָי אונ ער זאל בלייבן לעבן: (ו) פֶּן

הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר
לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה בְּזָדוֹן דִּבְּרוֹ הַנָּבִיא
לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ׃ ס יט א כִּי־יַכְרִית
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־אַרְצָם וִירִשְׁתָּם
וְיָשַׁבְתָּ בְעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם׃
ב שָׁלוֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ
אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ
לְרִשְׁתָּהּ׃ ג תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ
וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אַרְצְךָ אֲשֶׁר
יַנְחִילְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס

ת״א תכין לך בתרא ק מכות ט י. לנוס שמה סנהדרין ית.

שמה

אונקלוס

פִּתְגָּמָא וְלָא יִתְקַיַּם הוּא פִּתְגָּמָא דִּי לָא מַלְּלֵהּ יְיָ בִּרְשַׁע מַלְּלֵהּ נְבִיָּא לָא תִדְחַל מִנֵּהּ׃
א אֲרֵי יְשֵׁיצֵי יְיָ אֱלָהָךְ יָת עַמְמַיָּא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ יָת אַרְעֲהוֹן וְתֵירְתִנּוּן וְתֵיתֵב בְּקִרְוֵיהוֹן וּבְבָתֵּיהוֹן׃
ב תְּלָת קִרְוִין תַּפְרֵשׁ לָךְ בְּגוֹ אַרְעָךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לְמֵירְתַהּ׃
ג תְּתַקֵּן לָךְ אָרְחָא וּתְתַלֵּת יָת תְּחוּם אַרְעָךְ דִּי יַחְסְנִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ וִיהֵי לְמֶעְרַק תַּמָּן כָּל

קטולא

פירוש רשב״ם

בשבילם שהרי חזקיה תפלה הועילה לו ולנינוה כי שבו מדרכם הרעה: (ג) ושלשת. פן ירדוף: (ה) ונשל

בעל הטורים

סוכיחן וכו׳ כדאיתא בפסיקתא: (ג) ושלשת. ב׳ במס׳ ושלשת את גבול ארצך ושלשת תרד מאד רמז למה שאמרו שדרך

שפתי חכמים

דבר ומפרש זה כבר וכו׳: ז ואם לא בא לצדיקך אין בקפדה אם שמע לו: ח ר״ל אם מומחה הוא לך ונדיק גמור: ט משום דבפרשת אלה הדברים פי׳ רש״י שני פירושים על לא תגורו ל׳ מורא ול׳ הכנסה לכך נקט שתי לשונות. בשם מסרי״ן. והרא״ם פירש דמה שכתב אחר מאמר לא תמנע מללמד עליו הובה מאמר ולא תירא פן תענש עליו. הוא נתינת טעם על לא תמנע עצמך וכו׳ כאלו אמר לא תמנע עצמך וכו׳ ולא תירא מזה פן תענש

רש״י

עשו כך וכך ומפי הקב״ה אני אומר כבר נאמר באם בא לצדיקך מאחת מכל המצות לא תשמע לו ז אלא אם כן מומחה הוא לך שהוא צדיק גמור כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות כדי לגדור את ישראל הכל לפי צורך שעה וסייג הפרצה לכך נאמר אליו ח תשמעון: לא תגור ממנו. (פס) לא תמנע עצמך מללמד עליו חובה ולא תירא ט ליענש עליו: (ג) תכין לך הדרך.

פירוש ע״ט

יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא אונ די זאך וועט ניט זיין אונ זיא וועט ניט קומן הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא דִבְּרוֹ יְיָ דאס איז דיא זאך וואס גאט האט ניט גערעט בְּזָדוֹן דִּבְּרוֹ הַנָּבִיא מיט מוטוויליקייט האט דאס דר נביא גערעט לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ זאלסטו דיך ניט פארכטן פר אים דו זאלסט אים טייטן: (א) כִּי יַכְרִית יְיָ אֱלֹהֶיךָ אז גאט דיין גאט וועט פר שניידן אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת אַרְצָם דיא כנענים וואס גאט דיין גאט גיט נים דיר זייער לאנד וִירִשְׁתָּם אונ דו וועסט זייא ירשנן וְיָשַׁבְתָּ בְעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם אונ דו וועסט זיצן אין זייערע שטעט אונ אין זייערע הייזר: (ב) שָׁלוֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ זאלסטו דיר אפ שיידן דרייא שטעט בְּתוֹךְ אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ צווישן דיין לאנד וואס גאט דיין גאט וועט דיר געבן צו ירשנן זי: (ג) תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ דו זאלסט פאריכטן דעם וועג פון דם מקלט וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת גְּבוּל אַרְצְךָ אונ

בִּשְׁמִי אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ׃ כ אַךְ
הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר
בִּשְׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר
וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא׃ כא וְכִי תֹאמַר
בִּלְבָבֶךָ אֵיכָה נֵדַע אֶת־הַדָּבָר
אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה׃ כב אֲשֶׁר
יְדַבֵּר הַנָּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה
הדבר

ת״א אנכי שם. אך הנביא שם.

אונקלוס

בִּשְׁמִי מֵימְרִי יִתְבַּע
מִנֵּהּ׃ כ בְּרַם נְבִיָּא דִּי
יַרְשַׁע לְמַלָּלָא פִּתְגָם
בִּשְׁמִי יָת דִּי לָא
פַקֵּדְתֵּהּ לְמַלָּלָא וְדִי
יְמַלֵּל בְּשׁוּם טַעֲוַת
עַמְמַיָּא וְיִתְקְטֵל נְבִיָּא
הַהוּא׃ כא וַאֲרֵי תֵימַר
בְּלִבָּךְ אֶכְדֵּין נְדַע יָת
פִּתְגָּמָא דִּי לָא מַלְּלֵהּ
יְיָ׃ כב דִּי יְמַלֵּל נְבִיָּא
בִּשְׁמָא דַּיְיָ וְלָא יְהֵי
פתגמא

פירוש רשב״ם

אות ומופת לעבוד ע״ז: (כב) ולא יהיה הדבר ולא יבוא. וכגון שאין תשובה ומעשים טובים שינחם הקב״ה

רש״י

(כ) אשר לא צויתיו לדבר. אבל צויתי לחבירו: ואשר ידבר בשם אלהים אחרים. אפילו כוון את ההלכה לאסור את האסור ולהתיר את המותר: ומת. בחנק. ג׳ מיתתן בידי אדם (ספרי. סנהדרין פט) המתנבא מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו ונאמר לחבירו והמתנבא בשם ע״א ת אבל הכובש את נבואתו א והעובר על דברי הנביא והעובר על דברי עצמו מיתתן בידי שמים שנאמר אנכי אדרוש מעמו: (כא) וכי תאמר בלבבך. עתידים אתם ב לומר כשיבא חנניה בן עזור ומתנבא (ירמיה כז) הנה כלי בית ה׳ מושבים מבבלה עתה מהרה וירמיהו עומד ג וצווח על העמודים ועל הים ד ועל יתר הכלים שלא גלו עם יכניה בבלה יובאו עם גלות צדקיהו: (כב) אשר ידבר הנביא. (ספרי) ויאמר דבר זה עתיד לבוא עליכם ותראו שלא יבא ה הוא הדבר אשר לא דברו ה׳ והרגו אותו ואם תאמר זו במתנבא על העתידות ו הרי שבא ואמר

שפתי חכמים

שלא יובן שמדבר על נביא פרטי העתיד לקום אחריו כמו שפירשו הטועים שהוסיף ואמר וכן מנביא לנביא והוכחתו שסדרי המכוון הוא להרחיקם מן המעוננים והקוסמים ואמר שאינך צריך אל המעוננים והקוסמים כי תמיד יהיו מקרבך נביאים בכל דור ודור שלא תצטרך למעוננים: ת דכתיב אשר לא צויתיו לדבר היינו מה שלא שמע ומדכתיב אשר לא צויתיו משמע אבל לחבירו צויתיו והמתנבא בשם ע״א דכתיב בהדיא ואשר ידבר וגו׳: א הכובש את נבואתו משמע ליה מדכתיב אשר לא ישמע קרי ביה אשר לא ישמיע כלומר שכובש נבואתו והעובר על דברי הנביא בין הוא בין אחרים דכתיב אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי בין אחרים ובין הוא וכתיב אנכי אדרוש מעמו דהיינו מיתה בידי שמים: ב פי׳ מפני שאלת וכי בכ״מ מורה על העתיד דהיה כמו וכי יכה איש שפירושו כשיכה וכן כי יגח שור וכן כל כיוצא בזה: ג ר״ל אמר להיפך: ד ר״ל ים שעשה שלמה: ה כגון חנניה בן עזור שסרי אח״כ גם שאר הכלים בבלה הובאו עם גלות צדקיהו: ו ר״ל בהינה זו תפול אם מתנבא בעתידות כגון חנניה בן עזור אבל הרי שבא ואמר כך וכך עשו ומפי הקב״ה אני אומר א״כ היאך נדע שלא

פירוש ע״ט

אים׃ (כ) אַךְ נייערט הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי דער נביא וואס וועט מוטוויליגן צוא ריידן איין רייד פון מיינט וועגן אֵת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וואס איך האב אים ניט געבאטן צו ריידן נאר איך האב געבאטן צוא איין אנדרן נביא וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים און דר וואס ער וועט ריידן אין דעם נאמן פון אנדרע עבודת כוכבים אפילו ער וועט זאגן וויא די הלכה איז וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא זאל דער דאזיגער נביא ווערן געטייט קומט אים חנק׃ (כא) וְכִי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ אונ אז דו וועסט וועלן טראכטן אין דיין הארץ אֵיכָה נֵדַע אֶת הַדָּבָר וויא וועלן מיר וויסן די זאך אֲשֶׁר לֹא דִבְּרוֹ יְיָ וואס גאט האט דאס ניט גרעט׃ (כב) אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנָּבִיא בְּשֵׁם יְיָ וואס דר נביא וועט ריידן פון גאטס וועגן אז די זאך וועט זיין ולא

יהיה

מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בְּיוֹם
הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אֹסֵף לִשְׁמֹעַ
אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהָי וְאֶת־הָאֵשׁ
הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא־אֶרְאֶה עוֹד
וְלֹא אָמוּת׃ יז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָי
הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ׃ יח נָבִיא אָקִים
לָהֶם מִקֶּרֶב אֲחֵיהֶם כָּמוֹךָ וְנָתַתִּי
דְבָרַי בְּפִיו וְדִבֶּר אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־
אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ׃ יט וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרַי אֲשֶׁר יְדַבֵּר
בשמי

ר״א יכיס כה״ג סנהדרין פט.

אונקלוס

אֱלָהָךְ בְּחֹרֵב בְּיוֹמָא
דִקְהָלָא לְמֵימַר לָא
אוֹסֵף לְמִשְׁמַע יָת קָל
מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָי וְיָת
אֶשָּׁתָא רַבְּתָא הָדָא
לָא אֶחֱזֵי עוֹד וְלָא
אֵמוּת׃ יז וַאֲמַר
יְיָ לִי אַתְקִינוּ דִּי
מַלִּילוּ׃ יח נְבִיָא אָקִים
לְהוֹן מִגּוֹ אֲחֵיהוֹן כְּוָתָךְ
וְאֶתֵּן פִּתְגָמֵי נְבוּאָתִי
בְּפוּמֵהּ וִימַלֵּל עִמְּהוֹן
יָת כָּל דִּי אֲפַקְדִנֵּהּ׃
יט וִיהֵי גַּבְרָא דִּי לָא
יְקַבֵּל לְפִתְגָמַי דִּי יְמַלֵּל
בשמי

בעל הטורים

(יח) נביא אקים לכס . בגימטריא זהו ירמיהו זה הוכיחן ווס

משלי ישראל

מיט מיין ווילן. ווארום אז איך שטראף דיך את פנית דיך האב איך נחת וואס איך לערן דיך צוא גיין אין גוטן וועג. ביסטו אבער אין צער פון דיא יסורים. אונ אז איך גיב דיר גוטע שפייז צו עסן אונ שיינע קליידר גקלייד האסטו נחת בין איך אבער אין צער ווייל דוא פאלגסט מיך ניט. דרום גלייכן מיר זיך קיין מאל ניט אום ביידע גלייך. אזוי איז דאס איינע. אז גאט איז משפיע דעם מענטש עושר אונ כבוד איז דער מענטש בנחת ובשלוה. איז ביא איס גמינערט נאמס דינסט עד וויל נים דינן גאט אזוי וויא עס גהער צוא זיין איז גאט אין צער אונ אז גאט שטראפט דעם מענטש מיט גלות אונ מיט יסורים. דינט ער שון נאטס דינסט. דס זאגט דער פסוק (תמים תהיה עם יי אלהיך) דו זאלסט זיין גאנץ מיט דיין גאט דו זאלסט זיין גלייך דיין דעה מיט גאטס ווילן אזוי וועט איר ביידע זיין מיט נחת דוא ווערסט האבן נחת וואס גאט וועט דיר געבן עשירות אונ גאט וועט האבן נחת וואס דוא וועסט אים דינן :

פירוש עט

אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ מֵעִם יְיָ אֱלֹהֶיךָ אזוי ווי דו האסט בגערט פון גאט דיין גאט בחורב אין חורב בְּיוֹם הַקָּהָל אין דעם טאג פון איין זאמלונג לֵאמֹר דוא האסט גזאגט לֹא אֹסֵף לִשְׁמֹעַ אֶת קוֹל יְיָ אֱלֹהָי איך וויל ניט מער צו הערן אין מיין גאטס קול וְאֶת הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא אֶרְאֶה עוֹד אונ דם דאזיגע גרויסע פייער וויל איך מער ניט זעהן וְלֹא אָמוּת וועל איך ניט שטארבן : (יז) וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי האט גאט צו מיר גזאגט הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ זייא האבן גוט גטאן וואס זיי האבן גרעט : (יח) נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אֲחֵיהֶם כָּמוֹךָ איך וועל צוא זייא אוף שטעלן איין נביא פון צווישן זייערע ברידר אזוי וויא דוא ביסט וְנָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיו אונ איך וועל געבן מיינע רייד אין זיין מויל וְדִבֶּר אֲלֵיהֶם אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ אונ ער וועט צוא זייא ריידן אלץ וואס איך וועל אים גביטן : (יט) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶל דְּבָרַי אונ עס וועט זיין דער מענטש וואס ער וועט ניט צו הערן צוא מיינע רייד אֲשֶׁר יְדַבֵּר בִּשְׁמִי וואס דער נביא וועט ריידן פון מיין נאמן אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ וועגן וועל איך פארלאנגן פון

אים

תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ חמישי יד כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֶל־מְעֹנְנִים וְאֶל־קֹסְמִים יִשְׁמָעוּ וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ טו נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן׃ טז כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁאַלְתָּ

מעם

ת״א אליו יבמות).

דַּיְיָ אֱלָהָךְ׃ יד אֲרֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין דִּי אַתְּ יָרֵית יָתְהוֹן מִן מְעָנְנַיָּא וּמִן קַסָּמַיָּא שָׁמְעִין וְאַתְּ לָא כֵן יְהַב לָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃ טו נְבִיָּא מִבֵּינָךְ מֵאֲחָךְ כְּוָתִי יְקִים לָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִנֵּיהּ תְּקַבְּלוּן׃ טז כְּכֹל דִּי שְׁאֶלְתָּא מִן קֳדָם יְיָ

אלהך

בעל הטורים

אלף וסד תי״ו: (טו) נביא מקרבך. הפסוק מתחיל ומסיים בנו״ן לומר שידע נו״ן שערי בינה ויש בו י׳ תיבות לומר שתשמע לו כמו לי״ד הדברות: כמוני. בגי׳ ענו: תשמעון. ב׳ במסורה אליו תשמעון כקטן כגדול תשמעון לומר אחד קטן ואחד גדול שמע אליו: (טז) ככל אשר שאלת. ככל עולה ע׳ לומר ששמעתי לשאלתכם ושמתי עליכם ע׳ זקנים וגם כאשר ישאלו ישראל נביאים יתן להם נביאים:

פירוש רשב״ם

ולפי כי מנסה הקב״ה בם את ישראל נתן כח ברוח הטומאה להגיד על פי השעירים: (טו) נביא מקרבך מאחיך כמוני. שיצוה לך מצות שבתורה ולא כנביא וחולם חלום שיאמר לך לעבוד ע״ז. ומה שכתוב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה הרי פירושו כמו שמפרש אשר ידעו ה׳ פנים אל פנים. אבל להאמין להקב״ה יהא כמותך ולדבר אמת מאתו ולא כנביא הנותן לישראל

רש״י

אלהיך. התהלך עמו בתמימות ותצפה לו פ ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות ואז תהיה צ עמו ולחלקו: (יד) לא כן נתן לך. הקב״ה לשמוע ק אל מעוננים ואל קוסמים שהרי השרה שכינה על הנביאים ואורים ותומים: (טו) מקרבך מאחיך כמוני. ר כמו שאני מקרבך מאחיך יקים לך תחתי. וכן ש מנביא לנביא:

שפתי חכמים

דהכי רש״י בספרי והגית תלמוד שלנו י״ל דלפי שהוא יותר קרוב לפשוטו: פ ר״ל אחר אל תעשה כמו שעושין שע״א אלא תמים תהיה שתתהלך עמו בתמימות ותצפה לו כו׳: צ כך תפרש המקרא תמים תהיה ר״ל שתצפה לו ולא תחקור וכו׳ ואז עם ה׳ אלהיך ר״ל תהיה עמו ולחלקו: ק ר״ל שאל תקשה לך כי פשוטו של מקרא ואתה לא כן נתן לך ה׳ אלהיך משמע שהזהיר מקודם ע״ז שלא יהיה בך קוסם ומעונן ומנחש והיכן מצינו שהזהיר ע״ז וע״ז השיב וכזה נוה לך שלא תשמע אל מעוננים וקוסמים שהרי לכך השרה שכינתו על הנביאים כדי שתשמע אל הנביאים והא דנקט רש״י הקב״ה במקום ה׳ אלהיך לפי שאין צריך להזכיר פה אלהיך כמורה בכל מקום נתינת הסיבה שהוא אלהיך והוא בעל הכח והממשלה אשר הביאך אל הארץ וכמו תמים תהיה עם ה׳ אלהיך שמצד שאני אלהיך ראוי להשתדל להיות עמי ולהדבק בי והכא בשוא סיפור דברים א״צ למלת אלהיך אלא לשם ה׳ כמו ראו קרא ה׳ בשם ודברים כאלה. והא דלא נקט שם ה׳ כדי שלא נחשוב שקורא בלשונו. הרא״ם: ר ר״ל הא כתיב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. ל״פ כמו שאני מקרבך מאחיך: ש פי׳ כדי

פירוש ע״ם

מְקַבֵּל זַיין בְּאַהֲבָה׃ (יד) כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם וָוארוּם דִּי דָאזִיגֶע פֶעלְקֶער וָוס דָא וֶועסְט זַייא יַירְשְׁנֶן אֶל מְעוֹנְנִים וְאֶל קוֹסְמִים יִשְׁמָעוּ זַיי מִגְעֶן צוּ הֶערֶן דִּיא כִּשׁוּף מַאכֶרְס וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אוּנ דִיר הָאט גָאט דַיין גָאט נִיט אַזוֹ גֶעגֶעבְּן׃ (טו) נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמוֹנִי אַיין נָבִיא פוּן צְוִוישְׁן דִיר פוּן דַיינֶע בְּרִידֶר אַזוֹ וִוי אִיךְ יָקִים לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וֶועט צוּא דִיר גָאט דַיין גָאט אוֹיף שְׁטֶעלְן אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן צוּ אִים זָאלְט אִיר צוּ הֶערְן׃ (טז) כְּכֹל

משלי ישראל

(תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְיָ אֱלֹהֶיךָ) זָאלְסְט דַיין גַאנְץ מִיט גָאט. עֶס אִיז אַמָּשָׁל אַפָּאטֶער הָאט גֶעהַאט זַיין זוּן תָּמִיד גֶעגֶעבְּן צוּא עֶסְן גוּטֶע שְׁפַּייז אוּנ מִיט שֵׁיינֶע קְלֵיידֶר אוּנ דֶער זוּן הָאט נִיט גֶעוָואלְט פָאלְגְן דֶעם פָאטֶער. הָט דֶר פָּאטֶר פוּן אִים צוּא גֶענוּמְבְּן דִּיא אַלֶע תַּעֲנוּגִים אוּנ הָאט אִים גֶעגֶעבְּן צוּא עֶסְן טְרוּקְן בְּרוֹט אוּנ גְּקְלֵייד כִּים גְּמֵיינֶע קְלֵיידֶר. הָאט דֶר זוּן גֶזֶעהֶן אַז דֶר פָּאטֶר טוּט אִים אָן יְסוּרִים הָאט עֶר שׁוֹן גְּפָאלְגְט דֶעם פָּאטֶר. זָאגְט דֶער פָּאטֶר צוּא אִים פַאר וָואס זָאל נִיט גְּלַייךְ זַיין דַיין דַעַת

אשר

קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף׃
יא וְחֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי
וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים׃ יב כִּי־תוֹעֲבַת
יְהוָה כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה וּבִגְלַל
הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ׃ יג תָּמִים
תהיה

· תיו רבתי

קָסֵם קִסְמִין מְעוֹנֵן
וּמְנַחֵשׁ וְחָרֵשׁ׃
יא וְרָטֵין רְטַן וְשָׁאֵל
בִּבְדִין וּדְכוּרוּ וְתָבַע
מִן מֵתַיָּא׃ יב אֲרֵי
מְרַחֵק יְיָ כָּל דְּיָעְבֵד
אִלֵּין וּבְדִיל תּוֹעֲבָתָא
הָאִלֵּין יְיָ אֱלָהָךְ מְתָרֵךְ
יָתְהוֹן מִקֳּדָמָךְ׃
יג שְׁלִים תְּהֵי בִּדְחַלְתָּא
דיי

תא פסוק שם . מנחש שם . וחבר חבר שם מ שם כריתות ג . ודורש אל סנהדרין סה . כי תועבת סנהדרין כו . תמים שביה פסחים קיג .

פירוש רשב"ם

רשות לתקריבו אע"פ שאינו ממשמרה זו : (יא) וחבר חבר . הגינגן בתי"ת כמו מן החרב תאכל החרב וזה סכית וחובר חברים מחוכם . כמו מן מלך מלכים . וכמו מן עבד עבדים . כן יאמר מן הבר הבירים . ואילו היה חבר טעמו בבי"ת כמו חבר אני לכל אשר יראוך . ידך גדר כתף וגזל שטעמם למטה היה לו לומר וחיבר חבר מן ירך ירכו גזלו . חברים מקשיבים לקולך . ובהי"ת מצאתי אחר כן בספרי ספרד כדברי : (יב) מוריש אותם . כי אינם חושבים לדרוש את הקב"ה ואת נביאי המצות כי סמכין על תועבותיהם המגידים להם ברוח הטומאה : (יג) תמים תהיה וגו' . וממנו תדרוש ולא מן המתים

בעל הטורים

נוטריקון מפי נפלה חתיכה שלי ד"א מקל נחש חולדה טופל : (יג) תמים . ת' גדולה שאם תלך בתמימות כאילו קיימת

שפתי חכמים

בכריות שמראה להם כאלו עושה דברים של פלא ואינו עושה כלום : ם ר"ל שמעלה את המת בלחשים ומדבר עמו : ע פירוש בגלגולת מן המת המוטלת על הארץ ועונה מה ששואלים לו ע"י מכשפות כך הוא נדרש בספרי . ובפרק ד' מיתות תניא בברייתא אוב זה המעלה וכו' והנשאל בגלגולת ודורש אל המתים זה המרעיב עצמו ולן בבית הקברות וכא

רש"י

מפיו לפי הספיקו בדרך מקלו כפל מידו : (יא) וחבר חבר . (סנהדרין שם) במלרף נחשים או עקרבים או שאר חיות למקום א' : וישאל אוב . זה מכשפות ששמו פיתום ומדבר משחיו ומעלה את המת בבית השחי שלו : וידעני . מכנים עלם חיה ששמה ידוע לתוך פיו ומדבר העלם ע"י מכשפות : ודרש אל המתים . כגון המעלה ם את המת וכו' והנשאל ע בגלגולת : (יב) כל עשה אלה . (מכות כד . ספרי) עושה כל אלה לא נאמר אלא כל עושה אלה אפילו אחת מהן : (יג) תמים תהיה עם ה'

פירוש ע"ט

פלאקערן פייער אוף צוויא זייטן אונ אין מיטן פירט ער דורך זיינע קינדער קוסם קסמים אדר איין כישוף מאכר וואס הייסט קוסם דאס מיינט מען אזו אמענטש וואס ער נעמט אשטעקן אונ מעסט מיט זיינע הענט אוב ער זאל גיין אוב ניט מעונן ומנחש ומכשף רש"י שרייבט מעונן מיינט מען אזו אמענטש וואס זעהט אוף די צייט די צייט איז גוט אן צוא הייבן די מלאכה אונ די צייט איז ניט גוט ומנחש מיינט מען דער וואס זאגט מיין ברוט איז אראפ גפאלן פון דעם מול אדר ער זאגט איין הירש איז מיר איבר גלאפן דעם וועג איז דאס איין שלעכטער סימן ; (יא) וחובר חבר אונ איין כישוף מאכר

וואס בהעפט שלאנגן אונ עגדיסן אוף איין ארט ושואל אוב וידעוני אונ אזו איינער וואס פרעגט דעם כישוף מאכר וואס הייסט אוב וידעוני ודורש אל המתים אונ אזו איינר וואס פארשט צו מתים (עיין רש"י) : (יב) כי תועבת וגו' ווארום דאס איז אום ווירדיג פר גאט ווער עס טוט אלע דיא דאזיגע זאכן אפילו איינס פון די דאזיגע זאכן ובגלל התועבות האלה אונ פון וועגן דיא דאזיגע אומווערדיקייט אלהיך מוריש אותם מפניך טוט דיין גאט זיי פאר טרייבן פון פר דיר : (יג) תמים תהיה עם יי אלהיך דו זאלסט זיין גאנץ מיט גאט דיין גאט דו זאלסט ניט נאך פארשן וואס וועט אמאל זיין נאר וואס עס וועט אוף דיר קומן זאלסט

כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ לְבַד מִמְכָּרָיו עַל־הָאָבוֹת: ס ט כִּי אַתָּה בָּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם: י לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם
קסמים

אונקלוס

יֵיכְלוּן בַּר מִמַּטַּרְתָּא דְּיֵיתֵי בְּשַׁבַּתָּא דְּכֵן אַתְקִינוּ אֲבָהָתָא: ס אֲרֵי אַתְּ עָלֵל לְאַרְעָא דַּייָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לָא תֵילַף לְמֶעְבַּד כְּתוֹעֲבוֹת עַמְמַיָּא הָאִנּוּן: י לָא יִשְׁתְּכַח בָּךְ מַעֲבַר בְּרֵהּ וּבְרַתֵּהּ בְּנוּרָא
קסם

ת"א כחלק סוכה נו. לא תלמד שבת עה ר"ה כד סנהדרין סח ע"ז יח שב. לא ימצא סנהדרין מ סד.

בעל הטורים

סגנ' אלו סגן: (ח) כחלק. ב' במסורה חלק כחלק יאכלו כחלק שיושב על הכלים דאמרינן כהן בעל מום חולק בקדשים אף על פי שפסול בעבודה והיינו לפי היושב על הכלים: (ט) כי אתה בא. סמך כאן שואל אוב לומר שהמלך שואל באורים ולא באוב: (י) קוסם קסמים מעונן ומנחש. קסם בגימ' אוחז במקלו. מעונן בגימ' אוחז סעיים. מנחש

פירוש רשב"ם

שעובדת היום בירושלים בעזרת: (ח) לבד ממכריו על האבות. לפי הפשט כמו איש מאת מכרו אם יש לו שום קרוב מאבותיו שיתן לו קרבנו לעשותו הוא יש לו

רש"י

(ח) חלק כחלק יאכלו. מלמד שחולקין בעורות ובבשר שעירי חטאות ם יכול אף בדברים הבאים שלא מחמת הרגל כגון תמידין ומוספי שבת ונדרים ונדבות ת"ל לבד ממכריו על האבות חוץ ממה שמכרו האבות בימי דוד ושמואל שנקבעו המשמרות ומכרו זה לזה טול אתה שבתך ואני אטול שבתי: (ט) לא תלמד לעשות. (סנהדרין סח) אבל אתה למד להבין ולהורות כלומר להבין מעשיהם כמה הם מקולקלים ולהורות לבניך לא תעשה כך וכך שזה חק העכו"ם: (י) מעביר בנו ובתו באש. היא עבודת המולך שעושה מדורות אש מכאן ומכאן ומעבירו בין שתיהם: קסם קסמים. איזהו קוסם האוחז את מקלו ואומר אם אלך אם לא אלך וכן הוא אומר (הושע ד) עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו: מעונן. (סנהדרין סה) ר"ע אומר אלו נותני עונות שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל וחכ"א אלו אוחזי ב העינים: מנחש. (ספרי) פתו נפלה

שפתי חכמים

דברים שלא מחמת הרגל: ם הא דנקט עורות ובשר שעירי חטאות משום דאין להם חלק אלא במוספי הרגלים ומוספים היינו עולות ושעירי חטאות כדכתיב בפרשת פנחס והעולות מקריבין הכל לגבוה ואין לכהנים מהם אלא העורות ושעירי חטאות יש מהן לכהן הבשר: ב פירש רש"י אוחז ומוגר עינו

פירוש ע"ט

יאכלו איין חלק אזו וויא איין חלק זאלן דיא עסין כלומר ער נעמט איין חלק גלייך מיט דיא כהנים פון דעם משמר פון דיא קרבנות אונ פון דעם פלייש פון דעם קרבן חטאת אונ פון די פעל וואס מען איז מקריב פון יום טוב ווען אבר דיא קרבנות וואס ניט פון יום טוב ווען דהיינו פון דעם קרבן תמיד אדר פון דעם קרבן מוסף פון שבת נעמט ער ניט קיין חלק לבד ממכריו על האבות חוץ וואס די עלטרן האבן פר קופט דאס מיינט מען וואס אין דוד המלך אונ שמואל הנביא צייטן האבן די כהנים צווישן זיך גמאכט אז אלע וואך זאל איין אנדרר משמר מקריב זיין: (ט) כי אתה בא אל הארץ אשר יי אלהיך נותן לך אז דוא וועסט קומן צוא דעם לאנד וואס דיין גאט וועט דיר געבן לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם זאלסטו ניט לערנן צו טאן דיא אומווירדיגע זאכן פון דיא האזינגע כנענים. רש"י שרייבט דו טארסט ניט לערנן צו טאן אבר דו מעגסט לערנן צו פר שטיין ווי שלעכט זענען די מעשים פון עובדי כוכבים: (י) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש עס זאל ניט ווערן געפונן צווישן דיר אזו איינר וואס ער פירט איבר זיין זון אדר זיין טאכטר אין פייער עס איז פר האנדן איין עבודת כוכבים מולך דער וואס דינט זיא מאכט ער צווייא

פלאקערן

יְהוָה הוּא וּבָנָיו כָּל־הַיָּמִים׃ ס רביעי
ו וְכִֽי־יָבֹא הַלֵּוִי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ
מִכָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הוּא גָּר שָׁם
וּבָא בְּכָל־אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה׃ ז וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם
יְהוָה אֱלֹהָיו כְּכָל־אֶחָיו הַלְוִיִּם
הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה׃ ח חֵלֶק
כחלק

הוא וּבְנוֹהִי כָּל יוֹמַיָּא
ו וַאֲרֵי יֵיתֵי לֵוָאָה
מֵחֲדָא מִקִּרְוָיךְ מִכָּל
יִשְׂרָאֵל דִּי הוּא דָּיֵר
תַּמָּן וְיֵיתֵי בְּכָל רְעוּת
נַפְשֵׁהּ לְאַתְרָא דִּי
יִתְרְעֵי יְיָ׃ ז וִישַׁמֵּשׁ
בִּשְׁמָא דַּייָ אֱלָהֵהּ
כְּכָל אֲחוֹהִי לֵוָאֵי
דִּמְשַׁמְּשִׁין תַּמָּן קֳדָם
יְיָ׃ ח חֲלָק כַּחֲלָק
ייכלון

ת״א הוא ובניו פוסה שם חולין קלג מאחד סוכה נו . ובא בכל קמא קט מנחות כד . ושרת בשם סו כה שם מנחות יג ערכין יא. העומדים זבחים כג .

פירוש רשב״ם

השגתם : (ו) וכי יבא הלוי . כהן שאינו מאותה משמרה

בעל הטורים

דאמרינן שצריך ליתנו לו כשהוא מלוחן והיו כמטר על ג... שיהא מלובן אז ראשית גז לאכך תתן לו : (ו) וכי יבא הלוי...

שפתי חכמים

שמחייבות את בעליהן והאומרות קוש עשה כמאוה ועל איזה מאוה קאי אין לומר אמלות בכור דהא אף כשאין לו אלא בהמה אחת חייב בבכורה וגם א״ל דקאי אמתנות שנוהגין לכהן וכו׳ דהא אף כשאין לו אלא בהמה אחת הייב במתנות וע״כ צ״ל דקאי אראשית הגז : ט כלומר בבן לוי ימם לאפוקי כהן וא״ל דלמא בכהן נמי מיירי דהא כהן נמי בן לוי הוא ת״ל ושרת וגו׳ ולטעם א׳ קשה נ״ל אל המקום אשר יבחר ה׳ לא הל״ל אלא כמזבח אשר לפני ה׳ ושרת וכו׳ ולטעם ב׳ לבד קשה נ״ל בכל אות נפשו לכן נריך גם לטעם ראשון דבכל אות קאי על הנדרים והנדבות שלו שהרי מאות נפשו הוא מנדר ומנדב : י דהכי משתמע ממלת בכל אות נפשו שפי׳ בתאות נפשו רולה להקריב ולא על לד היו משמרתו : כ (ג״א) דאל״כ ל״ל ככל אחיו הכהנים לא הל״ל אלא ובא ושרת בכל אות נפשו אלא בכהנים הבאי׳ לרגל איירי שיקריבו ככל אחיהם בני המשמר : ל וכמוך אסרם ודוקא מוספי הרגלים שבאין מחמת הרגל ול...

רש״י

אלא מעומד : (ו) וכי יבא הלוי . (ספרי) יכו... בבן לוי ודאי ט הכתוב מדבר תלמוד לומר ושרת יצ... לוים שאין ראוין לשירות : ובא בכל אות נפש... וגו׳ . (ז) ושרת . למד על הכהן שבא ומקרי... קרבנות נדבתו י או חובתו ואפילו במשמר שאי... שלו . ד״א עוד למד על הכהנים הבאים לרגל שמקריבי... במשמר כ ועובדין בקרבנות הבאות מחמת הרגל כגו... מוספי הרגל ל ואף על פי שאין המשמר שלהם...

פירוש עט

נאט אום דר וועלט פון אלע דיינע שבטים וועט אום דער וועלן : (ז) וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהָיו א... לַעֲמוֹד לְשָׁרֵת בְּשֵׁם יְיָ צוא שטיין אונ צו בדינן אין ער זאל העלפן דינן אין זיין נאמס נאמן כ... נאמס נאמן . רש״י מאכט פון דאנן איז אֶחָיו הַלְוִיִּם הָעוֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי יְיָ אזו וויא אלע זיינ... גדרונגן אז מען מוז טוען די עבודה שטייענדג ברידר די כהנים וואס זייא קומן ארום פו... הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים ער מיט זיינע קינדר אלע שבט לוי וואס שטייען דארט פאר נאט א... טאג : (ו) וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי אונ אז עס וועט קומן בית המקדש . רש״י שרייבט אז דער פסו... דער כהן וואס קומט ארום פון שבט לוי ווייזט מיר אז דער פרעמדער כהן זאל אלי... מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ פון איינע פון דיינע שטעט מִכָּל מקריב זיין זיינע קרבנות וואס ער האט... יִשְׂרָאֵל פון אלע ישראל אֲשֶׁר הוּא גָר שָׁם וואס גבראכט אונ אז ער וועט קומן אום יום טו... ער וואונט דארטן וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ אונ ער מעג דער פרעמדער כהן מקריב זיין די... וועט קומן מיט גאר זיין גלוסטן פון זיין לייב קרבנות פון יום טוב גלייך מיט די כהני... אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ צו דעם ארט וואס נאט פון דעם משמר פון דר וואך : (ח) חֵלֶק כְּחֵלֶק...

לְכַהֲנָא דְרָעָא וְלוֹעֲיָא וְקֵבְתָא: ד רֵישׁ עֲבוּרָךְ חַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ וְרֵישׁ גִּזָּא דְעָנָךְ תִּתֵּן לֵהּ: ה אֲרֵי בֵהּ אִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ מִכָּל שִׁבְטָיךְ לְמֵיקַם לְשַׁמָּשָׁא בִּשְׁמָא דַייָ הוּא

אִם־שֶׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה: ד רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לּוֹ: ה כִּי בוֹ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שְׁבָטֶיךָ לַעֲמֹד לְשָׁרֵת בְּשֵׁם־יְהוָה

ת"א ונתן שם קלו. הזרוע שם קלד. ראשית ששים לב מנחות כו חולין קלה. וראשית גז שם קלו קלז קלח. תתן לו שבת נב פסחים לג חולין קלא קלו. כי בו בחר סנהדרין פד. לעמד סוטה לח זבחים כג חולין קלו קלח.

בעל הטורים

סוי"ס וזהו ס' סוף נחלתו: (ד) ראשית דגנך. בגימטריא משתמרת: גז. ב' במסורת. גז צאנך כמטר על גז וסימנו

רש"י

פרט ש לחיה: הזרע. מן הפרק של ארכובה עד כף של יד שקורין ת אשפאל"א (שולטער): הלחיים. (חולין קל"ג) עם הלשון א דורשי רשומות ב היו אומרים זרוע תחת יד ג שנאמר (במדבר כה) ויקח רומח בידו: לחיים. תחת תפלה שנאמר (תהלים קו) ויעמוד פנחס ויפלל: והקבה. תחת האשה אל קבתה: (ד) ראשית דגנך. זו תרומה ולא פירש בה שיעור אבל רבותינו נתנו בה שיעור עין יפה אחד מארבעים עין רעה אחד מששים בינונית אחד מחמשים וסמכו על המקרא שלא לפחות מאחד מששים שנאמר (יחזקאל מה) וששיתם ד האיפה מחומר ה החטים שפית האיפה הוי ששה ו כשאתה נותן חצי סאה לכור הרי אחד מששים שהכור שלשים סאין: וראשית גז צאנך. כשאתה גוזז צאנך בכל שנה ושנה תן ממנה ראשית ז לכהן ולא פירש בה שיעור ורבותינו נתנו בה שיעור אחד מס' (חולין קלז) וכמה צאן חייבות בראשית הגז חמש רחלות שנאמר (ש"א כה) וחמש צאן עשויות ח רבי עקיבא אומר ראשית גז שתים, צאנך ארבעה. תתן לו הרי חמשה: (ה) לעמד לשרת. מכאן שאין שירות

שפתי חכמים

פטורים מלתת המתנות מבהמתו לכהן אחר והלוים הן בספק אם הם בכלל העם אם לא והמוציא מחבירו עליו הראיה לפיכך הם פטורים מלתת ואם נטלו לא יחזירו: ש דאל"כ הל"ל בהמה סתם והכל במשמע בין שור בין שה ומפרש אי כתיב בהמה הוה גם חיה היה במשמע דהא חיה היא בכלל בהמה לכך נאמר אם שור אם שה פרט לחיה: ת ובל"א קורין שויביל: א דאל"כ למה לו הטעם של לחי אלא ודאי עם הלשון ועוד נ"ל כיון שהלחיים נותנים לו תחת התפלה כמו שפירש"י מ"ה נותנים לכם גם הלשון שהוא עיקר כלי הדבור: ב פי' פסוקים הסתומים (ב"ק דף פב): ג ר"ל הכהנים זכו לזרוע תחת היד של פנחס שנאמר ויקח וגו': ד לשון שפית: ה היינו כור: ו דהאיפה שלש סאין וכתיב וששיתם האיפה מחומר השעורים שפירושו שיוציאו ששית האיפה הרי חצי סאה לכור נמצא שצריך להוציא אחד מששים: ז לא שהגיזה הראשונה של שנה ראשונה תתן כולה לכהן ואחר הגיזות בכל שנה ושנה פטורות: ח ר"ל כשיש לך חמש צאן עשויות (גמרא) מאי עשויות שמעשות כלומר

פירוש ע"ט

שֶׂה זייא זָאלְן שֶׁעכְטְן אַיין אָקְס אָדֶר אַיין שָׁאף אָבֶּר אַז זייא וָועלְן שֶׁעכְטְן אַיין חַיָּה בַּדַּארְפְן זַיי גָאר נִיט גֶעבְּן דִיא כֹּהֲנִים וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה אוּנ עֶר זָאל גֶעבְּן צוּם כֹּהֵן דִי אָרוּם אוּנ דִי קִין בַּאקְן אוּנ דֶם מָאגְן . רש"י שְׁרַייבְּט אִיבֶּר דֶעם הָאט גָאט גִשֶׁענְקְט דִי כֹּהֲנִים דִי דְרַייא זַאכְן דִי אָרוּם וַוייל פִּנְחָס הָאט גִשְׁטָאכְן דֶעם נָשִׂיא פוּן שֵׁבֶט שִׁמְעוֹן מִיט זַיין הַאנְט אוּנ דִי קִין בַּאקְן וַוייל עֶר הָאט דֶענְסְטְמָאל תְּפִלָּה גְטָאן מִיט זַיין מוֹל אוּנ דֶעם מָאגְן וַוייל עֶר הָט גִשְׁטָאכְן דִי אִשָּׁה אִין אִיר בּוֹךְ : (ד) רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ דָאס עֶרְשְׁטֶע פוּן דַיין קָארְן אוּנ פוּן דַיין וַויין אוּנ פוּן דַיין אֵייל . דִי חֲכָמִים הָאבְּן מְתַקֵּן גְוֶועזְן אַז אַיין עַיִן יָפָה זָאל גֶעבְּן אֵיינְס פוּן פֶערְצִיג דֶעם כֹּהֵן אוּנ אַיין עַיִן בֵּינוֹנִי אֵיינְס פוּן פוּפְצִיג אוּנ אַיין עַיִן רָעָה זָאל גֶעבְּן אֵיינְס פוּן זֶעכְצִיג וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ אוּנ דָאס עֶרְשְׁטֶע שֶׁערִיכְץ פוּן דַיינֶע שָׁאף תִּתֶּן לוֹ זָאלְסְטוּ גֶעבְּן צוּ אִים צוּם כֹּהֵן . דִיא חֲכָמִים הָאבְּן דָא אוֹךְ מְתַקֵּן גְוֶועזְן אַז מֶען זָאל גֶעבְּן אֵיינְס פוּן זֶעכְצִיג אַז עֶר הָאט פִינְף שָׁאף אָדֶר מֶער מוּז עֶר גֶעבְּן רֵאשִׁית הַגֵּז : (ה) כִּי בוֹ בָּחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שְׁבָטֶיךָ וָוארוּם אִין אִים הָאט גָאט דַיין

חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־יִשְׂרָאֵל אִשֵּׁי
יְהוָה וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן׃ ב וְנַחֲלָה
לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו יְהוָה
הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ׃ ס
ג וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת
הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם־שׁוֹר
אם

ת״א וא יהיה אולין קל . מאת העם עם קלב . מאת וזבחי עם קלו . אם שור עם קלב .

אונקלוס

וְאַחְסָנָא עִם יִשְׂרָאֵל קֻרְבְּנַיָּא דַייָ וְאַחְסַנְתֵּיהּ יֵיכְלוּן׃ ב וְאַחְסָנָא לָא יְהֵי לֵיהּ בְּגוֹ אֲחוֹהִי מַתְּנָן דִּיהַב לֵיהּ יְיָ אִנּוּן אַחְסַנְתֵּיהּ כְּמָא דִּי מַלִּיל לֵיהּ׃ ג וְדֵין יְהֵי דַּחֲזֵי לְכָהֲנַיָּא מִן עַמָּא מִן נָכְסֵי נִכְסָתָא אִם תּוֹר אִם אִמַּר וְיִתֵּן לכהנא

שפתי חכמים

ג״ל כל שבט לוי כיון שכתוב לפניו לכהנים הלוים אלא לרבות בין תמימים כו׳ וא״ת למה איצטריך מיעוט לבעלי מומין והא לעיל בפרשת צו כתיב כל זכר בבני אהרן יאכלנה ופירש״י כל זכר אפילו בעל מום כו׳ ר״ל שגם הם יחלקו בקרבנות ופשיטא שלא ינחלו דמשום זה נתן להם חלק בקרבנות וי״ל לפי שקדשי הגבול כגון תרומה ובכורים בכור חלה וזרוע וכו׳ שיש לבעלים טובת הנאה בקרבנותיהן שהם יכולין ליתן לאיזה כהן שירצו ולרוב הם נותנין לתמימים שיכולין להקריב ולא לבעלי מומין שאינם יכולין להקריב ה״א שיטלו חלק בארץ לכך צריך מיעוט : ע ר״ל קדשים שמביאין מן הגבול ומה הם ומפרש תרומות ומעשרות : פ מפני שבכבר שהתחיל בו לא יהיה לכהנים חלק ונחלה תו׳ ופירושו ונחלה הוא חלק נחלת הארץ הוצרכו לדרוש הא קרא ונחלה לא יהיה לו זו נחלת שאר וכו׳ ורש״י הפי׳ ונחלה לא יהיה לו לפי פשוטו ה״ל אע״פ שפתח בו תחלה לא יהיה לכהנים חלק וגו׳ חזר ומסיים בו נמי . רא״ם : צ ר״ל הקב״ה הבטיח את אברהם ליתן לזרעו עשרה עממים בשעה נתן להם עכשיו וקני וקנזי וקדמוני יתן להם לעתיד לבא : ק ר״ת מפרש ה׳ אחים מן האם ראובן שמעון יהודה יששכר זבולן הואיל ומאם אחת אתו צריך מיעוט טפי : ר שהכהנים (במדבר יח) בארצם לא תנחל אני חלקך · (ג) מאת

רש״י

מומין : חלק . בביזה : ונחלה . בארץ : אשי ה׳ . קדשי המקדש (ס״א קדשי הקדשים) : ונחלתו . אלו קדשי הגבול ע תרומות ומעשרות אכל : (ב) נחלה . גמורה . לא יהיה לו בקרב אחיו ובספרי דרשו ונחלה לא יהיה לו זו נחלת שאר . בקרב אחיו פ זו נחלת חמשה ואיני יודע מה היא ונ״ל שארץ כנען שמעבר הירדן והילך נקראת ארץ ה׳ עממין ושל סיחון ועוג ב׳ עממין אמורי וכנעני ונחלת שאר לרבות צ קיני וקנזי וקדמוני וכן דורש בפרשת מתנות שנאמרו לאהרן על כן לא היה ללוי וגו׳ להזהיר על קיני וקנזי וקדמוני . שוב מצאתי בדברי רבי קלונימוס הכי גרסינן בספרי : ונחלה לא יהיה לו . אלו נחלת חמשה : בקרב אחיו . אלו נחלת שבעה . נחלת חמשה שבטים ק ונחלת שבעה שבטים ומתוך שמשה ויהושע לא חלקו נחלה אלא לחמשה שבטים בלבד שכן משה הנחיל לראובן וגד וחצי שבט מנשה ויהושע הנחיל ליהודה ואפרים ולחצי שבט מנשה ושבעה האחרים נטלו מאליהן אחרי מות יהושע מתוך כך הזכיר חמשה לבד ושבעה לבד : כאשר דבר לו . העם . ולא מאת ר הכהנים : אם שור אם שה ,

פירוש ע״ם

דיא כהנים וואס זייא האבן קיין מום ניט אונ סיי די כהנים וואס זייא האבן יוא איין מום חלק ונחלה עם ישראל איין חלק אין דעם רובן וואס די יהודים וועלן נעמן אין דיא מלחמות אונ איין ירושה אין דעם לאנד ארץ ישראל מיט דיא ישראל אשי יי נאטס פייער קרבן וואס מען איז מקריב אין בית המקדש ונחלתו אונ זיין ירושה דאס מיינט מען תרומה אונ מעשר יאכלון זאלן זיי עסין : (ב) ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו אונ קיין ירושה זאל צוא אים ניט זיין צווישן זיינע ברידר צווישן דיא פינף שבטים וואס משה מיט יהושע האבן געמאכט יירשנן די ישראל אונ צווישן די זיבן שבטים וואס די ישראל האבן אליין גירשת נאך דעם טוט פון יהושע יי הוא נחלתו גאט ער איז זיין ירושה כאשר דבר לו אזו וויא גאט האט צו אים גרעט אונ הט צו אים גזאגט (בארצם לא תנחל) אין זייער לאנד זאלסטו ניט יירשנן (אני חלקך) איך גאט בין דיין חלק (עיין רש״י) : (ג) וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם אונ דאס זאל זיין דער דין פון דיא כהנים פון דעם פאלק אבר ניט פון דיא אנדרע כהנים מאת זובחי הזבח פון דיא וואס זייא וועלן שעכטן דאס שעכטונג אם שור אם

לְמֶעְבְּדְהוֹן: כ בְּדִיל דְּלָא יְרוּם לִבֵּהּ מֵאֲחוֹהִי וּבְדִיל דְּלָא יִסְטֵי מִן תַּפְקֶדְתָּא יַמִּינָא וּשְׂמָאלָא בְּדִיל דְּיוֹרֵךְ יוֹמִין עַל מַלְכוּתֵהּ הוּא וּבְנוֹהִי בְּגוֹ יִשְׂרָאֵל: א לָא יְהֵי לְכָהֲנַיָּא לֵוָאֵי כָּל שִׁבְטָא דְלֵוִי חֲלָק

ואחסנא

לַעֲשֹׂתָם: כ לְבִלְתִּי רוּם־לְבָבוֹ מֵאֶחָיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל־מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: ס שלישי יח א לֹא־יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל־שֵׁבֶט לֵוִי

חלק

ת"א למען יאריך שם כריתות ה. הוא ובניו הוריות שם כריתות שם.

בעל הטורים

יסודם: (כ) לבלתי רום לבבו מאחיו. בס' מתחיל ומסיים בל' רמז שילא מלכות מיהודם שמה עולה ל'. ול' מעלות במלכות ודוד בן ל' שנה במלכו ולכך אמר שירה במתהלת ד' וכוא למעלה לעבד ה' לדוד: למען יאריך ימים. מלך שמלך בן ל' יאריך ימים ולא שאול ולכך סמך לא יהיה לכהנים ואחריו פרשת אוב דמשום מעשה דנוב עיר הכהנים ומשום שאול כאוב נטרד ממלכותו: (א) לא יהיה לכהנים. סמך לפרשת מלך כי על פי הכהן גדול המלך הוא נמשח והקדים מלך שגדול הוא ממנו ועוד רמז בעל הנשיא יהיה העולה והמנחה והנסך ועוד מה כהן ולוי נוטלין מעשר כך המלך נאנכס ימשר: אשי ה' ונחלתו. וכתיב בתרים וזה יהיה משפט הכהנים דכהנים משלחן גבוה קא זכו; שלוים. בגימ' אדמי

רש"י

התורה. מ כמשמעו: (כ) ולבלתי סור מן המצוה. אפילו מצוה קלה של נביא: למען יאריך ימים. מכלל הן אתה שומע לאו נ וכן מצינו בשאול שאמר לו שמואל (שמואל א י) להעלות עולות וגו' שבעת ימים תוחל עד בואי אליך וכתיב (שמואל א יג) ויוחל שבעת ימים ולא שמר הבטחתו לשמור כל היום ולא הספיק להעלות העולה עד שבא שמואל ואמר לו נסכלת כאשר לא שמעת וגו' ועתה ממלכתך לא תקום (שם) הא למדת שבשביל מצוה קלה של נביא נענש: הוא ובניו. (הוריות יא) מגיד שאם בנו הגון למלכות הוא קודם לכל אדם: (א) כל שבט לוי. בין תמימין בין ס בעלי

שפתי חכמים

מלכותו: מ הולרך לפרש זה כמשמעו משום שפירש אח"כ ולבלתי סור מן המצוה אפילו על מצוה קלה של נביא אבל אי דברי תורה לאו כמשמעו ה"א ולבלתי סור מן המצוה סיינו כמשמעו ר"ל ד"ת ממש: נ כלומר מכאן למד שמואל הנביא שעובר על מצות הנביא לא יאריך ימים על ממלכתו ואמר לשאול נסכלת כאשר לא שמעת וגו': ס דאל"כ

פירוש ע"ט

גֶעוֶען צו טָאן זַיי: (כ) לְבִלְתִּי צוּ נִיט רוּם לְבָבוֹ מֵאֶחָיו עֶס זָאל זַיין הָאפֶערְדִיג זַיין הַארְץ פוּן זַיינֶע בְּרִידֶר וּלְבִלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאול אוּנ עֶר זָאל נִיט אָפּ קֶערְן פוּן דֶר מִצְוָה אֲפִילוּ פוּן אַיין גְרִינְגֶע מִצְוָה פוּן אַיין נָבִיא אוֹיף דֶער רֶעכְטֶער זַייט אוּנ אוֹיף דֶר לִינְקֶר זַייט לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ דְרוּם עֶר זָאל דֶער לֶענְגֶערְן טֶעג אוֹיף זַיין מְלוּכָה הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל עֶר מִיט זַיינֶע קִינְדֶר צְווִישְׁן דִיא יִשְׂרָאֵל. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט וּבָנָיו עֶס וַוייזְט מִיר אַז זַיין זוּן אִיז רָאוּי פַר אַיין מֶלֶךְ אִיז עֶר בִּילְכָר צוּא דֶער מְלוּכָה פוּן אַיין אַנְדֶערְן יִשְׂרָאֵל: (א) לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם עֶס זָאל נִיט זַיין צוּא דִיא כֹּהֲנִים וָואס זַייא קוּמֶען אַרוּס פוּן שֵׁבֶט לֵוִי כָּל שֵׁבֶט לֵוִי גַאנְץ שֵׁבֶט לֵוִי ס"א

משלי ישראל

זִיךְ שׁוֹן גְרוֹיס מַאכְן אַיינֶער אַקֶעגְן דֶעם אַנְדֶערְן דֶר וָואס הָאט גְבָארְגְט פִיל סְחוֹרָה קֶען זִיךְ בַּארִימֶען אִיךְ בִּין מֵיין עוֹשֶׁר פוּן דִיר וָוארוּם דִי סְחוֹרָה קָאסְט קַיין גֶעלְט נִיט. דֶער נִמְשָׁל אִיז דֶער מֶלֶךְ דַארְף זִיךְ בַּארֶעכְנֶען אַז עֶר הָאט מֵיין גוּטְס פוּן אַלֶע זַיינֶע בְּרִידֶר דַארְף עֶר גָאט דִינֶען מֵיין פוּן אַלֶע זַיינֶע בְּרִידֶר וָוארוּם גָאט וֶועט מְדַקְדֵק זַיין אוֹיף זַיין דִינְסְט וֶוערְלוּג דָאס גוּטְס וָואס עֶר הָאט אִים גֶעגֶעבְּן אִיז אַזוֹי דֶער פְּשַׁט פוּן דֶעם פָּסוּק (לְבִלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֶחָיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה) אַז עֶר וֶועט נִיט אָפּ קֶערְן פוּן דִיא מִצְוֹת פוּן גָאט אוּנ וֶועט ווייסְן אַז עֶר אִיז שׁוּלְדִיג צוּא גָאט צוּא בַּאצָאלְן זַיין הוֹב פַר דֶעם גוּטְץ וָוס גָאט הָאט אִים גֶעגֶעבְּן מֵיין פוּן אַלֶע יוּדְן אַזוֹ וֶועט עֶר זִיךְ שׁוֹן נִיט גְרוֹיס הַאלְטְן אַקֶעגְן זַיינֶע בְּרִידֶר מִיט דֶעם וָואס עֶר אִיז אַמֶלֶךְ וָוארוּם עֶר דַארְף בַּאצָאלְן דֶער פַאר:

לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד׃ יח וְהָיָה
כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב
לוֹ אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־
סֵפֶר מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם׃
יט וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל־יְמֵי חַיָּיו
לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה
אֱלֹהָיו לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה
לַעֲשֹׂתָם

ת״א וכיתה סם כח. למען ילמד כוריום יח

לְחָדָא׃ יח וִיהֵי
כְּמִתְבֵּהּ עַל כָּרְסֵא
מַלְכוּתֵהּ וְיִכְתּוֹב לֵהּ
יָת פַּתְשֶׁגֶן אוֹרַיְתָא
הָדָא עַל סִפְרָא מִן
קֳדָם כָּהֲנַיָּא לֵוָאֵי׃
יט וּתְהֵי עִמֵּהּ וִיהֵי
קָרֵי בֵהּ כָּל יוֹמֵי חַיּוֹהִי
בְּדִיל דְּיֵילַף לְמִדְחַל
קֳדָם יְיָ אֱלָהֵהּ לְמִטַּר
יָת כָּל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא
הָדָא וְיָת קְיָמַיָּא הָאִלֵּין
למעבדהון

פירוש רשב״ם

פ״א: (יח) משנה התורה. וקצת פירשו בדברי הימים שני ספרי התורה. ותרגומו פתשגן. ואינו מגזרת

שפתי חכמים

נכס: ל׳ דאל״כ וסיס כשבתו ל״ל דהל״ל וכתב לו את משנה התורה וכו׳ דודאי קודם לכן הוא מחוייב יותר מבשאר ישראל אלא שהוא מוסב לעיל שכתוב מבשרו שאם יעשה כן תתקיים

רש״י

(יח) והיה כשבתו. אם עשה כן כדאי הוא שתתקיים מלכותו: את משנה התורה. (סנהדרין) שתי ספרי תורות אחת שהיא מונחת בבית גנזיו ואחת שנכנסת ויוצאת עמו. ואונקלוס תרגם פתשגן פתר משנה ל׳ שנון ודבור: (יט) דברי

משלי ישראל

אַסִימָן אַז עֶר מֵיינְט נָאר פוּן גָאטְס וֶועגְן עֶר זָאל דִיא מִצְוָה מְקַיֵים זַיין אִין גָאטְס וֶועג (וּלְבִלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה) אִיז שׁוֹן גְלַייךְ וִויא עֶר קֶערְט נִיט אָפּ פוּן דִיא מִצְוֹת נָאר עֶר אִיז עוֹסֵק אִין מִצְוֹת אִיז עֶר רָאוּי אַז גָאט זָאל אִים גֶעבְּן שָׂכָר:

גָאךְ אַמָשָׁל סוֹחֲרִים וֶוענְן גִפָארְן קֵיין לַייפְּצִיג אוּנ הָאבְּן גִנוּמֶן סְחוֹרָה אוֹיף בָּארְג זַייא זָאלְן בַּאצָאלְן בִּיז אִין אַפְּעֶרְמִק אוּנ נִיט אַלֶע סוֹחֲרִים הָאבְּן גִנוּמֶן גְלַייךְ סְחוֹרָה אֵיינֶר הָאט גִנוּמֶן פִּיל סְחוֹרָה אוּנ אַטֵייל הָאבְּן גִנוּמֶן וֶוינְצִיג סְחוֹרָה מֵילָא דִיא סוֹחֲרִים דַארְפְן זִיךְ נִיט גְרוֹס הַאלְטְן אֵיינֶר אַקֶעגְן דֶעם אַנְדֶערְן דֶר גְרוֹיסֶר אַקֶעגְן דֶעם קְלֶענֶערְן חָאטְשֶׁע אֵיינֶר פִּירְט מֵיין סְחוֹרָה אוּנ דֶר אַנְדֶערֶר וֶוינְצִיגֶר סְחוֹרָה וָוארוּם זַייא זֶענֶן אַלֶע שׁוּלְדִיג גִבְּלִיבְּן פַר דֶר סְחוֹרָה וֶועדְלוּג אִיטְלִיכֶר הָאט גִנוּמֶן דֶער וָואס הָאט גִנוּמֶן פִּיל סְחוֹרָה אִיז פִּיל שׁוּלְדִיג אוּנ דֶער וָואס הָאט גִנוּמֶן וֶוינְצִיגֶר סְחוֹרָה אִיז וֶוינְצִיגֶר שׁוּלְדִיג. מֵילָא זֶענֶן זַייא אַלֶע גְלַייךְ נָאר דָאס אִיז גְרֶעסְט גִוֶוען אַז זַייא זֶענֶן עֶרְלִיכֶע לַייט אוּנ וֶועלְן אַלֶע בַּאצָאלְן וָואס זַייא זֶענֶן שׁוּלְדִיג דַארְפְן זַייא זִיךְ נִיט גְרוֹס הַאלְטְן אֵיינֶר אַקֶעגְן דֶעם אַנְדֶערְן וַוייל זַייא זֶענֶן אַלֶע שׁוּלְדִיג אָבֶּר אַז זַייעֶר יָשְׁרָה אִיז אַז זַייא זָאלְן זִיךְ שׁוֹן מֵיין נִיט וַוייזְן קֵיין לַייפְּצִיג פַאר דֶעם סוֹחֵר זַייא ווֶעלְן אַן זֶעצְן אַזוֹי קֶענֶן זַיי

פירוש ע״ט

זָאל זִיךְ דֶער מֶלֶךְ נִיט מֶערְן זַייעֶר נָאר וִויא פִיל עֶר בַּדַארְף הָאבְּן אוֹיף זַיין חַיִל: (יח) וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ אוּנ עֶס וֶועט זַיין אִין זַיין טָאן זִיצְן אוֹיף זַיין מְלוּכָה שְׁטוּל. רש״י מַאכְט אַז דֶר מֶלֶךְ וֶועט טָאן אַזוֹי וִויא דָא שְׁטֵייט אִיז עֶר וֶוערְט אַז דִי מְלוּכָה זָאל בַּיי אִים לַאנְג זַיין וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר אוּנ דֶר מֶלֶךְ זָאל שְׁרַייבְּן צוּ זִיךְ צְווֵיי סִפְרֵי תּוֹרוֹת מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם פוּן פַאר דִיא כֹּהֲנִים וָואס זַיי קוּמֶן אַרוֹס פוּן שֵׁבֶט לֵוִי: (יט) וְהָיְתָה עִמּוֹ אֵיין סֵפֶר תּוֹרָה זָאל זַיין מִיט אִים אִין זַיינֶע אוֹצְרוֹת וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו אוּנ אֵיין סֵפֶר תּוֹרָה זָאל עֶר לֵייעֶנְן אִין אִים אַלֶע זַיין לֶעבּ טָאג לְמַעַן יִלְמַד דְרוּם עֶר זָאל לֶערְנֶען לְיִרְאָה אֶת יְיָ אֱלֹהָיו עֶר זָאל זִיךְ פָארְכְטְן פַר זַיין גָאט לִשְׁמוֹר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עֶר זָאל הִיטְן נָאר דִיא רֵייד פוּן דֶר תּוֹרָה וְאֶת הַחוּקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם אוּנ עֶר זָאל הִיטְן אַלֶע דִיא דָאזִיגֶע

אָחִיךָ הוּא׃ טז רַק לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ
סוּסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעָם
מִצְרַיְמָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וַיהוָה
אָמַר לָכֶם לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב
בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד׃ יז וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ
נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב
לֹא

הוּא׃ טז לְחוֹד לָא
יַסְגֵּי לֵהּ סוּסְוָן וְלָא
יְתוֹב יָת עַמָּא לְמִצְרָיִם
בְּדִיל לְאַסְגָּאָה סוּסְוָן
וַיָי אֲמַר לְכוֹן לָא
תוֹסְפוּן לְמֵתוּב בְּאָרְחָא
הָדֵין עוֹד׃ יז וְלָא
יַסְגֵּי לֵהּ נְשִׁין וְלָא
יִסְטֵי לִבֵּהּ וְכַסְפָּא
וְדַהֲבָא לָא יַסְגֵּי לֵהּ
לַחֲדָא

ת״א לא ירבה לו סוסים סנהדרין כא. לא תוסיפון לשוב סוכה נא: ולא ירבה לו נשים מליעא קטו סנהדרין כ ד.

רש״י

ה ושמיתין אותו ברגל: (טז) לא ירבה לו סוסים. (סנהדרין כא) אלא כדי צורך מרכבתו שלא ישיב את העם מצרימה שהסוסים באים משם כמה שנאמר בשלמה (מלכים א י) ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה: (יז) ולא ירבה לו נשים. אלא י״ח שמצינו שהיו לו לדוד שש נשים ונאמר לו (שמואל ב יב) ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה: וכסף וזהב לא ירבה לו מאד. (סנהדרין כא) אלא כדי ליתן ב לאכסניא (גאזספייזנדעהעפט) (ס״א לאפסניא) (מאהלצייט):

שפתי חכמים

הדבר השוה לא לשמאל ולא לימין וי״ל כיון שהדבר הוא שבלי לא שייך ביה ימין ושמאל לכך דרשו מה שדרשו: ח וא״ת מאי שנא דהכא פירש״י מכאן שממתינין לו עד הרגל וכו׳ ומ״ש גבי בן סורר ומורה שפירש״י וכל ישראל ישמעו ויראו מכאן שצריך הכרזה בב״ד וכו׳ ע״ש והאריך הרא״ם ובסוף כתב אך יש לתמוה דהכא דייק מכל העם ישמעו ויראו שצריך המתנה והכרזה ואלו בבן סורר ומורה לא דייק מקרא דכל ישראל וגו׳ אלא הכרזה בלבד בלא המתנה ועוד הכי משמע מהכא המתנה מי כתיב הכא וכל העם יראו ויראו ישמעו. ויראו כתיב בשמועה לבדה משמע ע״כ ועיין זה בהמפרשים: ט מדכתיב לו דמשמע לו הוא דלא ירבה שיהיה לו סוסים בטלים אבל כדי צריך לו מותר דהיינו כדי מרכבתו: י והואיל וסוסים באים משם ודאי ישלח המלך שם עבדיו שיהיו תמיד שם כדי שישלחו סוסים טובים ונמצא שישובו למצרים ויהיו דרים שם (סמ״ג) אבל יש לתמוה על כמה קהלות השוכנים שם וכו׳ והאריך בזה ותירץ משם הר״ר אליעזר ממי״ץ שאמר לא תוסיפו לשוב בדרך הזה עוד לא אסרה תורה אלא בדרך הזה כלומר מארץ ישראל למצרים אבל משאר ארצות מותר ונכון הוא: כ מדכתיב לו דמשמע לו הוא דלא ירבה שרוצה ליתן לאוצר שלו אלא כדי ליתן לאכסניא פי׳ סיפוק לחיילותיו ולפרשיו ולעבדיו במאכל ובמשתה ומלבושים וכל הצריך

פירוש ע״ט

געבן אויף דיר איין פרעמדן מענטש אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא וואס ער איז ניט דיין ברודער: (טז) רַק נייערט לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים דער מלך זאל זיך ניט מערן קיין פערד נאר ווי פיל ער בדארף האבן נייטיג צוא זיין רייט וואגן וְלֹא יָשִׁיב אֶת הָעָם מִצְרַיְמָה און ער זאל ניט אום קערן דם פאלק קיין מצרים לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס פון וועגן צוא מערן פערד וואָרום פון מצרים קומן ארוס פערד וַיְיָ און גאט אָמַר לָכֶם האט צוא אייך גזאגט לֹא תוֹסִיפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד איר זאָלט אייך שון ניט אום קערן נאך אויף דם וועג פון מצרים: (יז) וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים און דער מלך זאל ניט נעמן פיל ווייבר וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ און ער זאל ניט אפ קערן זיין הארץ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לוֹ מְאֹד און גאלד און זילבר

משלי ישראל

טרינקט און דער בעל הבית האט אים ניט געגעבן קיין נדבה אויף דעם וועג האט שון דער ארימאן זיך צוא באקלאגן אויף דעם בעל הבית וויל דיא סעודה איז ביי אים געוועזן איבריג נאר ער האט גטאן לכבוד דעם בעל הבית ער זאל אים ניט פאר שטערן זיין שמחה איז דאך דיא סעודה ביי אים געוועזן אזו וויא אמשא ווארום ער האט ניט גטארט עסן און איז געזעסן ביא דעם טיש האט אים אוודאי דער בעל הבית גדארפט צו באשענקן מיט א נדבה. דאס געמליכע איז מיט דעם מלך אז דיא מלוכה וועט ביא אים ניט זיין קיין גדלות און וועט זיך ניט האלטן מיט גאוה אקעגן זיינע ברידר ער וועט נאר מיינן ער זאל זייא משפטן זייא זאלן גיין בדרך הישר אזו דארף אים שון גאט באצאלן שכר ווייל ער האט ניט קיין הנאה פון דער מלוכה ער מיינט נאר פון גאט וועגן פונקט וויא דער ארימאן האט ניט גגעסן ביא דעם עושר נאר ער איז געזעסן פון דעם בעל הבית כבוד וועגן דאס זאגט דער פסוק (לבלתי רום לבבו מאחיו) אז ער וועט זיך ניט האלטן מיט גאוה אקעגן זיינע ברידר איז

אמן

עוד: ס שני
יד כי־תבא אל־הארץ
אשר יהוה אלהיך נתן לך וירשתה
וישבתה בה ואמרת אשימה עלי
מלך ככל־הגוים אשר סביבתי:
טו שום תשים עליך מלך אשר
יבחר יהוה אלהיך בו מקרב
אחיך תשים עליך מלך לא תוכל
לתת עליך איש נכרי אשר לא־
אחיך

אונקלוס

עוד: יד אֲרֵי תֵעוֹל
לְאַרְעָא דַיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב
לָךְ וְתֵירְתַהּ וְתֵיתֵב
בַּהּ וְתֵימַר אֱמַנֵּי עֲלַי
מַלְכָּא כְּכָל עַמְמַיָּא דִי
בְסַחְרָנָי: טו מַנָּאָה
תְמַנֵּי עֲלָךְ מַלְכָּא דִי
יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּהּ
מִגּוֹ אַחָךְ תְּמַנֵּי עֲלָךְ
מַלְכָּא לֵית לָךְ רְשׁוּ
לְמַנָּאָה עֲלָךְ גְּבַר
נוּכְרָאָה דִי לָא אֲחוּךְ
הוּא

ת"א ואמרת אשימה עלי בס כה. שום תשים עליך מלך יבמות מה קב כתובות יז סוטה מא קידושין לב. תשים קידושין עו קמא פח בתרה
סנהדרין יט כ כב. לא תוכל לתת סוטה מא.

פירוש רשב"ם

ממונות: נגע. צרעת: (טו) איש נכרי. להלחם מלחמותיכם: אשר לא אחיך הוא. כי יסיתכם לעבוד

בעל הטורים

(יד) כי תבוא. בגימ' בימי שמואל: וישבתה. מלא ה"ל לאחר ה' דורות שאלו מלך: ככל הגוים אשר סביבותי ולכך שאלו מלך בימי שמואל כי עד עתה לא היה לפלשתים מלך אלא סרנים. אחר פרשת עכו"ם ואשרה כתיב פרשת מלך לומר שהמלך מצווה להסיר האשרות ולבער עכו"ם (טו) שום תשים עליך. בגימטריא שלשים מעלות. לומר שהמלכות נקנית בל' מעלות: מקרב אחיך. בגימ' מבכ

משלי ישראל

(כי תבוא אל הארץ) נאם האט גזאגט צוא דיא יודן אז איר וועט קומן קיין ארץ ישראל אונ איר וועט וועלן מאכן א מלך איבר אייך מעגט איר אייך מאכן א מלך נאר פון איינערע ברידר פון דיא יודן אבר ניט קיין פרעמדן (לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל) דר מלך זאל ניט האבן קיין גדלות אקעגן זיינע ברידר דיא יודן אונ זאל ניט אפ קערן פון מצות ניט רעכטס אונ ניט לינקס עס איז איין משל איין ארימאן איז גקומן צוא א עושר אונ דר עושר האט אים געגעבן עסן אונ טרינקן אונ האט אים ניט געגעבן קיין שום נדבה אויף דעם ווענ אז ער איז אוועק גגאנגן חאטשע עס איז דר מנהג אז אמכניס אורח זאל יוא געבן דעם אורח א נדבה אויף דעם וועג נאר פון דעסט וועגן דארף דר אורח זיך ניט באקלאגן אויף דם עושר אז ער האט פון אים ניט מקבל טובה גוועזן ווארום ער האט דאך על כל פנים געגעסן אונ גטרונקן ביי אים אבר אז בייא דעם ארימאן איז גוועזן דעם טאג א תענית אונ הט גטאן לכבוד דעם בעל הבית ער איז מיט אים געסן אונ האט זיך גמאכט גלייך וויא ער עסט אונ

פירוש עם

אים טייטן. רש"י שרייבט אז מען זאל דר מענטש טייטן אום יום טוב אז אלע יודן וועלן זיין אין בית המקדש מען זאל ווארטן ביז יום טוב (וייראו) אונ זיי זאלן זיך פארכטן (ולא יזידון עוד) אונ זיי זאלן מער ניט מוטוויליגן (יד) (כי תבא אל הארץ אשר יי אלהיך נותן לך) אז דו וועסט קומן אין דעם לאנד אריין וואס גאט דיין גאט וועט דיר געבן (וירשתה וישבתה בה) אונ דו וועסט יירשענן זיא אונ דוא וועסט זיצן אין איר כלומר איר וועט איין נעמן דאס לאנד אונ איר וועט זיך צו טיילן מיט דעם לאנד (ואמרת) אונ דו וועסט זאגן (אשימה עלי מלך) איך וועל טאן אויף מיר איין מלך (ככל הגוים אשר סביבותי) אזו וויא אלע דיא פעלקר וואס זיי זענען ארום מיר זיי האבן מלכים וועל איך אוך האבן איין מלך: (טו) (שום תשים עליך מלך) מעגסטו אויף דיר מאכן איין מלך (אשר יבחר יי אלהיך בו) וואס גאט דיין גאט וועט אים אויס קלויבן (מקרב אחיך תשים עליך מלך) פון צווישן דיינע ברידר זאלסטו דוא מאכן איין מלך (לא תוכל לתת עליך איש נכרי) דו טארסט ני

געבן

יא עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־
הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה
לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ
לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל׃ יב וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־
יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל־
הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֶת שָׁם אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ
הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל׃
יג וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן
עוד

כְּכֹל דִּי יַלְּפִנָּךְ׃ יא עַל
מֵימַר אוֹרַיְתָא דִּי
יַלְּפִנָּךְ וְעַל דִּינָא דִּי
יֵימְרוּן לָךְ תַּעְבֵּד לָא
תִסְטֵי מִן פִּתְגָּמָא דִּי
יְחַוּוּן לָךְ יַמִּינָא
וּשְׂמָאלָא׃ יב וְגֻבְרָא דִּי
יַעְבֵּד בִּרְשַׁע בְּדִיל
דְּלָא לְקַבָּלָא מִן כַּהֲנָא
דְּקָאֵים לְשַׁמָּשָׁא תַמָּן
קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אוֹ מִן
דַּיָּנָא וְיִתְקְטֵל גֻּבְרָא
הַהוּא וּתְפַלֵּי עָבֵד
דְּבִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל׃
יג וְכָל עַמָּא יִשְׁמְעוּן
וְיִדְחֲלוּן וְלָא יְרַשִּׁיעוּן
עוד

ת״א על פי התורה מגילה כ סוטה ז יז סנהדרין פו . לא תסור ברכות יט שבת כג סוכה מו הוריות ז מנחות לח . והאיש אשר סנהדרין פו . וכל העם שם פט .

בעל הטורים

שצריך שימרה על ב״ד הגדול : (יג) וכל העם ישמעו ויראו . וסמיך ליה אשימה עלי מלך שכן כתוב במלך כל איש אשר ימרה את פיך : ולא יזידון עוד . וסמיך ליה אשימה עלי מלך שכן אמר דוד להכרית מעיר ה׳ כל פועלי און :

רש״י

(ספרי) ואפילו אינו כשאר שופטים שהיו לפניו ו אתה צריך לשמוע לו אין לך אלא שופט שבימיך : (יא) ימין ושמאל . (סנהדרין פט) אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין ז וכל שכן שאומר לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל : (יג) וכל העם ישמעו . (ספרי) מכאן שממתינים לו עד הרגל

שפתי חכמים

שכן . תוספות: ו ר״ל וכי אפשר שילך אדם אל השופט שאינו בימיו השם . אלא ללמדך בא אפילו אינו וכו׳ : ז דכ״ם אפי׳ אם אומר לך על ימין שאתה סבור שהוא שמאל ועל שמאל שאתה סבור שהוא ימין שתשמע לו ולא תאמר אף הטעות בו אלא כך כי השי״ת נותן רוחו על משרתי מקדשו תמיד ושומרם מכל טעות שלא יצא מפיהם כי אם אמת . וא״ת מ״ל למדהם כך דלמא כששמעו שלא תסור מן

פירוש ע״ט

דיר זאגן מִן הַמָּקוֹם הַהוּא פון דעם ארט אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ וואס גאט וועט אויס קלויבן וְשָׁמַרְתָּ אונ דוא זאלסט היטן לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ צו טאן אזו וויא זייא וועלן דיך לערנן : (יא) עַל פִּי הַתּוֹרָה דורך די תורה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וואס זיי וועלן לערנן דיך וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ אונ אויף דעם משפט וואס זיי וועלן דיר זאגן תַּעֲשֶׂה זאלסטו טאן לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל דוא זאלסט ניט אפ קערן פון דער זאך וואס זייא וועלן דיר זאגן רעכט אדער לינקס . רש״י שרייבט אפילו זייא וועלן דיר זאגן אויף רעכט דאס איז לינק אדער אויף

לינק דאס איז רעכט מוזטו זיי פאלגן מִכָּל שֶׁכֵּן אז זיי זאגן אזו וויא רעכט איז מוזטו בוודאי זיי פאלגן : (יב) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן אונ דער מענטש וואס וועט טאן מיט ווילן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל הַכֹּהֵן ער וועט ניט צו הערן צו דעם כהן הָעֹמֵד לְשָׁרֶת שָׁם אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ דער וואס שטייט צו דינן דארט גאט דיין גאט אוֹ אֶל הַשֹּׁפֵט אדער צו דעם שופט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא זאל דער דאזיגער מענטש ווערן גיטייט וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל אונ דוא זאלסט אויס רוימן דעם בייזן פון צווישן ישראל : (יג) וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ אונ גאר דאס פאלק זאל הערן אז מען וועט

לְדָם בֵּין־דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע
דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ
וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ׃ ט וּבָאתָ אֶל־
הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר
יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ
לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט׃ י וְעָשִׂיתָ
עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן־
הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ׃

על

בֵּין דִּינָא לְדִינָא וּבֵ...
מַכְתַּשׁ סְגִירוּ לְמַכְתַּ...
סְגִירוּ פִּתְגָּמֵי פְּלֻגְ...
דִּינָא בְּקִרְוָךְ וְתְקוּ...
וְתִסַּק לְאַתְרָא ...
יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּה
ט וְתֵיתֵי לְוָת כָּהֲנַ...
לֵוָאֵי וּלְוָת דַּיָּנָא דִּי יְ...
בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן וְתִתְ...
וִיחַוּוֹן לָךְ יָת פִּתְגָּ...
דְּדִינָא׃ י וְתַעְבֵּד ...
מֵימַר פִּתְגָּמָא דִּי יְחַ...
לָךְ מִן אַתְרָא הַהוּא ...
יִתְרְעֵי יְיָ וְתִטַּר לְמֶעְבַּ...

ככל

ת״א וקמת ועלית סוטה מה קידושין כט סנהדרין יד פו זבחים נו.
ובאת אל הכהנים הלוים ר״ה כה סוכה מה קידושין כו סנהדרין יד כח נב. אשר יגידו לך סנהדרין פז פ״ז ח. מן המקום הם פו.

פירוש רשב״ם

לרציחה בין שוגג למזיד: בין דין לדין. בדיני

בעל הטורים

ממונות. כ״ה הפוסט בפרשה שהם בגימט׳ שבעים סנהד...

שפתי חכמים

מענין לענין: ד ר״ל מה שכתוב בין דם לדם וגו׳ לא יודעים כל עיקר אלא מוגדל ומכוסה מהן אבל מה שכתוב דברי ריבות יודעים אלא שזה מטמא וגו׳ דאל״כ מאי זה דכתיב כי יפלא משמע דמכוסה מהם שאין יודעין כל עיקר אח״כ כתב דברי ריבות משמע שזה מטהר וזה מטמא וכו׳ וכם מהרי״ן. והרא״ם פי׳ והספרים בבין זה הפסוק ובין כי יפלא ממך בין דם לדם וגו׳ הוא בשם הספק בדם עלמו אם הוא טהור או טמא או אם הבעל דין זכאי או חייב אבל הכא הוא הספק על דברי חכמי העיר שאחד מזכה והאחד מחייב על מי להוי לכוון א״נ שבתחלה סתם כי יפלא ואח״כ פי׳ דברי ריבות שזה מטהר וזה מטמא וכ... ה פי׳ מכל המקומות שבשאר ארצות לאפוקי בא״י היה עין עיטם גבוה ממנו כמו בפירש״י לקמן בפסוק ובין כי...

רש״י

דין לדין. בין דין זכאי לדין חייב: ובין נג... לנגע. בין נגע טמא לנגע טהור: דברי ריבת... שיהיו חכמי העיר חולקים בדבר זה מטמא וזה מט... זה מחייב ד וזה מזכה: וקמת ועלית. (סנהד... פו) מלמד שבית המקדש ה גבוה מכל המקומו... (ס) הכהנים הלוים. הכהנים שילאו משבט ל... ואל השפט אשר יהיה בימים ההם...

פירוש ע״ם

דברי ריבות בשעריך דיא חכמים אין דיין שטאט וועלן זיך קריגן דער וועט זאגן אז ער איז חייב און דר וועט זאגן אז ער איז פטור אדר דר וועט זאגן אז ער איז טהור און דר וועט זאגן אז ער איז טמא וקמת ועלית זאלסטו אויף שטיין און דו זאלסט אויף גיין אל המקום אשר יבחר יי אלהיך בו צו דעם ארט וואס גאט דיין גאט וועט אין אים אום דר ווילן. רש״י באבט פון דאנן איז גדרונגן דער ב״ה איז העכר פון אלע שטעט: (ט) ובאת אל הכהנים הלוים

פירוש ע״ם

און דו זאלסט קומן צו די כהנים וואס ז... קומן ארוס פון שבט לוי ואל השפט און... דעם דיין אשר יהיה בימים ההם וואס ער ווי... זיין אין דיא דאזיגע טעג אפילו ער איז נ... אזו גוט וויא דיא ערשטע שופטים וואס ז... גוועזן פאר אים מוזט דוא אים פאלגן ... און דוא זאלסט פארשן והגידו לך את... המשפט וועלן זייא דיר זאגן דעם משפ... (י) ועשית און דו זאלסט טאן על פי הדבר... יגידו לך דיר דעם ווארט וואס זייא וו...

דיר

אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ׃ ו עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד׃ ז יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ פ ח כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם ׀ לְדָם

לדם

גַּבְרָא אוֹ יָת אִתְּתָא וְתִרְגְּמוּנוּן בְּאַבְנַיָּא וִימוּתוּן׃ ו עַל מֵימַר תְּרֵין סַהֲדִין אוֹ תְּלָתָא סַהֲדִין יִתְקְטֵל דְּחַיַּב קְטוֹל לָא יִתְקְטֵל עַל מֵימַר סָהִיד חָד׃ ז יְדָא דְסַהֲדַיָּא תְּהֵי בֵהּ בְּקַדְמֵיתָא לְמִקְטְלֵהּ וִידָא דְכָל עַמָּא בְּבַתְרֵיתָא וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃ ח אֲרֵי יִתְכַּסֵּי מִנָּךְ פִּתְגָּמָא לְדִינָא בֵּין דְּמָא לִדְמָא

ת״א על פי שנים בכורות יח סנהדרין לז מכות ה ו שבועות לד. לא יומת מכות ו. יד העדים תהיה בו סנהדרין מה. כי יפלא ממך שם פח מז הוריות ד נדה יט עקדה שער מג.

בעל הטורים / פירוש רשב״ם

והמחשבה בעכו״ם מצטרפים למעשה: (ו) על פי שנים עדים. לעבדם: (ח) בין דם לדם. לפי פשוטו בין רציחה

פ״א כפולה לומר דוקא מפיהם ולא מפי כתבם: יומת המת.

הרשעים בחייהם נקראים מתים: (ח) כי יפלא. פ״א כפולה ועקומה לומר כמופלא שבב״ד ואינו חייב כי אם בהורה

רש״י

א לקרויך: (ו) שנים עדים או שלשה. אם מתקיימת עדות בשנים למה פרט לך בשלשה להקיש שלשה לשנים מה שנים עדות אחת אף שלשה עדות אחת ב ואין נעשין זוממין עד שיזומו כולם (מכות ו): (ח) כי יפלא. כל הפלאה לשון הבדלה ופרישה שהדבר נבדל ומכוסה ג ממך: בין דם לדם. (ספרי סנהדרין פד) בין דם טמא לדם טהור: בין

שפתי חכמים

שעבד בו אף כאן לשעבר שעבד בו: א פי׳ לעירך ולא שמפרש לארעך כתרגום על מזוזות ביתך ובשעריך: ב וא״ת הל״ל שאין נעשין וכו׳ דהא פירוש המלמלה ז״ל ה״פ מה שנים עדות אחת ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה עדות אחת ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה וגם אין נעשין זוממין עד שיזומו כולן ר״ל דמה שנים אין נעשין זוממין עד שיוזמו שניהם אף שלשה אין נעשין זוממין עד שיוזמו שלשתם: ג וא״ת נ״ל כפל לשון דנקט וי״ל דמתחלה פי׳ שהוא לשון הבדלה ופרישה מפני כי כל הנעלם ומכוסה ממנו נבדל ונפרש ממנו ואח״כ חזר ואמר שהדבר נבדל כו׳ מפני שהמכוון מכי יפלא ממך הוא מענין כסוי שנעלם ומכוסה ממנו מש״ה הוצרך הרב להעתיקו

פירוש ע״ט

טוער פון דיין שטאט אֶת הָאִישׁ אוֹ אֶת הָאִשָּׁה דעם מענטש אדר די אשה וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אונ דו זאלסט זיי פאר שטיינען מיט שטיינער אונ זייא זאלן שטארבן: (ו) עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים דורך צווייא עדות אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים אדר דורך דרייא עדות יוּמַת הַמֵּת זאל ווערן גטייט דער וואס קומט אים מיתה. רש״י מאכט איבר דעם שטייט שְׁלֹשָׁה עס ווייזט מיר אז דריי עדות הייסט איינס אונ אז מען לייקינט זיי אפ זענען זיי ניט חייב צוא באצאלן דעם שאדן ביז מען לייקינט אפ אלע דרייא לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד דורך איין עדות זאל ער ניט ווערן גטייט: (ז) יַד הָעֵדִים דיא הענד פון די עדות תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשֹׁנָה זאל זיין אין אים צום ערשטן לַהֲמִיתוֹ צו טייטן אים וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרֹנָה אונ דיא הענד פון דעם גאנצן פאלק זאל זיין אן אים צום הינטערשטן וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ אונ דו זאלסט אוס רוימן דם בייז פון צווישן דיר: (ח) כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט אז עס וועט ווערן פאר הולן פון דיר איין זאך צום דין בֵּין דָּם לְדָם צווישן טמא בלוט אונ צווישן טהור בלוט בֵּין דִּין לְדִין אדר צווישן איין דין זכאי אונ צווישן איין דין חייב וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע אונ צווישן איין טמא נגע אונ צווישן איין טהור נגע

לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ׃ ג וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם
וְלַשֶּׁמֶשׁ ׀ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא
הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי׃
ד וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמָעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ
הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר
נֶעֶשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל׃
ה וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ
אֶת־הָאִשָּׁה הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־
הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ

את

אונקלוס

קְיָמֵהּ׃ ג וַאֲזַל וּפְלַח לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא וּסְגִיד לְהוֹן וּלְשִׁמְשָׁא אוֹ לְסִיהֲרָא אוֹ לְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא דִּי לָא פַקֵּדִית׃ ד וְיִתְחֲוֵי לָךְ וְתִשְׁמַע וְתִתְבַּע יָאוּת וְהָא קֻשְׁטָא כֵּיוַן פִּתְגָמָא אִתְעֲבִידַת תּוֹעֶבְתָּא הָדָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ ה וְתַפֵּק יָת גַּבְרָא הַהוּא אוֹ יָת אִתְּתָא הַהִיא דִּי עֲבָדוּ יָת פִּתְגָמָא בִּישָׁא הָדֵין *לְתְרַע בֵּית דִּינָךְ יָת

צ"ל לקרויך גברא

ת"א וילך ויעבד מגילה ט סנהדרין ח. והגד לך שם מ. והוצאת את האיש ההוא כותה כג סנהדרין יז מה ס קיא. אל שעריך כתובות מה.

פירוש רשב"ם

מקום וכדכתיב בדברי הימים אך הבמות לא סרו ומפרש שם לא היו מקטירים כי אם לה׳: (ג) אשר לא צויתי.

רש"י

קדשים: (ב) לעבר בריתו. אשר כרת ה׳ אתכם שלא לעבוד אלילים: (ג) אשר לא צויתי. ק לעבדם (מגילה ח): (ד) נכון. ר מכוון העדות: (ה) והוצאת את האיש ההוא וגו׳ אל שעריך וגו׳. המתרגם אל שעריך לתרע בית דינך טועה שכן שנינו אל שעריך זה שער שעבד בו או אינו אלא שער שנדון בו נאמר שעריך ש למטה ונאמר שעריך למעלה ת מה שעריך האמור למעלה שער שעבד בו אף שעריך האמור למטה שער שעבד בו. ותרגומו

שפתי חכמים

דנא להזהיר על בעל מום שהרי בסדיא כתיב אשר יהיה בו מום ומתרץ אזהרה כו׳ ע"י דבור רע ר"ל לעיל בפרשת ויקרא ובפרשת קדושים כתיב שפיגול אסור לאכול ואינו מפרש אותו איש שמפגל אם עובר אם לאו לכן נאמר כאן לא תזבח כל דבר רע ללמדך אזהרה למפגל בקדשים פי׳ בשעת שחיטה היה מחשבתו על מנת לאכול חוץ לזמנו או חוץ למקומו דהיינו ע"י דבור רע: ק ר"ל דקרא משמע שהקב"ה לא צוה להם שיהיו בעולם א"כ אלהות הן בע"כ נבראו וזה אינו לכך מפרש לעבדם ר"ל שלא צויתי לעבוד: ר שלא תטעה לפרש בקרא והנה אמת נכון הדבר היינו ע"א כלומר שנכון ה"א נעבד ע"א ל"ש מכוון העדות כלומר נכון כפי העדים כאשר חקרת: ש ר"ל היינו הוי שעריך דכתיב כאן: ת דכתיב כי ימצא בקרבך באחד שעריך שם לכן שפי

פירוש ע"ט

דִינֶן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים׃ (ג) וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבוֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים אוּנ עֶר וֶועט גֵיין דִינֶן פְרֶעמְדֶע עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם אוּנ עֶר וֶועט זִיךְ צוּ זֵיי בּוּקְן וְלַשֶּׁמֶשׁ אוֹ לַיָּרֵחַ אָדֶר עֶר וֶועט זִיךְ בּוּקְן צוּ דֶר זוּן אָדֶר צוּ דֶר לְבָנָה אוֹ אָדֶר לְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם צוּא אַלֶע הֶערְשַׁאפְט פוּן דֶעם הִימֶל אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וָואס אִיךְ הָאבּ נִיט גְבָאטְן אַז מֶען זָאל דִינֶן׃ (ד) וְהֻגַּד לְךָ אוּנ עֶס וֶועט דִיר גְזָאגְט וֶוערְן וְשָׁמַעְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט הֶערְן וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב אוּנ דוּ זָאלְסְט גוּט פָארְשְׁטְן וְהִנֵּה אֱמֶת אוּנ דָס אִיז אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר רֶעכְט פַארְטִיג דִיא זַאךְ כְּלוֹמַר דִי עֵדוּת זָאגְן בֵּיידֶע גְלַייךְ נֶעֶשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל עֶס אִיז וָוארְן גְטָאן דִיא אוּם וֶוערְדִיגֶע זַאךְ צְוִוישְׁן דִי יִשְׂרָאֵל (ה) וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִוא זָאלְסְטוּ אוֹס צִיהֶען דֶעם מֶענְטְשׁ אָדֶר דִיא אִשָּׁה אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה וָוס זֵיי הָאבְּן גְטָאן דִי דָאזִיגֶע בֵּייזֶע זַאךְ אֶל שְׁעָרֶיךָ צוּ דֵיי

מוער

שָׂנֵא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ ס יז א לֹא־
תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה
אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע
כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃
ס ב כִּי־יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד
שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ

לעבר

יְיָ אֱלָהָךְ׃ א לָא תִכּוֹס
קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תּוֹר
וְאִמַּר דִּי יְהֵי בֵהּ מוּמָא
כָּל מִדַּעַם בִּישׁ אֲרֵי
מְרַחַק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
הוּא׃ ב אֲרֵי יִשְׁתְּכַח
בֵּינָךְ בַּחֲדָא מִקִּרְוָיךְ
דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ
גְּבַר אוֹ אִתְּתָא דִּי
יַעְבֵּד יָת דְּבִישׁ קֳדָם
יְיָ אֱלָהָךְ לְמֶעְבַּר

קימה

ת״א לא תזבח זבחים לו בכורות יד. שפריך כתובות מה.

בעל הטורים

וסמך ליה לא תזבח לרבות רובע ונרבע מוקצה ונעבד: (א) כל דבר רע כי תועבה. לומר לך כל המגדל את פיו נקרא תועבה ושנאוי: כל דבר רע. וכתיב בתריה איש או אשה אשר יעשה את הרע וגו׳ וילך ויעבוד אלהים אחרים לומר שהדיבור

פירוש רשב״ם

ככל אשר אנחנו עושים פה היום וגר׳ להקריב בכל

רש״י

מצבה. מצבת אבן אחת להקריב ם עליה אפילו לשמים: אשר שנא. מזבח אבנים ומזבח אדמה צוה לעשות ואת זו שנא ע כי חק היתה לכנענים פ ואע״פ שהיתה אהובה לו בימי האבות עכשיו שנאה מאחר שעשאוה אלו חק לע״א: (א) לא תזבח וגו׳ כל דבר רע. (ספרי) אזהרה למפגל בקדשים ע״י צ דבור רע. ועוד נדרשו בו שאר דרשות בשחיטת

שפתי חכמים

אפדנו פ״נ שייך לי נטיעה על בית ועי״ל דמרבינן לבונה בית מדכתיב כל דמרבה אפילו בונה בית: ם והוכחתו מדכתיב אשר שנא ה׳ אלהיך דמשמע מתחלה היה נחת רוח בעיניו כשהקימו מצבה אלא עכשיו שונא אותן ואי להקריב עלה לשם עבודת אלילים בתחלה נמי היה שונא לזה: ע וזהו פירוש אשר שנא אשר היה ששנואה עכשיו לה׳ אלהיך ולא שמפרש אשר שנא ה׳ אותה מצבה לא תקים אבל מצבה אבר לא שנא ה׳ תקים זה אין נכון כי כל המצבות שנא ה׳ כדמפרש רש״י והזיל: פ וא״ת מטעם זה גם המזבחות יהיו אסורות דהא מזבחות ג״כ חק כנענים הוא כדכתיב לעיל בפרשת ראה ונתצתם את מזבחותם וי״ל דלכך נקט רש״י מאחר שעשאוה אלו לחק לע״א ר״ל דאין לך עבודת אלילים בעולם שלא יעבו לה מצבה לכן שנא הקב״ה אותה אבל המזבחות אינן כל כך חק שאין עושין מזבחות לכל ע״א לכן לא שנא אותן הקב״ה רח״ם: צ דאין לומר

פירוש ע״ט

דיר איין מַצֵּבָה כְּלוֹמַר איין שְׁטֵיין דוּ זָאלְסְט אוֹף אִים מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת אֲפִילוּ צוּ גָאט אֲשֶׁר שָׂנֵא יְיָ אֱלֹהֶיךָ וָוֹס גָאט דַיין גָאט הָט דָס פַיינְד אוּנ אִין דִי אָבוֹת צַייטְן הָט גָאט לִיב גְהַאט אַז מֶען הָט מַקְרִיב גְוֶועֶן קָרְבָּנוֹת אוֹף איין מַצֵּבָה נָאר הַיינְט וַוייל דִי כְּנַעֲנִים זֶענֶן מַקְרִיב צוּ דֶר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים קָרְבָּנוֹת אוֹף איין מַצֵּבָה הָאט שׁוֹן גָאט פַיינְט׃ (א) לֹא תִזְבַּח לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה דוּ זָאלְסְט נִיט שֶׁעכְטְן פוּן דַיין גָאטְס וֶועגְן איין אָקְס אָדֶר איין לֶעמִיל אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם וָוֹס וֶועט אִין אִים זַיין איין מוּם כֹּל דָּבָר רָע אָדֶר איין שְׁלֶעכְטֶע זַאךְ. רַשִׁ״י

מַאכְט פוּן דָאנֶן אִיז גְדְרוּנְגֶן אַז מֶען שֶׁעכְט דֶעם קָרְבָּן טָאר דֶר כֹּהֵן נִיט רֵיידְן שְׁלֶעכְטֶע רֵייד כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ הוּא וָוארוּם עֶר אִיז פַר דַיין גָאט אוּם וֶוערְדִיג׃ (ב) כִּי יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ אַז עֶס וֶועט גְפוּנֶן וֶוערְן צְווִישְׁן דִיר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אִין אֵיינֶע פוּן דַיינֶע שְׁטֶעט אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ וָוֹס גָאט דַיין גָאט וֶועט דִיר גֶעבְּן אִישׁ אוֹ אִשָּׁה איין מַאנְשׁ בִּילְד אָדֶר איין אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הָרַע וָוֹס וֶועט טָאן דָאס בַּייז בְּעֵינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אִין גָאט דַיין גָאטְס אוֹיגְן לַעֲבוֹר בְּרִיתוֹ צוּ אִיבֶּר פָארְן גָאטְס בְּרִית וָוֹאס גָאט הָט מִיט אַייךְ כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶועֶן אַז אִיר זָאלְט נִיט

כ צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה
וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ ס כא לֹא־תִטַּע
לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לָּךְ׃
כב וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר
שנא

תְּרִיצִין׃ כ קְשָׁטָא קְשָׁטָא תְּהֵי רָדִיף בְּדִיל דְּתֵיחֵי וְתֵירַת יָת אַרְעָא דַּייָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ׃ כא לָא תִצּוֹב לָךְ אֲשֵׁרַת כָּל אִילָן בִּסְטַר מַדְבְּחָא דַּייָ אֱלָהָךְ דִּי תַעְבֵּד לָךְ׃ כב וְלָא תְקִים לָךְ קָמָא דִּי רָחֵיק

ת״א צדק צדק פסחים יא כתובות ג סנהדרין לב . לא תטע לך סנהדרין ז ע״ז נב תמורה כח .

פירוש רשב״ם

(כא) אצל מזבח. כי שם היו רגילים כדכתיב בגדעון ואת האשרה אשר עליו תכרת כזכר בניהם מזבחותם ואשריהם כל עץ רענן: לא תטע לך אשרה. שום אילן שלא יבואו לעובדו כמנהג הכנענים: (כב) ולא תקים לך מצבה. לשמים להקטיר בשעת איסור הבמות מאחר שיהיה לך מזבח קבוע לאחר ירושה כדכתיב לא תעשו

בעל הטורים

ממונות בשלשה: (כא) אשרה. בגימ׳ דיין שאינו הגון שכל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נוטע אשרה אצל המזבח: אשרה כל עץ אצל מזבח. בגי׳ רשע אצל צדיק: (כב) אשר שנא ה׳ אלהיך.

שפתי חכמים

ססוה כמו נטעים: י פי׳ אע״פ דכל ב״ד יכולין לדון כהבנה בע״כ מ״מ מצוה על התובע שילך אחר ב״ד יפה. דא״ל כמשמעו בצדק תשפוט ל״ל ועוד צדק צדק ל״ל ועוד הא בכר כתיב לא תטה משפט אלא הלך וכו׳: כ דק״ל דהא צדק צדק תרדוף שילך אחר ב״ד יפה לא נגעה אלא למי שיש לו דין עם חבירו וכי בשביל זה יהיו כל ישראל יורשו את הארץ ומתרץ דלמען תחיה לא קאי אצדק צדק תרדוף אלא מוסב אשופטים ושוטרים תתן לך וכו׳: ל דאל״כ בוא בכלל לא יהיה לך אלהים אחרים ועוד הל״ל לא תעבוד אשרה מנ״מ בנטיעה אלא לחייבו וכו׳: מ אע״פ שבקרא לא כתיב ולא תטע לך כל עץ אצל מזבח מ״מ מוכרח אתה לומר דגם לא תטע קאי אכל עץ דאל״כ קשה כיון כתיב לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח וכי עבודה אלילים דוקא אצל מזבח אסור לעבוד ושלא אצל המזבח מותר לעבוד אלא ה״ק לא תטע לך אשרה כלל בכל העולם כולו ולא תטע לך כל עץ אצל מזבח דוקא הא שלא אצל מזבח מותר: נ הרא״ם כתב אין זה אלא דרך אסמכתא מדבריהם מדלא כתיב ולא תטע לך כל עץ בהדיא הנה כל עץ כתם ל״ש בנטיעה ל״ש בבנין אבל פשטיה דקרא אינו אלא בנטיעה דלא תטע דקרא אהרווייהו קאי בין אאשרה בין אכל עץ אצל מזבח ה׳ ועוד מצאתי דבפרשת בלק פירש״י על פסוק כאהלים נטע ה׳ ל׳ נטיעה מצינו באהלים דכתיב ויטע אהלי

רש״י

מפספי אמת: (כ) צדק צדק תרדוף. (ספרי) הלך י אחר בית דין יפה: למען תחיה וירשת. (סנהדרין לב) כדאי הוא מנוי הדיינין הכשרים כ להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן: (כא) לא תטע לך אשרה. להיותו עליה מטעת נטיעתה ל ואפי׳ לא עבדה עובר בלא תעשה על נטיעתה: לא תטע לך אשרה כל עץ מ אצל מזבח ה׳ אלהיך. אזהרה לנוטע אילן ולבונה בית נ בהר הבית: (כב) ולא תקים לך

פירוש ע״ט

פריטן גערעכטע רייד כלומר דר משפט וואס ער איז אמת: (כ) צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף דיא זאלסט נאך יאגן איין גרעכטן בית דין לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ דרום דוא זאלסט לעבן אונ ירשנן דאס לאנד ארץ ישראל וואס גאט דיין גאט טוט דיר געבן. רש״י שרייבט אין דעם זכות וואס איר וועט זעצן גוטע דיינים וועט איר לעבן אונ איר וועט זיצן אין דעם לאנד ארץ ישראל: (כא) לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה דו טארסט ניט פלאנצן איין ליגנן בוים אזו איין בוים וואס מען דינט צו איהם. רש״י שרייבט היכף ווי מען פלאנצט אלינגן בוים איז מען עובר איין לאו האמשע ער האט נאך ניט גדינט כָּל עֵץ אלירליי ביימר אֵצֶל מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָךְ געבן דעם מזבח פון דיין גאט וואס דו וועסט דיר מאכן כלומר מען טאר ניט בויען איין הויז אונ מען טאר ניט פלאנצן איין בוים אויף דעם בארג וואס דם בית המקדש שטייט: (כב) וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אונ דו טארסט ניט אויף שטעלן צו

דיר

ידונון ית עמא דין דקשוט׃ יט לא תצלי דין לא תשתמודע אפין ולא תקבל שוחדא ארי שוחדא מעור עיני חכימין ומקלקל פתגמין תריצין׃

אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק׃ יט לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם׃

צדק

ת״א כי השחד כתובות קה.

רש״י

את העם וגו'. מנה דיינין מומחים ה וצדיקים לשפוט צדק: (יט) לא תטה משפט. כמשמעו: לא תכיר פנים. אף בשעת הטענות ו הזהרה לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה אחד עומד ואחד יושב לפי שכשרואה שהדיין מכבד את חבירו מסתתמין טענותיו: ולא תקח שחד. (ספרי) אפילו ז לשפוט צדק: כי השחד יעור. (כתובות קה) ח משקבל שחד ממנו אי אפשר שלא יטה את לבו אצלו להפך בזכותו: דברי צדיקים. דברים ט המצודקים

שפתי חכמים

שבטים בעיר אחת שצריך שופטים לכל שבט ושבט וככל שעריך מלמד שאם היו שני עיירות של שבט אחד שצריך שופטים בכל עיר ועיר וא״ת ואף הוי לא מוסב על תתן לך יש לפרש נמי הכי מדכתיב נותן לך לשבטיך דלשבטיך מוסב על לך דסמיך ליה וי״ל דלך דכתיב גבי נותן מאשר בכתוב בו אשר ה' אלהיך נותן לך הרי כל שבטיך בכלל א״כ הדרא קושיא לדוכתה לשבטיך ל״ל אבל תתן לך הוי כמו תתן לשבטיך ולך דכתיב בקרא הוי כמו לך לך וכמו עשה לך דהוא תיקון הלשון ה״ה ה״נ אבל לך דכתיב גבי נותן מלת לך קאי אכל שבעריך ולא תיקון ל' הוא אלא פי' דנותן הוא דכתיב אשר ה' אלהיך נותן ולמי נותן לך ופירושו קא מפרש והיינו לכל ישראל דאין לומר נותן לשבטיך וכי לשבטים ניתנה הארץ משא״כ גבי תתן לך כי ן דלשבטיך מוסב על תתן א״כ אין אנו צריכים לפירושו דמלת לך ע״כ תיקון לשון הוא וק״ל: ה ר״ל הל״ל ושפטתם את העם משפט צדק בלשון נוכח כמו שכתוב אחריו בלשון נוכח לא תטה לא תכיר ולא תקח ומתרץ מנה כו' וה״פ שופטים ושוטרים תתן לך כו' ומה שיתן של דיינים שתתן ומשרם ושפטו את העם משפט צדק ר״ל ציווי הוא לישראל שימנו דיינים שיודעים לשפוט צדק שיהיו מומחים וצדיקים: ו כלומר כיון דלא תטה משפט כמשמעו דהיינו שלא יעוות הדין א״כ לא תכיר פנים ל״ל ומתרץ ללמדך אף בשעת הטענות כו' ר״ל אפילו קודם המשפט ג״כ לא יעוות הדין וגם יקלקל שלא יהא כו' ולכך צריך רש״י נמי לפרש לא תטה כמשמעו: ז דא״א לפרש שלא לשפוט צדק הרי ככל כתיב לא תטה משפט א״כ לא תקח שוחד ל״ל אלא שאפילו לשפוט צדק אסור ליקח שוחד א״נ רש״י עצמו מפרש והולך ר״ל קרא דכי השוחד יעור נתינת טעם הוא על לא תקח שוחד ופירושו משקיבל שוחד ממנו א״א לו שלא יטה לבו אצלו להפך בזכותו דהא לא קבל השוחד ממנו בתחלה אלא כדי שיזכהו ויעוות הדין לשכנגדו אלא ש״מ לא תקח שוחד אפילו לשפוט צדק: ח וא״ת בפ' משפטים פירוש כי יעור פקחים אפילו חכם בתורה ונוטל שוחד סוף שתטרף דעתו עליו וכו' וי״ל דהתם כתיב יעור פקחים ודאי קאי אפקחות כלו כלומר יעור הפקחות שתטרף דעתו וכו': ט ר״ל דלא קאי אדיינים אלא אהתורה שהם דברים המצודקים ונקראו אמת ואותן דברים של תורה הוא מסלף שלא פסק הדין תורה ויסיר מלת דברי כמו דברים ולא שיהיה דברי כמו כמו הלוי שקופים שהוא כמו הלונים נטעי נעמנים

פירוש ע״ט

צוא דיר לשבטיך צוא דיינע שבטים. רש״י שרייבט פון דאנן לערנן מיר אפ אז מען זאל זעצן דיינים אונ שמשים אין איטליכע שטאט באזונדר אונ צוא איטליכן שבט באזונדר ושפטו את העם משפט צדק אונ זיי זאלן משפטן דס פאלק איין גערעכטן משפט כלומר דו זאלסט זעצן דיינים צדיקים אונ לומדים ויי זאלן רעכט משפטן: (יט) לא תטה משפט דו זאלסט ניט אוועק נייגן דם משפט דם הייסט דו זאלסט רעכט פסקינן לא תכיר פנים דו זאלסט ניט דער קענן קיין פנים כלומר אז דיא בעלי דינים וועלן טענן טאר דער דיין ניט ריידן מיט איין בעל דין וייכע רייד

פירוש ע״ט

אונ מיט איין בעל דין הארטע רייד ער טאר ניט הייסן איין בעל דין זיצן אונ דער אנדרר זאל שטיין ווארום אז דר בעל דין זעהט אז דר דיין האלט ערליך דעם אנדרן בעל דין אונ אים ניט ווערן אים פר שטאפט זיינע טענות אונ וועט ניט וויסן וואס צוא טענן ולא תקח שוחד אונ דו זאלסט ניט נעמן קיין שוחד אפילו דוא וועסט וועלן רעכט משפטן כי השוחד יעור עיני חכמים ווארום דער שוחד מאכט בלינד דיא אויגן פון די חכמים כלומר וויא באלד דר דיין נעמט שוחד איז גאר ניט גמאלט אז ער זאל אים ניט צו פסקינן ויסלף דברי צדיקים אונ שוחד טוט פאר

הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֵּה לְאֻמִּים׃ הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּ
אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ׃

פירוש ע״ט

פִּנִים נָגִיד וּמְצַוֵּה לְאֻמִּים אַיין הַאר אוּנ אַיין שְׁאפֶר
צוּ דִיא קֶענִיגְרַייכֶן הָאבּ אִיךְ אִים גֶגֶעבֶּן׃
הֵן גּוֹי לֹא תֵדַע תִּקְרָא נוּן אַיין פָאלְק וָואס דוּא
וֶועסְט עֶס נִיט קֶענֶן וֶועסְטוּ רוּפֶן וְגוֹי לֹא יְדָעוּךָ
אֵלֶיךָ יָרוּצוּ אוּנ אַזוֹ אַיין פָאלְק וָואס וֶועט דִיךְ
נִיט קֶענֶן וֶועלֶן דִיא מֶענְטְשֶׁן פוּן דֶם פָאלְק

פירוש ע״ט

לוֹיפֶן צוּ דִיר דָאס וֶועט זַיין לְמַעַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ
וֶוענֶן גָאט דַיין הַאר דָאס עֶר וֶוערְט
גְרוֹיפֶן אוֹיף דִיר וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ אוּנ
וֶוענֶן דֶעם הֵיילִיגֶן פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל וָוס עֶר
דַיין שֵׁיינְקֵייט בְּלוֹמַר עֶר גִיט דִיר שֵׁיינְקֵייט

דברים טז שופטים

אונקלוס

יח שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־
שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ

יח דַיָּנִין וּפִרְעָנִין תְּמַ
לָךְ בְּכָ
קִרְוָיךְ דִּי יְיָ אֱלָהָ
יָהֵב לָךְ לְשִׁבְטָ
וִידוּנוּן

ת״א שפטים. סנהדרין ז׳ יז ע״ז׳ כב׳. בעריך מכות ז׳.

את

פירוש רשב״ם

(יח) שפטים ושטרים. השופטים מצוים לשוטרים על המסרבים בדברי המשפטים:

בעל הטורים

(יח) שופטים סמך שופטים לרגלים. לומר שהרגלים ע
שהשופטים ועוד כי הם מעשים להביא סנהד
ברגלים כדאמרינן מוסרה לב״ד שיעשוך. ועוד כי השופט

מוסירים העם שלא לחטוא ברגלים כדאמרינן סקבה דשתא ריגלא: כברכת ה׳ אלהיך אשר נתן לך שופטים. שהשופט
היו מלווין לתת לפי ההוא ענין. ד״א אשר נתן לך שופטים כלומר ליתן לשופטים כענין שנאמר לחת מנת וגו׳ למען יחז
בתורת ה׳: איש כמתנת ידו שופטים. רמז שממשכנין על הצדקה: שלש פעמים וסמיך ליה שופטים שבג׳ מקומ
סנהדרין יושבין בהר הבית ובעזרה ובלשכת הגזית. וכן ג׳ שורות של תלמידים יושבין לפני סנהדרין: יראה כל זכורך
וסמיך ליה שופטים. שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל: שופטים. בגי׳ ע׳ סנהדרין: בשעים. בגימ׳ מכשף שנעמיד
שופטים בעלי כשפים שיודעים לבטל הכשפים. שופטים תגין למעלה ולמטה יראה הדיין כאילו חרב מלמעלה וגיה
פתוחה מלמטה: תתן לך. ולא לעכו״ם. מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל חקיו ומשפטיו בגימ׳ דייקי משפטי
בכל שעריך. בכל שאתה משער ממון הבירך הן נמסים הן לשטיל לצדקה: לשבטיך ושפטו. לומר שאלוה לשופט לשפ
שבטו. ושפטו. אותיות ושבוע יהי הכיב עליך דין כל שבוע לדקדק בו כדין של מאה מנה: שופטים ושפטו משפט. הרי ג׳ פד

שפתי חכמים

א לפי שאינו שוטרים על אותם הממונים על המלחמה כמו ודברו השוטרים ותרגום וימללון סרכיא: ב ר״ל כיון דבכל שער ושער של בית ימנו שופטים א״כ את מי הם דנין הא כולם יהיו שופטים ומתרץ בכל עיר ועיר: ג דלא יתכן להיות דבוק עם נותן לך הסמוך לו כי מאהר שאמר אשר ה׳ אלהיך נותן לך הרי כל שבטיך בכלל מלת לך אלא מוסב וכו׳ ואלו כתיב ובשעריך ויחסר ו׳ דובשעריך ומפרש וסולך א״כ ל״ל למכתב תרווייהו לשבטיך ובכל שעריך ומפרש מלמד שמושיבין וכו׳: ד ר״ל לשבטיך מלמד אם היו שני

רש״י

שפטים ושוטרים. שפטים. דיינין הפוסקי
את הדין: ושטרים. (סנהדרין ט
הרודין את העם אחר מאמרן שמכין וכופתין א במק
וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט: בב
שעריך. (ת״כ) בכל עיר ב ועיר: לשבטיך. מוסב ע
תתן לך ג שופטים ושוטרים תתן לך לשבטיך בכל שער
אשר ה׳ אלהיך נותן לך: לשבטיך. מלמד שמושיב
דיינין לכל שבט ושבט ד ובכל עיר ועיר: ושפט

פירוש ע״ט

(יח) שׁוֹפְטִים דַיָּינִים וָוס זַייא פַּאסְקִינֶן דֶעם
דִין וְשׁוֹטְרִים אוּנ שַׁמָשִׁים וָואס
זַיי נֵייטֶן דָאס פָאלְק דְהַיְינוּ זַייא בִּינְדֶן אוּנ
שְׁלָאגֶן מִיט אַשְׁטֶעקֶן אוּנ מִיט אַרִימֶן בִּיז

פירוש ע״ט

עֶר זָאל מְקַבֵּל זַיין אוֹיף זִיךְ וָואס דֶער דַיָ
הָט גֶפַּסְקִינֶת תִּתֶּן לְךָ דוּא זָאלְסְט גֶעבֶּן צוּ
דִיר בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ אִין אַלֶ
דַיינֶע שְׁטֶעט וָואס גָאט דַיין גָאט טוּט גֶעבּ

לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ׃ הֵן גּוֹר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל׃ הִנֵּה הן כתיב אָנֹכִי
בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל׃ כָּל־
כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי
יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כָּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ
וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב׃ לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם
וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם׃ הַטּוּ
אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים׃

פירוש ע״ט

רחקי מעשק דו וועסט דער ווייטערט זיין פון דיא וואס רויבן דיך כי לא תיראי דען דו וועסט קיין מורא ניט האבן דאס זייא וועלן ווידר קומן צוא דיר וממחתה אונ פון איין בראך וועסטו דיר ווייטערט זיין כי לא תקרב אליך דען זיא וועט ניט גנעהנן צו דיר: הן גור יגור אפס מאותי נון מורא וועט ער מורא האבן פאר גזירות רעות דער האזיגער וואס איך בין ניט מיט אים מי גר אתך עליך יפול אונ ווער עס הט זיך איין גזאמילט צו מלחמה האלטן מיט דיר אדר ווער עס האט זיך גרייצט מיט דיר דר וועט פאלן פר דיר אדר מי גר אתך עליך יפול ווער עס האט גוואנט מיט דיר ישראל אין דיין ארמקייט דער וועט רוען מיט דיר אין דיין רייכקייט כלומר אז עס וועט דיר וואל גיין: הנה אנכי בראתי חרש נופח וגו׳ נון איך גאט האב בשאפן איין אייזן מיינסטר דם ער בלאזט אין דעם פייער פון די קולן אונ ציהט אוס איין כלי דאס זי איז תאוו צוא דעם בדערפניש וואס קען האט זי גמאכט פון דעסט וועגן ואנכי בראתי משחית לחבל אונ איך גאט האב ווידר בשאפן איין פר דארבר וואס פאר דארבט דיא כלי דאס מיינט ער איך האב אן גרייצט אין דיר דעם פיינט אונ איך האב אים ווידר אן גגרייט איין פורעניות: כל כלי יוצר עליך איטליכם כלי זיין וואס ווערט גשארפט פון דיינט וועגן צוא מלחמה האלטן מיט דיר לא יצלח וועט ניט בגליקן וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי אונ איטליכם לשון וואס וועט שטיין מיט דיר צום משפט וועסטו שולדיג מאכן זאת נחלת עבדי ה׳ וצדקתם מאתי דאס איז דיא נחלה פון גאטס קנעכט אונ זייער גרעכטיקייט וואס וועט זיי קומן פון מיר נאם ה׳ אזו זאגט גאט: הוי כל צמא לכו למים דם הוי דאס שרייא איך אום איטליכר דארשטיגר זאל גיין צום וואסר דם איז די תורה ואשר אין לו כסף אונ אפילו דר ווס האט ניט קיין זילבר לכו שברו ואכולו גייט קופט אונ עסט ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר אונ גייט קופט אן זילבר אונ אן פר ביטונג דיא תורה ווס זי איז בעסר יין וחלב פון וויין אונ מילך: למה תשקלו כסף בלוא לחם ווארום זאלט איר גוהם זיין איר זאלט וועגן אייער זילבר צוא אייערע פיינט אן ברוט גייערט אום זיסט ויגיעכם בלוא לשבעה אונ אייער מידקייט דאס איז אייער גוטס ווס איר מיד זיך איבר דם זאלט איר אוועק געבן ניט פון אן נעמן וועגן שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ליברשט הערט צו צו מיר אונ עסט גוטס דאס מיינט ער לערינט דיא תורה דאס זיא איז גוט ותתענג בדשן נפשכם אונ לאז זיך מתענג זיין מיט פעטקייט אייערע לייבר: הטו אזנכם ולכו אלי נייגט אייערע אוערן אונ גייט צו מיר שמעו ותחי נפשכם הערט צוא מיינע רייד דען וועט לעבן בלייבן אייערע לייבר ואכרתה לכם ברית עולם אונ איך וועל פר שנייבן צו אייך איין כריתות ברית ביז אייביג חסדי דוד הנאמנים דם איך גאט זאל בצאלן צוא דוד המלך פאר זיינע בגלייבטע חסדים וואס ער הט גטאן: הן עד לאומים נתתיו נון איין עדות צוא דיא קיניגרייכן האב איך אים גגעבן כלומר איך האב אים גגעבן פר איין האר צו די קיניגרייכן דאס ער זאל זיי שטראפן אונ זאל עדות זאגן זייערע שלעכטע מעשים אקעגן זייער

הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת־פְּנֵי יְהוָה
רֵיקָם׃ יז אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ׃ ס ס ס

וּבְחַגָּא דִמְטַלַּיָּא וְלָא
יִתְחֲזוֹן קֳדָם יְיָ רֵיקָנִין
יז גְּבַר כְּמַתְּנַת יְדֵהּ
כְּבִרְכְּתָא דַּייָ אֱלָהָךְ
דִּי יְהַב לָךְ׃
ס ס ס

תא״ו ריקם בטרוס כח: אי״ש כמתנת. חגיגה ח:
קכ״ו. פליאה סימן. ומפטירין עניה סוערה בישעיה סימן נ״ד

שפתי הכמים

פירש רש״י לפרש ג״כ על שלמי חגיגה מדכתיב איש כמתנת ידו והקרא מוסב אלמעלה דכתיב מסת נדבת ידך וכתיב ושמחת בחגך אתה ובנך וגו׳ בזה רמז לשלמי חגיגה כי אין שמחה אלא בבשר: חסלת פרשת ראה

רש״י

חגיגה: (יז) איש כמתנת ידו. (חגיגה ח) מ...
...יש לו אוכלין הרבה ונכסים מרובין יביא עו...
מרובות ושלמים מרובים: חסלת פרשת רא...

פירוש ע״ט

וְלֹא יֵרָאֶה אֶת פְּנֵי יְיָ רֵיקָם אונ עֶס זָאל נִיט וֶוערְן גֶזֶעהְן פַר גָאט לֵיידִיג: (יז) אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ אִיטְלִיכֶער מֶענְטְשׁ נָאךְ זַיין פַר מֶעג כְּבִרְכַּת יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ נָאךְ דִיא בְּרָכָה פוּן גָאט וָוס עֶר הָאט דִיר גֶגֶעבְּן כְּלוֹמַר אַז אֵיינֶער הָאט

פִיל נְכָסִים אוּנ הָאט פִיל מֶענְטְשֶׁן בַּיי זִי...
זָאל עֶר בְּרֶענְגֶן פִיל עוֹלוֹת אוּנ פִיל שְׁלָמִי...
אוּנ אַז עֶר הָאט וֶוייניג מֶענְטְשֶׁן בַּייא זִי...
זָאל עֶר בְּרֶענְגֶן פִיל עוֹלוֹת אוּנ וֶוייניג שְׁלָמִים

הפטרת ראה בישעי׳ סימן נד

עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים׃ וְשַׂמְתִּ...
כַּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ׃ וְכָל־בָּנַיִ...
לִמּוּדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ׃ בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה כִּ...

פירוש ע״ט

עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה דִיא אָרִימֶע דָאס אִיז הָארֶץ אִיז גֶשְׁטוּרְמְט פוּן וֶועגְן פִיל צָרוֹת אוּנ זִיא אִיז נָאךְ נִיט גֶטְרֵייסְט גֶוואָרְן בִּיז אַהֶער דָס מֵיינְט עֶר דִי שְׁטָאט יְרוּשָׁלַיִם הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ נון דוּא זָאלְסְט וִויסְן דָאס אִיךְ גָאט וֶועל פְלַסְטְרְן מִיט דִי שְׁטֵיינֶער פוּן נוֹפֶךְ דַיינֶע שְׁטֵיינֶער פוּן דַיין פַּאמְסְט וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ גְרוּנְד פֶעסְטְן מִיט דִיא שְׁטֵיינֶער סַפִּיר: וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ אוּנ אִיךְ וֶועל מַאן כַּדְכוֹד וָואס דָאס אִיז אֵיין אֶבֶן טוֹב וֶועל אִיךְ דָאס אֵיין זֶעצְן אִין דֶעם הָאלְץ פוּן דַיינֶע הֵייזֶער אָדֶר (שִׁמְשֹׁתַיִךְ) דַיינֶע פֶענְצְטֶער וָואס דִי זוּן שַׁיינְט דוּרְךְ זַיי וֶועלְן זַייעֶרֶע שׁוֹבְן זַיין פוּן כַּדְכוֹד. אָדֶר (שִׁמְשֹׁתַיִךְ) אִיז טַייטְשׁ דִיא שְׁפִּיצְן פוּן דַיינֶע טוּרְן וָוס דִי זוּן שַׁיינְט אוֹף זַיי וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי

אֶקְדָּח אוּנ דַיינֶע טוֹעֶרְן וֶועל אִיךְ מַאן צוּ... בְּרֶענֶעדִיגֶע שְׁטֵיינֶער דָאס זַיי בְּרֶענֶן אוּנ לַייכְ... גְלַייךְ וִוי בְּרַאנְדְן פוּן פַייעֶר אָדֶר (אֶקְדָּח) א... טַייטְשׁ גְלֶעבְרֶעטֶע שְׁטֵיינֶער כְּלוֹמַר דִי שְׁטֵיינֶ... וֶועלְן אַזוֹ גְרוֹס זַיין דָאס נָאר דֶער הָלָל פ... דֶעם טוֹעֶר וֶועט זַיין אוֹס גְלֶעבְרֶעט אִין דֶע... שְׁטֵיין אוּנ דִי בַּיי שְׁטֵידְלֶךְ אוּנ דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶ... אוּנ דִי אֵייבֶּרְשְׁטֶע שְׁוֶועלְן וֶועט אַלְץ זַ... פוּן אֵיין שְׁטֵיין וְכָל גְבוּלֵךְ לְאַבְנֵי חֵפֶץ אוּנ גָא... דִיא שְׁטֵיינֶער פוּן דַיין גְבוּל וֶועלְן זַיין צוּ... בַּגֶערִינְדִיגֶע אוּנ צוּא דֶערְפְּטִיגֶע שְׁטֵיינֶער וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ אוּנ אַלֶע דַיינֶע קִינְדֶער וֶועֶ... לֶערְנְן גָאטְס תּוֹרָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ אוּנ עֶס וֶועֶ... זַיין פִיל דֶער שָׁלוֹם פוּן דַיינֶע קִינְדֶער: בִּצְדָקָ... תִּכּוֹנָנִי דוּרְךְ דֶער צְדָקָה וָואס דוּ וֶועסְט טָ... וֶועסְטוּ וֶוערְן אָן גְבְרֵייט מִיט אַלֶעם ט...

וּמִיִּקְבֶךָ׃ יד וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה
וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי
וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר
בִּשְׁעָרֶיךָ׃ טו שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר
יְהוָה כִּי יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל
תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ
וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ׃ טז שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים
בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר
בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג
הסכות

מֵאִדְּרָךְ וּמִמַּעְצַרְתָּךְ׃
יד וְתֶחְדֵּי בְּחַגָּךְ אַתְּ
וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ וְעַבְדָּךְ
וְאַמְתָךְ וְלֵוָאָה וְגִיּוֹרָא
וְיִתַּמָּא וְאַרְמַלְתָּא דִּי
בְּקִרְוָיךְ׃ טו שִׁבְעָא
יוֹמִין תֵּיחוֹג קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּי
יִתְרְעֵי יְיָ אֲרֵי יְבָרְכִנָּךְ
יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל עֲלַלְתָּךְ
וּבְכָל עוֹבָדֵי יְדָיךְ וּתְהֵי
בְּרַם חָדֵי׃ טז תְּלָת
זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתַחְזֵי
כָּל דְּכוּרָךְ קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּי
יִתְרְעֵי בְּחַגָּא דְפַטִּירַיָּא
וּבְחַגָּא דְשָׁבוּעַיָּא
ובחגא

ת״א ושמחת פסחים קט: מגילה יז מ״ק יד חגיגה ח: והיית אך פסחים עא סוכה מח: יראה חגיגה ב ערכין ג: וזכורך חגיגה ד: בחג המצות ביצה יט ר״ה ד מ״ק כד חגיגה יז:

בעל הטורים

(טז) כל זכורך. בגימטריא גדולים וקטנים: את פני. פ״א כפולה לומר פנים בפנים וכשם שבא לראות כך בא ליראות:

רש״י

פירות הקיץ. ד״א ט באספך מגרנך ומיקבך י למד שמסככין את הסוכה בפסולת גרן ויקב (סוכה יב): (טו) והיית אך שמח. לפי פשוטו אין זה ל׳ צווי אלא לשון הבטחה ולפי תלמודו למדו מכאן לרבות לילי יו״ט כ האחרון לשמחה (שם): (טז) ולא יראה את פני ה׳ ריקם. אלא הבא עולות ראיה ל ושלמי

שפתי חכמים

הכפל: ט דלפי פשוטו קשה ל״ל למיכתב חג הסכות וגם באספך היה לו לומר חג הסוכות בלבד או חג האסיף לכך מ״ה אמר ד״א וכו׳: י פסולת גורן כגון הקש והתבן ויקב כגון החרצנים והזגים לאפוקי המחובר והמקבל טומאה: כ כדתני׳ פרק לולב וערבה והיית אך שמח לרבות ליל י״ט אחרון אי אינו אלא לרבות ליל י״ט ראשון ת״ל אך חלק ומה ראית לרבות ליל יו״ט אחרון ולהוציא ליל יו״ט ראשון מרבה אני ליל י״ט אחרון שיש שמחה לפניו דהיינו שחג לכן צריך לכוללו עם שבעת הימים משא״כ ליל יו״ט ראשון: ל אע״פ שאין במצות יראה כל זכורך אלא עולת ראיה בלבד

פירוש ע״ט

קעלטער אין שטוב אריין: (יד) וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ
אונ דוא זאלסט דיך פריידן אַתָּה דוא וּבִנְךָ
וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ מיט דיין זון אונ מיט דיין
טאכטער אונ קנעכט אונ דינסט מויד וְהַלֵּוִי
וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ מיט דעם לוי
מיט דעם גר יתום ואלמנה וואס זענן אין
דיינע שטעט: (טו) שִׁבְעַת יָמִים זיבן טעג תָּחֹג
לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ זאלסטו יום טוב מאכן פון גאט דיין
גאטס וועגן בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אין דעם ארט
וואס גאט וועט אויס דער וויילן כִּי יְבָרֶכְךָ יְיָ
אֱלֹהֶיךָ ווארום גאט דיין גאט וועט דיך בענטשן
בְּכֹל תְּבוּאָתְךָ אין גאר דיין תבואה וּבְכֹל מַעֲשֵׂה
יָדֶיךָ אונ אין אלדינג וואס דיינע הענט וועלן
טאן וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ אונ דוא וועסט גאר זיין
פריילך: (טז) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה דריא מאל
אין יאר יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ זאלן ווערן גזעהן דייגע
זכרים אֶת פְּנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ פר גאט דיין גאט בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחַר אין דעם ארט וואס גאט וועט אויס
דער וויילן בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת
אום פסח אונ אום שבועות אונ אום סוכות

ולא

יברכך יהוה אלהיך: יא ושמחת
לפני | יהוה אלהיך אתה ובנך
ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר
בשעריך והגר והיתום והאלמנה
אשר בקרבך במקום אשר יבחר
יהוה אלהיך לשכן שמו שם:
יב וזכרת כי־עבד היית במצרים
ושמרת ועשית את־החקים
האלה: פ מפטיר יג חג הסכת תעשה
לך שבעת ימים באספך מגרנך
ומיקבך

אונקלוס

יברכנך יי אלהך: יא ותחדי קדם יי אלהך את וברך וברתך ועבדך ואמתך ולואה די בקרויך וגיורא ויתמא וארמלתא די בינך באתרא די יתרעי יי אלהך לאשראה שכנתה תמן: יב ותדכר ארי עבדא הויתא במצרים ותטר ותעבד ית קימיא האלין: יג חגא דמטליא תעבד לך שבעא יומין במכנשך מאדרך

ת״א ושמחת פסחים פ: חג הסכות סוכה ס יא יב טו כב כח: באספך סוכה יב ר״ה יג יד:

פירוש רשב״ם

(יג) באספך מגרנך. כמו שפירשתי הטעם על כי בסכות הושבתי את בני ישראל:

בעל הטורים

לאסית: בקמה תחל לספור. קרי ביה בקומה שצריך לבר על העומר מעומד: (יא) ושמחת. לא נאמר שמחה בפסח שהתבואה עדיין בשדה ובעלרת שהתבואה ככר נקלרת ועדיין בגפנים נאמר שמחה אחת ובסוכות שהכל בבית נאמר בו ב׳ שמחות: החקים האלה. כתיב בעלרת לפי שניתנה בו תורה: (יג) חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך. רמז לנוי סוכה לפטרה בבגדים:

רש״י

וקדש קרואים לאכול: (יא) והלוי והגר והיתום והאלמנה. ארבעה שלי כנגד ארבעה שלך בנך ובתך ועבדך ואמתך אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך: (יב) וזכרת כי עבד היית וגו׳ ע״מ כן פדיתיך שתשמור ותעשה את החקים האלה: (יג) באספך. בזמן האסיף שאתה מכניס לבית

פירוש ע״ט

אשר יברכך יי אלהיך אזו ווי דיין גאט וועט דיך בענטשן: (יא) ושמחת לפני יי אלהיך אונ דוא זאלסט דיך פריי׳ען פאר גאט דיין גאט אתה דו ובנך ובתך ועבדך ואמתך אונ דיין זון אונ דיין טאכטר אונ דיין קנעכט אונ דיין דינסט מוד והלוי אשר בשעריך אונ דער לוי וואס איז אין דיין שטאט והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך אונ דער גר אונ דער יתום אונ די אלמנה וואס איז צווישן דיר. רש״י שרייבט גאט זאגט אז דו וועסט מאכן פריי׳ען מיינע פיר דהיינו לוי גר יתום ואלמנה וועל איך מאכן פריי׳ען דיינע פיר דיין זון אונ דיין טאכטר אונ דיין קנעכט אונ דיין דינסט מוד בסקו אשר יבחר יי אלהיך אין דעם ארט וואס גאט דיין גאט וועט אויס דער וויילן לשכן שמו שם צו מאכן רוען זיין היילגן נאמן: (יב) וזכרת אונ דוא זאלסט גדענקן כי עבד היית במצרים אז דו ביסט געוועזן איין קנעכט אין מצרים אונ גאט האט דיך אויס גליזט אויף דעם תנאי ושמרת ועשית את החקים האלה אונ דוא זאלסט היטן אונ דוא זאלסט טאן די אלע געזעץ: (יג) חג הסכות תעשה לך שבעת ימים דו זאלסט דיר מאכן זיבן טעג סוכות באספך מגרנך ומיקבך אין דיין טאן איין זאמלן פון דיין שייער אונ פון דיין

מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה
מְלָאכָה׃ ס ט שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת
תִּסְפָּר־לָךְ מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה
תָּחֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבֻעוֹת׃
י וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן כַּאֲשֶׁר
יברכך

וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
כְּנִישׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
לָא תַעְבֵּד עֲבִידָא׃
ט שַׁבְעָא שָׁבוּעִין תִּמְנֵי
לָךְ מִשְּׁרָיוּת מַגְּלָא
בַּחֲצַד עוּמְרָא
דַּאֲרָמוּתָא תִּשְׁרֵי
לְמִמְנֵי שַׁבְעָא שָׁבוּעִין׃
י וְתַעְבֵּד חַגָּא
דְשָׁבוּעַיָּא קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ מִסַּת נִדְבַת
יְדָךְ דִּי תִתֵּן כְּמָא דִי
יְבָרְכִנָּךְ

ת"א עצרת לה'. פסחים סח קכ חגיגה יט מגילה יט. שבעה מגילה ל חגיגה יז: תספר לך מנחות סה: מהחל. מגילה כ מנחות סו עא: מסת חגיגה יז:

בעל הטורים

עליו חמץ לומר לך שאין שוחטין את הפסח על החמץ: (ט) שבעה שבועות תספר לך. ב' פסיקות בפסוק לומר שמצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי: מהחל. ב' דין. ואידך מהחל התרומה דהיינו העומר שהוא ראשית לאנחות כתרומה שהיא

פירוש רשב"ם

(ט) מהחל חרמש. כתרגומו. כי העומר נקרא ראשית קצירכם: (י) מסת. די לפי ריוח נדבת ידך. וכן פתר דו"נש ופשר מסת די כברכת אל שדי. כדי כח ידי במתן נדרים. והמדמה מסת אל כם. הוא חסם:

רש"י

(שמות יב) שבעת ימים ה' שבעה מן הישן ו' וששה מן החדש. ד"א למד על אכילת מצה בשביעי שאינה חובה ז' ומכאן אתה למד לששת ימים שהרי שביעי בכלל היה ויצא מן הכלל ללמד שאין אכילת מצה בו חובה אלא רשות ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא מה שביעי רשות אף כולם רשות חוץ מלילה הראשון שהכתוב קבעו חובה שנאמר (שמות יב) בערב תאכלו מצות: עצרת לה' אלהיך. עצור עצמך מן המלאכה. ד"א כנופיא של מאכל ומשתה לשון (שופטים יג) נעצרה נא אותך: (ט) מהחל חרמש בקמה. (ספרי מנחות עא) משנקצר העומר שהוא ראשית הקציר ז: (י) מסת נדבת ידך. די נדבת ידך ה' הכל לפי הברכה הבא שלמי שמחה

שפתי חכמים

ביום ראשון לאכילה שלוש. ראיה כן כתבו התוס' פרק לולב וערבה (דף מו): ה עיין ברא"ם שהאריך כאן ביותר וכבר הודעתיך לך מה שאין צריך לאורך הפשט אין לי להביא: ו דבששה עשר בניסן מביאין העומר ומתיר החדש אבל אם רוצה לאכול מן הישן כל ז' הרשות בידו: ז מבואר בפ' בא ע"ש: ז פירוש לא בתחלת הקציר תלוי' מלתא אלא בקצירת העומר לך מפני בתחלה שקציר הוא העומר כתב מהחל חרמש בקמה: ח תרגום די מתסירו כמסת חסרונו ומ"כ מסת בורם והרבו מכם ודגש הסמך להסרון אות:

פירוש ע"ט

זאלסטו עסן מצות פון דר נאייע תבואה אָבר אין דעם ערשטן טאג טאר מען ניט עסן פון דער נייע תבואה נאר פון דער אלטער וביום השביעי אונ אין דעם זיבטן טאג עצרת אויף האלטונג פון איין מלאכה אדר איין זאמלונג פון עסן אונ טרינקן ליי' אלהיך פון גאט דיין גאטס וועגן לא תעשה מלאכה דו ארבסט ניט טאן קיין מלאכה: (ט) שבעה שבעות זיבן וואכן תספר לך זאלסטו צוא דיר ציילן מהחל פון אן הייבן חרמש בקמה דעם שנייד מעסר אין דיא שטייענדיגע תבואה אז מען וועט דעם ערשט שניט טאן דאס מיינט מען דעם עומר תחל דוא זאלסט אן הייבן לספור שבעה שבעות צו ציילן זיבן וואכן: (י) ועשית וגו' דו זאלסט מאכן דעם יום טוב פון שבועות צוא גאט דיין גאט מסת נדבת ידך אשר תתן באוויליגונג פון דיין פאר מעג וואס דו זאלסט געבן כלומר נאך דיין פר מעג זאלסטו מקריב זיין קרבנות שלמים אונ דו זאלסט רופן לייט זאלן ביי דיר עסן

כאשר

הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר׃ ה לֹא תוּכַל
לִזְבֹּחַ אֶת־הַפָּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ ו כִּי
אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת־
הַפֶּסַח בָּעָרֶב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ
מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם׃ ז וּבִשַּׁלְתָּ
וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ
לְאֹהָלֶיךָ׃ ח שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל

מצות

ה לֵית לָךְ רְשׁוּ לְמִ
יָת פִּסְחָא בַּחֲ
מִקִּרְוָךְ דַּייָ אֱלָהָ
יָהֵב לָךְ׃ ו אֱלָ
לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי
אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָ
שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן תִּכּ
יָת פִּסְחָא בְּרַמְשָׁ
כְּמֵעַל שִׁמְשָׁא זְ
מִפְּקָךְ מִמִּצְרָיִם׃
ז וּתְבַשֵּׁל וְתֵיכ
בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי
אֱלָהָךְ בֵּהּ וְתִתְפְּ
בְּצַפְרָא וּתְהָ
לְמַשְׁכְּנָךְ׃ ח שִׁתָּ
יוֹמִין תֵּיכוּל פַּטִּירָ

וביומא

ת״א לא תוכל פסחים לא זבחים קיד: שם תזבח ברכות ט פסחים כט זבחים יב: ופנית פסחים ח לב סוכה מז ר״ה כה חגיגה טו זבחים לו: ימים פסחים לב קב סוכה מו חגיגה יח מנחות ס.

פירוש רשב״ם

בפרשת שור או כשב ובפינחס: (ז) ובשלת. צלי: ופנית בבקר. אינך צריך לתתעכב כל ימי הפסח

שפתי חכמים

תו׳: ג וסוף כאלו כתיב שם תזבח את הפסח בערב דהיינו בין הערבים וכבא השמש תאכלנו דהיינו בלילה ובמועד צאתך שורפהו ומפני שאין הפרשה מובה עליו מ״ה פי׳ כלומר נעשה נותר וילא לבית השריפה לא שחובה עליו לשרפו: ד דא״ל לבוקרו של ראשון די״ט הוא ואסור לצאת חוץ לתחום וע״ל דא״ל לבוקרו של ראשון שהרי חייב

רש״י

כבוא השמש מועד צאתך ממצרים (ספרי) הרי שלשה זמנים חלוקים. בערב משם בו ולמעלה זבחהו וכבוא השמש תאכלהו ומועד צאתך ת פורפו כלומר נעשה נותר ויולא לבית ג השרפה (ז) ובשלת. זהו צלי אש שאף הוא קרוי בישו ופנית בבקר. (ספרי) לבוקרו של ד שני מל

בפסחן לינה ליל של מוצאי יו״ט (חגיגה טז): (ח) ששת ימים תאכל מצות. ובמקום אחר הוא או

פירוש ע״ט

עָרֶב פֶּסַח לַבֹּקֶר בִּיז אִין דֶר פְרִיא: (ה) לא תוכל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח דוּא טָארְסְט נִיט שֶׁעכְטְן דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אִין אֵיינֶע פוּן דֵיינֶע שְׁטֶעט אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ וָואס גָאט דַיין גָאט וֶועט דִיר גֶעבְּן: (ו) כִּי אִם בַּייעֶרְט אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ צוּ דֶעם אָרְט וָואס גָאט דַיין גָאט וֶועט אוֹיס קְלַייבְּן לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ צוּא מַאכְן רוּהֶען זַיין שְׁכִינָה שָׁם תִּזְבַּח אֶת הַפֶּסַח דָארְט זָאלְסְטוּ שֶׁעכְטְן דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח בָּעֶרֶב וְהָא בַּאלְד דִי זוּן וֶועט אָן הֵייבְּן צוּ פַר גֵיין כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ אַז דִיא זוּן וֶועט שׁוֹי פַאר גֵיין זָאלְסְטוּ עֶסְן דֶם קָרְבָּן פֶּסַח מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם

אוּנ אַז עֶס וֶועט בְּלַייבְּן פוּן דֶם קָרְבָּן פֶּ בִּיז אִין דֶער פְרִיא דִי צַייט וָואס דוּ בִּי אַרוֹס גְגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם מוּזְטוּ פַאר בְּרֶענְ (ז) וּבִשַּׁלְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט קָאכְן כְּלוֹמַר ד זָאלְסְט בְּרָאטְן דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח וְאָכַלְתָּ בַּמָּ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אוּנ דוּא זָאלְסְט עֶסְן א דֶם אָרְט וָואס גָאט דַיין גָאט וֶועט אִין א אוֹיס דֶער וַוייל֞ן וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר אוּנ זָאלְסְט ד קֶערְן אִין דֶער פְרִיא. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט דָא מֵיינְט מֶען דֶעם טָאג וָואס נָאךְ יוֹם ט וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ אוּנ דוּא זָאלְסְט גֵיין צוּא ד גְצֶעלְט: (ח) שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת זֶעקְס טָ

לֶ֣חֶם עֹ֑נִי כִּ֣י בְחִפָּז֗וֹן יָצָ֙אתָ֙ מֵאֶ֣רֶץ
מִצְרַ֔יִם לְמַ֣עַן תִּזְכֹּ֗ר אֶת־י֤וֹם צֵֽאתְךָ֙
מֵאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם כֹּ֖ל יְמֵ֥י חַיֶּֽיךָ׃
ד וְלֹֽא־יֵרָאֶ֨ה לְךָ֥ שְׂאֹ֛ר בְּכָל־
גְּבֻלְךָ֖ שִׁבְעַ֣ת יָמִ֑ים וְלֹא־יָלִ֣ין מִן־
הַבָּשָׂ֗ר אֲשֶׁ֨ר תִּזְבַּ֥ח בָּעֶ֛רֶב בַּיּ֥וֹם
הָרִאשׁ֖וֹן

ת"א לחם עני ברכות לח לט פסחים לו לח קטו סוכה לה מנחות עח חולין קג : למען ברכות יב פסחים
קיז : לא ילין מן פסחים עא חגיגה י :

פַּטִּיר לְחֵם עֲנִי אֲרֵי
בִבְהִילוּ נְפַקְתָּא
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּדִיל
דְּתִדְכַּר יָת יוֹמָא
מִפְּקָךְ מֵאַרְעָא
דְמִצְרַיִם כָּל יוֹמֵי חַיָּיךְ׃
ד וְלָא יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיר
בְּכָל תְּחוּמָךְ שִׁבְעָא
יוֹמִין וְלָא יְבִית מִן
בִּשְׂרָא דִּי תִכּוֹס
בְּרַמְשָׁא בְּיוֹמָא
קַדְמָאָה לְצַפְרָא׃
לית

רש"י

מרובה מביאים עמו חגיגה כדי שיהא נאכל על השובע. ועוד למדו רבותינו דברים הרבה מפסוק זה: (ג) לחם עני. לחם שמזכיר את העוני ר שנתענו במצרים: כי בחפזון יצאת. ולא הספיק בצק להחמיץ ש וזה יהיה לך לזכרון. והחפזון לא שלך היה אלא של מצרים שכן הוא אומר (שמות יב) ותחזק מצרים על העם וגו': למען תזכור. על ידי אכילת הפסח והמצות את יום צאתך: (ד) ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר. אזהרה למותיר בפסח דורות ת לפי שלא נאמר אלא בפסח מצרים ויום הראשון האמור כאן הוא י"ד בניסן א כמה דאת אמר (שמות יב) אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם ולפי שנסתלק הכתוב מעניינו של פסח ב והתחיל לדבר בהקות שבעת ימים כגון שבעת ימים תאכל עליו מצות ולא יראה לך שאור בכל גבולך הוצרך לפרש באיזו זביחה הוא מזהיר שאם כתב ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב לבקר הייתי אומר שלמים הנשחטים כל שבעה כולן בבל תותירו ואין נאכלין אלא ליום ולילה לכך כתב ביום הראשון. ד"א בחגיגת י"ד הכתוב מדבר ולמד עליה שנאכלת לשני ימים והראשון האמור כאן ביו"ט הראשון הכתוב מדבר וכן משמעות המקרא בשר חגיגה אשר תזבח בערב לא ילין בי"ט הראשון עד בוקרו של שני אבל נאכלת היא בארבעה עשר ובט"ו וכך היא שנויה במסכת פסחים: (ו) בערב

שפתי חכמים

שפסח אינו בא אלא מן הכבשים או מן העזים: ר שנשעם קלה נגאלו כולם שהרי לא הספיקו בצקם להחמיץ ובגם זה יזכרו העוני: ש וא"ת והלא בזולת זה לא היו רשאין לאכול המן דהא כתיב שבעת ימים מצות תאכלו וגו'. וי"ל דזהו דוקא לדורות אבל במצרים לא נאסרו אלא אותו יום בלבד כדאיתא בפ' כל שעה (דף כח) ובפרק מי שהיה (דף צו): ת כי בפסח מצרים כתיב ולא תותירו ממנו עד בוקר וה"א דוקא פסח מצרים שהיו אוכלין אותו בחפזון והיו מזומנים לצאת לדרך משא"ה לא תותירו אבל פסח דורות לא קמ"ל וסא דכתיב בפ' כי תשא ולא ילין לבקר זבח חג הפסח ההוא באימורי פסח קמיירי והא דכתיב בפ' בהעלותך לא ישאירו ממנו עד בוקר ההוא בפסח שני קמיירי: א ויהיה פירושו אשר תזבח דהיינו ביום הראשון שהוא ארבעה עשר בניסן ולבוקר דבוק עם ולא ילין כאלו אמר ולא ילין לבוקר מן הבשר אשר תזבח בערב יום ראשון: ב פי' דאי לא נסתלק לא היה צריך לומר אלא ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב לבקר ופשיטא דביום י"ד קמיירי דשא עליה קאי דכתיב לעיל מיניה וזבחת פסח

פירוש ע"ט

פון פיין. רש"י שרייבט איבר דעם הייסט די מצות (לחם עוני) וויל מען דר מאנט זיך בשעת אז מען עסט די מצות די פיין פון מצרים. כי בחפזון יצאת מארץ מצרים ווארום מיט איילינדיג ביסטו ארוס גגאנגן פון דם לאנד מצרים דיא מצרים האבן געאיילט איר זאלט ארוס גיין למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים דרום דו זאלסט גדענקן דעם טאג וואס דו ביסט ארוס גגאנגן פון דעם לאנד מצרים דורך דעם וואס איר וועט עסן דעם קרבן פסח אונ די מצה כל ימי חייך גאר דיא טעג פון דיין לעבן: (ד) ולא יראה לך שאר בכל גבלך אונ עס זאל ניט ווערן געזעהן אין דיינע גאנצנע גמארקן קיין זויער טייג שבעת ימים זיבן טעג ולא ילין מן הבשר אונ עס זאל ניט איבר נעכטיגן פון דם פלייש אשר תזבח בערב וואס דו וועסט שעכטן אויף דער נאכט ביום הראשון אין דעם ערשטן טאג. רש"י שרייבט דם מיינט מען

וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי
בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה׃ ב וְזָבַחְתָּ
פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לְשַׁכֵּן
שְׁמוֹ שָׁם׃ ג לֹא־תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ
שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל־עָלָיו מַצּוֹת
לחם

וְתַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם
אֱלָהָךְ אֲרֵי בְּיַרְחָ
דְאַבִּיבָא אַפְּקָךְ
אֱלָהָךְ מִמִּצְרַיִם וַעֲבַ
לָךְ נִסִּין בְּלֵילְיָא
ב וְתִכּוֹס פִּסְחָא קֳדָ
יְיָ אֱלָהָךְ מִן בְּנֵי עָנָ
וְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא כ
תּוֹרֵי בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְ
יְיָ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּ
תַּמָּן : ג לָא תֵיכוּ
עֲלוֹהִי חֲמִיעַ שִׁבְעָ
יוֹמִין תֵּיכוּל עֲלוֹה
פטיר

תא בוליהך ב׳ ברכות ס : וזבחת פסחים ע זבחים ז ם מנחות ב מג :
לא מאכל פסחים כח לה מג לא מנחות ס :

פירוש רשב״ם

נדריהם ונדבותיהם ברגלים היו מביאין כמו שכתוב

בעל הטורים

סמוס סוכל כרליטה : (ב) וזבחת פסח . וסמיך ליה לא תא

שפתי חכמים

ופירש״י שבא ללמד שאם השהה מעשרותיו וכו׳ : ק דלא

רש״י

שיהא ראוי לאביב להקריב בו את מנחת העומר וא
לאו עבר את השנה : ממצרים לילה . והו
ביום יצאו שנאמר (במדבר לג) ממחרת הפסח יצאו בני ישראל וגו׳ אלא לפי שבלילה נתן להם פרע
רשות לצאת שנאמר (שמות יב) ויקרא למשה ולאהרן לילה וגו׳ : (ב) וזבחת פסח לה׳ אלהיך צאן
שנאמר מן הכבשים ומן העזים תקחו : ובקר . (ספרי) תזבח לחגיגה ק שאם נמנו על הפסח חבור

משלי ישראל

אָרִימַן וָתִגְן אוּךְ גָאר אַז דִיא שֶׁפַּע קוּמְט אַרָאפּ אַזוֹ
וָועלִיכֶר זַיין כֹּחַ אִיז גְרֶעסֶר דְהַיְינוּ עֶר אִיז מֵיין בַּר מַזָל
נַאשְׁט עֶר זַיין חֵלֶק אוּנ דָם חַבֵרִים חֵלֶק אוּךְ וִויא זַיין
מַזָל אִיז אַזוֹ גוֹרֵם דְרוּם הָאט גָאט אָן גְזָאגְט דֶם עוֹשֶׁר
וָואס דִיא שֶׁפַע גֵייט דוּרְךְ אִים אַז עֶר זָאל דֶם אָרִימַאן
אִיךְ גֶעבְּן ווייל עֶס אִיז בַּייא אִים פַּאר הַאנְדְן דֶעם
אָרִימַאנְס חֵלֶק אוּךְ דָאס זָאגְט דִיר דָר פָּסוּק דוּא זָאלְסְט
וִויסְן (כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ) אִיז אַזוֹ דֶר פְּשַׁט
אִיךְ הָאב נִיט פַר מִיטְן דֶם אָרִימַאן אִיךְ זָאל אִים נִיט
גֶעבְּן זַיין חֵלֶק שֶׁפַע אוּף דֶר עֶרְד נָאר זַיין חֵלֶק אִיז צוּ
דִיר אָן גְקוּמֶן (עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר פָּתֹחַ תִּפְתַּח
אֶת יָדְךָ לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ) דְרוּם זָאג אִיךְ דִיר אָן דוּא
זָאלְסְט עֶפִינֶען דַיין הַאנְד צוּ גֶעבְּן דֶם אָרִימַאן צְדָקָה ווייל
דוּ גִיבְּסְט אִים נִיט דַיינְס וָוארוּם זַיין חֵלֶק אִיז בַּיי דִיר :

פירוש עי״ט

חוֹדֶשׁ וָואס דִיא תְּבוּאָה וֶוערְט צַייטִיג אִ
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דָאס מֵיינְט מֶען נִיסָן כְּדֵי
זָאלְסְט מַקְרִיב זַיין דֶעם עוֹמֶר אִין דֶר צַיי
אוּם פֶּסַח אוּנ אַז דִי תְּבוּאָה וֶועט נָאךְ נִי
זַיין צַייטִיג זָאלְסְטוּ מַאכְן אַיין עִיבּוּר וְעָשִׂ
פֶּסַח לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ אוּנ דוּ זָאלְסְט מַאכְן אַיין קָרְ
פֶּסַח פוּן גָאט דַיין גָאט וֶועגְן כִּי בְּחוֹדֶשׁ הָאָבִ
וָוארוּם אִין דֶעם צַייטִיגְן חוֹדֶשׁ הוֹצִיאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶ
מִמִּצְרַיִם הָאט דִיךְ גָאט דַיין גָאט אוּס גְצוֹ
פוּן מִצְרַיִם לָיְלָה בַּיי נַאכְט הָט פַּרְעֹה גְגֶע
רְשׁוּת זַייא זָאלְן אַרוּס גֵיין פוּן מִצְרַיִם
(ב) וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ אוּנ דוּ זָאלְסְט שֶׁעכְטְ
אַקָרְבָּן פֶּסַח פוּן גָאט דַיין גָאטְס וֶועגְן צ

שָׁאף זָאלְסְטוּ שֶׁעכְטְן פַר אַקָרְבָּן פֶּסַח וּבָקָר אוּנ רִינְדֶר זָאלְסְטוּ שֶׁעכְטְן פַאר אַיין קָרְבַּ
חֲגִיגָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אִין דֶעם אָרְט וְווא דַיין גָאט וֶועט אוּס דֶער וֶוילְן לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁ
צוּ מַאכְן רוּעֶן דָארְטְן זַיין שְׁכִינָה : (ג) לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ דוּ זָאלְסְט בַּיי אִים נִיט עֶ
קַיין חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת זִיבְּן טָאג זָאלְסְטוּ בַּיי אִים עֶסְן מַצוֹת לֶחֶם עוֹנִי בְּרוֹ

פון

אַתָּה וּבֵיתֶךָ׃ כא וְכִי־יִהְיֶה בוֹ מוּם
פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא
תִזְבָּחֶנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ כב בִּשְׁעָרֶיךָ
תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו
כַּצְּבִי וְכָאַיָּל׃ כג רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא
תֹאכֵל עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃
פ טז א שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב

בֵיתָךְ׃ כא וַאֲרֵי יְהֵי
בֵהּ מוּמָא חֲגִיר אוֹ
עֲוִיר כָּל מוּם בִּישׁ לָא
תִכְסְנֵהּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃
כב בְּקִרְוָךְ תֵּיכְלִנֵּהּ
מְסָאֳבָא וְדַכְיָא כַּחֲדָא
כִּבְשַׂר טַבְיָא וְאַיְלָא׃
כג לְחוֹד יָת דְּמֵהּ לָא
תֵיכוֹל עַל אַרְעָא
תִּשְׁדְּנֵהּ כְּמַיָּא׃ א טַר
יָת יַרְחָא דַּאֲבִיבָא

ועשית ותעבד

ת״א וכי יהיה בכורות יד לו לט: בשעריך יבמות סג מכות יט: הטמא בכורות לג: כצבי שם יב לג: רק את שם שם שמור ר״ה ז כא סנהדרין יג זבחים ו:

פירוש רשב״ם

כבר פירשתיו. לא יקדיש איש אותו לקרבן אחר: צאן ובקר. חכמים פירשוהו. כתרגומו. כי לפי הפשט גם

רש״י

יכול יהא פסול מעבירה שנתו ככל הוקש למעשר שנאמר (לעיל יד) ואכלת לפני ה׳ אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך מה מעשר שני אינו נפסל משנה לחברתה אף בכור אינו נפסל אלא שמצוה תוך שנתו: שנה בשנה. אם שחטו בסוף שנתו אוכלו אותו היום ויום א׳ משנה אחרת למד שנאכל לשני ימים ולילה אחד (ספרי): (כא) מום. כלל: פסח או עור. פרט: כל מום רע. חזר וכלל מה הפרט מפורש מום שבגלוי ואינו חוזר אף כל מום שבגלוי ואינו חוזר: (כג) רק את דמו לא תאכל. שלא תאמר הואיל וכולו היתר הבא מכלל איסור הוא שהרי קדוש וגשחט בהון בלא פדיון ונאכל יכול יהא אף הדם מותר ת״ל רק את דמו לא תאכל: (א) שמור את חדש האביב. מקודם בואו שמור

שפתי חכמים

שכל התרומים לכהנים לכך פי׳ שיתן טובת הנאה לכהנים בשביל שהרם שהוא לכהן ע״ש (דף כ״ח וכ״ט): פ דכתיב במעשר מקנה שלא שנים תוציא את כל מעשר תבואתך

פירוש ע״ט

עֶר זָאל נִיט הַאלְטְן דָם בְּכוֹר מֶער פוּן אַיין יָאר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אִין דָם אָרְט וָוס גָאט וָועט אוֹס קְלוֹיבְּן אַתָּה וּבֵיתֶךָ דוּ מִיט דַיין הוֹיז גְזִינְד׃ (כא) וְכִי יִהְיֶה בוֹ מוּם אוּנ אַז עֶס וָועט זַיין אִין אִים אַיין מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר הִינְקְדִיגֶער אָדֶר בְּלִינְד כֹּל מוּם רָע אָדֶר אַנְדֶרֶע בֵּייזֶע מוּם לֹא תִזְבָּחֶנּוּ לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ טָארְסְטוּ אִים נִיט שֶׁעכְטְן פוּן דַיין גָאטְס וֶועגְן׃ (כב) בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ אִין דַיינֶע שְׁטֶעט מֶעגְסְטוּ עֶסְן אִים הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו דֶער טָמֵא מִיט דֶם טָהוֹר אִין אַיינֶם כַּצְּבִי וְכָאַיָּל אַזוֹ וִויא אַהֶערְשׁ אוּנ אַזוֹ וִוי אַיין אִינְד׃ (כג) רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל נָאר זַיין בְּלוּט טָארְסְטוּ נִיט עֶסְן עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם דוּא זָאלְסְט פַאר גִיסְן דָאס בְּלוּט אַזוֹ וִוי וַואסֶער׃ (א) שָׁמוֹר אֶת חוֹדֶשׁ הָאָבִיב דוּ זָאלְסְט הִיטְן דֶעם

משלי ישראל

זָאג אִיךְ דִיר דוּא זָאלְסְט עֶפִינֶן דַיין הַאנְד צוּא גֶעבְּן צְדָקָה דַיין בְּרוּדֶר דֶם אָרִימַאן עֶס אִיז אַמָשָׁל אַיינֶר הָאט גְמַאכְט אַסְעוּדָה וֶועגְן צֶעהְן מֶענְטְשְׁן אוּנ הָאט אַרוֹיף גֶעגֶעבְּן אוֹיף דֶם טִישׁ צֶעהְן שְׁטִיק פִישׁ וֶועגְן אִיטְלִיכְן אַיין שְׁטִיק פִישׁ עֶס אִיז אָבֶּער גֶוֶוען צְוִוישְׁן זַייא אַפְרֶעסֶר הָאט עֶר אוֹם גְחַאפְּט צְווייא שְׁטִיק פִישׁ. זָאגְן דִיא מֶענְטְשְׁן צוּא דֶעם בַּעַל הַבַּיִת. וֶועה אַיינֶר הָאט נִיט קֵיין שְׁטִיק פִישׁ עֶנְטְפֶערְט דֶר בַּעַל הַבַּיִת נִים אִים פוּן אַיְיעֶרֶע פִישׁ זָאגְן זַייא אִיז דֶען אַזוֹ דֶר שְׁטֵייגֶר פוּן אַבַּעַל הַבַּיִת עֶר זָאל הֵייסְן דִי אוֹרְחִים צוּ נֶעמְן נָאךְ אַיין אוֹרֵחַ עֶנְטְפֶערְט זַייא דֶר בַּעַל הַבַּיִת וָואס מֵיינְט אִיר אִיךְ הָאבּ נִיט גֶגֶעבְּן פוּן אִיטְלִיכְן וֶועגְן אַשְׁטִיק פִישׁ אִיךְ הָאבּ זִיךְ גֶגֶעבְּן פוּן זַיינִיט וֶועגְן אוֹיךְ אַשְׁטִיק פִישׁ נָאר אִיר הָאט אַיְיעֶרְס גְנוּמֶן אוּנ זַיינְס הָאט אִיר אוֹיךְ צוּ גְנוּמֶן דְרוּם זָאלְט אִיר גֶעבְּן פוּן אַיְיעֶרְן דֶר נִמְשָׁל אִיז דָוִד הַמֶּלֶךְ הָאט גְזָאגְט אִין תְּהִלִּים (מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְיָ רָאָה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם) גָאט גִיט אַבְּרָכָה פוּן דֶם הִימֶל אוֹיף יֶעדְן מֶענְטְשְׁן אוּן שִׁיקְט אַרָאפּ דִיא שֶׁפַע פוּן אִיטְלִיכְן וֶועגְן אֲפִילוּ פוּן דֶעם

אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה׃ פ שביעי יט כָּל־הַבְּכוֹר
אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר
תַּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד
בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ׃
כ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה
בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה
אתה

אונקלוס

בְּכֹל דִּי תַעְבֵּד׃ יט כָּ
בּוּכְרָא דִּי יִתְיְלִי
בְּתוֹרָךְ וּבְעָנָךְ דִּכְרִי
תַּקְדֵּשׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָ
לָא תִפְלַח בְּבוּכְרָא
דְּתוֹרָךְ וְלָא תֵגוֹ
בּוּכְרָא דְּעָנָךְ׃ כ קֳדָ
יְיָ אֱלָהָךְ תֵּיכְלִנֵּ
שַׁתָּא בְשַׁתָּא בְּאַתְרָ
דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אַתְּ וֶאֱנָ
ביתך

יט"א כל הבכור מגילה לא חולי קלה : הזכר נדה ח : בבקרך חולין קלא קלב : הזכר נדרים יב נזיר ד בכורות יט מב מו ערכין כט : לא תעב
חולין קלו בכורות ט נה : ולא תגוז חולין קלב קלו תמורה יח : לפני ה' מכות יט בכורות כו כח תמורה כח : שנה בשנה בכורות כח כח ערכ
לא תמורה כח :

פירוש רשב"ם

שלש שנים מצומצמות כשני שכיר שהיא שנה מצומצמת : (יט) תקדיש לה' אלהיך. כלומר נהוג בו דין שלא תעבוד בו ולא תגוז. ומה שכתוב לא יקדיש איש אותו

בעל הטורים

אליך. לומר שרליעה ביום ולא בלילה : (יט) סמך כל הבכ... לפרשת עבד לומר כשם שאני אוסר לך לעבוד בבכור כך ל... תעביד בע"ה עבודת עבד וכשם שהמום פוסל בבכור כ...

שפתי חכמים

אדוניו יתן לו אשה וגו' : ב דהל"ל תקדיש נ"ל הרי קדוש ועומד הוא : ם דלפי טעם ראשון קשה מה מלוה בזאת שיאמר קדוש אתה כיון שהוא קדוש ועומד לכן אמר ד"א וכו' ולטעם האחרון קשה דלכון תקדיש משמע שגופו מקדיש ולא הקדש עלוי לכן פי' גם לישנא קמא ובזה ניחא מה שמקשים דהאי ד"א הוא דברי רבי ישמעאל וטעם הראשון הוא דברי רבנן דפליגי עליה והלכה כרבנן ולמה לו להביא דברי ר"י כיון שאין הלכה כמותו אלא ע"כ רש"י לא בא אלא לפרש הקרא קרוב לפי פשוטו ולייסב הקרא דבר דבור על אפניו : ע כתב הרא"ם ובפ' שמקדיש שדהו פי' מקדישו אשה הקדש עילוי פי' להעלותו בדמים ויתן טובת הנאה לכהן וצ"ע. עוד ק"ל דברים פ' כל הפסולים תנן פסולי המוקדשים הנאתן להקדש נמכרין באיטליז ונשקלין בליטרא חוץ מן הבכור והמעשר שהנאתן לבעלים וכו' והיאך פירש והנאתן להקדש ונמצאתי כתוב וצ"ל נפרש מה שפירש"י כאן ונתן להקדש כפי טובת הנאה שבו מיירי בבכור שהתרימו

משלי ישראל

בִּיסְט דָאךְ אֲוִיתֶּרְן וֶועסְטוּ מִיר גֶעבְּן אוּמְזִינְסְט אֲפִילוּ אִיךְ וֶועל דִיר נִיט גֶעבְּן דֶר נִמְשָׁל אִיז מָאמֶר וֶועט דִיךְ דֶר יֵצֶר הָרָע אַיין רֶעדְן אַז וָואס דוּא גִיבְּסְט דֶם אָרִימַאן גִיבְּסְטוּ אִים אוּמְזִינְסְט דַארְפְסְט אִים גָאר נִיט גֶעבְּן אוּנ דָאס וָואס גָאט גִיט דִיר עֲשִׁירוּת אִיז וַוייל גָאט אִיז אוֹיתֶּרְן זָאלְסְטוּ דִיר נִיט אַזוֹי אַיין רֵייךְן (כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ) נָאר וֶוענְן דֶם וֶועט דִיךְ גָאט בֶּענְטְשְׁן מִיט עֲשִׁירוּת וַוייל דוּא גִיבְּסְט דֶם אָרִימַאן צְדָקָה אָבֶר אַז דוּא וֶועסְט נִיט גֶעבְּן קֵיין צְדָקָה וֶועט דִיר גָאט נִיט גֶעבְּן קֵיין בְּרָכָה :

כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר פָּתוֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לַעֲנִיֶּךָ) וָוארוּם עֶס וֶועט נִיט וֶוערְן פֶּטֶר גִיבְּן קֵיין אָרִימַאן צְוִוישְׁן דֶם לַאנְד דוּם

רש"י

והולדות לאדון : (יט) כל הבכור וגו' תקדיש ובמקום אחר הוא אומר לא יקדיש שנאמר (ויקר' כז) אך בכור אשר יבכר לה' וגו' הא כיצד הי' מקדישו לקרבן אחר וכאן למד שמצוה לומר הרי את... ב' קדוש לבכורה (ערכין כט). ד"א א"א לומ... ם תקדיש שכבר נאמר לא יקדיש וא"א לומר לא יקדי... שהרי כבר נאמר תקדיש הא כיצד מקדישו את... הקדש ע עלוי ונותן להקדש כפי טובת הנאה שבו... לא תעבד בבכור שורך ולא תגוז וגו'. א... החלוף למדו רבותינו שאסור אלא שדבר הכתוב בהווה... (כ) לפני ה' אלהיך תאכלנו. לכהן הוא אומ... שכבר מצינו שהוא ממתנות כהונה אחד תם ואחד בע... מום שנאמר (ויקרא כח) ובשרם יהיה לך וגו': שנ... בשנה. מכאן שאין משהין אותו יותר על שנ...

פירוש ע"ט

בֶּענְטְשְׁן אִין אַלְדִינְג וָואס דוּא וֶועסְט טָאן... (יט) כָּל הַבְּכוֹר אַלֶע דִי עֶרְשְׁטֶע אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָ... וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר וָואס וֶועט וֶוערְן גְבָּארְן אִין דַיינֶ... רִינְדֶער אָדֶר אִין דַיינֶע שָׁאף אַזָכָר תַּקְדִּישׁ לַ... אֱלֹהֶיךָ זָאלְסְטוּ מַאכְן הֵיילִיג פוּן דַיין גָאטְ... וֶוענְן לֹא תַעֲבוֹד בִּבְכוֹר שׁוֹרֶךָ דוּא טָארְסְט נִי... אַרְבֶּעטְן מִיט דֶעם בְּכוֹר פוּן דַיינֶע אָקְסְן וְ... תָגוֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ אוּנ דוּ זָאלְסְט נִיט שֶׁערְן דִי... בְּכוֹרִים פוּן דַיינֶע שָׁאף : (כ) לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶ... תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה דֶר כֹּהֵן זָאל עֶסְן אִים פַ... גָאט דַיין גָאט אִיטְלִיכֶס יָאר עֶס אִיז אַמְצָ...

לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה־כֵּן׃ יח לֹא־יִקְשֶׁה בְעֵינֶךָ בְּשַׁלֵּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל

אשר

פְּלַח לְעָלַם וְאַף לְאַמְתָךְ תַּעֲבֵד כֵּן׃ יח לָא יְקַשֵּׁי בְעֵינָךְ בְּמִפְטְרָךְ יָתֵהּ בַּר חוֹרִין מֵעִמָּךְ אֲרֵי עַל חַד תְּרֵין בַּאֲגַר אֲגִירָא פַּלְחָךְ שִׁית שְׁנִין וִיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ

בכל

ת"א משנה שם טז כ כח ערכין ל:

פירוש רשב"ם

להענקה: (יח) לא יקשה בעיניך. בשעה שתשלחנו חפשי מעמך במה שאתה נותן לו משנה וכפילות שכר שכיר בעבודת שש שנים שעבד אותך שאתה מעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך מלבד שכירות של קנין שש שנים שקנית אותו שהרי יברכך ה' בכל אשר תעשה והרי פירוש פסוק זה דוגמת ולא ירע לבבך בתתך לו וכן תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה מתת לאחד מהם כי רועה העין וקשיות הלב מדבר על נתינת ממון לאחרים וכאשר הרגלו לפרש שלא יקשה בעיניך על מה שאתה משלחו חפשי לסוף שש שנים שהרי הרבה עבדך שש שנים כלומר יותר משאר שכירים. שטות הוא בידם. וכי לה"ה יקשה בעיניו בשילוח חפשי והלא לא קנאו מתחלה אלא לפי עבודת שש שנים שהכל יודעים שבשביעית יצא. ועוד לא היה לו לומר משנה שכר שכיר אלא משנה שכיר. ויש מפרש משנה שכיר שש שנים לפי שסתם שכיר שלש שנים כדכתיב בשלש שנים כשני שכיר ונקלה כבוד מואב. גם זה הבל. כי במקום אחר כתיב בעוד שנה כשנת שכיר. ופירוש כשני שכיר.

רשי

שעבד עבד נרצע ואין אמה נרצעת: (יח) כי משנה שכר שכיר. מכאן אמרו עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה והוא כפלים שבעבודת שכירי יום ומהו עבודתו בלילה רבו מוסר לו שפחה כנענית

שפתי חכמים

מ פי' אפילו בעל כרחו של עבד. דאל"כ הא כתיב אכ

פירוש ע"ט

עולם אונ ער זאל זיין צו דיר אקנעכט ביז צום יובל וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן אונ צוא דיין דינסט מוד זאלסטו אויך אזו טאן אז זיא וועט ארום גיין פרייא זאלסטו זי אויך אן לאדן מיט אלעם גוטן: (יח) לֹא יִקְשֶׁה בְעֵינֶךָ עס זאל ניט הארט זיין אין דיינע אויגן (בְּשַׁלֵּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ) אין דיין טוען אוועק שיקן אים פרייא פון דיר (כִּי) ווארום (מִשְׁנֶה) טאפיל (שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים) געצאלט פון איין דונגנעם האט ער דיך באדינט זעקס יאר ווארום איין גדונגענער דינט נאר בייא טאג אונ דער קנעכט מוז דינן בייא טאג אונ בייא נאכט דער האר גיט אים איין שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית זיא זאל מיט אים האבין קינדר זייא אלן צום האר קנעכט זיין (וּבֵרַכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה) אונ גאט דיין גאט וועט דיך

משלי ישראל

האט אים זייער פאר דראסן אונ זאגט אצונד וועט איר זעהן וואס איך וועל טאן ער האט געשיקט איך זאל זיין פאר אים אמליץ בייא דעם שר פאר קערט איך וועל אוף אים מלשין זיין בייא דעם שר שלעכץ אוף אים ווייל ער איז שלעכט אקעגן דעם יונגן מאן דער נמשל איז אזו דער פסוק זאגט (ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו) עס וועט איבל געפעלן דיינע אויגן אין דעם ארים מאן אונ וועסט אים ניט וועלן געבן קיין צדקה (וקרא עליך אל יי) אז דו וועסט דארפן צוא דעם ארימאן ער זאל פאר דיר בעטן ווארום גאט איז תמיד מיט דיא ארימע לייט אזו וויא מיר האבן פריער געשמועסט ניט גנוג ער וועט ניט דער וועקן דאס רחמנות פון גאט אוף דיר (והיה בך חטא) דוא וועסט נאך האבן אזינד ווארום גאט וועט זיך דר מאנען דאס ארימקייט פון דעם ארימאן מיט זיין ביטערקייט אונ דוא ווילסט אים ניט געבן קיין צדקה וועט זיך נאך שטארקן דאס פאר דראס פון גאט אוף דיר פונקט וויא דר עושר האט געשיקט דעם יונגן מאן צו דעם פעטר ער זאל זיין פאר אים אמליץ בייא דעם שר אונ דר פעטר האט געזעהן דעם יונגן מאן איז זער געווארן נאך מיין אין כעס אוף דעם עושר:

אך אמשל איין ארימאן האט באגעגנט צווייא עשירים איינר איז געווען צוהרן אונ דר אנדרר איז געווען אקארגר האט דר עושר דר צהרן געבעטן דעם ארימאן אזוי וואס ער האט גהאלטן האט דר ארימאן אים ניט געוואלט געבן האט דער קארגר געבעטן דעם ארימאן האט ער אים יוא געגעבן פרעגט אים דר צהרן פאר וואס איך האב דיך געבעטן האסטו מיר ניט געוואלט געבן ענטפערט דר ארימאן ער איז [illegible] האב איך אים געגעבן אונ נאך דעם אז איך וועל אים עפעס בעטן וועט ער מיר אויך געבן [illegible] האב אים אויך געגעבן אונ דוא

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה הַיּוֹם: טז וְהָיָה כִּי־יֹאמַר אֵלֶיךָ
לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת־
בֵּיתֶךָ כִּי־טוֹב לוֹ עִמָּךְ: יז וְלָקַחְתָּ
אֶת־הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ
וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף
לאמתך

אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָ
בְּאַרְעָא דְמִצְרַ
וּפַרְקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ
כֵּן אֲנָא מְפַקְדָךְ
פִּתְגָמָא הָדֵין יוֹמָ
דֵין: טז וִיהֵי אֲרֵי יֵימַ
לָךְ לָא אֶפּוֹק מֵעִמָּ
אֲרֵי רְחֵמָךְ וְיָת אֱנָ
בֵּיתָךְ אֲרֵי טַב לֵ
עִמָּךְ: יז וְתִסַּב יָ
מַרְצְעָא וְתִתֵּן בְּאֻדְנֵ
וּבְדַשָּׁא וִיהֵי לָךְ עֲבַ
פלח

ת"א כי אסבך שם כב. כי טוב לו כתובות סז קידושין טו כ כב ערכין כט ל: ולקחת קידושין כא שבועות ד: המרצע קידושין שם שבועות שם בכורות לז לח: באזנו קידושין כב: ואף לאמתך קידושין טז.

פירוש רשב"ם

ותוציאך ברכוש גדול: (יז) ואף לאמתך תעשה כן.

בעל הטורים

(טו) סוס היוס. וסמיך ליה: (טז) והיה כי יא

שפתי חכמים

כסף. והתם גופיה מנלן שהרי יוסף בכור רחל נמכר למצרים בעשרים כסף: ך ולא תימא דילמא התי קרא במכרוהו ב"ד קמיירי שהיה ושלא שנים קודם היובל שהיובל מוציאו אבל הנרצע יעבוד לעולם כמשמעו י"ל דבמכרוהו ב"ד מושב אל משפחתו נפקא הא נמי אני מקיים והיא אל משפחתו וגו' בנרצע שילא ביובל ועיין בפ' משפטים ובפ' בהר:

רש"י

לך מביזת מצרים וביזת הים אף אתה הענק והנה ל
(יז) עבד עולם. יכול כמשמעו ת"ל (ויקרא כ
ושבתם איש אל אחזתו ואיש אל משפחתו תשובו ל
למדת שאין זה אלא עולמו של יובל (מכילתא): וא
לאמתך תעשה כן. הענק לה יכול אף לרצי
השוה הכתוב אותה ת"ל (שמות כא) ואם אמור יא

משלי ישראל

האט דעם איידם ניט מפרנס גוועזן אזו וויא עס גהער צוא זיין ער האט אים ניט גגעבן קיין עסן גנוג אונ ניט קיין שיינע קליידר הכלל דער יונגר מאן האט גליטן פיל יסורים אונ הט נעבך גשוויגן אמאל הט דר שווער גהאט אמשפט מיט דעם שר פון דר שטאט הט דר שר פון דער שטאט אים גוואלט שלעכין מאן אונ האט ניט גפונן ווער עס זאל גיין פאר אים בעטן צוא דעם שר נאר דער יונגער מאן האט גהאט אפעטר איז ער גוועזן אהשוב בייא דעם שר האט ער גשיקט דם איידם צוא דעם פעטר ער זאל אים בעטן ער זאל גיין צו דעם שר בעטן פאר אים איז דער יונגר מאן גגאנגן צוא דעם פעטר בעטן פאר דעם שווער אז דר יונגר מאן איז גקומן צוא דעם פעטר האט דער פעטר גזעהן אז דער יונגר מאן האט אשלעכט פנים אונ גייט נאקיט אונ בארוויס פרעגט אים דר פעטר וואס האסטו אזו אשלעכט פנים אונ ביסט נאקיט ענטפרן אנדרע מענטשן דם איז צוודאי חייל דער שווער איז אשלעכטר האט ער אוף אים קיין רחמנות ניט אז דער פעטר האט גהערט פון די מענטשן דיא דאזיגע רייד אונ האט גזעהן זיין שווער האט גשיקט צוא אים ער זאל פאר אים בעטן דעם שר

פירוש ע"ט

היית בארץ מצרים אונ דוא זאלסט גדענקן
דו ביסט גוועזן איין קנעכט אין מצרים ויפ
יי אלהיך אונ גאט דיין האט דיך א
גליזט אונ ער האט דיך אן גלאדן מ
ביזת מצרים אונ מיט ביזת הים על כן דר
אזו אנכי מצוך את הדבר הזה היום טוא א
דיר גביטן היינט דיא דאזיגע זאך אז ד
ווערסט ארום שיקן דיין קנעכט פרייא זאלס
אים אן לאדן: (טז) והיה אונ עס וועט
כי יאמר אליך אז דער קנעכט וועט צו ד
זאגן לא אצא מעמך איך וועל ניט ארום
פרייא פון דיר כי אהבך ואת ביתך ווארום
האט ליב דיך מיט דיין הויז גזינד כי טוב
עמך ווארום עס איז אים גוט מיט דיר
(יז) ולקחת את המרצע זאלסטו נעמן איין א
ונתתה באזנו ובדלת אונ דו זאלסט דורך בוע
אין זיין אויער אונ אין דער טיר והיה לך ע

חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ׃ יג וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ
חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם׃
יד הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ
וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
תִּתֶּן־לוֹ׃ טו וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ
בארץ

מֵעִמָּךְ׃ יג וַאֲרֵי
תְפַטְרִנֵּהּ בַּר חוֹרִין
מֵעִמָּךְ לָא תְפַטְרִנֵּהּ
רֵיקָנִין׃ יד אַפְרָשָׁא
תַפְרֵשׁ לֵהּ מֵעָנָךְ
וּמֵאִדְּרָךְ וּמִמַּעְצַרְתָּךְ
דִּי בָרְכָךְ יְיָ אֱלָהָךְ
תִּתֵּן לֵהּ׃ טו וְתִדְכַּר
ארי

בעל הטורים   פירוש רשב"ם

כמו שנתן לדוד להם וגם הרב: תשלחנו (יג) וכי תשלחנו לא לשמיטת קודם הבאת ... : ... עבד היית.
תשלחנו ג"פ ליוצא בתוך שש ובסוף שש ויוצא ביובל: (יד) העניק.
מלא יו"ד כי ע"י העשר מכות הענקתיך ג' דברים כלי כסף וכלי זהב ושמלות לכן הענקהו מג' דברים מצאנך ומגרנך ומיקבך והיינו דכתיב. וזכרת כי עבד היית:

רש"י

שאם ילאו שש שנים קודס שתביא סימנין תלא ועוד מידש כאן העניק תעניק: (יד) העניק תעניק. ל' עדי בגובה ח ובמראית העין דבר שיהא ניכר שהטיבות לו וי"מ ל' הטענה על של לוארו: מצאנך ובגרנך ומיקבך. יכול אין לי אלא אלו בלבד ת"ל אשר ברכך מכל מה שברכך בוראך ולמה נאמרו אלו מה אלו מיוחדים שהם י בכלל ברכה אף כל שהוא בכלל ברכה ילאו פרדות ולמדו רבותינו במס' קידושין בג"ש כ כמה נותן לו מכל מין ומין: (טו) וזכרת כי עבד היית. והענקתי ושניתי

שפתי חכמים

משמע לבד גבי ונמכר לך דכתיב ביה כי ימוך אחיך ופירש ואמר ונמכר לך ע"כ ל"ל שהוא ע"י עלמו וב"ל דילפינן עברי עברי מהדדי כתיב הכא מאחיך העברי וכתיב התם עבד עברי מה התם שנמכר ע"י אחרים אף ה"נ כשנמכר ע"י אחרים: ח וא"ת ולמה לא אמר עוד חדוש כאן שהעברי אינו יולא בראשי איברים מדסקים עברי לעברים כת"ש בפ' משפטים ובמה י"ל שלא אמרו כל הפרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בעבור דבר שנתחדש אלא נתדוש המבואר בקרא בלבד לא כמו שזה יולא מן הפיקש. הרא"ס. ולי נראה דאפי' אי לאו היקשא דהכא לא הוה מלי למילף עבד עברי שיולא בראשי איברים מק"ו מעבד כנעני ומה עבד כנעני שאינו יולא בשש יולא בראשי איברים עבד עברי שיולא בשש אינו דין שיולא בראשי איברים ס"א אמה עבריה תוכיח שיולאת בשש ואינה יולאת בראשי איברים אף עבד עברי כן ואין לומר היא גופא נילוף בק"ו מעבד כנעני שתלא בראשי איברים דשא בשדיא כתיב בה לא תלא כלאת העבדים ודו"ק כ"נ: ט ר"ל יקשט הרב את עבדו בגיה ת בכמה מיני קשוטים ויהיה ניכר לעבד שנתן לו רבו כל הטובות הללו: י לאן פרה ורכב וכן גידולי קרקע לאפוקי פרידה אינה פרה ורכב: כ ר"ל נאמר כאן לא תשלחנו ריקם ולהלן בפ' כי תשא גבי בכור אדם נאמר ולא יראו פני ריקם מה להלן גבי בכור עשרים כסף אף כאן עשרים

פירוש ע"ט

וּבְעטן יאר תְּשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ זָאלְסְטוּ אִים אַרוֹם שִׁיקְן פְּרַייא פוּן דִיר׃ (יג) וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ אוּנ אַז דוּא װֶעסְטְ אִים אַרוֹם שִׁיקְן פְּרַייא פוּן דִיר לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם זָאלְסְטוּ אִים נִיט שִׁיקְן לֵיידִיג׃ (יד) הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ דוּ זָאלְסְט אִים אָן לָאדְן פוּן דַיינֶע שָׁאף וּמִגָּרְנְךָ אוּנ פוּן דַיין שַׁייעֶר תְּבוּאָה וּמִיִּקְבֶךָ אוּנ פוּן דַיין קֶעלְטֶר אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וואס גָאט דַיין הָאט דִיךְ גְבֶּענְטְשְׁט תִּתֶּן לוֹ זָאלְסְטוּ אִים גֶעבְּן׃ (טו) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד

משלי ישראל

נָאךְ אַמָּשָׁל אִיז פַאר הַאנְדְן נָאר פְרֶיעֶר דַארְפְן מִיר פַר טַייטְשְׁן אַיין פָּסוּק אִין יְשַׁעְיָה (מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ) עֶס אִיז אַדְמְיוֹן אַמֶענְטְשׁ בַּגֶעגִינְט זַיין חַבֵר אִין דֶער גַאס אוּנ דַארְף מִיט אִים עֶפֶּס שְׁמוּסְן נָאר עֶר טְרַאכְט זִיךְ דֶער חַבֵר וֶועט קוּמֶן צוּ אִים אַהֵיים אוּנ וֶועט אִים נִיט טְרֶעפְן זָאגְט עֶר אִים זָאלְסְט וִויסְן אַז דוּ וֶועסְט מִיךְ הַיינְט נִיט טְרֶעפְן נָאר בַּייא דֶעם דָאזִיגְן מֶענְטְשְׁן װֶעכְּטוּ מִיךְ דָארְטְן גְפִינֶען דָאס נֶעמְלִיכֶע זָאגְט גָאט (מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן) אִיךְ רוּה אוּנ דֶר הַייךְ אוֹיף אַהֵיילִיג אָרְט פוּן דֶעסְט וֶועגְן הָאבּ אִיךְ אַיין אָרְט וָואס אִיר וֶועט מִיךְ דָארְט תָּמִיד גְפִינֶען (אֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ) בַּייא דִיא אָרִימֶע לַייט וָואס זֶענֶען פַאר שְׁטוֹכִינֶע אוּנ הָאבְּן אַיין נִידֶרִיג גְמִיט דְרוּם אַז מֶען דַארְף בֶּעטְן

אם אוֹיף אַיין חוֹלֶה אָדֶר אוֹיף אַיין אַנְדֶרֶע צָרָה אִיז דֶר שְׁטֵייגֶר אַז מֶען זַאמְלְט אַיין אָרִימֶע לַייט אַז דִיא אָרִימֶע לייט זָאלְן בֶּעטְן גָאט וָוארוּם גָאט אִיז נָאר בַּייא זֵייא נוּא וֶועלְן מִיר גֶעבְּן צוּא פַאר שְׁטֵיין דֶעם פְרִירִיגְן פָּסוּק פוּן דֶער סֶדְרָה. אַעוֹשֶׁר הָאט חֲתוּנָה גְמַאכְט זַיין טָאכְטֶר מִיט אַבָּחוּר אַלְמָדָן פוּן אַשֵׁיינֶע מִשְׁפָּחָה אוּנ דֶער מוֹשָׁב

וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ: יא כִּי לֹא־יֶחְדַּל
אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל־כֵּן אָנֹכִי
מְצַוְּךָ לֵאמֹר פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־
יָדְךָ לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ וּלְאֶבְיֹנְךָ
בְּאַרְצֶךָ: ס יב כִּי־יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ
הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ
שָׁנִים וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת תְּשַׁלְּחֶנּוּ
חָפְשִׁי

יא אֲרֵי לָא יִפְסוּ
מִסְכֵּנָא מִגּוֹ אַרְעָא עַ
כֵּן אֲנָא מְפַקֵּדָךְ לְמֵימַ
מִפְתַּח תִּפְתַּח יָת יְדָ
לַאֲחוּךְ לְעַנְיָךְ וּלְמִסְכֵּנָ
דִּבְאַרְעָךְ: יב אֲרֵ
יִזְדַּבַּן לָךְ אֲחוּךְ בַּ
יִשְׂרָאֵל אוֹ בַּת יִשְׂרָאֵ
וְיִפְלְחִנָּךְ שִׁית שְׁנִ
וּבְשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָ
תִּפְטְרִנֵּהּ בַּר חוֹרִ
מעמך

פירוש רשב״ם

שנים. שנת מעשר עני: (יא) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ. כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא: (יב) אחיך העברי. בגניבתו: או העבריה שמכרה אביה בקטנותה לאמה. והגיעו שש שני

שפתי חכמים

ה״ל סוף ליס למכתב כי בגלל זה יברכך ס׳: ה פי׳ ולא גשון סואיל כמו כי על כן לא נתתיה לשלה בני כי על כן לא נתתיך לנגוע אליה כי שם מהוכר עם מלה כי וכל כי על כן שבמקרא לשון סואיל סוא כמו שכתב רש״י בפ׳ וירא אבל כאן פסוא בלתי מלת כי פירושו מפני כן: ו דאל״כ לאמר ל״ל שא אין דיבור קודם ממנו שיבא אחריו מלת לאמר: ז וא״ם מנ״ל דלמא כי ימכר ע״י עלמו דומיא דנמכר לך דמיירי במוכר עלמו דא״ל מיתורא דקרא מפיק ליס דאי במוכר עלמו כרי כבר נאמר ונמכר לך א״כ במכור ע״י אחרים נמי כרי כבר נאמר כי תקנה עבד עברי דמיירי במכרוהו ב״ד ותירץ סרא״ם ושמא י״ל דכתיב כי ימכר ע״י אחרים משמע דשתם בנין נפעל ע״י אחרים

רשי

שמעשה: (יא) על כן. (שם) מפני ה כן: לאמר (ספרי) עלה למובחך ו אני מסיאך: לאחיך לעניך לאיזה אח לעני: לעניך. ביו״ד אחד לשון עני אח הוא אבל עניך בשני יודי״ן שני עניים: (יב) כ ימכר לך. (קידושין יד) על ידי אחרים שמכרו בית דין בגנבתו ז הכתוב מדבר והרי כבר נאמ (שמות כא) כי תקנה עבד עברי ובמכרוהו בית ד הכתוב מדבר אלא מפני שני דברים שנתחדשו כאן ל שכתוב או העבריה אף היא תצא בשש ולא שמכרו בית דין שאין האשה נמכרת בגנבתה שנאמר בגנבו ולא בגנבתה אלא בקטנה שמכרה אביה ולמד כל

משלי ישראל

אין אקליניקים אקעגן דעם חשבון פון זיין גרויסער הוצאה אונ דער שטייגער פון דעם מענטשן איז אז ער זעהט אז ער גליקט נים וואלט ער גדארפט קארגן דיא הוצאה פון דער שטוב ער זאל נים אום געבן אויף אזעליכע זאכן וואס נים נייטיג איז טוט דער מענטש נים אזוי. נאר תיכף קארגט ער אין דיא צדקה אונ שפארט איין דאס וואס ער גים נים דיא ארימע לייט קיין געלט. דאס זאגט דער פסוק אז עס וועט קומען דאס זיבעטע יאר דאס הייסט שמיטה אונ וועסט וועלן איין שפארין דיין געלט וועסטו נים געבן דיא ארימע לייט. פרעג איך דיך (ורעה עינך באחיך האביון) פאר וואס זאל איבעל געפעלן דיין אוג אן דיא ארימע לייט פאר וואס זאלסטו איין שפארן דיא הוצאה מיט דעם געלט פון דיא ארימע לייט שפאר איין דיין געלט פון אנדערע הוצאה. דרום (וקרא עליך אל יי והיה בך חטא) וועט דער ארימאן שרייען אויף דיר צוא גאט וועסטו האבן איין זינד וועט גאט פאר קערן אז דוא וועסט ווערן איין ארימאן:

פירוש עם

מִשְׁלַח יָדֶךָ אין אלע אום שטרעקן פון דיינ
הענט: (יא) כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ ווארו
עס וועט ניט ווערן פאר מיטן איין אבי
פון צווישן דם לאנד עַל כֵּן דרום אזו אנ
מְצַוְּךָ טוא איך דיר געביטן לֵאמֹר צוא זאג
איך גיב דיר איין עצה פָּתֹחַ עפענן תִּפְתַּח א
יָדְךָ לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ דוא זאלסט עפנן דיין האנ
צו דיין ברודר צו דיין ארום מאן וּלְאֶבְיֹנְ
בְּאַרְצֶךָ אונ צו דיין נוט בדערפטיגן אין די
לאנד: (יב) כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי ווען ע
וועט ווערן פאר קופט צו דיר דיין ברוד
דר ישראל או הָעִבְרִיָּה אדר איין ישראלית פ
איין דינסט וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים אונ ער זאל די
דיך זעקס יאר וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת אונ אין דע

ולא תתן ליה ויקרי עלך קדם יי ויהי בך חובא: י מתן תתן ליה ולא יבאש לבך במתנך ליה ארי בדיל פתגמא הדין יברכנך יי אלהך בכל עובדיך ובכל אושטות ידך:

באחיך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל־יהוה והיה בך חטא: נתון תתן לו ולא־ירע לבבך בתתך לו כי בגלל ׀ הדבר הזה יברכך יהוה אלהיך בכל־מעשך

ארי ובכל

ת"א וקרא עליך אל ה' כתובות סח. והיה בך חטא סנהדרין שם. נתון תתן לו מציעא לא שבועות כה עקרים פ"ג פ"ב. כי בגלל הדבר הזה שבת קנא

בעל הטורים

דל וגו': די מחסרו אשר יחסר. כ"ח דמאי שמאכילין בפ"ק דב"ב: בתתך לו. ב' הכא ואידך בתתך לו לחם ספניים דמאי: (י) נתון. מלא וי"ו שזוכה לו' ברכות כדאיתא והרב גבי דוד לומר שצריך ליתן לכל א' לפי מה שהוא צריך

רש"י

ש עזר כנגדו: (ט) וקרא עליך. (ספרי) יכול מצוה ת"ל (דברים כד) ולא ג יקרא: והיה בך חטא. מכל מקום אפי' לא יקרא. א"כ למה נאמר וקרא עליך ממהר אני ליפרע על ידי הקורא יותר ממי שאינו קורא: (י) נתון תתן לו. אפילו מאה פעמים: לו. בינו ובינך: כי בגלל הדבר. אפילו אמרת ד ליתן לו אתה נוטל שכר האמירה עם שכר

שפתי חכמים

כי אלא כתיב האי קרא ואע"פ שהמקרא הזה בשביר יום קמיירי והמקרא הזה בהלוואת עני מיירי מכל מקום פרוויסו בעני קמיירי כתיב הכא באחיך האביון וגו' וכתיב התם כי עני הוא וגו': ד מדכתיב הדבר דרשו לשון דבור כמו בדרבו על דבר ברש ע"פ דבורה של שרה וכו' דאל"כ הדבר

פירוש עט

ברודר דעם אביון ולא תתן לו און דו וועסט אים ניט געבן וקרא עליך אל יי און ער וועט רופן אויף דיר צו גאט והיה בך חטא וועט זיין אין דיר איין זינד: (י) נתון געבן תתן לו דו זאלסט אים געבן אפילו הונדערט מאל ולא ירע לבבך און עס זאל ניט זיין בייז דיין הארץ בתתך לו אין דיין טאן געבן אים כי בגלל הדבר הזה ווארום פון דער זאך וועגן יברכך יי אלהיך בכל מעשיך ער וועט בענטשן דיך גאט דיין גאט אין אלע דיינע מעשים ובכל

משלי ישראל

(ורעה עינך באחיך האביון וקרא עליך אל יי והיה בך חטא) אז עס וועט קומען דאס זיבעטע יאר און עס וועט זיין שמיטה וואס מען טאר ניט אקערן אין פעלד אין ניט פאר זייען קיין תבואה וועט דאך ניט וואקסן קיין תבואה טאמער וועט דיר איבל געפעלן אין דיינע אוגן און אין דיין ברודער דעם ארימאן און דו וועסט אים ניט וועלן געבן קיין צדקה ווייל דאס זיבעטע יאר איז ניט דא קיין תבואה פון דעם פעלד וועט דער ארימאן אויף דיר רופן צוא גאט וועסטו האבן א זינד עס איז א משל א עושר האט געהאט זיין מסחר אויף די ימים און איז געפארן אויף א שיף מיט סחורה און האט מיט זיך געהאט ספרים צום לערנען און טלית און תפילין אמאל האט זיך אויף געהאפט א גרויסער שטורעם ווינד און מען האט געזעהן אז די שיף וויל אונטער גיין האט דער שיפס קאפיטאן געשריגן צוא דעם סוחר געך מאך גרינגער די משא פון דער שיף האב ניט קיין חס אויף דיינע סחורות ווארף אריין אין ים אריין פון דער שיף וואס עס וועט דיר קומען צוא דער האנד כדי די שיף זאל גרינגער ווערן ווארום אז ניט זענן מיר אלע פארלוירן האט דער סוחר געכאפט דעם טלית און תפילין מיט די ספרים און האט זייא געוואלט אריין ווארפן אין וואסער זאגט דער משרת צוא אים נאך וואס וואלסטו אריין ווארפן די ספרים מיט דעם טלית און תפילין וועסטו זיין זינדיג צו גאט ווארום דאס איז דאך אונזער אייביג לעבן ווארף בעסער אריין עטליכע בינטלך סחורה די סחורה איז א משא אז דוא וועסט די סחורה אריין ווארפן וועסטו ביין פועלן וויא מיט די ספרים און טלית און תפילין דער נמשל איז דאס באראפעניש פון דעם מענטשן איז זייער פיל און וואס דער מענטש דארף הוצאות האבן אין א חודש אויף זיך און אויף דעם ווייב מיט די קינדער אויף עסן און טרינקן און אויף מלבושים באטרעפט די הוצאה זייער פיל געלט און דאס ביסעלע צדקה וואס ער גיט צו די ארימע לייט איז ווייניג גאר אין גאנצן דר חשבון און איינם זיינס מיט דר צדקה איז א חשבון פון פיל געלט נאר דער חשבון פון דר הוצאה איז גרוס און פון דר צדקה

נֹתֵ֥ן לָֽךְ׃ לֹ֧א תְאַמֵּ֣ץ אֶת־לְבָבְךָ֗
וְלֹ֤א תִקְפֹּץ֙ אֶת־יָ֣דְךָ֔ מֵאָחִ֖יךָ
הָאֶבְיֽוֹן׃ ח כִּֽי־פָתֹ֧חַ תִּפְתַּ֛ח אֶת־
יָדְךָ֖ ל֑וֹ וְהַעֲבֵט֙ תַּעֲבִיטֶ֔נּוּ דֵּ֚י
מַחְסֹר֔וֹ אֲשֶׁ֥ר יֶחְסַ֖ר לֽוֹ׃ ט הִשָּׁ֣מֶר
לְךָ֡ פֶּן־יִהְיֶ֣ה דָבָר֩ עִם־לְבָבְךָ֨
בְלִיַּ֜עַל לֵאמֹ֗ר קָֽרְבָ֣ה שְׁנַֽת־
הַשֶּׁ֘בַע֮ שְׁנַ֣ת הַשְּׁמִטָּה֒ וְרָעָ֣ה עֵֽינְךָ֗

אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לָ
תַתְקֵף יָת לִבָּךְ וְלָ
תִקְפּוֹץ יָת יְדָךְ מֵאֲחוּ
מִסְכֵּנָא: ח אֲרֵי מִפְתַּ
תִּפְתַּח יָת יְדָךְ לֵ
וְאוֹזָפָא תוֹזְפִנֵּהּ כְּמִסַ
חֶסְרוֹנֵהּ דִּי יֶחְסַר לֵהּ
ט אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָ
יְהֵי פִתְגָם עִם לִבָּ
בְּרִשַׁע לְמֵימַר קְרִיבָ
שַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא שַׁתָ
דִשְׁמִטְתָּא וְתִבְאַ
עֵינָךְ בַּאֲחוּךְ מִסְכֵּנָ

באחיך ולא

ת"א כי פתח מליאה לח. והעבט תעביטנו כתובות סז גיטין לז מליאה לא. די מחסורו כתובות סז. השמר לך שבועות מו כתובות סו סוטה מז גי
לו בתרא י. קרבה שנת השבע מכות ג. ורעה עיך באחיך האביון סנהדרין קט.

בעל הטורים

אביון: (ח) פתוח. פ"א כפולה לומר פתח לו ידך וגם פיך לפדלו בדברים. ד"א הראוי לפת תן לו פת הראוי למעדנים תן לו מעדנים ותספיק לו בכל מיני מתיקה. ד"א פתח תפתח שאם הוא מתביים תביא לו לפתהו. ד"א פתח תפתח בכל הדבר וכן נתון תתן לו העניק תעניק לו לומר שאין שיעור לצדקה אלא תתן ותחזור ותתן. פתח הסר ז' מלוה ביום ו' ליתן פת לעניים מתקנת עזרא: פתח. במסורה ב' בהאי ענינא ואידך פתוח נפתחו לי שערי שמ' לומר שאם תפתח לו ידך יפתחו לך שערי שמים כדי שיקו' תפלתך ואם לאו לא יפתחו לך שנאמר אוטם אזנו מזעק

שפתי חכמים

ידו: ב כלומר שאתה מחויב להשיאו אשה: ג בפרשת

רש"י

שמלמעלה אם יתן אם לא יתן לכך נאמר לא תאמ
יש לך אדם שפושט את ידו וקופצה לכך נאמר וכ
תקפוץ: מאחיך האביון. אם לא תתן לו סופך להיות אחיו של אביון: (ח) פתח תפתח. אפי
כמה פעמים: כי פתח תפתח. הרי כי משמש בלשון אלא: והעבט תעביטנו. א
לא רצה במתנה תן לו בהלואה: די מחסרו. ואי אתה מצווה להעשירו: אשר יחסר לו. אפ
סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו: לו. (כתובות סז) זו אשה ב וכן הוא אומר (בראשית ב) אעש

פירוש ע"ט

אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ אִין דַיין לַאנְד וָואס דַיין גָאט וֶועסְט זַיין אַיין אֶבְיוֹן אַזוֹ וִויא עֶר: (ח)
וֶועט דִיר גֶעבְּן. רש"י שְׁרַייבְּט פוּן דֶעם נַייֶערְט פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ דוּ זָאלְסְט עֶפ
פָּסוּק אִיז גְדְרוּנְגֶן אַז דָר וָואס אִיז מֶער דַיין הַאנְט צוּא אִים וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ אוּנ דוּ
אֶבְיוֹן אִיז בִּילְכֶר אוּנ אַיין בְּרוּדֶר פוּן אַיין זָאלְסְט אִים אַנְטְלַייעֶן דֵי מַחְסוֹרוֹ גְנוּג זַ
פָאטֶר אִיז בִּילְכֶר פוּן אַיין בְּרוּדֶר פוּן אַיין מִינֶערוּנְג אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ וָואס וֶועט זַיין גְמִינֶער
מוּטֶר דִיא אָרִימֶע לַייט פוּן דַיין שְׁטָאט וֶוענְן צוּ אִים: (ט) הִשָּׁמֶר לְךָ זָאלְסְט זַיין גְהִיט
בִּילְכֶר פוּן פְרֶעמְדֶע אָרִימֶע לַייט לֹא תְאַמֵּץ אֶת דִיר פֶּן טָאמֶר יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ וֶועט זַ
לְבָבְךָ דוּ זָאלְסְט נִיט שְׁטַארְקְן דַיין הַארְץ אַיין זַאךְ מִיט דַיין הַארְץ בְּלִיַּעַל אַיין שַׁאלְ
וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן אוּנ דוּ זָאלְסְט הַאפְטִיגֶע זַאךְ לֵאמֹר צוּ זָאגְן קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁ
נִיט צוּא מַאכְן דַיין הַאנְט פוּן דַיין בְּרוּדֶר זִי הָאט גְנֶעהֶנְט דָס זִיבֶּטֶע יָאר שְׁנַת הַשְּׁמִ
דֶעם אֶבְיוֹן. רש"י שְׁרַייבְּט אַז דוּא וֶועסְט דָאס יָאר פוּן שְׁמִיטָה וְרָעָה עֵינְךָ אוּנ עֶס וֶוע
נִיט וֶועלְן אִים גֶעבְּן וֶועט דֶער סוֹף זַיין דוּ זיין בַּייז אִין דַיינֶע אוֹגְן בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן אִין דַ

ברודר

ה רַק אִם־שָׁמ֣וֹעַ תִּשְׁמַ֔ע בְּק֖וֹל יְהֹוָ֣ה אֱלֹהֶ֑יךָ לִשְׁמֹ֤ר לַעֲשׂוֹת֙ אֶת־כָּל־הַמִּצְוָ֣ה הַזֹּ֔את אֲשֶׁ֛ר אָנֹכִ֥י מְצַוְּךָ֖ הַיּֽוֹם׃ ו כִּֽי־יְהֹוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ בֵּֽרַכְךָ֔ כַּאֲשֶׁ֖ר דִּבֶּר־לָ֑ךְ וְהַעֲבַטְתָּ֞ גּוֹיִ֣ם רַבִּ֗ים וְאַתָּה֙ לֹ֣א תַעֲבֹ֔ט וּמָֽשַׁלְתָּ֙ בְּגוֹיִ֣ם רַבִּ֔ים וּבְךָ֖ לֹ֥א יִמְשֹֽׁלוּ׃ ס ז כִּֽי־יִהְיֶ֨ה בְךָ֜ אֶבְי֗וֹן מֵאַחַ֤ד אַחֶ֙יךָ֙ בְּאַחַ֣ד שְׁעָרֶ֔יךָ בְּאַ֨רְצְךָ֔ אֲשֶׁר־יְהֹוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ נֹתֵ֣ן

ה לְחוֹד אִם קַבָּלָא תְקַבֵּל לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר לְמֶעְבַּד יָת כָּל תַּפְקֶדְתָּא הָדָא דִי אֲנָא מְפַקֵּדָךְ יוֹמָא דֵין׃ ו אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בָּרְכָךְ כְּמָא דִי מַלִּיל לָךְ וְתוֹזֵף לְעַמְמִין סַגִּיאִין וְאַתְּ לָא תְזוּף וְתִשְׁלוֹט בְּעַמְמִין סַגִּיאִין וּבָךְ לָא יִשְׁלְטוּן׃ ז אֲרֵי יְהֵי בָךְ מִסְכֵּנָא חַד מֵאַחָיךְ בַּחֲדָא מִקִּרְוָיךְ בְּאַרְעָךְ דַּיְיָ אלהך

רש״י

שבות אתה לכל דבר: (ה) רק אם שמוע תשמע. אז לא יהיה ר בך אביון: שמוע תשמע. שמע קמעא משמיעין ש אותו הרבה: (ו) כאשר דבר לך. והיכן דבר (דברים כח) ברוך אתה בעיר: והעבטת. כל לשון הלואה שנופל על המלוה נופל בלשון מפעיל כגון והלוית העבטת ושם היה אומר ועבטת היה נופל על הלוה כמו ולוית: והעבטת גוים. יכול שאתה לוה מזה ומלוה לזה ת״ל ואתה לא תעבוט: ומשלת בגוים רבים. יכול גוים אחרים מושלים עליך ת״ל ובך לא ימשולו: (ז) כי יהיה בך אביון. התאב תאב ת קודם: מאחד אחיך. אחיך מאביך קודם אחיך א מאמך: שעריך. עניי עירך קודמים לעניי עיר אחרת: לא תאמץ. יש לך אדם

שפתי חכמים

על ידו של בעל שלא יהיה לו יד לנקש תוכו והוסיף מלת של מפני שאחר במלת ידו בוי״ו נ״ל ידו של מי והוא של בעל מפס גם הוסיף מלת את לסורות שידו הוא הפעול כי בזולת את היה ידו הפועל כמו והשיגה ידו: ר פירוש במלת רק דבקה עם אשר כי לא יהיה בך אביון כאלו אמר זה שהבטיחך שלא יהיה בך אביון אינו רק אם שמוע תשמע: ש דק״ל מה דכתיב רק נקרא דהא כל אכין ורקין מיעוטין הן ומפרש דמיעוט היא השמיעה וע״כ נדרשת אתי אם שמוע קמעא משמיעין אותך הרבה: ת פי׳ היותר אביון מהם כלו׳ שצריך לאותו דבר תן לו קודם כיון שהוא תאב יותר: א דאל״כ מאחד נ״ל. ומפרש מאחד מיוחד שבאחיך דהיינו אחיך מן האב דכתיב ביה כי ישבו אחים

פירוש ע״ט

(ז) אֶבְיוֹן עֶס וֶועט נִיט זַיין אִין דִיר קַיין נוֹט דֶערְפְּטִיגֶער. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט אַיין אֶבְיוֹן אִיז [...]רְגֶר פוּן אַיין עָנִי וָוארוּם אַיין אֶבְיוֹן גְלוּסְט [...]לְ׳ן אוּנ הָאט נִיט כִּי יְבָרֶכְךָ יְיָ וָוארוּם גָאט [...]עט דִיךְ בֶּענְטְשְׁן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ [נַחֲ]לָה לְרִשְׁתָּהּ אִין דֶעם לַאנְד וָואס דַיין גָאט [...]עט דִיר גֶעבְּן אַיין אַרְבּ צוּ יַרְשִׁינֶן׃ (ה) רַק [...]יעֶרְט אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע אוֹבּ דוּ וֶועסְט צוּ הֶערְן [בְּ]קוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ אִין גָאט דַיין גָאטֶס קוֹל לִשְׁמוֹר [לַעֲ]שׂוֹת אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת צוּ טָאן גָאר דִי מִצְוָה [אֲשֶׁ]ר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וָואס אִיךְ גֶּבּ׳ט דִיר הַיינְט׃

(ו) כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ וָוארוּם דַיין גָאט הָאט דִיךְ גֶבֶּענְטְשְׁט אַזוֹ וִויא עֶר הָאט גְרֶעט פוּן דַיינְט וֶועגְן וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים אוּנ דוּ וֶועסְט אַנְטְלַייעֶן צוּ פִיל פֶעלְקֶר וְאַתָּה לֹא תַעֲבוֹט אוּנ דוּא וֶועסְט דִיר נִיט אַנְטְלַייעֶן וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים אוּנ דוּא וֶועסְט גְוֶועלְטִיגְן אִיבֶּר פִיל פֶעלְקֶר וּבְךָ לֹא יִמְשׁוֹלוּ אוּנ זֵיי וֶועלְן נִיט גְוֶועלְטִיגְן אִיבֶּר דִיר׃ (ז) כִּי יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן וֶוען עֶס וֶועט זַיין אִין דִיר אַיין נוֹט בַּדֶערְפְּטִיגֶר מֵאַחַד אַחֶיךָ פוּן אֵיינֶם פוּן דַיינֶע בְּרִידֶר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אִין אֵיינֶם פוּן דַיינֶע שְׁטֶעט בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר

טו א מִקֵּץ שֶׁבַע־שָׁנִים תַּעֲשֶׂה
שְׁמִטָּה׃ ב וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה
שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר
יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא־יִגֹּשׂ אֶת־רֵעֵהוּ
וְאֶת־אָחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לַיהוָה׃
ג אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׂ וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ
אֶת־אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ׃ ד אֶפֶס כִּי
לֹא יִהְיֶה־בְּךָ אֶבְיוֹן כִּי־בָרֵךְ
יְבָרֶכְךָ יְהוָה בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן־לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ׃

תַּעְבֵּד׃ א מִסּוֹף שְׁבַ
שְׁנִין תַּעְבֵּד שְׁמִטְּתָא
ב וְדֵין פִּתְגָּם שְׁמִטְּתָ
דְּיַשְׁמֵט כָּל גְּבַר מָ
רְשׁוּ דִּי יַרְשֵׁי בְּחַבְרֵ
לָא יִתְבַּע מִן חַבְרֵ
וּמִן אֲחוּהִי אֲרֵי קְרָ
שְׁמִטְּתָא קֳדָם יְיָ
ג מִן בַּר עַמְמִין תִּתְבַּ
וְדִי יְהֵי לָךְ עִם אֲחוּ
תַּשְׁמֵט יְדָךְ׃ ד לְחוּ
אֲרֵי לָא יְהֵי בָ
מִסְכֵּנָא אֲרֵי בָּרְכָ
יְבָרְכִנָּךְ יְיָ בְּאַרְעָא דִּ
יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָ
אַחְסָנָא לְמֵירְתַהּ

רק   לחוד

ת״א לא יגוש במרא מה מכות ג. כי קרא שמטה לה׳ קידושין לח. אפס כי לא יהיה בך אביון תענים כא מציעא ל לג סנהדרין כד.

בעל הטורים

תשמט ידך וסמיך ליה: (ב) וזה דבר השמטה שמוט. שלריך לומר לו משמט אני: ישה. ב׳ אשר ישה ברעהו כי ישה אלוה מעוך שאם תשמט ישה לך מעוך: (ג) תשמט ידך אפס. פי׳ מיעוטא הוא שאם יש משכון בידך אינו משמט (ד) אביון כי ברך יברכך ה׳. והיינו דכתיב כי יעמוד לי אביון

שפתי חכמים

ובאלמנה משמע אחד להם וכוא שתתן להם מאכל שיאכלו וישבעו: צ פי׳ במעשר שני של שנה ראשונה ושניה כדי שתאכלנה בירושלים ומתודה בערתי הקודש מן הבית בשנה ראשונה ושניה של שמיטה מוליא בכל אחת מהן מעשר ראשון ושני וכן ברביעית וחמישית ובשנה שלישית וששית מוליא מעשר ראשון ומעשר עני. מעשר עני ומעשר ראשון נאכלין בכל מקום ומעשר שני נאכל בירושלים כמו שמפורש במקום אחר: ק פי׳ שמקרא הזה מכורש שהשמטה אינה נופלת אלא

רשי

צ מעשר של שנה ראשונה ושניה שהשהית ומהוד (דברים כו) בערתי הקדש מן הבית כמו שמפור (שם) בכי תכלה לעשר: (א) מקץ שבע שנים יכול שבע שנים לכל מלוה ומלוה ת״ל (שם טו) קרב שנת השבע ואם אתה אומר ז׳ שנים לכל מל ומלוה להלואת כל אחד ואחד היאך היא קרבה ה למדת ז׳ שנים למנין השמטה: (ב) שמוט כל בע משה ידו. שמוט את ידו של ק כל בעל משה
(ג) (את הנכרי תגש. זו מלות עשה): (ד) אפס כי לא יהיה בך אביון. ולהלן הוא אומר לא יחדל אביון אלא בזמן שאתם עושים רלונו של מקום אביונים בכם: אביון. דל מעני ולשון אב

פירוש ע״ט

האנט אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וואס דוא וועסט טאן: (א) מִקֵּץ פון סוף שֶׁבַע שָׁנִים זיבן יאר תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה זאלסטו מאכן שמיטה איין פר לאזונג: (ב) וְזֶה אונ דאס דאזיגע איז דְּבַר הַשְּׁמִטָּה די זאך פון דער שמיטה שָׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ עס זאל פאר לאזן ווערן די הענט פון איטליכן אנטלייער אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ וואס ער וועט אנטלייען זיין חבר בלוטער דס געלט וואס ער האט צוא זיין חבר אנטליגן איז דאס פאר פא לֹא יִגֹּשׂ אֶת רֵעֵהוּ ער טאר ניט מאנן זיין חב וְאֶת אָחִיו אונ זיין ברודער כִּי ווארום קָרָא שְׁמִ לַיְיָ ער הט גרופן שמיטה פון גאטס וועגן אֶת הַנָּכְרִי תִּגֹּשׂ דעם פרעמדין קענסטו דו מא וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אָחִיךָ אונ וואס עס וועט די קומן ביי דיין ברודער תַּשְׁמֵט יָדֶךָ זאלסטו פא לאזן דיין האנט: (ד) אֶפֶס נייערט כִּי לֹא יִהְ

עִמָּךְ׃ ס כח מִקְצֵה ׀ שָׁלֹשׁ שָׁנִים
תּוֹצִיא אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ
בַּשָּׁנָה הַהִוא וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ׃
כט וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין־לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה
עִמָּךְ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה
אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ
לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־
מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה׃ ס ששי

מקץ

כח מִסּוֹף תְּלָת שְׁנִין
תַּפֵּק יָת כָּל מַעְשַׂר
עֲלַלְתָּךְ בְּשַׁתָּא הַהִיא
וְתַצְנַע בְּקִרְוָךְ׃
כט וְיֵיתֵי לֵוָאָה אֲרֵי
לֵית לֵהּ חֳלָק וְאַחְסָנָא
עִמָּךְ וְגִיּוֹרָא וְיִתַּמָּא
וְאַרְמְלָא דִּי בְקִרְוָךְ
וְיֵיכְלוּן וְיִשְׂבְּעוּן בְּדִיל
דִּי יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ
בְּכָל עוֹבָדֵי יְדָךְ דִּי

תעבד

בעל הטורים

וצרת אותם בכנפיך יפה בידך: (כט) יברכך ה' אלהיך בכל

פירוש רשב"ם

אלא תשמחהו עמך והיטיב לך ולו: (כח) מקצה שלש

רש"י

(ספרי) יבאו לקט שכחה ופאה והפקר שאף הוא יש לו חלק עמך כהן כמוך ואינן חייבים במעשר: (כח) מקצה שלש שנים. בא ולמד שאם השהה מעשרותיו של שנה ראשונה ושניה לשנה שלישית יבערם מן הבית בשלישית: (כט) ובא הלוי. ויטול מעשר ראשון: והגר והיתום. ויטלו מעשר שני שהוא של עני של שנה זו ולא תאכלנו אתה בירושלים כדרך שנזקקת לאכול מעשר שני של שתי השנים: ואכלו ושבעו. תן להם כדי שביעה מכאן אמרו אין פוחתין לעני בגורן וכו'

שפתי חכמים

שהרי כתיב ואכלת לפני ה' וגו' ושמחת אתה וביתך וגו' ואח"כ הפסיק הענין והתחיל בפסוק אחר והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו מלתת לו חלקו במעשר ראשון: ע ר"ל ולמה יש ללוי חלק בהם לפי שאינם חייבים במעשר ר"ל דלקט שכחה ופיאה והפקר אינם חייבים במעשר וא"ת והלא מצינו גבי לוי בפ' קרח מכל מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה' וי"ל דכל הניתן להם במתנה ממנו יפרישו מעשר. אבל אלו לא היה להם מתנה אלא הפקר לכל: פ והרי זה מקרא קצר כי בלתי הוספת כזאת היה נראה שהלוי והגר והיתום ואתה מוליך לירושלים

פירוש ע"ט

אים דוא מוזט אים געבן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וָוארום ער הָט ניט קיין חֵלֶק אונ קיין יְרוּשָׁה מיט דיר אָבֶּער לֶקֶט שִׁכְחָה פֵּאָה איז הֶפְקֵר גענומט ער איין חֵלֶק גְלַייךְ מיט אַייךְ בַּדַארְפְט איר אים ניט געבן קיין מַעֲשֵׂר דער פון: (כח) מִקְצֵה פון סוף שָׁלֹשׁ שָׁנִים דריי יאר תּוֹצִיא זאלסטו אוס ציהן אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ גאר דעם מַעֲשֵׂר פון דיין תְּבוּאָה בַּשָּׁנָה הַהִוא אין דם דאזיגן יאר וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ אונ דוא זאלסט אנידער לייגן אין דיינע שטעט. רש"י שרייבט דער פָּסוּק וַוייזט מיר אַז ער האט ניט אָפּ געגעבן דאס ערשטע יאר אונ דאס אנדערע יאר מוז ער אום רומן דאס דריטע יאר אַלע מַעֲשְׂרוֹת:

(כט) וּבָא הַלֵּוִי אונ ער זאל קומן דר לֵוִי אונ ער זאל נעמן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וָוארום ער האט ניט קיין חֵלֶק אונ קיין יְרוּשָׁה מיט דיר וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אונ דער גֵר אונ דער יָתוֹם אונ די אַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וואס זיי זענן אין דיינע שטעט וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ דו זאלסט זיי אזו פיל געבן אַז דיא זאלן עסן אונ זיי זאלן זאט זיין דם מיינט מען מַעֲשַׂר עָנִי אונ דעם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי פון די צוויי יאר זאלסטו טראגן קיין יְרוּשָׁלַיִם אונ זאלסט דארט זאגן דיא ווידוי וואס ווערט שטיין אין פַּרְשַׁת כִּי תָבוֹא לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ דרום גאט דיין גאט זאל דיך בענטשן בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ אין אַלֶע דיינע ווערק פון דיין

יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ כה וְנָתַתָּה
בַּכָּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהָלַכְתָּ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בּוֹ׃ כו וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל
אֲשֶׁר־תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן
וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ
נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָּׁם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ׃
כז וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ לֹא
תַעַזְבֶנּוּ כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה
עמך

תַּמָּן אֲרֵי יְבָרְכִנָּךְ
אֱלָהָךְ׃ כה וְתִתֵּן
בְּכַסְפָּא וּתְצוּר כַּסְפָּא
בִּידָךְ וּתְהַךְ לְאַתְרָא
דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ
בֵּהּ׃ כו וְתִתֵּן כַּסְפָּא
בְּכֹל דִּי יִתְרְעֵי נַפְשָׁךְ
בְּתוֹרֵי וּבְעָנָא וּבַחֲמַר
חֲדַת וְעַתִּיק וּבְכֹל דִּי
תִשְׁאֲלִנָּךְ נַפְשָׁךְ וְתֵיכוּל
תַּמָּן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
וְתֶחְדֵי אַתְּ וֶאֱנָשׁ
בֵּיתָךְ׃ כז וְלֵוָאָה דִּי
בְּקִרְוָיךְ לָא תִשְׁבְּקִנֵּהּ
אֲרֵי לֵית לֵהּ חֳלָק
וְאַחְסָנָא עִמָּךְ׃
מסוף

ת״א וצרת הכסף ברכות מו שבת קכח עירובין לא פסחים לה סוכה מא קידושין יא קמא נד מציעא מב מו בכורות כ כא. ונתתה יומא עו נזיר לה קמא סב מציעא מה שבועות כג. ובשכר עירובין כח. ושמחת יבמות סב סוכה כו.

פירוש רשב״ם

וישראל במעמדם: (כז) והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו. אלא תכירו ולרכו והספילו למחוריו חייב ומפרש טעמא אמר קרא

בעל הטורים

ויהיה סולד כחלב אמו ב׳ פנים: (כה) וצרת. ב׳ במסו׳ וצרת הכסף בידך וצרת אותם בכנפיך והיינו דתנן המפקיד מעות וצרת הכסף בידך אע״פ שצרורין יהיו בידך והו אע״ס

שפתי חכמים

שירחיב גבול לכבוש ארצות עד שירחק ממך המקום שלא אפול הברכה על רבוי ארצות: ב פי׳ כגון גפן מחרצן לאפוקי מים ומלח וכמהין ופטריות וגידולי קרקע למעוטי דגים: ם לא שתזמינהו על שלחנך אם אין לו מעשר כאשון ולא מעשר עני כמו שפי׳ לעיל גבי לפני ה׳ אלהיך ואכלנו וגו׳ אתה ובנך וגו׳ כי בם מדבר בענין אכילה כדכתיב לפני ה׳ אלהיך תאכלנו וגו׳ אבל כאן שלא כלל הלוי באכילה עמו

רש״י

(כו) בכל אשר תאוה נפשך. כלל: בבקר ובצאן וביין ובשכר. פרט: ובכל אשר תשאלך נפשך. (ספרי ב״ק ס״ג) חזר וכלל מה הפרט מפורש ולד ולדות הארץ ב וראוי למאכל אדם וכו׳: (כז) והלוי וגו׳ לא תעזבנו. מלית ט ם מעשר ראשון: כי אין לו חלק ונחלה עמך

פירוש ע״ט

יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם וואס גאט דיין גאט וועט אוס קלאבן צו טאן זיין שכינה רועֶן דארטן כִּי יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ ווארום גאט דיין גאט וועט דיך בענטשן דוא וועקסט האבן פיל מעשר אונ עס וועט זיין ווייט צו טראגן דעם מעשר: (כה) וְנָתַתָּה בַּכָּסֶף אונ דו זאלסט געבן פר געלט כלומר דו זאלסט אוס לייזן וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ אונ דו זאלסט איין בינדן דם געלט אין דיין האנט וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אונ דו זאלסט גיין צו דם ארט אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וואס גאט דיין גאט וועט אוס דר וויילן אין

איז : (כו) וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף אונ דוא זאלסט געב דאס געלט בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ אין אלדינג וואס דיין לייב וועט גלוסטן בַּבָּקָר אין רינדר וּבַצֹּאן אונ אין שאף וּבַיַּיִן אונ אין וויין וּבַשֵּׁכָר אונ אין אלטן וויין וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ אונ אין אלדינג וואס דיין לייב וועט בגערן וְאָכַלְתָּ שָּׁם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אונ דוא זאלסט דארט עס פר גאט דיין גאט וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ אונ ד מיט דיין הויז גזינד זאלסט דיך פרייען וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לֹא תַעַזְבֶנּוּ אונ דם לוי וואס איז אין דיינע שטעט זאלסטו ניט פר לאז

איס

זרעך היצא השדה שנה שנה׃
כג ואכלת לפני ׀ יהוה אלהיך
במקום אשר־יבחר לשכן שמו
שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך
ובכרת בקרך וצאנך למען
תלמד ליראה את־יהוה אלהיך
כל־הימים׃ כד וכי־ירבה ממך
הדרך כי לא תוכל שאתו כי־
ירחק ממך המקום אשר יבחר
יהוה אלהיך לשום שמו שם כי
יברכך

זרעך דיפוק חקלא
שתא בשתא׃
כג ותיכול קדם יי
אלהך באתרא די
יתרעי לאשראה
שכנתיה תמן מעשר
עבורך חמרך ומשחך
ובוכרי תורך ועאנך
בדיל דתילף למדחל
קדם יי אלהך כל
יומיא׃ כד וארי יסגי
מנך ארחא ארי לא
תכול למטלה ארי
יתרחק מנך אתרא די
יתרעי יי אלהך
לאשראה שכנתיה
תמן

ת״א שנה שנה בכורות כג כד׳. ואכלת מליעא פח יומא פו ר״ה ה מכות יח יט שבועות כב זבחים כט מנחות ז י פסורה כא כריתות ד. למען תלמד יבמות לג. כי לא פסחים ל מליעא כג. כי ירחק מכות שם

פירוש רשב״ם

וברמחים. כמו גודו אילנא׃ (כג) למען תלמד ליראה. כשתראה מקום שכינה וכהנים בעבודתם ולוים בדוכנם

רש״י

ים) ושדפה לפני קמה וכן ב לענין בכורים׃ שנה שנה. (ספרי) מכאן שאין מעשרין מן ההדש על הישן׃ (כג) ואכלת וגו׳. זה מעשר שני שכבר למדנו ליתן מעשר ראשון ללוים שנאמר (במדבר יח) כי תקחו מאת בני ישראל וגו׳ ונתן להם רשות לאכלו בכל מקום שנאמר (שם יח) ואכלתם אותו בכל מקום על כרחך זה מעשר אחר הוא׃ (כד) כי יברכך. שתהא התבואה מרובה לשאת׃

שפתי חכמים

נחוץ קשיא וסיא קרובה להתבשל׃ ב ר״ל אם לא הניאו ביכורים גם כן מכלים פירותיהם כלומר שכך דרשינן גם כן הסמיכות דביכורים לקרא לא תבשל גדי וכו׳ דפרשת משפטים ודפרשת כי תשא ולכן קאמר וכן כלומר אע״פ שאין דרכו לדרוש סמוכות מ״מ כיון שדורשין פה יש לדרוש נמי התם׃ ד וכ״ש איפכא אלא רבותא קמ״ל דאפי׳ מן החדש על הישן שהוא מן היפה על הרעה אסור׃ ה ויסיה כי יברכך דבוק עם כי לא תוכל שאתו כי לא תשול שברכה רק על רבוי התבואה אבל לא יפול כי יברכך על כי ירחק

פירוש ע״ט

תעשר דוא זאלסט מעשרין את כל תבואת זרעך גאר די תבואות פון דיין זייען היצא השדה וואס וועט ארוס גיין אין פעלד שנה שנה איטליכם יאר מען טאר ניט געבן מעשר אוף תבואה פון איין יאר אוף דם אנדרן יאר׃ (כג) ואכלת לפני יי אלהיך אונ דו זאלסט עסן פר גאט דיין גאט במקום אשר יבחר אוף דם ארט וואס ער וועט אום דר וויילן לשכן שמו שם צוא מאכן רוען זיין שכינה דארט מעשר דגנך דאס מעשר פון דיין קארן תירושך דיין וויין ויצהרך אונ דיין אויל דאס מיינט מען מעשר שני ובכורות בקרך וצאנך אונ דיא עלצטע פון דיינע שאף אונ רינדר למען תלמד דרום דו זאלסט לערנן ליראה את יי אלהיך כל הימים צו פארכטן פר גאט דיין גאט אלע טעג׃ (כד) וכי ירבה ממך הדרך אונ אז עס וועט זיין ווייט פון דיר דר וועג כי לא תוכל שאתו דו וועסט ניט קענן טראגן כי ירחק ממך המקום ווארום עס וועט זיין ווייט פון דיר דאס ארט בלומר דיא שטאט ירושלים אשר
יבחר

הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ׃ כ כָּל־עוֹף
טָהוֹר תֹּאכֵלוּ׃ כא לֹא־תֹאכְלוּ כָל־
נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה
וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי כִּי עַם
קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־
תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ פ חמישי
כב עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת
זרעך

כ כָּל עוֹפָא דְכֵ[...]
תֵּיכְלוּן׃ כא לָא [...]
תֵּיכְלוּן כָּל נְבִילָא [...]
לְתוֹתַב עָרֵל דִּ[...]
בְּקִרְוָיךְ תִּתְּנִנַּ[...]
וְיֵיכְלִנַּהּ אוֹ תְזַבְּנִנַּ[...]
לְבַר עַמְמִין אֲרֵי עַ[...]
קַדִּישׁ אַתְּ קֳדָם [...]
אֱלָהָךְ לָא תֵיכוּל בְּשַׂ[...]
בַּחֲלָב׃ כב עַשָּׂרָ[...]
תְּעַשַּׂר יָת כָּל עֲלָלַ[...]
זרעך

ת״א לא תאכלו שבת קח קל פסחים כא. ע״ז כ׳ סו חולין קיג קיד קטו בכורות כג כריתות כא. כי עם פסחים כב קידושין כז מנחות קא חולין ק[...] קיח בכורים י. לא תבשל שבת קל קידושין כו. עשר תעשר שבת קיט סוכה לו ר״ה ח תענית ט סוטה מח מגילה מח בכורות כג.

בעל הטורים

לה: (כא) לא תבשל גדי. בגימטריא זהו איסור באכילה ובישול והנאה: (כב) סמך עשר תעשר וגו׳ היוצא השדה שנה שנה לבשל בחלב לומר כשם שתערובת בשר וחלב אסור כן גם כן אסור התערובות של כלאים בשדה ואם תתערב [...] התערובות אז השדה פירותיך בזמנן ותתעשר: וסמך בחל[ב] [...] אמו לשנה שנה לומר שמינקת חלבו לא תגמא תוך ב׳ שנ[ים] [...]

שפתי חכמים

ז כתב הרא״ם מפני שאזהרה זו היא לא לגוי ויושי כמו לא תתגודדו שאזהרה זו אינה אלא לגוי כמו שפירש״י שם אלא אזהרה זו ככרהי לנפש ולא יפול עליה כי עם קדוש אתה וגו׳ לכן אמרו מפני שעם קדוש אתה ראוי לך לקדש עצמך אפי׳ במותר לך וכו׳. ול״נ דק״ל מה שאינה הכתוב פה שמה דכתיב בסוף פ׳ שמיני והל״ל לא תאכלו כל נבלה ואל תשקצו את נפשותיכם וגו׳ אלא להכי כתיב כי עם קדוש אתה לה׳ וגו׳ למדרש קדש עצמך וכו׳: ח דמה שפי׳ לעיל בס׳ משפטים שבא לאיסור אכילה ובישול והנאה ר״ל זה מוכח מדכתיב ג׳ פעמים לא תבשל ומה שפי׳ כאן פרט לחיה ולעופות ולבהמה טמאה זה מוכח מדכתיב ג״פ גדי: ט ואע״ג שרש״י אינו דורש סמוכים אלא אותן שנכתבו שלא במקומן י״ל דבמשנה תורה דורש סמוכים כמו שפירש״י לקמן בס׳ כי תצא בפסוק ולקחת לך לאשה וגו׳: י ר״ל אל תגרמו לי לכלות גדיים של תבואה. ר״ל שעדיין שתבואה

רש״י

הם השמוטים הרוחשים על הארץ כגון זבובין ולרעי[...] והגבים שמאים הם קרויים שרץ: (כ) כל עוף טהור תאכלו. ולא את הטמא בא ליתן עשה על [...] העשה וכן בבהמה אותה תאכלו ולא בהמה טמא[ה] לאו הבא מכלל עשה עשה לעבור עליהם בעשה ול״[...] (כא) לגר אשר בשעריך. גר תושב שקבל ע[...] שלא לעבוד ע״א ואוכל נבלות: כי עם קדוש את[ה] לה׳. (ספרי) קדש את עצמך במותר לך ז דבר[...] המותרים ואחרים נוהגים בהם היסור אל תתי[...] בפניהם: לא תבשל גדי. (חולין קיג) שלשה פעמ[...] פרט לחיה ולעופות ה ולבהמה טמאה: לא תבש[ל] גדי. (כב) עשר תעשר. מה ענין זה אצל [...] ט אמר להם הקב״ה לישראל לא תגרמו לי לבשל גדי[...] י של תבואה עד שהן במעי אמותיהן שאם אין א[...]

מעשרים מעשרות כראוי כשהוא סמוך להתבשל אני מוציא רוח קדים והיא משדפתן שנאמר (מלכים

פירוש ע״ט

חשף אונ נאר דאס ווידמינונג פון די עופות פון דר ערד טמא הוא לכם איז אום ריין צו איך לא יאכלו זיי זאלן ניט ווערן געגעסן: (כ) כל עוף טהור תאכלו אלי ריינע פייגל מעגט איר עסן: (כא) לא תאכלו כל נבלה איר זאלט ניט עסן קיין נבלה לגר אשר בשעריך תתננה צו דם גר וואס איז אין דיינע שטעט זאלסטו זי געבן ואכלה אונ ער זאל עסן זי. רש״י שרייבט דאס מיינט מען איין גר וואס הט אויף זיך מקבל געווען ער זאל ניט דינן קיין

עבודת כוכבים אונ נבילות עסט ער או מ[...] לנכרי אדער דו זאלסט פאר קופן צוא א[...] עובד כוכבים כי עם קדוש אתה ליי׳ אלהיך ווארו[ם] דו ביסט א הייליג פאלק צו דיין גאט [...] תבשל גדי בחלב אמו דו זאלסט ניט קאכן א[...] ציקלי אדער אנדער פלייש אין מילך. ר[...] שרייבט עס שטייט דרייא מאל דר [...] אין דר תורה דאס ווייזט מיר אז מען ט[...] ניט קאכן פלייש פון א בהמה אדער פון א[...] אדער פון עופות אין מילך: (כב) עשר מעש[...]

לְמִינָהּ: יד וְאֵת כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ:
טו וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס
וְאֶת־הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ:
טז אֶת־הַכּוֹס וְאֶת־הַיַּנְשׁוּף
וְהַתִּנְשָׁמֶת: יז וְהַקָּאָת וְאֶת־
הָרָחָמָה וְאֶת־הַשָּׁלָךְ: יח וְהַחֲסִידָה
וְהָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְהַדּוּכִיפַת
וְהָעֲטַלֵּף: יט וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא
הוא

ת"א וכל שרץ מכות טז.

אונקלוס

וְדַיְתָא לִזְנַהּ: יד וְיָת
כָּל עוֹרְבָא לִזְנֵהּ:
טו וְיָת בַּת נַעֲמִיתָא
וְצִיצָא וְצִפַּר שַׁחְפָּא
וְנָצָא לִזְנוֹהִי: טז יָת
קַרְיָא וְקִפּוֹפָא וּבַוְתָא:
יז וְקָאתָא וִירַקְרְקָא
וְשָׁלֵי נוּנָא: יח וְחַוָּרִיתָא
וְאִבּוּ לִזְנַהּ וְנַגַּר טוּרָא
וַעֲטַלֵּפָא: יט וְכֹל
רִחֲשָׁא דְעוֹפָא מְסָאַב
הוּא לְכוֹן לָא יִתְאַכְלוּן:
כל

בעל הטורים

ספר אם על פיך ס"ת מלך: (טז) ינשוף. שמענה בניה ואינה מרחמת עליהם וכן העורב אכזרי על בניו לכך סמכו

רש"י

היא דיה ד ולמה נקראת שמה ראה שרואה ביותר ולמה הזהיר בכל שמותיה שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק שלא יהא האוסרה קורא אותה ראה והבא להתיר אומר זו דיה שמה או איה שמה וזו לא אסר הכתוב. ובעופות פרט לך הטמאים ה ללמד שהעופות הטהורים מרובים על הטמאים לפיכך פרט את ו המועט: (טז) התנשמת. קלב"א שורי"ץ (פלעדערמויז): (יז) שלך. השולה דגים מן הים: (יח) דוכיפת. הוא התרנגול הבר ובלעז הרופי"א (ווידעהאפף) וכרבלתו כפולה: (יט) שרץ העוף.

שפתי חכמים

לרבות המשולחת וזה אשר לא תאכלו לאסור השחוטה נראה דדרים כן דוזה אשר לא תאכלו יתור הוא דהא כתיב בסופה וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו אלא לאסור השחוטה דמצורע ובגמרא פריך ואיפוך אנא דמשולחת לאיסור והשחוטה להיתר ומשני לא אמרה תורה שלח לתקלה שתהא למכשול עון שילקחנה ויאכלנה. והקשה הרא"ם וא"ת אי הכי למה לי רבויא דכל צפור לרבות המשולחת וי"ל אסמכתא בעלמא היא וכן כתב רש"י שם בהדיא קידושין (דף נו): ד הוכחת רש"י הוא מכדי משנה תורה לאוסופי הוא דאתא אמה שכתב למעלה בת"כ ואם כן למה לא כתיב הכא ואת הדאה ואת הראה ולהורות דלהוסיף בא כמו שאמרו למה נשנית בבהמה משום השסועה שלא נאמרה בויקרא א"כ מ"ש התם דכתיב דאה ומ"ש הכא דכתיב ראה ולא דאה אלא ש"מ ראה ודאה אחת היא ומ"ש לא כתב הכא דאה דא"כ ה"א דאה וראה תרתי נינהו ולאוסופי קא אתי מ"ה לא נקט קרא כאן אלא ראה ולהורות שדאה וראה אחת היא ואו ק"ל א"כ של"ל ואת הראה למינה כדי לכלול גם הדאה שבויקרא ועי"ז פירש היא ראה היא איה היא דיה שהכל אחד הוא לכן כתב למינה לבסוף כדי לכלול אותם בכלל אחד ללמד שהכל אחד הוא. ואו ק"ל א"כ שהכל אחד הוא למה נקט קרא והראה ואת האיה והדיה למינה ואת דמפסיק בין הראה והאיה נ"ל והירך למה נקרא שמה ראה וכו' כלומר מ"ה הפסיק קרא לומר שמשונה שם זה משאר שמות שיש לו דמש"ה נקרא בשם ראה שרואה ביותר כדתניא עומדת בבבל ורואה נבילה בא"י ודברי הרא"ם קשה להולמם עיין בגמ' פרק אלו טריפות (דף סג): ה דק"ל לפי שפי' דמש"ה הזהירך בכל השמות וכו' כדי שלא יבא להתיר קשה למה יתיר דשמא הוא מן העופות הטמאים ולא פרט אותן כמו שלא פרט עופות טהורין ומתרץ ופרט לך עופות הטמאים וכו' וכיון שלא פרט לך זה ודאי מן הטהורים הוא לכך הזהירך בכל השמות. א"נ כיון דעופות טהורים מרובים מן הטמאים נלך אחר הרוב שהן טהורים ונטהר אותן מ"ה פרט לך כל השמות: ו מא"כ בבהמה וחיה שפרט לך הטהורים:

פירוש ע"ט

(יד) וְאֵת כָּל עֹרֵב לְמִינוֹ און אַלֶירְלֵייא רָאבֶּן צוּא זַייעֶר מִין: (טו) וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה און דִיא יוּנְגֶע שְׁטְרוּס וְאֶת הַתַּחְמָס און דִי אַמְסִיל וְאֶת הַשָּׁחַף וְאֶת הַנֵּץ לְמִינֵהוּ און דִיא נַאכְטִיגַאל און דֶם קוּקוּק צוּ זַיין מִין: (טז) אֶת הַכּוֹס וְאֶת הַיַּנְשׁוּף וְהַתִּנְשֶׁמֶת און דִי קְלֵיינֶע אֵייל און דִי גְרוֹסֶע

פירוש ע"ט

אֵייל און דֶם שְׁוַואן: (יז) וְהַקָּאָת וְאֶת הָרָחָמָה וְאֶת הַשָּׁלָךְ און דֶם פֶּעלִיקַאן און דֶם אַאָם גֵייעֶר און דֶם שְׁטוֹרְץ פֶּעלִיקַאן: (יח) וְהַחֲסִידָה וְהָאֲנָפָה לְמִינָהּ און דֶם שְׁטָארְךְ און דֶם ווִיד הָאפֶּף צוּא זַיין מִין וְהַדּוּכִיפַת וְהָעֲטַלֵּף און דֶם אוֹעֶר הָאן און דִי שְׁוַואלְבּ: (יט) וְכֹל שֶׁרֶץ

הָעוֹף

גֵּרָה טָמֵא הוּא לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא
תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ׃ ס
ט אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם
כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת
תֹּאכֵלוּ׃ י וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר
וְקַשְׂקֶשֶׂת לֹא תֹאכֵלוּ טָמֵא הוּא
לָכֶם׃ ס יא כָּל־צִפּוֹר טְהֹרָה
תֹּאכֵלוּ׃ יב וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ
מֵהֶם הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהָעָזְנִיָּה׃
יג וְהָרָאָה וְאֶת־הָאַיָּה וְהַדַּיָּה

למינה

מְסָאָב הוּא לְכ
מִבְּשְׂרְהוֹן לָא תֵיכְל
וּבִנְבִלְתְּהוֹן לָ
תִקְרְבוּן׃ ט יָת דֵּ
תֵּיכְלוּן מִכֹּל דִּי בְמַ
כֹּל דִּי לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּ
תֵּיכְלוּן׃ י וְכֹל דִּי לֵי
לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין לָ
תֵּיכְלוּן מְסָאָב הו
לְכוֹן׃ יא כָּל צִפַּ
דַּכְיָא תֵּיכְלוּן׃ יב וְדֵ
דִּי לָא תֵיכְלוּן מִנְּ
נִשְׁרָא וְעַר וְעַזְיָא
יג וּבַת כַּנְפָא וְטָרָפִיתָ

ודיתא

תו"א כל צפור קידושין נז חולין קמ. וזה אשר קידושין סט חולין סט. והראה חולין כג בכורות ז.

בעל הטורים

מבשרם לא תאכלו לאת זה תאכלו מכל אשר במים כלומר שמ"ם שאסרתי לאכול נבשרם אשר מהם במים תאכלו דחמרא דימא שרי. ד"א לא תאכלו את זה תאכלו לומר שקרבי דגים אין לוקחין אלא מן המומחה דקרי ביה לא תאכלו אא"כ יאמר זה הוא שלקחתי מפלוני ליד וכשר הוא: ובנבלתם לא תגעו. וסמיך ליה את זה תאכלו לומר שיש נבילה שתאכל ממנה כגון נבילה מוסרחת שאינה ראויה לגר: לא תגעו בגי' חייב לטהר ברגל: (ט) תאכלו. וסמיך ליה וכל אשר לו להתיר דג טהור שנמצא בתוך דג טמא: (י) טמא לכם. וסמיך ליה: (יא) כל צפור. לרבות צפור משולחת מצורע (עי' תוס' קידושין דף נז): (יב) הנשר. פת בנשר מפני שהוא מלך בעופות שנאמר אם על פיך יג

שפתי חכמים

דקרא וכל בהמה מפרסת פרסה וכו' מה ת"ל בבהמה אותה תאכלו שדי בהמה דרישא דקרא אבהמה דסיפא דקרא ודרוש הכי בהמה הנמצאת בבהמה תאכלו והא דנקט רש"י לבון שליל דבא לאפוקי וכו': ג פי' כל ריבוי הוא

רש"י

ובעופות מפני הראה שלא נאמרו בת"כ
(ח) ובנבלתם לא תגעו. (ת"כ) רבו
פירשו ברגל שאדם חייב לטהר את עצמו ברגל י
יהיו מוזהרים בכל השנה ת"ל (ויקרא כא) אמור
שהכהנים וגו' ומה טומאת המת המורה כהנים מוזהרים ואין ישראל מוזהרים טומאת נבלה קלה לא כל ש
(יא) כל צפור טהורה תאכלו. (קידושין נז) להתיר משולחת ג שבמצורע: (י) וזה אשר ל
תאכלו מהם. לאסור את השחוטה: (יג) והראה ואת האיה וגו'. (חולין סג) היא ראה היא

פירוש ע"ט

לא תִגָּעוּ אונ אִין זֵייעֶרֶע נְבֵלוֹת זָאלְט אִיר נִיט אָן רִירְן: (ט) אֶת זֶה תֹּאכְלוּ דָאס דָאזִיגֶע זָאלְט אִיר עֶסְן מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם פוּן אַלֶעם וָואס אִיז אִין דִיא וַואסֶערְן כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר אַלֶעם וָואס הָאט פְלוּם פֶעדֶערְן וְקַשְׂקֶשֶׂת אונ שׁוּפְּן תֹּאכֵלוּ זָאלְט אִיר עֶסְן: (י) וְכֹל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סְנַפִּיר אונ אַלֶעם וָואס הָאט קַיין פְלוּם פֶעדֶערְן נִיט וְקַשְׂקֶשֶׂת אונ קַיין שׁוּפְּן לֹא תֹאכֵלוּ זָאלְט אִיר

נִיט עֶסְן טָמֵא הוּא לָכֶם דָאס אִיז אוּם רֵיין
אַייךְ: (יא) כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ אַלֶרְלֵיי רֵי
פֵייגִיל זָאלְט אִיר עֶסְן: (יב) וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹא
מֵהֶם אונ דָאס דָאזִיגֶע אִיז וָואס אִיר זָא
נִיט עֶסְן פוּן זֵייא הַנֶּשֶׁר דֶם אָדְלֶיר וְהַ
אונ דֶם הָאפִּיכְט וְהָעָזְנִיָּה אונ דֶם גְרֵייף
(יג) וְהָרָאָה אונ דִי וַוייא וְאֶת הָאַיָּה וְהַדַּיָּה לְמִ
אונ דֶם גֵייעֶר אונ דִי דַיָה צוּא אִיר מִי

וְיַחְמוּר וְאַקּוֹ וְדִישֹׁן וּתְאוֹ וָזָמֶר׃
ו וְכָל־בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה
וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת
גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ׃ ז אַךְ
אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה
וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה אֶת־
הַגָּמָל וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת וְאֶת־הַשָּׁפָן
כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הֵמָּה וּפַרְסָה לֹא
הִפְרִיסוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם׃ ח וְאֶת־
הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְלֹא

גרה

ת״א וכל בהמה חולין מח מו . בבהמה שם יז . השסועה שם ס סג בכורות ו נדה כד . את הגמל בכורות שם ב יז . ואת הארנבת מגילה ט . ואת השפן בכורות ו . ואת החזיר שם .

אונקלוס

וְיַחְמוּרָא וְיַעֲלָא וְרֵימָא
וְתוֹרְבָּלָא וְדִיצָא׃
ו וְכָל בְּעִירָא דִסְדִיקָא
פַּרְסָתָא וּמְטַלְפָא
טִלְפִין תַּרְתֵּין פַּרְסָתָא
מַסְּקָא פִשְׁרָא בִּבְעִירָא
יָתַהּ תֵּיכְלוּן׃ ז בְּרַם
יָת דֵּין לָא תֵיכְלוּן
מִמַּסְּקֵי פִשְׁרָא
וּמִמַּסְדְּקֵי פַרְסָתָא
מְטַלְפֵי טִלְפַיָּא יָת
גַּמְלָא וְיָת אַרְנְבָא וְיָת
טַפְזָא אֲרֵי מַסְּקֵי
פִשְׁרָא אִנּוּן וּפַרְסָתְהוֹן
לָא סְדִיקָא מְסָאֲבִין
אִנּוּן לְכוֹן׃ ח וְיָת
חֲזִירָא אֲרֵי סְדִיק
פַּרְסָתָא הוּא וְלָא פָשַׁר

מסאב

בעל הטורים

יזא דכרכזא מין היה הוא : (ז) טמאים הם לכם . וסמיך ליה : (ח) ואת החזיר לומר שאסור לגדל חזירים . וסמך

רש״י

בכל מקום פולם את המועט : ואקו . מתורגם
יעלא (איוב לט) יעלי סלע הוא הסטנבו ק (סטיינבאק):
תאו . תורבלא תור היער בלשון ארמי :
) מפרסת . סדוקה כתרגומו : פרסה . א פלאנט״ה
וססזאהלע) : ושסעת . חלוקה בשני לפרנים שיש
דוקה ואינה חלוקה בלפרנים והיא טמאה : בבהמה.
חולין סט) משמע מה שבמעא בבהמה אכול ב מכאן אמרו שהשליל ניתר בשחיטת אמו : (ז) השסועה .
נדה כד) בריה היא שיש לה שני גבין ושני שדראות אמרו רבותינו למה כתבו בבהמות מפני השסועה

שפתי חכמים

מסורסים דהא תעבתי לך שאסור לכהן ויל מדאיצטריך
קרא גבי סירוס למיסר לגבוה לא תקרב הא להדיוט שרי :
א לא שמפרכת מגזרת פרסה שאלו היה מפרסת מגזרת
פרסה היה הגמל שכתוב בו ופרס אינני מפרים שאין לו
פרסה בידרוך על הארץ וזה אינו לכך פירש מפרסת לשון
סדק כלומר שהפרסה סדוקה : ב ופי׳ מדכתיב בריפא

פירוש ע״ט

ישן ותאו וזמר אונ דם שטיין באק אונ דיא
זעל אונ דיא בערג ציג אונ די געמן :
וכל בהמה מפרסת פרסה אונ אלע בהמות
ם איז צו שפאלטן די קלא ושסעת שסע שתי
סות אונ וואס האבן די שפאלטונג אין די
ויי קלען מעלת גרה בבהמה וום ווידר קייעט
נטר די בהמות אתה תאכלו דאס זאלט איר
ן : (ז) אך את זה לא תאכלו בייערט די דאזיגע
לט איר ניט עסן ממעלי הגרה פון די וואס
דר קייען וממפריסי הפרסה השסועה אונ דיא
וואס האבן דיא גשפאלטינע קלען את הגמל
דם קעמל ואת הארנבת אונ דם האז ואת השפן
אונ דם קיניגל כי מעלה גרה המה דען זיי ווידר
קייען ופרסה לא הפריסו אבר די קלען שפאלטן
זייא ניט טמאים הם לכם זיי זענן אוםריין צו
אייך : (ח) ואת החזיר אונ דאס חזיר כי מפריס
פרסה הוא דען ער שפאלטיט די קלאען ולא
גרה אבר ער ווידר קייעט ניט טמא הוא לכם
ער איז אום ריין צוא אייך מבשרם לא תאכלו
פון זייער פלייש זאלט איר ניט עסן ובנבלתם

לא

לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא־תָשִׂימוּ קָרְחָה
בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת׃ ב כִּי עַם קָדוֹשׁ
אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְךָ בָּחַר
יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל
הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ס
ג לֹא תֹאכַל כָּל־תּוֹעֵבָה׃ ד זֹאת
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ שׁוֹר שֵׂה
כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים׃ ה אַיָּל וּצְבִי
ויחמור

תְּשַׂוּוֹן מְרָט ...
עֵינֵיכוֹן עַל מִית
ב אֲרֵי עַם קַדִּישׁ ...
קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ ו...
אִתְרְעֵי יְיָ לְמֶהֱוֵי ...
לְעַם חֲבִיב מִ...
עַמְמַיָּא דִּי עַל אַ...
אַרְעָא׃ ג לָא תֵיכ...
כָּל דִּמְרָחָק׃ ד ...
בְּעִירָא דְּתֵיכְלוּן תּוֹ...
אִמְּרִין דִּרְחֵלִין וְגַ...
דְּעִזִּין׃ ה אַיְלָא וְטַבְ...
ויחמורא

ת"א לא תתגודדו מקרים פ"ד פ"ה יבמות יג יד מכות כ. ולא תשימו קרחה מכות שם מנחות לו. כי עם קדוש קידושין לה. לא תאכל פ"ו פו חולין קיד. ואת הבהמה עזים גז חולין סא. איל וצבי צבאים לד חולין ...

פירוש רשב"ם

(א) ולא תתגודדו. כדכתיב ויתגודדו כמשפטם בחרבות ובחומחים: (ב) מכל העמים אשר על פני האדמה. ופי' לא תאכל כל תועבה לומר לך שלא יתערבו עם העמי"ם אותם שנמשלו לבהמות. בבהמות החיה ז' וג' בחיות כנגד עם הדברות: (ג) עזים. וסמיך ליה איל כמו לשה דאיתא בחולין

בעל הטורים

בפסוק הזה יש שנים עשר תיבות כנגד י"ב שבטים שנק' בנים לה': (ב) מכל העמים אשר על פני האדמה. ...
... פיזה

שפתי חכמים

ר פי' ... הוא והתגודדו משום דאוסרה לא תגול אלא על הפועל שבידו לפעול הדבר ולא על הפעול כלומר שנעשה בו המעשה ומפני שמלת לא תתגודדו מורה על הרוב על הפעול מ"ס פי' לא תתנו גדידה בבשרכם. ונקט גדידה ושרט לבודיע שגדידה מענין שרט וזה שמות נרדפים. וכבר פירשתי בפ' אמור עיין שם כי שם הכל מפורש: ש פי' קדושתך אינה משלך אלא מאבותך דאם לא כן למה הוצרך לומר אחריו ובך בחר ה' שפי' ועוד שנאמר בך הרי כאן שתים ושלא קדושת עצמך מחוייב שיבחר בך ה': ת וא"ת היאך אנו אוכלים תרנגולים ובהמות

רש"י

ישוב ה' מחרון אפו. שכל זמן שע"א בעו... חרון אף בעולם: (א) לא תתגודדו. לא תת... גדידה ר ושרט בבשרכם על מת כדרך שהאמורי... עושין לפי שאתם בניו של מקום ואתם ראויין להי... נאים ולא גדודים ומקורחים: בין עיניכם. ל... הפדחת ובמקום אחר הוא אומר (ויקרא כא) ... יקרחו קרחה בראשם לעשות כל הראש כבין העיני... (ב) כי עם קדוש אתה. קדושת עצמך מאבות... ש ועוד ובך בחר ה': (ג) כל תועבה. (חולין קי... כל שתעבתי לך ת כגון נרצע אוזן בכור כדי לשוח... במדינה הרי דבר שתעבתי לך כל מום לא יהיה בו. ובא ולמד כאן שלא ישחט ויאכל על אותו המום ... בשל בשר בחלב הרי דבר שתעבתי לך והזהיר כאן על אכילתו: (ד) זאת הבהמה וגו': (ה) א... וצבי ויחמור. למדנו שהחיה בכלל בהמה (חולין סג) ולמדנו שהבהמה והחיה שמאה מרובה מן הטהו...

פירוש עט

זענט קינדר צו אייער גאט לא תתגודדו איר
זאלט ניט קראצן ולא תשימו קרחה בין עיניכם אונ
איר זאלט ניט מאן קיין רייסונג צווישן
אייערע אויגן למת פון וועגן איין מת דער
חזקוני שרייבט איר ישראל ווען אייערי
עלטרן אפילו שטארבן זענט איר דאך ניט
קיין רעכטע יתומים מחמת איר זענט דאך
גאטס קינדר: (ב) כי עם קדוש אתה ליי אלהיך
ווארום דוא בישט אהייליג פאלק צוא דיין
גאט פון דיינע עלטרן ובך בחר יי אונ אין

פירוש עט

דיר האט גאט אום דער ווילט להיות לו ל...
סגולה צו זיין צו אים איין גליבט פאלק ...
העמים אשר על פני האדמה פון אלע בנענים ...
זענן אוף דר גאנצער ערד: (ג) לא תאכל ...
תועבה דו טארסט ניט עסן קיין אום ווערדי...
זאך: (ד) זאת הבהמה אשר תאכלו דאס דאזי...
זענן די בהמות וואס איהר זאלט עסן ...
דם אקס שה כשבים ושה עזים דאס יונגע לא...
אונ דאס יונגע בעקיל: (ה) איל וצבי ויחמור ...
איגר אונ דם הירש אונ דם יחמור ...

ודישן

יָת קִרְתָּא וְיָת כָּל
עֲדָאָהּ גְּמִיר קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ וּתְהֵי תֵּל חָרִיב
לְעָלַם לָא תִתְבְּנֵי עוֹד:
יח וְלָא יִדְבַּק בִּידָךְ
מִדַּעַם מִן חֶרְמָא
בְּדִיל דִּיתוּב יְיָ מִתְּקוֹף
רֻגְזֵהּ וְיִתֵּן לָךְ רַחֲמִין
וִירַחֵם עֲלָךְ וְיַסְגִּנָּךְ
כְּמָא דִּי קַיֵּים
לַאֲבָהָתָךְ: יט אֲרֵי
תְקַבֵּל לְמֵימְרָא דַּיְיָ
אֱלָהָךְ לְמִטַּר יָת כָּל
פִּקּוֹדוֹהִי דִּי אֲנָא
מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵין
לְמֶעְבַּד דְּכָשַׁר קֳדָם
יְיָ אֱלָהָךְ: א בְּנִין
אַתּוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן
לָא תִתְחַמְּמוּן וְלָא
תשוון

וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא
תִבָּנֶה עוֹד: יח וְלֹא־יִדְבַּק בְּיָדְךָ
מְאוּמָה מִן־הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב
יְהוָה מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן־לְךָ רַחֲמִים
וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לַאֲבֹתֶיךָ: יט כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת
הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס רביעי
יד א בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
לא

ת"א כליל לה' אלהיך שם קיא קיב. והיתה תל עולם שם קיא. ולא ידבק בידך שבת ג פסחים מח סנהדרין קיא מכות כב ע"ז יב מב מג מד מה. ונתן לך רחמים שבת קנא ב"ק לב יבמות עט. בנים אתם לה' אלהיכם קידושין לה לו בתרא י אבות פ"ג משנה יד ס.

בעל הטורים

בתרגום ומתקול היטב: (יח) ורחמך והרבך. שלא תדאג לומר הרבתי עיר וושביה לכך מבטיחך לומר שלא תדאג ויפרך ירבך: לעשות הישר בעיני ה'. וסמיך ליה בנים אתם וכזמן שעושין רלונו של מקום קרויין בנים: ונתן לך רחמים ורחמך. וסמיך ליה בנים אתם לומר לך שכל מי שיש בו רחמים ומרחם על הבריות הקב"ה מרחם עליו כאב על הבן. סמך מת לעיר הנדחת לומר לך שעכו"ם חשובה כמת וגם שהיו מתגודדים לפני עכו"ם כמו על מת: (א) בנים אתם.

רש"י

המיתה במיתה הכתובה בהם המיתם בלחרת: (יז) לה' אלהיך. לשמו ובשבילו: (יח) למען

פירוש ע"ט

גאר איר זאק רוב כָּלִיל לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ גאר אונ
גאנצן פון גאט דיין גאטס נאמן וועגן וְהָיְתָה
תֵּל עוֹלָם אונ זיא זאל זיין איין הויפן אויף
אייביג לֹא תִבָּנֶה עוֹד זיא זאל שון מער ניט
ווערן גבויעט: (יח) וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן
הַחֵרֶם אונ עס זאל ניט ווערן באהעפט אין
דיין האנט עפיס פון דעם וויסט כלומר דו
זאלסט דר פון קיין שום זאך ניט נעמן
לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ דרום גאט זאל אום
קערן פון זיין גרים צארן וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים אונ

ער וועט דיר געבן דר בארימקייט וְרִחַמְךָ
אונ ער וועט דר בארימן דיך וְהִרְבֶּךָ אונ
ער וועט מערן דיך כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ אזו
ווי גאט האט געשווארן צו דיינע עלטרן:
(יט) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ אז דוא וועסט צוא
הערן אין דיין גאטס קול לִשְׁמוֹר אֶת כָּל מִצְוֹתָיו
צו היטן גאר זיינע מצות אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם
וואס איך גביט דיר היינט לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְיָ
אֱלֹהֶיךָ צו טאן דאס רעכט פארטיגקייט אין
דיין גאטס אויגן: (א) בָּנִים אַתֶּם לַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם איר

יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה
אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם׃
טו וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב
וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֶשְׂתָה
הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבֶּךָ׃ טז הַכֵּה
תַכֶּה אֶת־יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִוא לְפִי־
חָרֶב הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־
בָּהּ וְאֶת־בְּהֶמְתָּהּ לְפִי־חָרֶב׃
יז וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל־תּוֹךְ
רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת־הָעִיר

ואת

יָתְבֵי קַרְתְּהוֹן לְמֵימַ
נְהָךְ וְנִפְלַח לְטַעֲוַ
עַמְמַיָּא דִּילָא יְדַעְתּוּן
טו וְתִתְבַּע וְתִבְדּוֹ
וְתִשְׁאַל יָאוּת וְהָא
קֻשְׁטָא כֵּוַן פִּתְגָּמָא
אִתְעֲבִידָא תּוֹעֶבְתָּ
הָדָא בֵּינָךְ׃ טז מִמְחָא
תִמְחֵי יָת יָתְבֵי קַרְתָּ
הַהִיא לְפִתְגַּם דְּחָרֶ
גַּמַּר יָתַהּ וְיָת כָּל דְּ
בַהּ וְיָת בְּעִירַ
לְפִתְגַּם דְּחָרֶב׃ יז וְיָ
כָּל עֲדָאָהּ תִּכְנוֹשׁ לְגוֹ
פְּתָיַהּ וְתוֹקִיד בְּנוּרָא

ית

ת"א ודרשת סנהדרין מ. והנה שם. הכה תכה מציעא לא סנהדרין קיא. לפי חרב סנהדרין נב. החרם אותה שם קיא קיב.
ואת בהמתה שם קיא תמורה ה. ואת כל שללה תקבוץ סנהדרין, מא. קיא קיב תמורה ח. ושרפת באש את העיר סנהדרין קיא קיב.

בעל הטורים

של מי שיוצא ליהרג: (טו) ודרשת וחקרת היטב. לפי שנאמר כי תשמע באחת עריך בשמיעה בעלמא לכך מזהיר אות

שפתי חכמים

שיתגר ויאמר או אמור להם דברי כבושים. אבל לא אמר
כאמור פה שוא דבוק עם ילהו אנשים שאחריו: צ דאל"כ
אנשים ל"ל הא כתיב בני בליעל ולכך הפך רש"י לפרש בליעל
קודם לאנשים: ק וכאלו כתובים במקום א' ודרשת וחקרת

רשי

צ ולא נשים: ישבי עירם. ולא יושבי עיר אחר
מכאן אמרו אין נעשית עיר הנדחת עד שידיחוה
אנשים ועד שיהיו מדיחיה מתוכה: (טו) ודרשת
וחקרת ושאלת היטב. (שם מ) מכאן למדו שבע

הקירות מרבוי המקרא כאן יש ג׳ דרישה וחקירה והיטב ובה"ת אינו מן המנין וממנו למדו בדיקות
ובמקום אחר הוא אומר (דברים יט) ודרשו השופטי׳ היטב ועוד במקום אחר הוא אומר (שם יז) ודרש
היטב ולמדו היטב היטב לג"ש ליתן ק האמור של זה בזה: הכה תכה. (ב"מ לא) אם אינך יכו

פירוש ע"ט

פאר שטומן דיא זיצער פון זייער שטאט
בלומר זייא האבן אן גרעט לאמר צוא זאגן
נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם לאמיר גיין
אונ לאמר דינגן פרעמדע עבודת כוכבים
וואס דו ווייסט זייא ניט : (טו) ודרשת אונ
דו זאלסט פארשטן וחקרת אונ דוא זאלסט
נאך זוכן ושאלת היטב אונ דוא זאלסט גוט
נאך פרעגן והנה אמת נכון הדבר אונ עס איז
אמת רעכט פארטיג דיא זאך נעשתה התועבה
הזאת בקרבך זיא איז ווארן געטאן דיא אום
ווערדיגע זאך צווישן דיר : (טז) הכה שלאגן
תכה דו זאלסט שלאגן את יושבי העיר ההוא לפי

פירוש ע"ט

חרב די זיצער פון דער שטאט צו שארפ
שווערד . רש"י שרייבט ווייל דא שטיי
טאפיל (הכה תכה) איז גדרונגן אוב מען קע
ניט הרגנן מיט דר מיתה ווי דער דין א
זאל מען זיי טייטן מיט איין אנדרע מית
החרם אתה ואת כל אשר בה דו זאלסט פר וויס
זי מיט אלץ וואס איז אין איר ואת בהמת
אונ אירע בהמות לפי חרב צוא שארפ
שווערד : (יז) ואת כל שללה אונ גאר איר זאק רו
תקבוץ אל תוך רחובה זאלסט דו איין זאמלן א
איר גאס אריין ושרפת באש את העיר ואת כל של
אונ דו זאלסט פר ברעש די שטאט מי

וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה׃ יא וּסְקַלְתּוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת כִּי בִקֵּשׁ לְהַדִּיחֲךָ מֵעַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ יב וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּן וְלֹא־יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ׃ ס יג כִּי־תִשְׁמַע בְּאַחַת עָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לָשֶׁבֶת שָׁם לֵאמֹר׃ יד יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ וַיַּדִּיחוּ אֶת־
ישבי

לְמִקְטְלֵהּ וִידָא דְכָל עַמָּא בְּבַתְרֵיתָא׃ יא וְתִרְגְּמִנֵּהּ בְּאַבְנַיָּא וִימוּת אֲרֵי בְעָא לְאַטְעָיוּתָךְ מִדַּחַלְתָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ דְּאַפְּקָךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא׃ יב וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּן וְיִדְחֲלוּן וְלָא יוֹסְפוּן לְמֶעְבַּד כְּפִתְגָמָא בִישָׁא הָדֵין בֵּינָךְ׃ יג אֲרֵי תִשְׁמַע בְּחֲדָא מִקִּרְוָיךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לְמִתַּב תַּמָּן לְמֵימָר׃ יד נְפָקוּ גֻּבְרִין בְּנֵי רִשְׁעָא מִבֵּינָךְ וְאַטְעִיוּ יָת
יתבי

ת״א וכל ישראל שם סג. באחת סנהדרין יז. עריך קמא מב סנהדרין יז. יצאו אנשים ברכות לא כתובות שם בתרא י סנהדרין פג קיא. מקרבך סנהדרין יז. וידיחו שם קיב.

בעל הטורים

ולא תכסה עוד על סרוגים וזהו שדרשו במסית שאם ילא מב״ד חייב אין מחזירין אותו לזכות וזהו לא תכסה עוד על סרוגים פי׳

רשי

בו בראשונה. מלוה ביד הניסת להמיתו לא מת בידו ימות ביד אחרים שנאמר ויד כל העם וגו׳: (יג) לשבת שם. (ספרי) פרט לירושלים ע שלא נתנה לדירה: כי תשמע לאמר. אומרים כן ש יצאו וגו׳: (יד) בני בליעל. (שם) בלי עול שפרקו עולו של מקום: אנשים. (סנהדרין סה)

שפתי חכמים

להמיתו אלא וכו׳: ע פירוש לאדם אחד אלא לכל ישראל מי שרולה לדור בתוכה הרשות בידו כי ירושלים לא נתחלקה לשבטים: פ כלו׳ אין פירושו כמו לאמר בכל מקום שפירושו

פירוש ע״ט

אים יָדְךָ דַיין הַאנְט תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ זָאל זַיין צוּם עֶרְשְׁטֶן צוּ הַרְגֶנֶן אִים אוּנ עֶס אִיז אַמִצְוָה אַז דֶר וָואס אִיז גְוָוארֶן אָן גֶרֶעט זָאל אִים טֵייטֶן וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרוֹנָה אוּנ דִיא הַאנְט פוּן גָאר דֶעם פָאלְק זָאל זַיין צוּם אוּנְטֶרְשְׁטֶן אַז עֶר וֶועט אִים נִיט הַארְגֶנֶן זָאלֶן אִים אַנְדֶרִי הַרְגֶנֶן׃ (יא) וּסְקַלְתּוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת אוּנ דוּ זָאלְסְט אִים פַר שְׁטֵיינֶען מִיט שְׁטֵיינֶער אוּנ עֶר זָאל וֶוערֶן גְטֵייט כִּי בִקֵּשׁ לְהַדִּיחֲךָ מֵעַל יְיָ אֱלֹהֶיךָ וָוארוּם עֶר הָאט גְוָואלְט פַר שְׁטוֹסֶן דִיךְ פוּן גָאט דַיין גָאט הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים וָואס עֶר הָאט דִיךְ אוֹס גְצוֹגֶן פוּן מִצְרַיִם וָואס דוּ בִּיסְט דָארְט גְוֶועֶן אַקְנֶעכְט׃

(יב) וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּן אוּנ גָאר דִי יִשְׂרָאֵל זָאלֶן הֶערֶן אוּנ זָאלֶן זִיךְ פָארְכְטֶן וְלֹא יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ אוּנ זַייא זָאלֶן נִיט מֶערֶן צוּ טָאן אַזֶעלְכִי שְׁלֶעכְטִי זַאכֶן צְוִוישֶׁן דִיר׃ (יג) כִּי תִשְׁמַע אַז דוּ וֶועסְט הֶערֶן בְּאַחַת עָרֶיךָ אִין אֵיינֶע פוּן דַיינֶע שְׁטֶעט אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ וָואס גָאט דַיין גָאט וֶועט דִיר גֶעבֶּן לָשֶׁבֶת שָׁם דָארְט צוּ זִיצֶן לֵאמֹר צוּ זָאגֶן׃ (יד) יָצְאוּ אֲנָשִׁים זַייא זֶענֶען אַרוֹיס גְגַאנְגֶן מַאנֶן בְּנֵי בְלִיַּעַל שַׁאלְק הַאפְטִיגֶע מַאנֶן דָאס מֵיינְט מֶען אַזֶעלְכִי מַאנֶן וָואס זַייא הָאבֶּן פוּן זִיךְ אָפּ גְוָואן דֶעם עוֹל פוּן גָאט ב״ה מִקִּרְבֶּךָ פוּן צְוִוישֶׁן דִיר וַיַּדִּיחוּ אֶת יוֹשְׁבֵי עִירָם אוּנ זֵיי הָאבֶּן

אליך או הרחקים ממך מקצה
הארץ ועד־קצה הארץ: ט לא־
תאבה לו ולא תשמע אליו ולא־
תחוס עינך עליו ולא־תחמל ולא־
תכסה עליו: י כי הרג תהרגנו
ידך תהיה־בו בראשונה להמיתו
ויד

בסהרגיכון דקריב
לך או דרחיקין מנ
מסיפי ארעא ועד סיפ
ארעא: ט לא תיב
לה ולא תקבל מנ
ולא תחוס עינך עלוה
ולא תרחם ולא תכס
עלוהי: י ארי מקט
תקטלנה ידך תה
בה בקדמית
למקטלה

ת"א לא תאבה שם ב. לא תחמול שם כט לג לו כה מכות יב. כי הרג סנהדרין לג לה.

פירוש רשב"ם

גלעד: (י) כי הרג תהרגנו. אלא הרוג תהרגנו:

בעל הטורים

ואבותיך. כתיב במסית לפי שרעך כנפשך דהיינו אביו שהי
לומר לא תלמד לעשות מאבותיך שהוא אבי אביך אלא תלמ

מאביך: (ט) ולא תחוס עינך עליו. (עם האותיות והתיבות) גימ' אין טוענין למסית: ולא תכסה. ב' ולא תכסה ע

שפתי חכמים

מקום: ל דאל"כ לא היה לו לכתוב אלא הרחוקים ממך עד קצה הארץ: מ דאי אפשר כמשמעו שלא תרצה לדבריו שלא לקבל דברי המסית אותך דא"כ מאי לא תחוס עינך עליו וגו' כי הרוג תהרגנו וכו' הוא עומד להרוג וקא מזכיר שלא להתרצות לדבריו ולא לקבל דבריו לעבוד אלהים אחרים: נ ות"א משבק תשבק מה דבלבך עלוהי היינו השנאה דבלבך והמחול לו והא דפי' רש"י לעיל עזור לו וכאן פי' שהוא לשון מחילה. י"ל דלעיל פי' לפי פשוטו וכן פי' מהרא"י: ס ואע"ג דדברה תורה כל' בני אדם כתב הרא"ם ה"מ היכא דליכא למדרש ליה אבל היכא דאיכא למדרש דרשינן. ונראה לי דקשה ליה לרש"י דהרוג תהרגנו יתירה היא דהא כתיב אחר זה ידך תהיה בו בראשונה

רש"י

שיכן של רחוקים כשם שאין ממש בקרובים כך א
ממש ברחוקים: מקצה הארץ. זו המ
ולבנה ל וצבא השמים שהן מהלכין מסוף העול
ועד סופו: (ט) לא תאבה לו. לא תה
תאהב לו מ לא תאהבנו לפי שנאמר (שמות כג) ואהב
לרעך כמוך את זה לא תאהב: ולא תשמע אליו
בהתחננו על נפשו למחול לו לפי שנאמר (ויקרא
עזוב תעזוב עמו נ לזה לא תעזוב: ולא תחו
עינך עליו. לפי שנאמר (ויקרא ה) לא תעמ
על דם רעך על זה לא תחוס: ולא תחמל. ל
תהפוך בזכותו: ולא תכסה עליו. אם אתה יוד
לו חובה אינך רשאי לשתוק: (י) כי הרג תהרגנו
(אם יצא מב"ד זכאי החזירהו לחובה) יצא מב"ד חייב אל ם תחזירהו לזכות (ספרי): ידך תהי

פירוש עם

בנעניים וואס זענן ארום איך הקרובים אליך
וום זענן נאהינט צו דיר או הרחוקים ממך אדער
וום זענן ווייט פון דיר. רש"י שרייבט דרום
שטייט קרובים ורחוקים דו זאלסט פר שטיין
אזו וויא אין די נאהינטע איז ניט קיין ממש
אזו אין דיא ווייטע איז אוך קיין ממש ניט
מקצה הארץ ועד קצה הארץ פון איין עק וועלט
דאס מיינט מען די זון און דיא לבנה און
די שטערן וום גייען פון איין עק וועלט ביז
צום אנדרן עק וועלט: (ט) לא תאבה לו דו
זאלסט ניט גלויבן און גיט ליב האבן אים
חאטשע דיא תורה האט אן גזאגט (ואהבת לרעך
כמוך) דו זאלסט ליב האבן דיין חבר אזו וויא
דיך אליין אבער דם זאלסטו ניט ליב האב
ולא תשמע אליו און דו זאלסט צו אים ניט
הערן אז ער וועט דיך בעטן אוף זיין לי
דו זאלסט אים מוחל זיין ולא תחוס עינך על
און דו זאלסט אוף אים ניט דר בארימן
און ולא תחמול און דו זאלסט אוף אים ני
מלמד זכות זיין ולא תכסה עליו און דו זאלס
אוף אים ניט פר דעקן אז דו ווייסט א
אים בייז טארסטו ניט שווייגן: (י) כי נייערט
הרוג הרגנן תהרגנו דו זאלסט הארגנן אים
רש"י שרייבט דאס מיינט מען אז ער וועט
ארום גיין פון דם ב"ד זכאי מעגנסו אי
אום קערן צום ב"ד מלמד חוב זיין או

אים

וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס ז כִּי
יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶן־אִמֶּךָ אוֹ־בִנְךָ אוֹ־
בִתְּךָ אוֹ ׀ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ
אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה
וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא
יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ׃ ח מֵאֱלֹהֵי
הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם הַקְּרֹבִים
אֵלֶיךָ

יי אֱלָהָךְ לְמֵהַךְ בַּהּ
וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ
מִבֵּינָךְ׃ ז אֲרֵי יְמַלְכִנָּךְ
אָחוּךְ בַּר אִמָּךְ אוֹ
בְרָךְ אוֹ בְרַתָּךְ אוֹ
אִתַּת קְיָמָךְ אוֹ חַבְרָךְ
דִּי כְנַפְשָׁךְ בְּסִתְרָא
לְמֵימַר נְהָךְ וְנִפְלַח
לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי לָא
יְדַעְתְּ אַתְּ וַאֲבָהָתָךְ׃
ח מִטַּעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי
בסחרניכון

ת"א ובערת חולין קח. כי יסיתך קידושין ח סנהדרין נה כח ע"ח לו חולין ד. מאלהי סנהדרין כח.

בעל הטורים

ובערת הרע מקרבך. וסמיך ליה כי יסיתך שאין טוענין
לנסים: (ז) כי יסיתך אחיך בן אמך וגו'. כי יסיתך כ"ת
בגימ' ביחוד רמז ליחוד מן התורה: כנפשך. ב' במס' אשר
כנפשך כנפשך שבטן היינו דליהא בחולין אין הסתה בדברים
הכא כתיב כי יסיתך הכא נמי באכילה ושתיה והיינו כנפשך
כמו כנפשך שבטן דהיינו אכילה: אשר לא ידעת אתה

פירוש רשב"ם

בעבודת כוכבים זו היא זכותן: (ז) יסיתך. כל עצה
שסופה פורענות קורא הסתה ותסיתני לבלע חנם. אשר
הסתה אותו איזבל אשתו. ויסתהו לעלות אל רמות

רש"י

אלא ה שהלך דיו: (ז) כי יסיתך. אין הסתה
אלא גרוי שנאמר (ש"א כו) כי אם ה' הסיתך בי
ט אמיכר"א בלע"ז (אנרייצען) שמשיאו לעשות כן:
אחיך. מאב: או בן אמך. י מאם (קידושין
ס): חיקך. השוכבת בחיקך ומחממת בה אפקייע"ת
בלעז (אנהענגענד) וכן (יחזקאל מג) ומחיק הארץ
מיסוד המקוע בארץ: אשר כנפשך. זה אביך
כ פירש לך הכתוב את החביבין לך ק"ו לאחרים:
בסתר. דבר הכתוב בהווה שאין דברי מסית אלא
בסתר וכן שלמה הוא אומר (משלי ז) בנשף בערב
יום באישון לילה ואפלה: אשר לא ידעת אתה
ואבתיך. דבר זה גנאי גדול הוא לך שאף האומות
אין מניחין מה שמסרו להם אבותיהם וזה אומר לך
עזוב מה שמסרו לך אבותיך: (ח) הקרבים
אליך או הרחקים. למה פרט קרובים ורחוקים
אלא כך אמר הכתוב מטיבן של קרובים אתה למד

שפתי חכמים

וכו': ח דא"כ הפודך מבית עבדים ל"ל הרי כתיב המוציא
אתכם מארץ מצרים וכיון שהוציאם ככר יצאו לחירות:
ט וא"ת מתחלה פי' אין הסתה אלא ל' גירוי וא"כ כתב
שהוא משיאו וכו' שלשון זה משמע שהוא לשון הטעאה
ככר תירץ הרא"ם בפ' בראשית בפס"ק הנחש השיאני וכתב
אע"פ שהשם לשון הסתה הוא מל' הטעאה מ"מ מה שפירש
רש"י כאן אין הסתה אלא לשון גירוי שמשיאו וכו' הוא
מפני שהגירוי עצמו הוא אינו בא אלא מדברי המטעים.
ופי' שמשיאו לעשות כן מטעהו לעשות כן: י ויחסר וי"ו
ובן אמך כי לא יתכן לומר רק אחיך מן האב ומן האם
דהא ככר מצאנו דנקרא אחיך אפילו מן האב כמו שנים
עשר אחים אנחנו וכמו כי ישבו אחים יחדו אלא ע"כ
או נקט קרא כי אחיו מן האב יותר חביב לו מאח מן
האם: כ ויחסר מלת או כי אין האב נקרא ריע כנוס

פירוש ע"ט

גאט דיין גאט האט דיר געבאטן צו גיין אין
איר וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ אונ דו זאלסט אוס
רומן דאס בייז פון צווישן דיר: (ז) כִּי יְסִיתְךָ
ווען ער וועט אן רייצן דיך אָחִיךָ דיין ברודר
פון איין פאטר בֶן אִמֶּךָ אדר דיין ברודר פון
איין מוטר אוֹ בִנְךָ אדר דיין זון אוֹ בִתְּךָ אדר
דיין טאכטר אוֹ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אדר דיין וויב אוֹ
רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ אדר דיין חבר וואס דו האסט
אים אזו ליב וויא דיין לייב דאס מיינט מען
דעם פאטר. רש"י שרייבט דא שטייט אום
גרעבנט דיא קרובים וואס איטליכר מענטש
האט ליב מכל שכן אנדרע בַּסֵּתֶר. אין פר
בארגנש. רש"י שרייבט דר פסוק שטעלט
אזו וויא דר סדר איז אז איינר וויל אן ריידן
צו איין עבירה רעט ער אים אן בַּסֵּתֶר לֵאמֹר
ער וועט צו דיר זאגן נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים
לאמר גיין אונ לאמר דינן פרעמדע עבודת
כוכבים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ וואס דו מיט
דיינע עלטרן האבן זיי ניט געקאנט: (ח) מֵאֱלֹהֵי
הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם פון די אפ געטר פון די

נַפְשְׁכֶם׃ ה אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ
וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאֶת־מִצְוֺתָיו תִּשְׁמֹרוּ
וּבְקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וּבוֹ
תִדְבָּקוּן׃ ו וְהַנָּבִיא הַהוּא אוֹ חֹלֵם
הַחֲלוֹם הַהוּא יוּמָת כִּי דִבֶּר־סָרָה
עַל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפֹּדְךָ מִבֵּית
עֲבָדִים לְהַדִּיחֲךָ מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ
ובערת

וּבְכָל נַפְשְׁכוֹן׃ ה בָּתַר פּוּלְחָנָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן תְּהָכוּן וְיָתֵהּ תִּדְחֲלוּן וְיָת פִּקּוֹדוֹהִי תִּטְּרוּן וּלְמֵימְרֵהּ תְּקַבְּלוּן וְקֳדָמוֹהִי תִּפְלְחוּן וּבְדַחַלְתֵהּ תִּתְקָרְבוּן׃ ו וּנְבִיָּא הַהוּא אוֹ חָלֵם חֶלְמָא הַהוּא יִתְקְטֵל אֲרֵי מַלִּיל סַטְיָא עַל יְיָ אֱלָהֲכוֹן דְּאַפֵּיק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּדְפָרְקָךְ מִבֵּית עַבְדוּתָא לְאַטְעָיוּתָךְ מִן אָרְחָא דִּי פַּקְּדָךְ

ת״א והנביא סנהדרין פ״ה. מן הדרך שם שם ז. ללכת שם שם.

פירוש רשב״ם

והכשף וגו׳ עד תמים תהיה עם ה׳ אלהיך ואם לא יאמינו אותם. ולא שאר אומות:

בעל הטורים

(ו) והפדך. פ״א כפולה שדיה אחר פדים:

שפתי חכמים

נפיגת שפס: ה פירוש משום דמלותיו תשמרו תורת משה כולה במשמע שכל המלות נכללין בה וא״כ מאי ובקולו תשמעו לרבות קול הנביאים: ו דעבודה זו מיירי בקרבנות שהוא במקדש דאי בעבודת מלות הרי כבר אמור: ז והא דלא פירש רש״י לעיל בפ׳ עקב דכתיב נמי ובו הדבק וי״ל משום דפשוטו של מקרא ובו תדבק פירושו הוא הדבק בדרכיו גמול חסדים וכו׳ אבל הכא משום דלא נטעה לומר ולפרש הקרא אחרי ה׳ תלכו וגו׳ ולאחר היסיו בך כל המדות הללו אז בו תדבקו לשות כל השגחתו עליכם לכך הוצרך לפ׳ הדבק בדרכיו,

רש״י

אות כי מנסה ה׳ אלהיכם אתכם: (ה) ואת מצותיו תשמרו. (ספרי) תורת משה: בקלו תשמעו. ה בקול הנביאים: ואתו תעבדו. ו במקדשו: ובו תדבקון. (סוטה יד) הדבק בדרכיו ז גמול חסדים קבור מתים בקר חולים כמו שעשה הקב״ה: (ו) סרה. דבר המוסר מן העולם שלא היה ולא נברא ולא צויתיו לדבר כן דיסטורנ״א בלעז (אבווענדונג): והפדך מבית עבדים. (ספרי) אפילו אין לו עליך

פירוש ע״ט

אייערי הערצר אונ מיט גאר אייערי לייבר: (ה) אַחֲרֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ נאך אייער גאט זאלט איר גיין וְאוֹתוֹ תִירָאוּ אונ פר אים זאלט איר זיך פארכטן וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ אונ זיינע מצות זאלט איר היטן וּבְקוֹלוֹ תִשְׁמָעוּ אונ זיין קול זאלט איר צו הערן וואס דיא נביאים וועלן אייך זאגן וְאוֹתוֹ תַעֲבוֹדוּ אונ אים זאלט איר דינן אין בית המקדש וּבוֹ תִדְבָּקוּן אונ אין אים זאלט איר זיך בהעפטן אין זיינע וועגן כלומר איר זאלט גומל חסד זיין אונ איר זאלט מבקר חולים זיין אזו וויא גאט האט געטאן: (ו) וְהַנָּבִיא הַהוּא אונ דער דאזיגר נביא אוֹ חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא אדר דר דאזיגר וואס האט זיך אים געחלומט יוּמָת ער זאל ווערן געטייט כִּי דִבֶּר סָרָה עַל יְיָ אֱלֹהֵיכֶם ווארום ער האט גרעט אפ קערונג אויף אייער גאט וואס גאט האט אים ניט גבאטן צו ריידן הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וואס האט אייך אויס גצויגן פון לאנד מצרים וְהַפּוֹדְךָ מִבֵּית עֲבָדִים אונ וואס האט דיך אויס גלייזט איר זאלט ניט זיין קיין קנעכט. רש״י שרייבט אפילו ער זאל דיר מער ניט טאן גאר וואס ער האט דיך אויס גלייזט איז אויך גנוג לְהַדִּיחֲךָ מִן הַדֶּרֶךְ צו פר שטוסן דיך פון דעם וועג אֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ וופ

ב כִּי־יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חֹלֵם
חֲלוֹם וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת׃
ג וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר
אֵלֶיךָ לֵאמֹר נֵלְכָה אַחֲרֵי אֱלֹהִים
אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתָּם וְנָעָבְדֵם׃
ד לֹא תִשְׁמַע אֶל־דִּבְרֵי הַנָּבִיא
הַהוּא אוֹ אֶל־חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא
כִּי מְנַסֶּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם
לָדַעַת הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־
נפשכם

מִנֵּהּ׃ ב אֲרֵי יְקוּם
בֵּינָךְ נְבִיָּא אוֹ חָלֵם
חֶלְמָא וְיִתֵּן לָךְ אָת אוֹ
מוֹפְתָא׃ ג וְיֵיתֵי אָתָא
וּמוֹפְתָא דִּי מַלֵּיל עִמָּךְ
לְמֵימָר נְהָךְ בָּתַר
טַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי לָא
יְדַעְתִּנּוּן וְנִפְלְחִנּוּן׃
ד לָא תְקַבֵּל לְפִתְגָּמֵי
נְבִיָּא הַהוּא אוֹ לְחָלֵם
חֶלְמָא הַהוּא אֲרֵי מְנַסֵּי
יְיָ אֱלָהֲכוֹן יָתְכוֹן לְמִדַּע
הַאִיתֵיכוֹן רָחֲמִין יָת יְיָ
אֱלָהֲכוֹן בְּכָל לִבְּכוֹן
ובכל

פירוש רשב״ם

(ג) ובא האות והמופת. שיודעים עתידות על ידי רוח טומאה ותרפים ואוב וידעונים: (ד) כי מנסה ה' וגו'. נתן כח בכשפים לדעת הנולדות לנסות ולזכות ישראל שתתרה בהם לא יהיה בך מעונן ומנחש

רש״י

אליך אות. בשמים כענין שנאמר בגדעון (שופטים ו) ועשית לי אות ואומר (שם) יהי נא חורב אל הגזה וגו': או מופת. בארץ: (ס"א ונתן אליך אות. בשמים דכתיב (בראשית א) והיו לאותות ולמועדים: או מופת. בארץ דכתיב אם טל יהיה על הגזה לבדה ועל כל הארץ חורב) אעפ"כ לא תשמע לו וא"ת מפני מה ד נותן לו הקב"ה ממשלה לעשות

שפתי חכמים

ד כי' דקשה לרש"י דהא כל כי הוא נתינת טעם אלמעלה וכאן מאי נתינה טעם הוא לפ"ש וא"ת וכו' וכוי' אפיר

פירוש ע״ט

כלומר ער זאל ניט מאכן ג' מינים אין לולב ג' פרשיות אין תפילין: (ב) כי יקום בקרבך נביא אז עס וועט אוף שטיין צווישן דיר איין נביא או חולם חלום אדר עס וועט זיך חלומן איין מענטשן איין חלום ונתן אליך אונ ער וועט דיר געבן אות איין צייכן או מופת אדר איין ווונדר: (ג) ובא עס וועט קומן האות דער צייכן והמופת אונ דער ווונדר אשר דבר אליך וואס ער האט צו דיר גרעט ער וועט דיר געבן איין צייכן אוף דעם הימל אדר אוף דער ערד אונ עס וועט זיין אזו וויא דער מענטש האט גזאגט לאמר צו זאגן דר נאך וועט ער זאגן נלכה לאמיר גיין אחרי אלהים

פירוש ע״ט

אחרים נאך פרעמדע עבודת כוכבים אשר לא ידעתם וואס דו ווייסט זייא ניט ונעבדם אונ מיר וועלן דינן זייא: (ד) לא תשמע אל דברי הנביא ההוא זאלסטו ניט הערן צו דיא רייד פון דעם דאזיגן נביא או אל חולם החלום ההוא אדר צו דיא רייד פון דעם וואס עס האט זיך אים גחלמת אז דו וועסט וועלן פרעגן פאר וואס האט הקב"ה געגעבן ממשלה עס זאל זיין אזו וויא דר נביא האט גרעט איז דער תירוץ כי מנסה יי' אלהיכם אתכם ווארום אייער גאט פרובט אייך לדעת צו וויסן הישכם אהבים אוב איר זענט ליב האבר את יי' אלהיכם אייער גאט בכל לבבכם ובכל נפשכם מיט גאר

וְאֶֽעֱשֶׂה־כֵּ֖ן גַּם־אָֽנִי׃ לא לֹא־תַעֲשֶׂ֣ה
כֵ֔ן לַיהוָ֖ה אֱלֹהֶ֑יךָ כִּי֩ כָל־תּוֹעֲבַ֨ת
יְהוָ֜ה אֲשֶׁ֣ר שָׂנֵ֗א עָשׂוּ֙ לֵאלֹ֣הֵיהֶ֔ם
כִּ֣י גַ֤ם אֶת־בְּנֵיהֶם֙ וְאֶת־בְּנֹ֣תֵיהֶ֔ם
יִשְׂרְפ֥וּ בָאֵ֖שׁ לֵאלֹהֵיהֶֽם׃ יג א אֵ֣ת
כָּל־הַדָּבָ֗ר אֲשֶׁ֤ר אָֽנֹכִי֙ מְצַוֶּ֣ה
אֶתְכֶ֔ם אֹת֥וֹ תִשְׁמְר֖וּ לַעֲשׂ֑וֹת לֹא־
תֹסֵ֣ף עָלָ֔יו וְלֹ֥א תִגְרַ֖ע מִמֶּֽנּוּ׃ פ

כי

אונקלוס

לא לָא תַעְבֵּד כֵּן קֳדָם
יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי כָּל
דִּמְרָחַק קֳדָם יְיָ דִּי
סָנֵי עֲבָדוּ לְטַעֲוָתְהוֹן
אֲרֵי אַף יָת בְּנֵיהוֹן וְיָת
בְּנָתֵיהוֹן מוֹקְדִין בְּנוּרָא
לְטַעֲוָתְהוֹן׃ א יָת כָּל
פִּתְגָּמָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד
יָתְכוֹן יָתֵהּ תִּטְּרוּן
לְמֶעְבַּד לָא תוֹסְפוּן
עֲלוֹהִי וְלָא תִמְנְעוּן

מנה

רש"י

כמו שכתוב (שמות כב) בלתי לה' לבדו דברים הנעשים לגבוה. בא ולמדך כאן שאם דרכה בכך עבודת אלילים לעבדה בדבר אחר כגון פוער לפעור א וזורק אבן למרקוליס זו היא עבודתו וחייב אבל זבוח וקטור ונסוך והשתחואה אפי' שלא כדרכה חייב: (לא) כי גם את בניהם. גם לרבות את אבותיהם ואמותיהם אמר ר' עקיבא אני ראיתי נכרי שכפתו לאביו לפני כלבו ב ואכלו: (א) את כל הדבר. קלה כחמורה: תשמרו לעשות. ליתן לא תעשה על עשה האמורים בפרשה שכל השמר לשון לא תעשה הוא אלא שאין לוקין על השמר של עשה: לא תסף עליו. (ספרי) חמשה טוטפות בתפילין ה' ג מינין בלולב ארבעה ברכות בברכת כהנים: (ב) ונתן

שפתי חכמים

ש"י אחר שתראם וכו': א פירוש שפוערין לפניו פי הטבעת ומוציאין רעי זו היא עבודתו: ב ר"ל הע"א. ואכלו. ר"ל שרפו באש ובזה יש ראיה לפירש"י: ג עיין לעיל פרשת ואתחנן ושם פירשתי והא דפי' ה' מינים שבלולב היינו אם אגדו באגודה אחת דאז הוא עובר דאם לא אגדו באגודה אחת אינו עובר ואפי' למ"ד לולב אין צריך אגד מ"מ שמעינן מינה דאם אגדן אית ביה משום בל תוסיף:

פירוש עט

הַשְׁמִדָם נאך דעם אז דו וועסט זעהן אז איך וועל פר טיליגן זייא פון צו פאר דיר קערסטו געבן דיין הארץ צו פר שטיין פר ווס זענן דיא כנענים פר טיליגט געווארן ווארום זייא האבן געטאן שלעכטע מעשים זאלסטו זעהן אז דו זאלסט אזו ניט טאן ווי זייערי מעשים עס זאל ניט קומן קיין אנדרע כנענים אונ זייא זאלן פר טיליגן דיך וּפֶן תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם אונ טאמר וועסטו פרשטן צו זייערי עבודת כוכבים לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם דו וועסט זאגן וויא די דאזיגע כנענים דינן זייערי עבודת כוכבים וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אָנִי אזו וועל איך אוך טאן: (לא) לֹא תַעֲשֶׂה כֵן לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ דו זאלסט אזו ניט טאן צו גאט דיין גאט כִּי כָל תּוֹעֲבַת יְיָ ווארום אלע זאכן וואס איז אום ווערדיג פר גאט אֲשֶׁר שָׂנֵא ווס ער האט פיינט עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם האבן זייא דם געטאן צו זייערי עבודת כוכבים כִּי גַם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ ווארום זייערי זין אונ זייערי טעכטער טוען זייא אוך פר ברענן אין פייער לֵאלֹהֵיהֶם צו זייערע עבודת כוכבים. רש"י שרייבט עס שטייט דרום (כִּי גַם אֶת בְּנֵיהֶם) צו ווייזן אז דיא זין האבן אוך פר ברענט זייער פאטר אונ מוטר אין פייער: (א) אֵת כָּל הַדָּבָר אלע דיא גרינגע זאכן גלייך מיט די הארבע זאכן אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וואס איך טוא אייך גביטן אותו אים תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת זאלט איר היטן צו טאן לֹא תֹסֵף עָלָיו דו זאלסט אוף אים ניט מערן דו טארסט ניט מאכן פינף פרשיות אין תפילין אדר פינף מינים בייא דעם לולב אדר פיר ברכות בייא ברכות כהנים וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ אונ דו טארסט ניט מינערן פון אים

כלומר

יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ עַד־עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ ס שלישי כט כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה לָרֶשֶׁת אוֹתָם מִפָּנֶיךָ וְיָרַשְׁתָּ אֹתָם וְיָשַׁבְתָּ בְּאַרְצָם׃ ל הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם

ואעשה

מְפַקֵּדָךְ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְלִבְנָךְ בָּתְרָךְ עַד עָלַם אֲרֵי תַעְבֵּד דְּתָקֵן וּדְכָשַׁר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ׃ כט אֲרֵי יְשֵׁיצֵי יְיָ אֱלָהָךְ יָת עַמְמַיָּא דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן לְתָרָכָא יָתְהוֹן מִקֳּדָמָךְ וְתֵירַת יָתְהוֹן וְתֵיתֵב בְּאַרְעֲהוֹן׃ ל אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תִּתָּקַל בָּתְרֵיהוֹן בָּתַר דְּיִשְׁתֵּיצוֹן מִקֳּדָמָךְ וְדִילְמָא תִתְבַּע לְטַעֲוָתְהוֹן לְמֵימַר אֶכְדֵּין פָּלְחִין עַמְמַיָּא הָאִלֵּין יָת טַעֲוָתְהוֹן וְאֶעְבֵּד כֵּן אַף אֲנָא׃

לא

ת"א איכה סנהדרין סג ס"ו כא זבחים קו.

בעל הטורים

חטא ולא עם הארץ חסיד: כי תעשה הטוב והישר בעיני ה'. וסמיך ליה. (כט) כי יכרית לומר שאין יוצאין למלחמה אלא צדיקים שעושים הטוב והישר: לרשת אותם. ולא למס

פירוש הרשב"ם

יפה לחוציאו: (כט) כי יכרית ה'. מפניך מוסב על כי יכרית: (ל) פן תנקש. כמו ינקש נושה. דא לדא נקשן. לא תטלטל לנוע ולנוד ולרכוב אחריהם:

רש"י

הטוב. בעיני השמים: והישר. בעיני אדם: (ל) פן תנקש. אונקלוס תרגם לשון מוקש ואני אומר שלא בא לדקדק כן שלא מצינו נו"ן בלא יוקש ואפי' ליסוד הנופל ממנו הכל בלשון טירוף וקשקוש מצינו נו"ן (דניאל ה) וארכבותיה דא לדא נקשן ואף זה אני אומר פן תנקש אחריהם פן תטרף אחריהם להיות כרוך אחר מעשיהם וכן (תהלים קט) ינקש נושה לכל אשר לו מקלל את הרשע להיות עליו נושים רבים ויהיו מחזרין ומתנקשין אחר ממונו: אחרי השמדם מפניך. אחר שתראה שאשמידם מפניך ת יש לך לתת לב מפני מה נשמדו אלו מפני מעשים מקולקלים שבידיהם ואף אתה לא תעשה כן שלא יבואו אחרים וישמידוך: איכה יעבדו. לפי שלא ענש על עבודת אלילים אלא על זבוח וקטור ונסוך והשתחואה

שפתי חכמים

ש פי' כתב הדברים האלה אשר אנכי מצוך וכולם במשמע: כגון דיני דבר מצוה שאינו אלא משום ועשית הישר והטוב: ת דקשה לרש"י דמפשוטו של קרא משמע דוקא שאחר השמדם אתה מוזהר שלא תנקש וקודם השמדם לא לפיכך

פירוש ע"ט

דרום יטב לך ולבניך אחריך עס זאל דיר גוט זיין אונ צו דיינע קינדר וואס וועלן זיין נאך דיר עד עולם ביז אייביג כי תעשה הטוב והישר בעיני יי אז דו וועסט טאן דאס וואס איז גוט אונ וואס עס וואל געפעלט אין גאטס אויגן אלהיך דיין גאט: (כט) כי יכרית יי אלהיך ווען גאט דיין גאט וועט פר שניידן את הגוים די כנעניים אשר אתה בא שמה לרשת אותם מפניך וואס דו קומסט אהין צו פר טרייבן זיי פון

פירוש ע"ט

פאר דיר וירשת אותם אונ דו וועסט זיא ירשנן וישבת בארצם אונ דו וועסט דיך בזעצן אין זייער לאנד: (ל) השמר לך היט צו דיר פן תנקש אחריהם טאמר וועסטו גישטרויכלט ווערן נאך זייא אדר דו וועסט קלאפן נאך זייא דאס הייסט דו וועסט נאך גיין נאך זייערע מעשים אחרי השמדם מפניך נאך דעם אז זייא וועלן פר טיליגט ווערן פון צו פר דיר. רש"י שרייבט אזו איז דר פשט אחרי

השמדם

אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה׃ כז וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ
הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְדַם־זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל־
מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל׃
כח שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ לְמַעַן
ייטב

לְאַתְרָא דִי יִתְרְעֵי יְיָ׃
כז וְתַעְבֵּד עֲלָוָתָךְ
בִּשְׂרָא וּדְמָא עַל
מַדְבְּחָא דַייָ אֱלָהָךְ
וְדַם נִכְסַת קוּדְשָׁךְ
יִתְשַׁד עַל מַדְבְּחָא דַייָ
אֱלָהָךְ וּבִשְׂרָא תֵּיכוּל׃
כח טַר וּתְקַבֵּל יָת כָּל
פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין דִי אֲנָא
מפקדך

ת"א ועשים נזיר שם זבחים כג פס פו קד חולין ל סמורה יז . ודם זבחיך פסחים עז סנהדרין ד זבחים לו לא נב קד . והבשר פסחים יג .

בעל הטורים

שנדריך הפא שאתה חייב באחריותן עד שתביאם כדאמרינן כיון דאמר עלי כמאן דטעין ליה אכתפיה דמי : (כז) והבשר תאכל . וסמיך ליה שמור ושמעת לומר ע"ס אסור לאכול בשר כדאיתא בפסחים : (שם) שמור ושמעת . אין בור ירא

שפתי חכמים

ליה נקרא דלא תאכלנו אזהרה לבשר בחלב ורש"י בעצמו הביא בפ"ק דכריתות וכמו שהקשה הרא"ם על גירסא זו מסהית דכריתות (דף ד) וכ"ל דרש"י פירש הכי אליבא דשאר תנאים ואמוראים דס' כל הבשר דילפי אזהרת אכילת בשר בחלב משאר מקראות עיין שם וחד תנא יליף לה מדכתיב ג' פעמים לא תבשל גדי בחלב אמו וחד מהם לאיסור אכילה אתא עיין ברש"י לעיל בפרשת משפטים ומה שפירש רש"י בגמרא דכריתות הוא אליבא דר' דדרים האי לא תאכלנו לאזהרת אכילת בשר בחלב : פ ר"ל ל"ל למכתב עוד פסוק זה והרי כבר כתיב רק קדשיך וגו' תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה' וכלל שם כל מיני קרבנות . ועוד קשה והרי בריתא דקרא כתיב ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה' ואח"כ כתיב והבשר תאכל וא"כ קשיא אהדדי . ומתרץ דפסוק זה הוא ספי' של קרא ראשון וס"פ אם עולות הן מן הבשר והדם על המזבח ואם זבחי שלמים הם כו' והא דנקט גבי עולה על גבי המזבח וגבי שלמים נקט על המזבח מפני שנתינת הבשר והדם דעולות הוא על גגו של מזבח לא על גוף המזבח ואילו דם השלמים הוא על גוף המזבח לא על גגו : צ כלומר אם הקדיש בהמה לקרבן הוא בח"ל חייב לטפל בהבאתה עד שיביאנה לבית הבחירה : ק שאם לא למד היאך יעשה : ר דאל"כ כל ל"ל לכתוב

רש"י

את הקדשים ולאכלן בשעריך בלא הקרבה אלא הביאם לבית הבחירה : (כז) ועשית עלתיך. אם עולות הן מן הבשר והדם על גבי המזבח פ ואם זבחי שלמים הם דם זבחיך ישפך על המזבח תחלה ואח"כ והבשר תאכל (ספרי) ועוד דרשו רבותינו רק קדשיך בא ללמד על הקדשים שבחוצה לארץ צ וללמד על התמורות ועל ולדות קדשים שיקריבו : (כח) שמר. זו משנה שאתה צריך לשמרה בבטנך שלא תשכח כענין שנאמר (משלי כב) כי נעים כי תשמרם בבטנך ואם שנית אפשר שתשמע ותקיים (ספרי) הא כל שאינו בכלל משנה ק אינו בכלל מעשה : את כל הדברים. (שם) שתהא חביבה עליך מצוה קלה ר כמצוה חמורה :

פירוש ע"ט

וואס דו ווערסט מנדר זיין פון גאטס וועגן תשא זאלסטו טראגן ובאת אל המקום אונ דו זאלסט קומן צו דעם ארט אשר יבחר יי וואס גאט וועט אום דער וויילן . רש"י שרייבט תאטשע דו מעגסט שעכטן א בהמה פון חולין אונ דו מעגסט עסן דאס פלייש אין דיינע שטעט אבער קדשים האב איך דיר ניט מתיר גיוועזן צו שעכטן אונ צו עסן אין דיינע שטעט נאר דו זאלסט ברענגן דיא קדשים אין בית המקדש אריין : (כז) ועשית עולותיך אונ דו זאלסט מאכן דיינע קרבן עולות כלומר אוב דיא קדשים זענן עולות זאלסטו מקריב זיין הבשר והדם דאס פלייש מיט דם בלוט על מזבח יי אלהיך אויף דעם מזבח פון דיין גאט אונ אוב די קדשים זענן שלמים איז אזו דער דין ודם זבחיך דאס בלוט פון דיין שעכטונג ישפך על מזבח יי אלהיך זאל פר גאסן ווערן אויף דעם מזבח פון גאט דיין גאט והבשר תאכל אונ דאס פלייש זאלסטו עסן : (כח) שמור היט ושמעת אונ דו זאלסט פר נעמן את כל הדברים האלה אלע די דאזיגי רייד אשר אנכי מצוך וואס איך גביט דיר למע

נַפְשָׁא וְלָא תֵיכוּל
נַפְשָׁא עִם בִּשְׂרָא׃
כד לָא תֵיכְלִנֵּהּ עַל
אַרְעָא תֵשְׁדְּנֵהּ כְּמַיָּא׃
כה לָא תֵיכְלִנֵּהּ בְּדִיל
דְּיֵיטַב לָךְ וְלִבְנָיךְ
בָּתְרָךְ אֲרֵי תַעְבֵּד
דְּכָשַׁר קֳדָם יְיָ׃
כו לְחוֹד מַעְשַׂר
קוּדְשָׁךְ דִּי יְהוֹן לָךְ
וְנִדְרָךְ תִּטּוֹל וְתֵיתֵי
לאתרא

הַנֶּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־
הַבָּשָׂר׃ כד לֹא תֹּאכְלֶנּוּ עַל־הָאָרֶץ
תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃ כה לֹא תֹּאכְלֶנּוּ
לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ
כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה׃
כו רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לְךָ
וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם
אשר

ת״א ולא תאכל פסחים כב חולין קב. לא תאכלנו חולין קטו. רק קדשיך מיר כה בכורות יד תמורה יז תשא ובאת נזיר כה תמורה יח.

בעל הטורים

שאינו חייב במתנות: (כג) עם הבשר. בגימט׳ בבשר מן החי: (כד) תשפכנו. בגימט׳ פטור מלכסותו: (כו) ונדריך.
ב׳ במסו׳ ונדריך תשא ובאת ונדריך תשלם היינו דתנן בנדרים אם מתו אינו נגנבו חייב באחריותן וזהו ונדריך תשלם שאתך

פירוש רשב״ם

לפי שהדם מובלע בכל האיברים צריך לתתחזק ולדקדק

רש״י

להתחזק במצות מ אם הדם שהוא קל להשמר ממנו שאין אדם מתאוה לו הוצרך לחזקך באזהרתו קל וחומר לשאר מצות: ולא תאכל הנפש עם הבשר. (חולין קב) אזהרה לאבר נ מן החי: (כד) לא תאכלנו אזהרה לדם ס התמצית: (כה) לא תאכלנו. אזהרה לדם ע האברים: למען ייטב לך וגו׳. (מכות כג) צא ולמד מכאן שכל מצות אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו זוכה לו ולבניו אחריו ק״ו לגזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם: (כו) רק קדשיך. אע״פ שאתה מותר לשחוט חולין לא התרתי לך לשחוט

שפתי חכמים

ואיל שמעון שהיטה כדאיתא בפרק שני דחולין (דף כח): מ פירוש לפי שיצר הרע של אדם מסיתו תמיד להעבירו על דעת קונו שלכך אפילו מצוה קלה צריכין חיזוק ק״ו לשאר מצות שאדם מתאוה להם מהרא״י: נ פי׳ לא תאכל ממנו בעוד שהנפש עם הבשר: ס ופירש דם התמצית הוא דם השותת בשעת שחיטה וג׳ גווני דמים יורדין בשעת שחיטה הראשון שחור והשני אדום ואח״כ הוא מתחיל לקלוח ואח״כ כשנתמעט הדם חוזר וזוחל ולבסוף נקרא דם התמצית ודם האיברים היינו שפי׳ ממקום למקום אפי׳ שהוא עדיין בלוע בתוך האבר ולא יצא לחוץ הוא אסור אכל אם לא פ רש אינו באזהרה דלא תאכלנו כך מפורש בגמ׳ פ״ק דחולין (דף טז): ע וקשה דהא בפ׳ כל הבשר (דף קטו) מוקמינן

פירוש ע״ט

אבר מן החי. רש״י שרייבט מה דאך דם בלוט איז דאך גרינג מען זאל זיך פון דם אפ היטן ווארום אמענטש גלוסט דער צו ניט האט דיא תורה אן גזאגט אז מע זאל זיך שטארקן איז שון אבל שכן אויף דיא איבריגע מצות בדארף מען זיך בוודאי שטארקן: (כד) לא תאכלנו דו זאלסט עס ניט עסן על הארץ תשפכנו כמים אויף דר ערד זאלסטו פר גיסן עס אזו ווי וואסר: (כה) לא תאכלנו דו זאלסט עס ניט עסן למען ייטב לך ולבניך אחריך דרום וועט דיר גוט זיין אונ צו דיינע קינדר וואס וועלן זיין נאך דיר כי תעשה הישר בעיני ה׳ אז דו וועסט טאן דאס וואס איז רעכט פארטיג אין גאטס אויגן. רש״י שרייבט דער פון קאן מען אפ לערנן דעם מתן שכר פון די מצות מה דאך בלוט וואס אמענטש מיאוסת זיך דאס צו עסן האט דיא תורה גזאגט דער וואס שייד זיך אפ דער פון איז ער זוכה עס זאל זיין גוט צו אים אונ צו זיינע קינדר איז שון אבל שכן דער וואס שייד זיך אפ פון גזילות אונ פון זנות וואס אמענטש גלוסט דער צו איז ער בוודאי זוכה אז עס זאל גוט זיין צו אים אונ צו זיינע קינדר וואס וועלן זיין נאך אים: (כו) רק קדשיך אשר יהיו לך נייערט דיא קדשים וואס וועט זיין צו דיר ונדריך אונ דיינע נדרים

וואס

שָׁם וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר
נָתַן יְהוָה לְךָ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ
וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ בְּכֹל אַוַּת נַפְשֶׁךָ׃
כב אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת־הַצְּבִי
וְאֶת־הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא
וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֶנּוּ׃ כג רַק חֲזַק
לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא
הַנָּפֶשׁ

תַּמָּן וְתִכּוֹס מִתּוֹרָךְ
וּמֵעָנָךְ דִּי יְהַב יְיָ לָךְ
כְּמָא דִּי פַקֵּדְתָּךְ
וְתֵיכוּל בְּקִרְוָיךְ בְּכָל
רְעוּת נַפְשָׁךְ׃ כב בְּרַם
כְּמָא דִי מִתְאֲכֵל בְּשַׂר
טַבְיָא וְאַיְלָא כֵּן
תֵּיכְלִנֵּהּ מְסָאֲבָא וְדַכְיָא
כַּחֲדָא יֵיכְלִנֵּהּ׃ כג לְחוֹד
תְּקֵף בְּדִיל דְּלָא לְמֵיכַל
דְּמָא אֲרֵי דְמָא הוּא
נַפְשָׁא

ת״א חפתם יומא פס חולין נח לג. עד פפ קב. אך כאשר חולין ית כת בכורות כו לג. רק חזק פסחים יח פב סנהדרין כט מכות כג חולין ב קב. כי סדם זבחים לס.

פירוש רשב״ם

ותהיה רחוק מן המשכן: (כג) רק חזק לבלתי אכל הדם.

בעל הטורים

הפסוק מתחיל ומסיים בכ״ף לומר אע״פ שמחט לריך לסכבים בו כף ידו ולבדוק הריאה: כאשר צויתך. בגימ׳ רוב אחד בגוף ורוב שנים בבהמה: כאשר. נוטריקון כמו של אחד כמולו: (כב) אך כאשר יאכל הצבי והאיל. אך מיעוטא הוא

שפתי חכמים

דדריש לסרחקת ידים כעובר לא שייך למימר אכל במדבר שאסר לסם וכו׳ דהא אוה נפשך סתמא קאמר בין לאחר בואם לארץ בין קודם בואם לארץ וזה דבר תימה לרש״י שמתחלה פי׳ כי ירחיב בסרחקת ידים ועושר ואיך חזר ופירש בסרחקת גבולם ועוד מאחר שפירש קרא דבכל אות נפשך אליבא דרבי ישמעאל דמפרש סרחקה בסרחקת גבולין איך אפשר עוד שיפרש קרא דכי ירחיב בסרחקת גבולין עכ״ל הרא״ם. ונ״ל דר״ה לא פליג אר״י בזה דפירש שקרא דבכל אות נפשך דלא בותר לסם בשר תאוה במדבר מדכתיב בפריש כי ירחק ממך וגו׳ וזבחת מבקרך ומצאנך ומפרש קרא דכי ירחק בסרחקת מקום ולא כר״י דדריש קרא בריחוק מקום אתה זובח ולא בקירוב מקום שאין שוחטין חולין בעזרה וקרא דכי ירחיב דרש שלא יאכל בשר אלא מתוך רחבת ידים ועושר וס״ל כר״י בחדא ופליג עליה בחדא עיין שם בגמ׳ פ״ק דחולין (דף טז ודף פד): ב אע״פ שהחולין ששם בשר שתאוה הם ממין הנקרבין והיה לנו לאוכלן בטהרה כמו המוקדשין דומיא דחלב חולין שאנו מוזהרין בחלבן מפני שהם ממין הנקרבין קמ״ל: ל פירוש כיון שאינן בני הקרבה אף חולין באינן נקרבין לגבי מזבח יהא חלבן נמי מותר ת״ל אך פירוש אכין ורקין מיעוטין הן וכל זה שפירש״י קרא דאך כאשר יאכל לטומאה וטהרה של חולין הוא ע״פ פשוטו אבל מדרש רז״ל בא ללמד על נמי

רש״י

יום כמו שכשיו שהמשכן הולך ממכס: וזבחת כאשר צויתך. למדנו שיש לווי בזביחה היאך ישחוט והן הלכות שחיטה שנאמרו למשה בסיני: (כב) אך כאשר יאכל את הצבי וגו׳. איך מוזהר לאכלן בטהרה ב אי מה צבי ואיל חלבן מותר ל אף חולין חלבן מותר ת״ל אך: (כג) רק חזק לבלתי אכל הדם. ממה שנאמר חזק אתה למד שהיו שטופים בדם לאכלו לפיכך הוצרך לומר חזק דברי רבי יהודה. רבי שמעון בן עזאי אומר לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך

פירוש ע״ט

זיין גאָטן דאָרטן דאַם הייסט ער זאָל מאַכן
רוהען זיין שְׁכִינָה דאָרטן וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ
שעכטן שעכטן פון דיינע רינדער און פון
דיינע שאָף אֲשֶׁר נָתַן יְיָ לְךָ וואָס גאָט האָט
גגעבן צו דיר כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ אַזוֹ וויא איך הָאב
דיר גבאָטן וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ און דו מעגסט זיי
עסן אין דיינע שטעט בְּכֹל אַוַּת נַפְשֶׁךָ מיט
דיין גאַנצן גלוסטיקייט פון דיין ווילן: (כב) אַךְ
כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל גייערט אזו וויא
עס ווערט גגעסן אין הערש און אין איל
כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ אזו זאָלט איר דם אוך עסן הַטָּמֵא
וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֶנּוּ דער טָמֵא מיט דעם טָהוֹר
מעגן אין אַיינם עסן אים: (כג) רַק חֲזַק לְבִלְתִּי
אֲכוֹל הַדָּם נייערט שטאַרק דיך דו זאָלסט ניט
עסן דאָם בלוט כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וואָרום דָם
בלוט איז די נְשָׁמָה וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר
און דו זאָלסט ניט עסן די נְשָׁמָה מיט דָם
פלייש דאָס הייסט דו זאָלסט ניט עסן קיין

יט הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־הַלֵּוִי
כָּל־יָמֶיךָ עַל־אַדְמָתֶךָ׃ ס כ כִּי־
יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה
בָשָׂר כִּי־תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר
בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר׃
כא כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ
שָׁם

יט אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא
תִּשְׁבּוֹק יָת לֵוָאָה כָּל
יוֹמָךְ עַל אַרְעָךְ׃ כ אֲרֵי
יַפְתֵּי יְיָ אֱלָהָךְ יָת
תְּחוּמָךְ כְּמָא דִי מַלִּיל
לָךְ וְתֵימַר אֵיכוּל בִּשְׂרָא
אֲרֵי תִתְרְעֵי נַפְשָׁךְ
לְמֵיכַל בִּשְׂרָא בְּכָל
רְעוּת נַפְשָׁךְ תֵּיכוּל
בִּשְׂרָא׃ כא אֲרֵי
יִתְרְחַק מִנָּךְ אַתְרָא דִי
יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ
לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ
תַּמָּן

ת"א כי ירחיב חולין ו פד. כי ירחק קידושין מ חולין יז תמורה יב.

בעל הטורים

תעזוב את הלוי. וסמיך ליה כי ירחיב לומר מתן אדם ירחיב לו: (כ) תאכל בשר. וסמיך ליה כי ירחק לומר שיתרחק האדם לאכול בשר כדאיתא בפ' כיסוי הדם: (כא) כי ירחק.

פירוש רשב"ם

תאכל חולין בכל שעריך: (יט) כל ימיך על אדמתך. כל הימים אשר אתה חי על האדמה: (כ) כי ירחיב. ותהיה

רש"י

בשעריך. אם אין לך לתת לו מחלקו כגון מעשר ראשון תן לו מעשר עני אין לך מעשר עני הזמינהו על שלמיך: (יט) השמר לך. ליתן לא תעשה ז על הדבר: על אדמתך. אבל בגולה אינך מוזהר עליו ח יותר מעניי ישראל: (כ) כי ירחיב וגו'. (חולין פד) למדה תורה דרך ארץ שלא יתאוה אדם לאכול בשר אלא מתוך ט רחבת ידים ועושר: בבל אות נפשך גו'. אבל במדבר נאסר להם בשר חולין אלא אם כן מקדישם י ומקריבם שלמים: (כא) כי ירחק ממך המקום. ולא תוכל לבוא ולעשות שלמים בכל

שפתי חכמים

קדשים ולא קדשים קלים: ז כמו דפרישית למעלה דכל מקום שנאמר השמר וכו' דק"ל ל"ל השמר לך והרי למעלה כתיב והלוי אשר בשעריך וא"כ ל"ל נמכתב כו שני פעמים ומתרץ ליתן לא תעשה על הדבר ר"ל על הדבר האמור לעיל והלוי אשר וגו' וזהו שנקט על הדבר: ח והטעם לפי שבא"י יש לישראל נחלות וללוי אין נחלות ולכך צריכים שיתנו עניהם עליו אבל בגולה אין לישראל נחלה כמו שאין ללוי נחלה: ט וא"ת והא פשוטו דקרא משמע הרחבת גבולו ומרחקו מן הארץ ולמה הוציאו רש"י מפשוטו וי"ל משום דכתיב בתריה כי ירחק ממך המקום וכו' הרי מרחק גבולו אמור הא מה אני מקיים כי ירחיב וגו' בהרחבה ידים ועושר ופי' גבולך בשדות וכרמים הוא העושר וזהו אליבא דרבי אלעזר בן עזריה: י ופירוש בכל אות נפשך בכל מין שתאוה נפשך בין שתקריבנה שלמים בין שלא תקריבנה שלמים והיינו אליבא דרבי ישמעאל דדריש קרא דכי ירחיב בהרחבת גבולים דהיינו לאחר שבאו אל הארץ אבל לרבי אלעזר

פירוש ע"ט

גאָה דיין פֿר מֶעג נאָך: (יט) הִשָּׁמֶר לְךָ היט דיך פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי טאָמֶר וֶועסטו פֿר לאָזן דעם לֵוִי כָּל יָמֶיךָ עַל אַדְמָתֶךָ אַלֶע דיינֶע טֶעג וָוס דו וֶועסט זיין אוֹף דֶער עֶרד דָם הייסט אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָבֶּר אין גָלות איז דֶר לֵוִי גְלַייך מִיט איין אַנְדֶרן עָנִי: (כ) כִּי יַרְחִיב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ ווען גָאט דיין גָאט וֶועט דֶר בְּרֵייטֶרְן דיין גְמַארק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ אַזוֹ וויא עֶר הָאט צוּא דִיר גֶרֶעט וְאָמַרְתָּ אוּנ דוּא וֶועסט דִיר טְרַאכְטְן אֹכְלָה בָשָׂר אִיךְ וֶועל עֶסְן פְלֵייש כִּי תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר וָוארום דיין לֵייב וֶועט גְלוּסְטְן צוּ עֶסְן פְלֵייש בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ מִיט דיין גַאנְצְן גְלוּסְטוּנְג פוּן דיין ווִילְן תֹּאכַל בָּשָׂר מֶעגְסְטוּ עֶסְן פְלֵייש. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דיא תּוֹרָה לֶערִינְט איז דֶרֶךְ אֶרֶץ אַז אַמֶענְטְשׁ זָאל אַנְדֶרְשְׁט נִיט גְלוּסְטְן צוּא עֶסְן פְלֵייש נָאר אַז עֶר איז איין עוֹשֶׁר אוּנ עֶר הָאט רַחֲבַת יָדַיִם: (כא) כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם ווען עֶס וֶועט ווייט זיין פוּן דִיר דָאס אָרְט אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ וָואס גָאט דיין גָאט הָאט אוֹם דֶער ווַיילְט לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם צוּ מַאכְן

בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ
וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ
וְכָל־נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ
וּתְרוּמַת יָדֶךָ׃ יח כִּי אִם־לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר
יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אַתָּה וּבִנְךָ
וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר
בִּשְׁעָרֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ׃

בְּקִרְוָךְ מַעְשַׂר עִבּוּרָךְ
חַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ וּבְכוֹרֵי
תוֹרָךְ וְעָנָךְ וְכָל נִדְרָךְ
דִּי תִדַּר וְנִדְבָתָךְ
וְאַפְרָשׁוּת יְדָךְ׃
יח אֱלָהֵין קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
תֵּיכְלִנֵּהּ בְּאַתְרָא דִּי
יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּהּ
אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ
וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָךְ וְלֵוָאָה
דִּי בְקִרְוָךְ וְתֶחֱדֵי
קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל
אוֹשָׁטוּת יְדָךְ׃

אסתמר

השמר

ת"א דגנך גיטין פז מנחות סז חולין קלו. בכורות יא. ותרומת פסחים לו מכות יז. מנחות מז חולין קב מעילה טו.

בעל הטורים

ברכת ה' אלהיך אשר נתן לך: (יז) ותרומת ידך. וסמיך ליה: (יח) לפני ה'. כי תרומת ידך היינו ביכורים: (יט) פן

שפתי חכמים

באלו הוה ופירושו כוה אינו אלא שלא יאכלו חוץ לחומה או נמי הכי פירושו שאף ע"פ שכתב למעלה והבאתם שמה עולותיכם וגו' ולא הוה להוסיף חוץ ואמר לא תוכל לאכול בשעריך ליתן לא תעשה על הדבר כדלעיל: ג פירוש השבועה שנשבעו אברהם ויצחק לאבימלך והצלמים העורים הם כנגד יצחק והפסחים הם כנגד יעקב דכתיב ביה והוא צולע על ירכו: ד רצונו לתרץ למה כתיב ובכורות בקרכם והרי בכהן מלווה על הבכורות: ה פי' אזהרה לאוכל חוץ לחומה לחייב עליו מלקות: ו ולא בתוך העזרה דומיא דושחט את בן הבקר שהרי כל הנזכרים לעיל אין שום אחד מהם נאכל בעזרה דאין נאכלים בתוך העזרה אלא קדשי

רש"י

אשה אבל איך דאמי כוולא בו (יהושע טו) ואת היבוסי יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם יכולים היו אלא שאינן רשאין לפי שכרת להם אברהם ברית כשלקח מהם מערת המכפלה ולא יבוסים היו אלא החיים היו אלא על שם העיר. בשמה יבוס כך מפורש בפרקי דרבי אליעזר והוא שנא' (במדבר ב ה) כי אם הסירך העורים והפסחים צלמים שכתבו עליהם את ג השבועה: ובכרת בקרך. אזהרה ד לכהנים: ותרומת ידך. אלו ה הבכורים: (יח) לפני ה'. לפנים ו מן החומה: והלוי אשר

פירוש ע"ט

וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ דו טארסט ניט עסן אין דיינע שטעט דעם מַעֲשֵׂר פון דיין קארן אונ פון דיין וויין אונ פון דיין אייל ביררט וּבְכוֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ אונ דיא בכורים פון דיינע רינדער אונ פון דיינע שאף וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר אונ אלע נדרים וואס דוא וועסט אנדר טאן פון גאטס וועגן וְנִדְבֹתֶיךָ אונ דיין באווילגונג וואס דיין הארץ וועט באווילגן פון גאטס וועגן וּתְרוּמַת יָדֶךָ אונ דאס אויף הייבונג פון דיינע הענד דאס הייסט די בכורים טארסטו דאס אלין ניט עסן אין דיינע שטעט: (יח) כִּי אִם

לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ נייערט פאר גאט דיין גאט זאלסטו דס עסן דאס הייסט אינווייניג פון דער מויער פון ירושלים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אין דעם ארט וואס גאט דיין גאט וועט אום דער וויילן אין אים אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ דו אונ דיין זון אונ דיין טאכטר וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ אונ דיין קנעכט אונ דיין דינסט מוד וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ אונ דער לוי וואס איז אין דיינע שטעט וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אונ דו זאלסט דיך פרייען פר דיין גאט בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ מיט גאר דיין אום שטרעקונג פון דיין האנד כלומר

נאך

יֹאכְלֶנּוּ כַּצְּבִי וְכָאַיָּל׃ טז רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃ יז לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ

טַבְיָא וְאַיְלָא׃ טז לְחוֹד דְּמָא לָא תֵיכְלוּן עַל אַרְעָא תִשְׁדְּנֵהּ כְּמַיָּא׃ יז לֵית לָךְ רְשׁוּ לְמֵיכַל בְּקִרְוָיךְ

תא כלבי בכורות לג . על הארץ פסחים טז כ נב חולין לג לס לו . לא תוכל פסחים כד לו יבמות עג מו מליעה פו מכות יז יט . וכתים שם חולין פה כריתות ד ב .

רשי

וכאיל. שאין קרבן בא מהם: כצבי וכאיל. ר לפוטרן מן הזרוע והלחיים והקיבה: (טז) רק הדם לא תאכלו. אע"פ שאמרתי שאין לך בו ש זריקת דם במזבח לא תאכלנו: תשפכנו כמים. לומר לך שאין ת צריך כסוי. ד"א הרי הוא כמים א להכשיר את הזרעים (ספרי חולין עד): (יז) לא תוכל. בא הכתוב ליתן לא תעשה ב על הדבר: לא תוכל. רבי יהושע בן קרחה אומר יכול

שפתי חכמים

אלא ע"כ עיקר קרא בא ללמד על הטהור שיאכל בשר שמא כדפרישית: ר פירוש וא"ה פטור מן המתנות כלבי ובאיל שהן פטורין כיון שאין בא מהם קרבן כמו שפירש אחר זה: ש פירוש והיה עולה על הדעת בלא נאסר הדם אלא כדי שיהא נזרק ע"ג המזבח קמ"ל ויש לתמוה ל"ל לשאי קרא היסוק ליה מפרשת אחרי מות דכתיב אשר יאכל כל דם וגו' שבא ללמד אסי' דם חולין וכפירש"י שם ושמא י"ל כתיב בהאי וכתיב בהאי וכו' כן כתב הרא"ם וכן איזן לעיל בפרשת אחרי מות וכ"ל דאי מהתם ה"א כיון שהוו תמוהים והיה דמם ראוי לגבי מזבח בשעת בהיטה אף שהם חולין א"כ אסרה רחמנא מה שאין כן בפסולי המוקדשים מ"ה איצטריך קרא לאוסרו ועיין לעיל בפרשת אחרי מות מה שכתבתי: ת לפי במדמה אותו לצבי ואיל ה"א מה צבי ואיל צריכין כסוי אף בהמה זו צריכה כסוי לכך צריך למכתב תשפכנו כמים כלומר שאין צריך כסוי. הרא"ם. עי"ל דה"א דכל בהמה דמה חייב בכסוי דהא בהמה בכלל חיה היא ודם חיה צריך כסוי ה"ה בהמה קמ"ל על הארץ תשפכנו כמים מה מים אין צריך כסוי אף דם פסולי המוקדשים ומינה ילפינן לכל בהמה שאין דמה צריך כסוי וכן הוא בהדיא בפרק כסוי הדם (דף עד) ע"ש: א דלטעם ראשון קשה מים ל"ל לא לכתוב אלא על הארץ תשפכנו ותו לא וממילא ידענו דלא בעי כסוי מ"ה צריך טעם אחר זאי לטעם אחרון להודיה התם גבי הכשר זרעים היה לו לכתוב מ"כ צריכין אנו גם לטעם ראשון: ב כתב הרא"ם שפני שלא אמר דסוי לא תעשה אבל האריך לומר בא הכתוב וכו' הוכרחתי לומר שסוא ע"ד רמז כלבד אבל עיקר

פירוש ע"ט

פלייש אין אלע דיינע שטעט הטמא והטהור יאכלנו דער טמא מיט דעם טהור מעגן עסן דאס פלייש פון איין שיסל. רש"י שרייבט דער פסוק שמוסט פון אבהמה פון קדשים וואס זיא האט געקריגן אמום מעג ער דיא בהמה אום לייזן אונ דער טהור מיט דעם טמא מעגן עסן דאס פלייש אויף אלע ערטער וואהרום איך וואלט גמיינט ווייל עס איז פריער הייליג געוועזן האטשי עס איז היינט געפאלן אין דר בהמה אמום טאר אויך א טמא מיט דעם טהור ניט עסן אין איינם דרום האט דר פסוק גמוזט מתיר זיין כצבי אזו ווי איין הערש וכאיל אונ ווי איין חיה איל: (טז) רק הדם לא תאכלו נייערט דאס בלוט זאלט איר ניט עסן על הארץ תשפכנו כמים אויף דער ערד זאלט איר פאר גיסן דאס בלוט אזו ווי וואסר: (יז) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך

משלי ישראל

דעם שדכן צום אנדרן עושר אונ האט אשידוך געמאן אז עס איז געקומען דיא צייט פון דער חתונה האט ער גרופן דעם ערשטן שוועהר אויף דער חתונה אז מען האט אפ גגעסן האבן דיא חתונה לייט אן גהויבן זיך משמח צו זיין אזו וויא דר מנהג איז אויף א חתונה. איז דער פאטר פון דער כלה מיט דעם פאטר פון דר גנעטר זענן אויך גגאנגן טאנצן אונ האבן זיך ביידע גפרייט נאך דעם טאנצן פרעגט איינר דעם פאטר פון דר גנעטר וואס פרייסטו דוא זיך אזו מיט אפרעמדע שמחה דיא שמחת איז גיט דיינע ענטפרט אים דער פאטר פון דר גנעטר דער מחותן פרייט זיך וואס ער האט בקומען דעם איידם אונ איך פרייא מיך וואס איך האב גפאטירט דעם איידם אונ איך קאן דאך אים מיט זיינע שלעכטע מדות גלובט איז גאט וואס איך האב אים גפאטירט דר נמשל איז גאט בשיינט איטליכן זיין מלאכה וואס צוא אים גהערט. מיילא דער ישראל פרייט זיך דר מיט וואס גאט האט אים גגעבן דאס לאנד ארץ ישראל אונ ער בייא אז דאס אונ זאמלט איין תבואה אונ דער לוי פרייט זיך וואס גאט האט אים גמאכט פריי פון דר ארבים פונקט וויא דיא צווייא עשירים האבן זיך גפרייט דאס זאגט דער פסוק דוא זאלסט זיך פרייען אונ דער לוי זאל זיך פרייען אזו וויא דוא ווערסט דיך פרייען וואס גאט האט דיר גגעבן אחלק אין לאנד אזו זאל זיך דער לוי פרייען האס ער האט ניט קיין חלק מיט אונז אין דעם לאנד אונ איז פרייא פון דר ארבעט:

שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה
כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ׃ טו רַק בְּכָל־
אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח ׀ וְאָכַלְתָּ בָשָׂר
כְּבִרְכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־
לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר
יאכלנו

עֲלָוָתָךְ וְתַמָּן תַּעְבֵּד
כֹּל דִּי אֲנָא מְפַקֵּד לָךְ׃
טו לְחוֹד בְּכָל רְעוּת
נַפְשָׁךְ תִּכּוֹס וְתֵיכוֹל
בִּשְׂרָא כְּבִרְכְּתָא דַּיְיָ
אֱלָהָךְ דִּי יְהַב לָךְ
בְּכָל קִרְוָיךְ מְסָאֲבָא
וְדַכְיָא יֵיכְלִנֵּהּ כִּבְשַׂר
טביא

ת"א שם סעלה סמהדרין לו זבחים קו קיח קיט . רק בכל בכורות סו:ב תמורה לא .

פירוש רשב"ם

(טו) בכל אות נפשך . בגבולין שאין שם מקום להקריב עי שים לו אוכלין ערובין מביא עולות מרובים וזהו תזבח ואכלת בשר תזבח דהיינו עולה ואכלת בשר דהיינו שלמים הכל תרבה לפי

בעל הטורים

שלמים. מנחה. שמן. לבונה. יין. מים : (טו) כברכת . ב' דין ואידך כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך גבי עולת ראיה וסיינו דסגן

שפתי חכמים

בנית שלמים דסא לא מלינו שנאמר ה' בשום מקום כי אם בירושלים ובאר מקומות כגון גלגל ונבעון ונוב ושילה ישראל מעצמם בחרו להם הלא ע"כ צ"ל דקרא כי אם אל במקום מיירי בשילה ובנית עולמים ופירושו לשכנו דכתיב בתו ולשכנו והוא דבור בפני עצמו ולאו פירוש אדלעיל ואשר יבחר דלעיל מיירי בבית עולמים וא"כ מקשה רש"י שפיר : פ פירוש אפילו אם נפל בו מום דודאי יבריא יפדה אותו מיד כשיפול בו המום אע"פ שבופה להתרפאות ויאכל במום זה ה"ל רק דכל אכין ורקין מיעוטין הן והכא בא למעוטי מום עובר : צ פירוש דה"ל בכל אות נפשך תאכל בשר ומשמעה אינו אלא בזביחה שהרי הקדשים והחולין בוין בזביחה ודרשו מכאן שאין להם היתר שחיטה בקדשים כשפסלין אלא כנאם שבאה על ידי זביחה לאפוקי גיזה וחלב שאין שנאתן באה ע"י זביחה : ק פירוש אע"פ שהבשר שהוא שאכל אותו הטהור בשברה נגע בו הטמא שהרי גם הוא אוכל עמו בקערה אחת כדילפי רז"ל מקרא דכתיב בפרשה שלאחריה כן תאכלנו הטמא והטהור יחדו דמיירי בפסולי המוקדשים כדאיתא בפרק השוחט. כתב הרא"ם אבל יש לתמוה על רש"י ז"ל שהביא הקרא והבשר אשר יגע בכל טמא וכו' ללמוד מזה על הטהור שיאכל בשר פסולי המוקדשים אף כשהטמא נגע בו והיה לו להביא הקרא בכל קודש לא תגע אוהרה שלא יאכל טמא קדשים ולפיכך הוצרך הקרא. לומר שהטמא יאכלנו וכו' ומהרך מפום דקרא בכל קדש לא תגע לא משתמע בהדיא שלא יאכל טמא קדשים אלא ממדרש רז"ל לכן הביא רש"י הקרא והבשר אשר יגע בכל טמא וללמוד על טהור שיוכל לאכול בשר טמא של פסולי המוקדשים ול"נ דהוכחת רש"י הוא דעיקר קרא הוא בא להתיר לטהור שיאכל בשר טמא דהל"כ לפסוק קרא שטהור יוכל לאכול דהא ק"ו הוא אם טמא יכול לאכול כ"ש טהור

רש"י

הגוזרן בחלקו של בנימין היה : (טו) רק בכל אות נפשך . במה הכתוב מדבר אם בבשר תאוה להתירה להם בלא הקרבת אימורים (חולין יז) הרי הוא אומר במקום אחר כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך וגו' ואמרת אוכלה בשר וגו' במה זה מדבר בקדשים שנפל בהם מום שיפדו ויאכלו בכל מקום יכול יפדו על מום עובר ת"ל רק : תזבח ואכלת . (בכורות טו יבמות עג) אין לך בהם היתר גיזה וחלב צ אלא אכילה ע"י זביחה : הטמא והטהור : לפי שבאו מכח קדשים שנאמר בהם (ויקרא ז) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל הוצרך להתיר בו שטמא וטהור אוכלין ק בקערה אחת : כצבי

משלי ישראל

מיט חָכְמָה עֶר זָאל מַיין מַאכֶער גֶעבִּין גָט אוּנ אִיךְ וֶועל דִיר דֶער פַאר דַאנְקֶען זָאגְט דֶער שַׁדְכָן אִיךְ וֶועל אַזוֹ מַאן עֶר אִיז גְנַאנְגֶען צוּ דֶעם אֵיידָם אוּנ הָט אִים אִיבֶּר גֶערֶעט עֶר זָאל גֶעבִּן דָאס ווַייבּ אִיז דֶער שַׁדְכָן גְגַאנְגֶען צוּ דֶעם אַנְדֶערְן עוֹשֶׁר אוּנ הָאט מִיט אִים גֶערֶעט עֶר זָאל אַשִׁידוּךְ טָאן מִיט זַיין טָאכְטֶער זָאגְט דֶער עוֹשֶׁר צוּא דֶעם שַׁדְכָן אִיךְ וֶועל דִיךְ גַאנְץ שֵׁיין בַּייא דַאנְקֶען נָאר זָאלְסְט מִיר קֶענֶען גֶעבִּן דֶעם אֵיידָם פוּן יֶענֶעם עוֹשֶׁר פַאר אַחָתָן דֶער שַׁדְכָן אִיז זִיךְ גְגַאנְגֶען צוּא דֶעם אֵיידָם אוּנ רוּפְט אִים אַרוֹיס פוּן דֶר שְׁטוּב אוּנ זָאגְט פָאלְג מִיךְ גִיט דָאס ווַייבּ אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבִּן אַבֶּעסֶערְן שִׁידוּךְ דֶער אֵיידָם הָאט [illegible] אוּנ הָאט גִיט דָאס וַוייבּ אוּנ אִיז גְגַאנְגֶען מִיט

פירוש ע"ט

אִין בֵּית הַמִקְדָשׁ בַּייא אֵיינֶעם פוּן אַייעֶרֶע שְׁבָטִים שָׁם תַּעֲלֶה עוֹלוֹתֶיךָ דָארְטֶן זָאלְסְטוּ אוֹיף בְּרֶענְגֶן דַיינֶע קָרְבָּן עוֹלוֹת וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָ אוּנ דָארְטֶן זָאלְסְטוּ טָאן אַלֶץ וָואס אִיךְ גְבִּיט דִיר : (טו) רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ בַּייעֶרְט מִיט אַלֶע גְלוּסְטִיקֵייט פוּן דַיין לַייבּ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר מֶעגְסְטוּ שֶׁעכְטֶן אוּנ עֶסְן דָאס פְלֵייש כְּבִרְכַּת יְיָ אֱלֹהֶיךָ נָאךְ דֶם בֶּענְשׁוּנְג נָאךְ פוּן גָאט דַיין גָאט אֲשֶׁר נָתַן לְךָ וָואס עֶר הָאט גֶגֶעבִּן צוּ דִיר בְּכָל שְׁעָרֶיךָ דוּ מֶעגְסְט עֶסְן דָס

פלייש

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אַתֶּם וּבְנֵיכֶם
וּבְנֹתֵיכֶם וְעַבְדֵיכֶם וְאַמְהֹתֵיכֶם
וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיכֶם כִּי אֵין לוֹ
חֵלֶק וְנַחֲלָה אִתְּכֶם: יג הִשָּׁמֶר לְךָ
פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל־מָקוֹם
אֲשֶׁר תִּרְאֶה: יד כִּי אִם־בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ
שם

וּבְנֵיכוֹן וּבְנָתֵיכוֹן
וְעַבְדֵיכוֹן וְאַמְהָתֵיכוֹן
וְלֵוָאָה דִּי בְקִרְוֵיכוֹן
אֲרֵי לֵית לֵהּ חֲלָק
וְאַחְסָנָא עִמְּכוֹן:
יג אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא
תַסֵּק עֲלָוָתָךְ בְּכָל
אַתְרָא דִּי תֶחֱזֵי:
יד אֱלָהֵן בְּאַתְרָא דִּי
יִתְרְעֵי יְיָ בְּחַד מִן
שִׁבְטָךְ תַּמָּן תַּסֵּק
עלוחך

ת"א כשמר לך . ודבחים קו קית.

בעל הטורים

קלים : (יג) עלתיך בכל מקום אשר תראה. ס"ת הכרמל : בכל. בגי' אליהו רמז לאליהו שיעלה עולות בהר הכרמל : (יד) שבטיך. בגי' שבט יהודה : שם תעלה עולותיך. ר"ת תשע ט' דברים אתה מעלה על המזבח עולה. חטאת. אשם

רש"י

מלמד שיצאו מן המובחר : (יג) השמר לך. (ספרי) ליתן לא תעשה מ על הדבר : בכל מקום אשר תראה. אשר יעלה בלבך אבל אתה מקריב על פי נביא נ כגון אליהו בהר הכרמל : (יד) באחד שבטיך. בחלקו של בנימין ם ולמעלה הוא אומר מכל שבטיכם ע הא כיצד כשקנה דוד את הגורן מארונה היבוסי גבה הזהב מכל השבטים ומכל מקום

שפתי חכמים

וכשבאו לנוב הזרו לאיסורם לפי שהמשכן הוקם בנוב לכך הסורות : מ ר"ל והרי לעיל כתיב שמה תביאו משמע דוקא שמה ולא במקום אחר ולמה ליה עוד השמר לך ומתרץ ליתן לא תעשה על הדבר : נ ר"ל למה כתיב אשר תראה לא הל"ל רק בכל מקום ומתרץ ללמדך דדוקא במקום אשר תראה לא תקריב אבל מקריב אתה ע"פ נביא וכו' : ם כתב הרא"ם היינו למ"ד שירושלים נתחלקה לשבטים ונפלה בחלקו של בנימין אבל למ"ד ירושלים לא נתחלקה לשבטים צ"ל באחד שבטיך קאי על שילה עכ"ל ול"נ אפי' למ"ד ירושלים לא נתחלקה לשבטים מקום ב"ה היה בחלקו של בנימין אף שהעיר ירושלים לא נתחלקה וכמו דכתיב בין כתפיו שכן : ע דע"כ קרא דלעיל מיירי נמי בבית עולמים מדכתיב כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מיירי

פירוש ע"ט

פֿרייען פֿר אייער גאט אַתֶּם וּבְנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם איר און אייערע זין און אייערע טעכטער וְעַבְדֵיכֶם און אייערע קנעכט וְאַמְהוֹתֵיכֶם און אייערע דינסט מיידן וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיכֶם און דער לוי וואס וואוינט אין אייערע שטעט כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה אִתְּכֶם ען ער האט ניט קיין טייל און קיין ארב נווישן אייך : (יג) הִשָּׁמֶר לְךָ היט צו דיר כלומר וא זאלסט דיך היטן פֶּן תַּעֲלֶה עולותיך טאמער ועסטו אויף ברענגען דיינע קרבן עולות בְּכָל קום אֲשֶׁר תִּרְאֶה אויף אלע ערטער וואס עס יעט אויף גיין אויף דיין הארצן אז דו זאלסט ארט מקריב זיין קרבנות מארסטו ניט קריב זיין דארט קיין קרבנות : (יד) כִּי אִם מקום אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ נייערט אויף דעם רט וואס גאט וועט אויס דער וויילן אויף

משלי ישראל

איז אין אייערע שטעט זאל זיך אויך פרייען וואָרום ער האט ניט קיין חלק מיט אייך אין לאנד דעם פסוק דארף מען פארשטיין וואס גאט האט גזאגט אז דער לוי זאל זיך פרייען וואס ער האט ניט קיין חלק אין לאנד דיא סברה איז דאך אז דער לוי דארף זיך ניט פרייען וואס ער האט ניט קיין חלק אין לאנד נאר דיא זאך איז צו פאר שטיין דורך אמשל עס איז גוועזן צווייא עשירים אין אשטאט און די עשירים האבן זיך איינם דעם אנדערע פיינט געהאט דער ווייל האט איין עושר אשידוך געמאן מיט זיין טאכטער און הט גנומן איין איידם פון אשיינע משפחה האט דער אנדערר עושר אים זייער מקנא גוועזן וואס ער האט גנומן איין איידם פון אשיינע משפחה און אז עס איז אוועק גנאנגען עטליכע וואכן נאך דער חתונה האט דער עושר וואס האט חתונה גמאכט דער זעהן אז זיין איידם טוט זייער מיאוסע זאכן און האט שלעכטע מדות איז אים זייער ביטער געווארן הט ער געשיקט רופן דעם שדכן און דער ציילט אים וויא אזו עס פאסירט זיך מיט זיין איידם און זאגט צו אים דער אים איטר

אֱלֹהֵיכֶם מַנְחִיל אֶתְכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם
מִכָּל־אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וִישַׁבְתֶּם־
בֶּטַח: שני יא וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשַׁכֵּן
שְׁמוֹ שָׁם שָׁמָּה תָבִיאוּ אֵת כָּל־
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם עוֹלֹתֵיכֶם
וְזִבְחֵיכֶם מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וּתְרֻמַת
יֶדְכֶם וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם אֲשֶׁר
תִּדְּרוּ לַיהוָה: יב וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי

ת״א וסיה המקום סנהדרין כ מבחר כריתות ח . יהוה

וִינִיחַ לְכוֹן מִכָּל בַּעֲלֵי
דְבָבֵיכוֹן מִסְחוֹר סְחוֹר
וְתֵיתְבוּן לְרָחְצָן:
יא וִיהֵי אַתְרָא דִּי
יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן בֵּהּ
לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ
תַּמָּן לְתַמָּן תַּיְתוּן יָת
כָּל דִּי אֲנָא מְפַקֵּד
יָתְכוֹן עֲלָוָתֵיכוֹן וְנִכְסַת
קוּדְשֵׁיכוֹן מַעַשְׂרָתֵיכוֹן
וְאַפְרָשׁוּת יְדְכוֹן וְכֹל
שְׁפַר נִדְרֵיכוֹן דִּי תִדְּרוּן
קֳדָם יְיָ: יב וְתֶחְדּוּן
קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן אַתּוּן
ובניכון

בעל הטורים

האלון וכשתעברו הירדן לא ישאו אותו: (יא) לשכן שמו שם שמה. רמז לשני מחילות אחת לקדשי הקדשים ואחת לקדשים

רש״י

י ואת שכמו: והניח לכם. לאחר כבוש וחלוק ומנוחה (שופטים ג) מן הגוים אשר הניח ה׳ לנסות בם את ישראל ואין זו אלא בימי דוד. אז: (יא) והיה המקום וגו׳. בנו לכם בית הבחירה בירושלים וכן הוא אומר בדוד (שמואל ב ז) ויהי כי ישב המלך בביתו וה׳ הניח לו מכל אויביו מסביב ויאמר המלך אל נתן ראה אנכי יושב בבית ארזים וארון ה׳ יושב בתוך היריעה: שמה תביאו וגו׳.

שפתי חכמים

באתם אל המנוחה וגו׳ לכך לא הקריבו קרבנות חובה: י בבואו אחר י״ד שנה שכבשו והלקי דקודם לכן לא מקרי ישיבה כיון שלא הכיר כל אחד מקום ישיבתו בישאר בה להשתקע והכי אמרינן בגמרא כי תבא וירשתה וישבתם בה שלא נתחייבו בביכורים עד אחר שכבשו והלקו ועוד מדכתיב מנחיל אתכם ולא כתיב נותן ש״מ נאחר ירושה מיירי: כ ר״ל והרי כתיב לעיל והבאתם שמה וגו׳ ומהכן למעלה כו׳: ל דקודם שבאו לנוב היו הבמות מותרות למעלה ב אמור לענין שילה וכאן אמור לענין ירושלים ולכך חלקם הכתוב ליתן היתר בין זו לזו מהחרבת שילה ובאו לנוב ל והרבה נוב ובאו לגבעון היו הבמות מותרות עד שבאו לירושלים: מבחר נדריכם.

משלי ישראל

וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אַתֶּם וּבְנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם וְעַבְדֵיכֶם וְאַמְהֹתֵיכֶם וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיכֶם כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה אִתְּכֶם) גאט האט געזאגט איר זאלט זיך פרייען אונ אייערע זין אונ אייערע טעכטער אונ אייערע קנעכט אונ דינסטן זאלן זיך פרייען אונ דער לוי וואס

פירוש ע״ט

גאט וועט מאכן ארבן צו אייך וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל־ אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב אונ גאט ב״ה וועט אייך לאזן רוען פון אלע אייערע פיינד וואס זענן ארום אייך וִישַׁבְתֶּם בֶּטַח אונ איר וועט זיצן זיכערליך: (יא) וְהָיָה אונ עם וועט זיין הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם דאס ארט וואס אייער גאט וועט דרינן אום דער ווילן צו מאכן רוען זיין נאמן דארטן שָׁמָּה תָבִיאוּ אהין זאלט איר ברענגן אֵת כָּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם אלץ וואס איך גביט אייך עוֹלֹתֵיכֶם אייערע קרבן עולות וְזִבְחֵיכֶם אונ אייערע קרבן שלמים מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אייערע מעשרות וּתְרוּמַת יֶדְכֶם אונ דאס אויף הייבונג פון אייערע הענט דאס איז בכורים וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם אונ אלע אייערע בעסטע נדרים וואוּם אז מען איז מקריב א קרבן פאר א נדר מוז מען אום קלויבן די בעסטע פון זיינע שאף אדער פון בהמות אֲשֶׁר תִּדְּרוּ לַיְיָ וואס איר וועט מנדר זיין צו גאט: (יב) וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אונ זאלט זיך

קֳדָמוֹהִי׃ ט אֲרֵי לָא
אֲתֵיתוּן עַד כְּעַן לְבֵית
נְיָחָא וּלְאַחֲסָנָא דַּי יְיָ
אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ׃
י וְתַעְבְּרוּן יָת יַרְדְּנָא
וְתֵיתְבוּן בְּאַרְעָא דַּי יְיָ
אֱלָהֲכוֹן מַחְסֵן יָתְכוֹן
וניח

ט כִּי לֹא־בָאתֶם עַד־עָתָּה אֶל־
הַמְּנוּחָה וְאֶל־הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ י וַעֲבַרְתֶּם אֶת־
הַיַּרְדֵּן וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אלהיכם

ת״א כי לא מגילה י׳ זבחים קיח

פירוש רשב״ם

במדבר אנו מקריבים במשכן המיטלטל ממקום למקום.

רש״י

וגו'. מוסב למעלה על כי אתם עוברים את הירדן וגו' כשתעברו את הירדן מיד אז מותרים אתם להקריב בבמה כל י״ד שנה של כבוש וחלוק ובבמה לא תקריבו כל מה שאתם מקריבים פה היום במשכן שהוא עמכם ונמשח והוא כבר להקריב בו חטאות ואשמות נדרים ונדבות אבל בבמה אין קרב אלא הנידר והנידב וזהו איש כל הישר בעיניו נדרים ונדבות שאתם מתנדבים על ידי שישר בעיניכם להביאם ולא ע״י חובה אותם תקריבו בבמה (זבחים קט): (ט) כי לא באתם. (ספרי) כל אותן הי״ד שנה: עד עתה. כמו עדיין: אל המנוחה. (זבחים קיט) זו שילה: הנחלה. זו ירושלים: (י) ועברתם את הירדן וישבתם בארץ. שתתחלקו ויהא כל אחד מכיר את חלקו

שפתי חכמים

חובה אין בידו להוסיף עליהם וסולך לדרוש כן דאל״כ משמע דדוקא מי שיתכרך יבוא וזה אינו דהא בכל ישראל איירי (ג״א): ז פי' דאי לא תעשון לאו אוסכאתם שמה וגו' דסמיך ליה קאי דמיירי בשילה דא״כ יקשה פי' לא תעשון בשילה ככל אשר אנחנו עושים פה במדבר וא״א לפרש כן דהא כמו שאנו שהינו מקריבים כל מיני קרבנות במדבר כך היו מקריבים בשילה הלכך ע״כ נ״ל דאי קרא דלא תעשון מוסב אשלמעלה אכי אתם עוברים וגו' ומכאן נמי מוכיח רש״י מה שפי' לעיל זבחיכם שלמיכם של חובה דהוא״ל ומפרש כאן ובבמה לא תקריבו כל מה שאתם מקריבין במשכן וכו' ואם יהיה שבמשכן היו מקריבים שלמים של חובה ובבמה ג״כ מותר להקריב שלמים של חובה א״כ מקריבין אנו בבמה מה שמקריבין במשכן ובקרא כתיב לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה וגו': ח ר״ל וכי בשביל שהם לא באו עד עתה אל המנוחה לא יקריבו כל הקרבנות באותו זמן כיבושו לעבור את הירדן. ומתרץ כי לא באתם משמע כל אותן י״ד שנה של כיבוש וחילוק לא תוכל להקריב כאן קרבנות חובה כמו שאתם עתידים להקריב: ט פי' לא עד עכשיו שא״כ יתחייב שיהיה פירושו עד היום הזה שאנו עומדים פה במדבר וא״א זה דא״כ יהיה הפירוש שלא היו מקריבים קרבנות חובה במדבר ואין זה אמת שהרי במדבר היו מקריבין כל מיני קרבנות אבל מלת עדיין נופלת על הזמן העתיד שהם הי״ד של כיבוש וחילוק כלומר כל אותן י״ד שנה עדיין לא

פירוש ע״ט

פסוק גייט ארויף אויף דעם פסוק י״א אונ אזו איז דער פשט (כי אתם עוברים את הירדן) אז איר וועט איבר פארן דעם ירדן מעגט איר תיכף מקריב זיין אויף איין במה דם הייסט וואס איטליכר בוועט זיך אהויך ארט ער זאל דרויף מקריב זיין קרבנות מעגט איר דרויף מקריב זיין די גאנצע פערצן יאר ווס איר וועט איין נעמן אונ צו טיילן דאס לאנד ארץ ישראל אבר אויף דער במה טאר מען קיין ניט מקריב זיין נאר נדרים ונדבות. אונ דרום שטייט (איש כל הישר בעיניו) דאס איז איטליכער מענטש וואס וועט וואל געפעלן אין זיינע אויגן ער זאל מנדר זיין אדר מנדב זיין פון גאטס וועגן אבר איין קרבן חטאת אונ א קרבן אשם טארט איר ניט מקריב זיין אויף דער במה: (ט) כי לא באתם עד עתה ווארום דיא גאנצע פערצן יאר זענט איר נאך ניט גקומן אל המנוחה צו דעם רואונג דאס איז משכן שילה ואל הנחלה אונ צו דעם ארב דאס איז ירושלים אשר יי אלהיך נותן לך וואס גאט דיין גאט גיט צו דיר אבר אז איר וועט שון בצווינגן אונ צו טיילן דם לאנד ארץ ישראל טארט איר שון אפילו קיין נדרים ונדבות אויך ניט מקריב זיין אויף איין במה: (י) ועברתם את הירדן אונ אז איר וועט איבר פארן דעם ירדן וישבתם בארץ אונ איר וועט זיך בזעצן אין דעם לאנד אשר יי אלהיכם מנחיל אתכם וואס גאט אייער

עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת
מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יֶדְכֶם
וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת
בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם׃ ז וַאֲכַלְתֶּם־
שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם
בְּכֹל מִשְׁלַח יֶדְכֶם אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם
אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ ח לֹא
תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים
פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו׃

כי

אונקלוס

קוּדְשֵׁיכוֹן וְיָת
מַעְשְׂרָתֵיכוֹן וְיָת
אַפְרָשׁוּת יְדֵיכוֹן
וְנִדְרֵיכוֹן וְנִדְבָתֵיכוֹן
וּבְכוֹרֵי תוֹרֵיכוֹן וְעָנְכוֹן׃
ז וְתֵיכְלוּן תַּמָּן קֳדָם יְיָ
אֱלָהֲכוֹן וְתֶחְדוּן בְּכָל
אוֹשָׁטוּת יְדֵיכוֹן אַתּוּן
וֶאֱנָשׁ בָּתֵּיכוֹן דִּי בָרְכָךְ
יְיָ אֱלָהָךְ׃ ח לָא
תַעְבְּדוּן כְּכֹל דִּי אֲנַחְנָא
עָבְדִין הָכָא יוֹמָא דֵין
גְּבַר כָּל דְּכָשַׁר
קֳדָמוֹהִי

ת"א מעשרותיכם חולין קלו . ובכרת בס קלה קלו בכורות לא . לא תעשון זבחים קיד-קיח . איש כל בס קי קיח .

פירוש רשב"ם

(ח) איש כל הישר בעיניו . בכל מקום שאנו חונים שם

בעל הטורים

עניין הקרבנות במשיחה . הכלים אינן מתקדשים אלא במשיחה וכה"ג במשיחה : (ו) עולותיכם וזבחיכם . ח' דברים מוזכרים כאן כנגד ח"ס לפני ה' דכתיבי ברגל בס' זו : (ח) אנחנו עושים פה היום . ס"ת בגימ' הלוים כי פתח הלוים עשאים

שפתי חכמים

אס"ק כחדא ומודה לו כחדא : ב (נח"י) ר"ל ולא בכל מקום לפי שבכמות אסורות ונראה דדויק דתיבת לשכנו מיותרת דהא די כאמרו כי אם אל המקום וגו' אלא דמיירי בב' מקומות בירושלים ובשילה ודברי הרא"ם מגומגמים : ג (נה"י) פי' אפי' של חובה וכ"ש שלמי רבות לאפוקי בבמה אינו מקריב אלא דבר בנידר ונידב והכי אמרינן במגילה (דף י) ובזבחים (דף קיט) : ד כלומר בשלמא מעשר בהמה מביא לירושלים כדי להקריב שם אבל מעשר שני למה מביא לשם שהרי אינו מקריבו ומתרץ כדי לאכול וכו' : ה ר"ל דבכורות בקרכם משמע שישראל מוזהר על הבכורים להקריבם וזה אינו שהרי ישראל צריך ליתן הבכור לכהן ומתרץ דישראל מביא וכו' : ו פירוש אשר ברכך כאשר ברכך והוא מוסב על נדריכם ונדבותיכם שיש בידו להוסיף לפי הברכה אבל הכתוב

רש"י

זה ב משכן שילה : (ו) זבחיכם . שלמים של ג חובה : מעשרתיכם . מעשר בהמה ומעשר שני לאכול לפנים ד מן החומה : תרומת ידכם . אלו הבכורי' שנאמר בהם (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך : ובכרת בקרכם . לתתם לכהן ה ויקריבום שם : (ז) אשר ברכך ה' . (ספרי) לפי שברכה ו הבא : (ח) לא תעשון ככל אשר אנחנו עשים

פירוש ע"ט

און אייער קָרְבַּן שְׁלָמִים וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם און אייער מַעֲשֵׂר וְאֵת תְּרוּמַת יֶדְכֶם און דָאס אוֹיף הייבונג פון אייערע הענט דאס מיינט מען דיא בִּכּוּרִים וְנִדְרֵיכֶם און אייערע נְדָרִים וְנִדְבֹתֵיכֶם און אייערע נְדָבוֹת וּבְכוֹרוֹת בְּקַרְכֶם און ערשטלינג פון אייערע רינדער וְצֹאנְכֶם און פון אייערע שאף זאלט איהר דאס געבן צו דעם כהן אז ער זאל דאס מַקְרִיב זיין דארטן וויא גאט ב"ה וועט אויס קלייבן צו האבן רוהען זיין נאמען דארטן : (ז) וַאֲכַלְתֶּם שָׁם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם און איהר זאלט דארטן עסן פאר גאט אייער גאט וּשְׂמַחְתֶּם און איהר זאלט זיך פרייען בְּכֹל מִשְׁלַח יֶדְכֶם אין אלעם אייער פאר מעגן אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם איהר מיט אייער הויז געזינד אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ נאך דער ברכה וואס דיין גאט האט געבענשט דיך : (ח) לֹא תַעֲשׂוּן איהר זאלט ניט טאן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אזוי וויא מיר טוען דא אצונד אִישׁ כָּל הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו איטליכער מענטש טוט וואס עס איז וואהל געפעלן אין זיינע אויגן . רש"י שרייבט דער

פסוק

תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ ה כִּי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־שִׁבְטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת־שְׁמוֹ שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה׃ ו וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה

עלתיכם

כְּדֵין קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ ה אֱלָהֵן לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן מִכָּל שִׁבְטֵיכוֹן לְאַשְׁרָאָה יָת שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן לְבֵית שְׁכִנְתֵּהּ תִּתְבְּעוּן וְתֵיתֵי לְתַמָּן׃ ו וְתַיְתוּן לְתַמָּן עֲלָוָתֵיכוֹן וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן

ת״א לשכנו סנהדרין יא. ובאת שמה ר״ה ד ז חגיגה ד. והבאתם חגיגה שם זבחים ס בכורות כב.

בעל הטורים

בגי' אזהרה על כל מוחק שם׃ (ה) אל המקום. בא״ת ב״ש פ״ך. לדפ״י בגי' זהו ירושלים׃ מקום. בגי' לציון׃ ובאת שמה. ב' במס' דין ואידך ובאת שמה ובאה שם יסוד בענין אליעזר שלוה למצוא יסוד למלך מס מלך במשיחה אף כל מנין

רש״י

להקטיר לשמים בכל מקום ש כי אם במקום אשר יבחר. ד״א ונתצתם את מזבחותם ואבדתם את שמם לא תעשון כן (ספרי) אזהרה למוחק את השם ולנותץ ת אבן מן המזבח או מן העזרה. אמר רבי ישמעאל וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבחות א אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב׃ (ה) לשכנו תדרשו. (ספרי)

שפתי חכמים

בית כליא לשון כליון ל״א בית כריא בית סככא לשון כורש שוהם ועיין בערוך׃ ש פירוש שאזהרה הזאת היא דבקה עם אשר עבדו שם הגוים וגו' וכאלו אמר לא תעשון כן לה' אלהיכם להקטיר על ההרים שרמים וגו' כאשר עבדו שם הגוים וגו' כי אם אל המקום וגו'׃ ת פירוש דוקא בע״א לוותי אהכם ונתצתם אבל לא תעשון כן לה' אלהיכם ופי' כי אם אל המקום שלא תעשו כן לה' אלהיכם לנתוץ ולהרוס אלא שיהא מכובד בעיניכם עד שתהיו דורבים תמיד את המקום אשר יבחר וגו' להביא שמה עולותיכם וגו' ולטעם ראשון קשה דהיה לו לסמוך קרא דלא תעשון כן וגו' לקרא דלעיל אלהיהם על ההרים וכו' ולטעם אחרון קשה דבקות כי אם וגו' לבלמעלה כי הפירוש בצריך לפרש בו הוא רחוק קצת מפשוטו לכך צריך גם לטעם ראשון׃ א כתב הרא״ם ז״ל דרבי ישמעאל מודה שהוא אזהרה למוחק משום דמניעו למימר שלא כיון למחוק דרך השחתה רק שנכתב השם במקום שהינו לפי כבודו או שנכתב שלא במקומו מ״ש הוא מוחק את השם וכוונתו היה לש״ש מ״ה צריך להזהיר אבל שנותץ אבן מן המזבח דהינו חייב אלא כשנותץ אותו דרך השחתה אין שייך כאן אזהרה משום וכי תעלה ע״ד וכו' ור״י פליג

פירוש ע״ט

אזו צו אייער גאט כלומר איר זאלט ניט מקטיר זיין צו גאט ב״ה אויף אלע ערטער אזו וויא דיא עובדי כוכבים ומזלות זענן מקטיר צו זייערע עבודת כוכבים אויף אלע ערטער׃ (ה) כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם נאר צו דעם ארט אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם וואס אייער גאט וועט אוס דער ווילן פון אלע אייערע שבטים לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם צוא טאן זיין נאמן דארטן לְשִׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ צו זיין רואונג זאלט איר פארשטן וּבָאתָ שָׁמָּה אונ דוא זאלסט אהין קומן׃ (ו) וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה אונ איר זאלט אהין ברענגן עֹלֹתֵיכֶם אייערע קרבן עולות וְזִבְחֵיכֶם

משלי ישראל

טאן די מצות דם מיינט מען אויף דר וועלט אונ טארון דאס מיינט מען אויף יענר וועלט חעם איר מקבל זיין שכר נאר פון דעסט וועגן חאמשי גאט ביי צאלט ניט קיין שכר פאר דר מצוה אויף דר וועלט מוז ער פארט דעם גוטץ טאן אויף דער וועלט אויך פונקט אזו וויא אסוחר איז געפארן מיט אבעל עגלה אין אוריטן וועג אונ אז דר בעל עגלה מאנט דם סוחר זיינע שכירות אזו ענטפערט אים דר סוחר דיא שכירות וועל איך דיר בצאלן צום סוף אז מיר וועלן אהיים קומן איך בין בטוח אין גאט ב״ה דיר צוא בצאלן דיינע שכירות אבר אז דר בעל עגלה מאנט אויף דר הוצאה ער דארף געבן דיא פערד עסן אדר ער דארף דם וואגן פר רעכטן אזו מת אים דר סוחר געבן דאס זאגט דר פסוק יאת הברכת אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת יְיָ דיא ברכה וועל איך אייך געבן כדי איר זאלט האבן אויף דר וועלט דר ווייל אויף די הוצאת איר זאלט קענן טאן גאטס מצות. דאס דרשינת די גמרא (היום לעשותם) היינט וועל איך אייך צאלן טאן דיא מצות איך וועל אייך געבן פרנסה בריוח כדי איר זאלט קענן טאן דיא מצות אונ דעם שכר פאר דיא מצות וועל איך אייך געבן אויף יענר וועלט׃

עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם
יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־
הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת
וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃ ג וְנִתַּצְתֶּם
אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת־
מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ
וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן וְאִבַּדְתֶּם
אֶת שְׁמָם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא׃ ד לֹא־

יָרְתִין יָתְהוֹן יָת
טַעֲוָתְהוֹן עַל טוּרַיָּא
רָמַיָּא וְעַל רָמָתָא
וּתְחוֹת כָּל אִילָן עֲבוֹף׃
ג וּתְתָרְעוּן יָת אֱגוֹרֵיהוֹן
וּתְתַבְּרוּן יָת קָמָתְהוֹן
וַאֲשֵׁרֵיהוֹן תּוֹקְדוּן
בְּנוּרָא וְצַלְמֵי טַעֲוָתְהוֹן
תְּקוּצְצוּן וְתוֹבְדוּן יָת
שְׁמְהוֹן מִן אַתְרָא
הַהוּא׃ ד לָא תַעְבְּדוּן
כדין

ת"א אשר אתם סנהדרין מו ע"ב. מד מה מו חולין יז. ותחת כל ע"ז מה נדה יג. ונתצתם סנהדרין פט ע"ב שם. ואת יהם פסחים מה. מכות כב ע"ז מה מח נג. ואבדתם שבת קכ סנהדרין נ מכות כב ע"ז מה מעורה כח. לא תעשון שבת שם פסחים מח סנהדרין נו מה מכות כג. תעשון

פירוש רשב"ם

(ב) אשר עברו שם אלהיהם. הגוים אשר אתם יורשים אותם: (ד) לא תעשון כן. לזבות לה' בכל מקום:

בעל הטורים

אלוני מורה: (ג) תשרפון. ג' במס' בהאי ענינא והיינו דתנן ג' אשרות הן יזהו ואשריהם תשרפון וגו': ואבדתם את שמם לא תעשון כן. אזהרה למוחק את השם: (ד) לא תעשון.

איש

שפתי חכמים

ק ואע"פ שהוא מחובר לקרקע וכל המחובר לקרקע כקרקע דמי שאני הכא דאית בי' תפיסת יד מתחלה כשנטע גרעין א"נ כאן כשנטעו לשם ע"ז דאליבא דכ"ע כולו אסור כיון דמתחלה נטעו לשם ע"ז: ר פירש רש"י בית גלות לשון גבוה (שם) לכנות להם שם לגנאי בית גליא קורין לה בית כריא עין כל ר עין קוץ:

רש"י

על ההרים: (ג) מזבח. של אבנים הרבה: מצבה. של אבן אחת והיא בימוס (אלטאר) שמנויים במשנה (ע"ז מו) אבן שתלבה מתחלתה לבימוס: אשרה. אילן ק הנעבד: ואבדתם את שמם. (ד) לא תעשון כן.

משלי ישראל

וואָרום ווען איך זאָל וועלן אויף אייך שיקן דיא מכות וואָס עס שטייען געשריבן וואָלט גוועז גנוג איין מכה אָדר צווייא וואָלטן מיר גהאט גנוג יסורים נאָר גאָט מיינט אונזר טובה האט ער דרום געשטעלט אזו פיל קללות כדי מען זאָל זיך דער שרעקן וועלן דיא קללות ווערקן אז מען וועט תיכף תשובה טאָן פונקט וויא דער רופא האָט גזאָגט צוא דעם פאָטר ער האָט אמישנע גנומן אזו פיל ביטערע קרייטיכצר כדי דער ריח פון זייא זאָל ווערקן דיא רפואה:

(את הברכה אשר תשמעו אל מצות יי' אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום) דיא ברכה וועט איר האבן אז איר וועט צוא הערן דיא מצות פון גאָט וואָס איך זאָג אייך היינט אן. דרשינת דיא גמרא אזו דם וואָרט (היום) היום איז דך טייטש היינט. היינט זאָלט איר

פירוש ע"ט

האבן דאָרט גדינט עבודת כוכבים אשר אתם יורשים אותם וואָס איר וועט זייא ירשנן את אלהיהם זייערע עבודת כוכבים על ההרים הרמים וואָס זענן אויף דיא הוכע בערג ועל הגבעות אונ אויף אלע הוכע ערטר ותחת כל עץ רענן אונ דיא עבודת כוכבים וואָס זענן אונטר אלע צווייג האפטיגע ביימר: (ג) ונתצתם את מזבחותם אונ איר זאָלט צוא שטוסן זייערע מזבחות ושברתם את מצבותם אונ איר זאָלט צו ברעכן זייערע מצבות ואשריהם אונ זייערע לינדן ביימר וואָס זיי דינן צוא זייא תשרפון באש זאָלט איר פאַר ברענן אין פייער ופסילי אלהיהם אונ דיא צורות פון זייערע עבודת כוכבים תגדעון זאָלט איר פאַר שניידן ואבדתם את שמם אונ איר זאָלט מאכן פאַר לירן זייער נאָמן פון דעם ערטר איין דעם דאָזיגן אָרט: (ד) לא תעשון כן ליי' אלהיכם איר זאָלט ניט טאָן

איך

וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ׃ לב וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת
אֵת כָּל־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים
אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃
יב א אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים
אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ
לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם
חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה׃ ב אַבֵּד
תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר

עבדו

אונקלוס

בַּהּ : לב וְתִטְּרוּן לְמֶעְבַּד יָת כָּל קְיָמַיָּא וְיָת דִּינַיָּא דִּי אֲנָא יָהֵב קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵין : א אִלֵּין קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דִּי תִטְּרוּן לְמֶעְבַּד בְּאַרְעָא דִּיהַב יְיָ אֱלָהָא דַאֲבָהָתָךְ לָךְ לְמֵירְתַהּ כָּל יוֹמַיָּא דִּי אַתּוּן קַיָּמִין עַל אַרְעָא : ב אַבָּדָא תְּאַבְּדוּן יָת כָּל אַתְרַיָּא דִּי פְלָחוּ תַמָּן עַמְמַיָּא דִּי אַתּוּן

ירתין

ת״א אלה החקים שם לו . אבד שם ע״ז מה . אשר עבדו ע״ז כח .

רש״י

ופירשו את הארץ : (ב) אבד תאבדון. אבד ואחר כך פ תאבדון (בס) מכאן לעוקר ע״ג שצריך לשרש אחריה : את כל המקומות אשר עבדו שם וגו׳. ומה תאבדון מהם את צ אלהיהם אשר

שפתי חכמים

כבר כתיב והיה כי יביאך וגו׳ וא״כ כי אתם עוברים ל״ל אלא נסים כו׳ : פ ר״ל למה כתיב אבד תאבדון שהוא כפל לשון ואע״ג דדברה תורה כלשון בני אדם הכי קי״ל אבד תאבדו. וכתיב תאבדון אלא לדרשא ודלא כפי׳ הרא״ם : צ ר״ל למה כתיב אבד תאבדון את כל מקומות אשר עבדו שם והרי אין מחובר נעשה עבודה אלילים (ע״ז דף מה) אלא ודאי את כל המקומות כמו מן המקומות ומהו תאבדון מהם את אלהיהם וכו׳ פי׳ את אלהיהם דבוק עם אבד תאבדון ולא עם אשר עבדו שם הגוים וזהו שפי׳ ומה תאבדון וכו׳ וזה נמי להוציא המקום שא״א לאבד כמו המובד לצבא השמים :

פירוש עם

איר וועט דרינן זיצן : (לב) ושמרתם לעשות אונ איר זאלט היטן צוא טאן את כל החקים אלע גזעצן ואת המשפטים אונ דיא גרעכטן אשר אנכי נותן לפניכם היום וואס איך גיב פאר אייך היינט : (א) אלה החקים והמשפטים דאס זענן דיא גזעצן אונ דיא גרעכטן אשר תשמרון וואס איר זאלט היטן לעשות צוא טאן בארץ אין דעם לאנד אשר נתן יי׳ אלהי אבותיך לך וואס דער גאט פון דיינע עלטערן האט געגעבן צו דיר לרשתה צו ירשנן זי כל הימים אלע טעג אשר אתם חיים על האדמה וואס איר וועט לעבן אויף דער ערד : (ב) אבד פאר לירן תאבדון איר זאלט מאכן פאר לירן את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אלע ערטער וואו די כנענים

משלי ישראל

שטייען געשריבן אין דיא קללות מען זאל תשובה טאן וואלט בוודאי געוועזן איין קללה אדער צוויא גנוג פון אונזערט וועגן נאך וואס האט ער גדארפט שרייבן אזוי פיל קללות אכט אונ ניינציג נאר מחמת דאס ליבשאפט וואס גאט האט אונז ליב האט ער זיך משער געווען אז מיר האבן נים קיין כח מקבל צו זיין אפילו איין קללה דרום האט גאט געשטעלט אזוי פיל קללות כסדר כדי אז דער וואס מען וועט אים לייענן דיא תוכחה וועט ער מורא באקומען פר אזוי פיל קללות וועלן אים דיא קללות מערקן אז ער וועט תיכף תשובה טאן אונ גאט ,עס נים דארפן שיקן אויף דיא מענטשן דיא מכות וואס עס שטייען געשריבן נאר פון דם הערן לייענן וועלן די קללות ווערקן מען וועט תשובה טאן דאס האט דער מדרש גזאגט אז מען זאל לייענן דיא פרשה פון דער תוכחה צו איין מענטשן כדי מען זאל הערן אלע קללות כסדר וועט זיין די מורא פון דער תוכחה גרוס אבער ווען מען זאל דיא פרשה צוא טיילן אויף עטליכע טייל מען זאל לייענן צוא עטליכע מענטשן וואלט דיא מורא פון דער תוכחה נים געווען אזוי גרוס אין שין רעכט וואס דער מדרש זאגט ווייטער גאט האט גזאגט צוא דיא יתן די ברכות מיט דיא קללות וואס איך האב אייך געגעבן איז נים פון אייער רעה ווענן נאר פון אייער טובה ווען

הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה מוּל
הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה׃ לא כִּי
אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא
לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ

כְּנַעֲנָאָה דְּיָתֵב בְּמֵישְׁרָא
לָקֳבֵל גִּלְגְּלָא בִּסְמַר
מֵישְׁרֵי מֹרֶה׃ לא אֲרֵי
אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא
לְמֵעַל לְמֵירַת יָת אַרְעָא
דַּייָ אֱלָהֲכוֹן יָהֵב לְכוֹן
וְתֵירְתוּן יָתַהּ וְתֵיתְבוּן
בַּהּ

ת״א וירשתם קידושין לז.

וישבתם

בעל הטורים

[illegible] והגדתם וכן אמר להם ה׳ דגלים לסימן. מבוא השמש. בארץ הכנעני. היושב בערבה. מול הגלגל. אצל

שפתי חכמים

ט״א אבל כאן אין לפ׳ שהוא כותר שום דבר וגם אין פירושו כפלא הוא כרכת כני עמון שפירושו לכחוק ולאמת דבר שאין שייך כאן לאמת דבריו דהא קאי על נתינת הברכה והקללה ומתרן נתן להם סימן בהם לכך כתיב הלא: ח פי׳ מלת אחרי דבקה עם מלת הירדן לא עם דרך מבוא השמש בלא אחריו ואמר הראיה על זה מטעם המקרא המורי׳ על זה שהם שני דברים שנקודו בב׳ טעמים וכו׳: ט פירוש כל אחרי ביו״ד שפי׳ מופלג כמו שפי׳ הרבה פעמים דכל מקום שנאמר אחרי הוא מופלג פעם ומניי כמו גבי אברהם אחרי הדברים האלה. ופעם מקומיי כמו הכא: י פי׳ והוא דבור בפני עצמו כאלו אמר הלא המה בעבר הירדן הרבה והלאה למרחוק לצד מבוא השמש שהוא בצד מערבי: כ פשטא הוא אחד מהטעמים המבטלים שנקראים מלכים ומפסיק התיבה מלאחרי׳: ל במפסל הוא שנקרא בלשוננו יתיב: מ שופר הפוך הוא שנקרא בלשוננו מהפך שהוא כמו שופר ונקרא משרת פירוש שהוא מוכן התיבה לתיבה שלאחריו מפני שכי נקרא משרת כלומר שהוא משרת לתיבה אחרת: נ ר״ל דכל היכא שכתוב מול משמע נוכח שהוא כנגדו אבל פעמים הוא קרוב ופעמים הוא רחוק והואיל ונתן עוד סימן וכתב אבל אלוני מורה בפירושו כמו לאלוני מורה ידענו שהנוכח האמור פה הוא רחוק כאלו היה קרוב הל״ל אצל הגלגל ואלוני מורה: ס ר״ל דיכן מצינו מקום שנמי אילון מורה. ומתרץ הוא שכם כו׳ ואע״ג דהתם משמע דשכם ואילון מורה שני מקומות הן כו׳ מ״מ נ״ל הואיל ונאמר ביהם אחת לבניהם ממיע דמקום אחד הוא דאי ב׳ מקומות היו אם בא לשכם לא בא לאילון מורה אלא שהוא מקום אחד וה״פ ויבא עד שכם דהיינו עד אילון מורה וע״ש בפי׳ רש״י: ע דאל״כ הל״ל כי אתם באים אל הארץ וגו׳ וירשתם אותה ובמרתם לשבות וגו׳ ועוד דהא

רש״י

אחר שעברת הירדן ח הרבה והלאה למרחוק. אחרי לשון אחרי ט כל מקום שנאמר אחרי מופלג הוא: דרך מבוא השמש. להלן מן הירדן לצד מערב י וטעם המקרא מוכיח שהם שני דברים שנקודו בשני טעמים אחרי נקוד בפשטא כ ודרך נקוד במהפך והוא ל דגוש ואם היה אחרי דרך דבור אחד היה נקוד אחרי במשרת בשופר מ הפוך ודרך בפשטא ורפה: מול הגלגל. רחוק מן נ הגלגל: אלוני מורה. שכם ס הוא שנא׳ (בראשית יב) עד מקום שכם עד אלון מורה: (לא) כי אתם עוברים את הירדן וגו׳. נסים של ע ירדן יהיו סימן בידכם שתבואו

משלי ישראל

גוואַרן
אַם צו [illegible] דר שמעקט דעם ביטערן ריח פון די קרייטיכצר פון דער פאר גאנגן דאס ביטערקייט אונ האט אן גהובן שלאף צו איינמאל אונ צווייא מאל אונ דער רופא קרייטיכצר ענטפערט אין גריסן דיא קרייטיכצר אונ דער אז איך האב אים גבר׳ איז אים נאך מיין פאר גאנגן אונ פר שטייא זיין טבע יונג האט נאך מיין גיבראכין דארף נייטיג מאן פון זייזאגט דער רופא מען זאל צו שר דארף ברעכין צעהן מען זאל זייא אוועק שטעלן דיא טובה דוא זאלסטו אצונד זעה אז איך האב חינציגער מאכן זאגט ב דיר גזאגט ווארום ווען איך גזאגט אז איך דר קו איין געבן דיא קרייטיכצר וואלט צוין קיין רפואות מן הספיל עס וואלט גנוג גוועזן פון בים געבן נאר ניך גיב וואלט ער שון גוועזן גיבראכין חעל איך אוף שרייבן דיא איידעלע טבע אז ער וועט דארף צו דעם ברעכין האט זדרים האב איך גמוזט געבן אזו פיל קרייטיכצר אונ קלאפן כדי דער ריח זאל [illegible] אליבע מיני קרייטאס געמליבע ווען גאט זאל ווען איף אונז שיקן הם ושלום דיא קראנקייטן [illegible]

פירוש עט

זון גייט אונטער דם הייסט מַעֲרָב זייט בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אין דם לאנד פון דם כְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה וואס ער זיצט אין דם פלון מול הַגִּלְגָּל ווייטער פון גלגל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה ביי דם פלון פון מורה: (לא) כִּי אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אז איר וועט איבר פארן דעם ירדן כלומר די נסים פון דם ירדן וועט זיין צו אייך פאר איין סימן לָבֹא לָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ אז איר וועט קומן צו ארבן דאס לאנד אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֵיכֶם נוֹתֵן לָכֶם וואס גאט אייער גאט גיט צו אייך וִירִשְׁתֶּם אוֹתָהּ אונ איר וועט יירשנן זי וִישַׁבְתֶּם בָּהּ אונ

לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר גְּרִזִים וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הַר עֵיבָל: ל הֲלֹא־הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי

לְמֵירְתַהּ וְתִתֵּן יָת מְבָרְכַיָּא עַל טוּרָא דִגְרִזִין וְיָת מְלַטְטַיָּא עַל טוּרָא דְעֵיבָל: ל הֲלָא אִנּוּן בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא אֲחוֹרֵי אֹרַח מַעְלְנֵי שִׁמְשָׁא בְּאַרְעָא כְנַעֲנָאָה

ת"א ונתתה את סוטה לג. הלא המה שם לג לג.

בעל הטורים

הברכות: (ל) הלא המה בעבר הירדן. ס"ת אהרן לפי שעד פה היו עננים על ידו שהיו מראים להם הדרך ועתה פסקו העננים לכן צריך ליתן להם סימן לידע הדרך. הפסוק מתחיל ומסיים בה"א שלוש להם לעשות ה' דברים ונתאתם והברכות

פירוש רשב"ם

הר גריזים על ידי תנאי אשר תשמעו אל מצות ה' וגו': (ל) אחרי דרך. הרי הם כמו שני פשטות. אבל בשביל שטעמו של דרך באות ראשונה נעשה שופר מהפך: מבוא השמש. שקיעת השמש כלומר דרך המערב:

רש"י

בע"א ככופר בכל התורה כולה (ספרי): (כט) ונתתה את הברכה. כתרגומו ית מברכיא ה את המברכים: על הר גרזים. (סוטה לז) כלפי הר גריזים הופכין פניהם ופתחו בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו'. כל הארורים שבפרשה אמרו תחלה בל' ברוך ואח"כ הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה: (ל) הלא המה. נתן בהם ז סימן: אחרי.

שפתי חכמים

התורה בכללה והאמר אחר זה ללכת לעבוד אלהים אחרים למדנו שהעובד ע"א ככופר בכל התורה כולה: ח כלומר הלוים המברכים לישראל ואם הוא קאי על הברכה ממש למה כתיב ונתתה והרי אין בה ממשות אלא קאי על הלוים כלומר ונתת את המברכים לישראל והם הלוים ועי"ל דאי קאי על הברכה ממש א"כ יהיו כל ישראל הנותנים הברכה והינו כן שהרי בפ' כי תבא כתיב בנותני הברכה הם הלוים לבדם אלא הציווי הוא לכל ישראל שהם יתנו הלוים המברכים כלפי הר גריזים אבל לא מפני שאין נופל בה ל' נתינה כי מצינו ונתן על ראש השעיר בפירושו ג"כ בהם. הרא"ם: ז דכתיב בפ' כי תבא ששה שבטים יעמדו על הר גריזים וששה שבטים בהר עיבל א"כ ש"מ שישראל היו עומדים על הר גריזים והלוים בין ההרים עמדו והפכו פניהם ופתחו בברכה ברוך האיש וגו' אע"פ שלא מפורש בפ' כי תבא בקרא רק ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגו' אבל לא נאמר ברוך האיש וכו' מ"מ כיון דכתיב הכא את הברכה ש"מ שהיה שם ברכה ומסברא היא שפתחו תחלה בברכה: ז ר"ל דהא כל מקום שכתוב הלא משמע שהוא סותר דבר כמו שכתוב גבי אברהם ופרה הלא הוא אמר לי אחותי

פירוש ע"ט

שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וואס דו וועסט אהין קומען צו יַרְשְׁנֶען זיא וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה זאלסטו געבען דיא בענטשערס עַל הַר גְּרִזִים אקעגען דעם בארג גריזים וְאֶת הַקְּלָלָה אונ דיא פלוכערס זאלסטו געבען עַל הַר עֵיבָל אקעגען דעם בארג עיבל. רש"י שרייבט דיא לוים האבען ווידער געקערט זייער פנים אקעגען דעם בארג גריזים אונ האבען אן גהובען מיט איין ברכה אונ האבען גזאגט (בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל) דאס איז געבענטשט זאל זיין דער מענטש ווס מאכט ניט קיין צורות עבודת כוכבים ומסכה אדר איין גגאסני עבודת כוכבים אונ אלע ארורים ווס שטייען זייא צום ערשטן גזאגט מיט דעם לשון ברוך אונ דר נאך האבען זייער פנים אקעגען דעם בארג עיבל אונ האבען אן גהובען מיט גזאגט פר פלוכט זאל זיין דער מענטש ווס איז יוא עובר אויף עס שטייט אום גרעכנט אין כי תבוא: (ל) הֲלֹא פאר וואר דיא זענען בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אויף יענר זייט ירדן אַחֲרֵי ווייט דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ אן

משלי ישראל

דעם רופא אונ זאגט ווען דען מיין זון קענן פר נעמן אזו פיל קרייטיכצר. ענטפערט דער רופא גלייב מיר וואס מיין קרייטיכצר איך וועל שרייבן וועט ער אלץ ווייני נעמן נאר זיין אונ שווייג. בקיצור דער פאטר הט אפט גשיקט דעם משרת מיט דעם פאפיר אין דער אריין ער זאל ברענגן דיא קרייטיכצר אלירלייא ... דער פאטר האט געבן גהאט גרוסע ... כדי אז נאר ער האט נים גקענט בעסר ... א תוכחה וועט ער צוא גנומן דיא קרייטיכצר ביים ... עלן אים דיא קללות זיך גהייסן שטעלן אמישל בייא ... טאן אונ גאט ... יחיד ליגט דרוך אונ האט אן ... דיא מכות וואס עס קרייטיכצר אונ צוא קלאבן אויף ד ... לייענן וועלן די קללות ... האט דער מדרש ... פון דער תוכחה ... הן אלע קללות כסדר ... זה גרוס אבר ווען מען ... עטליכע טייל מען זאל ... וואלט דיא מודא פון דער ... זאגט צוא דיא יתן די ... נאר פון איטך טובות ווען

וואריום

אֶתְכֶם הַיּוֹם: כח וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי
אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם:
ס כט וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה
לרשתה

יוֹמָא דֵין: כח וּלְוָטִין
אִם לָא תְקַבְּלוּן
לְפִקּוּדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן
וְתִסְטוּן מִן אָרְחָא דִּי
אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן יוֹמָא
דֵין לִמְהַךְ בָּתַר טַעֲוַת
עַמְמַיָּא דִּי לָא יְדַעְתּוּן:
כט וִיהֵי אֲרֵי יָעֵלִנָּךְ
יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְעָא
דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן
למירתה

פירוש רשב״ם

ערידים ואת הקללה וגו׳: (כט) את הברכה. שתהיה על

בעל הטורים

ועד ה״א מוסב לא תשמעו עד ביד משה והקללה אמר אם
לא תשמעו ובברכה אמר אשר תשמעון ולא אמר אם בלשון
ספק ואמר אשר מלשון אשרי כנאמר אשרי אדם שומע לי: את הברכה אשר תשמעו. ס״ת תורה שבזכות התורה יבואו

שפתי חכמים

הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת וגו׳. הא למדת כל העובד ע״א הרי הוא ג סר מכל הדרך שנצטוו ישראל מכאן אמרו כל ד המודה

רש״י

תוליד עוד מדלא כתיב אם כמו דכתיב והקללה אם לא תשמעו היה לו לכתוב ג״כ אם כיון דחד ענינא הוא ומדשני הכתוב וכתב גבי קללה אם וגבי ברכה לשון אשר הע״ג דתרווייהו לשון אם הם על כן נריכים אנו לפרש דהאי אשר על מנת אשר תשמעו ודו״ק: וכזה יתורץ קושיית הרא״ם שהקשה למה לא פירש רש״י אשר שהוא כמו אם אלמה פירש שהוא כמו ע״מ אשר וכו׳ כיון שמצינו אם במקום אשר: ג מפני שלשון הסרה הוא בכל מקום הסרת דבר מכל הדבר כמו ויסלקהו כ׳ מג״ע אע״פ שמלת מן מורה על מקלת: ד פירוש מאחר שהדרך כנאמר פה מורה על כל

משלי ישראל

אצונד דארפן מיר פר שטיין וויא אזו איז גדרונגן פון
דעם פסוק אז די קללות איז ניט פון אונזר רעה ווענן איז
דיא זאך צו פר שטיין מיט אמשל עס איז גוועזן אעושר
אונ ער האט גהאט אבן יחיד איז דר בן יחיד קראנק
גוואורן איז גקומן דר רופא אונ זאגט אז ער דארף נעמן
אם צו ברעכין דר ציילט דר פאטר דעם רופא דיא טבע
פון דעם קינד אז ער איז איין איידל קינד אונ איז
שלאף ביא דער טבע ער וועט ניט קענן נעמן דיא
קרייטיכצר ענטפערט דר רופא. צוא דעם פאטר זאלסט וויסן
אז איך האב אים גפרובט אז איך בין נאר אריין גקומן
אונ פר שטייא זיין טבע נאר פון דעסט וועגן וואס מען
דארף נייטיג טאן פון זיין רפואה וועגן דארפן מיר טאן
שר דארף ברעכין צעהן מאל זאגט דר פאטר טוא מיר
דיא טובה דוא זאלסט חאטשע דיא קרייטיכצר אביסל
פערנציגר מאכן זאגט דער רופא איך האב דאך דיר שון
גזאגט אז איך דר קען זיין טבע אז ער קען ניט מקבל
זיין קיין רפואות מן הסתם וועל איך אים קיין איברינגם
בים געבן נאר גיך גיב מיר אבונן פאפיר מיט אפעדר
מעל איך אוף שרייבן דיא אלע קרייטיכצר וואס מען
דארף צו דעם ברעכין האט דר רופא גנומן דיא פעדר מיט דעם פאפיר אונ האט בשריבן דס פאפיר פון אויבן
ביז אראם אויליכע מיני קרייטיכצר וואס איז און אשיעור אז דער פאטר האט דאס דער זעהן האט ער גנומן

פירוש ע״ט

היום וואס איך גביט אייך היינט: (כח) וְהַקְּלָלָה
אונ דיא קללה וועט איר האבן אם לא תִשְׁמְעוּ
אויב איר וועט ניט צו הערן אֶל מִצְוֺת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם
צו דיא מצות פון אייער גאט וְסַרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ
אונ איר וועט אפ קערן פון דעם וועג אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם וואס איך גביט אייך
היינט לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים צו גיין נאך
פר עמדי עבודת כוכבים אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתֶּם וואס
איר קענט זייא ניט. פון דאנן לערנן אונזרע
חכמים אפ דער זעלביגר מענטש וואס דינט
עבודת כוכבים איז גלייך וויא ער קערט
אפ פון דעם גאנצן וועג וואס דיא ישראל
זענן גבאטן גוואורן: (כט) וְהָיָה אונ עס וועט
זיין כִּי יְבִיאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אז דיין גאט וועט דיך
ברענגן אֶל הָאָרֶץ צו דעם לאנד אֲשֶׁר אַתָּה בָא

דעם

גַּם כָּל־הַרְבַּתִּיהָ וַיַּשֵּׁם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן־יְהוָה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה׃

פירוש ע״ם

וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ פְרֵייד אונ שִׂמְחָה ווֶעט גֶפוּנֶן ווֶערְן אִין אִיר תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה אַיין קוֹל פוּן לוֹבּ

פירוש נ״ם

אונ אַיין קוֹל פוּן גְזַאנְג ווֶעט גֶפוּנֶן ווֶערְן אִין אִיר׃

דברים יא ראה

אונקלוס

כו חֲזוֹ דִּי אֲנָא יָהֵב קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵין בִּרְכָן וּלְוָטִין׃ כז יָת בִּרְכָן דִּי תְקַבְּלוּן לְפִקּוֹדַיָּא דַּייָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן יוֹמָא

כו רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה׃ כז אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם

בעל הטורים

(כו) ראה אנכי. אמר לשון יחיד ופי׳ לאחר אמר לכ״א ואמר וי״מ ליפיסע אמר ראה אנכי והזהירו לבכן את ישראל כשיעברו את הירדן וי״מ נפי שקללות וברכות בכמשנה תורה כולם נאמרו בלשון יחיד. ד״א ראה אנכי ראה עשרת הדברות שפתח באנכי וקיים אותם כי כל המצות כלולות בהם. ד״א ראה אנכי פי׳ ממני תראו וכן תעשו. ד״א ראה ל׳ יחיד לפניכם לשון רבים והיינו דאמרינן כילד סדר המשנה משה שנה לאהרן פרקו ואחר כך נכנסו בניו וכו׳ כדאיתא בעירובין. ד״א לעיל כתיב לכם וסמיך ליה ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה כלומר לכם אני אומר שתבחרו בברכה. ד״א ראה כי המפיל גורל עם חבירו מכסה הגורלות והחלקים שלא יברור חבירו חלק היפה אבל אתה ראה הגורלות וראה החלקים יבחרת בחיים וזהו אתה תומיך גורלי באתה תומך בידי ניתנה על גורל הטוב ולברור אותו: (כז) את הברכה. בברכה אמר את לשון רבוי כי לא נפל דבר אחד מכל דבר טוב ובקללה לא אמר את אלא וקללה. ד״א את הברכה מאל״ף ועד תי״ו מאם בחקותי עד קוממיות ובקללה מוי״

פירוש רשב״ם

(כו) ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה. כמו שמפרש והולך ונתתה את הברכה על הר

רשי

(כו) ראה אנכי. ברכה וקללה. האמורות בהר גריזים א ובהר עיבל: (כז) את הברכה. על מנת ב אשר תשמעו: (כח) מן

שפתי חכמים

א רצל״ת והלא הקללות נאמרו לעיל בפ׳ בחקותי ולקמן בפרשת כי תבא ומתרץ האמורות בהר גריזים וכו׳ ופירוש נותן מסדר לפניכם היום: ב רלונו לתרץ מה ליה למימר אם תשמעו כמו שכתוב אחריו והקללה אם לא תשמעו דמלת אשר משמע שישמעו בודאי וו״א דאף הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ושמא לא ישמרו ומתרץ אשר תשמעו על מנת כו׳ ובזה יתורץ מה שלא פירש מלת אשר במקום אם כמו שפי׳ רש״י גבי ומולדתך אשר הולדת אם

פירוש ע״ם

(כו) רְאֵה אָנֹכִי נוֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה זֶעהְט אִיךְ גִיבּ פַר אַייךְ הַיינְט אַבְּרָכָה אונ אַקְלָלָה. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט דֶער פָּסוּק מֵיינְט דִיא בְּרָכוֹת אונ דִיא קְלָלוֹת וָואס זַייא זֶענֶן גֶזָאגְט גְוָוארְן אוֹיף דֶם בַּארְג גְרִיזִים אונ אוֹיף דֶעם בַּארְג עֵיבָל׃ (כז) אֶת הַבְּרָכָה דִי בְּרָכָה ווֶעט אִיר הָאבְּן אוֹיף דֶעם תְּנַאי אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אַז אִיר ווֶעט צוּ הֶערְן דִיא פוּן אַייעֶר גָאט אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם

משלי ישראל

(רְאֵה אָנֹכִי נוֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה) מֹשֶׁה הָאט גֶזָאגְט צוּא דִיא יוּדְן זֶעה אִיךְ גִיבּ פַאר אַייךְ הַיינְט דִיא בְּרָכוֹת מִיט דִיא קְלָלוֹת. דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט אַז דִיא גַאנְצֶע פָּרָשָׁה פוּן דֶער תּוֹכְחָה וָואס דִיא אַכְצִיג אונ נַיינְצִיג קְלָלוֹת זֶענֶן גְשְׁרִיבְּן זָאל מֶען לֵייעֶנֶן צוּ אַיין מֶענְטְשְׁן מֶען טָאר זַיא נִיט צוּ טֵיילְן אוֹיף עֶטְלִיכֶע מֵיי׳ מֶען זָאל פוּן דֶר פָּרָשָׁה מַאכְן עֶטְלִיכֶע פָּרָשׁוֹת צוּ לֵייעֶנֶן פַאר עֶטְלִיכֶע מֶענְטְשְׁן אֵיינֶם נָאךְ דֶעם אַנְדֶרְן נָאר מֶען דַארְף זַיא לֵייעֶנֶן אִין גַאנְצְן צוּא אֵיין מֶענְטְשְׁן אונ נָאךְ זָאגְט דֶער מִדְרָשׁ גָאט הָאט גֶזָאגְט דִיא בְּרָכוֹת מִיט דִי קְלָלוֹת הָאבּ אִיךְ אַייךְ גֶגֶעבְּן נָאר פוּן אַייעֶר טוֹבָה ווֶעגֶן

מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ אֵלָי׃ הֵן אֲדֹנָי יֱהוִֹה יַעֲזָר לִי מִי־הוּא יַרְשִׁיעֵנִי הֵן כֻּלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ עָשׁ
יֹאכְלֵם׃ מִי בָכֶם יְרֵא יְהוָֹה שֹׁמֵעַ בְּקוֹל עַבְדּוֹ אֲשֶׁר ׀ הָלַךְ חֲשֵׁכִים וְאֵין נֹגַהּ לוֹ יִבְטַח
בְּשֵׁם יְהוָֹה וְיִשָּׁעֵן בֵּאלֹהָיו׃ הֵן כֻּלְּכֶם קֹדְחֵי אֵשׁ מְאַזְּרֵי זִיקוֹת לְכוּ ׀ בְּאוּר אֶשְׁכֶם
וּבְזִיקוֹת בִּעַרְתֶּם מִיָּדִי הָיְתָה־זֹּאת לָכֶם לְמַעֲצֵבָה תִּשְׁכָּבוּן׃ שִׁמְעוּ אֵלַי רֹדְפֵי צֶדֶק
מְבַקְשֵׁי יְהוָֹה הַבִּיטוּ אֶל־צוּר חֻצַּבְתֶּם וְאֶל־מַקֶּבֶת בּוֹר נֻקַּרְתֶּם׃ הַבִּיטוּ אֶל־אַבְרָהָם
אֲבִיכֶם וְאֶל־שָׂרָה תְּחוֹלֶלְכֶם כִּי־אֶחָד קְרָאתִיו וַאֲבָרְכֵהוּ וְאַרְבֵּהוּ׃ כִּי נִחַם יְהוָֹה צִיּוֹן

פירוש ע״ט

מיין גרעכט מאכר כלומר גאט איז נאהינט צו מיר צו גרעכט מאכן מיך אין דין מי יריב אתי ווער וויל זיך קריגן מיט מיר נעמדה יחד לאמר זיך מיט אנגדר שטעלן מי בעל משפטי יגש אלי ווער עם וויל קומן מיט מיר אין משפט דער זאל גנעהנן צו מיר: הן אדני אלהים יעזר לי נון גאט דער האר וועט מיר העלפן מי הוא ירשיעני נוא ווער איז ער דער וואס זאל מיך קענן אום גרעכט מאכן הן כלם כבגד יבלו נון דיא אלע וואס וועלן אוף שטיין אוף מיר וועלן פר פולט ווערן אזו ווי איין קלייד ווערט פר פולט עש יאכלם דר ווארעם וואס עסט אוף קליידר דר וועט זייא אוף עסן: מי בכם ירא יי ווער איז צווישן אייך וואס הט מורא פר גאט שומע בקול עבדו וואס הערט צו אין דעם קול פון גאטס קנעכט דאס איז דער נביא אשר הלך חשכים ואין נוגה לו וואס ער איז גגאנגן אין דער פינסטרניש אונ קיין ליכט איז ניט דא צו אים כלומר חאטשע איין צרה קומט אוף אים פון דעסט וועגן יבטח בשם יי זאל ער זיך פר זיכרן אין גאטס נאמן דאס איין הילף וועט קומן צו אים וישען באלהיו אונ ער זאל זיך אן לעהנן אין גאטס אום לייזונג דען גאט וועט אים גווים מציל זיין פון דר צרה: הן כולכם נון אבר איר אלע וואס איר הערט ניט צו אין דעם קול פון דיא נביאים קודחי אש טוט איר אן צינדן דם פייער פון גאטס רוגזה אוף אייך מאזרי זיקות איר שטארקט אוף אייך דיא פונקן אונ דיא קולן פון פייער וואס ווערן גווארפן מיט דעם שליידר לכו באור אשכם גייט אין דר ליכט פון אייער פייער ובזיקות בערתם אונ דיא פונקן וואס איר האט

פירוש ע״ט

אן גצינדן כלומר נאך אייערי מעשים נאך וועט איר גשטראפט ווערן זאגט גאט מידי היתה זאת לכם פון מיין האנד וועט דר תשלום גמול זיין צו אייך כדי למעצבה תשכבון איר זאלט שטארבן מיט טרוערקייט: זאגט ישעיה שמעו אלי רודפי צדק מבקשי יי הערט צו צו מיר דיא וואס יאגן גרעכטיקייט אונ בגערן צו הערן איין לערנונג פון גאט הביטו אל צור חוצבתם קוקט צו דעם שטיין וואס איר זענט אום גהאקט גווארן פון אים ואל מקבת בור נוקרתם אונ צו דעם האמר פון דר גרוב וום איר זייט מיט אים אום גפיקט אונ אום גגראבן גווארן אדר מקבת בור צו דער לאך פון דער גרוב וואס איר זייט גבארן גווארן פון איר: הביטו אל אברהם אביכם קוקט צו אברהם אייער עלטר פאטר ער איז דר שטיין וואס איך האב אייך דא גזאגט ואל שרה תחוללכם אונ צו שרה וום הט אייך גווייטיגט אונ גוואונן זיא איז דר מקבת בור וום דא פריער שטייט כי אחד דען ער איז איינר גוועזן אין לאנד כנען דאס איך גאט האב אים פר טריבן אהין פון זיין לאנד אונ פון זיין גבירט קראתיו האב איך אים חשוב גמאכט אונ געגרייסט ואברכהו וארבהו אונ האב אים גבענטשט אונ גמערט אזו וועל איך אייך אוך פרייען דען איר זייט מיר אוך איין איינציג פאלק: כי נחם יי ציון דען גאט הט גטרייסט דיא שטאט ציון נחם כל חרבותיה ער האט גטרייסט אלע אירע חורבות וישם מדברה כעדן אונ האט גטאן איר מדבר אזו וויא דם עדן וערבתה כגן יי אונ אירע וויסטע ערטר וואס זענן פריער בזעצט גוועזן האט גאט גמאכט אזו גוט אזו וויא גאטס גארטן ששון

לְהַצִּיל הֵן בְּגַעֲרָתִי אַחֲרִיב יָם אָשִׂים נְהָרוֹת מִדְבָּר תִּבְאַשׁ דְּגָתָם מֵאֵין מַיִם וְתָמֹת
בַּצָּמָא׃ אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם׃ אֲדֹנָי יֱהֹוִה נָתַן לִי לְשׁוֹן לִמּוּדִים
לָדַעַת לָעוּת אֶת־יָעֵף דָּבָר יָעִיר ׀ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יָעִיר לִי אֹזֶן לִשְׁמֹעַ כַּלִּמּוּדִים׃ אֲדֹנָי
יֱהֹוִה פָּתַח־לִי אֹזֶן וְאָנֹכִי לֹא מָרִיתִי אָחוֹר לֹא נְסוּגֹתִי׃ גֵּוִי נָתַתִּי לְמַכִּים וּלְחָיַי לְמֹרְטִים
פָּנַי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִכְּלִמּוֹת וָרֹק׃ וַאדֹנָי יֱהֹוִה יַעֲזָר־לִי עַל־כֵּן לֹא נִכְלָמְתִּי עַל־כֵּן שַׂמְתִּי
פָנַי כַּחַלָּמִישׁ וָאֵדַע כִּי־לֹא אֵבוֹשׁ׃ קָרוֹב מַצְדִּיקִי מִי־יָרִיב אִתִּי נַעַמְדָה יָּחַד מִי־בַעַל

פירוש ע״ט

גשיקט געווארן אייער מוטער פון מיר : מדוע באתי ואין איש ווארום בין איך געקומען צו מקרב מיך זיין צו אייך אונ קיין מאן פון אייך האט זיך ניט געקערט צו מיר קראתי ואין עונה איך האב גרופן איר זאלט קומען צו מיר אונ קיינר האט מיר ניט געענטפערט הקצור קצרה ידי מפדות איז דען געקירצט געווארן מיין האנט פון צו אום לייזן אייך ואם אין בי כח להציל אדער איז דען איין כח ניט דא אין מיר צו מציל זיין אייך הן בגערתי אחריב ים נאך מיט מיין געשרייא האב איך אום געטריקענט דעם ים אשים נהרות מדבר איך האב געטאן די טייכן אזוי טרוקן וויא די מדבר תבאש דגתם מאין מים עס איז פר שטונקען געווארן זייערע פיש פון וועגן דעם קיין וואסר איז אין זיי ניט געוועזן ותמות בצמא אונ זייא זענען געשטארבן פון וועגן דארשט : אלביש שמים קדרות איך טוא אן קליידן דיא הימלן מיט שווארצקייט ושק אשים כסותם אונ איין זאק טוא איך טאן זייערע קליידר : זאגט ישעיהו אדני יי נתן לי לשון למודים גאט דער האר הט מיך געשיקט נביאות זאגן אונ האט מיר געגעבן איין לשון צה וואס איז ראוי צו מאכן לערנן לדעת לעות את יעף כדי איך זאל מאכן וויסן צו צייטן ווייס דעם מידן וואס איז מיד אונ דארשטיג כלומר ער גלויבט זייער צו הערן גאטס רייד זאל איך אים מאכן וויסן דבר גאטס רייד יעיר בבקר בבקר גאט דער וועקט מיך אלע מארגן צו זיין נביאות זאגן יעיר לי אזן ער דער וועקט מיר מיין אויער מיט זיין רוח הקודש לשמוע כלמודים צו הערן דעם אמת אונ דאס רעכט פארטיקייט אזו וויא דער שטייגר איז פון די לערנערס : אדני אלהים פתח לי אזן גאט האט דער

פירוש ע״ט

האר האט מיר געעפינט איין אויער אונ האט מיך געמאכט הערן די רייד את מי אשלח ווען זאל איך גאט שיקן נביאות זאגן צו די ישראל איך האב געשיקט עמוס האבן זייא אים גרופן (פסילוס) איין שטאמלר ווייל ער הט געשטאמלט מיט זיין לשון אונ אין מיכה האבן זייא אויך גפונן אפעלער ואנכי לא מריתי אונ וויא איך ישעיהו האב געהערט דיא רייד האב איך ניט ווידר געשפעניגט פון צו גיין אין זיין שליחות אחור לא נסוגותי אהינטער זיך בין איך ניט ווארן גרוקט נייערט איך האב געזאגט צו גאט הנני שלחני דא בין איך שיק מיך : גאט האט געזאגט צו מיר מיינע קינדר ישראל זענען ווידר שפעניגר אונ מאכן מיר דיינע לעגער בכן זאלסטו מקבל זיין אויף זיך דו זאלסט ניט צערנן אויף זייא האב איך געזאגט צו גאט איך בין עס מקבל אויף מיר גוי נתתי למכים מיין רוקן האב איך געגבן צו דיא שלעגר ולחיי למורטים אונ מיינע קין באקן הב איך געגעבן צו דיא אום פליקר וואס וועלן מיר אום פליקן מיין בארד פני לא הסתרתי מכלמות ורוק מיין פנים האב איך ניט פר בארגן פון שאנד אונ שפייעכץ כלומר איך הב מיך ניט מונע געוועזן פון צו גיין נביאות זאגן איבר דיא השישים : ווארום איך בין בטוח געוועזן ואדני אלהים יעזר לי דאס גאט דר האר וועט מיר העלפן ווען זייא וועלן אויף שטיין אויף מיר על כן לא נכלמתי דרום בין איך ניט פר שעמט געווארן על כן שמתי פני כחלמיש אונ דרום האב איך געטאן מיין פנים אזו ווי איין שטארקן שטיין ואדע כי לא אבוש אונ איך ווייס דאס איך וועל ניט פר שעמט ווערן : קרוב מצדיקי ער איז גאהענט צו מיר

הָם׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה הִנֵּה אֶשָּׂא אֶל־גּוֹיִם יָדִי וְאֶל־עַמִּים אָרִים נִסִּי וְהֵבִיאוּ בָנַיִךְ
בְּחֹצֶן וּבְנֹתַיִךְ עַל־כָּתֵף תִּנָּשֶׂאנָה׃ וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ וְשָׂרוֹתֵיהֶם מֵינִיקֹתַיִךְ אַפַּיִם
אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ־לָךְ וַעֲפַר רַגְלַיִךְ יְלַחֵכוּ וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָֹה אֲשֶׁר לֹא־יֵבֹשׁוּ קֹוָי׃ הֲיֻקַּח
מִגִּבּוֹר מַלְקוֹחַ וְאִם־שְׁבִי צַדִּיק יִמָּלֵט׃ כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָֹה גַּם־שְׁבִי גִבּוֹר יֻקָּח
וּמַלְקוֹחַ עָרִיץ יִמָּלֵט וְאֶת־יְרִיבֵךְ אָנֹכִי אָרִיב וְאֶת־בָּנַיִךְ אָנֹכִי אוֹשִׁיעַ׃ וְהַאֲכַלְתִּי אֶת־
מוֹנַיִךְ אֶת־בְּשָׂרָם וְכֶעָסִיס דָּמָם יִשְׁכָּרוּן וְיָדְעוּ כָל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָֹה מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ
אֲבִיר יַעֲקֹב׃ כֹּה ׀ אָמַר יְהוָֹה אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוּת אִמְּכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ אוֹ מִי
מִנּוֹשַׁי אֲשֶׁר־מָכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ הֵן בַּעֲוֺנֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שֻׁלְּחָה אִמְּכֶם׃
מַדּוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה הֲקָצוֹר קָצְרָה יָדִי מִפְּדוּת וְאִם־אֵין־בִּי כֹחַ

פירוש ע״ט

וְגַלְמוּדָה אוּנ אִיךְ בִּין דָאךְ גְוָועֶן אַלֵיין גּוֹלָה וְסוּרָה אִיךְ בִּין גְוָועֶן אַיין פַר טְרִיבֶּענֶע אוּנ אַיין אָפּ גְקֶערְטֶן פוּן אַלֶע מֶענְטְשֶׁן דָם אַלֶע הָאבֶּן גְזָאגְט אוֹף מִיר קֶערְט אָפּ פוּן אִיר וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל אוּנ וָוער הָט דִי דָאזִיגֶע קִינְדֶער מְגַדֵּל גְוָועֶן הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי נוּן אִיךְ בִּין דָאךְ אִיבֶּער גְבְּלִיבְּן אַלֵיין אֵלֶּה אֵיפֹה הֵם וואוּ זֶענְן דִיא דָאזִיגֶע גְוָועֶן בִּיז אַהֶער׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים אַזוֹ זָאגְט גָאט דֶר הַאר הִנֵּה אֶשָּׂא אֶל גּוֹיִם יָדִי נוּן אִיךְ וָועל אוֹף הֵייבְּן צוּ דִיא פֶעלְקֶער מַיין הַאנְט וְאֶל עַמִּים אָרִים נִסִּי אוּנ אִיךְ וָועל אוֹף הֵייבְּן מַיין פֶּעהנְדִיל דָם וָועט זַיין אַיין סִימָן צוּ זֵייא זַייא זָאלְן בְּרֶענְגְן דִי פַר טְרִיבֶּענֶע יִשְׂרָאֵל קַיין צִיּוֹן וְהֵבִיאוּ בָנַיִךְ בְּחוֹצֶן אוּנ זֵייא וָועלְן בְּרֶענְגְן דַיינֶע זִין אִין דִי עֶקְין פוּן דִיא קְלֵיידֶר וּבְנוֹתַיִךְ עַל כָּתֵף תִּנָּשֶׂאנָה אוּנ דַיינֶע טֶעכְטֶער וָועלְן אוֹף דִיא אַקְסְלֶען גְטְרָאגְן וָוערְן צוּ דִיר׃ וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ אוּנ דִיא מְלָכִים וָועלְן זַיין דַיינֶע דֶר צִיהֶערְס פוּן דַיינֶע קִינְדֶער וְשָׂרוֹתֵיהֶם מֵינִיקוֹתַיִךְ אוּנ זֵייעֶרֶע הֶערִינְטֶעס וָועלְן זַיין דַיינֶע זֵייגֶערִינְס פוּן דַיינֶע קִינְדֶער אַפַּיִם אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ לָךְ מִיט זֵייעֶר פָּנִים וֶועלְן זֵיי זִיךְ בּוּקְן צוּ דִיר בִּיז צוּ דֶער עֶרְד וַעֲפַר רַגְלַיִךְ יְלַחֵכוּ אוּנ דֶעם שְׁטוֹבּ פוּן דַיינֶע פִיס וָועלְן זֵייא לֶעקְן וְיָדַעַתְּ כִּי אֲנִי יְיָ אוּנ דוּ וֶועסְט דֶערְנֶעסְט מָאל וִויסֶן דָאס אִיךְ בִּין גָאט אֲשֶׁר לֹא יֵבֹשׁוּ קֹוָי וָואס מַיינֶע הָאפֶּר וָואס הָאפֶּן צוּ מִיר וֶוערְן נִיט פַר שֶׁעמְט׃ זָאגְט גָאט אִיר יִשְׂרָאֵל מַיינְט הֲיֻקַּח מִגִּבּוֹר מַלְקוֹחַ קֶען דֶען זַיין דָאס אָם זָאל צוּ גְנוּמֶן וֶוערְן פוּן דֶעם

פירוש ע״ט

שְׁטַארְקְן טְרַייבּ רוּבּ וְאִם שְׁבִי צַדִּיק יִמָּלֵט אָדֶער קֶען דֶען אַנְטְרִינֶן וֶוערְן פוּן דַיינֶע הֶענְט דָם גֶפֶענְקֶענִישׁ פוּן דֶעם צַדִּיק אָבֶּר אִיר זַייט זִיךְ מוֹעֶה׃ כִּי כֹה אָמַר יְיָ דֶען אַזוֹ הָט גָאט גְזָאגְט גַּם שְׁבִי גִבּוֹר יֻקָּח דָאס גֶפֶענְקֶענִישׁ פוּן שְׁטַארְקְן וֶועט אוֹךְ צוּ גְנוּמֶן וֶוערְן פוּן זַיין הַאנְט וּמַלְקוֹחַ עָרִיץ יִמָּלֵט אוּנ דָאס טְרַייבּ רוּבּ פוּן דֶעם שְׁטַארְקְן וֶועט אַנְטְרִינֶן וֶוערְן וְאֶת יְרִיבֵךְ אָנֹכִי אָרִיב אוּנ מִיט דַיינֶע קְרִיגֶר וֶועל אִיךְ מִיךְ קְרִיגְן וְאֶת בָּנַיִךְ אָנֹכִי אוֹשִׁיעַ אוּנ דַיינֶע קִינְדֶער וֶועל אִיךְ הֶעלְפְן׃ וְהַאֲכַלְתִּי אֶת מוֹנַיִךְ אֶת בְּשָׂרָם אוּנ אִיךְ וֶועל מַאכְן עֶסְן דַיינֶע נַארֶרְס דִיא בַּבְלִיִּים וָואס הָאבְּן דִיךְ גְנַארְט וֶועל אִיךְ מַאכְן עֶסְן זֵייעֶר פְלֵיישׁ וְכֶעָסִיס דָּמָם יִשְׁכָּרוּן אוּנ אַזוֹ וִוי מִיט זִיסְן וַויין אַזוֹ וֶועלְן זִיךְ דִיא פוּגְלְן אָן שִׁיכֶּרְן מִיט זֵייעֶר בְּלוּט וְיָדְעוּ כָל בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְיָ מוֹשִׁיעֵךְ אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וֶועלְן דֶערְנֶעסְט מָאל וִויסֶן דָאס אִיךְ גָאט בִּין דַיין הֶעלְפֶּר וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב אוּנ דַיין אוֹס לֵייזֶר אִיז דֶער שְׁטַארְקֶר גָאט פוּן יַעֲקֹב׃ כֹּה אָמַר יְיָ אַזוֹ זָאגְט גָאט צוּ דִיא יִשְׂרָאֵל אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוּת אִמְּכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ וואוּ אִיז דֶער גֶט פוּן אַייעֶר מוּטֶער כְּלוֹמַר פוּן אַייעֶר כְּנֶסִיָּה וָואס אִיךְ הָאבּ זִיא אַוֶּועק גְשִׁיקְט מִיט אִים אוֹ מִי מִנּוֹשַׁי אָדֶער וֶוער אִיז פוּן מַיינֶע אַנְטְלַייעֶר וָואס הָאט מִיר גֶעלְט אַנְטְלִיגְן אֲשֶׁר מָכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ וָואס אִיךְ הָאבּ אַייךְ פַר קוֹפְט צוּ אִים פַר דָם חוֹב הֵן בַּעֲוֺנֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם נוּן אִיבֶּער אַייעֶרֶע זִינְד זַייט אִיר פַר קוֹפְט גְוָוארְן וּבְפִשְׁעֵיכֶם שֻׁלְּחָה אִמְּכֶם אוּנ אִיבֶּער אַייעֶרֶע פְּשָׁעִים אִיז אַוֶּועק

תָּמִיד׃ מִהֲרוּ בָּנָיִךְ מְהָרְסַיִךְ וּמַחֲרִבַיִךְ מִמֵּךְ יֵצֵאוּ׃ שְׂאִי־סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ
בָאוּ־לָךְ חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָֹה כִּי כֻלָּם כַּעֲדִי תִלְבָּשִׁי וּתְקַשְּׁרִים כַּכַּלָּה׃ כִּי חָרְבֹתַיִךְ
וְשֹׁמְמֹתַיִךְ וְאֶרֶץ הֲרִסֻתֵךְ כִּי עַתָּה תֵּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרָחֲקוּ מְבַלְּעָיִךְ׃ עוֹד יֹאמְרוּ בְאָזְנַיִךְ
בְּנֵי שִׁכֻּלָיִךְ צַר־לִי הַמָּקוֹם גְּשָׁה־לִּי וְאֵשֵׁבָה׃ וְאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד־לִי אֶת־אֵלֶּה
וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה גֹּלָה ׀ וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אֵיפֹה

פירוש ע"ט

טוא דיך ניט פאר געסן׃ הֵן עַל כַּפַּיִם חַקּוֹתִיךְ נון איך גדענק דיך גלייך וויא איך האב דיך אום גקריצט אויף מיינע הענט צו זעהן אונ צו גדענקן דיך תמיד. אדער (על כפים חקותיך) איך האב דיך אום גקריצט איבר מיינע וואלקן חומותיך נגדי תמיד דיינע מוערן זענן תמיד אקעגן מיר איך זאל מיך דער מאנן אין זייא צו בויען זייא׃ מהרו בניך לאזן דיינע קינדר איילן תשובה צו טאן מהרסיך ומחריביך ממך יצאו דען וועלן דיינע צו פירער וואס האבן דיך צו פירט אונ דיא וואס האבן דיך חרוב גמאכט דיא וועלן ארוס גיין פון דיר אונ וועלן דיך שון מיין ניט חרוב מאכן׃ שאי סביב עיניך וראי הייב אויף ארום אונ ארום דיינע אויגן אונ זעה כלם נקבצו באו לך דאס אלע דיינע קינדר זענן איין גזאמילט גווארן אונ זענן גקומן צו דיר חי אני נאום יי בייא מיין לעבן גשווארן זאגט גאט כי כלם כעדי תלבשי דאס מיט אלע דיינע קינדר וועסטו זיך אן קליידן אזו וויא מען קלייד זיך אן מיט איין צירונג ותקשרים ככלה אונ דו וועסט זייא אן קניפן אין דיר אזו ווי דאס צירונג וואס מען קניפט אן צו איין כלה׃ כי חרבותיך ושוממותיך דען דיינע חורבות אונ דיינע וויסטע ערטער וארץ הריסותיך אונ דיין צו פירט לאנד כי עתה תצרי מיושב וועט עס היינט ענג זיין צו בויען דרויף הייזר צו זיצן אין זייא פון וועגן דיא פיל זיצר וואס וועלן קומן צו זיצן דרינען ורחקו מבלעיך אונ זייא וועלן דר ווייטערט ווערן פון דיר דיינע פר דארבר אונ וועלן שון ניט קומן אין דיין גבול׃ עוד יאמרו באזניך זייא וועלן נאך זאגן אין דיינע אויערן בני שכוליך דיינע פר ווארפענע קינדר כלומר דיא קינדר וואס דו ביסט גוועזן פר ווארפן פון זייא וועלן זיי זאגן אויף דיר צר לי המקום עס איז מיר צו ענג דאס ארט פון צו זיצן דרינען איבר דעם פיל פאלק וואס דרינן איז אונ איינר וועט זאגן צו זיין חבר גשה לי ואשבה גיעהן פון מיינט וועגן אוועק אונ רוק זיך אוועק אויף איין אנדר ארט אונ איך וועל זיך זעצן אויף דיין ארט׃ ואמרת בלבבך אונ דו ציון וועסט דיר דענקסט מאל טראכטן אין דיין הארצן מי ילד לי את אלה ווער הט מיר אויף גצויגן דיא דאזיגע קינדר ואני שכולה

כוכב מישראל

פון איר גוטע צייטן. אונ אמאל ברענגט זיא אים אין כעס ויסורים אונ איז מוסכם ער זאל זיא נעמן אונ ניט ציא נעמן קיין אנדרע חאצבי עס שפיים (ולא טוב היות האדם לבדו). עס איז ניט גוט צוא זיין אליין. עס איז אבר ניט שלעכט. איידר צו האבן אשלעכט ווייב. דער מענטש קען פר געסן אן זיין ערשטע ווייב, אבר אז ער הט חתונה מיט אווייב וואס זיא איז נאר מיט חסרונות. דענצמאל בעדוערט ער בוודאי דאס ערשטע ווייב אונ זאגט ווס האב איך גטאן. רופט מיר קריק דאס ערשטע זיא זאל מיט מיר וואנען אזו וויא פריער. אזו איז בשעת מיר זענן גוועזן אין ארץ ישראל הט השי"ת גהאט פון אונז גוטע צייטן אונ שלעכטע צייטן ביז ער האט אונז ארוס גטריבן פון ארץ ישראל פון דענצמאל אן זענן מיר אין גלות. דאס איז ווייל השי"ת איז ניט מוסכם צוא נעמן אנאנדרע אומה אבר ווען השי"ת זאל פרווען נעמן אנאנדרע אומה אויף אקליינע צייט. אונ זאל מיט זייא גיין אין שול און אין בהמ"ד וואלט בוודאי השי"ת גזעהן אז מיר זענן בעסר. אונ וואלט אונז אום גלייזט פון גלות אונ וואלט צוא אונז גזאגט (פתחי לי אחותי רעיתי וכו׳) נאר אצונד אז קיין אנדרע נעמט ער ניט דריבר האט ער אן אונז פאר געסן. דאס זאגט דער מדרש (אדם נושא אשה וכו׳) אמענטש איז דער שטייגר ער זאל נעמן נאך אווייב דורך דעם קען זיין ער זאל גדענקן דאס ערשטע ווייב. אבר רבש"ע דוא ביסט אגאט ניט קיין מענטש קיין אנדר ווייב נעמסטו ניט אונ מיך האסטו אוועק גלאזט אין גלות דריבר האסט דוא אן מיר פאר געסן׃

בִּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן ׀ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־בָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׃ ס ס ס

:יִתְעַתַּד אֱנָשׁ קֳדָמֵיכוֹן דַּחֲלַתְכוֹן וְאֵימַתְכוֹן יִתֵּן יְיָ אֱלָהֲכוֹן עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא דִּי תִדְרְכוּן בַּהּ כְּמָא דִּי מַלִּיל לְכוֹן׃ ס ס ס

קי״א . אי״ק . יעל״א סימן . ומפטירין ותאמר ציון בישעיה בסימן מ״ט .

בעל הטורים

(כה) ומוראכם . ב׳ דין ואידך ומוראכם וחתכם יהיה חית הארץ כדכתיב והשבתי חיה רעה מן הארץ וכשמן שנאמר על כל חית הארץ מלמד כשנכנסו ישראל היה מוראם אף על לימות המשיח ונער קטן נוהג בם :

שפתי חכמים

נעיל : פ פ״ה אי הוה כתיב איש לא יתיצב ה״א דוקא איש אבל בהמה דכתיב לא יתיצב תהלה והא״כ איש אמרינן לא יתיצב מ״מ ואיש לדרבא אחרינא התא כדפירש״י אפי׳ כעוג מלך הבשן בשם מהרי״ן וכדפירש״י בגיטין דף ס״ו גבי ונתן בידה וכן בכמה מקומות ועי״ל דכתיב כאן פחדכם ומוראכם וגו׳ על פני כל הארץ כלומר כל העולם והא מהיירא בפניכם א״כ ממילא לא יתיצב מ״מ הוא , רא״ם . א״נ דקשה למה סוכפל בענין דהא לעיל כתיב לא יתיצב איש בפניך וגו׳ אלא לרבות אפילו אומה וכו׳ : צ כלומר האיש המופלא בבריאותו וגבורתו שיתיצב בפני כולכם כההוא דעקר טורא לא יתיצב בפניכם : ק אע״פ פרש״י פירש פחדכם על הקרובים כו׳ י״ל פרש״י בא לפרש הסנדל למה פחד נאמר על הקרובים ומורא על הרחוקים : חסלת פרשת עקב

רשי

ומשפחה ואפה בכספיה מנין ת״ל לא יתיצב מכל מקום פ א״כ מה ת״ל איש אפילו כעוג צ מלך הבשן : פחדכם ומוראכם . והלא פחד הוא מורא אלא פחדכם על הקרובים ומוראכם על הרחוקים: פחד . לשון בעיתה פתאום : מורא. ל׳ דאגה ק מימים רבים : כאשר דבר לכם . והיכן דבר (שמות כג) את אימתי אשלח לפניך וגו׳ :

חסלת פרשת עקב

פירוש ע״ט

מענטש פאר איך מיט אייך מלחמה צו האלטן אפילו אזו אמענטש וויא עוג מלך הבשן פחדכם אייער פארכט ומוראכם און אייער מורא יתן ער וועט געבן יי אלהיכם

גאט אייער גאט על פני כל הארץ אויף דעם גאנצן לאנד אשר תדרכו בה וואס איר וועט דריגן טרעטן כאשר דבר אזו ווי ער האט גרעט לכם אויף אייך :

הפטרת עקב בישעי׳ סימן מט

וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי יְהוָה וַאדֹנָי שְׁכֵחָנִי׃ הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עוּלָהּ מֵרַחֵם בֶּן־בִּטְנָהּ גַּם־אֵלֶּה תִשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ׃ הֵן עַל־כַּפַּיִם חַקֹּתִיךְ חוֹמֹתַיִךְ נֶגְדִּי

כוכב מישראל

ותאמר ציון עזבני יי ואדני שכחני . דער מדרש פרעגט פאר וואס שטייט צווייא מאל עזבני שכחני . זאגט דער מדרש אמשל ואדם נושא אשה על אשתו וזוכר מעשי הראשונה ואתה עזבתני ושכחתני) אין דער פשט אזו לאמר זעהן ווען איינר וויל זיך געבן מיט זיין ווייב דאס זיא האט בעלות און חסרונות . אמאל האט ער

פירוש ע״ט

ותאמר ציון עזבני יי ציון טראכט זיך גאט האט מיך פר לאזן ואדני שכחני און גאט האט מיך פר געסן : אבער זיא פעלט התשכח אשה עולה ואדום קען דען איין אשה פאר געסן איר יונג קינד מרחם בן בטנה פון צו דר בארעמן זיך איבר דעם זון וואס גייט ארום

פון איר בוך דאס איז דאך גוויס ניט אזו פר געס איך זיא אויך ניט גם אלה תשכחנה און ווען אפילו דיא זאכן ווערן איין מאל פר געסן ואנכי לא אשכחך אבר איך גאט

אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ
לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת
בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה־בוֹ׃ כג וְהוֹרִישׁ
יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
מִלִּפְנֵיכֶם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים
וַעֲצֻמִים מִכֶּם׃ כד כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה
מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־הַנָּהָר
נְהַר־פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה
גְּבֻלְכֶם׃ כה לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ

בפניכם

ת״א לאהבה את ה׳ אלהיכם כתובות קיא.

נָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן
מֶעְבְּדַהּ לְמִרְחַם יָת
יְ אֱלָהֲכוֹן לִמְהַךְ בְּכָל
רְחָן דְּתַקְנָן קֳדָמוֹהִי
לְאִתְקָרָבָא לְדַחַלְתֵּהּ׃
ג וִיתָרֵךְ יְיָ יָת
ל עַמְמַיָּא הָאִלֵּין
קֳדָמֵיכוֹן וְתֵירְתוּן
מְמִין רַבְרְבִין וְתַקִּיפִין
נְכוֹן׃ כד כָּל אַתְרָא
י תִּדְרוֹךְ פַּרְסַת
גְלְכוֹן בֵּהּ דִּלְכוֹן יְהֵי
ן מַדְבְּרָא וְלִבְנָן מִן
הֲרָא נְהַר פְּרָת וְעַד
א בַּתְרָאָה יְהֵי
תְּחוּמְכוֹן׃ כה לָא

יתעתד

בעל הטורים

) כל המקום אשר תדרוך. וביהושע כל מקום אשר ס״א
פס׳ שבניס לא סוריס יהושע :

פירוש רשב״ם

את יבולה : (כד) אשר תדרוך כף רגלכם להלחם בשבעת עממים : מן המדבר. דרום : נהר פרת. צפון : עד הים האחרון. ממקום שאתם עומדים עכשיו בקרן
מית מזרחית של ארץ ישראל עד הים האחרון במערב : (כה) לא יתיצב איש. בתוך התחומין האלה :

רש״י

זה מה הוא רחום הוא גומל חסדים ואתה גומל
דים : ולדבקה בו. אפשר לומר כן והלא
אוכלה הוא אלא הדבק בתלמידים ובחכמי׳
לה אני עליך כאלו נדבקת בו : (כג) והוריש
. עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה מה
י : ועצומים מכם. אתם גבורים והם גבורים
ז שאם לא שישראל גבורים מה השבח שהוא משבח את האמוריים לומר שעצומים מכם אלא אתם
ים מכל האומות והם גבורים מכם : (כה) לא יתיצב איש וגו׳. (ספרי) אין לי אלא איש אומה

שפתי חכמים

עלמא יקומו ויפלו כו : ב פי׳ דא״ל ולדבקה בו אפס הוא רחום אף אתה הוא רחום דהא בכל כתיב ללכת בדרכיו ופי׳ רש״י מה הוא רחום וכו׳ אלא ע״כ לדרשא אחריתא הוא דאתא כדפירש״י וכו׳ ובזה יתורץ מה שמקשים למה לא פירש״י לעיל בפסוק ובו תדבק וגם בפ׳ ראה בפסוק ובו תדבקון ודו״ק : ע אף כאן פירשו כדפירשו׳

פירוש ע״ט

ד לַעֲשֹׂתָהּ צוּ טָאן זִי לְאַהֲבָה צוּ לִיבּ הָאבְּן
יְיָ אֱלֹהֵיכֶם גָאט אַייעֶר גָאט לָלֶכֶת צוּ גֵיין
דְּרָכָיו אִין אַלֶע זַיינֶע וֶועגְן וּלְדָבְקָה בּוֹ אוּנ
בַּהֶעפְטְן זִיךְ אִין אִים : (כג) וְהוֹרִישׁ אוּנ
וֶועט פַר טְרַייבְּן יְיָ גָאט אֶת כָּל הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
דִיא דָאזִיגֶע פֶעלְקֶר מִלִּפְנֵיכֶם פוּן צוּ פַר
וִירִשְׁתֶּם אוּנ אִיר וֶועט יַירְשִׁינְן גּוֹיִם גְּדוֹלִים
י פֶעלְקֶר וַעֲצוּמִים אוּנ שְׁטַארְקֶערִי מִכֶּם
אַייךְ. רש״י שְׁרַייבְּט אִיר זֶענְט אוֹךְ
רק נָאר זַייא זֶענֶן נָאךְ שְׁטַארְקֶער פוּן

פירוש ע״ט

אַייךְ : (כד) כָּל הַמָּקוֹם אַלֶע עֶרְטֶער אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ
כַּף רַגְלְכֶם בּוֹ וָואס אַייעֶרִי פִּיס וֶועלְן טְרֶעטְן
אוֹיף אִים לָכֶם צוּ אַייךְ יִהְיֶה עֶס וֶועט זַיין
מִן הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן פוּן דֶער מִדְבָּר אוּנ פוּן דֶם
בַּארְג לְבָנוֹן מִן הַנָּהָר פוּן דֶעם טַייךְ נְהַר פְּרָת
דֶער טַייךְ פוּן פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן בִּיז דֶעם
אוּנְטֶערְשְׁטְן יַם כְּלוֹמַר בִּיז דֶעם יַם וָואס אִיז
אִין סוֹף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה עֶס וֶועט זַיין
גְבוּלְכֶם אַייעֶרִי גְמַארְקְן : (כה) לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ
בִּפְנֵיכֶם עֶס וֶועט זִיךְ נִיט שְׁטֶעלְן קֵיין שׁוּם

מענטש

וּבְקוּמֶךָ׃ כ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת
בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ כא לְמַעַן יִרְבּוּ
יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת
לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ׃
ס שביעי ומפטיר כב כִּי אִם־שָׁמֹר
תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת
אשר

וּבְמְקִימָךְ׃ כ וְתִכְתְּבִנּוּן
עַל מְזוּזַיָּן וְתִקְבְּעִנּוּן
בְּסִפֵּי בֵיתָךְ וּבְתַרְעָךְ׃
כא בְּדִיל דְּיִסְגוֹן יוֹמֵיכוֹן
וְיוֹמֵי בְנֵיכוֹן עַל אַרְעָא
דִּי קַיִּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן
לְמִתַּן לְהוֹן כְּיוֹמֵי
שְׁמַיָּא עַל אַרְעָא׃
כב אֲרֵי אִם מִטַּר
תִּטְּרוּן יָת כָּל
תַּפְקֶדְתָּא הָדָא דִּי
אנא

ת״א וכתבתם שם יד שבת לב מנחות מד. על מזוזות מנחות לד. למען ירבו ימיכם ברכות ח מו שבת לב קב יומא יא קידושין לב בהרא ק חולין קלט. אשר נשבע ה׳ סנהדרין צ. כימי השמים על הארץ שם עקידה שער מו.

פירוש רשב״ם

ואם לאו ועצר את השמים ולא יהיה מטר: (כא) כימי השמים על הארץ. כלומר מטר מן השמים והאדמה תתן

בעל הטורים

נומין כתיבי בעכו״ם כה נסם ולא ידברו וגו׳: (כ) וכתבתם על מזוזות ביתך. וסמיך ליה למען ירבו שע״י המזוזות לא יכה הנגסהית אל בתיכם. וסמיך ליה אם שמור תשמרון על שם פ׳ שומך ס׳ ללך על יד ימינך: (כא) על האדמה. ט״פ על הארץ בזה הספר כנגד ט׳ שבטים שנטלו חלק מעבר לירדן: (כב) כי אם שמר. בגי׳ תורה:

שפתי חכמים

י״ל שתשובו לשם והאריכו ימים שם: מ דאל״כ לכתוב קרא ולמדתם את בניכם ללמוד בם לדבר בם ל״ל: נ שהמתים

רשי

לוה לנו משה שיהא זה למוד דבורו מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מסיח עמו בל׳ הקדש ומלמדו תורה ואם לא עשה כן הרי הוא כאלו קוברו שנאמר ולמדתם אותם את בניכם מ לדבר בם וגו׳: (כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם. אם עשיתם כן ירבו ואם לאו לא ירבו שדברי תורה נדרשין מכלל לאו הן ומכלל הן לאו: לתת להם. (כס) לתת לכם אין כתיב כאן אלא לתת להם מכאן מלינו למדים תחיית המתים נ מן התורה: (כב) שמור תשמרון. אזהרת שמירות הרבה להזהר בתלמודו שלא ישתכח: ללכת בכל דרכיו. הוא רחום

פירוש ע״ט

ובשכבך אונ ווען דו וועסט דיך לייגן ובקומך אונ ווען דו וועסט אויף שטיין. רש״י שרייבט וויא באלד דאס קינד קען אן הייבן צו ריידן זאלסטו אים לערנן תורה צוה לנו משה מורשה כדי ער זאל גוואונט ווערן צו ריידן דם דאזיגע פון דאנן איז גידרונגן ווי באלד דאס קינד הייבט אן צו ריידן בדארף דער פאטער לערנן אים לשון הקודש אונ בדארף לערנן אים תורה אונ ווען ער טוט ניט אזו איז גליך ווי ער בגראבט אים אזו וויא אין פסוק שטייט (למען ירבו ימיכם) דאס איז טייטש דרום וועט איר לאנג לעבן איז משמע אז איר וועט אבר דאס ניט טאן וועט איר ניט לאנג לעבן: (כ) וכתבתם אונ דו זאלסט שרייבן זייא על מזוזות אויף דיא בייא שטירלעך ביתך פון דיין הויז ובשעריך אונ פון דיינע טויערן: (כא) למען ירבו דרום זייא זאלן זיך מערן ימיכם אייערע טעג וימי אונ דיא טעג בניכם פון אייערע קינדר על האדמה אויף דער ערד אשר נשבע יי וואס גאט הט גשווארן לאבותיכם צו אייערע עלטרן לתת צו געבן להם צו זייא כימי השמים על הארץ וויא דיא טעג וואס דער הימל טוט גדויערן אויף דער ערד. רש״י שרייבט להם מיינט מען דיא אבות פון דאנן לערנן מיר אפ אז עס וועט זיין תחיית המתים אונ די אבות וועלן לעבדיג ווערן אונ וועלן אויך זיין אין ארץ ישראל: (כב) כי אם שמור תשמרון ווען איר וועט היטן את כל המצוה הזאת אלע די דאזיגע מצות אשר אנכי מצוה אתכם וואס איך גביט

יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל
הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהֹוָה נֹתֵן
לָכֶם׃ יח וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה
עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם
וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם
וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם׃
יט וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם
לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ
וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ
ובקומך׃

א תִתֵּן יָת עֲלַלְתַּהּ
תֵיבְדוּן בִּפְרִיעַ מֵעַל
רְעָא טַבְתָא דַיְיָ
הֵב לְכוֹן׃ יח וּתְשַׁוּוּן
ת פִּתְגָמַי אִלֵּין עַל
בְּכוֹן וְעַל נַפְשְׁכוֹן
תִקְטְרוּן יָתְהוֹן לְאָת
ל יֶדְכוֹן וִיהוֹן לִתְפִלִּין
ין עֵינֵיכוֹן׃ יט וְתַלְּפוּן
תְהוֹן יָת בְּנֵיכוֹן
מַלָּלָא בְהוֹן בְּמִתְּבָךְ
בֵיתָךְ וּבְמֵהָכָךְ
אָרְחָא וּבְמִשְׁכְּבָךְ
ובמקימך

א ואבדתם ברכות טז תענית ז. ושמתם את דברי אלה ברכות יג קידושין ל מנחות לו. על לבבכם ברכות טז. וקשרתם שם יד. לטוטפות זבחים לז. ולמדתם ברכות טו קידושין כט ל בתרא כא. לדבר בם ברכות יג.

רש"י

אתה מוציא לה ז כענין שנאמר (חגי א) זרעתם הרבה והבא מעט: ואבדתם מהרה. על כל הייסורין ח אגלה אתכם מן האדמה שגרמה לכם לחטוא ט (ספרי) משל למלך ששלח בנו לבית המשתה והיה יושב ומפקידו אל תאכל יותר מצרכך ובא נקי לביתך ולא השגיח הבן ההוא אכל ושתה יותר מצרכו והקיא וטנף את כל בני המסיבה נטלוהו בידיו וברגליו וזרקוהו אחורי פלטרין: מהרה. (ספרי) איני נותן לכם ארכה ואם תאמרו והלא נתנה ארכה י לדור המבול שנאמר (בראשית ו) והיו ימיו מאה ועשרים שנה דור המבול לא היה להם ממי ללמוד כ ואתם יש לכם ממי ללמוד: ושמתם את דברי. (ספרי) אף לאחר שתגלו היו מצויינים במצות [הפרישו תרומות עשרו פירות] כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו וכן הוא אומר (ירמיה לא) הציבי לך ציונים: (ספרי) לדבר בם. (ספרי) משעה שהבן יודע לדבר למדהו תורה

שפתי חכמים

ברש"י: ז דאל"כ יבולה ל"ל הא כבר כתיב ועצר וכו' ולא יהיה מטר ומשמע לא תתן את יבולה כנהוג: ח ר"ל וכי בשביל שלא יהא מטר והאדמה לא תתן את יבולם בשביל זה יאבדו מהרה ל"פ על כל כו': ט דק"ל מלת הטובה ל"ל דהל"ל מעל ארצכם או מעל הארץ כו' אלא לומר שטובתה שהיתה טובה בשבר בזמנים היא גרמה לכם לחטוא לכך אגלה אתכם ממנה: י וא"ת הלא נתן גם לישראל ארכה אחר שחטאו וי"ל דה"ק כיון שההמתנה כאתם מיד יבא עליכם פורעניות משא"כ גבי דור המבול אע"פ שנתמלא סאתם אפ"ה נתן להם עוד ארכה כדכתיב ויאמר ה' לא ידון וגו' ק"ך שנה ופירש"י האריך להם אפי וכו': כ והא דפירש"י לעיל בסוף פ' בראשית אע"פ שראו נאבדן של דור אנוש וכו' י"ל שבכורים היו שהיה מקרה בעלמא כיון שלא הציף אלא שליש: ל דאל"כ מה ענין זה אצל גלותם · וא"ת דאם ושמתם וגו' וכל הנמשכים אחריו מיירי בגלותם א"כ מה זה שאמר באחרונה למען ירבו וגו' על האדמה וגו'

פירוש ע"ט

אונ ער וועט אויף האלטן אֶת הַשָּׁמַיִם
הימל וְלֹא יִהְיֶה אונ עס וועט ניט זיין
רעגן וְהָאֲדָמָה אונ דיא ערד לֹא תִתֵּן זיא
ט ניט געבן אֶת יְבוּלָהּ איר פרוכט וַאֲבַדְתֶּם
איר וועט פר לורן ווערן מְהֵרָה גיך מֵעַל
ץ הַטּוֹבָה פון דעם גוטן לאנד אֲשֶׁר יְיָ נוֹתֵן
וואס גאט טוט צו אייך געבן: (יח) וְשַׂמְתֶּם
איר זאלט טאן אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה די דאזיגע
עַל לְבַבְכֶם אויף אייערע הערצר וְעַל נַפְשְׁכֶם
אונ אויף אייערע לייבר וּקְשַׁרְתֶּם אונ איר
זאלט אן קניפן אוֹתָם זייא לְאוֹת פאר איין
צייכן עַל יֶדְכֶם אויף אייערי הענד וְהָיוּ אונ
זייא זאלן זיין לְטוֹטָפוֹת צו פיר פרשיות בֵּין
עֵינֵיכֶם צווישן אייערי אויגן: (יט) וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם
אונ איר זאלט לערנן זייא אֶת בְּנֵיכֶם מיט
אייערע קינדר לְדַבֵּר בָּם צו ריידן אין זייא
בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ ווען דו וועסט זיצן אין דער היים
וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ אונ אז דו וועסט גיין אין וועג

טו וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ
וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: טז הִשָּׁמְרוּ לָכֶם
פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם
וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: יז וְחָרָה אַף־
יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־
יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־
יבולה

טו וְאֶתֵּן עִשְׂבָּא בְּחַקְלָךְ לִבְעִירָךְ וְתֵיכוּל וְתִשְׂבָּע: טז אִסְתַּמָּרוּ לְכוֹן דִּילְמָא יִטְעֵי לִבְּכוֹן וְתִסְטוּן וְתִפְלְחוּן לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא וְתִסְגְּדוּן לְהוֹן
יז וְיִתְקוֹף רָגְזָא דַּיְיָ בְּכוֹן וְיֵיחוֹד יָת שְׁמַיָּא וְלָא יְהֵי מִטְרָא וְאַרְעָא
לא

ת״א ונתתי עשב בשדך ברכות מו מג. ואכלת יומא פט גיטין סב. ועבדתם אלהים אחרים יבמות עת סנהדרין קיג. ועלר את השמים תענית ג ו ז ח סנהדרין סב

פירוש רשב״ם

אם שמוע תשמעו. ונתתי מטר נתאכלו לשובע בלא טורח

יונסי שמשי שראשי ז׳ יודין בס״ת לומר כל השומר בעשה״ס ככופר בעשרת

בעל הטורים

בלילות: (טז) לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם. ז׳ ממי״ן בס״ת וכנגדן שאמי לי אחותי לעי
הדברות שנתנו לנ׳ יום וכן ז׳ ממי״ן כי

שפתי חכמים

ולא יהיו לו עבדים ושפחות ומהרן אתה תאספנו ולא אויביך: ג כלומר שלא תצטרך להוליך הבהמות לרעות במדברות שהם עשב למרעה בהמות אבל ילמח בשדך עשב הבהמה וזהו אליבא דרבי יודא דאמר שהשא גוזז וכו׳ אליבא דרש״י במפרש עשב בשדך על עשב השדה ולא על עשב הבהמות שלומח בתוכו ופירוש לבהמתך וגם לבהמתך שמרוב ריבוין גוזז ומאכיל לבהמתך והנותר יותר לדגן לבני אדם מ״מ מביא רש״י שני טעמים אלו: ד רלונו לפרש היאך מוסב ואכלת ושבעת אלמעלה וכי בשביל שיהיה מאכל לבהמתו הוא שבע ומתרץ דלא מוסב למעלה והרי זו כו׳: ה משום דפי׳ וסרתם בכל מקום הוא לסור ממה שנלטוה לעשות שהן ממלות עשה כדכתיב וסרתם מן הדרך וגו׳ לא ממה שהוזהרו שלא לעשות הלכך ע״כ נ״ל דפירוש וסרתם לסור מן התורה שנלטוו לעסוק בה ויתחייב מזה ועבדתם וגו׳ מכאן אמרו הספורים וכו׳ רא״ם: ו ע׳ בפ׳ יהרו

רש״י

זרע ישראל וגו׳: (טו) ונתתי עשב בשדך (ספרי) שלא תצטרך להוליכם ג למדברות. ד״א שתהיה גוזז תבואתך כל ימות הגשמים ומשליך לפני בהמתך ואתה מונע ידך ממנה ל׳ יום קודם לקציר ואינה פוחתת מדגנה: ואכלת ושבעת. הרי ברכה אחרת ד שתהא ברכה מלויה בפת ובתוך המעים ואכלת ושבעת: (טז) השמרו לכם. כיון שתהיו אוכלים ושבעים השמרו לכם שלא תבעטו שאין אדם מורד בהקב״ה אלא מתוך שביעה שנאמר (דברים יב) פן תאכל ושבעת ובקרך וצאנך ירביון מ׳ הוא אומר ורם לבבך ושכחת: וסרתם לפרוש מן התורה ה ומתוך כך ועבדתם אלהים אחרים שכיון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק בע״א וכן דוד אומר (שמואל א כו) כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה׳ לאמר לך עבוד וגו׳ ומי אמר לו כן אלא כיון שאני מגורש מלעסוק בתורה הריני קרוב לעבוד אלהים אחרים: אלהים אחרים. (ספרי) שהם אחרים לעובדיהם ו צועק אליו ואינו עונהו נמצא עשוי לו כנכרי: (יז) את יבולה. אף מ

פירוש ע״ט

איר וועט טאן וואס עס איז אויף אייך מטיל אזו וועל איך אויך מאן וואס אויף מיר איז מוטל איך וועל געבן דעם רעגן אין דער צייט דאס מיינט מען אום פרייטאג צוא נאכט וואס איטליכר איז אין דער היים: (טו) וְנָתַתִּי אונ איך וועל געבן עֵשֶׂב דאס גראז בְּשָׂדְךָ אין דיין פעלד לִבְהֶמְתֶּךָ צו דיינע בהמות וְאָכַלְתָּ אונ דוא וועסט עסין וְשָׂבָעְתָּ אונ דוא

פירוש ע״ט

וועסט זאט זיין: (טז) הִשָּׁמְרוּ זייט גהיט לָכֶם צוא אייך כלומר איר זאלט זיך היטן טאמר יִפְתֶּה עס וועט איבר גירעט ווערן לְבַבְכֶם אייער הארץ וְסַרְתֶּם אונ איר וועט אפ קער וַעֲבַדְתֶּם אונ איר וועט דינן אֱלֹהִים אֲחֵרִים פרעמד אפ געטר וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם אונ איר וועט זי בוקן צו זיי: (יז) וְחָרָה אונ עס וועט גרי אַף דער צארן יי׳ פון גאט בָּכֶם אויף אי

אונקלוס

אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ יד וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ׃

ונתתי

אֱלָהֲכוֹן וּלְמִפְלַח קֳדָמוֹהִי בְּכָל לִבְּכוֹן וּבְכָל נַפְשְׁכוֹן׃ יד וְאֶתֵּן מְטַר אַרְעֲכוֹן בְּעִדָּנֵהּ בַּכִּיר וְלַקִּישׁ וְתִכְנוֹשׁ עֲבוּרָךְ וְחַמְרָךְ

ומשחך

ת״א בכל ברכות טו ונתתי שבת לב . יורה ומלקוש שם ו . ואספת דגנך ברכות לה.

בעל הטורים

גז׳ עליכם גשמים וסרח עולין במדברות ובימים : בכל לבבכם ובכל נפשכם (יד) ונתתי מטר. לומר שאין נענין על המטר אלא אם כן יכוונו בתפלה בכל לב : בעתו. בגימט׳

פירוש רשב״ם

מטבריא ואחד מציפורי ופגעו זה בזה בחדא משכונא והסיחו זה עם זה ופירש זה מזה. זה הולך מיל וזה הולך מיל נמצא זה רחוק מזה שני מילין : תוספת : והיה

רש״י

מצוה אתכם היום. שיהיו עליכם חדשים כאלו שמעתם בו ביום צ (ספרי) : **לאהבה את ה׳.** שלא תאמר הרי אני לומד בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רב בשביל שאקבל שכר אלא כל מה שתעשה עשה מאהבה ק וסוף הכבוד לבא : **ולעבדו בכל לבבכם.** עבודה שהיא בלב וזו היא תפלה שהתפלה קרוי עבודה שנאמר (דניאל ו) אלהך די אנת פלח ליה בתדירא וכי יש פולחן בבבל אלא על שהיה מתפלל שנאמר (שם) וכוין פתיחן לה וגו׳. וכן בדוד הוא אומר (תהלים קמא) תכון תפלתי קטרת לפניך : **בכל לבבכם ובכל נפשכם.** והלא כבר הזהיר בכל לבבך ובכל נפשך אלא אזהרה ליחיד ר אזהרה לצבור : (יד) **ונתתי מטר ארצכם.** (ספרי) עשיתם מה שעליכם ש אף אני אעשה מה שעלי : **בעתו.** בלילות שלא יטריחו אתכם. ד״א (שם) בעתו בלילי שבתות ת שהכל מצויין בבתיהם : **יורה.** (תענית ו) היא רביעה הנופלת לאחר הזריעה שמרוה את הארץ ואת הזרעים : **ומלקוש.** רביעה היורדת סמוך לקציר למלאות התבואה בקשיה (שם) ול׳ מלקוש דבר המאוחר כדמתרגמינן (בראשית ל) והיה העטופים ללבן לקשיא ד״א לכך נקראת מלקוש שיורדת על המלילות א ועל הקשין : **ואספת דגנך.** אתה תאספנו אל הבית ב ולא אויביך כענין שנאמר (ישעיה סב) אם אתן את דגנך וגו׳ כי מאספיו יאכלוהו ולא כענין שנאמר (שופטים ו) והיה אם

שפתי חכמים

הולך דרך יום לצד מזרח וזה הולך לצד מערב נמצא שרחוקים זה מזה מהלך ב׳ ימים מן המשל בחורש :
צ דאל״כ היום ל״ל : ק פי׳ כאלו אמר לאהבה את ה׳ ויהיה א״כ ולעבדו דבוק עם אם שמע תשמעו אל מצותי ומהראוי להיות ולעבדני אלא שאין זה אלא דרשא בעלמא :
ר ר״ל אי כתיב הך קרא ה״א על הצבור ולא על היחיד אע״פ דכתיב בכל לבבך ובכל נפשך שהוא ל׳ יחיד מ״מ ה״א דהך קרא נכתוב לשון יחיד אף אם קאי על צבור כמו שמע ישראל. וא״ת למה הזהיר גבי מצוה זו יותר ליחיד משאר מצות דהא אין חילוק בין יחיד לרבים וי״ל כיון דבמצוה זו כתב הקרא טובות הרבה תוספת דגן ותירוש ויצהר ועשב לבהמה וכו׳ שרוצה לעשות לאותן שמקיים המצוה הזו לכך ה״א דוקא לרבים אבל לא ליחיד לכן צריך לרבות ליחיד וקמ״ל כי בעשותם המצות מאהבה יעשה גם עם היחידים כל הנסים האלה רמב״ן. וכיון שאזהרה שבכאן קאי על רבים אתי שפיר דלא כתיב בכאן ובכל מאודכם כדלעיל דכתיב ובכל מאודך משום דהכא מיירי בציבור ואין מצוי שיהא ממונם חביב עליהם יותר מגופם לרוב הצבור משא״כ גבי יחיד מהרא״י : ש רצונו לתרץ למה כתב גבי מצוה זו כך הרבה שכר ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש וגו׳ הא לעיל בפרשת בחקותי כתיב ונתתי גשמיכם בעתם ותו לא ומתרץ עשיתם מה שעליכם כלומר שעשיתם כל מה שעליכם לעשות שלא היה לכם לעשות יותר מזה שהרי שמרתם מצותי מאהבה ואיכא כדכתיב לאהבה וגו׳ ולעבדו לכך אני אעשה מה שעלי ואתן לכם שכר הרבה. רא״ם : ת וזהו דנקט רש״י רק בלילי שבתות ובגמרא דתענית (דף כג) נקט לילי שבתות ולילי רביעיות משום המזיקים ששולטין בשני לילות אלו וי״ל דרש״י פי׳ לפי הזמן הזה שאין המזיקים מצויים היינו לכך לא נקט אלא בלילי שבתות ושפתא א״ש דנקט רש״י הטעם משום שהכל מצויין בבתיהן ולא קאמר הטעם משום דשכיחי מזיקים ולטעם ראשון קשה הל״ל בעתותם כיון דכל הלילות שוין לכן קאמר ד״א ולפי ד״א קשה היינו זמן דשכיחי מזיקים אבל בזמן דלא שכיחי מזיקים כגון בזמן הזה מאי בעתו דכתיב בקרא לכן קאמר טעם ראשון :
א ר״ל מלקוש נוטריקון מלילות קשין ולהאי טעמא לחוד קשה הל״ל ומלילות לכן צריך לטעם ראשון ולטעם ראשון קשה הל״ל לקישה ל״ל גם לטעם שני : ב רצונו לתרץ מה ברכה זאת שהוא עצמו יטריח ויעשה ויאסוף התבואה

פירוש ע״ט

לְעָבְדוֹ און צו דינען אים בְּכָל לְבַבְכֶם מיט אייער גאַנצן האַרצן וּבְכָל נַפְשְׁכֶם און מיט אייער גאַנצן לייב : (יד) וְנָתַתִּי און איך וועל געבן דעם רעגן אַרְצְכֶם פון אייער לאַנד בְּעִתּוֹ

משלי ישראל

אין זיין צייט יוֹרֶה פריא רעגן וּמַלְקוֹשׁ און שפּעט רעגן וְאָסַפְתָּ און דו וועסט איין זאַמלן דְּגָנֶךָ דיין קאָרן וְתִירשְׁךָ און דיין וויין וְיִצְהָרֶךָ און דיין איל בירט . רש״י שרייבט יע

איר

עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים
וּבְקָעֹת לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה־
מָּיִם׃ יב אֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
דֹּרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית חסר א הַשָּׁנָה
וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה׃ ס יג וְהָיָה אִם־
שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה
את

אונקלוס

לְמֵירְתַהּ אֲרַע טוּרִין וּבִקְעָן לִמְטַר שְׁמַיָּא שָׁתְיָא מַיָּא׃ יב אַרְעָא דַּייָ אֱלָהָךְ תָּבַע יָתַהּ תְּדִירָא עֵינֵי יְיָ אֱלָהָךְ בַּהּ מֵרֵישָׁא דְשַׁתָּא וְעַד סוֹפָא דְשַׁתָּא׃ יג וִיהֵי אִם קַבָּלָא תְקַבְּלוּן לְפִקּוֹדַי דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין לְמִרְחַם יָת יְיָ אלהכון

ת"א למטר תענית ט בתרא יט. תמיד עיני ברכות נח ר"ה יז. מרשית ר"ה ח. והיה אם שמוע סוכה מו סוטה מא מנחות לד. לאהבה תענית ב.

פירוש רשב"ם

עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחריתה: (יג) והיה אם שמוע תשמעו. אם שמעת בישן תשמע בחדש וכן אם שכח תשכח התחלת לשכח סופך לשכוח. כך שנויה באגדה שמואל במגילת חסידים מצאו כתוב אם תעזבה יום יומים תעזבך משל לשנים שיצאו אחד

בעל הטורים

(יב) מרשית השנה. אותיות מתשרי. סמך עיני ה' אלהיך בה לוהיה לומר אם שמוע תשמע עיני ה' אלהיך בה כי כמים הפנים לפנים: ועד אחרית שנה. (יג) והיה אם שמוע. לומר אם תשמעו עד אחרית השנה יתן גשמים בזמנם ובמקום שצריך. גשם ואם היו צדיקים בתחלת השנה והקב"ה

שפתי חכמים

ל דאל"כ אבר יאמר ל"ל: מ דאל"כ מאי אחרית השנה הרי כל שנפסק בר"ה נוהג כל השנה ועוד בעיני ה' אלהיך שני אלא לשנות גזירות שנגזרות בר"ה כפי הראוי לאנשים (ג"א) ול"נ דמגלת תמיד קא דייק לה דמשמע בתמיד בכל עת הוא משגיח עליה לחדש לה מה שהיא צריכה וכן משמע במס' ר"ה: נ אם ישראל רשעים שם בר"ה הוא גוזר ביכולתו גשמים מיעטים באותה שנה וכשחוזרין בתשובה בתוך אותה שנה אז לא יוכל להוסיף בשרי כבר נגזר מה עושה הקב"ה מביא אותן גשמים מועטים על השדות וקרקעות ולא למקום נדבר או לישוב שאינו צריך לגשמים וגם מביא אותם בעתם וכן להיפך אם הם טובים בר"ה וכו': ס שאם תשמעו אז ונתתי מטר ארצכם ואם לאו ועצר וכו': ע פירוש אם תחזור על למודך בשמעתא תתחכם בו ותבין דברים חדשים מתוך דברים ישנים וכן פירש רש"י פרק לולב וערבה דאע"ג דגבי הענק תעניק אמרו דברה תורה כל' בני אדם היכא דאיכא למדרש דרשינן. רא"ם. א"נ הכא מוכח דכתיב והיה שהוא ל' ודאי ומלת ואם הוא ל' ספק לכן דרשו בו מה שדרשו: פ ר"ל במגילת סתרים אבל אינו פסוק בכל הכתובים ואדרבא והכי איתא בירושלמי ומביא משל לשני בני אדם שנפטרים זה מזה כבוה זה

רש"י

בגשמים ומשקין אותו ברגל ובכתף: (יא) ארץ הרים ובקעת. משובח ההר מן המישור שהמישור בבית כור אתה זורע כור אבל ההר בית כור ממנו חמשת כורין ארבעה משפועיו ואחד בראשו: ובקעות. הן מישור: (יב) אשר ה' אלהיך דרש אתה. והלא כל הארצות הוא דורש שנאמר (איוב לח) להמטיר על ארץ לא איש אלא כביכול אינו דורש אלא אותה וע"י אותה דרישה שדורשה דורש את כל הארצות עמה: תמיד עיני ה' אלהיך בה. לראות מה היא צריכה ולחדש בה מ גזרות פעמים נ לטובה פעמים לרעה כו' כדאיתא (בר"ה יז): מרשית השנה. מר"ה נידון מה יהא בסופה: (יג) והיה אם שמע. והיה מוסב על האמור למעלה למטר ס השמים תשתה מים: והיה אם שמוע תשמעו. (סוכה מו) אם תשמע בישן ע תשמע בחדש וכן (דברים ח) והיה אם שכוח תשכח אם התחלת לשכוח סופך שתשכח כולה שכן כתיב במגלה פ אם תעזבני יום יומים אעזבך:

פירוש ע"ט

תִּשְׁתֶּה מָּיִם טוּט זִי טְרִינְקֶן וַואסֶר מֶען בַּדַארְף נִיט טְרָאגְן וַואסֶר מִיט דִי פִּיס אוֹף אָן צוּא טְרֶענְקְן: (יב) אֶרֶץ דָאס אִיז אַזוֹ אַיין לַאנְד אֲשֶׁר וָואס יְיָ אֱלֹהֶיךָ גָאט דַיין גָאט דּוֹרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד פָארְשְׁט זִי תָּמִיד עֵינֵי דִי אוֹגְן יְיָ אֱלֹהֶיךָ גָאט דַיין גָאט בָּהּ אוֹף אִיר מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה פוּן תְּחִילַת יָאר וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה בִּיז דֶעם סוֹף פוּן דֶעם יָאר: (יג) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין אִם אוֹב שָׁמֹעַ הֶערְן תִּשְׁמְעוּ אִיר וֶועט צוּ הֶערְן אֶל מִצְוֹתַי צוּ מַיינֶע מִצְוֹת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם וָואס אִיךְ גֶּבִּיט אַייךְ הַיינְט לְאַהֲבָה צוּא לִיבּ הָאבְּן אֶת אוּנ יְיָ אֱלֹהֵיכֶם גָאט אַייעֶר גָאט

ולעבדו

כַּאֲרְעָא דְמִצְרַיִם הִיא דִּי נְפַקְתּוּן מִתַּמָּן דִּי תִזְרַע יָת זַרְעָךְ וּמַשְׁקַת לֵהּ בְּרִגְלָךְ כְּגִנְּתָא יַרְקָא: יא וְאַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ

לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא
אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע
אֶת־זַרְעֲךָ וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ כְּגַן
הַיָּרָק: יא וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם

ת״א ופסוקים שבם פס. עברים

בעל הטורים

נקכס כדי למסכן שיס לאכנו זהו מסגיא לגוים ולאכדס:

פירוש רשב״ם

מצרים. כן שיטת פרשיות הללו צריכים אתם לשמור מצות ה׳. כי הארץ הזאת טובה מכל הארצות לשומרי מצותיו. ורעת מכל ארצות ללא שומרם. כי הארץ אשר אתה בא שמה איננה כארץ מצרים שאין צריכין למטר ובין טובים ובין חטאים בטורח השקאת שדותיהם יש להם לחם אבל ארץ ישראל אם אתם שומרים המצות

רש״י

הבטחה זו לישראל ז ביציאתם ממצרים שהיו אומרים שמא לא נבא אל ארץ טובה ויפה כזו. (ספרי) יכול בגנותה הכתוב מדבר ח וכך אמר להם לא כארץ מצרים היא אלא רעה הימנה ת״ל (במדבר יג) וחברון שבע שנים נבנתה וגו׳ ט אדם אחד בנאן והם בנה צוען למצרים בנו וחברון לכנען דרך ארץ אדם בונה את הנאה ואח״כ בונה את הכעור (ס״א הגרוע) שפסולתו של ראשון הוא נותן בשני ובכל מקום ההביב קודם הא למדת שחברון יפה מצוען ומצרים משובחת מכל הארצות שנאמר (בראשית יג) כגן ה׳ כארץ מצרים וצוען שבח מצרים היא שהיה מקום מלכות שכן הוא אומר (ישעיה ל) כי היו בצוען שריו וחברון פסולתה של ארץ ישראל לכך הקצוה לקבורת מתים ואע״פ כן היא יפה מצוען. ובכתובות (דף קיב) דרשו בענין אחר הפשר אדם בונה י בית לבנו הקטן ואח״כ לבנו הגדול אלא שמבונה כ על אחד משבעה בצוען: אשר יצאתם משם. אפילו ארץ רעמסס ל אשר ישבתם בה והיא במיטב ארץ מצרים שנאמר (בראשית מז) במיטב הארץ וגו׳ אף היא אינה כארץ ישראל: והשקית ברגלך. ארץ מצרים הייתה צריך להביא מים מנילוס ברגליך ולהשקותה וצריך אתה לנדד משינתך ולעמול והנמוך שותה ולא הגבוה ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה אבל זו למטר השמים תשתה מים אתה ישן על מטתך והקב״ה משקה נמוך וגבוה גלוי ושאינו גלוי כאחת: כגן הירק. שאין די לו

שפתי חכמים

ז רצונו לתרץ למה הזכיר ארצות ומפרש דהבטחה וכו׳: ח יש להקשות מה היתה כוונתו של משה שידבר בגנותה של א״י ח״ו והלא המרגלים נלקו על שהוציאו דבה על א״י ועוד קשה והיך יתפרש הקרא של אחריו והארץ אשר אתם עוברי׳ שמה למטר השמים תשתה מים וזה למעליותא ונראה דה״ק יכול וכו׳ כלומר אע״פ דא״י היתה נבי לכל הארצות ואפי׳ מארץ מצרים הפ״ה ארץ מצרים טובה היא מצד מה שבטבעה מגדלת זרעים תמיד בהיות משקים אותה תמיד והארץ אשר אתם עובר שמה א״א להשקות אותה כיון שהיא ארץ הרים ועוד שצריך להשקות פעמים רבות מפני שהמים נוזלים מן ההר והארץ לא תשבע מים וא״כ בדרך טבע אינה מגדלת זרעים כי אם בהשגחת השם והיפך הטבע וזהו שבח לישראל שילכו בדרך ישרה אע״פ דבטבע אינה טובה היא כארץ מצרים ועל זה אמר שמא בגנותה כלומר מתוך גנותה יספר ג״כ שבחה: ט ר״ל שבע שנים נבנתה חברון קודם צוען: י כי לפי׳ הראשון יהיה שנים כמשמעו ונבנתה בנין ממש ומלת לפני קודם בזמן אבל לפי מה שדרשו בכתובות יהיה פי׳ של שנים טובים ונבנתה מלשון ואבנה גם אנכי ממנה שהוא ל׳ עשיית פירות ולפני קודם במעלה: כ י״מ מבונה לבון שושה פרי כמו אבנה ממנה כדפירש״י כלומר חלק קרקע אחד בחברון עושה תבואה כנגד שבעה חלקים שבצוען:

פירוש ע״ט

צו יַרְשְׁנְן זִי לא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא זִי אִיז נִיט אַזוֹ שְׁלֶעכְט וְויא דָאס לַאנְד מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם וָואס אִיר זֶענְט פוּן דָארְטְן אַרוֹס גְגַאנְגְן אֲשֶׁר תִּזְרַע וָואס דוּא הָאסְט גְזַייעט אֶת זַרְעֲךָ דַיינֶע זָאמְן וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ אוּנ דוּא הָאסְט בַּדַארְפְט אָן טְרֶענְקְן מִיט דַיינֶע פִיס כְּלוֹמַר דוּא הָאסְט גְטָאן בְּרֶענְגֶן וַואסֶר פוּן דֶעם נִילוּס וָוארוּם אִין מִצְרַיִם אִיז נִיט גְגַאנְגֶן רֶעגְן אַזוֹ וְוִי אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּגַן הַיָּרָק דָאס לַאנְד מִצְרַיִם אִיז גְלַייךְ וְויא אַיין גָארְטְן וָואס וַואקְסְט דְרִינְן יְרָקוֹת אִיז נִיט גְנוּג מִיט רֶעגְן וַואסֶר טְרֶענְקְט מֶען אָן מִיט דִי וַואסֶר וָואס מֶען בְּרֶענְגְט מִיט דִיא פִיס אוּנ וָואס מֶען טְרָאגְט אוֹף דֶם אַקְסִיל: (י) וְהָאָרֶץ אָבֶּר דָס לַאנְד אֲשֶׁר אַתֶּם עוֹבְרִים שָׁמָּה וָואס אִיר פָארְט אַהִין אַרִיבֶּר לְרִשְׁתָּהּ צוּא יַרְשְׁנְן זִיא אֶרֶץ אַיין לַאנְד הָרִים פוּן בֶּערְג וּבְקָעוֹת אוּנ פוּן טָאלְן לִמְטַר הַשָּׁמַיִם פוּן דֶעם רֶעגְן פוּן דֶעם הִימְל

הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־
יִשְׂרָאֵל׃ ז כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֶת
כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר
עָשָׂה׃ ח וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְמַעַן
תֶּחֶזְקוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ׃ ט וּלְמַעַן תַּאֲרִיכוּ יָמִים
עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם
אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ ס ששי י כִּי
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה

לרשתה

יְקוּמָא דִּי עִמְּהוֹן בְּגוֹ
כָּל יִשְׂרָאֵל׃ ז אֲרֵי
עֵינֵיכוֹן חֲזָאָן יָת כָּל
עוֹבָדָא דַּייָ רַבָּא דִּי
עֲבַד׃ ח וְתִטְּרוּן יָת
כָּל תַּפְקֶדְתָּא דִּי אֲנָא
מְפַקֵּדְךָ יוֹמָא דֵין בְּדִיל
דְּתִתְקְפוּן וְתֵיעֲלוּן
וְתֵירְתוּן יָת אַרְעָא דִּי
אַתּוּן עָבְרִין לְתַמָּן
לְמֵירְתַהּ׃ ט וּבְדִיל
דְּתוֹרְכוּן יוֹמִין עַל
אַרְעָא דִּי קַיֵּים יְיָ
לַאֲבָהָתְכוֹן לְמִתַּן לְהוֹן
וְלִבְנֵיהוֹן אַרְעָא עָבְדָא
חֲלַב וּדְבָשׁ׃ י אֲרֵי
אַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵיל
לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ לָא

כארעא

פירוש רשב״ם

אלהיך מיסרך: (ז) כי עיניכם. אלא עיניכם רואות: (י) כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ

שפתי חכמים

פסים עומד אצלו וזהו נס גדול: ד פי' אלא כי הראשון פי' דקא והאחרון אלא כאלו אמר תנו לב לדעת ולהבין שוכחתי דקא לא עם בניכם אני וכו' כמו שפי' רש״י לעיל אלא עמכם וכו' אני מדבר ומפני שלא יתכן לומר אלא עמכם עיניכם הרואות הוסיף מלת אשר קודם עיניכם:

רש״י

ברגליהם. זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו (ז) כי עיניכם הראת. מוסב על המקרא האמור למעלה כי לא את בניכם ד אשר לא ידעו וגו' כי אם עמכם אשר עיניכם הרואות וגו': (י) לא כארץ מצרים היא. אלא טובה הימנה ונאמרה

פירוש ע״ט

אונ זייערי הייזער וְאֶת אָהֳלֵיהֶם אונ זייערע גצעלטן וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם אונ גאר זייער בשטאנד כלומר זייער גוטס וואס זיי האבן גהאט. אונ דאס איז גוועזן בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל צווישן אלע ישראל: (ז) כִּי נייערט עֵינֵיכֶם אייערי אויגן הָרוֹאוֹת האבן גזעהן אֵת כָּל מַעֲשֵׂה יְיָ הַגָּדוֹל די גרויסע ווערק פון גאט אֲשֶׁר עָשָׂה וואס ער הט גטאן: (ח) וּשְׁמַרְתֶּם דרום זאלט איר היטן אֶת כָּל הַמִּצְוָה אלע גבאט אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וואס איך גביט דיר היינט לְמַעַן דרום תֶּחֶזְקוּ איר זאלט גשטארקט זיין וּבָאתֶם אונ איר זאלט קומן וִירִשְׁתֶּם אונ איר זאלט ירשנן אֶת הָאָרֶץ דאס לאנד אֲשֶׁר אַתֶּם עוֹבְרִים שָׁמָּה וואס איר פארט אהין אריבער לְרִשְׁתָּהּ צוא ירשנן זי: (ט) וּלְמַעַן אונ דרום תַּאֲרִיכוּ איר זאלט דער לענגרן יָמִים טעג עַל הָאֲדָמָה אויף דער ערד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ וואס גאט האט גשווארן לַאֲבוֹתֵיכֶם צו אייערי עלטרן לָתֵת צו געבן לָהֶם צוא זיי וּלְזַרְעָם אונ צו זייערי קינדר אֶרֶץ איין לאנד זָבַת עס רינט חָלָב וּדְבַשׁ מילך אונ האניק: (י) כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה דען דאס לאנד וואס דו וועסט אהין קומן לְרִשְׁתָּהּ צו

ירשנן

מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם
אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם
הַזֶּה׃ ה וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר
עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃
ו וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי
אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה
הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלָעֵם וְאֶת־
בָּתֵּיהֶם וְאֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֵת כָּל־
היקום

דְסוּף עַל אַפֵּיהוֹן
בְּמִרְדַּפְהוֹן בַּתְרֵיכוֹן
וְאַבֵּדִנּוּן יְיָ עַד יוֹמָא
הָדֵין: ה וּדְעֲבַד לְכוֹן
בְּמַדְבְּרָא עַד מֵיתֵיכוֹן
עַד אַתְרָא הָדֵין: ו וּדְי
עֲבַד לְדָתָן וְלַאֲבִירָם
בְּנֵי אֱלִיאָב בַּר רְאוּבֵן
דִּי פְּתַחַת אַרְעָא יָת
פּוּמַהּ וּבְלַעְתִנּוּן וְיָת
אֱנָשׁ בָּתֵּיהוֹן וְיָת
מַשְׁכְּנֵיהוֹן וְיָת כָּל
יקומא

ת״א. ואת כל פסחים קיב סנהדרין קי.

בעל הטורים

מקראו בית יעקב: (ד) ויאבדם. ב׳ ויאבדם ה׳ עד היום ואידך מסגיא לגוים ויאבדם. זהו שיש במדרש שגדלם לפרעה לכוסים

רשי

לומר הנו לא ידעתו ולא ראינו בכל זה: (ו) בקרב כל ישראל. כל מקום שהיה אחד מהם בורח הארץ נבקעת מתחתיו ובולעתו אלו דברי רבי יהודה אמר לו רבי נחמיה והלא כבר נאמר (במדבר טז) ותפתח הארץ את פיה ולא פיותיה אמר לו ומה אני מקיים בקרב כל ישראל אמר לו בנעשית הארץ מדרון ה כמשפך וכל מקום שהיה א׳ מהם היה מתגלגל ובא עד מקום הבקיעה: ואת כל היקום אשר

שפתי חכמים

אין מובן כלל ולכן הוצרך לפ׳ מלת את בפירושו עם כי על המקבל הדבר אינו נופל בו אלא מלת עם וכוסיף מלת עכשיו כי בלא תוספת היה המובן בלא ידבר עם בניהם לעולם רק עם אלה לבדם: ה׳ והא דמפרש רש״י הקרא בלא על הסדר י״ל דקאי ג״כ על הקרא ויודעתם פראוי לקבל תוכחתו מאחר אשר ראיתם כל האותות אשר עשה במצרים ואשר עשה לכם במדבר ואשר עשה לכם בשעת בליעתן של דתן ואבירם שנבלעו בקרב כל ישראל ונעשה הארץ מדרון כמשפך ולא נפל א׳ מישראל במדרון הזה אף

פירוש ע״ט

רייט וועגן אֲשֶׁר הֵצִיף וואס ער האט גמאכט בר פלייצן אֶת מֵי יַם סוּף דאס וואסר פון דם יַם סוּף עַל פְּנֵיהֶם אויף זייא בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם אז זייא האבן נאך גיאגט אייך וַיְאַבְּדֵם יְיָ און גאט הט זיי גמאכט פארלירן עַד הַיּוֹם הַזֶּה ביז היינטיגן טאג: (ה) וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם און וואס ער האט גטאן צו אייך בַּמִּדְבָּר אין דר מדבר עַד בּוֹאֲכֶם ביז איר זענט גקומן עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה ביז דעם דאזיגן ארט: (ו) וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם און וואס ער הט גטאן צו דתן און צו אבירם בְּנֵי אֱלִיאָב וואס זיי זענן גוועזן דיא קינדר פון אליאב בֶּן רְאוּבֵן וואס אליאב איז גוועזן דער זון פון ראובן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וואס דיא ערד האט געפינט איר מויל וַתִּבְלָעֵם און האט איין גשלונגן זיי וְאֶת בָּתֵּיהֶם

משלי ישראל

אים נפאלנט און האבן דעם פאס נאך אמאל איבר גליינט און עס איז גוועזן גשריבן מיט אלשון דער אז דער בלינדר גייט פון דער אין דער שטאט ענטפערט דו בלינדר אצונד זעהט אז מיין משרת שטייט אוך גשריבן אין דעם פאס וארום אז עס שטייט גשריבן אז דער און דער בלינדר גייט נא קען דען אבלינדר אליין גיין ער מוז זיך האבן אמענטש ער זאל אים פירן דאס איז דער ענין וואס מיר האבן גשמועסט דר פסוק האט גזאגט (את יי אלהיך תירא) ואלסט מורא האבן פר גאט נאר דער פראסטער מענטש איז דאך חיא אבלינדר ער ווייסט ניט וויא אזוי צו דינן גאט און מורא האבן פאר אים מוז דאך דער פראסטער מענטש קומן צוא דעם תלמיד חכם ער זאל אים לערנן וויא אזוי צו דינן גאט און מורא האבן פאר אים דרום איז גדרונגן פון דעם פסוק אז מען זאל מורא האבן פאר דעם תלמיד חכם אוך ווארום דער פראסטר מענטש איז דאך בלינד אין דער זאך מוז ער זיך האבן דעם תלמיד חכם ער זאל אים פירן און זאל אים ווייזן וויא אזוי מורא צוא האבן פאר גאט:

הַיָּמִים׃ ב וִידַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי ׀ לֹא
אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וַאֲשֶׁר
לֹא־רָאוּ אֶת־מוּסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֶת־גָּדְלוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרֹעוֹ
הַנְּטוּיָה׃ ג וְאֶת־אֹתֹתָיו וְאֶת־
מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרָיִם
לְפַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־
אַרְצוֹ׃ ד וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם
לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת־

מי

אונקלוס

ב וְתִדְּעוּן יוֹמָא דֵין
אֲרֵי לָא יָת בְּנֵיכוֹן דִּי
לָא יְדָעוּ וְדִי לָא חֲזוֹ
יָת אֻלְפָנָא דַּייָ אֱלָהֲכוֹן
יָת רְבוּתֵהּ יָת יְדֵהּ
תַּקִּיפָא וּדְרָעֵהּ
מְרָמְמָא׃ ג וְיָת
אָתְוָתֵהּ וְיָת עוֹבָדוֹהִי
דִּי עֲבַד בְּגוֹ מִצְרָיִם
לְפַרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם
וּלְכָל אַרְעֵהּ׃ ד וְדִי
עֲבַד לְמַשִּׁרְיַת מִצְרַיִם
לְסוּסָוָתְהוֹן וּלְרְתִיכֵיהוֹן
דִּי אַטֵּיף יָת מֵי יַמָּא

דסוף

פירוש רשב״ם

כל בני לוי לברך בשמו הכהנים לישראל : (ב) את מוסר. כדכתיב לעיל. כי כאשר ייסר איש את בנו ה׳

שפתי חכמים

ב תקן בזה שמה ענינים כתב ותעבוד במקום אותו תעבוד באין צריך למלת אותו אלא תירא והעבוד וכתב ותדבק בו במקום ובו תדבק כדי שיהיו כל הפעולות נמשכות זו אחר זו תירא ותעבוד ותדבק. ובתוספת מלת אז לא יהיה ובשמו תשבע מלות עשה כמובן מן הקרא ויהיה וי״ו ובשמו מיותר. ויתוסף מלת אם ויהיה ביאור הכתוב כאלו אמר אם תירא ותעבוד והדבק אז תשבע כלומר אז מותר לך לישבע ולא מצוה שתשבע כמובן מקרא : ג לא שהודיעם שום דבר שהרי לא הודיעם פה ידיעה הדבר : ד פי׳ את סוף כמו עם והוסיף אני מדבר כי צולא תוספת אני מדבר

רש״י

המדות הללו ב׳ אז ובשמו תשבע : (ב) וידעתם היום. שמו לב לדעת ולהבין ולקבל תוכחתי : כי לא את בניכם. אני מדבר עכשיו ד׳ שיוכלו

משלי ישראל

אתלמיד חכם אזו וויא מען דארף מורא האבן פר גאט איז דאך קשה וויא אזו דרינגט זיך רבי עקיבא פון דעם פסוק אז מען דארף מורא האבן פאר איין תלמיד חכם נאר מען קען דאס פאר שטיין דורך א משל איין בלינדער האט גדארפט גיין אין וועג אריין בעטן ברוט האט ער זיך גנומען אפאס ביא דעם רעגירונג אונ איז אוועק גגאנגען מיט זיין משרת וואס פירט אים ווארום אבלינדער קען אליין ניט גיין מען מוז אים פירן איז ער בוועגן אין וועג האט מען אים אבער גנומען. אונ מען האט אים גהייסן וויזן דעם פאס האט ער גוויזן מען לייגט איבער דעם פאס זאגט מען אים דאס איז דיין פאס ווא איז דיין משרת פאס ענטפערט דער בלינדער גלייבט מיר איך האב גנומען דעם פאס אויף אונז ביידע לייענט נאר גאך אבאל הויך איך זאל אויך הערן וועט איר זעהן אז דער פאס איז גשריבן גווארן אויף אונז ביידע האבן זייא

פירוש ע״ט

זיינע דינים ומצותיו אונ זייני מצות כל הימים אלע טעג : (ב) וידעתם היום אונ איר זאלט וויסן היינטיגן טאג. אונ צו פר שטיין מקבל צו זיין מיין שטראף כי לא את בניכם ווארום איך רייד נימו מיט אייערי קינדער אשר לא ידעו וואס זיי האבן ניט גוואוסט ואשר לא ראו אונ וואס זיי האבן ניט גזעהן את מוסר די שטראף פון יי׳ אלהיכם גאט אייער גאט את גדלו זיין גרויסקייט ואת ידו החזקה אונ זיין שטארקע מאכט וזרועו הנטויה אונ זיין אום גשטרעקטן ארום : (ג) ואת אותותיו. אונ זיינע צייכן ואת מעשיו אונ זיינע ווערג. אשר עשה וואס ער האט גטאן בתוך מצרים אין מצרים לפרעה צו פרעה מלך מצרים דער מלך פון מצרים ולכל ארצו אונ צוא זיין לאנד : (ד) ואשר עשה אונ וואס ער האט גטאן לחיל מצרים צום חיל פון מצרים לסוסיו צו זיינע פערד ולרכבו אונ צוא זיינע

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד
וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃ כא הוּא
תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה
אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־הַנּוֹרָאֹת
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ׃
כב בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ
מִצְרָיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃ יא א וְאָהַבְתָּ
אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ
וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־
הימים

וְקֳדָמוֹהִי תִּפְלַח וּלְדַחַלְתֵּהּ תִּתְקָרֵב וּבִשְׁמֵהּ תְּקַיֵּם׃ כא הוּא תֻשְׁבַּחְתָּךְ וְהוּא אֱלָהָךְ דִּי עֲבַד עִמָּךְ יָת רַבְרְבָתָא וְיָת חֲסִינָתָא הָאִלֵּין דִּי חֲזָאָה עֵינָךְ׃ כב בְּשַׁבְעִין נַפְשָׁן נְחַתוּ אֲבָהָתָךְ לְמִצְרָיִם וּכְעַן שַׁוְיָךְ יְיָ אֱלָהָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא לִסְגֵי׃ א וְתִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ וְתִטַּר מַטְּרַת מֵימְרֵהּ וּקְיָמוֹהִי וְדִינוֹהִי וּפִקּוֹדוֹהִי כָּל יוֹמַיָּא׃
ותדעון

ת"א כ' פסחים לב קידושין ל קמא מא סנהדרין כו מנחות סג בכורות ז: תמורה יד. ובו תדבק תמורה ג.

בעל הטורים

(כב) בשבעים נפש. הפסוק מתחיל ומסיים בבי"ת לומר שיעקב הזהירם שידבקו אש בביתו ולא יתערבו במצריים ולכך

רש"י

תירא. ותעבוד לו ותדבק בו ולאחר שיהיו בך כל

שפתי חכמים

תונהו בדברים. ולכן נאמר אחריו גבי גרים שיותם מום בכך וכו' אבל האסבה סתם שפירושו לטיטיב לו לא יפול
עליו כי גריס שיותם שבשביל שהיו גרים אינם מחוייבים לטיטיב לגר כדפי' רש"י בפ' משפטים ועיין בב"מ דנ"ט :

פירוש ע"ט

פַאר דַיין גָאט תִּירָא זָאלְסְטוּ דִיךְ פָארְכְטְן אותו תַעֲבוֹד אוּנ צוּ אִים זָאלְסְטוּ דִינֶן ובו תִדְבָּק אוּנ אִין אִים זָאלְסְטוּ דִיךְ בַּהֶעפְטְן אוּנ נָאךְ דֶעם אַז עֶס וֶועט זַיין אִין דִיר דִי דָאזִיגֶע מִדוֹת ובִשְׁמוֹ תִשָּׁבֵעַ דֶענְצְמָאל מֶעגְסְטוּ שְׁוֶוערְן בַּיי זַיין נָאמְן : (כא) הוּא תְהִלָּתְךָ עֶר אִיז דַיין לוֹבּוּנְג וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אוּנ עֶר אִיז דַיין גָאט אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּךָ וָואס עֶר הָט מִיט דִיר גְטָאן אֶת הַגְדוֹלוֹת דִי גְרוֹסֶע וְאֶת הַנוֹרָאוֹת הָאֵלֶה אוּנ דִיא דָאזִיגֶע פָארְכְטִיגֶע זַאכְן אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וָואס דַיינֶע אוֹגְן הָאבְּן גְזֶעהְן : (כב) בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ מִיט זִיבֶּצִיג לַייבֶּר יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ הָאבְּן דַיינֶע עֶלְטֶרְן גְנִידֶערְט מִצְרַיְמָה קֵיין מִצְרַיִם וְעַתָּה שָׂמְךָ אוּנ אַצוּנְד הָאט גְמַאן דִיךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ גָאט דַיין גָאט כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אַזוֹ וִויא דִיא שְׁטֶערְן פוּן דֶעם הִימֶל לָרֹב צוּ פִיל : (א) וְאָהַבְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט לִיבּ הָאבְּן אֶת אוּנ יְיָ אֱלֹהֶיךָ גָאט דַיין גָאט וְשָׁמַרְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט הִיטְן מִשְׁמַרְתּוֹ זַיין הִיטוּנְג וְחֻקוֹתָיו אוּנ זַיינֶע גְזֶעצְן וּמִשְׁפָּטָיו אוּנ

משלי ישראל

תִּילָף בֶּעסֶר וֶוען וֶועט עֶר שׁוֹן אַלַיין בֶּעטְן מַזָאל אִים גֶעבְּן עֶפֶּס צוּא עֶסְן. וִויא פִיל מֶען וֶועט אִים גֶעבְּן וֶועט עֶר בֶּעטְן מֶען זָאל אִים נָאךְ גֶעבְּן. דֶר נִמְשָׁל אִיז גָאט הָאט גְזֶעהְן אַז דִיא יוּדְן הָאבְּן נִיט קֵיין יִרְאַת שָׁמַיִם הָאט עֶר אוּנְז גְבֶּעטְן דוּרְךְ זַיינֶע נְבִיאִים מִיר זָאלְן דִיךְ נֶעמְן דֶעם גוּטֶן וֶועג מוֹרָא צוּא הָאבְּן פַאר אִים. דָאס זָאגְט דֶר פָּסוּק (וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ) וָואס בֶּעט דַיין גָאט פוּן דִיר (כִּי אִם לְיִרְאָה אוֹתוֹ) נָאר מֶען זָאל פַר אִים מוֹרָא הָאבְּן אָבֶּר אַז מִיר וֶועלְן זִיךְ שׁוֹן נֶעמְן דֶעם גוּטֶן וֶועג מוֹרָא צוּא הָאבְּן פַאר גָאט וֶועט עֶר אוּנְז שׁוֹן מַיין נִיט דַארְפְן בֶּעטְן מִיר וֶועלְן שׁוֹן אִים אַלַיין בֶּעטְן עֶר זָאל אוּנְז גֶעבְּן שֵׂכֶל צוּא דִינֶן אִים :
(אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא) דוּא זָאלְסְט מוֹרָא הָאבְּן פַר גָאט זָאגְט רַבִּי עֲקִיבָא אִין דֶער גְמָרָא בָּבָא קַמָא בַּיי דֶעם פָּסוּק אִיז גְדְרוּנְגֶן אַז מֶען דַארְף מוֹרָא הָאבְּן פַר

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים
וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר
וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא
יִקַּח שֹׁחַד׃ יח עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם
וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם
וְשִׂמְלָה׃ יט וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־
גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כ אֶת־
יהוה

תא׳ פ׳ פ׳ מגילה לא. האל הגדול יומא סט. אשר לא ברכות כ מגילה יא ר״ה יז נדה ע. את

יְיָ אֱלָהֲכוֹן הוּא אֱלָהָא
דַיָּנִין וּמָרֵי מַלְכִין
אֱלָהָא רַבָּא גִּבָּרָא
וּדְחִילָא דִּי לֵית קֳדָמוֹהִי
לְמִסַּב אַפִּין וְאַף לָא
לְקַבָּלָא שֹׁחֲדָא
יח עָבֵד דִּין יְתַם
וְאַרְמְלָא וְרָחֵם גִּיּוֹרָא
לְמִתַּן לֵהּ מְזוֹנָא וּכְסוּ׃
יט וּתְרַחֲמוּן יָת גִּיּוֹרָא
אֲרֵי דַיָּרִין הֲוֵיתוּן
בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃
כ יָת יְיָ אֱלָהָךְ תִּדְחַל
וקדמוהי

בעל הטורים

שתמולו ערלת הלב כמו שעשו האבות: (יח) ואוהב. ב׳ ואוהב גר ואוהב חמס שנאה נפשו. אוהב את הגר אבל האוהב חמס שנאה נפשו: (כ) את ה׳ אלהיך תירא. בגימטריא תורה:

רשי

לבבכם. אוטם לבבכם צ וכיסויו: (יז) ואדני האדנים. לא יוכל שום אדון ק להציל אתכם מידו: לא ישא פנים. אם תפרקו ר עולו: ולא יקח שחד. לפייסו בממון: (יח) עשה משפט יתום ואלמנה. הרי גבורה ש ואצל גבורתו אתה מוצא ענוותנותו (מגילה לא): ואהב גר לתת לו לחם ושמלה. ודבר חשוב הוא זה ת שכל עצמו של יעקב אבינו על זה התפלל (בראשית כח) ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש: (יט) כי גרים הייתם. מום שבך א אל תאמר לחברך: (כ) את ה׳ אלהיך

שפתי הכמים

מכל וגו׳ ל״פ כמו שאתה השוקים כו׳ כלומר בכם אתם רואים שהקב״ה בחר בכם ובזרעכם שהרי אתם רואים אתכם חשוקים מכל העמים ואמר היום הזה מפני שהי׳ מלא בכם ממש והם היו נמלאים בפועל כיום הזה ולא יפול בו כ״ף הדמיון כי דבוק הוא עם ויבחר בזרעם אחריהם באלו אמר דבחר בזרעם אחריהם כיום הזה מכל העמים: צ ובכוויו שהוא אטומו וכן כתב בפרשת וארא ע״ש: ק דאל״כ כי ה׳ הוא האלהים והאדון מיבעי ליה ועוד כיון שהוא האל על כל האלהים מכ״ש שהוא האדון על כל האדונים אלא וכו׳: ר מפני שמשוא פנים בכ״מ הוא לזכות את החייב. או לוותר לו עונשו וכן המקח שוחד ובשמו ית׳ לא יפול בו לזכות את החייב רק לוותר עונשו הוכרח לפרש לוותר ואמר באם תפרק עולו לא ישא וכו׳ כלו׳ לוותר עונשיהם גם לא יקח שוחד וכו׳ שפירושו לוותר עונשיהם כמנהג לוקחי שוחד והכתוב הזכיר שניהם מפני שהויתור יהיה פעם מפום משוא פנים פעם מפני שוחד. כתב הרא״ם לא ידעתי מה ממון נופל אצל הקב״ה ולמה לא פירש ולא יקח שוחד המצוה במקום עבירה ביותר לו עונש העבירה שעבר בעבור המצוה שעשה אלא יתן לו שכרו בעבור המצוה ויענוש בעבור העבירה שעבר ול״ע עכ״ל: ש כלומר ממ״ש בתחלה כי ה׳ אלהיכם הוא אלהי האלהים וגו׳ הרי גבורה לכך סמך לו עושה משפט יתום ואלמנה וגו׳ להודיע ענוותנותו: ת פי׳ ולא תחשוב שדבר קטן הוא לתת לגר לחם ושמלה שנראה מזה שאין לו גבורה וכולם יותר מזה שהרי לעיל מיניה כתיב עושה משפט יתום הרי גבורה: א פי׳ כאלו אמר והשבתם את הגר ולא

משלי ישראל

מים גמאס. גאר מען האט אים גמוזט מים. עפס דער קוויקן דאס הארץ האט מען אים גמוזט בעטן ער זאל עפס נעמן. אין מול אריין צוא פאר זוכן אבר אצונד או ער האט שון גנומן דיא רפואה וועט אים מיט נאמס

פירוש עם

הוא ער איז אלה האלהים איין גאט איבר אלי געטער ואדוני האדונים און ער איז א הער איבר אלע הערן האל ער איז איין גאט הגדול דר גרויסער הגבור דר שטארקר והנורא און דער פארכטיגר אשר לא ישא פנים וואס ער איז ניט נושא פנים ולא יקח שחד און ער טוט ניט נעמן שוחד: (יח) עשה און ער טוט משפט דם משפט יתום פון איין יתום ואלמנה און פון איין אלמנה ואהב גר און ער האט ליב איין גר לתת לו צו געבן צו אים לחם ברויט ושמלה און איין קלייד: (יט) ואהבתם און איר זאלט ליב האבן את הגר דעם גר כי ווארום גרים הייתם איר זענט אויך געווען גרים בארץ מצרים אין לאנד מצרים: (כ) את יי אלהיך

פאר

דְּיִיטַב לָךְ׃ יד הָא דַּייָ אֱלָהָךְ שְׁמַיָּא וּשְׁמֵי שְׁמַיָּא אַרְעָא וְכָל דִּי בַהּ׃ טו לְחוֹד בַּאֲבָהָתָךְ צְבִי יְיָ לְמִרְחַם יָתְהוֹן וְאִתְרְעֵי בִּבְנֵיהוֹן בַּתְרֵיהוֹן בְּכוֹן מִכָּל עַמְמַיָּא כְּיוֹמָא הָדֵין׃ טז וְתַעְדּוּן יָת טַפְשׁוּת לִבְּכוֹן וְקָדָלְכוֹן לָא תַקְשׁוּן עוֹד׃ יז אֲרֵי יי	לְטוֹב לָךְ׃ יד הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם הָאָרֶץ וְכָל־ אֲשֶׁר־בָּהּ׃ טו רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כַּיּוֹם הַזֶּה׃ טז וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד׃ יז כִּי יהוה

ת״א כן לפי חגיגה יב . ומלתם את שבת קח סוכה נג .

בעל הטורים

ישראל. ב׳ דסמיכי הכא ואידך ועתה ישראל שמע אל החקים כנגד ב׳ תורות תורה שבכתב ותורה שבע״פ: (יד) הן לה׳ אלהיך. הפסוק מתחיל ומסיים בה״א לומר שבה״א נברא העולם וכנגד ה׳ חומשי תורה וי׳ תיבות בפסוק לומר לא ירדה שכינה למטה מעשרה: הארץ וכל אשר בה. וסמיך ליה רק באבותיך לומר שהארץ וכל אשר בה לא נבראת אלא בזכות האבות: (טו) רק באבותיך. מיעוט הוא שגם עליהם יש דין. אברהם במה אדע. יצחק אהב את עשו. יעקב אמר נסתרה דרכי מה׳: (טז) סמך לרק באבותיך ומלתם לומר שהמולו

רש״י

לחנם ה אלא לטוב לך שתקבלו שכר: (יד) הן לה׳ אלהיך. הכל ע ואעפ״כ רק באבותיך חשק ה׳ מן הכל: (טו) בכם. כמו שאתם (רואים אתכם) היום פ מכל העמים כיום הזה: (טז) ערלת

ע ר״ל כל מה שכתוב בקרא שמים ושמי שמים והארץ:

שפתי חכמים

ליראה אותו וכיוצא בו מפעולת האדם הבחוריים שאם ירצה יפעול ואם לא ירצה לא יפעול ובכללם יראת השם. הרא״ם: ה רצונו להרץ דבריפא דקרא אמר לשמור את מצות ה׳ להנאתו של הקב״ה ובסיפא דקרא כתיב לטוב לך משמע להנאתן של ישראל ל״פ אף כיון כו׳ ר״ל ודאי בשבילו הטבו אבל מ״מ אף לכם לא לחנם אלא לטוב לכם: פ רצל״ת ל״ל בכם לא הל״ל רק ויבחר בזרעם אחריהם

פירוש ע״ט

הַיּוֹם וָואס אִיךְ גְבִּיט דִיר הַיינְט לְטוֹב לָךְ עֶס זָאל דִיר גוּט זַיין׃ (יד) הֵן נוּן לַייָ אֱלֹהֶיךָ צוּ גָאט דַיין גָאט הַשָּׁמַיִם דֶער הִימֶל וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם אוּנ דִיא אֵייבֶּרְשְׁטֶע הִימְלֶן הָאָרֶץ דִיא עֶרְד כָּל אֲשֶׁר בָּהּ אוּנ אַלֶעס וָואס אִיז אוֹיף דֶער עֶרְד׃ (טו) רַק בַּאֲבוֹתֶיךָ נַייעֶרְט אַלֵיין אִין דַיינֶע עֶלְטֶרְן חָשַׁק יְיָ הָט גָאט גֶעגְלוּסְט לְאַהֲבָה צוּ לִיבּ הָאבְּן אוֹתָם זֵייא וַיִּבְחַר אוּנ עֶר הָט אוֹיס דֶער וֶוייְלְט בְּזַרְעָם אִין זַייעֶרֶע קִינְדֶער אַחֲרֵיהֶם נָאךְ זֵייא בָּכֶם אִין אַייךְ מִכָּל הָעַמִּים מֵיין פוּן אַלֶע פֶעלְקֶער כַּיּוֹם הַזֶּה אַזוֹ וִוי דֶם הַיינְטִיגְן טָאג׃ (טז) וּמַלְתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט בַּאשְׁנַיידְן אֶת עָרְלַת דֶם פַאר שְׁטָאפּוּנְג לְבַבְכֶם פוּן אַייעֶר הֶערְצְן וְעָרְפְּכֶם אוּנ אַייעֶר אַקִין לֹא תַקְשׁוּ עוֹד זָאלְט אִיר נִיט הַארט אַקִינְדִיג הַאלְטְן זַייעֶר׃ (יז) כִּי וָוארוּם יְיָ גָאט אֱלֹהֵיכֶם אַייעֶר גָאט

משלי ישראל

אִיךְ בֶּעט דִיךְ נֶעם בַּיי מִיר דִי רְפוּאָה נָאר דָס אֵיינְצִיג מָאל אִיךְ וֶועל דִיר מֵיין נִיט גֶעבְּן. זָאגְט עֶר צוּם דָאקְטֶער שְׁוֶוער מִיר צוּ אַז דוּא וֶועסְט מִיךְ מֵיין נִיט בֶּעטְן אִיךְ זָאל עֶפֶּס נֶעמְן אִין מוֹל אַרַיין אוּנ קַיין אַנְדֶערֶר זָאל מִיךְ אוֹיךְ נִיט בֶּעטְן אַז דוּא וֶועסְט מִיר צוּ שְׁוֶוערְן אַזוֹ וֶועל אִיךְ דִיךְ פָאלְגְן הָאט אִים דֶער דָאקְטֶער צוּא גְשְׁוואֹרְן אוּנ עֶר הָאט גְנוּמֶן דִיא רְפוּאָה אוּנ תֵּיכֶף אוֹיס גֶטְרוּנְקֶן זָאגְט דֶער דָאקְטֶער צוּא דֶעם פָאטֶער אַצוּנְד בִּין אִיךְ דִיר מַבְטִיחַ אַז דַיין קִינְד וֶועט הָאבְּן אַרְפוּאָה. עֶנְטְפֶערְט דֶער פָאטֶער צוּא דֶעם דָאקְטֶער וָואס זָאלְסְטוּ מִיךְ טְרֵייסְטְן מִיט אַפַאלְשֶׁע טְרֵייסְט אַז מֶען הָאט אִים צוּא גְשְׁוואֹרְן מֶען זָאל אִים שׁוֹן מֵיין נִיט בֶּעטְן עֶר זָאל נֶעמְן עֶפֶּס אִין מוֹל אַרַיין וֶועט עֶר שְׁטַארְבְּן פַר הוּנְגֶער. זָאגְט דֶער דָאקְטֶער צוּא אִים בִּיז אַצוּנְד הָאבְּן מִיר אִים גֶדַארְפְט בֶּעטְן עֶר זָאל עֶפֶּס נֶעמְן אִין מוֹל אַרַיין וָוארוּם אַזוֹ אִיז דִיא טֶבַע פוּן אַחוֹלֶה אַז אַלִירְלֵייא מַאֲכָלִים זָענְ

הוּא

וְיִֽירְשׁ֣וּ אֶת־הָאָ֔רֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּ֥עְתִּי
לַאֲבֹתָ֖ם לָתֵ֥ת לָהֶֽם׃ פ חמישי
יב וְעַתָּה֙ יִשְׂרָאֵ֔ל מָ֚ה יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ
שֹׁאֵ֖ל מֵעִמָּ֑ךְ כִּ֣י אִם־לְ֠יִרְאָה אֶת־
יְהוָ֨ה אֱלֹהֶ֜יךָ לָלֶ֤כֶת בְּכָל־דְּרָכָיו֙
וּלְאַהֲבָ֣ה אֹת֔וֹ וְלַֽעֲבֹד֙ אֶת־יְהוָ֣ה
אֱלֹהֶ֔יךָ בְּכָל־לְבָבְךָ֖ וּבְכָל־נַפְשֶֽׁךָ׃
יג לִשְׁמֹ֞ר אֶת־מִצְוֺ֤ת יְהוָה֙ וְאֶת־
חֻקֹּתָ֔יו אֲשֶׁ֛ר אָנֹכִ֥י מְצַוְּךָ֖ הַיּ֑וֹם

וְיֵרְתוּן יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּימִית לַאֲבָהַתְהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן׃ יב וּכְעַן יִשְׂרָאֵל מָא יְיָ אֱלָהָךְ תָּבַע מִנָּךְ אֱלָהֵין לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לִמְהַךְ בְּכָל אָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִרְחַם יָתֵהּ וּלְמִפְלַח קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ׃ יג לְמִטַּר יָת פִּקּוֹדַיָּא דַּייָ וְיָת קְיָמוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקֵּד לָךְ יוֹמָא דֵין

לטוב דויטב

ת״א ועתה שם לג שבת לא מגילה כה סוטה יא מנחות מג נדה יז .

בעל הטורים

זכות אברהם שאמרתי לו קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה: אשר נשבעתי לאבותם לתת להם. וסמיך ליה ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה לומר לך שהאבות היו יראי ה': (יב) מה ה' אלהיך שואל מעמך: מה בא״ת ב״ש י״ץ שבואל ממך ק' ברכות בכל יום ויום ויש בפסוק ק' אותיות (עי' מנחות מג) וכן ממך עולה ק': ועתה

שפתי חכמים

מה לענין זה בתוך התוכחות: נ' פי' דסבירא לפו שהמקרא הזה אינו דבוק עם הקודמים לו רק שהתחלת דבור הוא ולהודיעך שהכל בידי שמים כו' ולכן אין שואל ממך כי אם רצונו דרשו מכאן הכל בידי שמים ב חוץ מיראת שמים:

רש״י

אמר לי (שמות לב) לך נחה את העם: (יב) ועתה ישראל. אע״פ שעשיתם כל זאת עודנו רחמיו וחבתו עליכם ומכל מה שחטאתם לפניו אינו שואל מכם כי אם ליראה וגו': כי אם ליראה וגו'. (ברכות לג) (יג) לשמר את מצות ה'. ואף היא לא

משלי ישראל

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה (וגו') משה האט גזאגט צוא דיא יודן. אצונד וואס בעט גאט פון דיר נאר דו זאלסט מורא האבן פאר אים אלע טאג איז דאך קשה איז דאס דען אקליינע זאך מורא צוא האבן פאר גאט בתמיה. וואס זאגט משה אז גאט בעט מיין נאר מען זאל פאר אים מורא האבן נאר מען קען דיא זאך פאר שטיין דורך אמשל. איינער האט גהאט אזון וואס ער איז גיוועזן זייער קראנק אצייט אונ ער פלעגט ניט נעמן אריין קיין שום מאכל אונ קיין שום משקה אונ דער פאטער האט זיך שון פון אים מיאש גיוועזן ווארום אמענטש קען ניט לעבן אן עסן אונ אן טרינקן איז גקומן אגרויסר דאקטר צוא אים ער זאל אים געבן רפואות אונ האט אים גבעטן ער זאל נעמן דיא רפואות אונ ער האט ניט גוואלט איין נעמן די רפואות אזו וויא דער דאקטר האט אים אלע טאג גבראכט די רפואות אונ האט אים גבעטן ער זאל איין נעמן אונ ער זאגט צום דאקטר זאלסט וויסן אז איך וועל בשום אופן ניט נעמן אונ דער דאקטר בעט אים אונ זאגט צו אים

פירוש עברי

פאר דעם פאלק וְיָבֹאוּ אונ זייא זאלן קומן וְיִירְשׁוּ אונ זיי זאלן ירשינן אֶת הָאָרֶץ דָם לאנד אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי וואס איך האב גשווארן לַאֲבוֹתָם צוא זייערי עלטרן לָתֵת צוא געבן לָהֶם צוא זייא: (יב) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל אונ אצונד ישראל מָה וואס יְיָ אֱלֹהֶיךָ גאט דיין גאט שׁוֹאֵל ער בגערט מֵעִמָּךְ פון דיר כִּי אִם לְיִרְאָה ער וויל נאר אז דו זאלסט דיך פארכטן אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ פאר דיין גאט לָלֶכֶת צוא גיין בְּכָל דְּרָכָיו אין אלע זיינע וועגן לְאַהֲבָה אֹתוֹ אונ דו זאלסט אים ליב האבן וְלַעֲבוֹד אונ צו דינען אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ גאט דיין גאט בְּכָל לְבָבְךָ מיט דיין גאנצן הארצן וּבְכָל נַפְשְׁךָ אונ מיט דיין גאנצן לייב: (יג) לִשְׁמוֹר צו היטן אֶת מִצְוֹת די מצות יְיָ פון גאט וְאֶת חֻקֹּתָיו אונ זיינע גזעץ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ

לא היה ללוי חלק ונחלה עם
אחיו יהוה הוא נחלתו כאשר דבר
יהוה אלהיך לו: י ואנכי עמדתי
בהר כימים הראשנים ארבעים
יום וארבעים לילה וישמע יהוה
אלי גם בפעם ההוא לא אבה
יהוה השחיתך: יא ויאמר יהוה אלי
קום לך למסע לפני העם ויבאו
וירשו

לא הוה ללוי חלק
ואחסנא עם אחוהי
מתנן דיהב ליה יי אנון
אחסנתיה כמא די מליל
יי אלהך ליה: י ואנא
הויתי קאים בטורא
כיומין קדמאין ארבעין
יממין וארבעין לילון
וקביל יי צלותי אף
בזמנא ההוא לא אבי
יי לחבלותך: יא ואמר
יי לי קום זיל למטול
קדם עמא ויעלון
וירתון

ת"א ואנכי מגילה כא. וישמע פ' ברכות לב.

בעל הטורים

אהרן ולכך לומר שצריך ליטול ידיו כדי לישא כפיו: (י) לא כה. ג' דין ואידך לא אבה לי לא אבה יבמי קרי ביה לא אבה אלא יבמי (עי' יבמות קו) כדכתיב כי לא אלמן ישראל ויהודה מאלהיו: (יא) קום לך למסע. תגין על קו"ף שאזכור לבם

פירוש רשב"ם

בעת של מעשה העגל שמצאו חן כדכתיב ויאספו אליו

רש"י

לוי חלק. לפי שהובדלו לעבודת מזבח י ואין פנוין לחרוש ולזרוע: ה' הוא נחלתו. נוטל פרס מזומן מבית המלך: (י) ואנכי עמדתי בהר. לקבל הלוחות האחרונות ולפי שלא פי' למעלה כמה עמד בהר בעליה אחרונה זו חזר והתחיל בה: כימים הראשנים. של לוחות הראשונות מה הם ברצון אף אלו ברצון אבל האמצעיים שעמדתי להתפלל עליכם היו בכעס: (יא) ויאמר ה' אלי וגו'. אעפ"י שסרתם מאחריו וטעיתם בעגל

שפתי חכמים

דהפסוק הבדיל וכו' משמע דלויים ג"כ מברכין וזה אינו ל"פ לשאת את ארון היינו לוים לעמוד לפני העדה ולשרתו ולברך בשמו היינו כהנים: י כלומר לא מלך שנתקדשו להיות משרתי עליון כמובן מן הקרא דהדרשה ראוי להרבות שכרם ולא למעטם: כ והם התרומה ומעשרות ויהיה מאמר ה' הוא נחלתו היא קבועה על מ"מ לא היה ללוי חלק ונחלה עם אחיו והוויב מזה ניתן להם פרנסה אחרת תמורת החלק והנחלה וכשאמר ה' הוא נחלתו יהוייב בהכרח שיפורש על שכרם שהם התרומות ומעשרות ואמר מזומן להודיע שזה שנתן להם במקום החלק שנתן לישראל הוא מפני שזה מזומן בלי עמל ואין צריכין לעמל עד שימנעו מעבודה המזבח:

שהם כלים בי"ז בתמוז ולא הכלים בכ"ח באב דהא דהוקשו מ' ימים האחרונים לראשונים לא בא להשמיענו שהיו כולם כמו הראשונים דזה אינו שהרי הראשונים היו ברצון גמור שהרי עדיין לא הטאו בעגל אבל האחרונים לא ברצון אלא לענין נתינת הלוחות אבל לענין כפרת העגל לא היה עד סוף מ' יום שהוא יום כפור שאז אמר סלחתי צריך ומ"ה ...דע היום לכפרה ולסליחה רק הסיקם בא להודיענו שאלו מ' יום הנזכרים בפסוק ואנכי עמדתי בהר הם הרבעים האמצעיים אלא מ' אחרים שהיו ברצון ולא בכעס מזה נלמוד שמשה עמד בהר ק"ך יום: מ דהל"כ

פירוש ע"ט

זענען אפ געשייד געווארן צו דער עבודה פון דעם מזבח האבן זייא דאך ניט צייט צו אקערין אונ צו זייען לא היה איז ניט געוועזן צו דעם שבט לוי חלק איין חלק ונחלה איין ירושה עם אחיו מיט זיינע ברידער גאט הוא ער נחלתו זיין ירושה כאשר דבר וויא ער האט גערעט יי אלהיך לו גאט דיין צו איהם: (י) ואנכי עמדתי בהר אונ איך געשטאנען אויף דעם בארג כימים הראשונים

פירוש ע"ט

אזוי וויא די ערשטע טעג ארבעים יום פערציג טעג וארבעים לילה אונ פערציג נעכט וישמע יי אלי אונ גאט האט צו געהערט צו מיר גם בפעם ההוא אויך אין דעם דריטען מאהל... ער האט מיין תפילה אן גנומען אין דם דאזיגן מאהל אויך ולא אבה יי אונ גאט האט ניט געוואלט השחיתך צו פאר דארבן דיך: (יא) ויאמר יי אלי אונ גאט האט צו מיר געזאגט קום שטייא אויף לך גייא למסע לפני העם אונ ציא

אלעזר בנו תחתיו: ז משם נסעו
הגדגדה ומן־הגדגדה יטבתה
ארץ נחלי־מים: ח בעת ההוא
הבדיל יהוה את־שבט הלוי
לשאת את־ארון ברית־יהוה
לעמד לפני יהוה לשרתו ולברך
בשמו עד היום הזה: ט על־כן
לא

ברה תחותוהי: ז מתמן נטלו לגדגד ומן גדגד ליטבת ארעא נגדן נחלין דמיין: ח בעדנא ההיא אפריש יי ית שבטא דלוי למטל ית ארון קימא דיי למיקם קדם יי לשמשותה ולברכא בשמה עד יומא הדין: ט על כן
לא

ת״א בעת ההוא פסחים כד הוריות ג . לשרתו חגיגה כו סוטה לח זבחים יח ערכין יא .

פירוש רשב״ם

שדרשו: (ח) בעת ההוא הבדיל ה׳ את שבט הלוי.
פשטו: (ח) בעת ההיא הבדיל ה׳ את שבט לוי. סמך כאן

בעל הטורים

מיתת צדיקים מכפרת כבגדי כהונה: (ז) משם נסעו הגדגדה. הפסוק מתחיל במ׳ ומסיים במ׳ לומר שכל מ׳ שנה היתה הבאר לומר שהלוים שהחזירו את ישראל. סמך מים לנשאת את

שפתי חכמים

ח ואף דכתיב הבדיל וגומר והא עדיין לא הבדיל עד שנה שניה מהפסוקים המאכן צ״ל הבדיל הקב״ה במחשבה וע״כ אתה צריך לפרש כן מדכתיב אחרי כן ואנכי עמדתי בהר דקאי נמי אבעת ההיא בהיא שנה ראשונה והוא אחר העגל ובזה ניחא מה שלא פירש״י הקרא כסדר הכתוב בתורה: ט רצ״ל

רש״י

בדרך חזרתם. ומהו חזרתם. הגדגדה היא חור הגדגד: (ז) ומן הגדגדה וגו׳. ובמוסרה עשיתם אבל כבד על מיתתו של אהרן שנראה לכם זאת ונדמה לכם כאלו מת שם וסמך מסע הוכחה זו לשבירת הלוחות לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב״ה כיום שנשתברו בו הלוחות ולהודיעך שהוקשה לו מה שאמרו נתנה ראש לפרוש ממנו כיום שעשו בו את העגל: (ח) בעת ההוא הבדיל ה׳ וגו׳. מוסב לענין הראשון: בעת ההוא. בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים וטעיתם בעגל ובני לוי לא טעו הבדילם ח המקום מכם והסמך מקרא זה לחזרת בני יעקן לומר שאף בזו לא טעו בה בני לוי אלא עמדו באמונתם: לשאת את ארון. ט הלוים: לעמד לפני ה׳ לשרתו ולברך בשמו. הכהנים והוא נשיאת כפים: (ט) על כן לא היה

פירוש ע״ט

אום גקערט קיין בני יעקן: (ו) משם פון דארטן נסעו האבן זיי גצוגן הגודגודה ומן הגודגודה אונ פון גודגודה יטבתה קיין יטבתה ארץ איין לאנד נחלי טייכן מים פון וואסר. רש״י שרייבט אין מוסרה האט איר שטארק גטרויערט אויף דעם טוט פון אהרן וואס דס האט אייך דאס דאזיגע גורם גוועזן איז בייא אייך גלייך גוועזן גלייך וויא ער איז ערשט גשטארבן אין מוסרה אונ דרום האט משה גשטעלט דיא מיתה פון אהרן לעבן דער פרשה וואס שמועסט אז משה האט צו בראכן די לוחות צו ווייזן עס איז שווער פאר גאט ב״ה דיא מיתה פון דיא צדיקים גלייך וויא דעם טאג וואס דיא לוחות זענן צו בראכן גווארן אונ צו ווייזן אז אין דיא אויגן פון משה רבינו איז שלעכט גוועזן וואס זייא האבן גזאגט נתנה ראש ונשובה מצרימה) דאס איז טייטש לאמיר געבן אויף אונז איין עלצטן אונ לאמיר זיך אום קערן קיין מצרים גלייך וויא דעם טאג וואס זייא האבן גמאכט דאס עגל: (ח) בעת ההוא אין דער זעלביגר צייט הבדיל יי׳ האט גאט אפ גשייד את שבט הלוי דעם שבט לוי לשאת צו טראגן את ארון דעם ארון ברית יי׳ וואס אין אים איז גאטס ברית לעמוד צו שטיין לפני יי׳ פאר גאט לשרתו צו בדינן אים ולברך בשמו אונ צו בענטשן דיא ישראל מיט דעם נאמן פון גאט ב״ה עד היום הזה ביז דעם היינטיגן טאג: (ט) על כן דרום וויל שבט

לוי

דִּי פַּקְדַנִי יְיָ: ו וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְטַלוּ מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקָן לְמוֹסֵרָה תַּמָּן מִית אַהֲרֹן וְאִתְקְבַר תַּמָּן וְשַׁמֵּשׁ אֶלְעָזָר ברה

כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה: ו וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה שָׁם מֵת אַהֲרֹן וַיִּקָּבֵר שָׁם וַיְכַהֵן אלעזר

בעל הטורים

שפלמו וזהו בורא ניב שפתים נוב כתיב: (ו) ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן · סמך מיתת אהרן לשבירת הלוחות, לומר לך קשה מיתת הצדיקים כשבירת הלוחות וגם ת"ח שמת הכל נעשין קרוביו שצריכין לקרוע עליו כמו על ספר תורה שנשרף ועוד סמך ואשים הלוחות בארון אצל מיתת אהרן לומר ס"ת שבלה קוברין אותה אצל תלמיד חכם לומר קיים זה מה שכתוב בזה: ויקבר ויכהן.

פירוש רשב"ם

וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה: (ו) ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן וגו'. וכי תאמרו לי אתה אומר ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא בתחילת הארבעים והלא אנו יודעים שאהרן מת וא"כ מה הועילה תפלתך. אמר להם משה לא בתחלת הארבעים מת במעשה העגל אלא בסוף הארבעים מת בהר ההר באותו זמן כשנסעו מבארת בני יעקן שבאו שם ממוסרות כדכתיב במסעות ויסעו ממוסרות ויחנו בבני יעקן והלכו משם עד הר ההר שם מת אהרן ולא במעשה העגל ויכהן אלעזר בנו תחתיו שלבש שם בגדי אביו ודרך גדולה וכבוד מת על פי ה' זהו דרך פשוטו שהרי אין כתיב כאן ובני ישראל נסעו מחצרות ולא כתיב ויחנו בחצרות: ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן שאצל מוסרה. או כלך לדרך זו מבארות בני יעקן כשבאו ממוסרה. ורבותינו דרשו משינוי המקרא מה

רש"י

למלחמה והוא שעשה בגלגל לא יצא למלחמה אלא בימי עלי ונענשו עליו ונשבה: (ו) **ובני ישראל נסעו מבארת בני יעקן מוסרה.** מה ענין זה לכאן ועוד וכי מבארות בני יעקן נסעו למוסרה והלא ממוסרה באו לבני יעקן שנאמר (במדבר לג) ויסעו ממוסרות וגו'. ועוד שם מת אהרן והלא בהר ההר מת צא וחשוב ותמצא שמונה מסעות ממוסרה להר ההר אלא אף זו מן התוכחה ועוד עשיתם זאת כשמת אהרן בהר ההר לסוף ארבעים שנה שנסתלקו ענני כבוד יראתם לכם ממלחמת מלך ערד ונתתם ראש לחזור למצרים וחזרתם לאחוריכם שמונה מסעות עד בני יעקן ומשם למוסרה שם נלחמו בכם בני לוי והרגו מכם ואתם מהם עד שהחזירו אתכם

שפתי חכמים

עשה המשכן תחלה כו': ז ומה שפירש רש"י בפ' חקת ז' מסעות ממוסרה להר ההר מפורש בדים פ' אלה מסעי:

פירוש ע"ט

...ארטן גוועזן כאשר צוני יי ווי גאט האט מיר באטן: (ו) ובני ישראל אונ די קינדר ישראל ...סעי האבן גצוגן מבארות בני יעקן פון בארות ...ני יעקן מוסרה קיין מוסרה שם מת אהרן ...ארטן איז אהרן גשטארבן ויקבר שם אונ איז ...ארטן בגראבן גווארן ויכהן אונ ער האט ...יא דינט אלעזר בנו זיין זון אלעזר תחתיו ...וף זיין ארט. רש"י פרעגט איין קשיא ווי ...מט דער ענין פון דעם טוט פון אהרן ... דער פרשה וואס משה האט צו בראכן ...א לוחות ווידר איז קשה האבן זייא דען ...וגן פון בארות בני יעקן קיין מוסרה זיי ...אבן דאך גצוגן פון מוסרה קיין בארות ...י יעקן אזו וויא אין פרשת מסעי שטייט ...ריבן אונ ווידר איז קשה איז דען אהרן ...טארבן אין מוסרה ער איז דאך גשטארבן ... הור ההר אונ פון מוסרה קיין הור ההר

פירוש ע"ט

איז דאך אכט מסעות ענפרט רש"י דם איז אוך פון דיא שטראף וואס משה הט גשטראפט דיא ישראל אונ האט צו זייא גזאגט דאס האט איר אוך גטאן אהרן איז גשטארבן אין הור ההר סוף פון דיא פערציג יאר וואס איר זענט ארוס גגאנגן פון מצרים אונ דיא ענני כבוד האבן זיך אפ גטאן האט איר מורא גהאט פר דר מלחמה פון דעם מלך פון ערד אונ איר הט גמאכט צו אייך איין עלצטן ער זאל אייך צו ריק ווידר קערן קיין מצרים אונ איר האט זיך אום גקערט קריק אכט מסעות ביז בני יעקן אונ פון בני יעקן האט איר גצוגן קיין מוסרה אונ דארטן האבן מיט אייך מלחמה גהאלטן די בני לוי אונ האבן גהרגית פון אייך אונ איר האט פון זייא גהרגית ביז זייא האבן אייך קריק אום גקערט אונ פון דארטן האט איר זיך

עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ
עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר
שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן׃ ג וָאַעַשׂ
אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וָאֶפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת
אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וָאַעַל הָהָרָה
וּשְׁנֵי הַלֻּחֹת בְּיָדִי׃ ד וַיִּכְתֹּב עַל־
הַלֻּחֹת כַּמִּכְתָּב הָרִאשׁוֹן אֵת
עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
אֲלֵיכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם
הַקָּהָל וַיִּתְּנֵם יְהוָה אֵלָי׃ ה וָאֵפֶן
וָאֵרֵד מִן־הָהָר וָאָשִׂם אֶת־הַלֻּחֹת
בָּאָרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיִּהְיוּ שָׁם

כאשר

אונקלוס

יָת פִּתְגָמַיָא דִי הֲווֹ עַל
לוּחַיָא קַדְמָאֵי דִי
תְבַרְתָּא וּתְשַׁוִּנּוּן
בַּאֲרוֹנָא׃ ג וַעֲבָדִית
אֲרוֹנָא דְאָעֵי שִׁטִּין
וּפְסָלִית תְּרֵין לוּחֵי
אַבְנַיָא כְּקַדְמָאֵי
וּסְלֵקִית לְטוּרָא וּתְרֵין
לוּחַיָא בִּידִי׃ ד וּכְתַב
עַל לוּחַיָא כִּכְתָבָא
קַדְמָאָה יָת עַשְׂרָא
פִתְגָמַיָא דִי מַלִּיל יְיָ
עִמְּכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ
אֶשָּׁתָא בְּיוֹמָא דִקְהָלָא
וִיהָבִנּוּן יְיָ לִי׃
ה וְאִתְפְּנֵיתִי וּנְחָתִית
מִן טוּרָא וְשַׁוֵּיתִי יָת
לוּחַיָא בַּאֲרוֹנָא דִי
עֲבָדִית וַהֲווֹ תַמָּן כְּמָא

די

ת"א אשר שברת מנחות צט. ושמתם שם.

שפתי חכמים

ז כלומר אל תאמר ודאי לא נצטווה על מלאכת המשכן אלא לאחר יוה"כ אבל בצלאל עשה ארון בתחלה ואח"כ משכן ואח"כ איכא למימר דזהו הארון שעשה בצלאל לכן פי' ובצלאל

רש"י

הכפורים כי בירדתו מן ההר צוה להם על מלאכת המשכן ובצלאל עשה משכן תחלה ז ואח"כ ארון וכלים נמצא זה ארון אחר היה וזהו שהיה יוצא עמהם

פירוש עם

עַל הַלּוּחוֹת אוֹיף דִיא לוּחוֹת אֶת הַדְּבָרִים דִי רֵייד אֲשֶׁר הָיוּ וָוס זַיי זֶענֶן גְוֶוען עַל הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים אוֹיף דִיא עֶרְשְׁטֶע לוּחוֹת אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וָואס דוּ הָאסְט צוּ בְּרָאכְן וְשַׂמְתָּם אוּנ דוּ זָאלְסְט טָאן זַיא בָּאָרוֹן אִין אַיין אָרוֹן׃ (ג) וָאַעַשׂ אוּנ אִיךְ הָאבּ גְמַאכְט אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַיין אָרוֹן פוּן טֶענְן הָאלְץ וָאֶפְסוֹל אוּנ אִיךְ הָאבּ אוֹס גְהַאקְט שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים צְוֵויי שְׁטֵיינֶערְנֶע לוּחוֹת כָּרִאשׁוֹנִים אַזוֹ וִויא דִיא עֶרְשְׁטֶע וָאַעַל אוּנ אִיךְ בִּין אַרוֹיף גְגַאנְגְן הָהָרָה אוֹיף דֶעם בַּארְג וּשְׁנֵי הַלּוּחוֹת אוּנ דִיא צְוֵוייא לוּחוֹת בְּיָדִי זֶענֶן גְוֶוען אִין מַיינֶע הֶענְט׃ (ד) וַיִּכְתּוֹב אוּנ עֶר הָאט גְשְׁרִיבְּן עַל הַלּוּחוֹת אוֹיף דִיא לוּחוֹת כַּמִּכְתָּב הָרִאשׁוֹן אַזוֹ וִוי דָס עֶרְשְׁטֶע גְשְׁרִיפְטְץ אִיז גְוֶוען אֶת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים דִיא עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אֲלֵיכֶם בָּהָר וָואס גָאט הָט גְרֶעט צוּ אַייךְ אוֹיף דֶם בַּארְג מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל פוּן צְווִישְׁן דֶם פַייעֶר אִין דֶעם טָאג פוּן דִיא פֶערְזַאמְלוּנְג וַיִּתְּנֵם יְיָ אוּנ גָאט הָט זַייא גְגֶעבְּן אַלֶע צוּ מִיר׃ (ה) וָאֵפֶן אוּנ אִיךְ הָאבּ מִיךְ גְקֶערְט וָאֵרֵד אוּנ אִיךְ הָאבּ אַרָאפּ גִינִידֶערְט מִן הָהָר פוּן דֶם בַּארְג וָאָשִׂים אוּנ אִיךְ הָאבּ גְטָאן אֶת הַלּוּחוֹת דִיא לוּחוֹת בָּאָרוֹן אִין דֶעם אָרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וָואס אִיךְ הָאבּ גְמַאכְט וַיִּהְיוּ שָׁם אוּנ זַייא זֶענֶן

דארטְן

כח פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר
הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי יְכֹלֶת יְהוָה
לַהֲבִיאָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּר
לָהֶם וּמִשִּׂנְאָתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם
לַהֲמִתָם בַּמִּדְבָּר׃ כט וְהֵם עַמְּךָ
וְנַחֲלָתֶךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכֹחֲךָ
הַגָּדֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה׃ פ רביעי
י א בָּעֵת הַהִוא אָמַר יְהוָה אֵלַי
פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לוּחֹת אֲבָנִים
כָּרִאשֹׁנִים וַעֲלֵה אֵלַי הָהָרָה
וְעָשִׂיתָ לְּךָ אֲרוֹן עֵץ׃ ב וְאֶכְתֹּב
על

אונקלוס

כח דִילְמָא יֵימְרוּן דָיְרֵי
אַרְעָא דִי אַפֶּקְתָּנָא
מִתַּמָן מִדְלֵית יוּכְלָא
קֳדָם יְיָ לְאָעָלוּתְהוֹן לְאַרְעָא
דִי מַלִּיל לְהוֹן וּמִדְסְנֵי
יָתְהוֹן אַפֵּקִנּוּן
לְקַטָּלוּתְהוֹן בְּמַדְבְּרָא׃
כט וְאִנּוּן עַמָּךְ
וְאַחְסַנְתָּךְ דִי אַפֶּקְתָּא
בְּחֵילָךְ רַבָּא וּבִדְרָעָךְ
מְרָמְמָא׃ א בְּעִדָּנָא
הַהִיא אֲמַר יְיָ לִי פְּסַל
לָךְ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא
כְּקַדְמָאֵי וְסַק לִקְדָמַי
לְטוּרָא וְתַעְבֵּד לָךְ
אֲרוֹנָא דְאָעָא׃
ב וְאֶכְתּוֹב עַל לוּחַיָּא
יָת

ת״א מבלי יכולת שם . ועשית לך יומא ג עב מנחות כט .

רשי

(א) בעת ההיא. לסוף מ׳ יום נתרצה לי ואמר לי פסל לך ואח״כ ועשית ארון ואני עשיתי ארון תחלה שכשאבוא והלוחות בידי היכן אתנם ולא זה הוא ארון שעשה בצלאל שהרי משכן לא נתעסקו בו עד לאחר יום

פירוש ע״ט

זָאל חַטָּאתוֹ אוּנ צוּ זַיין זִינְד: (כח) פֶּן יֹאמְרוּ זַייא וָועלְן זָאגְן הָאָרֶץ דִיא זִיצֶערְם פוּן דֶעם לַאנְד אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם וָואס דוּ הָאסְט אוּנְז אוֹם גְצוֹגְן פוּן דָארְטְן מִבְּלִי יְכֹלֶת יְיָ לַהֲבִיאָם וַוייל גָאט קֶען זַייא נִיט בְּרֶענְגְן אֶל הָאָרֶץ צוּ דֶעם לַאנְד אֲשֶׁר דִבֶּר לָהֶם וָואס עֶר הָט גְרֶעט צוּ זַייא וּמִשִּׂנְאָתוֹ אוֹתָם אוּנ מַחֲמַת עֶר הָאט זַייא פַיינְד הוֹצִיאָם הָט עֶר אוֹם גְצוֹגְן זַיי לַהֲמִיתָם צוּ טֵייטְן זַיי בַּמִּדְבָּר אִין דֶר מִדְבָּר: (כט) וְהֵם עַמְּךָ אוּנ זַייא זֶענְן דָאךְ דַיין פָאלְק וְנַחֲלָתְךָ אוּנ דַיין אַרְבּ טֵייל אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ וָוס דוּ הָאסְט אוֹם גְצוֹגְן זַיי בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל מִיט דַיין גְרוֹס כֹּחַ וּבִזְרוֹעֲךָ הַנְּטוּיָה אוּנ מִיט דַיין אוֹם גְשְׁטְרֶעקְטְן אָרוֹם: (א) בָּעֵת הַהִוא אִין דֶער זֶעלְבִּיגֶער צַייט נָאךְ דִיא פֶערְצִיג טָאג אִיז עֶר צוּ מִיר אִיבֶּר גְבֶּעטְן גְוָוארְן אוּנ הָט צוּ מִיר גְזָאגְט פְּסָל לְךָ הַאק אוֹם צוּ דִיר שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים צְוַוייא שְׁטֵיינֶערְנֶע לוּחוֹת כָּרִאשֹׁנִים אַזוֹ וִוי דִי עֶרְשְׁטֶע זֶענְן גְוָועזְן וַעֲלֵה אֵלַי אוּנ גֵייא אַרוֹף צוּ מִיר הָהָרָה אוֹף דֶם בַּארְג וְעָשִׂיתָ לְךָ אוּנ דוּ זָאלְסְט צוּ דִיר מַאכְן אֲרוֹן עֵץ אַיין אָרוֹן פוּן הָאלְץ. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט דֶר אָרוֹן וָוס מֹשֶׁה הָט גְמַאכְט אִיז גְגַאנְגְן מִיט דִיא יִשְׂרָאֵל אִין דֶר מִלְחָמָה אָבֶּר דֶעם אָרוֹן וָואס בְּצַלְאֵל הָאט גְמַאכְט אִיז נִיט גְגַאנְגְן אִין דֶר מִלְחָמָה נַייעֶרְט אִין דִיא טֶעג פוּן עֵלִי הַכֹּהֵן הָאבְּן דִיא יִשְׂרָאֵל אַמָאל גְנוּמְן דֶעם אָרוֹן אִין דֶר מִלְחָמָה זֶענְן זַייא דֶרִיבֶּר גְשְׁטְרָאפְט גְוָוארְן אוּנ דֶר אָרוֹן אִיז גְפַאנְגְן גְוָוארְן אִין דִיא הֶענְט פוּן דִיא פְּלִשְׁתִּים: (ב) וְאֶכְתּוֹב אוּנ אִיךְ וָועל שְׁרַייבְּן
על

יְהֹוָה אֵת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־
אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפָּלְתִּי
כִּי־אָמַר יְהֹוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם׃
כו וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהֹוָה וָאֹמַר אֲדֹנָי
יְהֹוִה אַל־תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ
אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגָדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ
מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה׃ כז זְכֹר
לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב אַל־תֵּפֶן אֶל־קְשִׁי הָעָם
הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ׃

אונקלוס

יָמָמִין וְיָת אַרְבְּעִין לֵילָוָן דִּי אִשְׁתַּטַּחִית אֲרֵי אֲמַר יְיָ לְשֵׁיצָאָה יָתְכוֹן׃ כו וְצַלֵּיתִי קֳדָם יְיָ וַאֲמָרִית יְיָ אֱלֹהִים לָא תְחַבֵּל עַמָּךְ וְאַחֲסַנְתָּךְ דִּי פְרַקְתָּא בְּתָקְפָּךְ דִּי אַפֵּקְתָּא מִמִּצְרַיִם בִּידָא תַקִּיפָא׃ כז אִדְכַּר לְעַבְדָּיךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָא תִתְפְּנֵי לְקַשְׁיוּת עַמָּא הָדֵין וּלְחוֹבֵיהוֹן וּלְחַטָּאֵיהוֹן׃

ת״א אם ארבעים ברכות לד. ואתפלל שם לב.

מן

פירוש רשב״ם

ואומר וגו׳. מי האיש החכם ישים לב למה הוצרך לכפול כאן נפילת הארבעים יום. וכי דרך המקרא לכפול דבר ולומר דעו לכם שכשנפלתי לפני ה׳ ארבעים יום כך וכך נתפללתי. אפס חכמה גדולה בא להודיע לישראל שמא תאמרו והלא חטא גדול כמעשה העגל הועילה תפלתו של משה וניצלנו. אף בארץ ישראל אם נחטא יועילו לנו תפלות הנביאים. אמר להם לא תועיל לכם תפלות בארץ ישראל כי עתה נתכפר לכם כדי שלא יתחלל שמו שהרי כאן התפלל כך זכור לעבדיך וגו׳ פן יאמרו הארץ אשר הוצאתנו משם מבלתי יכולת ה׳ להביאם. ולכך לא נתחייבתם מיתה בעדם. אבל לאחר שיהרוג שלשים ואחד מלכים וינחילכם את הארץ אז יוציאכם ויגרש אתכם מן הארץ שאין כאן חילול השם שיאמרו האומות מבלתי יכולת ה׳. אלא יאמרו הגוים ישראל חטאו לו כמו שמפורש באתם נצבים ואמרו כל הגוים על מה עשה ה׳ ככה לארץ הזאת ומה חרי האף וגו׳ ואמרו על אשר עזבו את ברית ה׳ אלהי אבותם וגו׳ ויתשם ה׳ מעל אדמתם באף ובחימה ובקצף גדול

בעל הטורים

ומסיים במ״ס לומר לך שכל מ׳ שנה שסיימם במדבר סייתם ממרים: (כו) אדני יהוה אל תשחת. מאדני עד ובזרועך הנטויה שהוא סוף התפלה נ״ח תיבות שמצא חן לפניו ושמע:

רש״י

למעלה וכפלן כאן לפי שכתוב כאן סדר תפלתו שנא׳ ה׳ אלהים אל תשחת עמך וגו׳:

פירוש ע״ט

פאלן לִפְנֵי יְיָ פַאר גָאט צו מִתְפַּלֵּל זַיין אֶת אַרְבָּעִים הַיּוֹם דִיא פֶערְצִיג טֶעג וְאֶת אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אונ דִי פֶערְצִיג נֶעכְט אֲשֶׁר הִתְנַפָּלְתִּי וָוס אִיךְ בִּין גְפַאלְן כִּי אָמַר יְיָ וָוארוּם גָאט הָט גְזָאגְט לְהַשְׁמִיד צו מַאכְן פַר טִילִיגְן אֶתְכֶם אֵייךְ: (כו) וָאֶתְפַּלֵּל אונ אִיךְ הָאבּ גְבֶּעטְן אֶל יְיָ צו גָאט בָּרוּךְ הוּא וָאוֹמַר אונ אִיךְ הָאבּ גְזָאגְט אֲדֹנָי אֱלֹהִים גָאט דֶער הַאר אִיךְ בֶּעט דִיךְ אַל תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ דוּ זָאלְסְט נִיט פַר דַארְבְּן דַיין פָאלְק אונ דַיין אַרְבְּטֵייל אֲשֶׁר פָּדִיתָ וָוס דוּ הָאסְט אוֹם גְלֵייזְט בְּגָדְלֶךָ מִיט דַיין גְרוֹסְקֵייט אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ וָואס דוּ הָאסְט אוֹם גְצוֹגְן זַייא מִמִּצְרַיִם פוּן מִצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה מִיט דַיין שְׁטַארְקִי מַאכְט: (כז) זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ גְדֶענְק צו דַיינֶע קְנֶעכְט לְאַבְרָהָם צו אַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב צו יִצְחָק אונ צו יַעֲקֹב אַל תֵּפֶן קֶער דִיךְ נִיט אֶל קְשִׁי הָעָם הַזֶּה צוּם הַארְט אַקִּינְדִיג פוּן דֶעם דָאזִיגְן פָאלְק וְאֶל רִשְׁעוֹ אונ צו זַיין רִשְׁעָה

כב וּבְתַבְעֵרָה וּבְמַסָּה וּבְקִבְרֹת הַתַּאֲוָה מַקְצִפִים הֱיִיתֶם אֶת־יְהוָה׃ כג וּבִשְׁלֹחַ יְהוָה אֶתְכֶם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לֵאמֹר עֲלוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֶאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ׃ כד מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה מִיּוֹם דַּעְתִּי אֶתְכֶם׃ כה וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי

יהוה

סוּרָא: כב וּבִדְלֵקְתָּא וּבְנִסֵּתָא וּבְקִבְרֵי דְמַשְׁאֲלֵי מַרְגְּזִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ: כג וְכַד שְׁלַח יְיָ יָתְכוֹן מֵרְקַם גֵּיאָה לְמֵימַר סְקוּ וְאַחְסִינוּ יָת אַרְעָא דִּי יְהָבִית לְכוֹן וְסָרֶבְתּוּן עַל גְּזֵרַת מֵימְרָא דַּייָ אֱלָהֲכוֹן וְלָא הֵימֵנְתּוּן לֵהּ וְלָא קַבֵּלְתּוּן לְמֵימְרֵהּ: כד מְסָרְבִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ מִיּוֹמָא דִּידַעְית יָתְכוֹן: כה וְאִשְׁתַּטַּחִית קֳדָם יְיָ יָת אַרְבְּעִין

יממין

בעל הטורים

חורס לכות: (כד) ממרים הייתם. ספסוק מתחיל במ"ם

רשי

(כה) ואתנפל וגו'. אלו הן עצמם האמורים

פירוש רשב"ם

(כה) ואתנפל לפני ה' ארבעים וגו'. ואתפלל אל ה'

שפתי חכמים

ויאכלו וישתו כדמשמע בב' מכפטים וכפ' שמיני ע"ש:

פירוש ע"ט

גװארפן זיין שטוב אל הנחל צו דעם טייך היורד מן ההר װאס דער טייך נידערט פון דם בארג אראפ: (כב) ובתבערה אונ אין תבערה ובמסה אונ אין מסה ובקברות התאוה אונ אין קברות התאוה מקצפים הייתם את יי האט איר אוך דער צערינט פר גאט: (כג) ובשלוח יי אתכם אונ אז גאט האט אייך גשיקט מקדש ברנע פון קדש ברנע לאמר צו זאגן עלו ורשו את הארץ גייט אויף אונ ירשת דאס לאנד אשר נתתי לכם װאס איך האב צו אייך גגעבן ותמרו האט איר װידער גשפעניגט את פי יי אלהיכם אויף די רייד פון אייער גאט ולא האמנתם לו אונ איר האט ניט גװאלט גלייבן אין אים ולא שמעתם בקולו אונ איר האט ניט גװאלט צו הערן זיין קול: (כד) ממרים װידר שפעניגר הייתם זענט איר גװען עם יי מיט גאט מיום דעתי אתכם פון דעם טאג װוס איך האב אייך קענט: (כה) ואתנפל אונ איך האב גמאכט

משלי ישראל

דעם אמת מהאט ביא מיר פון מיין מאנאזין אוך אװעק גגאנבעת איין דימנט װאס ער האט דיא װערט מיין פון דעם גאנצן קופר. בכן האב איך מורא אז דוא װעסט יענם איין זעצן אין דער תפיסה װעסטו מיך אוך איין זעצן אין דער תפיסה. אז דיין גוטער װילן איז זיי מיר מוחל אונ זיי אים אוך מוחל און ער האט אים אזו גזאגט װארום ער האט גװוסט אז ביידע װעט ער בװדאי ניט איין זעצן װארום ער װעט אנדרע בגלייבטע ממונים ניט גפינען. דער נמשל איז דיא יודן האבן גזינדיגט און האבן גמאכט דאס עגל האט משה צוא בראכן דיא לוחות אונ האט גזאגט צו גאט איך האב אוך גזינדיגט אונ דוא האסט צוא גזאגט צוא אברהם אבינו זאלסט מאכן זיינע קינדער פאר איין גרוס פאלק ועתה אם תשא את חטאתם ואם אין) אז איך האב אוך גזינדיגט סייא דוא װעסט דיא יודן מוחל זיין אונ סייא דוא װעסט זייא ניט מוחל זיין (מחני נא מספרך אשר כתבת) זאלסטו מיך אפ מעקן פון דם בוך װאס דוא האסט אן גשריבן פון מיינט װעגן אזי דוא װעסט מיך מאכן פאר אגרוס פאלק װארום ממנפשך װעסטו זייא מוחל זיין װעסטו זייא מאכן פאר אגרוס פאלק אזו װיא דוא האסט צוא גזאגט צו אברהם. אלא דוא װעסט זייא ניט מוחל זיין װעסטו מיר אוך ניט מוחל זיין װעמן װעסטו מאכן פאר אגרוס פאלק װאס דוא האסט צוא גזאגט צו אברהם:

הַהֽוּא׃ כ וּֽבְאַהֲרֹ֗ן הִתְאַנַּ֧ף יְהוָ֛ה
מְאֹ֖ד לְהַשְׁמִיד֑וֹ וָֽאֶתְפַּלֵּ֛ל גַּם־
בְּעַ֥ד אַהֲרֹ֖ן בָּעֵ֥ת הַהִֽוא׃ כא וְֽאֶת־
חַטַּאתְכֶ֞ם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶ֣ם אֶת־
הָעֵ֗גֶל לָקַ֘חְתִּי֮ וָאֶשְׂרֹ֣ף אֹת֣וֹ ׀ בָּאֵשׁ֒
וָאֶכֹּ֨ת אֹת֤וֹ טָחוֹן֙ הֵיטֵ֔ב עַ֥ד אֲשֶׁר־
דַּ֖ק לְעָפָ֑ר וָֽאַשְׁלִךְ֙ אֶת־עֲפָר֔וֹ אֶל־
הַנַּ֖חַל הַיֹּרֵ֥ד מִן־הָהָֽר׃

כ וְעַל אַהֲרֹן הֲוָה רְגַז מִן קֳדָם יְיָ לַחֲדָא לְשֵׁיצָיוּתֵהּ וְצַלֵּיתִי אַף עַל אַהֲרֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא׃ כא וְיָת חוֹבַתְכוֹן דִּי עֲבַדְתּוּן יָת עֶגְלָא נְסֵבִית וְאוֹקֵדִית יָתֵהּ בְּנוּרָא וְשָׁפִית יָתֵהּ בְּשׁוֹפִינָא יָאוּת עַד דִּי הֲוָה דַּקִּיק לְעַפְרָא וּרְמֵית יָת עַפְרֵהּ לְנַחְלָא דְּנָחֵת מִן טוּרָא׃

ת"א ואם פ"ו מג א. ובתבערה

בעל הטורים

(כא) לעפר. ג' במס' אבר דק לעפר. וידק לעפר. הדק לעפר דיאשיהו כשביער העכו"ם והיינו דאמרינן בע"ג מפרר

שפתי חכמים

שהיו ומנין שנתינת הלוחות היה ברצון ולא על ידי ההכרח מפני שכבר קבלו עליהם עול תורה והמצות ונכנסו בברית ואי אפשר להם בלא תורה ומצות וכו'. הרא"ם. ובעל החזקוני תירץ שמה שפירש רש"י שאמר לו למשה סלחתי כדברך אינו הכתוב שכתוב בפ' שלח לך על המרגלים אלא הוא לשונו של רש"י דהא תיכף ליציאתם מצרים בי"ז בתמוז נעשה העגל ואלו המרגלים לא היה אלא עד כ"ט בסיון של שנה שניה עכ"ל ולכן נראה שהוא מדברי רש"י דהא בפ' כי תשא לא נקט רש"י [illegible] דסלחתי כדברך דכתב שם נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו סלחתי ומסר לו וכו': א מפני שיוכל לומר שהכל לך היה בהכרח לפי שישראל כבר קבלו עליהם עול תורה ונתגיירו וא"א לחזור בהם אבל בי"ה נתרצה ברצון גמור ומ"ש אמור מעתה אמצעיים וכו' אגב גררא אמר כן: ב פי' הכל לא לפי החטא: ג דייק מדכתיב להשמידו ולא כתיב להשמיד אותו כמו דכתיב להשמיד אתכם אלמא לא קאי על אהרן גופא אלא ודאי דקאי אבניו: ד ר"ל דגם לרבות הבנים: ה וזהו גרם וגם גרמה להם שנתקלקלו והצילו במתן תורה

רש"י

ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים מה הראשונים א ברצון אף האחרונים ברצון אמור מעתה אמצעיים היו בכעס: ובאהרן התאנף ה'. לפי ששמע ב לכם: להשמידו. זה כלוי בנים ג וכן הוא אומר (עמוס ב) ואשמיד פריו ממעל: ואתפלל גם ד בעד אהרן. והועילה תפלתי לכפר מחצה ה ומתו שנים ונשארו השנים: (כא) טחון. ל' הווה כמו הלוך וכלות מולאנ"ט בלע"ז (מאהלענד):

משלי ישראל

איך מוחל זיין. עס איז אמשל אמלך האב גהאט צווייא הארן איינר איז גוועזן איין ממונה איבר איין מאגאזין פון קופר אונ דער אנדרר איז גוועזן אממונה איבר איין מאגאזין פון טייערי דימאנטין. אונ די ביידע הארן האבן זיך ליב גהאט. דער ווייל האט זיך גטראפן אז דער ערשטער ממונה האט נים אפ גהיט דעם אוצר פון קופר אונ מהאט דעם אוצר בגאנבעת. האט דעם מלך זייער פאר דראסן אונ האט גרופן דעם אנדרן ממונה אונ האט אים גזאגט זאלסט וויסן אז איך וועל דיך מאכן פאר אממונה איבר דעם אוצר פון קופר אוך אונ יענם ממונה וועל איך איין זעצן אין דער תפיסה דופט זיך אז דער ממונה צום מלך איך וועל דיר זאגן

פירוש ע"ט

גהערט גם אוך בפעם ההוא אין דעם דאזיגן מאל: (כ) ובאהרן אונ אויף אהרן התאנף יי מאוד האט גאט געצערנט זייער להשמידו צו פאר טיליגן אים ואתפלל אונ איך האב גבעטן גם בעד אהרן פאר אהרן אויך בעת ההוא אין דער זעלביגער צייט: (כא) ואת חטאתכם אונ אייערע זינד אשר עשיתם את העגל וואס איר הט גמאכט דאס עגל לקחתי האב איך גנומן ואשרוף אותו באש אונ איך האב פר ברענט אים אין פייער ואכות אותו אונ איך האב צו שטוסן אים טחון היטב עס איז גוט צו מאלן גווארן עד אשר דק לעפר ביז עס איז דין גווארן וויא שטוב פון דער ערד ואשליך את עפרו אונ איך האב

קַדְמֵיתָא אַרְבְּעִין
יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן
לַחְמָא לָא אֲכָלִית וּמַיָא
לָא שְׁתֵיתִי עַל כָּל
חוֹבַתְכוֹן דִּי חַבְתּוּן
לְמֶעְבַּד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ
לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי:
יט אֲרֵי דְחֵלִית מִקֳּדָם
רֻגְזָא וְחֵמְתָא דִּי רְגַז
יְיָ עֲלֵיכוֹן לְשֵׁיצָאָה
יָתְכוֹן וְקַבִּיל יְיָ צְלוֹתִי
אַף בְּזִמְנָא הַהִיא:
ועל

לִפְנֵי יְהֹוָה כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי
וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל כָּל־
חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר חֲטָאתֶם לַעֲשׂוֹת
הָרַע בְּעֵינֵי יְהֹוָה לְהַכְעִיסוֹ: יט כִּי
יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה אֲשֶׁר
קָצַף יְהֹוָה עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד
אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהֹוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם
ההוא

ת״א לחם לא יומא פה. כי יגרתי חדים לב בתרא ט.

בעל הטורים

שתי יבא לו פיוס לו. לבדי כי אע״פ ששמעת תפלתי על ישראל לא תנקני ותמיתני במדבר ולא אכנס לארץ:

פירוש רשב״ם

כח כמו שפירשתי בפרשת כי תשא: (יט) גם בפעם ההיא. מלמד שכמה פעמים התפלל עליהם:

רש״י

ועתה אעלה אל ה׳ אולי אכפרה באותה עלייה נתעכבתי מ׳ יום ר נמלאו כליס בכ״ט באב פסוק עלה בי״ח בתמוז ש בו ביוס נתרלה הקב״ה לישראל וא״ל למשה (שם לד) פסל לך שני לוחות עשה עוד מ׳ יוס נמלאו כליס ביוה״כ בו ביוס נתרלה הקב״ה לישראל בשמחה וא״ל למשה (במדבר יד) סלחתי כדברך לכן הוקבע למחילה ולסליחה ומנין שנתרלה ברלון שלם ת שנא׳ בארבעים של לוחות שהרונות (דברי׳ י)

שפתי חכמים

בסר: ר רלינו לפרש אל תאמר באותה עלייה עלה לקבל לוחות אחרונות וירד ביום הכפורים דהא כתיב בסמוך בעת ההיא אמר ה׳ אלי פסל לך ופירש רש״י לסוף ארבעים נתרלה לי דהיינו אותן ארבעים הכתובים כאן משמע שעדיין לא עלה לקבל לוחות אחרונות לכך מפרש דאותן ארבעים היינו ארבעים אמצעיים שעלה להתפלל שנאמר ועתה אעלה וגו׳: ש ע״ל בפ׳ כי תשא מה שכתבתי באריכות ושם מפורש: ת אבל הרלוי של ר״ה אלול לא היה אלא לנתינת הלוחות אבל לא לענין חטא העגל וזהו דקאמר בתר

פירוש ע״ט

גמאכט פאלן לִפְנֵי יְיָ פר גאט כְּלוֹמַר איך האב מִתְפַּלֵּל גוועזן כָּרִאשׁוֹנָה אזו וויא צום ערשטן אַרְבָּעִים יוֹם פערציג טעג וְאַרְבָּעִים לַיְלָה אונ פערציג נעכט לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי ברוט האב איך ניט גגעסן וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי אונ וואסר הב איך ניט גטרונקן עַל כָּל חַטַּאתְכֶם איבר אלע אייערי זינד אֲשֶׁר חֲטָאתֶם וואס איר הט גזינדיגט לַעֲשׂוֹת צו טאן הָרַע דאס בייז בְּעֵינֵי אין דיא אויגן יְיָ גאט לְהַכְעִיסוֹ צו דער צערנן אים: יט) כִּי יָגֹרְתִּי דען איך האב מיך גפארכטן מִפְּנֵי הָאַף פר דעם צארן וְהַחֵמָה אונ פר דעם גרים צארן אֲשֶׁר קָצַף יְיָ עֲלֵיכֶם וואס גאט הט אויף אייך גצערינט לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם צו פר טיליגן אייך וַיִּשְׁמַע יְיָ אֵלַי אונ גאט האט צו מיר צו

משלי ישראל

גמאכט דאס עגל און איך האב גזינדיגט איך האב צו בראכן דיא לוחות (וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם) אצונד אוב דוא ווערסט דיא יודן מוחל זיין איז רעכט זאלסטו מיר אויך מוחל זיין (וְאִם אַיִן) און אוב דוא ווילסט זייא ניט מוחל זיין זאלסטו מיר אויך ניט מוחל זיין (מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ) מעק מיך אוס פון דיין בוך וואס דוא האסט גשריבן. דער מדרש זאגט משה הט גזעהן אז גאט ווערט דיא יודן ניט וועלן מוחל זיין און גאט האט אבער גשווארן צוא דיא עלטרין ער זאל גוטס טאן צוא זייערי קינדר האט גאט גזאגט צו משה איך וועל דיא יודן פאר טיליגן און וואס איך האב צוא גזאגט צוא דיא עלטרין איך זאל גוטס טאן זייערי קינדר וועל איך דיך מאכן פאר אגרוס פאלק דוא ביסט אויך זייער קינד. און משה האט ניט גוואלט אז גאט זאל דיא יודן פאר טיליגן דרום האט משה צו בראכן דיא לוחות ער זאל אויך האבן גזינדיגט כדי ער זאל האבן אמענה צוא גאט. אז דוא ווילסט מיר מוחל זיין זאלסטו זייא

לְגוֹי־עָצוּם וָרָב מִמֶּנּוּ׃ טו וָאֵפֶן וָאֵרֵד
מִן־הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וּשְׁנֵי
לוּחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדָי׃
טז וָאֵרֶא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֵגֶל מַסֵּכָה
סַרְתֶּם מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה אֶתְכֶם׃ יז וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי
הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי
וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם׃ יח וָאֶתְנַפַּל

לפני

ת״א ואתפש מרים לס. ואשברם פסחים ס.

טו וְאִתְפְּנֵיתִי וּנְחָתִית
מִן טוּרָא וְטוּרָא בָּעֵר
בְּאֶשָּׁתָא וּתְרֵין לוּחֵי
קְיָמָא עַל תַּרְתֵּין יְדָי׃
טז וַחֲזֵיתִי וְהָא חַבְתּוּן
קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן
עֲבַדְתּוּן לְכוֹן עֵגֶל
מַתְּכָא סְטֵיתוּן בִּפְרִיעַ
מִן אָרְחָא דִּי פַּקִּיד יְיָ
יָתְכוֹן׃ יז וַאֲחַדִית
בִּתְרֵין לוּחַיָּא וּרְמֵיתִנּוּן
מֵעַל תַּרְתֵּין יְדָי
וְתַבַּרְתִּנּוּן לְעֵינֵיכוֹן׃
יח וְאִשְׁתַּטָּחִית קֳדָם יְיָ

בקדמיתא

פירוש רשב״ם

חקים את השבועה וגו׳ : (יז) ואשברם. כי לא עצרתי
יגורתי כל מלבושי ידעתי כי לא תנקני. יגורתי מפני האף

בעל הטורים

(יז) ואשליכם. חסר י׳ שפדהו י׳ סדרות מהם : יגרתי. ד׳
דין ואידך שעבר חרפתי אשר יגורתי. ואשר יגורתי יבא לי.
והחמה. והתפללתי שתעביר חרפתי אף יאמרו האכן וגו׳ ואשר

רש״י

לאת כתיב שמשיהם שוות : (יח) ואתנפל לפני ה׳ כראשנה ארבעים יום. שנאמר (שמות לג)

משלי ישראל

משה האט געזאגט צו די יודן אז איך בין אראפ גגאנגן
פון דעם בארג סיני אונ האב גהאלטן אין דער
האנד דיא צוויא לוחות וואס אויף זיי איז געוועזן געשריבן
דיא עשרת הדברות וואס גאט האט מיר געגעבן (וארא
והנה חטאתם ליי אלהיכם) איך האב געזעהן איר האט
געזינדיגט צו גאט (עשיתם לכם עגל מסכה) איר האט
אייך גמאכט אנגאסן קאלב אונ האט געזאגט דאס איז
איין גאט (ואתפוש בשני לוחות ואשליכם מעל שתי ידי)
און איך האב באצוואנגן ביידע לוחות אונ האב זיי אוועק
גווארפן פון מיינע הענט (ואשברם לעיניכם) אונ האב
צוא בראכן דיא לוחות פאר אייערי אוגן האב איך
געזאגט צוא גאט דיא יודן האבן געזינדיגט זייא האבן

פירוש ע״ט

איך וועל אוס מעקן את שמם זייער נאמן
מתחת השמים פון אונטער דם הימל ואעשה אונ
איך וועל מאכן אותך דיך לגוי עצום צו איין
שטארק פאלק ורב ממנו אונ מער וויא זייא
זענן : (טו) ואפן אונ איך האב מיך געקערט
וארד אונ איך האב אראפ גנידערט מן ההר פון
דעם בארג וההר בוער באש אונ דר בארג האט
גברענט אין פייער ושני לוחות הברית אונ דיא
צוויי לוחות פון דעם ברית על שתי ידי זענן
געווען אויף מיינע הענד : (טז) וארא אונ איך
האב געזעהן והנה חטאתם ליי אלהיכם אז איר
הט גזינדינט צו גאט אייער גאט עשיתם לכם איר האט גמאכט צו אייך עגל מסכה איין
גגאסן קאלב סרתם איר הט אפ געקערט מהר באלד מן הדרך אשר צוה יי אתכם פון דם וועג
וואס גאט הט אייך גבאטן : (יז) ואתפוש בשני הלוחות אונ איך האב אן גנומן אין דיא צוויי
לוחות ואשליכם מעל שתי ידי אונ איך הב זייא אראפ גווארפן פון מיינע ביידע הענד ואשברם
אונ איך האב צו בראכן זייא לעיניכם פאר אייערי אויגן : (יח) ואתנפל אונ איך האב

גמאכט

בְּיוֹם הַקָּהָל׃ יא וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים
יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה נָתַן יְהוָה אֵלַי
אֶת־שְׁנֵי לֻחֹת הָאֲבָנִים לֻחוֹת
הַבְּרִית׃ יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם
רֵד מַהֵר מִזֶּה כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר
הוֹצֵאתָ מִמִּצְרָיִם סָרוּ מַהֵר מִן־
הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם
מַסֵּכָה׃ יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר
רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־
קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא׃ יד הֶרֶף מִמֶּנִּי
וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה אֶת־שְׁמָם
מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ

לגוי

ת״א הרף ממני ברכות לב.

בְּיוֹמָא דִקְהָלָא׃
יא וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבְּעִין
יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן
יְהַב יְיָ לִי יָת תְּרֵין לוּחֵי
קְיָמָא׃ יב וַאֲמַר יְיָ לִי
קוּם חוּת בִּפְרִיעַ מִכָּא
אֲרֵי חַבִּיל עַמָּךְ דִּי
אַפֶּקְתָּא מִמִּצְרָיִם סְטוֹ
בִּפְרִיעַ מִן אָרְחָא דִּי
פַּקֵּדְתִּנּוּן עֲבָדוּ לְהוֹן
מַתְּכָא׃ יג וַאֲמַר יְיָ לִי
לְמֵימַר גְּלֵי קֳדָמַי יָת
עַמָּא הָדֵין וְהָא עַם
קְשֵׁי קְדַל הוּא׃
יד אַנַּח בָּעוּתָךְ מִקֳּדָמַי
וְאֶשֵּׁיצִנּוּן וְאֶמְחֵי יָת
שְׁמְהוֹן מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא
וְאֶעְבֵּד יָתָךְ לְעַם
תַּקִּיף וְסַגִּי מִנְּהוֹן׃

ואתפניתי

בעל הטורים

(יב) כולאת ממלרים . פי׳ עהטיל לוטן וכב״ת שאומר מארן מלרים פירוש מכל הארן :

רש״י / שפתי חכמים

כא) אין ישיבה אלא לשון עכבה : (יא) לחות : להתגרש וגבאר המקום הבקר לכל וכל הקודש זכה בו ואתם
הקודמים זכיתם בו ומ״ש מאהבת ה׳ אתכם ומשמרו את
השבועה ולא מפני אהבת ה׳ אלא על שומרי מצותיו כבר פי׳ הרמב״ן בפס מדבר עם ישראל בכללן וכאן מוכיח
הדור בסיון ממרים את ה׳ : ק פירוש ישיבה שאמור פה אינו אלא לבון עכבה דאל״כ קשה דהא כתיב ואנכי עמדתי

פירוש ע״ט

הָאט-מִיט אַייךְ גְרֶעט דָּבָר אוֹיף דֶעם בַּארְג מִתּוֹךְ הָאֵשׁ פוּן צְוִוישְׁן פַייֶער בְּיוֹם אִין דֶם טָאג הַקָּהָל דֶעם אַיין זַאמְלוּנְג׃ (יא) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועְן מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם אִין סוֹף פוּן דִיא פֶערְצִיג טֶעג וְאַרְבָּעִים לָיְלָה אוּנ דִיא פֶערְצִיג נֶעכְט נָתַן יְיָ אֵלַי הָט גָאט צוּ מִיר גְגֶעבְּן אֶת שְׁנֵי לוּחוֹת הָאֲבָנִים דִיא צְוֵויי שְׁטֵיינֶערְנֵי לוּחוֹת לוּחוֹת הַבְּרִית לוּחוֹת פוּן דֶם בְּרִית׃ (יב) וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי אוּנ גָאט הָט צוּ מִיר גְזָאגְט קוּם שְׁטֵיי אוּף רֵד מַהֵר מִזֶּה נִידֶר גֶעךְ אַרָאפּ פוּן דֶעם בַּארְג כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ וָוארוּם דַיין פָאלְק הָאט

פַר דָארְבְּן אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרָיִם וָואס דוּ הָאסְט אוֹס גְצוֹגְן פוּן מִצְרַיִם סָרוּ מַהֵר זֵייא הָאבְּן בַּאלְד אָפּ גְקֶערְט מִן הַדֶּרֶךְ פוּן דֶם וֶועג אֲשֶׁר צִוִּיתִם וָואס אִיךְ הָאבּ גְבָּאטְן זֵייא עָשׂוּ לָהֶם זֵיי הָאבְּן גְמַאכְט צוּ זֵייא מַסֵּכָה אַיין גְגָאסִינֶע עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים׃ (יג) וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי אוּנ גָאט הָאט צוּ מִיר גְזָאגְט לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגְן רָאִיתִי אֶת הָעָם הַזֶּה אִיךְ זֶעה דָאס דָאזִיגֵי פָאלְק וְהִנֵּה עַם קְשֵׁה עֹרֶף הוּא זֵייא זֶענְן אַיין הַארְט אַקִינְדִיג פָאלְק׃ (יד) הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם לָאז אָפּ פוּן מִיר אוּנ אִיךְ וֶועל זֵיי פַר טִילִיגְן וְאֶמְחֶה אֶת

איך

ח וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת־יְהוָה
וַיִּתְאַנַּף יְהוָה בָּכֶם לְהַשְׁמִיד
אֶתְכֶם׃ ט בַּעֲלֹתִי הָהָרָה לָקַחַת
לוּחֹת הָאֲבָנִים לוּחֹת הַבְּרִית
אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם וָאֵשֵׁב
בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה
לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי׃
י וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לוּחֹת
הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים
וַעֲלֵיהֶם כְּכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ
ביום

ת״א ואשב בהר מגילה כא: ועליהם שם יח.

יְיָ: ח וּבְחֹרֵב אַרְגֶּזְתּוּן
קֳדָם יְיָ וַהֲוָה רְגַז מִן
קֳדָם יְיָ בְּכוֹן לְשֵׁיצָאָה
יָתְכוֹן: ט בְּמִסְּקִי
לְטוּרָא לְמִסַּב לוּחֵי
אַבְנַיָּא לוּחֵי קְיָמָא דִּי
גְזַר יְיָ עִמְּכוֹן וִיתֵבִית
בְּטוּרָא אַרְבְּעִין יְמָמִין
וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן לַחְמָא
לָא אֲכָלִית וּמַיָּא לָא
שְׁתֵיתִי: י וִיהַב יְיָ לִי
יָת תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא
כְּתִיבִין בְּאֶצְבְּעָא דַייָ
וַעֲלֵיהוֹן כְּכָל פִּתְגָמַיָּא
דִּי מַלִּיל יְיָ עִמְּכוֹן
בְּטוּרָא מִגּוֹ אֶשָּׁתָא
ביומא

בעל הטורים

קלף: (ט) ואשב בהר. בגימ׳ לתלמודו: (י) ועליהם ככל הדברים. בגי׳ זה תלמוד:

שפתי חכמים

תרגמו ר״ל דהמסס גרמו. אלא רשעם כגוים לבד גרמה

רש״י

הרי כי משמש בלשון אלא: (ט) ואשב בהר. (מגילה

משלי ישראל

עלם אונ אז מען וועט אים געבן עפס פאר דינסט וועט ער פאר קופן אנגעדרן. דאס זאגט משה צוא דיא יודן (אל תאמר בלבבך) דוא זאלסט דיר ניט טראכטן אין דיין הארצן (בצדקתי) דורך מיין צדקת אונ דורך מיין זכות (הביאני יי׳ לרשת הארץ) האט מיך גאט גבראכט צוא ירשינן דאס לאנד וועט ער בוודאי ביא מיר ניט צוא נעמן דאס לאנד אפילו מיר וועלן זינדיגן. זאלסט איר ניט אזו זאגן (כי ברשעת הגוים האלה) נאר דורך דעם רשעת פון דיא דאזיגע גוים (יי׳ מורישם מפניך) טוט זיי גאט פאר טרייבן פון פאר דיר פון דעם לאנד אונ ער וויל מקיים זיין דיא שבועה וואס ער האט געשווארן צוא דיא עלטערן דרום גיט ער אייך דאס לאנד. אבער אז איר וועט זינדיגן וועט ער בוודאי ביא אייך צוא נעמן דאס לאנד ווארום ניט דורך אייער זכות האט איר גירשינט דאס לאנד

פירוש ע״ט

(ח) ובחורב אונ אין חורב הקצפתם את יי׳ האט איר דער צערינט גאט ויתאנף יי׳ בכם האט גאט איבער אייך געצערינט להשמיד צו פאר טיליגן אתכם אייך: (ט) בעלותי ההרה אז איך בין ארוף גגאנגן אויף דעם בארג לקחת צו נעמן לוחות האבנים די שטיינערני טאבלן לוחות הברית דיא טאבלן פון דעם ברית אשר כרת יי׳ עמכם וואס גאט הט מיט אייך כורת ברית געווען ואשב בהר אונ איך האב מיך גיזאמט אויף דעם בארג ארבעים יום פערציג טאג וארבעים לילה אונ פערציג נעכט לחם לא אכלתי קיין ברוט האב איך ניט געגעסן ומים אונ וואסער לא שתיתי האב איך ניט גטרונקן: (י) ויתן יי׳ אלי אונ גאט האט געגעבן צו מיר את שני לוחות האבנים די צוויי שטיינערנע טאבלן כתובים באצבע אלהים וואס זייא זענן געשריבן געווארן מיט דיא פינגר פון גאט ב״ה ועליהם אונ אויף זייא איז געשטאנען ככל הדברים אזו וויא אלע דיא רייד אשר דבר יי׳ עמכם וום גאט

אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃
ו וְיָדַעְתָּ כִּי לֹא בְצִדְקָתְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף
אָתָּה׃ ז זְכֹר אַל־תִּשְׁכַּח אֵת אֲשֶׁר־
הִקְצַפְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר
לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יָצָאתָ ׀ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם
הַזֶּה מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה׃

לַאֲבָהָתָךְ לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃ ו וְתִדַּע
אֲרֵי לָא בְזָכוּתָךְ יְיָ
אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ יָת
אַרְעָא טָבְתָא הָדָא
לְמֵירְתַהּ אֲרֵי עַם קְשֵׁי
קְדָל אַתְּ׃ ז הֱוֵי דְכִיר
לָא תִתְנְשֵׁי יָת דִּי
אַרְגֶּזְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
בְּמַדְבְּרָא לְמִן יוֹמָא
דִּי נְפַקְתָּא מֵאַרְעָא
דְמִצְרַיִם עַד מֵיתֵיכוֹן
עַד אַתְרָא הָדֵין
מְסָרְבִין הֲוֵיתוֹן קֳדָם
יְיָ

ובחרב

בעל הטורים

אמרם בשבטים פנים הביאני חדריו והראני הסמים וסמי הסמים: (ז) את אשר הקצפת. ס"א כפולה לומר קלף אהד

פירוש עם

דאזיגע יי גאט אלהיך דיין גאט מורישם מאכט ער פר טרייבן זייא מפניך פון צו פר דיר וילמען אונ דרום הקים ער זאל באשטעטיגן את הדבר דיא זאך אשר נשבע יי וואס גאט האט געשוואורן לאבותיך צו דיינע עלטערן לאברהם צו אברהם ליצחק צו יצחק וליעקב אונ צו יעקב: (ו) וידעת אונ דוא זאלסט וויסן כי אז לא בצדקתך ניט מחמת דיין גרעכטיקייט יי גאט אלהיך דיין גאט נתן לך את הארץ הטובה הזאת טוט ער צו דיר געבן דאס דאזיגע גוטע לאנד לרשתה צו ירשנן זיא כי עם קשה עורף אתה דען דו ביסט הארט אקין: (ז) זכור גדענק אל תשכח את אשר הקצפת פר געס ניט ווי דו האסט דער צערינט את אונ יי גאט אלהיך דיין גאט במדבר אין דר מדבר למן היום פון דעם טאג אן אשר יצאת וואס דו ביסט ארוס גגאנגן מארץ מצרים פון דעם לאנד מצרים עד באכם ביז איר זענט גיקומן עד המקום הזה ביז דם דאזיגן ארט ממרים ווירד שפעניגר הייר איר גוועזן עם יי פאר גאט ב"ה:

משלי ישראל

דאס פאר קופט דיא זאך ווייל ער דארף נייטיג געלט האט ער דרום פאר קופט וואלוויל קאפט דם קופר דיא זאך וואלוויל אז דוא וועסט דעם קופר געבן עפס פאר דינסט וועט ער תיכף פאר קופן. דאס איז דר ענין פון דעם פסוק דיא יודן האבן גזעהן אז גאט נעמט צו דאס לאנד ארץ ישראל פון דיא עכו"ם אונ האט דאס לאנד זייא געגעבן ווייסט מען נים צו מחמת דעם זכות פון דיא יודן האט זייא גאט ליב אונ דער צוא האט ער נאך מצרף גוועזן דאס שלעכטיקייט פון דיא עכו"ם דרום האט ער צוא גנומן בייא דיא עכו"ם דאס לאנד אונ האט דאס געגעבן דיא יודן ווייל ער האט זייא ליב אדר פר קערט דיא יודן האבן קיין זכות נים זייא זאלן זוכה זיין אין ארץ ישראל נאר מחמת דיא עכו"ם זענן זייער שלעכט אז עס איז גקומן דיא צייט מען זאל בייא זייא צו נעמן דאס לאנד האט ער דאס לאנד געגעבן דיא יודן איז דר חילוק אזו אז דיא יודן האבן זוכה גוועזן מיט זייער זכות דאס לאנד אזו האבן זייא שון זוכה גוועזן פון זייערט וועגן אונ פון זייערע קינדרס וועגן וועט שון גאט קיין מאל נים צוא נעמן בייא זייא דאס לאנד. אונ אויב מחמת דאס שלעכטיקייט פון דיא עכו"ם האט ער בייא זייא צוא גנומן דאס לאנד אונ געגעבן דיא יודן אזו אז דיא יודן וועלן זינדיגן וועט ער בייא זייא אויך צוא גנעמן דאס לאנד אונ וועט דאס געבן אנדרן. פונקט וויא דער וואס האט גקופט דיא זאך חייל יענר האט גדארפט

געלט

בִּלְבָבְךָ בַּהֲדֹף יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר בְּצִדְקָתִי הֱבִיאַנִי יְהוָֹה לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָֹה מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ׃ ה לֹא בְצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצָם כִּי בְּרִשְׁעַת | הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ וּלְמַעַן הָקִים אֶת־הַדָּבָר
אשר

בְּלִבָּךְ כַּד יִתְבַּר יְיָ אֱלָהָךְ יָתְהוֹן מִקֳּדָמָךְ לְמֵימַר בִּזְכוּתִי אַעֲלַנִי יְיָ לְמֵירַת יָת אַרְעָא הָדָא וּבְחוֹבֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין יְיָ מְתָרֵיךְ לְהוֹן מִקֳּדָמָךְ׃ ה לָא בִזְכוּתָךְ וּבְקַשִּׁיטוּת לִבָּךְ אַתְּ עָלֵיל לְמֵירַת יָת אַרְעֲהוֹן אֲרֵי בְּחוֹבֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין יְיָ אֱלָהָךְ מְתָרְכְהוֹן מִקֳּדָמָךְ וּבְדִיל לַאֲקָמָא יָת פִּתְגָּמָא דִּי קַיֵּים יְיָ
לאבהתך

פירוש רשב"ם

לנחול הארץ. הזאת אלו האומות נתחייבו להתגרש ברשעם מן הארץ ומה שאני זוכה בה יותר מאומה אחרת בצדקתי הביאני ה' יותר משאר אומות הואיל כי ברשעת הגוים האלה מורישם: (ה) לא בצדקתך וביושר לבבך. שהרי זכור לא תשכח את אשר הקצפת וגו' אפס אחד כשני דברים אמת כי ברשעתם הפסידו נחלתם. וכה שאתה זוכה בה לא בצדקתך. אלא למען

בעל הטורים

ויקטירו שם כגרים ואמרו אם לא נהיה כגוים. ע"כ הגוים אשר ה' מאביד מפניכם כן תאבדון: (ד) הביאני. ד' במסורה בצדקתי הביאני ה'. בנפלאות אלהים הביאני אל ארץ ישראל. הביאני אל בית היין. הביאני המלך חדריו. וזהו שדרשו חז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וזהו בנפלאות אלהים הביאני שכולם היו נביאים וזכו לנפלאה וכן כנגדן תורה הביאני אל בית היין פי' לפני הר סיני ונתן לי התורה

שפתי חכמים

ועצומים מני: ר"ל דבריש דקרא כתיב אל תאמר בלבבך וגו' בצדקתי הביאני וברשעת הגוים וגו' דמשמע דלא צדקתם ולא רשעת הגוים גרמו לרשת ואח"כ כתיב לא בצדקתך כי אם ברשעת הגוים האלה וכו' לכך פירש דה"פ רישא על קרא אל תאמר בלבבך צדקתי ורשעת הגוים

רש"י

צדקתי ורשעת הגוים גרמו: (ה) לא בצדקתך וגו' אתה בא לרשת כי ברשעת הגוים.

משלי ישראל

פאר טרייבן פון פאר דיר למשל דוא שטייסט אין גאס און זעהסט איינר פארקויפט דעם אנדרן אזאך און ווילסט וויסן פאר וואס ווערט דיא זאך פארקויפט צוא מחמת דער וואס פארקויפט דארף נייטיג געלט מוז ער די זאך פארקויפן וואלוויל און דער אנדערר האט דער הערט אז ער תיל פארקויפן וואלוויל דרום האט ער גקויפט האטשי ער דארף ניט נייטיג דיא זאך אדר פאר קערט דר קויפר דארף נייטיג דיא זאך און דר אנדערר האט דר הערט אז ער דארף נייטיג האבן דיא זאך האט ער זיך גהייסן צאלן טייער. אוב דוא ווילסט דאס וויסן זאלסטו אזו פרובן זאלסט בעטן דעם וואס ער האט גקויפט דיא זאך ער זאל דיא דיר פאר קויפן וועסטו זעהן איז אנדרש ער דארף די זאך וועט ער בוודאי ניט פאר קויפן אלא דר אנדערר

פירוש ע"ט

דיר ניט טראכטן אין דיין הארצן בהדוף יי' אלהיך אותם אז גאט דיין גאט וועט זייא פר שטוסן מלפניך פר דיר לאמר דו וועסט זאגן בצדקתי דורך מיין גרעכטיקייט הביאני יי' האט גאט מיך גבראכט לרשת את הארץ הזאת צו יירשינן דאס דאזיגע לאנד וברשעת הגוים האלה און דורך דעם שלעכטיקייט פון די דאזיגע כנענים יי' גאט מורישם מאכט ער פר טרייבן זייא מפניך פון צו פר דיר: (ה) לא בצדקתך זאג איך דיר ניט איבר דיין גרעכטיקייט וביושר און רעכט פארטיקייט לבבך פון דיין הארצן אתה בא דו קומסט לרשת צו יירשינן את ארצם זייער לאנד כי גייערט ברשעת דם שלעכטיקייט הגוים דיא כנענים האלה דיא

לָרֶשֶׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ
עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמָיִם׃
ב עַם־גָּדוֹל וָרָם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר
אַתָּה יָדַעְתָּ וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ מִי
יִתְיַצֵּב לִפְנֵי בְּנֵי עֲנָק׃ ג וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם
כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא־הָעֹבֵר לְפָנֶיךָ
אֵשׁ אֹכְלָה הוּא יַשְׁמִידֵם וְהוּא
יַכְנִיעֵם לְפָנֶיךָ וְהוֹרַשְׁתָּם
וְהַאֲבַדְתָּם מַהֵר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה לָךְ׃ שלישי ד אַל־תֹּאמַר
בלבבך

לְמֵירַת עַמְמִין רַבְרְבִין
וְתַקִּיפִין מִנָּךְ קִרְוִין
רַבְרְבָן וּכְרִיכָן עַד צֵית
שְׁמַיָּא׃ ב עַם רַב
וְתַקִּיף בְּנֵי גִבָּרַיָּא דִּי
אַתְּ יְדַעְתְּ וְאַתְּ שְׁמַעְתְּ
מָן יֵיכוֹל לְמֵיקַם קֳדָם
בְּנֵי גִבָּרַיָּא׃ ג וְתִדַּע
יוֹמָא דֵין אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ
הוּא דַעֲבַר קֳדָמָךְ
מֵימְרֵהּ אֶשָּׁא אָכְלָא
הוּא יְשֵׁיצִנּוּן וְהוּא
יְתַבְרִנּוּן קֳדָמָךְ
וּתְתָרֵכִנּוּן וּתְוֹבְדִנּוּן
בִּפְרִיעַ כְּמָא דִי מַלִּיל
יְיָ לָךְ׃ ד לָא תֵימַר
בלבבך

פירוש רשב״ם

ועקב לא תשמעון תאבדו ממנה׃ (ג) והאבדתם מהר. כל מלחמות שתלחמו בהם תנצחום במהירות בלא טורח מוללה ומצודות ימים רבים ומכל מקום לא תוכל לכלותם מהר פן תרבה עליך חית השדה. כי לא אניח לכם להלחם על כולה בפעם אחת׃ (ד) אל תאמר בלבבך כשיהדוף ה׳ אלהיך אותם מלפניך. שני דברים גרמו לי

רש״י

ע סמן׃ (א) גדולים ועצמים ממך. אתה עצום פ והם עצומים ממך׃ (ד) אל תאמר בלבבך.

שפתי חכמים

יחף. די״ל אין כ״כ דוה בא הכתוב להשמיענו דלא כלתב מעל רגליהם א״נ דה״פ רגליך לא בצקה כדרך כל הולכי יחף לפי שלא באתה לכלל זה משום דנעלך לא בלתה מעל רגליך׃ ע ר״ל דשני מיני זיתים הם ומין א׳ אינו עושה שמן לכך צריך למכתב זית שמן א״נ לפי דאמרינן שא״י משובחת בשבעה דברים וכשתמנה זית שמן לשני דברים אז תמצא ח׳ דברים ולכך פי׳ זיתים העושים שמן ר״ל דבר אחד הוא׃ פ דאם לא כן מאי ממך בלרשת גוים גדולים

פירוש ע״ט

ממך פון דיר עָרִים שְׁטֶעט גְּדוֹלוֹת גְרוֹסֶי וּבְצוּרוֹת אוּנ פֶעסְטֶע בַּשָּׁמָיִם בִּיז דֶעם הִימֶל׃ (ב) עַם גָּדוֹל אַגְרוֹס פָאלְק וָרָם אוּנ אַיין הוֹךְ פָאלְק בְּנֵי עֲנָקִים דִיא קִינְדֶער פוּן דִיא רִיזֶן אֲשֶׁר אַתָּה יָדַעְתָּ וָואס דוּ וֵוייסְט וואל וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ אוּנ דוּ הָאסְט גְהֶערְט מִי יִתְיַצֵּב וֶוער קֶען בַּיי שְׁטֵיין לִפְנֵי בְּנֵי עֲנָק פַר דִיא קִינְדֶער פוּן דִיא רִיזֶן

משלי ישראל

אַל תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ) משֶׁה הָאט גְזָאגְט צוּא דִיא יִדְן דוּ זָאלְסְט דִיר נִיט טְרַאכְטְן אִין דַיין הַארְצְן וּבְצִדְקָתִי דוּרְךְ מַיין גְרֶעכְטִיקַייט וֶהֱבִיאַנִי יְיָ לָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת) הָאט מִיךְ גָאט גְבְרַאכְט צוּא יַרְשִׁינֶן דָאס דָאזִיגֶע לַאנְד (לא בְּצִדְקָתְךָ וכו׳) נִיט דוּרְךְ דַיין גְרֶעכְטִיקַייט כִּי בְּרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה) נָאר דוּרְךְ דֶעם שְׁלֶעכְטִיקַייט פוּן דִיא פֶעלְקֶר יְיָ אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ) טוּט זַייא גָאט

וֶועסְטוּ וָועלְן פַר זַיי מוֹרָא הָאבְּן׃ (ג) וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ זָאלְסְטוּ הַיינְט וִויסְן אַז גָאט דַיין גָאט הוּא הָעוֹבֵר לְפָנֶיךָ עֶר פָארְט פַר דִיר אִיבֶּר אֵשׁ אוֹכְלָה עֶר אִיז אַיין בְּרֶענֶענְדִיג פַייעֶר הוּא יַשְׁמִידֵם עֶר וֶועט זַייא פַר טִילִיגְן וְהוּא יַכְנִיעֵם אוּנ עֶר וֶועט זַייא אוּנְטֶער טֶענִיג מַאכְן מִפָּנֶיךָ פַר דִיר וְהוֹרַשְׁתָּם אוּנ דוּ וֶועסְט זַייא פַאר טְרַייבְּן וְהַאֲבַדְתָּם מַהֵר אוּנ דוּ וֶועסְט זַיי גֶעךְ מַאכְן פַר לִירְן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אַזוֹ וִוי גָאט הָט גְרֶעט לָךְ צוּ דִיר׃ (ד) אַל תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ זָאלְסְטוּ

אֶת־הַחַיִל הַזֶּה׃ יח וְזָכַרְתָּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנֹּתֵן לְךָ כֹּחַ
לַעֲשׂוֹת חָיִל לְמַעַן הָקִים אֶת־
בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ כַּיּוֹם
הַזֶּה׃ פ יט וְהָיָה אִם־שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ אַחֲרֵי
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם
וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הַעִדֹתִי בָכֶם
הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן׃ כ כַּגּוֹיִם
אֲשֶׁר יְהוָה מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם כֵּן
תֹּאבֵדוּן עֵקֶב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ פ ט א שְׁמַע יִשְׂרָאֵל
אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא
לרשת

קְנָא לִי יָת נִכְסַיָא
הָאִלֵין׃ יח וְתִדְכַּר יָת
יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי הוּא
יָהֵב לָךְ עֵצָה לְמִקְנֵי
נִכְסִין בְּדִיל לְקַיָמָא
יָת קְיָמֵהּ דִי קַיֵים
לַאֲבָהָתָךְ כְּיוֹמָא הָדֵין׃
יט וִיהֵי אִם מִנְשָׁא
תִתְנְשֵׁי יָת דַחַלְתָּא
דַיְיָ אֱלָהָךְ וּתְהָךְ
בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָא
וְתִפְלְחִנּוּן וְתִסְגוּד לְהוֹן
אַסְהֵדִית בְּכוֹן יוֹמָא
דֵין אֲרֵי מֵיבַד תֵּיבְדוּן׃
כ כְּעַמְמַיָא דִי יְיָ
מוֹבִיד מִקֳדָמֵיכוֹן כֵּן
תֵּיבְדוּן חֲלָף דְלָא
קַבֶּלְתּוּן לְמֵימְרָא דַיְיָ
אֱלָהֲכוֹן׃ א שְׁמַע
יִשְׂרָאֵל אַתְּ עָבֵר יוֹמָא
דֵין יָת יַרְדְּנָא לְמֵיעַל
למירת

פירוש רשב״ם

ודבש תמרים שהם מתוקים: (כ) עקב לא תשמעון. זהו סיום כל תחלת הפרשה. והיה עקב תשמעון תנחלו את הארץ

בעל הטורים

במקדון ובטמיר: (כ) כגוים. ג׳ כגוים אשר ה׳ מאביד אתם לא נהיה כגוים ויקטירו שם כגוים מדה כנגד מדה בשביל

פירוש ע״ט

אין דיין הארצן כֹּחִי מיין בֹּחַ וְעוֹצֶם יָדִי אונ מיין שטארקע מאכט עָשָׂה לִי האט מיר איין גזאמילט אֶת הַחַיִל הַזֶּה דאס דאזיגע גוטס: (יח) וְזָכַרְתָּ אונ דו זאלסט גדענקן אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ אן גאט דיין גאט כִּי הוּא הַנּוֹתֵן לְךָ כֹּחַ ער גיט דיר קראפט לַעֲשׂוֹת צו טאן חָיִל גוטס לְמַעַן דרום הָקִים ער זאל מקיים זיין אֶת בְּרִיתוֹ זיין בריות אֲשֶׁר נִשְׁבַּע וואס ער הט גשווארן לַאֲבוֹתֶיךָ צו דיינע עלטרן כַּיּוֹם הַזֶּה גליך ווי היינטיגן טאג: (יט) וְהָיָה אונ עס וועט זיין אִם אויב שָׁכוֹחַ פר געסן תִּשְׁכַּח דו וועסט פר געסן אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ אין גאט דיין גאט וְהָלַכְתָּ אונ דו וועסט גיין אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים נאך פרעמדע עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַעֲבַדְתָּם אונ דו וועסט דינן זייא וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם אונ דו וועסט דיך צו זיי בוקן הַעִדוֹתִי בָכֶם הַיּוֹם בין איך אייך היינט מתרה כִּי אָבוֹד תֹּאבֵדוּן אז איר וועט פר לארן ווערן: (כ) כַּגּוֹיִם אזו ווי די כנענים אֲשֶׁר יְיָ מַאֲבִיד וואס גאט מאכט פארלירן מִפְּנֵיכֶם פר אייך כֵּן תֹּאבֵדוּן אזו וועט איר ווערן פר לארן עֵקֶב לֹא תִשְׁמְעוּן ווייל איר וועט ניט פר נעמן בְּקוֹל אין דם קול יְיָ גאט אֱלֹהֵיכֶם אייער גאט: (א) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הער צו ישראל אַתָּה עוֹבֵר הַיּוֹם דו וועסט אצונד איבר פארן אֶת הַיַּרְדֵּן דעם ירדן לָבֹא צו קומן לָרֶשֶׁת צו פר טרייבן גוֹיִם פעלקר גְּדוֹלִים גרויסע וַעֲצוּמִים אונ שטארקערע

וְצֹאנְךָ֙ יִרְבְּיֻ֔ן וְכֶ֥סֶף וְזָהָ֖ב יִרְבֶּה־
לָּ֑ךְ וְכֹ֥ל אֲשֶׁר־לְךָ֖ יִרְבֶּֽה׃ יד וְרָ֖ם
לְבָבֶ֑ךָ וְשָׁכַחְתָּ֙ אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ
הַמּוֹצִיאֲךָ֛ מֵאֶ֥רֶץ מִצְרַ֖יִם מִבֵּ֥ית
עֲבָדִֽים׃ טו הַמּוֹלִ֨יכְךָ֜ בַּמִּדְבָּ֣ר ׀
הַגָּדֹ֣ל וְהַנּוֹרָ֗א נָחָ֤שׁ ׀ שָׂרָף֙ וְעַקְרָ֔ב
וְצִמָּא֖וֹן אֲשֶׁ֣ר אֵין־מָ֑יִם הַמּוֹצִ֤יא לְךָ֙
מַ֔יִם מִצּ֖וּר הַחַלָּמִֽישׁ׃ טז הַמַּאֲכִלְךָ֨
מָן֙ בַּמִּדְבָּ֔ר אֲשֶׁ֥ר לֹא־יָדְע֖וּן
אֲבֹתֶ֑יךָ לְמַ֣עַן עַנֹּֽתְךָ֗ וּלְמַ֙עַן֙ נַסֹּתֶ֔ךָ
לְהֵיטִֽבְךָ֖ בְּאַחֲרִיתֶֽךָ׃ יז וְאָמַרְתָּ֖
בִּלְבָבֶ֑ךָ כֹּחִי֙ וְעֹ֣צֶם יָדִ֔י עָ֥שָׂה לִ֖י
את

ת״א ורם לבבך ברכות לג סוטה ד ס. המוציא לך ברכות נח. המאכלך יומא עד.

וְעָנָךְ יִסְגּוּן וְכַסְפָּא
וְדַהֲבָא יִסְגֵּא לָךְ וְכֹל
דִּי לָךְ יִסְגֵּא׃ יד וְיִרַם
לִבָּךְ וְתִתְנְשֵׁי יָת
דַּחַלְתָּא דַּיְיָ אֱלָהָךְ
דִּי אַפְּקָךְ מֵאַרְעָא
דְמִצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדוּתָא׃ טו דְּדַבְּרָךְ
בְּמַדְבְּרָא רַבָּא וּדְחִילָא
אֲתַר דְּחֵיוָן קָלָן
וְעַקְרַבִּין וּבֵית צַחֲוָנָא
אֲתַר דִּי לֵית מַיָּא
דְּאַפֵּיק לָךְ מַיָּא מִטִּנָּרָא
תַּקִּיפָא׃ טז דְּאוֹכְלָךְ
מַנָּא בְּמַדְבְּרָא דִּי לָא
יְדָעוּן אֲבָהָתָךְ בְּדִיל
לְעַנָּיוּתָךְ וּבְדִיל
לְנַסָּיוּתָךְ לְאוֹטָבָא לָךְ
בְּסוֹפָךְ׃ יז וְתֵימַר
בְּלִבָּךְ חֵילִי וּתְקוֹף יְדִי
קנו

בעל הטורים

מר לך כרולה שיעשיר יעסוק בבהמה דקה ונ״מ כתיב ירבין
סר וי״ו לומר שאם תרעה בשדות אחרים נכסיו מתמוטטין:
זו) נחש שרף ועקרב וצמאון. בגימטריא בכשדים כפרם

פירוש רשב״ם

תאכל פת חריבה כדרך עני ומסכן. שהרי מלבד החטה
והשעורה שהוא להם יהיה לך גפן ותאנה ורימון וגו׳
ודבש

פירוש ע״ט

ינֶע רינדר וְצֹאנְךָ אוּנ דַיינֶע שָׁאף יִרְבְּיֻן זַיי
עלן זיך מערן וְכֶסֶף אוּנ זִילבֶּר וְזָהָב אוּנ
לד יִרְבֶּה עֶס וועט זיך מערן לָךְ צוּא דִיר
ל אֲשֶׁר לְךָ אוּנ אַלֶע זַאכֶן וָואס עס וועט
ן צוּ דיר יִרְבֶּה וועט זיך מערן: (יד) וְרָם
בְךָ אוּנ עס וועט דר הוֹבּט ווערן דיין
רץ וְשָׁכַחְתָּ אוּנ דוּא וועסט פַר געסן אֶת
אֱלֹהֶיךָ אָן גאט דיין גאט הַמּוֹצִיאֲךָ וואס ער
ט אוֹים גצוֹגן דיך מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם פוּן דעם
נד מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים פוּן דעם אָרט וואס
זענט דרינן קנעכט גוועזן: (טו) הַמּוֹלִיכְךָ
בָּר וואס ער האט גפירט דיך אין דער
בָּר הַגָּדוֹל דעם גרוֹסן וְהַנּוֹרָא אוּנ דעם

פָארכְטִיגֶן נָחָשׁ שָׂרָף וואס זעגן דָארטְן גוועזן
בְּרֶענְדִיגֶע שְׁלַאנְגֶן וְעַקְרָב אוּנ עֶגְדִיסֶן וְצִמָּאוֹן
אוּנ דָארְשְׁט אֲשֶׁר אֵין מַיִם וואס איז דָארטְן
קיין וואסר ניט גוועזן הַמּוֹצִיא לְךָ וואס ער האט
אוֹיס גצוֹגן צוּ דיר מַיִם וואסר מִצּוּר פוּן דעם
שְׁטֵיין הַחַלָּמִישׁ דעם שְׁטַארְקְן: (טז) הַמַּאֲכִלְךָ
מָן בַּמִּדְבָּר וואס ער האט גמאכט עסן צוּא
דיר מַן אין דער מִדְבָּר אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּן אֲבוֹתֶיךָ
וואס דיינע עלטרן האבן ניט גיווּסט לְמַעַן
עַנֹּתְךָ דרוּם ער זאל דיך פּייניגן וּלְמַעַן אוּנ
דרוּם נַסֹּתֶךָ ער זאל פְּרוּבן דיך לְהֵיטִבְךָ ער
זאל דיר גוּטְס טאן בְּאַחֲרִיתֶךָ אין דיין סוֹף:
(יז) וְאָמַרְתָּ בִּלְבָבֶךָ אוּנ דוּ וועסט ווען טראכטן

ט אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל־
בָּהּ לֶחֶם לֹא־תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ
אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ
תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת׃ י וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ
וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־
הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ׃ שני
יא הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְבִלְתִּי שְׁמֹר מִצְוֺתָיו
וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם׃ יב פֶּן־תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וּבָתִּים
טֹבִים תִּבְנֶה וְיָשָׁבְתָּ׃ יג וּבְקָרְךָ

וצאנך

דְבָשׁ : ט אַרְעָא דִי לָא
בְמִסְכֵּנוּ תֵיכוּל בַּהּ
לַחְמָא לָא תֶחְסַר כָּל
מִדַעַם בַּהּ אַרְעָא
דִי אַבְנָהָא פַּרְזְלָא
וּמִטּוּרָהָא תִּפְסוּל
נְחָשָׁא : י וְתֵיכוּל
וְתִשְׂבַּע וּתְבָרֵךְ יְיָ
אֱלָהָךְ עַל אַרְעָא
טַבְתָא דִי יְהַב לָךְ :
יא אִסְתַּמַּר לָךְ דִילְמָא
תִתְנְשֵׁי יָת דַחַלְתָא
דַיְיָ אֱלָהָךְ בְּדִיל
דְלָא לְמִטַּר פִּקּוּדוֹהִי
וְדִינוֹהִי וּקְיָמוֹהִי דִי
אֲנָא מְפַקְדָךְ יוֹמָא דֵין :
יב דִילְמָא תֵיכוּל
וְתִשְׂבַּע וּבָתִּין שַׁפִּירִין
תִּבְנֵי וְתֵיתֵב : יג וְתוֹרָךְ

ת"א ארץ אשר ברכות מד . לא תחסר יומא פא סוכה לה . ארץ אשר תענית ד . ואכלת ברכות כ כא מח נא פסחים מט סוטה לג מציעא קיב ערכין ג .

פירוש רשב"ם — בעל הטורים

איש : (ט) אשר לא במסכנת תאכל בה לחם . כלומר לא תרומה ומעשר ראשון ושני וחלה : (ט) תחסר . ג' דין ואידך
ולפתח הסמך לא תחסר וכנגד לרשעים תחסר אע"פ שזה נאמר
בא"י הצדיקים עכ"ז לא תחסר להם שהרי אליהו הלך לצרפית ושם אמר לא לא תחסר אבל הרשעים בכ"מ תחסר להם :
לא תחסר . תגין על הרי"ש לומר שהיא להם עפרות תבל : (י) ואכלת ושבעת . וסמיך ליה פן תשכח וגו' שצריך להזכיר יום
שמיתה בברכת המזון ולכך תקנו הטוב והמטיב על הרוגי ביתר שנתנו לקבורה : ואכלת וברכת . היינו ברכות המזון וכן נמי
צריך לברך לפניו פי' ואכלת ושבעת וברכת ככל שאסור לאדם ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה שנאמר לה' הארץ
ומלואה אבל לאחר שבירך הוא משלו שנאמר והארץ נתן לבני אדם וזה אמרת לה' אדני אתה טובתי בל עליך מכיון שהודיתי
לה' אין הטובה משלך : ואכלת . בגימטריא זהו בכזית : (יב) ובתים . ד' במס' דין ואידך ובתים מלאים כל טוב .
ותמדו שדות וגזלו בתים ונשאו . ובתים מאין אדם . אם תשמור מצותיו תמלא בתים מלאים כל טוב ובתים טובים תבנה
אבל אם רם לבבך ותגזול שדות ובתים אז ובתים מאין אדם : (יג) ובקרך וצאנך ירבין וכסף וזהב . סמך כסף וזהב לצאן

פירוש ע"ט

ארץ איין לאנד זית פון אייל בירטן שמן פון
בוימל ודבש אונ פון האניק : (ט) ארץ איין
לאנד אשר לא במסכנת וואס ניט מיט דר צאל
תאכל בה לחם דו וועסט דרינן עסין ברוט לא
תחסר כל בה עס וועט ניט אפ גיין קיין שום
זאך דרינן ארץ אזו איין לאנד אשר אבניה ברזל
וואס אירע שטיינר זענן אייזן ומהרריה אונ
פון אירע בערג תחצוב וועסטו האקן נחשת
קופר : (י) ואכלת אונ דוא וועסט עסן ושבעת
אונ דו וועסט זאט זיין וברכת את יי אלהיך אונ
דוא זאלסט לויבן דיין גאט על הארץ הטובה

פירוש ע"ט

אויף דעם גוטן לאנד אשר נתן לך וואס ער
האט צוא דיר געגעבן : (יא) השמר לך זיי
גהיט צו דיר פן תשכח טאמר וועסט דו פר
געסן את יי אן גאט אלהיך דיין גאט לבלתי
שמור דאס דו וועסט ניט היטן מצותיו זיינע
מצות ומשפטיו אונ זיינע דינים וחקותיו אונ
זיינע גזעץ אשר אנכי מצוך היום וואס איך גביט
דיר היינט : (יב) פן תאכל טאמר וועסטו עסן
ושבעת אונ דוא וועסט זאט זיין ובתים טובים
אונ גוטי הייזר תבנה דו וועסט בויען וישבת
אונ דו וועסט דרינן זיצן : (יג) ובקרך אונ

דיינע

אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ ה וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ
כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ׃ ו וְשָׁמַרְתָּ אֶת־
מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו
וּלְיִרְאָה אֹתוֹ׃ ז כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי
מָיִם עֲיָנֹת וּתְהֹמֹת יֹצְאִים בַּבִּקְעָה
וּבָהָר׃ ח אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן
וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ׃

ארץ

ת"א כי כאשר ברכות כה. כי ה' שם. ארץ חטה שם מה פד עירובין ד סוכה ה מנחות כד.

דְּנַן אַרְבְּעִין שְׁנִין׃
ה וְתִדַּע עִם לִבָּךְ אֲרֵי
כְּמָא דִּי מְאַלֵּף גַּבְרָא
יָת בְּרֵהּ יְיָ אֱלָהָךְ
מְאַלֵּף לָךְ׃ ו וְתִטַּר יָת
פִּקּוֹדַיָּא דַּייָ אֱלָהָךְ
לִמְהַךְ בְּאָרְחָן דְּתַקְּנָן
קֳדָמוֹהִי וּלְמִדְחַל יָתֵהּ׃
ז אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מָעֵילָךְ
לְאַרְעָא טַבְתָא אַרְעָא
נָגְדָא נַחֲלִין דְּמַיִין
מַבּוּעֵי עֲיָנָן וּתְהוֹמִין
נָפְקִין בְּבִקְעָן וּבְטוּרִין׃
ח אַרְעָא חִטִּין וְסַעֲרִין
וְגוּפְנִין וּתְאֵנִין וְרִמּוֹנִין
אַרְעָא דְּזֵיתָהָא עָבְדִין
מִשְׁחָא וְהִיא עָבְדָא

דבש

בעל הטורים

שעומדין בלבושיהם ק"ו מהטה וזהו כשימים האדם שמלתך לא בלתה: (ד) ארבעים שנה. וסמיך ליה וידעת עם לבבך רמז עד מ' שנה לא קם אינש אדעתא דרביה וכן בן ארבעים לבינה. ולבבו יבין לבבו עולה מ"ם וכן ג"כ הלב באמצע הגוף כמו מ"ם שהוא באמצע הא"ב: (ה) מיסרך. תגין על המ"ם לומר שהנשמה נוצרה במ' יום והתורה נתנה במ' יום ואם לא תשמור התורה שנתנה במ' יום מיסרך ונוטל ממך נשמתך שנוצרה במ' יום: (ו) ללכת בדרכיו. בגי' ללמוד תורה ולירא אותו למה כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ולא תהיה כפוי טובה: (ח) ארץ חטה ושעורה. י' תיבות בפסוק לכך צריך ליתן י' אלבעות בפת בשעת ברכה ועוד כנגד י' מלות שנעשו בפת לא תחרוש לא תזרע כלאים לקט שכחה פאה לא תחסום

פירוש רשב"ם

בכל יום: (ז) כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ונר ולבסוף ורם לבבך ושכחת. לכך אני מצווך לזכור את הדרך וספוק צרכיך משמים. וידעת כי בלא כח יגבר

רש"י

ם שרגליהם נפוחות: (ח) זית שמן. זיתים העושי'

שפתי חכמים

ר"ל אע"פ שהיו הבגדים עליהם: ם וא"ת והא בפרשת כי תבא כתיב ונעלך לא בלתה: מעל רגליך שמע מיניה שהיו להם מנעלים ויש לומר דהתם קאי אותאי מצרים שהיו להם מנעלים אותם מנעלים לא בלו מעל רגליהם ומה שפי' כאן היינו אותן שנולדו במדבר שלא היו להם מנעלים. והרא"ם פי' כדרך הולכי יחף כלומר להודיע באיזה מין נפיחה קמיירי לא שהיו יהפי כגל וכו' ואין להקשות לפי פירושו מאי בא להשמיענו פשיטא שלא בצקה כיון שלא הלכו

פירוש ע"ט

זייא אוך גוואקסן אזו וויא דאס קלייד פון דם חומט וואקסט אוך מיט אים: (ה) וְיָדַעְתָּ עם לְבָבֶךָ אונ דו זאלסט וויסן אין דיין הארצן כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת בְּנוֹ אזו וויא אפאטר שטראפט זיין קינד אזו אוך יי' אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ מוט גאט דיין גאט דיך שטראפן: (ו) וְשָׁמַרְתָּ אונ דוא זאלסט היטן אֶת מִצְוֺת יי' אֱלֹהֶיךָ דיא מצות פון דיין גאט לָלֶכֶת צו גיין בִּדְרָכָיו אין זיינע וועגן וּלְיִרְאָה אוֹתוֹ אונ צו פארכטן זיך פר אים: (ז) כִּי ווארום יי' גאט אֱלֹהֶיךָ דיין גאט מְבִיאֲךָ ער וועט דיך ברענגן אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אין אגוט לאנד אֶרֶץ איין לאנד נַחֲלֵי טייכן מָיִם פון וואסר עֲיָנֹת קוואל ברונן וּתְהוֹמוֹת אונ אפ גרונטן יוֹצְאִים זיי גייען ארום בַּבִּקְעָה אין טאל וּבָהָר אונ אויף דעם בארג: (ח) אֶרֶץ איין לאנד חִטָּה וואס וואקסט דרינן ווייץ וּשְׂעֹרָה אונ גערשטן וְגֶפֶן אונ וויינשטאק וּתְאֵנָה אונ פייגן ביימר וְרִמּוֹן אונ מיל גראנטן

ארץ

עַנֹּתְךָ֙ לְנַסֹּ֣תְךָ֔ לָדַ֜עַת אֶת־אֲשֶׁ֧ר
בִּֽלְבָבְךָ֛ הֲתִשְׁמֹ֥ר מִצְוֺתָ֖ו מצותיו ק׳
אִם־לֹֽא׃ ג וַיְעַנְּךָ֮ וַיַּרְעִבֶ֒ךָ֒ וַיַּֽאֲכִֽלְךָ֤
אֶת־הַמָּן֙ אֲשֶׁ֣ר לֹא־יָדַ֔עְתָּ וְלֹ֥א
יָדְע֖וּן אֲבֹתֶ֑יךָ לְמַ֣עַן הוֹדִֽיעֲךָ֗ כִּ֠י
לֹ֣א עַל־הַלֶּ֤חֶם לְבַדּוֹ֙ יִחְיֶ֣ה הָֽאָדָ֔ם
כִּ֛י עַל־כָּל־מוֹצָ֥א פִֽי־יְהוָ֖ה יִחְיֶ֥ה
הָאָדָֽם׃ ד שִׂמְלָ֨תְךָ֜ לֹ֤א בָֽלְתָה֙
מֵֽעָלֶ֔יךָ וְרַגְלְךָ֖ לֹ֣א בָצֵ֑קָה זֶ֖ה

ארבעים

ת״א ויענך כתובות מו׳ סנהדרין לט

לְנַסָּיוּתָךְ לְמִדַּע יָת
דִּי בְּלִבָּךְ הֲתִטַּר
פִּקּוֹדוֹהִי אִם לָא׃
ג וְעַנְּיָךְ וְאַכְפְּנָךְ
וְאוֹכְלָךְ יָת מַנָּא דִּי לָא
יְדַעְתָּא וְלָא יְדַעוּן
אֲבָהָתָךְ בְּדִיל
לְאוֹדָעוּתָךְ אֲרֵי לָא
עַל לַחְמָא בִּלְחוֹדוֹהִי
מִתְקַיַּם אֱנָשָׁא אֲרֵי עַל
כָּל אַפָּקוּת מֵימְרָא
דַיְיָ יִתְקַיַּם אֱנָשָׁא׃
ד כְּסוּתָךְ לָא אִבְלִיאַת
מִנָּךְ וּמְסָנָךְ לָא יְחַפּוּ

דנן

פירוש רשב״ם

ענתך. זהו עינוי שאין פת בסלך וחייך תלוים למרום

בעל הטורים

דרך שהלכו בו אבותיך והלך בו גם אתה: (ג) ויאכילך את המן למען הודיעך. מלמד שבאכילת המן ניתן להם דעת בינה בתורה הוא אומר (ע״ש ול״ע) ומנך נתת להם להשכילם וזהו לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן: על הלחם. ב׳ דין ואידך והקרבתם על הלחם שבזכות הקרבנות העולם ניזון: יחיה האדם. וסמיך ליה שמלתך לא בלתה רמז למה שאמרו

שפתי חכמים

מ רל״ל וכי בשביל שעינה אותם ישמרו מצות ומפרש דס״פ דלכך עינה אותם לדעת וגו׳ התשמור מצותיו כלומר שלא תנסו וכו׳ וסוו כאלו אמר לדעת התהרהר אחריו אחר שעינה אותך ותאמר מה לי ולמצותיו: נ רל״ל מה חידוש טיב בזה שאם מניחים הבגדים בקופסא שלא היו בלין ומפרש דאע״פ שהיו הבגדים עליהם כל מ׳ שנה לא היו בלין והפסח משום דענני כבוד וכו׳ וזהו דכתיב מעליך

רש״י

(ב) התשמר מצותיו. שלא תנסהו ולא מ תהרהר אחריו: (ד) שמלתך לא בלתה. ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצים אותם כמין כלים מגוהצים ואף קטניהם כמו שהיו גדלים נ היה גדל לבושן עמהם כלבוש הזה של חומט שגדל עמו: לא בצקה. לא נפחה כבצק כדרך הולכי יחף

פירוש ע״ט

וויסן את אשר בלבבך וואס ביי דיר אין הארצן איז התשמר מצותיו אוב דו וועסט היטן דיינע מצות אם לא אונ אוב ניט: (ג) ויענך אונ ער האט גפייניגט דיך וירעבך אונ ער האט אום גהונגערט דיך ויאכלך אונ ער הט גמאכט עסין דיך את המן דעם מן אשר לא ידעת וואס דוא האסט ניט גיוואסט ולא ידעון אבותיך אונ וואס דיינע עלטרן האבן ניט גיוואסט למען דרום הודיעך צו מאכן וויסן דיך כי לא על הלחם לבדו ניט דורך דעם ברוט אליין יחיה האדם קאן אמענטש לעבן כי על כל מוצא פי יי נייערט דורך אלע זאכן וואס ווערט אום גיצוגן פון דעם מול פון גאט ב״ה יחיה האדם קען אמענטש לעבן כלומר פון אלע זאכן וואס גאט הייסט מען זאל דער פון גישפייזט ווערן ווערט מען גישפייזט: (ד) שמלתך דייני קליידר לא בלתה זענן ניט ווארן פאר פולט מעליך פון דיר ורגלך לא בצקה אונ דיינע פיס זענן ניט ווארן גשוואלן זה ארבעים שנה אצונד איז שון פערציג יאר. רש״י שרייבט דיא ענני כבוד האבן די קליידר פון די ישראל גריינקט גלייך ווי זיי זענן גוואשין גוואהן אלע טאג. אונ אוך וויא די קלייני קינדר זענן גוואקסן אזו האבן דיא קליידר מיט

וויא

תּוֹעֵבָה֮ אֶל־בֵּיתֶ֒ךָ֒ וְהָיִ֥יתָ חֵ֖רֶם כָּמֹ֑הוּ שַׁקֵּ֧ץ ׀ תְּשַׁקְּצֶ֛נּוּ וְתַעֵ֥ב ׀ תְּֽתַעֲבֶ֖נּוּ כִּי־חֵ֥רֶם הֽוּא׃ פ ח א כָּל־הַמִּצְוָ֗ה אֲשֶׁ֨ר אָנֹכִ֧י מְצַוְּךָ֛ הַיּ֖וֹם תִּשְׁמְר֣וּן לַעֲשׂ֑וֹת לְמַ֨עַן תִּֽחְי֜וּן וּרְבִיתֶ֗ם וּבָאתֶם֙ וִירִשְׁתֶּ֣ם אֶת־הָאָ֔רֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּ֥ע יְהוָ֖ה לַאֲבֹתֵיכֶֽם׃ ב וְזָכַרְתָּ֣ אֶת־כָּל־הַדֶּ֗רֶךְ אֲשֶׁ֨ר הוֹלִֽיכְךָ֜ יְהוָ֧ה אֱלֹהֶ֛יךָ זֶ֛ה אַרְבָּעִ֥ים שָׁנָ֖ה בַּמִּדְבָּ֑ר לְמַ֨עַן עַנֹּֽתְךָ֜

דִמְרָחַק לְבֵיתָךְ וּתְהֵי חֶרְמָא כְּוָתֵהּ שַׁקָּצָא תְּשַׁקְּצִנֵּהּ וְרַחָקָא תְּרַחֲקִנֵּהּ אֲרֵי חֶרְמָא הוּא: א כָּל תַּפְקֵידְתָּא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד לָךְ יוֹמָא דֵין תִּטְּרוּן לְמֶעְבַּד בְּדִיל דְּתֵיחוּן וְתִסְגּוּן וְתֵיעֲלוּן וְתֵירְתוּן יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן: ב וְתִדְכַּר יָת כָּל אָרְחָא דִּי דַבְּרָךְ יְיָ אֱלָהָךְ דְּנַן אַרְבְּעִין שְׁנִין בְּמַדְבְּרָא בְּדִיל לְעַנָּיוּתָךְ לנסיותך

ת"א וכיים חרם קידושין כח ע"ז כד חולין קפ מסורה ל. שקן שבת פב ע"ז טו.

בעל הטורים

דן יוסטע אם מכן שסבר על החרם בשריפה: (כו) כי חרם הוא. וסמיך ליה כל המצוה לומר שהעובר על החרם כעובר על כל המצות והרם אותיות רמ"ח שנפרטין מרמ"ח איבריו אם יחזור בתשובה יהיה רחם והו ברוגז רחם תזכור: (א) לאבותיכם. וסמיך ליה וזכרת את כל הדרך לומר שתזכור

פירוש רשב"ם

תכתם הטוב מעצמו לפיכך רפי. ולאחרים יאמר ושנא את בגדי כלאו וישנת ואת נערותיה: (ב) למען

רש"י

(א) כל המצוה. כפשוטו ב ומדרש אגדה אם התחלת במצוה גמור אותה ל שאינה נקראת המצוה אלא על שם גומרה שנאמר (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם והלא משה לבדו נתעסק בהם להעלותם אלא לפי שלא הספיק לגומרה וגמרוה ישראל נקראת על שמם:

שפתי הכמים

טעם זה: ב פי' פשט מצוה הוא שם המין כלומר אמר כל המצות: ך פי' כל מ' ויכל אלהים ביום השביעי וגו' א"נ כל מ' כלה כלומר שיעשה את כולה אם התחיל בה יגמור אותה והמצוה דכתיב בקרא פי' מצוה אחת היא:

פירוש עט

תּוֹעֵבָה אוּנ דוּא זָאלְסְט נִיט בְּרֶענְגֶן קֵיין אוּם וֶוערְדִיקַייט אֶל בֵּיתֶךָ אִין דַיין הוֹז וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ אוּנ דוּ וֶועסְט זַיין וִויסְט אַזוֹ וִויא עֶר אִיז שַׁקֵּץ פַאר אוּמְרַיין תְּשַׁקְּצֶנּוּ דוּ זָאלְסְט פַר אוּמְרַיינֶן אִים וְתַעֵב אוּנ אוּם וֶוערְדִיגֶן תְּתַעֲבֶנּוּ זָאלְסְטוּ אוּם וֶוערְדִיגֶן אִים כִּי וָוארוּם חֵרֶם וִויסְט הוּא עֶר: (א) כָּל הַמִּצְוָה אַלִי מִצְוֹת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וָוס אִיךְ גְבִּיט דִיר הַיינְט תִּשְׁמְרוּן זָאלְט אִיר הִיטְן לַעֲשׂוֹת צוּ טָאן. רש"י שְׁרַייבְּט כָּל הַמִּצְוָה אִיז טַייטְשׁ דוּא זָאלְסְט דִיא גַאנְצֶע מִצְוָה טָאן אַז דוּא הָאסְט אָן גְהוֹבְּן אַיין מִצְוָה צוּ טָאן זָאלְסְטוּ זִי גוֹמֵר זַיין וָוארוּם דִיא מִצְוָה וֶוערְט אַנְגֶערְשְׁט נִיט אָן גְרוּפְן נָאר אוֹף דֶעם וָואס אִיז זִי גוֹמֵר לְמַעַן דְרוּם תִּחְיוּן וֶועט אִיר לֶעבְּן וּרְבִיתֶם אוּנ אִיר וֶועט זִיךְ מֶערְן וּבָאתֶם אוּנ אִיר וֶועט קוּמֶן וִירִשְׁתֶּם אוּנ אִיר וֶועט יַירְשִׁינֶן אֶת הָאָרֶץ דָם לַאנְד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ וָוס גָאט הָט גְשְׁווֹארְן לַאֲבוֹתֵיכֶם צוּ אַייעֶרִי עֶלְטֶרְן: (ב) וְזָכַרְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט גְדֶענְקְן אֶת כָּל הַדֶּרֶךְ דֶעם גַאנְצְן וֶועג אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וָואס דַיין גָאט הָאט גְפִירְט דִיךְ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה אַצוּנְד פֶערְצִיג יָאר בַּמִּדְבָּר אִין דֶער מִדְבָּר לְמַעַן דְרוּם עַנֹּתְךָ צוּא פַּיינִיגֶן דִיךְ לְנַסֹּתְךָ צוּ פְּרוּבְן דִיךְ לָדַעַת צוּא

כג וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם
מְהוּמָה גְדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם׃ כד וְנָתַן
מַלְכֵיהֶם בְּיָדֶךָ וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־
שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא־יִתְיַצֵּב
אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הִשְׁמִדְךָ אֹתָם׃
כה פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ
לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם
וְלָקַחְתָּ לָךְ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ כו וְלֹא־תָבִיא

תועבה

ת״א לא תחמוד פ״א נח ממורה כח. ולא תביא פסחים כ.ז סוטה ד מכות כג ע״ז מט.

אונקלוס

כג וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ אֱלָהָךְ
קֳדָמָךְ וִישַׁגֵּשִׁנּוּן שִׁגּוּשׁ
רַב עַד דְּיִשְׁתֵּיצוּן׃
כד וְיִמְסַר מַלְכֵיהוֹן
בִּידָךְ וְתוֹבֵד יָת שְׁמְהוֹן
מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לָא
יִתְעַתַּד אֱנָשׁ קֳדָמָךְ
עַד דְּתְשֵׁיצֵי יָתְהוֹן׃
כה צַלְמֵי טַעֲוָתְהוֹן
תּוֹקְדוּן בְּנוּרָא לָא
תַחְמֵּד כַּסְפָּא וְדַהֲבָא
דִּי עֲלֵיהוֹן וְתִסַּב לָךְ
דִּילְמָא תִּתְּקַל בֵּהּ אֲרֵי
מְרַחֲקָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ
הוּא׃ כו וְלָא תָעֵיל

דמרחק

פירוש רשב״ם

ספרד: (כג) והמם מהומה גדולה. על כרחך והמם כמו וסבב. שמם מן שממה. על הר ציון ששמם וממי״ן כפולים ופירושו והרעים קול מהומה גדולה במלחמה עד השמדם ואילו היה פירושו של מ״ם אחרונה כמו אותם היה לו לכתוב והממם. אבל מגזרת המה. המה לבי איטר והמם והמה אותם כמו מן עשה עצבי עשם. ומן כאשר ראה יעקב ויאמר יעקב כאשר ראם ראה אותם והמם מגזרת המה יתפרש המה אותם. ואם תאמר לפרש גם את זו כמו והמה אותם אי אפשר לומר כך לפי שלשון המיון נתלה בגוף האדם. לבי ככנור יהמה מעצמו ואם היה המיון עושה לאחרים צריך להרגישו והומם כמו כלה שארי מעצמו כלה את אחרים. ישנה

בעל הטורים

הזה. והזכיר אלו שמלינו שנלחמו אברהם עם המלכים ויעקב כנגד לבן ועשו אבל לא מלינו כילחק שנלחם: (כג) והמם. ב׳ במס׳ והמם מהומה גדולה והמם גלגל עגלתו וגו׳ מלמד שעשה להם כמו למצרים דכתיב בהו ויסר את אופן מרכבותיו: (כה) פסילי אלהיהם תשרפון באש. וסמך כי חרם הוא ולכן

משה

רש״י

להסוף: (כג) והמם. נקוד קמ״ץ כולו לפי שאין מ״ם אחרונה מן היסוד והרי הוא כמו והם אותם אבל (ישעיה כח) והמם גלגל עגלתו כולו יסוד לפיכך חציו קמ״ץ וחציו פת״ח כשאר פעל בכל שלש אותיות:

פירוש ע״ט

מִפָּנֶיךָ מְעַט מְעָט דיא ראזיגע כְּנַעֲנִים צו פאר דיר איינציג וויים לא תוכל כלותם מהר דוא קאנסט זייא ניט גיך פר טיליגן פן תרבה עליך חית השדה ווארום טאמער וועלן זיך אוף דיר מערן די חיות פון דעם פעלד: (כג) ונתנם יי אלהיך ער וועט געבן זיי גאט דיין גאט לפניך פאר דיר והמם אונ זייא וועלן פאר טומלט ווערן מהומה גדולה אגרוסן פר טומלונג עד השמדם ביז דו וועסט פר טיליגן זייא: (כד) ונתן מלכיהם בידך אונ ער וועט געבן זייערע מלכים אין דיין האנט והאבדת את שמם אונ דו זאלסט מאכן פר לירן זייער נאמן מתחת השמים פון אונטער דעם הימל לא יתיצב איש בפניך עם וועט זיך ניט שטעלן קיין שום מענטש פר דיר עד השמדך אותם ביז דו וועסט פר טילגן זייא: (כה) פסילי אלהיהם תשרפון באש די בילדר פון זייערי אפ געטיר זאלט איר פר ברענן אין פייער לא תחמוד דו זאלסט ניט גלוסטן כסף וזהב עליהם דם זילבר אונ גאלד עליהם וואס איז אוף זיי ולקחת לך דו זאלסט נעמן צו דיר פן תוקש בו ווארום טאמר וועסטו געשטרויכלט ווערן דורך אים כי ווארום תועבת דם אום ווערדיקייט יי גאט אלהיך דיין גאט הוא ער: (כו) ולא תביא

תועבה

כ וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים
וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ׃ כא לֹא תַעֲרֹץ
מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ
אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא׃ כב וְנָשַׁל יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ
מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר
פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃

ת"א פגרפא סוטה לו.

ונתנם

אונקלוס

כ וְאַף יָת עִרְעִיתָא
יְגָרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בְּהוֹן
עַד דְּיֵיבְדוּן דְּאִשְׁתְּאַרוּ
וּדְאִטַּמַּרוּ מִקֳּדָמָךְ׃
כא לָא תִתַּבַר
מִקֳּדָמֵיהוֹן אֲרֵי יְיָ
אֱלָהָךְ שְׁכִנְתֵּיהּ בֵּינָךְ
אֱלָהָא רַבָּא וּדְחִילָא׃
כב וִיתָרֵךְ יְיָ אֱלָהָךְ
יָת עַמְמַיָּא הָאִלֵּין
מִקֳּדָמָךְ זְעֵיר זְעֵיר לָא
תִיכּוֹל לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן
בִּפְרִיעַ דִּלְמָא תִסְגֵּי
עֲלָךְ חֵיוַת בָּרָא׃

וימסרנון

בעל הטורים

כ"ה הפסוק חוץ מבי"ת רמז כי עוד יעשה פעם שנית נפלאות כימי צאתך מארץ מצרים: (כ) את הצרעה. בגימ' שתים היו: עד אבד. חסר וי"ו ואולם ו' שיאבד ז' עממין: מפניך. פ"א כפולה לומר מפניך ומפני שלוחך: (כא) אל גדול ונורא. ולא אמר גבור אלא הזכיר גדול כנגד אברהם דכתיב ביה האדם הגדול. ונורא כנגד יעקב דכתיב ביה מה נורא המקום

רשי

בכורות: (כ) הצרעה. (סוטה לו) מין שרץ העוף שהיתה זורקת בהם מרה ומסרסתן ומסמאה את עיניהם בכל מקום שהיו נסתרין שם: (כב) פן תרבה עליך חית השדה. והלא אם עושין רצונו של מקום אין מתיראין מן החיות י שנאמר (איוב ה) וחית השדה השלמה לך אלא גלוי היה לפניו שעתידין

שפתי חכמים

י לעיל בס' משפטים פירשתי למה לא פירש רש"י לעיל

פירוש עם

מורא פון פאר זיי: (כ) וְגַם אֶת הַצִּרְעָה אונ אוך די ביען יְשַׁלַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ בָּם וועט דיין גאט אויף זייא אן רייצן עַד אֲבוֹד הַנִּשְׁאָרִים ביז ער וועט מאכן פאר לירן די וואס זענן איבער גבליבן וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ אונ די ווס האבן זיך פר באהרגן פון פר דיר: (כא) לֹא תַעֲרוֹץ מִפְּנֵיהֶם דוא זאלסט דיך ניט צוא ברעכן פאר זייא כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ ווארום גאט דיין גאט איז צווישן דיר אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא דער גרוסר אונ דר פארכטיגער גאט: (כב) וְנָשַׁל יְיָ אֱלֹהֶיךָ אונ ער וועט פר ווארפן גאט דיין גאט אֶת הַגּוֹיִם הָאֵל

משלי ישראל

דיר נאט היטן דעם ברית מיט דעם חסד וואס ער המ גשווארן צוא דיינע עלטרן אונ וועט דיך מאכן פרייא פון דעם גלות פונקט וויא דער מלמד האט געענטפרט דעם יונגל אין חדר.מילא איז עקב דר טייטש צום סוף:

נאך אמשל איינר איז גשטאנן צווישן עטליכע מענטשן אונ צווישן זיי איז גוועזן איינר אשפעטר אקאטאבים טרייבר האט דער שפעטר אים אזעץ גטאן אין קאפ איין מאל אין דיא פלייצים האט ער זיך מיט דעם לץ גוואלט קריגן האבן דיא איבריגע מענטשן גיט דער לאזט זייא האבן צוא אים גזאגט דוא זעהסט אז עס איז שענר אז מען קריגט זיך ניט אונ בפרט ער איז אין קאטאבים טרייבר דארפסטו זיך איבר אזו אנארישקייט ניט צוא קריגן האט ער זייא גפאלגט אונ האט זיך ניט גקריגט ער האט זיך גטראכט ער מאכט אגילעכטר נאך דעם איז גקומן איינר וואס האט מיט אים גדארפט ריידן איין סוד אונ האט אים אקלאפ גטאן אונ האט אמאך גטאן מיט דער האנד ער זאל מיט אים גיין האט דער מענטש גמיינט ער מאכט מיט אים אוך אגילעכטר אזו וויא דר פרידיגר האט ער זיך גאר ניט חיסיגדיג גמאכט זאגט דער דאזיגר ווס ווילסטו ניט שמועסין אסוד דו מיינסט איך בין גקומן דיר אזעץ געבן צוא מאכן אגילעכטר גיין איך בין גקומן דיך רופין דו זאלסט מיט מיר גיין איך דארף מיט דיר עפס צוא שמועסין דאס זאגט גאט וואס איך שטראף אייך מיין איך ניט דם שטראפן נאר איך מיין מיט דם שטראפן (וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן) איר זאלט מיך צוא הערן אונ זאלט מיר נאך גיין:

לְהוֹרִישָׁם: יח לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר
תִּזְכֹּר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְפַרְעֹה וּלְכָל־מִצְרָיִם: יט הַמַּסֹּת
הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת
וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ
הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־
הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם:
וגם

אונקלוס

לְתָרָכוּתְהוֹן: יח לָא
תִדְחַל מִנְּהוֹן מִדְכַּר
תִּדְכַּר יָת דִּי עֲבַד יְיָ
אֱלָהָךְ לְפַרְעֹה וּלְכָל
מִצְרָאֵי: יט נִסִּין
רַבְרְבִין דִּי חֲזָאָה עֵינָךְ
וְאָתַיָּא וּמוֹפְתַיָּא וִידָא
תַקִּיפְתָּא וּדְרָעָא
מְרָמְמָא דִּי אַפְּקָךְ יְיָ
אֱלָהָךְ כֵּן יַעְבֵּד יְיָ
אֱלָהָךְ לְכָל עַמְמַיָּא דִּי
אַתְּ דָּחֵל מִקֳּדָמֵיהוֹן:
ואף

בעל הטורים

(יח) זכר תזכר. חסר וי"ו לומר שתזכור מה שעשה לשש מאות רכב בחור: (יט) המסות הגדולות. כל הפלגה כיפה

שפתי חכמים

פי' בלבבך וגו' לא תירא מהם ואין זה נכון. כן כתב רש"י בשילהי גיטין דף ל': ח דכתיב הנה יד ה' הויה במקנך וגו': ט כדכתיב וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים: י"מ כשמשמעו שהרג שהכה הקב"ה בו הבכורים. וי"מ (בכל בו ושכ"ל אבודרהם) שהבכורים הכו באבותיהם דהבכורים היו יודעים שהם ילקו בשביל ישראל והלכו ואמרו לאבותיהם שישלחו את ישראל ממצרים ולא שמעו להם והלכו והרגו מהם כמה אלפים וזהו שנאמר למכה מצרים בבכוריהם:

רש"י

מהם: (יט) **המסת.** נסיונות: **והאתת.** כגון (שמות ד) ויהי לנחש (שם) והיו לדם ביבשת: **והמפתים.** המכות המופלאות: **והיד החזקה.** זה הדבר: **והזרע הנטויה.** זו החרב של מכת

משלי ישראל

דאס יתגל חלילה איך האב אוף אייך קיין תרעומות ניט איד זאגט תמיד מיט מיר מטיב נאר איך האב תרעומות אוף דעם בעלפר ער שלאגט מיך זייער אונ איך זיין אונ טראכט ווען וועט קומן דיא צייט איך זאל פרייא ווערן פון אים ענטפערט אים דר מלמד גיין מיין קינד דוא ווערסט פון אים ניט פרייא ווערן נאר אז דוא וועסט צוא לייגן דיא אויערן צוא דעם וואס דוא לערנסט אונ וועסט נעך מקבל זיין וועט דיך דער בעלפר ניט שלאגן ווערסט שון זיין פרייא אבר אז דוא וועסט ניט צוא לייגן דיא אויערן צום לערנען וועט דיך דער בעלפר מוזן שלאגן אז דו זאלסט עטליכע מאל זיך הויזן אונ זאלסט גדענקען. דער נמשל איז גאט האט אונז געגעבן דיא תורה מיר זאלן זיא לערנען אונ מקיים זיין די מצות אונ האט אונז געגעבן דאס לאנד ארץ ישראל נאר מיר האבן ניט געוואלט לערנען אונ מקיים זיין דיא מצות האט אתז גאט איבר געענטפערט אין גלות וויא זאלן אונז שטראפן זאגט אונז דער פסוק והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה עס וועט זיין דער סוף אז איר וועט צוא הערן דיא דאזיגע דינים (ושמרתם ועשיתם אותם)

פירוש ע"ט

מער איידר איך איכה אוכל להורישם וויא אזו וועל איך קענן צו פר טרייבן זיי: (יח) זאג איך דיר לא תירא מהם דו זאלסט דיך פאר זייא ניט פארכטן זכור גדענק תזכור דו זאלסט גדענקן את אשר עשה יי אלהיך וואס גאט דיין גאט האט געטאן לפרעה ולכל מצרים צוא פרעה אונ צוא אלע מצרים: (יט) המסות הגדולות די גרוסע פרובן אשר ראו עיניך וואס דיינע אויגן האבן גזעהן והאותות אונ דיא צייכן והמופתים אונ די וואונדר והיד החזקה אונ די שטארקע האנט והזרוע הנטויה אונ דיא אום גשטרעקטע ארום אשר הוציאך יי אלהיך וואס גאט דיין גאט האט אוס גצוגן דיך כן יעשה יי אלהיך אזו וועט גאט דיין גאט טאן לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם צו אלע פעלקער וואס דוא האסט

אונ איר וועט היטן אונ וועט טאן דיא מצות (ושמר לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך) וועט

דיר

מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ
לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ׃
טז וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס
עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־
אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ׃ ס
יז כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ רַבִּים הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוּכַל
לְהוֹרִישָׁם

מַכְתָּשֵׁי מִצְרָאֵי בִּישַׁיָּא
דִּי יְדַעְתְּ לָא יְשַׁוֵּינוּן
בָּךְ וְיִתְּנִנּוּן בְּכָל סָנְאָךְ׃
טז וּתְגַמַּר יָת כָּל
עַמְמַיָּא דַּיְיָ אֱלָהָךְ
יָהֵב לָךְ לָא תְחוּס
עֵינָךְ עֲלֵיהוֹן וְלָא
תִפְלַח יָת טַעֲוָתְהוֹן
אֲרֵי לְתַקְלָא הוּא לָךְ׃
יז דִּילְמָא תֵימַר בְּלִבָּךְ
סַגִּיאִין עַמְמַיָּא הָאִלֵּין
מִנִּי אֶכְדֵּין אֵיכוּל
לְתָרָכוּתְהוֹן

ת"א ואכלת את קמא יג . ולא תעבוד שבת קלו ,

בעל הטורים

(טו) כל חלי. עולה ל"ח היסיר ממך ל"ח קללות :

רש"י

(יז) כי תאמר בלבבך. על כרחך לשון דילמא הוא שמא תאמר בלבבך מפני שהם רבים לא אוכל להורישם אל תאמר כן לא תירא מהם ולא יתכן לפרשו בא' שאמר לשונות של כי ז היפול עליו הוב לא תירא

שפתי חכמים

של מנחם דהם ג"כ סברי דעפתרות לשון חוזק הוא דאל"פ היו דברי רבותינו סתרי אהדדי דהא בפ' כי תבא פירש"י עפתרות לאנך כתרגומו ורבותינו אמרו למה נקראו שמם עפתרות שמעפרות את בעליהן ומהזיקין אותם בעשתרות הללו שהם סלעים חזקים ש"מ דרבותינו ג"כ סברי דעשתרות ל' חוזק הוא כמו מנחם אלא בזה פליגי אפירושו של מנחם דמנחם פירש עפתרות על הנ"ן ורבותינו פירשו על הבעלים וכן פי' הרא"ם לקמן : ז ר"ל דודאי לא תוכל לפרשו בלשון דהא או אלא מבוס דלשון דהא הו אלא אינן נופלים על תחלת הענין ולא לשון אי דהוא לשון אם מפוס שאין שייך לומר א"ת כך אל תאמר. כן שאם מוכרח לומר כך אם כן אין שייך לומר אל תאמר כן ועוד דמשמע מיניה

פירוש ע"ט

ני' וגו' אונ ער וועט אפ טאן גאט פון דיר אלע קראנקייט וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אונ אלע שלעכטע ווייא טאג וואס זענן גוועזן אין די מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָדַעְתָּ וואס דוא ווייסט וואול לֹא יְשִׂימָם וועט ער זייא ניט טאן צווישן דיר וּנְתָנָם בְּכָל שֹׂנְאֶיךָ אונ ער וועט געבן זיי אין דיינע אלע פיינט : (טז) וְאָכַלְתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים אונ דוא וועסט פר דארבן אלע כנענים אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וואס גאט דיין גאט וועט דיר געבן לֹא תָחוֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם עס זאל זיך ניט דר בארמן דיין אוג איבר זייא וְלֹא תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם אונ דוא זאלסט ניט דינען זייערע עבודת כוכבים כִּי מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ ווארום ער וועט צוא דיר זיין איין שטרויכלונג : (יז) כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ אונ טאמר וועסטו וועלן טראכטן אין דיין הארצן רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי דיא דאזיגע כנענים זענן

משלי ישראל

ווייל פאר דין דיר אונ דוא וועסט האבן צוא עסן. דר נמשל איז אונזרע עלטערן האבן באהאלטן זייער זכות אבות ביי גאט פון אונזרט וועגן איז אז גאט וועט אונז געבן דיא דאזיגע ירושה וואס מיר האבן פון דיא עלטערן וועלן מיר די ירושה. וום מיר ירשענן דס מיינט מען דעם זכות אוף עסן צו ביסלך ווייס דס זאגט דר פסוק (והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם) אז איר וועט היטן גאטס מצות אונ וועט זייא טאן וועט אייך גאט געבן שכר פאר דיא מצות (ושמר לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך) וועט דיר גאט היטן דעם ברית מיט דעם חסד ווס ער האט גשווארן צוא דיינע עלטערן דאס מיינט מען עס וועט דיר דיא זכות אבות צוא ניץ קומן אוף לעתיד לבוא ווארום אז גאט וועט זייא אצונד צאלן פאר דיא זכות אבות וועט זיך דיא זכות אבות אום לאזן. מיילא איז דר טייטש עקב דער וייל :

נאך אמשל איינגל איז גוועזן ביי דעם מלמד אין חדר זייער מרועריג פרעגט אים דער מלמד וואס ביסטו אזוי טרויעריג אפשר האסטו אוף מיר תרעומות זאגט

פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ
וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ
וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ׃
יד בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־
יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ׃
טו וְהֵסִיר יְהוָה מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־

אונקלוס

דְּאַרְעָךְ עִבּוּרָךְ וְחַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ בַּקְרֵי תּוֹרָךְ וְעֶדְרֵי עָנָךְ עַל אַרְעָא דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ לְמִתַּן לָךְ׃ יד בְּרִיךְ תְּהֵי מִכָּל עַמְמַיָּא לָא יְהֵי בָךְ עֲקַר וְעַקְרָא וּבִבְעִירָךְ׃ טו וְיַעְדֵּי יְיָ מִנָּךְ כָּל מַרְעִין וְכָל

מכת שי

מדוי

ת״א ועשתרות חולין פד. לא יהיה בכורות מד והסיר ב׳ פליאה קז׃

פירוש רשב״ם

תמצות לא ישמור לך אלא לדור אחר׃ (יד) עקר. כולו קמץ וכמו מן חכם יאמר אשה חכמה ומן שפל שפלה אינה כן מן עקר עקרה וכן מצאתי בכל ספרי כ״ב אותיות׃ לא יהיה בך עקר ועקרה. בגי׳ בדברי התורה׃

בעל הטורים

השמים הברכות שבירך יצחק ליעקב מתחילין בוי״ו ומסיימין בכ״ף שיהיו לך כל אותן הברכות׃ (יד) ברוך תהיה מכל העמים. הפסוק מתחיל בב׳ ומסיים בכ״ף לומר בזכות התורה שיש בה

שפתי חכמים

הקלות וכו׳׃ ב ר״ל מה דכתיב ושמר וגו׳ משמע לשמור השבועה וכו׳ מסיכה תיתי שלא יקיים השבועה לכן פי׳ ישמור הבטחת הברית ופי׳ ישמור במקום ושמר להורות שאין הוי״ו וי״ו החיבור אלא וי״ו ההיפוך שמהפך העבר לעתיד׃ ג פי׳ נקראו הולדות שגר מל׳ משגרת והבקרים אלפים מלשון אלופינו מסובלים׃ ד ר״ל בשן גם מקום הוא והיה שם אבירי לאן כלומר שהיו בריאים וחזקים לכן קרא כאן לשון עשתרות שהוא לשון תוקף וחוזק׃ ה אע״פ דלא כתיב הכא קרנים כיון שמצינו בקרא דלשון עשתרות חוזק הוא מפרשינן הכי בכל מקום דכתיב עשתרות אע״פ שלא כתיב קרנים וק״ל׃ ו פי׳ דרבותינו לא נחלקו על פי׳

רש״י

ושמר ה׳ וגו׳ ישמור לך ב הבטחתו׃ (יג) שגר אלפיך. ולדי בקרך שהנקבה משגרת ג ממעיה׃ ועשתרת צאנך. מנחם פי׳ כמו (תהלים כב) אבירי בשן ד מבחר הצאן כמו (בראשית יד) עשתרות קרנים ה לשון חוזק ותרגום אונקלוס ועדרי ענך (חולין פד) ורבותינו אמרו למה נקרא שמם ו עשתרות שמעשרות את בעליהן׃ (יד) עקר. שאינו מוליד׃

משלי ישראל

זאל אכטונג געבן אויף דעם געלד דער אפוטרופוס האט צוא זיך גנומען דאס יונגל מיט דעם געלד אונ דאס יונגל האט בייא דעם אפוטרופוס גגעסן אז דאס יונגל איז אונטער גוואקסן האט אים דער אפוטרופוס גנומען צו זיך אין גוועלב פאר אשרייבר אונ האט אים צו גזאגט שכירות. עס איז אוועק גגאנגן אצייט האט דאס יונגל גהערט אז ער האט בייא זיין בעל הבית טוזינט רענדליך ירושה טראכט זיך דאס יונגל נאך וואס זאל איך עבן בייא אפרעמדן טיש אז איך האב מיין געלט איז ער נקומען צום בעה״ב אונ זאגט צוא אים גיב מיר מיין געלט וויל איך מיך מפרנס זיין פון מיין געלט זאגט דער בעה״ב צוא אים אז דוא ווילסט נעם דיר דאס געלט נאר אוב דוא ווילסט פאלגן מיך אונ לאז דאס געלט ליגן בייא מיר אזו וויא עס איז גלעגן ביז אהער וואורום אז דוא וועסט נעמן דאס געלט וועסט דוא דאס געלט צוא בישלך אויף עסן אינ עס וועט דיר נאר ניט בלייבן אבער לאז דאס געלט זיין אפ גהיט בייא מיר וועט דאס דיר צוא ניץ קומן אויף שפעטר אונ דער

פירוש עם

האבן דיך אונ ער וועט בענטשן דיך וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ אונ ער וועט מערן דיך אונ ער וועט בענטשן די פרוכט פון דיין בוך וּפְרִי אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ אונ דיא פרוכט פון דיין ערד דיין קארן אונ דיין וויין אונ דיין אייל בירט שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ פאר ווארפונג פון דיינע רינדער אונ די שטארעס פון דיינע שאף עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ אויף דר ערד וואס ער האט גשווארן צו דיינע עלטערן לָתֵת לָךְ צו געבן צוא דיר׃ (יד) בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים גלויבט וועסט דו זיין פון אלע פעלקער לֹא יִהְיֶה בְךָ עס וועט ניט זיין אין דיר עָקָר איין עקר וַעֲקָרָה אונ איין עקרה וּבִבְהֶמְתֶּךָ אונ צווישן דיינע בהמות וועט אויך ניט זיין קיין עקר אונ קיין עקרה׃ (טו) וְהֵסִיר

אונקלוס

יב וִיהֵי חֲלַף דִּי
תְקַבְּלוּן יָת
דִּינַיָּא הָאִלֵּין וְתִטְּרוּן
וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְיִטַּר
יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ יָת קְיָמָא
וְיָת חִסְדָּא דִּי קַיֵּים
לַאֲבָהָתָךְ: יג וְיִרְחֲמִנָּךְ
וִיבָרְכִנָּךְ וְיַסְגֵּנָּךְ וִיבָרֵךְ
וַלְדָּא דִמְעָךְ וְאִבָּא
דְאַרְעָךְ

יב וְהָיָה ׀ עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת
הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה
וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־
הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ:
יג וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ

ת״א וברך פרי בטנך לח.

פרי

בעל הטורים

(יב) והיה עקב. לעיל מיניה כתיב סיום לעשותם וסמיך ליה עקב כלומר סיום לעשותם אלא שכרם בעקב ר׳ בסוף. עק״ב תיבות יש בי״ד הדברות הראשונות וזהו בשמרם עקב רב אם תשמור עקב תורה למה רב טובך אשר צפנת. עקב ענוה תורתך קבע. עקב שמה למוד מן העקב הזה שהולך אחר הרגל דרך ענוה ולפיכך אינו נוגף כמו אצבעות הרגלים: המשפטים. פ״א כפולה שיש לפשפש ולחקור אחר עומק הדין. תשמעון ושמרתם ועשיתם ג׳ כנגד מקרא משנה תלמוד: ושמר ה׳ אלהיך לך. אם עקב תשמעון ישמור לך הברית שנאמר באברהם עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור וגו׳: ושמר. בגי׳ לעתיד לבא: (יג) ואהבך. בזכות אברהם שנאמר בו זרע אברהם אוהבי: וברכך. בזכות יצחק שנאמר בו ויברך אלהים את יצחק: והרבך. בזכות יעקב שנאמר בו פרה ורבה. וברך. ג׳ עי׳ בפרשת משפטים. הפסוק מתחיל בוי״ו ומסיים בכ״ף וכן ויתן לך האלהים מטל

פירוש רשב״ם

(יב) והיה עקב. ושמר ה׳ לך. כי לדור כשר הוא שומר הבטחת חסד אבות ואם לא תשמור

רש״י

(יב) והיה עקב תשמעון. אם המצות קלות שאדם דש א בעקביו תשמען:

שפתי חכמים

א ר״ל מה דכתיב עקב שהוא לשון יען משמע דודאי הוא שישמעו אל המצות כמו באברהם דכתיב עקב אשר שמע בקולי וגו׳ קאי אדבר שהוא ודאי דהא אברהם שמע בקולו ורצה לשחוט את בנו א״כ כאן נמי משמע שודאי הוא שישמעו והא אמרינן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ועל זה פירש דלשון עקב היינו המצות הקלות וכו׳ כלומר שאינם חשובים בעיני אדם לקבל עליהם מתן שכר גדול לכך נקט רש״י נמי אם המצות קלות ר״ל דלאו ודאי הוא ומפני שפי׳ משפטים פה הן המצות בכלל לא דיני ממונות ביחוד כי לא הוזכרו פה ואיך יאמר הא״ס לכן החליף המשפטים במצות. רא״ם. א״נ דק״ל דהל״ל והיה אם תשמעון את המשפטים כמו שכתוב בפרשת כי תבוא והיה אם שמע תשמע והיה אם לא תשמע אלא להכי כתיב עקב ר״ל המצות

פירוש ע״ט

(יב) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן דֶרוּם
אִיר וֶועט צוּא הֶערְן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים
הָאֵלֶּה דִיא דָאזִיגֶע דִינִים וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם
אוּנ אִיר וֶועט הִיטְן אוּנ אִיר וֶועט טָאן זַיי
וְשָׁמַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְךָ וֶועט עֶר הִיטְן גָאט דַיין
גָאט צוּא דִיר אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד דֶעם בְּרִית
אוּנ דֶעם גְנָאד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ וָואס עֶר
הָאט גְשְׁווֹארְן צוּא דַיינֶע עֶלְטֶרְן. רש״י
שְׁרַייבְּט עֵקֶב אִיז טַייטְשׁ טְרִיט מֵיינְט דֶר
פָּסוּק אַז דוּ וֶועסְט הִיטְן דִי גְרִינְגֶע מִצְוֹת
וָואס דֶער מֶענְטְשׁ טְרֶעט אוּנְטֶר דִיא פִּיס
וֶועט גָאט בָּרוּךְ הוּא צוּא דִיר הִיטְן דֶעם
בְּרִית וָואס עֶר הָאט גְשְׁווֹארְן צוּא דַיינֶע
עֶלְטֶערְן: (יג) וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ אוּנ עֶר וֶועט לִיבּ

משלי ישראל

(וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה) מֹשֶׁה הָאט גְזָאגְט אַז אִיר וֶועט צוּ הֶערְן דִיא דָאזִיגֶע דִינִים (וּשְׁמַרְתֶּם) אוּנ אִיר וֶועט זַייא אָפּ הִיטְן (וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם) אוּן אִיר וֶועט זֵיי טָאן (וְשָׁמַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ) וֶועט דִיר גָאט הִיטְן דָאס זִיכֶרְהַייט מִיט דֶעם חֶסֶד וָואס עֶר הָאט גְשְׁווֹארְן דַיינֶע עֶלְטֶרְן. אִיז דָאךְ קָשֶׁה אַז דִי יוּדְן וֶועלְן טָאן דִיא מִצְוֹת פוּן גָאט דַארְפְן זַייא זִיךְ שׁוֹן נִיט קִיין זְכוּת אָבוֹת ווָארוּם זַייא וֶועלְן דָאךְ הָאבְּן זֵייעֶר זְכוּת וָואס וָואגְט דֶר פָּסוּק אַז אִיר וֶועט הִיטְן דִי מִצְוֹת וֶועל אִיךְ אַייךְ הִיטְן דֶעם זְכוּת אָבוֹת נָאר מִיר וֶועלְן דָאס גֶעבְּן צוּא פַארשְׁטַיין מִיט אַמָּשָׁל:

עֶס אִיז גְוֶועזְן אַיין אַלְטֶר מַאן אוּן הָאט גְהַאט אַיינְגֶעל אוּן הָאט גְהַאט פוּן דֶעם יוּנְגֶל וֶוענִיג פַארְגְנִיגְן רֶעדְלִיךְ אֵיידֶר דֶער אַלְטֶר אִיז גְשְׁטָארְבְּן הָאט עֶר גְרוּפְן אֵיינֶעם פוּן זַיינֶע לִיבּ הָאבֶּרְס אוּן הָאט אִים גְבֶּעטְן עֶר זָאל זַיין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס אִיבֶּר דֶעם יוּנְגֶל עֶר זָאל אִים מְגַדֵּל זַיין אוּנ

זאל

הַמְסֻכָּן תְּרוּמָה עֵץ לֹא־יִרְקַב יִבְחָר חָרָשׁ חָכָם יְבַקֶּשׁ־לוֹ לְהָכִין פֶּסֶל לֹא יִמּוֹט׃
הֲלוֹא תֵדְעוּ הֲלוֹא תִשְׁמָעוּ הֲלוֹא הֻגַּד מֵרֹאשׁ לָכֶם הֲלוֹא הֲבִינוֹתֶם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ׃
הַיֹּשֵׁב עַל־חוּג הָאָרֶץ וְיֹשְׁבֶיהָ כַּחֲגָבִים הַנּוֹטֶה כַדֹּק שָׁמַיִם וַיִּמְתָּחֵם כָּאֹהֶל לָשָׁבֶת׃
הַנּוֹתֵן רוֹזְנִים לְאָיִן שֹׁפְטֵי אֶרֶץ כַּתֹּהוּ עָשָׂה׃ אַף בַּל־נִטָּעוּ אַף בַּל־זֹרָעוּ אַף בַּל־
שֹׁרֵשׁ בָּאֶרֶץ גִּזְעָם וְגַם נָשַׁף בָּהֶם וַיִּבָשׁוּ וּסְעָרָה כַּקַּשׁ תִּשָּׂאֵם׃ וְאֶל־מִי תְדַמְּיוּנִי
וְאֶשְׁוֶה יֹאמַר קָדוֹשׁ׃ שְׂאוּ־מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי־בָרָא אֵלֶּה הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם
לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא מֵרֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר׃

פירוש ע״ט

קופער וצורף בזהב ירקענו אונ דר גאלד שמיד טוט אים דער נאך בארינגן אונ בדעקן מיט בלעכן פון גאלד ורתוקות כסף צורף אונ זילבערנע קייטן מאכט דר גאלד שמיד צו אים מען זאל אים טראגן דער מיט: אונ ווען מען וויל מאכן איין הילצערנם בילד טוט מען אזו המסכן תרומה דער וואס איז גוואנט אונ גלערינט צו פר שטיין צו אפ שיידן צווישן דעם האלץ וואס קען איין קיום האבן אונ צווישן אנדרע העלצר וואס ווערן גיך פר פולט דר דאזיגר עץ לא ירקב יבחר טוט אום דר וויילן איין האלץ וואס ווערט ניט גיך פר פולט חרש חכם יבקש לו אונ איין קלוגן מייסטר טוט ער זוכן צו זיך להכין פסל לא ימוט ער זאל אים אן ברייטן פון דם האלץ איין שטארקן בילד דאס ער זאל זיך ניט אום גליטשן: הלוא תדעו הלוא תשמעו דען פר וואר איר ווייסט דאך וואול אונ איר האט גהערט פון אנדרע מענטשן הלוא הוגד מראש לכם פאר וואר עס איז דאך גזאגט גווארן פון לאנג אן צו אייך הלוא הבינותם מוסדות הארץ פר וואר איר פר שטייט דאך ווער עס הט גגרונדר פעסט דיא אפ גרונטן פון דר ערד דם איז גאט: היושב על חוג הארץ וישביה כחגבים דער גאט וואס זיצט אוף דעם צירקל פון דער ערד אונ אירע זיצר זענן גאכט פר אים אזו וויא דיא היישעריקן הנוטה כדוק שמים דער גאט וואס האט גנייגט אונ אוס גצויגן דיא הימלן אזו ווי איין פלעווע וימתחם כאהל לשבת אונ האט זיא פר שפרייט אזו וויא איין גצעלט מען זאל זיצן אונטר זייא דעם גאט האט איר גקערט צו דינן: הנותן רוזנים

פירוש ע״ט

לאין דער גאט וואס גיט דיא ראד האלטן פון דיא היידן צו נישט שופטי ארץ כתהו עשה אונ זייערע שופטים פון דער ערד האט ער גמאכט אזו וויא לערקייט: אף בל נטעו אונ זייא זענן אפילו גאר ניט גפלאנצט גווארן אף בל זרעו אונ גלייך וויא זייא זענן אפילו ניט גזייעט גווארן וואס דם איז נאך וויניגר פון גפלאנצט אף בל שורש בארץ גזעם דאס ער טוט אפילו ניט איין ווארצלן אין דר ערד זייער ווארציל דאס ער זאל ווידר וואקסן וגם נשף בהם ויבשו אונ אוך ער טוט נאר איין ווייא אין זייא איין ווינט אונ זייא ווערן פר דארט וסערה כקש תשאם אונ דר שטורם ווינט טוט זייא אוועק טראגן אזו וויא איין שטרוי דעם גאט וואס טוט דאס אלץ האט איר גקערט צו דינן: ואל מי תדמיוני ואשוה אונ צו וועמן ווילט איר מיך גלייכן אונ איך זאל גלייך זיין יאמר קדוש טוט זאגן דר היילגר גאט פון דיא ישראל: שאו מרום עיניכם הייבט אוף צום הימל אייערי אויגן וראו מי ברא אלה אונ זעהט ווער האט בשאפן דיא דאזיגע אלע חיילות וואס ווערן אן גזעהן אוף דם הימל אונ ווער איז דער המוציא במספר צבאם וואס טוט אוס ציהן אלע טאג מיט דער צאל דיא חיילות פון דעם הימל לכולם בשם יקרא צו איטליכן פון זייא טוט ער רופן מיט איין נאמן פר וואר גאט טוט עס אלין מרוב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר פון וועגן די פיל קראפט וואס ער הט אונ איז גשטארקט מיט כח ווערט קיינר פון דיא חיילות ניט גמינערט דאס ער זאל אים ניט רופן מיט איין נאמן:

וּגְבָעוֹת בְּמֹאזְנָיִם: מִי־תִכֵּן אֶת־רוּחַ יְהוָה וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֶנּוּ: אֶת־מִי נוֹעָץ וַיְבִינֵהוּ וַיְלַמְּדֵהוּ בְּאֹרַח מִשְׁפָּט וַיְלַמְּדֵהוּ דַעַת וְדֶרֶךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֶנּוּ: הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְּלִי וּכְשַׁחַק מֹאזְנַיִם נֶחְשָׁבוּ הֵן אִיִּים כַּדַּק יִטּוֹל: וּלְבָנוֹן אֵין דֵּי בָּעֵר וְחַיָּתוֹ אֵין דֵּי עוֹלָה: כָּל־הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאֶפֶס וָתֹהוּ נֶחְשְׁבוּ־לוֹ: וְאֶל־מִי תְּדַמְּיוּן אֵל וּמַה־דְּמוּת תַּעַרְכוּ־לוֹ: הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ וְצֹרֵף בַּזָּהָב יְרַקְּעֶנּוּ וּרְתֻקוֹת כֶּסֶף צוֹרֵף:

פירוש עט

איז מדבר אונ איין שליש איז ישוב אונ איין שליש איז ימים אונ טייכן אדר (וכל בשליש) מיינט מען ער הט גמאסטן די וועלט מיט איין שפאן דהיינו פון דם גראבן פינגער ביז אין דעם גרעסטן דער דריטר פינגער אדר בשליש איז איין נאמן פון איין כלי ושקל בפלס הרים אונ ער האט גוואגן מיט איין וואג דיא בערג וגבעות במאזנים אונ דיא הוך האט ער גוואגן מיט דיא וואג שאלן כלומר ער הט גזעהן וועלכר בארג עס איז שווער האט ער אים אריין גשטעקט אין הארטע ערד אונ דיא גרינגע בערג האט ער אריין גשטעקט אין ווייכע ערד נוא ווען גאט הט יכולת נהאט דאס אליץ צו מאכן מכל שכן דאס ער הט יכולת צו מקיים זיין די דאזיגע הבטחות: מי תכן את רוח ווער הט אן גבריית דעם רוח הקודש אין דעם מול פון דיא נביאים ה' פאר וואר גאט האט אים אן גבריית דרום איז ראוי מען זאל גלייבן דרינן ואיש עצתו יודיענו אונ זיין עצה מאן דאס איז דער צדיק האט גאט זיין רוח הקודש אים מודיע גוועזן: זאגט ישעיהו את מי נועץ מיט וועמן טוט גאט זיך בראטן אזו ווי ער טוט זיך בראטן מיט דיא נביאי ישראל אזו וויא מיר געפינן ביי אברהם דאס גאט הט גזאגט (המכסה אני מאברהם את אשר אני עושה) זאל איך דען פר הולן פון אברהם דס וואס איך וויל טאן צו סדום ויבינהו וילמדהו בארח משפט אדר וועמן האט גאט גמאכט פר שטיין אונ לערנן ער זאל גיין אין דעם וועג פון משפט וילמדהו דעת אונ הט אים גמאכט לערנן וויסן שאפט ודרך תבונות יודיענו אונ האט אים מודיע גוועזן דעם וועג פון פר שטאנדיקייט אזו וויא ער האט געטאן צו אברהם דאס ער האט אים

פירוש עט

גגעבן איין הארץ ער זאל אים דער קענן פון זיך זעלבערט אונ זאל פר שטיין אין דר תורה אונ זיינע גירן האבן גקוועלט חכמה: הן גוים כמר מדלי נון דיא יידן זענן חשוב ביי גאט אזו וויא דר ביטערער טראפן וום טריפט אראפ וואס פון אים פולט דר עמער וכשחק וכו' אונ אזו וויא דאס אפ רייבונג פון דיא קופרנע וואג שאלן וואס עס ווערט אפ גריבן פון דעם שימל הן איים כדק יטול נון די זענן גאכט פר גאט אזו וויא דער דינר שטוב וואס ווערט אוועק גטראגן דורך דעם ווינט אדר אזו איז דר פשט (מי תכן את רוח ה') ווער האט אן גבריית גאטס רוח ואיש עצתו יודיענו אונ ווער איז גאטס עצה מענטש ער זאל מודיע זיין איין עצה צו גאט (הן גוים כמר מדלי) נון די יידן זענן דאך גאכט פר אים אזו ווי דר ביטערער טראפן וום טריפט אראפ פון דעם עמער אונ וויא אזו קענן זייא אים לערנן: ולבנון אין די בער אונ דער וואלד איז ניט גנוג צו ברענן אוף גאטס מזבח וחיתו אין די עולה אונ דיא חיות פון דעם פעלד זענן ניט גנוג צו אוף ברענגן עולות פר אים אדר דס אליץ איז ניט גנוג צו מכפר זיין אוף דיא זינד פון די יידן: כל הגוים כאין נגדו אלע יידן זענן אזו וויא נישט אקעגן אים מאפס ותהו נחשבו לו נאך ווייניגער פון נישט אונ לערקייט זענן זייא גיאכט ביי אים: זאגט ישעיהו צו די יידן אין זיין צייט ואל מי תדמיון אל אונ צו וועמן טוט איר גלייכן גאט ומה דמות תערכו לו אונ וואס פר איין גשטאלט טוט איר אן ריכטן צו אים: הפסל נסך חרש קענט איר דען גאט גלייכן צו דער בילד וואס דער מייסטר פון אייזן טוט אים אום גיסן פון אייזן אדר פון

הָעָם: יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: עַל הַר־גָּבֹהַּ עֲלִי־לָךְ
מְבַשֶּׂרֶת צִיּוֹן הָרִימִי בַכֹּחַ קוֹלֵךְ מְבַשֶּׂרֶת יְרוּשָׁלָםִ הָרִימִי אַל־תִּירָאִי אִמְרִי לְעָרֵי
יְהוּדָה הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם: הִנֵּה אֲדֹנָי יֱהוִה בְּחָזָק יָבוֹא וּזְרֹעוֹ מֹשְׁלָה לוֹ הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ
וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו: כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ יִרְעֶה בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא עָלוֹת יְנַהֵל:
מִי־מָדַד בְּשָׁעֳלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם בַּזֶּרֶת תִּכֵּן וְכָל בַּשָּׁלִשׁ עֲפַר הָאָרֶץ וְשָׁקַל בַּפֶּלֶס הָרִים

כוכב מישראל

(הנה שכרו אתו ופעלתו לפניו) עפ״י משל ווען איינער מאכט זיך אמלבוש ביא אבעל מלאכה אז דער בעל מלאכה מאכט פארטיג באצאלט דער בעה״ב דעם חייט פאר דיא מלאכה ווייל דאס מלבוש איז זיין אבער אז דער חייט מאכט אמלבוש פאר זיך אליין קען ער זיך ניט מאנען קיין געצאלט ביא אבעה״ב אבער הקב״ה באצאלט דעם מענטש שכר לעתיד פאר אמצוה וואס דער עיקר מצוה איז געווען אטובה פאר דעם מענטש. דאס זאגט דער פסוק. (הנה שכרו אתו) איך וועל אים באצאלן שכר מצות. חאטשי. (ופעולתו לפניו) זיין ארבעט איז געווען פאר זיך אליין ניט פאר מיר:

פירוש ע״ט

גראז דען אז דער מענטש שטארבט ווערט בטל זיין הבטחה וואס ער הט מבטיח געווען צו איינם: יבש חציר נבל ציץ אזו וויא עס ווערט פר דארט דאס גראז אונ עס ווערט פר וויעלעט דם שפראצונג אזו אז דר מענטש שטארבט ווערט בטל זיין הבטחה וואס ער האט מבטיח געווען דרום קאן מען זיך אויף אים ניט סומך זיין ווען ער זאגט צו צו טאן איין חסד ודבר אלהינו יקום לעולם אבער די רייד פון אונזער גאט האט איין קיום אויף אייביג ווארום ער לעבט אייביג אונ ער קען מקיים זיין זיין הבטחה וואס ער זאגט צו: דרום על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון אויף איין הויכן בארג גיי דיר אויף דוא מבשרת ציון דם מיינט ער דיא נביאים וואס זענן מבשר בשורות צו ציון הרימי בכח קולך מבשרת ירושלים הייב אויף מיט כח דיין קול מבשרת ירושלים דאס מיינט ער אויך דיא נביאים וום זענן מבשר בשורות צו ירושלים הרימי אל תיראי הייב אויף דיין קול אונ האב קיין מורא ניט ווארום דיא הבטחה פון דער בשורה איז גזאגט פון גאט וואס ער לעבט אייביג דרום וועט ער גווים מקיים זיין זיין הבטחה אמרי לערי יהודה הנה אלהיכם זאג צו דיא שטעט פון יהודה נון אייער גאט קומט אן צו אום לייזן אייך אונ דרום זאגט ער דא (מבשרת) לשון נקבה אונ ווייטר זאגט ער (בגלי מבשר) לשון זכר דען אז די ישראל וועלן פרום זיין וועט די גאולה גשווינד קומן פר דער צייט אזו וויא איין זכר איז גשווינד אונ ווען זייא וועלן ניט פרום זיין וועט זיא זיך פר זאמן ביז דיא צייט וועט קומן אונ וועט ניט איילן צו קומן פר דער צייט אזו וויא איין נקיבה איז ניט גשווינד אונ גאיילט: הנה אדני יי בחזק יבא נון גאט דר האר וועט קומן מיט שטארקייט זרועו משלה לו אונ זיין ארום וועט געוועלטיגן צו אים הנה שכרו אתו נון זיין גוטער שכר וום ער וועט געבן צו די צדיקים איז אן גבריט מיט אים ופעולתו לפניו אונ דער שכר פון דר ארבט וואס אויף אים איז צו געבן צו דיא צדיקים ווייל זייא האבן אים גדינט דר שכר איז אן גבריט פר אים: כרועה עדרו ירעה בזרועו אזו ווי דר פאסטעך טוט פאשן זיין סטאדע מיט זיין ארום יקבץ טלאים אונ טוט איין זמלן דיא שעפעלך ובחיקו ישא אונ אין זיין שוס טוט ער זייא טראגן עלות ינהל די זייגדיגע שאף כלומר דיא שאף וואס האבן קליינע שעפעלך די טוט ער פירן באמלך אזו וועט גאט פירן דיא ישראל אז זייא וועלן זיך אום קערן: זאגט ישעיהו מי מדד בשעלו מים ווער האט גמאסטן מיט זיין טריט אדר מיט זיין גלי דיא וואסערן פר וואר נאר גאט האט עס גטאן ושמים בזרת תכן אונ דיא הימלן הט ער גמאסטן מיט דעם דום אייל וכל בשליש עפר הארץ אונ האט גמאסטן מיט איין שליש די שטוב פון דער ערד כלומר גאט האט דיא וועלט גטיילט אויף דריי חלקים איין שליש

ותבעה ישפלו והיה העקב למישור והרכסים לבקעה: ונגלה כבוד יהוה וראו כל־בשר יחדו כי פי יהוה דבר: קול אמר קרא ואמר מה אקרא כל־הבשר חציר וכל־חסדו כציץ השדה: יבש חציר נבל ציץ כי רוח יהוה נשבה בו אכן חציר

פירוש ע"ט

תעלן גנידרט ווערן והיה העקוב למישור אונ דר קרומר וועג וועט זיין צו איין גלייכן וועג והרכסים לבקעה אונ דיא גשלייפלטע בערג וואס זענן נאהינט איינר בייא דעם אנדרן אונ וויל זייא זענן אזו נאהינט איז דער אראפ גאנג צווישן זייא גלייך אונ ניט קרום מען זאל קענן גרינג אראפ גיין אונ ארויף גיין אויף זייא דיא בערג וועלן זיין צו איין גלייכן פלאץ: ונגלה כבוד יי' אונ עס וועט אנטפלעקט ווערן גאטס כבוד וראו כל בשר יחדו כי פי יי' דבר אונ אלע מענטשן וועלן זעהן מיט אנאנדר דאס גאטס מול האט גרעט דיא נחמות ווייל זייא זענן מקוים גווארן: זאגט ישעיהו קול אומר קרא איין קול פון גאט זאגט צו מיר ישעיה רוף אונ זאג נביאות ואמר מה אקרא האט מיין רוח גזאגט צו אים וואס זאל איך רופן האט מיר דאס קול געענפערט דאס רוף כל הבשר חציר איטליכר מענטש איז גלייך ווי גראז כלומר אלע רשעים וועט זייער גדולה פר קערט ווערן אונ וועט זיין גלייך וויא גראז וכל חסדו כציץ השדה אונ גאר זיין חסד איז גלייך וויא דאס שפראצונג פון דעם פעלד ווארום זייא גזולענן פון איינם אונ גיבן צדקה דעם אנדרן אדר אזו איז דער פשט כל הבשר חציר איטליכר מענטש שטארבט אונ ווערט פר שניטן פון דער וועלט גלייך וויא גראז דרום וכל חסדו כציץ השדה איז גאר זיין חסד וואס ער זאגט צו צו טאן צו איין מענטש גלייך וויא דאס שפראצונג פון דעם פעלד וואס עס ווערט פר דארט אונ פר שניטן אונ מען קאן זיך ניט סומך זיין אויף אים ווארום ער האט קיין יכולת ניט צו מקיים זיין זיין הבטחה דען עס קאן זיין ער זאל שטארבן: יבש חציר נבל ציץ דען אזו וויא עס ווערט פר דארט דאס גראז אונ עס ווערט פר ווילעט דאס שפראצונג כי רוח יי' נשבה בו דען גאטס ווינט האט גבלאזן אין אים אכן חציר העם פר ווארט אזו איז דאס פאלק אויך גלייך וויא

כוכב מישראל

תו') פון דער צייט אן וואס דער בהמ"ק איז גיבויעט גווארן פירט זיך הש"י מיט אונז אזו וויא א פאטר מיט אקינד ער גיט אים אפאר תוגדרט גלדין אונ לערינט אים אום אמרט פון וואס ער זאל זיך מתפרנס זיין אזו האבן מיר משיג גוועז אלע טובות מן השמים דורך עבודת המקדש והקרבנות. דער בית המקדש איז גוועז וויא אטראקט וואס ווערט דורך גפירט כל מיני סחורות פון דיא ערטער וואס איז דא צוא פיל צוא די ערטער וואס פעלט למשל פון דיא מדינה וואס וואקסט וואל און פלאקס פירט מען צוא דיא מדינה וואס איז ניט דא. און פון דיא מדינה וואס איז דא פאבריקן וואס מען ארבעט אום דער פון שנים סחורה עם ווערט אוועק גפירט אין דיא מדינה וואס איז ניט דא קיין פאבריקן. און דער וועג איז משלים דעם חסרון פון דיא ביידע ערטער. אזו איז גוועזן דער בהמ"ק מיר ווייסן אז דיא אלע ברכות וטובות גפינן זיך בגנזי מרומים. און שירות ותשבחות ליי' גפינן זיך אויף דער וועלט וויא עס שטייט (עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו) און מיר דארפין דיא ברכות והטובות וואס איז אין הימל וויא עס שטייט (יפתח יי' לך את אוצרו הטוב את השמים) און דארט אין הימל האט מען תשוקה צוא רנה ותפלה פון דיא ישראל וויא עס שטייט (חברים מקשיבים לקולך השמיעיני). דריבר האט הש"י גמאכט אוועג פון דר ערד ביז אין הימל אז דא ארום זאל קערן גפירט די סחורות פון דם ארט וואס עס איז דא פיל צוא דם ארט ווס פעלט פון אובן אראפ און פון אונטן ארויף דם איז דר בהמ"ק של מטה וואס איז מכוון נגד בהמ"ק של מעלה דר כהן גדול איז מקריב אויף דם מזבח של מטה און מיכאל כה"ג איז מקריב אויף דעם מזבח של מעלה און דורך עבודת בהמ"ק ווערט מתעורר אנחת רוח ורצון פאר הש"י ער זאל אונז אראפ געבן שפע ברכה והצלחה וכל טוב. דאס האט דוד המע"ה גזאגט (לך יי' הממלכה וגו') צוא דיר גאט וועט מען ברענגן עבודת עול מלכותך. והעושר והכבוד מלפניך עשירות און כבוד בעטין מיר פון דיר. וויא דער בחמ"ק איז חרוב גווארן איז דער וועג פאר וואקסן מיט דערנער. (דרכי ציון אבילות). און מיר מוזן אצונד שיקן אונזערי תפילות דורך אווייטן וועג זייער שווער. זאגט דער נביא אבשורה. אז לעת קץ בבי"א (קול קורא במדבר וגו') עס וועט שרייען אקול אין דער מדבר מען זאל אום רומען דעם וועג און מאכן אגלייכן טראקט צוא גאט אזו ווי פריער:

גראז

צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד יְהֹוָה כִּפְלַיִם בְּכָל־חַטֹּאתֶיהָ: קוֹל קוֹרֵא
בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶּרֶךְ יְהֹוָה יַשְּׁרוּ בָּעֲרָבָה מְסִלָּה לֵאלֹהֵינוּ: כָּל־גֶּיא יִנָּשֵׂא וְכָל־הַר

כוכב מישראל

מחותנים נעהן וויא דער רב זיפצט אונ זיצט מיט צער. פרעגט מען אים וואס ער זיפצט אדרבא ער דארף זיין בשמחה ער האט דער לעבט זיין קינד חתונה צו מאכן מיט אנגביר ענטפערט דער רב איר ווייסט ניט מיין אומגליק וויא מהאט מיך בדלת געשטעלט דעם חתנס מלבושים פרעגט מען אים שפייטש דער גביר הט דאך אפ געמאכט אנדרע מלבושים ענטפערט דער רב נאך וואס האב איך באדארפט זיין חסד זיינע מתנות האבן אלע געזאגט טפש אדרבא דער גנב האט דיר דיא גרעסטע טובה געטאן ווען ער זאל ניט גנבינן וואלטן דיא מחותנים גהאט צוא זאגן חסרונות אויף דיא מלבושים דער אויף דעם מלבוש. אונ דער אויף יענם מלבוש פר וואס אזו ווינציג מלבושים לפי ערך הנגיד. אבער אצונד ווייסט קיינר קיין חסרון צוא זאגן אונ דער גביר האט געמאכט אנדרע מלבושים וויא פאר אנגביר. הייגט וויא גרוס דיין הצלחה איז אז מהאט ניט געזעהן דיינע מלבושים צוא זאגן חסרונות. תנמשל אצדיק זאמעלט זיך איין אויף דער וועלט מלבושים פון מצות ומעשים טובים. אז ער קומט אויף יענער וועלט זאגט יעדער פון ב״ד של מעלה אחסרון. דער זאגט דאס היטט גלערינט. דער זאגט דאס היטט איין מצוה דאס היטט גדאווינט וואהן דיא דקדוקי המצות איז אין לשער וויא עס שטייט (כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא) עס זאל ניט זיין קיין חסרון אין זיינע מעשים. אונ עס שטייט (וסביביו נשערה מאוד) הקב״ה איז מדקדק מיט דיא צדיקים כחוט השערה. אבער אבעל תשובה אז ער וויינט אונ קלאגט אויף זיינע עבירות וויא ער האט איבר געפירט זיין לעבן מיט הבל וריק. אונ ער איז געבליבן נאקעט פון מע״ט. אונ השי״ת איז אים מוחל אונ טוט מיט אים חסד ונדבה אונ מאכט אים נייע מלבושים פון אוצר מתנת חנם פון זיינע עבירות ווערט זכיות. אזו וויא חז״ל זאגן גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות. אויף דיא מלבושים האט קיינער קיין חסרון ניט צוא זאגן אונ קיינר קען ניט מקטרג זיין וואהרן זיי זענען בוודאי (עוז והדר לבושה). דריבר זאגן דיא חז״ל (במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד). ווא בעלי תשובה שטייען קענן צדיקים גמורים ניט שטיין דס זאגט דר פסוק (כי מלאה צבאה) עס איז פאר פילט געווארן דער גאנצר שאהן אויף דעם בעסטן אופן. (כי נרצה עונה) פון דעם עון איז געווארן ארצון. פון דיא עונות איז געוואהן זכיות. דריבר איז דאס אהצלחה וואס עס קען ניט זיין גרעסר:

(כי לקחה מיד יי כפלים בכל חטאתיה). ע״פ משל איינר האט גהאט צווייא זין איינר האט זיך אן געשיכרת אין אקרעטשמע אונ דער אנדערר איז אראפ געפאלן פון אטיש. דער פאטר איז געוואר געווארן פון דיא ביידע מעשות האט ער ביידע געשלאגן. אין אצייט ארום האט זיך דער פאטר בדענקט אונ האט חרטה געהאט האט ער זייא איבר געבעטן אונ געגעבן מתנות. איינם האט ער געגעבן איין טאלער דעם אנדרן צוויי טאלער. האט דעם ערשטן פאר דראסן פאר וואס מהאט דעם ברודר געגעבן צווייא טאלער. זאגט דער פאטר. דיין ברודר הויז דעם וואס ער האט גהאט יסורים פון פאלן האב איך אים נאך געשלאגן דריבער גיב איך אים צווייא טאלער אבר דוא האסט דיר אן געטאן תענוגים אין קרעטשמע פאר וואס קומט דיר צווייא טאלער. דאס זאגט דער פסוק (נחמו נחמו) טאפיל צוויי נחמות דער טעם איז ווייל (כי לקחה מיד יי כפלים). ווייל זייא האבן געהאט יסורים בדרך עונש חוץ דיא יסורים וואס זייא האבן געהאט פון דיא חטאים אליין וואס זייא זיינן געוועזן ביטשר וום זייא האבן געזינדיגט אקעגן מיר דריבר קומט זייא צווייא נחמות:

(ק״ל קורא במדבר פנו דרך יי וגו׳ מסלה לאלהינו). אין קאפיטל נ״ז שטייט אויך (סולו סולו פנו דרך

פירוש עט

און דער פילט געווארן איר צייט כי נרצה עונה דען עס איז בווילגט געווארן אונ איבר געבעטן געווארן איר זינד כלומר איר זינד איז איר פר געבן געווארן כי לקחה מיד יי כפלים בכל חטאתיה דען זיא האט מקבל געוועזן פון גאטס האנט איין כוס פון תנחומין גלייך וויא זיא איז געשטראפט געווארן צווייא מאל אזו פיל וויא אירע אלע זינד אדר מען מיינט זי הט אין אמת מקבל געוועזן פון גאט איין פורעניות טאפיל אקעגן אלע אירע זינד דאס איז געוועזן איבר אירע זינד אונ איבר דיא זינד פון אירע עלטרן: זאגט ישעיהו קול קורא במדבר איין קול פון רוח הקודש רופט אום אין דער מדבר אין דעם וועג פון ירושלים אונ זאגט פנו דרך יי ראמט אום גאטס וועג כדי די פר טריבענע ישראל זאלן קאנן דארטן ארום אום קערן זיך קיין ירושלים ישרו בערבה מסלה לאלהינו מאכט גלייך אין דם פלאץ איין איין גטרעטענם וועג צו גאטס פאלק: כל גיא ינשא איטליכר טאל וועט דר הויבן ווער׳ וכל הר וגבעה ישפלו אונ אלע בערג אונ הייך

קימיא וית דיניא די אנא מפקדך יומא דין למעבדהון : פ פ פ

לעשותם : פ פ פ

ק״ח עזיא״ל סימן ומפטירין נחמו נחמו עמי בישעיה סימן מ׳ :

פירוש ע״ט

היינט דאס מיינט מען אויף דר וועלט זאלט איר טאן די מצות אונ מארגן דס מיינט מען לעולם הבא וועט איר נעמן דעם גוטן שכר פון דיא מצות :

הפטרת ואתחנן בישעי׳ סימן מ

נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם : דברו על־לב ירושלם וקראו אליה כי מלאה

פירוש ע״ט

נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם אייער גאט טוט זאגן צו דיא נביאים איר נביאים זייט מנחם מיין פאלק ישראל : דברו על לב ירושלים רעט אויף דם הארצן פון ירושלים וקראו אליה אונ רופט אונ זאגט נביאות צו איר כי מלאה צבאה דס זיא וועט דער פילט ווערן לעתיד פון אירע היילות וום זענן פר טריבן גוואהרן פון איר אדר כי מלאה צבאה מיינט מען עס

כוכב מישראל

(נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם) . ע״פ משל צוויא מאנען זענן אוועק למדינות הים איינער מחמת דחקות זוכן פרנסה. אונ איינר מחמת אשלעכט ווייב. אלאנגע ציים האבן דיא ווייבר נים גהאט קיין ידיעה פון זייערע מאנען. אונ זיי האבן זיך נאך גפרעגט ביי סוחרים אוב זייא האבן אידיעה. אמאל איז גקומן איין סוחר אונ האט אן גזאגט ביידע אבשורה אז ער האט גזעהן ביידע מאנען זייערע אונ האט מיט זייא גרעט פה אל פה אונ האט בריף צוא ביידע ווייבר. האבן דיא ווייבר גבעטן אים ער זאל זיי געבן די בריף וועלן זייא זיך דער קוויקן ענטפערט ער איך האב נים קיין ציים צו זוכן מארגן פריא קומט וועל איך אייך געבן דיא בריף איז איינע באלד אוועק גגאנגן פרייליך דיא אנדרע האט אים שטארק מפציר גוועזן ער זאל איר באלד געבן דם בריף. זאגט דער סוחר פאר וואס איז דיין חברתה באלד אוועק גגאנגן פרייליך אונ דוא ביסט מיר מפציר אונ לאזט מיך נים רועז. ענטפערט זיא זייא וויסן עס איז אגרוסר חילוק פון מיר צו איר זיא איז אנגידיתטע איר מאן איז נאר אוועק איבר אירע מחלוקת איבר איר שלעכטיקיים האט זיא גזארגט טאמר וועט ער צוא איר נים קומן זיין כעס איז נאך נים גשטילט זיא וועט בלייבן איין אלמנה חיה. אצונד אז זיא האט גהערט אז ער לאזט איר גריסן אונ שיקט איר אבריף איז שון ביי איר אנחמה זיא דארף שון נים לייענן דם בריף. אבר איך האב אשווער גימיט פון פרנסה אונ האף נאר טאמר האט השי״ת צוא גשיקט מיין מאן איין פרנסה אונ ער וועט מיר עפס שיקן וויא אזו קען איך מיך טרייסטן כל זמן איך זעה נים וואס אין בריף שטייט ווער ווייסט צו ער האט שון אשטעל פרנסה דריבר גלוסט איך שון צוא לייענן דם בריף. אזו אונז יודן אונזר גאנצע דאגה איז נאר טאמר האט השי״ת אונז פיינט אונ איז אוף אונז אין כעס אונ וועט זיך שון צוא אונז נים אום קערן דריבר זאגט דער נביא (נחמו נחמו עמי). דאס אליין איז שון ביי אונז אנחמה אז הקב״ה הייסט דיא נביאים זאלן אונז טרייסטן זעהן מיר אז מיר זענן חשוב ביים השי״ת אונ ער וועט בוודאי קריק קומן צוא אונז. אונ מיר דארפן שון נים הערן דעם נוסח הנחמה : כי מלאה צבאה כי נרצה עונה) . על פי משל אגרוסר עושר האט זיך מתחתן גוועזן מיט ארב פון אקליין שטעטיל ער האט גהאט אגוט קינד אמושלם. האט דר עושר אום גנומן אתנאי מיט דעם מחותן אז ער זאל דעם חתן מאכן מלבושים בדרך כבוד. אונ דער פאטר האט אים גמאכט אזו וויא ער האט מבטיח גוועזן אוף ד חתונה איז דער מחותן גפארן אונ איז איין גשפאנן אין אכסניא. אין דער פריא וויא דער גביר מיט זיין ואמעליע זענן גגאנגן מקבל פנים זיין דעם חתן האבן זייא גזעהן וויא דער חתן מיט זיין פאטר אונ מוטער זיינן. פרעגן זייא וואס איז דיא מעשה דער ציילט דער מחותן וויא כען האט אים ביי נאכט בייא גנבית דעם ופערט מיט אלע חפצים אונ מלבושים אונ ער איז גבליבן נאקעט זאגט דער גביר ווייגט נים אונ זארגט גאר נים יך וועל אלץ משלים זיין. דער גביר האט גשיקט זיין משרת אין גוועלב אריין אונ מען האט גבראכט לבושי כבוד מיט חפצים וואס מען דארף עס האט גאר נים גפעלט נאך דיא חופה בייא דיא סעודה האט די

מִצְוֺתָו מצותיו קרי לְאֶלֶף דּוֹר׃ י וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל־פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא יְאַחֵר לְשֹׂנְאוֹ אֶל־פָּנָיו יְשַׁלֶּם־לוֹ׃ יא וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם׃

ת"א ומשלם פירושין כב. לא יאחר בס. אנכי מצוך בס פ"ז כד.

אונקלוס

פִּקּוּדוֹהִי לְאַלַף דָּרִין׃ י וּמְשַׁלֵּם לְסָנְאוֹהִי טַבְוָן דִּי אִנּוּן עָבְדִין קֳדָמוֹהִי בְּחַיֵּיהוֹן לְאוֹבָדֵיהוֹן לָא מְאַחַר עֲבַד טָב לְסָנְאוֹהִי טַבְוָן דִּי אִנּוּן עָבְדִין קֳדָמוֹהִי בְּחַיֵּיהוֹן מְשַׁלֵּם לְהוֹן׃ יא וְתִטַּר יָת תַּפְקֶדְתָּא וְיָת קְיָמַיָּא

פירוש רשב"ם

אחד העמוד צדקתו אף לדור אחרון של אלף דור שימצא תמים: (יא) ושמרת. כמו שפירשתי לך טעמו של דבר: היום לעשותם. בהגדת ילמדנו בענין כי מי גוי גדול אמר רבי אושעיא מי כאומה זאת שיודעת אופיא של אלהיה יודעים מה הוא מבקש מהם והם עושים יודעים היאך הוא מחבבן וכו' פי' הערוך אופיא דעתו. תוספ"ת בשוחר טוב פרשת למנצח בנגינות. אמר רבי זעירי אדם יש לו בן בית פעם ראשונה נכנס אצלו ומושיבו על המטה שנייה על הכסא שלישית על ספסל רביעית אומר כמה פלוני דוחק עלי ומטריחני אבל הקב"ה כל ישראל דוחקין אותו בתפלה והוא שומע ושמח לכך נאמר מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו. א"ר יצחק בשם ר' יהודה עבודת כוכבים נראית קרובה שנאמר ישאהו על כתף יסבלוהו והיא רחוקה לבסוף אף יצעק אליו ולא יענה. אבל הקב"ה נראה רחוק כמה דאת אמר מן הארץ עד לרקיע חמש מאות שנה וכן בין כל רקיע ורקיע וכו' ואדם נכנס לבית הכנסת ולוחש והקב"ה שומע תפלתו הה"ד בכל קראנו אליו. בילמדנו פרשת אם שמר תשמרון. רמ"ח תיבות יש בק"ש שמשמרת רמ"ח איברים. ועוד בילמדנו ובפסיקתא דשור או כשב משל למלך ששלח פרוזדוגם שלו למדינה נטלו ועמדו על רגליהם ופרעו את ראשיהם וקראו אותה באימה ברתת ובזיע. כך אמר הקב"ה לישראל קריאת שמע פרוזדוגמא שלי. וכן בפסיקתא דבחודש השלישי אל יהיו דברי אגדה של תורה בעיניך כפרוזדוגמא ישנה. פי' הערוך פרוזדוגמא אגרת:

שפתי חכמים

ברוב המקומות רק הוא מ"ש הרב: ל כלומר העושין מיראה לאלף דור והעושים מאהבה אלפים דור ואע"פ דהכא נמי כתיב לאוהביו לפני לשומרי מצותיו די"ל לאוהביו מוסב אדלעיל מיניה אבותיך הברית והחסד ולשומרי מצותיו קאי אמה דכתיב אחריו וכן לעיל נמי דכתיב לאלפים וכתיב נמי לשומרי מצותיו אף התם י"ל לאוהביו מוסב אדלעיל מיניה דהיינו מה שכתב לפניו לאלפים ולשומרי מצותיו קאי אמה שכתוב אחריו לאלף דור כמו הכא: מ דאם לא כן קשיא רישא לסיפא דרישא משמע דאף לשונאיו משלם גמולם הטוב וכתיב בסיפא להאבידו: נ פי' שמלת היום דבוק עם לעשותם לא עם מצוך דלעיל מיניה כי לא היה הציווי היום:

חסלת פרשת ואתחנן

רש"י

(ט) לאלף דור. ולהלן הוא אומר (דברים ה) לאלפים כאן שהוא סמוך אצל לשומרי מצותיו העושין מיראה הוא אומר לאלף ל ולהלן שהוא סמוך אצל לאוהביו העושין מאהבה ששכרם יותר גדול הוא אומר לאלפים: לאוהביו. אלו העושין מאהבה: ולשומרי מצותיו. אלו העושין מיראה: (י) ומשלם לשנאיו אל פניו. בחייו משלם לו גמולו הטוב מ כדי להאבידו מן העולם הבא: (יא) היום לעשותם. ולמחר לעולם נ הבא ליטול שכרם: חסלת פרשת ואתחנן

פירוש ע"ט

צו דיא וואס היטן זיינע מִצְוֺת לְאֶלֶף דור. ביז צו טויזנט דורות: (י) וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל פָּנָיו אונ ער בצאלט צו זיינע פיינט פר זיין לעבן כלומר ער בצאלט דם רשע זיין שכר פון דיא מִצְוֺת אויף דער וועלט לְהַאֲבִידוֹ כדי ער זאל אים מאכן פר לירן פון עולם הבא לֹא יְאַחֵר לְשֹׂנְאוֹ ער טוט ניט זוימן צו זיין פיינט זיין שכר פון דיא גוטע מעשים צו בצאלן אֶל פָּנָיו יְשַׁלֶּם לוֹ פר זיין לעבן בצאלט גאט ברוך הוא אים: (יא) וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַמִּצְוָה אונ דו זאלסט היטן די געבאט וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אונ דיא געזעץ אונ די דינים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וואס איך שאף דיר היינט צו טאן זיי. רש"י שרייבט אזוי איז דר פשט היום

היינט

הָעַמִּים׃ כִּי מֵאַהֲבַת יְהוָה אֶתְכֶם וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵיכֶם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם בְּיָד חֲזָקָה וַיִּפְדְּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם׃
מפטיר ט וְיָדַעְתָּ כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנֶּאֱמָן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו

ת״א ולשומרי מצוס א׳ .

אֲרֵי אַתּוּן זְעֵרִין מִכָּל עַמְמַיָּא׃ ח אֲרֵי מִדְּרָחֵם יְיָ יָתְכוֹן וּמִדְּנָטַר יָת קְיָמָא דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתְכוֹן אַפֵּיק יְיָ יָתְכוֹן בִּידָא תַקִּיפָא וּפָרְקָךְ מִבֵּית עַבְדוּתָא מִידָא דְּפַרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרָיִם׃ ט וְתִדַּע אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ הוּא אֱלֹהִים אֱלָהָא מְהֵימְנָא נָטַר קְיָמָא וְחִסְדָּא לְרַחֲמוֹהִי וּלְנָטְרֵי פקודוהי

פירוש רשב״ם

לאבותיכם. ונשל אותם מפניך: (ט) וידעת כי ה׳ אלהיך וגו׳. כלומר ושמא תאמרו הואיל ונשבע לאבותינו לתת לנו את הארץ למה הוצרכנו לשמור מצותיו. כי יעשה מה שהבטיח מכל מקום. על זאת אני משיב לכם כי אם לא תשמרו מצותיו לא תירשו את הארץ והוא לא יעבור על שבועתו כי זו היא מדותיו שומר ומטתין את הברית והחסד שנשבע לאבות לקיים מה שהבטיחן עד אלף דור לאותו דור שיהיו אוהביו ושומרי מצותיו וזהו שאמר לפנינו. ומסיים את דבריו והיה עקב תשמעון וגו׳ ושמר ה׳ אלהיך לך את הברית ואת החסד. לך ישמרנה ולא ימתין עד אלף דור: ומשלם לשנאיו אל פניו. גמול חטאתיו אל פניו בחייו לו ולבניו עד דור רביעי זהו לא יאחר או בחייו או עד רבעים. זהו פשוטו וזו היא מדה טובה מרובה ממדת פורעניות שעל החטאים לא יענש מרביעי ואילך אבל גמול החסדים אע״פ שהוטאין מאה דורות צדיק

רש״י

אתם המעט. הרי כי משמש בל׳ דהא: (ח) כי מאהבת ה׳. הרי כי משמש בלשון אלא לא מרבכם חשק ה׳ בכם אלא מאהבת ה׳ אתכם: ומשמרו את השבעה. מאשר נשבע לאבותיכם: (sic: מאמר משמרו ב׳ את השבועה)

שפתי חכמים

מוסר סוף: ב שהמ״ש הזה אין שימושו במקום מן כמנהג:

פירוש ע״ט

דרום האט גאט אין אייך גגלוסט כי אתם המעט ווארום איר מאכט זיך קליין אברהם האט גזאגט ואנכי עפר ואפר איז טייטש איך בין ערד אונ אש אונ משה אונ אהרן האבן זאגט ונחנו מה איז טייטש וואס זענן מיר חשוב אבער דיא אומות עובדי כוכבים ומזלות אז גאט טוט זייא טובות מאכן זיי זיך דר מיט גרוס נבוכדנצר האט גזאגט אדמה לעליון אס איז טייטש איך וועל זיין גלייך צו דעם ייבערשטן אונ אנדרע מלכים זיין גלייכן האבן ך אויך גרוס גמאכט אזו וויא אין רש״י טייט: (ח) כי מאהבת יי אתכם נייערט ווייל ט האט אייך ליב ומשמרו את השבועה אונ

ער וויל היטן זייא דיא שבועה אשר נשבע לאבותיכם וואס ער האט געשווארן צו אייערע עלטערן הוציא יי אתכם דרום האט גאט אייך אוס גצוגן ביד חזקה מיט דר שטארקר האנט ויפדך מבית עבדים אונ ער האט אוס גלייזט דיך פון דעם ארט וואס איר זענט דארטן קנעכט גוועזן מיד פרעה מלך מצרים פון דר האנט פון פרעה דער מלך פון מצרים: (ט) וידעת אונ דו זאלסט וויסן כי יי אלהיך אז גאט דיין גאט הוא האלהים ער איז דער רעכטר גאט האל הנאמן ער איז אבגלייבטר גאט שומר הברית והחסד לאוהביו ער היט דעם ברית אונ דעם גנאד צו זייגע ליב האבר ולשומרי מצותיו אונ

וּמַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּ וַאֲשֵׁירֵהֶם
תְּגַדֵּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ׃
ו כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּךָ בָּחַר ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִהְיוֹת לוֹ
לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ז לֹא מֵרֻבְּכֶם מִכָּל־
הָעַמִּים חָשַׁק יְהוָה בָּכֶם וַיִּבְחַר
בָּכֶם כִּי־אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל־
העמים

ת"א לא מרובכם תולין א ט .

אונקלוס

אֱגוֹרֵיהוֹן תְּתָרְעוּן
וְקָמָתְהוֹן תְּתַבְּרוּן
וַאֲשֵׁירֵיהוֹן תְּקוֹצְצוּן
וְצַלְמֵיהוֹן תּוֹקְדוּן
בְּנוּרָא : ו אֲרֵי עַם
קַדִּישׁ אַתְּ קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ בָּךְ אִתְרְעֵי יְיָ
אֱלָהָךְ לְמֶהֱוֵי לֵהּ לְעַם
חַבִּיב מִכֹּל עַמְמַיָּא דִּי
עַל אַפֵּי אַרְעָא :
ז לָא מִדְּסַגִּיאִין אַתּוּן
מִכָּל עַמְמַיָּא צְבֵי יְיָ
בְּכוֹן וְאִתְרְעֵי בְּכוֹן
אֲרֵי

פירוש רשב"ם

(ז) לא מרבכם מכל העמים. אנש"י לב"ב יבינ"ו ויתמה"ו וכי משה רבינו היה סבור שישראל היו פועים בזה הדבר שיהיו מרובים מכל האומות שבעולם שהוצרך לאמר לא מרובכם . ועוד שאמר חשק ה' בכם . וכי בשביל שהם מרובים יאהב ה' אותם . אלא כך פירושו לפי שאמר למעלה ונשל גוים רבים מפניך החתי וגו' שבעה גוים רבים ועצומים ממך ושמא תאמרו אנו מרובים מאותן שבע עממים ובעוצם ידינו נגרש אותם , לא מרובים אתם מכל אותן שבעה עממים . ולא מרובכם חשק ה' בכם לבער אותם אלא אתם המעט מכל אותם עממים . אלא מאהבת ה' אתכם בשביל שבועתו

בעל הטורים

וזהו ונשל גוים ונשל הברזל: (ז) לא מרבכם. כתיב חסר לומר מרבות שבכם שאתם ממעטים עצמכם: כי אתם המעט. ה' מעט כ"ז מספרות בפ' פנחס וח' בלוים הרי ס"ה. וכשתלך עמהם ה' בנות לפחד יהיו שבטים:

שפתי חכמים

הוא נתינת טעם ואין לומר דנתינת טעם אסיפא דקרא דכתיב בתך לא תתן לבנו דא"כ הל"ל כי יסיר את בתך וגו' ואין לומר דקאי אסיפא דקרא כדמשמע פשוטו של קרא בתו לא תקח לבנך ולכך כתיב כי יסיר את בנך זה אינו דהא כתיב כי יסיר ואי קאי אסיפא הל"ל כי תסיר לשון נקבה אלא בנו של כותי וכו' כלומר ויסירנו כותי מאחרי אבל בן בתך הבא מן הכותית אינו קרוי בנך ומש"ה לא הקפידה התורה עליו מפני שכבר

רש"י

של בנין : מצבותם. אבן אחת : ואשיריהם. אילנות שעובדין אותן : ופסיליהם. צלמים : (ז) לא מרבכם. כפשוטו . ומדרשו לפי שאין אתם מגדילים עצמכם כשאני משפיע לכם טובה לפיכך חשק בכם: כי אתם המעט. הממעטין עצמכם כגון אברהם שאמר (בראשית יח) ואנכי עפר ואפר וכגון משה ואהרן שאמרו (שמות טז) ונחנו מה לא כנבוכדנצר שאמר (ישעיה יד) אדמה לעליון וסנחריב שאמר (שם לו) מי בכל אלהי הארצות וחירם שאמר (יחזקאל כח) אל אני מושב אלהים ישבתי : כי

פירוש ע"ט

זייערע מִזְבְּחוֹת זָאלְט איר צוּ שְׁטוּסֶן וּמַצֵּבוֹתָם תְּשַׁבֵּרוּ אוּנ זייערע מַצֵּבוֹת זָאלְט איר צוּ בְּרֶעכְן וַאֲשֵׁירֵהֶם תְּגַדֵּעוּן אוּנ זייערע לִינְדְן בֵּיימֶר וָוס זֵיי דִינֶן צוּ זֵיי זָאלְט איר פַר שְׁנַיידְן וּפְסִילֵיהֶם וגו' אוּנ זֵייעֶרִי בִּילְדֶר זָאלְט איר פַר בְּרֶענֶן אִין פַייעֶר : (ו) כִּי עַם וגו' וְוארוּם דוּ בִּיסְט אַהֵיילִיג פָאלְק לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ צוּ גָאט דַיין גָאט בְּךָ בָּחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ אִין דִיר הָאט גָאט דַיין גָאט אוֹם דֶער ווײלְט לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה צוּ זַיין צוּא אִים צוּא אַ לִיבְּט פָאלְק מִכָּל הָעַמִּים וגו' פוּן אַלֶע פֶעלְקֶר וָואס זֵייא זֶענֶן אוֹף דֶר עֶרְד : (ז) לֹא מֵרֻבְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים נִיט מַחֲמַת איר זַייט מֶער פוּן אַלֶע פֶעלְקֶר חָשַׁק יְיָ בָּכֶם הָט גָאט אִין אַייךְ גֶגְלוּסְט וַיִּבְחַר בָּכֶם אוּנ הָאט אִין אַייךְ אוֹם דֶר ווײלְט כִּי אַתֶּם הַמְעַט וְוארוּם איר זַייט וֶוינְצִיגֶער מִכָּל הָעַמִּים פוּן אַלֶע פֶעלְקֶר דֶער מִדְרָשׁ שְׁרַייבְּט אַזוֹ אִיז דֶר פְּשָׁט לֹא מֵרֻבְּכֶם וַוייל איר מַאכְט זִיךְ נִיט גְרוֹס אַז אִיךְ בִּין אַייךְ מַשְׁפִּיעַ טוֹבוֹת

יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִכִּיתָם
הַחֲרֵם תַּחֲרִים אֹתָם לֹא־תִכְרֹת
לָהֶם בְּרִית וְלֹא תְחָנֵּם׃ ג וְלֹא
תִתְחַתֵּן בָּם בִּתְּךָ לֹא־תִתֵּן לִבְנוֹ
וּבִתּוֹ לֹא־תִקַּח לִבְנֶךָ׃ ד כִּי־יָסִיר
אֶת־בִּנְךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים
אֲחֵרִים וְחָרָה אַף־יְהֹוָה בָּכֶם
וְהִשְׁמִידְךָ מַהֵר׃ ה כִּי אִם־כֹּה
תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּ

ומצבתם

אונקלוס

קֳדָמָךְ וְתִמְחִנּוּן גַּמָּרָא
תְּגַמַּר יָתְהוֹן לָא תִגְזַר
לְהוֹן קְיָם וְלָא תְרַחֵם
עֲלֵיהוֹן׃ ג וְלָא
תִתְחַתַּן בְּהוֹן בְּרַתָּךְ
לָא תִתֵּן לִבְרֵהּ וּבְרַתֵּהּ
לָא תִסַּב לִבְרָךְ׃
ד אֲרֵי יַטְעֵן יָת בְּרָךְ
מִבָּתַר פֻּלְחָנִי וְיִפְלְחוּן
לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא וְיִתְקַף
רוּגְזָא דַיְיָ בְּכוֹן וְיְשֵׁיצִנָךְ
בִּפְרִיעַ׃ ה אֲרֵי אִם
כְּדֵין תַּעְבְּדוּן לְהוֹן
אגוריהון

ת״א לא תחנם ע״ז כב. ולא תתחתן יבמות עו קידושין סח ע״ז לו. כי יסיר את יבמות סג קידושין סח ע״ז לו. ואשריהם סוטה ס ע״ז מה מח.

פירוש רשב״ם

חצץ: (ה) כי אם כה תעשו להם. תגרעון. גידוע. נופל באילן:

רש״י

יתחזה וכן (דברים יט) ונשל הברזל: (ב) לא תחנם. (ע״ז כב) לא תתן להם חן אסור לו לאדם לומר כמה נאה כותי זה (יבמות י) ט דבר אחר לא תתן להם חנייה בארץ: (ד) כי יסיר את בנך מאחרי. (קידושין סח) בנו של כותי כשישא את בתך יסיר את בנך אשר תלד לו בתך מאחרי למדנו שבן בתך הבא מן הכותי קרוי בנך י אבל בן בנך הבא מן הכותית אינו קרוי בנך אלא בנה שהרי לא נאמר על בתו לא תקח כי תסיר את בנך מאחרי אלא כי יסיר את בנך ונומר: (ה) מזבחתיהם.

שפתי חכמים

מירא רא״ס: ט לפי טעם זה קשה הל״ל בנו״ן כיון שהוא לשון חן אי נמי הל״ל תחונם מלא וי״ו לכן פירש ד״א לא תתן להם חנייה כלומר אף אם לא תכרות אתו ברית ותאמר בלבבך יהיה לי למס עובד לכן אמר ולא תתן להם שום חנייה בעולם בארץ. ולטעם אחרון קשה לא הל״ל אלא לא תחנם שאינו רשאי ליתן לו חנייה וכ״ש שאין להכרית עמו ברית לכן צריך גם לטעם ראשון: י ר״ל מה דכתיב כי יסיר את בנך דמשמע נתינת טעם הוא אדלעיל מיניה והמה

פירוש ע״ט

פון דיר: (ב) וּנְתָנָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אונ ער ווֶעט גֶעבְּן זיי גָאט דַיין גָאט פַר דִיר וְהִכִּיתָם אונ דו ווֶעסְט שְׁלָאגְן זיי הַחֲרֵם פַאר ווִיסְטְן תַּחֲרִים דוּא זָאלְסְט פַאר ווִיכְטְן אֹתָם זיי לא תִכְרוֹת לָהֶם בְּרִית דו זָאלְסְט מִיט זַיי נִיט כּוֹרֵת בְּרִית זַיין וְלֹא תְחָנֵּם אונ דו זָאלְסְט דִיךְ אִיבֶּר זֵייא נִיט דֶר בַּאַרִימֶן אָדֶר וְלֹא תְחָנֵּם דו זָאלְסְט זיי נִיט גֶעבְּן קֵיין רוּאוּנְג כְּלוֹמַר דוּא זָאלְסְט די זִיבְּן אוּמוֹת נִיט לָאזְן ווּאוֹנֶן אִין לַאנְד: (ג) וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם אונ דו זָאלְסְט דִיךְ מִיט זַיי נִיט מְחוּתָּן זַיין בִּתְּךָ לֹא תִתֵּן לִבְנוֹ דַיין טָאכְטֶער זָאלְסְטוּ נִיט גֶעבְּן צוּ זַיין זוּן פַר אַווַייבּ וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לִבְנֶךָ אונ זַיין טָאכְטֶער זָאלְסְטוּ נִיט נֶעמֶען צוּ דַיין זוּן פַאר אַווַייבּ: (ד) כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי ווָארוּם עֶר ווֶעט מַאכְן אָפּ קֶערְן דַיין זוּן פוּן אָפּ מִיר כְּלוֹמַר דֶר זוּן פוּן דֶעם עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַז עֶר ווֶעט נֶעמֶען דַיין טָאכְטֶער פַאר אַווַייבּ ווֶעט עֶר מַאכְן אָפּ קֶערְן דַיין זוּן ווָאס עֶס ווֶעט גֶבּוֹרְן ווֶערְן פוּן דַיין טָאכְטֶער פוּן מִיר וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים אונ זיי ווֶעלְן דִינֶען פְרֶעמְדֶע אָפּ גֶעטֶער וְחָרָה אַף יְיָ אונ עֶס ווֶעט גְרִימֶען דֶר צָארְן פוּן גָאט וְהִשְׁמִידְךָ מַהֵר אונ עֶר ווֶעט דִיךְ גִיךְ פַר טִילִיגֶן: (ה) כִּי אִם כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם נֵייעֶרְט דו זָאלְסְט צוּ זֵייא אַזוֹ טָאן מִזְבְּחוֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּ

זייערע

לַעֲשׂוֹת֙ אֶת־כָּל־הַחֻקִּ֣ים הָאֵ֔לֶּה
לְיִרְאָ֖ה אֶת־יְהֹוָ֣ה אֱלֹהֵ֑ינוּ לְט֥וֹב
לָ֙נוּ֙ כָּל־הַיָּמִ֔ים לְחַיֹּתֵ֖נוּ כְּהַיּ֥וֹם הַזֶּֽה׃
כה וּצְדָקָ֖ה תִּֽהְיֶה־לָּ֑נוּ כִּֽי־נִשְׁמֹ֨ר
לַעֲשׂ֜וֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָ֣ה הַזֹּ֗את
לִפְנֵ֛י יְהֹוָ֥ה אֱלֹהֵ֖ינוּ כַּאֲשֶׁ֥ר צִוָּֽנוּ׃ ס
ז שביעי א כִּ֤י יְבִֽיאֲךָ֙ יְהֹוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ
אֶל־הָאָ֕רֶץ אֲשֶׁר־אַתָּ֥ה בָא־שָׁ֖מָּה
לְרִשְׁתָּ֑הּ וְנָשַׁ֣ל גּֽוֹיִם־רַבִּ֣ים ׀ מִפָּנֶ֡יךָ
הַֽחִתִּי֩ וְהַגִּרְגָּשִׁ֨י וְהָֽאֱמֹרִ֜י וְהַֽכְּנַעֲנִ֣י
וְהַפְּרִזִּ֗י וְהַֽחִוִּי֙ וְהַיְבוּסִ֔י שִׁבְעָ֣ה
גוֹיִ֔ם רַבִּ֥ים וַעֲצוּמִ֖ים מִמֶּֽךָּ׃ ב וּנְתָנָ֞ם
יהוה

יָת כָּל קְיָמַיָּא הָאִלֵּין
לְמִדְחַל יָת יְיָ אֱלָהָנָא
לְטַב לָנָא כָּל יוֹמַיָּא
לְקַיָּמוּתָנָא כְּיוֹמָא
הָדֵין׃ כה וְזָכוּתָא
תְּהֵי לָנָא אֲרֵי נִטַּר
לְמֶעְבַּד יָת כָּל
תַּפְקֶדְתָּא הָדָא קֳדָם
יְיָ אֱלָהָנָא כְּמָא דִּי
פַקְדָנָא׃ א אֲרֵי יָעֵלִנָּךְ
יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְעָא דִּי
אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן
לְמֵירְתַהּ וִיתָרֵךְ עַמְמִין
סַגִּיאִין מִן קֳדָמָךְ
חִתָּאֵי וְגִרְגָּשָׁאֵי
וֶאֱמֹרָאֵי וּכְנַעֲנָאֵי
וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי
שַׁבְעָא עַמְמִין סַגִּיאִין
וְתַקִּיפִין מִנָּךְ׃
ב וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ אֱלָהָךְ
קֳדָמָךְ

פירוש רשב״ם

(א) ונשל. והשליך. כל דבר הנעקר ממקום שהוא אדוק וקבוע בו. וכן כי ישל זיתך. ונשל הברזל מן

בעל הטורים

(כה) המצוה הזאת לפני ה' אלהינו. מלמד שהמצות כאות ומעידות לפני ה' וס"א דלפני כפולא לומר שנכנסות לפני ולפנים: כאשר צונו. כי יביאך בשכר המצות: (א) ונשל. ג' דין והידך ונשל ה' אלהיך את הגוים האל מפניך ונשל הברזל מן העץ אלמלא הטאו ישראל לא היו צריכין לכלי זיי

רש״י

ים מאחר שהוא אחר זמן: (א) ונשל. לשון השלכה

פירוש ע״ט

אונז לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחוּקִּים הָאֵלֶּה צוּ טָאן אַלֶע דִי דָאזִיגֶע גֶזֶעצֶן לְיִרְאָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵינוּ צוּא פָארְכְטֶן זִיךְ פַר אוּנְזֶר גָאט לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים עֶס זָאל אוּנְז גוּט זַיין אַלֶע טֶעג לְחַיּוֹתֵנוּ צוּ לָאזֶן לֶעבֶּן אוּנְז כְּהַיּוֹם הַזֶּה אַזוֹ וִויא הַיינְטִיגֶן טָאג: (כה) וּצְדָקָה תִּהְיֶה לָנוּ אוּנ עֶס וֶועט אוּנְז זַיין פַר אַצְדָקָה כְּלוֹמַר מִיר וֶועלֶן דֶער פַאר הָאבֶּן שָׂכָר כִּי נִשְׁמוֹר לַעֲשׂוֹת אַז מִיר וֶועלֶן הִיטֶן צוּ טָאן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת אַלֶע דִי דָאזִיגֶע מִצְוֹת לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵינוּ פַר אוּנְזֶר גָאט כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ אַזוֹ וִוי

פירוש ט״ם

עֶר הָאט גֶשַׁאפְט אוּנְז: (א) כִּי יְבִיאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אַז גָאט דַיין גָאט וֶועט דִיךְ בְּרֶענְגֶען אֶל הָאָרֶץ צוּא דֶעם לַאנְד אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וָואס דוּ קוּמְסְט אַהִין יַרְשֶׁענֶען זִיא וְנָשַׁל אוּנ עֶר וֶועט פַר וַוארְפֶן גוֹיִם רַבִּים מִפָּנֶיךָ פִיל פֶעלְקֶער פוּן צוּא פָאר דִיר הַחִתִּי דֶעם חִתִּי וְהַגִּרְגָּשִׁי אוּנ דֶעם גִרְגָּשִׁי וְהָאֱמוֹרִי אוּנ דֶעם אֱמוֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי אוּנ דֶעם כְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אוּנ דֶם פְּרִיזִי וְהַחִוִּי אוּנ דֶם חִוִּי וְהַיְבוּסִי אוּנ דֶעם יְבוּסִי שִׁבְעָה גוֹיִם רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמֶּךָּ זִיבֶּן פֶעלְקֶער גְרֶסֶרֶע אוּנ שְׁטַארְקֶערֶע

יט לַהֲדֹף אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס כ כִּי־יִשְׁאָלְךָ
בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדֹת
וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם׃ כא וְאָמַרְתָּ
לְבִנְךָ עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה
בְּמִצְרָיִם וַיֹּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם
בְּיָד חֲזָקָה׃ כב וַיִּתֵּן יְהוָה אוֹתֹת
וּמֹפְתִים גְּדֹלִים וְרָעִים ׀ בְּמִצְרַיִם
בְּפַרְעֹה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ׃
כג וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא
אֹתָנוּ לָתֶת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ׃ כד וַיְצַוֵּנוּ יְהוָה

לעשות

לַאֲבָהָתָךְ׃ יט לְמִתְבַּר
יָת כָּל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ
מִקֳּדָמָךְ כְּמָא דִי מַלִּיל
יְיָ׃ כ אֲרֵי יִשְׁאֲלִנָּךְ
בְּרָךְ מְחַר לְמֵימַר
מָא סָהֲדְוָתָא וּקְיָמַיָּא
וְדִינַיָּא דִּי פַקִּיד יְיָ
אֱלָהָנָא יָתְכוֹן׃
כא וְתֵימַר לִבְרָךְ
עַבְדִּין הֲוֵינָא לְפַרְעֹה
בְּמִצְרַיִם וְאַפְּקָנָא יְיָ
מִמִּצְרַיִם בִּידָא תַקִּיפָא׃
כב וִיהַב יְיָ אָתִין
מוֹפְתִין רַבְרְבִין
בִּישִׁין בְּמִצְרַיִם
בְּפַרְעֹה וּבְכָל אֱנָשׁ
בֵּיתֵהּ לְעֵינָנָא׃
כג וְיָתָנָא אַפֵּק מִתַּמָּן
בְּדִיל לְאַעָלָא יָתָנָא
לְמִתַּן לָנָא יָת אַרְעָא
דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתָנָא׃
כד וּפַקְדָנָא יְיָ לְמֶעְבַּד

יָת

בעל הטורים

(יט) להדף. חסר וי"ו כי הגרגשי עמד ופנה׃

רשי

ח׃ (יט) כאשר דבר. והיכן דבר (שמות כג) והמותי את כל העם׃ (כ) כי ישאלך בנך מחר.

פירוש ע"ט

שוואֶרְן צוּא דַיינֶע עֶלְטֶרְן עֶר זָאל דָאס דִיר
נגֶעבְּן׃ (יט) לַהֲדוֹף אֶת כָּל אוֹיְבֶיךָ צוּא פַר שְׁטוֹסְן
לֶע דַיינֶע פַיינְט מִפָּנֶיךָ פוּן צוּ פַר דִיר כַּאֲשֶׁר
ר יְיָ אַזוֹי וִוי גָאט הָט גְרֶעט׃ (כ) כִּי יִשְׁאָלְךָ
ךָ מָחָר וֶוען דַיין זוּן וֶועט דִיךְ פְרֶעגְן מָארְגְן
וֹמַר אִין אַלַאנְגֶע צַייט אַרוּם לֵאמֹר אַזוֹ צוּ
גְן מָה הָעֵדוֹת וָואס זֶענֶען דִיא בַּאצַייגִינִישׁ
חוּקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים אוּנ דִי גֶזֶעצְן אוּנ דִי דִינִים
ר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם וָואס אוּנְזֶער גָאט הָאט
וָאפְט אַייךְ׃ (כא) וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ זָאלְסְטוּ זָאגְן
דַיין זוּן עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם מִיר זֶענֶען
עֶן קְנֶעכְט צוּא פַּרְעֹה אִין מִצְרַיִם וַיּוֹצִיאֵנוּ יְיָ
אוּנ גָאט הָט אוּס גְצוֹגְן אוּנְז פוּן מִצְרַיִם בְּיָד
חֲזָקָה מִיט אַשְׁטַארְקְן כֹּחַ׃ (כב) וַיִּתֵּן יְיָ אוּנ
גָאט הָאט גְגֶעבְּן אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים גְדוֹלִים צֵייכְן
אוּנ גְרוֹסֶע וואוּנְדֶר וְרָעִים אוּנ בֵּייזֶע בְּמִצְרַיִם
אִין מִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל בֵּיתוֹ אִין פַּרְעֹה אוּנ אִין
זַיין גַאנְץ הוֹז גְזִינְד לְעֵינֵינוּ פַר אוּנְזֶערֶע אוֹגְן׃
(כג) וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם אוּנ אוּנְז הָאט עֶר פוּן
דָארְטְן אוּס גְצוֹגְן לְמַעַן הָבִיא אוֹתָנוּ פוּן וֶועגְן צוּ
בְּרֶענְגֶען אוּנְז לָתֶת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ צוּא גֶעבְּן אוּנְז
דָאס לַאנְד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֵינוּ וָואס עֶר הָאט
גְשְׁווֹארְן צוּא אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶרְן עֶר זָאל דָס אוּנְז
גֶעבְּן׃ (כד) וַיְצַוֵּנוּ יְיָ אוּנ גָאט הָאט גְשַׁאפְט

אונז

מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם׃
טו כִּי אֵל קַנָּא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּקִרְבֶּךָ פֶּן־יֶחֱרֶה אַף־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בָּךְ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה׃ ס טז לֹא תְנַסּוּ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם
בַּמַּסָּה׃ יז שָׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־
מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעֵדֹתָיו
וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צִוָּךְ׃ יח וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר
וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ
וּבָאתָ וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ׃

דִּי בְּסַחֲרָנֵיכוֹן: טו אֲרֵי אֵל קַנָּא יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִנְתֵּיהּ בֵּינָךְ דִּילְמָא יִתְקֵף רֻגְזָא דַּייָ אֱלָהָךְ בָּךְ וִישֵׁיצְנָךְ מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא: טז לָא תְנַסּוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן כְּמָא דִּי נַסִּיתוּן בְּנִסֵּיתָא: יז מִטַּר תִּטְּרוּן יָת פִּקּוֹדַיָּא דַּייָ אֱלָהֲכוֹן וְסָהֲדְוָתֵיהּ וּקְיָמוֹהִי דִּי פַקְּדָךְ: יח וְתַעְבֵּד דְּכָשַׁר וּדְתַקִּין קֳדָם יְיָ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְתֵיעוֹל וְתֵירַת יָת אַרְעָא טַבְתָא דִּי קַיֵּים יְיָ

לאבהתיך

ת״א לא תנסו תענית ט . ועשית הישר מציעא יג דף קח :

להדף

רש״י

יראה את שמו ועובד אותו אז בשמו תשבע שמתוך שאתה ירא את שמו תהא זהיר בשבועתך ואם לאו לא תשבע : (יד) מאלהי העמים אשר סביבותיכם . הוא הדין לרחוקים אלא לפי שאתה רואה את סביבותיך תועים אחריהם הוצרך להזהיר עליהם ביותר : (טז) במסה . כשיצאו ממצרים שנסו במים שנאמר (שמות יז) היש ה׳ בקרבנו : (יח) הישר והטוב . זו פשרה לפנים משורת

פירוש ע״ט

פון די פעלקר אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם וואס זענן אום איך רינגס ארום : (טו) כִּי אֵל קַנָּא יְיָ אֱלֹהֶיךָ ווארום דיין גאט איז אלעבדיגר גאט בְּקִרְבֶּךָ צווישן דיר כלומר דיין גאט וואס ער רועט צווישן דיר איז ער זיך נוקם פון דם יהודי ווס דינט כוכבים ומזלות פֶּן יֶחֱרֶה אַף יְיָ אֱלֹהֶיךָ בָּךְ טאמר וועט גרימן דר צארן פון גאט אויף דיר וְהִשְׁמִידְךָ און ער וועט דיך פר טיליגן מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה פון דער ערד : (טז) לֹא תְנַסּוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם איר זאלט ניט פרובן גאט אייער גאט כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם אזוי וויא איר האט אים גפרובט אין מסה בשעת אז איר זייט ארויס גגאנגן פון מצרים האט איר אים גפרובט אוב ער וועט איך קענן געבן וואסר : (יז) שָׁמוֹר הִיטֵן תִּשְׁמְרוּן אֶת מִצְוֹת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם איר זאלט היטן דיא מצות פון גאט אייער גאט וְעֵדוֹתָיו און זיינע באצייגינייש וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צִוָּךְ און זיינע גזעץ וואס ער הט גשאפט דיך : (יח) וְעָשִׂיתָ און דוא זאלסט טאן הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב דאס וואס איז רעכט פארטיג און דאס ווס איז וואל גפעלן בְּעֵינֵי יְיָ אין דיא אויגן פון גאט דאס מיינט מען דו זאלסט טאן לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין לְמַעַן פון וועגן יִיטַב לָךְ עס זאל דיר גוט זיין וּבָאתָ און דו זאלסט קומן וְיָרַשְׁתָּ און דוא זאלסט ירשינן אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה דאס גוטע לאנד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבוֹתֶיךָ וואס גאט הט

וְטֹבֹת אֲשֶׁר לֹא־בָנִיתָ׃ יא וּבָתִּים
מְלֵאִים כָּל־טוּב אֲשֶׁר לֹא־מִלֵּאתָ
וּבֹרֹת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא־חָצַבְתָּ
כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא־נָטָעְתָּ
וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ יב הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־
תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃
יג אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ
תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃ יד לֹא
תֵלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים

מאלהי

דִי לָא בְנֵיתָא׃
יא וּבָתִּין מְלַן כָּל טוּב
דִי לָא מַלֵיתָא וְגוּבִין
פְּסִילָן דִי לָא פְסַלְתָּא
כַּרְמִין וְזֵיתִין דִי לָא
נְצַבְתָּא וְתֵיכוּל
וְתִשְׂבַּע׃ יב אִסְתַּמַּר
לָךְ דִילְמָא תִתְנְשֵׁי יָת
דַחֲלְתָא דַייָ דִי אַפְּקָךְ
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
מִבֵּית עַבְדוּתָא׃ יג יָת
יְיָ אֱלָהָךְ תִּדְחַל
וְקֳדָמוֹהִי תִּפְלַח
וּבִשְׁמֵהּ תְּקַיֵּים׃ יד לָא
תְהָכוּן בָּתַר טַעֲוַת
עַמְמַיָּא מִטַּעֲוַת עַמְמַיָּא

די

ת״א ובתים חולין סו. השמר לך סוטה ה.

בעל הטורים

יכיאך לפרשה שמע לומר לך שבזכות תורה תפילין ומזוזות יכנסו לארץ: (יג) תירא. בגימטריא תלמידי חכמים

רש״י

ושערי מדינות ושערי עיירות (יומא יא): (יא) חצובים. לפי שהיו מקום טרשין וסלעים נופל בו לשון חציבה: (יב) מבית עבדים. כתרגומו מבית עבדותא ממקום ז שהייתם שם עבדים: (יג) ובשמו תשבע. אם יש בך כל המדות הללו ח באתה

שפתי חכמים

פתח (מנחות דף כח): ז פירוש מבית עבדות שהייתם שם עבדים לא מבית שעבדים כי לא היו עבדים לעבדים: ה פי׳ לא שהוא מצוה לישבע כמו את ה׳ אלהיך תירא ואותו תעבוד בכל אחד מהם מצוה כפני עצמו אלא אם יש בך כל המדות הללו וגו׳ ואם לאו לא תשבע וא״כ וי״ו ובשמו נוסף וצריך להוסיף מלת אם קודם את ה׳ אלהיך

פירוש ע״ט

לא בָנִיתָ וואס דו האָסט זייא ניט גבוֹיעט: (יא) וּבָתִּים אונ הייזר מְלֵאִים כָּל טוּב ווָס זייא זענֶען פוּל מִיט אַלִים גוּטֶען אֲשֶׁר לֹא מִלֵּאתָ וואס דו האָסט ניט דר פִילְט זיי וּבוֹרוֹת חֲצוּבִים אוּנ בְּרוּנֶם אוּס גהאקטֶע אֲשֶׁר לֹא חָצַבְתָּ ווָס דוּא האָסט זייא ניט אוּס גהאקט כְּרָמִים וְזֵיתִים ווַיין גערטְנֶער אוּנ אֵייל בִּירְטֶן אֲשֶׁר לֹא נָטָעְתָּ וואס דו האָסט ניט גפְלַאנְצט וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ אוּנ דו וֶועסט עֶסֶן דוּא אוּנ וֶועסְט זַייט זַיין אוּנ מַחֲמַת גְרוֹס גוּטֶס וֶועסטוּ אֶפְשַׁר פַר גֶעסֶן אָן גָאט: (יב) זָאג אִיךְ דִיר הִשָּׁמֶר לְךָ זַייא גְהִיט צוּ דִיר כְּלוֹמַר דוּ זָאלְסט דִיךְ הִיטֶן פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת יְיָ טָאמַר וֶועסְטוּ פַאר גֶעסֶן אָן גאַט אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ ווָס עֶר האָט אוּס גְצוֹגֶן דִיךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם פוּן דֶם לַאנְד מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים פוּן דֶם אָרְט וואס איר זֶענְט דָארְטֶן גְוֶועןְ קְנֶעכְט: (יג) אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא פַר דַיין גָאט זָאלְסְטוּ דִיךְ פָארְכְטֶן וְאוֹתוֹ תַעֲבוֹד אוּנ אִים וָאלְסְטוּ דִינֶען אוּנ אַז דוּ הָאסְט אִין דִיר דִיא מִדּוֹת דֶערְצֵיילְטֶע וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ מֶעגְסְטוּ שְׁוֶוערְן בַּיי זַיין נָאמֶן ווָארִים דוּ וֶועסְט בְּוַודַאי דִיךְ הִיטֶן אַז דוּ זָאלְסְט אֱמֶת שְׁוֶוערְן אָבֶער אַז דוּ הָאסְט אִין דִיר נִיט דִי מִדּוֹת טָארְסְטוּ נִיט שְׁוֶוערְן בַּיי גָאטֶס נָאמֶן: (יד) לֹא תֵלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אִיר זָאלְט נִיט נָאךְ גֵיין נָאךְ פְרֶעמְדֶע אָפּ גֶעטֶער מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים פוּן דִי גֶעטֶ

פון

בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ
וּבְקוּמֶךָ׃ ח וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־
יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃
ט וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ
וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ ס י וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ ׀
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לָתֶת לָךְ עָרִים גְּדֹלֹת
וטבת

אונקלוס

בְּבֵיתָךְ וּבְמֵהָכָךְ
בְּאָרְחָא וּבְמִשְׁכְּבָךְ
וּבְמְקִימָךְ: ח וְתִקְטְרִנּוּן
לְאָת עַל יְדָךְ וִיהוֹן
לִתְפִלִּין בֵּין עֵינָךְ:
ט וְתִכְתְּבִנּוּן עַל מְזוּזְיָן
וְתִקְבְּעִנּוּן בְּסִפֵּי בֵיתָךְ
וּבְתַרְעָיךְ: י וִיהֵי אֲרֵי
יָעֵלִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְעָא
דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לְמִתַּן לָךְ
קִרְוִין רַבְרְבָן וְטָבָן
די

ת"א ובלכתך ברכות יא ובשכבך שם ב יד וקשרתם גיטין מה מנחות לב לה לו לז מב ערכין ג. על ידך מנחות לז ערכין יט. לטוטפת זבחים לז מנחות לד לו ערכין ג. בין עיניך מנחות לו. וכתבתם ברכות יד כו שבת קג גיטין מה מנחות לג לד לז מב מד. על מזוזות שם לד. כיפר יומא יא מנחות שם חולין קלה. ובשעריך יומא שם.

בעל הטורים

סמך לו פסר אסשרכו לך: (ז) ובקומך. תגין על סקו"ף לומר שתים כל חלי וכל מכה: (ח) טטפת. ס' תגין כנגד ס' כשיעמד כבוקר יתפלל ק' ברכות ויגלל מנ"ח קללות ועוד איברים שבראש: ידך. בגימט' גובה סיד: (י) סמך והיה כי

שפתי חכמים

לבניך אלא פ"כ אתלמידים: א דאל"כ ודברת אותם הל"ל אלא בם ולא בדברים אחרים: ב (קל"מ) נ"ל דס"פ דא"ל בשכבך ובקומך דוקא אפי' בחלי היום ובחלי הלילה. מדכתיב בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך א"כ כל היום הלל בלילה יקראו ק"ש וא"כ הל"ל ודברת בם יומם ולילה אלא דרך ארץ וכו' ויהיה בשכבך ובקומך פי' על בשבתך בביתך ובלכתך בדרך וכ"ל בשבתך וגו' ואימתי בזמן שכבך ובזמן קומך דהיינו שחרית וערבית: ג ר"ל דדומה כאלו כתיב שמי פעמים שנים עם פירוש שנים הוא: ד דבכתפי בגרולין לדבר שנים אומרים טט: ה דבאפריקי כגרולין לדבר שנים אומרים פת דהיינו ארבע כלומר ארבע פרשיות בכל תפילין ועיין בתוספות כנהדרין ריש פ"ק: ו ר"ל שאין צריך על פתח אחד שני מזוזות אבל לכל פתח שבבית צריך מזוזה אחת ולא כי"מ דכוונת הכתוב הוא דפתח שאין לה אלא מזוזה בצד אחד מן הפתח חייב לקבוע מזוזה בה:

רש"י

ישראל וגו': ודברת בם. (ספרי) שלא יהא עיקר דבורך אלא בם א עשם עיקר ואל תעשם טפל: ובשכבך. (שם) יכול אפילו שכב בחצי היום ת"ל ובקומך יכול אפילו עומד בחצי הלילה ת"ל בשבתך בביתך ב ובלכתך בדרך דרך ארץ דברה תורה זמן שכיבה וזמן קימה: (ח) וקשרתם לאות על ידך. אלו תפילין שבזרוע: והיו לטטפת בין עיניך. אלו תפילין שבראש ועל שם מנין פרשיותיהם נקראו ג טטפת טט בכתפי ד שתים פת באפריקי ה שתים: מזזות ביתך. מזוזת כתיב שאין צריך ו אלא אחת: ובשעריך. לרבות שערי חצרות

פירוש ע"ט

בַּיי נאכט וָוערט אִין גרוֹיסִן זְמַן שְׁכִיבָה זָאלְסְטוּ לֵייעֶנְן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית וּבְקוּמֶךָ אוּנ אִין דֶּער צַייט פוּן דַיין אוּף שְׁטֵיין אִין דֶר פְרִי וָוערט אִין גרוֹיסִן זְמַן קִימָה זָאלְסְטוּ לֵייעֶנְן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית אָבֶּר אַז מֶען לֵייגְט זִיךְ אִין מִיטְן טָאג הֵייסְט נִיט קֵיין זְמַן קִימָה: (ח) וּקְשַׁרְתָּם אוּנ דוּ זָאלְסְט אִין קְנִיפְּן לְאוֹת אוֹיף אַיין צֵייכְן עַל יָדֶךָ אוֹיף דַיין הַאנְד דָאס מֵיינְט מֶען דִיא תְּפִילִּין שֶׁל יָד וְהָיוּ אוּנ זֵיי זָאלְן זַיין לְטֹטָפֹת צוּ תְּפִילִּין בֵּין עֵינֶיךָ צְווִישְׁן דַיינֶע אוֹיגְן דָס מֵיינְט מֶען דִי תְּפִילִּין שֶׁל רֹאשׁ: (ט) וּכְתַבְתָּם אוּנ דוּא זָאלְסְט שְׁרַייבְּן זֵייא עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ אוֹיף דִי בַּיי שְׁטֵידְלְן פוּן דַיין הוֹיז וּבִשְׁעָרֶיךָ אוּנ בַּיי אִיטְלִיכְן טוֹיעֶר: (י) וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אוּנ עֶס וֶועט זַיין אַז גָאט וֶועט דִיךְ בְּרֶענְגֶן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב צוּא דֶעם לַאנְד וָואס עֶר הָאט גְשְׁוואוֹרְן צוּ דַיינֶע עֶלְטֶרְן צוּ אַבְרָהָם צוּא יִצְחָק אוּנ צוּ יַעֲקֹב לָתֶת לָךְ צוּ גֶעבְּן צוּ דִיר עָרִים גְדוֹלוֹת גְרוֹיסֶע שְׁטֶעט וְטוֹבוֹת אוּנ גוּטֶע אֲשֶׁר

דין על לבך : מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ׃ ז וְשִׁנַּנְתָּם
ז ותתנינון לבניך לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ
ותמלל בהון במתבך
בביתך בביתך

ת"א על לבבך שם טו טז פסחים נו מגילה כ. ושננתם ברכות יד קידושין ל. ודברת בם ברכות יג יומא יט. בשבתך ברכות יא יז שבת כב.

פירוש רשב"ם

נפשך שהרי כבר אמר בכל לבבך : (ז) ושננתם. לשון חדוד לפרש היטב כמו אשר שננו כחרב לשונם ׳

רשי

היום. (ספרי) לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה ק אלא כחדשה ר שהכל רצין לקראתה. דיוטגמא מצות המלך הבאה במכתב: (ז) ושננתם. (ספרי) לשון חדוד הוא ש שיהיו מחודדים בפיך שאם ישאלך אדם דבר לא תהא צריך לגמגם בו אלא אמור לו מיד: לבניך. אלו התלמידים ת מצינו בכל מקום שהתלמידים קרוים בנים שנאמר (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם ואומר (מלכים ב ב) בני הנביאים אשר בבית אל וכן בחזקיהו שלמד תורה לכל ישראל וקראם בנים שנא' (ד"ה ב כט) בני עתה אל תשלו וכשם שהתלמידים קרויים בנים שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם כך הרב קרוי אב שנאמר (מלכים ב ב) אבי אבי רכב

שפתי חכמים

וממנו בכל אתה אוהבו ומתאוה לדעת אותו : ק סופנה לשון חשיבות הוא : ר וזהו דכתיב היום כלומר כאלו נאמר היום דאל"כ מאי מצוך היום והלא זה מ' שנה שנצטוו עליה ועל כל התורה וכ"כ הרא"ם בעצמו לקמן בפסוק היום לעשותם : ש מל' חצי גבור שנונים אבל לא לשון משנה דא"כ הל"ל ולמדתם : ת דאי בבנים ממש דהא לעיל מיניה כתיב אתה ובנך ובן בנך וכאן כתיב דוקא

פירוש עט

ריידּ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וואס איך שאף דיר היינט עַל לְבָבֶךָ אויף דיין הארצן כלומר דו זאלסט זיי תמיד אין זין האבן ווארום מחמת דעם וועסטו דר קענן אין גאט ב"ה אונ דו וועסט דיך ביי העפטן אין זיין וועג. רש"י שרייבט אזו איז דער פשט אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם די מצות זאלן ניט זיין אין דייניע אויגן אזו וויא איין אלטער ציווי דאס הייסט איין גבאט וואס עס איז שון פון לאנג אן גקומן בכתב פון דעם מלך איז דאס שון ביי דעם עולם קיין חידוש ניט ווארום מען האט דס שון עטליכי מאל גהערט. נאר זייא זאלן בייא דיר זיין אין דייניע אויגן אזו ווי אנייער ציווי וואס איז ערשט אן גקומן בכתב פון דעם מלך וואס איטליכר לופט הערן בשעת מען לייענט דאס. אזו זאלן דיא מצות ביי דיר חשוב זיין גלייך וויא גאט האט ערשט היינט דיר זייא גשאפט : (ז) וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ אונ דו זאלסט זייא לערנן צו דייניע קינדר דס מיינט מען דיא תלמידים. רש"י שרייבט

משלי ישראל

הונדרט אכט און פערציג מצות עשה אקעגן דיא צווייא הונדרט אכט און פערציג איברים פון דעם מענטשן אונ עס איז פאר האנדן אין דער תורה דרייא הונדרט פינף און זעכציג מצות לא תעשה אקעגן דיא דרייא הונדרט פינף אין זעכציג אדירין פון דעם מענטשן אונ דער מענטש נעמט אמאל דעם טייערן לבוש פון דער תורה אויף זיך אונ דר לבוש פון דער תורה שטיים אים ניט צוא צוא דעם לייב מחמת דיא עבירות וואס ער האט געטאן איז אהפסק אז דער לבוש פון דער תורה קען אויף אים ניט ארויף זאגט דער פסוק (וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ) זאלסט ליב האבן דיין גאט מיט דעם גאנצן הארצן אונ מיט דיין גאנצן לייב דס זאגט דער ילקוט אז דוא ווייסט ניט וויא אזו צוא קומן דער צוא צוא ליב האבן גאט מיט דעם גאנצן הארץ זאגט ווייטר דער פסוק (וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ) דיא רייד וואס איך זאג דיר היינט אן זאלן זיין אויף דיין הארץ דהיינו עס זאל אויף דיר ניט זיין קיין שום הפסק פון עבירות אויף דיין לייב אזו וועט שון דיר צוא שטיין דער לבוש פון דער תורה צוא דיין הארץ וועסטו שון דער קענן גאט אונ וועסט אים חיות וויא אזו ליב צוא האבן :

וְשִׁנַּנְתָּם איז לשון שארף כלומר דיא דִּבְרֵי תוֹרָה זאל זיין גשארפט אין דיין מול אזו אמענטש וועט דיך עפס פרעגן אזאך פון דר תורה זאל דיר ניט זיין דריגן קיין שום ספק נאר זאלסט אים תיכף זאגן וְדִבַּרְתָּ בָּם אונ דוא זאלסט ריידן אין זייא כלומר דיין עיקר רייד זאל גאר זיין אין דברי התורה בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ בשעת דוא זיצט אין דיין הויז וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ אונ בשעת דו גייסט אין וועג וּבְשָׁכְבְּךָ אונ אין דער צייט פון דיין לייגן דיך דס איז

וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃
ו וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוְּךָ

וּבְכָל נִכְסָךְ׃ ו וִיהוֹן
פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין דִּי
אֲנָא מְפַקֵּד לָךְ יוֹמָא
דֵין

ת"א. ובכל מאדך פסחים כה יומא פב סנהדרין עד. והיו ברכות יג מגילה ט יז סוטה לב לג. הדברים סוטה לב. אשר אנכי ברכות יג מז.

פירוש רשב"ם / בעל הטורים

למעלה : (ח) ובכל נפשך . לפי פשוטו אפי' נוטלין את נפשו לסקב"ה . ובכל מאדך כיעקב דכתיב כים וכל אשר

שפתי חכמים

פס' ולפי ד"א קשה למה אמר בכל לבבך כל"ל בכל לבך ל"ל גם
לשמם ראשון : ע מהר"ן דאל"כ לכתוב חדא ותיתי אידך
במינה תרתי ל"ל אלא יש לך וכו' ל"פ שניהם שלא ליתן
מקום לינה"כ והכי איתא במס' יומא (דף כב) ובסנהדרין
(דף עד) : פ דלפי טעם ראשון קשה הל"ל ממונך לכן פי'
ד"א וכו' ולפי ד"א קשה הל"ל בכל מדך ל"פ גם לטעם
ראשון : צ דאל"כ אין תפול אהבה בדבר שלא ראה ולא
שמע מפולם אלא מתוך שיהיו הדברים האלה שהם המלות
על לבבך שעל ידן אתה מכיר הקב"ה שלולא שברא ברלונו
העולם לא היה מלוונו במלות וע"י שתדע שהוא הבורא

רש"י

חלוק על המקום : ובכל נפשך. אפילו הוא
נוטל את נפשך : ובכל מאדך . (ברכות מז) בכל
ממונך יש לך אדם שממונו ע חביב עליו מגופו לכך
נאמר ובכל מאדך . דבר אחר ובכל מאדך פ בכל
מדה ומדה שמודד לך בין במדה טובה בין במדת
פורענות וכן דוד הוא אומר (תהלים קטז) כוס ישועות
אשא וגו' (שם) לרה ויגון אמלא וגו'. ומהו האהבה :
(ו) והיו הדברים האלה. צ שמתוך כך אתה מכיר
בהקב"ה ומדבק בדרכיו (ספרי) : אשר אנכי מצוך

משלי ישראל

פֿאַרוואָס שטייט דער פּסוק וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ) דיא ווערטער פֿון דער תּוֹרָה וואָס איך זאָג דיר הײַנט אַז זאָלן זײַן אויף דײַן האַרצן וועסטו שוין דער קענען גאָט אונ וועסט וויסן וויא אַזוי אים ליב צוא האָבן עס איז אַיין מָשָׁל אַדאָרפֿס מענטש איז געקומען אין שטאָט אַרײַן אויף דעם יריד אום ווינטער האָט ער געזעהן אין שטאָט אַגעוועלב וואו איז דאָ טייערע מַלְבּוּשִׁים זיידענע אונ חאַלַאַטעס איז ער אַרײַן געגאַנגען אין געוועלב אונ זאָגט צום סוחר מאַכער האָסטו אַמַלְבּוּשׁ עס זאָל זײַן אויף מיר גוט צוא דער מאָס מיט דער ברייט אונ מיט דער לענג אונ דער סוחר אז ער האָט געזעהן אַמענטשן אַרײַן קומען אין געוועלב האָט ער שוין פֿאַרשטאַנען די מאָס פֿון דעם מַלְבּוּשׁ עס זאָל זײַן פּונקט אויף דעם מענטש זאָגט דער סוחר צוא דעם דאָרפֿס מענטש דאָס מַלְבּוּשׁ וועט זײַן גוט אויף דיר נעמט דער דאָרפֿס מענטש דעם מַלְבּוּשׁ אונ וויל אָן מעסטן האָט דיא האַנד ניט געקענט אַרײַן אין דעם אַרבּיל מַחֲמַת ער איז געגאַנגען אין גלאַטיטע מַלְבּוּשִׁים אונ אַיין מַלְבּוּשׁ אויף דעם אַנדערן אונ אויף דיא מַלְבּוּשִׁים איז ער געגאַנגען אַיין סוויטע איז דער דאָרפֿס מענטש געוואָרן בְּרוֹגֶז אויף דעם סוחר אונ זאָגט צו אים וואָס מאַכסטו פֿון מיר חוֹזֶק אַזוי אַמַלְבּוּשׁ וואָס עס קען ניט אַרויף אויף מיר זאָגסטו אַז עס איז אויף מיר צוא דער מאָס זאָגט דער סוחר צו אים חָלִילָה איך מאַך ניט חוֹזֶק פֿון קיין מענטשן אונ עס איז טאַקי אֱמֶת דאָס מַלְבּוּשׁ איז אויף דיר פּונקט דיא מאָס נאָר ווער טוט אָן אַזוי אַטייער מַלְבּוּשׁ אויף גלאַטיטע מַלְבּוּשִׁים טוא אויס די גלאַטיטע אונ נאָך דעם טוא אָן דם מַלְבּוּשׁ וועסטו זעהן אַז דאָס מַלְבּוּשׁ איז פּונקט גוט אויף דיר דאָס אייגענע איז מיט דער הייליגער תּוֹרָה גאָט האָט געגעבן דיא תּוֹרָה אונ אין דער תּוֹרָה איז פֿאַר האַנדי צוויא

פירוש ע"ט

מִצְוֹת מַחֲמַת לִיבְּשַׁאפֿט אָבֶּר נִיט מַחֲמַת דוּ האָסט מוֹרָא פֿאַר גאָט וואָרוּם אַז אַיינֶער דִינְט זײַן האַרן מֵחֲמַת מוֹרָא אַז דער האַר לייגט אויף אים אַרויף אַיין גְרוֹסִי טִרְחָא גֵייט ער פֿון אים אַוועק אָבֶּר דער וואָס דִינְט דעם האַרן מַחֲמַת לִיבְּשַׁאפֿט איז פֿאַר אים קיין שׁוּם זאַך ניט צו שְׁווער בְּכָל לְבָבְךָ מיט אַלֶע דיינע הערצער כְּלוֹמַר מיט דעם יֵצֶר הָרָע אונ מיט דם יֵצֶר טוֹב וּבְכָל נַפְשְׁךָ אונ מיט דײַן גאַנצן לייב . רש"י שרײַבּט אַזוי איז דער פְּשַׁט אֲפִילוּ אַז מען נעמט בּײַא דיר אַוועק דײַן נֶפֶשׁ מַחֲמַת דעם וואָס דו דִינְסְט גאָט זאָלְסְטוּ פֿאַרט דיך ניט אָפּ שֵׁיידן פֿון אים וּבְכָל מְאֹדֶךָ אונ מיט גאָר דײַן האָב כְּלוֹמַר ווען מען וויל בּײַא דיר אַוועק נעמן גאָר דײַן האָב אַז דו זאָלְסט דיך אָפּ שֵׁיידן פֿון גאָטס דִינְסְט זאָלְסְטוּ לאָזן בּײַ דיר אַוועק נעמן גאָר דם האָב אונ זאָלְסְט דיך ניט אָפּ שֵׁייבן פֿון גאָטס דִינְסְט . נאָר דיא קֻשְׁיָא איז אַז עס שְׁטֵייט שׁוֹן בְּכָל נַפְשְׁךָ וואָס דאַרף שְׁטֵיין וּבְכָל מְאֹדֶךָ איז דאָך שׁוֹן אַכָּל שֶׁכֵּן איז דער תֵּירוּץ וואָרוּם עס איז פֿאַר האַנְדן אַזוֹי אַמענטש וואָס זײַן האָב איז בּײַ אים חָשׁוּב ווִיא זײַן נֶפֶשׁ דרוּם שְׁטֶעלְט די תּוֹרָה וּבְכָל מְאֹדֶךָ׃ (ו) וְהָיוּ אונ זייא זאָלן זײַן הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דיא ראָויִגֶע

עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ׃ ד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלָהַנָא יְיָ חָד׃ ה וְתִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ׃ ובכל

לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ פ ששי ד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה | אֶחָד׃ ה וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל

ת״א שמע ישראל ברכות ו יא יג טו טז שבת קב פסחים נו ר״ה לב מגילה יח כ חגיגה ג סוטה לב מא גיטין ג ז סנהדרין סג מנחות לז חולין נח . ואהבת את ברכות נד סג יומא פו בכל לבבך ברכות נד . ש׳ ד׳ רבתי

בעל הטורים

ישראל שהזכיר אלו השמות כנגד האבות . ה׳ כנגד אברהם דכתיב ביה אני ה׳ אשר כו׳ אלהינו כנגד יצחק דכתיב ביה אנכי אלהי אברהם אביך . ה׳ אחד כנגד יעקב שנאמר בו אני ה׳ : (ד) עיין דשמע גדולה שע שמות יש לישראל ונתן להם תורה שיש לה ע׳ שמות ונדרשת בע׳ פנים להבדיל בין ע׳ עכו״ם ויש פסיק בין ה׳ ובין אחד לומר הע״ש שלאיתם במה דגיונות והע״פ שאני בא שם זה כמדה״ד ועם זה כמדה״ר אעפ״כ הכל אחד . אחד דל״ת גדולה לומר לך שהמליכהו בשמים ובארץ ובד׳ רוחות העולם וגם שלא תטעה ברי״ש וכן רי״ש דלא תשתחוה לאל אחר סרי״ב גדולה שלא תטעה בדל״ת . ד״א עי״ן ודל״ת גדולים הרי עד וזהו ואתם עדי נאם ה׳ וגם הקב״ה הוא עד לישראל כדכתיב והייתי עד ממהר : שמע . בגי׳ ה״י שת׳ שנה עמד ב״ב . הפסוק מתחיל בשי״ן ומסיים בדל״ת הרי שד שהשדים בורחים מסקורא שמע בכוונה : (ה) ואהבת . סותיות האבות . בכל לבבך כאברהם שנאמר בו ומצאת את לבבו ובכל נפשך כיצחק שמסר

פירוש רשב״ם

(ד) ה׳ אלהינו ה׳ אחד. ה׳ הוא לבדו אלהינו ואין לנו אלוה אחר עמו. וכן בדברי הימים ואנחנו ה׳ אלהינו ולא עזבנוהו . כלומר ה׳ אלהינו ולא העגלים שאתם משתחוים להם. ה׳ אחד לו לבדו נעבוד ולא נצרף לעבוד עמו אל אחר אפי׳ לקסום קסמים כמו שפירשתי

רש״י

ללמוד מפי הגבורה ולא ללמוד ממני : (ד) ה׳ אלהינו ה׳ אחד . ה׳ שהוא אלהינו ל עתה ולא אלהי האומות ע״א הוא עתיד להיות ה׳ אחד שנא׳ (צפניה ג) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה׳ ונאמר (זכריה יד) ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד : (ה) ואהבת . (ספרי) עשה דבריו מאהבה אינו דומה עושה מאהבה מ לעושה מיראה העושה אצל רבו מיראה כשהוא מטריח עליו מניחו והולך לו : בכל לבבך . (ספרי) בשני יצריך . נ ד״א בכל לבבך שלא יהיה ס לבך

שפתי חכמים

זה : ל דאל״כ שמע ישראל ה׳ אחד מיבעי ליה אלא כו׳ וכאילו אמר שמע ישראל עכשיו הוא לבד ה׳ אלהינו אבל יבא זמן וכו׳ כלומר שיודו כל העובדי אלילים שהוא אחד בשמים ובארץ ובד׳ רוחות וזהו היחוד דמפקי רז״ל מהאי קרא כמש״ה והיה ביום ההוא יהיה ה׳ אחד : מ (הרא״ם) ולא הבינותי זה דהכא פירש ואהבת עשה דבריו מאהבה אינו דומה וכו׳ כלומר שיעבור ואל יהרג ואחר זה פי׳ בכל נפשך אפילו הוא נוטל נפשך דמשמע יהרג ואל יעבור ואלו בפרק בן סורר ומורה (דף ע״ד) אמרו בכל נפשך אפי׳ הוא נוטל את נפשך ופירש״י שם דכתיב ואהבת את ה׳ אלהיך שלא תמירנו בעבודת אלילים ולכך נאמר בכל נפשך תהא אהבתו חביבה לך יותר מכל החביב לך משמע בעבודת אלילים בלבד מיירי אבל בשאר מצות יעבור ואל יהרג וכו׳ וצ״ע ועיין בקצ״מ ובג״א : נ ר״ל למה כתיב לבבך בשני ביתי״ן מפרש בשני יצריך וכו׳ : ס דלטעם הראשון קשה וכי שלב הוא יצרו של אדם עד שיאמר בשני יצריך לכן אמר ד״א

פירוש ע״ט

זַאֲשֶׁר תִּרְבּוּן מְאוֹד אוּנ אִיר זָאלְט זִיךְ מֶערְן אוּנ וָואס וֶועט זַיין דָאס גוּטְס כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֶיךָ אַזוֹ וִויא גָאט דֶער גָאט פוּן דַיינֶע עֶלְטֶערְן הָאט גְרֶעט אוּנ הָאט צוּ גְזָאגְט צוּ גֶעבְּן לָךְ צוּ דִיר אֶרֶץ אַלַאנְד זָבַת וָואס רִינְט חָלָב מִילְךְ וּדְבָשׁ אוּנ הָאנִיק : (ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל פַר נֶעם יִשְׂרָאֵל יְיָ גָאט אֱלֹהֵינוּ אוּנְזֶער גָאט יְיָ גָאט אֶחָד אִיז אֵיין אֵיינְצִיגֶער גָאט כְּלוֹמַר עֶס אִיז נִיט פַר הַאנְדְן נָאךְ אַגָאט חוּץ אִים רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט אַזוֹ אִיז דֶר טַייטְשׁ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל פַר נֶעם יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ גָאט וָואס עֶר אִיז אַצוּנְד אוּנְזֶער גָאט יְיָ אֶחָד עֶר אִיז אָן גְבְּרֵייט צוּ זַיין אֵיין גָאט לֶעָתִיד לָבֹא וָוארוּם דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט וֶועלְן אִין אִים גְלַייבְּן אוּנ וֶועלְן אִים דִינֶן וִויא אִין פָּסוּק שְׁטֵייט (כִּי אָז אֶהְפּוֹךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כוּלָּם בְּשֵׁם יְיָ) אִיךְ וֶועל פַר קֶערְן צוּ אַלֶע אוּמוֹת אֵיין לוּטֶערְן רֵייד אַז זַייא וֶועלְן אַלֶע אָן רוּפְן אִין גָאטְס נָאמְן : (ה) וְאָהַבְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט לִיבּ הָאבְּן אֵת יְיָ דֶעם גָאט אֱלֹהֶיךָ דַיין גָאט . רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט אַזוֹ אִיז דֶער פְּשַׁט דוּ זָאלְסְט טָאן גָאטְס

משלי ישראל

(וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ) דוּא זָאלְסְט לִיבּ הָאבְּן גָאט מִיט דַיין גַאנְצְן הַארְצְן זָאגְט דֶער יַלְקוּט אוּנ דוּא וַוייסְט נִיט וִויא אַזוֹ לִיבּ צוּא הָאבְּן גָאט זָאגְט

אֶתְכֶם תֵּלֵכוּ לְמַעַן תִּחְיוּן וְטוֹב
לָכֶם וְהַאֲרַכְתֶּם יָמִים בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר תִּירָשׁוּן: ו א וְזֹאת הַמִּצְוָה
הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם
לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ב לְמַעַן תִּירָא
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־
חֻקֹּתָיו וּמִצְוֺתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָ
אַתָּה וּבִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ
וּלְמַעַן יַאֲרִכֻן יָמֶיךָ: ג וְשָׁמַעְתָּ
יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר
יִיטַב לְךָ וַאֲשֶׁר תִּרְבּוּן מְאֹד
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ
לָךְ

ת"א חאב קמא ם.

אֱלָהֲכוֹן יָתְכוֹן תְּהָכוּן
בְּדִיל דְּתֵיחוּן וְיֵיטַב
לְכוֹן וְתוֹרְכוּן יוֹמִין
בְּאַרְעָא דִּי תֵּירְתוּן:
א וְדָא תַּפְקֶדְתָּא
קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דִּי פַקֵּיד
יְיָ אֱלָהֲכוֹן לְאַלָּפָא
יָתְכוֹן לְמֶעְבַּד בְּאַרְעָא
דִּי אַתּוּן עָבְרִין תַּמָּן
לְמֵירְתַהּ: ב בְּדִיל
דְּתִדְחַל קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ לְמִטַּר יָת כָּל
קְיָמוֹהִי וּפִקּוֹדוֹהִי דִּי
אֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ אַתְּ
וּבְרָךְ וּבַר בְּרָךְ כֹּל
יוֹמֵי חַיָּיךְ וּבְדִיל
דְּיוֹרְכוּן יוֹמָךְ:
ג וּתְקַבֵּל יִשְׂרָאֵל וְתִטַּר
לְמֶעְבַּד דִּי יֵיטַב לָךְ
וְדִי תִסְגּוֹן לַחֲדָא כְּמָא
דִּי מַלֵּיל יְיָ אֱלָהָא
דַּאֲבָהָתָךְ לָךְ אַרְעָא
עָבְדָא

בעל הטורים

גפני וכסוף. ד"א בשבילך ירדתי י"ד יליזוה ונתתי לך עשרה לדודי חלמי חלב ודבש דכל ה"י והיו ט"ז פרשאות (על מתכ הדברים: (ג) ט"ז פעמים כתיב זבת חלב ודבש בתורה כנגד פרשה): כאשר דבר ה' אלהי אבותיך לך. וסמיך ליה שמע

פירוש ע"ט

גאט האט אייך געשאפט תלכו זאלט איר גיין למען אום ווילן תחיו איר זאלט לעבן וטוב לכם אונ עס זאל אייך גוט זיין והארכתם אונ איר זאלט דער לענגערן ימים טעג דאס הייסט איר זאלט אקיום האבן בארץ אשר תירשון אין דעם לאנד וואס איר וועט ירשנן: (א) וזאת המצוה אונ דס איז דיא געבאט החוקים די געזעץ והמשפטים אונ דיא גרעכט אשר צוה יי אלהיכם ללמד אתכם וואס אייער גאט האט געשאפט צו לערנן אייך לעשות בארץ צו טאן דיא מצות אין דעם לאנד אשר אתם עברים שמה וואס איר פארט אהין איבר לרשתה צו ירשנן זיא:

(ב) למען תירא דרום זאלסט דיך פארכטן את יי אלהיך פר דיין גאט לשמור את כל חוקותיו צו היטן אלע זיינע געזעץ ומצותיו אונ זיינע מצות אשר אנכי מצוך וואס איך שאף דיר אתה ובנך דו אונ דיין זון ובן בנך אונ דיין זונס זון כל ימי חייך אלע טעג פון דיין לעבן כלומר כל זמן דו וועסט לעבן זאלסטו היטן דיא מצות פון גאט ברוך הוא ולמען אונ דרום יארכון זיי וועלן דער לענגערן ימיך דיינע טעג: (ג) ושמעת ישראל אונ דו זאלסט צו הערן ישראל ושמרת אונ דו זאלסט היטן לעשות צו טאן דיא מצות אשר ייטב לך עס זאל דיר גוט זיין

ואשר

לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם: כז לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם: כח וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי וַאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֵת כָּל־הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם וְעָשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ: כט וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לֹא תָסֻרוּ יָמִין וּשְׂמֹאל: ל בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אתכם

לִבְנֵיהוֹן לְעָלַם: כז אֱזֵיל אֱמַר לְהוֹן תּוּבוּ לְכוֹן לְמַשְׁכְּנֵיכוֹן: כח וְאַתְּ הָכָא קוּם קֳדָמַי וַאֲמַלֵּל עִמָּךְ יָת כָּל תַּפְקֶדְתָּא וּקְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דִּי תַּאַלְּפִנּוּן וְיַעְבְּדוּן בְּאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵב לְהוֹן לְמֵירְתַהּ: כט וְתִטְּרוּן לְמֶעְבַּד כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ אֱלָהֲכוֹן יָתְכוֹן לָא תִסְטוּן לְיַמִּינָא וְלִשְׂמָאלָא: ל בְּכָל אָרְחָא דִּי פַקִּיד יְיָ אלהכון

ת״א לך אמור שבת פו ביצה ה פ״ק מז יבמות סב סנהדרין נט ע״ז ה. ואתה פה שבת שם מגילה כא יבמות שם בתרא קי.

בעל הטורים

במוגה דברות: (כח) ואתה פה. תגין על פ״א רמז ליה ביעמוד בפריסות ובטהרה. ד״א ואתה בן פ׳ שנים ותחיה כמנין עמוד שנים: עמדי. יו״ד כפופה שתעמוד בא׳ימה

פירוש עברי

לעולם אויף אייביג: (כז) לך אמור להם גייא אונ זאג צו זיי שובו לכם לאהליכם קערט זיך ווידר צו אייערע געצלטן: (כח) ואתה פה עמוד עמדי אונ דו בלייב דא שטיין מיט מיר ואדברה אליך אונ איך וועל צו דיר ריידן את כל המצוה אלע מצות והחוקים אונ דיא געזעץ והמשפטים אונ דיא דינים אשר תלמדם וואס דו זאלסט לערנן זייא ועשו בארץ אונ זייא זאלן טאן די מצות אין לאנד אשר אנכי נותן להם וואס איך וועל צו זיי געבן לרשתה צו ירשנן זי: (כט) ושמרתם אונ איר זאלט היטן לעשות צו טאן כאשר צוה יי אלהיכם אתכם אזו וויא אייער גאט האט אייך געשאפט לא תסורו איר זאלט ניט אפ קערן ימין ושמאל אין דער רעכטער זייט אדר אין דער לינקער זייט: (ל) בכל הדרך אשר צוה יי אלהיכם אתכם אין דעם גאנצן וועג וואס אייער

פירוש רשב״ם

תספה: (כח) ואתה פה עמוד עמדי ואדברה אליך וגו׳ ועשו בארץ וגו׳. זהו שאמר משה למעלה ואותי צוה ה׳ בעת ההיא ללמד אתכם וגו׳. לעשותכם אותם בארץ:

משלי ישראל

דער נמשל איז אז גאט האט געגעבן דיא יודין די תורה האט גאט אליין אן געהובן צוא רעדן מיט דיא יודין ער האט געוואלט זייא זאלן זיך פאר זיכרין אוף אים אז ער וועט זייא געבן כח זייא זאלן קענן פאר נעמן זיינע רייד נאר דיא יודן האבן זיך געפוילט אין זייער מדריגה אז זייא האבן נים קיין כח מקבל צוא זיין דיא תורה פון גאט אליין האבן זייא זיך נים געוואלט פאר לאזן אויף אנם אז גאט זאל זייא העלפן זייא זאלן האבן כח מקבל צוא זיין גאטס רייד האבן זייא געזאגט צוא משה רייד דוא מיט אונז ווארום מיר האבן מורא צוא הערן גאטס קול מאמר וועלן מיר שטארבן איז דם גאט געפעלן וואס זייא פילן זיך אין וואס פאר א מדריגה זייא זענען אונ האט געזאגט צוא משה דיא יודן האבן גוט גזאגט נאר (מי יתן והיה לבבם זה כל הימים) הלוואי זיי זאלן זיין אזו תמיד זייא זאלן זיך נים סומך זיין אויף אנם אונ זאלן פאר מיר מורא האבן אזו וויא זייא האבן אצונד פאר מיר מורא נאר איך וויים אז זייא וועלן שפעטר ביי א דער מדריגה אוך נים זיין אונ וועלן בעטן איך זאל זייא העלפן מילא אז עס איז אזא אז זיי וועלן מיך שפעטר בעטן איך זאל זייא העלפן איז דאך גלייכר זייא זאלן מיך אצונד בעטן איך זאל זייא העלפן זייא זאלן קענן מיט מיר אליין רעדן אונ פון מיר מקבל זיין דיא תורה וועלן זייא זיך אצונד מיין פרנסה זיין ווי זיי וועלן מיך [illegible]

אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְשָׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ׃
כה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם
בְּדַבֶּרְכֶם אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
שָׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל דִּבְרֵי הָעָם הַזֶּה
אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלֶיךָ הֵיטִיבוּ כָּל־
אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ׃ כו מִי־יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם
זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת־
כָּל־מִצְוֹתַי כָּל־הַיָּמִים לְמַעַן יִיטַב
להם

ה״א מי יתן וכו׳ כ״ו ד׳ ב׳. למען ייטב [illegible] ה׳.

כָּל דִּי יְמַלֵּל יְיָ אֱלָהָנָא
עִמָּךְ וּנְקַבֵּל וְנַעְבֵּד׃
כה וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ
יָת קָל פִּתְגָמֵיכוֹן
בְּמַלָּלוּתְכוֹן עִמִּי וַאֲמַר
יְיָ לִי שְׁמִיעַ קֳדָמַי יָת
קָל פִּתְגָמֵי עַמָּא הָדֵין
דִּי מַלִּילוּ עִמָּךְ אַתְקִינוּ
כָּל דִּי מַלִּילוּ׃ כו לְוַי
דִּי יְהֵי לִבָּא הָדֵין לְהוֹן
לְמִדְחַל קֳדָמַי וּלְמִטַּר
יָת כָּל פִּקּוּדַי כָּל יוֹמַיָּא
בְּדִיל דְּיִיטַב לְהוֹן
ולבניהון

משלי ישראל

(מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי) גאט האט גזאגט צוא משה הלואי עס זאל זיין צוא די יוח דס דאזיגע הארץ וואס זיי האבן אצונד זאל זיין צו זיי זאלין פארכטן זיך פאר מיר תמיד. עס איז א משל איין עושר האט געהאט אזון אונ דער זון האט קיין מאל ניט גוואלט קיין הנאה האבן פון דעם פאטרס געלט נאר ער האט זיך מפרנס גוועזן פון זיין פאר דינסט. אמאל האט דער זון זיך משדך גוועזן מיט א גרוסן עושר האט ער גדארפט סיליקן דעם נדן אונ האט ניט געהאט וויפיל ער האט צוא גזאגט האט ער געבעטן דעם פאטר ער זאל שמוסן מיט דעם מחותן אז דער מחותן זאל אפ לאזן דעם שידוך ווארום ער קען מיט אזוי איין עושר זיך ניט משדך זיין האט דער פאטר גשמוסט מיט דעם מחותן אז דר מחותן זאל אפ לאזן דעם שידוך ווארן ער קען מיט אזוי א עושר זיך ניט משדך זיין האט דער מחותן אפ גלאזט דעם שידוך נאך דעם האט דער זון א שידוך גמאן מיט אנאנדערן אונ האט צוא גזאגט וויניגער נדן צוא געבן ווידלונג ער האט צוא גזאגט דעם ערשטן מחותן צוא געבן נאך דעם איז דער זון נאך ארימער גווארן אונ האט ניט געהאט צוא געבן אפילו דאס ביסל נדן וואס ער האט צו גזאגט דעם מחותן האט ער שון גמוזט אוועק לייגן די בושה אוף א זייט אונ האט געבעטן דעם פאטר ער זאל אים העלפן מיט געלט צו סיליקן דם נדן זאגט דר פאטר צוא אים דוא שוטה האסטו דען ניט גטאן איין גאריישקייט אז דוא דארפסט פון מיר מקבל טובה זיין איך זאל דיר העלפן מיט געלט האסטו דאך מיך געקענט בעטן פריער אז דוא האסט נאך ניט גטאן דעם ערשטן שידוך וואלט איך דיר בוודאי גוועזן געהאלפן מיט געלט וויפיל דוא האסט גדארפט נאר דוא ביסט גוועזן אקלוגר און האסט גוואלט זיך בייא ניין זאלסט מיך ניט בעטן אצונד ווה אפילו אוף א ביסל נדן האס דוא דארפסט אצונד געבן האסטו אויך ניט:

פירוש ע״ם

רעדן צו אונז את כל אשר ידבר יי אלהינו אליך אלץ וואס גאט אונזר גאט וועט רעדן צו דיר ושמענו אונ מיר וועלן צו הערן ועשינו אונ מיר וועלן טאן: (כה) וישמע יי את קול דבריכם אונ גאט האט געהערט אייערי רייד בדברכם אלי אז איר האט צו מיר גרעט ויאמר יי אלי אונ גאט האט צו מיר גזאגט שמעתי את קול דברי העם הזה איך האב געהערט דאס קול פון דם דאזיגן פאלק אשר דברו אליך וואס זייא האבן צו דיר גרעט היטיבו זייא האבן בגיטיגט כל אשר דברו אלץ וואס זייא האבן גרעט כלומר זייא רעדן רעכט: (כו) מי יתן ווער וואלט גגעבן כלומר הלואי והיה לבבם זה עס זאל זיין דאס דאזיגע הארץ וואס זייא האבן אצונד זאל זיין להם צו זייא ליראה אותי צו פארכטן זיך פר מיר ולשמור את כל מצותי אונ צו היטן אלע מיינע מצות כל הימים אלע טעג כלומר אלע צייט למען דרום כלומר אז זייא וועלן האבן אזו א הארץ ייטב להם וועט זייא גוט זיין ולבניהם אונ צו זייערע קינדר

וָחִי׃ כב וְעַתָּה לָמָּה נָמוּת כִּי
תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת אִם־
יֹסְפִים ׀ אֲנַחְנוּ לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל
יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד וָמָתְנוּ׃ כג כִּי מִי
כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים
חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כָּמֹנוּ וַיֶּחִי׃
כד קְרַב אַתָּה וּשֲׁמָע אֵת כָּל־אֲשֶׁר
יֹאמַר יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַתְּ ׀ תְּדַבֵּר
אֵלֵינוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהֹוָה
אלהינו

עִם אֱנָשָׁא וְיִתְקַיָּם׃
כב וּכְעַן לְמָא נְמוּת
אֲרֵי תֵיכְלִנַּנָא אֶשָּׁתָא
רַבְּתָא הָדָא אִם מוֹסְפִין
אֲנַחְנָא לְמִשְׁמַע יָת קָל
מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָנָא
עוֹד וּמָיְתִין אֲנַחְנָא׃
כג אֲרֵי מָן כָּל בִּשְׂרָא
דִי שְׁמַע קָל מֵימְרָא
דַיְיָ קַיָּמָא מְמַלֵּל מְגוֹ
אֶשָּׁתָא כְּוָתָנָא וְאִתְקַיָּם׃
כד קְרַב אַתְּ וּשְׁמַע יָת
כָּל דִי יֵימַר יְיָ אֱלָהָנָא
וְאַתְּ תְּמַלֵּל עִמָּנָא יָת
כָּל

בעל הטורים

הניף קרוב לאלף וחיים לסט בדוח: (כד) ואת תדבר. בקול נמוך כאשה כענין שתכל לסבול: ואת תדבר. בגימטריא

רש"י

ולא יסף ולא הוסיף להראות בלוהו פומבי: (כד) ואת תדבר אלינו. התשתם את כחי כנקבה שנצטערתי עליכם ורפיתם את ידי כי ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אליו מאהבה וכי לא היה יפה לכם

שפתי חכמים

פעם אחד מש"ה יפסוק קולו ל"פ ד"א וכו' ולפי ד"א קשה לאמה כתיב יסף הנ"ל יוסיף לכך פי'. גם עשה ראבון. פומבי פירוש גלוי ומפורסם: ד כי נוכח הזכר אתה ונוכח הנקבה את: ב מקשים העולם והלא הקב"ה הודה לדבריהם והפר הטיבו אשר דברו. וי"ל לפי דעתו של משה שהשם שמא לא היו חרדים להתקרב אל ה' מאהבה היו אומרים דברים

באלה והטיב לו הקב"ה מפני יראת ה' אמרו זה להוציא את ישראל מן החטא מדעת משה רבינו ע"ה אמר הקב"ה כל

פירוש ע"ט

אַרוּם מְמַלֵּל יְיָ עִם בַּר נַשׁ דְּרוּחַ קֻדְשָׁא
בֵּיהּ וְיִתְקַיָּם) דָס אִיז טַייטְשׁ דָעם דָאזִיגְן טָאג
זָאבְּן מִיר גִזֶעהְן אַז גָאט רֶעט מִיט אַזוֹ אַיין
מֶענְטְשְׁן וָואס אִיז פַר הַאנְדְן אִין אִים רוּחַ
הַקוֹדֶשׁ אוּנ עֶר קָאן בְּלַייבְּן לֶעבְּן וָוארוּם
מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָאט גְהֶערְט אַלֶע דִבְּרוֹת פוּן
הַקבּ"ה אוּנ אִיז גְבְּלִיבְּן לֶעבְּן. אָבֶּער דִיא
יִשְׂרָאֵל נָאךְ אִיטְלִיכֶן דִבּוּר וָואס זֵייא הָאבְּן
גֶהֶערְט פוּן הקבּ"ה אִיז זֵייא דִיא נְשָׁמָה אוּס
גֶאנְגְן נָאר גָאט ב"ה הָט זֵייא וִוידֶר לֶעבִּינְדִיג
גַמַאכְט מִיט דָם טַל וָוס אִיז אָן גְבְּרֵייט מֶען
זָאל מִיט אִים מְחַיֶה מֵתִים זַיין בְּשַׁעַת דִיא
גְאוּלָה וֶועט קוּמֶן אַזוֹ וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין
מַסֶכֶת שַׁבָּת הַף פ"ט ע"ב. דְרוּם הָאבְּן דִיא
יִשְׂרָאֵל גְזָאגְט וְעַתָּה לָמָּה נָמוּת וכו': (כב) וְעַתָּה
אוּנ אַצוּנְד לָמָּה נָמוּת וָוארוּם זָאלְן מִיר
שְׁטַארְבְּן כִּי תֹאכְלֵנוּ וָוארוּם עֶס וֶועט אוּנְז פַר
בְּרֶענְנֶן הָאֵשׁ הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת דָאס דָאזִיגֶע גְרוֹסֶע
פַייעֶר אִם יוֹסְפִים אֲנַחְנוּ אוּב מִיר וֶועלְן מֶערְן
לִשְׁמוֹעַ צוּ הֶערְן אֶת קוֹל דָאס קוֹל יְיָ גָאט
אֱלֹהֵינוּ פוּן אוּנְזֶער גָאט עוֹד נָאךְ וָמָתְנוּ וֶועלְן
מִיר שְׁטַארְבְּן: (כג) כִּי וָוארוּם מִי כָּל בָּשָׂר
וֶוער אִיז דֶען פַר הַאנְדְן פוּן אַלֶע בַּשֶׁעפֶנִישׁ
אֲשֶׁר שָׁמַע וָואס הָט גְהֶערְט קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים דָם
קוֹל פוּן דֶעם לֶעבֶּדִיגְן גָאט מְדַבֵּר וָואס עֶר
טוּט רֵייךְן מִתּוֹךְ הָאֵשׁ פוּן צְווִישְׁן דֶעם פַייעֶר
כָּמוֹנוּ אַזוֹ וִויא מִיר וַיֶּחִי אוּנ עֶר זָאל לֶעבְּן
בְּלַייבְּן: (כד) קְרַב אַתָּה גְנֶעהְן דוּ וּשְׁמָע אוּנ
הֶער אֵת כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר יְיָ אֱלֹהֵינוּ וָואס אוּנְזֶער
גָאט וֶועט רֵיידְן וְאַתְּ תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אוּנ דוּ זָאלְסְט

קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף וַיִּכְתְּבֵם עַל־
שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים וַיִּתְּנֵם אֵלָי׃ כ וַיְהִי
כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת־הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ
וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וַתִּקְרְבוּן אֵלַי
כָּל־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם׃
כא וַתֹּאמְרוּ הֵן הֶרְאָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֶת־כְּבֹדוֹ וְאֶת־גָּדְלוֹ וְאֶת־קֹלוֹ
שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה
רָאִינוּ כִּי־יְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם

וחי

ת״א. קול גדול סוטה י. סנהדרין יז.

אונקלוס

רַב וְלָא פְסַק וּכְתָבִנּוּן
עַל תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא
וִיהָבִנּוּן לִי׃ כ וַהֲוָה
כְּמִשְׁמַעְכוֹן יָת קָלָא
מִגּוֹ חֲשׁוֹכָא וְטוּרָא
בָּעֵר בְּאֶשָּׁתָא וּקְרֵבְתּוּן
לְוָתִי כָּל רֵישֵׁי
שִׁבְטֵיכוֹן וְסָבֵיכוֹן׃
כא וַאֲמַרְתּוּן הָא
אַחְזְיָנָא יְיָ אֱלָהָנָא יָת
יְקָרֵהּ וְיָת רְבוּתֵהּ וְיָת
קָל מֵימְרֵהּ שְׁמַעְנָא
מִגּוֹ אֶשָּׁתָא יוֹמָא הָדֵין
חֲזֵינָא אֲרֵי יְמַלֵּל יְיָ

עם

פירוש רשב״ם

בדברות הראשונים כי ששת ימים עשה ה׳ את השמים ואת הארץ וגו׳ : (יט) ולא יסף . שוב לא נוסף קול גדול כזה בעולם לפי פשוטו כי כל יסף לשון תוספת . אם יוספים אנחנו .

בעל הטורים

מדות שקר לומר אמת כדי שיפלנה . ושדהו הוסיף כאן שכבר ... אבל ספו תמו מן בלהות מגזרת האף

שפתי חכמים

אף כאן כו׳ ולכן פירש התרגום לא תירגם שהוא לי תמדה: בו ולפי טעם זה קשה שבישלא מאוס בהשמיע קולו החזק

רש״י

למלכא דמתרגמינן דמרגל למחוי : (יט) ולא יסף . מתרגמינן ולא פסק (לפי שמדת ב״ו אינו יכול לדבר כל דבריו בנשימה אחת וצריך להפסיק ומדת הקב״ה אינו כן לא היה עוסק ומפלא היה פוסק לא היה מוסיף) כי קולו חזק וקיים הוא לעולם . דבר אחר

פירוש ע״ט

האט גאט גערעט אֶל כָּל קְהַלְכֶם צו אַלֶע אייער איין זאמלונג הָהָר אויף דעם בארג מִתּוֹךְ הָאֵשׁ פון צווישן דעם פייער הֶעָנָן און פון דעם וואלקן וְהָעֲרָפֶל און פון דעם נעפל קוֹל גָּדוֹל אגרום קול וְלֹא יָסָף און עס האט ניט אויף געהערט . רש״י שרייבט ווארום די מדה פון איין מענטשן איז אז ער קאן ניט ריידן אלע זיינע רייד אין איין אטום . און ער מוז מפסיק זיין צווישן זיינע רייד און מוז זיך אפ רוען אבער די מדה פון הקב״ה איז ניט אזו נאר ער האט ניט אויף געהערט און הט גרעט אין איין מאס ווארום זיין קול איז שטארק און עס האט אקיום אויף אייביג וַיִּכְתְּבֵם און ער הט זייא אויף געשריבן עַל שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים אויף צווייא שטיינערדיגע טאבלן וַיִּתְּנֵם אֵלָי און ער האט זייא געגעבן צו מיר :

(כ) וַיְהִי און עס איז געווען כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת הַקּוֹל אז איר האט דער הערט דאס קול מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ פון צווישן דעם פינצטערניש וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ דער בארג האט געברענט אין פייער וַתִּקְרְבוּן אֵלַי און איר האט געמאכט גענעהנן צו מיר כָּל רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אלע עלצטע פון אייערי שבטים וְזִקְנֵיכֶם און אייערע זקנים : (כא) וַתֹּאמְרוּ און איר האט געזאגט הֵן נון הֶרְאָנוּ ער האט געמאכט ווייזן אונז יְיָ גאט אֱלֹהֵינוּ אונזער גאט אֶת כְּבוֹדוֹ זיין כבוד וְאֶת גָּדְלוֹ און זיין אבפערקיי וְאֶת קֹלוֹ שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ און זיין קול האב מיר געהערט פון צווישן דעם פייער הַיּוֹם הַזֶּה רָאִינוּ דעם דאזיגן טאג האבן מיר געזעהן כִּי יְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם אז גאט טוט ריידן מיט איין מענטשן וָחָי און ער קאן בלייבן לעבן אין תרגום יונתן שטייט (יומא הדין חמינא

ארום

לְמַעַן ׀ יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב
לָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ יז לֹא תִרְצַח
ס וְלֹא תִנְאָף ס וְלֹא תִגְנֹב ס
וְלֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁוְא׃ ס
יח וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ ס וְלֹא
תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ שָׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ
וַאֲמָתוֹ שׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר
לְרֵעֶךָ׃ ס חמישי יט אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל־כָּל־קְהַלְכֶם
בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הֶעָנָן וְהָעֲרָפֶל
קוֹל

ת״א למען קידושין לט מ קמא נה חולין קמא .

בְּדִיל דְיוֹרְכוּן יוֹמָךְ
וּבְדִיל דְיוֹטַב לָךְ עַל
אַרְעָא דַיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב
לָךְ׃ יז לָא תִקְטוֹל
נְפָשׁ. וְלָא תְגוּף. וְלָא
תִגְנוּב (נַפְשָׁא). וְלָא
תַסְהֵד בְּחַבְרָךְ
סַהֲדוּתָא דְשִׁקְרָא׃
יח וְלָא תַחְמֵד אִתַּת
חַבְרָךְ וְלָא תֵרוֹג בֵּית
חַבְרָךְ חַקְלֵהּ וְעַבְדֵּהּ
וְאַמְתֵהּ תּוֹרֵהּ וַחֲמָרֵהּ
וְכֹל דִּי לְחַבְרָךְ׃ יט יָת
פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין מַלִּיל
יְיָ עִם כָּל קְהַלְכוֹן
בְּטוּרָא מִגּוֹ אֶשָּׁתָא
עֲנָנָא וַאֲמִטְתָּא קָל
רב

בעל הטורים

כאדמה וגו׳ וסמיך ליה לא תרצח משום דכתיב ולארץ לא יכופר לדם : (יז) וסמך לא תנאף לרציחה מדכתיב רצוח ונאוף וכן המוציא ש״ז לבטלה כאילו ש״ד וכאן כתיב ולא תנאף ו׳ יתירה כנגד ו׳ פעמים מאררים ו״פ מרים דכתיב בפ׳ סוטה וסמך לו ולא תגנוב משום מים גנובים ימתקו וכתיב בה עוד ו״ו יתירה כנגד ו׳ דברים דכתיבי ברים משלי נארבה לדם נצפנה לנקי חנם וגו׳. וסמך לו ולא תענה ברעך שהגונב מעיד עדות שקר בעצמו שגורם לו נימכר בעבד והוסיף בו ו״ו שבעדותו לוקה העולם שנברא בו׳ ימים : (יח) וסמך לו לא תחמוד שלא יחמוד אשת חבירו ועעיד בו

רש״י

שם שם לו חוק ומשפט : (יז) ולא תנאף. אין ל׳ ניאוף אלא באשת איש : (יח) ולא תתאוה. לא תירוג אף הוא ל׳ חמדה ה כמו (בראשית ב) נחמד

שפתי חכמים

הזכיר לשם העבדות כלומר שאומר לו הרב לעבדו שישבות ממלאכה מן הדין שישמע לו כי המלאכה היא לרבו דאל״כ מה ענין הזכרת העבדות לכאן : ז ואף״ה נ״ל לרש״י לפרש זה יותר מכל עשרת הדברות י״ל דקשה לרש״י ו״ו דולא תנאף ל״ל ומתרץ אין ניאוף אלא באשת איש ומוסיף על ענין ראשון על לא תרצח כלומר הזהר במצוה זו דלא תרצח ובזה תזהר מהרבה עבירות הדא דלא תנאף כי יעלה על דעתו במה הנעל לא יתן לו אבהו ובזה יבא לידי רציחה וכן אלם ועיין בקנ״מ ישוב אחר ע״ז : ח ר״ל אין להקשות דהא בתם כתיב לא תחמוד והכא כתיב לא תתאוה ומפרש

פירוש ע״ט

חא עֶרְלִיךְ הַאלְטְן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וָועלְן וֶוערְן
יר לֶענְגֶערְט דַיינֶע טֶעג דָם הֵייסְט דוּ וֶועסְט
אִנְג לֶעבְן וּלְמַעַן אוּנ דְרוּם יִיטַב לָךְ עֶס וֶועט
יר גוּט זַיין עַל הָאֲדָמָה אוּף דֶר עֶרְד אֲשֶׁר יְיָ
לֹהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ וָוס דַיין גָאט וֶועט דִיר גֶעבְן׃
(ז) לֹא תִרְצַח דוּ זָאלְסְט נִיט מַארְדְן וְלֹא תִנְאָף
ת דוּ זָאלְסְט נִיט מְזַנֶּה זַיין מִיט אַאֵשֶׁת אִישׁ
א תִגְנוֹב אוּנ דוּ זָאלְסְט נִיט גַנְבֶנְן וְלֹא תַעֲנֶה
עֵד אוּנ דוּ זָאלְסְט נִיט עֵדוּת זָאגְן אוּף
דַיין חַבֵר עֵד שָׁוְא פַאלְשִׁי עֵדוּת׃ (יח) וְלֹא
תַחְמוֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ אוּנ דוּ זָאלְסְט נִיט גְלוּסְטְן
דָאס וַוייבּ פוּן דַיין חַבֵר וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ
אוּנ זָאלְסְט נִיט גְלוּסְטְן דָאס הוֹז פוּן דַיין
חַבֵר שָׂדֵהוּ זַיין פֶעלְד וְעַבְדּוֹ אוּנ זַיין קְנֶעכְט
וַאֲמָתוֹ אוּנ זַיין דִינְסְט מוֹיד שׁוֹרוֹ זַיין אָקְס
וַחֲמוֹרוֹ אוּנ זַיין אֵייזְל וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ אוּנ אַלֶע
זַאכְן פוּן דַיין חַבֵר זָאלְסְטוּ נִיט גְלוּסְטְן׃
(יט) אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִי דָאזִיגֶע רֵייד דִּבֶּר יְיָ

טו וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן
צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם
הַשַּׁבָּת׃ ס טז כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־
אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
למען

כְּוָתָךְ׃ טו וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וְאַפְּקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִתַּמָּן בִּידָא תַקִּיפָא וּבִדְרָעָא מְרָמָא עַל כֵּן פַּקְדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְמֶעְבַּד יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא׃ טז יַקַּר יָת אֲבוּךְ וְיָת אִמָּךְ כְּמָא דִי פַקְדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ
בדיל

בעל הטורים

שצריך לכבדו במאכל וכסות: (טז) למען ייטב לך. תגין על הטי"ת שסבלתו אמו ט' חדשים ואביו ואמו נזהרו מט' מדות האמורות בנדרים וזה סימנם אסנ"ת משגע"ח נוטריקון בני אנוסה בני שנואה בני נדה בני תמורה בני מריבה בני שכרות בני גרושת הלב בני ערבוביא בני חציפה. פירוש בני אנוסה פי' שאם אנס אשה והוליד ממנה בן הלא אפי' היא אשתו ואנסה לתשמיש וכן שנינו במסכת כלה מפני מה הווין ליה לאדם בנים בעלי מומין מפני שתובעה ואשתו אינה נתבעת לו פירוש אינה מתרצית לו ר' יהודה אומר מפני שאומרת לו בשעת תשמיש אנוסה אני וא"ב רוצה ואינה רוצה וכן איתא בעירובין כל שכופה אשתו לדבר מצוה נקרא חוטא שנאמר גם בלא דעת נפש לא טוב נמצא כי האונס אסור אף באשתו אלא אם הוא צריך לאותה מעשה יפייס ואח"כ יבעול. בני שנואה כמשמעה והוא ששנואה בשעת תשמיש אבל אם רצויה בשעת תשמיש אע"פ שהיא שנואה שרי. בני נדה אע"פ שאינו ממזר מן התורה וי"מ שהא' מהם הן בנדוי שאסורים בתשמיש המטה וה"ה נמי הם אחד מהם אבל. בני תמורה שהיה מכוין לערוה ונזדמנה לו אשתו וי"מ אפילו שתי נשיו שנתכוין לזו ונזדמנה לו אחרת. בני מורדת דאמרה ליה לא בעינא לך ואעפ"כ הוא משמש עמה והרי היא אצלו כזונה ואפי' אם היא מדעתה. ולנוסחא אחרינא בני מריבה שהם מתקוטטים ביחד בכל פעם דהויא ביאה זו כמו זנות כיון שאינו מתוך אהבה. בני שכורה שהוא או היא שכורים. בני גרושת הלב שבלבו לגרשה אפילו אין בלבו שנאה כגון מאותן שכופין להוציא וגמר בלבו לגרשה ואח"כ בא עליה. בני ערבוביא שמשמש עם אשתו ונתן דעתו על אחרת אפי' ששתיהן היו נשיו. בני חצופה שתובעתו בפה והרי היא כזונה ואסור לקיימה אבל מי שאשתו מרצה אותו בדברים של רצוי ומקשטת עצמה לפניו כדי שיתן דעתו עליה על זו אמרו רז"ל שיוצאים ממנה בנים חכמים ונבונים כלאה שיצאה ממנה יששכר וכל אלו הט' מדות אפי' צריכין לפריה ורביה כגון שאינה מעוברת אפ"ה בכל אלו המדות פוגם הולד ונקרא פושע וצריך לכבדה בט' דברים מאכיל ומלביש וכו' כדאיתא בפ"ק דקידושין. י"ז תיבות יתירות דברות אחרונות על הראשונות כמנין טוב וזהו שכתוב כאן למען ייטב לך שאינן בראשונות: כאשר צוך ה' אלהיך. ר"ת בגימ' מרה: על

רש"י

מתן תורה ה במרה: (טו) וזכרת כי עבד היית וגו'. (סנהדרין נו) על מנת כן פדאך ו שתהיה לו עבד ותשמור מצותיו: (טז) כאשר צוך. אף על כבוד אב ואם נצטוו במרה שנאמר (שמות טו)

שפתי חכמים

כאשר צוך ומתנו עיקר הלימוד בדיבור אחד נאמרו לכן חזר לפרשו במקום הראוי: ה מדכתיב בפ' זו אלה החקים וגו' דמשמע שנאמרו י' דברות כאן כאשר נאמר שם א"כ היאך הוסיף משה בדברות כאשר צוה וגו' וכן פירש רש"י פ' ד' מיתות ועיין בתוספות פרק רבי עקיבא דף פ"ו דה"ת ודלמא כאשר צוך וגו' קאי אפרשת המן דאף התם צוה על שבת וי"ל לקמן גבי כיבוד אב ואם גם כן כתיב כאשר צוך וגו' והתם ע"כ אין לומר כאשר צוך גבי מן דהא התם לא הזהיר על כיבוד אב ואם אף כאשר צוך דגבי שבת לא קאי על אזהרת מן עכ"ל: ו (מהרא"י) מפום דידע שהוקבע לפסח השביתה ממלאכה כדאשכחן גבי פורים שקבלו עליהם לימי משתה ושמחה ולא לעשיית מלאכה (מגילה דף ה) לכן

פירוש ע"ט

קנעכט אונ דיין דינסט מוד כמוך אזו וויא דו: (טו) וְזָכַרְתָּ אונ דו זאלסט גדענקן כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אז דו ביסט גוועזן א קנעכט אין דעם לאנד מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם אונ דיין גאט האט דיך אויס גצויגן פון דארטן בְּיָד חֲזָקָה מיט איין שטארקן כח וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה אונ מיט אויס גשטרעקטי ארום אונ אויף דעם תנאי האט ער דיך אויס געלייזט אז דו וויא זאלסט היטן זיינע מצות עַל כֵּן דרום צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ האט דיין גאט דיך גשאפט לַעֲשׂוֹת צו מאכן אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת דעם טאג פון שבת בלויכר דו זאלסט האלטן שבת: (טז) כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ דו זאלסט ערליך האלטן דיין פאטר אונ דיין מוטר כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אזו וויא דיין גאט האט דיר גשאפט אין דעם ארט מרה לְמַעַן דרום כלומר אז דו וועסט

לַשָּׁוְא׃ ס יב שָׁמוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת
לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
יג שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־
מְלַאכְתֶּךָ׃ יד וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־
מְלָאכָה אַתָּה ׀ וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ
וְעַבְדְּךָ־וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ
וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ
לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ׃
וזכרת

לְשִׁקְרָא׃ יב טַר
יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא
לְקַדָּשׁוּתֵהּ כְּמָא דִי
פַקְדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃
יג שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח
וְתַעְבֵּד כָּל עֲבִדְתָּךְ׃
יד וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
לָא תַעְבֵּד כָּל עֲבִידְתָּא
אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ
וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָךְ וְתוֹרָךְ
וַחֲמָרָךְ וְכָל בְּעִירָךְ
וְגִיּוֹרָךְ דִי בְקִרְוָךְ בְּדִיל
דִי יְנוּחַ עַבְדָּךְ וְאַמְתָךְ
כותך

ת״א שמור ברכות כ ר״ה כז שבועות כ: כאשר צוך שבת פז סנהדרין נו. ושורך קמא נד. וגרך יבמות מח למען ינות קמא נד.

בעל הטורים

לסקל וחללה מחלליה מות יומת: שמור את יום השבת. ר״ת שאיה וס״ת כתה לומר לך הנדונין בשאיה וגמלי כתה נוחין בשבת. סמך כבד את אביך לשבת שגם בשבת כתיב וכבדתו

פירוש רשב״ם

ולא לו ולאחרים: (יב) שמור את יום השבת. כבר פירשתי בדברות הראשונים למה נאמר כאן זכור וכאן שמור: כאשר צוך ה׳ אלהיך. כלומר מה שמפרש

רש״י

(יב) שמור. ובראשונות הוא אומר זכור שניהם בדבור אחד ובתיבה אחת ד נאמרו ובשמיעה אחת נשמעו (מכילתא): כאשר צוך. (שבת פז) קודם

שפתי חכמים

פני יש מקום לטעות ח״ו ל״פ גם טעם ראשון ועיין לעיל בפרשת יתרו ושם כתבתי למה פירש רש״י בכאן שני טעמי׳ ולעיל לא פירש אלא טעם אחד ועיין בג״א: ד כשאמר בתחלה זכור נאמר אף שמור דשניהם נאמרו בתיבה אחת וכו׳ דע״י גם טיס ומה שחזר לכתוב זה רש״י כאן ולא סמך על מה שפירש לעיל כמו שאמר הדברות משום דכאן כתיב

פירוש ע״ט

בִּיז זַיין גֶאמְן לַשָּׁוְא צוּא פַאלְשׁ׃ (יב) שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת דוּ זָאלְסְט הִיטְן דֶעם טָאג פוּן שַׁבָּת כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וִויא דַיין גָאט הָאט דִיר גְשַׁאפְּט פַאר מַתַּן תּוֹרָה אִין דֶם אָרְט מָרָה. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט אִין דִי עֶרְשְׁטֶע דִבְּרוֹת שְׁטֵייט זָכוֹר דָאס אִיז טַייטְשׁ דוּא זָאלְסְט גֶדֶענְקְן דֶעם שַׁבָּת אוּנ דָא שְׁטֵייט שָׁמוֹר דָס אִיז טַייטְשׁ דוּא זָאלְסְט הִיטְן דֶעם שַׁבָּת דָס וִויל מִיר וַוייזְן אַז דִי צְוֵויי וֶוערְטֶר זָכוֹר וְשָׁמוֹר זֶענֶען אִין אֵיין דִבּוּר גְזָאגְט גְוָוארְן אוּנ אִין אֵיין מָאל זֶענֶען זַיי גְהֶערְט גְוָוארְן צוּ דִי יִשְׂרָאֵל אוּנ עֶס אִיז נִיט מֶיגְלִיךְ אַז אַמֶענְטְשׁ זָאל צְוֵויי וֶוערְטֶר רֵייךְן אִין אֵיין וָוארְט׃ (יג) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבוֹד זֶעקְס טֶעג זָאלְסְטוּ אַרְבֶּעטְן וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ אוּנ דוּ זָאלְסְטוּטָאן אַלִי דַיינֶע מְלָאכוֹת׃ (יד) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי אוּנ דֶם זִיבֶּעטְן טָאג שַׁבָּת לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ זָאל זַיין שַׁבָּת פוּן גָאטְס וֶועגְן לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה זָאלְסְט נִיט טָאן אוּם שַׁבָּת קֵיין שׁוּם מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ דוּ אוּנ דַיין זוּן אוּנ דַיין טָאכְטֶער וְעַבְדְּךָ אוּנ דַיין קְנֶעכְט וַאֲמָתֶךָ אוּנ דַיין דִינְסְט מוֹד וְשׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרְךָ אוּנ דַיין אָקְס אוּנ דַיין אֵייזְל וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ אוּנ אַלֶע דַיינֶע בְּהֵמוֹת וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ אוּנ דֶער גֵר וָואס עֶר אִיז אִין דַיינֶע שְׁטֶעט טָאר אוֹךְ קֵיין שׁוּם מְלָאכָה נִיט טָאן אוּם שַׁבָּת לְמַעַן יָנוּחַ דְרוּם עֶס זָאל רוּעֶן עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ דַיין
קנעכט

פֶּסֶל כָּל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם
מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר
בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ׃ ט לֹא־
תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי
אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד
עֲוֺן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־שִׁלֵּשִׁים
וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי׃ י וְעֹשֶׂה חֶסֶד
לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֺתָו
מצותיקרי׃ ס יא לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה
יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ

ת״א אשר נשבעו ר״ג ס.

לשוא

מִלְעֵלָּא וְדִי בְּאַרְעָא
מִלְּרַע וְדִי בְמַיָּא מִלְּרַע
לְאַרְעָא׃ ט לָא תִסְגּוּד
לְהוֹן וְלָא תִפְלְחִנּוּן
אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ אֵל
קַנָּא מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן
עַל בְּנִין מָרָדִין עַל
דָּר תְּלִיתָאֵי וְעַל דָּר
רְבִיעָאֵי לְשָׂנְאַי כַּד
מַשְׁלְמִין בְּנַיָּא לְמֶחֱטֵי
בָּתַר אֲבָהָתְהוֹן׃
י וְעָבֵד טִיבוּ לְאַלְפֵי
דָרִין לְרָחֲמַי וּלְנָטְרֵי
פִּקּוּדָי׃ יא לָא תֵימֵי
בִשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ
לְמַגָּנָא אֲרֵי לָא יְזַכֵּי יְיָ
יָת דִּי יֵימֵי בִּשְׁמֵהּ

לשקרא

פירוש רשב״ם

אלהי שאינן אלא לקסום קסם. וכן לא העשון אהי אלהי כסף. אע״פ שאתם מאמינים בי. וכן בלתי לה׳ לבדו

בעל הטורים

מכבירות: (ח) פסל כל תמונה. ובדברות הראשונות כתיב וכל תמונה וי״ו יתירה כנגד ו׳ דברים. תבנית זכר או נקבה תבנית כל בהמה תבנית כל צפור תבנית כל רמש תבנית כל

תם: (ט) סמך אל קנא ללא תשא שכל הנשבע לשקר כאילו עובד כו״ם: (י) סמך ולשומרי מצותי ללא תשא שאפילו בשמירת מצות יש עונש לא תשא שהשבועה מצוה בלא לשם שמים כאילו נושא שם שמים לבטלה. א״נ שמזהיר שלא לעבור על לא תשא בענין שמירת מצוה שהרי נשבעים לקיים המצוה: (יב) סמך שבת ללא תשא שהנביאים אמר הלוג לא תשבעו בשמי

שפתי חכמים

בפני לך אמר ד״א כו׳ ולפי׳ ד״ה קסם כל״ל לעולם. ונעל

רש״י

כל זמן שאני קיים. עטרת הדברות ככל פירשתים:

פירוש ע״ט

דאס ווס איז אין דם וואסר מִתַּחַת לָאָרֶץ וואס איז אונטר דער ערד: (ט) לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם דו זאלסט דיך צוא זייא ניט בוקן וְלֹא תָעָבְדֵם אונ דוא זאלסט ניט דינען זייא כִּי אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ ווארום איך בין גאט דיין גאט אֵל אזו אגאט קַנָּא וואס ער רעכנט כלומר וואס ער איז זיך נוקם פון דעם מענטשן וואס דינט עבודת כוכבים פּוֹקֵד ער טוט גדענקן עֲוֹן אָבוֹת דיא זינד פון עלטרן עַל בָּנִים אוף די קינדר וְעַל שִׁלֵּשִׁים אונ אוף דם דריט גבירד וְעַל רִבֵּעִים אונ אוף דעם פערד גבירד

לְשֹׂנְאָי צו מיינע פיינד כלומר אז דיא קינדר טואן אויך שלעכטע מעשים אזו וויא זייערע עלטרן: (י) וְעֹשֶׂה חֶסֶד ער טוט גנאד לַאֲלָפִים צו צוויי טוזנט גבירד לְאֹהֲבַי צו מיינע ליב האבר כלומר צו די ליב האבר פון גאט וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי אונ צוא דיא וואס היטן מיינע מצות: (יא) לֹא תִשָּׂא דו זאלסט ניט שווערן אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֶיךָ ביי דעם נאמן פון גאט דיין גאט לַשָּׁוְא צוא אומזיסט כִּי לֹא יְנַקֶּה יְיָ ווארום גאט לאזט ניט לידיג דאס הייסט ער איז ניט מוחל אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ דר ווס שווערט

מִתּ֥וֹךְ הָאֵֽשׁ׃ ה אָֽנֹכִ֞י עֹמֵ֧ד בֵּין־יְהוָ֣ה וּבֵינֵיכֶ֗ם בָּעֵ֤ת הַהִוא֙ לְהַגִּ֣יד לָכֶ֔ם אֶת־דְּבַ֣ר יְהוָ֑ה כִּ֤י יְרֵאתֶם֙ מִפְּנֵ֣י הָאֵ֔שׁ וְלֹֽא־עֲלִיתֶ֥ם בָּהָ֖ר לֵאמֹֽר׃ ס בצבור קורין בטעם העליון ותמצא בסוף הספר ו אָנֹכִי֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ אֲשֶׁ֧ר הוֹצֵאתִ֛יךָ מֵאֶ֥רֶץ מִצְרַ֖יִם מִבֵּ֣ית עֲבָדִ֑ים׃ ז לֹֽא־יִהְיֶ֥ה לְךָ֛ אֱלֹהִ֥ים אֲחֵרִ֖ים עַל־פָּנָֽיַ׃ ח לֹֽא־תַעֲשֶׂ֨ה לְךָ֥

פסל

ה אֲנָא הֲוֵיתִי קָאֵם בֵּין מֵימְרָא דַיְיָ וּבֵינֵיכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְחַוָּאָה לְכוֹן יָת פִּתְגָּמָא דַיְיָ אֲרֵי דְחֶלְתּוּן מִקֳּדָם אֶשָּׁתָא וְלָא סְלֶקְתּוּן בְּטוּרָא לְמֵימַר׃ ו אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דִּי אַפֵּקְתָּךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא׃ ז לָא יְהֵי לָךְ אֱלָה אָחֳרָן בַּר מִנִּי׃ ח לָא תַעְבֵּד לָךְ צְלַם כָּל דְּמוּת דִּי בִשְׁמַיָּא

מלעלא

פירוש רשב״ם

פּוֹת לישראל: (ה) לאמר. מוסב למעלה פנים בפנים דבר ה׳ עמכם לאמר אנכי ה׳ אלהיך: (ז) על פני. נראה לי אפילו אתה מאמין כי לא יהיה לך אלהים אחרים לקסום בהם קסמים כתרפים של לבן שקרא אותם

רש״י

שמוכל עלמו א מדבר עמכם: (ה) לאמר. מוסב על דבר ה׳ עמכם בהר מתוך האש לאמר אנכי ה׳ וגו׳ ב ואנכי עומד בין ה׳ וביניכם: (ז) על פני. בכל מקום אשר ג אני שם וזהו כל העולם. ד״א

שפתי חכמים

א והו דכתיב פנים בפנים: ב דאין יתכן לומר דקאי לאמר אדלפניו ואי עליתם בהר לאמר דמה היה להם לומר בהר אלא שהפסיק הכתוב בין מתוך האש למלת לאמר כדי שיודיע שאני הסרסור בין ה׳ וביניכם מפני שיראתם מפני האש ולא יכולתם לעלות בהר: ג להאי טעם קשה כל״ל

פירוש ע״ט

(ה) אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין יְיָ וּבֵינֵיכֶם איך בין גשטאנן צווישן גאט אונ צווישן אייך בָּעֵת הַהִוא אין דער וועלביגר צייט לְהַגִּיד לָכֶם אֶת דְּבַר יְיָ איך זאל אייך זאגן די רייד פון גאט כִּי יְרֵאתֶם מִפְּנֵי הָאֵשׁ ווארום איר הט זיך געפארכטן פר דעם פייער וְלֹא עֲלִיתֶם בָּהָר אונ איר זייט ניט אויף גאנגן אויף דעם בארג לֵאמֹר אזו צו זאגן. רש״י שרייבט דאס ווארט לֵאמֹר גייט ארויף אויף דעם פסוק ד׳ אונ אזו איז דער פשט פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר יְיָ עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בשיינפערלך האט גאט מיט אייך גרעט אויף דם בארג פון צווישן דעם פייער לֵאמֹר צו זאגן דיא עשרת הדברות אזו וויא ווייטר שטייט אָנֹכִי עֹמֵד אונ איך משה בין דענסטמאל גשטאנן בֵּין יְיָ וּבֵינֵיכֶם וכו׳: (ו) דעם פשט פון עשרת הדברות האבן מיר שון איין מאל גשטעלט

אין פרשת יתרו דרום שטעלן מיר נאר דם פירוש המלות אָנֹכִי יְיָ איך בין גאט אֱלֹהֶיךָ דיין גאט אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וואס איך האב דיך אוס גצוגן פון דעם לאנד מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים פון דעם הויז כלומר פון דם ארט וום איר זייט דארטן קנעכט גוועזן: (ז) לֹא יִהְיֶה לְךָ עס זאל ניט זיין צו דיר אֱלֹהִים אֲחֵרִים פרעמדי אפ געטער עַל פָּנָי פאר מיין פָּנִים כלומר ווי איך בין פאר האנדן דאס הייסט אויף דר גאנצר וועלט אדר עַל פָּנָי איז טייטש כל זמן איך לעב אונ איך לעב דאך אייביג: (ח) לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ דוא זאלסט ניט מאכן צוא דיר פֶּסֶל איין גהויטן בילד כָּל תְּמוּנָה קיין שום גלייבניש אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וואס איז אויף דעם הימל פון אובן וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ אונ דם וואס איז אויף דר ערד מִתָּחַת פון אונטן וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם אונ

דאס

הָאַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה׃ פ ה א וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם׃ ב יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֹרֵב׃ ג לֹא אֶת־אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהוָה אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אִתָּנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֹה הַיּוֹם כֻּלָּנוּ חַיִּים׃ ד פָּנִים ׀ בְּפָנִים דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ

ת״א ולפמס תוסס יבצות קס.

א וּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יָת קְיָמַיָּא וְיָת דִּינַיָּא דִּי אֲנָא מְמַלֵּל קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵין וְתֵילְפוּן יָתְהוֹן וְתִטְּרוּן לְמֶעְבַּדְהוֹן׃ ב יְיָ אֱלָהָנָא גְּזַר עִמָּנָא קְיָם בְּחֹרֵב׃ ג לָא עִם אֲבָהָתָנָא גְּזַר יְיָ יָת קְיָמָא הָדָא אֱלָהֵן עִמָּנָא אֲנַחְנָא אִלֵּין הָכָא יוֹמָא דֵין כֻּלָּנָא קַיָּמִין׃ ד מַמְלַל עִם מַמְלַל מַלֵּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אֶשָּׁתָא׃

אנא

פירוש רשב״ם

לישראל לכך כתיב כאן כי משה הבדילם כבר ולכך לא

בעל הטורים

(ד) פנים בפנים. ב׳ במסורה. דין אומר בפנים מאירות בפנים

שפתי חכמים

(ג) לא את אבתינו. בלבד את כרת ה׳ וגו׳: כי אתנו. פנים בפנים. א״ר ברכיה כך אמר משה אל תאמרו אני מטעה אתכם על לא דבר כדרך שהסרסור עושה בין המוכר ללוקח הרי

רש״י

והגאן בערבות מואב ומקרא קלר הוא: את ר״ל בפסוק משמע דוקא לנו נתנו עברם הדברות ולא לאבותינו שמתו לפנינו והא הרבה שהיו קיימין בשעת מתן תורה כבנה שאיש כשילאו ממצרים ואף עמכם נכרתה בברית כזאת והשתא לא קיימין ל״פ לא את אבותינו בלבד כרת ה׳ וגו׳ אלא אף לנו:

פירוש ע״ט

(א) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל אונ מֹשֶׁה הָאט גְרוּפְן צוּא אַלֶע יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אונ עֶר הָאט צוּא זַיי גְזָאגְט שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֶערְט צוּא יִשְׂרָאֵל אֶת הַחֻקִּים דִיא גְזֶעצְן וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אונ דִי דִינִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דוֹבֵר בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם וָואס אִיךְ רֵייד הַיינְט אִין אַייעֶרע אוֹיעֶרְן וּלְמַדְתֶּם אוֹתָם אונ אִיר זָאלְט זַיי לֶערְנֶן וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם אונ אִיר זָאלְט הִיטְן צוּ טָאן זַייא: (ב) יְיָ אֱלֹהֵינוּ גָאט אוּנְזֶר גָאט כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחוֹרֵב הָט מִיט אוּנְז כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶועְן אִין חוֹרֵב: (ג) לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ כָּרַת יְיָ אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת נִיט מִיט אוּנְזֶרֶע עֶלְטֶרְן אַלֵיין הָאט גָאט כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶועְן דֶעם דָאזִיגְן בְּרִית כִּי אִתָּנוּ נֵייעֶרְט מִיט אוּנְז הָאט עֶר אוֹיךְ כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶועְן אֲנַחְנוּ אֵלֶּה מִיר אַלֶע דִי דָאזִיגֶע כְּלוֹמַר מִיט אוּנְז אַלֶע פֹּה הַיּוֹם וָואס מִיר זֶענֶן הַיינְט דָא כֻּלָּנוּ חַיִּים מִיר לֶעבְּן נָאךְ אַלֶע: (ד) פָּנִים בְּפָנִים בַּיָא שַׁיינְפֶּערְלִיךְ דִּבֶּר יְיָ עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הָט גָאט מִיט אַייךְ גְרֶעט אוֹיף דֶעם בַּארְג פוּן צְווִישְׁן דֶעם פַייעֶר. רש״י שְׁרַייבְּט אַזוֹ הָט מֹשֶׁה גְזָאגְט צוּ דִי יִשְׂרָאֵל אִיךְ טוּא נִיט אַזוֹ וִוי אַמֶעקְלֶער וָואס עֶר גֵייט אִין שְׁלִיחוּת פוּן דֶעם מוֹכֵר צוּ דֶעם לוֹקֵחַ אִיז גְמָאלְט אַז דֶער מֶעקְלֶער נַארְט זַיי אונ זָאגְט נִיט קֵיין אֶמֶת כְּדֵי עֶר זָאל זַיי צוּ נוֹיף פִירְן אָבֶּר דָא רֶעט הקב״ה דֶער מוֹכֵר אַלֵיין מִיט אַייךְ:

אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃ מו בְּעֵבֶר
הַיַּרְדֵּן בַּגַּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר בְּאֶרֶץ
סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב
בְּחֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃
מז וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ וְאֶת־אֶרֶץ ׀
עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח שָׁמֶשׁ׃
מח מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל
אַרְנֹן וְעַד־הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן׃
מט וְכָל־הָעֲרָבָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן
מִזְרָחָה וְעַד יָם הָעֲרָבָה תַּחַת
אשדת

מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִפַּקְהוֹן מִמִּצְרָיִם׃
מו בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא
בְּחֵילְתָא לָקֳבֵל בֵּית
פְּעוֹר בְּאַרְעָא דְסִיחוֹן
מַלְכָּא דֶאֱמֹרָאָה דִּי
יָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן דִּי מְחָא
מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִפַּקְהוֹן מִמִּצְרָיִם׃
מז וִירִיתוּ יָת אַרְעֵהּ
וְיָת אַרְעָא דְעוֹג מַלְכָּא
דְמַתְנָן תְּרֵין מַלְכֵי
אֱמֹרָאָה דִּי בְּעִבְרָא
דְיַרְדְּנָא מַדְנַח שִׁמְשָׁא׃
מח מֵעֲרוֹעֵר דִּי עַל כֵּיף
נַחֲלָא דְאַרְנוֹן וְעַד טוּרָא
דְשִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן׃
מט וְכָל מֵישְׁרָא עִבְרָא
דְיַרְדְּנָא לְמָדִינְחָא וְעַד
יַמָּא דְמֵישְׁרָא תְּחוֹת
מַשְׁפַּךְ מְרָמָתָא׃

רש״י

לפי בעבר הירדן שהוא במזרח שהעבר השני היה במערב :

פירוש ע״ט

וָוס מֹשֶׁה הָאט גֶרעט אוּנ גְלֶערְנְט צוּ דִיא קִינְדֶר פוּן יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם אַז זֵיי זֶענֶן אַרוֹס גְגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם אוּנ דִיא אַייגִינֶע דִבְּרוֹת הָאט עֶר מִיט זַייא נָאךְ אַיין מָאל גְלֶערְנְט אִין פְּלוֹן פוּן מוֹאָב וָואס דֶר פְּלוֹן אִיז ׃ (מו) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אִין אִיבֶּר פָאר פוּן דֶעם יַרְדֵן דָאס אִיז דִיא זַייט וָוס אִיז אִין מִזְרַח זַייט פוּן דֶעם יַרְדֵן בַּגַּיְא אִין טָאל מוּל בֵּית פְּעוֹר אַקְעגְן בֵּית פְּעוֹר בְּאֶרֶץ סִיחֹן וגו׳ אִין דֶם לַאנְד פוּן סִיחוֹן דֶער מֶלֶךְ פוּן אֱמוֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וָואס עֶר אִיז גְזֶעסְן אִין חֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וָואס מֹשֶׁה הָאט אִים גְשְׁלָאגְן וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אוּנ דִיא קִינְדֶר פוּן יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם אַז זֵיי זֶענֶן אַרוֹס גְגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם ׃

(מז) וַיִּירְשׁוּ אֶת אַרְצוֹ אוּנ זַייא הָאבְּן גֶאַרְבְּט זַיין לַאנְד וְאֶת אֶרֶץ עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אוּנ דָם לַאנְד פוּן עוֹג דֶער מֶלֶךְ פוּן בָּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי דִי צְוַויי מְלָכִים פוּן אֱמוֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וָוס זֵיי זֶענֶן גְוֶועזְן אוֹיף יֶענֶר זַייט יַרְדֵן מִזְרַח שָׁמֶשׁ אִין מִזְרַח זַייט וואו דִיא זוּן גֵייט אוֹיף ׃ (מח) מֵעֲרוֹעֵר פוּן עֲרוֹעֵר אֲשֶׁר עַל שְׂפַת נַחַל אַרְנוֹן וָוס עֶס אִיז בַּיי דֶעם בָּארְטְן פוּן דֶעם טַייךְ אַרְנוֹן וְעַד הַר שִׂיאֹן בִּיז דֶעם בַּארְג פוּן שִׂיאוֹן הוּא חֶרְמוֹן דָם זֶעלְבִּיגֶע וֶוערְט אָן גְרוּפֶן חֶרְמוֹן ׃ (מט) וְכָל הָעֲרָבָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן אוּנ דָם גַאנְצְן פְלַאךְ פוּן יֶענֶר זַייט יַרְדֵן מִזְרָחָה אוֹיף מִזְרַח זַייט וְעַד יָם הָעֲרָבָה בִּיז דֶעם יַם פוּן דֶעם פְּלוֹן תַּחַת אוּנְטֶער אַשְׁדּוֹת גִיסוּנְג הַפִּסְגָּה דִי הֵייךְ ׃

יִרְצַח אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא
לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְנָס
אֶל־אַחַת מִן־הֶעָרִים הָאֵל וָחָי׃
מג אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ
הַמִּישֹׁר לָראוּבֵנִי וְאֶת־רָאמֹת
בַּגִּלְעָד לַגָּדִי וְאֶת־גּוֹלָן בַּבָּשָׁן
לַמְנַשִּׁי׃ מד וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־
שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
מה אֵלֶּה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים

אשר

יָת חַבְרֵהּ בְּלָא מַדְּעֵי
וְהוּא לָא סָנֵי לֵהּ
מֵאִתְמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי
וְיֵעֱרוֹק לַחֲדָא מִן
קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וְיִתְקַיַּם׃
מג יָת בֶּצֶר בְּמַדְבְּרָא
בַּאֲרַע מֵישְׁרָא
לְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן וְיָת
רָאמוֹת בְּגִלְעָד
לְשִׁבְטָא דְגָד וְיָת
גּוֹלָן בְּמַתְנָן לְשִׁבְטָא
דִמְנַשֶּׁה׃ מד וְדָא
אוֹרַיְתָא דִּי סַדַּר מֹשֶׁה
קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
מה אִלֵּין סַהֲדְוָתָא
וּקְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דִּי מַלִּיל

ת״א והוא לא מכות ט׳ . ונס אל שם ט׳ . את בצר שם . וזאת התורה יומא עב מכות שם פ״ו ב׳ מנחות נג :

פירוש רשב״ם

זה המעשה בנתים. אלא לפי שהאריך בדברים עד עכשיו ועתה מתחיל לפרש המצוה היאך ביאר את התורה הזאת. והוא צריך לומר בשופטים ושוטרים שלש ערים תבדיל לך בתוך ארצך אשר ה׳ אלהיך נותן לך. ואם ירחיב לעתיד לבא ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה ועל שלש ערים שצוה לו הקב״ה באלה מסעי לעשות בעבר הירדן לא הזכיר לשם ולא צוה משה

בעל הטורים

(מג) ואת גולן בבשן. וסמיך ליה וזאת התורה כמו הוי גולה למקום תורה: גלן. חסר וי״ו (עיין יהושע כ) יש שהיה שאינן גולין כגון אב המכה לבנו והרב לתלמידו כו׳ כדאי׳ במס׳ מכות: (מה) אלה העדות. בגימטריא תלמוד:

שפתי חכמים

לפודיע אוזה עבר הירדן הוא והיינו ספאה של גד ארץ ישראל מכוח השמש: ר׳ רלה לומר בו״א שנקראת הע״ף: יש דאל״כ מה בא המקרא לומר כאן במה שדבר עם ישראל בצאתם מארץ מצרים ופרשת אלה העדות דבוק עם וזאת התורה ואמר שזאת התורה שהם אלה העדות במסדר אחר פרשה זו הם העדות אשר דבר בצאתם מארץ מצרים ותזר

רש״י

לפי שהוא דבוק נקוד הרי״ם בחטף: מזרח של ר׳ שמש מקום זריחת השמש: (מד) וזאת התורה. זו שהוא עתיד לסדר אחר פרשה זו: (מה) אלה העדת וגו׳ אשר דבר. הם הם אשר דבר בצאתם ממצרים ש׳ חזר ושנאה להם בערבות מואב

פירוש ע״ט

שטעט מען זאל אהין אנטלויפן רוצח אשר ירצח את רעהו דער רוצח וואס וועט הרגנן זיין גזעלן בבלי דעת אן וויסן שאפט והוא לא שונא לו אונ דער גזלן איז דעם הרוג קיין שונא ניט גוועזן מתמול פון נעכטן שלשם אייער נעכטן ונס אל אחת מן הערים האל אונ ער זאל אנטלויפן אין איינע פון דיא דאזיגע שטעט וחי אונ ער זאל לעבן בלייבן : (מג) את בצר במדבר דיא שטאט בצר אין דער מדבר בארץ המישר אין דעם לאנד פון דם פלון הט ער די שטאט אפ גשייד לראובני צו דעם שבט ראובן ואת ראמות בגלעד אונ די שטאט ראמות וואס איז אין גלעד הט ער אפ גשייד לגדי צו דעם שבט גד ואת גולן בבשן למנשי אונ דיא שטאט גולן וואס איז אין בשן האט ער אפ גשייד צו דעם שבט פון מנשה : (מד) וזאת התורה אונ דאס איז די תורה דאס מיינט מען דיא עשרת הדברות וואס עס שטייט נאך דער פרשה אשר שם משה לפני בני ישראל וואס משה האט גטאן פאר דיא ישראל : (מה) אלה העדות דאס זענן דיא בצייגינגעם והחקים אונ דיא גזעצן והמשפטים אונ דיא דינים אשר דבר משה

וום

אונקלוס

בָּתְרָךְ וּבְדִיל דְּתוֹרִיךְ יוֹמִין עַל אַרְעָא דַּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ כָּל יוֹמַיָּא: מא בְּכֵן אַפְרֵשׁ מֹשֶׁה תְּלַת קִרְוִין בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא מַדְנַח שִׁמְשָׁא: מב לְמֶעֱרַק תַּמָּן קָטוֹלָא דִּי יִקְטוֹל יָת

וּלְמַ֙עַן֙ תַּאֲרִ֤יךְ יָמִים֙ עַל־הָ֣אֲדָמָ֔ה אֲשֶׁ֨ר יְהוָ֧ה אֱלֹהֶ֛יךָ נֹתֵ֥ן לְךָ֖ כָּל־הַיָּמִֽים׃ פ שלישי מא אָ֚ז יַבְדִּ֣יל מֹשֶׁ֔ה שָׁלֹ֣שׁ עָרִ֔ים בְּעֵ֖בֶר הַיַּרְדֵּ֑ן מִזְרְחָ֖ה שָֽׁמֶשׁ׃ מב לָנֻ֨ס שָׁ֜מָּה רוֹצֵ֗חַ אֲשֶׁ֨ר

ירצח

ת״א או יבדיל מכות ו. לנס שמה סוטה פס סנהדרין לג.

בעל הטורים

לומר שתורה ומלות קולטות: (מב) רולה. מלא וי״ו שהלא ספרס שהכלא בשפי ועבר על לא תרלח שהוא דבר שפי:

פירוש רשב״ם

לירש את ארץ סיחון ועוג: (מא) או יבדיל משה. למה הפסיק דברי משה שהן מחוברין יחד זה אחר זה וכתב

רש״י

סוס: (מא) אז יבדיל. נתן לב להיות חרד לדבר צ שיבדילם (מכות ס) ואע״פ שאינן קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען אמר משה מלוה שאפשר לקיימה אקיימנה: בעבר הירדן מזרחה שמש. באותו עבר ק שבמזרחו של ירדן: מזרחה שמש.

שפתי חכמים

לטעם ראשון: צ רל״ל או הוא פירושו מיד ולשון יבדיל משמע לעתיד מ״ה פירש על מחשבת הלב. והרא״ם פי׳ שהבדיל ערים אלו אינו הוה תמיד ולא יפול עליו לשון הוה לכן פירשו על שמחשבה ר״ל היה במחשבתו תמיד להבדיל עד שהבדיל: ק פי׳ מפני שעבר הירדן יקרא הצד נגד מזרח וגם הפאה של צד ארץ ישראל אמר הכתוב מזרחה שמש

פירוש ע״ט

קינדר וואס וועלן זיין נאך דיר וּלְמַעַן אונ פון וועגן תַּאֲרִיךְ יָמִים דו זאלסט דר לענגרן טעג כלומר עס זאל דער לענגרט ווערן דיינע טעג עַל הָאֲדָמָה אויף דר ערד אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ וואס דיין גאט וועט דיר געבן כָּל הַיָּמִים אלע טעג: (מא) אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה דענסטמאל האט משה אפ געשייד שָׁלֹשׁ עָרִים דריי שטעט פון ערי מקלט וועגן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן פון דר זייט ירדן מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ וואס איז אין מזרח זייט וואו די זון גייט אויף. רש״י שרייבט חאטשי די שטעט וועלן ערשט האבן אין זיך דעם דין פון ערי מקלט ערשט אז מען וועט פון יענער זייט ירדן אויך אפ שיידן דרייא שטעט פון ערי מקלט וועגן אונ זיי זענען דאך נאך ניט איבער גפארן דם ירדן וואלט דאך ניט נייטיג גוועזן אז ער זאל אפ שיידן די דרייא שטעט פון דער זייט ירדן נאר משה האט זיך גטראכט דיא מצוה וואס איך קאן מקיים זיין איי איך וועל שטארבן וועל איך זיא מקיים זיין: (מב) לָנֻס שָׁמָּה צו אנטלופן דארטן כלומר ער האט אפ געשייד די דרייא

משלי ישראל

זאלסט אים שון מיין ניט שיקן קיין געלט אויף צו לעבן אונ אז ער חעט ניט האבן אויף צוא לעבן וועט ער בוודאי ברעכן זיין שטארק חארץ אונ וועט קומן דיך איבר בעטן ער זאל ווייטר זיין ביא דיר. דר נמשל איז מיר האבן גזינדיגט אקעגין גאט אונ גאט האט חרוב גמאכט דאס בית המקדש אונ האט אונז פאר טריבן פון אונזר לאנד אין גלות אריין פון דעסט וועגן חאטשי מיר זענען אין גלות האט גאט אויף אונז רחמנות אונ איז אונז אין גלות אויך מפרנס מיר זאלן חס ושלום ניט שטארבן פאר הונגר נאר אצונד אז מיר זעהן אז מיר זענען אזו ארום אז מיר האבן קיין ברוט ניט איז דאס ניט אנדרש נאר אז גאט בענקט נאך אונז צוא ברענגן אונז אין אונזר לאנד נאר גאט זאל אונז איבר בעטן נאך דעם וואס מיר האבן אקעגן אים גזינדיגט איז עפעס ניט שיין האט זיך גאט איין עצה גגעבן אונ גיט אונז ניט אונזר פרנסה כדי מיר זאלן ניט האבן פון וואנן צו לעבן אזו וועלן מיר אים בעטן ער זאל אויף אונז רחמנות האבן אונ זאל אונז אום קערן צוא אונזר לאנד. דאס זאגט דער פסוק בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אז עס וועט דיר זיין ענג אונ עס וועט דיר גריכן דיא אלע צרות דוא וועסט ניט האבן קיין ברוט אויף צוא לעבן איז אסימן אז גאט בענקט נאך אונז ושבת עד יי אלהיך זאלסטו תשובה טאן אונ זאלסט בעטן גאט וועט גאט בוודאי אויף אונז רחמנות האבן אונ וועט אונז אום קערן צוא אונזר לאנד:

וַעֲצֻמִים מִמְּךָ מִפָּנֶיךָ לַהֲבִיאֲךָ
לָתֶת־לְךָ אֶת־אַרְצָם נַחֲלָה כַּיּוֹם
הַזֶּה׃ לט וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־
לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים
בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת
אֵין עוֹד׃ מ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־
מִצְוֺתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם
אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ
ולמען

ת״א וידעת היום ר״ה סה גיטין מ :

אונקלוס

רַבְרְבִין וְתַקִּיפִין מִנָּךְ מִן קֳדָמָךְ לְאָעָלוּתָךְ לְמִתַּן לָךְ יָת אַרְעֲהוֹן אַחֲסָנָא כְּיוֹמָא הָדֵין׃ לט וְתִדַּע יוֹמָא דֵין וּתְתוּב לְלִבָּךְ אֲרֵי יְיָ הוּא אֱלָהָא דִּשְׁכִנְתֵּהּ בִּשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא וְשַׁלִּיט עַל אַרְעָא מִלְּרַע לֵית עוֹד׃ מ וְתִטַּר יָת קְיָמוֹהִי וְיָת פִּקּוֹדוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקֵּדָךְ יוֹמָא דֵין דִּי יֵיטַב לָךְ וְלִבְנָךְ
בתרך

פירוש רשב״ם | בעל הטורים

תולך לפניהם יומם : (לח) כיום הזה . שכבר התחלתם ג״כ מתוך ספא והכא כי אסב לומר שכס סוף כאבא ס״ל
שכינה: (לט) אין עוד . וסאר קרינן ואין עוד וי״ו יתירה וכס
ש״פ בקריים . ז״ע אהון כל ספרן כנגד ו׳ קלוות מעלם ומטם ור׳ רוחות : (מ) כנגך ושמרת את חוקיו ואת מצותיו לאו יבדיל

שפתי חכמים

יחיד וסולכן לפני טעמים דלעיל כרתבון קשה כל״ל ווליאך וסוליכן בפניו לכן אמר ד״א ולטעם זה לחוד נמי קשה ססם אבותינו כבר מתו ומאי בפניו לכן צריכין אנו גם

רש״י

יחיד ויבחר בזרעו אחריו : (לח) ממך מפניך . סרסהו ודרשהו להורים מפניך גוים גדולים ועצומים ממך : כיום הזה . כאשר אתה רואה

משלי ישראל

באנץ חיים אין אפרעמדע מדינה גאר וייל אפאטר האט רחמנות אויף זיין קינד פלעגט אים דער שר שיקן קיינר זאל נים וויסן אלע וואך אדר אלע חודש געלט ער זאל האבן פון וואנען צוא לעבן אונ אז עס האט גדויערט אלאנגע צייט האט דער שר זייער גבענקט נאך דעם זון איז ער גוועזן זייער אומריג אונ ער זאל דעם זון שיקן אבריף ער זאל אהיים קומן איז נים גוועזן פאר אים קיין כבוד נים גנוג ער האט אקעגן אים גזינדיגט זאל ער נאך דעם זון איבר בעטן איז דאס נים קיין כבוד פר אים איז ער גוועזן זייער אומריג איז צוא אים צו גגאנגן איינר פון דיא יועצים אונ זאגט מיין ליבר הער איך דער קען אן דיר אז דוא בענקסט נאך דיין זון אונ זאלסט אים שרייבן אבריף איז נים קיין כבוד פר דיר גאר איך וועל דיר איין עצה געבן וועט דיין זון אליין אהיים קומן חאטשי דו וועסט אים קיין בריף נים שיקן איך וויים אז דיין זון איז זיך מפרנס פון דיר חאטשי דוא האסט פאר קיינם נים אום גזאגט פון דעסט וועגן פאר שפייא איך דאס אליין ווארום ווען נים פון וואנן זאל ער לעבן ער אונ כל זמן דוא וועסט אים שיקן געלט אויף צוא לעבן אזו וועט ער דארט זיצן אונ וועט נים ... איבר בעטן גאר דוא פאלג מיך אונ טוא אזו

פירוש ע״ט

ועצמים ממך צו פר טרייבן גרוסע פעלקר אונ שטארקערע פון דיר זאל ער זיי פאר טרייבן מפניך פון צו פר דיר להביאך צו ברענגן דיך לתת לך את ארצם צו געבן צו דיר זייער לאנד נחלה כיום הזה פר איין ארב אזו ווי דו זעהסט היינטיגן טאג : (לט) וידעת היום אונ דו זאלסט ווידר קערן צוא דיין הארצן כלומר דוא זאלסט דס דיר אין הארצן נעמן כי יי הוא האלהים אז גאט ברוך הוא איז אגאט בשמים אויף דעם הימל ממעל פון אובן ועל הארץ מתחת אונ אויף דר ערד פון אונטן אין עוד עס איז נים פר האנדן נאך איין גאט : (מ) ושמרת את חוקיו אונ דו זאלסט היטן זייני גזעצן ואת מצותיו אונ זיינע מצות אשר אנכי מצוך היום וואס איך שאף דיר היינט אשר ייטב לך אז דוא וועסט היטן גאטס מצות וועט דיר גוט זיין ולבניך אחריך אונ צו דיינע
קינדר

לו מִן־הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת־קֹלוֹ
לְיַסְּרֶךָּ וְעַל־הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת־
אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ
מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: לז וְתַחַת כִּי אָהַב
אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו
וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו בְּכֹחוֹ הַגָּדֹל
מִמִּצְרָיִם: לח לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים
ועצמים

אונקלוס

נְנֵהּ: לו מִן שְׁמַיָּא
אַשְׁמְעָךְ יָת קָל מֵימְרֵהּ
לְאַלָּפוּתָךְ וְעַל אַרְעָא
אַחֲזְיָךְ יָת אֶשָּׁתֵהּ
רַבְּתָא וּפִתְגָּמוֹהִי
שְׁמַעְתְּ מִגּוֹ אֶשָּׁתָא:
לז וַחֲלַף אֲרֵי רְחִים
יָת אֲבָהָתָךְ וְאִתְרְעִי
בִּבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי
וְאַפְּקָךְ בְּמֵימְרֵהּ
בְּחֵילֵהּ רַבָּא מִמִּצְרָיִם:
לח לְתָרָכָא עַמְמִין
רברבין

בעל הטורים

וכמי השמים ולאו שאין אלא לשון אחד : (לו) הראך את
אשו הגדולה . וסמיך ליה ותחת כי אהב את אבותיך לומר כל
מה שהראה למשה הראהו בזכות אבות : (לז) ותחת . ב' דין ואידך ותחת רגליו וזהו שאמרו האבות הן הן המרכבה וזהו

פירוש רשב"ם

בפיהם : (לז) ויוציאך בפניו . ועברתי בארץ מצרים וחד

רש"י

שהוא יחידי לכך נאמר אתה הראת לדעת :
(לז) ותחת כי אהב . וכל זה ם תחת אשר אהב :
ויוצאך בפניו. כאדם המנהיג בנו לפניו ע שנא'
(שם יד) ויסע מלאך האלהים ההולך וגו' וילך
מאחריהם דבר אחר ויוציאך בפניו בפני אבותיו כמה
שנאמר (תהלים עח) נגד אבותם עשה פלא ואל
תתמה על שהזכירם בל' יחיד פ שהרי כתבם בלשון

שפתי חכמים

ם ר"ל למה כתיב ותחת בוי"ו ומתרץ דמוסב אלעיל מיניה וכל זה
וכו' : ע והיה פי' בפניו כמו לפניו וכמוהו וירקם בפניו כמו
לפניו וכן פירושו לפי' ד"א דפירושו נמי כמו לפניו ואין הפרש בין
הפירושים אלא לפי' ראשון קאי בפניו על האבות : פ ר"ל דכתיב
בפניו וקשה דלפי' ד"א קאי בפניו על אבותיך וכא בפניו
לשון יחיד הוא ומפרש ויבחר בזרעו אחריו ר"ל דהא אף
בלא ד"א דאז לא קשה מאי דכתיב בפניו משום דקאי על
הקב"ה אפ"ה קשה מה דכתיב את אבותיך ויבחר בזרעו
אחריו דע"כ ויבחר וגו' קאי על אבותיך אף דלשון ...
ואעפ"כ כתיב בזרעו אחריו דהוא לשון יחיד א"כ אף לר"א דקאי בפניו גם כן על אבותיך לא קשה מה דכתיב לשון

פירוש עם

אַיְחִיד עָס אִיז נִיט פַּר הַאנְדְן קֵיין אַנְדֶרֶר :
(לו) מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קוֹלוֹ פוּן דֶעם הִימֶל
הָאט עֶר דִיךְ גְמַאכְט הֶערְן זַיין קוֹל לְיַסְּרֶךָּ
צוּ שְׁטְרָאפְן דִיךְ וְעַל הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה
אוּנ אוֹיף דֶר עֶרְד הָאט עֶר דִיר גְוִויזְן זַיין
גְרוֹס פַייעֶר וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ אוּנ זַיינֶע
רֵייד הָאסְטוּ גְהֶערְט פוּן צְווִישְׁן דֶם פַייעֶר :
(לז) וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת אֲבוֹתֶיךָ אוּנ דָאס הָט דִיר
אַלְץ גָאט בָּרוּךְ הוּא גְטָאן וַוייל עֶר הָאט
לִיבּ גְהַאט דַיינֶע עֶלְטֶרְן וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו אוּנ
עֶר הָאט אוֹיס דֶערְ ווֵיילְט אִין זַיינֶע קִינְדֶר
וָואס זַייא זֶענֶן גְוֶועְן נָאךְ אִים וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו
אוּנ עֶר הָאט אוֹיס גְצוֹגְן דִיךְ פַאר אִים אַזוֹ ווִי אַמֶענְטְשׁ פִירְט זַיין זוּן לָאזְט עֶר אִים
גֵיין פַר זִיךְ כְּדֵי עֶר זָאל קֶענֶן אַכְטוּנְג גֶעבְּן אוֹיף אִים אַזוֹ הָט גָאט בָּרוּךְ הוּא דִיךְ אוֹיךְ
גְפִירְט פַר זִיךְ בְּכֹחוֹ הַגָּדוֹל מִיט זַיין גְרוֹס כֹּחַ מִמִּצְרָיִם פוּן מִצְרַיִם : (לח) לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים

משלי ישראל

דֶעם אַנְדֶערְן נָאךְ וָואס עֶר הָאט גְשִׁיקְט שְׁלֶעכְטֶע סְחוֹרָה
ווֶעט שׁוֹן דֶער אַנְדֶערֶער ווִיסְן עֶר זָאל נִיט קוֹיפְן קֵיין
שְׁלֶעכְטֶע סְחוֹרָה אַזוֹ אִיז דָאס אֵייגִינֶע אַז גָאט שְׁטְרָאפְט
דֶעם מֶענְטְשְׁן פַאר רֹאשׁ הַשָּׁנָה אַזוֹ ווֵייסְט דֶער מֶענְטְשׁ
אַז דֶער מִשְׁפָּט אִיז פוּן דֶעם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וָואס פַר אַיָאֶרְן
אַזוֹ קוּמְט עֶר שׁוֹן רֹאשׁ הַשָּׁנָה אִין שׁוּל אַרַיין מִיט מוֹרָא
אוּן פַּחַד דָאס זָאגְט דֶער פָּסוּק (בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים) אַז עָס וֶועט דִיר עֶנְג
זַיין אוּנ עָס וֶועט דִיךְ גְרֵייכְן דִיא שְׁטְרָאף אִין סוֹף יָאר
הַיְינוּ פַאר רֹאשׁ הַשָּׁנָה (וְשַׁבְתָּ עַד יְיָ אֱלֹהֶיךָ) וֶועסְט
בְּוַודַּאי מוֹרָא הָאבְּן אוּנ וֶועסְט תְּשׁוּבָה טָאן צוּא גָאט ,
נָאךְ אַמָשָׁל עָס אִיז גְוֶועְן אַגְרוֹסֶער שַׂר וָואס זַיין זוּן הָאט
אַקֶעגְן אִים גְזִינְדִיגְט הָאט אִים דֶער שַׂר פַר טְרִיבְּן

ועצמים

בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד
חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים
גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ׃
לה אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְהוָה
הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ׃

אונקלס

תַּקִּיפָא וּבִדְרָעָא מְרָמָא וּבְחֶזְוָנִין רַבְרְבִין כְּכֹל דִּי עֲבַד לְכוֹן יְיָ אֱלָהֲכוֹן בְּמִצְרַיִם לְעֵינָיךְ׃ לה אַתְּ אִתְחֲזֵיתָא לְמִדַּע אֲרֵי יְיָ אֱלָהָא לֵית עוֹד בַּר

מנה

כן

ת"א אתה הראת ר"ה לב. אין עוד סנהדרין סז חולין ז.

בעל הטורים

והפסוק מתחיל באל"ף ומסיים בכ"ף אך טוב לישראל והוא מולם כשם אשר הבר נגלה בו נמשה להוציאם ממצרים וכו מכה למכו"ס שנאמר ואך אותך. ז' דברים מוזכרים כאן במסות באותות במופתים במלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים כנגד ז' ימים ששמשה כל מכה ומכה וכנגד ז' ימים של פסח: במצרים לעיניך. וסמיך ליה אתה הראת כשעשית שפטים במצרים ובאלהיהם הודעתם כי אתה ה': (לה) הראת. ב' דין ואידך כאשר הראית בהר שהראה להם שמים

שפתי חכמים

ועד קצה השמים ונקרא ג"כ מסוף העולם ועד סופו ואין שנדל ביניהם רק בקריאת השם: ב פי' נראית שאין פירושו כמו הראית שאם כן כיון תרגומו אחזית לא אתחזיתא:

רש"י

כגון (שמות ח) התפאר עלי אם אוכל לעשות כן הרי זה נכיון: באתת. בסימנין להאמין שהוא שלוחו של מקום כגון (שם ד) מה זה בידך: ובמופתים. הם נפלאות שהביא עליהם מכות מופלאות: ובמלחמה. כים שנאמר (שם יד) כי ה' נלחם להם: (לה) הראת. כתרגומו אתחזיתא כשנתן הקב"ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים וראו

משלי ישראל

צוא פאר קופן אונ דיא צווייא משולחים האבן זיך קיין מאל ניט געזעהן איינס דאס אנדרע פלעגט דער משולח ברענגען שלעכטע סחורות איז פאר דעם אנדרן משולח איין שווער צוא פאר קופן דיא סחורות אונ ער זאל אים זאגן נאך וואס ער קופט שלעכטע סחורה האט ער אים געקענט מחמת זייא האבן זיך קיין מאל ניט געזעהן אמאל האבן זייא זיך ביידע באגעגינט זאגט דער ערשטער צום אנדרן נאך וואס קופסטו אזעליכע שלעכטע סהורות אונ נעמט ארוס אשטיקל אונ ווייזט אים. אונ זאגט ווי זענן דיינע אויגן אונ וואו איז דיין מבינות וויא אזוי זעהסט מען ניט וואס פאר אסחורה מען נעמט. דער נמשל איז דאס משפט אלע מענטשן אום ראש השנה אונ מען דער קענט ניט ווערליכער מענטש איז ארוס פון דעם דין הייב אדער זכאי אימליכער גייט פון דער שול אהיים פריילעך אונ אפילו אז מען זעהט אין מיטן יאר אז גאט שטראפט איינם וואס דער דין איז גמשפט געווארן אום ראש השנה פון דעסט וועגן איז דער פחד נים אזוי גרוס וויא עס זאל זיך טרעפן אין די טעג פון ראש השנה נאר איידר עס קומט ראש השנה פאר געסט מען וואס גאט האט געשטראפט אין מיטן יאר אונ קומט נאך אמאל אין שול אריין אן מורא אונ אן פחד אבער אז גאט שטראפט דעם מענטשן סוף יאר פאר ראש השנה דאס איז פונקט

פירוש ע"ט

גטאן לבוא צו קומען לקחת לו צו נעמן כלומר צו אום ליינן גוי אפאלק מקרב גוי פון צווישן איין אנדר פאלק במסות מיט נסים באותות מיט צייכינם ובמופתים אונ מיט וואונדר ובמלחמה אונ מיט מלחמה וביד חזקה אונ מיט אשטארקע האנט ובזרוע נטויה אונ מיט אום געשטרעקטע ארום ובמוראים גדולים אונ מיט גרוסי פארכט ככל אשר עשה לכם יי אלהיכם במצרים אזו וויא אייער גאט האט צו אייך גטאן אין מצרים לעיניך צו פאר דיינע אויגן: (לה) אתה הראת דו ביסט וואורן געוויזן לדעת צו וויסן כי יי אז גאט הוא האלהים ער איז אגאט אין עוד מלבדו עס איז ניט פר האנדן קיין גאט חוץ אים רש"י שרייבט בשעת גאט ברוך הוא האט געגעבן די תורה צו די קינדר ישראל האט ער אויף געעפינט פאר ז' ישראל אלע זיבן הימלן האבן זייא געזעהן אז גאט איז

וויא די משולחים האבן זיך באגעגינט [illegible] שטראפט

לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים ׀
אָדָם עַל־הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם
וְעַד־קְצֵה הַשָּׁמָיִם הֲנִהְיָה כַּדָּבָר
הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ׃
לג הֲשָׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר
מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אַתָּה
וַיֶּחִי׃ לד אוֹ ׀ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא
לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת

באתת

ת"א או הנסה ברכות מה מגילה יח.

אונקלוס

אֱנָשָׁא אֲדָם עַל אַרְעָא
וּלְמִסְיָפֵי שְׁמַיָּא וְעַד
סְיָפֵי שְׁמַיָּא הַהֲוָה
כְּפִתְגָּמָא רַבָּא הָדֵין אוֹ
הַאִשְׁתְּמַע דִּכְוָתֵהּ׃
לג הֲשָׁמַע עַמָּא קָל
מֵימְרָא דַּיְיָ מְמַלֵּל מִגּוֹ
אֶשָּׁתָא כְּמָא דִּי שְׁמַעְתְּ
אַתְּ וְאִתְקַיָּם׃ לד אוֹ
נִסִּין עֲבַד יְיָ לְאִתְגַּלָּאָה
לְמִפְרַק לֵהּ עַם מִגּוֹ עַם
בְּנִסִּין בְּאָתִין וּבְמוֹפְתִין
וּבִקְרָבָא וּבִידָא

תקיפא

בעל הטורים

הם: (לד) או הנסה. בזה הפסוק יש כל האלפא ביתא שרצה הקב"ה ליתן להם התורה במצרים אלא שאמרה מה"ד נסה אותם תחלה לכך הנסה ב' במסו' הכא ואידך הנסה דבר אליך תלאה שאמרה מה"ד נסה אותם קודם שתשמעם דבריך.

רש"י

במה לכל הברואים אשר מקצה אל קצה זהו פשוטו (מגילה יח) ומדרשו מלמד על קומתו של אדם שהיתה מן הארץ עד השמים והוא השיעור עצמו אשר מקצה אל קצה: הנהיה כדבר הגדול הזה. ומהו הדבר הגדול השמע עם וגו': (לד) הנסה אלהים. הכי עשה נסים שום אלוה לבא לקחת לו גוי וגו'. כל ההי"ן הללו תמיהות הן לכך נקודות הן בחטף פת"ח הנהיה הנשמע הנסה השמע: במסת. ע"י נסיונות הודיעם גבורותיו

שפתי חכמים

דימוס אין נבראין: י כדכתיב בקרא אשר ברא אלהים אדם על הארץ: ב ולמקצה השמים כלומר קומתו של אדם היתה מן הארץ עד השמים דלפי פשוטו מאי האי דכתיב ולמקצה השמים: ל רצה לומר אף על פי דבקרא משמע מתחלת עולם עד סוף עולם בארכו כדכתיב ולמקצה השמים עד קצה השמים וגם ע"כ משמע מהארץ עד השמים קומתו היתה כדכתיב על הארץ ולמקצה השמים הא כיצד אלא והוא השיעור כו' כלומר הכל שיעור אחד הוא שמקיף השמים היינו גלגל השמים הוא קצה אחד ומרכז השמים שהוא הארץ הוא קצה האחר והיינו מן השמים אל הארץ וחד שיעורא הוא והוי כאלו אמר מקצה השמים ועד קצה השמים פירושו מן השמים ועד הארץ ולפי זה מן הארץ עד לרקיע נקרא על הארץ ולמקצה השמים ונקרא ג"כ למקצה השמים:

פירוש ע"ט

זייט דו ביסט נאך געבורן געווארן לְמִן הַיּוֹם פון דעם טאג אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים וואס גאט האט בשאפן אָדָם אמענטש עַל הָאָרֶץ אויף דער ערד וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד קְצֵה הַשָּׁמָיִם אונ פרעג אלי בשעפניש וואס זייא זענען פון איין עק הימל ביז דעם אנדרן עק הימל הֲנִהְיָה כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוב עס איז דען געווען אזו איין גרויסע זאך אוֹ הֲנִשְׁמַע אדער אוב עס איז דען געהערט געווארן כָּמֹהוּ אזו איין גלייכן: (לג) אונ דאס איז דיא גרויסע זאך הֲשָׁמַע עָם האט דען געהערט איין שום פאלק קוֹל אֱלֹהִים דעם קול פון גאט מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ וואס ער האט גרעדט פון צווישן דעם פייער כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אזו וויא דו האסט געהערט וַיֶּחִי אונ דוא ביסט לעבן געבליבן: (לד) אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים אדער האט דען וועלכער גאט נסים

משלי ישראל

(בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה) אז דיר וועט זיין ענג אונ דוא וועסט זעהן אז דיא צרות קומן אן אלע אין איינם אום גמישט (בְּאַחֲרִית הַיָּמִים) אזו וועסטו וויסן אז עס איז שון דער סוף פון דיא צרות גאט מאכט שון ליידיג דיא כלים (וְשַׁבְתָּ עַד יְיָ אֱלֹהֶיךָ) וועסט שון וויסן אז דוא וועסט זיך שון אומקערן צוא גאט אונ וועסט שון זיין נאהונט צוא גאט:

נאך אמשל עס איז אמאל גווען אסוחר וואס ער האט נהאט צווייא משולחים איינם פלעגט ער שיקן קיין לייפציג קופין סחורה אונ איינם אין דיא קליינע שטעטלך

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים
וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ
בְּקֹלוֹ׃ לא כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ
וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם׃ לב כִּי שְׁאַל־נָא
לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ
למן

ת״א כי בחל מה חגיגה יח.

אונקלוס

בְּסוֹף יוֹמַיָּא וּתְתוּב
לְדַחַלְתָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ
וּתְקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ׃
לא אֲרֵי אֱלָהָא רַחֲמָנָא
יְיָ אֱלָהָךְ לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ
וְלָא יְחַבְּלִנָּךְ וְלָא יִתְנְשֵׁי
יָת קְיָמָא דַאֲבָהָתָךְ דִּי
קַיֵּים לְהוֹן׃ לב אֲרֵי
שְׁאַל כְּעַן לְיוֹמַיָּא
קַדְמָאֵי דַהֲווֹ קֳדָמָךְ
לְמִן יוֹמָא דִּי בְרָא
ח

שפתי חכמים

עדיין לא עשו הרע בעיני ה׳: ד דקשה לו משום שספין ב׳ אותם כין כעמים מ״ה יעבדו ע״א ותירץ כתרגומו וכו׳: ה מפני שהקל ממנו פועל עומד כמו הנה נא רפה היום לערוב רפתה היום לערוב רפתה רוהם ע״כ פי׳ לא ירפך בפוא מבנין הפעיל יוצא לפני ופירושו לא יתן לך רפיון. רא״ם: ו פו״א תחת האל״ף ופת״ח תחת הרי״ש דהוה רצואה אבל בפתח דנקוד ארפנו בפת״ה תחת האל״ף ושו״א תחת הרי״ש לשון רפיון הוא: ז דפירושו תן לה רפיון כיונו מפעיל: ח דפירושו התרפה ממנו התפעל: ט פי׳ משום

רשי

ד כאלו אתם עובדים להם: (לא) לא ירפך. מלהחזיק בך בידיו ולשון לא ירפך לשון לא יפעיל הוא לא יתן לך רפיון ה לא יכרים אותך מאצלו וכן אחזתיו ולא ארפנו (שיר ג) אלא כנקד ארפנו ו כל לשון רפיון מוסב על לשון מפעיל ומתפעל כמו (מלכים ב ד) הרפה לה ז תן לה רפיון (דברים ט) הרף ח ממני התרפה ממני: (לב) לימים ראשונים. על ימים ט ראשונים: ולמקצה השמים. וגם

משלי ישראל

דעם קנעכט אקעגן אונ ווען אים ווילן האבן ער זאל אים אומקערן אהיים נא ווען ער אים דען קענן האבן אונ זאל אים אומקערן אהיים ער קען דאך אנטלויפן פון ווייליכר זייט ער וויל רעכטס אדר לינקס ווארום דם פעלד אין פרייא גאר אז ער ווען דעם קנעכט ארום רינגלן פון אלע זייטן אזו ווען ער אים שון קענן אום קערן אהיים אזו אוך גאט וויל מיר זאלן תשובה טאן אונ ער זאל אונז אומקערן צוא אונזר לאנד אזו שיקט ער אויף אונז צרות אונ רינגלט אונז ארום מיט דיא צרות פון אלע זייטן אז מיר האבן זיך שון נים ווא אהין צוא קערן אזו מוזן מיר תשובה טאן מיר זאלן זיך אומקערן צוא אונזר לאנד דם זאגט דער פסוק (בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה) אז עס ווען דיר זיין ענג דיא צרות וועלן דיך ארום רינגלן פון אלע זייטן אזו וועסטו פאר שטיין אז נאכט כוונה איז (ושבת עד יי אלהיך) אז דוא זאלסט תשובה טאן אונ זאלסט זיך אומקערן קיין ארץ ישראל. נאך אמשל דער שטייגר איז דיא וואס פאר קויפן פירות אויף דעם מארק צוא איטליכן מין האט ער אנאנדר מאס צו עפיל אנאנדר מאס אונ צו ניס אנאנדר מאס אונ פלאמן אנאנדר מאס אונ אז עס קומט פאר נאכט אונ עס בלייבט אים איבר פון איטליכן מין אזו מיטט ער אויס אלע אין איינם צוויא עפיל דרייא פלאמן אונ אכט ניס אונ פאר קופט דאס אין גאנצן וואלוויל ביליכם קיגד ער זעהט כדי ער זאל מאכן ליידיג דיא כלים דער נמשל איז גאט ווייסט דיא צייט פון איטליכר דור ביז האבן זיא דארף זיין לעת עתה זאגן מיר ווייט פון גאט דרום האט אונז משה רבינו אבשורה גזאגט

פירוש ע״ט

ווען צו דיר ענג זיין וּמְצָאוּךָ אונ עס וועט דיך גרייכן כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אלע דיא דאזיגע זאכן וואס אובין איז גשטאנן בְּאַחֲרִית הַיָּמִים אין סוף פון דיא טעג וְשַׁבְתָּ אונ דו וועסט דיך ווידר קערן עַד יְיָ אֱלֹהֶיךָ ביז גאט דיין גאט כלומר דוא וועסט תשובה טאן וְשָׁמַעְתָּ בְּקֹלוֹ אונ דו וועסט פר נעמן זיין קול: (לא) כִּי אֵל רַחוּם יְיָ אֱלֹהֶיךָ ווארום דיין גאט איז איין דר בארמיגר גאט לֹא יַרְפְּךָ ער וועט דיך ניט שלאף מאכן אדר ער וועט דיך ניט אפ שיידן פון זיך וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ אונ ער וועט ניט פר דארבן דיך וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת בְּרִית אֲבוֹתֶיךָ אונ ער וועט ניט פר געסן דם ברית פון דייני עלטרן אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם וום ער הט צוא זיא גשווארן: (לב) כִּי שְׁאַל נָא ווארום פרעג נאך לְיָמִים רִאשׁוֹנִים אויף דיא ערשטע טעג אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ וואס זיי זענן געווען פאר דיר כלומר

בצר

תִּשָּׁמֵדוּן׃ כז וְהֵפִיץ יְהוָה אֶתְכֶם
בָּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מְתֵי מִסְפָּר
בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְנַהֵג יְהוָה אֶתְכֶם
שָׁמָּה׃ כח וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים
מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר
לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא
יֹאכְלוּן וְלֹא יְרִיחֻן׃ כט וּבִקַּשְׁתֶּם
מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ כִּי
תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־
נַפְשֶׁךָ׃ ל בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל
הַדְּבָרִים

כז ויבדר יי יתכון ביני
עממיא ותשתארון עם
דמנין בעממיא די
ידבר יי יתכון לתמן׃
כח ותפלחון תמן
לעממיא פלחי טעותא
עבד ידי אנשא אעא
ואבנא די לא חזן ולא
שמעין ולא אכלין ולא
מריחין׃ כט ותתבעון
מתמן ית דחלתא דיי
אלהך ותשכח ארי
תבעי מן קדמוהי בכל
לבך ובכל נפשך׃
ל כד יעוק לך וישכחנך
כל פתגמיא האלין
בסוף

בעל הטורים

אלא ח"ד חייתי ביה י' לפרסותי למילתה׃ (כז) בעמים. בג' בנין סבבליים׃ בגוים. בג' ובמדי׃ ינהג. בג' ביון׃ ממס. בגימט' מרומיים הרי רמוזים כאן ד' גליות׃

פירוש רשב"ם

הארץ. ועצר את השמים והאדמה לא תתן את יבולה׃ (כח) ועבדתם שם כתרגומו׃ ולא יריחון. בדבר ואין רוח

(כח) ועבדתם שם אלהים. ואינו אומר אלהים אחרים כמו בכל מקום רמז ישראל שבחוצה לארץ עובדי עכו"ם בטהרה

רש"י

צדים ג' שהתריתי בכם׃ (כח) ועבדתם שם אלהים. כתרגומו משאתם עובדים לעובדיהם

שפתי חכמים

כיה מאת ה' שפקדים הרעה קודם זמן ונזכנסם ועיין כמוגסר' ל"א׃ נ' כלומר והיו עדי התראה לא עדי עבירה שהרי

פירוש ע"ם

אוף איר כלומר איר וועט ניט קיין קיום
האבן אין דעם לאנד כי השמד תשמדון נייערט
איר וועט פר טיליגט ווערן׃ (כז) והפיץ יי
אתכם בעמים אונ גאט וועט אייך פר שפרייטן
צווישן די פעלקער ונשארתם אונ איר וועט איבער
לייבן מתי מאנן מספר צאל כלומר איר
עט ווייניג איבער בלייבן בגוים צווישן די פעלקער אשר ינהג יי אתכם שמה וואס גאט וועט
אייך אהין פירן׃ (כח) ועבדתם שם אלהים אונ איר וועט דינן דארטן אפ געטער מעשה ידי
ם דם ווערק פון מענטשן הענד עץ ואבן האלץ אונ שטיין אשר לא יראון וואס קענן ניט
זהן ולא ישמעון אונ קענן ניט הערן ולא יאכלון אונ קענן ניט עסן ולא יריחון אונ קענן ניט
שמעקן׃ (כט) אונ אז אלע דיא זאכן וועלן אייך גרייכן ובקשתם משם וועט איר פון דארטן
זוכן כלומר די גרעסר וואס איר וועט דארטן זיין אין גלות וועט איר בעטן את יי
אלהיך צוא גאט דיין גאט אז ער זאל דיר העלפן ומצאת אונ דו וועסט אים געפינן כלומר
גאט ברוך הוא וועט אן נעמן דיין תפלה כי תדרשנו אז דוא וועסט פארלאנגן אים בכל
לבבך מיט דיין גאנצן הארצן ובכל נפשך אונ מיט דיין גאנצן ווילן׃ (ל) בצר לך אז עס
ווען

משלי ישראל

(בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד יי אלהיך) משה האט געזאגט צוא דיא
יודן אז עס וועט דיר זיין ענג אונ עס וועט דיך גרייכן די
אלע צרות אין דיא סוף טעג וועסטו זיך אום קערן צוא
גאט עס איז א משל איינר איז נאך געלאפן נאך זיין קנעכט
וואס ער איז פון אים אנטלאפן כילא אז ער וועט קומן

אלהיך אש אכלה הוא אל קנא׃
פ כה כי־תוליד בנים ובני בנים
ונושנתם בארץ והשחתם
ועשיתם פסל תמונת כל ועשיתם
הרע בעיני יהוה־אלהיך להכעיסו׃
כו העידתי בכם היום את־השמים
ואת־הארץ כי־אבד תאבדון מהר
מעל הארץ אשר אתם עברים
את־הירדן שמה לרשתה לא־
תאריכן ימים עליה כי השמד

תשמדון

מימריה אשא אכלא
הוא אל קנא׃ כה ארי
תולדון בנין ובני בנין
ותתעתקון בארעא
ותחבלון ותעבדון צלם
דמות כלא ותעבדון
דביש קדם יי אלהך
לארגזא קדמוהי׃
כו אסהדית בכון יומא
דין ית שמיא וית ארעא
ארי מיבד תיבדון
בפריע מעל ארעא די
אתון עברין ית ירדנא
לתמן למירתה לא
תורכון יומין עלה ארי
אשתיצאה תשתיצון׃

ויבדר

ת"א כי תוליד מגילה לא גיטין פח. ונושנתם גיטין פח סנהדרין לח.

פירוש רשב"ם

ולעבדו והוא יהיה לכם לאלהים: (כו) את השמים ואת

בעל הטורים

הניס אחרי מותו יעבדו כו"ס פסל מיכה: (מז) ספידותי.

שפתי חכמים

שם הקב"ה לעשות פסל ומפרש אשר לוך שלא לעשות: ת ר"ל לא נקרא קנא מפני שיש בו קנאה ח"ו שאין שם לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא מפני שהוא מתחרה וקולף להפרע מעובדי עבודה אלילים וכיון שהנקמה אינה באה אלא מחמת הקנאה ה"ה כתיב אל קנא במקום אל נוקם: א דכתיב גבי בנין בית ראשון ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה וגו' ועמידת בית ראשון היה ת"י שנה לא מסן ארבעים שנה שהיו במדבר דאף הם היו במנין דהקרא מונה מיציאת מצרים ונמצא שלא היו בארץ אלא תת"ן שנה ולא הגיעו למספר ונושנתם וכדפירש רש"י: ב ר"ל משום דצדיק ה' וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו אלא צדקה

רש"י

לעשות: (כד) אל קנא. מקנא לנקום את אנפרדמנ"ט בלע"ז (איפער) ומתחרה על רוגזו להפרע מעובו"ם: (כה) ונושנתם. (סנהדרין לח) רמז להם שיגלו ממנה לסוף שמונה מאות וחמשים ושתים שנה א כמנין ונושנתם והוא הקדים והגלם לסוף שמונה מאות וחמשים והקדים שתי שנים לונושנתם כדי שלא יתקיים בהם כי אבד תאבדון וזהו שנאמר (דניאל ט) וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו ב צדקה עשה עמנו שמהר להביאה שתי שנים לפני זמנה: (כו) העידתי בכם. הנני מזמינם לעדים

פירוש ע"ט

אל קנא ער איז אגאט וואס איז זיך נוקם אן דם מענטשן וואס דינט עבודת כוכבים: (כה) כי תוליד בנים ובני בנים ווען דוא וועסט גווינן קינדר אונ קינדרס קינדר ונושנתם בארץ אונ איר וועט זיך עלטרן אין דעם לאנד והשחתם אונ איר וועט פר דארבן ועשיתם פסל אונ איר וועט מאכן איין גהוועטן בילד תמונת כל אגלייכניש פון אלע מינים ועשיתם הרע בעיני יי אלהיך אונ איר וועט טאן דאס וואס איז שלעכט אין גאטס אוגן להכעיסו צו דער צערנן אים: (כו) העידותי בכם היום איך מאך עדות זאגן אין אייך היינט את השמים ואת הארץ דעם הימל מיט די ערד כלומר איך מאך זיי אן גרייטן צו זיין עדות אז איך האב אייך אהתראה גטאן כי אבד תאבדון איר וועט פארלירן פארלירן תאבדון מהר איר וועט ווערן גיך פארלורן מעל הארץ פון דעם לאנד אשר אתם עוברים את הירדן וואס איר פארט איבר דם ירדן שמה דארטן לרשתה צו ירשנן זיא. לא תאריכון איר וועט ניט דר לענגרן ימים טעג עליה

זות

לְבִלְתִּי עָבְרִי אֶת־הַיַּרְדֵּן וּלְבִלְתִּי־
בֹא אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ כב כִּי אָנֹכִי
מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת־
הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם עֹבְרִים וִירִשְׁתֶּם אֶת־
הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת׃ כג הִשָּׁמְרוּ
לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכְּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם
וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל
אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ כד כִּי יְהוָה
אלהיך

דְלָא לְמֶעְבַּר יָת יַרְדְּנָא
וּבְדִיל דְלָא לְמֵיעַל
לְאַרְעָא טַבְתָא דִי
יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ
אַחְסָנָא׃ כב אֲרֵי אֲנָא
מָאִית בְּאַרְעָא הָדָא
לֵית אֲנָא עָבַר יָת
יַרְדְּנָא וְאַתּוּן עָבְרִין
וְתֵירְתוּן יָת אַרְעָא
טַבְתָא הָדָא׃
כג אִסְתַּמָּרוּ לְכוֹן
דִילְמָא תִתְנְשׁוּן יָת
קְיָמָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן דִי
גְזַר עִמְּכוֹן וְתַעְבְּדוּן
לְכוֹן צְלַם דְמוּת כֹּלָא
דִי פַקְּדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃
כד אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ
מימרה

ת״א כי ה׳ כתובות קיא סוטה יד ע״ז כד כה.

בעל הטורים

סלם וכשמידו מלך שנאמר ויהי בישרון מלך: (כד) כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא כי תוליד. רמז לאחר כ״י

רשי

ל הודותיכם על עסקיכם: (כב) כי אנכי מת ר׳ אינני עבר. מאחר שמת מהיכן יעבור אלא עצמותי אינם עוברים: (כג) תמונת כל. מונת כל ר דבר: אשר צוך ה׳. אשר צוך ש שלא

שפתי חכמים

קשה ולמה כרא בתחלה דבר שיבואו לטעות בהם בני אדם והא כתיב עולם חסד יבנה לכן צריך לבני טעמים: ר ר״ל כל היכא שכתיב מלת כל במקרא יש תיבה אחריו שדבוק לו כגון בפ׳ זו מלינו הרבה פעמים כל הימים כל כמל לכך מפרש דהוה כאלו כתיב כל דבר: ש רצונו לפרש וכי

פירוש עט

אם הייסט ווייל איר האט גזינדיגט וַיִּשָּׁבַע
לְתִּי עָבְרִי אֶת הַיַּרְדֵּן אונ ער הָט גשׁווארן אז
ךָ זָאל נִיט אִיבֶּר פָארְן דֶעם יַרְדֵן וּלְבִלְתִּי
אֶל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אונ אִיךְ זָאל נִיט קוּמֶן אִין
ֶן לַאנְד אַרֵיין אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ נַחֲלָה
אם דַיין גָאט גִיט צוּ דִיר פַר אַיין אַרְב׃
(ב) כִּי אָנֹכִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת דֶען אִיךְ וָועל
שטַארְבּן אִין דֶעם דָאזִיגְן לַאנְד אֵינֶנִּי עוֹבֵר אֶת
ְדֵן אִיךְ וֶועל נִיט אִיבֶּר פָארְן דֶעם יַרְדֵן
זי פְרֶעגְט אַז עֶס שְׁטֵייט שׁוֹן אִיךְ וֶועל
שטַארְבּן אִין דֶעם לַאנְד וָוס דַארְף שְׁטֵיין
ךְ וֶועל נִיט אִיבֶּר פָארְן דֶעם יַרְדֵן בְּוַודַאי
ער וֶועט שְׁטַארְבּן וִוי אַזוֹ וֶועט עֶר שׁוֹן
ֶן אִיבֶּר פָארְן דֶעם יַרְדֵן אִיז דֶר תֵּירוּץ

אַזוֹ הָט משֶׁה גְזָאגְט אֲפִילוּ מַיינֶע בֵּיינֶר
וֶועלְן אוֹךְ נִיט אִיבֶּר פָארְן דֶעם יַרְדֵן וְאַתֶּם
עוֹבְרִים אונ אִיר וֶועט אִיבֶּר פָארְן דֶעם יַרְדֵן
וִירִשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת אונ אִיר וֶועט
יַרְשְׁנֶען דָס דָאזִיגֶע גוּטֶע לַאנְד׃ (כג) הִשָּׁמְרוּ
לָכֶם הִיט אַייךְ פֶּן תִּשְׁכְּחוּ אֶת בְּרִית יְיָ אֱלֹהֵיכֶם טָאמֶער
וֶועט אִיר פַר גֶעסְן דָאס זִיכֶרְהַייט פוּן אַייעֶר
גָאט אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם וָואס עֶר הָאט מִיט אַייךְ
כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶועזְן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם אונ אִיר וֶועט
צוּ אַייךְ מַאכְן פֶּסֶל אַיין גְהוֹיעֶנְן בִּילְד תְּמוּנַת
כֹּל אַגְלַייכְנִישׁ פוּן אַלֶע זַאכְן אֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ
וָואס דַיין גָאט הָט דִיר גְזָאגְט אַז מֶען
זָאל דָס נִיט טָאן׃ (כד) כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ דֶען דַיין
גָאט אֵשׁ אֹכְלָה הוּא עֶר אִיז אַבְּרֶענֶדִיג פַייעֶר
אל

הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת־הַיָּרֵחַ וְאֶת־הַכּוֹכָבִים
כֹּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדַּחְתָּ
וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וַעֲבַדְתָּם אֲשֶׁר
חָלַק יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל
הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם׃
כ וְאֶתְכֶם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצִא אֶתְכֶם
מִכּוּר הַבַּרְזֶל מִמִּצְרָיִם לִהְיוֹת לוֹ
לְעַם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה׃ כא וַיהוָה
הִתְאַנַּף־בִּי עַל־דִּבְרֵיכֶם וַיִּשָּׁבַע
לבלתי

ת'א אשר חלק מגילה ט ע"ז נה.

יָת שִׁמְשָׁא וְיָת סִיהֲרָא
וְיָת כּוֹכְבַיָּא כֹּל חֵילֵי
שְׁמַיָּא וְתִטְעֵי וְתִסְגּוֹד
לְהוֹן וְתִפְלְחִנּוּן דִּי זַמִּין
יְיָ אֱלָהָךְ יָתְהוֹן לְכֹל
עַמְמַיָּא דִּתְחוֹת כָּל
שְׁמַיָּא: כ וְיָתְכוֹן קָרִיב
יְיָ לְדַחַלְתֵּהּ וְאַפֵּיק
יָתְכוֹן מִכּוּרָא דְפַרְזְלָא
מִמִּצְרָיִם לְמֶהֱוֵי לֵהּ
לְעַם אַחְסָנָא כְּיוֹמָא
הָדֵין: כא וּמִן קֳדָם יְיָ
הֲוָה רְגַז עֲלַי עַל
פִּתְגָּמֵיכוֹן וְקַיֵּים בְּדִיל
דלא

פירוש רשב"ם

(יט) אשר חלק. להאיר. ולפי עיקר הפשט אשר הניח אותם לכל העמים לעובדם כי אינו חושש בהם אבל אתכם לקח ה' ויוציא אתכם להיות לו לעם נחלה

בעל הטורים

(כ) ויוצא. ד' במס' ויוצא עמו בששון ויוצא נוזלים מסלע ויוצא את בן המלך ויוצא אתכם מכור הברזל ויוצא עמו בששון שנאמר ובני ישראל יוצאים ביד רמה והוציא להם נוזלים

שפתי חכמים

כאדם יוכל ללמוד אותם מעצמו: ע ר"ל מה דכתיב ופן תשא עיניך וגו' משום דנשא עיניו לשמים מ"מ בא לעבוד אותם. לכן פי' להסתכל כו': פ ר"ל מה דכתיב ועבדתם אשר חלק לכל העמים וגו' וכי הקב"ה חלק לעמים לעבדם: צ ולא שנתנם לאלוהות שברא להם כך רק שלא מנען וכו' אלא החליקם בדברי הבל שנראה להם הטובות שמגיע להם מכוכבי מעלה בעבדם אותם ולפי האמת הם רעות כדי לטרדם: ק דלטעם ראשון קשה למה אמר להם וכי להם בלבד הם מאירים לכן אמר ד"א. ולטעם זה לחוד

רש"י

להסתכל בדבר ולתת ע לב לטעות אחריהם: אשר חלק גו' לכל העמים. (מגילה ט) להאיר פ להם. דבר אחר לאלוהות צ לא מנען מלטעות אחריהם ק אלא החליקם בדברי הבליהם לטרדם מן העולם וכן הוא אומר (תהלים לו) כי החליק אליו בעיניו למצוא עונו לשנוא: (כ) מכור. הוא כלי שמזקקים בו את הזהב: (כא) התאנף. נתמלא רוגז: על דבריכם.

פירוש ע"ט

שטערן כל צבא השמים אלע הערשאפט פון
דעם הימל ונדחת אונ דו וועסט פאר שטוכן
ווערן דס הייסט דו וועסט דיך טועה זיין
והשתחוית להם אונ דו וועסט דיך בוקן צוא
זייא ועבדתם אונ דו וועסט צו זיי דינן אשר
חלק יי אלהיך אותם וואס דיין גאט האט אפ
גטיילט זייא צו לייכטן לכל העמים צוא אלע
פעלקר תחת כל השמים וואס זענן אונטר דעם
הימל: (כ) ואתכם לקח יי אונ אייך האט גאט
גנומן ויוצא אתכם מכור הברזל אונ ער האט ארוס
גצוגן אייך פון דער אייזערני טעפט דאס
איז אזו אבלי וואס מען שמעלצט אונ
לייטערט דרינן גאלד ממצרים פון מצרים

פירוש ע"ט

כלומר אזו וויא דיא כלים וואס מען לייטערט
דרינן גאלד איז דאך בוודאי גאנץ אונ צוא
גטאן אונ עס געפינט זיך דרינן ניט קיין
שום שפעלטיל כדי עס זאל ניט נחסר
ווערן פון דעם גאלד אזו איז דאס לאנד
מצרים געווען זייער צוא גטאן אז עס האט
קיין שום מענטש פון דארטן ניט געקענט
אנטלופן אונ גאט האט אייך פון דארטן
פארט ארוס גצוגן להיות לו לעם נחלה איר זאלט
צוא אים זיין צוא אפאלק פון ארבן ווען
כיום הזה אזו וויא דעם היינטיגן טאג:
(כא) ויי התאנף בי אונ גאט האט אויף מיר
גצערינט על דבריכם פון אייערע זאכן ווען
דאס

לֹא רְאִיתֶם כָּל־תְּמוּנָה בְּיוֹם דִּבֶּר
יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּחֹרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃
טז פֶּן־תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל
תְּמוּנַת כָּל־סָמֶל תַּבְנִית זָכָר אוֹ
נְקֵבָה׃ יז תַּבְנִית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר
בָּאָרֶץ תַּבְנִית כָּל־צִפּוֹר כָּנָף
אֲשֶׁר תָּעוּף בַּשָּׁמָיִם׃ יח תַּבְנִית
כָּל־רֹמֵשׂ בָּאֲדָמָה תַּבְנִית כָּל־דָּגָה
אֲשֶׁר־בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ׃ יט וּפֶן־
תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת־
השמש

אונקלוס

חֲזֵיתוּן כָּל דְּמוּת בְּיוֹמָא
דִּי מַלִּיל יְיָ עִמְּכוֹן
בְּחֹרֵב מִגּוֹ אֶשָּׁתָא׃
טז דִּילְמָא תְּחַבְּלוּן
וְתַעְבְּדוּן לְכוֹן צְלַם
דְּמוּת כָּל צוּרָא דְּמוּת
דְּכַר אוֹ נֻקְבָּא׃
יז דְּמוּת כָּל בְּעִירָא דִּי
בְּאַרְעָא דְּמוּת כָּל צִפַּר
גַּדְפָּא דִּי פָרַח בַּאֲוִיר
רְקִיעַ שְׁמַיָּא׃ יח דְּמוּת
כָּל רִחֲשָׁא דִּי בְאַרְעָא
דְּמוּת כָּל נוּנֵי דִּי
בְמַיָּא מִלְּרַע לְאַרְעָא׃
יט וְדִילְמָא תִּזְקוֹף
עֵינָיךְ לִשְׁמַיָּא וְתֶחֱזֵי
ית

ת״א פן תשחיתון סנהדרין נו פ״ז כג חולין נג בכורות מ תמורה כח :

פירוש רשב״ם

(טז) תמונת כל סמל. כמו סמל הקנאה המקנה. ענין אליל :

רשי

(טז) **סמל**. צורה : (יט) **ופן תשא עיניך**.

שפתי חכמים

באותו זמן צוה ה' את משה ללמד אותם וכו'. באותו זמן לא נצטוו אלא בי' דברות ואי אעשרת הדברים קאי מאי ללמד אתכם חוקים ומשפטים דקאמר. אלא ודאי קאי על התורה שבע״פ שבעשרת הדברות דהיינו כללותיהן ופרטותיהן את כל המצות הנכללות בהן. (ג״א) פי' מדכתיב ללמד שזה הלשון שייך לומר בה נתינה דמאחר שהיא נתונה לכל

פירוש ע״ט

צו אחערי לייבר כלומר איר זאלט זיך זייער היטן איר זאלט זיך ניט מאכן עפים אגישטאלט פאר עבודת כוכבים אזו וויא וויטר אין דיא פסוקים וועט שטיין כי לא ראיתם ווארום איר הט ניט געזעהן כל תמונה קיין שום גלייכעניש ביום דבר יי אליכם אין דעם טאג ווס גאט הט צו אייך גרעדט בחורב אין חורב מתוך האש פון צווישן דעם פייער : פן תשחיתון טאמר וועט איר פאר דארבן ועשיתם לכם אונ איר וועט מאכן צו אייך פסל איין גהוועטן בילד דאס הייסט איין גשניצטע עבודת כוכבים תמונת איין גלייכעניש כל סמל פון אלי צורות : (יז) תבנית כל בהמה אשר בארץ אדר איין גשטאלט פון אלע בהמות וואס זענן אויף דער ערד תבנית כל צפור אדר אגישטאלט פון אלע פייגל כנף וואס האבן פליגלן אשר תעוף בשמים ווס פליהן אונטר דם הימל: (יח) תבנית כל רומש באדמה אדר אגשטאלט פון אלע מינים וואס קריכן אויף דער ערד תבנית כל דגה אדר אגשטאלט פון אלע פיש אשר במים ווס אין וואסר מתחת לארץ וום דיא וואסרן זענן אונטר דער ערד : (יט) ופן תשא אונ טאמר וועסטו אויף הייבן עיניך דיינע אוגן השמימה צו דעם הימל קוקן אויף אזאך אונ וועסט געבן דיין הארץ צו טועה זיין זיך אונ דינן צו דער זאך ווי ווייטר שטייט וראית אונ דוא וועסט זעהן את השמש די זון ואת הירח אונ דיא לבנה ואת הכוכבים אונ דיא

שטערין

והר בער באש עד־לב השמים
חשך ענן וערפל: יב וידבר יהוה
אליכם מתוך האש קול דברים
אתם שמעים ותמונה אינכם
ראים זולתי קול: יג ויגד לכם את־
בריתו אשר צוה אתכם לעשות
עשרת הדברים ויכתבם על־שני
לחות אבנים: יד ואתי צוה יהוה
בעת ההוא ללמד אתכם חקים
ומשפטים לעשתכם אתם בארץ
אשר אתם עברים שמה לרשתה:
טו ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי

ת"א ואותי צוה נדרים לז לח. סנהדרין כא. ונשמרתם ברכות לב.

לא

אונקלוס

עד צית שמיא חשוכא
עננא ואמיטתא:
יב ומליל יי עמכון מגו
אשתא קל פתגמין
אתון שמעין ודמות
ליתיכון חזן אלהן
קלא: יג וחוי לכון ית
קימיה די פקיד יתכון
למעבד עשרא פתגמין
וכתבנון על תרין לוחי
אבניא: יד ויתי פקיד
יי בעידנא ההיא
לאלפא יתכון קימין
ודינין למעבדכון יתהון
בארעא די אתון עברין
תמן למירתה:
טו ותסתמרון לחדא
לנפשתיכון ארי לא
חזיתון

פירוש רשב"ם

ואוהל נצבים עליו. וכן תחת ההר לפי שהם נמוכים **וההר** גבוה מהם והוצרך לכתוב כאן כמו שכתוב לפנינו ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה וגו׳: (יד) ואותי צוה. ללמד עשרת הדברים:

שפתי חכמים

כתרגומו ילפון היינו ללמד לאחרים: ס דק"ל דואותי למה ודאי קאי אלעיל מיניה ויגד לכם וגו׳ עשרת הדברים דמשמע

רש"י

(יד) **ואתי צוה ה׳ בעת ההוא ללמד אתכם.** תורה שבע"פ:

פירוש ע"ט

אונ איר הט זיך גשטעלט תחת ההר אונטר דעם בארג וההר בוער באש אונ דער בארג הט געברענט אין פייער עד לב השמים ביז אין מיטן הימל חשך עס איז גוועזן פינצטר ענן איין וואלקן וערפל אונ איין נעפל: (יב) וידבר יי אליכם אונ גאט הט צו אייך גרעט מתוך האש פון צווישן דעם פייער קול דברים אתם שומעים אקול פון רייד האט איר גהערט ותמונה אינכם רואים אונ איין גשטאלט האט איר ניט גזעהן זולתי קול נייערט איין קול האט איר גהערט: (יג) ויגד לכם אונ ער האט גזאגט צו אייך את בריתו זיין ברית אשר צוה אתכם וואס ער האט גשאפט אייך לעשות צו טאן עשרת הדברים די צעהן רייד ויכתבם אונ האט אוף גשריבן זייא כלומר דיא צעהן רייד על שני לוחות אבנים אוף צוויי טאבלן פון שטיינר: (יד) ואותי צוה יי אונ מיר האט גאט גשאפט בעת ההוא אין דער זעלביגר צייט ללמד אתכם צו לערנן אייך די תורה שבעל פה חוקים גזעץ ומשפטים אונ דינים לעשותכם אותם איר זאלט דיא מצות טאן בארץ אין דעם לאנד אשר אתם עוברים שמה וואס איר פארט דארטן איבר לרשתה צו ירשנן זי: (טו) ונשמרתם מאד לנפשותיכם אונ איר זאלט ווערן זייער גהיט

י יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בֶּאֱמֹר יְהוָה אֵלַי
הַקְהֶל־לִי אֶת־הָעָם וְאַשְׁמִעֵם אֶת־
דְּבָרָי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לְיִרְאָה אֹתִי
כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־
הָאֲדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם יְלַמֵּדוּן׃
יא וַתִּקְרְבוּן וַתַּעַמְדוּן תַּחַת הָהָר
והחר

אונקלוס

י יוֹמָא דִּי קְמְתָּא קֳדָם
יְיָ אֱלָהָךְ בְּחֹרֵב
כַּד אֲמַר יְיָ לִי
כְּנוֹשׁ קֳדָמַי יָת עַמָּא
וְאַשְׁמְעִנּוּן יָת פִּתְגָמַי
דִּי יֵילְפוּן לְמִדְחַל קֳדָמַי
כָּל יוֹמַיָּא דִּי אִנּוּן קַיָּמִין
עַל אַרְעָא וְיָת בְּנֵיהוֹן
אַלְּפוּן : יא וּקְרֶבְתּוּן
וְקַמְתּוּן בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא
טוּרָא בָּעֵר בְּאֶשָּׁתָא
עד

ת"א יום אשר ברכות כב. מ"ק כב קידושין ל.

בעל הטורים

נו תלמידי חכמים טוב אין התורה פוסקת מזרעו :

פירוש רשב"ם

וכן במן וכן בשליו וכן במים: (יא) ותקרבון ותעמדון תחת ההר וגו׳ . דכתיב ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר. כל גבוה אצל נמוך הגבוה קרוי על והנמוך תחת. ישב פתח

רש"י

י) יום אשר עמדת. מוסב על מקרא שלמעלה
מנו אשר ראו עיניך יום אשר עמדת ם בחורב
שר ראית את הקולות ואת הלפידים : ילמדון.
פון ב לעצמם : ילמדון . יאלפון לאחרים :

שפתי חכמים

ל מיעוט והכא אלו ממעט ומפרש דקאי אלעיל מוניה כי היא חכמתכם וגו׳ ר"ל שתהיו נחשבים חכמים אז כשלא כו׳ : ם (ג"א) דא"ל שתודיע לבניך יום אשר עמדת שהרי והודעתם דכתיב כמ"ס כינוי הרבים משמע דקאי אלמעלה פן תשכח הדברים שראו עיניך והודעתם פירוש והודעתם הדברים אלו קאי למטה הל"ל והודעת לבניך : ב רלה לומר ילמדון כתרגומו ילפון דהיינו שילמדו לעצמן. אבל ילמדון דבסמוך

פירוש ע"ט

י) יום אשר עמדת דם טאג וואס דו ביסט גשטאנן
פֿ[אר] יי אלהיך בחורב פאר גאט דיין גאט אין
ורב . רש"י שרייבט דער פסוק גייט ארויף
לומר דו זאלסט ניט פאר געסן דם וואס
יינע אויגן האבן געזעהן דעם טאג וואס דו
יסט גשטאנן אין חורב האסטו דעמסטמאל
עהן קולות אונ בראנדן . דאס איז גוועזן
ן דער צייט באמור יי אלי אז גאט האט צו
יר גזאגט הקהל לי את העם זאמיל איין צו
יר דאס פאלק ואשמעם את דברי אונ איך וועל
יא לאזן הערן מיינע רייד אשר ילמדון וואס זיי
אלן זיך לערנן ליראה אתי צו פארכטן זיך פאר
יר כל הימים אשר הם חיים אלע טעג וואס זיי
גבן על האדמה אויף דער ערד ואת בניהם אונ
ערי קינדר ילמדון זאלן זייא מאכן לערנן :
יא) ותקרבון אונ איר האט גנעהנט ותעמדון

משלי ישראל

מלאכה בייא אים אין דער היים אונ זייא זאלן זיך ביידע איין טיילן מיט דעם פאר דינגסט אמאל איז פאר לורין גוואהרן אשטיקל גיצייג פון דער ארבייט בייא דעם בעל מלאכה אונ אז דער בעל הבית איז דער פון גוואר גווארן האט ער זייער גצערינט אויף דעם בעל מלאכה אונ זאגט גייא ארויס פון מיין שטוב זאגט דער בעל מלאכה צוא אים וואס פאר דריסט דיך אזו אויף דעם שטיקל גצייג וואס עס איז פאר לורין גווארן איך וועל דיר באצאלן וויפיל עס קאסט ענטפערט דער בעל הבית צוא אים שוטה עס פאר דריסט מיך ניט אויף דעם שטיקל גצייג נאר עס פר דריסט מיך וואהרן אצונד ווייס איך אז דוא ביסט גוועזן פויל אין דער ארבייט אונ האסט ניט באשטענדיג גארבעט ווארום ווען דו זאלסט גוועזן שטענדיג ארבייטן וואלט דאס גצייג גוועזן אלע מאל דורך גגאנגן דורך דיין האנד וואלט פון דעם גצייג ניט גוועזן פאר פאלן גווארן . דער נמשל איז דער וואס פאר געסט אזאך פון דער תורה איז אסימן אז ער איז ממאס אין דער תורה אונ לערנט ניט אויף דעם אופן ער זאל וויסן אדין אונ זאל מקיים זיין דיא מצות דרום האט ער פאר געסן . דרום זאגט דיא גמרא מען מאכט אים [illegible] נידן תון זיין גדולה פונקט וויא דער בעל הבית האט גזאגט צום בעל מלאכה :

ח וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים
וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל הַתּוֹרָה
הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם
הַיּוֹם׃ ט רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר
נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן־
יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ
וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ׃

יום

קֳדָמוֹהִי׃ ח וּמַן עַם
רַב דִּי לֵהּ קְיָמִין וְדִינִין
קַשִּׁיטִין כְּכֹל אוֹרַיְתָא
הָדָא דִּי אֲנָא יָהֵב
קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵין׃
ט לְחוֹד אִסְתַּמַּר לָךְ
וּטַר נַפְשָׁךְ לַחֲדָא
דִּילְמָא תִתְנְשֵׁי יָת
פִּתְגָּמַיָּא דִּי חֲזוֹ עֵינָךְ
וְדִילְמָא יְעָדוּן מִלִּבָּךְ
כֹּל יוֹמֵי חַיָּךְ וּתְהוֹדְעִנּוּן
לִבְנָךְ וְלִבְנֵי בְנָךְ׃

יומא

ת"א ומי גוי ברכות שם. רק השמר ברכות לב שבועות לו אבות פ מנחות לט. ופן יסורו אבות שם. והודעתם ברכות כא כב ע"ק טו קידושין ל.

בעל הטורים

סוף שפיגם יודעים טעם כלאים ופרה וכיולא בהם : (ס) ושמור נפשך. נר אלהים נשמת אדם. נרך בידי ונרי בידך אם תשמור נרי אשמור נרך : והודעתם לבניך ולבני בניך. שלשה נוני"ן הפסוקין לומר שכל מי שהוא ובנו ובן

שפתי חכמים

לעיניהם : ב ר"ל היאך שייך על חוקים ומשפטים לדיקים דדוקא גבי אדם שייך לשון זה . ומפרש דלשון לדיקים הגונים כו' ומוסב גם על חקים : ך ר"ל כתיב רק שהוא

רש"י

לעיני העמים : (ח) חקים ומשפטים צדיקים. הגונים ב ומקובלים : (ט) רק השמר לך גו' פן תשכח את הדברים . אז כשלא תשכחו אותם ותעשום על אמתתם תחשבו חכמים ונבונים ל ואם תשנו אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים :

משלי ישראל

קענן מיר ווייט פון גאט נאר פון דעסט וועגן איז גאט שייַנקיים אויף אונז . נאר וואס פאר אגוטקייט וואלט עס גוועזן אז מיר זאלן זוכה זיין צוא גנעהנן צוא גאט . עס איז אמשל איינר איז גוועזן אחשוב בייא דעם מלך . אמאל איז דער מענטש קראנק גווארן איז גקומן דער מלך צוא אים מבקר חולה זיין זאגט איינר פון דיא האבן צוא אים וואל איז דיר אז דוא ביסט זוכה אז דר מלך גייט צוא דיר אהיים זאגט ער צום שר שוטה בעסר וואלט גוועזן איך זאל זיין גזונד אונ זאל קענן קומן צוא דעם מלך נים איך זאל זיין קראנק אונ דער מלך זאל קומן צוא מיר . דאס זאגט דער פסוק ווא איז נאך דא אזו אפאלק אז גאט זאל זיין אזו נאהונט אזו ווייא גאט איז צוא אונז נאהונט גאר עס וואלט בעסר גוועזן אז מיר זאלן תשובה טאן אונ מיר זאלן קענן זיין נאהונט צוא גאט :

(רק השמר לך פן תשכח את הדברים) זאלסט דיך היטן מאמר וועסטו פאר געסן גאטס רייד . דיא גמרא זאגט אין (מסכת יומא דף לה) דער וואס פאר געסט אנאך פון לערנן מאכט מען אים פון דעם הימל אראפ נידרן פון זיין גדולה . עס איז אמשל איינר האט צוא זיך אהיים גנומן אפייעדן בעל מלאכה אונ האט אים אן גבייט טייער גצייג צוא דער מלאכה ער זאל ארביטן די

פירוש ע"ט

בכל קראנו אליו אין אלע צייט ווען מיר רופן אים : (ח) ומי גוי גדול אונ ווער איז אזו איין גאכפערט פאלק אשר לו חוקים ומשפטים וואס עס איז פאר האנדין צו אים גזעצן אונ דינים צדיקים גרעכטע ככל התורה הזאת אזו וויא דיא דאזיגע תורה אשר אנכי נותן לפניכם היום וואס איך גיב היינט פאר אייך : (ט) רק השמר לך נייערט היט צו דיר כלומר היט דיך ושמור נפשך מאוד אונ היט זייער דיין לייב פן תשכח את הדברים טאמר וועסטו פר געסן די זאכן אשר ראו עיניך וואס דיינע אויגן האבן גזעהן ופן יסורו מלבבך אונ טאמר ווערן זייא ווערן אפ גקערט פון דיין הארצן כל ימי חייך אלע דיינע לעבנסט טאג והודעתם אונ דוא זאלכט זייא מאכן וויסן לבניך צוא דיינע קינדר ולבני בניך אונ צו דיינע קינדרס קינדר :

מלאכה

ו וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֵת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה: ז כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו:

ומי

ו וְתִטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן אֲרֵי הִיא חָכְמַתְכוֹן וְסוּכְלְתָנוּתְכוֹן לְעֵינֵי עַמְמַיָּא דִּי יִשְׁמְעוּן יָת כָּל קְיָמַיָּא הָאִלֵּין וְיֵימְרוּן לְחוֹד עַם חַכִּים וְסוּכְלְתָן עַמָּא רַבָּא הָדֵין: ז אֲרֵי מַן עַם רַב דִּי לֵהּ אֱלָהָא קָרִיב לֵהּ לְקַבָּלָא צְלוֹתֵהּ בְּעִדַּן עָקְתֵהּ כַּיְיָ אֱלָהָנָא בְּכָל עִדָּן דַּאֲנַחְנָא מְצַלַּן קֳדָמוֹהִי

ת״א ושמרתם שבת פה: כי מי ברכות ו מגילה יח סנהדרין לה; כב׳ אלהים ר״ה יח יבמות מט קס

בעל הטורים

זמה לרבתם ובמרתם. כדכתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור שמרו חקיו: (ו) האלה ואמרו רק עם. ס״ת מקום כ״ת ערוה למה ערות אחותו אסורה וערות בת אחיו מותרת ולמה מקום מ׳ סאה מטהר ואם חסר קורטוב אינו מטהר: רק. מיעוטא

רש״י

ורסיות בתפילין המפת מינין בלולב וחמש ליליות כן לא תגרעו: (ו) ושמרתם. זו ט משנה: ועשיתם. כמשמען: כי הוא חכמתכם ובינתכם וגו׳. בזאת תחשבו חכמים ונבונים

שפתי חכמים

ט השמירה היא הלמוד והעשיה הוא קיום המצות שכל שאינו לומד אינו עושה: י שינה הרב שמות החכמה והבינה בשמות התואר מפני שאין החכמה והבינה בעד אל האומות רק נגד עצמן ולא יתכן לומר לעיני העמים והוסיף מלת תחשבו שפירושו שתחשבו חכמים ונבונים

פירוש ע״פ

רשנן זיא: (ו) וּשְׁמַרְתֶּם אונ איר זאלט היטן דאס מיינט מען איר זאלט לערנן וַעֲשִׂיתֶם אונ איר זאלט טאן כִּי הוּא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם ווארום דאס איז אייער קלוגהייט אונ אייער פערשטאנדיקייט לְעֵינֵי הָעַמִּים פאר די אויגן פון די פעלקר כלומר דורך די מצות וועט איר ווערן גערעכנט פאר חכמים אונ פאר פערשטאנדיגע ביי די פעלקר אין די אויגן אשר ישמעון וואס זייא וועלן הערן אֵת כָּל הַחוּקִים האלה אלע דיא דאזיגע געזעץ וְאָמְרוּ אונ זייא וועלן זאגן רַק עַם חָכָם וְנָבוֹן בייערט איין קלוג פאלק אונ איין פערשטאנדיגע פאלק הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה דאס דאזיגע גאכפערט פאלק דם ייקט זייא וועלן זאגן אז עס איז ניט פאר אנדרן קיין קליגער פאלק וויא דיא ישראל: כִּי מִי גוֹי גָּדוֹל ווארום וואו איז דען פאר אנדרן אזו איין גאכפערט פאלק אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו וואס גאט זאל זיין צו אים נאהנט כַּה׳ אֱלֹהֵינוּ ווי אונזער גאט איז צו אונז נאהנט

משלי ישראל

אז ער וועט אים אפ ברענגן פאר איינם צווייא. אז עס איז נקומן אוף דעם אנדרן טאג מאנט אים דער שכן דיא ווילבערנע לייכטער זאגט ער דיא לייכטער זענן נשטארבן אז דער שכן הערט דאס דאזיגע לאכט ער פון אים אונ זאגט האט זיך דען גהערט אזא זאך אז לייכטער זאלן שטארבן עס איז זיך נים מיגלך זאגט ער צוא דעם שכן האט זיך דען גהערט אז אלעפיל אדער אשיסל זאל מעוברת ווערן אונ זאל האבן נאך איינם. אזו וויא דוא האסט גגלייבט פריער אז אלעפיל אדער אשיסל זאל מעוברת ווערן אזו גלייב אז דיא לייכטער זענן נשטארבן. דער נמשל איז אז איינר איז מוסיף אוף גאטס מצוה אונ זאגט אז דיא מצוה איז מעוברת גווארן נאך דעם אז עס וועט אים אום קומן צוא דער האנד אגרוסע מצוה וועט ער טראכטן אתחבולה אונ וועט זאגן אז דיא מצוה איז נשטארבן אונ עס וועט אים גאר ניט קשה זיין. דרום זאגט דער פסוק (לא תוסיפו) איר זאלט ניט מוסיף זיין אוף דיא מצות פון גאט ווארום אז איר וועט מוסיף זיין האב איך מורא איר זאלט חס ניט מגרע פון דיא מצות דאס זאגט דער פסוק (ולא תגרעו) כדי איר זאלט ניט מגרע זיין פון דיא מצות: (כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו) ווא איז נאך דא אזו אפאלק גאט זאל זיין צוא זיי נאהנט אזו וויא ער איז נאהנט צו אונז האן אז מיר האבן גזינדיגט

אֶתְכֶם: ג עֵינֵיכֶם הָרֹאוֹת אֵת
אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי
כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַעַל־
פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מִקִּרְבֶּךָ: ד וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם: שני
ה רְאֵה | לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים
וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה אֱלֹהָי
לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

ושמרתם

אונקלוס

מְפַקֵּד יָתְכוֹן: ג עֵינֵיכוֹן
חָזְאָן יָת דִּי עֲבַד יְיָ
בְּבַעַל פְּעוֹר אֲרֵי כָּל
גַּבְרָא דִּי הֲלִיךְ בָּתַר
בַּעַל פְּעוֹר שֵׁצְיֵהּ יְיָ
אֱלָהָךְ מִבֵּינָךְ: ד וְאַתּוּן
דְּאַדְבֶּקְתּוּן בְּדַחַלְתָּא
דַּייָ אֱלָהֲכוֹן קַיָּמִין
כָּלְכוֹן יוֹמָא דֵין: ה חֲזוֹ
דְּאַלֵּפִית יָתְכוֹן קְיָמַיָּא
וְדִינַיָּא כְּמָא דִּי פַקְּדַנִי
יְיָ אֱלָהִי לְמֶעְבַּד כֵּן
בְּגוֹ אַרְעָא דִּי אַתּוּן
עָלְלִין תַּמָּן לְמֵירְתַהּ:

ותטרון

ת״א ואתם הדבקים כסוטה קיא סנהדרין סד ל: ראה למדתי מדרים לז לח בכורות כט:

פירוש רשב״ם

(ג) עיניכם הראות. את אשר עשה בבעל פעור: (ד) ואתם הדבקים וגו׳. בכל קראנו אליו כדכתיב וישמע אלהים את נאקתם. ופרעה הקריב ויצעקו בני ישראל אל ה׳. מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל.

בעל הטורים

ממנו לשמור את. ס״ח תרי״ג: אשר אנכי מצוה אתכם. וסמיך ליה עיניכם הרואות שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות: (ד) ואתם הדבקים. תגין על הקו״ף רמז לק׳ ברכות שצריך לברך בכל יום: כולכם היום. וסמיך ליה למדתי אתכם דשמעתא בעי צלותא כשמש וזהו היום למדתי ועוד כלכם היום מכוון שהכלים שלא מסייעתם: (ה) למדתי אתכם בחנם. מ״ו פעמים לימוד בחמשה תורה רמז בן מ״ו נגמרה: כלים

משלי ישראל

אלעפיל האט ער אים אפ געגעבן צוויא לעפיל פאר אשיסל האט ער אים אפ געגעבן צוויא שיסלן. אזי ער האט אים אפ געבראכט דיא צוויא שיסלן האט זיך דער שכן ווייטער פאר וואונדערט אונ זאגט דוא גיסט מיר אפ מיין איך האב דיר מיין ניט געגעבן נאר איין שיסל זאגט ער צום שכן איך האב דיין שיסל צוא מיר גנומן איז זיא מעוברת געווארן אונ האט געהאט נאך אשיסל דער לעפיל האט געהאט נאך אלעפיל. אזי דער שכן האט דס דער הערט האט ער אים שון געבעטן מאשר דארף ער נאך אמאל לייאן וועט ער אים לייען. האט ער אים נאך אמאל גליהן אכלי אונ אוף דעם אנדרן טאג האט ער אים אפ געגעבן צוויא כלים אמאל קומט ער צום שכן אונ זאגט צוא אים לייא מיר דיינע זילבערנע לייכטער דיא גרויסע ווארום איך האב היינט געסט מאך איך אמאל צייט האט דער שכן אים געגעבן דיא זילבערנע לייכטער מיט גרוס שמחה ווארום ער האט זיך געטראכט

פירוש ע״ט

(ג) עֵינֵיכֶם הָרֹאוֹת אייערע אויגן האבן דאך געזעהן אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּבַעַל פְּעוֹר וואס גאט האט געטאן אין דיא זעלביגע מענטשן וואס האבן גדינט דיא עבודת כוכבים בַּעַל פְּעוֹר כִּי כָל הָאִישׁ ווארום איטליכער מענטש אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַּעַל פְּעוֹר וואס ער איז נאך גגאנגן נאך דער עבודת כוכבים וואס הייסט בַּעַל פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ האט גאט דיין גאט אים גמאכט פר טיליגן פון צווישן דיר: (ד) וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיְיָ אֱלֹהֵיכֶם אבער איר האט זיך בהעפט אין גאט אייער גאט אונ איר האט ניט גדינט דיא עבודת כוכבים בַּעַל פְּעוֹר חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם דרום לעבט איר אלע היינט: (ה) רְאֵה לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם זעה איך האב גלערנט אייך חוקים

ומשפטים גזעץ אונ דינים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְיָ אֱלֹהָי אזו וויא מיין גאט האט גשאפט מיר לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ צו טאן אזו אין דעם לאנד אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וואס איר קומט אהין צו

לְמַעַן תִּחְיוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם
נֹתֵן לָכֶם׃ ב לֹא תֹסִפוּ עַל־הַדָּבָר
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא
תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה

אתכם

וְתֵיעֲלוּן וְתֵירְתוּן יָת
אַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָא
דַּאֲבָהָתְכוֹן יָהֵב לְכוֹן׃
ב לָא תוֹסְפוּן עַל
פִּתְגָּמָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד
יָתְכוֹן וְלָא תִמְנְעוּן
מִנֵּהּ לְמִטַּר יָת פִּקּוֹדַיָּא
דַּייָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אֲנָא

מפקד

ת״א לא תספו עירובין לז ר״ה כח זבחים ע עה מנחות ח: ולא תגרעו עירובין ק ר״ה כח זבחים פ

בעל הטורים

ללמד לעשות. שהתלמוד מביא לידי מעשה: (ב) ולא תגרעו

פירוש רשב״ם

וממה שראיתם כאן יש לכם ללמוד כמו שמפרש והולך:

רש״י

למחול לו: (ב) לא תספו. (ספרי שם) כגון חמש

שפתי חכמים

מה שחטאו בבית פעור בעבודת אלילים מ״מ נפש מסרן:

פירוש ע״ט

אל החוקים צו דיא גזעץ ואל המשפטים אונ צו די גריכט אשר אנכי מלמד אתכם לעשות וואס איך לערן אייך צו טאן. רש״י שרייבט דר פסוק גייט ארוף אונ אזו האט משה זייא גזאגט חאטשע איר האט גדינגט צו דער עבודת גלולים פעור פון דעסט וועגן אז איר וועט צו הערן דיא חוקים אונ צו דיא משפטים פון גאט וועט מען אייך אלץ מוחל זיין אבער איך האב קיין זכיה ניט אז מען זאל מיר מוחל זיין למען פון וועגן תחיו ובאתם איר זאלט לעבן כלומר דורך דעם וועט איר לעבן וירשתם אונ איר וועט ירשנן את הארץ דאס לאנד אשר יי׳ אלהי אבותיכם וואס גאט דר גאט פון אייערע עלטרן נותן לכם וועט צו אייך געבן: (ב) לא תוספו איר זאלט ניט מערן על הדבר אויף דער זאך אשר אנכי מצוה אתכם וואס איך שאף אייך דהיינו איך האב אייך גהייסן איר זאלט ארייז לייגן אין דיא תפילין פיר פרשיות טארט איר ניט ארייז לייגן קיין פינף פרשיות אדר איך האב אייך הייסן איר זאלט מאכן אין איין קלייד פיר ציצית טארט איר ניט מאכן קיין פינף ציצית אדער נאך אזו אגלייכן ולא תגרעו אונ איר זאלט ניט מינערן ממנו פון דעם לשמר את מצות יי׳ אלהיכם צו היטן די גבאט פון אייער גאט אשר אנכי מצוה אתכם וום איך שאף אייך:

משלי ישראל

(לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו) איר זאלט ניט מערן אויף דיא מצות וואס איך זאג אייך אן אונ איר זאלט ניט מנערן פון דיא מצות. עס איז אמשל איינר האט אשידוך גמאכט מיט זיין זון אונ דער מחותן איז גוועזן זיינס אבקענטער האט ער זיך מתחייב גוועזן ער זאל מאכן דעם זון דריי מלבושים שבתדיגע. זאגט דער מחותן צוא אים איך וויים דאך אז דוא ביסט אגמיינר מאן דוא קענסט ניט מיין מאכן נאר צווייא מלבושים אונ אז דוא וועסט מוסיף זיין אונ וועסט מאכן דרייא מלבושים וואס דאס איז ניט וועדלוג דיין כח וועסטו דאך מוזן מאכן דיא מלבושים פון וואלוויילער מאטעריע וואס דיא דרייא מלבושים וועלן נאך קאסטן בילינגר פון צווייא גוטע מלבושים. דער נמשל איז גאט האט אינז אן גזאגט מיר זאלן ניט מוסיף זיין אויף דיא מצות וואס ער האט אן גזאגט ווארום ער ווייסט וועדלוג אונזר כח איז מיר זאלן טאן דיא מצות אונ אז מיר וועלן מוסיף זיין מיין וועדלוג אונזר כח וועלן מיר ניט האבן בכח צוא טאן וועלן מיר חס ושלום מנערין פון דיא מצות דאס זאגט דר פסוק (לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם) איר זאלט ניט מוסיף זיין אויף דר זאך וואס איך זאג אייך אן כדי (ולא תגרעו) איר זאלט ניט דר פון מנערין נאך אמשל איינר האט גלינין בייא זיין שכן אכלי אונ אויף דעם אנדרן טאג האט ער אים אפ גגעבן פר דר איינר כלי צווייא כלים. אז ער האט בייא אים גלינין

וְאַמְּצֵהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם
הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃ כט וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל
בֵּית פְּעוֹר׃ פ ד א וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל
שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת
למען

וְאַלְּמֵהִי אֲרֵי הוּא יְעַבַּר
קֳדָם עַמָּא הָדֵין וְהוּא
יַחְסֵן יָתְהוֹן יָת אַרְעָא
דִּי תֶחֱזֵי׃ כט וִיתֵבְנָא
בְּחֵילְתָא לָקֳבֵל בֵּית
פְּעוֹר׃ א וּכְעַן יִשְׂרָאֵל
שְׁמַע לִקְיָמַיָּא וּלְדִינַיָּא
דִּי אֲנָא מְאַלֵּף יָתְכוֹן
לְמֶעְבַּד בְּדִיל דְּתֵיחוֹן
ותיעלון

פירוש רשב״ם

(כט) ונשב בגיא. עד עתה מול בית פעור בערבות מואב

בעל הטורים

כדי לסחזיקו וכמו שמפורש במלחמת עמלק: (א) מלמד

שפתי חכמים

מבטיחני אותו כי הוא יעבור כי אחריו פי׳ ואמר כי הוא יעבור וכו׳ אלמא בדיבור הוא החיזוק והאימוץ: ה רל״ת לא הל״ל רק ינחיל וכו׳ אלא סיבת והוא בא ללמד דוקא בשהוא יעבור אז ינחיל ואם לאו לאו כו׳: ו ר״ל כאשר היו הסרגין ישראל במלחמת אנשי העי נפל יהושע לפני הקב״ה: ז כלומר משום דקמת במקומך ולא הלכת עמהם: ח ר״ל דקרא לפניו מיירי בענין תשובת הקב״ה למשה שלא יכנס לארץ אמר משה לישראל ונשב בגיא כלומר שנלמדהם לע״א והייתם חוטאים בע״א אעפ״כ נאמר לכם ועתה ישראל וגו׳ כלומר אעפ״כ אתם נכנסין לארץ ואני כו׳ ואף על גב שהוא פרשה בפני עצמו הנה כמוה ויהי אחרי המגפה ויאמר ה׳ אל משה וגו׳ ועוד אחרים וא״ת למה הזכיר משה לישראל עבירה זו יותר משאר עבירות שעשו במדבר וי״ל דלכך מזכיר משה להם עבירה דמול בית פעור דאעפ״כ מחל לכם הקב״ה ע״י קבורתי דלכך נקברתי בח״ל כדכתיב בפרשת וזאת הברכה ויקבור אותו בגי בארץ מואב מול בית פעור ופירש״י שם לכן נקבר מול בית פעור דהיינו בח״ל שיהא כפרה על

רש״י

יכך לבו לומר כשם שנענש רבי עליהם כך סופי ליענש עליהם מבטיחו אני כי הוא יעבור והוא ינחיל: כי הוא יעבר. אם יעבור לפניהם ה ינחלו ואם לאו לא ינחלו וכן אתה מוצא כשהלא מן העם אל העי והוא ישב (יהושע ז) ויכו מהם אנשי העי וגו׳ וכיון שנפל על פניו אמר ו לו קום לך. קם לך ז כתיב אתה הוא העומד במקומך ומשלח את בני למלחמה למה זה אתה נופל על פניך לא כך אמרתי למשה לבך אם הוא עובר עוברין ואם לאו אין עוברין: (כט) ונשב בגיא וגו׳. (ספרי) ונלמדתם לע״א ח ואעפ״כ ואתה ישראל שמע אל החקים והכל מחול לך ואני לא זכיתי

פירוש ע״ט

זייא בין איך אים מבטיח כי הוא יעבור לפני העם הזה אז ער וועט איבער פארן פר דעם פאלק והוא ינחיל אותם. אונ ער וועט מאכן ארבן זייא את הארץ דאס לאנד אשר תראה וואס דו וועסט זעהן. רש״י שרייבט אזו הט גאט גזאגט אז ער וועט גיין מיט זייא אין דער מלחמה וועלן זייא ירשנן דאס לאנד אונ אז ער וועט ניט גיין מיט זייא וועלן זייא דאס לאנד ניט ירשנן אונ אזו גפינן מיר אז יהושע האט גשיקט איין ערך פון דרייא טויזנט מאן פון דיא ישראל מלחמה האלטן צו דער שטאט עי אונ ער אליין איז ניט גגאנגן מיט זייא האבן דיא לייט פון דער שטאט עי אום גהרגת עטליכע אונ דרייסיג מאן פון דיא ישראל איז ער גפאלן אויף זיין

פירוש ע״ט

פנים אונ האט גשריגן צו גאט האט גאט צו אים גזאגט וואס שרייסטו אונ פאלסט אויף דיין פנים דאס איז דאך איבר דיר ווארום איך הב דען ניט גזאגט צו דיין רבי משה אז דו וועסט איבר פארן אונ וועסט מיט זייא גיין אין דער מלחמה וועלן זייא מצליח זיין אונ זיי וועלן איבר פארן קיין ארץ ישראל אונ אז דו וועסט ניט גיין מיט זייא וועלן זייא ניט מצליח זיין אונ וועלן ניט איבר פארן קיין ארץ ישראל: (כט) ונשב בגיא אונ מיר האבן זיך גזאמט אין דם טאל מול בית פעור אנטקעגן דר עבודת כוכבים וואס הייסט בעל פעור אונ איר הט זיך דארטן בהעפט צו דר עבודת כוכבים פעור: (א) ועתה אונ אצונד ישראל שמע הערט צו איר ישראל
אל

סגי לך לא תוסף
למללא קדמי עוד
בפתגמא הדין: כז סק
לריש רמתא וזקוף
עינך למערבא
ולצפונא ולדרומא
ולמדינחא וחזי בעינך
ארי לא תעבר ית
ירדנא הדין: כח ופקד
ית יהושע ותקפהי
ואלמהי

תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה:
כז עלה | ראש הפסגה ושא עיניך
ימה וצפנה ותימנה ומזרחה וראה
בעיניך כי־לא תעבר את־הירדן
הזה: כח וצו את־יהושע וחזקהו
ואמצהו

ת"א תוסף ברכות לב: עלה ראש שם קידושין כט: וצו את קידושין נח:

בעל הטורים

ד"א. אפילו בדבר המופלא שאתה טועה שלא כהוגן הוא רב לך לפי המתק. ד"א בזה יודע שרב לך כי אני רבך כי כמה פעמים נלחמתי ועתה לא תוכל לגלגע. ד"א רב לך אתה יש לך רב אבל אני אין לי רב שיתיר שבועתי לכן לא תביאו. ד"א הגיע הפעם שיש לך רב כי כבר הגיע זמנו של יהושע ואין רבנותו ניכר במודך הי. ד"א אל תירא ממלאך המות כי הרב שלך יעבור בך ד"א רב לך הרבה טובות מתוקנים לך מה רב טובך אשר צפנת ליראיך: (כח) וחזקהו. ב' דין ואידך מחוק מלממכך אל תעיר ותעורר והזקהו ביואב כמו ביואב היה בר שלגא כך היה יהושע בר נגא אף בחיי משה

רש"י

הרבה מזה. ת סמוך לך רב טוב. א הצפון לך: (כז) וראה בעיניך. בקשת ממני ואראה את הארץ הטובה אני מראה לך ב את כולה שנאמר (דברים לד) ויראהו ה' את כל הארץ: (כח) וצו את יהושע. על הטרחות ועל המשאות ג ועל המריבות: וחזקהו ואמצהו. בדבריך ד שלא

שפתי חכמים

רבך ולא להיות הרבן נגדי שלא וכו': ת דלפעם ראשון קשה הל"ל רב אני מ"ה פי' ד"א כו' ולפעם של ד"א לחוד נמי קשה הל"ל רב טוב לך ל"ל גם לפעם ראשון: א ר"ל טוב הצפון בעולם הבא יותר משתכנס אתה לארץ: ב ר"ל מה שביקש הקב"ה למשה על בקשתו לעבור הירדן שהשיב לו עלה ראש הפסגה כו' וראה בעיניך וגו' מה השיב הקב"ה בזה ומפרש בקשת ממני כו' לראות הכר הטוב הזה והלבנון בהוא ירושלים וב"ה שהוא הטוב שבכל הארץ ואני אראה לך את כולה יותר ממה שבקשת: ג כמו שאמר הכתוב טרחכם ומשאכם וריבכם דאי קאי הכי וצו על אמצהו וחזקהו הא כבר אמר וחזקהו בוי"ו דמשמע שחוץ מן הציווי שתצוהו גם תחזקהו ותאמצהו אלמא הצווי לחוד והחזוק והאמוץ לחוד: ד כלומר ולא בפעולתך שאין בידו לעשותו חזק והאמץ אלא בדברים כלומר

פירוש ע"ט

דער רבי איז. דס איז הקדוש ברוך הוא. אז דער תלמיד דס איז משה בעט אים אזו לאנג אונ ער טוט ניט זיין בקשה אונ וואס פאר איין איינגשפארטקייט איז דער תלמיד וום ער איז דם רבי אזו פיל מפציר אדר אזו איז דער פשט רב לך מער גוטץ פון דעם איז גוואַרט פון דיינט וועגן כלומר דאס גוטץ וואס איז פר בארגן פון דיינט וועגן לעתיד לבא איז מער כון דעם גוטין וואס דו וואלסט גהאט אין ארץ ישראל: (כז) עלה ראש הפסגה גיי אויף אויף דעם שפיץ פון די הייך ושא עיניך אונ הייב אויף דיינע אויגן ימה וצפונה ותימנה ומזרחה קיין מערב זייט אונ קיין צפון זייט אונ קיין דרום זייט אונ קיין מזרח זייט וראה בעיניך אונ זעה מיט דיינע אויגן דאס לאנד ארץ ישראל ווארום דו האסט מיך געבעטן ואראה את הארץ הטובה דאס איז טייטש לאז מיך זעהן דאס גוטע לאנד וועל איך דיר ווייזן דאס גאנצע לאנד כי לא תעבור הירדן הזה ווארום דו וועסט ניט איבר פארן דעם דאזיגן ירדן: (כח) וצו את יהושע אונ שאף צו יהושע אויף דיא טרחות אונ אויף דיא משאות אונ אויף דיא קריגן פון די ישראל ער זאל אלץ סובל זיין וחזקהו ואמצהו אונ שטארק אים אונ פעסט אים מיט דיינע רייד דו זאלסט אים איין רעדן אז ער זאל ניט מורא האבן אונ זאל זיך ניט בראכטן אזו וויא מיין רבי איז געשטראפט געווארן איבר זייא אזו וועט מיין סוף אויך זיין איך וועל אויך געשטראפט ווערן איבר

יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ׃
כה אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ
הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר
הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנֹן׃ כו וַיִּתְעַבֵּר
יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלָי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ אַל־

אונקלוס

מִלְּעֵלָּא וְשַׁלִּיט בְּאַרְעָא
וְלֵית דְּיַעְבֵּד כְּעוֹבָדָיךְ
וְכִגְבַרְוָתָךְ׃ כה אֶעְבַּר
כְּעַן וְאֶחֱזֵי יָת אַרְעָא
טַבְתָא דִּי בְּעִבְרָא
דְיַרְדְּנָא טוּרָא טָבָא
הָדֵין וּבֵית מַקְדְּשָׁא׃
כו וַהֲוָה רְגַז מִן קֳדָם
יְיָ עֲלַי בְּדִילְכוֹן וְלָא
קַבִּיל מִנִּי וַאֲמַר יְיָ לִי
סַגִּי

תוספת

ת״א אעברה נא שם לב ע״ז שם: ההר הטוב ברכות מח גיטין נו: ויאמר ה׳ סוטה יג: אל

בעל הטורים

ומפייס כל׳ ויש בו כ״א תיבות כנגד אך טוב לישראל וכנגד אפיים: (כה) אעברה נא. סירכן כ׳ אמה. לא אעבור אלא אמה אחת: הלבנון. חסר וי״ו על שם ששה דברים שבזאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים. מן ואתחנן עד והלבנון מ׳ תיבות לומר זכור לי מ׳ יום שעמדתי לפניך בהר. לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח״כ יתפלל מנא לן ממשה: את גדלך. זה האל הגדול: ואת ידך החזקה. זה אתה גבור: אשר מי אל בשמים. כנגד אתה קדוש. אעברה נא אל ישאל אדם צרכיו בשלשה ראשונות: (כו) רב לך. פירוש אתה התחלת לספר בשבחי רב סוף אלך וגדול ממך מלספר בו. ד״א הרב שלך וגדול ממך והוא אדה״ר על ידו נקנסה מיתה לכל וא״א לך ליגאל ממנה. ד״א רב לך הרבה פעמים עשית כנגדי. אמרת שלח נא ביד תשלח. ולמה הרעות. שאלן וכו׳. והסלע. אי אפשר לי לסבול לך יותר:

שפתי חכמים

על בקשתו כלומר מאחר שהתחלת להראות אותי שהי׳ במלחמות של סיחון ועוג הראני גם מלחמת ל״א מלכים: ע כלומר נא האמור כאן אבל אחר נא שבתורה פירוש עתה: פ כדכתיב ירושלים הרים סביב לה: צ למה נקרא בה״מ לבנון משום דמלבין עונות מן העבירות: ק מלשון עברה: ר ר״ל בשביל שאמרתי לכם שמעו נא המורים בשביל חטא זה נגזר עלי שלא אכנס לארץ ומביא ראיה וכן הוא אומר וגו׳ וירע למשה בעבורם דאף כתם פי׳ כמו הכא בעבורם וירע למשה בשביל שהם גרמו ואין למענכם פירושו בעבור שיעשה רצונכם שכיחם תפלים שלא אכנס לארץ כמו למענכם שולחתי בבלה: ש ופירוש רב לך מלשון רבנות כאלו אמר מאחר שאני רבך ואתה תלמידי אין לך אלא לשמוע דברי

רשי

ל״א מלכים: (כה) אעברה נא. אין נא אלא ע ל׳ בקשה: ההר הטוב הזה. זו פ ירושלים: והלבנון. (יומא לט) זה בית צ המקדש (כו) ויתעבר ה׳. (ספרי) נתמלא ק חמה למענכם. בשבילכם אתם גרמתם ר לי וכן הוא אומר (תהלים קו) ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם: רב לך. (ספרי) שלא יאמרו הרב כמה קשה ש והתלמיד כמה סרבן ומפציר. ד״א רב לך

פירוש ע״ט

גְזֵרָה וָואס דוּ הָאסְט אוֹיף מִיר גוֹזֵר גְוֶועזְן אִיךְ זָאל נִיט קוּמֶן קֵיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִיז נִיט פַר הַאנְדְן אַזֶעלְכֶר עֶר זָאל דִיר קָאנֶן וֶוערְן: (כה) אֶעְבְּרָה אִיךְ וֶועל אִיבֶּר פָארְן נָא אִיךְ בֶּעט דִיךְ וְאֶרְאֶה אוּנ אִיךְ וֶועל זֶעהְן כְּלוֹמַר מֹשֶׁה הָאט גְזָאגְט צוּ הַקָדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִיךְ בֶּעט דִיךְ לָאז מִיךְ אִיבֶּר פָארְן אוּנ אִיךְ זָאל זֶעהְן אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה דָאס גוּטֶע לַאנְד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וָואס אִיז אוֹיף דֶער אַנְדֶערֶר זַייט יַרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה דֶעם גוּטֶן בַּארְג דָאס מֵיינְט מֶען יְרוּשָׁלַיִם וְהַלְּבָנוֹן אוּנ דֶעם בֵּית הַמִקְדָשׁ: (כו) וַיִּתְעַבֵּר יְיָ אוּנ גָאט הָט גֶעצֶערְנְט בִּי אוֹיף מִיר לְמַעַנְכֶם פוּן וֶועגְן אַייךְ כְּלוֹמַר

פירוש ע״ט

אִיר הָאט דָאס מִיר גוֹרֵם גְוֶועזְן אַז גָאט הָט אוֹיף מִיר גֶעצֶערְנְט אַזוֹ וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין תְּהִלִּים ק״ו וַיַּקְצִיפוּ עַל מֵי מְרִיבָה וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם דָאס אִיז טַייטְשׁ דִיא יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן דֶער צֶערְנְט גָאט בַּייא דִיא מֵי מְרִיבָה אוּנ גָאט הָאט גְאִיבֶּלְט צוּ מֹשֶׁה פוּן וֶועגְן זַייא וְלֹא שָׁמַע אֵלָי אוּנ הָאט מִיךְ נִיט צוּ גֶהֶערְט דָאס הֵייסְט עֶר הָאט נִיט אָן גֶנוּמֶן מַיין תְּפִלָּה וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט צוּ מִיר רַב לָךְ עֶס אִיז גֶנוּג צוּ דִיר אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה דוּ זָאלְסְט שׁוֹן נִיט מֶערְן נָאךְ צוּ רֵיידְן אוּנ מִתְפַּלֵּל זַיין צוּ מִיר וֶועגְן דֶער זַאךְ וָוארוּם מֶען זָאל נִיט זָאגְן וָוס פַר אַהַרְטְקַייט

אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גָּדְלְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה

אונקלוס

אַתְּ שָׁרִיתָא לְאַחֲזָאָה יָת עַבְדָּךְ יָת רְבוּתָךְ וְיָת יְדָךְ תַּקִּיפְתָּא דִּי אַתְּ הוּא אֱלָהָא דִּשְׁכִנְתָּךְ בִּשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא

בעל הטורים

אומר שויתי ה' לנגדי תמיד: (כד) החלות. ב' במס' אתה החלות אשר החלות לנפול לפניו אתה החלות להראות במה שכבשת לפני סיחון ועוג וזהו החלות לנפול לפניו להראות במה שהתחיל לנפול. תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות ס"ת רמוז משה. ומתחיל הפסוק בתי"ו ומסיים בתי"ו לפי שלא זכה ליכנס בארץ שהיא ת' פרסה על ת' פרסה: להראות. תגין על הרי"ש הראיתני אף מה שלא בקשתיך: להראות. ג' במס' דין ואידך להראות העמים והשרים את יפיה. אשר נתן בשושן להשמידם נתן לו להראות את אסתר וזהו שדרשו שהראה לו הקב"ה למשה כל מה שעתיד לישראל היאך ישבו בשלותם וכל המעיקין שעתידין להעיק להם וזה הוא להראות העמים והשרים את יפיה היאך הם בזיונן ובשלותם וכן להשמידם נתן לו להראות שהראהו המעיקין להם: את עבדך. שאמרת לא כן עבדי משה. הפסוק מתחיל בא'

רש"י

את עבדך. (ספרי) פתח להיות עומד ט ומתפלל אע"פ שנגזרה גזירה אמר לו ממך למדתי שאמרת לי (שמות לב) ועתה הניחה לי וכי תופס הייתי בך אלא לפתוח פתח שבי היה תלוי להתפלל עליהם כמו כן הייתי סבור לעשות עכשיו: את גדלך. זו מדת טובך וכן הוא אומר (במדבר יד) ועתה יגדל י נא כח ה': ואת ידך. זו ימינך שהיא פשוטה לכל באי כ עולם: החזקה. שאתה כובש ברחמים ל את מדת הדין החזקה: אשר מי אל וגו'. אינך דומה למב"ו מ שיש לו יועצין וסנקתדרין נ שממחין בידו כשרוצה לעשות חסד לעבור על מדותיו אתה אין מי שימחה בידך אם תמחול לי ותבטל גזירתך. ולפי פשוטו אתה החלות להראות את עבדך מלחמת סיחון ועוג כדכתיב (דברים ב) ראה החלותי תת לפניך ס הראני מלחמות

שפתי חכמים

של ד' אותיות מדת רחמים הוא ואדני הוא מדת הדין ומפרש רחום בדין כלומר רחום בדינו ולא כמה"ד הקשה. א"נ רצונו לפרש למה נקוד שם של ד' אותיות הכתוב כאן בנקודות שם אלהים דהיינו חטף סגו"ל וחול"ם וחיר"ק ולא נקוד כשאר שם של ד' ולכך נקט רש"י בלשון הקרא אדני אלהים אע"פ שכתיב יהו"ה כלומר שם של ד' אבל לפי קריאת נקודתו דומה כאלו כתיב אלהים ומפרש דלכך נקוד יהו"ה בנקודת אלהים שהוא מדת הדין אע"פ שיהו"ה מדת הרחמים לומר לך רחום בדין והשם הראשון של אדני דכתיב בקרא לא כיון משה בו כלום רק פירושו רבוני והוא התחלת דבור ולפי לשון ראשון צ"ל מה שנקט רש"י אלהים לפי הקריאה של שם של ד' נקט ואע"ג דלעיל בפ' לך לך כתיב נמי י"י אלהים מה תתן לי ולא מפרש רש"י כלום י"ל דלעיל ה"ק הן מצד הדין הן מצד הרחמים אני מבקש שתתן לי בנים מאחר שאמרת לי לך לך מארצך וגו' ואעשך לגוי גדול אבל הכא קשה למה לו להזכיר שם של אדנות שהוא מדה"ד: ט דאל"כ אתה הראת את עבדך וגו' מיבעי ליה כמו שמפרש והולך: י וכתיב בתריה ויאמר ה' סלחתי כדבריך כלומר זו מדת טובך שאתה מוחל וסולח לעוברי רצונך: כ לקבל שבים שגם זו מענין בקשתו: ל שגם זו ענין בקשתו ולא כמו כי ביד חזקה ישלחם וגו' כי מה ענין זה לבקשתו: מ וזהו מענין בקשתו ולא שפירושו שאין דומה לו כמו כי אין כמוך באלהים וגו' דמה ענין זה לבקשתו: נ פי' קטיגורין: ס גם לפי הפשט דבר דבור

פירוש ע"ט

הַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ צו ווייזן דיין קנעכט. רש"י שרייבט משה האט אזוי געזאגט אַתָּה הַחִלּוֹתָ דו האסט מיר אן געהויבן צו ווייזן דיא מִלְחָמָה פון סיחון ועוג בעט איך דיך אז דו זאלסט מיר ווייזן דיא מִלְחָמָה פון דיא איין אונ דרייסיג מְלָכִים אוך אֶת גָּדְלְךָ דיין אכפערקייט דאס איז די מדה פון דיין גוטקייט וְאֶת יָדְךָ אונ דיין האנט דאס איז דיין רעכטע האנט דאס איז אום געשטרעקט צו אלע לייט פון ער וועלט מקבל צו זיין זייער תשובה ותפלה הַחֲזָקָה די שטארקע וואס מיט דער מדה פון רחמים נעמסטו איין דעם שטארקן מדת הדין אֲשֶׁר וואס מִי אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ ווער איז פאר האנדן אזו אגאט וויא דו אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה וואס ער זאל קאנן טאן כְּמַעֲשֶׂיךָ אזו וויא דיינע ווערק וְכִגְבוּרֹתֶךָ אונ אזו וויא דיין שטארקייט. רש"י שרייבט משה האט אזו געזאגט צו הקב"ה דו ביסט ניט גלייך צו אמלך בשר ודם וואס ער האט יועצים אונ אנדערע שררות וואס זייא דער לאזן אים ניט צו טאן חסד ער זאל מוחל זיין צו דעם וואס האט אנטקעגן אים גזינדיגט אבער דו ביסט ניט אזו אז דו וועסט מיר וועלן מוחל זיין מיין זינד אונ וועסט וועלן מבטל זיין דיין

כג וָאֶתְחַנַּן אֶל־יְהֹוָה בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר׃ כד אֲדֹנָי יֱהֹוִה
אתה

כג וְצַלֵּיתִי קֳדָם יְיָ בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימָר׃ כד יְיָ אֱלֹהִים
את

ת א ואתחנן אל ה' ברכות ל לב: ה' אלהים ברכות לב ע"ז ו:

פירוש רשב"ם

(כג) ואתחנן החלות. כדכתיב למעלה היום הזה אחל תת פחדך. החלות החי"ת גורמת לה' פת"ח. וכן העירותי מצפון וכן העדותי בכם היום. החתות כיום מדין. אבל כשאין שם אותיות אחע"ה יאמר הרימות הקימות הסיבות כולם חטופין:

בעל הטורים

(כג) ואתחנן. לעיל כתיב לא תיראום חזקתי את ישראל אולי ירחם עלי: ואתחנן. בגי' שירה שאמר לפניו שירה כדי שישמע תפלתו. סמך ה' אלהים לואתחנן

ואתחנן בילמדנו פרשת שלח לך ואל תשאל לו בשעת נדרו מניין ממשה כשאמר לישראל שמעו נא המורים נשבע הקב"ה שלא יכנס לא"י שנא' לכן לא תביאו וגו' אמר שעת כעס ושעת שבועה הוא אני אדבר עכשיו המתין שנה ואחר כך התחיל להתחנן לפניו שנאמר ואתחנן אל ה' אמר הקב"ה בשביל שהמתנת שאר המתים יורדים לשאול ואתה תעלה שנא' עלה ראש הפסגה ותראה משם:

רש"י

(כג) ואתחנן. אין חנון בכל מקום א אלא לשון מתנת חנם אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם לפי שאמר לו (שמות לג) וחנותי את אשר אחון ב אמר לו בלשון ואתחנן. ד"א ג זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה ד כדאיתא בספרי: בעת ההוא. לאחר שכבשתי ה ארץ סיחון ועוג דמיתי שמא הותר ו הנדר (ספרי): לאמר. זה אחד מג' מקומות ז שאמר משה לפני המקום איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי אם לאו: (כד) ה' אלהים. רחום ח בדין: אתה החלות להראות

שפתי חכמים

א דאל"כ הל"ל ותפלל: ב רצ"ל מהיכן ידע משה לבקש מהקב"ה בקשה אף במתנת חנם ולא בשביל מעשים טובים וע"ז פי' וחנותי וגו': ג דלטעם ראשון קשה למה לא כתיב ואתחנם לכן קאמר ד"א כו' ולטעם אחרון קשה למה לא אמר ויתפלל כדלעיל: ד ואלו הן שועה צעקה נאקה רנה פגור קריאה נפול ופלול פגיעה תחנה: ה רצ"ל דהא לעיל מיניה כתיב ואת יהושע צויתי בעת ההיא כו' שפירושו בעת כיבוש סיחון ועוג ועלה קאי ואתחנן ומתרץ לאחר כו' דמיתי שהותר קצת הנדר לכך עלתה על דעתי להתפלל כדי שאכנס לארץ כו': ו וא"ת וכיון שהותר הנדר תפלה זו למה וי"ל דה"ק משה קודם כיבוש ארץ סיחון ועוג לא עלתה על דעתי להתפלל כיון שהיה גז"ד עם שבועה לא יועיל שום תפלה אבל לאחר שכבשו והנחיל לבני גד ובני ראובן וחצי שבט מנשה אמרתי שמא הותר הנדר דנדר שהותר מקצתו הותר כולו ואם כן הוי גזר דין בלא שבועה לכך מהני תפלה: ז כתב הרא"ם ז"ל דבספרי חשיב ה' מקומות ור' אלעזר ב"ע אומר בג' מקומות בקש משה וכו' והביא כולם א"כ דברי רש"י דלא כמאן ונ"ל הא דכתב רש"י הכא ר"ל זה אחד מג' מקומות כו' שהתפלל משה עליהם ובקש מהקב"ה שימלא שאלותיו ושיודיענו אם יעשה שאלתו ובקשתו כמו גבי מרים שבקש שירפא אותה מצרעתה וכן גבי יפקוד ה' אלהי הרוחות בקש שירשו בניו אחריו גדולתו וכמו שפירש רש"י שם והכא התפלל שיעבור הירדן אבל שנים האחרים שמביא שמה דהיינו הא' וידבר משה לפני ה' לאמר הודיעני אם אתה גואלם וכו' וכן ויאמר משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה וגו' שאמר משה הודיעני אם נופל אני בידם כו' אותן שני דברים אינן אלא הודעה בעלמא ולא בקשה ותפלה שימלא את שאלתו וכן הוא בדברי רש"י אם תדקדק בלשונו הכא: ח רצ"ל דהא שם

פירוש ע"ט

(כג) ואתחנן און איך האב געבעטן אל יי צוא גאט אז איך זאל מעגן קומן קיין ארץ ישראל אזו ווי ווייטר וועט שטיין. רש"י שרייבט משה האט מתפלל געווען מיט דעם לשון ואתחנן דאס איז לשון מתנת חנם דאס הייסט גאט זאל אים טאן זיין בקשה אומזוסט ניט פון וועגן דם שכר פון זיינע מעשים טובים האטשע דיא צדיקים האבן אן צו הענגן זייער בקשה פון וועגן זייערע מעשים טובים בעטן זיי פארט מתנת חנם ווארום גאט הט געזאגט צו משה וחנותי את אשר אחון דאס איז טייטש איך וועל צייט זעלגן וועמן איך וועל וועלן לייט

זעליגן אפילו ווען ער האט אין זיך ניט קיין מעשים טובים בעת ההוא אין דער זעלביגער צייט נאך דעם אז איך האב איין גנומן דם לאנד פון סיחון ועוג האב איך גטראכט טאמער איז שון מותר גווארן דער נדר וואס גאט האט גטאן אז איך זאל ניט קומן קיין ארץ ישראל לאמר אזו צו זאגן. רש"י שרייבט משה האט גזאגט פר הקדוש ברוך הוא איך וועל דיך ניט לאזן דאס הייסט איך וועל ניט אויף הערן קיין תפלה צו טאן ביז דו וועסט מיר מודיע זיין אוב דו וועסט טאן מיין געבעט אוב ניט: (כד) אדני יי גאט דער האר אתה החלות דו האסט אן גהובן
להראות

רֹדֵף שַׁלְמֹנִים יָתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אַלְמָנָה לֹא־יָבוֹא אֲלֵיהֶם׃ לָכֵן נְאֻם הָאָדוֹן
הוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶנָּחֵם מִצָּרַי וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי׃ וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ
אֶצְרֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ וְאָסִירָה כָּל־בְּדִילָיִךְ׃ וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה
אַחֲרֵי־כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה׃ צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה׃

פירוש ע״ש

ער דַיין וָוס הָאט גְגַזְלְתְּ צוּ דֶעם אַנְדֶערְן
יין מַאךְ מִיךְ הַיינְט גְרֶעכְט אִין מַיין מִשְׁפָּט
ען ווֶעל אִיךְ דִיר בַּצָאלְן אַז דוּא וֶועסְט
נִפְס גַזְלְנְן בַּייא אַיינֶם אוּנ יֶענֶער וֶועט דִיךְ
וּמְן לָאדְן פַאר מִיר ווֶעל אִיךְ דִיךְ אוֹיךְ
רֶעכְט מַאכְן יָתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ אַיין יָתוֹם טוּעֶן
יא נִיט מִשְׁפְּטְן דְרוּם וְרִיב אַלְמָנָה לֹא יָבוֹא אֲלֵיהֶם
וּט דִיא קְרִיג פוּן דֶער אַלְמָנָה גָאר נִיט
וּמֶן צוּ זַייא ווָארוּם אַז דִיא אַלְמָנָה קוּמְט
ךְ לָארְן אוּנ דֶער יָתוֹם גֵייט אַרוּם פוּן
עם דַיין אוּנ דִי אַלְמָנָה בַּגֶעגְנְט אִים אוּנ
רֶעגְט אִים וָוס הָאסְטוּ גְהָאלְפְן מִיט דַיין
וַרייעֶן פַאר דֶעם דַיין עֶנְטְפֶּרְט עֶר אִיר אַיין
גַנְצְן טָאג הָאבּ אִיךְ מִיךְ גְמִיט צוּא דֶעם
ין אִין אַיין מְלָאכָה אוּנ צוּם סוֹף הָאבּ
ךְ נִיט גְהָאלְפְן מִיט מַיין שְׁרַייעֶן פַר אִים
נ וִויא דִי אַלְמָנָה דֶער הֶערְט עֶס קֶערְט
א זִיךְ אוּם קְרִיק אוּנ וִויל גָאר נִיט גֵיין
ם דַיין ווָארוּם זִי טְרַאכְט זִיךְ עֶר אִיז דָאךְ
ין מַאנְזְבִיל אוּנ הָאט נִיט גְהָאלְפְן מִיט
ן גְשְׁרַייא פַאר דֶעם דִיוּז מִכָּל שֶׁכֵּן וָואס
נל אִיךְ שׁוֹן הֶעלְפְן מִיט מַיין גְשְׁרַיי דְרוּם
גְט דֶער פָּסוּק וְרִיב אַלְמָנָה לֹא יָבוֹא אֲלֵיהֶם דִיא
יג פוּן אַיין אַלְמָנָה טוּט גָאר נִיט קוּמֶן
זַייא : לָכֵן נְאֻם הָאָדוֹן יְיָ צְבָאוֹת דְרוּם טוּט
ן דֶער הַאר גָאט וָוס עֶר אִיז אַיין גָאט
בַר אַלֶע חַיָילוֹת וָוס אַלְץ אִיז זַיין אוּנ
זַיין הַאנְט אִיז צוּ אוּם רַייסְן אַייךְ פוּן
ם לַאנְד אוּנ צוּ פְלַאנְצְן אַנְדֶערֶע אִין דֶם
נד אֲבִיר יִשְׂרָאֵל עֶר אִיז דֶער שְׁטַארְקֶר פוּן
יִשְׂרָאֵל טוּט עֶר זָאגְן הוֹי דָא שְׁרַייא

פירוש ע״ט

אִיךְ אוּם דָאס אַלֶע זָאלְן וִויסְן אֶנָּחֵם מִצָּרַי אַז אִיךְ ווֶעל וֶוערְן גְטְרַייסְט פוּן מַיינֶע בַּלֵיידִיגֶר וָואס הָאבְּן מִיךְ דֶער צֶערְנְט מִיט זַייעֶרֶע מַעֲשִׂים וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי אוּנ אִיךְ ווֶעל וֶוערְן גְרֶעכְנְט פוּן מַיינֶע פַיינְט : וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ אוּנ אִיךְ ווֶעל אוּם קֶערְן מַיין שְׁלַאק אוֹיף דִיר כְּלוֹמַר אִיךְ ווֶעל דִיךְ שְׁלָאגְן אַיין שְׁלַאק נָאךְ דֶעם אַנְדֶערְן בִּיז דִי פּוֹשְׁעִים ווֶעלְן פַר לֶענְט וֶוערְן וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ אוּנ אִיךְ ווֶעל לַייטֶרְן אַזוֹ וִויא דִי זַייף לַייטֶרְט דִי פְלֶעקְן פוּן אַיין קְלֵייד אַזוֹ ווֶעל אִיךְ לַייטֶרְן דַיינֶע פְּסוֹלֶת דָם מֵיינְט עֶר דִיא רְשָׁעִים וָואס זֶענֶען צוּא מִישְׁט צְווִישְׁן דִי צַדִיקִים דִי ווֶעל אִיךְ פַאר לֶענְדְן וְאָסִירָה כָּל בְּדִילָיִךְ אוּנ אִיךְ ווֶעל אָפּ טָאן גָאר דַיין צִין וָוס אִיז צוּ מִישְׁט צְווִישְׁן דֶעם זִילְבֶּר דָם מֵיינְט עֶר אוֹיךְ דִי רְשָׁעִים וָוס זֶענֶען צוּ מִישְׁט צְווִישְׁן דִי צַדִיקִים : וְאָשִׁיבָה שׁוֹפְטַיִךְ כְּבָרִאשׁוֹנָה אוּנ אִיךְ ווֶעל אוּם קֶערְן דַיינֶע שׁוֹפְטִים אַזוֹ וִויא צוּם עֶרְשְׁטְן כְּלוֹמַר אִיךְ ווֶעל דִיר אוֹיף שְׁטֶעלְן גוּטֶע שׁוֹפְטִים וְיוֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה אוּנ דַיינֶע יוֹעֲצִים וֶועלְן זַיין עֶרְלִיךְ אַזוֹ וִויא פְרִיעֶר אַחֲרֵי כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק דֶער נָאךְ וֶועט ווֶערְן גְרוּפֶן צוּ דִיר דִיא גְרֶעכְטֶע שְׁטָאט קִרְיָה נֶאֱמָנָה דִיא בַּגְלֵייבְּטֶע שְׁטָאט : צִיּוֹן דִי שְׁטָאט צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה דוּרְךְ דֶעם מִשְׁפָּט וָואס מֶען ווֶעט אִין אִיר טָאן ווֶעט זִיא ווֶערְן אוּם גְלֵייזְט פוּן אִיר זִינְד וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה אוּנ אִירֶע בַּעֲלֵי תְשׁוּבָה וָואס אִין אִיר ווֶעלְן זַיין ווֶעלְן ווֶערְן אוּם גִילֵייזְט דוּרְךְ זַייעֶר צְדָקָה וָואס זַייא ווֶעלְן טָאן :

אם־יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם־יאדימו כתולע כצמר יהיו: אם־תאב
ושמעתם טוב הארץ תאכלו: ואם־תמאנו ומריתם חרב תאכלו כי פי יהוה דבר
איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים
כספך היה לסיגים סבאך מהול במים: שריך סוררים וחבֿרי גנבים כלו אהב שחד

פירוש ע"ט

בלומר לאמר זעהן ווער פון אונז איז אום גערעכט אונ האטשע איר זייט דאך אום גערעכט פון דעכט וועגן גיב איך אייך דאך איין האפונג דאס איר זאלט תשובה טאן אונ אז איר וועט תשובה טאן אם יהיו חטאיכם כשנים ווען אפילו אייערע זינד וועלן זיין געצייכנט פאר מיר רוט אזו וויא דם רוטקייט פון רוטע פארים כשלג ילבינו וועלן זייא ווייס ווערן אזו וויא שנייא אם יאדימו כתולע אונ ווען זייא וועלן אפילו זיין רוט אזו וויא ווערמיל פארב כצמר יהיו וועלן זיי דאך ווייס ווערן אזו וויא ווייסע וואל. רש"י שרייבט דיא פארב וואס מען פארבט מיט איר רוט איז קערינדלאך אונ אין איטליכן קערנדיל איז דא איין ווארעם אדר עס גייט ארויף וואס ער האט זייא פריער גזאגט (חדלו הרע למדו היטב דרשו משפט) זאגט היינט גאט אז איר וועט האבן אזו גטאן דענסט מאל לכו נא ונוכחה גייט אונ לאמר זיך באווערן מיט אנאנדר זייט איר מיר מודיע צוא זאגן מיר האבן גטאן דאס וואס אויף אונז איז מוטל טוא דוא וואס אויף דיר איז מוטל וועל איך זאגן אם יהיו חטאיכם כשנים ווען אייערע זינד וועלן זיין געצייכנט פאר מיר אזו רוט וויא רוטע פארים כשלג ילבינו זאלן זייא ווייס ווערן אזו וויא שנייא: אם תאבו ושמעתם אוב איר וועט וועלן אונ וועט צוא הערן צוא מיר טוב הארץ תאכלו וועט איר עסן דאס בעסטע פון דעם לאנד ואם תמאנו ומריתם אונ אוב איר וועט ניט וועלן צו הערן צו מיר אונ וועט ווידר שפעניגן אויף מיינע רייד חרב תאכלו וועט איר ווערן פר דארבן דורך דר שווערד פון דעם פיינט כי פי יי' דבר דען גאטס מול האט עס גרעדט דרום וועט עס גוויס זיין ווארום אין דער תוכחה שטייט והבאתי עליכם חרב איך וועל ברענגן אויף אייך איין

פירוש ע"ט

שווערד: דאס קלאגט דער נביא אונ זאגט איכה היתה לזונה וויא אזו איז זיא געווארן צוא איין אפ קערערן דם זיא קערט אפ פון איר גאט קריה נאמנה דיא בגלייבטע שטאט ירושלים מלאתי משפט זיא איז פול געווען מיט משפט אין דער פסיקתא שטייט ר' מנחם בן אושעיה זאגט פיר הונדערט אונ איין אונ אכציג שולן חוץ דעם בית המקדש זענען געווען אין ירושלים אזו פיל וויא דאס ווארט מלאתי בטרעפט צדק ילין בה גרעכטיקייט האט תמיד גטאן איבר נעכטיגן אין איר דען דער קרבן תמיד פון אין דער פריא האט מכפר געווען אויף דיא עבירות פון בייא נאכט אונ דער קרבן תמיד פון פאר נאכט האט מכפר געווען אויף דיא עבירות פון בייא טאג ממילא איז אין איר קיין מאל ניט געווען קיין עבירה אדר צדק ילין בה מיינט מען אז זייא פלעגן בן זיין דיני נפשות אונ פלעגן ניט געפינען קיין זכות צום רוצח פלעגן זייא גיט גוטער זיין זיין דין ערשט אין דעם אנדרן טאג כדי טאמר וועלן זייא דער ווייל געפינען צוא אים איין זכות ועתה מרצחים אונ היינט זענען זייא רוצחים זייא האבן גהרגת אוריה אונ זכריה: כספך היה לסיגים דיין זילבר איז געווען צוא פסולת דאס מיינט מען זייא פלעגן מאכן קופר געלט אונ פלעגן עס באדעקן מיט זילבר צו נארן דער מיט סבאך מהול במים דיין גטראנק איז צו מישט מיט וואסר שריך סוררים דיינע הארן זענען אפ קערערן זיי קערן אפ פון דעם גוטן וועג וחברי גנבים אונ זייא זענען חברים מיט גנבים כלו אהב שוחד זייא אלע האבן ליב צו נעמן שוחד ורודף שלמונים אונ איטליכר דיין יאגט נאך בצאלונג דהיינו ווען איין דיין נגזלת עפי בייא איינם אונ דער נגזל קומט מיט אי צו לאדן זיך פאר דעם אנדרן דיין זאגט

דער

לָמָּה לִּי רֹב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהוָֹה שָׂבַעְתִּי עֹלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדַם פָּרִים
וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים לֹא חָפָצְתִּי׃ כִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנָי מִי־בִקֵּשׁ זֹאת מִיֶּדְכֶם רְמֹס
חֲצֵרָי׃ לֹא תוֹסִיפוּ הָבִיא מִנְחַת־שָׁוְא קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה הִיא לִי חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא
לֹא־אוּכַל אָוֶן וַעֲצָרָה׃ חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטֹרַח נִלְאֵיתִי
נְשֹׂא׃ וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם
דָּמִים מָלֵאוּ׃ רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינָי חִדְלוּ הָרֵעַ׃ לִמְדוּ הֵיטֵב
דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה׃ לְכוּ־נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְהוָֹה

פירוש ע״ט

זיין מול צו בייזן דען ווייל דר נביא האט דא
פריער גזאגט מיר וואלטן גלייך געווען ווי סדום
דרום גלייכט שון דא דער פסוק זייא צוא
סדום: לָמָה לִי רוב זִבְחֵיכֶם יאמַר ה׳ וואס טויג מיר
אייערע פיל שעכטונג פון קרבנות טוט גאט
זאגן שָׂבַעְתִּי עולות אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים איך בין זאט
פון דיא עולות פון דיא ווידר אונ פון דעם
חלב פון דיא געשטאפטע בהמות אונ שאף
כלומר עס איז מיר שון פר מיאוסט געווארן
דם פָּרִים וּכְבָשִׂים וַעֲתוּדִים לא חָפָצְתִּי אונ דאס בלוט
פון די אקסן אונ שאף אונ באראנעס וויל
איך ניט דען ווייל איר זייט עובר אויף
זיין תורה דרום זענן אייערע קרבנות אום
ווירדיג ביי מיר ווארום (זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה) דם
שעכטונג פון רשעים איז אום ווירדיג ביי
מיר: כִּי תָבוֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנָי אז איר קומט צוא
זעהן ווערן פאר מיר מִי בִקֵּשׁ זאת מִיֶּדְכֶם רְמֹס
חֲצֵרָי ווער בעט דאס פון אייך דאס איר
זאלט טרעטן אין מיין הויף דער ווייל אז
אייער הארץ איז ניט גאנץ מיט מיר: איך
בין אייך מַתְרֶה לא תוֹסִיפוּ הָבִיא מִנְחַת שָׁוְא איר
זאלט ניט מערן צוא ברענגן מיר אייערע
פאלשע מנחות קְטוֹרֶת תּוֹעֵבָה הִיא לִי ווארום דעם
...נמפונג וואס גייט אויף פון דער מנחה
...ז אום ווירדיג צו מיר אונ ניט קיין נחת
...ח חוֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרוֹא מִקְרָא ראש חודש אונ
...בת וואס איר טוט רופן איין זאמלונג
...א איין זאמלן זיך פאר מיר לא אוּכַל קאן
...ך ניט ליידן אָוֶן דאס אום רעכט וואס
...אייער הארצן איז צוא דינן דיא דמות
...לים וַעֲצָרָה אונ דאס איין זאמלונג וואס
...מיט איז דאס איר זאמילט זיך איין

פאר מיר דען דיא צווייא זאכן זענן ניט
ראוי צו זיין אין איינם: חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה
נַפְשִׁי אייערע חֳדָשִׁים אונ אייערע יָמִים
טוֹבִים האט מיין ווילן פיינט הָיוּ עָלַי לָטוֹרַח זיי
זענן געוועזן אויף מיר צו איין טִרְחָה נִלְאֵיתִי נְשֹׂא
איך בין מיד געווארן צו פאר טראגן אייערע
עבירות וואס איר טוט אין זיי: אונ דאס
זאגט ער צוא דיא כֹּהֲנִים וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אונ
אז איר וועט פאר שפרייטן אייערע הענט
צוא בעטן אויף די ישראל אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם וועל
איך פאר הולן מיינע אויגן פון אייך כלומר
איך וועל מיין שכינה אפ טאן פון אייך גַּם
כִּי תַרְבּוּ תְפִלָּה אונ אפילו ווען איר וועט מערן
תפלה טאן אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ וועל איך ניט צו הערן
יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ ווייל אייערע הענט זענן פול
מיט בלוט פון רציחה: רַחֲצוּ הִזַּכּוּ וואשט
אייך אונ לייטערט אייך הָסִירוּ רוֹעַ מַעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד
עֵינָי טוט אפ אייערע בייזע מעשים פון
אנקיקן מיינע אויגן חִדְלוּ הָרֵעַ פאר מייט אייך
בייז צוא טאן רש״י שרייבט דא שטייען
צעהן ערלייא לשונות פון תשובה אקעגן
עשרת ימי תשובה אונ אנטקעגן דיא צעהן
פסוקים פון מלכיות אונ זכרונות אונ שופרות
וואס מען זאגט אום ראש השנה: לִמְדוּ
הֵיטֵב לערנט אייך גוטס צו טאן דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט
פארשט דעם משפט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ שטארקט
דעם גרובטן אדר מאכט טרעטן דם גרובטן
אין רעכטן וועג דאס ער זאל געווינען דעם
משפט שִׁפְטוּ יָתוֹם ריכטעט דעם משפט
פון יתום רִיבוּ אַלְמָנָה קריגט אייך דיא קריג
פון איין אלמנה: לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה יאמַר ה׳ גייט
לאמיר זיך בווערן טוט גאט תמיד זאגן

כלומר

וְלֹא רֻכְּכָה בַּשָּׁמֶן׃ אַרְצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ אַדְמַתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם זָרִים
אֹכְלִים אֹתָהּ וּשְׁמָמָה כְּמַהְפֵּכַת זָרִים׃ וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן כְּסֻכָּה בְכָרֶם כִּמְלוּנָה
בְמִקְשָׁה כְּעִיר נְצוּרָה׃ לוּלֵי יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט כִּסְדֹם הָיִינוּ
לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ׃ שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה קְצִינֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה

פירוש ע״ט

פון אייך אין גאנצקייט פצע וחבורה ומכה טריה נאר אלץ וואונדן פון קלעפ פון שווערדן אונ בייזלן אונ צוא שטוסינע אדר גפייכטע מכות לא זורו זיי זענן נאך ניט פר שפרייט גוואָרן דורך רופאים מיט שטוב פון קרייטיכר צום היילן ולא חובשו אונ זייא זענן נאך ניט גפלאסטרט גוואָרן מיט פלאכטערס ולא רוככה בשמן אונ דיא מכה איז נאך ניט גווייכט גוואָרן מיט דעם בוימל אזו וויא דר סדר איז פון אנדרע מכות (אונ דר תרגום יונתן פר טייטשט דעם פסוק אזו מכף רגל ועד ראש אין בו מתום מיינט מען פון קליין ביז גרוס איז ניט דא אין זייא איין גוטער מענטש נייערט זייא זענן פול פצע וחבורה ומכה טריה מיט פשעים אונ עונות אונ חטאים לא זורו ולא חובשו זייא זענן ניט גהיילט גוואָרן דער פון כלומר זייא האבן קיין תשובה ניט געטאן דרויף ולא רוככה בשמן אונ האבן אפילו ניט גהאט אין זייער הארץ זיי זאלן תשובה טאן דרויף)׃ דרום ארצכם שממה איז אייער לאנד וויסט עריכם שרופות אש אייערע שטעט זענן פר ברענט אין פייער אדמתכם אייער ערד לנגדכם צו אקייגן אייך כלומר צו פאר אייערי אויגן זרים אוכלים אותה טוען פרעמדע זיא עסן ושממה כמהפכת זרים אונ זיא איז וויסט פון אייך אזו וויא איין נחלה וואס ווערט פר קערט צו פרעמדע איז דאך וויסט פון אירע ערשטע בעלים׃ ונותרה בת ציון אונ דיא שטאט ציון וועט איבר בלייבן ליידיג פון אירע זיצר ווארום זייא וועלן פר טריבן ווערן פון איר כסוכה בכרם אזו וויא דאס ביידל וואס אין ווייןגארטן איז וואס דר היטר זיצט דרינן אונ אז מען שנייט אפ דם ווייןגארטן אזו גייט דער היטר ארוס פון דעם ביידל אונ דאס ביידל בלייבט ליידיג אזו וועט דיא שטאט ציון איבר בלייבן ליידיג פון אירע זיצר

פירוש ע״ט

כמלונה במקשה אונ אזו ווי דם איבר נעכטיגונג וואס אין דעם פעלד פלוצערן איז וואס דן היטר מאכט עס צו איבר נעכטיגן אין דענ אונ אז מען קלאבט אפ דיא פלוצערן אז לאזט ער דאס איבר נעכטיגונג ליידיג אונ גייט אוועק דער פון אזו וועט דיא שטאט ציון אויך בלייבן ליידיג אונ דרום ווערט דם ביידל פון דעם היטר וואס אין ווייןגארטן איז אן גרופן סוכה ווייל דער היטר זיצט דרינן טאג אונ נאכט ביא טאג היט ער פר עופות אונ ביי נאכט פר גנבים אבר דאס ביידל פון דעם היטר וואס אין די פלוצערן ווערט אן גרופן מלונה דאס איז טייטש איין איבר נעכטיגונג ווייל דער היטער נעכטיגט נאר איבר אין דעם ביא נאכט כעיר נצורה אונ אזו וויא איין באלעגערטע שטאט וואס חיל באלעגערט זיא אונ מאכן ביידליך ארום דאס זייא זאלן דרינן זיצן אונ אז דם חיל גייט אוועק פון דר שטאט בלייבן די ביידליך ליידיג אזו וועט דיא שטאט ציון בלייבן ליידיג׃ זאגט דער נביא לולי יי צבאות הותיר לנו שריד ווען ניט דאס גאט דער האר איבר אלע היילות וואלט איבר גלאזן צו אונז איין איבר בלייבונג מחמת זיין גרוס רחמנות כמעט כסדום היינו וואלטן מיר גאר אין ווייניג צייט גוועזן אלע פאר לענט גוואָרן אזו וויא סדום לעמורה דמינו צו דם פאלק פון עמורה וואלטן מיר גוועזן גגליכן׃ אונ דאס זאגט דר נביא פון גאטס וועגן שמעו דבר יי קציני סדום הערט צו דיא רייד פון גאט איר האגן פון ישראל וואס איר טוט אזעלכע בייזע מעשים וויא סדום האזינו תורת אלהינו עם עמורה פאר נעמט דאס לערנונג פון אונזר גאט איר פאלק ישראל וואס איר טוט אזעלכע בייזע מעשים גלייך ווי עמורה אונ פון דאגן לערנן אונזרע חכמים אפ דאס איין מענטש זאל ניט עפינן

וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי: יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן: הוֹי ׀ גּוֹי חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֺן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים עָזְבוּ אֶת־יְהוָֹה נִאֲצוּ אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ אָחוֹר: עַל־מֶה תֻכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כָּל־רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל־לֵבָב דַּוָּי: מִכַּף־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מְתֹם פֶּצַע וְחַבּוּרָה וּמַכָּה טְרִיָּה לֹא־זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ

פירוש ע״ט

(הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ) אונ יְשַׁעְיָה זָאגְט פַר קֶערְט שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ דָאס הָט עֶר גְטָאן כְּדֵי די הִימְל אונ עֶרְד זָאלְן קֶענְן עֵדוּת זָאגְן מִיט אַיין לָשׁוֹן וָוארוּם אַז עֵדוּת זָאגְן נִיט מִיט אַיין לָשׁוֹן אַזוֹ אִיז זַייעֶר עֵדוּת בָּטֵל (עיין רש״י): יָדַע שׁוֹר קוֹנֵהוּ דֶער אָקְס דֶר קֶענְט זַיין הַאר וָואס הָט אִים גְקוֹיפְט אונ פַר רִיכְט אִים אִין דֶר אַקֶער נָוארוּם וַוייל עֶר אִיז מִיט אִים גְוואוֹינְט דֶער קֶענְט עֶר אִים שׁוֹן וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו אונ דֶר אֵייזְל אִיז נִיט אַזוֹ קְלוּג וִויא דֶר אָקְס דֶר קָאנְט עֶר עֶרְשְׁט זַיין הַאר דוּרְךְ דֶער קָארִיטָע כְּלוֹמַר עֶר קֶען אַנְדֶרְשׁ נִיט זַיין הַאר בִּיז עֶר גִיט אִים עֶסְן אִין דֶר קָארִיטָע יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע אָבֶּר דֶער יִשְׂרָאֵל הָט מִיךְ נִיט גְוָואלְט דֶער קֶענְן חָאטְשִׁי אִיךְ הָב זַייעֶר פָּאטֶר גְרוּפְן יִשְׂרָאֵל אונ הָאבּ זֵיי מוֹדִיעַ גְוֶועזְן אַיין טַייל פוּן מַיינֶע גְזֶעץ הָאבְּן זֵייא פָּארְט נִיט גְוָואלְט דֶער קֶענְן מִיךְ אונ הָאבְּן מִיךְ פַר לָאזְט אונ זֶענְן אֲפִילוּ נִיט קְלוּג גְוֶועזְן אַזוֹ וִויא דֶער אָקְס עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן מַיין פָאלְק הָאט נִיט גְגֶעבְּן זַיין הַארְץ צוּ פַאר שְׁטֵיין אֲפִילוּ אַז אִיךְ הָאבּ זֵייא אוֹיס גְצוֹיגְן פוּן מִצְרַיִם אונ הָאבְּן זֵייא גְגֶעבְּן עֶסְן דֶם מַן אונ הָב זֵייא גְרוּפְן עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָאבְּן זֵייא דָאךְ נִיט גְגֶעבְּן זֵייעֶרֶע הֶערְצֶר צוּ פַר שְׁטֵיין זֵייא זָאלְן מִיךְ דִינֶן אונ זֵיי זֶענְן עֶרְגֶר גְוֶועזְן פוּן דֶעם אֵייזְל. אָדֶר יָדַע שׁוֹר קוֹנֵהוּ אִיז טַייטְשׁ דֶער אָקְס דֶר קֶענְט זַיין בַּשֶׁעפֶר עֶר זָאל מוֹרָא הָאבְּן פַר אִים אונ אִיז נִיט מְשַׁנֶה דָאס וָוס אִיךְ גָאט הָאבּ אוֹיף אִים גוֹזֵר גְוֶועזְן עֶר זָאל אַקֶערְן אִיז עֶר נִיט מְשַׁנֶה צוּ זָאגְן אִיךְ וִויל הַיינְט נִיט אַקֶערְן אונ דֶער אֵייזְל אִיז אוֹיךְ נִיט מְשַׁנֶה דָאס וָוס אִיךְ הָאבּ אוֹיף אִים גוֹזֵר גְוֶועזְן עֶר זָאל מַשָּׂא טְרָאגְן אִיז עֶר נִיט מְשַׁנֶה צוּ זָאגְן צוּ זַיין הַאר אִיךְ וָועל

פירוש ע״ט

הַיינְט נִיט טְרָאגְן קֵיין מַשָּׂא. אונ זֵייא זֶענְן דָאךְ נָאר בַּשַׁאפְן גְוָוארְן צוּ בַּדִינְן אַייךְ אונ זֶענְן נִיט מְקַבֵּל קֵיין שָׂכָר אַז זֵיי טוּעֶן גוּטְס אונ נִיט קֵיין עוֹנֶשׁ אַז זֵייא טוּעֶן שְׁלֶעכְץ הָאבְּן זֵייא פָּארְט נִיט מְשַׁנֶה גְוֶועזְן דֶם וָואס אִיךְ הָב אוֹיף זֵיי גוֹזֵר גְוֶועזְן אונ אִיר יִשְׂרָאֵל אַז אִיר טוּט גוּטְץ זֶענְט אִיר דָאךְ מְקַבֵּל שָׂכָר אונ אַז אִיר טוּט שְׁלֶעכְץ זֶענְט אִיר דָאךְ מְקַבֵּל אַיין עוֹנֶשׁ אונ אִיר ווִילְט פָּארְט נִיט צוּ דֶער קֶענְן מִיךְ אונ צוּ דִינְן מִיךְ: הוֹי וַויי צוּ שְׁרַייעֶן אִיז אוֹיף דֶם הַיילִיג פָאלְק יִשְׂרָאֵל וָואס אִיז וָוארְן פַר קֶערְט צוּ זַיין גוֹי חוֹטֵא אַיין זִינְדִיג פָאלְק עַם אִיז גְוֶועזְן אַיין עַם קָדוֹשׁ הַיינְט אִיז עֶס וָוארְן פַר קֶערְט צוּ זַיין עַם כֶּבֶד עָוֺן אַיין פָאלְק וָואס אִיז גְשְׁוֶוערְט מִיט עֲבֵירוֹת זֵייא זֶענְן גְוֶועזְן דִי זָאמְן וָואס גָאט הָאט זֵייא גְבֶּענְטְשְׁט הַיינְט זֶענְן זֵייא זֶרַע מְרֵעִים זָאמְן וָואס טוּעֶן שְׁלֶעכְץ בָּנִים זֵייא זֶענְן גְוֶועזְן קִינְדֶר צוּ גָאט הַיינְט זֶענְן זֵייא מַשְׁחִיתִים פַאר דַארְבֶּערְס וָוס פַר דַארְבְּן זֵייעֶר וֶועג עָזְבוּ אֶת יְיָ זֵייא הָאבְּן פַאר לָאזְט גָאט נִאֲצוּ אֶת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל זֵייא הָאבְּן דֶער צֶערְינְט דֶעם הַיילִיגְן גָאט פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל נָזוֹרוּ אָחוֹר זֵייא זֶענְן וָוארְן אָפּ גְשֵׁייט הִינְטֶער זִיךְ פוּן גָאט: עַל מֶה תוּכּוּ אִיבֶּער וָוס זֶענְט אִיר גְשְׁלָאגְן גְוָוארְן עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה אַז אִיר טוּט נָאךְ מֶערְן אַיין אָפּ קֶערוּנְג צוּ אָפּ קֶערְן פוּן גָאט כָּל רֹאשׁ לָחֳלִי פַר וָואר אִיטְלִיכֶער קָאפּ אִיז דָאךְ גְקְרֶענְקְט פוּן דֶם שְׁלָאגְן וָואס מֶען הָט אַייךְ גְשְׁלָאגְן וְכָל לֵבָב דַּוָּי אונ אִיטְלִיכְס הַארְץ אִיז גְוֵוייטִיגְט דֶער פוּן אונ וָוארוּם זָאלְט אִיר נִיט פַר שְׁטֵיין צוּ אַרוֹס נֶעמְן זִיךְ אַיין מוּסָר אִיר זָאלְט שׁוֹן גוּט זַיין: מִכַּף רֶגֶל וְעַד רֹאשׁ אֵין בּוֹ מְתוֹם פוּן דֶעם טְרִיט פוּן דֶם פוּס אונ בִּיז אִין קָאפּ אִיז נִיט דָא אִין אַיין מֶענְטְשְׁן

פאן

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה׃
כב לֹא תִּירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם׃ ס ס ס

אֱלָהֲכוֹן לִתְרֵין מַלְכַיָּא הָאִלֵּין כֵּן יַעְבֵּד יְיָ לְכָל מַלְכְוָתָא דִּי אַתְּ עָבַר לְתַמָּן׃ כב לָא תִדְחֲלוּן מִנְּהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן מֵימְרֵהּ מְגִיחַ לְכוֹן׃ ס ס ס

קה מלכי״ה סי׳ ומפטירין חזון ישעיהו בישעיה סי׳ א׳ :

פירוש ע״ט

עָשָׂה יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אַלֶּץ וָוס אֵייעֶר גָאט הָט גְטָאן לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה צוּ דִי צְוַויי מְלָכִים כֵּן יַעֲשֶׂה יְיָ אַזוֹ וָועט גָאט טָאן לְכָל הַמַּמְלָכוֹת צוּ אַלֶע מְלָכִים אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה וָוס דוּ וָועסְט אַהִין אִיבֶּר פָאהְרֶן : (כב) לֹא תִּירָאוּם זָאלְסְט דִיךְ פַר זֵיי נִיט פָארְכְטֶן כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם ווָארוּם אֵייעֶר גָאט הוּא הַנִּלְחָם עֶר וָועט מִלְחָמָה הַאלְטֶן לָכֶם פוּן אַייעֶרְט וֶועגֶן :

הפטרת דברים בישעי׳ סימן א

חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלָ͏ִם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה׃ שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֵּר בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי

פירוש ע״ט

חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶּן אָמוֹץ דָאס אִיז דָאס שְׁוֶוער זֶעהוּנְג פוּן דֶר נְבוּאָה פוּן יְשַׁעְיָהוּ בֶּן אָמוֹץ דֶער אָמוֹץ אִיז גְוֶועזֶן דֶר בְּרוּדֶר פוּן אֲמַצְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה . אוּנ דָאס אִיז גְוֶועזֶן דָס נְבִיאוּת פוּן יְשַׁעְיָה אֲשֶׁר חָזָה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלָ͏ִם וָואס עֶר הָט גֶזֶעהֶן אוֹיף יְהוּדָה אוּנ יְרוּשָׁלַיִם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה אִין דִיא טֶעג פוּן עוּזִיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ וָוס זַייא זֶענֶן גְוֶועזֶן דִי מְלָכִים פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה אוּנ הָאבֶּן גְקִינִיגְט אֵיינֶר נָאךְ דֶעם אַנְדֶרְן דִיא פִיר מְלָכִים הָט יְשַׁעְיָה אִיבֶּר גְלֶעבְּט דֶען אִין דֶם טָאג אַז עוּזִיָּהוּ אִיז מְצוֹרָע גְוָוארְן הָאט עֶר אָן גְהוֹבֶּן נְבוּאוֹת צוּ זָאגְן אוּנ הָט נְבוּאוֹת גְזָאגְט אִין דִיא טֶעג פוּן דִיא דָאזִיגֶע פִיר מְלָכִים בִּיז מְנַשֶּׁה אִיז מֶלֶךְ גְוָוארְן אוּנ הָאט אִים גְהַרְגֶ׳ית . אוּנ דָאס וָואס דָא שְׁטֵייט אִיז נִיט גְוֶועזֶן דֶר אָן הוֹבּ פוּן זַיין נְבוּאָה נַייעֶרְט פוּן קַאפִּיטֶל ו׳ אִיז גְוֶועזֶן דֶר אָן הֵייבּ פוּן זַיין נְבוּאָה אוּנ דָאס וָואס דָא שְׁטֵייט בִּיז אִין קַפִּיטֶל ו׳ אִיז עֶרְשְׁט דֶר נָאךְ גְזָאגְט גְוָוארְן : זָאגְט יְשַׁעְיָה שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אָרֶץ הֶערְט צוּ אִיר הִימֶל אוּנ פַר נֶעם דוּ עֶרְד דֶם וִויכּוּחַ וָואס גָאט הָאט מִיט דִי יִשְׂרָאֵל כִּי יְיָ דִּבֵּר וָוארוּם גָאט הָאט גְרֶעט אִיר זָאלְט זַיין עֵדוּת אִין דֶער זַאךְ אַז עֶר הָאט זַייא מַתְרֶה גְוֶועזֶן אִין דִיא טֶעג פוּן מֹשֶׁה דָם זַייא זָאלְן הִיטְן זַיין תּוֹרָה אוּנ זַיינֶע מִצְוֹת דְרוּם קוּמְט הַיינְט אוּנ הֶערְט דֶעם וִויכּוּחַ וָוס גָאט הָאט מִיט זַייא דָאס זַייא הָאבְּן עוֹבֵר גְוֶועזֶן אוֹיף דֶר הַתְרָאָה . זָאגְט דֶר נָבִיא פוּן גָאטְס וֶועגְן אִיךְ הָאבּ זַייא קֵיין שְׁלֶעכְץ נִיט גְטָאן נַייעֶרְט בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי דִיא קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל הָאבּ אִיךְ מְגַדֵּל גְוֶועזֶן אוּנ הָאבּ זַייא דֶער הוֹבְּן וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי אוּנ זַייא הָאבְּן מוֹרֵד גְוֶועזֶן אִין מִיר אוּנ דְרוּם הָאט יְשַׁעְיָה מְשַׁנֶּה גְוֶועזְן דָאס לָשׁוֹן פוּן מֹשֶׁה דֶען מֹשֶׁה הָאט גְזָאגְט

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים
תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
כָּל־בְּנֵי־חָיִל׃ יט רַק נְשֵׁיכֶם וְטַפְּכֶם
וּמִקְנֵכֶם יָדַעְתִּי כִּי־מִקְנֶה רַב לָכֶם
יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם׃
מפטיר כ עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה ׀
לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן
לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ
לִירֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם׃ כא וְאֶת־
יְהוֹשׁוּעַ צִוֵּיתִי בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר
עֵינֶיךָ הָרֹאֹת אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה
יהוה

יְיָ אֱלָהֲכוֹן יְהַב לְכוֹן יָת
אַרְעָא הָדָא לְמֵירְתַהּ
מְזָרְזִין תַּעְבְּרוּן קֳדָם
אֲחֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כָּל מְזָרְזֵי חֵילָא׃
יט לְחוֹד נְשֵׁיכוֹן
וְטַפְלְכוֹן וּבְעִירְכוֹן
יְדַעְנָא אֲרֵי בְעִיר סַגִּי
לְכוֹן יִתְּבוּן בְּקִרְוֵיכוֹן
דִּי יְהָבִית לְכוֹן׃ כ עַד
דִּי יְנִיחַ יְיָ לַאֲחֵיכוֹן
כְּוָתְכוֹן וְיֵירְתוּן אַף אִנּוּן
יָת אַרְעָא דַּייָ אֱלָהֲכוֹן
יָהֵיב לְהוֹן בְּעִבְרָא
דְיַרְדְּנָא וּתְתוּבוּן גְּבַר
לִירֻתְּתֵיהּ דִּי יְהָבִית
לְכוֹן׃ כא וְיָת יְהוֹשֻׁעַ
פַּקֵּדִית בְּעִדָּנָא הַהִיא
לְמֵימַר עֵינָךְ חָזְיָן
יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ
אלהכון

רשי

אחיכם. הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים לפניהם שנאמר (דברים לג) וטרף זרוע אף קדקד:

חסלת אלה הדברים

שפתי חכמים

בני ישראל וכו' ישראל יעברו לפני ישראל ועל זה פי' לבני ראובן וגד היה מדבר: ת דא"כ מאי לפני ישראל הם בני ישראל מיבעי ליה:

חסלת פרשת אלה הדברים

פירוש ע״ט

ייך גשאפט בָּעֵת הַהִוא אין דער וועלביגער
צייט לֵאמֹר אזו צו זאגן יְיָ אֱלֹהֵיכֶם גאט אייער
אט נָתַן לָכֶם ער הט גגעבן צו אייך אֶת הָאָרֶץ
זאת לְרִשְׁתָּהּ דאס דאזיגע לאנד צו ירשינן זי
לוצים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם גוואפינט זאלט איר
יבר פארן פר אייערע ברידר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דיא
ינדר פון די ישראל כָּל בְּנֵי חָיִל אלע גבורים:
(יט) רַק נייערט נְשֵׁיכֶם אייערע ווייבר וְטַפְּכֶם
ינ אייער קליין גזינד וּמִקְנֵיכֶם אייערע בהמות
עתי כִּי מִקְנֶה רַב לָכֶם איך ווייס אז איר האט
ל בהמות יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם זאלן זיי זיצן אין אייערי
טעט אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וואס איך האב צו אייך

גגעבן: (כ) עַד אֲשֶׁר יָנִיחַ יְיָ ביז גאט וועט
מאכן רוען לַאֲחֵיכֶם צו אייערע ברידר כָּכֶם
אזו וויא אייך וְיָרְשׁוּ גַם הֵם אֶת הָאָרֶץ אונ זייא
וועלן אוך ירשנן דאס לאנד אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֵיכֶם
נוֹתֵן לָהֶם וואס אייער גאט וועט צו זיי געבן
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אוף יענר זייט ירדן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ
לִירוּשָּׁתוֹ וועט איר זיך ווידר קערן איטליכר
מענטש צו זיין ירושה אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וואס
איך האב צו אייך גגעבן: (כא) וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ
צִוֵּיתִי אונ צו יהושע האב איך גשאפט בָּעֵת
הַהִוא אין דר צייט לֵאמֹר אזו צו זאגן עֵינֶיךָ
הָרֹאוֹת דיינע אויגן ווּם האבן געזעהן אֵת כָּל אֲשֶׁר
עשה

וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ
אֶת־הַבָּשָׁן חַוֺּת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃
שביעי טו וּלְמָכִיר נָתַתִּי אֶת־הַגִּלְעָד׃
טז וְלָרֽאוּבֵנִי וְלַגָּדִי נָתַתִּי מִן־
הַגִּלְעָד וְעַד־נַחַל אַרְנֹן תּוֹךְ הַנַּחַל
וּגְבֻל וְעַד יַבֹּק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי
עַמּוֹן׃ יז וְהָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֻל
מִכִּנֶּרֶת וְעַד יָם הָעֲרָבָה יָם הַמֶּלַח
תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה מִזְרָחָה׃
יח וָאֲצַו אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר
יהוה

אונקלוס

תְּחוּם גְּשׁוּרָאָה
וְאַפְקִירוֹס וּקְרָא יָתְהוֹן
עַל שְׁמֵהּ יָת מַתְנָן
כַּפְרָנֵי יָאִיר עַד יוֹמָא
הָדֵין׃ טו וּלְמָכִיר
יְהָבִית יָת גִּלְעָד׃
טז וּלְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן
וּלְשִׁבְטָא דְגָד יְהָבִית
מִן גִּלְעָד וְעַד נַחֲלָא
דְאַרְנוֹן גּוֹ נַחֲלָא וּתְחוּם
וְעַד יוּבְקָא דְנַחֲלָא
תְּחוּם בְּנֵי עַמּוֹן׃
יז וּמֵישְׁרָא וְיַרְדְּנָא
וּתְחוּמֵהּ מִגְּנוֹסַר וְעַד
יַמָּא דְמֵישְׁרָא יַמָּא
דְמִלְחָא תְּחוֹת מַשְׁפַּךְ
מְרָמָתָא מָדִינְחָא׃
יח וּפַקֵּדִית יָתְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימַר

שפתי חכמים

למערב של נחל ארנון כי פי' וגבול גם הוא גבולו ועוד מעבר הנחל והלאה לגד מערבו עד יבק ועד בכלל זה שגם יבוק בכלל ויותר מכן: ר פי' כנרת זו לגד מערב של ירדן מאחר שנחלת גד לצאת מזרח הירדן נמצא שנמשכה נחלתו ממזרח הירדן על כל רחבו ועוד מעבר הירדן והלאה לצאת מערב הירדן עד כנרת וזהו הירדן וגבול שפירושו שהירדן עצמו היה מכלל שנחלה וגם מעבר לו עד כנרת: ש ר"ל דהא כל התוכחות מתחלת הס' עד כאן כולן היו לנוכח כל ישראל וא"כ היאך מוסב עליו חלוצים תעברו לפני אחיכם

רשי

מכאן: (יז) כנרת. מעבר הירדן המערבי היה ר ונחלת בני גד מעבר הירדן המזרחי ונפל בגורלם רוחב הירדן כנגדה. ועוד מעבר לפניו עד כנרת וז"ס והירדן וגבול הירדן ומעבר לו: (יח) ואצו אתכם. לבני ראובן וגד ש היה מדבר: לפני

פירוש ע"ט

אַלֶע קֶינִיגְלִיכֶע פַּאלַשְׁן עַד גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי בִּיז צוּ דֶעם גְמַארְק פוּן גְשׁוּרִי אוּנ פוּן מַעֲכָתִי וַיִּקְרָא אוֹתָם אוּנ עֶר הָאט זֵייא אָן גֶרוּפְן עַל שְׁמוֹ אוֹיף זַיין נָאמְן אֶת הַבָּשָׁן חַוֺּת יָאִיר דָס אָרְט וָואס מֶען הָאט פְרִיעֶר גֶרוּפְן בָּשָׁן הָאט עֶר גֶרוּפְן חַוֺּת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה בִּיז דֶם הַיינְטִיגְן טָאג: (טו) וּלְמָכִיר נָתַתִּי אֶת הַגִּלְעָד אוּנ צוּ מָכִיר פוּן שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה הָאבּ אִיךְ גֶגֶעבְּן דָס לַאנְד גִלְעָד: (טז) וְלָראוּבֵנִי וְלַגָּדִי נָתַתִּי אוּנ צוּ דֶעם שֵׁבֶט רְאוּבֵן אוּנ גָד הָבּ אִיךְ גֶגֶעבְּן מִן הַגִּלְעָד וְעַד נַחַל אַרְנוֹן פוּן דֶעם לַאנְד גִלְעָד בִּיז דֶעם טַייךְ אַרְנוֹן תּוֹךְ הַנַּחַל אוּנ דֶם טַייךְ אוֹיךְ וּגְבוּל אוּנ דֶעם גְמַארְק כְּלוֹמַר נָאךְ דֶעם טַייךְ אוּנ נָאךְ אַשְׁטִיק פְּלַאץ פוּן דֶר אַנְדֶרֶר זַייט טַייךְ וְעַד יַבּוֹק הַנַּחַל אוּנ בִּיז דֶעם טַייךְ יַבּוֹק גְבוּל בְּנֵי עַמּוֹן וָואס דֶר טַייךְ יַבּוֹק אִיז דֶער גְרֶענִיץ פוּן דִיא בְּנֵי עַמּוֹן: (יז) וְהָעֲרָבָה אוּנ דֶעם פְּלוֹן וְהַיַּרְדֵּן וּגְבוּל מִכִּנֶּרֶת אוּנ דֶעם יַרְדֵּן אוּנ דֶעם גְמַארְק כְּלוֹמַר פוּן דֶר אַנְדֶרֶר זַייט יַרְדֵּן הָאט אוֹיךְ גֶהֶערְט צוּ שֵׁבֶט גָד פוּן כִּנֶּרֶת וְעַד יָם הָעֲרָבָה בִּיז דֶעם יַם וָואס עֶר אִיז אִין פְּלוֹן יָם הַמֶּלַח וָואס עֶר וֶוערְט אָן גֶרוּפְן דֶר גֶזַאלְצֶנֶר יַם תַּחַת אַשְׁדּוֹת הַפִּסְגָּה מִזְרָחָה אוּנְטֶער דָאס אוּם גָאס פוּן דִיא הֵייךְ קֵיין מִזְרַח זַייט: (יח) וָאֲצַו אֶתְכֶם דָאס הָאט מֹשֶׁה גֶזָאגְט צוּ דִיא בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אִיךְ הָבּ

הדא ירתנא בעדנא ההיא מערער די על נחלא דארנן ופלגות טורא דגלעד וקרוהי יהבית לשבטא דראובן ולשבטא דגד: יג ושאר גלעד וכל מתנן מלכותא דעוג יהבית לפלגות שבטא דמנשה כל בית פלך טרכונא לכל מתנן ההוא יתקרי ארעא גבריא: יד יאיר בר מנשה נסיב ית כל בית פלך טרכונא עד

תחום

הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא מערער אשר־על־נחל ארנן וחצי הר־הגלעד ועריו נתתי לראובני ולגדי: יג ויתר הגלעד וכל־הבשן ממלכת עוג נתתי לחצי שבט המנשה כל חבל הארגב לכל־הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים: יד יאיר בן־מנשה לקח את־כל־חבל ארגב עד־גבול הגשורי

והמעכתי

פירוש רשב״ם

איש. שהגדיל כל צרכו; (יג) ההוא יקרא ארץ רפאים. שנזכר בברית בין הבתרים כמו שפירשתי למעלה ואני שמעתי לכך אומר הלה היא ברבת בני עמון מפני ששמע שמשה נצטוה מפי הגבורה אל תצרם ואל תתגר בם על בני עמון דאפילו אנגריא לא הורשו ישראל על בני עמון וידע שנשראל ילחמו עליו לכך הקדים ונתן ערשו וממתו בתוך העיר ברבת בני עמון והיא היתה עיר מלוכה כדמפרש בספר שמואל כדי שלא יכוהו ישראל על ממתו כי ידע שלא הורשו לבא שמה מאברהם:

רש״י

האמורה למעלה ע׳ מנחל ארנון ועד הר חרמון: ירשנו בעת ההיא מערער אשר על נחל ארנן. אינו מחובר לראשו של מקרא אלא לסופו על חצי לראובני פ׳ ולגדי אבל לענין ירושה עד הר חרמון היה: (יג) ההוא יקרא ארץ רפאים. היא אותה ש נתתי לאברהם: תוך הנחל וגבל. כל הנחל עוד מעבר לשפתו ק׳ כלומר עד ועד בכלל ויותר

שפתי חכמים

ע׳ פי׳ לא האמורה אחריו מערוער אשר על נחל ארנון כי הארץ אשר ירשו בעת ההיא מנחל ארנון עד הר חרמון היתה לא מערוער עד חצי הר הגלעד בלבד אלא ע״כ דה״ק ואת הארץ האמורה למעלה שלקחנו משני המלכים ההאז מנחל ארנון עד הר חרמון ירשנו אותה והחזקנו בה ואח״כ התחיל סיפור אחר ואמר מערוער אשר על נחל וכו׳ נתתי לראובני ולגדי והשאר נתתי לחצי שבט מנשה וגו׳: פ רנ״ל דהפסוק משמע שלא ירשו אלא ארץ זו ונתנו לראובני ולגדי זאח״כ כתיב ויתר הגלעד וכו׳ נתתי לחצי שבט המנשה פירש האמורה למעלה מנחל ארנון וכו׳ ר״ל ואת הארץ

י מאין היה להם ארץ זו כיון שלא ירשו יותר וע״ז זאת האמורה ירשנו בעת ההיא ומאותו ארץ נתתי לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה: צ ר״ל לעיל ג״כ כתיב ארץ פאים אבל זו היא רפאים שנתתי לאברהם: ק פי׳ נחלתו של גד מסיבה לשפת מזרחו של ירדן נמשך גורל נחלתו

פירוש ע״ם

נת ההוא האבן מיר גטאן ארבן אין דר צייט ערוער אשר על נחל ארנן פון ערוער וואס עם מיטט ביי דם טייך ארנון וחצי הר הגלעד אונ ם האלבן בארג פון גלעד ועריו נתתי אונ זייני טעט האב איך געגעבן לראובני ולגדי צו דם בט ראובן אונ צו שבט גד: (יג) ויתר לעד אונ דם איבר בלייבונג פון גלעד וכל שן ממלכת עוג אונ גאנץ בשן די מלוכה פון עוג נתתי לחצי שבט המנשה האב איך געגעבן צו דעם האלבן שבט פון מנשה כל חבל הארגוב אלע קיניגליכע פאלשן לכל הבשן ההוא יקרא צו גאר דעם לאנד פון בשן האט מען גרופן ארץ רפאים דאס לאנד פון די ריזן דאס איז דאס לאנד פון רפאים וואס איך האב געגעבן צו אברהם: (יד) יאיר בן מנשה לקח את כל חבל ארגוב יאיר דער זון פון מנשה האט גנומן

שְׂנִֽיר׃ י כֹּל ׀ עָרֵי הַמִּישֹׁר וְכָל־
הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן עַד־סַלְכָה
וְאֶדְרֶעִי עָרֵי מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָֽׁן׃
יא כִּי רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר
מִיֶּתֶר הָרְפָאִים הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ
בַּרְזֶל הֲלֹה הִוא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן
תֵּשַׁע אַמּוֹת אָרְכָּהּ וְאַרְבַּע אַמּוֹת
רָחְבָּהּ בְּאַמַּת־אִֽישׁ׃ יב וְאֶת־

הארץ

אונקלוס

טוּר תַּלְגָּא׃ י כֹּל קִרְוֵי
מֵישְׁרָא וְכָל גִּלְעָד וְכָל
מַתְנָן עַד סַלְכָה
וְאֶדְרֶעִי קִרְוֵי מַלְכוּתָא
דְעוֹג בְּמַתְנָן׃ יא אֲרֵי
לְחוֹד עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן
אִשְׁתְּאַר מִשְּׁאָר גִּבָּרַיָּא
הָא עַרְסֵהּ עַרְסָא
דְפַרְזְלָא הֲלָא הִיא
בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תְּשַׁע
אַמִּין אָרְכַּהּ וְאַרְבַּע
אַמִּין פְּתָיַהּ בְּאַמַּת
מַלְכָּא׃ יב וְיָת אַרְעָא

הדא

פירוש רשב"ם

עניתו: (יא) כי רק עוג מלך הבשן וגו'. לכך אמר לו הקב"ה אל תירא אותו: הנה ערשו. עריסה של קטן כשהיה תינוק בירצי"ל בל"א ערש ברזל לפי שכשהיה קטן היה חזק מאד ובהשטחו היה משבר ערש של עץ לכך עשאוהו של ברזל כי לאדם גדול שיש בו דעת לא היה צריך כך: הלא היא ברבת בני עמון. עדיין מונחת שם במקום שנתגדל בקטנותו לתמהא שהיה גדול בקטנותו כל כך אבל מטת אדם גדול אין רגילין להצניע במקום אחר כי בהרבה מקומות יש לו מטות: באמת

בעל הטורים

(יא) הלה היא, בגי' כתיב יבא מי במלך הל"ה שנים וכוא דוד המיתו שלמון בונה מזבח ישי דוד ויקח טריס הללה. ד"א משה שהיה ס"א ה"ם אמה ודלג י' אמה וכלי מלחמתו י' אמה והכהו בקרסוליו שהוא י' אמה:

שפתי חכמים

פי' חשובה: נ דק"ל כיון דאותיות שרין הם אותיות שניר אלא שנהפכו האותיות שרין שניר וטעמא מאי לכן פי' על שם השלג נקרא שניר: ם רצ"ל לפי דאמרינן בגמ' עוג עקר טורא בר תלתא פרסי משמע דגדול מאוד היה וכאן כתיב תשע אמות ארכה וארבע אמות רחבה באמת איש ואי קאי באמת איש אכל אדם נמצא שלא היה גבהו אלא ח' אמות דהיינו שתי קומות של כל אדם ולמה יתירה וא"כ איך היה יכול לעקור הכי לכך פירש באמת עוג:

רשי

להגיד שבח ארץ ישראל שהיו ארבעה מלכיות מתגאות בכך זו אומרת על שמי יקרא וזו אומרת על שמי יקרא: שניר. הוא שלג בלשון אשכנז (שנעע) ובלשון כנען: (יא) מיתר הרפאים. שהרגו אמרפל וחביריו בעשתרות קרנים והוא פלט מן המלחמה שנאמר (בראשית יד) ויבא הפליט והוא עוג: באמת איש. באמת של עוג: (יב) ואת הארץ הזאת.

פירוש ע"ט

דעם בארג פון חֶרְמוֹן שִׂרְיוֹן וְהָאֱמֹרִי אונ דם פאלק פון אֱמוֹרִי יִקְרְאוּ לוֹ שְׂנִיר פלעגן זיי רופן צו אים שְׂנִיר׃ (י) כֹּל עָרֵי הַמִּישׁוֹר אלע שטעט פון דעם פלאץ וְכָל הַגִּלְעָד אונ גאנץ גלעד וְכָל הַבָּשָׁן עַד סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי אונ גאנץ בשן ביז סלכה אונ אדרעי עָרֵי מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן דיא שטעט פון דער מלוכה פון עוג וואס ער איז גוועזן איין מלך אין בשן׃ (יא) כִּי געווערט רַק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נאר עוג דר מלך פון בשן נִשְׁאַר איז איבר געבליבן מִיֶּתֶר הָרְפָאִים פון די איבריגע ריזן הִנֵּה נון עַרְשׂוֹ זיין בעט עֶרֶשׂ איין בעט

פירוש ע"ט

בַּרְזֶל פון אייזן הֲלֹה פר וואר הִיא זיא כלומר דאס בעט איז בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן אין דר שטאט רבת בני עמון תֵּשַׁע אַמּוֹת ניין איילן אָרְכָּהּ איז איר לענג פון דם בעט וְאַרְבַּע אַמּוֹת אונ פיר איילן רָחְבָּהּ איז איר ברייט אונ זיא איז גמאסטן געווארן בְּאַמַּת מיט איין איל אִישׁ פון איין מענטשן. רש"י שרייבט מיט דר איל וואס עוג האט אפ גמאסטן מיט זיין האנט מיט דר איינגר איל איז גמאסטן געווארן דם בעט׃ (יב) וְאֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אונ דאס דאזיגע לאנד וואס אובן אין פסוק ח' שטייט דשט

דאס

שׁוּר רָם דִּילְהוֹן דָּשִׁין וְעַבְּרִין בַּר מִקִּרְוֵי פַּצְּחַיָּא סַגִּיאָן לַחֲדָא׃
ו וְגַמַּרְנָא יָתְהוֹן כְּמָא דִּי עֲבַדְנָא לְסִיחוֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן גַּמְּרָא כָּל קִרְוַיָּא גֻּבְרַיָּא נְשַׁיָּא וְטַפְלָא׃
ז וְכָל בְּעִירָא וַעֲדֵי קִרְוַיָּא בַּזָּנָא לָנָא׃
ח וּנְסִיבְנָא בְּעִדָּנָא הַהִיא יָת אַרְעָא מִיַּד תְּרֵין מַלְכֵי אֱמוֹרָאָה דִּי בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא מִנַּחֲלָא דְאַרְנוֹן עַד טוּרָא דְחֶרְמוֹן׃
ט צִידוֹנָאֵי קָרַן לְחֶרְמוֹן שִׂרְיוֹן וֶאֱמוֹרָאֵי קָרַן לֵהּ

טור

עָרִים בְּצֻרֹת חוֹמָה גְבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד׃
ו וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַחֲרֵם כָּל־עִיר מְתִם הַנָּשִׁים וְהַטָּף׃
ז וְכָל־הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הֶעָרִים בַּזּוֹנוּ לָנוּ׃
ח וַנִּקַּח בָּעֵת הַהִוא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אַרְנֹן עַד־הַר חֶרְמוֹן׃
ט צִידֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן וְהָאֱמֹרִי יִקְרְאוּ־לוֹ

שניר

ת"א ערים בצורות מגילה ה. לנו מפרי מגילה ג. צידונים יקראו לחרמון שריון חולין ס.

בעל הטורים

גדליתא בהראה: (ה) גבהה דלתים ובריח. ס"ת המה דכתיב ערים גדולות ובצורות בשמים: (ז) בזזנו לנו. תחלה אמר בזזנו לנו מתחלה שהיה הביזה חביבה בעיניהם ולבסוף היתה כ"כ עד שהיתה בזויה בעיניהם וזהו בזונו לנו:

רש"י

יכל מלך סרג פקח בן רמליהו לפקחיה למדתי שכך קראת פס מ ההפרכיא: (ה) מערי הפרזי. פרזות ופתוחות בלא חומה וכן (זכריה ב) פרזות תשב ירושלים: (ו) החרם. לשון הוה הלוך וכלות: (ח) מיד. מרשות: (ט) צידנים יקראו לחרמון וגו'. ובמקום אחר הוא אומר (דברים ד) ועד הר שיאון הוא חרמון הרי לו ד' שמות למה הוצרכו ליכתב

שפתי חכמים

למדתי שאיל וקורין לפלטין טרכונין ת"א דתרגום ג"כ נ' טרכונין ופירושו הפרכיא דהיינו היכל המלך: מ דהיינו

פירוש ע"ם

ים בצרות אלע דיא דאזיגע וואס מיר האבן
ין גנומן זענן זייא גוועזן פעסטע שטעטט
מה גבוהה מיט הויכע מויערן דלתים אונ מיט
רן ובריח אונ מיט ריגלען לבד מערי הפרזי חוץ
אם מיר האבן איין גנומן די אפנע שטעטט
אם אן איין מויער הרבה מאד עס איז זייער
ל גוועזן: (ו) ונחרם אותם אונ מיר האבן
א מחרים גוועזן כאשר עשינו לסיחון מלך חשבון
ו וויא מיר האבן גטאן צו סיחון דעם מלך
ן חשבון החרם כל עיר האבן מיר פר ווישט
ע שטעטט מתים מאנן הנשים והטף די ווייבר

פירוש ע"ט

אונ דאס קליין גזינד: (ז) וכל הבהמה אונ
אלע בהמות ושלל הערים אונ דאס זאק רויב
פון דיא שטעטט בזונו לנו האבן מיר צו אונז
גרויבט: (ח) ונקח בעת ההוא אונ מיר האבן
גנומן אין דער דאזיגר צייט את הארץ דאס
לאנד מיד שני מלכי האמורי פון דעם רשות פון
דיא צוויא מלכים פון אמורי אשר בעבר הירדן
וואס זייא זענן אויף יענר זייט ירדן מנחל ארנון
פון דעם טייך פון ארנון עד הר חרמון ביז דעם
בארג פון חרמון: (ט) צידונים יקראו לחרמון שריון
דיא מענטשן פון צידון זייא פלעגן רופן צו

דעם

תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ
וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ
לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן׃
ג וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַּם אֶת־
עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ
וַנַּכֵּהוּ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד׃
ד וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא
לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר לֹא־לָקַחְנוּ
מֵאִתָּם שִׁשִּׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב
מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן׃ ה כָּל־אֵלֶּה
ערים

אונקלוס

מְסַרִית יָתֵהּ וְיָת כָּל עַמֵּהּ וְיָת אַרְעֵהּ וְתַעְבֵּד לֵהּ כְּמָא דִי עֲבַדְתָּא לְסִיחוֹן מַלְכָּא דֶאֱמֹרָאָה דִי יָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן׃ ג וּמְסַר יְיָ אֱלָהָנָא בִּידָנָא אַף יָת עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן וְיָת כָּל עַמֵּהּ וּמְחֵנוּהִי עַד דְלָא אִשְׁתָּאַר לֵהּ מְשֵׁיזֵב׃ ד וּכְבַשְׁנָא יָת כָּל קִרְווֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא לָא הֲוָת קַרְתָּא דִי לָא נְסֵיבְנָא מִנְּהוֹן שִׁתִּין קִרְוִין כָּל בֵּית פְּלַךְ טְרָכוֹנָא מַלְכוּתָא דְעוֹג בְּמַתְנָן׃ ה כָּל אִלֵּין קִרְוִין כְּרִיכַן מַקְּפָן
שור

ת״א ששים עיר כל חבל ארגב מגילה י׳ שבועות טז ערכין לב. כל אלה

פירוש רשב״ם

ויסובו את הר שעיר ימים רבים. (ד) ארגב. פתרונו לפי

שפתי חכמים

מלכות על יד שיאור: כ דלפי פשוטו משמע שקאי אציווי מצות וע״ז פירש שלא וכו׳: ל כלומר מתוך תרגום ירושלמי

רש״י

(ב) אל תירא אתו. ובסיחון לא הוצרך לומר אל תירא אותו אלא מתיירא היה משה כ שלא תעמוד לו זכות ששמש לאברהם שנאמר (בראשית יד) ויבא הפליט והוא עוג: (ד) חבל ארגב. מתרגמינן בית פלך טרכונא וראיתי תרגום ירושלמי במגילת אסתר קורא פלטין טרכונין למדתי חבל ארגוב הפרכיא ל היכל מלך כלומר שהמלכות נקראת על שמה וכן את הארגוב דמלכים אצל

פירוש ע״ט

האט צו מיר געזאגט אַל תִּירָא אותו דוא זאָלסט דיך פאַר אים ניט פאַרכטן כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אותו וְאֶת כָּל עַמּוֹ וואָרום אין דיין האַנט האָב איך געגעבן אים אונ גאָר זיין פאָלק וְאֶת אַרְצוֹ אונ זיין לאַנד וְעָשִׂיתָ לּוֹ אונ דוא זאָלסט צו אים טאָן כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אזוי וויא דוא האָסט געטאָן צוא סיחון דעם מֶלֶךְ פון אֱמוֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וואָס ער איז געזעסן אין חֶשְׁבּוֹן: (ג) וַיִּתֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ אונ אונזער גאָט האָט געגעבן בְּיָדֵינוּ אין אונזערע הענט גַּם אויך אֶת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן דער מֶלֶךְ פון בָּשָׁן וְאֶת כָּל עַמּוֹ אונ גאָר זיין פאָלק וַנַּכֵּהוּ אונ מיר האָבן געשלאָגן אים עַד בִּלְתִּי הִשְׁאִיר לוֹ שָׂרִיד ביז מיר האָבן צו אים ניט איבער געלאָזט קיין איבער בלייבונג: (ד) וַנִּלְכֹּד אֶת כָּל עָרָיו אונ מיר האָבן איין גנומען אַלע זיינע שטעט בָּעֵת הַהִוא אין דער דאָזיגע צייט לֹא הָיְתָה קִרְיָה עס איז ניט געווען קיין שום שטאָט אֲשֶׁר לֹא לָקַחְנוּ וואָס מיר האָבן ניט אַוועק גנומען מֵאִתָּם פון זיי שִׁשִּׁים עִיר זעכציג שטעט כָּל חֶבֶל אַרְגּוֹב אַלע טייל פון די פּאָלישן פון דער מלוכה מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן דעם קעניגרייך פון עוֹג פון דער שטאָט בָּשָׁן: (ה) כָּל אֵלֶּה

לְכַדְנוּ׃ לו מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־
נַחַל אַרְנֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בַּנַּחַל וְעַד־
הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר
שָׂגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכֹּל נָתַן יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ׃ לז רַק אֶל־אֶרֶץ
בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא קָרָבְתָּ כָּל־יַד נַחַל
יַבֹּק וְעָרֵי הָהָר וְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ ג א וַנֵּפֶן וַנַּעַל דֶּרֶךְ
הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן
לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה
אֶדְרֶעִי׃ ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־

תירא

נַעֲדֵי קִרְוַיָּא דִּי
כְבַשְׁנָא׃ לו מֵעֲרֹעֵר
דִּי עַל כֵּיף נַחֲלָא דְאַרְנוֹן
וְקַרְתָּא דִּי בְנַחֲלָא וְעַד
גִּלְעָד לָא הֲוָת קַרְתָּא
דִּי תְקֵיפַת מִנָּנָא יָת
כֹּלָּא מְסַר יְיָ אֱלָהָנָא
קֳדָמָנָא׃ לז לְחוֹד
לְאַרְעָא בְנֵי עַמּוֹן לָא
קְרֵבְתָּא כָּל כֵּיף נַחֲלָא
יוּבְקָא וְקִרְוֵי טוּרָא
וְכֹל דִּי פַקֵּיד יְיָ
אֱלָהָנָא׃ א וְאִתְפְּנֵינָא
וּסְלֵקְנָא אֹרַח דְּמַתְנָן
וּנְפַק עוֹג מַלְכָּא
דְמַתְנָן לְקַדָּמוּתָנָא הוּא
וְכָל עַמֵּהּ לַאֲגָחָא
קְרָבָא לְאֶדְרֶעִי׃
ב וַאֲמַר יְיָ לִי לָא תִדְחַל מִנֵּהּ אֲרֵי בִידָךְ

מסרית

בעל הטורים

החרם הקרבנו לס׳: (א) דרך הבשן. ע״ש שן הגדול לו

רש״י

כי אם כסף וזהב לכך נאמר בזונו לנו לשון בזיון כך מדרש בספרי בפרשת (במדבר כה) וישב ישראל בשטים:
(לז) כל יד נחל יבק. כל אצל י נחל יבוק:
וכל אשר צוה ה׳ אלהינו. שלא לכבוש הנחנו: (א) ונפן ונעל. כל צד לפון הוא עלייה:

שפתי חכמים

יו״ד והודיענו שנהרג כמו שנהרגו כל בניו: י׳ לפי שיוד של אדם אצלו קורא כל אצל יד ועיין בפ׳ שמות בפסוק:

פירוש ע״ט

אֲשֶׁר לָכַדְנוּ אונ דיא זאק רוב פון דיא שטעט וואס מיר האבן בצוואונגן: (לו) מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל שְׂפַת נַחַל אַרְנֹן פון ערועיר וואס שטייט ביי דעם בארטן פון דעם טייך ארנון וְהָעִיר אֲשֶׁר בַּנַּחַל אונ דיא שטאט וואס שטייט אין דעם טייך וְעַד הַגִּלְעָד ביז דער שטאט גלעד לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר שָׂגְבָה מִמֶּנּוּ עס איז ניט גוועזן קיין שום שטאט וואס זיא איז גוועזן שטארקער פון אונז אֶת הַכֹּל נָתַן יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ דאס אלץ האט געגעבן גאט אונזר גאט פאר אונז: (לז) רַק אֶל אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן לֹא קָרָבְתָּ נייערט צו דעם לאנד פון דיא קינדר פון עמון האסטו ניט גנעהנט כָּל יַד נַחַל יַבֹּק אלץ ביא דעם טייך יבוק כלומר אלע שטעט וואס שטייען ביי דעם בארטן פון דעם טייך יבוק וְעָרֵי הָהָר אונ דיא שטעט פון דעם בארג וְכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ אונ אלע שטעט וואס גאט האט געבאטן אז מיר זאלן זיא ניט איין נעמן האבן מיר זיא גלאזט: (א) וַנֵּפֶן וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן אונ מיר האבן זיך געקערט אונ מיר זענן אויף גגאנגן אויף דעם וועג פון בשן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ אונ ער איז ארוס גגאנגן עוג דער מלך פון בשן צוא אנטקעגן אונז הוּא וְכָל עַמּוֹ ער מיט גאר זיין פאלק לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי צוא האלטן מיט אונז מלחמה ביא דער שטאט אדרעי: (ב) וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי אונ גאט

תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן וְאֶת־אַרְצוֹ
הָחֵל רָשׁ לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצוֹ׃
לב וַיֵּצֵא סִיחֹן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־
עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה יָהְצָה׃ לג וַיִּתְּנֵהוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנַּךְ אֹתוֹ וְאֶת־
בָּנָו בניו קרי וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ׃ לד וַנִּלְכֹּד
אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא וַנַּחֲרֵם
אֶת־כָּל־עִיר מְתִם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף
לֹא הִשְׁאַרְנוּ שָׂרִיד׃ לה רַק הַבְּהֵמָה
בָּזַזְנוּ לָנוּ וּשְׁלַל הֶעָרִים אֲשֶׁר
לכדנו

חֲזֵי שָׁרֵיתִי לְמִמְסַר
קֳדָמָךְ יָת סִיחֹן וְיָת
אַרְעֵהּ שְׁרֵי לְתָרָכוּתֵהּ
לְמֵירַת יָת אַרְעֵהּ׃
לב וּנְפַק סִיחֹן
לְקַדָּמוּתָנָא הוּא וְכָל
עַמֵּהּ לַאֲגָחָא קְרָבָא
לְיָהַץ׃ לג וּמְסָרֵהּ יְיָ
אֱלָהָנָא קֳדָמָנָא וּמְחֵינָא
יָתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת
כָּל עַמֵּהּ׃ לד וּכְבַשְׁנָא
יָת כָּל קִרְווֹהִי בְּעִדָּנָא
הַהִיא וְגַמַּרְנָא יָת כָּל
קִרְוַיָּא גֻּבְרַיָּא וּנְשַׁיָּא
וְטַפְלָא לָא אַשְׁאַרְנָא
מְשֵׁיזֵב׃ לה לְחוֹד
בְּעִירָא בַּזַּנָא לָנָא
ועדי

בעל הטורים

והמפרש שמם נודע שם קדשו בכל הארץ : (לה) רק הבהמה. רק מיעוט הוא רק הבהמות אבל המטנים ראשים

שפתי חכמים

מירדן עד אשר נעבור את גבולך מוכעי ליה כאשר כתיב בפ' חקת : ח לפי שהיו הזקים : ט מדכתיב בנו חסר יו"ד משמע שלא היה לו אלא בן אחד ומדנקוד בנו כולו קמ"ץ משמע שהיו לו בנים הרבה אלא ללמדך שבן אחד היה לו שניכר שהוא כמו שהיה גבור כמותו לכך כתיב בנו חסר

רש"י

לאסרו : (לב) ויצא סיחון. לא שלח בשביל עוג לעזור לו ללמדך שלא היו צריכים זה לזה : (לג) ואת בניו. בנו כתיב ט שהיה לו בן גבור כמותו : (לד) מתם. אנשים. בביזת סיחון נאמר בזזנו לנו ל' ביזה שהיתה חביבה עליהם ובוזזים איש לו וכשבאו לביזת עוג כבר היו שבעים ומלאים והיתה בזויה בעיניהם ומקרשין ומפליכין בהמות ובגדים ולא נפלו

פירוש עברי

מיר רְאֵה הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת סִיחוֹן זֶעה איך האב אָן גהויבן צו געבן צו פר דיר דעם סיחון. רש"י שרייבט גאט האט גינומן דעם שר פון אמורי פון דעם הימל אונ האט אים איין גיבונן אונטר די פיס פון משה אונ משה האט אים אן גטרעטין אויף זיין האלז. דרום האט גאט גזאגט זעה איך האב אן גיהויבן צוא געבן דעם סיחון פאר דיר וְאֶת אַרְצוֹ אונ זיין לאנד הָחֵל רָשׁ הייב אן צו פאר טרייבן אים לָרֶשֶׁת אֶת אַרְצוֹ צו ירשנן זיין לאנד: (לב) וַיֵּצֵא סִיחוֹן לִקְרָאתֵנוּ אונ סיחון איז ארוס גגאנגן צוא אנטקעגן אונז הוּא וְכָל עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה יָהְצָה ער מיט גאר זיין פאלק צוא האלטן מיט אונז מלחמה ביא דער שטאט יָהַץ: (לג) וַיִּתְּנֵהוּ אונ ער האט געגעבן אים יְיָ אֱלֹהֵינוּ גאט אונזר גאט לְפָנֵינוּ צוא פאר אונז וַנַּךְ אֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו אונ מיר האבן גשלאגן אים מיט זיינע קינדר וְאֶת כָּל עַמּוֹ אונ גאר זיין פאלק: (לד) וַנִּלְכּוֹד אֶת כָּל עָרָיו בָּעֵת הַהִוא אונ מיר האבן בצוואונגן אלע זיינע שטעט אין דר דאזיגר צייט וַנַּחֲרֵם אונ מיר האבן פאר וויסט אֶת כָּל עִיר אלע שטעט מְתִם מאנן וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף אונ די ווייבר אונ דם קליין גזינד לֹא הִשְׁאַרְנוּ שָׂרִיד מיר האבן ניט איבער גלאזט איין איבער בּלייבונג: (לה) רַק הַבְּהֵמָה בָּזַזְנוּ לָנוּ נייערט די בהמות האבן מיר גרובט צו אונז וּשְׁלַל הֶעָרִים

אשר

אֶעְבְּרָה בְרַגְלָי: כט כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־
לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר
וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר עַד
אֲשֶׁר־אֶעֱבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן
לָנוּ: ל וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן
הַעֲבִרֵנוּ בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאִמֵּץ אֶת־לְבָבוֹ
לְמַעַן תִּתּוֹ בְיָדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה: ס
לא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הַחִלֹּתִי
תת

וְאִשְׁתֵּי לְחוֹד אֶעְבַּר
בְּרַגְלָי: כט כְּמָא דִי
עֲבַדוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו
דְיָתְבִין בְּשֵׂעִיר
וּמוֹאֲבָאֵי דְיָתְבִין
בִּלְחָיַת עַד דְּאֶעְבַּר יָת
יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דִי יְיָ
אֱלָהָנָא יָהֵב לָנָא:
ל וְלָא אֲבָא סִיחוֹן
מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן
לְמִשְׁבְּקָנָא לְמֶעְבַּר
בִּתְחוּמֵהּ אֲרֵי אַקְשִׁי
יְיָ אֱלָהָךְ יָת רוּחֵהּ
וְאַתְקֵיף יָת לִבֵּהּ בְּדִיל
לְמִמְסְרֵהּ בִּידָךְ כְּיוֹמָא
הָדֵין: לא וַאֲמַר יְיָ לִי
חזי

פירוש רשב״ם

והתגרה: (כט) והמואבים היושבים בער. אבל בשאר מואבים כתיב והן אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וכן היושבים בשעיר כמו שפירשתי למעלה אבל בני עשו הקרואים אדום יצאו לקראתכם בחרב וית ישראל מעליו

רש״י

במתון: (כט) כאשר עשו לי בני עשו. לא לענין לעבור את ארצם אלא לענין ד מכר אוכל ומים: עד אשר אעבר את הירדן. מוסב על אעברה ז בארצך: (לא) החלתי תת לפניך. כפה שר של אמוריים של מעלה תחת רגליו של משה והדריכו על

שפתי חכמים

נתינתה היה במדבר אלא אי קאי אהקב״ה למה נקט ממדבר לכן צריך לאלו טעמים: ן רצל״ת מה שכתוב אכל בכסף תשבירני וגו׳ רק אעברה ברגלי כאשר עשו לי בני עשו דהוא אדום משמע דאדום הניחו לו לעבור בארצו והלא בפ׳ חקת כתיב וימאן אדום וגו׳ ויט ישראל מעליו על זה פירש לא לענין לעבור וגו׳ וא״ת דכאן משמע דגם מואב מכר להם אוכל ומים וכפ׳ כי תצא כתיב לא יבא עמוני ומואבי וגו׳ על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ותירץ הרא״ם דצמא יש לחלק בין קדמו להשבירו בהמואבים לא קדמו אותם בלחם ובמים אבל מ״מ השבירו להם אוכל ומים בכסף אבל לא קדמו דקרא בלא כסף משמע עכ״ל ועי״ל דס״ק לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה׳ עמון לא יבא על דבר אשר לא קדמו וגו׳ ומואב לא יבא על אשר שכר עליך את בלעם וגו׳: ז ולא על אוכל בכסף וגו׳ הסמוך לו דאם כן מאי עד אשר אעבור את

פירוש ע״ט

איך וועל איבר פארן מיט מיינע פים: (כט) כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי אזו וויא זייא האבן מיר גיטאן בְּנֵי עֵשָׂו די קינדר פון עשו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וואס זייא זיצן אין שעיר וְהַמּוֹאָבִים אונ די מואבים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר וואס זייא זיצן אין ער האבן זייא צו אונז פאר קופט עסין וואַרג אונ וואסר אזו וועט איר צו אונז אויך פר קופן נאר איך וועל גיין דורך דיין לאנד עַד אֲשֶׁר אֶעֱבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן ביז איך וועל איבר פארן דעם ירדן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֵינוּ נוֹתֵן לָנוּ צוא דעם לאנד וואס גאט טוט אונז געבן: (ל) וְלֹא אָבָה סִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן אונ ער האט ניט גיוואלט סיחון דר מלך פון חשבון הַעֲבִרֵנוּ בּוֹ צוא לאזן אונז איבר פארן דורך זיין לאנד כִּי הִקְשָׁה יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת רוּחוֹ ווארום דיין גאט האט גמאכט הארט זיין גמיט וְאִמֵּץ אֶת לְבָבוֹ אונ ער האט גשטארקט זיין הארץ לְמַעַן תִּתּוֹ בְיָדְךָ דרום ער זאל געבן אים אין דיין האנט כַּיּוֹם הַזֶּה אזו וויא דעם היינטיגן טאג: (לא) וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי אונ גאט האט [illegible]

יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ׃
כו וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר
קְדֵמוֹת אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן
דִּבְרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר׃ כז אֶעְבְּרָה
בְאַרְצֶךָ בַּדֶּרֶךְ בַּדֶּרֶךְ אֵלֵךְ לֹא
אָסוּר יָמִין וּשְׂמֹאול׃ כח אֹכֶל
בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם
בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשָׁתִיתִי רַק

ת״א ממדבר קדמות בגם פס אכל בכסף ע״ז לו :

אעברה

אונקלוס

יִשְׁמְעוּן שִׁמְעָךְ וְיִזוּעוּן וְיִדְחֲלוּן מִן קֳדָמָךְ׃ כו וּשְׁלָחִית אִזְגַּדִּין מִמַּדְבְּרָא דִקְדֵמוֹת לְוָת סִיחוֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן פִּתְגָּמֵי שְׁלָמָא לְמֵימָר׃ כז אֶעְבַּר בְּאַרְעָךְ בְּאָרְחָא בְּאָרְחָא אֵיזִיל לָא אֶסְטֵי לְיַמִּינָא וְלִשְׂמָאלָא׃ כח עֲבוּרָא בְּכַסְפָּא תְּזַבֵּן לִי וְאֵיכוּל וּמַיָּא בְּכַסְפָּא תִּתֵּן לִי

יאשתי

שפתי חכמים

שהם נגדי יהושע כיון הא וגו׳ מה התם עמד׳ חמה אף הכא עמד׳ חמה: ד דאל״כ מאי קדמות ומ״ש אעפ״י שלא צוני המקום וכו׳ משמע דס״ל דוכי תקרב אל עיר וקראת אליה לשלום במלחמת רשות הכתוב מדבר: ה לפי׳ ראשון ק׳ למה כתב שהם קדמות דהא הרבה דברים קדמו לעולם והיה לו לפרש ולא לסתום לכן פי׳ ד״א וכו׳ ולפי טעם אחרון נמי קשה למה אמר ממדבר בשלמא אי קאי על התורה ניחא דהא

רש״י

מלחמת עוג (ס״א סיחון) ונודע שדבר תחת כל השמים: (כו) ממדבר קדמות. אע״פ שלא צוני המקום ד לקרא לסיחון לשלום למדתי ממדבר סיני מן התורה שקדמה לעולם כשבא הקב״ה ליתנה לישראל חזר אותה על עשו וישמעאל וגלוי לפניו שלא יקבלוה ואעפ״כ פתח להם בשלום אף אני קדמתי את סיחון בדברי שלום. ד״א ממדבר קדמות ממך למדתי ה׳ שקדמת לעולם יכול הייתי לשלוח ברק אחד ולשרוף את המצריים אלא שלחתני מן המדבר אל פרעה לאמר שלח את עמי

פירוש ע״ט

פארכט על פני העמים אוף דיא פעלקר תחת כל השמים וואס זייא זענן אונטר גאר דעם גאנצן הימל אשר ישמעון שמעך וואס זייא וועלן הערן דיין שם ורגזו וחלו מפניך אונ זיי וועלן ציטערן אונ וועלן זיך פארכטן פון פאר דיר: (כו) ואשלח אונ איך האב געשיקט מלאכים ממדבר קדמות אל סיחון מלך חשבון דברי שלום שלוחים פון דער מדבר קדמות צו סיחון דעם מלך פון חשבון רייד פון שלום. רש״י שרייבט קדמות איז טייטש פריער אונ אזו הט משה גזאגט חאטשע גאט ברוך הוא הט מיר ניט גשאפט איך זאל אן הייבן מיט סיחון מיט שלום האב איך אפ גלערנט פון דר מדבר סיני פון דער תורה וואס זיא איז ביי הקדוש ברוך הוא פריער געוועזן איידר די וועלט איז באשאפן געווארן ווארום אז הקדוש ברוך הוא איז געקומן געבן דיא תורה צו דיא ישראל איז ער פריער געגאנגן צו דיא עובדי כוכבים צו זאגן זייא אז זיי זאלן מקבל זיין די תורה חאטשי עס איז דאך ביי השם יתברך געוועזן גווים אז זייא וועלן בוודאי ניט וועלן מקבל זיין דיא תורה האט ער פארט אן געהובן צו שמועסן מיט זייא מיט שלום דרום האב איך אויך אן געהובן מיט סיחון מיט שלום לאמר דיא שלוחים זאלן צו אים אזו זאגן: (כז) אעברה בארצך איך וועל איבר פארן איבער דיין לאנד בדרך בדרך אלך איך וועל גיין אוף דעם גלייכן וועג לא אסור איך וועל ניט אפ קערן ימין ושמאול אין דער רעכטער אונ אין דער לינקער האנט: (כח) אכל בכסף תשברני עסן ווארג פאר געלט וועסטו מיר פאר קויפן ואכלתי אונ איך וועל עסן ומים בכסף תתן לי אונ וואסר פאר געלט וועסטו מיר געבן ושתיתי אונ איך וועל טרינקן רק אעברה ברגלי נייערט

איך

עַד־עַזָּה כַּפְתֹּרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר
הִשְׁמִידֻם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם׃ כד קוּמוּ
סְּעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה
נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן
הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ
וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה׃ כה הַיּוֹם הַזֶּה
אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי
הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר

ישמעון

ת״א אחל תת פחדך כ אשר ישמעון תענית כ ע״ז כה .

אונקלוס

עַד עַזָּה קַפּוֹטְקָאֵי דִּנְפַקוּ
מִקַּפּוֹטְקִיָא שֵׁיצִיאוּנוּן
וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן׃
כד קוּמוּ טוּלוּ וְעִבְרוּ
יָת נַחְלָא דְּאַרְנוֹן חֲזֵי
דִּמְסָרִית בִּידָךְ יָת
סִיחוֹן מַלְכָּא דְּחֶשְׁבּוֹן
אֱמֹרָאָה וְיָת אַרְעֵהּ
שָׁרֵי לְתָרְכוּתֵהּ וְאִתְגָּרֵי
לְמֶעְבַּד עִמֵּהּ קְרָבָא׃
כה יוֹמָא הָדֵין אֲשָׁרֵי
לְמִתַּן זָוְעָךְ וְדַחְלְתָךְ
עַל אַפֵּי עַמְמַיָּא
דִּתְחוֹת כָּל שְׁמַיָּא דִּי

ישמעון

בעל הטורים

(כד) ראה נתתי בידך את סיחון. מלמד שהראהו שר של סיחון וידו כפותה: החל. ד׳ ב׳ הכא ואידך החל וכלה ונגלות החל הזה החל רש החל וכלה שהיו משבעה עממין שנאמר בהם לא תחיה כל נשמה ונגלות החל מלמד שרמז למשה שגלות א״כ כי היכי דכתיב הכא החל רש אף התם נמי כתיב יירשו את ערי הנגב. וכדאיתא בתנחומא כל הנסים שעשה הקב״ה במדבר עתידין לעשות לישראל בציון: (כה) היום הזה. רמז שיעמוד לו השמש שהשמש נקרא יום: הזה אחל. בגי׳ בחמה: אחל. ג׳ דין ואידך אחל גדלך ואידך ולא אחל את שם קדשי זהו שדרשו שעמדה חמה למשה כמו שעמדה ליהושע ומנא לן דאיירי בעמידת חמה דכתיב ואת שם קדשי אודיע וגו׳ ולא אחל את שם קדשי עוד

פירוש רשב״ם

ובבראשית רבה עוים שהצדו את העולם והוצדו מן העולם ונרמז לעולם שיצוד הה״ד עוה עוה עוה אשימנה . ר׳ אליעזר בר׳ שמעון אומר שהיו בקיאין בעפרות כנחש צווחין לחויא עויא : כפתרים היוצאים מכפתור השמידום וישבו תחתם . אף אתם תדעו כי הקב״ה ינחילכם את אשר לאבותיכם : (כד) והתגר בו . כמו

רש״י

והעקרונים והעוים. ומפני השבועה שנשבע ב אברהם לאבימלך לא יכלו ישראל להוציא ארצם מידם והבאתי עליהם כפתורים והשמידום וישבו תחתם ועכשיו אתם מותרים לקחתה מידם: (כה) תחת כל השמים. (תענית כ וע״ז כה) מלמד שעמדה ג חמה למשה ביום

שפתי חכמים

שלגביה אחר הוא לשון קשה לגבי משה הוא לשון חנה כמו שאמר הקב״ה לא כן עבדי משה וגו׳ עיין בגמרא דתענית (דף כ׳) : ב רצונו לתרץ סיחון מחובר קומו סעו ועברו וגו׳ אקרא דלמעלה סימנו מבוס דכפתורים השמידו העוים וישבו תחתם מבוס זה קומו וסעו ומתרץ מפני השבועה וגו׳ : ג דכתיב הכא אחל תת וגו׳ וכתיב

פירוש ע״ט

אִין חֲצֵרִים עַד עַזָּה כַּפְתֹּרִים בִּיז עַזָּה הָאבְּן דִי
יִשְׂרָאֵל בִּיז אַהֶער נִיט גֶקָאנְט אַוֶועק נֶעמֶן
דָם לַאנְד פוּן זֵייא מַחְמַת דֶער שְׁבוּעָה פוּן
אַבְרָהָם וָואס עֶר הָאט גֶשְׁוואוֹרְן צוּ אֲבִימֶלֶךְ
דֶער קֶינִיג פוּן פְּלִשְׁתִּים עֶר זָאל מִיט זֵייא
קֵיין מִלְחָמָה נִיט הַאלְטְן הָאבּ אִיךְ גָאט אוֹף
וייא גֶבְרַאכְט דִי כַּפְתּוֹרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר וָואס
זֶענֶען אַרוֹיס גֶגַאנְגֶן פוּן דֶער שְׁטָאט כַּפְתּוֹר
הִשְׁמִידֻם הָאבְּן גֶמַאכְט פַאר טִילִיגְן דִיא עַוִּים
וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם אוּנ דִיא כַּפְתּוֹרִים הָאבְּן זִיךְ
גֶעזֶעצְט אוֹף זֵייעֶר אָרְט גִיהֶער שׁוֹן דָם לַאנְד
צוּ דִיא כַּפְתּוֹרִים אוּנ הַיינְט מֶעגְט אִיר שׁוֹן
בַּייא דִי כַּפְתּוֹרִים דָאס לַאנְד אַוֶועק נֶעמֶן׃
(כד) קוּמוּ סְעוּ שְׁטֵייט אוֹף אוּנ צִיהְט וְעִבְרוּ אֶת
נַחַל אַרְנוֹן אוּנ פָארְט אִיבֶּער דֶעם טַייךְ פוּן
אַרְנוֹן רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ זֶעה אִיךְ הָאבּ גֶגֶעבְּן אִין
דַיין הַאנְט אֶת סִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הָאֱמֹרִי דָם מֶלֶךְ
פוּן חֶשְׁבּוֹן דֶר אֱמוֹרִי וְאֶת אַרְצוֹ אוּנ זַיין לַאנְד
הָחֵל רָשׁ הֵייבּ אָן צוּ פַארְטְרַייבְּן וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה
אוּנ רֵייץ אָן אֵין זַיי אַיין מִלְחָמָה׃ (כה) הַיּוֹם
הַזֶּה דֶעם דָאזִיגְן טָאג אָחֵל תֵּת וֶועל אִיךְ אָן
הֵייבְּן גֶעבְּן פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ דַיין אַנְגְסְט אוּנ דַיין

תֵּחָשֵׁב אַף־הִוא רְפָאִים יָשְׁבוּ־בָהּ
לְפָנִים וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ לָהֶם
זַמְזֻמִּים׃ כא עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם
כָּעֲנָקִים וַיַּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם
וַיִּירָשֻׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם׃ כב כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר
אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם
וַיִּירָשֻׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם עַד הַיּוֹם
הַזֶּה׃ כג וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים
עד

מִתְחַשְׁבָא אַף הִיא גִּבָּרָאֵי יְתִיבוּ בַהּ מִלְּקַדְמִין וְעַמּוֹנָאֵי קָרַן לְהוֹן חַשְׁבָּנֵי : כא עַם רַב וְסַגִּי וְתַקִּיף כְּגִבָּרַיָּא וְשֵׁיצִינוּן יְיָ מִקֳּדָמֵיהוֹן וְתָרֵכְנוּן וִיתִיבוּ בַאֲתְרֵיהוֹן : כב כְּמָא דִי עֲבַד לִבְנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר דִּי שֵׁיצִי יָת חוֹרָאֵי מִקֳּדָמֵיהוֹן וְתָרֵכְנוּן וִיתִיבוּ בַאֲתְרֵיהוֹן עַד יוֹמָא הָדֵין : כג וְעַוָּאֵי דְּיָתְבִין בִּדְפִיחַ עַד
עזה

ת״א והעוים חולין ס .

פירוש רשב״ם

אף הוא נחשב כרפאים ואע״פ כן נפלו לפניהם ונצחום וכל שכן שאתם תירשון : תחשב. אבל לא נקראת ארץ רפאים כי אם ממלכת עוג בבשן שכתוב בה לפנינו ההוא יקרא ארץ רפאים כלומר הוא רפאים שנאמר בין הבתרים ולכך ירשום ישראל : (כג) בפרק אלו טריפות בגמרא עוים מתימן באו ולמה נקראו עוים שעיוו את מקומם. ד״א שאיוו לאלהות הרבה ואל״ף מתחלפת בעי״ן. ד״א שכל הרואה אותם אוחזתו עוית פי׳ חולי ששמו כן .

שפתי חכמים

מלאתי בשם מכרי״ן . ול״ת והא כא׳ בכעלוסך פירש רש״י על פסוק ודבר מריש דריבור הוא ל׳ עז ואינו לשון הירה וי״ל דכל מקום דכתיב וידבר ה׳ שם הויה הוא דביר של חכה אע״פ שהוא עז הוא חכה יהירה נודעת לו ולא ויאמר ה׳ דמלינו לפרש ויאמר ה׳ ע״י שליח כמו ויאמר ה׳ לה שפירושו ע״י שליח וכמו ויאמר אני חוסנך יהרו וגו׳ וכמו ויאמר ליוסף הנה אביך חולה לאפוקי לשון וידבר שהוא דבור של חכה פה אל פה כדכתיב פה אל פה אדבר בו אעפ״י

רש״י

נחשבת אף היא לפי שהרפאים ישבו בה לפנים אבל לא זו היא שנתתי לאברהם : (כג) והעוים הישבים בחצרים וגו׳. (חולין ס) עוים מפלשתים הם כעמהם הם נחשבים בס׳ יהושע שנאמר (יהושע יג) חמשת סרני פלשתים הם העזתי והאשדודי והאשקלוני והגתי

פירוש ע״ט

רְפָאִים תֵּחָשֵׁב אַף הִוא דָם לַאנְד פון עמון ווערט אוך גְרֶעכֶנְט פַר דֶעם לַאנְד פון דִי רְפָאִים רְפָאִים יָשְׁבוּ בָהּ לְפָנִים ווארום דִיא רְפָאִים זֶענֶן דָארְטֶן פְרִיעֶר גֶּוֶועזֶן אָבֶּר עֶס אִיז נִיט דָאס לַאנְד פון דִיא רְפָאִים וָוס אִיךְ הָאבּ גְגֶעבֶּן צוּ אַבְרָהָם וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זַמְזֻמִּים אונ דִי עַמּוֹנִים הָאבֶּן צוּ זֵיי גְרוּפֶן זַמְזוּמִים : (כא) עַם גָּדוֹל דָאס אִיז אַגְרוֹס פָאלְק וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים אונ פִיל אונ הוֹךְ וְוִיא דִיא רִיזִין וַיַּשְׁמִידֵם יְיָ אונ גָאט הָאט גְמַאכְט פַר טִילִיגְן זֵייא מִפְּנֵיהֶם פון צוּ פַר זֵייא כְלוֹמַר פַר דִיא בְּנֵי לוט וַיִּירָשֻׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם אונ זֵייא הָאבֶּן פַר טְרִיבֶּן זֵייא אונ זֵייא הָאבֶּן זִיךְ בַּזֶועצְט אוֹף זֵייעֶר אָרְט :

(כב) כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו אַזוֹ וְוִיא גָאט הָאט גְטָאן צוּ דִיא קִינְדֶר פון עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וָואס זֵייא זִיצְן אִין שֵׂעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת הַחוֹרִי וָואס עֶר הָאט גְמַאכְט פַר טִילִיגְן דֶעם חוֹרִי מִפְּנֵיהֶם פון צוּ פַר זֵייא וַיִּירָשׁוּם אונ דִיא בְּנֵי עֵשָׂו הָאבֶּן זֵייא פַר טְרִיבֶּן וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם אונ זֵייא הָאבֶּן זִיךְ בַּזֶועצְט אוֹף זֵייעֶר אָרְט פון דֶעם חוֹרִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה בִּיז דֶעם הַאזִיגְן טָאג אַזוֹ הָאט גָאט גְמַאכְט פַר טִילִיגְן דִי זַמְזוּמִים פַר דִי בְּנֵי לוט אונ דִי בְּנֵי לוט הָאבֶּן זִיךְ בַּזֶועצְט אוֹף דֶעם אָרְט פון דִי זַמְזוּמִים : (כג) וְהָעַוִּים אונ דִי אוּמָה פון עַוִּים וָוס זֶענֶן פון דִיא פְּלִשְׁתִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים וָואס זֵיי זִיצְן

צווי

הַמַּחֲנֶה עַד תֻּמָּם׃ טז וַיְהִי כַאֲשֶׁר
תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת
מִקֶּרֶב הָעָם׃ ס יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ יח אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־
גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָר׃ יט וְקָרַבְתָּ
מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל־תְּצֻרֵם וְאַל־
תִּתְגָּר בָּם כִּי לֹא־אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־
עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט
נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה׃ כ אֶרֶץ־רְפָאִים
תחשב

דִּשְׁלִימוּ׃ טז וַהֲוָה כַּד
שְׁלִימוּ כָּל גֻּבְרֵי מְגִיחֵי
קְרָבָא לִמְמָת מִגּוֹ
עַמָּא׃ יז וּמַלִּיל יְיָ עִמִּי
לְמֵימַר׃ יח אַתְּ עָבַר
יוֹמָא דֵין יָת תְּחוּם
מוֹאָב יָת לְחָיַת׃
יט וְתִתְקְרַב לָקֳבֵל
בְּנֵי עַמּוֹן לָא תְצוּר
עֲלֵיהוֹן וְלָא תִתְגָּרֵי
בְהוֹן אֲרֵי לָא אֶתֵּן
מֵאַרְעָא בְּנֵי עַמּוֹן לָךְ
יְרֻתָּא אֲרֵי לִבְנֵי לוֹט
יְהַבְתַּהּ יְרֻתָּא׃
כ אַרְעָא גִּבָּרַיָּא
מתחשבא

ת"א ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה תענית ל ב"ב קכא. וידבר ה' אלי תענית שם ב"ב שם: אל תצרם ואל תתגר בם נזיר כג. ב"ק לח. הוריות יא:

פירוש רשב"ם

במדבר עד תם כל הגוי אנשי המלחמה היוצאים ממצרים אשר לא שמעו בקול ה' אשר נשבע להם לבלתי הראותם את הארץ אשר וגו'. ולפיכך קורא אותם אנשי המלחמה ואינו אומר אנשי מלחמה סתם כי אם אנשי המלחמה הידועים לנו שעברו על פי הקב"ה אבל על הנשארים שנלחמו עם סיחון ועוג אינו קורא אותם אנשי המלחמה כי על פי הקב"ה נלחמו ואותם נכנסו לארץ כי לא היו עשרים בעת המלחמה הראשונה בשנה שנייה כשנלחמו בעת המרגלים: (יט) כי לבני לוט. בשביל שהיה קרובו של אברהם וכל שכן אתם שבני אברהם אתם: (כ) ארץ רפאים תחשב אף הוא. כמו רפאים שניתן לאברהם בין הבתרים שכתוב שם את החתי ואת הפריזי ואת הרפאים.

רש"י

התעכבת במדבר: (טז) ויהי כאשר תמו וגו':
(יז) וידבר ה' אלי וגו'. אבל משלוח המרגלים
ע"כ לא נאמר בפרשה (זו) וידבר אלא ויאמר ללמדך
שכל ל"ח שנה שהיו ישראל נזופים לא נתייחד עמו
הדבור בלשון חבה פנים אל פנים ויישוב הדעת ללמדך שאין השכינה שורה על הנביאים אלא בשביל ישראל:
אנשי המלחמה. מבן כ' שנה היוצאים בצבא: (יח) אתה עבר היום את גבול מואב וקרבת
מול בני עמון וגו'. מכאן שארץ עמון לצד צפון: (כ) ארץ רפאים תחשב. ארץ רפאים

שפתי חכמים

המחנה. פרש"י: ת דכל זמן שאחד מהן קיים לא באו נכנסו לארץ: א פ"פ לא נאמר וידבר בל' חבה שלא נאמר וידבר אלי כמו שכתוב הכא אלא וידבר סתם שאינו ל' חבה

פירוש ע"ט

אין זייא לְהֻמָּם מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה צו פר טיליגן זייא
פון צווישן דער מַחֲנֶה עַד תֻּמָּם ביז זיי האבן
אוס געלאזט כלומר גאט האט געאיילט
זאל זייא פר טיליגן אין די פערציג יאר
זיי זאלן ניט גורם זיין צו זייערע קינדר
צו זיין אין דר מִדְבָּר: (טז) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
און עס איז געווען אז עס האט זיך אוס
גיטאן כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה אלע מענטשן פון די
ייליטע צו דער מִלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם צו
שטארבן פון צווישן דם פאלק: (יז) וַיְדַבֵּר יְיָ
האט גאט צו מיר גרעט לֵאמֹר אזו צו
זאגן: (יח) אַתָּה עוֹבֵר הַיּוֹם דו וועסט היינט
איבר פארן אֶת גְּבוּל מוֹאָב דם גמארק פון מואב
אֶת עָר דאס לאנד ער: (יט) וְקָרַבְתָּ און דו
וועסט גנעהנן מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אנטקעגן די קינדר
פון עמון אַל תְּצוּרֵם זאלסט ניט באלעגערן זיי
וְאַל תִּתְגָּר בָּם און דו זאלסט דיך מיט זייא
ניט רייצן כִּי לֹא אֶתֵּן וואֲרום איך וועל ניט
געבן מֵאֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן פון דעם לאנד פון עמון
לְךָ יְרוּשָּׁה צו דיר פר איין ארב כִּי לִבְנֵי לוֹט
ווארום צו דיא קינדר פון לוט נְתַתִּיהָ יְרוּשָּׁה
האב איך דם געגעבן פר איין ירושה: (כ) אֶרֶץ
רפאים

עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יְרֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר־
נָתַן יְהוָה לָהֶם׃ יג עַתָּה קֻמוּ
וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרֶד וַנַּעֲבֹר
אֶת־נַחַל זָרֶד׃ יד וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־
הָלַכְנוּ ׀ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד אֲשֶׁר־
עָבַרְנוּ אֶת־נַחַל זֶרֶד שְׁלֹשִׁים
וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר
אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה
כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם׃ טו וְגַם
יַד־יְהוָה הָיְתָה בָּם לְהֻמָּם מִקֶּרֶב

המחנה

דִי עֲבַד יִשְׂרָאֵל לַאֲרַע
יְרֻתְּתְהוֹן דִיהַב יְיָ לְהוֹן׃
יג כְּעַן קוּמוּ וְעִבְרוּ
לְכוֹן יָת נַחֲלָא דְזֶרֶד
וַעֲבַרְנָא יָת נַחֲלָא
דְזֶרֶד׃ יד וְיוֹמַיָּא דִי
הַלֶּכְנָא מֵרְקַם גֵּיאָה
עַד דִי עֲבַרְנָא יָת
נַחֲלָא דְזֶרֶד תְּלָתִין
וְתַמְנֵי שְׁנִין עַד דְּסָף
כָּל דָּרָא גֻּבְרֵי מְגִיחֵי
קְרָבָא מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא
כְּמָא דִי קַיֵּים יְיָ לְהוֹן׃
טו וְאַף מְחָא מִן קֳדָם
יְיָ הֲוָת בְּהוֹן לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן
מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא עַד

דשליטו

פירוש רשב"ם

משה לחודיע לישראל שלא ידאגו כלום. אם לאומות אללו נתן נחלה לכבוד אבותינו כל שכן שקיים ישראל לתת להם נחלת עמים שנשבע לאבות: (יד) והימים אשר הלכנו מקדש ברנע. ממקום שילוח מרגלים שלשים ושמנה שנה. כי בשנה שנייה שלח מרגלים: אנשי המלחמה. בני עשרים שנה יוצאי צבא. ואני הצעיר אומר אנשי המלחמה היו אותם שנאמר בהם ויעפילו לעלות אל ראש ההר כמו שאמר ותחגרו איש את כלי מלחמתו. ומשה אמר להם אל תעלו ואל תלחמו וכן ביהושע הוא אומר כי ארבעים שנה הלכו בני ישראל

שפתי חכמים

סדכרים ססוים תמיד נופל כס לכון עתיד ועבר אבל אותם דכרים שאינן אלא לפי שעה כאו יפיר יוכרח לפרש על

רש"י

מוריפים אותם והולכים: (טו) היתה בם. למסר ולסומס בתוך מ' שנה שלא יגרמו לבניהם עוד

פירוש ע"ט

אונ זייא האבן זיי פר טיליגט מִפְּנֵיהֶם פון צו פר זייא וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם אונ זייא האבן זיך בזעצט אויף זייער ארט כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל אזו וויא די ישראל האבן גטאן לְאֶרֶץ יְרֻשָּׁתוֹ צו דעם לאנד פון זיין ירושה אֲשֶׁר נָתַן יְיָ לָהֶם וואס גאט הט גגעבן צו זייא אונ האבן פר טריבן דיא אומות וואס זייא האבן דארטן פריער גוואונט אזו האבן די קינדר פון עשו פר טריבן דעם חורי וואס ער הט פריער גוואנט אין דעם לאנד וואס גאט הט גגעבן צו זייא פר אירושה: (יג) עַתָּה קוּמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם איצונד שטייט אויף אונ פארט איבר צו אייך אֶת נַחַל זָרֶד דם טייך וואס הייסט זרד וַנַּעֲבוֹר אֶת נַחַל זָרֶד אונ מיר זענן איבר גפארן דעם טייך פון זרד: (יד) וְהַיָּמִים אֲשֶׁר הָלַכְנוּ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ אונ דיא טעג וואס מיר זענן גגאנגן פון קדש ברנע עַד אֲשֶׁר עָבַרְנוּ ביז מיר זענן איבר גפארן אֶת נַחַל זֶרֶד דעם טייך פון זרד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה הט גווערט אכט אונ דרייסיג יאר עַד תּוֹם כָּל הַדּוֹר ביז עס האט זיך אום גלאזט דר גאנצר דור אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה די מאנן וואס מען האט זייא גציילט צו דר מלחמה דאס הייסט פון אכצעהן וואס זענן אלט צוואנציג יאר אונ העכר מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה פון צווישן דר מחנה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לָהֶם אזו וויא גאט הט גשווארן צו זייא אז זייא זאלן אום שטארבן אין דר מדבר: (טו) וְגַם יַד יְיָ הָיְתָה בָּם אונ אויך דער שלאק פון גאט איז גוועז

אין

יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עָר
יְרֻשָּׁה׃ י הָאֵמִים לְפָנִים יָשְׁבוּ בָהּ
עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כַּעֲנָקִים׃
יא רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ אַף־הֵם כַּעֲנָקִים
וְהַמֹּאָבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֵמִים׃
יב וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנִים
וּבְנֵי עֵשָׂו יִירָשׁוּם וַיַּשְׁמִידוּם
מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר
עשה

לִבְנֵי לוֹט יְהָבִית
יָת לְחֵיַת יְרֻתָּא׃
י אֵימְתָנֵי מִלְּקַדְמִין
יְתִיבוּ בַהּ עַם רַב
וְסַגִּי וְתַקִּיף כְּגִבָּרַיָּא׃
יא גִּבָּרָאֵי מִתְחַשְׁבִין
אַף אִנּוּן כְּגִבָּרָאֵי
וּמוֹאֲבָאֵי קָרַן לְהוֹן
אֵימְתָנֵי׃ יב וּבְשֵׂעִיר
יְתִיבוּ חוֹרָאֵי מִלְּקַדְמִין
וּבְנֵי עֵשָׂו תָּרֵכְנוּן
וְשֵׁיצִנּוּן מִקֳּדָמֵיהוֹן
וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן כְּמָא
די

ת"א כי לבני לוט קידושין יח:

פירוש רשב"ם

ספק צרכן בלא כסף ובלא מחיר ובמקום שמצאת ליקח הספיק לך לקנות: (יב) כאשר עשה ישראל. וגם כתב

רש"י

(י) האמים לפנים וגו'. אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לו לאברהם ד לפי שהאמים שהם רפאים ישבו בה לפנים אבל לא זו היא כי אותן רפאים הורשתי מפני בני לוט והושבתים תחתם: (יא) יחשבו וגו'. רפאים היו נחשבים אותם אמים כענקים הנקראים רפאים ע"ש שכל הרואה אותם ידיו מתרפות: אמים. ע"ש שאימתם מוטלת על הבריות וכן בשעיר ישבו החורים ונתתים לבני עשו: (יב) יירשום. ל' הווה כלומר נתתי בהם כח ש בהיו

שפתי חכמים

עיר היה משרש עיר פלינית: ר ר"ל מה בא הכתוב להודיענו במה שאמר האמים לפנים ישבו בה וגו' ומתרץ אתה סבור וכו' כלומר הו' אומות שנתנו לאברהם אחד מהם נקרא רפאים אם כן סבור אתה שזו רפאים ר"ל עם שישב שם אמים זו רפאים הם שנתתי לאברהם אבל לא תעלה על דעתך כך ומפרש והולך לפי שאמים שהם רפאים ישבו בה לפנים אבל לא זו היא כי אותן רפאים ר"ל שישבו בו כבר הורשתי מפני בני לוט והושבתי בני לוט תחתם וכיון דלאו ארץ רפאים היה למה נקרא רפאים ומפרש דרפאים היו נחשבים אותם אימים והיאך נקראו רפאים כיון דנקראו אמים ומפרש כענקים שנקראים רפאים על שם וכו' שאף באמים שי שראה אותם ידיו מתרפות מ"כ נקראו אמים ע"ש אימתם וכו' כן מפרש רש"י חיבורו של קרא: ש שכל

פירוש עט

ריצן אין זיי אמלחמה כי לא אתן לך וואָרום איך וועל ניט געבן צו דיר מארצו ירשה פון זיין לאנד איין ארב כי לבני לוט וואָרום צו די קינדר פון לוט נתתי את ער ירשה האָב איך געגעבן די מדינה ער פר איין ירושה: (י) האמים דיא אומה אמים לפנים ישבו בה זענן פריער דרינן געזעסן כלומר דו מיינסט דאס איז דאס לאנד פון רפאים וואס איך האָב געגעבן צו אברהם ווייל די אמים וואס ווערן אן גרופן רפאים זענן דאָרטן פריער געזעסן אָבר עס איז ניט דאס לאנד נאר דאס זענן די רפאים וואס איך האב פר טריבן פר דיא קינדר פון לוט אונ איך האב זיי בזעצט אוף זייער אָרט עם גדול דאס פאָלק פון דיא אמים איז אגרוס פאָלק ורב ורם כענקים אונ ער איז פיל אונ הויך אזו וויא דיא ריזן: (יא) רפאים יחשבו אף הם די אומה פון אמים ווערן אויך אן גרופן רפאים כענקים אזו וויא די ריזן ווערן אן גרופן רפאים והמאבים אונ דיא אומה פון די מואבים יקראו להם אמים טועגן רופן צו זייא אמים. רש"י שרייבט פר וואס האט מען זייא גרופן אמים וואָרום אמים איז טייטש פארכט וואָרום איטליכר האט זיך פר זיי גפארכטן: (יב) ובשעיר ישבו החורים לפנים אונ אין שעיר זענן די אומה חורים פריער געזעסן ובני עשו יירשום אונ דיא קינדר פון עשו האבן זייא פר טריבן וישמידום

הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה ׀ אַרְבָּעִים
שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ
דָּבָר׃ ח וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְנֵי־
עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר מִדֶּרֶךְ
הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיֹן גָּבֶר ס
פסקא באמצע פסוק וַנֵּפֶן וַנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְבַּר
מוֹאָב׃ ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־
תָּצַר אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגָּר בָּם
מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ
ירשה

מַדְבְּרָא רַבָּא הָדֵין דְּנַן
אַרְבְּעִין שְׁנִין מֵימְרָא
דַייָ אֱלָהָךְ בְּסַעֲדָךְ לָא
חֲסַרְתְּ מִדָּעַם׃
ח וַעֲבַרְנָא מִלְוַת
אֲחוּנָא בְנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין
בְּשֵׂעִיר מֵאֹרַח מֵישְׁרָא
מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיוֹן גָּבֶר
וְאִתְפְּנֵינָא וַעֲבַרְנָא
אֹרַח מַדְבְּרָא דְמוֹאָב׃
ט וַאֲמַר יְיָ לִי לָא תְצוּר
עַל מוֹאָבָאֵי וְלָא תִתְגְּרֵי
לְמֶעְבַּד עִמְּהוֹן קְרָב
אֲרֵי לָא אֶתֵּן לָךְ
מֵאַרְעֵהּ יְרֻתָּא אֲרֵי
לבני

ת"א אל תצר את מואב גיר כג ב"ק לח. הוריות י חולין ס :

פירוש רשב"ם

בעמן כי לבני לוט נתתיה ירושה לכבוד אברהם שקרובים היו: (ז) לא חסרת דבר. כשאין מקום לקנות מזונות

שפתי חכמים

אין אתם צריכים להם דאל"כ הל"ל יש לך רב או יש לך כל ופירוש מעשה ידיך אלו הבהמות כדכתיב באיוב מעשה ידיו ברכת ומקנהו פרץ בארץ: נ הוכרח לפרש כן ונפן לצד צפון מפני שמהכתוב פנו והטו לכם צפונה משמע שהפנייה מורה על הסיבת פניהם לצד צפון ואעפ"י שלא נוס כן רק לאחר עבור כל רוח דרומית של מואב מ"מ כשראו שלא אבה אדום הניחוהו והלכו כל רוח דרומית של מואב ואח"כ פנו לצד צפון כמו שנצטוו בהיותם בדרום של אדום והלכו כל רוח מזרחית של מואב ומצאו את ארץ סיחון ועוג שהיו במזרח גבול ארץ ישראל וכו'. הרא"ם: ם דק"ל לא הל"ל אלא ואל תתגרו בם מלחמה למה לי דהא בבני עמון לא נאמר אלא אל תתגרו בם סתם ומתרץ שלא אסר כו': ע ר"ל ישראל היו מיראים את המואבים: פ דהא לא כתיב מלחמה: צ ר"ל מואב ההוא לשון פריצות: ק דאי ר"ל

רש"י

אלא הראו עצמכם עשירים: (ח) ונפן ונעבר. לצד צפון הפכנו פנים להלוך נ רוח מזרחית: (ט) ואל תתגר וגו'. לא אסר להם על מואב אלא ם מלחמה אבל מיראים היו אותם ע ונראים להם כשהם מזויינים לפיכך כתיב (במדבר כב) ויגר מואב מפני העם שהיו שוללים ובוזזים אותם. אבל בבני עמון נאמר ואל תתגר בם פ כלל. בשכר צניעות אמם שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה הבכירה שקראה שם צ בנה מואב: ער. שם ק המדינה:

פירוש ע"ט

מַעֲשֵׂה יָדֶךָ אין אַלֶע דיינֶע ווערקן אונ ווייל איך
האָב אייך גֶבֶענְטְשְׁט מיט אַלֶם גוּטֶן זָאלְט
איר נִיט זַיין כְּפוּי טוֹבָה אונ זָאלְט זיך ניט
ווייזן פַר די קִינְדֶר פון עֵשָׂו פַר אָרִימֶע לייט
נָאר פַר עֲשִׁירִים אונ איר זָאלְט בַּייא זַייא
קוֹפְן אַלֶע זַאכְן פַר גֶעלְט יָדַע לֶכְתְּךָ ער האָט
גְווּאוּסְט דַיין גֵיין אֶת הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל הַזֶּה אין דֶם
דָאזִיגְן גְרוֹסְן מִדְבָּר אונ עֶר האָט דיר גֶגֶעבְּן
דָארְטְן דַיין בַּדֶערְפֶענִישׁ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה עֶס איז
שוֹין אַצוּנְד פֶערְצִיג יָאר יְיָ אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ איז
זַיין גָאט מיט דיר לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר עֶס איז דיר
נִישְׁט אָפּ גְגַאנְגְן קֵיין שׁוּם זַאךְ: (ח) וַנַּעֲבֹר
מֵאֵת אַחֵינוּ בְנֵי עֵשָׂו אונ מיר זֶענְן אִיבֶּר גְפָארְן
פון אוּנְזֶערֶע בְּרִידֶער פון דיא קִינְדֶער עֵשָׂו
הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וָואס זַייא זִיצְן אין שֵׂעִיר מִדֶּרֶךְ
הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיוֹן גָּבֶר פון דֶעם פְּלַאץ פון
אֵילַת אונ פון עֶצְיוֹן גָּבֶר וַנֵּפֶן וַנַּעֲבוֹר אונ מיר
האָבְּן זיך גְקֶערְט אונ מיר זֶענְן אִיבֶּר גְפָארְן
דֶּרֶךְ מִדְבַּר מוֹאָב דוּרְךְ דֶם וֶועג פון מִדְבַּר מוֹאָב:
(ט) וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי אונ גָאט האָט גְזָאגְט צוּ
מִיר אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב דוּ זָאלְסְט נִיט בַּלֵיידִיגְן
מוֹאָב וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה אוּנ דוּ זָאלְסְט נִיט
רייצן

פרסת רגלא ארי ירתא
לעשו יהבית ית טורא
דשעיר׃ ו עבורא
תזבנון מנהון בכספא
ותיכלון ואף מיא
תכרון מנהון בכספא
ותשתון׃ ז ארי יי
אלהך ברכך בכל
עובד ידך ספק לך
צרכך במהכך ית

מדברא

מדרך כף־רגל כי־ירשה לעשו
נתתי את־הר שעיר׃ ו אכל
תשברו מאתם בכסף ואכלתם
וגם־מים תכרו מאתם בכסף
ושתיתם׃ כי יהוה אלהיך ברכך
בכל מעשה ידך ידע לכתך את־

המדבר

ת״א כי ירושה לעשו נתתי קידושין יח מ״ר סא׃

בעל הטורים

רגל עד דרך כוכב מיעקב עד שיבא זמן שנאמר פורס דרכתי נבדי כף רגל נעת תמוע רגלם עד שיגיע תרמסנה רגל רגלי פני וגו׳: ירושה לעשו. בגימ׳ בשביל מלות כיבוד׃

פירוש הרשב״ם

תצורם כל האזהרות הללו הוצרך משה להודיע עכשיו פן ירך לבבם לאמור אם רצון הקב״ה לתת לנו נחלה ויכולת בידו למה לא הוריש לנו אלה האומות שעברנו דרך עליהם לכך הודיעם עכשיו שהקב״ה לא חפץ בדבר שהרי נתנה הקב״ה להם כבתוב בכולם כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר כי לבני לוט נתתי את ער ירושה וגם

רש״י

כף רגל. (פי׳ מדרך כף רגל כלומר אפי׳ ט דריסת הרגל איני מרשה לכם לעבור בארצם אלא י ברשות ומדרש אגדה עד שיבא יום כ דריסת כף רגל על הר הזיתים שנאמר (זכריה יד) ועמדו רגליו וגומר: ירשה לעשו. מאברהם. עשר עממים נתתי לו שבעה לכם וקני וקנזי וקדמוני הן עמון ומואב ושעיר אחת מהם לעשו והב׳ לבני לוט בשכר שהלך אתו ל למצרים ושתק על מה שהיו אומרים על אשתו אחותי היא עשאו כבנו׃ (ו) תכרו. ל׳ מקח וכן (בראשית נ) אשר כריתי לי שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה׃ (ז) כי ה׳ אלהיך ברכך. לפיכך לא תכפו (ס״א תכפרו) את מ טובתו להראות כאלו אתם עניים

שפתי חכמים

מואב מ״מ כשאלת משה למלך אדום לעבור דרך ארצו לצד צפון של עולם ולא אבה הוצרכו ללכת כל דרום מואב ומשם הפכו פניהם לצפון. הרא״ם. ונ״ל כי תחלת הצווי של פנו לכם צפונה היה על דעת זה כשבאו בקצה גבול מואב וכמו שמפרש הקרא והולך שבאו לגבול אדום אמר עליהם אל תתגרו וכשבאו לגבול מואב ורצו לעבור דרך גבולם לצפון אמר להם ה׳ אל תצר את מואב וממילא הוצרכו להלוך כל גבול מואב עד רוח מזרחית: ט דעד ועד בכלל כאלו אמר לא אתן לכם רשות למשול על ארצם הפי׳ דריסת רגל לעבור דרך שעברה בעלמא דרך ארצם שלא ברשות וכמוהו לא נשאר בהם עד אחד אפילו אחד: י דאל״כ קשה למה שלח משה למלך אדום ביניהם לעבור דרך ארצו כיון שהקב״ה צוה שלא יעבור בו ל״פ שלא ברשות אבל ברשות היו רשאים לעבור: כ לפי פשוטו קשה הל״ל אף מדרך וגו׳ למה נקט לישנא של שיעור ומניי שסוא ל׳ עד לכן מביא מדרש אגדה: ל ר״ל כא כעשר עממים לאברהם ניתנו ולמה ניתנו אלו שתים ללוט: מ (ג״א) אבל אין פירושו לפיכך

פירוש ע״ט

געבן צו אייך מארצם פון זייער לאנד ־ער מדרך
ביז איין טרעטונג כף רגל אבאלן פון אפוס
בלומר אפילו דורך גיין אין זיין לאנד מיט
דיא פיס טארט איר ניט אן זיין רשות כי
ירשה לעשו נתתי את הר שעיר ווארום איין ירושה
צו עשו האב איך געגעבן דעם בארג שעיר.
רש״י שרייבט ווארום גאט האט אזו געזאגט
איך האב צו אברהם געגעבן דאס לאנד פון
צעהן אומות זיבן גיב איך אייך בלייבט נאך
איבר דריי דס זענן קני אונ קניזי אונ קדמוני
האב איך איין לאנד געגעבן צו עשו אונ צוויי
יענער צו די קינדער פון לוט ווייל לוט איז
געגאנגן מיט אברהם קיין מצרים אונ האט
געהערט אז אברהם האט געזאגט אויף שרה
זיא איז זיין שוועסטער אונ ער האט פר
קיינם ניט מגלה געווען דרום האט ער זוכה
געווען אז ער האט גנומן אירושה פון אברהם
גלייך וויא ער וואלט געווען זיין זון: (ו) אכל
תשברו מאתם בכסף עסן וואררג זאלט איר פון זיי
קויפן פר געלד ואכלתם אונ איר זאלט עסן
וגם מים תכרו מאתם בכסף אונ וואסר זאלט איר
אויך קויפן פון זייא פר געלט ושתיתם אונ איר
זאלט טרינקן: (ז) כי יי אלהיך ווארום גאט
דיין גאט ברכך ער האט געבענטשט דיך בכל

מעשה

שעיר ימים רבים: ס חמישי ב ויאמר
יהוה אלי לאמר: ג רב־לכם סב
את־ההר הזה פנו לכם צפנה:
ד ואת־העם צו לאמר אתם
עברים בגבול אחיכם בני־עשו
הישבים בשעיר וייראו מכם
ונשמרתם מאד: ה אל־תתגרו
בם כי לא־אתן לכם מארצם עד

אונקלוס

סַגִּיאִין: ב וַאֲמַר יְיָ לִי לְמֵימָר: ג סַגִּי לְכוֹן דְּאַקֶּפְתּוּן יָת טוּרָא הָדֵין אִתְפְּנִיאוּ לְכוֹן צִפּוּנָא: ד וְיָת עַמָּא פַּקֵּד לְמֵימַר אַתּוּן עָבְרִין בִּתְחוּם אֲחוּכוֹן בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר וְיִדַּחֲלוּן מִנְּכוֹן וְתִסְתַּמְּרוּן לַחֲדָא: ה לָא תִתְגָּרוּן בְּהוֹן אֲרֵי לָא אֶתֵּן לְכוֹן מֵאַרְעֲהוֹן עַד מִדְרַךְ

מדרך פרסת

פירוש רשב״ם

(ג) צפונה. לצד א״י כי בדרום א״י הלכו במדבר: (ד) היושבים בשעיר. לא אלה הם אותן אדום שיצאו בחרב לקראת ישראל שהרי באלה כתיב כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר. אבל אדום לא מכרו כלום דכתיב בהם ויט ישראל מעליו ז״ה פירו״ש רבינ״ו. אבל לי הצעיר אין נראין דבריו בזה. כי בני עשו היושבים בשעיר הם אדום כי לא מצינו להם יישוב כי אם בהר שעיר (כי אם במקום ובכל קריה). ומה שקשה לרבינו כאשר עשו לי בני עשו אינו עולה כי אם על מה שאמור למעלה אוכל בכסף תשבירני כאשר עשו לי בני עשו שלא לקחנו מאתם שום דבר כי אם במכר כמו שאמיר בענין אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו וגו׳ אבל אוכל תכרו מאתם בכסף ואכלתם. וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם. וכן עשיתם כמו שציוה הקב״ה כמו שנאמר כאשר עשו לי בני עשו דרך סיבתנו אל הר שעיר שלח משה אל מלך אדום להניחם לעבור דרך ארצו אל ארץ ישראל. ולדבר הזה לא שמע אליהם שלא רצה שיכנסו כולם יחד בארצו פן ישחיתו את הארץ ולפיכך ויט ישראל מעליו. אבל מכל מקום היו קונים משלהם דרך הליכתם למה שהיו צריכים וזהו האמור הישר: (ד) וייראו מכם. כגזרת וישבו וידעו ויאמרו אבל ויראו את ה׳ וידעו כי שמי ה׳ מגזרת ואמרו והלכו וכולם להבא הם: (ה) כי לא אתן לכם מארצם. וכן כתיב במואב אל תצר את מואב וכן בבני עמון אל

בעל הטורים

אין שלום אלא כימים אשר גמו דכתיב זרע השלום הגפן תתן פריה וגו׳ עד והייתם ברכה אל תיראו: (ג) רב לכם סב. תגין על הסמ״ך לפי שהיכה את אביו שהיה בן ס׳ כשלקחה אותו ולכך עתיד להחריב הבית שהוא ס׳ אמות: (ד) וייראו מכם. בבני יוד״ין בשביל י׳ ברכות שנתברך יעקב: (ה) עד מדרך כף

שפתי חכמים

שבאו לגבול מואב: ז (מהר״ן) שלא תאמר שסבבו אותו בכל ד׳ רוחותיו בזה א״א שאם כן היה משה נכנס לארץ ישראל שארץ אדום נגד ארץ ישראל היתה כמבואר בגבולי הארץ ר״פ כל דרומה לבד מארץ מואב: ח אע״פ שזה הגווי היה בסוף דרומה של ארץ אדום וא״כ יסתור מה שפירש בפרשת מסעי בשפכו פניהם לצפון אחר שעברו דרום

רש״י

ארץ ז מואב: (ג) פנו לכם צפנה. סובו לכם לרוח מזרחית ח מן הדרום לצפון פניכם לצפון נמצאו הולכין את רוח מזרחית וזהו שנאמר (שופטים יא) ויבאו ממזרח שמש לארץ מואב: (ד) ונשמרתם מאד. ומהו השמירה אל תתגרו בם: (ה) עד מדרך

פירוש ע״ט

אַלִי צוּ מִיר וַנָּסָב אוּנ מִיר הָאבְּן אַרוּם גְרִינְגֶלְט אֶת הַר שֵׂעִיר דֶעם בַּארְג פוּן שֵׂעִיר יָמִים רַבִּים פִיל טֶעג: (ב) וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי לֵאמֹר הָאט גָאט גְזָאגְט צוּ מִיר אַזוֹ צוּ זָאגְן: (ג) רַב לָכֶם סֹב אֶת הָהָר הַזֶּה עֶס אִיז גְנוּג צוּ אַייךְ אַרוּם צוּ רִינְגְלְן דֶעם דָאזִיגְן בַּארְג פְּנוּ לָכֶם צָפֹנָה קֶערְט אַייךְ קַיין צָפוֹן זַייט: (ד) וְאֶת הָעָם צַו אוּנ דֶם פָאלְק זָאלְסְטוּ גֶבִּיטְן לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגְן אַתֶּם

עֹבְרִים אִיר וֶועט אַצוּנְד אִיבֶּר פָארְן בִּגְבוּל אֲחֵיכֶם בְּנֵי עֵשָׂו אִין דֶעם גְמַארְק פוּן דִי קִינְדֶער פוּן אַייעֶר בְּרוּדֶר עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר ווָס זַייא זִיצְן אִין שֵׂעִיר וְיִירְאוּ מִכֶּם אוּנ זַייא וֶועלְן זִיךְ פָארְכְטְן פַאר אַייךְ וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד אוּנ אִיר זָאלְט וֶוערְן גְהִיט זֵייעֶר אוּנ ווָאס זָאל זַיין דָאס הִיטוּנְג: (ה) אַל תִּתְגָּרוּ בָם אִיר זָאלְט זִיךְ נִיט רַייצְן מִיט זַייא כִּי לֹא אֶתֵּן לָכֶם דֶעֶ׳ אִיךְ וֶועל נִיט

בְּשֵׂעִיר עַד־חָרְמָה׃ מה וַתָּשֻׁבוּ
וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה
בְּקֹלְכֶם וְלֹא הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם׃
מו וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים
אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם׃ ב א וַנֵּפֶן וַנִּסַּע
הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אֵלָי וַנָּסָב אֶת־הַר־
שעיר

ת"א ותשבו בקדש ימים רבים מגילה כח :

אונקלוס

בְּשֵׂעִיר עַד חָרְמָה׃
מה וְתַבְתּוּן וּבְכִיתוּן
קֳדָם יְיָ וְלָא קַבִּיל יְיָ
צְלוֹתְכוֹן וְלָא אֲצֵית
לְמִלֵּיכוֹן׃ מו וִיתֶבְתּוּן
בְּרְקַם יוֹמִין סַגִּיאִין
כְּיוֹמַיָּא דִּי יְתֶבְתּוּן׃
א וְאִתְפְּנֵינָא וּנְטַלְנָא
לְמַדְבְּרָא אֹרַח יַמָּא
דְסוּף כְּמָא דִּי מַלִּיל
יְיָ עִמִּי וְאַקֵּפְנָא יָת
טוּרָא דְשֵׂעִיר יוֹמִין

בעל הטורים

(מו) כימים . ד' כימים אשר ישבתם כימים הראשונים מ' יום כימים אשר נחו בהם היהודים ועתה לא כימים הראשונים בזכריה בנבואת בית שני וזהו שפירש רש"י שישבו בקדש י"ט שנה כמו שישבו בשאר המסעות כמו התם כימים הראשונים שהיו ימים אחרונים כראשונים גם בכאן היו ימים אלו כימים האחרים והתם לא כימים הראשונים דכתיב בהו ליוצא ולבא

פירוש רשב"ם

(מו) כימים אשר ישבתם. כלומר כמו שאתם יודעים :

רש"י

ב אף הם כשהיו נוגעים בהם מיד מתים : (מה) ולא שמע ה' בקלכם . כביכול עשיתם מדת רחמיו ג כאלו אכזרי : (מו) ותשבו בקדש ימים רבים . י"ט שנה שנאמר כימים אשר ישבתם בשאר המסעות והם היו ל"ח ד שנה י"ט מהם עשו בקדש וי"ט שנה הולכים ומטורפים וחזרו לקדש כמו שנאמר (במדבר לב) ויניעם במדבר כך מצאתי בסדר עולם : (א) ונפן ונסע המדברה . אלו לא חטאו ה היו עוברים דרך הר שעיר להכנס לארץ מן דרומו לצפונו ובשביל שקלקלו הפכו לצד המדבר שהוא בין ים סוף לדרומו של הר שעיר והלכו אצל דרומו מן המערב למזרח דרך ים סוף שיצאתן ו ממצרים שהוא במקצוע דרומית מערבית משם היו הולכים לצד המזרח : ונסב את הר שעיר . כל דרומו עד

שפתי חכמים

לאו אזהורי מזהר להו אלא להודיע שלא תהא פעולתם זאת לעולים כו' : ב ר"ל הדבורה מתה מיד ותעשינה לשון עשייה דא"ל לרבוי הרודפים כדבורים רבים שרודפים אחר אדם א"כ הל"ל וירדפו אתכם כדבורים בשלא דכתיב כאשר תעשינה הדבורים ע"כ שלא דימה אותם לדבורים אלא לפעולת הדבורים וכו' : ג (דב"ט) דאל"כ הלא שם זה הוא של רחמים ולמה מזכירו על הפורענות : ד דלא בלאו מרגלים אלא בשנה שניה ליציאת מצרים ובתחלת מ' באו לארץ דמקצת שנה ככולה א"כ לא היו אלא ל"ח שנה : ה פירוש שחטאם גרם להם שלא נתן הקב"ה בלב מלך אדום להניחם לעבור דרך ארצו : ו ר"ל דדרך ים סוף משמע שהלכו מצפון העולם לדרום העולם שהוא כנגד הים ושלא ממערב למזרח הלכו במדבר העמים ועל זה פירש דרך יציאתם ממצרים כלומר כשיצאו ממצרים הלכו באלכסון דרך ים סוף ממערב למזרח כך הלכו עכשיו שהניחו דרכם הקצרה מדרום לצפון והלכו מדרומה של אדום שהוא במערב למזרח עד

פירוש ע"ט

מענטש שטארבט זיא תיכף אזו דיא וואס האבן אייך נאך גיאגט אז זייא האבן אייך שלאגן זענן זייא תיכף אויך געשטארבן ויכתו אתכם בשעיר עד חרמה אונ זייא האבן געשטוסן אייך פון שעיר ביז חרמה : (מה) ותשבו אונ איר האט זיך ווידר געקערט ותבכו לפני יי' אונ איר האט געוויינט פאר גאט ולא שמע יי' בקולכם אונ גאט האט ניט צוא געהערט אייער קול לומר ער האט ניט מקבל געוועזן אייער תפלה ולא האזין אליכם אונ ער האט ניט פאר נומן אייערע רייד : (מו) ותשבו בקדש אונ איר האט זיך געזאמט אין קדש ימים רבים פיל טעג כימים אשר ישבתם אזו וויא די טעג וואס איר האט זיך געזאמט אין דיא איבריגע מסעות אלע מסעות האבן געווערט אכט אונ דרייסיג יאר האבן זייא ניינצן יאר זיך געזאמט אין קדש אונ ניינצן יאר זענן זיי געוועזן נע ונד אונ דער נאך האבן זייא זיך אום געקערט קיין קדש : (א) ונפן אונ מיר האבן זיך אום געקערט ונסע המדברה אונ מיר האבן געצוגן צו דר מדבר דרך ים סוף דורך דעם וועג פון דעם ים סוף כאשר דבר יי' אזו וויא גאט האט גרעט

אלי

לַעֲלֹת הָהָרָה׃
מב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֱמֹר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־תִלָּחֲמוּ כִּי אֵינֶנִּי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִּנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם׃
מג וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתָּזִדוּ וַתַּעֲלוּ הָהָרָה׃
מד וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא לִקְרַאתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבֹרִים וַיַּכְּתוּ אֶתְכֶם

בשעיר

אֱלָהֲנָא וְזָרֵיזְתּוּן גְּבַר יָת מָנֵי קְרָבֵהּ וְשָׁרֵיתוּן לְמִסַּק לְטוּרָא׃
מב וַאֲמַר יְיָ לִי אֱמַר לְהוֹן לָא תִסְּקוּן וְלָא תְגִיחוּן קְרָב אֲרֵי לֵית שְׁכִנְתִּי (שְׁרְיָא) בֵּינֵיכוֹן וְלָא תִתַּבְרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן׃
מג וּמַלֵּלִית עִמְּכוֹן וְלָא קַבֶּלְתּוּן וְסָרֶבְתּוּן עַל מֵימְרָא דַיְיָ וַאֲרְשַׁעְתּוּן וּסְלֶקְתּוּן לְטוּרָא׃
מד וּנְפַק אֱמֹרָאָה דְיָתֵיב בְּטוּרָא הַהוּא לְקַדָּמוּתְכוֹן וּרְדָפוּ יָתְכוֹן כְּמָא דִי נָתְזָן דַּבְרִיתָא וּטְרָדוּ יָתְכוֹן

בשעיר

רש"י

(מב) לא תעלו. לא עליה תהא לכם א אלא ירידה׃ (מד) כאשר תעשינה הדברים. מה הדבורה הזאת כשהיא מכה את האדם מיד מתה

שפתי חכמים

אומר לחבירו עשה לי דבר זה אז שייך להשיב כן אבל הכא שקב"ה ומשה מיחו בהם שלא יעלו א"כ מה שייך למימר כן ועל זה פי' לומר נזדמנתם שהייתם מזומנים לכך לעשות והוי כאלו אמרו בפי' כן׃ א פדכתיב לא תעלו וגומר ולא תלחמו למה לי פשיטא דאם לא יעלו לא תהיה מלחמה אלא ודאי כ"פ דקרא לא תעלו כי לא תוכלו להלחם עמם וא"כ שעלייה ירידה תהיה לכם. ורה"ס פירש מדכתיב ולא תנגפו ש"מ שמה שאמר להם שלא יעלו היא לטובתם אם כן

פירוש עט

אונ איר האט צו מיר גזאגט חָטָאנוּ לַיְיָ מיר האבן גזינדיגט צו גאט אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה מיר וועלן אויף גיין וְנִלְחַמְנוּ אונ מיר וועלן מלחמה האלטן כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וויא אונזר גאט האט גשאפט אונז וַתַּחְגְּרוּ אונ איר האט אן גיגורט איש את כלי מלחמתו איטליכר מענטש זיינע כלי זין פון דער מלחמה וַתָּהִינוּ לַעֲלוֹת הָהָרָה אונ איר האט גזאגט דא זענן מיר אן גבְרייט אויף צו גיין אויף דעם בארג׃ (מב) וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי אונ גאט האט צוא מיר גזאגט אֱמֹר לָהֶם זאג צו זייא לֹא תַעֲלוּ איר זאלט ניט אויף גיין וְלֹא תִלָּחֲמוּ אונ איר זאלט ניט מלחמה האלטן כִּי אֵינֶנִּי בְּקִרְבְּכֶם ווארום איך גאט בין ניט צווישן אייך וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם אונ איר זאלט ניט ווערן גמארד פאר אייערע פיינט׃ (מג) וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם אונ איך האב צוא אייך גרעט אזו וויא גאט האט אייך גהייסן זאגן וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אונ איר האט ניט צוא גהארכט וַתַּמְרוּ אֶת פִּי יְיָ אונ איר האט ווידר גשפעניגט גאטס רייד וַתָּזִדוּ אונ איר הט גמוט ווילגט וַתַּעֲלוּ הָהָרָה אונ איר זענט ארויף גגאנגן אויף דעם בארג׃ (מד) וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי אונ ער איז ארויס גגאנגן דער מלך פון אמורי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא וואס ער איז גזעסן אויף דעם דאזיגן בארג לִקְרַאתְכֶם צו אנטקעגן אייך וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם אונ זייא האבן אייך נאך גיאגט כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה אזו וויא זייא טוען הַדְּבֹרִים דיא בינן כלומר אזו וויא אין בין אז זיא טוט אשטאך אין

סענטש

לְמֵיעַל אַף אַתְּ לָא
תֵיעוֹל תַּמָּן׃ לח יְהוֹשֻׁעַ
בַּר נוּן דְּקָאֵם קֳדָמָךְ
הוּא יֵיעוֹל לְתַמָּן יָתֵהּ
תַּקֵּף אֲרֵי הוּא
יַחְסְנִנַּהּ יָת יִשְׂרָאֵל׃
לט וְטַפְלְכוֹן דִּי
אֲמַרְתּוּן לְבִזָּא יְהוֹן
וּבְנֵיכוֹן דִּי לָא יָדְעוּ
יוֹמָא דֵין טַב וּבִישׁ
אִנּוּן יֵיעֲלוּן לְתַמָּן וּלְהוֹן
אֶתְּנִנַּהּ וְאִנּוּן יֵירְתֻנַּהּ׃
מ וְאַתּוּן אִתְפְּנִיאוּ
לְכוֹן וְטוּלוּ לְמַדְבְּרָא
אֹרַח יַמָּא דְסוּף׃
מא נַאֲתֵיבְתּוּן וַאֲמַרְתּוּן
לִי חַבְנָא קֳדָם יְיָ
אֲנַחְנָא נִסַּק וְנַגִּיחַ קְרָבָא
כְּכֹל דִּי פַקְּדָנָא יְיָ
אלהנא

תָּבֹא שָׁם׃ לח יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן הָעֹמֵד
לְפָנֶיךָ הוּא יָבֹא שָׁמָּה אֹתוֹ חַזֵּק
כִּי־הוּא יַנְחִלֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ רביעי
לט וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה
וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב
וָרָע הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְּנֶנָּה
וְהֵם יִירָשׁוּהָ׃ מ וְאַתֶּם פְּנוּ לָכֶם
וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף׃
מא וַתַּעֲנוּ ׀ וַתֹּאמְרוּ אֵלַי חָטָאנוּ
לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחְגְּרוּ
אִישׁ אֶת־כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ וַתָּהִינוּ
לעלת

בעל הטורים

[illegible]כתיב בהוכליכה וינאין בהוכנוסה : (לח) יהושע העומד [illegible]לפניך. בגדול שמושה יותר מלמודה : (לט) יירשוה. ב' במס' [illegible]זכה והב יירשוה ופידך עד עולם יירשוה בניהם לכם שאכן ירושת עולם ולעולם לא היו גולים מתנה אם לא שחטאו

פירוש רשב"ם

(מא) ותהינו. הננו ועלינו :

רש"י

(מ) פנו לכם. אמרתי להעביר אתכם דרך רוחב ארץ [illegible]אדום לצד צפון להכנס לארץ קלקלתם ונגרמתם לכם עכוב:
[illegible]פנו לכם. לאחוריכם ותלכו במדבר לצד ים סוף שהמדבר שהיו הולכים בו לדרומה של הר שעיר היה [illegible]מפסיק בין ים סוף להר שעיר עתה המשכו לצד הים ותסבבו את הר שעיר כל דרומו מן המערב למזרח:
(מא) ותהינו. ל' (במדבר יד) הננו ועלינו אל המקום זה הל' שאמרתם לשון הן כלומר את נזדמנתם :

שפתי חכמים

ת משום דקשה ליה מה שייך ל' הן על זה ודאי כהאדם

פירוש ע"ט

[illegible]ען אייך לאמר אונ האט מיר גזאגט גם אתה [illegible]ו תבא שם דוא זאלסט אויך ניט קומן אהין [illegible]יין ארץ ישראל : (לח) יהושע בן נון יהושע [illegible]ער זון פון נון העומד לפניך דער וואס שטייט [illegible]אר דיר צוא באדינן דיך הוא יבא שמה ער [illegible]ל אהין קומן אותו חזק אים זאלסטו שטארקן הוא ינחלנה את ישראל ווארום ער וועט מאכן [illegible]בן דאס לאנד צו דיא ישראל : (לט) וטפכם [illegible]נ אייער קליין גזינד אשר אמרתם וואס איר [illegible]וט גזאגט לבז יהיה זייא וועלן זיין צו רוב

ובניכם אונ אייערע קינדר אשר לא ידעו היום וואס זייא ווייסן נאך היינט ניט טוב ורע גוטץ אדר שלעכץ המה יבאו שמה זייא וועלן אהין קומן ולהם אתננה אונ צו זייא וועל איך דס לאנד געבן והם יירשוה אונ זיי וועלן ירשנן זיא : (מ) ואתם פנו לכם אונ איר קערט אייך אום צוא ריק וסעו המדברה אונ ציט נאך דר מדבר דרך ים סוף דורך דעם וועג וויאו מען גייט צום ים סוף דאס אלץ האט גאט גזאגט : (מא) ותענו אונ איר האט גענטפרט ותאמרו אלי

בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וּבֶעָנָן
יוֹמָם׃ לד וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל
דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר׃
לה אִם־יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה אֵת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לַאֲבֹתֵיכֶם׃
לו זוּלָתִי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הוּא יִרְאֶנָּה
וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־
בָּהּ וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי
יְהוָה׃ לז גַּם־בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה
בִּגְלַלְכֶם לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־
תבא

די תהכון בה
ובעמודא דעננא
ביממא : לד ושמיע
קדם יי ית קל
פתגמיכון ורגיז וקיים
למימר : לה אם יחזי
גבר בגבריא האלין
דרא בישא הדין
ית ארעא טבתא
די קיימית למתן
לאבהתכון : לו אלהן
כלב בר יפנה הוא
יחזנה ולה אתן ית
ארעא די דרך בה
ולבנוהי חלף די
אשלים בתר דחלתא
דיי : לז אף עלי הוה
רגז מן קדם יי בדילכון
למימר

בעל הטורים

[illegible] : (לה) איש באנשים האלה . ס"ת משה שגם הוא בכלל השבועה : באנשים . ג' דין ואידך ויחלו באנשים הזקנים זקן בה באנשים מלמד שהיתה הגזירה אף על משה ואהרן דכתיב באנשים הזקנים וכתיב זקן בה באנשים היינו משה ואהרן שהיו

שפתי חכמים

משלים חסרון הס"א : ש ר"ל וכי כל הארץ נתנה לכלב :

חברון ש שנאמר (במדבר יג) ויבא עד

רש"י

(תהלים כו) לשמיע בקול תודה וכן (מלכים ב ט) ללכת לגיד ביזרעאל : (לו) אשר דרך בה . חברון : (לז) התאנף . נתמלא רוגז :

פירוש ע"ט

וועגן אייך באש לילה מיט אפייערדיגע זייל טוט ער גיין פאר אייך ביי נאכט לראותכם צוא מאכן ווייזן אייך בדרך אשר תלכו בה אין דעם וועג וואס איר זאלט גיין דרינן ובענן יומם אונ מיט אוולקן טוט ער גיין פר אייך ביי טאג : (לד) וישמע יי אונ גאט הט געהערט את קול דבריכם דם קול פון אייערי רייד כלומר וואס איר האט גזאגט בשנאת יי אותנו הוציאנו מארץ מצרים אזו וויא אובן איז גשטאנן ויקצוף אונ ער הט גצערינט וישבע לאמר אונ ער הט גשווארן אונ האט אזו גזאגט : (לה) אם יראה איש באנשים האלה אוב עס וועט זעהן איין מענטש פון דיא דאזיגע מענטשן הדור הרע הזה דער דאזיגר שלעכטר דור את הארץ הטובה דאס גוטע לאנד כלומר אפילו איין מענטש פון דעם דור זאל ניט זעהן דם לאנד אשר נשבעתי וואס איך האב גשווארן לתת לאבותיכם צו געבן צוא אייערי עלטרן : (לו) זולתי כלב בן יפונה נייערט כלב דר זון פון יפנה הוא יראנה ער וועט דם זעהן ולו אתן את הארץ אונ צוא אים וועל איך געבן דאס לאנד אשר דרך בה וואס ער האט דרינן גטרעטן דאס מיינט מען חברון ולבניו אונ צוא זיינע קינדר [illegible] דרום אשר מלא וואס ער האט דר פילט אחרי יי נאך גאט : (לז) גם בי התאנף יי אונ אויף מיר האט אויך גאט גצערינט בגללכם פון

לִפְנֵיכֶם ה֖וּא יִלָּחֵ֣ם לָכֶ֑ם כְּ֠כֹל אֲשֶׁ֨ר
עָשָׂ֧ה אִתְּכֶ֛ם בְּמִצְרַ֖יִם לְעֵינֵיכֶֽם׃
לא וּבַמִּדְבָּר֙ אֲשֶׁ֣ר רָאִ֔יתָ אֲשֶׁ֤ר
נְשָׂאֲךָ֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ כַּאֲשֶׁ֥ר יִשָּׂא־
אִ֖ישׁ אֶת־בְּנ֑וֹ בְּכָל־הַדֶּ֙רֶךְ֙ אֲשֶׁ֣ר
הֲלַכְתֶּ֔ם עַד־בֹּאֲכֶ֖ם עַד־הַמָּק֥וֹם
הַזֶּֽה׃ לב וּבַדָּבָ֖ר הַזֶּ֑ה אֵֽינְכֶם֙
מַֽאֲמִינִ֔ם בַּיהוָ֖ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃ לג הַהֹלֵ֨ךְ
לִפְנֵיכֶ֜ם בַּדֶּ֗רֶךְ לָת֥וּר לָכֶ֛ם מָק֖וֹם
לַחֲנֹֽתְכֶ֑ם בָּאֵ֣שׁ ׀ לַ֗יְלָה לַרְאֹֽתְכֶם֙

בדרך

דְמַדְבַּר קֳדָמֵיכוֹן
מֵימְרֵהּ יְגִיחַ לְכוֹן כְּכֹל
דִי עֲבַד עִמְּכוֹן
בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכוֹן׃
לא וּבְמַדְבְּרָא דִי
חֲזֵיתָא דִי סוֹבְרָךְ יְיָ
אֱלָהָךְ כְּמָא דִי מְסוֹבַר
גְּבַר יָת בְּרֵהּ בְּכָל
אָרְחָא דִי הֲלֶכְתּוּן עַד
מֵיתֵיכוֹן עַד אַתְרָא
הָדֵין׃ לב וּבְפִתְגָמָא
הָדֵין לֵיתֵיכוֹן מְהֵימְנִין
בְּמֵימְרָא דַייָ אֱלָהֲכוֹן׃
לג דִמְדַבַּר קֳדָמֵיכוֹן
בְּאָרְחָא לְאַתְקָנָאָה
לְכוֹן אֲתַר בֵּית מֵישְׁרֵי
לְאַשְׁרָיוּתְכוֹן בְּעַמּוּדָא
דְאֶשָּׁתָא בְּלֵילְיָא לְאַחֲזָיוּתְכוֹן בְּאָרְחָא

ד

בעל הטורים

שדבורים: (לא) ובמדבר אשר ראית. ל' יחיד בכל הדרך אשר הלכתם ל' רבים שלא היה הדרך בכולם שוה אלא לכל אחד לפי מה שהיה צריך היה המן נושא אותו יש בגובה יש בנמוך: (לב) אינכם מאמינים. חסר יו"ד הי' פעמים נסיתם

רש"י

(אזוב לו) בערוץ נחלים לשכון. לשבור נחלים: (ל) ילחם לכם. בשבילכם: (לא) ובמדבר אשר ראית. מוסב על מקרא ך שלמעלה הימנו ככל אשר עשה אתכם במצרים. ועשה אף במדבר אשר ראית כי נשאך וגו': כאשר ישא איש את בנו. וכמו שפירשתי אצל (שמות יד) ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וגו'. משל למהלך בדרך ובנו לפניו באו לסטים לשבותו וכו': (לב) ובדבר הזה. שהוא מבטיחכם להביאכם אל הארץ אינכם מאמינים בו: (לג) לראתכם. כמו להראותכם ר וכן (שמות יג) לנחתם הדרך וכן

שפתי חכמים

ומוציא מפיו דבר שאינו לא שיתכוין לשקר אלא לא דק עכ"ל: ך דקרא משמע הוא ילחם לכם ככל אשר עשה וגו' ובמדבר וגו' דמשמע דגם במדבר נלחם הקב"ה בשבילם והלא לא עשה מלחמה במדבר ועל זה פי' מוסב על המקרא של מעלה אככל אשר עשה במצרים וגו' כלומר שהטיב להם וגם במדבר היטיב עמהן שנשאן כאשר ישא איש את בנו וגו' ומלת עשה אינו משמש בלשון אחד כי הראשון פירושו בענין מלחמה והשני בענין ההיטוב: ר שפת"ה שתחת הלמ"ד

פירוש ע"ט

יִלָּחֵם לָכֶם ער וועט מִלְחָמָה הַאלְטִן פון אַייעֶרְט וועגן כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם גְלַייךְ וויא ער האט גְטָאן מִיט אַייךְ אִין מִצְרַיִם צוּ פַר אַייעֶרֶע אוֹגְן: (לא) וּבַמִּדְבָּר אונ אִין דער מִדְבָּר האט ער מִיט דִיר אוֹךְ גְטָאן נִיסִים אֲשֶׁר רָאִיתָ וואס דוּ האסְט גְזֶעהְן אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וואס דַיין גאט האט דִיךְ גְטְרָאגְן כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא אִישׁ אַזוֹ וויא אַיין מֶענְטְשׁ טְרָאגְט אֶת בְּנוֹ זַיין זוּן בְּכָל הַדֶּרֶךְ אִין דעם גַאנְצְן וועג אֲשֶׁר

פירוש ע"ט

הֲלַכְתֶּם וואס אִיר זַייט גְגַאנְגְן עַד בֹּאֲכֶם בִּיז אִיר זַייט גְקוּמְן עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה בִּיז דעם דָאזִיגְן אָרְט: (לב) וּבַדָּבָר הַזֶּה אוּנ אִין דער דָאזִיגֶע זַאךְ וואס ער אִיז אַייךְ מַבְטִיחַ צוּ בְּרֶענְגְן אַייךְ אִין דעם לַאנְד אֵינְכֶם מַאֲמִינִים בַּיְיָ אֱלֹהֵיכֶם גְלֵייבְּט אִיר נִיט אִין אַייעֶר גאט: (לג) הַהוֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם וואס טוּט גֵיין פַאר אַייךְ בַּדֶּרֶךְ אִין וועג לָתוּר צוּא אוֹם צוּא זֶעהְן לָכֶם צוּ אַייךְ מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם אַיין אָרְט צוּא מַאכְן

רוען

אֹתָ֛נוּ הוֹצִיאָ֖נוּ מֵאֶ֣רֶץ מִצְרָ֑יִם לָתֵ֥ת
אֹתָ֛נוּ בְּיַ֥ד הָאֱמֹרִ֖י לְהַשְׁמִידֵֽנוּ׃
כח אָנָ֣ה ׀ אֲנַ֣חְנוּ עֹלִ֗ים אַחֵינוּ֩ הֵמַ֨סּוּ
אֶת־לְבָבֵ֜נוּ לֵאמֹ֗ר עַ֣ם גָּד֤וֹל וָרָם֙
מִמֶּ֔נּוּ עָרִ֛ים גְּדֹלֹ֥ת וּבְצוּרֹ֖ת בַּשָּׁמָ֑יִם
וְגַם־בְּנֵ֥י עֲנָקִ֖ים רָאִ֥ינוּ שָֽׁם׃ כט וָאֹמַ֖ר
אֲלֵכֶ֑ם לֹא־תַעַרְצ֥וּן וְלֹֽא־תִֽירְא֖וּן
מֵהֶֽם׃ ל יְהוָ֤ה אֱלֹֽהֵיכֶם֙ הַהֹלֵ֣ךְ
לפניכם

בִּדְסָנֵי יְיָ יָתָנָא אַפְּקָנָא
מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם
לְמִמְסַר יָתָנָא בִּידָא
דֶאֱמֹרָאָה לְשֵׁיצָיוּתָנָא׃
כח לְאָן אֲנַחְנָא סָלְקִין
אֲחָנָא תְּבָרוּ יָת לִבָּנָא
לְמֵימַר עַם רַב
וְתַקִּיף מִנָּנָא קִרְוִין
רַבְרְבָן וּכְרִיכָן עַד
צֵית שְׁמַיָּא וְאַף בְּנֵי
גִּבָּרָאֵי חֲזֵינָא תַמָּן׃
כט וַאֲמָרִית לְכוֹן לָא
תִתַּבְרוּן וְלָא תִדְחֲלוּן
מִנְּהוֹן׃ ל יְיָ אֱלָהֲכוֹן
דמדבר

ית"א ערים גדלות ובצורת בשמים חולין צ תמיד כט:

בעל הטורים

(כח) המסו. וכיוצא בו אומר המסיו ע"י מרגלים: לבבנו. ד' במס' הכא ואידך ונשמע וימס לבבנו. לנטות לבבנו. נשא לבבנו אל כפים. אחרים נמס לבבם מפניכם כדכתיב ונשמע וימס לבבנו ע"כ היה לכם לנטות לבבכם אליו ולא עשיתם כן אלא אמרתם אחינו המסו את לבבנו ע"כ נשא לבבנו אל כפים וסמיך ליה הכותה באף ותרדפנו כדכתיב וירדפו אתכם כאשר תעשינה:

רשי

דבלבך נ על רחמך מה דבלביה ס עלך: בשנאת ה' אתנו הוציאנו מארץ מצרים. הוצאתו לשנאה היתה ע משל למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים ויש לו שתי שדות אחת של שקיא ואחת של בעל פ למי שהוא אוהב נותן של שקיא ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל ארץ מצרים של שקיא היא שנילוס עולה ומשקה אותה וארץ כנען של בעל והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען: (כח) ערים גדלת ובצורת בשמים. דברו הכתובים ל' צ הבאי: (כט) לא תערצון. ל' שבירה כתרגומו ודומה לו

שפתי חכמים

שאל תקשה שאיך יודעין ישראל שהקב"ה שונאן ומפרש כיון שהם שונאים להקב"ה אמרו גם הוא שונאן דמשל הדיוט כו': נ כלומר מה שבלבך שאתה שונא את חבירך אתה אומר על חבירך אין שהוא שונא אותך: ס כלומר שבלבו של חבירך שהוא אוהב אותך אתה אומר עליך כלומר אין שאתה אוהב את חבירך: ע ר"ל דקרא משמע שהוציא אותן בשביל שנאה והלא כמה נסים עשה להם כדי להוציאם להורות ומפרש דהך אמרו הוצאתו כו': פ כתב הרא"ם ויש לתמוה למה פירשו שמקרא הזה בשל בעל ושל שקיא אם בעבור שמורה שהוצאתו לשנאה היתה יותר שנאה היא שהיתה הוצאתו להוליכם ביד האמורי להשמידם וצ"ע. ונראה דקשה להו הכי הל"ל בשנאת ה' אותנו הוציאנו לתת אותנו ביד האמורי מארץ מצרים ל"ל אלא ע"כ הקרא לא נקט הוציאנו מארץ מצרים אלא למשל בשל בעל ושל שקיא והכתוב חדא ועוד קאמר כלומר הדא בשנאת ה' אותנו וגו' למשל של בעל ושל שקיא ועוד אחרת לתת אותנו וגו' ודו"ק ופי' של בעל מקום יבש וארץ צמאה שצריכין להשקותה: צ פירש"י בפרק גיד הנשה לשון הבאי ל' הדיוט שאין מדקדק בדבריו:

פירוש ע"ט

הָרֶע גְרֶעט אִין אַייעֶרֶע גְּצֶעלְטְן וַתֵּאמְרוּ אוּנ איר הָט גְזָאגְט בְּשִׂנְאַת יְיָ אוֹתָנוּ ווייל גָאט הָט אוּנְז פַיינְט הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הָאט עֶר אוּנְז אוֹס גְצוֹגְן פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם לָתֵת אוֹתָנוּ צוּ גֶעבְּן אוּנְז בְּיַד הָאֱמוֹרִי אִין דֶער הַאנְט פוּן אֱמוֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ צוּ פַר טִילִיגְן אוּנְז: (כח) אָנָה אֲנַחְנוּ עוֹלִים ווא אַהִין זָאלְן מִיר אוֹף גֵיין אַחֵינוּ הֵמַסּוּ אֶת לְבָבֵנוּ אוּנְזֶערֶע בְּרִידֶר דִיא מְרַגְּלִים הָאבְּן גְמַאכְט צוּ גֵיין אוּנְזֶערֶע הֶערְצֶר לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגְן עַם גָּדוֹל דָם פָאלְק פוּן דָם לַאנְד אִיז אַיין גְרוֹס פָאלְק וָרָם מִמֶּנּוּ אוּנ זַייא זֶענֶן הֶעכֶר פוּן אוּנְז עָרִים גְּדוֹלוֹת וּבְצוּרוֹת בַּשָּׁמַיִם אוּנ דִיא שְׁטֶעט זֶענֶן גְרוֹס אוּנ פֶעסְטֶע זַיי גְרֵייכְן בִּיז צוּ דֶם הִימְל וְגַם בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם אוּנ אוֹךְ דִי קִינְדֶר פוּן דִיא רִיזְן הָאבְּן מִיר דָארְטְן גֶזֶעהֶן: (כט) וָאֹמַר אֲלֵיכֶם אוּנ אִיךְ הָאבּ צוּ אַייךְ גְזָאגְט לֹא תַעַרְצוּן אִיר זָאלְט זִיךְ נִים צוּ בְּרֶעכְן וְלֹא תִירְאוּן מֵהֶם אוּנ אִיר זָאלְט זִיךְ נִים פָארְכְטְן פַר זַייא: (ל) יְיָ אֱלֹהֵיכֶם גָאט אַייעֶר גָאט הַהוֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם וָואס גֵייט פָאר אַייךְ הוּא

ילחם

כד וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־
נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ: כה וַיִּקְחוּ
בְיָדָם מִפְּרִי הָאָרֶץ וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ
וַיָּשִׁבוּ אֹתָנוּ דָבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן
לָנוּ: כו וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וַתַּמְרוּ
אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כז וַתֵּרָגְנוּ
בְאָהֳלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׂנְאַת יְהוָה
אתנו

ת"א ותרגנו באהליכם שבועות מז:

לְשִׁבְטָא: כד וְאִתְפְּנִיאוּ
וּסְלִיקוּ לְטוּרָא וַאֲתוֹ
עַד נַחְלָא דְאַתְכְּלָא
וְאַלִּילוּ יָתַהּ: כה וּנְסִיבוּ
בִידֵיהוֹן מֵאִבָּא דְאַרְעָא
וְאַחִיתוּ לָנָא וַאֲתִיבוּ
יָתָנָא פִּתְגָמָא וַאֲמָרוּ
טָבָא אַרְעָא דַּיְיָ
אֱלָהָנָא יָהֵב לָנָא:
כו וְלָא אֲבִיתוּן לְמִיסַּק
וְסָרֶבְתּוּן עַל מֵימְרָא
דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן:
כז וְאִתְרַעַמְתּוּן
בְּמַשְׁכְּנֵיכוֹן וַאֲמַרְתּוּן
בדסני

בעל הטורים

(כז) ותרגנו. כמו דברי נרגן כמתלהמים:

רש"י

אנשים איש אחד לשבט. (שם) מגיד שלא היה שבט לוי עמהם: (כד) עד נחל אשכל. (שם) מגיד שנקרא ע"ש סופו: וירגלו אותה. (שם) מלמד שהלכו בה ארבעה אומנין שתי וערב: (כה) ויורדו אלינו. מגיד שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות: ויאמרו טובה הארץ. (שם) מי הם שאמרו טובתה יהושע וכלב: (כו) ותמרו. לשון התרסה התרסתם כנגד מאמרו: (כז) ותרגנו. לשון הרע וכן (משלי יח) דברי נרגן אדם המוציא דבה: בשנאת ה' אתנו. והוא היה אוהב אתכם אבל אתם שונאים אותו משל הדיוט אומר מה

שפתי חכמים

לשון כולא: ט דאל"כ יהיו שלשה עשר דהא חשיב שבט אפרים בפני עצמו וגם שבט מנשה בפני עצמו. כתב הרא"ם ויש לתמוה דבלאו הכי קרא יתירא דשנים עשר תיפוק ליה מפרשת שלח לך שמונה בפירוש כל נשיאי השבטים ושבט לוי לא היה בתוכם וצריך עיון. ונראה דהכא מרבה קרא דאפילו בשלח לא היו עמהן והשתא אתי שפיר דלא נקיט רש"י שלא הלכו עמהן משום דזה כתיב לעיל בפרשת שלח לך: י שנשאו אשכול משם כדכתיב ויכרתו וגו' על כן קרא למקום ההוא נחל אשכול וזה היה בחזרתן: כ ר"ל שהלכו בה בארבע רוחות כמין שתי וערב כדי שירגלו את כולה: ל אע"פ שגם שאר מרגלים אמרו טובתה מ"מ גם היו מוציאין דבה על הארץ וכאן כתיב ויאמרו טובה הארץ משמע שלא אמרו כלל ברעתה. הרא"ם: מ דעת רש"י בזה

פירוש עברי טייטש

בָר אִיר הָאט קֵיין חֲרָטָה נִיט גְהַאט אוּנ
אט פָּארְט גְשִׁיקְט וָאֶקַּח מִכֶּם אוּנ אִיךְ הָאבּ
נוּמְן אוּנ הָאבּ אוּס גְקְלִיבְּן פוּן דִיא בֶּעסְטֶע
ן אַייךְ שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים צְווֶעלְף מֶענְטְשְׁן אִישׁ
חד אֵיין מֶענְטְשׁ לַשָּׁבֶט צוּ אִיטְלִיכְן שֵׁבֶט:
ד) וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה אוּנ זֵייא הָאבְּן זִיךְ
קֶערְט אוּנ זֶענְן אוּף גְגַאנְגְן אוּף דֶעם בַּארְג
או עַד נַחַל אֶשְׁכּוֹל אוּנ זֵייא זֶענְן גְקוּמֶן בִּיז
נם טָאל אֶשְׁכּוֹל וַיְרַגְּלוּ אוֹתָהּ אוּנ זֵייא הָאבְּן
ס גֶזֶעהֶן דָאס לַאנְד: (כה) וַיִּקְחוּ בְיָדָם אוּנ
מְרַגְּלִים הָאבְּן גְנוּמְן אִין זֵייעֶרֶע הֶענְט
י הָאָרֶץ פוּן דִיא פֵּירוֹת פוּן דֶעם לַאנְד

וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ אוּנ זֵייא הָאבְּן צוּ אוּנְז אַרָאפּ
גְנִידֶערְט. רש"י שְׁרַייבְּט וַוייל דָא שְׁטֵייט זֵיי
הָאבְּן אַרָאפּ גְנִידֶערְט אִיז גִידְרוּנְגֶן אַז אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל אִיז הֶעכֶר פוּן אַלֶע לֶענְדֶר וַיָּשִׁבוּ אוֹתָנוּ
דָבָר אוּנ זֵייא הָאבְּן אוּנְז ווִידֶר גְקֶערְט אַיין
עֶנְטְפֶר וַיֹּאמְרוּ אוּנ יְהוֹשֻׁעַ מִיט כָּלֵב הָאבְּן
גְזָאגְט טוֹבָה הָאָרֶץ עֶס אִיז גוּט דָם לַאנְד אֲשֶׁר
יְיָ אֱלֹהֵינוּ נוֹתֵן לָנוּ וָואס אוּנְזֶער גָאט ווִיל צוּ אוּנְז
גֶעבְּן: (כו) וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלוֹת אוּנ אִיר הָאט
נִיט גְוָואלְט אוּף גֵיין וַתַּמְרוּ אֶת פִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אוּנ
אִיר הָאט ווִידֶר גְשְׁפֶּענִיגְט דִי רֵייד פוּן אַייעֶר
גָאט: (כז) וַתֵּרָגְנוּ בְאָהֳלֵיכֶם אוּנ אִיר הָט לָשׁוֹן
הרע

אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְיָשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן׃
כג וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לַשָּׁבֶט׃

ת״א ויחפרו לא פסק לך: וייטב בעיני הדבר פס:

אונקלוס

גֻּבְרִין קֳדָמַנָא וִיאַלְלוּן לָנָא יָת אַרְעָא וִיתִיבוּן יָתָנָא פִּתְגָמָא יָת אָרְחָא דִּי נִסַּק בַּהּ וְיָת קִרְוַיָּא דִּי נֵיעוֹל לְהוֹן׃
כג וּשְׁפַר בְּעֵינַי פִּתְגָמָא וּדְבָרִית מִנְּכוֹן תְּרֵין עֲשַׂר גֻּבְרִין גַּבְרָא חַד לשבטא

ויפנו

שפתי חכמים

במקום שהיו חונים. במדבר היו הנחשים סביב המחנה וכשיוצאו לחוץ כמנהג לעשות צרכיהם היו רואין אותן מתים אף שלא היו מזיקים להם היו יראים מהם: ג ר״ל אם תוכחה יש בה: ד דאל״כ דבר ל״ל ונ״מ בזה באיזה לשון מדברים כדי שירגילו בדבר אם אחד משבע האומות ישנה לכובשו בלשון שאר אומות שיכירו אותו כדי שיקיימו הלאו דלא תחיה כל נשמה וזה אי אפשר אלא כשידעו לשונם ידעו מאיזה אומה הם ועוד יש פירושים אחרים: ה דאם לא כן למאי נ״מ יאמרו להם באיזה דרך ילכו בודאי אותו עיר שירצו לכבוש באותו דרך ילכו וק״ל: ו ר״ל דנקרא ואת הערים משמע שלא יבואו לכל עיר וזה אינו דהא ירשו את הכל ועל זה פירש התחלה: ז דאל״כ מכם ל״ל: ח במסולתין

רש״י

הזקנים וזקנים דוחפין את הראשים: וישבו אתנו דבר. (ספרי) באיזה לשון ד הם מדברים: את הדרך וגו׳. אין דרך שאין ה בה עקמימות: ואת הערים אשר נבא אליהן. תחלה ו לכבוש: (כג) וייטב בעיני הדבר. בעיני ולא בעיני המקום ואם בעיני משה היה טוב למה אמרה בתוכחות משל לאדם שאומר להבירו מכור לי חמורך זה אמר לו הן נותנו אתה לי לנסיון אמר לו הן בהרים וגבעות אמר לו הן כיון שראה שאין מעכבו כלום אמר הלוקח בלבו בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום מיד א״ל טול מעותיך ואיני מנסהו מעתה אף אני הודיתי לדבריכם שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב ואתם לא חזרתם בכם: ואקח מכם. מן הברורים ז שבכם מן ח המסולתים שבכם: שנים עשר

פירוש ע״ט

האבן גשטוסן די הארץ ויחפרו אונ איר האט גזאגט נשלחה אנשים לפנינו לאזן מיר שיקן מענטשן פר אונז ויחפרו לנו את הארץ אונ זיי זאלן אונז אום זעהן דאס לאנד וישבו אותנו דבר אונ זייא זאלן ווידר קערן אונז איין ענטפר. רש״י שרייבט זייא זאלן אונז זאגן מיט וואס פר אלשון זייא ריידן את הדרך אשר נעלה בה דורך וועלכן וועג מיר זאלן אויף גיין צו דעם לאנד ואת הערים אשר נבא אליהן אונ דיא שטעט וואס מיר זאלן פריער קומן צו זייא איין צו נעמן זייא: (כג) וייטב אונ עס איז וואול געפעלן בעיני הדבר אין מיינע אויגן דיא זאך אבער אין גאטס אויגן איז דאס ניט וואול געפעלן. רש״י שרייבט אז עס איז אין דיא אויגן פון משה וואול געפעלן נאך וואס האט ער זייא מיט דם גשטראפט נאר עס איז איין משל צו איינם וואס פר קופט דעם אנדרן איין אייזל זאגט דער לוקח צום מוכר וועסטו מיר אים געבן אויף איין פרוב זאגט ער אים יוא זאגט ער צו אים ווידר ביסטו מרוצה איך זאל אים פרובן אויף בערג אונ אין טאלן זאגט ער צו אים יוא אונ אז דר לוקח זעהט אז ער איז מרוצה צו אלע זאכן זאגט דער לוקח נעם דיר דאס געלד איך וויל דעם אייזל שון ניט פרובן ווארום ער טראכט זיך מן הסתם אז דער מוכר איז מרוצה איך זאל אים פרובן מסתמא איז ער בטוח אז דאס אייזל האט אין זיך קיין שום פעלר ניט. אזו דא האט אויך משה גזאגט דרום האב איך מסכים גוועזן צו שיקן מרגלים כדי איר זאלט זיך טראכטן מן הסתם אז משה איז מרוצה מרגלים צו שיקן איז דם בוודאי אגוט לאנד אונ איר וועט חרטה האבן אונ איר וועט ניט שיקן קיין מרגלים

הַהוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דֶּרֶךְ הַר
הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ
אֹתָנוּ וַנָּבֹא עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃
כ וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּאתֶם עַד־הַר
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן
לָנוּ׃ כא רְאֵה נָתַן יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ
לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עֲלֵה רֵשׁ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהֹוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אַל־
תִּירָא וְאַל־תֵּחָת׃ שלישי כב וַתִּקְרְבוּן
אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה
אֲנָשִׁים

ת״א אל סירא ואל תחת חולין כו׃

הַהוּא דִּי חֲזֵיתוּן אֹרַח
טוּרָא דֶּאֱמֹרָאָה כְּמָא
דִּי פַּקֵּיד יְיָ אֱלָהָנָא
יָתָנָא וַאֲתֵינָא עַד רְקַם
גֵּיאָה׃ כ וַאֲמָרִית לְכוֹן
אֲתֵיתוּן עַד טוּרָא
דֶּאֱמֹרָאָה דִּי יְיָ אֱלָהָנָא
יָהֵב לָנָא׃ כא חֲזִי
דִּיהַב יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָךְ
יָת אַרְעָא סַק אַחֲסֵן
כְּמָא דִּי מַלֵּיל יְיָ אֱלָהָא
דַּאֲבָהָתָךְ לָךְ לָא
תִדְחַל וְלָא תִתַּבַּר׃
כב וּקְרֵבְתּוּן לְוָתִי
כֻּלְּכוֹן וַאֲמַרְתּוּן נִשְׁלַח
גֻּבְרִין

בעל הטורים

ונבא. חסר וי״ו. לומר שכרתם וי״ו אלף רגלי: (כ) ואמר אלכם. חסר יו״ד שחסרתם ע״י י׳ מרגלים:

רש״י

[ש]היו בו נחשים ב כקורות ועקרבים כקשתות: (כב) ותקרבון אלי כלכם. בערבוביא ג ולהלן [ה]וא אומר (דברים ה) ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם [ו]זקניכם ותאמרו הן הראנו וגו׳ אותה קריבה היתה [ה]וגנת ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם [ז]קנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם אבל כאן [ו]תקרבון אלי כולכם בערבוביא ילדים דוחפין את [ה]ו׳ ואם תאמר והא בפרשת בהעלותך פירש רש״י

שפתי חכמים

לחובה ומטין ע״פ אחד אף לחובה ומחזירין אף לחובה וכל ראויין ללמד זכות וחובה הדיין והתלמיד והדיין המלמד זכות חוזר ומלמד חובה וכן איפכא ודנין ביום וגומרין בלילה וגומרין בו ביום בין לזכות ובין לחובה ומתחילין מן הגדול [ו]אב ובנו והרב ותלמידו מונין אותו לסנהדרין מה שאין כן בדיני נפשות דאין דנין אלא בכ״ג וכל הדברים דלעיל אינן בדיני נפשות כי הכל הוא בהיפך ומה שכשר בדיני ממונות פסול בדיני נפשות: ב דאל״כ מאי והנורא ממי היה להם ליראה במדבר ההוא שלא עבר בה איש אלא ע״כ שנחשים עצמו דענין היה הולך לפניהם והורג נחשים ועקרבים יש לומר

פירוש ע״ט

[...]נן גנאנגן גאר דעם מִדְבָּר דעם גרויסן אונ [...]ם פארכטיגן אֲשֶׁר רְאִיתֶם וואס איר הט געזעהן [...]ךְ הַר הָאֱמֹרִי דורך דעם בארג פון אֱמֹרִי [...]שר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֹתָנוּ וויא אונזר גאט האט [...]נו געשאפט וַנָּבֹא עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ אונ מיר זענן [...]קומן ביז קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ: (כ) וָאֹמַר אֲלֵיכֶם אונ [...] האב צו אייך געזאגט בָּאתֶם עַד הַר הָאֱמֹרִי [...] זייט געקומן ביז צו דעם בארג פון אֱמֹרִי [...] יְיָ אֱלֹהֵינוּ וואס אונזר גאט נוֹתֵן לָנוּ טוט [...]ז געבן: (כא) רְאֵה נָתַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ זעה [...] גאט הט פאר דיר געגעבן אֶת הָאָרֶץ דאס לאנד עֲלֵה רֵשׁ גייא אויף אונ ארב דאס לאנד כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֶיךָ אזו וויא ער האט גרעט דער גאט פון דיינע עלטרן לָךְ צו דיר אַל תִּירָא דו זאלסט דיך ניט פארכטן וְאַל תֵּחָת אונ זאלסט ניט אנגסטן: (כב) וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם אונ איר האט צו מיר גנעהנט אלע כלומר איר זייט געקומן אום גמישט קליין מיט גרוס אונ איינר הט דעם אנדרן געשטוסן די יונגע האבן געשטוסן דיא אלטע אונ דיא אלטע

אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו׃ יח וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃ יט וַנִּסַּע מֵחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל־הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא

וְאֶשְׁמְעִנֵּהּ׃ יח וּפַקֵּדִית יָתְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא דִּי תַעְבְּדוּן׃ יט וּנְטַלְנָא מֵחֹרֵב וְהַלִּיכְנָא יָת כָּל מַדְבְּרָא רַבָּא וּדְחִילָא

ת״א ואצוה אתכם שם ג.

ההוא ההוא

בעל הטורים

דברים פ״ו ואתה השמך ליה ה׳ יהיה בימי ומינך וגו׳ כדכתיב ויקרב משה את משפטן לפני ה׳: (יח) ואצוה אתכם. אזהרה לצבור שתהא אימת הדיין עליהם: (יט) המדבר הגדול. מלא וי״ו נחש שרף ועקרב צמאון ליה ולצמום:

שפתי חכמים

ישמוק התלמיד ולטעם הראשון קשה הל״ל לא הירא ל״פ ד״א לא תכנים וכו׳ ולפי ד״א קשה הל״ל לא תאגורו מלשון אוגר בקיץ לכן צריך גם לטעם ראשון והרא״ם פי׳ לא תכנים דצריך בלבבך מפני שאתה ירא להוציאם להון לומר לו שהוא חייב או רשע בדינו עכ״ל: ש דאל״כ איך לאלהים הוא והלא המשפט אינו אלא לבעל הריב: ת מפום שהיה מדמה את עצמו להקב״ה דכתיב כי המשפט לאלהים הוא וכתיב אחריו והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי כביכול שהוא עצמו אלהים לכך נעלם ממנו דין ירושה דדבר פשוט הוא דכל אדם יודע אם אין לאיש בנים דהבת יורשת במקום בן דהא אמרה רחל ולאה העוד לנו חלק וגו׳ ופירושו כלום אנו נוטלין חלק ירושה בין הזכרים ונעלם ממנו. אבל רפ״י לא מוי לפרש דבשביל זה נסתלק ממנו הדין של מקושש או כל אנשים עמאים דהתם לאו דבר פשוט היה לכך לא ידע משם אבל דין ירושה דבר פשוט היה וק״ל: א בסנהדרין בפ׳ אחד דיני ממונות פי׳ דיני ממונות בשלשה ופותחין את

רש״י

כמלא שהטית עלי ש המשפט: תקריבון אלי. (ספרי) על דבר זה נסתלק ממנו ת משפט בנות צלפחד וכן שמואל אמר לשאול (שמואל א ט) אנכי הרואה אמר לו הקב״ה חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה ואימתי הודיעו כשבא למשוח את דוד (שם טז) וירא את אליאב ויאמר אך נגד ה׳ משיחו אמר לו הקב״ה ולא אמרת אנכי הרואה (שם טז) אל תבט אל מראהו: (יח) את כל הדברים אשר תעשון. אלו עשרה דברים שבין דיני ממונות א לדיני נפשות: (יט) המדבר הגדול והנורא.

פירוש ע״ט

גֶעבְּן צְדָקָה עֶר זָאל זִיךְ הָאבְּן מִיט עֶפְּס מְפַרְנֵס צוּ זַיין וָועל אִיךְ אִים פַּסְקְנֶן אַז דֶר עָנִי אִיז גֶערֶעכְט כְּדֵי עֶר זָאל זִיךְ מְפַרְנֵס זַיין בְּכָבוֹד אָדֶר פַאר קֶערְט אַז דֶר עוֹשֶׁר אִיז אוּם גֶערֶעכְט וָועסְטוּ וָועלְן טְרַאכְטְן וְוי אַזוֹי שִׁיקְט זִיךְ דָס אַז פוּן אַגִילְדְן וֶועגְן זָאל אִיךְ דֶעם עוֹשֶׁר מְבַיֵּישׁ זַיין אוּנ זָאל פַּסְקְנֶן אַז עֶר אִיז אוּמְגֶערֶעכְט אִיךְ וָועל אַצוּנְד בֶּעסֶר פַּסְקִינְן אַז דֶר עוֹשֶׁר אִיז גֶערֶעכְט אוּנ אַז עֶר וֶועט אַוֶועק גֵיין פוּן דֶעם בֵּית דִין וֶועל אִיךְ אִים זָאגְן אִיךְ הָאבּ דִיךְ נִיט גֶעוָואלְט מְבַיֵּישׁ זַיין אָבֶּר דוּ גִיבּ אִים אָפּ דָס וָואס דוּ בִּיסְט אִים שׁוּלְדִיג וָוארוּם עַל פִּי דִין תּוֹרָה בִּיסְטוּ חַיָּיב טָארְסְטוּ אַזוֹי נִיט טָאן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ אִיר זָאלְט זִיךְ נִיט פָארְכְטְן פַאר קֵיין מֶענְטְשְׁן אוּנ אִיר זָאלְט עֶהְלִיךְ פַּסְקְנֶן כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וָוארוּם דֶער מִשְׁפָּט אִיז צוּ גָאט כְּלוֹמַר אַז דוּ וֶועסְט מְחַיֵּיב זַיין אֵיינֶם שֶׁלֹּא כַּדִּין וָועל אִיךְ גָאט מוּז אִים קֶערְן אַנְדֶערֶע גֶעלְד צוּ דֶעם מֶענְטְשְׁן וָואס מֶען הָאט בַּיי אִים גֶענוּמֶן שֶׁלֹּא כַּדִּין הַיְיסְט דָאס גְלַייךְ וְוי מֶען הָאט גָאט אַפָּאלְשְׁן מִשְׁפָּט גֶפַּסְקְנֶט וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם אוּנ דִיא זַאךְ וָוס עֶס וֶועט פַאר אַייךְ שְׁוֶוער זַיין תַּקְרִיבוּן אֵלַי זָאלְט אִיר מַאכְן גֶענֶעהֶנְט צוּ מִיר וּשְׁמַעְתִּיו אוּנ אִיךְ וָועל דָאס צוּ הֶערְן דָס הַיְיסְט אַז אִיר וֶועט נִיט וִויסְן וְויא אַזוֹי דֶר דִין תּוֹרָה אִיז זָאלְט אִיר מִיךְ פְרֶעגְן. רש״י שְׁרַייבְּט וַוייל עֶר הָאט זִיךְ גְרוֹיס גֶמַאכְט אוּנ הָט גֶזָאגְט דִי שְׁוֶוערֶע זַאךְ זָאלְט אִיר מִיךְ פְרֶעגְן דֶער פַאר אִיז עֶר גֶשְׁטְרָאפְט גֶוָוארְן אוּנ אַז עֶס אִיז פַאר אִים גְקוּמֶן דֶר מִשְׁפָּט פוּן דִיא בְּנוֹת צְלָפְחָד הָט עֶר נִיט גֶוואוּסְט וְויא אַזוֹי צוּא פַּסְקְנֶן׃ (יח) וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא אוּנ אִיךְ הָבּ גֶשַׁפְט אַייךְ אִין דֶער זֶעלְבִּיגֶע צַייט אֵת כָּל הַדְּבָרִים אַלֶע זַאכְן אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן וָואס אִיר זָאלְט טָאן כְּלוֹמַר דִי חִלּוּקִים וָוס אִיז פַאר הַאנְדְרְן צְוִוישְׁן דִינֵי מָמוֹנוֹת אוּנ צְוִוישְׁן דִינֵי נְפָשׁוֹת׃ (יט) וַנִּסַּע מֵחֹרֵב אוּנ מִיר הָאבְּן גְצוֹגְן פוּן חוֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אוּנ מִיר

זענן

אכין בדינא מלי זעירא
כרבא תשמעון לא
תדחלון מן קדם גברא
ארי דינא דיי הוא
ופתגמא די יקשי
מנכון תקרבון לותי

כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־
אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא
וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן
אֵלָי

ת״א לא תגורו סוטה מז סנהדרין ו ז ה : כי המשפט סנהדרין ו ז והדבר אשר שם ח :

בעל הטורים

תשמעון . ב׳ במס׳ דין ואידך נביא אקים לך וגו׳ אליו תשמעון את״ש שאני מצוה כקטן כגדול תשמעון אם בא לפניך דין של נביא וא״ת אליו תשמעון תחלה : כי המשפט. תגין על הש״ס כאילו ניהנם פתוחה מתחתיו : כי המשפט לאלהים הוא . וסמיך ליה והדבר אשר יקשה מכם לומר כל המקשה טרפו כנגד הדיין כאילו מקשה כנגד השכינה : והדבר . ב׳ במס׳ הכא ואידך והדבר הזה לא תוכל לעשות והדבר אשר דברנו אני ואתה בשביל שאמר והדבר אשר יקשה מכם בא לידי כן שלא ידע מה שידעו בנות צלפחד וזהו והדבר הזה לא תוכל לעשות שלא יכול לעשותו ומי שאלו והדבר אשר

רש״י

והוא איש בקי בדינין נמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב מעלה אני על מי שמינהו כאילו הכיר פנים בדין : כקטן כגדול תשמעון . (סנהדרין ח) שיהא חביב עליך דין ע של פרוטה כדין של מאה מנה שאם קדם ובא לפניך פ לא תסלקנו לאחרון . ד״א כקטן כגדול תשמעון כתרגומו צ שלא תאמר זה עני הוא וחבירו עשיר ומצוה לפרנסו אזכה את העני ונמצא מתפרנס בנקיות . ד״א שלא תאמר היאך אני פוגם כבודו של עשיר זה בשביל דינר אזכנו עכשיו וכשיוצא לחוץ אומר לו תן לו שאתה חייב לו : לא תגורו מפני איש . (ספרי) לא תיראו ק ד״א לא תגורו לא תכניס דבריך ר מפני איש . לשון (משלי י) אוגר בקיץ : כי המשפט לאלהים הוא . מה שאתה נוטל מזה שלא כדין אתה מזקיקני להחזיר לו

שפתי חכמים

בקרא לא תכירו פנים קודם לא תטה משפט כיון דקרא שלפני זה מיירי ג״כ לממנה דיינים דכתיב ושפטו את העם משפט צדק ופי׳ רש״י מנה דיינים מומחים וצדיקים וכו׳ ומדכתיב בקרא לא תכירו פנים אחר לא תטה משפט דמיירי בדיינים צריך נמי לפרש קרא דלא תכירו פנים בדיינים והא דלא פירש הכא כמו התם מדכתיב הכא ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ואם יסיה כך לזה וקשה לזה לא יהא המשפט צדק א״כ לא תכירו למה לי אלא ע״כ לממנה דיינים הוא דאתא ודו״ק נ״ל : ע (נח״י) נ״ל דפ״ש הוא וכל״ל כקטן כגדול תשמעון כתרגומו שיהא חביב עליך דין כו׳ וכ״ה בהדיא בסנהדרין (דף ח) ושתי הלשונות האחרות הם בספרי : פ דאי סלקא דעתך כמשמעו לענין דין בין אם הנידון הדיוט בין אם הנידון ראש וקצין תיפוק ליה מקרא דבין איש ובין אחיו . רא״ם : צ דלטעם ראשון קשה כמעט כהרבה כל״ל נ״פ ד״א וכו׳ ולפי ד״א קשה כל״ל גדול כקטן תשמעון כלומר שתזכה את העשיר אם הוא זכאי בדין כמו שאתה מהדר לזכות את העני כדי שיתפרנס בנקיות . נ״פ ד״א שלא תאמר וכו׳ . ולטעם אחרון לחוד קשה כל״ל קטן כגדול תשמעון ולשני טעמים האחרונים לחוד קשה כל״ל כעני כעשיר תשמעון לכן צריך גם לטעם ראשון : ק כלומר שלא יאמר הדיין מתירא אני מפלוני שמא יהרוג אותי או ישרוף גדישי : ר כגון תלמיד היושב לפני רבו ובא דין לפני רבו וטעה בדין אל

פירוש ע״ט

ניט תנפנן דעם משפט . רש״י שרייבט דס
נייט אוף דם ממונה וואס עס איז ביי אים
אין דיא הענט ער זאל אוף נעמן דיינים
ווען ער וויל זאל ער ניט זאגן דר מענטש
איז איין גבור אדר אשיינר פרשון אדר דר
מענטש איז מיין קרוב וועל איך אים אוף
נעמן איין דיין אונ דער מענטש איז אבר
ניט בקי אין דיא דינים וועט ער דאך מזכה
זיין דעם מענטשן וואס ער איז חייב אונ
וועט מחייב זיין דם מענטשן וואס ער איז
זכאי ברענג איך אוף דם ממונה גלייך
וויא ער הט מכיר פנים גוועזן אין דם משפט
כקטן אקליינע זאך כגדול תשמעון זאלט איר צו
הערן וויא אגרויסע זאך . רש״י שרייבט דס
וויל מיר ווייזן אז גאט וויל ביי יעדן דיין
זאל זיין א משפט פון א פרוטה גלייך מיט
א משפט פון הונדרט מאל הונדרט גילדן
כלומר אז עס וועט פר אים קומן פריער
דער משפט פון א פרוטה אונ דר נאך וועט
פר אים קומן א משפט פון הונדרט מאל
הונדרט גילדן מוז ער משפטן פריער דעם
משפט פון דר פרוטה ווייל ער איז פריער
פר אים גקומן אונ נאך א פירוש איז פאר
האנדן כקטן כגדול תשמעו. אז עס קומט פר
דיר איין עני מיט איין עושר לאדן זיך אין
געלט זאכן אונ על פי דין תורה איז דער
עני אום גרעכט וועסטו וועלן טראכטן דער
עושר איז דאך אבר מחויב דעם עני ...

וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם׃
טז וָאֲצַוֶּה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא
לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם
צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ׃
יז לֹא־תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן

כגדל

אונקלוס

עֲשׂוֹרְיָתָא וְסָרְכִין
לְשִׁבְטֵיכוֹן׃ טז וּפַקֵּדִית
יָת דַּיָּנֵיכוֹן בְּעִדָּנָא
הַהִיא לְמֵימַר שְׁמַעוּ
בֵּין אֲחֵיכוֹן וּתְדוּנוּן
קוּשְׁטָא בֵּין גַּבְרָא וּבֵין
אֲחוּהִי וּבֵין גִּיּוֹרֵהּ׃
יז לָא תִשְׁתְּמוֹדְעוּן

אפין

ת״א ואצוה את סנהדרין ז ח : ושפטתם צדק יבמות סג סנהדרין ז : לא תכירו פנים במשפט שבועות ל סנהדרין ו : כקטן כגדל סנהדרין ח :

בעל הטורים

מיכואה לנפשים : שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרות. ד״פ שרי כנגד ד׳ דגלים : ושוטרים לשבטיכם ואצוה . רמז למקל ורצועה שצוה אותם שיסבלו מן השוטרים שירדו אותם במקל ורצועה : (טז) ואצוה את שופטיכם בעת ההיא . כל דיין ודיין כדורו כשמואל בדורו וזה הוא את שופטיכם בעת שיהיו בו : ואצוה את שופטיכם בעת . ר״ת ואשב לומר לך שצריך הדיין שישב : ואצוה את שופטיכם בעת ההיא לאמר . ס״ת בגי׳ ממתין בכל דיניך . שצריך שיהיו מתונין בדין : (יז) לא תכירו פנים במשפט . תגין על פ״א לומר פתח פיך לאלם : כקטן כגדול תשמעון . פירוש כקטן יהיו בעיניך בעוד שעומדים לפניך יהיו בעיניך שניהם כרשעים וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך שניהם כגדולים פי׳ כצדיקים :

שפתי חכמים

היינו ראשים : ב מדכתיב ואצוה את שופטיכם שופטים אין דבר שמייתי ראשים הל״ל אלא למדרש אתי כלומר שצויתים על דבר המשפט להיות מתונים בדין ורא״ם פירש דמשמע בין אחיכם מפיק ליה דושפטתם צדק בין איש ובין גרו שני אלא ללמד הוו מתונים בדין שתהיו שומעים בין אחיכם להבין דבריהם היטב שאם בא דין לפניך וכו׳ : ל (נח״י) אם ללמוד ולירד לעומקה של הלכה או ליתב בטל משא״כ עכשיו : מ והחסר אל״ף כאלו אמר אוגרו וכן לא תגורו כמו ולא תאגורו דא״ל כמשמעו מלשון כגר כאזרח דא״כ הוי״ו דגרו ל״ל אבל קשה לטעם זה שיהיה חסר אל״ף ליש ד״א ובין גרו וכו׳ גרו לשון דירה כמו גור בארץ הזאת ולטעם אחרון לבד נמי קשה הל״ל בהדיא כירו מש״ה צריך לשני טעמים : נ מדכתיב גרו וגימ״ל מתחלפת בכ״ף כמו שפירש״י בפ׳ קדושים וא״כ הוא כמו כירו ומדכתיב בקרא ובין גרו ע״כ נ״ל ובין חלוקת אחים בין תנור וכיריים דאין שייך שיהא החילוק בין כירה לבית : ס דהא כבר כתיב ושפטתם צדק והא דפי׳ בפרשת שופטים ג״כ לא תכיר פנים אף בשעת הטענות אזהרה לדיין שלא יסב[...] לזה וקשה לזה וכו׳ וי״ל דאין לפרש כמו הכא דא״כ היה לו לכתוב

רשי

ע״פ הדיין : (טז) **ואצוה את שפטיכם** . (ספרי) אמרתי להם הוו מתונים בדין אם כ בא דין לפניך פעם אחת שתים ושלש אל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה אלא היו נושאים ונותנים בו : **בעת ההוא** . (ספרי) משמניתים אמרתי להם אין עכשיו כלשעבר לשעבר הייתם ברשות עצמכם ל עכשיו הרי אתם משועבדים לצבור : **שמע** . לשון הווה אודנ״ש בלע״ז (הערענד) כמו זכור ושמור : **ובין גרו** . (ספרי) זה בעל דינו שאוגר מ עליו דברים . (סנהדרין ז) ד״א ובין גרו אף על עסקי דירה בין חלוקת אחים אפילו בין נ תנור לכירים : (יז) **לא תכירו פנים במשפט** . (ספרי) זה הממונה להושיב הדיינין ס שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור אושיבנו דיין איש פלוני קרובי אושיבנו דיין בעיר

פירוש ע״ט

פון הונדערטער וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים האָרן פון פופציגר
וְשָׂרֵי עֲשָׂרוֹת אונ האָרן פון צעהנר וְשֹׁטְרִים
לְשִׁבְטֵיכֶם שַׁמָּשִׁים האָב איך גמאכט צו אייערע
שְׁבָטִים דאס זענן דיא וואס בינדן אונ שלאגן
אזו דיא דַיָּנִים הייסן : (טז) וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם
אונ איך האָב גשאפט אייערע שׁוֹפְטִים בָּעֵת
הַהִוא אין דער זעלביגר צייט לֵאמֹר אזו צו
זאגן שָׁמֹעַ הערן בֵּין אֲחֵיכֶם צווישן אייערע
ברידר כלומר אז צווי מענטשן קומן זיך פר
אייך לאזן זאלט איר זייערע טענות רעכט
אויס הערן איר זאלט זיין געווארנט אין מִשְׁפָּט דם
הייסט איר זאלט ניט גיך פסקנן נאר איר
זאלט פריער אום קלערן דיא דין תורה
חאטשי עס איז שון אזו א מִשְׁפָּט פר אייך עטליכע
מאל געווען וועט איר וועלן זאגן מיר דארפן
שון נאר ניט קלערן דיא דין תורה טארט
איר אזוי ניט טאן וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק אונ איר זאלט
משפטן מיט גרעכטיקייט בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו צווישן
איין מענטשן אונ צווישן זיין ברודר וּבֵין גֵּרוֹ
אונ צווישן זיין בעל דין אונ פר וואס רופט
אים דר פסוק גר דם איז לשון איין זאמלונג
מחמת ער זאמילט איין רייד אויף דם חבר :
(יז) לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט איר זאלט ניט מאכן
דר קענן קיין פנים דאס הייסט איר זאלט

ניט

וַאֲמַרְתּוּן תָּקִין פִּתְגָמָא דִּי מַלֶּלְתָּא לְמֶעְבַּד׃ טו וּדְבָרִית יָת רֵישֵׁי שִׁבְטֵיכוֹן גֻּבְרִין חַכִּימִין וּמַדְּעָן וּמַנֵּיתִי יָתְהוֹן רֵישִׁין עֲלֵיכוֹן רַבָּנֵי אַלְפִין וְרַבָּנֵי מָאוָתָא וְרַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי

עשוריתא

וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת׃ טו וָאֶקַּח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידֻעִים וָאֶתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים

ושרי

ת"א ואקח את ראשי שירובין שם נדרים כ:

בעל הטורים

בראשים בשביל שיש בידם למחות ואינם מוחים: (טו) ואתן אותם ראשים. אותם מלא וי"ו לומר לך שהיה בהם ו' מדות שמנאן בפ' סנהדרין איזה הוא בן עוה"ב כל מי שהוא שפל ברך ענותן שייף ונפיק גריס באורייתא ולא מחזיק

רש"י

ו עליה אלא ידעתי מחשבותיכם הייתם אומרים עכשיו יתמנו עלינו דיינין הרבה אם אין מכירנו אנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים: לעשות. אם הייתי מתעצל אתם אומרים עשה מהרה: (טו) ואקח את ראשי שבטיכם. משכתים בדברים ז. אשריכם על מי באתם להתמנות על בני אברהם יצחק ויעקב על בני אדם שנקראו אחים ורעים חלק ונחלה וכל ל' חבה: אנשים חכמים וידעים. אבל נבונים לא מצאתי (ספרי) זו אחת משבע מדות ח שאמר יתרו למשה ולא מצא אלא שלשה אנשים צדיקים חכמים וידועים (עיין בחזקוני): ראשים עליכם. שתנהגו בהם כבוד ראשים במקח ראשים בממכר ראשים במשא ומתן נכנס (מביתו לב"ה) ט אחרון ויוצא ראשון: שרי אלפים. (סנהדרין יח) אחד ממונה על אלף: שרי מאות. אחד ממונה על מאה: ושוטרים. מניתי עליכם י לשבטיכם אלו הכופתין והמכין ברצועה

שפתי חכמים

ו ר"ל על התורה: ז כי כל לקוחה שאינה לקנין מפורש מלשון משיכת דברים וכבר נתבאר זה בכ"מ: ח ד' כתובים כאן אנשים דהיינו צדיקים. חכמים. נבונים. וידועים. ובפרשת יתרו כתיב עוד ג' יראי אלהים. אנשי אמת. שונאי בצע. ומשה לא מצא אלא צדיקים חכמים וידועים ואע"פ שד' הכתובים כאן אינן כתובין בפ' יתרו מ"מ צ"ל דגם יתרו אמר למשה כן דאל"כ למה עבר משה על דבריו של יתרו. והרא"ם מונה ד' בפרשת יתרו אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע וג' האמורים כאן חכמים ונבונים וידועים וצ"ל דצדיקים לא קחשיב דהיינו יראי אלהים דבפ' יתרו והכל אחד: ט כדי שהכל עומדים לפניהם ואז כבודם מרובה וכשיוצאין מב"ה הן יוצאין ראשון קודם שיצא אדם אחר ואז צריכין הכל לעמוד מפניהם (רא"ס) וי"מ איפכא נכנס אחרון מבית הכנסת או מבית המדרש לביתו וזו מענותנותו של משה כדי שלא יטריחו הקהל לעמוד מפניהם ויוצא ראשון מביתו לב"ה או לבית המדרש קודם שבא אדם לב"ה או לבית המדרש כדי שלא יעמדו מפניהם: י מלת מניתי בנקט רש"י כאן ולא נקט לעיל רצונו לתרץ בזה דמקרא' משמע ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים וכו' ושוטרים לשבטיכם משמע דגם הראשים יהיו שוטרים ועל זה פי' מניתי עליכם אבל הראשים לא יהיו שוטרים ומשרש וכולך מגא יה דראשים לא היו שוטרים דהרי שוטרים אלו כופתין כו' פי' ע"פ הדיינים דהיינו ע"פ הראשים ש"מ דשוטרים לאו

פירוש ע"ם

וואָרום איר וואָלט בדאַרפט ענטפערן איז דען פון דיר ניט בעסר צו לערנן איידר פון דיין תלמיד דען דו האָסט געהאַט מיא איבר דר תורה נאָר איך ווייס איר האָט זיך אזו גטראַכט אַצונד וועט גזעצט ווערן איבר אונז פיל דיינים אז דער דיין וועט אונז ניט דר קענן וועלן מיר אים ברענגן איין מתנה וועט ער אונז נושא פנים זיין : (טו) ואקח את ראשי שבטיכם און איך האָב גנומן עלצטע פון אייערע שבטים כלומר איך האָב זייא איין גנומן מיט גוטע רייד איך האָב זייא גזאָגט וואויל אייך וואָס איר האָט זוכה גווען איר זאָלט אויף גנומן ווערן פר עלצטע איבר די קינדר פון אברהם יצחק יעקב . און דיא עלצטע זענן גוועזן אנשים באַנן חכמים קלוגע ונבונים און פאַר שטאַנדיגע וידועים און זייא זענן גוועזן צו אייך בקאַנט ואתן אותם און איך האָב זייא געגבן ראשים עליכם עלצטע איבר אייך איר זאָלט אין זייא נוהג כבוד זיין דהיינו אז זיי בדאַרפן עפּס קופן זענן זייא בלכר פון אנדרע האָבן זייא עפּס צו פר קופן זענן זייא אויך בלכר פון אנדרע הן אין אנדרע זאַכן זאָלט איר אין זייא אויך נוהג כבוד זיין שרי אלפים האָרן פון טויזנט ושרי מאות האָרן

וְרִיבְכֶם׃ יג הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים וִידֻעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וַאֲשִׂמֵם בְּרָאשֵׁיכֶם׃ יד וַתַּעֲנוּ אֹתִי

ותאמרו

וְדִינְכוֹן׃ יג הָבוּ לְכוֹן גֻּבְרִין חַכִּימִין וְסוּכְלְתָנִין וּמַדְעִין לְשִׁבְטֵיכוֹן וַאֲמַנֵּינוּן רֵישִׁין עֲלֵיכוֹן׃ יד וַאֲתֵיבְתּוּן יָתִי

ואמרתון

ת"א הבו לכם מידבין ק פרים ז׳

בעל הטורים

(יג) ואשמם. כתיב חסר יו"ד לומר לך כי י"ס הוזכרו של הדינין בתורה. ד"א ואשמם חסר לומר לך כי אשמם הוא

שפתי חכמים

לכך הם ממרים כמו הסוס שהולך בלא רסן: ש שכל הבה ל׳ הזמנה והכנה לדבר הוא פירוש הנו עלה או עזר לדבר זה. הרא"ם: ת והא דלא פירש רש"י זה לעיל גבי שלח לך י"ל דק"ל טפי הכא מהתם משום דתנן כל הכשר להעיד כשר לדון ונשים הואיל ופסולין להעיד פסולין לדון א"כ אנשים ל"ל: א מל׳ חמוד כלומר שהעולם חומדין להם שאינם מגמגמין בלשונם וגם אינם מאריכין בדבריהם. ועי"ל כסופים לשון בושה כלומר שבושים ממעשיהם הרעים ואם הם רוצים לעשות איזה מעשה מתחלה רואים מה הוא התכלית כדי שלא יתביישו מאותו מעשה שיעשו וזה נקרא חכם ע"ד החכם עיניו בראשו והוא שאמרו אל תהי רשע בפני עצמך: ב ר"ל שנושא ונותן בפרקמטיא: ג כדרך הדיינים: ד לשון אשמם ואעפ"י שהל"ל ואשימכם בראשיכם לפי שכל הפרשה היא לנוכח אעפ"כ אין משיבין על הדרש (הרא"ם) והא דמהפך רש"י ומפ׳ בראשיכם קודם ואשימם משום דלפי סדר המקרא משמע להיפך מפירוש רש"י דמשמע אשמת הדיינים הוא על ראשיכם דהיינו ישראל דאם לא כן הל"ל ואשמם בראשם לכן הוכרח רש"י לפרש בתחלה מלת בראשיכם שתהיו נוהגים בהם כבוד ואח"כ מפרש מלת ואשמם והוי סוגיות רש"י כמו כו׳ והשתא אתי שפיר: ה רצונו לתרץ הא כל הדברים שדיבר משה לישראל דברי תוכחות הם והיאך אמר להם ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר וגו׳ אדרבה הא משמע שבחן שהרי עשו כאשר צוה להם משה. ועז"פ חלטתם וכו׳ ר"ל בשביל הנאה עצמכם. חלטתם ל׳ חלוטין:

רש"י

(יג) הבו לכם. הזמינו ש עצמכם לדבר: אנשים. וכי תעלה על דעתך נשים מה ת"ל אנשים ת צדיקים: חכמים. א כסופים: נבונים. מבינים דבר מתוך דבר זו היא ששאל אריוס את רבי יוסי מה בין חכמים לנבונים. חכם דומה לשולחני עשיר כשמביאין לו דינרין לראות רואה וכשאין מביאין לו יושב ותוהא. נבון דומה לשולחני תגר כשמביאין לו מעות לראות רואה וכשאין מביאין לו הוא ב מחזר ומביא משלו: וידעים לשבטיכם. שהם ניכרים לכם שאם בא לפני מעוטף ג בטליתו איני יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא ואם הגון הוא אבל אתם מכירין בו שאתם גדלתם אותו לכך נאמר וידועים לשבטיכם: בראשיכם. ראשים ומכובדים עליכם שתהיו נוהגין בהם כבוד ויראה: ואשמם. חסר יו"ד (סנהדרין שם) למד ד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה: (יד) ותענו אותי וגו׳. ה חלטתם את הדבר להנאתכם היה לכם להשיב רבינו משה ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך לא (ספרי) ממך שנצטערת

פירוש ע"ט

דָם וואָרְט וְרִיבְכֶם אִיז גְדְרוּנְגֶן אַז דִי יִשְׂרָאֵל זֶענְן גִוֶועזְן קְרִיגֶרְם׃ (יג) הָבוּ לָכֶם בְּרֵייט אַייךְ אָן אֲנָשִׁים מַאנְן צַדִיקִים חֲכָמִים קְלוּגֶע וּנְבֹנִים אוּנ פַר שְׁטֶענְדִיגֶע וִידוּעִים לְשִׁבְטֵיכֶם אוּנ דִיא וָואס זֶענְן בַּקֶענְט צוּ אַייעֶרֶע שְׁבָטִים. רש"י שְׁרַייבְּט משֶׁה הָאט צוּ זֵייא אַזוֹ גְזָאגְט אִיר זָאלְט זֵייא קָאנְן אוֹב זֵייא זֶענְן רָאוּי צוּ זַיין עֶלְצְטֶע אִיבֶּר אַייךְ וָוארוּם אַז אַיינֶר וֶועט קוּמֶן פַר מִיר אַיין גְהִילְט אִין אַיין טַלִית אוּנ עֶס וֶועט זִיךְ מִיר דַאכְטְן עֶר אִיז אַיין אִישׁ חָשׁוּב אוּנ פוּן דֶעסְט וֶועגְן קֶען אִיךְ אִים פָארְט נִיט אוּנ אִיךְ וַוייס נִיט פוּן וָואס פַר אַיין שֵׁבֶט עֶר אִיז אוּנ אוֹב עֶר אִיז רָאוּי דֶר צוּ אָבֶּר אִיר קֶענְט אִים יוֹא וָוארוּם עֶר אִיז מְגוּדָל גְוָוארְן צְוִוישְׁן אַייךְ דְרוּם שְׁטֵייט וִידוּעִים לְשִׁבְטֵיכֶם זֵיי זָאלְן בַּקֶענְט זַיין צוּ אַייעֶרֶע שְׁבָטִים וַאֲשִׂמֵם בְּרָאשֵׁיכֶם אוּנ אִיךְ וֶועל זֵייא מַאן פַר עֶלְצְטֶע אִיבֶּר אַייךְ. רש"י שְׁרַייבְּט וַאֲשִׂמֵם שְׁטֵייט אָן אַיוּ"ד אִיז דֶער טַייטְשׁ אִיךְ וֶועל זֵייא מַאכְן שׁוּלְדְן פוּן דַאנְן לֶערְנְן מִיר אָפּ אַז דִי זִינְד פוּן דִי יִשְׂרָאֵל אִיז תָּל אוֹף דִי דַיָנִים וָוארוּם זֵייא וָואלְטְן זֵיי בַּדַארְפְט וֶוערְן אַז זֵייא זָאלְן נִיט זִינְדִיגְן אוּנ זָאלְן זֵיי בַּייגְן צוּ דָם רֶעכְטְ פַארְטִיגֶן וֶועג׃ (יד) וַתַּעֲנוּ אוֹתִי אוּנ אִיר הָאט מִיר גֶענְטְפֶערְט וַתֹּאמְרוּ אוּנ אִיר הָאט גְזָאגְט טוֹב הַדָּבָר עֶס אִיז גוּט דִיא זַאךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וָואס דוּ הָאסְט גְרֶעט לַעֲשׂוֹת צוּ טָאן כְּלוֹמַר אִיר זַייט גֶערְן גְוָוארְן דֶר צוּ

וזארום

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׃ שני יב אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם וּמַשַּׂאֲכֶם וְרִיבְכֶם׃

ת"א ואשאכם סנהדרין לט.

אונקלוס: יִתְכוֹן כְּמָא דִי מַלִּיל לְכוֹן׃ יב אֵיכְדֵין אֲסוֹבַר בִּלְחוֹדִי טָרְחֲכוֹן וְעִסְקֵיכוֹן ודינכון

בעל הטורים

אתכם יברך כל כשר שם קדשו שיאמרו כרוך שקיים הבטחתו:

רשי

לכם אלא אמרו לו משה אתה נותן קצבה לברכתנו כבר הבטיח הקב"ה את אברהם (בראשית יג) אשר אם יוכל איש למנות וגו'. אמר להם משה זו משלי היא אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם: (יב) איכה אשא לבדי. אם אומר לקבל שכר לא אוכל זו היא שאמרתי (ס"א שאמרנו) לכם לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקב"ה: טרחכם. מלמד שהיו ישראל טרחנין היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין אומר יש לי עדים להביא יש לי ראיות להביא מוסיף אני עליכם דיינין: ומשאכם. מלמד שהיו (סנהדרין לט) אפיקורסין הקדים משה לצאת אמרו מה ראה בן עמרם לצאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו איחר לצאת אמרו מה ראה בן עמרם שלא לצאת מה אתם סבורים יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות (ס"א מזימות ומחשבות): וריבכם. מלמד שהיו רוגנים:

שפתי חכמים

כהיום אע"פ שאין לבנה וכוכבים בולטים ביום מ"מ כיון דאין נקרא יום אלא כשלילו עמו כדכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד א"כ אתי שפיר מה שנקט בקרא כהיום בשם מהרי"ן והא דכתיב בקרא לרוב פי' שיהא עוד זמן שתהיו כמותכם גם לרוב אבל עכשיו אתם קיימים כיום דהיינו כחמה וכלבנה וכוכבי השמים אבל לא לרוב. הרא"ם: צ ר"ל באלף פעמים משלי מברכה שלי אבל הקב"ה יברך אתכם יותר מאלף פעמים כאשר דבר לכם וא"ת כיון שהקב"ה הבטיחם לברכם אם יוכל וגומר למה אמר משה האלף פעמים משלי הן הא בכלל ברכת הקב"ה הן וי"ל לכך אמר משה זו משלי דהיינו האלף שכר ברכות בשם מהרי"ן. ועי"ל זו משלי כלומר הברכות שלי הם בלא תנאי אבל הברכות של הקב"ה הם על תנאי אם תקיימו המצות והתורה: ק כלומר אפילו אם יש בדעתי לשאת אתכם כדי לקבל שכר לא אוכל דאל"כ למה אמר איכה אשא וגו' והלא כבר אמר לא אוכל וגומר מאני הטורח וכו': ר ר"ל מורדים ושאי מלות כן אפיק רסן ר"ל הרסן מופק מהם שהולכים בלא רסן:

פירוש ע"ט

זאל אייך מערן טויזנט מאל אזו פיל וויא איר זייט היינט האבן דיא קינדר ישראל גזאגט צוא משה דוא גיסט איין קצבה צו אונזרע ברכות וויא פיל מיר זאלן זיך מערן גאט ברוך הוא האט דאך צו גזאגט צוא אברהם אז מען וועט זיינע קינדר ניט קאנן איבר ציילן מחמת פילקייט אזו וויא עס שטייט אין פסוק אין פרשה לך אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה דאס איז טייטש אזו ווי עס איז ניט גמאלט אז אמענטש זאל קענן איבר ציילן דם שטוב פון דער ערד פון דר גאנצר וועלט אזו וועט ניט זיין גמאלט אז דיינע קינדר זאלן איבר גציילט ווערן הט משה צו דיא ישראל גזאגט דיא ברכה איז פון מיר אבר גאט זאל אייך בענטשן אזו וויא ער הט אייך צו גזאגט: (יב) איכה אשא לבדי וויא קען איך אליין פר טראגן טרחכם אייער טרחה ומשאכם אונ אייער משא וריבכם אונ אייער קריג. רש"י שרייבט פון דעם ווארט טרחכם איז גדרונגן אז דיא ישראל זענן גוועזן טרחנים אז איינר האט גזעהן אז זיין בעל דין גווינט דעם משפט הט ער אן גהובן צו שרייען איך האב עדות צו ברענגן אונ איך האב אנדרע ראיות צו ברענגן אונ איך וועל מוסיף זיין אוף אייך דיינים אונ פון דעם ווארט משאכם איז גדרונגן אז זיי זענן גוועזן אפיקורסים אז משה האט זיך גפערערט ארוס צו גיין פון זיין גצעלט האבן זייא גזאגט וויא פאלט ער אוס אזו פריא ארוס צו גיין מסתמא האט ער קיין שלום ניט אין דר היים אונ אז ער הט זיך אמאל פר שפעטיקט האבן זייא גזאגט איינר צו דם אנדרן איר מיינט ער זיצט אומזיסט שפעט אין דר היים מן הסתם זיצט ער אונ איז זיך מייעץ אוף אונז שלעכטע עצות אונ טראכט אוף אונז שלעכטע מחשבות און פון

דעם

אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם: י יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם
הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב:
יא יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם
כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם
כאשר

ת״א פ׳ אלהי אבותיכם ר״ש כח:

לֵית אֲנָא יָכִיל
בִּלְחוֹדִי לְסוֹבָרָא
יָתְכוֹן: י יְיָ אֱלָהֲכוֹן
אַסְגֵּי יָתְכוֹן וְהָא
אִיתֵיכוֹן יוֹמָא דֵין
כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא לְסְגֵי:
יא יְיָ אֱלָהָא דַאֲבָהָתְכוֹן
יוֹסֵף עֲלֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן
אֲלַף זִמְנִין וִיבָרֵךְ
יתכון

בעל הטורים

ו״ם כתיב איכה משה בתורה: (י) והנכם. ב׳ הכא ואידך והנכם הולכים איש אחרי שרירות לבו פי׳ אע״פ שהלכתם אחרי שרירות לבכם הנכם היום ככוכבי השמים לרוב: (יא) ויברך. ב׳ במסו׳ הכא ואידך ויברך כל בשר שם קדשו כשיברך.

שפתי חכמים

פד הערב כי בודאי אם יהיה הרבה דיינים יקל על העם ומתילה כשיכבד על העם יתרעמו על משה ויבא ג״כ תלונות ישראל למשה כנד על משה ולכך פירש״י הכא: מ רצה לומר הרבה לשון הגדיל: נ פירוש היכא דיש בידם למחות ולא מיחו: ס אין להקשות וכרי מקרא זה כי מי יוכל לשפוט נאמר קודם מקרא דויחכם מכל האדם וא״כ כשאמר כי מי יוכל לשפוט עדיין לא היה חכם די״ל דסופו מוכיח על תחלתו והואיל ונחכם כל כך בסוף בתכלית החכמה ודאי שגם בתחלה היה חכם ויכול לדון ע״ד בלב נבון שנות חכמה: ע ר״ל כיום כמו כהיום: פ דהיינו

רש״י

אתכם הגדיל מ והרים אתכם על דייניכם נטל את העונש מכם ונתנו על הדיינין נ וכן אמר שלמה (מלכים א ג) כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה אפשר מי שכתוב בו (שם ד) ויחכם מכל האדם ס אומר מי יוכל לשפוט אלא אמר שלמה אין דייני אומה זו כדייני שאר האומות ע״א שאם דן והורג ומכה וחונק ומשה את דינו ונוזל אין בכך כלום אני אם הייבתי ממון שלא כדין נפשות אני נתבע שנאמר (משלי כב) וקבע את קובעיהם נפש: (י) והנכם היום ככוכבי השמים. וכי ככוכבי השמים היו בסופו היום והלא לא היו אלא ס׳ רבוא מהו והנכם היום הנכם משולים כיום ע קיימים לעולם כחמה והלבנה פ וככוכבים: (יא) יסף עליכם ככם אלף פעמים. מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר

פירוש ע״ט

פאר טְרָאגְן אַייךְ. רש״י שְׁרַייבְּט וִוי שִׁיקְט זִיךְ דָאס אַז מֹשֶׁה זָאל נִיט קָאנְן מִשְׁפָּטְן דִי יִשְׂרָאֵל אִיז דָאס דֶען גְמָאלְט אַזוֹ אַיין מֶענְטְשׁ וָואס הָאט זַיי אוֹס גְצוֹגְן פוּן מִצְרַיִם אוּנ הָאט צוּ זַייא גְשְׁפָּאלְטְן דֶעם יַם אוּנ הָאט גְמַאכְט אַרָאפּ נִידֶערְן דֶעם מָן אוּנ הָט גְמַאכְט פְלִיעֶן דֶעם שְׂלָיו זָאל עֶר זַיי נִיט קֶענְן מִשְׁפָּטְן נָאר מֹשֶׁה הָאט אַזוֹ גְזָאגְט אַייעֶר גָאט הָט אַייךְ גְמֶערְט אוּנ הָט אַייךְ הֶעכֶר גְמַאכְט פוּן אַייעֶרֶע דַיָּנִים עֶר הָאט אַרָאפּ גְנוּמְן דֶעם עוֹנֶשׁ פוּן אַייךְ אוּנ הָט גְגֶעבְּן אוֹף דִי דַיָּנִים דְרוּם קֶען אִיךְ אַייךְ אַלֵיין נִיט מִשְׁפָּטְן: (י) יְיָ גָאט אֱלֹהֵיכֶם אַייעֶר גָאט הִרְבָּה אֶתְכֶם עֶר הָאט גְמֶערְט אַייךְ וְהִנְּכֶם הַיּוֹם אוּנ אִיר זַייט הַיינְט כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אַזוֹ וִוי דִי שְׁטֶערְן פוּן הִימְל לָרוֹב צוּ פִיל. פְרֶעגְט רש״י זֶענְן זַייא דֶען גְוֶועזְן וִויא דִיא שְׁטֶערְן אִין הִימְל דֶעם דָאזִיגְן טָאג זֶענְן דָאךְ נָאר גְוֶועזְן שִׁשִּׁים רִבּוֹא. עֶנְטְפֶערְט רש״י מֹשֶׁה הָט אַזוֹ גְזָאגְט וְהִנְּכֶם אִיר זַייט גְגְלִיכְן הַיּוֹם אַזוֹ וִויא דִיא זוּן וָואס שַׁיינְט בַּיי טָאג כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אוּנ אַזוֹ וִויא דִיא שְׁטֶערְן פוּן דֶעם הִימְל כְּלוֹמַר אַזוֹ וִוי דִיא זוּן אוּנ דִיא לְבָנָה אוּנ דִיא שְׁטֶערְן הָאבְּן אַקִיוּם אוֹף אַייבִּיג אַזוֹ הָאבְּן דִי יִשְׂרָאֵל אוֹךְ אַקִיוּם אוֹף אַייבִּיג: (יא) יְיָ גָאט אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם דֶער גָאט פוּן אַייעֶרֶע עֶלְטֶערְן יֹסֵף עֲלֵיכֶם זָאל אוֹף אַייךְ מֶערְן כָּכֶם אַזוֹ וִוי אִיר זַייט אֶלֶף פְּעָמִים טוֹיזְנְט מָאל אַזוֹ פִיל וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם אוּנ עֶר זָאל אַייךְ בֶּענְטְשְׁן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם אַזוֹ וִויא עֶר הָאט גְרֶעט צוּ אַייךְ. רש״י שְׁרַייבְּט בְּשָׁעַת אַז מֹשֶׁה הָאט צוּא זַייא גְזָאגְט גָאט בָּרוּךְ הוּא

זאל

נְהַר פְּרָת׃ ח רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם׃ ט וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר לֹא־

אוכל

אונקלוס

נַהֲרָא רַבָּא נַהֲרָא פְרָת׃ ח חֲזוֹ דִּיהָבִית קֳדָמֵיכוֹן יָת אַרְעָא עוּלוּ וְאַחְסִינוּ יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמִתַּן לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן בַּתְרֵיהוֹן׃ ט וַאֲמָרִית לְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימָר

לית

בעל הטורים

שאתם פונים שעננים עמכם: (ח) ראה נתתי לפניכם. הקב"ה אמר כך למשה לאמר לישראל אי נמי ראה חוזר על כל אחד ואחד: (ט) ואומר אלכם. חסר יו"ד כי י"פ הוציאם ד"פ

רש"י

עם ארץ ישראל קוראו ה גדול משל הדיוט אומר עבד מלך מלך הדבק ו לשחוור וישתחוו לך (שבועות מד) ז קרב לגבי דיהנא ואידהן: (ח) **ראה נתתי.** בעיניכם אתם רואים איני אומר לכם מאומד ומשמועה: **באו ורשו.** אין מערער בדבר ח ואינכם צריכים למלחמה אלו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זיין: **לאבתיכם.** למה הזכיר שוב לאברהם ליצחק וליעקב אלא אברהם כדאי לעצמו יצחק כדאי לעצמו יעקב כדאי לעצמו: (ט) **ואמר אליכם בעת ההוא לאמר.** מהו לאמר ט אמר להם משה לא מעצמי אני אומר לכם י אלא מפי הקב"ה: **לא אוכל לבדי וגו'.** אפשר שלא היה משה כ יכול לדון את ישראל ל אדם שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים והוריד את המן והגיז את השליו לא היה יכול לדונם אלא כך אמר להם ה' אלהיכם הרבה

שפתי חכמים

לא תטעו ישראל כי ה' נותן להם ארץ ז' עממין כאשר נשבע לאברהם והחטא גרמה להם שלא נתן להם אלא ארץ שבעה: ה ר"ל לא נהר פרת קטן היה מכולם דהא בפ' בראשית מונה אותו בסוף כ"פ רש"י פרשת לך לך: ו לשחוור לשר: ז פירוש קרב לגבי משוח כשמן וגם כן הויה משוח בנגעתך בו הודשנה מחלב תרגומו איתפטינא כלומר אף כאן סוחיל וא"י חשובה גם נהר פרת נעשה חשוב עמה: ח דאל"כ איך אמר להם באו ורשו עדיין אינה כבושה לפניהם: ט ר"ל כיון דכל לאמר לדרשא הוא או פי' לאמר לאחרים או פי' לא ואמור להם דברי והשיבני או פי' השיבני על דברי ואחד מכל הפירושים לא שייכים הכא לכך פריך מהו לאמר: י כלומר אפילו היה בדעתי לשאת אתכם כדי שאקבל שכר לא אוכל כי הקב"ה מיחה בי וזהו שכתב לאמר ר"ל הקב"ה אמר לי בפירוש שלא לעשות וכן פי' רש"י בסמוך אם אומר לקבל שכר לא אוכל שאמרנו כו' דהיינו מה שפירש כאן: כ וא"ת והא פירש"י לעיל לא מעצמי אני וכו' א"כ מה מקשה רש"י שמא היה יכול אלא שאינו רשאי וי"ל דק"ל יתורא דקרא למה אמר משה לא אוכל וגו' ה' אלהיכם הרבה אתכם וגו' אלא ה"ק משה לא מעצמי אני אומר וכו' ואף אם לא נוח לי הקב"ה הייתי מוכרח למנות עליכם דיינים כי לא אוכל לבדי וגו' ועל זה מקשה רש"י אפשר שלא וכו': ל יש מקשים הרי יתרו אמר למשה נבל תבול גם אתה וא"כ היה לו להקשות איך נביא כמשה יהא קשה בעיניו לשפוט את העם וי"ל ולעיל ה"א דה"ק נבול תבול גם העם פי' כיון שכבד על העם שיהא משה לבדו דן ויושב ויעמדו עליו מן הבוקר

פירוש ע"ט

הַיָם אוּנ אוֹיף דֶעם בָּארְטְן פוּן דֶעם יַם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי דָאס לַאנְד פוּן דֶעם כְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן אוּנ דֶעם וַואלְד עַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל בִּיז דֶעם גְרוֹסְן טַייךְ נְהַר פְּרָת דֶעם טַייךְ פוּן פְּרָת אוּנ וַוייל עֶר וֶוערְט דֶער מַאנְט מִיט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וֶוערְט עֶר אָן גֶערוּפְן גָּדוֹל׃ (ח) רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אִיר זֶעהְט אַלֵיין מִיט אַייעֶרֶע אוֹיגְן אַז אִיךְ הָאבּ גֶעגֶעבְּן צוּ פַאר אַייךְ אֶת הָאָרֶץ דָאס לַאנְד בֹּאוּ וּרְשׁוּ קוּמְט אוּנ יַרְשֶׁת אֶת הָאָרֶץ דָם לַאנְד כְּלוֹמַר עֶס וֶועט נִיט זַיין קֵיין שׁוּם קְרִיגֶער

אוֹיף אַייךְ אוּנ אִיר וֶועט נִיט בַּדַארְפְן קֵיין מִלְחָמָה הַאלְטְן מִיט דִי כְּנַעֲנִים אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ דָאס לַאנְד וָואס גָאט הָאט גֶעשְׁוואוֹרְן לַאֲבוֹתֵיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב צוּא אַייעֶרֶע עֶלְטֶערְן צוּא אַבְרָהָם צוּ יִצְחָק אוּנ צוּ יַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם צוּ גֶעבְּן צוּ זַייא וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם אוּנ צוּא זַייעֶרֶע קִינְדֶער וָואס וֶועלְן זַיין נָאךְ זַייא׃ (ט) וָאוֹמַר אֲלֵיכֶם אוּנ אִיךְ הָאבּ צוּ אַייךְ גֶזָאגְט בָּעֵת הַהִיא אִין דֶער זֶעלְבִּיגֶער צַייט לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגְן לֹא אוּכַל לְבַדִּי אִיךְ קָאן נִיט אַלֵיין שְׂאֵת אֶתְכֶם צוּ

הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה
בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר׃
ו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב
לֵאמֹר רַב־לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה׃
ז פְּנוּ ׀ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי
וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר
וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל
נהר

בְּאַרְעָא דְמוֹאָב שָׁרִי
מֹשֶׁה פָּרֵשׁ יָת אוּלְפַן
אוֹרָיְתָא הָדָא לְמֵימָר׃
ו יְיָ אֱלָהָנָא מַלִּיל
עִמָּנָא בְּחֹרֵב לְמֵימָר
סַגִּי לְכוֹן דִּיתֶבְתּוּן
בְּטוּרָא הָדֵין׃
ז אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן
וְעוּלוּ לְטוּרָא דֶאֱמֹרָאָה
וּלְכָל מְגִירוֹהִי
בְּמֵישְׁרָא בְּטוּרָא
וּבִשְׁפֶלְתָּא וּבִדְרוֹמָא
וּבִסְפַר יַמָּא אַרְעָא
דִּכְנַעֲנָאָה וְלִבְנָן עַד
נהרא

ת״א הואיל משה באר סוטה לה. פנו וסעו ב״ק פא. עד הנהר הגדול שבועות מז.

בעל הטורים

עם"ה שנאמר לבי לחוקקי ישראל והכא נמי כתיב בתריה ענין התורה שנאמר הואיל משה באר את התורה: (ה) הואיל. ג' במסורה הכא ואידך כי הואיל ה' לעשות הואיל הלך אחרי צו היינו דאמר בין כך ובין כך קרוין בניו של מקום בין עושין רצונו של מקום שמקיימין את התורה דהיינו הואיל משה ובין עובדי כו"ם דהיינו הלך אחרי צו הואיל ה' לעשות אתכם לו לעם: את התורה הזאת לאמר. וסמיך ליה ה' אלהינו כלומר הזהירם על יחוד השם: (ו) בחרב לאמר. כתיב חסר שאם לא תקיימו את התורה והבאתי עליכם חרב: (ז) פנו. ב' במסורה כלומר יש לכם לפנות מכל מעשים רעים. א"נ בכ"מ

שפתי חכמים

שכניו ליה: ת עיין בפרשת וירא: א מדכתיב כאן באר את התורה ובפרשת כי תבא כתיב וכתבתם וגו' דברי התורה הזאת באר היטב ופשט מתגלגל בלישנו שבעים פ' פ"י סי"ע סוע"ב: ב רב זמן רב: ג דלפשוטו קשה הל"ל די לכם שבת למה כתיב ל' רב ל"פ ומדרש אגדה: ד יש מקשים והא כתיב אל תתגר בם מלחמה וגו' ושמא י"ל אלו

רש"י

(ה) הואיל. ת התחיל כמו (בראשית יח) הנה נא הואלתי: באר את התורה. א בשבעים לשון פירשה להם: (ו) רב לכם שבת. כפשוטו ב ויש מ"א ג הרבה גדולה לכם ושכר על ישיבתכם בהר הזה עשיתם משכן מנורה וכלים קבלתם תורה מניתם לכם סנהדרין שרי אלפים ושרי מאות: (ז) פנו וסעו לכם. זו דרך ערד וחרמה: ובאו הר האמרי. כמשמעו: ואל כל שכניו. עמון ומואב ד והר שעיר: בערבה. זה מישור של יער: בהר. זה הר המלך: ובשפלה. ה שפלת דרום: ובנגב ובחוף הים. אשקלון ועזה וקסרי וכו' כדאיתא בספרי: עד הנהר הגדול. מפני שנזכר

פירוש עם

ער האט זייא מפורש געוועזן דיא תורה אויף זיבציג לשונות לֵאמֹר אזו צוא זאגן: (ו) יְיָ גאט אֱלֹהֵינוּ אונזר גאט דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחוֹרֵב ער האט צו אונז גרעט אין חורב לֵאמֹר אזו צו זאגן רַב לָכֶם גנוג צוא אייך שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה צוא זיצן אויף דעם דאזיגן בארג. דער מדרש שרייבט אזו אין דער פשט רַב לָכֶם פיל גדולה אונ שכר האט איר זוכה געוועזן צו אייך וואס איר זייט געזעסן אויף דעם בארג איר האט געמאכט איין משכן מיט איין מנורה מיט כלים אונ איר האט מקבל געוועזן דיא תורה אונ איר האט אויף גנומן סנהדרין אונ הארן איבר טויזנט אונ איבר הונדרט: (ז) פְּנוּ קערט וּסְעוּ לָכֶם אונ ציהט אייך וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי אונ קומט צוא דעם בארג פון אמורי וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו אונ צו אלע זיינע שכנים דאס מיינט מען עמון ומואב אונ דם בארג פון שעיר בָּעֲרָבָה אויף דעם פלאץ פון דעם וואלד בָּהָר אויף דעם בארג דס איז דער הַר הַמֶּלֶךְ וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב אונ אין דם טאל וּבְחוֹף
הים

לְוָתְהוֹן: ד בָּתַר דִּמְחָא יָת סִיחוֹן מַלְכָּא דֶּאֱמֹרָאָה דִּי יָתֵיב בְּחֶשְׁבּוֹן וְיָת עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנַן דִּי יָתֵיב בְּעַשְׁתְּרוֹת בְּאֶדְרֶעִי: ה בְּעִבְרָא דְּיַרְדְּנָא

ד אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֵת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי: ה בְּעֵבֶר

הירדן

בארעא

ת״א אחרי הכותו ר״ה [illegible]:

רש״י

שמואל שנאמר (ש״א יב) הנני ענו בי וכן דוד את שלמה בנו: (ד) אחרי הכותו. אמר משה אם אני מוכיחם ע קודם שיכנסו לקצת הארץ יאמרו מה לזה עלינו מה היטיב לנו אינו בא אלא לקנתר ולמצוא עלה פ שאין בו כח להכניסנו לארץ לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם והורישם את ארצם ואח״כ הוכיחן: סיחון וגו׳ אשר יושב וגו׳. (ספרי) אלו לא היה סיחון קשה צ והיה שרוי בחשבון היה קשה שהמדינה קשה ואילו היתה עיר אחרת וסיחון שרוי בתוכה היתה קשה שהמלך קשה על אחת כמה וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה: אשר יושב בעשתרות. המלך קשה והמדינה קשה: עשתרות. הוא לשון צוקין וקושי כמו עשתרות קרנים ק ועשתרות זה הוא עשתרות קרנים ר שהיו שם רפאים שהכה אמרפל שנא׳ (בראשית יד) ויכו את רפאים בעשתרות קרנים ועוג נמלט מהם והוא שנאמר (שם יג) ויבא הפליט ואומר (לקמן ג) כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים: באדרעי. שם ש המלכות:

שפתי חכמים

מחויים ממש: ע רצונו לארץ. ואם לי למכתב אחרי הכותו כיון שכתיב ויהי בארבעים שנה וגו׳ אלא הכי קאמר אם הכו׳ וא״ת א״כ דלמא הא דלא הוכיחן קודם לזה משום שהמתין וכו׳ כדי שלא יאמרו מה היטיב וי״ל דא״כ הל״ל ויהי אחרי הכותו את סיחון ועוג ולמה כתיב ויהי בארבעים שנה אלא ללמד שלא יוכיח אלא סמוך למיתה ומדכתיב אחרי הכותו ש״מ נמי הא דאמר מה זה וכו׳: פ עילה ר״ל עלילה: צ ר״ל ל״ל למכתב אשר יושב בחשבון ל״ל להזכיר מקומותיהם: ק קרנים הוא לשון קרן כלומר חוזק: ר כלומר אל תאמר מגלים דעשתרות זו לשון צוקין דלמא דוקא עשתרות קרנים הוא לשון צוקין ועז״פ ועשתרות זו היא עשתרות קרנים דהתם והתם נמי כתיב ויבא הפליט זה עוג וכו׳: ש ר״ל אם יושב בעשתרות לא יושב באדרעי לכך פי׳ שם המלכות נקרא אדרעי וכרא״ם פי׳ ובאדרעי

י) נ״ל מקום המלחמה

פירוש עם

פאר זיין טוט ווארום ער איז געשטארבן זיבן טאג אין אדר אונ הט זייא געשטראפט אין דעם ערשטן טאג אין שבט אונ דאס האט ער אפ געלערנט פון יעקב אבינו וואס ער הט געשטראפט זיינע קינדר אויך נאהנט פאר זיין טוט אונ דאס גלייכן געפינן מיר ביי יהושע אונ ביי שמואל אז זייא האבן דיא קינדר ישראל געשטראפט נאהנט פאר זייער טוט אונ דאס וואס ער האט זייא געשטראפט איז געווען: (ד) אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ נאך דעם אז משה האט געשלאגן את סיחון מלך האמורי דעם מלך פון האמורי אשר יושב בחשבון וואס ער זיצט אין חשבון ואת עוג מלך הבשן אונ עוג דער מלך פון בשן אשר יושב וואס ער זיצט בעשתרות באדרעי דאס זענן אזעלכע שטעט. רש״י שרייבט משה האט זיך אזו גטראכט אז איך וועל זיי שטראפן איידער איך וועל זיי

אריין ברענגן אין איין מקצת לאנד פון ארץ ישראל וועלן זייא זאגן וואס האט דער משה צו אונז אונ וואס האט ער צו אונז גוטס געטאן וואס ער שטראפט אונז עס מוז זיין אז ער האט קיין כח ניט אונז צוא ברענגן קיין ארץ ישראל דרום געפינט ער אויף אונז עלילות אונ זאגט מיר האבן געזינדיגט כדי ער זאל זאגן אז איבר אונזערע זינד ברענגט ער אונז ניט קיין ארץ ישראל דרום הט ער געווארט ביז ער הט מלחמה געהאלטן מיט סיחון ועוג אונ האט זיי איין גנומן אונ האט זייער לאנד געמאכט ירשנן צו דיא ישראל אונ דער נאך האט ער זיי ערשט געשטראפט: (ה) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אויף יענר זייט ירדן בארץ מואב אין דעם לאנד פון מואב הואיל משה הט משה אן געהובן באר את התורה הזאת בשיירן די דאזיגע תורה. רש״י שרייבט

ער

בַּרְנֵעַ׃ ג וַיְהִי֙ בְּאַרְבָּעִ֣ים שָׁנָ֔ה בְּעַשְׁתֵּֽי־עָשָׂ֥ר חֹ֖דֶשׁ בְּאֶחָ֣ד לַחֹ֑דֶשׁ דִּבֶּ֤ר מֹשֶׁה֙ אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל כְּ֠כֹל אֲשֶׁ֨ר צִוָּ֧ה יְהוָ֛ה אֹת֖וֹ אֲלֵהֶֽם׃

ת"א ויהי בארבעים ר"ס ב :

אחרי

רְקַם גֵּיאָה׃ ג וַהֲוָה בְּאַרְבְּעִין שְׁנִין בְּחַד עֲשַׂר יַרְחָא בְּחַד לְיַרְחָא מַלֵּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פַקֵּיד יְיָ יָתֵהּ

לותהון

פירוש רשב"ם

ואז יכולים ליכנס לארץ ישראל באחד עשר יום עד קדש ברנע אבל לפי שחטאו ונסב את הר שעיר ימים רבים עד ארבעים שנה וגו' וזהו שאמר לפנינו ונסע מחורב ונבא עד קדש ברנע בימים מועטים שאין בהם כי אם מהלך אחד עשר יום אבל מקדש ברנע שלחתי מרגלים ונשתהיתם ארבעים שנה בחטאתיכם :

בעל הטורים

(ג) בארבעים. ב' במס' ויהי בארבעים שנה בארבעים אלף בישראל לומר אם יהיה ת"ח אחד בין מ' אלף אין צריכין לא רומח ולא מגן כי ת"ח מגין עליהם מאויביהם דאייתי כתם

שפתי חכמים

כדפירש"י שם א"נ כנגד המקום שסבבו את הארץ וכו' נמהו א"כ דתוכחת מרגלים מבין הארץ מפיק ליה מ"מ שלוח מרגלים לחוד ולשון הרע של מרגלים לחוד שדברו על הארץ. גם יש לפרש שהדבר בדברו נגד המקום הוא מחלוקתו של קרח ואין בין הלשון הראשון והאחרון אלא שהאחרון מפרש שהוכיחם על שלא לקחו מוסר ממרים שלקתה בשביל שדברה באחיה והראשון פי' שהוכיחם על שהכעיסו את המקום במחלוקת הרא"ש : י ר"ל בין הכל הוא ל' ימים דיום ל' נחשב מן סוף ל' וגם נחשב לתחלת ז' ימים שהרי ביום ל' נסעו משם נמצא דביום ל"ט באו מרגלים מקדש ברנע דהיינו בכ"ט בסיון עי' ברא"ם באורך : כ מתלבטת פי' ממהרת : ל אין זה פי' ויהי בארבעים שנה כלומר אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר והם הלכו אותו בארבעים שנה חסו פי' ויהי בארבעים שנה אלא בארבעים שנה אהמתני' קאי כמו שפירש רש"י מלמד שלא הוכיחן וכו' אלא מקרא קצר הוא והוא כאלו כתיב י"א יום מחורב ואתם הלכתם בג' ימים בסיועת הקב"ה ומפני שקלקלתם איחרתם ארבעים שנה ואח"כ מתחיל דבור חדש ויהי בארבעים וכו' דבר אחר וכו' ואין להקשות דהכא משמע בשביל חטא המרגלים עכבו במדבר מ' שנה ובפרשת בהעלותך פירש רש"י מיד עד שלשה ימים וכו' אלא שהטאו במתאוננים י"ל בשביל חטא מתאוננים נתעכבו ל' יום ובשביל חטא מרגלים מ' שנה : מ דא"כ מאי נ"מ מתי היתה : נ ר"ל דאם מוכיחו קודם מיתתו קשה מוכיחו היום מעט ומחר מעט דמה לי להוכיחו בכל פעם א' עדיין יש לו פנאי להוכיחו למחר ושמא יאמר זה מפני איזה שנאה שיש לו עליו הוא מוכיחו אותו תמיד וא"כ בוטע בתוכחתו מ"ש הוכיח אותו סמוך למיתה על כל מעשיו וא"ת א"כ למה פירש רש"י לעיל וממי למד מיעקב וכו' מנ"ל דלמא מסברא דנפשיה עשה כן דמפני ד' דברים אין מוכיחין וכו' וי"ל דק"ל דהא כל הטעמים הללו אינן שייכים הכא דלא שייך לומר שמא יניחנו וילך לו דהנה ילכו דהא לא יצאו אלא לבא לא"י וגם לא שייך למימר ש יתבייש ממנו דהלא כל ישראל ביחד היה מוכיח ומה שהביא רש"י ומפני מה וכו' הוא מביא הטעם של יעקב וא"ת והא כתיב הוכח תוכיח את עמיתך ופירש רש"י אפילו מאה פעמים וי"ל הוכח תוכיח מיירי בשעת מעשה ושלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו פירוש שלא בשעת מעשה רק כשעשה כבר המעשה. מצאתי : ס ר"ל כשפוגע בו אותו שהוכיחו זכ

רש"י

יום י שעשו בקברות התאוה שאכלו הבשר חדש ימים. ושבעה ימים שעשו בחצרות להסגר שם מרים נמצא בשלשה ימים הלכו כל אותו הדרך וכל כך היתה השכינה מתלבטת כ בשבילכם למהר ביאתכם לארץ ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שעיר מ' ל שנה : (ג) ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש. מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה מ ממי למד מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה אמר ראובן בני אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי ומפני ד' דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו נ ושלא יהא חבירו רואהו ומתבייש ס ממנו כו' כדאיתא בספרי. וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה וכן

פירוש ע"ט

וועגן האט ער דאס גטאן כדי ער זאל אייך ניך ברענגן קיין ארץ ישראל אונ מחמת איר האט גזינדיגט האט גאט ברוך הוא אייך גמאכט ארום רינגלן דעם בארג שעיר פערציג יאר : (ג) וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה אונ עס איז גוועזן אין דעם פערציגסטן יאר בְּעַשְׁתֵּי עָשָׂר חודש אין דעם עלפטן חודש דאס מיינט

פירוש ע"ט

מען שבט בְּאֶחָד לַחוֹדֶשׁ אין דעם ערשטן טאג פון דעם חודש דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל האט משה גרעט צו דיא קינדר ישראל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אוֹתוֹ אֲלֵיהֶם אזו וויא גאט ברוך הוא האט גשאפט צוא אים פון וועגן זיי. רש"י שרייבט פון דאנן לערנן מיר אז אז משה האט דיא קינדר ישראל גשטראפט נאהנט

עֲגַל דִּדְהָב: ב מַהֲלַךְ חַד עֲסַר יוֹמִין מֵחֹרֵב אֹרַח טוּרָא דְשֵׂעִיר עַד רְקַם

וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב: ב אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ

ת"א ודי ברכום לג אחד עשר מנחות סט :

פירוש רשב"ם

וחצרות ודי זהב. הכל מקומות לפי פשוטו. ודי זהב. כמו בת מי זהב שהוא שם פשוטי: (ב) אחד עשר יום מחורב. זה אמיתת הדבר שמתחיל לספר כי לא עכבו בדרך לבד אחד עשר יום מחורב עד קדש ברנע ומיד היו מזומנים ליכנס לארץ ישראל באותו הדרך שהלכו מרגלים כמו שאמר להם משה עלו זה בנגב ועליתם את ההר וכמו האמור בסוף הפרשה וישכימו בבקר ויעלו אל ראש ההר ויעפילו לעלות אל ראש ההר וגו'. וירד העמלקי והכנעני היושב בהר ההוא ויכום וגו'. וגם לפנינו ותזדו ותעלו ההרה כל אלו הפסוקים מוכיחים כי מיד אלמלא חטאו במרגלים קרובים היו ליכנס לארץ ישראל מיד: מקדש ברנע. הוא מדבר פארן וכשנסעו מחורב בשנה שניה בעשרים בחדש כמש"כ בפרשת בהעלותך ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים. ולמעלה כתוב בתחלת הפרשה ויהי בשנה השנית וכתיב בתריה ויסעו בני ישראל למסעיהם על פי ה' ממדבר סיני וישכון הענן במדבר פארן ואח"כ הולך ומספר היאך באו למדבר פארן שבתוך כך ויהי העם כמתאוננים והתאוו תאוה שעל כך נקרא שם המקום קברות התאוה ומשם באו לחצרות ושם נצטרעה מרים ונשתהו שם שבעת ימים ואחר נסעו העם מחצרות עד שבאו ויחנו במדבר פארן וזהו וישכן הענן במדבר פארן שאומר למעלה והוא אחד עשר יום מחורב שהיו הולכין דרך הר שעיר שלשת ימים כמו שכתוב ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים ושבעה ימים שלא נסעו עד האסף מרים הרי עשרה וביום אחד עשר נסעו מחצרות ויחנו במדבר פארן הוא קדש ברנע שמשם נשתלחו המרגלים כמו שכתוב וילכו ויבואו אל משה ואל אהרן אל מדבר פארן קדשה וגו'. וגרם העון ונגזרה גזירה להשלמת עכבתם ארבעים שנה כמו שכתוב לפנינו והימים אשר הלכנו מקדש ברנע עד אשר עברנו את נחל זרד שלשים ושמונה שנה עד תום כל הדור וגו'. ומה שכתוב ונסב את הר שעיר ימים זה היה לאחר שנסעו מקדש עד שבאו להר ההר על גבול ארץ אדום בשנת הארבעים כל זה פירשתי אני הצעיר פירוש כתב ידו של רבינו. כי רבי אלעזר מבליינצי העמידני על האמת. ועתה אשוב לפירוש רבינו שמואל זצ"ל. וכן הורה לי הרב מי חכם ויבן את זאת כי פסוק זה לא נכתב אלא לפי שכתוב לפנינו ונסע מחורב ונלך את כל המדבר הגדול והנורא דרך הר האמורי ונבא עד קדש ברנע סמוך לארץ ישראל שמקדש ברנע שלחו מרגלים ונשתהו שם ארבעים שנה לכך הוא מפרש כאן כשנסעו מחורב ללכת דרך הר שעיר דרך ישרה

רש"י

תופל ולבן אלא הוכיחן על הדברים ה שתפלו על המן שהוא לבן שאמרו (במדבר כא ה) ונפשנו קצה בלחם הקלוקל ועל מה שעשו במדבר פארן ו ע"י המרגלים: וחצרת. במחלוקתו ז של קרח. (ספרי) ד"א אמר להם היה לכם ללמוד ממה ח שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע והם נדברתם ט במקום: ודי זהב. הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם שנאמר (הושע ב י) וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל: (ב) אחד עשר יום מחרב. אמר להם משה ראו מה גרמתם אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר שעיר ואף הוא מהלך י"א יום ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב שנאמר (במדבר י יא) ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש וגו' (תענית כט) ובכ"ט בסיון שלחו את המרגלים מקדש ברנע צא מהם ל'

שפתי חכמים

במדבר: ה שתפלו ל' נדבק כלומר היו מריבין על המן: ו אין להקשות למה לא פי' זה קודם שפי' תופל ולבן כסדר שמקרא די"ל דלעיל הייתי אומר דכן פי' של מקרא מול סוף ואיזה מקום הוא נקרא מול סוף ומפרש בין פארן ובין תופל ולבן אבל כיון שפירש רש"י דתופל ולבן לאו שמות מקומות הן א"כ מה פי' של פארן ומתרץ ועל מה כו' אבל הלשון של בין אינו מהיושב שפיר: ז כאן משמע דמחלוקתו של קרח היתה קודם שילוח מרגלים דהא כתיב ויסעו מחצרות ויחנו במדבר פארן וכתיב אח"כ שלח לך אנשים ומדכתיב כאן חצרות ופירש"י מחלוקתו של קרח ש"מ מקודם שבאו למדבר פארן כבר היה מחלוקתו של קרח בחצרות ועיין בפי' קרח על פסוק וישמע משה וגו': ח דקשה לטעם ראשון דהא מחלוקתו של קרח אינו מפורש בקרא שהיה בחצרות לכן פי' ד"א וכו' ולטעם אחרון לחוד קשה דהא לא יהיה והצרות דומיא דבמדבר בערבה שהם מורים על המקום שהכעיסו לפני הקב"ה ומלת וחצרות היא תוכחה שלא למדו ממרים וכו' אבל לפירוש ראשון וחצרות לא בא לכורות אלא על הכעסם שהכעיסו בחצרות דאין לומר שהוכיח אותן על

חטא מרים דהא לא מנה כאן אלא חטא הרבים מ"ב צריך כמו לטעם הראשון: ט פי' נדברתם כי הזק הוא ממש

פירוש ע"ט

און נאך האט ער זיי געשטראפט און אזו געזאגט: (ב) אַחַד עָשָׂר יוֹם עלף טאג רייז איז דער האנדן מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר שֵׂעִיר פון חורב דורך דעם וועג פון דעם בארג שעיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ ביז קדש ברנע משה האט צו די ישראל אזו געזאגט זעהט וואס איר האט גורם געווען עס איז ניט פאר האנדן קיין גענומען וועג פון חורב צוא קדש ברנע וויא דורך דעם וועג פון דעם בארג שעיר און דורך דעם וועג האט מען אויך בדארפט גיין עלף טאג און גאט האט געמאכט אייך און איר זייט איין געגאנגען אין דריי טאג און פון וועגן

בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן

וחצרת

אונקלוס

דִּירְדְּנָא אוֹכַח יָתְהוֹן עַל דְּחָבוּ בְּמַדְבְּרָא וְעַל דְּאַרְגִּיזוּ בְּמֵישְׁרָא לָקֳבֵל יַם סוּף בְּפָארָן אִתְפְּלוּ עַל מַנָּא וּבַחֲצֵרוֹת אַרְגִּיזוּ עַל בִּשְׂרָא וְעַל דַּעֲבַדוּ

עגל

פירוש רשב״ם

ישראל: בערבה. כלומר באיזה מקום במדבר באותו מדבר שבערבות מואב: מול סוף. שים סוף מתחיל ממזרח ארץ ישראל שנאמר ושתי את גבולך מים סוף עד ים פלשתים וגו׳ כלומר ממזרח ועד מערב והוא ים המלח שכתוב בגבול קרן מזרחית דרומית באלה מסעי. וגם בפרשת ואתחנן. וכל הערבה עבר הירדן מזרחה ועד ים הערבה וזהו ים סוף שאצל ערבות מואב: בין פארן ובין תופל. כמו בין בית אל ובין העי: ולבן

שפתי חכמים

בס׳ זו ור״ל הלכך נקט רש״י כאן ומנה כאן כל המקומות ר״ל דכאן מנה כל המקומות ברמז כדפירשתי לעיל: ג וכן תרגום אונקלוס דתנו במדברא כו׳ כתב הרא״ם והמכני מאוד כיאך יפרש מלת אלה שאמור פה על הרמוז אליו והלא לא נתפרשו פה אלא המקומות שהכעיסו בלבד אבל הדברים שדבר להם בעבורם לא הזכירם כלל כו׳. ובאמת איני יודע מה תמיה זו על רש״י ז״ל דהא הוא פירש אלה הדברים אלה דברי תוכחות ומלת הדברים הוא דברי תוכחות והוי כאלו נאמר אלה התוכחות אשר הוכיח משה את כל ישראל בעבר הירדן על מה שחטאו במדבר וכו׳ כבלמא תרגום אונקלוס שתרגם על מלת הדברים אלין פתגמיא וכו׳ ולא תרגם אלין תוכחות די מליל וכו׳ הוצרך להוסיף הוכה יתהון וכו׳ אבל רש״י שפירש הדברים תוכחות מה לי להוספה זאת שהוסיף התרגום ודברי רש״י ז״ל הם נכוחים וישרים: ד דאין לומר דמקום שמניים נקרא ערבה כדכתיב לעיל בפרשת מספי ויהנו בערבות מואב דא״כ ה״ל למכתב בעבר הירדן בערבה

רש״י

תטובה ישיב: במדבר. לא במדבר היו אלא בערבות מואב ומהו במדבר אלא בשביל מה שהכעיסוהו ג במדבר שאמרו (שמות יז ג) מי יתן מותנו וגו׳: בערבה. בשביל הערבה ד שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב: מול סוף. על מה שהמרו בים סוף בבואם לים סוף שאמרו (שם יד יא) המבלי אין קברים במצרים. וכן בנסעם מתוך הים שנאמר (תהלים קו ז) וימרו על ים בים סוף כדאיתא בערכין (ערכין טו): בין פארן ובין תפל ולבן. א״ר יוחנן חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו

פירוש ע״ט

האבן גטאן אין דיא ערטר פון וועגן דעם כבוד פון ישראל און משה האט דרום אלע ישראל אין איינם צו נויף גרופן בשעת ער האט זייא גשטראפט ווארום ווען ער וואלט נאר איין טייל פון די ישראל שטראפן וואלטן גזאגט דיא אנדרע טייל וואס זענן דער ביי ניט גוועזן איר זייט דער ביי גוועזן וויא משה האט אייך גשטראפט און איר האט אים ניט אפ גענפרט וואלטן מיר דר ביי גוועזן וואלטן מיר אים אפ גענטפערט אוף זיינע רייד דרום האט משה אלע ישראל איין גזאמילט און האט זייא גשטראפט און האט צו זייא גזאגט דא זייט איר אלע ביי אנגדר ווער עס האט צו ענטפרן אנטקעגן די רייד זאל ענטפרן במדבר וואס זייא האבן דער צערנט גאט ברוך הוא אין דר מדבר און האבן גזאגט מי יתן מותנו וגו׳ דאס איז דער טייטש ווער זאלט געבן דאס מיר זאלן שטארבן אין מצרים איידר מיר זאלן שטארבן אין דער מדבר בערבה וואס זיי האבן גזינדיגט אין ערבות מואב און האבן דיא עבודת כוכבים גדינט וואס הייסט בעל פעור מול סוף וואס זיי האבן גזינדיגט אנטקעגן דעם ים סוף און האבן גזאגט המבלי אין קברים במצרים דס איז טייטש זענן דען קיין קברים ניט גוועזן אין מצרים וואס דו האסט אונז גנומן מיר זאלן שטארבן אין דער מדבר ובין תופל וואס זיי האבן ביין גרעט ולבן אוף דעם מאן וואס ער איז גוועזן וויים און האבן גזאגט ונפשנו קצה בלחם הקלוקל דאס איז טייטש אונזר לייב איז ווארן פאר אומערט מיט דעם גרינגן ברוט וחצרות און וואס קרח מיט אלע נשיאים האבן גקריגט אוף משה און אוף אהרן אין חצרות ודי זהב און וויל גאט ברוך הוא האט זיי געגעבן פיל גאלד דרום האבן זיי גמאכט דאס עגל פון גאלד

א א אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר

תא אלה הדברים סימן בא:

א אִלֵּין פִּתְגָּמַיָּא דִּי מַלִּיל מֹשֶׁה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא

פירוש רשב״ם

(א) אלה הדברים. לפי פשוטו כל הנזכרים בפסוק זה מקומות הן כמו שמצינו שרגילים הפסוקים לתת סימן בתוך סימן אל המקומות שהוא רוצה לפרש היכן. בלך לך. מקדם לבית אל ויס אהלה בית אל מים והעי מקדם. וישובו ויחנו לפני פי החירות בין מגדול ובין הים לפני בעל צפון. בסוף שופטים הנה חג לה׳ בשילה מימים ימימה אשר מצפונה לבית אל מורחת השמש למסלה העלה מבית אל שכמה ומנגב ללבונה. וכל שכן שצריך לפרש היכן נאמרו המצות כמו שכתוב וידבר ה׳ אל משה בהר סיני. בערבות מואב. וידבר ה׳ אל משה במדבר סיני. בארץ מצרים החדש הזה. אף כאן עושה סימן בתוך סימן וכן התורה אומר וחוזר ושונה דבר זה כשבא משה לפרש את המצות אלה העדות החקים והמשפטים אשר דבר משה וגו׳. בעבר הירדן בגיא מול בית פעור בארץ סיחון מלך האמורי הואיל משה וגו׳: בעבר הירדן. ובאיזה עבר הירדן במדבר באותו עבר הירדן שהוא לצד מדבר שהיו בו ישראל מ׳ שנה שהוא קרוי עבר לירדן ליושבים בארץ ישראל ולא בעבר הירדן שהוא לצד ארץ ישראל שגם הוא קרוי עבר הירדן לחולכי מדבר שהיו בו

רש״י

(א) אלה הדברים. (ספרי) לפי שהן דברי תוכחות א ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז ב מפני כבודן של ישראל: אל כל ישראל. אלו הוכיח מקצתן היו אלו שבשוק אומרים אתם הייתם שומעים מבן עמרם ולא השיבותם דבר מכך וכך אלו היינו שם היינו משיבים אותו לכך כנסם כולם ואמר להם הרי כולכם כאן כל מי שיש לו

שפתי חכמים

א דהל״ל וידבר משה אל כל וגו׳ ומתרץ לפי שהם דברים כו׳. ר״ל דהא בלאו הכי צריך לתרץ מה שנאמר כאן במדבר בערבה וגו׳ למה לא מפרש בהדיא המעשה שעשו שם אלא ע״כ צ״ל לפי שהן דברי תוכחות ומנה וכו׳ לכך סתם הדברים והזכירן ברמז לפי שהזכיר כל ההכעסות ביחד לכך לא הוכיחם בפירוש אבל אם היה מוכיחן על הכעסה אחת היה מזכירה בפירוש כי אין נדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ואין בושת כ״כ ולכך נאמר ג״כ הדברים דכ״ת שנאמר דברים אינן אלא דברי תוכחות כדפירש רש״י בריש ספר קהלת ושם מביא ראיה מאלה הדברים דכתיב כאן ואב לכוון והדבר אשר יקשה מכם וגו׳. כתב הרא״ם ואם להמוה את פי׳ אלה הדברים הוא דברי תוכחות היתך בהב אחר זה ככל אשר צוה ה׳ והא התוכחות לא היה אלא מפי עצמו. ושמא י״ל שהיו כרשות הקב״ה אע״פ שהיו מפי עצמו ועל הנתינת רבות נאמר ככל אשר צוה ה׳ וגו׳ א״נ צוהו להוכיחן ומה שהוכיחן סמוך למיתתו זה עשה מפי עצמו עכ״ל. ולי נראה ככל אשר צוה ה׳ וגו׳ לא קאי על התוכחות אלא על המצות בכלל נאמר דהיינו מבנה תורה זכ׳ דברים נעשו כמה שהוכיח אותן מפי עצמו וגם ביאר להם התורה והמצות וכמו שמפרש והולך: ב וא״ת וכהא הא״כ הוכיר העונות בפירוש עון מרגלים כדכתיב ותקרבון אלי כלכם וגו׳ וגם אחר דברים שהכעיסו לפניו מנה כאן

פירוש עם

(א) אֵלֶּה הַדְּבָרִים דָאס זֶענֶן דִיא שְׁטְרָאף רֵייד אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וָואס מֹשֶׁה הָאט גְרֶעט אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל צוּא אַלֶע יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אוּף יֶענֶער זַייט יַרְדֵּן בַּמִּדְבָּר אִין דֶער וִויסְטְנִיש בָּעֲרָבָה אִין דֶעם פְּלוֹין מוֹל סוּף אַנְטְקֶעגְן דֶעם יַם סוּף בֵּין פָּארָן וּבֵין תּוֹפֶל צְווִישְׁן פָּארָן אוּנ צְווִישְׁן תּוֹפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרוֹת וְדִי זָהָב רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט וַויִיל מִיט דִי רֵייד הָאט מֹשֶׁה גְשְׁטְרָאפְט דִי יִשְׂרָאֵל אוּנ הָאט דֶער מַאנְט אַלֶע עֶרְטֶער וָואס דִיא יִשְׂרָאֵל הָאבְּן דָארְטְן דֶר צֶערְנְט אָט דְרוּם הָאט מֹשֶׁה נָאר גְשְׁטֶעלְט דִיא עֶרְטֶער אוּנ הָט נִיט אַרוֹס גְרֶעט וָואס זַייא

משלי ישראל

(אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל) דָאס זֶענֶן דִי שְׁטְרָאף רֵייד וָואס מֹשֶׁה הָאט גְרֶעט צוּא דִי יוּדְן אוּנ הָאט זַייא גְשְׁטְרָאפְט. דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט אַזוֹי דִיא דִיא בִּין אִיר הָאנִיק גִיט זִיא דֶעם בַּעַל הַבַּיִת אוּנ דֶעם גִיבְּט לָאזְט זִיא אַנֶאנְדֶרְן אַזוֹ דִיא תּוֹרָה אִיז סַם פוּן לֶעבְּן צוּא דִיא יוּדְן אוּנ אַסַם פוּן טוֹט צוּא דִיא עכו״ם אַבִּין אִיז אוֹיף לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ (דְבוֹרָה) גְלַייכְט דֶר מִדְרָשׁ דָאס וָוארְט דְבוֹרָה צוּ דְבָרִים. אַצוּנְד דַארְפְן מִיר שׁוֹן אַלֵיין פַאר שְׁטֵיין פַאר וָואס גְלַייכְט דֶער מִדְרָשׁ דִיא בִּין צוּ דֶר תּוֹרָה אִין דֶר סֶדְרָה דְבָרִים פַאר וָוס נִיט אִין אַנֶאנְדֶרֶע סֶדְרָה נָאר דִיא זַאךְ אִיז אַזוֹ נָאם הָאט אוּנְז גֶעגֶעבְּן דֶם סֵפֶר דְבָרִים וָואס אִיז דוּרְךְ שְׁטְרָאף רֵייד מִיט מוּסָר מַלֵּא לֶעת עַתָּה דַארְפְן דִיא יוּדְן הָאבְּן דִיא שְׁטְרָאף רֵייד מִיט דֶעם מוּסָר וַוייל מִיר זֶענֶן נָאךְ נִיט קֵיין צַדִּיקִים גְמוּרִים אָבֶּר לֶעָתִיד לָבוֹא וֶועלְן מִיר זַיין צַדִּיקִים גְמוּרִים וֶועלְן שׁוֹן דִיא שְׁטְרָאף רֵייד מִיט דֶעם מוּסָר אוּנְז נִיט נֵייטִיג זַיין פוּן דִי עכו״ם וֶוענְן דָאס הָט דֶער מִדְרָשׁ גְגְלַייכְט דִיא בִּין צוּא דֶעם סֵפֶר דְבָרִים אַזוֹ וִויא דִיא בִּין לָאזְט דֶם גִיפְט אַנֶאנְדֶרְן אַזוֹ וֶועט דִיא גִיפְט פוּן דִיא שְׁטְרָאף רֵייד נוּצְן פַר אַנֶדֶרֶע:

Дозволено Цензурою.
Варшава, 1 Марта 1888 года.

Тип. В. Ратынскаго (прежде О. Бергера), Электоральная № 14.

מקראות גדולות

ספר

דברים

בשמונה עשר כרכים, ובאותיות גדולות. מנוקד. מוגה. ומדויק
ונוסף להם כ"ח פירושים,

א) תרגום אונקלוס. פסוק תרגום נגד פסוק חומש.
ב) פי' רש"י בשלימות. מאת רבינו שלמה יצחק זצ"ל.
ג) פי' רבינו הגדול הרשב"ם זצ"ל.
ד) פי' בעל הטורים. מאת רבינו יעקב ב"ר אשר ז"ל.
ה) תולדות אהרן: מראה מקומות הפסוקים בש"ס.
ו) פי' שפתי חכמים.
ז) פי' ע"ט. מלוקט מאת גדולי מפרשים. וממדרשים.
ח) משלי ישראל. פי' חדש. ומשלים נעימים המושכים לב הקורא. להגות בתורת ה'.
ט) כוכב מישראל. משלים ופשטים על כל ההפטורת.
י) פי' ע"ט על הפטורת בלשון צח המדברת
יא) פי' רש"י. ז"ל על כל החמשה מגילות.
יב) פי' ש"ח. על פי' רש"י בחמש מגילות.
יג) פי'. ע"ט. על כל חמשה מגילות בלשון צח ונקי.
יד) קול יעקב. ליקוטים ומשלים של הרב המגיד מדובנא זצ"ל.

טו) תרגום שני. נדפס במקומו מול יד הפנים
טז) מצח אהרן. מבאר התרגום שני בלשון צח המדברת.
יז) סדר התפלות. ויוצרות. ותולדות. לכל כרך החמשה חלקים.

והמפרשים היקרים על נביאים וכתובים.

יח) תרגום יהונתן. באותיות גדולות ונקודות.
יט) תרגום רב יוסף. על דברי הימים.
כ) תולדות אהרן. מראה מקומות בש"ס
כא) פירש"י ז"ל. על הנ"ך
כב) פי' רד"ק. רבינו דוד קמחי ז"ל.
כג) פי' מצודות דוד.
כד) פי מצודות ציון.
כה) פי הגהות ר"י ברלין.
כו) פירוש ע"ט. על תנ"ך
כז) פי רד"ק על תהלים. אשר לא נדפסו גם בהמקראות גדולות הקודמים,
כח) פי' רבינו סעדי' גאון על דניאל.

ווארשא

שנת אל לומדיה ברך נברך לפ"ק

בהוצאות בית מסחר הספרים של ה"ר יהושע גרשון מונק נ"י

בווארשא § 1) פראנציסקאנר נומר 1819.
§ 2) גריבאוו נומר 1104.

ХУМЕШЪ ТОМЪ 5

ВАРШАВА 1879

LIBRARY
MAY
31
1979
UNIVERSITY
OF TORONTO

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BS
715
1879
v.5
c.1
ROBA

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 21 08 14 005 0